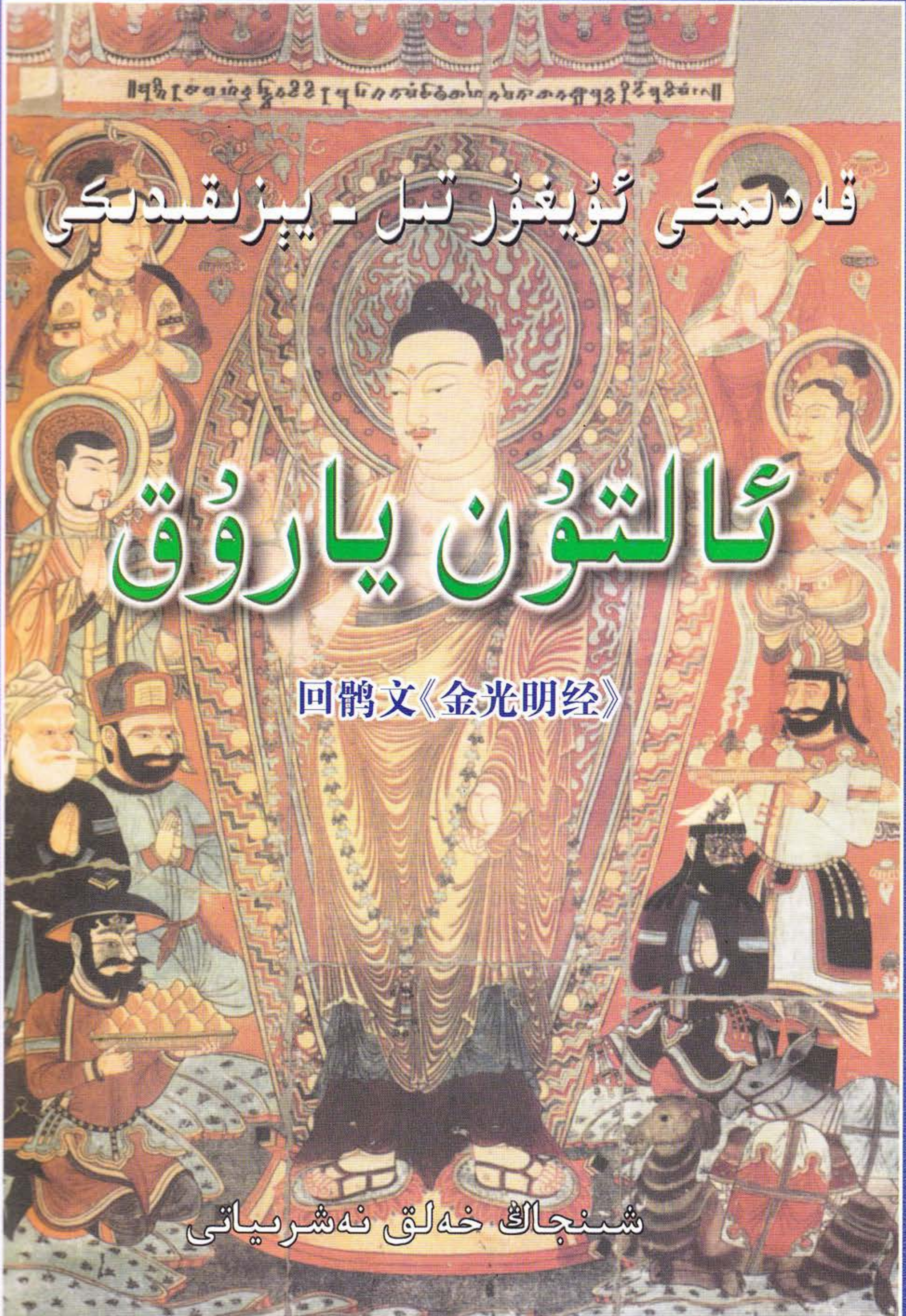

قەدىمكى ئۇيغۇر تىل - يېزىقىدىكى

ئالتۇن يارۇق

回鹘文《金光明经》

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

整理者

这部书是新疆维吾尔自治区少数民族古籍搜集整理出版规划领导小组办公室“七五”出版计划项目。1992 年整理完毕并计划出版。由于该书篇幅大，印数少，成本较高，经费困难，一直难以出版。在新疆维吾尔自治区少数民族古籍办和新疆人民出版社的共同努力下，国家民委全国少数民族古籍整理研究室，中国维吾尔历史文化研究学会及中央民族大学少数民族语言文学学院在经费上给予了大力支持，现该书终于出版面世同广大读者见面了。

这部书的顺利出版，曾得到广大同仁者的有力支持和帮助。

新疆少数民族古籍办公室负责人艾合买提·依米提先生，在该书的出版、编辑、校对等方面无私援助，在技术上进行指导，使该书能高质量、高标准的出版也有他的汗水和辛劳。

新疆人民出版社阿不来提·依明、买买提吐尔地·米尔孜艾合买提等先生在该书的出版工作方面给予了积极配合。

中国维吾尔历史文化研究学会名誉主席蔡冠深先生在出版方面给予了大力支持。

中央民族大学少数民族语言文学学院的领导也给予了大力的支持。

同时向给予关心支持和帮助的有关单位和个人表示衷心的感谢和诚挚的敬意。

由于客观原因，该书有可能出现一些不慎之处，我们诚挚地希望读者给予批评指正。

نەشرگە تەييارلىغۇچىلاردىن

بۇ ئەسەر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ قەدىمكى ئەسەرلىرىنى توپلاش، رەتلەش، نەشر قىلىشنى پىلانلاش رەھبەرلىك گۇرۇپپا ئىشخانىسىنىڭ 7 - بەش يىللىق نەشر قىلىش پىلانىغا ئاساسەن بىزگە ئۇيۇشتۇرۇلغان. بىز بۇ ئەسەرنىڭ نەشرگە تەييارلاش ئىشلىرىنى 1992 - يىلى تاماملاپ، ئاپتونوم رايونلۇق قەدىمكى ئەسەرلەر ئىشخانىسىغا تاپشۇرغانىدۇق. بىراق بۇ ئەسەرنىڭ ھەجمى چوڭ، تىرازى ئاز بولغانلىقى ئۈچۈن، راسخوت جەھەتتە قىيىنچىلىققا ئۇچراپ، ھازىرغا قەدەر نەشر قىلىنالماي كەلگەنىدى. بۇ قېتىم شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق قەدىمكى ئەسەرلەر ئىشخانىسىنىڭ ۋە شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ قەدىمكى ئەسەرلىرىنى رەتلەش، تەتقىق قىلىش ئىشخانىسى، جۇڭگو ئۇيغۇر مەدەنىيەت، تارىخ تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ، مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى ئاز سانلىق مىللەتلەر تىل - ئەدەبىياتى ئىنستىتۇتىنىڭ ئىقتىسادىي ياردىمى بىلەن بۇ كىتاب نەشردىن چىقىپ، كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشۈش شەرىپىگە مۇيەسسەر بولدى.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق قەدىمكى ئەسەرلەر ئىشخانىسىنىڭ مەسئۇلى ئەخمەت ھىمىت ئەپەندى بۇ كىتابنىڭ نەشر قىلىنىشىدىكى تەشكىلىي خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەپلا قالماي، ئەسەرنىڭ سۈپەتلىك نەشر قىلىنىشى ئۈچۈن كۆپ كۈچ چىقاردى. ئەسەرنى بىرقانچە قېتىم كۆرۈپ، تەھرىرلىك، كوررېكتورلۇق جەھەتتىكى تېخنىكىۋى ئىشلارنى ئىنچىكە ئىشلىدى.

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدىكى ئابلەت ئىمىن، مەھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت قاتارلىق يولداشلار كىتابنىڭ نەشرىياتتىكى خىزمەتلىرىنى جىددىي ۋە ئەستايىدىل ئىشلىدى.

جۇڭگو ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخ تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ پەخرى رەئىسى سەي گۇەنشىن ئەپەندى بۇ كىتابنىڭ نەشر قىلىنىشىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلدى.

مەركىزىي مىللەتلەر ئۇنىۋېرسىتېتى مىللەتلەر تىل - ئەدەبىياتى ئىنستىتۇتىدىكى مەسئۇل يولداشلار بۇ كىتابنىڭ نەشر قىلىنىشىغا ياردەمدە بولدى.

بىز كىتابنىڭ نەشر قىلىنىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشۈشىگە كۈچ چىقارغان، كۆڭۈل بۆلگەن ۋە ياردەم بەرگەن بارلىق ئورۇن ۋە شەخسلەرگە كۆپتىن كۆپ رەھمەت ئېيتىمىز.

ھەرخىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن كىتابنىڭ بۇ نەشرىدە سەۋەنلىكلەردىن ساقلىنالمىغان بولۇشىمىز مۇمكىن. شۇڭا كىتابخانلارنىڭ تەنقىدىي پىكىرلىرىنى بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

قەدىمكى ئۇيغۇر تىل - يېزىقىدىكى

ئالتۇن يارۇق

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ قەدىمكى ئەسەرلىرىنى توپلاش ،
رەتلەش ، نەشر قىلىشنى پىلانلاش رەھبەرلىك گۇرۇپپا ئىشخانىسى نەشرگە ئۇيۇشتۇرغان

نەشرگە تەييارلىغۇچىلار : تۇرسۇن ئايۇپ
مۇھەممەترېھىم سايىت

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

回鹘文《金光明经》/吐尔逊·阿尤甫,买提热依木·莎依提 整理. —乌鲁木齐:新疆人民出版社,2001.8

ISBN 7-228-06622-7

Ⅰ.回... Ⅱ.①吐... ②买... Ⅲ.维吾尔族—民族文化—文化史—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.K281.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2001)第 056886 号

责任编辑：买买提吐尔地·米尔孜艾合买提
技术编辑：艾合买提·依米提
责人校对： 阿达来提·马合苏提

回鹘文《金光明经》

新疆维吾尔自治区少数民族古籍搜集整理出版规划领导小组办公室组织整理
吐尔逊·阿尤甫,买提热依木·莎依提 研究整理
伊斯拉菲尔.玉苏甫 校勘

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码 830001)
新疆新华书店发行
华清科技印务公司印刷厂印刷
787×1092 毫米 16 开本 38.625 印张 4 插页
2001 年 8 月 第 1 版 2001 年 8 月 第 1 次印刷
印数：1-1000

ISBN 7-228-06622-7/K.940 定价：

مۇندەرىجە

مۇقەددىمە 1
ئۇما قۇك (ترانسكرىپسىيىلىك تېكىست ۋە يەشمە) 1
سۆزلۈك 493
ئىزاھات 549
قەدىمكى ئۇيغۇر تىل - يېزىقىدىكى « ئالتۇن يارۇق » نىڭ ئەسلى قولىيازمىسىدىن ئىككى بەتنىڭ فاكسىمىلى 575
قەدىمكى ئۇيغۇر تىل - يېزىقىدىكى « ئالتۇن يارۇق » نىڭ مىخ مەتبەئە نۇسخىسى 5 - جىلدىنىڭ فاكسىمىلى 577

مۇقەددىمە

I

ئۇيغۇرلار ئۇزاق تارىخ ۋە شانلىق مەدەنىيەتكە ئىگە خەلق. تارىخىي مەنبە ۋە ھازىرقى زامان پەن تەتقىقات نەتىجىلىرىگە ئاساسلانغاندا، ئۇيغۇرلارنىڭ يېزىق بىلەن خاتىرىلەنگەن مەدەنىيەت تارىخى تەخمىنەن مىڭ يىلدىن ئاشىدۇ. بۇ ئۇزاق تارىخىي مۇساپە داۋامىدا، ئۇيغۇرلار ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ، ئاساسلىقى قەدىمكى تۈرك يېزىقى، قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقى، ئەرەب يېزىقى ئاساسىدىكى كونا ئۇيغۇر يېزىقى (ياكى خاقانىيە يېزىقى) ۋە چاغاتاي يېزىقى قاتارلىق يېزىقلارنى ئىشلىتىپ، نۇرغۇن قىممەتلىك يازما يادىكارلىقلارنى قالدۇرغان. بۇ قىممەتلىك يازما يادىكارلىقلار ئىچىدە، بۇددىزم شارائىتىدا بارلىققا كەلگەن يازما يادىكارلىقلار خېلى زور سالماقنى ئىگىلەيدۇ. بۇددىزم مۇھىتىدا بارلىققا كەلگەن يازما يادىكارلىقلار ئىچىدە، تۇرپان بۇددىزم يازما يادىكارلىقلىرى كىشىنى ئۆزىگە تولىمۇ جەلپ قىلىدۇ.

ئېلىمىزنىڭ ئاتاقلىق ئالىمى جى شيەنلىن: «شىنجاڭ بىر گۆھەر جاي ئىكەن، دېگەن چۈشەنچىگە كەلدىم. بۇنداق جاي جۇڭگودا بىر، دۇنيادىمۇ بىر». «شىنجاڭنى نېمە ئۈچۈن گۆھەر جاي دەيمىز؟» «دۇنيا مەدەنىيىتىدىن ئالغاندا، جۇڭگونىڭ، قەدىمكى يۇناننىڭ ۋە قەدىمكى ھىندىستاننىڭ مەدەنىيىتى ئۈچ چوڭ دۇنياۋى مەدەنىيەت دېيىلىدۇ. شىنجاڭ بۇ ئۈچ خىل مەدەنىيەتنىڭ ئۇچراشقان، قوشۇلغان جايى ھېسابلىنىدۇ». «ھەر خىل تىللار، يەنى ھىندى ـ ياۋروپا تىل سىستېمىسىدىكى تىللار، سام سىستېمىسىدىكى تىللار، باشقا نۇرغۇن تىللار بىلەن شىنجاڭدا ئۇچراشقان. بۇنداق ئەھۋالنى شىنجاڭدىن باشقا جايدا تاپقىلى بولمايدۇ». «ئەدەبىيات ـ سەنئەت، دىن جەھەتتىمۇ ئەھۋال شۇنداق. دۇنيادىكى ئىسلام دىنى، بۇددا دىنى ۋە خرىستىئان دىنىدىن ئىبارەت ئۈچ دىنمۇ شىنجاڭدا ئۇچرىشىپ ئۆزئارا تەسىر كۆرسەتكەن. بۇنداق ئەھۋالنى دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىدىن تاپقىلى بولمايدۇ» ①. دەپ كۆرسىتىدۇ. جى شيەنلىن ئەپەندى تەكىتلەپ كۆرسەتكەن ئۈچ خىل مەدەنىيەت، ئۈچ چوڭ تىل سىستېمىسىدىكى تىللار، ئۈچ چوڭ دىننىڭ شىنجاڭدا ئۇچرىشىشىنى زامان، ماكان، شارائىت بىلەن تەمىن ئېتىشتە تۇرپان ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينىغانىدى.

تۇرپان قەدىمدىن تارتىپ ئىستراتېگىيىلىك ئورنى ئىنتايىن مۇھىم بىر جاي ئىدى. دۇنيا مەرىپەت تارىخىدا غايەت زور رول ئوينىغان يىپەك يولى ئېچىلغاندىن تارتىپ، تۇرپان ئىزچىل تۈردە بۇ يول ئۈستىدىكى بىر نۇرلۇق چىراغ بولۇپ، شەرق بىلەن غەربنىڭ ئىقتىساد، مەدەنىيەت، سودا ئالاقىسىنىڭ راۋان ئېلىپ بېرىلىش يولىنى يورۇتۇپ كەلگەنىدى. تۇرپاننىڭ بۇ خىل ئېچىۋېتىلگەن ئورنى ئۇنىڭ ئىقتىساد، مەدەنىيەت قاتارلىق جەھەتلەردە يۈكسەك تەرەققىي قىلىشىغا سەۋەب بولغانىدى.

تارىخىي مەنبەلەرگە ئاساسلانغاندا، ئۇيغۇرلارنىڭ يىراق ئەجدادلىرى خېلى بۇرۇنلا تۇرپان

① جى شيەنلىن: «تۇخار تىلى ۋە نىيە تىلى»، «شىنجاڭ تارىخشۇناسلىقى» 1980 ـ يىل، ئۇيغۇرچە 1 ـ سان.

ئويمانلىقىدا ياشىغان. مىلادىيە V ئەسىرگە كەلگەندە كۆپىيىشكە ۋە باشقا خەلقلەرنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈشكە باشلىغان. بۇ هال ئېلىمىزنىڭ «شىمالىي سۇلالىلەر تارىخى، قوچۇ تەزكىرىسى»، «سۇي سۇلالىسى تارىخى» نىڭ «غەربىي يۇرت تەزكىرىسى» ۋە «قوچو تەزكىرىسى» دە ئېنىق خاتىرىلەنگەن. مىلادىيە 840 ـ يىلى، تارىختا بىر ئەسىرچە دەۋران سۈرگەن ئورخۇن ئۇيغۇر خانلىقى ئىچكى ـ تاشقى سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بەربات بولۇپ، پان تېكىن باشچىلىقىدىكى 13 ئۇيغۇر قەبىلىسى غەربكە كۆچكەن ۋە ئۇلارنىڭ بىر بۆلىكى تۇرپان ئويمانلىقىدىكى يەرلىكلەرگە قوشۇلۇپ، ئىدىقۇت ئۇيغۇرخانلىقىنى بەرپا قىلغاندىن كېيىن تۇرپان ئويمانلىقىدا ئىقتىساد، مەدەنىيەتتە يېڭى بىر باسقۇچقا قەدەم قويغاندى.

تارىختىن مەلۇمكى، ئورخۇن ئۇيغۇر خانلىقى دەۋرىدىلا، بىر قىسىم ئۇيغۇرلار بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلىشقا باشلىغاندى. تۇرپان بولسا پان تېكىن باشچىلىقىدىكى ئۇيغۇر قەبىلىلىرى تۇرپان ئويمانلىقىغا كېلىشتىن خېلى ئىلگىرىلا بۇددا دىنىنىڭ مۇستەھكەم قورغانلىرىدىن ئىدى. شۇڭلاشقا، ئىدىقۇت ئۇيغۇرخانلىقى دەۋرىدە، تۇرپان ئويمانلىقىدا ئۇيغۇر بۇددىزم مەدەنىيىتى ئىلگىرىكى ئاساستا تېزدىن تەرەققىي قىلدى. بۇ دەۋردە، «ئىدىقۇت ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئىلىم ئەھلى قوچو ۋە بېشبالىقتا توخار ۋە سانسكرىت، خەنزۇ تىللىرىدىن مەشھۇر بۇددا نوملىرى ۋە ئەدەبىي ئەسەرلەرنى، خەنزۇچىدىن پەلسەپە، ئىدىيە ۋە هاكىمىيەت يۈرگۈزۈش دەستۇرلىرىنى تەرجىمە قىلىپ، ئۆزلىرىگە خاس دىنىي ۋە دۇنياۋى ئەدەبىياتنى راۋاجلاندۇرغاندى ①.» بىز كەڭ جامائەتچىلىككە تونۇشتۇرماقچى بولغان قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى «ئالتۇن يارۇق» مانا شۇنداق تارىخىي شارائىتتا ۋۇجۇدقا چىققان.

II

«ئالتۇن يارۇق» بۇددىستلار ئارىسىدا كەڭ تارقالغان ۋە ئۇلار چوقۇنىدىغان بۇددا نومى، مەزمۇن جەھەتتىن ئۇ بۇددا دىنىنىڭ ماھايانا (قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا ulugh kölüngü — چوڭ هارۋا، خەنزۇچىدا 大乘 دېيىلىدۇ) مەزھىپىگە ئائىت ئەسەر بولۇپ، ئۇنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى تولۇق ئاتىلىشى « altun önglüg yaruq yaltrïqligh qopta kötrülmish nom iliki atlgh nom bitik » ئالتۇن رەڭلىك نۇرلۇق يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم پۈتۈك» بولۇپ، خەنزۇچە تولۇق ئاتىلىشى «金光明最胜王经»، «ئالتۇن يارۇق — 金光明经» ئۇنىڭ قىسقارتىلىپ ئاتىلىشى. ئەسەرنىڭ سانسكرىت (قەدىمكى ھىندى) چە نامى suvarnaprabhasa دۇر.

«ئالتۇن يارۇق» نىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى بىرقەدەر تولۇق نۇسخىسىنى (تۆۋەندە «ۋېنشۇگۇ نۇسخىسى» دەپ قىسقارتىپ ئېلىنىدى) روسىيە ئالىمى س. مالوف ئېلىمىزنىڭ گەنسۇ ئۆلكىسىنىڭ جيۇچۈەن رايونىدىكى يۇگۇ (سېرىق ئۇيغۇر) رايونىدىن قولغا چۈشۈرۈۋالغان. مالوفنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ 1909 — 1911 ـ يىللىرى روسىيىنىڭ «ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە شەرقىي ئاسىيانى ئۆگىنىش كومىتېتى» نىڭ ئەۋەتىشى بىلەن، ئېلىمىزنىڭ شىنجاڭ ۋە گەنسۇ ئۆلكىلىرىدە تەكشۈرۈشتە بولغان. ئۇ 1910 ـ يىلى 3 ـ مايدا، گەنسۇ جيۇچۈەندىكى ۋېنشۇگۇ دېگەن جايدا بىر بۇددا ئىبادەتخانىسىدىن 235 ياپراق (470 بەت)، 1910 ـ يىلى 27 ـ ئۆكتەبىردە ۋېنشۇگۇنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى باشلىقى لى دىڭباڭدىن 132 ياپراق (264 بەت)، 1910 ـ يىلى 12 ـ دېكابىردا گەنسۇ ئۆلكىسىنىڭ دوتېيى يۇدۇڭدىن 30 ياپراق

① مەھمۇد قەشقەرى: «تۈركىي تىللار دىۋانى»، ئۇيغۇرچە نەشرى، 1 ـ توم، 6 ـ بەت.

(60 بەت) قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى يازما يادىكارلىقنى قولغا چۈشۈرگەن . كېيىن مەلۇم بولۇشىچە، ئۇلارنىڭ كۆپى «ئالتۇن يارۇق » نىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى تەرجىمىسى بولۇپ چىققان . ① ھازىر بۇ نۇسخا روسىيە سانكىت ـ پېتېربۇرگ پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ شەرقشۇناسلىق تەتقىقات ئورنىنىڭ قوليازمىلار بۆلۈمىدە ساقلانماقتا . ئۇنىڭدىن باشقا ، شىۋېتسىيە ئارخېئولوگى بېرگمان 1927 ــ 1935 ـ يىللىرى ئارىلىقىدا گەنسۇدىن « ئالتۇن يارۇق » تىن ئىككى ياپراق (تۆت بەت) نى تاپقان . پىرۇسىيە ئارخېئولوگىيە ئەترىتى 1913 ــ 1914 ـ يىللىرى ئارىلىقىدا شىنجاڭدىن «ئالتۇن يارۇق » نىڭ قىسمەن قىسىملىرىنى قولغا چۈشۈرگەن . ئاڭلاشلارغا قارىغاندا ، بۇ ياغاچ ئويما نۇسخا ئىكەن.

«ئالتۇن يارۇق » نىڭ « ۋېنشۇگۇ نۇسخىسى » چىڭ سۇلالىسى كاڭشىنىڭ 26 ـ يىلى (مىلادىيە 1687 ـ يىلى) ھازىرقى گەنسۇ ئۆلكىسىگە قاراشلىق دۇنخۇاڭ شەھىرىدە، بىلگە تالۇي شابى، راتنا ۋاچرا شابى، چاخشاپات ماڭگال تويىن، چاخشاپات ماڭگال ئىسداۋرى تويىن، سۇۋاسدى تويىن قاتارلىقلار تەرىپىدىن تېخىمۇ كونا نۇسخىدىن كۆپەيتىپ كۆچۈرۈلگەن.

«ئالتۇن يارۇق» نىڭ « ۋېنشۇگۇ نۇسخىسى » نىڭ قەغەزى سېرىق، كۆچۈرۈلگەن بولۇپ، ھەر بىر ياپراقنىڭ چوڭلۇقى 23 × 62 س م، زور كۆپچىلىك بەتلەرگە 23 ، 24 قۇردىن، ئايرىم بەتلىرىگە 22 ، 25 ، 26 قۇردىن خەت يېزىلغان. بىرىنچى بېتىگە «ناموقۇڭ» دېگەن ئىككى سۆزلا يېزىلغان. كېيىنكى سېلىشتۇرۇپ ئۆگىنىشتىن مەلۇم بولدىكى، ئەسەرنىڭ « ۋېنشۇگۇ نۇسخىسى » ئەسلىدىكى نۇسخىدىن 28 ياپراق (56 بەت) كەم . ئەسەرنىڭ ھەر بىر تۇپلەمدىكى كەم ياپراقلىرى تۆۋەندىكىچە : ئۈچىنچى تۇپلەمدىن ئىككى ياپراق (تۆت بەت) ، تۆتىنچى تۇپلەمدىن ئىككى ياپراق (تۆت بەت) ، ئالتىنچى تۇپلەمدىن ئۈچ ياپراق (ئالتە بەت) ، يەتتىنچى تۇپلەمدىن بىر ياپراق (ئىككى بەت) ، سەككىزىنچى تۇپلەمدىن بەش ياپراق (ئون بەت) ، توققۇزىنچى تۇپلەمدىن 11 ياپراق (22 بەت) ، ئونىنچى تۇپلەمدىن تۆت ياپراق (سەككىز بەت) كەم.

ئەسەرنىڭ رادلوف بىلەن مالوف قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىدا نەشر قىلدۇرغان مەتبەئە نۇسخىسى كىرىش بۆلەك، ئون تۇپلەم ۋە ئەسەرنىڭ ئاخىرىغا قوشۇلغان «بۇيان ئەۋرىمەك » (ساۋابنى باشقىلارغا بېغىشلاش) دىن تەشكىل تاپقان. بۇنىڭ ئىچىدە كىرىش بۆلىكىگە كىرگۈزۈلگەن Tört mxaranch tngrilärkä turma birgü ـ تۆت ماخاراج تەڭرى ئۇچۇن قۇربان بولۇش (26 ـ بەت 17 ـ قۇردىن 30 ـ بەت 9 ـ قۇرغىچە) دېگەن قىسمى تانۋاسىن ئاچارى تەرىپىدىن تىبەت تىلىدىن تەرجىمە قىلىنغان، säkiz ulugh orunlartaqï chaytilarnïng ögdisi «سەككىز ئۇلۇغ يەردىكى زىيارەت ئورۇنلىرىنىڭ مەدھىيىسى » (30 ـ بەت 10 ـ قۇردىن 34 ـ بەت 16 ـ قۇرغىچە) ئاموگاشىرى ئاچارى تەرىپىدىن سانسكرىت تىلىدىن تەرجىمە قىلىنغان ۋە بەزى تۇپلەم ياكى بۆلەكلەردىن كېيىنكى خاتىمىلەر «ئالتۇن يارۇق » نى كۆچۈرگۈچىلەر تەرىپىدىن يېزىلغاندىن باشقا، قالغان قىسىملارنىڭ ھەممىسى سىڭقۇسەلىنىڭ ئۆز قولىدىن چىققان.

ئەسەردە، گەرچە « : » ، « : : » قاتارلىق تىنىش بەلگىلىرى قوللىنىلغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ بەلگىلەرنىڭ قوللىنىلىشىدا تۇراقلىق قائىدە يوق. ئۇنىڭدا، سۇترا ناملىرى، بۇت، بودىساتۋالار ناملىرى، شۇنداقلا مۇھىم دەپ ھېسابلانغان سۆز ياكى سۆز بىرىكمىلىرى ئاستىغا مۇھىملىق ۋە تەكىتلەش

① مالوف: «ئالتۇن يارۇق» نىڭ قوغۇشۇن مەتبەئە نۇسخىسىدا يېزىلغان مۇقەددىمىسى .

مەنىسىدە سىزىق سىزىلغان. كۆپچىلىك تۇپلەمنىڭ باش قىسمىغا بۇتىنىڭ سۇرىتى چۈشۈرۈلگەن.

«ئالتۇن يارۇق» نىڭ يازمىلىرى بىلەن ئىلىم ساھەلىرىنىڭ ئۇچرىشىش پۇرستى تۇغۇلغاندىن كېيىن ئۇ ئىزچىل تۇردە مەملىكىتىمىز ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئالىملارنىڭ دىققەت ئېتىبارىنى قوزغاپ كەلدى. گېرمانىيە ئالىمى ف.ۋ.ك موللېر 1908 ـ يىلى گېرمانىيىدە ساقلىنىۋاتقان «ئالتۇن يارۇق» يازمىسىغا ئاساسەن، ئۇنىڭ كىرىش بۆلىكىنى ۋە 16 ـ، 17 ـ بۆلەكلىرىنىڭ بىر قىسمىنى تەتقىق قىلىپ ئېلان قىلدى. 1913 — 1914 ـ يىللىرى رادلوف بىلەن مالوف ئەسەرنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى قوغۇشۇن مەتبەئە نۇسخىسى (مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، «ئالتۇن يارۇق» نىڭ باسما نۇسخىسى بىلەن ئەسلىي نۇسخىسى ئوتتۇرىسىدا پەرق چوڭ ئەمەس ئىكەن. چۈنكى ئەسلىي نۇسخىمۇ ئىملا جەھەتتە ناھايىتى ئېنىق يېزىلغانىكەن) نى باستۇرغاندىن كېيىن 1930 ـ يىلى گېرمانىيە ئالىمى بانگ بىلەن گابائىن، 1941 ـ يىلى گابائىن، 1945 ـ يىلى تۇركىيە ئالىمى سائادەت چاغاتاي، 1951 ـ يىلى سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى ئالىمى مالوف، 1958 ـ يىلى ۋە 1961 ـ يىلى، 1966 ـ يىلى تۇركىيە ئالىمى شىناسى تېكىن، 1977 ـ يىلى سابىق شەرقىي گېرمانىيە ئالىمى پ. تسىمې، 1979 ـ يىلى سابىق غەربىي گېرمانىيە ئالىمى ك. روربورن بىلەن د. ماۋىي قاتارلىقلار «ئالتۇن يارۇق» نىڭ مۇناسىۋەتلىك بۆلەك ياكى پارچىلىرىنى تەتقىق قىلىپ ئېلان قىلدى.

مەملىكىتىمىزدە «ئالتۇن يارۇق» قا بولغان تەتقىقات ۋە ئۆگىنىش يېڭى جۇڭگو قۇرۇلۇپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا باشلانغانىدى. قەدىمكى تۈرك، جۈملىدىن قەدىمكى ئۇيغۇر يازما يادىكارلىقلىرىنى تەتقىق قىلىشتا زور تۆھپە كۆرسەتكەن ئېلىمىز ئالىمى گېڭ شىمىن 1958 ـ يىلدىن باشلاپلا «ئالتۇن يارۇق» نى تەتقىق قىلىشنى باشلىغان. ئۇ 1978 ـ يىلى «قەدىمكى ئۇيغۇر تەرجىمانى سىڭقۇ سەلى» دېگەن ماقالىسىنى «كىتابلارغا باھا» ژۇرنىلىنىڭ شۇ يىللىق 2 ـ سانىدا ئېلان قىلىپ، «ئالتۇن يارۇق» نىڭ قەدىمكى ئۇيغۇرچە تەرجىمە ئاپتورى سىڭقۇ سەلىنىڭ ھاياتى ۋە تەرجىمە ماھارىتىنى تونۇشتۇردى. 1980 ـ يىلى «ئالتۇن يارۇق» نىڭ 9 ـ تۇپلىمىدىكى « ئۇداكانىساندى ئوغۇلنىڭ ئىش ئەمەللىرىنى ئۇقتۇرماق udakanis urïnïng ishin kötügün uqïtmaq » دېگەن 25 ـ بۆلەكنىڭ بىر قىسمىنى تەتقىق قىلىپ باستۇردى (ماي باسما). 1986 ـ يىلى «ئالتۇن يارۇق» نىڭ ئالتىنچى تۇپلىمىدىكى « تۆت ماھاراج تەڭرىنىڭ يەر ـ زېمىننى مۇھاپىزەت قىلىشى tört mxaranch tngrilär yirtinchüg kösätmäk » دېگەن 12 ـ بۆلىكىنىڭ بىر قىسمىنى تەتقىق قىلىپ ئېلان قىلدى.[1] ئۇنىڭدىن باشقا، 1984 ـ يىلى نەشردىن چىققان «قەدىمكى ئۇيغۇر يازما يادىكارلىقلىرىدىن تاللانما» (ئابدۇقېيۇم خوجا قاتارلىقلار تۈزگەن) دا «ئالتۇن يارۇق» نىڭ 26 ـ بۆلىكىنىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى تەرجىمىسى بېرىلدى. يېقىنقى يىللاردىن بېرى، پروفېسسور گېڭ شىمىننىڭ ئوقۇغۇچىسى جاڭ تېشەن «ئالتۇن يارۇق» نىڭ ئالتىنچى بۆلىكى («قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى ئىلمىي ژۇرنىلى» نىڭ 1988 ـ يىللىق 5 ـ سانىدا)، يەتتىنچى بۆلىكى (يۇقىرىقى ژۇرنالنىڭ 1990 ـ يىللىق 1 ـ سانىدا)، سەككىزىنچى بۆلىكى (بىر قىسىم) («شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئىلمىي ژۇرنىلى» نىڭ 1990 ـ يىللىق 2 ـ سانىدا) تەتقىق قىلىپ ئېلان قىلدى. 1989 ـ يىلى پروفېسسور گېڭ شىمىننىڭ تەتقىقاتچى

---

① «مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتى ئىلمىي ژۇرنىلى»، تىل ـ ئەدەبىيات ئالاھىدە سانى، 1986 ـ يىللىق 3 ـ سان.

ئوقۇغۇچىسى ئەركىن «ئالتۇن يارۇق » نىڭ 13 ـ ۋە 30 ـ بۆلەكلىرىنىڭ بىر قىسمىنى تەتقىق قىلىپ ماگىستىرلىق ئۇنۋانى ئۈچۈن ئىلمىي ماقالە قىلىپ تاپشۇردى. ئالدىنقىلارنىڭ «ئالتۇن يارۇق» ئۈستىدە ئېلىپ بارغان تەتقىقاتلىرى بىزنىڭ بۇ ئەسەرنى باشتىن ـ ئاخىر ئىشلەپ چىقىشىمىزنى ئىمكانىيەت ۋە تەجرىبە بىلەن تەمىن ئەتتى.

«ئالتۇن يارۇق » ئەينى ۋاقىتتىكى بۇددىستلار ئارىسىدا «ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى » دەپ تونۇلغان بۇددا نومى بولغاچقا، بۇددىستلار ئارىسىدا ناھايىتى كەڭ تارقالغان ۋە ئۇلارنىڭ قاتتىق ئېتىقادىغا مۇيەسسەر بولغان. شۇڭلاشقا، بۇ ئەسەر ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ خەنزۇ، ئۇيغۇر، موڭغۇل، تىبەت، مانجۇ تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان.

«ئالتۇن يارۇق » تا بۇددا دىنىنىڭ ئەقىدىلىرى بايان قىلىنغان ۋە ئىزاھلانغاندىن باشقا، يەنە بۇددا ئەقىدىلىرىنىڭ كونكرېتلاشتۇرۇلۇشى بولغان بۇددا دىنى مەزمۇنىدىكى ھېكايىلەرمۇ سۆزلىنىدۇ.

بىزنىڭ ئىگىلەپ چىقىشىمىزچە، پۈتكۈل ئەسەرنىڭ مۇندەرىجىسى تۆۋەندىكىچە:

تۈپلەم	بۆلەكلەرنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇرچىسى	بەت سانى	تەرجىمىسى	خەنزۇچىسى
بىرىنچى تۈپلەم	Süü ülüsh (بۇ بۆلەك ئەسەرنىڭ كىرىش بۆلىكى بولۇپ، ئۇ سۆز بېشى ۋە «ئالتۇن يارۇق » قا دائىر ئىككى ھېكايىدىن تەركىب تاپقان)	1 ـ بەت 2 ـ قۇردىن 24 ـ بەت 24 ـ قۇرغىچە	كىرىش بۆلەك	يوق
	tört mxaranch tngrilärkä turma birgü	1 ـ بەت 25 ـ قۇردىن 30 ـ بەت 9 ـ قۇرغىچە	تۆت ماھاراج تەڭرى ئۈچۈن قۇربان بولۇش (بىرىنچى بۆلەك)	يوق
	säkiz ulugh orunlartaqï chaytïlarnïng ögdisi	10 ـ بەت 30 ـ قۇردىن 34 ـ بەت 16 ـ قۇرغىچە	سەككىز ئۇلۇغ يەردىكى زىيارەت ئورۇنلىرىنىڭ مەدھىيىسى (ئىككىنچى بۆلەك)	يوق
ئىككىنچى تۈپلەم	kirtüdin kälmişlärning üq ät'özin adïrtlamaq	5 ـ بەت 36 ـ قۇردىن 92 ـ بەت 3 ـ قۇرغىچە	ھەقىقىيلىقتىن كەلگەنلەرنىڭ ئۈچ ئەتئۆزىنى پەرقلەندۈرمەك (ئۈچىنچى بۆلەك)	分别三身品
	tültä altun köwrük körüp kshanti qïlmaq törtinch bölük	4 ـ بەت 92 ـ قۇردىن 126 ـ بەت 5 ـ قۇرغىچە	چۈشىدە ئالتۇن دۇمباق كۆرۈپ كىشانتى قىلماق (دېگەن) تۆتىنچى بۆلەك	梦见忏悔品

تۆپلەم	بۆلەكلەرنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇرچىسى	بەت سانى	تەرجىمىسى	خەنزۇچىسى
ئۈچىنچى تۆپلەم	qïlïnch adartmaqïn öqürmäk atlgh nom yürükin uqïttachï bishinch bölük	130 ـ بەت 2 ـ قۇردىن 199 ـ بەت 14 ـ قۇرغىچە	ئىش ـ ئەمەللەرنىڭ خەۋپ ـ خەتىرىنى ئۆچۈرمەك ناملىق نومنىڭ مەنىسىنى ئۇقتۇردىغان بەشىنچى بۆلەك	灭业障品
تۆتىنچى تۆپلەم	arïgh yir orunlar sayuqï drni tigmä tutruq nomlarïgh bodi tigmä tuyunmaq köngülüg uqïtmaq atlgh altïnch bölük	201 ـ بەت 4 ـ قۇردىن 343 ـ بەت 1 ـ قۇرغىچە	پاكىز ـ يەر ئورۇنلارغا دارنى دېيىلگەن مۇھىم نوملارنى ۋە بودى (ئاڭ) دېيىلگەن تۇبۇنغۇچى كۆڭۈلنى ئۇقتۇرماق ئاتلىق ئالتىنچى بۆلەك	净地陀罗尼品
بەشىنچى تۆپلەم	linxua chächäk yöläshürüki üzä ögmäk atlgh yitinch bölük	345 ـ بەت 4 ـ قۇردىن 355 ـ بەت 4 ـ قۇرغىچە	نىلۇپەر گۈلى تەمسىلى بىلەن مەدھىيىلىمەك ئاتلىق. يەتتىنچى بۆلەك	莲花喻赞品
	turg altun drnïgh uqïtmaq atlgh säkzinch bölük	355 ـ بەت 4 ـ قۇردىن 362 ـ بەت 17 ـ قۇرغىچە	ساپ ئالتۇن دارنىنى ئۇقتۇرماق ئاتلىق سەككىزىنچى بۆلەك	金胜陀罗尼品
	yoq qurugh tözin uqïtmaq atlgh toquzunch bölük	362 ـ بەت 17 ـ قۇردىن 371 ـ بەت 17 ـ قۇرغىچە	يوق ـ قۇرۇقنىڭ ماھىيىتىنى ئۇقتۇرماق ئاتلىق توققۇزىنچى بۆلەك	重显空性品
	yoq qurugh tözüngä tayanïp kösämish kösüshüg qanturmaq atlgh onunch bölük	371 ـ بەت 17 ـ قۇردىن 398 ـ بەت 18 ـ قۇرغىچە	يوق ـ قۇرۇق ماھىيىتىگە تايىنىپ كۆزلىگەن ئارزۇنى قاندۇرماق ئاتلىق ئونىنچى بۆلەك	依空满愿品
	tört mxaranch tngrilär tngri yalanguq quwraqïn körmäk atlgh bir ygrmi bölük	398 ـ بەت 18 ـ قۇردىن 403 ـ بەت 15 ـ قۇرغىچە	تۆت ماھاراج تەڭرىنىڭ تەڭرى ۋە ئىنسان جامائىتىنى كۆرۈشى ئاتلىق ئون بىرىنچى بۆلەك	四天王观察人天品
ئالتىنچى تۆپلەم	tört mxaranch tngrilär yirtinchüg közsätmäk atlgh iki ygrminch bölük	404 ـ بەت 1 ـ قۇردىن 458 ـ بەت 15 ـ قۇرغىچە	تۆت ماھاراج تەڭرىنىڭ يەر ـ زېمىننى مۇھاپىزەت قىلىشى ئاتلىق ئون ئىككىنچى بۆلەك	四天王护国品

خەنزۇچىسى	تەرجىمىسى	بەت سانى	بۆلەكلەرنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇرچىسى	تۈپلەم
无染著陀罗尼品	بۇلغانمايدىغان دىيىلگەن دارنى نومنى ئۇقتۇرماق ئاتلىق ئون ئۈچىنچى بۆلەك	459 ـ بەت 2 ـ قۇردىن 465 ـ بەت 4 ـ قۇرغىچە	ilinmäksiz tigmä drni nomugh uqïtmaq atlgh üch ygrmi bölük	يەتتىنچى تۈپلەم
如意宝珠品	چىنتامانى ئاتلىق دارنى نومنى ئۇقتۇرماق ئاتلىق ئون تۆتىنچى بۆلەك	465 ـ بەت 5 ـ قۇردىن 473 ـ بەت 9 ـ قۇرغىچە	chintamani atlgh drni nomugh uqïtmaq atlgh tört ygrmi bölük	
大辩才天女品之一	ساراسۋاتى ئاتلىق تەڭرى قىزىنىڭ ئۆتۈنۈش ئۆتۈنۈشى ئاتلىق ئون بەشىنچى بۆلەك (I)	473 ـ بەت 10 ـ قۇردىن 497 ـ بەت 23 ـ قۇرغىچە	saraswati atlgh tngri qïzï ötük ötünmäk atlgh bish ygrminch bölük (I)	
大辩才天女品之二		499 ـ بەت 1 ـ قۇردىن 512 ـ بەت 15 ـ قۇرغىچە	(ئون بەشىنچى بۆلەك II نىڭ تېمىسى بار بېتى ئۈچۈپ كەتكەن)	
大吉祥天女品	شىرىكىنى ئاتلىق تەڭرى قىزىنىڭ ئۆتۈنۈش ئۆتۈنۈشى ئاتلىق ئون ئالتىنچى بۆلەك	512 ـ بەت 16 ـ قۇردىن 518 ـ بەت 5 ـ قۇرغىچە	shirikini atlgh tngri qïzï ötük ötünmäk atlgh altï ygrminch bölük	سەككىزىنچى تۈپلەم
大吉祥天女增长财物品	شىرىنىكى قۇت تەڭرى خاتۇنىنىڭ مال ـ دۇنيانى كۆپەيتىشى ئاتلىق ئون يەتتىنچى بۆلەك	518 ـ بەت 5 ـ قۇردىن 527 ـ بەت 10 ـ قۇرغىچە	shiriniki qut tngri qatunï äd tawarïgh östämäk atlgh yiti ygrminch bölük	
坚牢地神品	ۋاسۇندارى ئاتلىق يەر ئىلاھىنىڭ ئۆتۈنۈش ئۆتۈنۈشى ئاتلىق ئون سەككىزىنچى بۆلەك	527 ـ بەت 11 ـ قۇردىن 538 ـ بەت 1 ـ قۇرغىچە	wasundari atlgh yir qatunï ötük ötünmäk atlgh säkiz ygrminch bölük	
僧慎尔耶乐叉大将品	سانچاناچاۋى ئاتلىق تەڭرىلەر ئورۇنگۇتى (سەركەردىسى) نىڭ ئۆتۈنۈش ئۆتۈنۈشى ئاتلىق ئون توققۇزىنچى بۆلەك	538 ـ بەت 2 ـ قۇردىن 546 ـ بەت 6 ـ قۇرغىچە	sanchanachawi atlgh tngrilär orungutï ötük ötünmäk atlgh toquz ygrminch bölük	
王法正论品	ئىلىك ـ خانلارنىڭ توغرا قانۇن ـ قائىدىلىرىنى ئېيتماق ئاتلىق يىگىرمىنچى بۆلەك	546 ـ بەت 6 ـ قۇردىن 568 ـ بەت 18 ـ قۇرغىچە	iliklär qanlarnïng köni törüsin aymaq atlgh ygrminch bölük	

خەنزۇچىسى	تەرجىمىسى	بەت سانى	بۆلەكلەرنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇرچىسى	تۆپلەم
善生王品	سۇچاتى ئاتلىق ئىلىك خانىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈشى ئاتلىق يىگىرمە بىرىنچى بۆلەك	570 ـ بەت 4 ـ قۇردىن 580 ـ بەت 15 ـ قۇرغىچە	suchati atlgh ilik qannïng tïltaghïn uqïtmaq atlgh bir otuzunch bölük	توققۇزىنچى تۆپلەم
诸天乐叉护持品	تەڭرىلەر ۋە جىن ـ ئالۋاستىلارنىڭ مۇھاپىزەت قىلىشى ئاتلىق يىگىرمە ئىككىنچى بۆلەك	580 ـ بەت 16 ـ قۇردىن 584 ـ بەت 12 ـ قۇرغىچە	tngrilär yäklär közätmäk atlgh iki otuzunch bölük	
授记品			(يىگىرمە ئۈچىنچى بۆلەك پۈتۈنلەي يوق)	
除病品		585 ـ بەت 1 ـ قۇردىن 598 ـ بەت 5 ـ قۇرغىچە	(يىگىرمە تۆتىنچى بۆلەكنىڭ باش قىسمى كەم)	
长者子流水品	ئۇداكانىساندى ئوغلىنىڭ ئىش ـ ئەمەللىرىنى ئۇقتۇرماق ئاتلىق يىگىرمە بەشىنچى بۆلەك	598 ـ بەت 6 ـ قۇردىن 606 ـ بەت 16 ـ قۇرغىچە	udakanisandi urïnïng ishin kötügün uqïtmaq atlgh bish otuzunch bölük	
舍身品		606 ـ بەت 1 ـ قۇردىن 644 ـ بەت 17 ـ قۇرغىچە	(يىگىرمە ئالتىنچى بۆلەكنىڭ تېما بار باش قىسمى كەم)	ئونىنچى تۆپلەم
十方菩萨赞叹品	ئون تەرەپتىكى بودىساتۋالارنىڭ تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننى مەدھىيىلىشى ئاتلىق يىگىرمە يەتتىنچى بۆلەك	644 ـ بەت 18 ـ قۇردىن 649 ـ بەت 8 ـ قۇرغىچە	ontïn sïngarqï bodistwlar tngri tngrisi burxanïgh ögmäk atlgh yiti otuzunch bölük	
妙幢菩萨赞叹品	سوماكىتۇ بودىساتۋانىڭ تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننى مەدھىيىلىشى ئاتلىق يىگىرمە سەككىزىنچى بۆلەك	649 ـ بەت 9 ـ قۇردىن 653 ـ بەت 7 ـ قۇرغىچە	somatiku bodistw tngri tngrisi burxanïgh ögmäk atlgh säkiz otuzunch bölük	
菩提树神赞叹品	بودى سۆگەت تەڭرىسىنىڭ تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننى مەدھىيىلىشى ئاتلىق يىگىرمە توققۇزىنچى بۆلەك	653 ـ بەت 8 ـ قۇردىن 657 ـ بەت 17 ـ قۇرغىچە	bodi sögüt tngrisi tngri tngrisi burxanïgh ögmäk atlgh toquz otuzunch bölük	

تۈپلەم	بۆلەكلەرنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇرچىسى	بەت سانى	تەرجىمىسى	خەنزۇچىسى
ئونىنچى تۈپلەم	saraswati tngri qïzï tngri tngrisi burxanïgh ögmäk atlgh otuzunch bölük	657 ـ بەت 18 ـ قۇردىن 661 ـ بەت 12 ـ قۇرغىچە	ساراسۋاتى تەڭرى قىزىنىڭ تەڭرى تەڭرىسى بۇرخاننى مەدھىيىلىشى ئاتلىق ئوتتۇزىنچى بۆلەك	大辨才天女赞叹品
	bu nom ärdinig tutuzmaq atlgh bir otuzunch bölük	661 ـ بەت 12 ـ قۇردىن 673 ـ بەت 4 ـ قۇرغىچە	بۇ نوم ـ ئەردىنىنى ھاۋالە قىلماق ئاتلىق ئوتتۇز بىرىنچى بۆلەك	附属品
	buyan äwirmäk	ئەسەرنىڭ ئاخىرقى قىسمى	ساۋابنى باشقىلارغا بېغىشلىماق	يوق

«ئالتۇن يارۇق»نى قەدىمكى ئۇيغۇر تىل يېزىقىغا تەرجىمە قىلغۇچى بېشبالىقلىق ئۇيغۇر ئالىمى ۋە كاتتا تەرجىمان سىڭقۇ سەلى تۇتۇڭ بولۇپ، ئەسەردە ياكى باشقا مەنبەلەردە ئەسەرنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ۋاقتى توغرىسىدا ھېچقانداق مەلۇمات يوق. بۇ جەھەتتە، يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ بىر قىسمى ئوخشاشمىغان ئاساسلارغا ئاساسەن، ئەسەرنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ۋاقتىغا قارىتا مۆلچەرلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان بولسىمۇ، لېكىن بىرلىككە كەلگەن قاراش يوق[1]. ئەگەر كاڭشىنىڭ 26 ـ يىلى كۆچۈرۈلگەن نۇسخا ئەسلىي نۇسخىدىن ئەينەن (ئىملادا ئۆزگەرتىش قىلماي) كۆچۈرۈلگەن بولسا، ئۇ چاغدا شۇ نەرسە ئېنىقكى، بىرىنچى، ئەسلىي نۇسخىدا ئىملا جەھەتتە قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدىكى ئىملا خۇسۇسىيەتلىرى ئۇستۇنلۇكنى ئىگىلەيدۇ، يەنى ئىملادا s بىلەن x، s بىلەن z، d بىلەن t، q بىلەن gh، h سۆز ئوتتۇرىدا كەلگەن a، ä بىلەن n تاۋۇشلىرىنىڭ ھەرپلىرى ناھايىتى چەكلىك جايلاردا پەرقلەندۈرۈلگەندىن باشقا، ئومۇمەن پەرقلەندۈرۈلمىگەن. ئىككىنچى، ئەسەرنىڭ تىلىدا، مەيلى فونېتىكا جەھەتتە بولسۇن، مەيلى لېكسىكا ۋە گىراماتىكا جەھەتتە بولسۇن، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى تىل ئالاھىدىلىكلىرى ئاساسلىق ئورۇندا تۇرىدۇ. مەسىلەن، قەدىمكى سۆزلەردىكى ئىككى سوزۇق تاۋۇش ئارىلىقى ۋە بوغۇم ياكى سۆز ئاخىرىدا كەلگەن d تاۋۇشى ئەسەر تىلىدا ئەسلىنى ساقلىغان ھالەتتە (يەنى d بولسا yغا ئۆزگەرمىگەن ھالەتتە) كۆرۈلىدۇ. سۆز ئاخىرىدا كەلگەن b ئەسەر تىلىدا پۈتۈنلەي دېگۈدەك w گە ئۆزگىرىپ بولمىغان، شۇڭا sab (سۆز) مۇ ئۇچرايدۇ، saw (سۆز) مۇ ئۇچرايدۇ. قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا ئىسىملار ئالدى بىلەن تەۋەلىك Ⅲ شەخس بىلەن تۈرلىنىپ، ئاندىن كېلىش (ئىگىلىك كېلىش، چۈشۈم كېلىش، ۋاستە كېلىشتىن

① گېڭ شىمىننىڭ «قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى ‹شۈەنزاڭنىڭ تەرجىمىھالى›غا تەتقىقات» دېگەن ماقالىسىگە قاراڭ. «مىللىي تىل ـ يېزىق»، خەنزۇچە 1979 ـ يىللىق 4 ـ سان، 251 ـ بەت.

باشقا) بىلەن تۇرلەنسە ، تەۋەلىك بىلەن كېلىش قوشۇمچىلىرى ئارىلىقىدا n تاۋۇشىنىڭ كۆپىيىشىدەك فونېتىك ھادىسە ئەسىر تىلىدا ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن . ئەسىر تىلىدا چۈشۈم كېلىش ئۈچۈن (تەۋەلىك بىلەن تۇرلەنمىگەن ئىسىملاردا) ig- ، ïgh- ۋەكىللىكىدىكى بىر يۈرۈش قوشۇمچە ئىشلىتىلگەن. ۋاسىتە كېلىش قوشۇمچىسىنىڭ قوللىنىلىشىمۇ ئىزچىللىققا ئىگە ۋەھاكازا. ئەسىر تىلىدىكى يۇقىرىقى خۇسۇسىيەتلەر قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى تىل ئالاھىدىلىكلىرىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ. ئومۇمەن ئېيتقاندا، ئەسەرنىڭ تىلى ھازىر ئالىملار IX ئەسىردە قەدىمكى تۈرك يېزىقىدا پۈتۈلگەن «ئىرق بىتىگ پالنامە» نىڭ تىلىغا، VIII ، IX ئەسىرلەردە توخار تىلىدىن قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان دەپ قارىلىۋاتقان «مائىترى سىمىت» تىلىغا يېقىنلىشىپ كېتىدۇ. ئۈچىنچى، ئىدىقۇت ئۇيغۇر بۇددىزمى شارائىتىدىكى تۇرپان تېكىستلىرىنى ھەر تەرەپلىمە ۋە چوڭقۇر ئۆگەنگەن، تەتقىق قىلغان ئالىملار X ئەسىر ۋە يۈەن سۇلالىسى دەۋرىنى ئۇيغۇر بۇددىزمىنىڭ گۈللىنىش دەۋرى، XI ، XII ئەسىرلەرنى بولسا ئۇنىڭ قاراڭغۇلۇق دەۋرى دەپ ھېسابلايدۇ. يۇقىرىقى ئۈچ نۇقتىغا ئاساسەن، بىز سىڭقۇ سەلى « ئالتۇن يارۇق » نى IX ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمى X ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمى ئارىلىقىدا خەنزۇچىدىن تەرجىمە قىلغان بولۇشى مۇمكىن دېگەن قاراشقا كېلىمىز.

« ئالتۇن يارۇق » ھازىرغىچە تېپىلغان يازما يادىكارلىقلار ئىچىدە ھەجىم جەھەتتىن ئەڭ زور ، ساقلىنىشى بىر قەدەر تولۇق يازما يادىكارلىق ھېسابلىنىدۇ. تىل جەھەتتىن ئېيتقاندا، «ئالتۇن يارۇق» قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىنىڭ سۆز دېڭىزى بولۇپ، ئۇنىڭدا كۆرۈلگەن سۆزلەرنىڭ كۆپلۈكى ۋە ھەر تەرەپلىمىلىكى ئۇنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىشتە مۇھىم دەرسلىك بولۇپ قېلىشىنى بەلگىلىگەن، بۇ جەھەتتە ئۇنىڭ ئوينايدىغان رولى ۋە قىممىتىنى «تۈركىي تىللار دىۋانى» دىن تۆۋەنلىتىشكە بولمايدۇ. «ئالتۇن يارۇق» يەنە ئۆز نۆۋىتىدە ئەينى زاماندىكى يىرىك ئەدەبىي ئەسەر تىپىغا كىرىدۇ. كاتتا تەرجىمان سىڭقۇ سەلى تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى كونا خەنزۇ ئەدەبىي تىلى ئۇسلۇبىدا تەرجىمە قىلىنغان خەنزۇچە نومنى ئەينى ۋاقىتتىكى ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ بارلىق ئىمكانىيىتىدىن پايدىلىنىپ يۇقىرى تەلەپ ۋە يۈكسەك ماھارەت بىلەن تەرجىمە قىلىپ چىققان. بۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، «ئالتۇن يارۇق» قەدىمكى ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئىپادىلەش ئۇسۇلى، ئىستىلىستىكىلىق ۋاسىتىلىرىنى ئۆگىنىشتىمۇ قىممەتلىك بىرىنچى قول ماتېرىيال ھېسابلىنىدۇ.

III

سىڭقۇ سەلى تۇتۇڭنىڭ ھاياتىغا دائىر ماتېرىيالنىڭ تايىنى يوق. «ئالتۇن يارۇق» تىكى مەلۇماتتىن مەلۇمكى، ئۇ بېشبالىقلىق ئۇيغۇر ئالىم. ئۆز ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا «تۇتۇڭ» دېگەن ئاتالغۇنى قوشۇپ ئېيتقىنىغا ئاساسلانغاندا ، ئۇ بۇددا دىنى بويىچە ئەمەل تۇتقان ئەرباب. بىزنىڭ بۇ ئەسەرنىڭ تەرجىمە قىلىنغان ۋاقتى ھەققىدە چىقارغان خۇلاسىمىزغا ئاساسەن، ئۇنى IX – X ئەسىر ئەتراپىدا ياشىغان دېيىشكە بولىدۇ. تەرجىمە تىلىدىن مەلۇمكى، ئۇ ئۆز ئانا تىلىغا پىششىق بولغاندىن سىرت، خەنزۇ تىلىغا ئۇستا ، شۇنداقلا سانسكرىت، توخار تىللىرىنىمۇ بىلىدىغان تىل ئۇستىسى. ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدىكى ھەربىر مىسراسى يەتتە خەتتىن تەركىب تاپقان نەزمىنى ئۇيغۇرچىگە يەتتە

بوغۇملۇق شېئىر شەكلىدە چىرايلىق تەرجىمە قىلىنغانلىقىغا قارىغاندا، سىڭقو سەلىنى ئۇيغۇر شې-ئىرىيىتى بىلەن پىششىق تونۇش بولغان شائىر دېيىشكىمۇ بولىدۇ.

IV

بىز «ئالتۇن يارۇق» نىڭ ترانسكرىپسىيىسىنى ئىشلەشتە، ئەسەرنىڭ رادلوف بىلەن مالوف 1913 ـ 1917 ـ يىللىرى نەشر قىلغان قوغۇشۇن مەتبەئە نۇسخىسىنى ئاساس قىلدۇق. بىز ئەسەرنىڭ پۇتكۇل ترانسكرىپسىيىسىدە ئەينەن ئېلىش بىلەن سۆز ياكى قوشۇمچىلارنىڭ فورما جەھەتتىكى بىرلىكىنى ساقلاشنى بىرلەشتۇرۇش پرىنسىپى بويىچە ئىش قىلىشقا باشتىن ـ ئاخىر تىرىشتۇق. ئەينەن ئېلىش ھەممىمىزگە چۈشىنىشلىك، سۆز ياكى قوشۇمچىلارنىڭ فورما جەھەتتىكى بىرلىكىنى ساقلاش دې-گىنىمىز، سۆز ياكى قوشۇمچىلاردىكى مۇقىم شەكىلنى ساقلاپ قېلىش دېمەكتۇر. قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقى گەرچە بىر بەلگە (ھەرپ) بىر تاۋۇشقا ۋەكىللىك قىلىدىغان ئېلىپبەلىك يېزىق بولسىمۇ، لېكىن قىسمەن بەلگىلەرنىڭ ئەمەلىي قوللىنىلىشىدا ئانچە مۇقىملىق يوق. بۇ ھال قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى تېكىستلەرنىڭ ئىملاسىدا تېخىمۇ گەۋدىلىك. ئالايلى، 𐽻 بەلگە-سى ئومۇمەن s تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان بەلگە، لېكىن ئەمەلىي ئىستېمالدا، ئۇ s تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلغانىنىڭ سىرتىدا، بەزىدە sh تاۋۇشىغا، بەزىدە z تاۋۇشىغا، ئايرىم ھاللاردا ھەتتا ch تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىپ كېلىدۇ. ئەگەر ئەينەن ئالىمىز دەپ، 𐽻 بەلگىسىنىڭ تاۋۇش قىممە-تىنى s غىلا تەڭلەشتۇرۇپ ئالساق، ئۇ ھالدا سۆز ياكى قوشۇمچىلارنىڭ فورما جەھەتتىكى بىرلىكىنى ساقلاشقا سەل قاراش كېلىپ چىقىدۇ ـ دە، بىر سۆز ياكى قوشۇمچىنىڭ فورما جەھەتتىكى كۆپ خىللىقىنى كەلتۇرۇپ چىقىرىدۇ. مۇنداق بولغاندا، قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى يازما يادىكارلىقلارنىڭ ترانسكرىپسىيىسىدە قالايمىقانچىلىق كېلىپ چىقىدۇ. بۇنىڭ بىلەن، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىنىڭ قى-ياپىتىگە نىسبەتەن بىر تەرەپلىمە چۈشەنچە كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. بۇنداق ئەھۋالنىڭ كېلىپ چىقىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، تۆۋەندىكىچە ئىش كۆردۇق.

ئەينەن ئېلىش جەھەتتە:

1) تېكىستتە بەزى سۆزلەردە ۋە ئايرىم قوشۇمچىلاردا سوزۇق تاۋۇش يېزىلمىغان، بىزمۇ شۇ پېتى ترانسكرىپسىيە قىلدۇق. مەسىلەن: yrlïq (يارلىق)، tngri (تەڭرى)، ygrmi (يىگىرمە)، tïnlgh (تىنلىق، جانلىق)؛

2) تېكىستتە بەزى سۆز تەركىبىدىكى سوزۇق تاۋۇشلار تەكرار يېزىلغان بولسا، بىزمۇ تەكرار يېزىپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق. مەسىلەن: noom (نوم)، oot (ئوت)؛

3) سانسكرىت تىلىدىن قوبۇل قىلىنغان سۆزلەرنىڭ ترانسكرىپسىيىسىدە، تىل ئارقا، تار سوزۇق تاۋۇش ï نى ئىشلەتمىدۇق؛

4) ئايرىم سۆز ۋە قوشۇمچىلارنىڭ ئىملاسىدا ئېنىق ئىملا خاتالىقى سېزىلگەندە، تۈزىتىپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق ۋە ئىزاھ قىسمىدا ئىزاھ بەردۇق.

سۆز ۋە قوشۇمچىلارنىڭ فورما جەھەتتىكى بىرلىكىنى ساقلاش جەھەتتە:

1) ꝓ بىلەن ⌐ بەلگىسىنىڭ تاۋۇش قىممىتىنى ئىپادىلەش جەھەتتە قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ

ئېلىپبەسىدە، 𐾀 بەلگىسى t تاۋۇشىغا، 𐽸 بەلگىسى d تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. مەھمۇد قەشقەرىي «تۈركىي تىللار دىۋانى» دا قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقى بىلەن ئەرەب يېزىقى ئاساسىدىكى كونا ئۇيغۇر يېزىقى (خاقانىيە يېزىقى) ھەرپلىرىنى سېلىشتۇرۇپ بەرگەن مەلۇماتىدا، 𐾀 نى خاقانىيە يېزىقىدىكى «ت» غا، 𐽸 نى خاقانىيە يېزىقىدىكى «د» غا تەڭلەشتۇرۇپ بەرگەن.① لېكىن قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ دەسلەپكى باسقۇچلىرىدىكى يازما يادىكارلىقلارنىڭ ئىملاسىدا بۇ بەلگىلەرنىڭ ئىشلىتىلىشىدە قالايمىقانچىلىق بار، يەنى بۇ ئىككى بەلگە ئارىلاشتۇرۇلۇپ (تاۋۇش قىممىتى جەھەتتە) ئىشلىتىلگەن. قوللىنىش جەھەتتە مۇقىملىق يوق. «ئالتۇن يارۇق» تىمۇ ئەھۋال شۇنداق. مەسىلەن، tip tidi (دەپ دېدى) دېگەن ئىبارە «ئالتۇن يارۇق» تا تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە شەكىلدە خاتىرىلەنگەن. tip titi; dip titi, dip diti, tip didi, tip diti ② ئەگەر ئەينەن ئالىمىز دەپ، يۇقىرىدىكى بىر ئىبارىنى ئەسلى يېزىلىشى بويىچە يۇقىرىقىدەك بەش خىل ترانسكرىپسىيە قىلساق، ئۇ چاغدا قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىدا خاتىرىلەنگەن يازما يادىكارلىقلار تەركىبىدە 𐾀 ۋە 𐽸 بەلگىلىرى بولغان سۆز ۋە قوشۇمچىلارنىڭ شەكىل جەھەتتىكى مۇقىملىقىنى ساقلاپ قېلىش قىيىن بولىدۇ. قەدىمكى تۈرك يېزىقىدىكى ئۇيغۇرچە مەڭگۈ تاش ۋە باشقا يازما يادىكارلىقلاردىن مەلۇمكى، يۇقىرىقى ئىبارە تەركىبىدىكى ئىككى سۆزنىڭ يىلتىزى بىر بولۇپ، مۇقىم شەكلى ti- (دېمەك)، ئاندىن ئۆتكەن زامان شەكلى di- . شۇڭا بۇ ئىبارىنىڭ ترانسكرىپسىيىسىدىكى مۇقىم شەكلى بەلگىلەرنىڭ ئالماشتۇرۇپ قوللىنىلىشىدىن قەتئىينەزەر، tip tidi بولۇشى كېرەك. دېمەك، بىز ترانسكرىپسىيىدە 𐾀، 𐽸 بەلگىلىرىنىڭ قوللىنىلىشىغا ئەمەس، بەلكى تەركىبىدە بۇ بەلگىلەر بولغان سۆز ياكى قوشۇمچىلارنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى مۇقىم شەكلىگە ھۆرمەت قىلدۇق، شۇنداقلا بۇ پرىنسىپنى باشقا تىللاردىن قوبۇل قىلىنغان سۆزلەرنىڭ ئىملاسىدىمۇ ئىزچىللاشتۇردۇق.

2) 𐽴 بەلگىسىنىڭ تاۋۇش قىممىتىنى بېكىتىشتە

𐽴 بەلگىسى قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ ئېلىپبەسىدە ئومۇمەن s تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ، لېكىن ئەمەلىي قوللىنىشتا، بولۇپمۇ قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى يازما يادىكارلىقلاردا، بۇ بەلگىنىڭ قوللىنىلىشىدا (تاۋۇش قىممىتى جەھەتتە) مۇقىملىق يوق، ئەگەر 𐽴 بەلگىسىنى مۇقىم ھالدا s تاۋۇش بىلەن ئىپادىلىسەك، ئۇ ھالدا سۆز ۋە قوشۇمچىلارنىڭ فورما جەھەتتىكى مۇقىملىقىنى ساقلاش قىيىن بولىدۇ. شۇڭا:

(1) 𐽴 بەلگىسى sh تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلغان سۆز ۋە قوشۇمچىلاردا، ئۇنى sh بىلەن ئىپادىلىدۇق.

(2) 𐽴 بەلگىسى s تاۋۇشىغىلا ۋەكىللىك قىلىشى كېرەك بولغان سۆز ۋە قوشۇمچىلاردا، ئۇنى s بىلەن ئىپادىلىدۇق.

(3) 𐽴 بەلگىسى z تاۋۇشىغىلا ۋەكىللىك قىلىشى كېرەك بولغان سۆز ۋە قوشۇمچىلاردا، ئۇنى z بىلەن ئىپادىلىدۇق.

(4) 𐽴 بەلگىسى باشقا تىللاردىن قوبۇل قىلىنغان سۆزلەر تەركىبىدە كۆرۈلگەندە، شۇ سۆزنىڭ

---

① «تۈركىي تىللار دىۋانى»، ئۇيغۇرچە، 1 ـ توم، 8 ـ بەت.

② ئەسلىي تېكىستتىكى يېزىلىشى مەتبەئە قىيىنچىلىقى تۈپەيلىدىن قالدۇرۇلدى.

شۇ تىلدىكى ئەسلىي فورمىسىغا ئاساسەن بىر تەرەپ قىلدۇق.

⊥ بەلگىسىنىڭ تاۋۇش قىممىتىنى بېكىتىشتە

⊥ بەلگىسى ئومۇمەن z تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. لېكىن، قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى يازما يادىكارلىقلاردىكى بەزى سۆز ۋە قوشۇمچىلاردا ئۇ يەنە s تاۋۇشىغىمۇ ۋەكىللىك قىلىپ كېلىدۇ. «ئالتۇن يارۇق» تا بۇ ھال تېخىمۇ گەۋدىلىك. شۇڭا:

(1) ⊥ بەلگىسى z تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىشى كېرەك بولغان سۆز ۋە قوشۇمچىلاردا، ئۇنى z بىلەن ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

(2) ⊥ بەلگىسى s تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىشى كېرەك بولغان سۆز ۋە قوشۇمچىلاردا، ئۇنى s بىلەن ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

(3) z تاۋۇشى بىلەن s تاۋۇشى نۆۋەتلىشىپ كېلىشى ئېھتىمالى بولغان ئايرىم قوشۇمچىلاردا، ئۇنى ئەينەن ئېلىپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق. مەسىلەن، بۇيرۇق ـ تەلەپ راي قوشۇمچىسى sun ـ تەركىبىدىكى s تېكىستتە ⊋ بىلەن يېزىلغان بولسا sun ـ دەپ، ⊥ بىلەن يېزىلغان بولسا zun ـ دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق. چۈنكى بۇ قوشۇمچە قەدىمكى تۈرك يېزىقىدىكى يادىكارلىقلاردىمۇ يۇقىرىدىكى ئىككى خىل شەكىلدە ئۇچرايدۇ.

⊋ بىلەن ⊋: بەلگىسىنىڭ تاۋۇش قىممىتىنى بېكىتىشتە

قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ ئېلىپبەسىدە ⊋: بەلگىسى q تاۋۇشىغا، ⊋ بەلگىسى gh تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. لېكىن، قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى يادىكارلىقلاردا ⊋: بەلگىسى ئومۇمەن قوللىنىلمىغان. «ئالتۇن يارۇق» تىمۇ ⊋: بەلگىسى قوللىنىلغان ئەھۋال ئىنتايىن كەم كۆرۈلىدۇ. ⊋ بەلگىسى بولسا، ئىنتايىن كەڭ قوللىنىلغان ھەمدە ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا q، gh، x تاۋۇشلىرىغا ۋەكىللىك قىلىپ كەلگەن. شۇڭا:

(1) ⊋ بەلگىسى تۈركىي تىللار خاس سۆز ياكى قوشۇمچىلار تەركىبىدە كۆرۈلگەندە، q تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىشى كېرەك بولغان سۆز ياكى قوشۇمچىلاردا q بىلەن ترانسكرىپسىيە قىلىندى.

(2) gh تاۋۇشىغا ۋەكىللىك قىلىشى كېرەك بولغان سۆز ياكى قوشۇمچىلاردا gh بىلەن ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

(3) ⊋ باشقا تىللاردىن، بولۇپمۇ سانسكرىت تىلىدىن قوبۇل قىلىنغان سۆزلەر تەركىبىدە كۆرۈلگەندە، x بىلەن ترانسكرىپسىيە قىلىندى.

قوشۇمچىلارنىڭ جاراڭلىق ۋە جاراڭسىز شەكلىنى ئىشلىتىشتە

قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا ئۆزەك بىلەن قوشۇمچىلارنىڭ جاراڭلىق ۋە جاراڭسىزلىق جەھەتتىن ماسلىشىش قائىدىسى بار، لېكىن بۇ قائىدە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكىدەك قاتتىق ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە، جاراڭلىق ـ جاراڭسىز شەكلى بار قوشۇمچىلارنىڭ بىرمۇنچىسى يېزىقتا بىر بەلگە ئىككى تاۋۇش (بىرى جاراڭلىق، بىرى جاراڭسىز) قا ۋەكىللىك قىلىدىغان بەلگىلەردىن تەركىب تاپقان. مەسىلەن، ئاددىي ئۆتكەن زامان قوشۇمچىسى ti - di -، يۆنىلىش كېلىش قوشۇمچىسى gä/ - kä, - ghä/qa - بۇ ھال ئۆزەكلەرگە جاراڭلىق، جاراڭسىزلىق جەھەتتە قوشۇمچە تاللاشتا بىزگە تېخىمۇ كۆپ قىيىنچىلىق كەلتۈرۈپ بەردى. بىز بۇ جەھەتتە، بىرتەپتىن، قەدىمكى تۈرك يېزىقىدىكى يادىكارلىقلاردا بۇ قوشۇمچىلارنىڭ

ئەمەلىي قوللىنىلىش ئەھۋالىغا قاراپ، يەنە بىر تەرەپتىن «تۈركىي تىللار دىۋانى» دا بېرىلگەن مۇناسىۋەتلىك قائىدىلەرگە ئاساسەن ئىش كۆردۇق.

«ئالتۇن يارۇق» تا تىنىش بەلگىلىرى ئۇچۇن يۇقىرىدا كۆرسىتىپ ئۆتۈلگەن بەلگىلەر قوللىنىلغان، لېكىن تىنىش بەلگىلىرىنىڭ قوللىنىلىشىدا قالايمىقانچىلىق بىرقەدەر ئېغىر بولغاچقا، ئەسلىي تېكىستتىكى تىنىش بەلگىلىرى ترانسكرىپسىيىدە ئىپادە قىلىنمىدى. ترانسكرىپسىيىدىكى تىنىش بەلگىلەر ئۆرۈپ يېزىش جەريانىدا، بىز قويغان تىنىش بەلگىلەردۇر.

ترانسكرىپسىيە بەلگىسى ئۇچۇن ھازىر بىزدە تاۋۇش خاتىرىلەش بەلگىسى قىلىپ ئىشلىتىلىۋاتقان بەلگىلەر قوللىنىلدى. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

بۇنىڭ ئىچىدە ï بەلگىسى تىل ئالدى سوزۇق تاۋۇش i بىلەن نۆۋەتلىشىدىغان تىل ئارقا سوزۇق تاۋۇش بەلگىسىدۇر.

Aa	Ää	Bb	Pp	Tt	Jj	Ch ch	Xx
ئا	ئە	ب	پ	ت	ج	چ	خ
Dd	Rr	Zz	Zh	Ss	Sh sh	Gh gh	Ff
د	ر	ز	ژ	س	ش	غ	ف
Qq	Kk	Gg	Ll	Mm	Nn	Hh	Oo
ق	ك	گ	ل	م	ن	ھ	ئو
Uu	Öö	Üü	Ww	Ee	Ii	ng	Yy
ئۇ	ئۆ	ئۈ	ۋ	ئې	ئى	ڭ	ي

V

بىز «ئالتۇن يارۇق» نىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى تەرجىمىسىنى ئىشلەشتە، ئەسلىگە (سىڭقو سەلىنىڭ تەرجىمە تېكىستىگە) سادىق بولۇش، مەزمۇننى توغرا ئىپادىلەش، ئۇسلۇبىنى ساقلاش پرىنسىپى بويىچە ئىش قىلىشقا تىرىشتۇق. بۇ جەھەتتە تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا دىققەت قىلدۇق:

1) ئەسەرنىڭ سىڭقو سەلى قەلىمىدىكى تېكىستىگە سادىق بولۇپ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسى بىلەن قەدىمكى ئۇيغۇرچىسى ئوتتۇرىسىدا مەنە پەرقى كۆرۈلگەندە، ئۇيغۇرچىسىنى ئاساس قىلىپ تەرجىمە قىلدۇق.

2) بۇددا ئاتالغۇلىرى ئومۇمەن، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكىسى بويىچە ئېلىندى، كىتابخانلارغا ئانچە تونۇشلۇق بولمىسا كېرەك دەپ قارىغانلىرىمىزنى ئىزاھ قىسمىدا ئىزاھلىدۇق.

3) سىڭقۇ سەلى «ئالتۇن يارۇق» نى خەنزۇچىدىن قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىشتا، ئىپادىلەش ئۇسۇلى جەھەتتە سىمۇنومىلۇق پاراللېلىزم ۋاستىسىنى قوللانغان. مەسىلەن، خەنزۇچىسىدە 救 بولسا، ئۇيغۇرچىدا ئۇنى qutqur ، -ozghur دېگەن ئىككى مەنىداش سۆز بىلەن، 财 نى äd tawar دېگەن ئىككى مەنىداش سۆز بىلەن، 时 نى öd qolu دېگەن ئىككى مەنىداش سۆز بىلەن ئىپادىلىگەن. بۇنداق ئىپادىلەش سىڭقۇ سەلىنىڭ تەرجىمە ئۇسلۇبىدىكى مۇھىم بىر ئالاھىدىلىك. شۇڭا بىز تەرجىمىدە مۇمكىنقەدەر بۇ ئالاھىدىلىكنى ساقلاپ قېلىشقا تىرىشتۇق.

4) ئەسەرنىڭ بەزى بۆلەكلىرىدە دارنى (ئايەت) لەر سانسكرىتچە بېرىلگەن، تەرجىمىمىزدە بىز سانسكرىتچىسى بويىچە ئەينەن كۆچۈرۈپ قويدۇق، تەرجىمە قىلمىدۇق.

5) ئەسەرنىڭ تەرجىمىسىنى ئىشلەشتە، «ئالتۇن يارۇق» نىڭ خەنزۇچە نۇسخىسىدىن پايدىلاندۇق.

6) تەرجىمىدە مەنىنى ئېنىقلاشتۇرۇش ياكى جۈملىنى راۋانلاشتۇرۇش يۈزىسىدىن قوشۇلغان سۆز ياكى ئىبارىلەرنى يالاڭ تىرناق ئىچىگە ئېلىپ قويدۇق.

1991 ـ يىل 7 ـ فېۋرال، بېيجىڭ.

1. uma qung

I. lb süü birkiä

2. 1) (namu budday)a,
2) (namu darmay)a,
3) (namu sanggay)a.
4) (ämti munta) bu nomnung kingürü
5) ulalmïsh suu tïltaghïn az täginchä
6) (yana) uqïtalïm. bu ymä altun
7) önglüg yruq yaltrïqlïgh qopta
8) kötrülmish nom iliki atlgh nom
9) ärdinig boshghuntachï tuttachï
10) oqïdachï tïngladachï bitidächi
11) bitittächi tüzünlär oghlï tüzün-
12) lär qïzï toyïn shamanach upasï
13) upasanch tört türlüg tirin quwraq-
14) larnïng könglüngüzlärtä antagh
15) saqïnchïnglar tursar, barmu
16) ärki antagh tïnlghlar kim, bu nom
17) ärdini tïltaqïnta bu oq
18) közünür azunta ädgü tüshkä
19) tägdächi, birük ädgü tüshkä tägdächi-
20) lär ärsär, kimlär tägdilär
21) ärki tip muntagh saqïnchïngizlar
22) tursar, ämti bu saqïnchïngïzlar
23) iyin bu nom ärdini tïltaqïnta ädgügä

I. 2a (süü iki)

3. 1) tägmish tïnlghlarïgh sözlä(mish krgäk).
2) anï ymä qop süzüg (köni arïgh)
3) köngülin äshitinglär.
4) qayu ödün tükäl bilgä (tngri)
5) tängrisi burxan bu yirtinchü yir suw-
6) da togha bälgürä yrlïqap
7) bish älik yïl tözi tïnlghlarqa
8) asigh tüsü qïlïp bish asanki nayut
9) sanïncha tïnlghlar oghlanïn ozghurup

ئۇما قۇڭ[1]

كىرىش[2] تۇپلەم بىرىنچى (ياپراق) ئا

2 1) نامو[3] بۇددايا، [4]
2) نامو دارمايا، [5]
3) نامو ساڭگايا، [6]
4) ئەمدى بۇ نومنىڭ[7] كەڭرى
5) تارقالغانلىقىنىڭ سەۋەب ۋەجىنى ئاز بولسىمۇ،
6) يەنە چۈشەندۈرەيلى. بۇ يەنە ئالتۇن
7) رەڭلىك، نۇرلۇق يالتىراقلىق، ھەممىدىن
8) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
9) ئەردىنىنى[8] ئۈگەنگۈچى، (قولىدا) تۇتقۇچى،
10) ئوقۇغۇچى، تىڭشىغۇچى، كۆچۈرگۈچى،
11) كۆچۈرتكۈچى ئېسىللار ئوغلى، ئېسىللار
12) قىزى، تويىن[9]، شاماناچ[10]، ئۇپاسى[11]،
13) ئۇپاسانچ[12] (تىن ئىبارەت) تۆت تۈرلۈك توپ جامائەت
14) (ئەگەر) سىزلەرنىڭ كۆڭلىڭىزلەردە ئاشۇنداق
15) ئويىڭىزلار بولغان بولسا، (يەنى)
16) شۇنداق جانلىقلار بارمىدۇركى، بۇ نوم
17) ئەردىنى سەۋەبىدىن، بۇ
18) ھازىرقى ئالەمدە ياخشى نەتىجىگە
19) ئېرىشكۈچىلەر؟ ئەگەر ياخشى نەتىجىگە
20) ئېرىشكۈچىلەر بولغان بولسا، كىملەر ئېرىشكەن
21) بولدى، دېگەن ئويىڭىزلار بولغان
22) بولسا، ئەمدى مۇشۇ ئويىڭىزلارغا
23) ئاساسەن، بۇ نوم ئەردىنى سەۋەبىدىن ياخشىلىققا

كىرىش تۇپلەم ئىككىنچى (ياپراق) ئا

3 1) ئېرىشكەن جانلىقلاردىن سۆز ئېچىش كېرەك،
2) بۇنى يەنە پۈتۈنلەي سۈزۈك، توغرا، پاك
3) كۆڭۈل بىلەن تىڭشاڭلار.
4) قايسى بىر چاغدا، ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
5) تەڭرىسى بۇرخان[13] بۇ ئالەمنىڭ زېمىنىدا
6) تۇغۇلۇپ - دۇنياغا كېلىپ،
7) بارلىق جانلىقلارغا قىرىق بەش يىل
8) پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈپ، ئاسانكى[14] نايۇت[15]
9) ساندەك جانلىقلار ئوغلانىنى (سانساردىن) چىقىرىپ -

10) qutgharïp nirwanqa kirü yrlïqamïsh-
11) ta kin nomlugh yrlïqï öngtün
12) tawghach ilintä kingürü yadïlduqta
13) tngri tawghach qan ödintä
14) gitsu samatso atlgh budistw acharï
15) küntin yïngaq suw yolïnta kitip
16) änätkäk yirinkä barïp tükäl
17) bilgä tngri tngrisi burxannïng
18) ïduq qutlugh säkiz chayti
19) qïlmïsh yir orunlarïn tükäl körüp
20) otuz artuq ulugh il ulushlarïgh
21) käzip ygrmi yïlï tüni yorïp
22) bu nom ärdini bashlap älik tümän
23) shloklüg qamagh sanï tört yüz

10) قۇتقۇزۇپ (ئۈزى) نىرۋانغا [16] يەتكەندىن
11) كېيىن، نوملۇق يارلىقى شەرقتە
12) تاۋغاچ ئېلىدە [17] كەڭرى تارقالغاندا،
13) تەڭرى تاۋغاچ خان [18] زامانىسىدا،
14) گىتسۇ [19] ساماتسو ئاتلىق بودىساتۋا ئاچارى [20]
15) جەنۇبتىكى سۇ يولى بىلەن مېڭىپ،
16) ئەنەتكەك [21] زېمىنىغا بېرىپ تۇگەل
17) دانا تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
18) مۇقەددەس سەككىز ئىبادەتخانا
19) قىلغان ئورۇن - جايلىرىنى تۇگەل كۆرۈپ
20) ئوتتۇزدىن ئارتۇق ئۇلۇغ ئەل - ئايماقلارنى
21) كېزىپ، يىگىرمە يىل تولۇق يۇرۇپ،
22) بۇ نوم ئەردىنى قاتارلىق ئەللىك تۇمەن
23) مىسرالىق، جەمئىي سانى تۆت يۇز

I. 2b

ب

4. 1) (...... änä)tkäkchä nom bitiklärig
2) (qalïsïz ötkür) üp tawghach tilinchä
3) (äwirtip, ymä) bu nom ärdinig tawghach
4) (tilinchä) tükätip taqï ädgüti
5) (kingürü) yadïlmazqan, ötrü ol
6) oghurta inchiu atlgh balïqta
7) chang baghlïgh kuutau atlgh bir bäg
8) balïq bägi ärti, ol bäg balïq
9) bägi bolup ärta, käd ölütchi
10) boltï. kin bir tüshtä qïz ashï
11) tïltaghïnta ud qoyn tonguz
12) qaz öridäk taghïquda ulatï
13) öküsh tälim özlüglärig ölürüp
14) ulugh ash ichgü qïltï ash qïlu
15) tükätmishtä kin on kün ärtmäz-
16) kän, ötrü ol bäg bälingtäg
17) aghïr igladi. inchip igläyü
18) birlä ök saw söz qodup
19) tutar qapar ärkän, ölüp bartï.
20) ölüp bütün ätözi tomïlïp tk
21) yalïnguz yüräki tashïnta bir tanchu

4. 1) ...... ئەنەتكەكچە نوم پۈتۈكلەرنىڭ
2) ھەممىسىنى قالدۇرماي ئوقۇپ تاۋغاچ تىلىغا
3) تەرجىمە قىلدۇرغان. بۇ نوم ئەردىنىنى تاۋغاچ تىلىغا
4) تەرجىمە قىلىپ بولغان، (لېكىن) تېخى تازا
5) كەڭرى تارقالمىغان ۋاقىتتا، بۇ
6) ئىنچۇ دېگەن شەھەردە
7) چاڭ فامىلىلىك كۇتاۋ ئاتلىق بىر بەگ
8) شەھەر بېگى ئىكەن. ئۇ بەگ شەھەر
9) بېگى بولغاندىن كېيىن، دەسلەپتە كۆپ
10) (جانلىقلارنى) ئۆلتۈرۈپتۇ . كېيىن بىرچاغدا
قىزىنىڭ تويى
11) سەۋەبىدىن كالا، قوي، توڭگۇز،
12) غاز، ئۆردەك، توخۇ قاتارلىق
13) نۇرغۇن جانلىقلارنى ئۆلتۈرۈپ
14) كاتتا زىياپەت بېرىپتۇ. زىياپەت بېرىپ
15) ئون كۈن ئۆتمەستىنلا،
16) بۇ بەگ قورقۇنچلۇق
17) ئېغىر ئاغرىپتۇ. مۇشۇنداق ئاغرىش
18) بىلەن بىللە گەپ - سۆزدىن قېلىپ،
19) تۇتقاق بولۇپ ئۆلۈپ قاپتۇ.
20) ئۆلۈپ پۈتۈن ئەزايى مۇزلاپ، پەقەت
21) يالغۇز يۈرىكىنىڭ سىرتىدىكى بىر پارچە

22) äti tomïlmadï. anï
23) körüp äwintäki kishilär ulugh

I. 3a süü (üch)

5. 1) yïghït sïghït qïl(u ölügüg)
2) sämäklägäli (...... ältmäzkän),
3) üch kün ärtip ba(rtï, törtünch)
4) kün tangta ärtä ört......
5) turur ärkän, ol bäg tirilip kälip
6) örü olurup ash ichgü qoltï. anï körüp
7) qamagh qashï qadashï
8) bashlap kim ol törüdä yïghïlmïsh
9) nächä kishilär ärti ärsär, olar
10) barcha qorqup bälingläp ïraq tashtï-
11) lar, qachtïlar. olarnïng täzmïsh-
12) ïn körüp ol kuu taw atlgh bäg
13) ötrü olarnï oqïyu inchä tip tidi:
14) älänglär ädgülärim, mn tirilmishkä
15) sizlär nägülüg ancha käd q(achar)-
16) sizlär? qorqmanglar, mn ämti siz-
17) lärkä tirilmish tïltaghïmïn söz-
18) läyin, burxanlarnïng nomïnïng
19) ulugh türlügin ymä äshitinglär tip
20) tidi. ötrü inchä tip sözlädi:
21) mn iglädüktä ang bashlayu manga
22) tört yäklär yaqïn kälti. birägü-
23) si bädük bärkä tutmïsh, ikintisi

I. 3b

6. 1) (orugh tutmïsh, üchünch......)i tolghuq
2) (tutmïsh törtünchi) bir kök ton-
3) lugh atlïgh bäg ärmish. qachan bu
4) (tört yäklär mini bir) äw qapïghïnga
5) (ältükt)ä ötrü, ol kök tonlugh
6) bäg attïn qodï tüshüp mini oqïdï.
7) mn ol bägning özingä
8) tägdüktä qoyunïntïn bir kägdä

22) ئېتىلا مۇزلىماپتۇ. بۇنى
23) كۆرۈپ ئۆيىدىكى كىشىلەر قاتتىق

كىرىش تۇپلەم ئۇچىنچى (ياپراق) ئا

5. 1) يىغا - زار قىلىپ، هازا ئېچىپ، جەسەتنى
2) كۆمۈشكە (تېخى) ئېلىپ ماڭمىغانىكەن،
3) ئۈچ كۈن ئۆتۈپ، تۆتىنچى
4) كۈنى تاڭ سەھەردە......
5) تۇرغاندا، بۇ (بەگ) تىرىلىپ،
6) ئۆرە ئولتۇرۇپ، ئاش - تاماق تەلەپ قىپتۇ،
7) بۇنى كۆرۈپ ئۇنىڭ پۈتۈن ئۇرۇق - تۇغقانلىرى
8) قاتارلىق مۇراسىمغا يىغىلغانلار جەمئىي
9) قانچە بولسا، ئۇلارنىڭ
10) ھەممىسىلا قورقۇپ - چۆچۈپ سىرتقا
11) قېچىپتۇ. ئۇلارنىڭ قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى
12) كۆرۈپ، بۇ كۇتاۋ دېگەن بەگ
13) ئۇلارغا ۋارقىراپ مۇنداق دەپتۇ:
14) قايتىپ كېلىڭلار، ئەزلىرىم! مەن تىرىلسەم،
15) سىزلەر نېمە ئۈچۈن مۇنداق قاچىسىزلەر؟
16) قورقماڭلار، مەن ئەمدى سىزلەرگە
17) تىرىلىشىمنىڭ سەۋەبىنى سۆزلەپ بېرەي،
18) بۇرخانلار نومىنىڭ (بۇددا قانۇنىنىڭ)
19) ئۇلۇغ تۈرلۈك ئىكەنلىكىنى يەنە بىر ئاڭلاڭلار، دەپتۇ.
20) ئاندىن مۇنداق دەپ سۆزلەپتۇ:
21) مەن ئاغرىغاندا، ئەڭ ئاۋۋال يېنىمغا
22) تۆت شەيتان يېقىن كەلدى. بىرسى
23) يوغان قامچا تۇتقان، ئىككىنچىسى

ب

6. 1) ئارغامچا تۇتقان، ئۈچىنچىسى ...... خالتا
2) تۇتقان، تۆتىنچىسى بولسا بىر كۆك تونلۇق،
3) ئاتلىق بەگ ئىدى. بۇ
4) تۆت شەيتان مېنى بىر ئۆيىنىڭ ئىشىكىگە
5) باشلاپ بارغاندىن كېيىن، ھېلىقى كۆك تونلۇق
6) بەگ ئاتتىن چۈشۈپ مېنى چاقىردى،
7) مەن ئۇ بەگنىڭ ئالدىغا
8) بارغىنىمدا، ئۇ قوينىدىن بىر قەغەز

9) bitik üntürüp manga oqïdï.
10) oqïsar mn, ol bitik ichintä
11) ol künki bizing ashta ölürgüchi
12) ud qoyn tonguz bashlap tïnlghlarnïng
13) sawï turur. sawïn inchä tir:
14) biz qamaghun yïlqïlarnïng öngrä
15) yalanguq azunlartaqï ayïgh qïlïngh-
16) (lar kü)chintä bu oghurta yïlqï azun-
17) (ïn)ta toghdumuz ärti. ötäg
18) birim ötäglägülüg yïl ay öd
19) qolu saqïsh . tolsar tükäsär, munta
20) ät'öz qodup kishi azunïnta
21) toghar ärtimiz. inchip bizing
22) yïlqï azunïntaqï ozghuluq qutrul-
23) ghuluq ödümüz künümüz taqï

9) پۈتۈكنى چىقىرىپ ماڭا ئوقۇتتى.
10) ئوقۇسام، بۇ پۈتۈكتە
11) ھېلىقى كۈنى بىزنىڭ زىياپىتىمىزدە ئۆلتۈرۈلگەن
12) كالا، قوي، توڭگۇز قاتارلىق جانلىقلارنىڭ
13) گەپ ـ سۆزلىرى تۇرىدۇ. ئۇلار مۇنداق دېمەكتە:
14) «بىز بارلىق ھايۋانلار بۇرۇن
15) ئىنسانىيەت دۇنياسىدا قىلغان يامان ئىشلىرىمىز
16) سەۋەبىدىن ئەمدى ھايۋانات
17) دۇنياسىدا تۇغۇلۇپ قالدۇق. قەرزىمىزنى تۆلەيدىغان،
18) بورچىمىزنى ئۆتەيدىغان يىل، ئاي، ۋاقىت
19) سائەت توشۇپ، ئۇنى تۈگەتسەك، ئاندىن مۇنداق
20) قىياپىتىمىزنى تاشلاپ، ئىنسانىيەت دۇنياسىدا
21) تۆرىلىمىز، شۇنداق قىلىپ بىزنىڭ
22) ھايۋانات دۇنياسىدىن ئايرىلىدىغان ـ قۇتۇلىدىغان
23) ۋاقتىمىز، كۈنىمىز تېخى

I. 4a (süü tört)

7. 1) tükämäzkän, (inchiu balïqtaqï chang)
2) baghlïgh kuu tau (atlgh bäg bizin)
3) ölürtti. anïng (üchün biz)
4) qamaghun ikiläyü yana yïl(qï azun)
5) toghquluq ötägkä ämgäk(kä tägärbiz).
6) bu muntagh ämgäk tolghaqqa tägmish
7) ödtä, bu mungumuznï ämgäkimizni
8) acha yada uqïdu sözlägäli ughuluq
9) küchümüz küsünümüz yoq ärti, qnta
10) taqï otrïnghuluq turushghuluq küchümüz
11) bolghay? bu mungumuznï ämti qïlïnch
12) tängrisi ongarsun tip ötüntilär.
13) anïn bizni sini ailqalï ïddï
14) munchulayu saw turur. bu sawlarïgh
15) bitiktä mn tükäl oqïyu tükä(tim).
16) ötrü ol kök tonlugh bäg (tuta)
17) tägininglär tip qïqïrtuqta,
18) üch yäklär manga yaqïn kälip biri –
19) si oruq üzä boyunïmïn batï, biri –
20) si tolqaq-ta tinimin altï, bir-i
21) bädük bärkä üzä mini tüz

كىرىش تۆپلەم تۆتىنچى (ياپراق) ئا

7. 1) تۈگمەي تۇرۇپ، ئىنچۇ شەھىرىدىكى چاڭ
2) فامىلىلىك كۇتاۋ ئاتلىق بەگ بىزنى
3) ئۆلتۈردى. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز
4) ھەممىمىز قايتىدىن ھايۋانات دۇنياسىدا
5) تۇغۇلىدىغان مەجبۇرىيەت ۋە ئازابقا ئۇچراۋاتىمىز.
6) مۇشۇنداق ئازاب ـ ئوقۇبەتكە ئۇچراۋاتقان
7) ۋاقىتتا، بىزنىڭ بۇ مۇڭىمىزنى، ئازابىمىزنى
8) ئۇچۇق ـ ئاشكارا ئوقتۇرۇپ سۆزلىيەلىگۈدەك
9) كۈچ ـ مادارىمىز يوق تۇرسا، قانداقمۇ
10) يەنە قارشىلىق قىلىشقا، تاقابىل تۇرۇشقا كۈچىمىز
11) بولسۇن!؟ بۇ مۇڭ ـ زارىمىزغا ئەمدى ياراتقان
12) تەڭرى شاپائەت قىلسۇن.
13) شۇنىڭ ئۈچۈن سىنى ئېلىپ كېلىشكە بىزنى ئەۋەتتى. »
14) مۇشۇنداق سۆزلەر (پۈتۈكتە) تۇرىدۇ. پۈتۈكتىكى
15) بۇ سۆزلەرنى مەن تۈگەل ئوقۇپ تۈگەتتىم
16) ئاندىن ھېلىقى كۆك تونلۇق بەگ: تۇتۇڭلار!
17) دەپ ۋارقىرىغىنىدا،
18) ئۈچ شەيتان ماڭا يېقىن كېلىپ، بىرى
19) ئارغامچا بىلەن بويىنىمنى باغلىدى، بىرى
20) خالتىغا مېنى سالدى، بىرى
21) يوغان قامچا بىلەن ئۈست

22) töbürü uru iki iligimin qadaru

I. 4b

8. 1) .... krä töbün
2) .... urdï, bartïlar
3) .... ärkän, yol
4) .... sta ol mini älttächi
5) (yäklär) ingä tip tidilär: ay
6) ärä, bizin sini alghalï
7) (ïd)duqta, ashnucha an biti)ktä
8) körtilär, an bitig ichintä
9) säning öz yash sanï saqïshï
10) tükämäyük ärmishtäg, sn muncha
11) muncha tïnlghlarïgh ölürtmishkä
12) ol säning isig öz alïmchï-
13) larnïng oghurïnta, anïn sini
14) (algh)alï ïddïlar, munï sn bilmiș
15) (kärgäk) tip muni tidilär.
16) (bu sawï)gh äshidip mn ötrü olarqa
17) inchä tip tidim: aya ädgülärim
18) tngrimlärim, kim mn ol
19) öddä yalanguqlarnïng yirtinchülüg
20) ät köz üzä ayïgh qïlïnch qïlmïsh –
21) ïgh körür bilir ärtim ärsär, ymä
22) näng ol ayïgh qïlïnchnïng ämti-
23) qïdäk yawlaq tüshin utlïsïn

I. 5a (süü bish)

9. 1) bilmäz ärtim, yana mintidä...
2) nächä nächä ki(shilär)ning (sansïz)
3) saqïshsïz özlü(güg ölürmäk)-
4) lärig körtüm, näng (bu kishi)
5) bälgülüg otquraq tüshingä tägmish-

6) lärin idi körtüküm yoq ärti anïng
7) ikin ara yana mn munïtäg irz-
8) im bäklänip ölmäk ämgäkkä

22) بېشىمغا ئۇرۇپ، ئىككى قولۇمنى قايرىپ،

ب

8 1) .... تۆۋەن
2) ....ئۇردى، كەتتى
3) ....ئىكەن، يول
4) ....مېنى باشلاپ مېڭىۋاتقان
5) شەيتانلار مۇنداق دېدى: «ھەي،
6) ئەر، سېنى ئەكېلىش ئۈچۈن بىزنى
7) ئەۋەتكەندە، بىز ئاۋۋال ھېلىقى پۈتۈكنى
8) كۆردۇق. ئۇ پۈتۈكتە
9) سېنىڭ جېنىڭنىڭ سان ـ ھېسابى
10) تېخى تۈگىمىگەندەك قىلىدۇ، سەن شۇنچىۋالا
11) جانلىقلارنى ئۆلتۈرگەچكىلا،
12) سەن جېنىڭنى ئالغۇچىلارنىڭ
13) سەۋەبى بىلەن، سېنى
14) ئېلىپ كېلىشكە بىزنى ئەۋەتتى. سەن بۇنى بىلىشىڭ
15) كېرەك.» (ئۇلار) شۇنداق دېدى.
16) بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، مەن ئۇلارغا
17) مۇنداق دېدىم: «ھەي، ياخشىلىرىم،
18) تەڭرىلىرىم، ئەگەر مەن شۇ
19) چاغدا، ئىنسانلارنىڭ بۇ دۇنيالىق
20) كۆزىدە، يامانلىقلارنى قىلىۋاتقانلىقىمنى
21) كۆرەلىگۈدەك، بىلەلىگۈدەك بولساممۇ،
22) (لېكىن) ئۇنداق يامان ئىشلارنىڭ ھازىرقىدەك
23) يامان ئاقىۋەت (ۋە) نەتىجە كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغانلىقىنى

كىرىش تۆپلەم بەشىنچى (ياپراق) ئا

9 1) بىلمەيتتىم. يەنە مەندىن (باشقا) ...
2) قانچىلىغان كىشىلەرنىڭ سانسىز
3) ھېسابسىز جانلىقلارنى ئۆلتۈرگەنلىكىنى
4) كۆردۈم، بىراق بۇ كىشىلەرنىڭ
5) بەلگىلىك (ۋە) كىشىنى چۆچۈتىدىغان ئاقىۋەتكە
قالغانلىقىنى
6) زادىلا كۆرۈپ باقمىغانىدىم، شۇنىڭ ئۈچۈن
7) ئىككى ئارىلىقتا مېنىڭ ھازىرقىدەك تىلىم
8) تۇتۇلۇپ، ئۆلۈم ئازابىغا

9) tägdim, nä al altagh qïlsarmän
10) tikiläyü tirig öz bulghay artim ärki,
11) kntü özüm bilmätin yazmïş yangïlmïş

12) ayïgh qïlïnchïmnï kntü ökünüp ärti
13) yitinchsiz titir, ämti nächük qïlayïn
14) tip tidim. muntagh tisär mn,
15) ötrü ol yäklär manga inchä tidi-
16) lär: ay ärä, kim säning isig
17) öz alïmchïlarnïng otuz
18) artuq baghlïgh tutughlugh tïnlghlar
19) öngin öngin ärklig qannïng qarshïs-
20) ïnta qïng közïn salïnmïş qaraq-
21) lïghïn sini tütä tururlar. qachan
22) anta tägdüktä, ärklig qannïng
23) qadïr qatïgh qïynï alïmchïlarnïng

9) ئۆچرىدىم. قانداق ئامال ــ چارە قىلسام،
10) قايتىدىن ھاياتلىققا ئېرىشەلەيمەن؟
11) ئۆزۈمنىڭ بىلمەسلىكىدىن يېڭىلىپ ــ خاتالىشىپ
قىلىپ،
12) قىلغان يامان ئىشلىرىمغا پۇشايمىنىم ئېشىپ
13) چېكىگە يەتتى. ئەمدى مەن قانداق قىلاي؟ »
14) دېدىم، شۇنداق دېسەم،
15) ئاندىن ئۇ شەيتانلار ماڭا مۇنداق دېدى:
16) «ھەي، ئەر، سەن ئىسسىق
17) جېنىنى ئالغان ئوتتۇزدىن
18) ئارتۇق باغلانغان، تۇتۇلغان جانلىق
19) ئايرىم ــ ئايرىم ھالدا قۇدرەتلىك خاننىڭ ئوردىسى ـ
20) ـدا قاپاقلىرى تۇرۇلگەن، كۆزلىرى چەكچەيگەن ھالدا،
21) سېنى كۈتۈپ تۇرماقتا. سەن
22) شۇ يەرگە يەتكىنىڭدە، قۇدرەتلىك خاننىڭ
23) قاتتىق قىينىشى، سەن جېنىنى ئالغۇچىلارنىڭ

I. 5b

ب

10. 1) .... aghïr törüsi ichintä
2) .... antaqï achïgh tarqa
3) (ämgäklärintin) ozghalï qutrul-
4) (qalï u) maghaysn tip munïlayu söz-
5) (läsär)lär, bu sawïgh äshitip mn ötrü
6) taqï otquraq qorqïngchïm ämgäk-
7) im östälti mang mang sayu
8) kädkirä töbün tüshä öngtürti
9) tarta kintirti, uru soqa taqï

10) taqï käd tawrattïlar. ötrü
11) mn yana olarqa yalbaru inchi tip
12) tidim: ay ädgülärim, mn özüm
13) tängläsärmn, ämgäkimtin idi
14) ozghum qutrulghum yoq turur. ämti
15) mn sizlärkä ötünürmn, yalbarur-
16) mn, (bü) mäning alïmchïlarïmqa
17) tüshüp, ärklig qan üskintä ayduq-
18) ta tägdüktä, nätäg qïlayïn?
19) anï manga ayu biringlär tip tisär-

10 1) ....قاتتىق قانۇنى ئاستىدا،
2) ....ئۇ يەردىكى ئاچچىق تارتقۇلۇقتىن،
3) ئازابىدىن قۇتۇلالمايسەن. »
4) ئۇلار مۇشۇنداق دەپ سۆزلىگە ـ
5) ـنىدە، مەن بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن،
6) قاتتىق قورقۇنچۇم، ئازا ـ
7) بىم تېخىمۇ كۈچەيدى. (مەن) ھەر قەدەمدە
8) پۇتلىشىپ يىقىلاتتىم، (ئۇلار مېنى) ئالدى ـ
9) كەينىگە تارتىپ (سىلكىشلەپ)، ئۇرۇپ ــ سوقۇپ
تېخىمۇ
10) بەك ئالدىراتتى (تېزماڭدۇردى). ئاندىن
11) مەن يەنە ئۇلارغا يالۋۇرۇپ مۇنداق
12) دېدىم: «ھەي، ياخشىلىرىم، مەن ئۆزۈمنى
13) دەڭسەپ باقسام، بۇ ئازابتىن زادىلا
14) قۇتۇلالمايدىغاندەك قىلىمەن. ئەمدى
15) مەن سىلەردىن ئۆتۈنىمەن، سىلەرگە يالۋۇرى ـ
16) ـمەن، مەن جېنىنى ئالغانلارنىڭ
17) قولىغا چۈشۈپ، قۇدرەتلىك خاننىڭ ئالدىدا سوراققا
18) تارتىلغىنىمدا، قانداق قىلسام بولار؟
19) بۇنى ماڭا ئېيتىپ بېرىڭلار! » مەن (شۇنداق) دېسەم،

20) mn, ötrü olar manga inchä tip
21) tidilär: ay ärä, sn birük kim
22) ol sn ölürgüchi tïnlgh üchün
23) ökünch köngül öritip nächükin ärsär

I. 6a (süü altï)

11. 1) köngülüngiz süzüg ....
2) yirtinchününg (umughï ïnaghï tükäl bilgä)
3) tngri tngrisi (burxan nomlamïsh)
4) altun önglüg (yruq yaltrïqlïgh)
5) qopta kötürülmish nom iliki atlgh
6) nom bitikig tükäl bütün
7) bititgükä kösüsh öritkäli usarsn,
8) bu ämgäkingtin ozghalï qutrul-
9) ghalï ughay ärting tip tidilär. bu
10) sawïgh nä äshitü birlä ök ötrü
11) mn bashtïnqïda bashtïnqï yti süzüg
12) köngülüm üzä ol ol tïnlghlarïgh
13) ölürtmish ayïgh qïlïnchqa ökünü
14) qadïnu qoduru süzüg kirtgünch (köngül)-
15) tä turup ötrü altun önglüg yruq
16) yaltrïqlïgh qopta kötürülmish nom
17) iliki atlgh nom ärdinig tolu
18) tükäl bititgükä köngül örittim.
19) yana bu nom ärdinig bititkäli qut
20) küsüsh öritmish buyan ädgü qïlïnchïm
21) küchintä ol ol tïnlghlarïgh yïlqï
22) azuntaqï achïgh tarqa ämgäklärin-
23) tin ozghugha qutrulghugha bk

I. 6b

12. 1) (qatïgh süzüg köngülin) qut qolunu
2) .... ünin qïqïra
3) (birtim. bu qopta) kötrülmiş nom
4) (iliki atlgh nom är) dinig tükäl
5) (bititip... tn)gri azunta tapïqchï-
6) (sï bolghay)mn, isig öz alïm-

20) ئاندىن ئۇلار ماڭا مۇنداق
21) دېدى: «ھەي، ئەر! سەن ئەگەر
22) ئۆزۈڭ ئۆلتۈرگەن جانلىقلار ئۈچۈن
23) ئۆكۈنىدىغان كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ، قانداقلا بولمىسۇن

كىرىش تۆپلەم ئالتىنچى (ياپراق) ئا

11 1) كۆڭلۈڭ سۈزۈك ....
2) دۇنيانىڭ ئۈمىد ـ ئىشەنچىسى تۈگەل دانا
3) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان نوملىغان (ۋەز ئوقۇغان)
4) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق،
5) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
6) نوم پۈتۈكنى تۈگەل تولۇق
7) كۆچۈرتىش نىيىتىنى تىكلىيەلىسەڭ،
8) بۇ ئازابتىن ئازاد بولۇش، قۇتۇلۇش
9) ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالايتىڭ» دېدى. بۇ
10) گەپنى ئاڭلاش بىلەنلا،
11) مەن ئەڭ ئالدى بىلەن ئەڭ سۈزۈك
12) كۆڭلۈم بىلەن ئۇ جانلىقلارنى
13) ئۆلتۈرگەن يامان قىلمىشىمغا ئۆكۈنۈپ ـ
14) ئېچىنىپ، سۈزۈك، سادىق نىيەت ـ
15) ـتە تۇرۇپ، ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ
16) يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم
17) پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنىسىنى تولۇق
18) تۈگەل كۆچۈرگۈزۈشكە نىيەت تىكلىدىم.
19) يەنە بۇ نوم ئەردىنىسىنى كۆچۈرگۈزۈشكە قۇت
20) ئارزۇ تىكلەشتەك ساۋابلىق ئىشلىرىمنىڭ
21) كۈچى بىلەن، ئۇ جانلىقلارنى ھايۋانات
22) دۇنياسىدىكى ئاچچىق ۋە جاندىن ئۆتىدىغان ئازابلاردىن
23) ئازاد قىلىشقا، قۇتقۇزۇشقا بەك

ب

12 1) قاتتىق سۈزۈك كۆڭۈل بىلەن قەسەم ئىچىپ،
2) ....ئاۋاز بىلەن ۋارقىراپ
3) بەردىم. «بۇ ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم
4) پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنىسىنى تۈگەل
5) كۆچۈرگۈزۈپ ... تەڭرى دۇنياسىدا ئۇنىڭ خىزمەتـ
6) ـكارى بولاي، مەن جېنىمنى ئالغانلارنىڭ

7) chïlarïmnïng yawlaq köngülläri shäshils-
8) un tip tiyü ünümin idi üzmädin
9) qïqïra bartïm. ancha yorïyu
10) anïng ara bir balïq qapïqï
11) közünti ol balïq qapïq-cha kigürüp
12) bir bök ichingä ältip taghtïn yïngaq
13) özläntürtilär. taghtïn yïngaq-
14) (qa) körsärmn, törtä ärklig
15) (qan) olurur. bärü yazïsïnta
16) (sansïz s)aqïshsïz kishilärning
17) (boy)unlarï baghaghuluq iligläri
18) adaqlarï bklig sawlarïn
19) ayïtu ötäglärin adïrtlayu turur-
20) (lar), ol yazï ichi yana bütürü
21) yalbarmaq aghïrïnmaq möngrämäk

22) inchïqlamaqqa uluti äshitkäli
23) umaghuluq ünläri üzä yangqura

7) كۆڭلىدىكى دۈشمەنلىك (تۇگۈنى) شىشىلسۇن! »
8) دەپ ئۈنۈمنى زادى ئۈزمەي
9) ۋارقىراپ ماڭدىم. شۇنداق مېڭىپ
10) كېتىۋاتقىنىمدا، بىر شەھەر دەرۋازىسى
11) كۆرۈندى. مېنى شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرگۈزۈپ
12) بىر زىندان ئىچىگە باشلاپ كىرىپ، شىمال تەرەپكە
13) يۈزلەندۈردى. شىمالغا
14) قارىسام تۆردە قۇدرەتلىك
15) خان ئولتۇرىدۇ. (ئۇنىڭ) يېنىدىكى تۈز يەردە
16) سان ـ ساناقسىز كىشلەرنىڭ
17) بويۇنلىرىغا تاقاق سېلىنغان، قوللىرى،
18) پۇتلىرى باغلانغان بولۇپ، (ئۇلار) ھاللىرىنى
19) ئېيتىشىپ، ئۆز تىلەكلىرىنى ئىزهار قىلىشىۋېتىپتۇ.
20) بۇ زىنداننىڭ ئىچى يەنە پۈتۈنلەي
21) يالۋۇرۇش، ئاغرىنىش (ۋايساش)، ھۆكىرەش (پەرياد چېكىش)،
22) ئىنجىقلاش (ۋايجانلاش) قاتارلىق ئاڭلاپ
23) چىدىغۇسىز ئۈنلەر ساداسى

I. 7a (süü yiti)

13\. 1) turur. anïng........
2) yäklär ärklig (qanqa) (kuu tau atlgh ärig)
3) kälürtümüz tip öt(üntilär)
4) atïmïn äshitü birlä (inchi tip)
5) ay yumushchïlar, ol yal(anguqnïng)
6) ayïgh qïlïnchï ärtingü (öküsh)
7) ulugh yazuqlugh ärür, anï nägülüg
8) muncha käch kälürtüngüzlär, ämti
9) anïng turushchïlarïn oqïnglar,
10) sawlarïn ayïtalïm tip yrlïqadï
11) ärklig qannïng bu yrlïqïn äshitip, ol
12) mini älttächi yumïshchïlar yügürü
13) tashqaru ünüp üntädilär qïqïrtï-
14) lar, tiläp istäp bulmatïn yanturu
15) yana kälip bulmatïmïz tip ö(trü)
16) ärklig qan yana yumushchi yäk-

17) lärig ïdïp bagh tutugh qayusï

كىرىش تۇپلەم يەتتىنچى (ياپراق) ئا

13\. 1) ئاڭلىناتتى. شۇ (ئارىدا) ......
2) شەيتانلار قۇدرەتلىك خانغا كۇتاۋ: «ئاتلىق ئەرنى
3) كەلتۈردۇق» دېدى.
4) (خان) ئېتىمنى ئاڭلاش بىلەن:
5) «ھەي، خىزمەتكارلار، بۇ ئادەمنىڭ
6) ئەسكى قىلمىشلىرى ناھايىتى كۆپ،
7) گۇناھى ئېغىر، ئۇنى نېمىشقا
8) مۇنچە كېچىكتۈرۈپ ئەكەلدىڭلار؟ ئەمدى
9) ئۇنىڭ دەۋاگەرلىرىنى چاقىرىڭلار،
10) دەۋالىرىنى سورايلى» دەپ يارلىق قىلدى.
11) قۇدرەتلىك خاننىڭ بۇ يارلىقىنى ئاڭلاپ، ھېلىقى
12) مېنى باشلاپ كەلگەن خىزمەتكارلار يۈگۈرۈپ
13) تاشقىرىغا چىقىپ ۋارقىراشتى ـ توۋلاشتى.
14) ئۇلارنى ئىزدەپ تاپالماي قايتىپ
15) كېلىپ: «تاپالمىدۇق» دېدى. ئاندىن
16) قۇدرەتلىك خان يەنە خىزمەتكار شەيتانلارنى (دەۋاگەرلەرنى)
17) باغلاپ تۇتۇپ تۇرۇلۇۋاتقان

18) tïnlghlar arasïnta istätkäli ïddï.
19) ötrü ol yumushchï yäklär kälip
20) istäp tüzüdä ayïtïp ymä ol
21) bulmadïn yanturu kälip bulmadïmïz tip
22) ötüntilär, ärklig qan ötrü
23) üchünch qata bish yol ärkligingä

18) جانلىقلارنىڭ ئىچىدىن ئىزدەشكە ئەۋەتتى.
19) ئاندىن ئۇ خىزمەتكار شەيتانلار
20) ئىزدەپ، ھەممىدىن سوراپ، يەنە ئۇلارنى
21) تاپالماي قايتىپ كېلىپ: «تاپالمىدۇق»
22) دېدى. قۇدرەتلىك خان ئاندىن
23) ئۈچىنچى قېتىم بەش يولنىڭ[22] ھۆكۈمرانىغا

I. 7b

14. 1) . . . . g ozdachï
2) . . . . tik-intä
3) . . . . agh turushlugh
4) . . . . (ta)qï tïnlghlarnïng
5) . . . . tip munïlayu bitig
6) . . . . lïgh bish yol ärklig-
7) (i yanduru) tägdüktä, anïng ara ol
8) (yäk)ning yumushchïsï bir yäk
9) bir bitik ältü kälip ärklig qanqa
10) birti, ärklig qan anï achïp
11) oqïduqta anta antagh antagh saw
12) ünti, antagh antagh küntä
13) yalanguq yirtinchüsintäki chang bagh
14) (lïgh) kuu tau atlgh kishi özlüglärig
15) (ölür)mish üchün ökünüp tayunup
16) altun önglüg yruq ïaltrïqlïgh
17) qopta tötrülmish nom iliki atlgh nom
18) ärdinig tözü tükäl bititgükä
19) kösüsh öritip qut qoltï. ol
20) anïng küchintä ol chang baghlïgh kuu
21) taw atlgh kishi ölürgüchi yïlqï
22) azuntaqï ancha ancha tïnlghlar
23) yïlqï azunïntïn özup kishi azun-

ب

14 1) .... قۇتۇلغۇچى
2) ....
3) ....تۇرۇشلۇق
4) ....يەنە جانلىقلارنىڭ
5) ....دەپ مۇشۇنداق پۈتۈك
6) ......بەش يولنىڭ ھۆكۈمرانى
7) قايتا بارغاندا، شۇ ئارىلىقتا ئۇ
8) شەيتاننىڭ خىزمەتكارى (بولغان) بىر شەيتان
9) بىر پۈتۈكنى ئېلىپ كېلىپ، قۇدرەتلىك خانغا
10) بەردى. قۇدرەتلىك خان ئۇنى ئېچىپ
11) ئوقۇغىنىدا، ئۇنىڭدا مۇنداق سۆزلەر
12) چىقتى: «پالانى كۈنى
13) ئىنسانلار دۇنياسىدىكى چاڭ فامىلىلىك
14) كۇتاۋ ئاتلىق كىشى جانلىقلارنى
15) ئۆلتۈرگەنلىكىگە ئۆكۈنۈپ، پۇشايمان قىلىپ،
16) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق
17) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
18) ئەردىنىنى تولۇق تۈگەل كۆچۈرگۈزۈشكە
19) نىيەت باغلاپ قۇت تىلىدى (دۇئا قىلدى)
20) ئۇنىڭ كۈچى بىلەن ئۇ چاڭ فامىلىلىك كۇ
21) تاۋ ئاتلىق كىشى ئۆلتۈرگەن ھايۋاناتلار
22) دۇنياسىدىكى ھەر بىر جانلىق
23) ھايۋانات دۇنياسىدىن قۇتۇلۇپ ئىنسانلار دۇنياسىدا

I. 8a (üü säkiz)

15. 1) ïnta t(oghdïlar). . . . .
2) ämti anïng. . . . .
3) täginmäz. munï. . . . .
4) adïrtlap üzä. . . . .

كىرىش (تۇپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

15 1) تۇغۇلدى ....
2) ئەمدى ئۇنىڭ ....
3) ئېرىشمەس. بۇنى ....
4) ئايرىپ، ئۈستىگە ....

5) tip muntagh ötüg (ötüntilär. bu)
6) ötüg bitikig o(qïyu)
7) tükätip, ötrü ärklig qan
8) ärtingü ögrünchlüg sawinchlig
9) bolup, manga inchä tip yrlïqadï:
10) ya kuu tau, tïnlghlarïgh ölürtting
11) ärsär, ymä ämin yürüntägin
12) tükäl qïlghalï udung, kim sn
13) qayu ödün bäk qatïgh süzüg
14) kirtgünch köngülin nom iliki atlgh
15) nom ärdinig bititip bir ödüntä

16) tapïqchïsï bolghuqa kösüsh örit-
17) ting. ol buyanïngnïng
18) küchintä sn ölürmishchä tïnlghlar-
19) ïgh yïlqï azunïntaqï ämgäktin
20) ozsun qutrulsunlar tip qut
21) qoluntung, bu tïltaghtïn ol ancha
22) tïnlghlar yïlqï azunïntaqï ämgäk-
23) tin ozup kishi azinïda toghdïlar.

5) دەپ مۇنداق ئىلتىماس قىلدى. بۇ
6) ئىلتىماسنامىنى ئوقۇپ
7) تۈگەتكەندىن كېيىن، قۇدرەتلىك خان
8) ناھايىتى شادلىنىپ - سۆيۈنۈپ
9) ماڭا مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
10) «ھەي كۇتاۋ، سەن جانلىقلارنى ئۆلتۈرگەن
11) بولساڭمۇ، (لېكىن) يەنە ئۇنىڭ داۋاسىنى چارىسىنى
12) تولۇق قىلىشقا تىرىشتىڭ. سەن
13) ھېلىقى چاغدا بەك قەتئىي، سۈزۈك،
14) سادىق كۆڭۈل بىلەن نوم پادىشاھى ئاتلىق
15) نوم ئەردىنىنى كۆچۈرگۈزۈش، (شۇنىڭ بىلەن) بىر ۋاقىتتا،
16) (بۇرخا نىنىڭ) خىزمەتچىكارى بولۇش ئارزۇسىنى تىك-
17) لىدىڭ. بۇ ساۋابلىق ئىشىڭنىڭ
18) قۇدرىتى بىلەن سەن ئۆزۈڭ ئۆلتۈرگەن جانلىقلارغا
19) ھايۋانات دۇنياسىدىكى زۇلۇمدىن
20) ئازاد بولسۇن - قۇتۇلسۇن دەپ قۇت
21) تىلىدىڭ. مۇشۇ سەۋەبتىن ئاشۇ
22) جانلىقلار ھايۋانات دۇنياسىدىكى زۇلۇمدىن
23) قۇتۇلۇپ، ئىنسانىيەت دۇنياسىدا تۇغۇلدى.

I. 8b

16. 1) .... – kip turush
2) .... yoq
3) .... ikiläyü tirig
4) .... yorïghalï barghïl
5) .... – larnïng yol
6) .... ädgü qïlïnchlar
7) .... tatïghïgh idärmä, öz-

8) (lüg) üg ölürmä, ädgü tawar-
9) qa ashlanmaghïl, ayigh qïlïnch qïlma
10) ädgü qïlïnchlïgh kimi köprük itgil
11) yaratghïl tip munchulayu tutuzup
12) ötrü mini boshuyu itti. mn
13) boshu yrlïqqa tägip, ol balïqtïn
14) üntün. nä ünä birlä ök qltï
15) tül tüshäp odunmïshtäg tiritügüm

ب

16 1) ....تۇرۇش
2) ....يوق
3) ....قايتىدىن تىرىك
4) ....يۇرۇشكە بارغىن
5) ....لارنىڭ يول
6) ....ياخشى ئىشلار
7) ......لەززەتنى ئىزدىمە، (ھەۋەسىنىڭ كەينىگە كىرمە) جان-
8) لىقلارنى ئۆلتۈرمە، ئېسىل ماللار -
9) غا ئاچ كۆزلۈك قىلما، يامان ئىشلارنى قىلما.
10) كېمە، كۆۋرۈك ياساشتەك ياخشى ئىشلارنى قىل»
11) دەپ مۇشۇلارنى تاپىلاپ،
12) ئاندىن مېنى بوشىتىۋەتتى. مەن
13) كەچۈرۈمگە ئېرىشىپ، ئۇ شەھەردىن
14) ئايرىلدىم. مەن ئۇ شەھەردىن چىقىشىم بىلەن تەڭ
15) چۈش كۆرۈپ ئويغانغاندەك (بولدۇم. ئۇ): «تىرىلىشىم

16) bu ärür tip tidi. bu sawlarïgh
17) äshitip, ol törütä yïghïlmïsh qamagh
18) kishilär adïntïlar mungaddïlar.
19) tükäl bilgä tngri tngrisi
20) burxan nomïnïng ulugh törlüg
21) küchingä közüningä artuqraq
22) süzüg kiritgünch köngül öritip
23) yüz artuq kishilär bu nom ärdinig

I. 9a (süü toquz)

17. 1) bititgü . . . .
2) ülgüsüz a . . . .
3) özlüg ölürmäz . . . .
4) ol oghurta tawgha(ch) . . . .
5) ärdini taqï ädgüti ki . . . .
6) ärti, balïq ulush(ta bu nomugh)
7) istäp tapïshmadï. nächädä i(nchiu)
8) atlgh balïqtaqï suwadigsi atlgh
9) sangramta tapïshïp ötrü qodturup

10) altï. ol kuu tau atlgh bäg bash-
11) ïn inanchlarï äwintäki ulughï
12) kichigi barcha bir azunta özlüg
13) ölürgü saw birtäm qodup bir yintäm

14) bu nom ärdinig boshghuntïlar, tuttï-
15) larbitidilär bitittilär, (oqïdïlar)
16) oqïttïlar.
17) yana anta kin ol oq inchiu
18) balïqta anqu atlgh qïytaqï
19) künching atlgh bägning kishisi
20) bir yïl tüni uzun igläp ash(tïn)
21) kitip saw söz qoddï, ögsüz
22) yattï, ögsüzi arasïnta laylagh
23) sözläp aghrïghlanïp basa basa

16) مانا مۇشۇ » دېدى. بۇ سۆزلەرنى
17) ئاڭلاپ، مۇراسىمغا يىغىلغان بارلىق
18) كىشلەر ھەيران بولۇشتى- ئەجەبلەندى.
19) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
20) بۇرخان نومىنىڭ ئۇلۇغ، خاسىيەتلىك
21) كۈچ - قۇدرىتىگە تېخىمۇ
22) سۇزۇك، سادىق كۆڭۈل تىكلەپ
23) يۈزدىن ئارتۇق كىشى بۇ نوم ئەردىنىنى

كىرىش (تۇپلەم) توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

17. 1) كۆچۈرگۈزۈش ....
2) سانسىز ....
3) جانلىقلارنى ئۆلتۈرمەس ....
4) ئۇ چاغدا، تاۋغاچ ....
5) ئەردىنى تېخىمۇ ياخشى ھالدا ....
6) ئىدى شەھەر دۆلەتتىن بۇ نومنى
7) ئىزدەپ تاپالمىدى. شۇنداق قىلىپ ئىنچۇ
8) ئاتلىق شەھەردىكى سۇۋادىگسى ئاتلىق
9) ئىبادەتخانىدىن تېپىپ، ئاندىن ئۇنى ئۆتۈنۈپ
بەرگۈزۈپ
10) ئالدى. ئۇ كۇتاۋ ئاتلىق بەگ باشچىلىقىدىكى
11) ئىنانچلاردىن[23] (تارتىپ) ئۆيدىكى چوڭ -
12) كىچىك ھەممىسى بىردەك دۇنيادىكى جانلىقلارنى
13) ئۆلتۈرۈش دېگەن گەپنى پۈتۈنلەي تاشلاپ،
مەخسۇس
14) بۇ نوم ئەردىنىنى ئۆگەندى، قولىدا تۇت -
15) تى، كۆچۈردى، كۆچۈرگۈزدى، ئوقۇدى،
16) ئوقۇتتى.
17) يەنە ئاندىن كېيىن، ئۇ ئىنچۇ
18) شەھىرىدىكى ئانقۇ دېگەن مەھەللىدىكى
19) كۈنچىڭ ئاتلىق بەگنىڭ ئايالى
20) بىر يىلچە ئۇزاق ئاغرىپ تاماقتىن
21) (ۋە) سۆزدىن قېلىپ، ھوشسىز يېتىپ قالدى.
22) ئۇ ھوشسىز ياتقىنىدا جۆيلۈپ،
23) ئاغرىقى تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ بارا - بارا

18. 1) .... si birlä
2) .... ärti
3) .... (äm)gämishingä
4) .... dachï ünmädi
5) .... anïng ämgäk
6) .... kün artuqraq anï
7) .... dïlar. bu sawïgh balïq bägi
8) (kuu tau) atlgh bäg äshitip kntü özi
9) barïp ol bägkä inchä tip sözlädi:
10) bu säning kishingning bu ämgäkin
11) bu blgülärin körsärmn, ol yärtäki
12) isig öz alïmchïlarï birlä
13) turushur osughlugh turur. an
14) bitikdä sawï taqï adïrïp barmayuq
15) .... ïn isig özi üzülmäz.
16) ämti sn nomlugh sawïgh birtin urup
17) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
18) qopta kötrülmish nom iliki atlgh
19) nom ärdinig tawratï bititgil,
20) anïng ichintäki törüchä kshanti qïlghïl,

21) ol nom ärdini yana bu tägrä adïn
22) yirtä yoq, yalanguz mäning äwimtä
23) ök bar ärür, ani alïp qodurtghïl tip.

18 1) .... بىلەن
2) .... ئىدى،
3) .... ئازابلىنىشىغا
4) .... چىقمىدى.
5) .... ئۇنىڭ ئازاب
6) .... كۈندىن ئارتۇق ئۇنى
7) ...... بۇ ئەھۋالنى شەھەر بېگى
8) كۇتاۋ ئاتلىق بەگ ئاڭلاپ شەخسەن
9) ئۆزى بېرىپ، ئۇ بەگكە مۇنداق دېدى:
10) «سېنىڭ بۇ خوتۇنۇڭنىڭ بۇ ئازابلىرىنىڭ
11) ئالامەتلىرىگە قارىسام، ئۇ يەردىكى (دۇنيادىكى)
12) ئۇ جېنىنى ئالغانلار بىلەن
13) مۇناسىۋەتلىكتەك تۇرىدۇ. ئۇ
14) پۈتۈكتە خەۋىرى تېخى ئېنىق چىقماي تۇرۇپ،
15) ...... جېنى چىقمايدۇ
16) ئەمدى سەن نوملۇق سۆزلەرنى بىردىن يازدۇرۇپ،
17) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق
18) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
19) نوم ئەردىنىنى تېزدىن كۆچۈرگۈزگىن.
20) ئۇنىڭ ئىچىدىكى قائىدە ـ يوسۇنلار بويىچە
كىشانتى㉑ قىلغىن.
21) ئۇ نوم ئەردىنى بۇ ئەتراپتىكى باشقا
22) يەرلەردە يوق. يالغۇز مېنىڭ ئۆيۈمدىلا
23) بار، ئۇنى ئېلىپ كېلىپ (كۆچۈرگۈزۈپ ئۆيۈڭگە)
قويدۇرغىن.

I. 10a (süü on)

19. 1) künching (atlgh bäg) ....
2) balïq bägi ....
3) ulugh törün ....
4) bititkäli bashladï ....
5) tükämäzkän ....
6) kishisi öngülti, öglänti ....
7) birlä ök ötrü inchä tip tidi:
8) qltï mn ögsüz bolup sizlär(ni)
9) bilmäz boltuqta, üzüksüz ud qoyn

كىرىش تۈپلەم ئونىنچى (ياپراق) ئا

19 1) كۈنچىڭ ئاتلىق بەگ ....
2) شەھەر بېگى ....
3) كاتتا مۇراسىم بىلەن ....
4) كۆچۈرگۈزۈشكە باشلىدى . ...
5) تۈگىمەستىن ....
6) خوتۇنى ئوڭشالدى؛ ھوشىغا كەلدى ....
7) بىلەنلا ئاندىن مۇنداق دېدى:
8) «مەن ھوشسىز بولۇپ سىزلەرنى
9) تونۇماي ياتقىنىمدا، سانسىز كالا، قوي،

10) tonguz taghïqu ödiräk bu muntaq
11) tïnlghlar bir küntä üch qata
12) kälip ashunmaqlashu tägip mini isürür-
13) lär soqarlar. ätimin yinimin
14) yïra yïrta tartarlar yïrarlar.
15) kntü kntü isig özlärin qoltïlar
16) ärti. ol ämgäklär ärtingü
17) sïqïlïp umughsïzïn ïnaghsïzïn
18) ämgänür ärtim. bu künki küntä
19) ol tïnlghlar kälgülük ödintä
20) kälmädilär. nächätä kin ol
21) yaghïladachï isig öz qoltachï
22) ud qoyn tonguz taghïqu qaz ödiräk-
23) tä ulatï tïnlghlar barcha tägshilip

10) تۇڭگۇز، توخۇ، ئۆردەك قاتارلىق
11) جانلىقلار بىر كۈندە ئۈچ قاتا
12) كېلىپ، ماڭا ئېتىلىپ، مېنى تاتلىدى،
13) ئۈردى. گۆشۈمنى، تېنىمنى
14) تارتىپ يىردى يىرتتى
15) ھەر بىرى ئۆزلىرىنىڭ جېنىنى تەلەپ
16) قىلدى. بۇ زۇلۇملاردىن ئىنتايىن
17) قىينىلىپ ئۈمىد ـ ئىشەنچسىز ھالدا
18) ئازابلاندىم. بۈگۈنكى كۈندە،
19) بۇ جانلىقلار كېلىدىغان ۋاقىتتا
20) كەلمىدى. بىر مەزگىلدىن كېيىن، ئۇ
21) دۈشمەنلەشكۈچى، جېنىنى تەلەپ قىلغۇچى
22) كالا، قوي، تۇڭگۇز، توخۇ، غاز، ئۆردەك
23) قاتارلىق جانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئۆزگىرىپ

I. 10b

ب

20. 1) .... g yaghïz
2) ....chä tip tidi
3) .... yawlagh törü
4) ....isig özümüzni
5) .... ymä inchip y...
6) .... qa bizin üchün
7) .... ädgü qïlïnch qïltïlar. ol
8) ...... ädgü qïlïnch küchintä yïlqï azunïn-
9) taqï ämgäkimztin ozup qutulup
10) kishi körkülüg boltumuz. ämti
11) taqï sini örlätkäli ämgätkäli
12) kälmäz biz. säning ymä ötüg
13) biriming ärtti biz ymä ämgäk-
14) tin oztumuz qutrultumuz tip munchä
15) (sözlä)p yitrinip bartïlar.
16) olar barmïsh(ta) kin ötrü, mn inch
17) boltum tip tidi. ötrü antada kin
18) ol qunchuylar kün küningä
19) ädgü bolup öngräkidäg igsiz käm-
20) (siz bol)tï. bu sawïgh äshidigmä körügm-
21) ä ol balïqtaqï kishilär ötrü
22) bir ikitisigä ashunmuqlashu öz-

20 1) .... قۇڭۇر
2) ....دېدى
3) ....يامان ئادەت
4) ....ئىسسىق جېنىمىزنى
5) ....يەنە شۇنداق قىلىپ ...
6) ....بىز ئۈچۈن
7) ....ياخشى ئىشلارنى قىلدى. ئۇ
8) ...ياخشى ئىشلارنىڭ كۈچى بىلەن ھايۋانات دۇنيا
9) سىدىكى زۇلۇملىرىمىزدىن ئازاد بولۇپ ـ قۇتۇلۇپ،
10) ئىنسان قىياپەتلىك بولدۇق. ئەمدى
11) يەنە سېنى رەنجىتكىلى، ئازابلىغىلى
12) كەلمەيمىز، سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ،
13) بۇرچۇڭ تۈگىدى. بىزمۇ زۇلۇمدىن
14) ئازاد بولدۇق قۇتۇلدۇق. ئۇلار مۇشۇنداق
15) سۆزلەپ غايىب بولدى.
16) ئۇلار كەتكەندىن كېيىن، مەن خاتىرجەم
17) بولدۇم »دېدى. ئاندىن كېيىن،
18) ئۇ مەلىكە كۈندىن ـ كۈنگە
19) ياخشى بولۇپ، ئىلگىرىكىدەك ئاغرىق ـ سىلاقسىز
20) بولدى. بۇ ئەھۋالنى ئاڭلىغان، كۆرگەن
21) ئۇ شەھەردىكى كىشىلەر شۇنىڭدىن كېيىن
22) بىر ـ بىرى بىلەن بەسلىشىپ، جان ـ

23) lüg ölürmäkig qodup, arïgh

I. 12a (süü iki ygrmi)

21. 1) öz il . . . .
2) bu nom ärdinig . . . .
3) anga yaqïn balïq . . . .
4) kishilär ymä bu sawïgh . . . .
5) arïgh buyan ädgü qï(lïnch) . . . .
6) iyin boltïlar. ymä (özlüg)-
7) lärig ölürmäk ärsär, ärtungü(yawlagh)
8) ayïgh qïlïnch titir, anï üchün
9) tükäl bilgä tngri tngrisi
10) burxan bish chaxshapt on karmapt-
11) lar ichintä, bu özlüglärig ölürmäk-
12) kä chaqshaptïgh bashta uru
13) yrlïqadï. özlüg ölürmäkning
14) ayïgh qïlïnchï nätäg aghïr ärsär,
15) ölürmämäkning ymä buyan ädgü
16) qïlïnchï ymä an(cha oq) ülgüsüz
17) qolusuz titir, anïn iki türlüg
18) bushïda qorqïnchsïz köngül bushï
19) nom bushï bular ikägününg tüshi

20) utlïsï ärtingü ulugh titir,
21) burxan qutïnga qatïghlantachï
22) budistwlarnïng ulugh yrliqanchuchï
23) köngüllärin bütürtächi qorqïngsïz

I. 12b

22. 1) . . . . (tükäl bil)gä bilik-
2) (lig tngri tngrisi bur)xan titir.
3) . . . . sansarlïgh
4) . . . . (oz)maq qutrulmaqlïgh
5) . . . . ki krgäk ärsär,
6) . . . . ürük uzatï
7) (özlüg)lärig ölürmäktim
8) (tïds)unlar. adïnlarqa qorqïnch-

23) لىقلارنى ئۆلتۈرۈشنى تاشلاپ، پاك

كىرىش تۆپلەم ئون ئىككىنچى (ياپراق) ئا

21 1) ئۆز ئەل ....
2) بۇ نوم ئەردىنىنى ....
3) ئۇنىڭغا يېقىن شەھەر ....
4) كىشىلەرمۇ بۇ خەۋەرنى ....
5) پاك، ساۋابلىق، ياخشى ئىشلار ....
6) ئەگىشىدىغان بولدى. يەنە، جانلىقلارنى
7) ئۆلتۈرۈش ناھايىتى يامان
8) ئەسكى ئىش دېيىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن
9) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
10) بۇرخان بەش ئەقىدە[25]، ئون پەرھىزنىڭ[24]
11) ئىچىدە جانلىقلارنى ئۆلتۈرمەسلىك
12) ئەقىدىسىنى باشقا قويغان.
13) جانلىقلارنى ئۆلتۈرۈشنىڭ
14) يامانلىقى قانچىلىك ئېغىر بولسا،
15) ئۆلتۈرمەسلىكنىڭ ساۋاب ـ ياخشىلىقىمۇ
16) شۇنچە ھېسابسىز ـ
17) چەكسىز دېيىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىككى تۈرلۈك
18) سەدىقە، يەنى قورقۇنچسىز كۆڭۈل سەدىقىسى
19) (ۋە) نوم سەدىقىسىدىن ئىبارەت بۇ ئىككى
سەدىقىنىڭ پايدىسى،
20) نەتىجىسى ئىنتايىن چوڭ دېيىلىدۇ.
21) بۇرخان قۇتىغا (ئېرىشىشكە) تىرىشۋاتقان
22) بۇددىستۋالارنىڭ ئۇلۇغ مېھرىبان
23) كۆڭۈللىرىنى پۈتتۈرگۈچى، قورقۇنچسىز

ب

22 1) ... ھەممىگە قادىر
2) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان دېيىلىدۇ.
3) ......سانسارلىق[27]
4) ...ئازاد بولۇش ـ قۇتۇلۇش
5) ...كېرەك بولسا،
6) ...ئۇزاق مۇددەت
7) جانلىقلارنى ئۆلتۈرۈشتىن
8) ۋاز كەچسۇن، باشقىلارغا قورقۇنچ ـ

9) sïz köngül bushï bärmäklig ïduq
10) nomta üzüksüz ögrätig qïlsun-
11) lar. abam birük bu törülärtä
12) ögrätinkäli usarlar, ashnucha
13) kntülär öngrä ölürü tükät-
14) mish tnlïghlar üchün bu nom ärdinig
15) bititsünlär, oqïsunlar oqïts –
16) unlar, tngri tngrisi burxan-
17) nïng bu nom ärdinig nomlayu yrlïqa-
18) mïsh körkin bädizin bädiz –
19) ätsunlar, adïnlarïgh ymä
20) özlüg ölürmäktin tïdsunlar.
21) yana ymä üch ödgi burxan-
22) larnïng momlugh yrlïqïnïng
23) (tö)zi ärsär, angilki

9) سىز كۆڭۈل سەدىقىسى بېرىش دېگەن مۇقەددەس
10) نومدىن داۋاملىق تەلىم بەرسۇن.
11) ئەگەر بۇ قانۇنلار بويىچە
12) ئۆگىتەلىسە، ئالدى بىلەن
13) ئۆزلىرى ئىلگىرى ئۆلتۈرگەن
14) جانلىقلار ئۈچۈن، بۇ نوم ئەردىنىنى
15) كۆچۈرگۈزسۇن، ئوقۇسۇن، ئوقۇت-
16) سۇن، تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان-
17) نىڭ بۇ نوم ئەردىنىنى نوملاۋاتقان (ئىزاھلاۋاتقان)
18) چىرايىنى، تۇرقىنى سىز
19) دۇرسۇن، باشقىلارنى يەنە
20) جانلىقلارنى ئۆلتۈرۈشتىن ۋاز كەچتۈرسۇن.
21) يەنە ئۈچ زاماندىكى [21] بۇرخانلارنىڭ
22) نوملۇق يارلىقىنىڭ
23) مەنبەسى بولسا، ئەڭ ئالدى بىلەن

I. 13a (süü üch ygrmi)

23. 1) ät'öz . . . .
2) ashïgh tüshü qïlu . . . .
3) adïn tïnlghlar(qa. . . . . ashïgh)
4) tüsü qïlayïn tisär . . . .
5) yrlïqanchuchï köngül(in) . . . .
6) bu iki türlüg ädgül(ärkä tükäl)-
7) lig bolghu krgäk. bu iki (türlüg)
8) ädgülärkä tükällig bolmaqnïng
9) oghrayu tïltaghï yana bu nom ärdini
10) ichintäki özlüglärig ölürmämäk
11) burxanlarnïng üch ät'öz tözin
12) könisinchä titrü bilmäk uqmaq ärür.
13) anï üchün kim qayu toyïn shamnanch
14) upasï upasanch tört türlüg tirin
15) quwragh bu nom ärdini ichintäki arïgh söz-
16) in äshitü tïnglayu ögrät(inu) bilsär-
17) lär, anïg tüshi utlïsï sözläyü
18) yitinchsiz titir. bititkäli qodurghalï
19) kösüsh turghursarlar,
20) qlti öngtün tawghach ilintäki kuu

كىرىش تۆپلەم ئون ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

23 1) تەن......
2) پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزۈپ...
3) باشقا جانلىقلارغا... پايدا ـ
4) مەنپەئەت يەتكۈزەي دېسە، ...
5) مېھرىبان كۆڭۈل بىلەن...
6) بۇ ئىككى تۈرلۈك ياخشىلىققا تولۇق ئىگە
7) بولۇشى كېرەك. بۇ ئىككى تۈرلۈك
8) ياخشىلىققا تولۇق ئىگە بولۇشنىڭ
9) سەۋەبى دەل شۇكى، بۇ نوم ئەردىنى
10) ئىچىدىكى جانلىقلارنى ئۆلتۈرمەسلىك،
11) بۇرخانلارنىڭ ئۈچ ئەتئۆزىنىڭ [22] ئاساسىنى
12) ئەينى بويىچە توغرا بىلىش (ۋە) ئۇقۇشتۇر.
13) ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەر قانداق تويىن، شامنانچ
14) ئۇپاسى، ئۇپاسانچ قاتارلىق تۆت تۈرلۈك توپ
15) جامائەت بۇ نوم ئەردىنى ئىچىدىكى پاك سۆز
16) لەرنى ئاڭلاپ، تىڭشاپ ئۆگىنىۋالسا،
17) ئۇنىڭ پايدىسى، نەتىجىسىنى سۆزلەپ
18) تۈگەتكىسىز دۇر. ئەگەر (ئۇنى) يازدۇرۇشقا،
ئۆتۈنۈپ بېرىشكە
19) نىيەت باغلىسا،
20) خۇددى شەرقتىكى تاۋغاچ ئېلىدىكى كۇ

21) tau atlgh bägtäg yügärü ötquraq
22) ulugh tüshingä utlïsïngä tägirlär
23) anïn bu bish chöbdik kälyük bulghanyuq

24) yawlagh öddäki tïnlghlar közünür.

21) تاۋ ئاتلىق بەگدەك دەرھال، جەزمەن
22) ئۇلۇغ نەتىجىگە ئېرىشىدۇ.
23) شۇڭا، بۇ بەش تۈرلۈك پاسكىنىچىلىق[30] بىلەن بۇلغانغان
24) يامان زاماندىكى جانلىقلار كۆرۈنىدۇ.

I. 13b

24. 1) .... (yirt)inchü ayïgh
2) .... kinki
3) .... burxanlar
4) .... – ip kösärlär,
5) .... ärdini ichintäki
6) .... -lansunlar kininkä
7) .... kösüshläri iyin qanïp
8) .... -äk budistwlar yorïghïnga
9) .... on türlüg pramitlar ïshïn
10) bütürüp üzäliksiz yig üstünki köni
11) tüz tuymaq atlgh burxan qutïn bulup
12) qamagh tört toghum bish azun altï
13) yoltaqï tïnlgh oghlanlarïnïng ulugh
14) umughï ïnaghï bolghalï ughaylar.
15) bu nom ärdinig boshghunghalï tutghalï
16) oqïghalï oqïtghalï bitigäli bititgä-
17) li ögrätig qïlghalï krgäk.
18) (tü)zünlärim, bu awant tïltagh üzä
19) kinki ymä maytri burxanta
20) ulatï alqu burxanlarïgh uqatmadïn
21) (säz)mädin utghuraq tosqaysïzlar.

22) anïn bu nom ärdinig chin kirtü süzüg

23) kiritgünch köngül üzä ayamïş.
24) aghïrlamïsh krgäk. sadu, ädgü, lïghsu.

ب

24 1) ...... دۇنيا يامان
2) ....كېيىنكى
3) ....بۇرخانلار
4) ....ئارزۇ قىلسا،
5) ....ئەردىنى ئىچىدىكى
6) ....كېيىنكى
7) ....ئارزۇلىرىغا قېنىپ
8) ...بۇدىساتۋالار ئىش ـ ھەرىكەتلىرىگە
9) ...ئون تۈرلۈك برامىت[31] ئىشلارنى
10) پۈتتۈرۈپ تەڭداشسىز، ناھايىتى يۈكسەك، توغرا
11) تۇيغۇچى ئاتلىق بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىپ،
12) بارلىق تۆت تۇغۇم[32]، بەش دۇنيا، ئالتە
13) يولدىكى[33] جانلىقلار پەرزەنتلىرىنىڭ ئۇلۇغ
14) ئۈمىد ئىشەنچىسى بولالايدۇ.
15) بۇ ئەردىنىنى ئۆگىنىش قولدىن چۈشۈرمەسلىك،
16) ئوقۇش، ئوقۇتۇش، كۆچۈرۈش، كۆچۈرگۈزۈش،
17) دەستۇر قىلىش كېرەك.
18) ئېسىللىرىم، بۇ ۋەج ـ سەۋەبتىن
19) يەنە كېيىنكى مايترى[34] بۇرخانغىچە
20) بولغان ھەممە بۇرخانلار بىلەن ئۇقتۇرماستىن،
21) سەزدۈرمەستىن (؟)، جەزمەن (ئۇلار بىلەن) ئۇچراشقايسىزلەر.
22) شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ نوم ئەردىنىنى چىن ھەقىقىي، سۈزۈك،
23) سادىق كۆڭۈل بىلەن سۆزلەش
24) ھۆرمەتلەش كېرەك. سادۇ[35]. ئەدگۇ، لىغسۇ[36].

I. 14a (süü tört ygrmi)

25. 1) kimlär ....
2) bir iki qatï ....

كىرىش تۆپلەم ئون تۆتىنچى (ياپراق) ئا

25 1) كىملەر ....
2) بىر ـ ئىككى قېتىم ....

3) ning üchün	3) نىڭ ئۈچۈن............
4) azunta kushala bashqa	4) دۇنيادا كۇشالا (ئەزگۇ) باشقا ....
5) öritsärlär, dyan	5) ھېس قىلسا، دىيان [7]
6) ang bashlayucha köngül (bir)	6) ئەڭ ئالدى بىلەن كۆڭۈلنى بىر
7) uchlugh qïlïp anta kin sakymuni burxan-	7) يەرگە يىغىپ، ئاندىن كېيىن ساكيامۇنى بورخان - [8]
8) ïgh grtirakut taghta tisdant .... -	8) نى (ۋە ئۇنىڭ) گارتىراكۇت تاغدا [9] تىسدانت...
9) i üzä tört yïngaqqi burxan(lar)	9) ئۇستىدە، تۆت ئەتراپتىكى بۇرخانلار
10) birlä arslanlïgh örgünlär üzä	10) بىلەن ئارسلانلىق تەخت ئۇستىدە
11) bk baghdashïnu olururlarïn saqïnïp,	11) مەھكەم باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرغانلىقنى ئويلىنىپ،
12) somakitu bodistw bashïn säkiz bölük	12) سۇماكىتۇ بۇدىساتۋا باشچىلىقىدىكى سەككىزبۆلەك
13) tirin quwraghqa nom nomlayur saqïnghu ol.	13) توپ جامائەتكە [10] نوم نوملاۋاتقانلىقىنى ئويلاش كېرەك.
14) anta basa kntü öz basïra	14) ئاندىن كېيىن ئۆزى باسىرا ...
15) yaksha ulatïlarïgh sözläyü	15) ياكشا [11] قاتارلىقلارنى سۆزلەۋېتىپ ...
16) nuti apichramani... -larïntaqï	16) نوتى ئاپىچرامانى ... - لاردىكى ...
17) qïlïp yi ...... ol ötünü bish	17) قىلىپ، ....ئۇ چاغدا بەش
18) ögdisi birlä qïlu tapïn	18) مەدھىيىسى ئارقىلىق خىزمەت قىلىپ، ...
19) yunturup soqundurup üch ïnagh	19) يۈيۈندۇرۇپ، تازىلاندۇرۇپ ئۈچ ئىشەنچ ......
20) täginmäk bodi köngül öritmäk	20) يەتمەك، بودى كۆڭۈل تىكلىمەك، ...
21) lüg tört apiramanilarïgh saw-	21) تۆت ئاپىرامانىلارنى سۆز
22) lap sözläp, kshanti chambug qïlïnu	22) لەپ توۋا كشانتى قىلىپ
23) tügätdü sakimuni burxan birlä	23) تۈگەتكەندىن كېيىن، ساكيامۇنى بۇرخان بىلەن
24) tört burxanlarïgh ulutï yana	24) تۆت بۇرخان [12] ۋە باشقا يەنە

I. 14b

ب

26. 1) .... -in	26 1) ....
2) ....özkä	2) ....ئۆزىگە
3) .... (sa) kimuni	3) ....ساكيامۇنى
4) .... tört burxan	4) ....تۆت بۇرخان
5) .... -larïmta olurur.	5) ....ئولتۇرۇر
6) .... tirin quwraghlar üzä	6) ......توپ جامائەتلەر ئۇستىدە
7) .... -ur mn bushï iti-	7) ....مەن. سەدىقە قىل
8) .... ulatï alqu qamagh tïnlgh-	8) ....شۇنداقلا بارلىق جانلىق -
9) (larqa) bu sudurugh nomlayu oqïyurmn tip	9) لارغا بۇ سۇدۇرنى [13] نوملاپ ئوقۇپ بېرىمەن دەپ
10) (öt)ünü, yana öznüng ögnüng	10) ئۆتۈنۈش كېرەك، يەنە ئۆزىنىڭ ئانىسىنىڭ،
11) qangnïng bushï idisi bashlap nom	11) دادىسىنىڭ سەدىقە ئىگىسى (بولۇپ) باشلامچىلىق قىلىپ، نوم
12) oghushïntaqï tïnlghlarnïng üch	12) قوۋمىدىكى جانلىقلارنىڭ ئۈچ

13) ödki özlüg ölürmish, isig
14) (ö)z barïmta ulatï äd tawrlïgh
15) alqu ötäg birim, aghïr ayïgh qïlïnch-

16) ïmïznï arïtu(rmn sü)zürmn tip
17) köngül öritkil. yana bu sudurugh
18) nomlayuta anïngtïn (azu) kin tört
19) (mxara)nch tngrilärkä yawghan turma.
20) .... äksükin yitkürkäli yüz üzik-
21) lig drnini sözläp kshanti qïlïnïp,
22) ach manggal slok sözläyü darmatan

23) birgü ol. bu nomugh oqïp tükätmishtä
24) yoq qurugh pratia pramitïgh sözläp

I. 15a(süü bish ygrmi)

27. 1) azu ....
2) bosh tüsh ....
3) shiri käshi bu ....
4) (uygh)ur tiligä ....
5) ymä tört mxa(ranch tngri) ....
6) yawghan balï bi ....
7) lar yana ang ilki üch ....
8) üch qata ïnagh täginip, anta ötrü
9) alqu tïnlghlarnïng ashïghlïghïnga
10) burxan qutïn bulayïn, burxan qutïn bulghu
11) üchün, nomugh shasanïgh ilik ulushugh

12) közädgü üchün tört mxaranch tängri-
13) lärkä turma ötünäyin tip bodi kön(gül)
14) öritkil. anta basa öz ät'öz ....
15) sürt, ol wchirapani saqïnghïl kö(k)

16) önglüg, bir(başlïgh), iki qoollugh
17) ong, iligintä... – r, sol iligintä
18) chang tutar saqïnïp, yür(äk)
19) ichintä linxua kün tilgäni(ning)
20) otïrasïnta kök önglüg xung

13) زاماندىكى جانلىقلارنى ئۆلتۈرگەن، تىرىك (ئىسسىق)
14) جان بايلىقى ۋە باشقا مال دۇنيالاردىن
15) (ئىبارەت) بارلىق قەرز مەجبۇرىيەتلىرىمىزنى، ئەسكى، يامان قىلمىش-
16) مىزنى (تازىلايمەن ۋە) ئاقلايمەن دەپ
17) نىيەت باغلىغىن. يانا بۇ سۇدۇرنى
18) نوملاشنىڭ (ئالدىدا) ياكى كەينىدە تۆت
19) ماھاراج [14] تەڭرىگە نەزىر بېرىپ
20) ......خاتالىقنى يۈيۈش ئۈچۈن يۈز خەت-
21) لىك دارنىنى سۆزلەپ، كشانتى قىلىپ
22) ئۇنىڭ ئاتىقى سائادىتىنى قوشاق قېتىپ تەرىپلەپ، تارماتان [15]
23) قىلىش كېرەك. بۇ نومنى ئوقۇپ تۈگەتكەندە
24) يوق قۇرۇق پىراتىئا [16] پەرھىزىنى سۆزلەپ،

كىرىش تۆپلەم ئون بەشىنچى (ياپراق) ئا

27 1) ياكى............
2) بوش تۈش ....
3) شىرى ئۇستاز بۇ............
4) ئۇيغۇر تىلىغا ....
5) يەنە تۆت ماھاراج تەڭرى ....
6) ئاددى بالى(؟) ....
7) ......يەنە ئەڭ ئىلگىرىكى ئۈچ ....
8) ئۈچ قېتىم ئىشەنچكە ئىگە بولۇپ، ئاندىن كېيىن
9) بارلىق جانلىقلارنىڭ پايدا – مەنپەئەتىنى كۆزلەپ
10) بۇرخان قۇتىنى تىلەي. بۇرخان قۇتىنى تىلەش
11) ئۈچۈن نومنى، شاساننى (تەرتىپ – ئىنتىزامنى) ئەل – دۆلەتنى
12) كۆزىتىش (قوغداش) ئۈچۈن تۆت ماھاراج تەڭرى-
13) لەرگە نەزىر بېرەي دەپ بودى كۆڭۈل
14) تىكلىگىن، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۆز تېنىڭنى...
15) سۈرت، ئۇ جراپانى (بودىساتۋانى) ئويلان (يەنى ئۇنىڭ) كۆك
16) ئۆڭلۈك، بىر باشلىق، ئىككى قوللۇق،
17) ئوڭ قولىدا ... سول قولىدا
18) چاڭ تۇتقان (قىياپىتىنى) ئويلىنىپ كۆڭلى-
19) ىدە نىلۇپەر، كۈن نۇرى چەمبىرىكىنىڭ
20) ئوتتۇرىسىدا كۆك رەڭلىك خۇڭ

21) üzik saqïnïp, ol xung üzik tägzinü
22) drnilïgh monchuq tägzinü turur saqïnïp
23) drnisin täginchä yaraghïncha birgär särt
24) qïlu sözlägü ol. drnisi bu ärür:

21) خېتى بارلىقىنى ئويلىنىپ، ئۇ خۇڭ خېتىنىڭ (ۋە)
22) دارنىلىق مونچاقنىڭ ئايلىنىپ، تۇرىدىغانلىقىنى ئويلىنىپ،
23) ئۇنىڭ دارنىسى (ئۇنىڭغا) يەتكۈچە، يارىغۇچە سەۋر
24) قىلىپ سۆزلەش كېرەك. ئۇنىڭ دارنىسى بۇدۇر.

I. 15b

28. 1) ....
2) .... bir azu
3) .... üzä
4) .... (üch) qata uuma
5) .... -layu ol turma
6) .... ögüztäg king
7) .... misin saqïnu qutat
8) .... ötrü öngdün kök qalïqta
9) (tört) mxaranch tngrilärig bir
10) ygrmi gantarwilar on ulugh luu qan-
11) larï toquz ulugh kumbantilarïgh angayu
12) wayshirawani mxaranchnïng tirini quwraghï
13) bolmish. säkiz at külüntächilär ärsär
14) (sïsqur) mïsh altuntäg sarïgh önglüg
15) (kör)klä ärdini tutar al sarïgh
16) önglüg purnabat(ri) idish tutar,
17) kök önglüg m ... ärdinilig
18) .... bashïn tutar, qara önglüg
19) .... qïlïch tutar, sarïghta
20) .... önglüg sabirachana böktä
21) (tuta)r, kök xarmdi önglüg koxa
22) .... wsdana ärdinilig süngü tutar.
23) yorungïl sarïgh önglüg panchiki kurikar
24) äw tutar, qïzïl yorung önglüg

ب

28 1) ....
2) ....بىر ئاسۇ
3) ....ئۈزە
4) ....ئۈچ قاتا ئۇما
5) ....ئاددىي
6) ....دەريادەك كەڭ
7) ....ئويلىنىپ بەخت ئاتا قىل
8) ...ئاندىن كېيىن، ئالدى تەرەپتىكى كۆك ئاسماندا
9) تۆت ماھاراج تەڭرى
10) ئون توققۇز گانتارۋى[17]، ئون ئۇلۇغ ئەجدىھا خانى[18]،
11) توققۇز ئۇلۇغ كۇمبانتى[19] (بولۇپ)، ئۇنىڭدىن باشقا
12) ۋايشىراۋانى[50] ماھاراجنىڭ توپ - جامائىتى
13) بولغان سەككىز مەشھۇر كۈلۈمسىرىگۈچىلەر
14) تاۋلىغان ئالتۇندەك سېرىق رەڭلىك،
15) چىرايلىق ئەردىنى تۇتقان، قىزغۇچ سېرىق
16) رەڭلىك پۇرنابادرى ئىدىش تۇتقان،
17) كۆك رەڭلىك ... ئەردەنىلىك
18) ......بېشىنى تۇتقان، قارا رەڭلىك
19) ......قىلىچ تۇتقان، سېرىقتىن
20) ....رەڭلىك سابراچانا خەنجەر
21) تۇتقان، كۆك خارمىدى رەڭلىك كوخا[51]
22) ...ۋىسدانا[52] ئەردىنىلىك نەيزە تۇتقان،
23) ئاق سېرىق رەڭلىك پانچىكى كۇرىكار
24) ئۆي (قەسىر) تۇتقان، قىزىل ئاق رەڭلىك

I. 16a (süü altï ygrmi)

29. 1) ....
2) sarïgh önglüg ästup m ....
3) qabï tutar, yäklär quwraghïn ärkchä

كىرىش تۆپلەم ئون ئالتىنچى (ياپراق) ئا

29 1) ....
2) سېرىق رەڭلىك ئەستۇپ[53] ... .
3) قابى تۇتقان (ھالدا كۆرۈنىدۇ). ئەي، شەيتانلار
گۇرۇھىنى ئۆز ئىرادىسى بويىچە

4) äwirtächi, taghtïn yïngaqïgh közättächi
5) tuttachi-yä öngi öngi körklüg-
6) ä sizni ögä yükünürmn.
7) tört mxaranchlara quwragh-
8) -ingizlar. birlä bu yakïslïgh tapïgh-
9) imizni täginip, burxan shasinïgh
10) küzätip buşï idisin qaghanïgh
11) başlap köni nomlugh ilig uluşugh
12) közätü, bizingä ymä turqaru umugh
13) ïnagh bolup, köymäk közätmäk qïlu
14) alqu tïdïgh adalarïmïznï amïrtquru,
15) öz yaş qut buyanïgh öklitü
16) yrlïqanglar tip bir ögditä
17) birär bu qut qolunchugh sözläyü azu
18) adaqta bir oq yïghïp sözläp,
19) munta basa nägü kösüshi ärsär,
20) qut qolunup, buyanïn burxan
21) qutïnga äwirip turma shishini
22) üntürmishtä tört mxaranch tngri-
23) lärig tirini quwraghï birlä öz öz-
24) lirshü körkläringä azu bayanlar-
25) inga singmishlärin saqïnïp turmanï

4) باشقۇرغۇچى (ۋە) شىمال تەرەپنى كۆزەتكۈچى
5) ساقلىغۇچىمىز، ئاجايىپ چىرايلىقىمىز! (مەن)
6) سىزنى مەدھىيىلەپ، سىزگە يۈكۈنىمەن.
7) ھەي تۆت ماھاراج! جامائەت -
8) ئىڭىزلەر بىلەن بىرلىكتە بۇ بىزنىڭ سىزلەرگە نەزىر
ئېشى ئارقىلىق كۆرسەتكەن ھۆرمىتى -
9) مىزنى قوبۇل قىلىپ، بۇرخان شاسىنىنى (ئەمر -
مەرۇپىنى)
10) قوغداپ، سەدىقە ئىگىسى خاقان
11) باشچىلىقىدىكى توغرا نوملۇق ئەل - ئۇلۇشلارنى
12) كۆزىتىپ، بىزگە ھەر دائىم يار
13) يۆلەكتە بولۇپ، بىزنى ساقلاپ، قوغداپ
14) بارلىق توسالغۇ، خەۋپ - خەتەرنى يوق قىلىپ،
15) ئۆمرىمىزنى، قۇت - بەختىمىزنى ئاشۇرۇڭلار
16) دەپ، ھەر مەدھىيىدە
17) بۇ ئىلتىجاسىنى سۆزلەپ ياكى
18) ئاخىرىدا (ھەممىنى) بىراقلا يىغىپ سۆزلەپ بەرسە،
19) ئاندىن كېيىن قانداق ئارزۇسى بولسا،
20) ئىلتىجا قىلىپ (قىلغان ئىشلىرىنىڭ) ساۋابىنى
بۇرخان
21) ئالىيلىرىغا بېغىشلاپ، نەزىر شېشىنى [61]
22) تىكلىگەندە، تۆت ماھاراج تەڭرىنى
23) توپ جامائىتى بىلەن بىرلىكتە ئۆزىگە ئۆز
24) لەشكەن (؟) كۆركىگە ياكى بايانلىرى -
25) غا[62] سىڭگەنلىكىنى ئويلىنىپ، نەزىرلىك نەرسىلەرنى

I. 16b

ب

30\. 1) .... si......... -äz
2) .... yätiz yirtä tükkül
3) bu tört mxaranch tngrilärkä turm-
4) a birgü yangïn bodi drma baqshï
5) yaratmïshïgh. nom tanwasïn acharï
6) qumqan tutungnung ötüki
7) üzä tawïshqan yïl bishinch ayïn
8) töbüt tilintin uyghur tilingä
9) äwirtim
10) namo buddaya, namo darmaya, namo
11) sanggaya. änätkäk tilinchä

30 1) ....
2) ....يەردە
3) بۇ تۆت ماھاراج تەڭرىگە نەزىر
4) بېرىش تەرزى بىلەن بودى درما ئۇستاز
5) ياراتقانلىقىنى (ئويلىنىپ)، مەن تانۋاسىن ئاچارى
6) قۇمقان تۇتۇڭنىڭ تىلىكى
7) بىلەن توشقان يىلى بەشىنچى ئايدا
8) تىبەت تىلىدىن ئۇيغۇر تىلىغا
9) تەرجىمە قىلدىم.
10) نامو بۇددايا، نامو دارمايا، نامو
11) ساڭگايا، ئەنەتكەك تىلىچە:

12) asda mxa isdana chayidira
13) istudira; tübüt tilinchä naz
14) chinbu irkatki chot irdila
15) isdutba, uyghur tilinchä
16) säkiz ulugh orunlartaqï chaytïlar-
17) nïng ögdisi urï bolmïsh manchushiri
18) bodistw qutïnga yükünürmn. yirtinchü-
19) nüng yalanguz baqshisi lumbinawan
20) arïghta togha yrlïqadï.
21) kapilawasdu balïqta ärmäk qïlu yrlïqadï
22) yüz kolti ädgü ädrämlig ärdinilär
23) üzä itiglig yaratïghlïgh ädgün
24) barmïshnïng chaytïlarïngä yükünürmn.

25) magat taqï mxabodi sögütnüng

12) ئاسدا ماها ئىسدانا چايىدىرا
13) ئىستۇدىرا، تىبەت تىلىچە: ناز
14) چىنبۇ ئىركاتكى چوت ئىردىلا
15) ئىسدۇتبا؛ ئۇيغۇر تىلىچە
16) سەككىز ئۇلۇغ ئورۇندىكى ئىبادەتخانى-
17) نىڭ مەدھىيىسى، ئوغلى بولغان مانجۇشىرى
18) بودىساتۋا قۇتىغا يۈكۈنىمەن. يەر - جاھا-
19) نىڭ يالغۇز ئۇستازى، لۇمبىناۋان[56]
20) بېغىدا تۇغۇلدى.
21) كاپىلاۋاسدۇ[57] شەھرىدە تۇرمۇش كەچۈردى.
22) يۈز كولتى[58] ياخشى سۈپەتلىك گۆھەرلەر
23) بىلەن بېزەلگەن - زىننەتلەنگەن ئەدگۈن
24) بارمىش (ياخشىلىق بىلەن بارغۇچى- بۇددانىڭ ناملىرىدىن
بىرى) نىڭ ئىبادەتخانىلىرىگە يۈكۈنىمەن.
25) ماگاتتىكى ماھابودى دەرىخىنىڭ[59]

I. 17a (süü yiti ygrmi)

كىرىش تۆپلەم ئون يەتتىنچى (ياپراق) ئا

31. 1) altïnïnta nrayanchan (ögüz)nüng
2) qïdïghïnta oluru yrlïqap, ülgüs-
3) üz öküsh king alqïgh ädgülüg ädräm-
4) lig tuyunmaqnïng tayaqï bolmïsh
5) chaytiqa yükünürmn. kaskawsal
6) iltä baranas balïqta
7) äwrilmädük darma chakir nomlugh tilgän-
8) ig äwirü yrlïqap, qadghu nizwani-
9) larïgh üzdächi kästächi tört
10) türlüg inyana bilgä bilikig
11) chaytilarqa yükünürmn. sirawasat
12) balïqta ärkäm adïnlarnïng küchin küsün-
13) in qïsqarïp kävip, chit tigin-
14) ning yimishlikintä ulugh yït
15) körünchük körkitü yrlïqap üch
16) türlüg orunlarnïng ornaghïn yig üstün-
17) ki bütürmäk qïltachï tirtilarïgh
18) utmïsh yigätmish chaytïqa yükünürmn.
19) sanggas balïqta abandar öläng-
20) tä inä yrlïqaduqta baqshïmïz
21) tngrilär kntü öz ärgüläringä

31. 1) ئاستىدىكى نارايانچان[60] دەرياسىنىڭ
2) قىرغىقىدا ئولتۇرۇپ، سانسىز
3) كۆپ، كەڭ، ياخشى پەزىلەتلىك
4) تۇيۇش بىلىشنىڭ تىرىكى بولغان
5) ئىبادەتخانىغا يۈكۈنىمەن. كاسكاۋسال
6) دۆلىتىدىكى باراناس[61] شەھرىدىكى
7) تېخىچە ئايلاندۇرۇلمىغان دارما چاكىر[62] -نوملۇق چاقنى
8) ئايلاندۇرۇپ، قايغۇ نىزۋانى-
9) لارنى ئۈزگۈچى، كەسكۈچى تۆت
10) تۈرلۈك ئىنيانا (؟) ئەقىل- بىلىم بىلەن
11) ئىبادەتخانىلارغا يۈكۈنىمەن. سىراۋاسات[63]
12) شەھرىدە تۇرغان باشقىلارنىڭ كۈچ قۇۋۋىتىنى
13) كېمەيتىپ - ئاجىزلاشتۇرۇپ، چىت تېكىن[64]
14) يېمىشلىكىدە كاتتا، خۇش پۇراقلىق
15) كۆرۈنۈشنى كۆرسىتىپ، ئۈچ
16) تۈرلۈك ئورۇننىڭ قارارگاھىنى ئەڭ ئۈستۈن-
17) كى (دەرىجىگە) يەتكۈزگۈچى، تىرتىلارنى[65]
18) يەڭگەن - ئۇتقان ئىبادەتخانىلارغا يۈكۈنىمەن.
19) ساڭگاس[66] شەھرىدە، ئاباندار چىمەنى-
20) دە ئۈچراشقاندا، ئۇستازىمىز
21) تەڭرىلەر (ھەممىسى) ئۆز ئورۇنلىرىغا

22) kirtilär äzrua xarmuztanïng toqïr-
23) larï üzä adaghïnta tapïnturulmïsh
24) ästrawastristaqï tngrilär ayatïlmïsh

22) كىرگەندە، ئەرزۇئا[67]، خورمۇزتانىڭ[68] هاياتە-
23) لىرىدا ئۇلارنىڭ ئايىغىدا، ئېتىقاد قىلدۇرۇلغان
24) ئاستىراۋا ستىرىستىكى تەڭرىلەر تەرىپىدىن
ھۆرمەتلەنگەن

I. 17b

ب

32. 1) chaytïqa yükünürmn. öngdün
2) irsi qarshï bolmïsh bursang quwragh-
3) ïgh, burxan baqshï shrawaklarïgh töz
4) baz qïlïp, rachakrx känttä pippilangx
5) ögüztä ädgü ögli bulunglugh yïngaq-
6) lïgh chaytiqa yükünürmn. isig
7) öz tawranmaqïn ïdmaq üzä ikinti-
8) läyü yana isig özin atishdit
9) üzä tutup waysali känttä
10) chimbal atlgh yimişligdä atişdit
11) üzä tuta yrlïqamïş chaytiqa
12) yükünürmn. kusanagir balïqta alqu
13) qamagh tïnlghlarïgh kushal ❶ ädgü qïlïnchta
14) inchip yaratmaq qïlïp tükälär
15) ärigi qoosh sala sögütnüng ikin
16) arasïnta nirwan bulmïsh ol ïduq
17) chaytïqa yükünürmn.
18) sakymuni burxannïng säkiz ulugh
19) chaytilarïlï krtirakut tagh-
20) da ulatï adïn öngi on bulung
21) yïngaqlartaqïlï adïn öngi-
22) lärtä ymä yrlïqadachï nomlugh
23) ät'özlärkä ymä angïdïp öchmish
24) amrïlmishlarqa ürük uzatï

32 1) ئىبادەتخانىلارغا يۈكۈنىمەن. ئالدى تەرەپتىن شەرقتىكى
2) ئەۋلىيا قارشى بولغان بۇرساڭ[69] جامائەتلىرى-
3) نى بۇرخان ئۇستازنىڭ شىراۋاكلىرىنى[70] تولۇق
4) بويسۇندۇرۇپ راچاگرھ[71] كەنتتە پىپىلاڭخە
5) دەريا بويىدىكى خەيرلىك بۇلۇڭ - تەرەپ-
6) لىك ئىبادەتخانىغا يۈكۈنىمەن. ئىسسىق
7) جېنىدىن تېزلىك بىلەن ۋاز كېچىش بىلەن
بىرلىكتە، قايتا
8) يەنە ئىسسىق جېنىنى نەزىر قىلىشقا[72]
9) ئاتاپ ۋايسالى كەنتتە
10) چىمبال ئاتلىق يېمىشلىكتە، نەزىر قىلىشقا
11) بېغىشلىغان ئىبادەتخانىغا
12) يۈكۈنىمەن. كۇساناگىر شەھىرىدە بارلىق
13) جانلىقلارنى ئەخلاقلىق، ياخشى پەزىلەت
14) بويىچە يارىتىپ، پائالىيىتى
15) تاماملىنىپ قوش سالا دەرىخىنىڭ
16) ئارىسىدا نىرۋان تاپقان شۇ مۇقەددەس
17) ئىبادەتخانىغا يۈكۈنىمەن.
18) ساكيامۇنى بۇرخانىنىڭ سەككىز ئۇلۇغ
19) ئىبادەتخانىلىرى بىلەن كوتىراكۇت تاغ
20) ىدا ۋە باشقا - باشقا ئون بۇلۇڭ -
21) تەرەپلەردىكى بىلەن باشقا جايلاردىمۇ
22) يارلىق قىلغۇچى نوملۇق
23) ئەتئۆز (تەن) لەرگە شۇنداقلا تاسادىپىي ئۆچكەن
24) تىنچلانغانلارغا ھەر دائىم

I. 18a süü säkiz ygrmi-tä tolu bolti

كىرىش تۆپلەم ئون سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

33. 1) töz täpüm üzä yükünürmn. muntagh
2) alqu ilik ataghlartïn öngi ödrülüp,

1.33) پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن يۈكۈنىمەن. مۇنداق
2) بارلىق ھۆكۈمدار، ئاتاقلىقلاردىن[73] ئايرىم
تاللىنىپ چىققان

❶ kushal – سانسكرىتچە kusala دىن كەلگەن بولۇپ «ياخشى» ، «ئەخلاقلىق» « ئاق كۆڭۈل » دېگەن مەنىلەرگە ئىگە

3) yöläshtürgülügsüz öglüg ärip, arïgh öz	3) تەڭداشسىز ۋە دائىملىق بولغان پاك ئۆزىگە خاس
4) tözlüg burxannïng nomlugh ät'özi	4) ماھىيەتلىك بۇرخاننىڭ نوملۇق ئەتئۆزىنى (تېنىنى)
5) kök qalïqqa oqshatï tïnlghlarta	5) كۆك ئاسمانغا ئوخشىتىپ ئۇنى جانلىقلارغا
6) köni kirtü yaptachï yadïltachï-	6) توغرا، ھەقىقىي قىلىپ كېڭەيتكۈچىگە
7) qa yükünmäkim üzä qayu köngüllüg	7) يۈكۈنۈشۈم ئارقىلىق، قايسى بۇ خىل كۆڭۈل ئىگىسى
8) käzikimtä yïghïlmïsh, qarligh kratirakut	8) قاتارىغا قوشۇلغان، قارلىق كراتىراكۇت
9) taghqa oqshatï arïgh yärüng buyan-	9) تاغقا ئوخشاش پاك، ئاپئاق ياخشىلىق -
10) larïm ärsär, anï üzä inchip alqu	10) لىرىم بولسا، شۇنداق قىلىپ بۇلار ئارقىلىق بارلىق
11) qamagh tïnlghlar oghushï dyannïng mängi-	11) جانلىقلار قوۋمىنى ديان خۇشاللىقى
12) sin toyup burxan qutïn bulmaqlarï üchün	12) بىلەن قاندۇرۇپ، ئۇلارنىڭ بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىشى ئۈچۈن،
13) tüzün ulugh baqshï nagarchuni üzä	13) ئالىيجاناب ئۇلۇغ ئۇستاز ناگارجۇنى[71] ئارقىلىق
14) yaratïlmïsh säkiz ulugh orunlartaqï	14) يارىتىلغان سەككىز ئورۇندىكى
15) chaytilarnïng ögdisin mn amoga-	15) ئىبادەتخانىلارنىڭ مەدھىيىسى بىلەن مەن ئاموگا
16) shiri acharï änätkäk tilintin türk	16) شرى ئاچارى ئەنەتكەك تىلىدىن تۈرك -
17) uyghur tilinchä tngri burxan toghmïsh	17) ئۇيغۇر تىلىغا تەڭرى بۇرخان تۇغۇلغان
18) ud yïlïn törtünch ay tört ygrmi-	18) كالا يىلى تۆتىنچى ئاينىڭ ئون تۆتىنچى كۈنى
19) kä aghdarïp öz iligin qoduru	19) تەرجىمە قىلىپ، ئۆز قولۇم بىلەن تاماملاپ
20) tägintim.	20) تۈگەتتىم.
21) bu nomugh oqïghuta ang bashlayucha dyan-	21) بۇ نومنى ئوقۇغاندا ئەڭ ئالدى بىلەن ديان
22) ïgh saqïnïp tabïgh ötünüp bu säkiz chayti	22) سۈكۈتتە تۇرۇپ، ھۆرمەت بىلدۈرۈپ، بۇ سەككىز ئىبادەتخانىغا
23) yükünchüg sözläyü yükünüp yana nomnung	23) چوقۇنىدىغانلىقىمنى سۆزلەپ يۈكۈنۈپ، يەنە نومنىڭ
24) bir shlok änätkäkchä azu türkchä	24) بىر مىسرا ئەنەتكەكچە ياكى تۈركچە

I. 18b ب

34. 1) atïn atap yükünüp yi darma	1.34) نامىنى ئاتاپ دارما[75]
2) sözläp bu nomugh oqïghu ol.	2) سۆزلەپ بۇ نومنى ئوقۇش كېرەك، ئۇنىڭ
3) atïn atap aya qawshurup oqïghu	3) نامىنى ئاتاپ، ئالىقانلىرىنى جۈپلەپ تۇرۇپ ئوقۇيدىغان
4) shloki bu ärür:	4) مىسرالار بۇدۇر:
5) altun önglüg yruq yaltrïklïgh	5) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
6) qopta kötrülmish nomlugh chin	6) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوملۇق ساپ
7) ärdinikä arïgh yig üstünki	7) ئەردىنىگە پاك، ئەڭ ئۈستۈنكى
8) köni tüzüni tuymaqïgh bulturtachï	8) توغرا سەمىمىي تۇيماققا ئېرىشتۈرگۈچى
9) töz ärkligkä ayaghuluq aghir	9) ھەقىقىي قۇدرەت ئىگىسىگە، ھۆرمەتكە سازاۋەر
10) tayshing ulugh mxayana kölünggülär-	10) تايشىڭ[76] ئۇلۇغ، ماھايانا[77] - چوڭ هارۋى -
11) ning king täring aghïlïghï titmish-	11) نىڭ[78] كەڭ، چوڭقۇر خەزىنىسى دەپ ئاتالغان،
12) kä alqu qamagh sudurlarning	12) بارلىق سۇدۇر (سۇترا) لارنىڭ

13) iliki qanïya sizingä ögä	13) پادىشاھى خانى دەپ ئاتالغان، سىزنى مەدھىيىلەپ
14) yükünü täginürmn.	14) يۈكۈنىمەن.
15) satu ädgü	15) ياخشى، ئەزگۈ،
16) lïghsu.	16) ئوبدان.
17) tay ching kü kangshi ygrmi altïnch ötchuqtaqï oot	17) ئۇلۇغ چىڭ سۇلالىسى[9]، مەشھۇر كاڭشىنىڭ[10] ئون ئالتىنچى يىلى ئوچاقتىكى ئوتتەك
18) qutlugh tawïshqan küyxua wixarqa tayaqlïgh.	18) قۇتلۇق توشقان يىلى گۈيخۇا ئىبادەتخانىسىغا تەۋە
19) bilgä taluy shabï, ratna wchirning ötükingä tung-	19) بىلگە تالۇي سابى، راتنا ۋاجىرنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن
20) kuwan sosaqïnta onunch ay ygrmi törti qutlugh kün	20) دۇنخۇاڭ[11] يېزىسىدا ئونىنچى ئاينىڭ يىگىرمە تۆتى ـ قۇتلۇق كۈندە
21) üzä bitiyü tolu boltï. kinki tüzünlärkä ötük bolsun	21) يېزىپ تولۇق تاماملىدىم. كېيىنكى ئېسىللارغا سوۋغا بولسۇن.
22) satu.	22) ياخشى.

## II. 1a uma qung	## ئۇما قۇڭ
35. 1)............. [1]	.... (1 .35

## II. 1b (ikinti birkiyä)	## ئىككىنچى تۈپلەم بىرىنچى (ياپراق) ب
36. 1) (namo buddaya)	36 .1) نامو بۇددايا
2) (namo drmaya)	2) نامو دارمايا
3) (namo sanggaya)	3) نامو ساڭگايا
4) (altun önglüg yruq yaltïrïqlïgh)	4) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق
5) (qopta kötrülmish nom iliki)	5) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
6) (atlïgh nom bitiktä)	6) ئاتلىق نوم پۈتۈكتە............
7)	.... (7
8)	.... (8
9)	.... (9
10) .... mishta kin ol qamagh tirin	10) ...... ـغاندىن كېيىن، بۇ بارلىق توپ
11) quwragh arasïnta agasa karpi kök	11) جامائەت ئارىسىدا ئاكاساگاربى كۆك
12) qalïq aghïlïqï atlgh bir bodistw bar	12) ئاسمان خەزىنىسى ئاتلىق بىر بودىساتۋا[12] بار
13) ärti. ötrü ol bodistw olurmïsh	13) ئىدى. ئاندىن ئۇ بودىساتۋا ئولتۇرغان
14) orunïntïn önü turup ong angïn-	14) ئورنىدىن ئۆرە تۇرۇپ، ئوڭ قولىنىڭ
15) täqï tonïn achïnïp, ongtïnqï	15) يېڭىنى سىلىۋېتىپ، ئوڭ
16) tizin chökitip, ayasïn qawshurup	16) تىزى بىلەن تىزلىنىپ، ئالىقانلىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ
17) aghïr ayamaqïn tngri tngrisi burxan	17) ھۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان

[1] ئەسلى تېكىستتە بۇ بەت يوقالغان.

18) adaqïnta yinchürü töpün yükünüp
19) körü qanïnchïz körklä adïnchïgh ädgü
20) altunlugh linxua chächäklärin
21) ärdinilig pra kushatrin aghïr ayagh
22) tapïgh udugh qïlïp tngri tngrisi

18) ئايىغىدا باش ئېگىپ تەزىم قىلىپ،
19) كۆرۈپ قانغۇسىز چىرايلىق، ئاجايىپ ياخشى
20) ئالتۇن نىلۇپەر گۈللەر بىلەن،
21) ئەردىنىلىك تۇغ – ياپراقلار بىلەن زور ھۆرمەت –
22) ئېھتىرام كۆرسىتىپ، تەڭرىلەر تەڭرىسى

II. 2a ikinti bälük iki

ئىككىنچى تۈپلەم ئىككىنچى (ياپراق) ئا

37. 1) burxanqa ïncha tip ötünti:
2) atï kötrülmish, ayaghqa tägimlig
3) tngrim, qamagh bögü biliklig burxan-
4) larnïng burxan qutïn bulmïshta
5) kinki bu muntagh mungadïnchïgh ïduq on
6) türlüg yorïqlarï yana nirwan- ①
7) ta olurup adïnlar üchün qïlmïsh
8) (adruq) adruq al altaghlarï ädgü-
9) (läri). birük antagh ärsär, ol antagh
10) (mungad)ïnchïgh ïduq yorïqlarï ichintä
11) .... – ki ät'özläri yana ol
12) (ät'öz)kä tägdächi ish kötüglär

13) ymä nätäg ärki? yana inchip
14) burxan qutïn kösädächi bodistwlar
15) mxastwlar ymä kirtütin kälmish-
16) lärning kkirsiz arïgh täringtä
17) täring inchkä yörünglüg nomlugh yrlïq-
18) larïnta örtüglüg kizläklig bodistw-
19) lar yorïghïnta nätägin bïshrunurlar,

20) nätägin yorïyurlar ärki tip
21) ötünti. ol ödün
22) tükäl bilgä tngri tngrisi burxan

1.37) بۇرخاندىن مۇنداق دەپ ئۆتۈنۈپ سورىدى:
2) «ئەي نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
3) تەڭرىم، بارلىق دانا – بىلىملىك بۇرخان –
4) لارنىڭ بۇرخان قۇتىغا ئېرىشكەندىن
5) كېيىنكى مۇشۇنداق ئاجايىپ مۇقەددەس ئون
6) تۈرلۈك ئىش – ھەرىكەتلىرى، شۇنداقلا نىرۋان –
7) دا ئولتۇرۇپ باشقىلار ئۈچۈن كۆرسەتكەن
8) ھەرخىل ئامال – تەدبىرلىرى، قىلغان ياخشىلىق –
9) لىرى ئاشۇنداق ئىكەن، ئۇنداقتا ئۇلارنىڭ ئاشۇنداق
10) ئاجايىپ مۇقەددەس ئىش – ھەرىكەتلىرى ئىچىدە،
11) ......ئەتئۆزلىرى تەنلىرى، شۇنداقلا شۇ
12) ئەتئۆز (تەن) گە يېتىش ئۈچۈن قىلىنىشقا تېگىشلىك
ئىش – ئەمەللىرى
13) زادى قانداق بولىدۇ؟ شۇنداقلا يەنە،
14) بۇرخان قۇتىنى ئارزۇ قىلغۇچى بودىساتۋالار،
15) ماھاساتۋالار شۇنداقلا ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن –
16) لەر، كىرسىز، پاك، ئەڭ
17) چوڭقۇر، ئىنچىكە مەنىلىك نوملۇق يارلىق –
18) لار بىلەن، نېمە ئۈچۈن بودىساتۋا –
19) لار نىڭ يوشۇرۇن – مەخپىي ئىش – ھەرىكەتلىرى
بىلەن تەربىيىلىنىدۇ؟ ئۇلار
20) نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ؟» دەپ
21) ئۆتۈنۈپ سورىدى. بۇ ۋاقىتتا
22) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان

II. 2b

ب

38. 1) ïncha tip yrlïqadï:
2) ya tüzünlär oghlïya! antagh
3) ärsär, ämti sn titrü tïnglaghïl ädgü-

1.38) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
2) ھەي، ئېسىلزادىلەر ئوغلى! ئۇنداق
3) بولسا، ئەندى سەن دىققەت بىلەن ئاڭلا! ياخشى

① nirwan – ئەسلىي تېكىستتە بۇ ئاتالغۇ خاتا ھالدا، يەنى « irwak » ، « irwng » ياكى « nirwak » دەپ ترانسكرىپسىيە قىلىنىشقا بولىدىغان ھالەتتە يېزىلغان.

4) ti ögil saqïnghïl. mn inchip sanga
5) burxanlar ät'özin ol ät'özkä
6) tägkülüg ishin kötügin, alïn altagh
7) ïn acha yada, kingürü nomlayu
8) biräyin. tüzünlär oghlïya, ymä
9) qamagh kirtütin kälmish, köni t(üz)
10) tuyuqlïlarnïng üch türlüg ät'öz-
11) läri titir, qayular ol üch (tip)
12) tisär, ïncha qltï: ang(ilki)
13) blgürtmä ät özläri, ikinti
14) tüsh ät'özläri, üchünchi nomlugh
15) ät'özläri ärür. bu üch türlüg
16) ät'özlärintä qamagh burxanlarnïng
17) ät'özläri köni tüz tuymaq burxan
18) qutï atlgh ïduq bilgä biligkläri
19) barcha qalïsïz tözü tükäl tutulur-
20) lar. anï üchün kimlär birük bu
21) üch türlüg ät'özlärig könisinchä
22) uqsarlar bilsärlär ötrü ular trk
23) ödün sansartaqï toghmaq ölmäklig

4) ئويلانغىن. مەن شۇنداق قىلىپ ساڭا
5) بۇرخانلارنىڭ ئەتئۆزىنى (ۋە) ئۇ ئەتئۆز (تېنى) گە
6) يېتىش ئۈچۈن قىلىشقا تېگىشلىك ئىش ئەمەللەرنى،
بۇنىڭ تەدبىرلىرىنى
7) ئېچىپ - يېشىپ، كېڭەيتىپ سۆزلەپ
8) بېرەي. ئېسىللار ئوغلى، يەنە
9) بارلىق ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن، توغرا، تۈز
10) تۇيغانلارنىڭ (ئادەتتە) ئۈچ تۈرلۈك ئەتئۆزى
11) بار دەپ قارىلىدۇ. بۇ ئۈچ خىل ئەتئۆز (تېنى) قايسىلار
12) دېسەڭ، بۇلار تۆۋەندىكىچە: ئەڭ ئالدىنقىسى
13) بەلگۈرتمە ئەتئۆز[83]، ئىككىنچى تۈش ئەتئۆز[84]، ئۈچىنچى
نوملۇق
14) ئەتئۆزدۇر[85]. بۇ ئۈچ تۈرلۈك
15) ئەتئۆزدە، بارلىق بۇرخانلارنىڭ
16) ئەتئۆزلىرى (ۋە) توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان
17) قۇتى ئاتلىق مۇقەددەس ئەقىل - بىلىملىرىنىڭ
18) ھەممىسى قالماي تولۇق تۆگەل تەل بولغان بولىدۇ.
19) شۇنىڭ ئۈچۈن ئەگەر كىمكى بۇ
20) ئۈچ تۈرلۈك ئەتئۆزنى توغرىسى بويىچە
21) چۈشەنسە بىلسە، ئاندىن ئۇلار تېز
22) ۋاقىت ئىچىدە سانساردىكى تۇغۇلماق - ئۆلمەكتىن ئىبارەت

II. 3a (ikinti üch)

39. 1) tot tolïy achïgh ämgäklärintin
2) ozup, qutrulup tängäsizin yig
3) üstünki burxanlar ädgüsingä
4) tägdächi bolurlar. ol ymä üch
5) türlüg ät'özlärintä ang ilki
6) blgürmä ät'özüg bodistwlar nätäg-
7) in bulurlar ärki tip (tisär),
8) anï ymä ïncha bilmish krgäk: (tüz)-
9) ünlär oghlïya, qltï kirtü-
10) tin kälmishlär ang(ilki. . . . . .)
11) . . . . . . kä qatïghlanghuluq bïshrunm(aq)
12) ichintä alqu bish azun tïnlghlar
13) oghlanï üchün adruq adruq ädgü
14) nomlarïgh öküsh bïshrunurlar ögräti-

ئىككىنچى تۆپلەم ئۈچۈنچى (ياپراق) ئا

1.39) قاتتىق مۆلدۈر ياغقانغا ئوخشاش ئېغىر ئازابدىن
2) قۇتۇلۇپ، تەڭداشسىز، ئەڭ
3) ئۈستۈنكى بۇرخان ياخشىلىقىغا
4) ئېرىشەلەيدىغان بولىدۇ. يەنە بۇ ئۈچ
5) تۈرلۈك ئەتئۆزدىن ئەڭ ئالدىنقى
6) بەلگۈرتمە ئەتئۆزگە بودىساتۋا قانداق
7) قىلىپ ئېرىشەلەيدۇ دېگەندە،
8) بۇنى مۇنداق چۈشىنىش كېرەك: ھەي ئېسىللار
9) ئوغلى، ھەقىقىيلىقتىن
10) كەلگەنلەر ئەڭ دەسلەپتە........
11) ....كە ئېرىشىش، تەربىيىلىنىش
12) جەريانىدا، بەش دۇنيادىكى بارلىق جانلىقلار
13) پەرزەنتلىرى ئۈچۈن ھەر خىل ياخشى
14) نوملارنى كۆپلەپ تىرىشىپ ئۆگىنىدۇ، بۇلار بىلەن
تەربىيىلىنىدۇ.

15) nürlär. anchulayu oq bishrunu ögrä-	15) شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاشۇنداق ئۆگىنىپ، تەربىيىلىنىپ،
16) tinü bïshrunmaqlïgh ädgü törününg	16) تەربىيىلىنىشنىڭ ياخشى قائىدە ماھىيىتى
17) tolmaqïnga bütmäkingä tägirlär, ol	17) بىلەن ئۆزىنى تەربىيىلەپ كامالەتكە يېتىدۇ. ئەنە
18) antagh tolmish bütmish bishrunmaqlarï	18) شۇنداق پىشىپ يېتىلىشنىڭ پۇتۇشى ـ تاماملىنىشى
19) küchintä ulugh ärksinmäkkä tägirlär – .	19) ۋەجىدىن ئەڭ يۇقىرى كۈچ ـ قۇدرەتكە ئىگە بولىدۇ.
20) ol ärksinmäkläri küchintä tïnlghlar,	20) ئەنە شۇ كۈچ ـ قۇدرەت ۋەجىدىن جانلىقلار
21) nïng tapïncha tïnlghlarnïng tapï iyin	21) نىڭ ئارزۇسى بويىچە، جانلىقلارنىڭ ئارزۇ ـ تەلىپىگە ئەگىشىپ
22) yorïyurlar. tïnlghlarnïng tapï iyin	22) ماڭىدۇ. جانلىقلارنىڭ ئارزۇسى بويىچە

II. 3b   ب

40. 1) yorïp tïnlghlarnïng oghushlarïn töz-	1.40) مېڭىپ، جانلىقلار قوۋملىرىنى، ماھىيىتىنى
2) lärin adïrtlïgh bilirlär, uqarlar.	2) ئېنىق بىلىدۇ ـ ئۇقىدۇ.
3) tïnlghlarnïng oghushlarïn tözlärin	3) جانلىقلارنىڭ قوۋمىنى، ماھىيىتىنى
4) adïrtlïgh bilmishtä kim ötrü	4) ئېنىق بىلگەندىن كېيىن
5) ödüg qolugh kütmätin, ödüg	5) ۋاقىت ـ پەيت كۈتۈپ ئولتۇرماستىن، ۋاقىت ـ
6) qolugh bosh ärtürmätin orunlarqa yarashï	6) پەيتنى بوش ئۆتكۈزۈۋەتمەستىن، ھەرقايسى ئورۇنلارغا مۇۋاپىق،
7) ödkä qoluqa yarashï qïlïq ärigkä	7) ھەرقايسى پەيت مەزگىلگە مۇۋاپىق، (جانلىقلارنىڭ) ئىش ـ ھەرىكىتىگە
8) (yarashï) nom nomlaghuqa yarashï	8) مۇناسىپ نوملارنى نوملاشقا (تەپسىرلەشكە) مۇناسىپ ھالدا،
9) (törü) adïrtïnga yarashï öngi	9) جانلىقلارنىڭ ماھىيەتلىك پەرقلىرىگە مۇناسىپ ھالدا،
10) (öngi) adruq adruq tü türlüg kärklä	10) ئوخشاشمىغان، ھەر خىل، كۆپ تۈرلۈك، چىرايلىق
11) (blgürtmä)ät'öz blgürtüp tïnlghlarqa	11) بەلگۈرتمە ئەتئۆز كۆرۈنىدىغان تەن ـ قىياپەت كۆرسىتىپ، جانلىقلارغا
12) (art)uq asïgh tusu qïlurlar.	12) نۇرغۇن پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ.
13) bu titir ang ilki blgürtmä ät'öz.	13) مانا بۇ ئەڭ دەسلەپكى بەلگۈرتمە ئەتئۆز دەپ ئاتىلىدۇ.
14) bu blgürtmä ät'öz ymä üch türlüg	14) بۇ بەلگۈرتمە ئەتئۆز يەنە ئۈچ تۈرلۈك
15) titir. qayu ärür üch tip tisär.	15) بولىدۇ. بۇ ئۈچ تۈرلۈكى قايسىلار دېگەندە،
16) incha qlti ang ilki ulugh blgürtmä	16) بۇلار تۆۋەندىكىچە: ئەڭ ئالدىنقىسى ئۇلۇغ بەلگۈرتمە
17) ät'öz, ikinti kichig blgürtmä	17) ئەتئۆز[66]، ئىككىنچى، كىچىك بەلگۈرتمە
18) ät'öz, üchünch iyin blgürtmä ät'öz.	18) ئەتئۆز[67]. ئۈچىنچى ئەگەشمە بەلگۈرتمە ئەتئۆز[68].
19) ang ilki ulugh blgürtmä ät'öz qayu	19) ئەڭ ئالدىنقى ئۇلۇغ بەلگۈرتمە ئەتئۆزقايسى
20) ärür tip tisär, incha qltï on	20) دېگەندە، بۇ تۆۋەندىكىچە: ئون
21) orunta öngtün tört türlüg	21) ئورۇندا[69]، ئالدى تەرەپتىن تۆت تۈرلۈك
22) qatïghlanmaqïn qatïghlanur. tüshtä	22) جاپالىق چېنىقىش ئارقىلىق تەربىيىلىنىدىغان ۋاقىتتا،
23) qatïghlantachï bodistwlarqa iki	23) چېنىققۇچى بودىساتۋالارغا ئىككى

II. 4b ikinti tört

41. 1) ming qolach ulugh ät'öz blgürtüp
2) blgürtmä arïgh sözüg burxanlar ulush-
3) ïnta turup bir yintäm mxayana
4) ulugh kölüg tayshing nomugh oq nomlada-
5) chï ät'öz ärsär, ol titir ulugh
6) blgürtmä ät'öz. ikinti kichig
7) blgürtmä ät'öz qayu ärür tip
8) tisär, incha qlti: iki türlüg
9) kichig kölüglüglärkä qut bulmaduq
10) mitik partakchan ❶ tïnlghlarqa
11) sakymuni tngyi tngrisi burxan altï
12) ygrmi chïgh bish tsun ät'öz blgürtüp,
13) kin kältächi maytri tngri tngrisi
14) burxan ming chig ät'öz blgürtüp

15) kkrlig tapchalïgh yalanguqlar yirtinchü-
16) sintä turup üch türlüg qutqa
17) qatïghlanghuluq. kishili tngrili
18) azuninta toghghuluq iki ygrmi
19) bölükin qatï qarï nomlarïgh nomlada-
20) chï ät'öz ärsär ol titir kichig
21) blgürtmä ät'öz. üchünch iyin blgürtm-

22) ä ät'öz qayu ärür tip tisär,

ئىككىنچى تۆپلەم تۆتىنچى (ياپراق) ئا

1.41) مىڭ غۇلاچ كېلىدىغان ئۇلۇغ ئەتئۆز (قىيايپەت) كۆرسىتىپ،
2) نامايان بولغان پاك - سۆزلۈك بۇرخانلار دۆلىتى -
3) دە تۇرۇپ، دائىم ماھايانا -
4) چوڭ ھارۋا - تايشىڭ نومىنى نوملايدىغان
5) قىيايپەتنى كۆرسەتكۈچى ئەتئۆز ئۇلۇغ
6) بەلگۈرتمە ئەتئۆز دەپ ئاتىلىدۇ. ئىككىنچى كىچىك
7) بەلگۈرتمە ئەتئۆز قايسى دېگەندە،
8) بۇ تۆۋەندىكىچە: ئىككى تۈرلۈك
9) كىچىك ھارۋىلىقلارغا، قۇت تاپمىغان،
10) راھىب بولمىغان جانلىقلارغا
11) ساكيامونى تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
12) ئون ئالتە چى بەش سۇڭ ئەتئۆزنى كۆرسىتىپ،
13) كېيىن كېلىدىغان مايتىرى تەڭرىلەر تەڭرىسى
14) بۇرخاننىڭ مىڭ چى ئەتئۆزنى (تۇرقىنى) كۆرسىتىپ،
15) كىر - پاسكىنىچىلىق بىلەن تولغان ئىنسانلار دۇنيا
16) سىدا تۇرۇپ، ئۈچ تۈرلۈك قۇتقا (ئېرىشىش ئۈچۈن)
17) جاپالىق تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ئىنسان ۋە تەڭرى
18) دۇنياسىدا تۇغۇلىدىغان، ئون ئىككى
19) بۆلەكتىن تەركىب تاپقان بىر يۇرۇش نوملارنى نوملايدىغان
20) ئەتئۆز كىچىك
21) بەلگۈرتمە ئەتئۆز دەپ ئاتىلىدۇ. ئۈچىنچى ئەگەشمە بەلگۈرتمە
22) ئەتئۆز قايسى دېگەندە،

II. 4b

42. 1) ïncha qltï tört toghum, bish
2) azun, altï yol ichintä tü tür-
3) lüg adruq adruq öngi öngi körk
4) mängiz blgürtüp, nätäg yangïn ashïgh
5) tüshü qïlïp adïnlarïgh ädgükä
6) mängikä yaratghuluq ärsär, antagh
7) nom yangïn äwrilip ol nom körk

ب

1.42) بۇ تۆۋەندىكىچە: تۆت تۇغۇم، بەش
2) دۇنيا، ئالتە يول ئىچىدە، ھەر تۈر -
3) لۈك، ئايرىم - ئايرىم، باشقا باشقا
4) چىراي، تۇرق كۆرسىتىپ، شۇ خىل يول بىلەن پايدا
5) مەنپەئەت قىلىش ئارقىلىق باشقىلارنى ياخشىلىققا.
6) خۇشاللىققا ئېرىشتۈرەلىسە، ئەنە شۇنداق
7) نوملۇق قىياپەتكە كىرىپ، نومنىڭ

---

❶ mitlk – mitik partakchan سوغدچە [myγ'kk] تىن، partakchan سانسكرىتچە [prthagjana] دىن كەلگەن بولۇپ، ئۆيدىكى كىشىلەرنى، يەنى راھىب ياكى راھىبە بولمىغانلارنى كۆرسىتىدۇ.

8) mängizlär üzä ol oq nomladachï
9) ät'öz ärsär, ol titir iyin blgürtm-
10) ä ät'öz. bu titir blgürtmä ät'öz-
11) nüng üch türlüg bolmaqï. ikinti
12) tüsh ät'öz qayu ärür, ol tüsh ät'öz-
13) üg ymä bodistwlar nätägin bulur-
14) lar ärki tip tisär, anï ymä inchä
15) bilmish, uqmïsh krgäk. inchä qlti
16) qamagh kirtütin kälmiş köni tüz
17) tuyuqlïlar inchip bilgä bilik ädräm-
18) läri üzä ötmish topulmïsh bodistw-
19) larqa sansarlï nirwanlï tüzin
20) tüpin bir tatighlïgh ärtügin biltür-
21) kälir uqturghalïr üchün chin kirtü
22) ärtüktäg tözüg nomlaghalïr üchün
23) bar ät'öz körümlüg tïnlghlarnïng

8) تۇرق ـ قىياپىتى ئارقىلىق (باشقىلارغا) نوم تەپسىرلەيد
9) ئەتئۆز بولسا، ئەگەشمە بەلگۈرتمە
10) ئەتئۆز دەپ ئاتىلىدۇ. بەلگۈرتمە ئەتئۆز
11) نىڭ ئۈچ تۈرى يۇقىرىقىلار. ئىككىنچى
12) تۈش ئەتئۆز قايسى؟ تۈش ئەتئۆز ـ
13) گە بودىساتۋالار قانداق يوللار بىلەن ئېرى ـ
14) شەلەيدۇ؟ دېگەندە، بۇنى مۇنداق
15) بىلىش، ئۇقۇش كېرەك. بۇلار تۆۋەندىكىچە:
16) بارلىق ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن، توغرا، تۈز
17) تۈيغۇچىلار شۇنداق قىلىپ دانا ـ بىلىملىك پەرزىلەت ـ
18) لىرى بىلەن ئارتۇقچىلىقىنى ئۆزلەشتۈرگەن بودىساتۋا ـ
19) لارغا سانسار ۋە نىرۋاننىڭ پۈتۈنلەي
20) بىر خىل لەززەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش،
21) ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن؛ چىن ـ ھەقىقىي
22) بولغان ماھىيەت ـ يىلتىزنى نوملاش (تەپسىرلەش) ئۈچۈن،
23) بار ئەتئۆز كۆرۈملۈك جانلىقلارنىڭ

II. 5a ikinti bish

ئىككىنچى تۆپلەم بەشىنچى (ياپراق) ئا

43. 1) birtäm öchmäk üzäki qorqïnchlarïn
2) tarqarïp ögirttürgälir säwintürgä-
3) lir üchün yana ülgülänchsiz
4) tänglänsiz burxanlar nomïnga tüz
5) bashlaghï qïlghalïr üchün chin kirtü
6) töz birlä yarashi kirtününg kirtü-
7) si kirtütä kirtü bilgä bilik
8) üzä öngräki, qut qolunmaqlarï
9) küchintä ötrü iki qïrq ulugh ärän-
10) lärning blgüsingä tükällig säkiz
11) on iyin ädgülär üzä itiglig
12) yaratïghlïgh qulachacha tägirmi körklä

13) yorïqïn, angsïz ulugh choghlugh yalïn-
14) lïgh körü qanïnchsïz körklä közläri-
15) ning tatïghï bolmish burxanlarnïng ïduq
16) ät'özlärin körkitip, kösüntürüp ulugh
17) ashïgh tüshü qïlu yrlïqayurlar ärsär,
18) bu titir ikinti tüsh ät'öz. bu ät'-
19) öz ymä iki türlüg titir. bir öz

1.43) بىردىنلا ھالاك بولۇش توغرىسىدىكى قورقۇنچلىرىنى
2) تارقىتىپ، شادلاندۇرۇش ـ خۇشال قىلىش
3) ئۈچۈن، يەنە سېلىشتۇرغۇسىز ـ
4) تەڭداشسىز بۇرخانلار نومىغا
5) توغرا باشلامچى قىلىش ئۈچۈن، چىن ـ سەممىي
6) ماھىيەتكە مۇناسىپ، ئەڭ ھەقىقىي،
7) ئەڭ چىن ئەقىل ـ بىلىم
8) بىلەن ئىلگىرىكى دۇئا ـ تىلاۋەت
9) كۈچى ۋەجىدىن، ئوتتۇز ئىككى تۈرلۈك بەخت تەلەيلىك،
10) ياخشى بەلگە [90] ـ نىشانغا تولۇق ئىگە بولغان،
11) سەكسەن تۈرلۈك ئەگەشمە پەزىلەت [91] بىلەن بېزەلگەن ـ
12) يارىتىلغان غۇلاچچە كېلىدىغان دۈگىلەك (نۇر
چەمبىرىكى) (نىڭ) چىرايلىق
13) ھالىتىنى، ئەڭ ئۇلۇغ، ھەيۋەتلىك، (بولغان)،
14) كۆرۈپ قانغۇسىز چىرايلىق كۆزلىرىنىڭ
15) لەززىتى بولغان بۇرخانلارنى مۇقەددەس
16) تۇرق ئوبرازلىرىنى كۆرسىتىپ ـ كۆرۈندۈرۈپ، ئۇلۇغ
17) پايدا ـ مەنپەئەت ئاتا قىلالىسا،
18) مانا بۇ ئىككىنچى، يەنى تۈش ئەتئۆز دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ ئە ـ
19) ئۆز يەنە ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ، بىرى ئۆزىگە

20) tägingülüg tüsh ät'öz. ikint adïn-

21) lar tägingülüg tüsh ät'öz öz tägingülüg
22) tüsh ät'öz ärsär, alqu burxanlar-
23) nïng alqïnchsïz ulugh nom mängisin

20) تېگىشلىك تۆش ئەتئۆز؛ ئىككىنچى، باشقىلارغا تېگىشلىك
21) تۆش ئەتئۆز. ئۆزىگە تېگىشلىك
22) تۆش ئەتئۆز بولسا، بارلىق بۇرخانلار -
23) نىڭ يوقالمايدىغان ئۇلۇغ نوم خۇشاللىقىدا

II. 5b

ب

44. 1) mängilätächi ulalmaq sapïlmaqlïgh
2) käzikin üzüksüz mängi tägintächi,
3) altï qachïgh blgüläri üzä uchsuz
4) qïdighsïz bish biliklär üzä bishär
5) biṣär atqanghularïgh tïdïghsïz qawsu-
6) ru biltächi onunch orunqa tägmish
7) qamagh sansardaqï bilgülüg nomlarïgh
8) la bittäyir ïndïnïntaqï ay tngrig
9) körürchä adïrtlïgh biltächi pütmish
10) buyanlïgh tolmïsh yiwiglig bodistw-

11) lar ymä wchiranupam dyan öritip
12) burxan qutïn bulmish kshan öd-
13) kä tägmäkinchäkä tägi bodistwlar-
14) nïng köz biliki üzä körgäli adïrt-
15) laghalï bolmaghuluq tïnlgh tïnsïz iki
16) türlüg yirtinchülärig birgärü ät'öz-
17) i ichintä sïchurghalï udachï
18) öngräki qum sanïncha burxanlarnïng
19) ät'özläri birlä arïtï tïdïlïshmadächï
20) körk mängiz adruqï üzä tolp
21) sansar ichintäki ap ymä tngri yir-
22) lärintäki ap ymä yalanguq yirtinchü-
23) larintäki alqu türlüg körktä mängiz-

1.44) شادلىنىدىغان، ئۇلىنىدىغان - داۋاملىشىدىغان
2) تەرتىپ بويىچە، ئۈزۈلمەس شادلىقتىن بەھرىلىنىدىغان،
3) ئالتە ئوغرى[12] بەلگىلىرى ئارقىلىق، ئۇچى يوق -
4) چېكى يوق بەش (خىل) بىلىم بىلەن بەشچە
5) ئەتراپتىكى شەيئىنى توسالغۇسىز ھالدا
6) يىغىپ - توپلاپ بىلگۈچى، ئونىنچى ئورۇنغا تەگكەن،
7) بارلىق سانساردىكى بىلىشكە تېگىشلىك نوملارنى
8) خۇددى كۆز ئالدىدىكى ئاي تەڭرىنى
9) كۆرگەنگە ئوخشاش ئوچۇق پەرقلەندۈرۈپ چۈشىنەلىگۈچى،
10) ساۋابلىق (ئىشلارنى) پۈتتۈرگەن، تولۇق بېزەك تاقىغان بودىساتۋا -
11) لار ۋچىرانۇپام ديان تۇرغۇزۇپ
12) بۇرخان قۇتىغا ئېرىشكەن كشان پەيت -
13) كە يېتىش بىلەنلا كەلگەن بودىساتۋالار -
14) نىڭ كۆز ئەقلى ئارقىلىق كۆرگىلى، پەرقلەن -
15) دۈرگىلى بولمايدىغان جانلىق ۋە جانسىز ئىككى
16) تۈرلۈك دۇنيانى بىرلەشتۈرۈپ ئەتئۆزى
17) ئىچىگە سىغدۇرالىغۇچى،
18) ئىلگىرىكى قۇم سانىچە بۇرخانلارنىڭ
19) ئەتئۆزلىرى بىلەن، ھەرگىز تاشلانمايدىغان
20) گۈزەل چىراي ئارتۇقچىلىقى بىلەن پۈتكۈل
21) سانسار ئىچىدىكى، مەيلى تەڭرى يەر -
22) لىرىدىكى، مەيلى ئىنسانلار دۇنيا -
23) سىدىكى ھەر تۈرلۈك چىراي -

II. 6a ikinti alti

ئىككىنچى تۆپلەم ئالتىنچى (ياپراق) ئا

45. 1) tä, öngtä blgütä, itigtä yaratïghta
2) barchata utmïsh yigätmish, ülgü-
3) länchsiz tänglänchsiz, oqshatghuluqsuz,
4) yüläshdürgülüksüz arïgh süzüg öng

1.45) تۈرقتا، ئۆڭدە - بەلگىدە، زىبۇ زىننەتتە
2) ھەممىدە ئۈتۈپ چىققان - يەڭگەن، ئۆلچىگىلى
3) بولمايدىغان، تەڭداشسىز، ئوخشىتىپ بولمايدىغان،
4) سېلىشتۇرغىلى بولمايدىغان، پاك، سۈزۈك رەڭدە

5) ärip bod sin ülgüsi üzä
6) ülgülägäli bolmaghuluq tört türlüg
7) kkirsiz arïgh bilgä bilik
8) köngül bölüklüg arïghsïz bish yapïgh
9) tözlüg, üch asanki altï bramit
10) yüz mxakalp ichintäki arïgh ädgü
11) qïlïnchlarnïng angayu tüshi utlïsï
12) bolmïsh ulugh ärdini linxua chächäk
13) iliki atlïgh ïduq ol burxanlar
14) orunïnta olurup, burxan qutïn bulmïsh
15) qayu tüzkärinchsiz ïduq ät'öz
16) ärsär, ol titir öz tägingülüg tüsh
17) ät'öz. adïnlar tägingülüg tüsh
18) ät'öz ärsär, inchä qltï on orun-
19) taqï bodistwlarnïng tözlarinkä yïldïz-
20) larïnga yarashï kösüntächi blgürtächi on
21) türlüg adïnlar tägingülüg tüsh ät'öz
22) ärür. ol ymä nätäg ärki tip tisär

5) بولۇپ، ئۇنىڭ بوي ـ تۇرقىنى (ھەرقانداق نەرسە) بىلەن
6) ئۆلچىگىلى بولمايدىغان دەرىجىدە تۆت تۈرلۈك
7) كىرسىز ـ پاك، ئەقىل ـ بىلىم (تولغان)
8) كۆڭۈللۈك، كىر، بەش يوشۇرۇن [93]
9) ماھىيەتلىك، ئۈچ ئاسانكى، ئالتى برامىت [94]،
10) يۈز ماھاكالپ[95] ئىچىدىكى پاك، ياخشى
11) ئىش ـ ھەرىكەتلەرنىڭ ئالدىدا مېۋىسى
12) بولغان ئۇلۇغ ئەردىنى نىلۇپەر گۈلى
13) پادىشاھى ئاتلىق مۇقەددەس بۇرخانلار
14) ئورنىدا ئولتۇرۇپ، بۇرخان قۇتىغا ئېرىشكەن
15) تەڭداشسىز مۇقەددەس ئەتئۆز
16) بولسا، مانا بۇ ئۆزىگە تېگىشلىك
17) ئەتئۆز دەپ ئاتىلىدۇ. باشقىلار ئېرىشىدىغان تۈش
18) ئەتئۆز بولسا، مۇنداق: ئون ئورۇن ـ
19) دىكى بودىساتۋالارنىڭ ماھىيەتلىرىگەيىلتىزى ـ
20) غا يارىشا كۆرۈنگۈچى ـ نامايان بولغۇچى ئون
21) تۈرلۈك باشقىلار ئېرىشىدىغان تۈش ئەتئۆز
22) بار. ئۇلار قايسىلاردۇر دېگەندە،

II. 6b

ب

46. 1) inchä qltï: yangïrtï burxan qutïn
2) bulmïsh burxanlar özlärintä basaqï
3) burxan qutïn bultachï on orun-
4) taqï bodistwlarïgh köngüllärin süzüp
5) yititgüläri tawratqularï oghurïnta
6) ötrü bashtïnqï öruntaqï bodistw-
7) larïgh ikinti orunta kirgürgälir
8) üchün, ang ilki bir türlüg ät'öz
9) blgürtüp, arïgh süzüg burxanlar ulush-
10) ïnta ornanïp, bir yintäm ulugh küch-
11) lüg tayshïng nomugh oq nomlayu yrlïqa-
12) yurlar. ol ymä bir türlüg ät'öz-
13) nüng ulughï kichigi nächä tänglig
14) bolur tisär, ät'özining idizi
15) altmish tümän kolti nayut bärä,
16) qaş qawïshïghï ikin araqï orun
17) 'aksaninïng badüki bish sumir
18) taghqa, iki közining ülgüsi

1.46) بۇلار تۆۋەندىكىچە: قايتىدىن بۇرخان قۇتىغا
2) ئېرىشكەن بۇرخانلار ئۆزىدىن كېيىن
3) بۇرخان قۇتىغا ئېرىشكۈچى ئون ئورۇن ـ
4) دىكى بودىساتۋالارنىڭ كۆڭۈللىرىنى سۈزۈلدۈرۈپ،
5) ئىتتىكلىتىشى ـ تېزلىتىشى سەۋەبىدىن،
6) ئاندىن بىرىنچى ئورۇندىكى بودىساتۋا ـ
7) لارنى ئىككىنچى ئورۇنغا كىرگۈزۈش
8) ئۈچۈن، ئەڭ ئالدى بىلەن بىر تۈرلۈك ئەتئۆز
9) كۆرسىتىپ، پاك ـ سۈزۈك بۇرخانلار دۆلىتى ـ
10) دە ئورۇنلىشىپ، ھەر دائىم ئۇلۇغ كۈچ ـ
11) لۈك ئۇلۇغ ھارۋا ـ ماھايانا نومنى نوملايدۇ.
12) يەنە بۇ بىر تۈرلۈك ئەتئۆزنىڭ
13) چوڭ ـ كىچىكلىكى قانچىلىك دەرىجىدە
14) بولىدۇ دېگەندە، بۇ ئەتئۆزنىڭ ئېگىزلىكى
15) ئاتمىش تۈمەن كولتى نايۇت بەرە[96]،
16) قوشۇمىسى، يەنى ئىككى قېشى ئارىسىدىكى ئورۇن
17) لاكسانىنىڭ (بەلگىسىنىڭ) بۆيۈكلۈكى بەش سۈمىر
18) تېغىدەك[97] ئىككى كۆزىنىڭ (نۇرىنىڭ) مىقدارى

19) tört taluy ögüz suwïnïng yaltrïq-
20) ïncha blur qltï kidin yïngaqqï
21) sukawadi atlgh yirtinchüdäki abida
22) tngri burxantäg. abida tngri burxan
23) ärsär, bashtïnqï oruntaqï bodistw

II. 7a ikinti yiti

47. 1) larïgh ikinti orunqa kigürgü üchün
2) blgürtmis ang ilki bir türlüg adïn-
3) lar tägingülük tüsh ät'öz titir. adïn-
4) lar tägingülük timishi ärsär, kim adïn-
5) lar ol körküg körüp, nomlugh yrlïqïn
6) äshitip, altï qapïghlarï barcha bir yintäm
7) qutrulmaq tözlüg ögrünch mängi
8) täginürlär. anïn adïnlar tägingülük
9) tip titir. bu yörügnüng tägshütinchä
10) öz tägingülük tüsh ät'öz yorügin
11) uqmäsh krgäk. bu titir tüsh ät'öz-
12) nüng iki türlüg bolmaqï.
13) üchünch, nomlugh ät'öz qayu ärür, ol
14) ät'özüg ymä bodistwlar nätägin
15) bulurlar ärki tip tisär, anï ymä
16) inchä bilmish krgäk. inchä
17) qlti qayu ol antagh alqu türlüg
18) nizwanïlar tïdïgh adalarïntïn
19) öngi tarïqmïsh bir yintäm aqïgh-
20) siz arïgh ädgü nomlar üzä tanuq-
21) lamïs öngsüz bodsuz toghmaqsïz
22) öchmäksiz alqu blgülärtin

II. 7b

48. 1) ïraq kitmish. täbrämäz qabshumaz
2) turulmish amrïlmish ärtüktä kin
3) ärtächi kirtününg kirtüshi kirtü
4) tä kirtü bilgä bilik ärsär, ol
5) titir üchünch nomlugh ät'öz. bu nom-

19) تۆت دەريا سۈيىنىڭ قوشۇلغان جايىنىڭ يالتىرىقىنىڭ -
20) كىچە بولىدۇ. يەنى خۇددى غەرب تەرەپتىكى
21) سوكاۋارى ئاتلىق يەردىكى ئابىتا
22) تەڭرى بۇرخانىنىڭكىدەك بولىدۇ. ئابىتا تەڭرى بۇرخان
23) بولسا، بىرىنچى ئورۇندىكى بودىساتۋا -

ئىككىنچى (تۇپلەم) يەتتىنچى (ياپراق) ئا

1.47) لارنى ئىككىنچى ئورۇنغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن
2) كۆرسەتكەن ئەڭ دەسلەپكى بىر تۈرلۈك (ئەتئۆز)، باشقە -
3) لارئېرىشىشكە تېگىشلىك تۇش ئەتئۆز دەپ ئاتىلىدۇ.
باشقىلار ئېرىشىشكە
4) تېگىشلىك دېگەنلىك بولسا، باشقىلار
5) بۇ خىل تۈرقنى كۆرۈپ، نوملۇق يارلىقنى
6) ئاڭلاپ، ئالتە ئوغرىنىڭ ھەممىسىدىن بىر يولىلا
7) قۇتۇلۇش ماھىيەتلىك شاد - خۇراملىقنى
8) ئېرىشىدۇ. شۇڭا باشقىلار ئېرىشىشكە تېگىشلىك
9) (ئەتئۆز) دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ تەبىرنىڭ ئۆزگىرىشى ئارقىلىق
10) ئۆزى ئېرىشىشكە تېگىشلىك تۇش ئەتئۆز تەبىرىنى
11) ئوقۇش كېرەك. مانا بۇ تۇش ئەتئۆز
12) نىڭ ئىككى تۈرلۈك بولۇشىدۇر.
13) ئۈچىنچى، نوملۇق ئەتئۆز قايسىدۇر، بۇ
14) ئەتئۆزگە بودىساتۋالار قانداق يوللار بىلەن
15) ئېرىشەلەيدىغاندۇ دېگەندە، بۇنى يەنە
16) مۇنداق چۈشىنىش كېرەك: شۇنداق
17) قىلىپ، قايسىبىر ئاشۇنداق ھەممە تۈرلۈك
18) نىزۋانىلار بالايىئاپەتلىرىدىن
19) ئايرىم ھالدا ئۇزاقلاشقان، ھەر دائىم ئاقمايدىغان
20) پاك، ياخشى نوملار بىلەن ئىسپاتلانغان،
21) رەڭسىز، بويسىز، تۇغۇلۇشسىز
22) ئۆلۈشسىز (قاتارلىق) بارلىق بەلگىلەردىن

ب

1.48) يىراق كەتكەن، تەۋرىمەس مىدىرلىماس،
2) تىنچ - خاتىرجەم بولغان (ھالەتتىن) ئۆتكەندىن كېيىن،
3) يېتىدىغان ھەقىقىنىڭ ھەقىقىسى (بولغان) ناھايىتى
4) ھەقىقىي ئەقىل - بىلىم بولسا،
5) ئۈچىنچى (ئەتئۆز، يەنى) نوملۇق ئەتئۆز دەپ
ئاتىلىدۇ. بۇ نوملۇق

6) lugh ät'öz iki üch türlüg bolmaq
7) törüsi yoq. anïn bu ät'öz
8) bir türlüg ök titir. tüzünlär
9) oghlïya, bu üch türlüg ät'öz
10) lärtä öngräki iki türlüg
11) ät'özlär ärsär, täk yirtinchü-
12) lüg ad üzä bar titirlär.
13) üchünch nomlugh ät'öz ärsär, chin kirtü
14) töz üzä bar titir. kim öngrä-
15) ki iki türlüg ät'özlärning
16) bu nomlugh ät'öz tözi tübi
17) ärür, nä üchün tip tisär, kirtü-
18) nüng kirtüsi kirtütä kirtü
19) töztä öngi adïrtsïz tip, töz
20) kodtachï bilgä biliktä adïn burxan
21) nomï yrlïqï bultuqmaz üchün, burxan-
22) lar ärsär tükällig bilikkä tükäl-
23) lig alqu nizwanilarïgh yïdï

6) ئەتئۆزنىڭ ئىككى، ئۈچ تۈرلۈك بولۇش
7) قائىدىسى يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئەتئۆز
8) بىر تۈرلۈكلا بولىدۇ دېيىلىدۇ. ھەي ئېسىلزادىلەر
9) ئوغلى، بۇ ئۈچ تۈرلۈك ئەتئۆز
10) دىن ئالدىنقى ئىككى تۈرلۈك
11) ئەتئۆز بولسا، پەقەت دۇنيالىق
12) ئات بىلەن مەۋجۇت دەپ قارىلىدۇ.
13) ئۈچىنچى، (ئەتئۆز، يەنى) نوملۇق ئەتئۆز بولسا، ھەقىقىي
14) ماھىيەت بىلەن مەۋجۇت دەپ قارىلىدۇ. يەنى ئالدىن-
15) قى ئىككى تۈرلۈك ئەتئۆزنىڭ
16) ئاساسىي يىلتىزى بۇ نوملۇق ئەتئۆز دەپ
17) قارىلىدۇ. نېمە ئۈچۈن دېگەندە، (ئۇنىڭ) ھەقىقىنىڭ
18) ھەقىقىسى، ناھايىتى ھەقىقى دېگەن
19) ماھىيەتتىن قىلچىمۇ پەرقى يوق. ئاساس
20) سالغۇچى ئەقىل - بىلىمدىن باشقا بۇرخان
21) نومى يارلىقى تېپىلمايدىغانلىقى ئۈچۈن، بۇرخانلار
22) بولسا، مۇكەممەل ئەقىل - پاراسەتكە تولغان ھالدا
23) بارلىق نىزۋانىلارنى[42] ھىدى،

II. 8a (ikinti säkiz)

49. 1) yuqï birlä qalïsïz birtäm tarqarmïs
2) arïgh süzüg burxanlar orunïnta
3) oq ornanu yrlïqamïsh ärürlär. anï
4) üchün nom kirtününg kirtüsi kirtü-
5) tä kirtü bilgä biliktä burxanlar-
6) nïng alqu nomï qalïsïz tutulur.
7) taqï ymä tüzünlär oghlïya,
8) alqu burxanlar özkä adïnaghuqa
9) asïgh tusu qïlsarlar, tübingä
10) üzlämchüsingä tägi asïgh tusu
11) qïlu yrlïqayurlar. inchip yana öz-
12) kä asïgh tusu qïlmaq ärsär, nom
13) kirtününg kirtüsi titir. adïnaghu-
14) qa asïgh tusu qïlmaq ärsär, kirtü-
15) tä kirtü bilgä bilik titir. inchip
16) bu özkä adïnaghuqa asïgh tusu
17) qïlmaqlïgh ishlärig ärkinchä tapïncha

ئىككىنچى (تۇپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

1.49) يۇقى بىلەن قالدۇرماي يىراقلاشتۇرۇپ،
2) پاك، سۈزۈك بۇرخانلار ئورنىدا
3) جايلىشىپ ئولتۇرىدۇ. شۇنىڭ
4) ئۈچۈن، نوم ھەقىقىنىڭ سادىقى، ئەڭ
5) ھەقىقىي ئەقىل - بىلىم بىلەن بۇرخانلار-
6) نىڭ بارلىق نومى قالدۇرماي ساقلىنىدۇ.
7) ھەي ئېسىللار ئوغلى، يەنە تېخى
8) بارلىق بۇرخانلار ئۆزىگە، باشقىلارغا
9) پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزسە، تېگىگە-
10) ئاخىرىغا يەتكۈچە پايدا - مەنپەئەت
11) يەتكۈزىدۇ. شۇنداق قىلىپ، يەنە ئۆزىد-
12) گە پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈش بولسا، نوم
13) ھەقىقىنىڭ سادىقى دەپ ئاتىلىدۇ. باشقىلارغا
14) پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈش بولسا، ئەڭ
15) ھەقىقىي ئەقىل - بىلىم دېيىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ،
16) بۇ ئۆزىگە باشقىلارغا پايدا مەنپەئەت
17) يەتكۈزۈش ئىش - ئەمەللىرىنى ئۆز ئىختىيارىچە، ئۆزى خالىغانچە

18) qïlghalï umaqtin ötkürü öngi-
19) öngi adruq adruq ülgüsüz sansïz
20) ish kütüglär bütär üchün, anïn
21) burxanlar nomï ymä olar orunïnta
22) ülgüsüz sansïz öngi öngi adïrïlur-
23) lar.

18) قىلىۋەرگەندە، باشقا
19) ھەر خىل ھېسابسىز - سانسىز
20) ئىش - ئەمەللەرنى پۈتتۈرگىلى بولىدىغانلىقى ئۈچۈن
21) بۇرخانلار نومى يەنە ئۆز نۆۋىتىدە
22) ھېسابسىز سانسىز تۈرلەرگە ئايرىلىدۇ.
23)

II. 8b

ب

50. 1) tüzünlär oghlïya, inchä qltï
2) igit yangluq saqïnchlar böküşlär.
3) tayaqïnga adruq adruq nizwanilar
4) tip sözlälür, adruq adruq ish kötüg-
5) lär tip sözlälür, adruq adruq tüsh
6) utlïlar tip sözlälür. anchulayu
7) ymä nom kirtününg kirtüsingä
8) tayanïp, kirtütä kirtü bilgä bilik-
9) kä tayïnïp, adruq adruq burxan-
10) lar nomïn nomlayur. adruq adruq
11) pratyikabutlar nomïn nomlayur.
12) adruq adruq shrawaklar nomïn
13) nomlayur. inchip yana bu muntagh nom
14) kirtününg kirtüsingä tayanïp
15) kirtütä kirtü bilgä bilikkä
16) tayanïp burxanlar nomïngä ärksin -
17) mäkkä tükällig bolmaq bu qamaghda
18) bashtïnqï saqïnghuluqsuz sözlägülük-
19) süz titir. inchä qltï kök qalïq
20) qoyughïnta bädiz bädïzäp bodugh tür-
21) tüp adruq adruq körk mängizlär
22) üntürkäli usar, bu yitinchsiz tutun-
23) chsïz ish kütüg titir. anchulayu ymä

50. 1) ھەي ئېسىللار ئوغلى، شۇنداق قىلىپ
2) خاتا خىيال - پىكىرلەر
3) سەۋەبىدىن ھەر خىل نىزۋانىلار
4) بار دەپ سۆزلەشلەر (كېلىپ چىقىدۇ) . ھەر خىل
ئىش - ئەمەل
5) لەر كېلىپ چىقىدۇ، ھەرخىل ئاقىۋەت -
6) نەتىجىلەر كېلىپ چىقىدۇ. شۇنداقلا
7) يەنە نوم ھەقىقىنىڭ چىنلىقىغا
8) تايىنىپ، ئەڭ سەمىمىي ئەقىل - بىلىمگە
9) تايىنىپ، ھەر تۈرلۈك بۇرخان-
10) لار نومىنى نوملايدۇ. تۈرلۈك
11) پىراتيېكا بۇتلار[٢] نومىنى نوملايدۇ.
12) ئايرىم - ئايرىم شىراۋاكلار نومىنى
13) نوملايدۇ. شۇنداق قىلىپ، يەنە مۇشۇنچىۋالا نوم
14) ھەقىقىنىڭ چىنلىقىغا تايىنىپ،
15) ئەڭ ھەقىقىي، ئەقىل - بىلىمگە
16) تايىنىپ، بۇرخانلار نومىنىڭ قۇدرىتىگە
17) تولۇق - تۈگەل ئىگە بولۇش، بۇ ئەڭ
18) ئالدىنقى، خىيالغا كەلتۈرۈشكە بولمايدىغان، سۆزلەشكە
19) بولمايدىغان (نەرسە) قارىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئاسمان
20) قېنىقلىقىدا رەسىم سىزىپ، رەڭ
21) بېرىپ، تۈرلۈك تۈرق - چىراي
22) پەيدا قىلالىسا، بۇ ئەمەلگە ئاشىمىقى ناھايىتى تەس، تەڭداشسىز
23) چوڭ ئىش دېيىلىدۇ. شۇنداقلا يەنە

II. 9a (ikinti toquz)

ئىككىنچى (تۈپلەم) توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

51. 1) nom kirtününg kirtüsingä tayanïp
2) kirtütä kirtü bilgä bilikkä tayanïp
3) burxanlar nomïnga ärksinmäkingä

51. 1) نوم ھەقىقىنىڭ چىنلىقىغا تايىنىپ،
2) ئەڭ ھەقىقىي بىلىمگە تايىنىپ،
3) بۇرخانلار نومىنىڭ قۇدرىتىگە

4) tükällig bolmaq bu ymä antada
5) taqï yitinchsiz tutunchsïz alp ish

6) kütüg titir. tüzünlär oghlï-
7) ya, nom kirtününg kirtüsi kirtü-
8) tä kirtü bilgä bilik bular ikägü
9) barcha adïrtsïz tüp tüz tuttachï
10) tözlüg ärip, inchip burxanlarnïng küch-
11) intä ärkinchä tapïncha adïra ișlä-
12) gülük ish kütügkä tükällig bolmaq
13) nätäg ärki tip tisär, anï ymä
14) incha bilmish krgäk: inchä qïltï
15) bögü biliglig burxanlar nirwanqa
16) kirü yrlïqamïșlarïnta kin qut
17) qolunmaqlïgh ärksinmäkläri küchintä
18) adruq adruq adïnlarqa asïgh tüsü
19) lugh ulugh ish lütüglärig tükäl
20) bütürü yrlïqamaqlarï nätäg ärsär,
21) anchulayu oq nom kirtününg kirtü-
22) si kirtütä kirtü bilgä bilik

4) توگەل ئېرشمەك، بۇ يەنە قىرىقىدىن باشقا
5) يەتكىلى بولمايدىغان، ئېرىشكىلى بولمايدىغان، تەس
ئىش ـ
6) ئەمەل دېيىلىدۇ. ھەي ئېسىللار ئوغلى،
7) نوم ھەقىقىنىڭ ـ ھەقىقىسى، ئەڭ
8) چىن ئەقىل ـ بىلىم بۇ ئىككىسى
9) ھامان پەرقسىز باراۋەر تۇتۇشقا تېگىشلىك
10) ماھىيەتتە بولىدۇ. بۇرخانلارنىڭ كۈچى
11) قۇدرىتى، ئارزۇسى بويىچە پەرقلەندۈرۈپ ئىشلەشكە
12) تېگىشلىك ئىش ـ ئەمەللەرگە قانداق قىلغاندا تولۇق
13) ئېرىشكىلى بولىدۇ دېيىلسە، بۇنى يەنە
14) مۇنداق چۈشىنىش كېرەك. شۇنداق قىلىپ،
15) دانا ـ بىلىملىك بۇرخانلار نىرۋانىغا
16) كىرگەندىن كېيىن، قۇتقا
17) ئېرىشكەنلىكىنىڭ قۇدرىتى بىلەن
18) باشقىلارغا ھەر تۈرلۈك پايدا ـ مەنپەئەتلىك
19) ئۇلۇغ ئىش ـ ئەمەللەرنى تولۇق
20) تاماملاپ تۈگىتىشى قانداق بولسا،
21) شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا، نوم ھەقىقىنىڭ ھەقىقىسى،
22) ئەڭ ھەقىقىي ئەقىل ـ بىلىم

II. 9b

52. 1) küchintä ärkinchä tapïncha adïra

2) ishlägülük ish kütügkä tükällig
3) bolmaq ymä antagh oq titir.
4) taqï ymä bodistwlar mxastwlar
5) saqïnchsïz dyanqa kirsärlär,
6) öngräki qut qolumaqlïgh küch-
7) läringä tayanïp ötrü ol dyan-
8) tin turup adruq adruq ish kütüg-
9) lärin bütürür ärsär, anchulayu oq ymä
10) bu iki türlüg nomlar adïrtsar,
11) tüp tüz tuttachï ök ärip, bular-
12) nïng oq küchintä ärkinchä tapïncha
13) ishlägülük ish kütügüg bütürkäli
14) bultuqar. inchä qltï künnüng
15) aynïng idi öngi adïrmaqï yoq,

ب

152) كۈچى بىلەن ئۆز ئىختىيارىچە، ئۆز ئارزۇسى بويىچە
پەرقلەندۈرۈپ
2) ئىشلەشكە تېگىشلىك ئىش ـ ئەمەللەرنى تولۇق
3) تاماملىشىمۇ يەنە شۇنداق بولىدۇ.
4) تېخى يەنە بودىساتۋالار ماھاساتۋالار
5) ئوي ـ خىيالسىز دىيانغا كىرسە،
6) ئىلگىرى قۇت تىلىگەنلىكىنىڭ قۇدرىتىگە
7) تايىنىپ، ئاندىن ئۇ دىياد ـ
8) دىن تۇرۇپ تۈرلۈك ـ تۈرلۈك ئىش ـ ئەمەل ـ
9) لەرنى ئورۇندىيالىسا، شۇ ھامان يەنە
10) بۇ ئىككى تۈرلۈك نومنى ئايرىپ (ئۇنى)
11) باراۋەر تۇتسا، بۇ ـ
12) نىڭ قۇدرىتى بىلەن ئۆز ئىختىيارىچە، ئارزۇسى بويىچە
13) ئىش ـ ئەمەللەرنى پۈتتۈرۈشكە مۇيەسسەر
14) بولىدۇ. شۇنداق قىلىپ كۈن بىلەن
15) ئاينىڭ پەقەت رەڭ پەرقى بولمايدۇ.

16) kösünkününg suwnung ymä öngi
17) adïrmaqï yoq, yruqnung yaltrïq-
18) nïng ymä öngi adïrmaqï yoq, bu
19) üchägününg qawïsmaqïnta ötkürü
20) ötrü köliki blgürär, anchulayu nom
21) kirtününg kirtüsi kirtütä kirtü
22) bilgä bilikning ymä adïrmaqï
23) ütürmäki yoq. inchip qut qolunmaq-

16) ئەينەك بىلەن سۇنىڭمۇ رەڭ
17) پەرقى بولمايدۇ؛ يورۇقلۇق بىلەن يالتىراق-
18) نىڭمۇ رەڭ پەرقى بولمايدۇ.
19) بۇ ئۈچىنى ئومۇملاشتۇرۇپ، تەتقىق قىلىپ
20) كۆرگەندە بۇنىڭ ئىنكاسى شۇنى كۆرسىتىدۇكى، ئوخشاشلا نوم
21) ھەقىقىنىڭ ھەقىقىسى، ئەڭ ھەقىقىي
22) ئەقىل - بىلىمنىڭ يەنىلا
23) ئايرىمىسى بولمايدۇ. شۇنداق قىلىپ، قۇتقا ئېرىشمەكلىك-

II. 10a (ikinti ülüş on)

ئىككىنچى (تۈپلەم) ئونىنچى (ياپراق) ئا

53. 1) lïgh ärksinmäki üzä tïnlghlar-
2) nïng yonïncha yïghïncha töz yïltïz-
3) larïnga yarashï adïnlar tägin-
4) gülük tüsh ät'özüg, blgürtmä
5) ät'özüg blgürtürlär.
6) inchä qltï: kün ay tngrilär-
7) ning yruqlarï köligi blgürtmiş-
8) lärität taqï yämä tüzünlär
9) oghlï-ya, incha qltï ülgüsüz
10) öküsh suwlarta kösüngülärtä
11) kün ay tngrilärning yruqlarïnga
12) tayaqlïghïn kök qalïqnïng köligä-
13) si adruq adruq öng körk blgülär-
14) i birlä adïrtlïgh kösünürlär.
15) inchip bu qalïq yana özi öngsüz
16) blgüsüz titir andagh ärip kün
17) ay tngrilärning yruqlarïnga tayan-
18) maq üzä önglüg blgülüg köligäk
19) körkitür kösüntürür. anchulayu yana
20) qutruldachï tïnlghlar ymä nomlugh
21) ät'öznüng köligäsi titirlär.
22) inchip yana nomlugh ät'öz yana

153 1) نىڭ قۇدرىتى بىلەن جانلىقلار-
2) نىڭ يۇرۇش تۇرۇشى، خۇلقى ۋە ئۇلارنىڭ ئەسلىي ماھىيەت-
3) لىرىگە يارىشا باشقىلارغا تېگىش-
4) لىك تۈش ئەتئۆز ۋە بەلگۈرتمە
5) ئەتئۆز تەقلىدىگە كىرىدۇ.
6) شۇنداق قىلىپ، بۇ خۇددى كۈن، ئاي تەڭرىلەر-
7) نىڭ نۇرلىرى كۆلەڭگە ھاسىل قىلغانغا
8) ئوخشاش بولىدۇ. تېخى يەنە، ئېسىلزادىلەر
9) ئوغلى، يەنە سانسىز-
10) كۆپ سۇلاردا، ئەينەكلەردە
11) كۈن، ئاي تەڭرىلەرنىڭ نۇرلىرىغا
12) تايىنىش، ئارقىلىق كۆك ئاسماننىڭ ئەكسى
13) ھەرخىل ئوخشاشمىغان چىرايلىق بەلگىلىرى
14) بىلەن پەرقلىق كۆرۈلىدۇ.
15) شۇنداقتىمۇ كۆك ئاسماننىڭ ئۆزى رەڭسىز
16) بەلگىسىز دېيىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ، كۈن،
17) ئاي تەڭرىلەرنىڭ نۇرلىرىغا تايىنىش
18) ئارقىلىق (ئاسمان ئۆزىنى) رەڭدار كۆلەڭگىلىك ئەكسىدە
19) كۆرسىتىدۇ، كۆرسەتكۈزىدۇ. شۇنداقلا يەنە،
20) قۇتۇلىدىغان جانلىقلار نوملۇق
21) ئەتئۆزنىڭ ئەكس ئېتىشى دېيىلىدۇ.
22) شۇنداق قىلىپ، نوملۇق ئەتئۆزنىڭ

II. 10b

54. 1) özi öngsüz blgüsüz titirlär.
2) özi antagh öngsüz blgüsüz ärip,
3) qut qolunmaqlïgh küchingä
4) tayanmaq üzä önglük blgülüg
5) iki türlüg ät'özlärig adruq
6) adruq körk mängizlärig birlä
7) körkitür, közüntürür. tüz
8) nomlugh ät'öz oghrïnta yana adruq
9) adruq körk mängizläri arïtï
10) bultuqmaz. tüzünlär oghlï-
11) ya, alqu burxanlar barcha bu
12) iki türlüg ät'özläringä tayaq-
13) lïghïn qalïqlïgh nirwanïgh yrlïqayurlar.
14) yalanguz nomlugh ät'özkä tayanïp
15) qalïsïz nirwanïgh yrlïqayurlar.
16) nä üchün tip tisär, alqu
17) adïn nomlar barcha ang töbin-
18) tä alqïnmaqlïghlar üchün anïn
19) inchä yrlïqayurlar. taqï
20) ymä tüzünlär oghlïya, alqu
21) burxanlar bu oq üch türlüg
22) ät'özlärkä tayanmaq üzä
23) ornanmamaq nirwanïgh yrlïqayur.

ب

54. 1) ئۆزىمۇ رەڭسىز بەلگىسىز دېيىلىدۇ.
2) ئۇلار ئۆزى ئاشۇنداق رەڭسىز بەلگىسىز بولغاچقا،
3) قۇتقا ئېرىشمەكلىكنىڭ كۈچ - قۇدرىتىگە
4) تايىنىش ئارقىلىق رەڭلىك بەلگىلىك
5) ئىككى تۈرلۈك ئەتئۆزنى ھەر
6) خىل تۈرق - چىرايلار بىلەن
7) كۆرسىتىدۇ، كۆرسەتكۈزىدۇ. تۈز (توغرا)
8) نوملۇق ئەتئۆز سەۋەبلىك يەنە ھەر
9) خىل تۈرق - چىرايلار
10) تېپىلمايدۇ. ئېسىللار ئوغلى،
11) بارلىق بۇرخانلارنىڭ ھەممىسى بۇ
12) ئىككى تۈرلۈك ئەتئۆزگە تايىنىش
13) بىلەن قالدۇق نىرۋانغا يېتىدۇ.
14) پەقەت نوملۇق ئەتئۆزگە تايىنىپ
15) تولۇق نىرۋانغا يېتىدۇ.
16) نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولىدۇ دېگەندە، بارلىق
17) ئوخشاشمىغان نوملارنىڭ ھەممىسى ئەڭ ئاخىرىدا
18) يوقىلىدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇ
19) شۇنداق بولىدۇ. تېخى
20) يەنە ئېسىللار ئوغلى، بارلىق
21) بۇرخانلار دەل مۇشۇ ئۈچ تۈرلۈك
22) ئەتئۆزگە تايىنىش ئارقىلىق
23) ئورۇنلاشقىلى بولمايدىغان نىرۋانغا يېتىدۇ.

II. 11a (ikinti bir ygrmi)

55. 1) anï yana nätägin yrlïqayurlar ärki
2) tip tisär, qltï bu üch türlüg
3) ät'öztä adïnlar tägingülüg tüsh
4) ät'özli, blgürtmä ät'özli ikägü
5) ärsär täk yirtinchülüg ad üz-
6) ä bar titirlär üchün, chin kirtü
7) tüz ät'öz ärmäzlär üchün,
8) kshan kshan ödtä toghdachï, öchtä-
9) chilär üchün, basa basa közün-
10) tächi blgürdächilär üchün tïlïgh

ئىككىنچى (تۈپلەم) ئون بىرىنچى (ياپراق) ئا

55. 1) ئۇنى قانداق قىلىپ چۈشەندۈرىدۇ
2) دېگەندە، شۇنداق قىلىپ بۇ ئۈچ تۈرلۈك
3) ئەتئۆزدىن باشقىلار ئېرىشىشكە تېگىشلىك تۈش
4) ئەتئۆز، بەلگۈرتمە ئەتئۆز بۇ ئىككىسى
5) بولسا، پەقەت دۇنيالىق ئات بىلەن
6) بار دېيىلىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ چىن، ھەقىقىي،
7) راست ئەتئۆز بولمىغانلىقى ئۈچۈن،
8) كشان - كشان زامانلاردا تۇغۇلىدىغانلار، ئۆچىدىغانلىقى (نىرۋان تاپىدىغانلىقى)
9) ئۈچۈن، كەينى كەينىدىن كۆرۈنىدىغانلىقى
10) پەيدا بولىدىغانلىقى ئۈچۈن،

11) yrplïgh täbrämäz qamashamaz ärmäzlär
12) üchün, anïn nirwanta turmaz
13) ornanmazlar. inchip nirwan sansar
14) yirtinchülüg ad üzä ök
15) bar ärmäz, chin kirtü tözintä bäru
16) bar nom titir. idmä blgürtmä
17) ät'öznüng tayanghuluqï ärmäz chin
18) kirtü ät'öznüng tayanghuluqï titir
19) kshan kshan ödtä toghdachï öchtä-
20) chi itliglig ürlügsüz ärmäz.

21) uzun ödün artamaqsïz buzul-
22) maqsïz toghmaqsïz öchmäksiz mängü
23) titir.

11) مۇستەھكەم، تەۋرىمەس تۇراقلىق ھالەتتە
12) بولمايدىغانلىقى ئۈچۈن، نىرۋاندا تۇرمايدۇ،
13) ئورناشمايدۇ. شۇنداق قىلىپ، نىرۋان، سانسار
14) پەقەت دۇنيالىق ئات بىلەنلا
15) بار بولماستىن، چىن، ھەقىقىي ئاساس بىلەن
16) بار بولغان نوم دەپ قارىلىدۇ. ئۇ يارىتىلغان بەلگۈرتمە
17) ئەتئۆزنىڭ تايىنىدىغىنى بولماستىن، چىن
18) ھەقىقىي تايانغۇلۇقى دېيىلىدۇ. ئۇ (بەلگۈرتمە ئەتئۆز)
19) كشان ـ كشان زامانلاردا تۇغۇلىدىغان، ئۆچىدىغان،
20) (بولۇپ)، مەڭگۈلۈك يارىتىلغان ئەمەس. ئۇ
(چىن ـ ھەقىقىي ئەتئۆز)
21) ئۇزۇن زامانلاردا نابۇت بولمايدىغان، بۇزۇل ـ
22) مايدىغان، تۇغۇلمايدىغان، ئۆچمەيدىغان، مەڭگۈلۈك
23) دەپ قارىلىدۇ.

II. 11b

ب

56\. 1) basa basa közüntächi blgürtächi
2) tözlüg ärmäz. bir tanuqlamaq üz-
3) ä nächä kädägi tägsilmäksiz izil-
4) mäksiz qoramaqsïz közünmäksiz
5) bälgürmäksiz tözlüg titir. tïsïz
6) yrpsïz ornaqsïz ärmäz ärtingü tï-
7) lïgh yrplïgh ornaqlïgh ürük amïl
8) täbrämäz qamsamaz tözlüg titir.
9) nïrwan miuntagh yanglïgh üchün, anïn
10) ol iki türlüg ät'özlär nirwan-
11) ta turmazlar örnanmazlar. nomlugh
12) ät'öz bu iki türlüg ät'özlär-
13) täk tïsïz yrpsiz kösüntächi
14) blgürtächi toghdachï öchdächi kshan
15) kshan ödtä ärtdächi ärmäz ärsär,
16) ymä inchip iki ärmäz tözlüg
17) titir. iki ärmäz tözlüg üchün
18) anïn nomlugh ät'öz ymä nirwan-
19) ta turmaz ornanmaz. anï üchün
20) qamagh burxanlar bu üch türlüg
21) ät'özläringä tayanïp nirwanta
22) ornanmamaqïgh yrlïqayurlar. bu

1.56) ئۇ كەينى ـ كەينىدىن كۆرۈنىدىغان ـ پەيدا بولىدىغان
2) ماھىيەتلىك ئەمەس، بەلكى بىر ئىسپاتلىنىش بىلەن
3) ئەڭ ئاخىرغىچە ئۆزگەرمەس؛ ئىزىلـ ـ
4) ـمەس، خورىماس، كۆرۈنمەس،
5) پەيدا بولماس ماھىيەتلىك دېيىلىدۇ. ئۇ ھەر دائىم
6) مۇستەھكەمسىز، تۇراقسىز ئەمەس، بەلكى
7) مەڭگۈلۈك، مۇستەھكەم، تۇراقلىق بولۇپ، دائىم تىنچ،
8) تەۋرىمەس، ئۆزگەرمەس ماھىيەتلىك بولىدۇ.
9) نىرۋان مۇشۇنداق ھالەتتە بولغانلىقى ئۈچۈن، شۇڭا
10) ئۇ ئىككى تۈرلۈك ئەتئۆز نىرۋانـ ـ
11) ـدا تۇرمايدۇ، ئورناشمايدۇ. نوملۇق
12) ئەتئۆز بۇ ئىككى تۈرلۈك ئەتئۆز ـ
13) دەك ھەر دائىم تۇراقسىز كۆرۈنىدىغان،
14) پەيدا بولىدىغان، تۇغۇلىدىغان، ئۆچىدىغان، كشان
15) كشان زامانلاردا ئۆتۈپ كېتىدىغان بولمىغاچقا،
16) شۇنداق قىلىپ، ئىككى ئەمەس ماھىيەتلىك
17) بولىدۇ. ئىككى ئەمەس ماھىيەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن،
18) نوملۇق ئەتئۆزمۇ يەنىلا نىرۋانـ ـ
19) ـدا تۇرمايدۇ، ئورناشمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن
20) بارلىق بۇرخانلار بۇ ئۈچ تۈرلۈك
21) ئەتئۆزگە تايىنىپ نىرۋانغا
22) ئورۇنلىشىشقا ئىگە بولالمايدۇ. بۇ

23) titir örnanmaqlïgh nirwan.

23) ئورۇنلىشىشقا تېگىشلىك نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ.

II. 12A (ikinti iki ygrmi)

ئىككىنچى (تۆپلەم) ئون ئىككىنچى (ياپراق) ئا

57. 1) tüzünlär oghlïya, qamagh qut
2) bulmaduq yalanguqlar üch türlüg
3) tözlär üzä tïdïlmishqa balmïshqa
4) üch ät'özin ïraq öngi ötrülüp
5) üch ät'özkä tägü umazlar.
6) qayular ol üch türlüg tözlär tip
7) tisär, inchä qltï
8) ang ilki alquqa atqanghulugh
9) tutyaqlïgh töz, ikinti adïn-
10) largha tayanïp turghuluq töz. üchünch
11) tükällig bütmis kirtü töz.
12) munchulayu üch türlüg tözlärig
13) tïnlïghlar oghlanï uqmamïshlarï
14) üchün, öchürmämishläri üchün
15) arïtmamïshlarï üchün anïn
16) üch türlüg ät'özlärkä
17) tägü umazlar. bu oq üch türlüg
18) tözlärig uqmïshlarï üchün
19) öchürmishläri üchün, arïtmïshlarï
20) üchün anïn bögü biliglig burxan-
21) lar üch ät'özkä tägirlär.
22) taqï ymä tüzünlär oghlïya

157) ھەي ئېسىللار ئوغلى بارلىق بەختكە
2) ئېرىشەلمىگەن ئىنسانلار ئۈچ تۈرلۈك
3) ماھىيەتلىرى[100] بىلەن تۇتۇلۇپ باغلىنىپ قالغاچقا،
4) ئۈچ ئەتئۆزدىن يىراق چەتنەپ،
5) ئۈچ ئەتئۆزگە ئېرىشەلمەيدۇ
6) بۇ ئۈچ تۈرلۈك ماھىيەت قايسىلار
7) دېگەندە، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:
8) بىرىنچى، ھەممىدە باشقىلارغا بەند
9) بولۇپ باغلانغان ماھىيەت؛ ئىككىنچى، باشقا-
10) لارغا تايىنىپ تۇرىدىغان ماھىيەت؛ ئۈچىنچى،
11) تۈگەل تەل بولغان ھەقىقىي ماھىيەت.
12) مۇشۇنداق ئۈچ تۈرلۈك ماھىيەتنى
13) جانلىقلار پەرزەنتلىرى ئۇقالمىغانلىقى
14) ئۈچۈن، ئۆچۈرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن،
15) بۇزالمىغانلىقى ئۈچۈن، شۇ سەۋەبتىن
16) ئۈچ تۈرلۈك ئەتئۆزگە
17) ئېرىشەلمەيدۇ. بۇ ئۈچ تۈرلۈك
18) ماھىيەتنى ئۇققانلىقى ئۈچۈن،
19) ئۆچۈرگەنلىكى ئۈچۈن، بۇزغانلىقى
20) ئۈچۈن، شۇ سەۋەب بىلەن دانا- بىلىملىك بۇرخان-
21) لار ئۈچ ئەتئۆزگە (يېتەلەيدۇ) ئېرىشەلەيدۇ.
22) ئېسىللار ئوغلى، تېخى يەنە

II. 12b

ب

58. 1) bu qamagh tïnlghlar üch türlüg köngül-
2) üg tarqaru kitärü umayuqlarï
3) üchün üch ät'öztin ïraq öngi
4) ötrülüp, üch ät'özkä täggäli
5) umazlar. qayular ol üch türlüg
6) köngüllär tip tisär, inchä qltï
7) ang ilki toghmïsh ishlig köngül.
8) ikinti, tözkä tübkä tayaqlïgh
9) köngül, üchünch töz tüp köngül. inchip

158) بۇ بارلىق جانلىقلار ئۈچ تۈرلۈك كۆڭۈل-
2) نى تارقىتىۋېتىشكە قادىر بولالمىغانلىقى
3) ئۈچۈن، ئۈچ ئەتئۆزدىن يىراق
4) چەتنەپ، ئۈچ ئەتئۆزگە يېتىشەلمەي-
5) دۇ. بۇ ئۈچ تۈرلۈك كۆڭۈل
6) قايسىلاردۇر دېگەندە، شۇنداق قىلىپ
7) ئەڭ ئالدىنقىسى، تۇغما ئىشلىك كۆڭۈل؛
8) ئىككىنچى، ماھىيەت يىلتىزغا تايىنىشلىق
9) كۆڭۈل؛ ئۈچىنچى، ماھىيەت يىلتىزلىق كۆڭۈل.
شۇنداق قىلىپ

10) bögü biliklig burxanlar bu üch
11) türlüg köngültä ang ilki käymäk
12) yolqa tayanïp toghmïsh ishlig köngül-
13) üg tarqaru yrlïqayurlar, ikinti
14) tarqarmaq yolqa tayanïp tözkä
15) tüpkä tayaqlïgh köngüllüg tarqaru
16) yrlïqayurlar, üchünch adïrmaq yol-
17) qa tayanïp töz tüp köngülüg
18) tarqaru yrlïqayurlar. inchip
19) toghmïsh ishlig köngülüg tarqaru
20) yrlïqamïshlarï üchün blgürtmä
21) ät'özüg blgürtü yrlïqayurlar.
22) tözkä tüpkä tayaqlïgh köngüllüg
23) tarqaru yrlïqamïshlarï üchün

10) دانا ـ بىلىملىك بۇرخانلار بۇ ئۈچ
11) تۈرلۈك كۆڭۈلدىن ئەڭ ئالدى بىلەن كەتمەك
12) يولىغا تايىنىپ، تۇغما ئىشلىك كۆڭۈل ـ
13) نى تارقىتالايدۇ؛ ئىككىنچى،
14) تارقاتماق يولىغا تايىنىپ، ماھىيەت ـ
15) يىلتىزغا تايىنىدىغان كۆڭۈلنى تارقىتالايدۇ.
16) ئۈچىنچى، ئايرىلماق يول ـ
17) غا تايىنىپ، ماھىيەت ـ يىلتىزلىق كۆڭۈلنى
18) تارقىتالايدۇ. شۇنداق قىلىپ
19) تۇغما ئىشلىك كۆڭۈلنى تارقىتىپ
20) كەتكۈزگەنلىكى ئۈچۈن، بەلگۈرتمە
21) ئەتئۆز پەيدا قىلالايدۇ.
22) ماھىيەت ـ يىلتىزغا تايىنىدىغان كۆڭۈلنى
23) يىراقلاشتۇرغانلىقى ئۈچۈن

II. 13a (ikinti üch ygrmi)

59. 1) adïnlar tägingülüg tüsh ät'özüg
2) körkitü yrlïqayurlar. töz tüp
3) köngülüg tarqaru yrlïqamïshlarï üchün
4) nomlugh ät'özüg tanuqlaghalï bütürgäli uyur-
5) lar üchün, alqu burxanlar bu muntagh
6) oghur yïgh üzä üch ät'özkä
7) tükällig yrlïqayurlar.
8) tüzünlär oghlïya alqu burxanlar-
9) nïng ang ilki blgürtmä ät'öz-
10) läri alqu burxanlar birlä bir ishlig
11) titir. ikinti tüsh ät'özläri
12) alqu burxanlar birlä bir köngüllüg
13) titir. üchünch nomlugh ät'özläri
14) alqu burxanlar birlä bir tözlüg
15) titir. taqï ymä qamagh burxanlar-
16) nïng ang ilki blgürtmä ät'öz-
17) läri tïnlghlar köngülinchä, tïnlghlar
18) yonïncha, öküsh türlüg bolup öngi
19) öngi adruq adruq körk mängiz
20) blgürtür üchün, anïn öküsh titir.
21) ikinti töz ät'özläri on orun-
22) qa tägmish bodistw(larnïng bir)

ئىككىنچى (تۇپلەم) ئون ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

159) باشقىلار ئېرىشىشكە تېگىشلىك تۇش ئەتئۆزنى
2) كۆرسىتەلەيدۇ؛ ماھىيەت ـ يىلتىزلىق
3) كۆڭۈلنى يىراقلاشتۇرغانلىقى ئۈچۈن،
4) نوملۇق ئەتئۆزنى دەلىللىگىلى، تەل قىلغىلى
5) بولغانلىقى ئۈچۈن، بارلىق بۇرخانلار مۇشۇنداق
6) يوللار بىلەن ئۈچ ئەتئۆزگە
7) تولۇق يېتەلەيدۇ.
8) ئىسىللار ئوغلى، بارلىق بۇرخانلار ـ
9) نىڭ ئەڭ ئالدىنقى بەلگۈرتمە ئەتئۆز ـ
10) لىرى بارلىق بۇرخانلار ئۈچۈن ئوخشاش بىر ئىش
11) ھېسابلىنىدۇ؛ ئىككىنچى، تۇش ئەتئۆزلىرى
12) بارلىق بۇرخانلار ئۈچۈن بىر كۆڭۈللۈك
13) دېيىلىدۇ. ئۈچىنچى، نوملۇق ئەتئۆزلىرى
14) بارلىق بۇرخانلار ئۈچۈن بىر ماھىيەتلىك
15) دېيىلىدۇ. تېخى يەنە بارلىق بۇرخانلار
16) نىڭ ئەڭ ئالدىنقى بەلگۈرتمە ئەتئۆز ـ
17) لىرى جانلىقلارنىڭ كۆڭلىچە، جانلىقلار
18) يوسۇنچە كۆپ تۈرلۈك بولۇپ، خىلمۇ
19) خىل تۈرق ـ چىراي
20) پەيدا قىلىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ كۆپ بولىدۇ.
21) ئىككىنچى تۇش ئەتئۆزلىرى ئون ئورۇن ـ
22) غا تەگكەن بودىساتۋالارنىڭ بىر

60. 1) türlüg köngülinchä bir yintäm yonïn-
2) cha birärkin ök bolup birär tür-
3) lüg körk mängiz blgürtür üchün,
4) anïn bir ök titir üchünch nom-
5) lugh öt'äzläri alqu türlüg körk
6) mängizlärtin öngi tarïqmïsh körk
7) mängiz öng bod blgüsi üzä
8) adqanghuluqsuz üchün anïn bir ymä
9) ärmäz iki ymä ärmäz titir.
10) tüzünlär oghlïya, bu üch türlüg
11) ät'özlärtä ang ilki blgürtmä
12) ät'öz ärsär, tüsh ät'özkä tayaqlïgh-
13) ïn blgürtächi titir. ikinti tüsh
14) ät'öz ärsär, nomlugh ät'özkä tayaq-
15) lïghïn blgürtächi titir. üchünch nom-
16) lugh ät'öz ärsär, kimkä ärsär, ymä
17) tayanmatïn turtachï chin kirtü töz

18) tüp ät'öz titir. ang inchip
19) tayanghuluq ornï yoq üchün, anïn
20) adïnqa tayaqlïghïn blgürtächi ärmäz.
21) munchulayu bu üch türlüg ätözlärig
22) (antagh oghur)ï yïghï bar ürlüglüg
23) (mängü tip tigülü)k, antagh oghurï

1.60) تۈرلۈك كۆڭۈلچە مەخسۇس يوسۇنچە
2) پەقەت بىرلا بولۇپ، بىر تۈر-
3) لۈك چىراي - تۇرق پەيدا قىلىدىغانلىقى ئۈچۈن،
4) ئۇ پەقەت بىرلا بولىدۇ. ئۈچىنچى، نوملۇق
5) ئەتئۆزلىرى ھەممە تۈرلۈك تۇرق-
6) چىرايلاردىن باشقىچە (بولۇپ) ، تۇرق-
7) چىراي، ئۆڭ، بوي بەلگۈلىرى بىلەن
8) بەند بولمىغانلىقى ئۈچۈن، بىرمۇ
9) ئەمەس، ئىككىمۇ ئەمەس دېيىلىدۇ.
10) ئېسىللار ئوغلى، بۇ ئۈچ تۈرلۈك
11) ئەتئۆزدىن ئەڭ ئالدىنقى بەلگۈرتمە
12) ئەتئۆز بولسا، تۇش ئەتئۆزگە تايىنىش
13) ئارقىلىق كېلىپ چىقىدۇ دېيىلىدۇ. ئىككىنچى، تۇش
14) ئەتئۆز بولسا، نوملۇق ئەتئۆزگە تايىنىش
15) ئارقىلىق كېلىپ چىقىدۇ دېيىلىدۇ، ئۈچىنچى نوم-
16) لۇق ئەتئۆز بولسا، مەيلى قايسىبىرىگە بولسۇن
17) تايانماستىن مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان چىن -
ھەقىقىي ماھىيەت-
18) لىك ئەتئۆز دېيىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ،
19) تايىنىدىغان ئورنى يوق بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ
20) باشقىلارغا تايىنىش ئارقىلىق پەيدا بولمايدۇ.
21) يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك، بۇ ئۈچ تۈرلۈك ئەتئۆزنى
22) ئاشۇنداق ۋاستە يولى بار ئەبەدىي -
23) مەڭگۈلۈك دېگۈلۈك، شۇنداقلا يەنە

II. 14a (ikinti tört ygrmi)

61. 1) yïghï bar ürlüksüz mängü ärmäz tip
2) tigülük. olar nächükin antagh
3) tidirlär tip tisär, inchä qltï
4) alqu burxanlarnïng ang ilki blgürt-
5) mä ät'özläri ürük uzatï nom
6) tilgänin äwirip orun orun sayu
7) qutrultachï tïnlghlarqa tïltaghlarï

8) iyin al altagh qïlu yrlïqap ashïgh
9) tüshü qïlmaqlïgh ulaghï sapïghï inchä

ئىككىنچى (تۈپلەم) ئون تۆتىنچى (ياپراق) ئا

1.61) ئاشۇنداق يول - ۋاستىسى بار ئەبەدىي- مەڭگۈلۈك ئەمەس
2) دېگۈلۈك. ئۇلار نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق
3) دېيىلىدۇ دېگەندە؛ شۇنداق قىلىپ
4) بارلىق بۇرخانلارنىڭ ئەڭ ئالدىنقى بەلگۈرت-
5) مە ئەتئۆزلىرى ھەر دائىم نوم
6) چاقنى ئايلاندۇرۇپ، ھەممە ئورۇنلاردىكى
7) قۇتۇلماقچى بولغان جانلىقلارغا، (ئۇلارنىڭ)
قۇتۇلۇش سەۋەبلىرىگە
8) ماس ھالدا ئامال - چارىلەرنى كۆرسىتىپ، پايدا-
9) مەنپەئەت يەتكۈزۈش رېتى- تەرتىپى بويىچە

10) kädägi üsülmämäki käsilmämäki ol
11) ürlüglüg mängü tip titir. inchip yana
12) ol oq blgürtmä ät'özläri töz
13) ät'öz ärmäz üchün yana ishlämish
14) ishi kötügi tükäl kösünmäz üchün
15) anïn ürlügsüz mängü ärmäz tip titir.
16) ikinti tüsh ät'özläri ärsär.
17) südin bärü ulaghï sapïghï üzülmäz
18) käsilmäz üchün alqu burxanlar-
19) nïng qamaghlïghsïz ädgüläri barcha
20) anta tutulmaz üchün tïnlgh oghush-
21) ï nätäg alqïmaz ärsär, ol ät'öz-
22) nüng ishi kötügi ymä anïtäg

10) ئاخىرغىچە ئۈزۈلمەستىن - توختىماستىن ئاشۇنداق
11) مەڭگۈلۈك بولىدۇ دېيىلىدۇ. شۇنداقلا يەنە،
12) شۇ بەلگۈرتمە ئەتئۆزلىرى ماھىيەتلىك
13) ئەتئۆز بولمىغانلىقى ئۈچۈن، يەنە ئىشلىگەن
14) ئىش - ئەمەللىرى تولۇق كۆرۈنمەيدىغانلىقى ئۈچۈن،
15) شۇڭا ئۇ ھامان مەڭگۈلۈك ئەمەس دېيىلىدۇ.
16) ئىككىنچى، تۈش ئەتئۆزلىرى بولسا،
17) ئەزەلدىن تارتىپ، رەھتى - تەرتىپى ئۈزۈلمەس -
18) توختىماس بولغانلىقى ئۈچۈن، بارلىق بۇرخانلار -
19) نىڭ ياخشىلىقلىرىنىڭ ھەممىسىلا
20) بۇ يەردە تۇتۇلمايدىغانلىقى ئۈچۈن، جانلىقلار قەۋ -
21) مى قانداق يوقالمىسا، ئۇ ئەتئۆز -
22) نىڭ ئىش - ئەمەللىرىمۇ شۇنداق

II. 14b

ب

62. 1) ök alqïnmaz üchün anïn ürlüglüg
2) mängü tip titir. tüsh ät'öz yana
3) töz tüp ärmäz üchün, ishlämish ish-
4) i kötügi ymä tükäl közünmäz üchün,
5) anïn ürlüksüz mängü ärmäz tip titir.
6) üchünch nomlugh ät'özläri itiglig
7) nom ärmäz üchün, adïnsïgh bolmaq blgü-
8) si yoq üchün, kök qalïqtäk
9) atqanmaqsïz üchün chin kirtü töz
10) tüp titir üchün, anïn yintäm
11) ürlüglüg mängü tip titir. näng
12) ürlügsüz mängü ärmäz tigülük
13) boltuqmaz. bu titir üch türlüg
14) ät'özlärning antagh oghrï yïghï
15) bar ürlüglüg mängü tip tigülük:
16) antagh oghurï yïghï bar ürlügsüz
17) mängü ärmäz tigülük.
18) tüzünlär oghlïya! adïrtsïz
19) tüp töz tuttachï bilgä bilikkä
20) öngi taqï yigräk bilgä bilik boltuq-
21) mäz. nom kirtününg kirtüsintä

1.62) يوقالمايدىغانلىقى ئۈچۈن، شۇڭا ئۇ ئەبەدىي -
2) مەڭگۈلۈك دېيىلىدۇ. تۈش ئەتئۆز يەنە
3) يىلتىز - ئاساس بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئىشلىگەن ئىش -
4) ئەمەللىرى يەنە تولۇق كۆرۈنمەيدىغانلىقى ئۈچۈن،
5) شۇ سەۋەبلىك ئەبەدىي - مەڭگۈلۈك ئەمەس دېيىلىدۇ.
6) ئۈچىنچى، نوملۇق ئەتئۆزلىرى ياسالغان
7) نوم بولمىغانلىقى ئۈچۈن، باشقىچە بولۇش بەلگە -
8) سى يوق بولغانلىقى ئۈچۈن، كۆك ئاسماندەك
9) ئەركىن بولغانلىقى ئۈچۈن، چىن - ھەقىقىي ماھىيەت -
10) يىلتىزلىق بولىدۇ
11) دېيىلىدىغانلىقى ئۈچۈن، شۇڭا ھامان
12) ئەبەدىي - مەڭگۈلۈك دېيىلىدۇ.
13) ئەبەدىي - مەڭگۈلۈك ئەمەس دېگىلى ھەرگىز
بولمايدۇ. مانا بۇ ئۈچ تۈرلۈك
14) ئەتئۆزنىڭ ئاشۇنداق ئۆز ۋاستە - يولى
15) بار ئەبەدىي - مەڭگۈلۈك دېيىلىدىغان.
16) ئاشۇنداق يول - ۋاستىسى بار ئەبەدىي -
17) مەڭگۈلۈك ئەمەس دېيىلىدىغان.
18) ئېسىللار ئوغلى، پەرقسىز
19) تۈپ ماھىيەتنى تۇتىدىغان ئەقىل - پاراسەتتىن
20) تېخىمۇ ئۈستۈنرەك ئەقىل - پاراسەت بولماي -
21) دۇ. نوم ھەقىقىنىڭ چىنلىقىدىن

22) öngi taqï yigräk bilgülük nom bultuqmaz

23) nom kirtününg kirtüsi ärür.

22) باشقىچە تېخىمۇ ياخشىراق بىلىشكە تېگىشلىك
نوم تېپىلمايدۇ،
23) (بۇ) نوم ئەڭ ھەقىقىدۇر.

II. 15a (ikinti bish ygrmi)

63. 1) bilgä bilik kirtününg kirtüsi
2) ärür. iki türlüg kirtününg kirtü-
3) si krtütä kirtü ärtüktäg töz
4) yana tözi bir ymä ärmäz. anï
5) üchün nomlugh ät'öz bilgä bilik
6) öchmäk üzä arïgh süzüg ärür.
7) bilgä bilikli öchmäkli arï-
8) mïsh süzülmish üchün, anïn arïmaq
9) süzülmäkkä tükällig titir.
10) taqï ymä tüzünlär oghlïya!
11) üch ät'özüg bölsär, adïrsar,
12) tört türlüg bolur. qayu ol
13) tört tip tïsär bar antagh
14) ät'öz blgürtmä ät'öz tip titir.
15) tüsh ät'öz titmäz. bar antagh tüsh
16) ät'öz tip titir, blgürtmä ät'öz
17) titmäz. bar antagh ät'öz blgürtm-
18) ä ät'öz ymä titir, tüsh ät'öz
19) ymä titir. bar antagh ät'öz
20) blgürtmä ät'öz ymä titmaz tüsh
21) ät'öz ymä titmaz. qayu ärki ol
22) antagh ät'öz blgürtmä ät' öz

ئىككىنچى (تۆپلەم) ئون بەشىنچى (ياپراق) ئا

1.63) ئەقىل - بىلىم ئەڭ ھەقىقىدۇر.
2) ئىككى تۈرلۈك ھەقىقەتنىڭ ھەقىقىيسى
3) ئەڭ ھەقىقىي بولغاندەك ماھىيەتتە بولىدۇ،
4) يەنە يىلتىزى بىر نەرسىمۇ ئەمەس. شۇنىڭ
5) ئۈچۈن نوملۇق ئەتئۆز ئەقىل - بىلىمنىڭ
6) ئۆچۈشى بىلەن پاك، سۈزۈك بولىدۇ.
7) ئەقىل - بىلىم ئۆچۈش ئارقىلىق پاكىز -
8) لىنىدىغانلىقى، سۈزۈلىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ پاكلانماق،
9) سۈزۈلمەككە تۈگەل بولىدۇ دېيىلىدۇ.
10) ئېسىلزادىلەر ئوغلى، تېخى يەنە،
11) ئۈچ ئەتئۆزنى بۆلسە - ئايرىسا
12) تۆت تۈرلۈك بولىدۇ. بۇ
13) تۆت تۈرلۈكى قايسى دېگەندە، ئۇنىڭ بىرى شۇكى،
14) بۇ ئەتئۆز بەلگۈرتمە ئەتئۆز دېيىلىدۇ،
15) تۈش ئەتئۆز دېيىلمەيدۇ. بىرى تۈش
16) ئەتئۆز دەپ ئاتىلىدۇ، بەلگۈرتمە ئەتئۆز
17) دېيىلمەيدۇ. يەنە شۇنداق ئەتئۆز باركى، (ئۇ) بەلگۈرتمە
18) ئەتئۆزمۇ دېيىلىدۇ، تۈش ئەتئۆز -
19) مۇ دېيىلىدۇ. يەنە شۇنداق ئەتئۆزمۇ باركى، (ئۇ)
20) بەلگۈرتمە ئەتئۆزمۇ دېيىلمەيدۇ، تۈش
21) ئەتئۆزمۇ دېيىلمەيدۇ. قايسىكى ئۇ
22) بۇنداق بەلگۈرتمە ئەتئۆز

II. 15b

64. 1) titip tüsh ät'öz titmatachï tip
2) tisär, inchä qltï burxanlar
3) nirwanqa kirip qut qolunmaqlïgh
4) ärksinmäkläri üzä tïnlghlar kösüsh-
5) inchä öngi öngi adruq adruq kü-
6) käliglär üzä yaruqlugh körkdäsh-
7) lärin orun orun sayu qodu
8) yrlïqap, ol körkdäshläri üzä

ب

1.64) دېيىلىپ، تۈش ئەتئۆز دېيىلمەيدىغىنى
2) دېگەندە، شۇنداق قىلىپ بۇرخانلار
3) نىرۋانغا كىرىپ قۇت تىلىگەنلىك
4) قۇدرىتى بىلەن جانلىقلار ئارزۇسى
5) بويىچە خىلمۇخىل، ئوخشاشمايدىغان
6) كارامەتلىرى ئارقىلىق يورۇقلۇق گۈزەللىكلىر-
7) نى ھەربىر ئورۇنغا چۈشۈرۈپ،
8) ئاشۇ نۇر گۈزەللىكلىرى ئارقىلىق

9) tïnlghlarqa ulugh ashïgh tüshü qïlu
10) yrlïqayurlar ärsär, ol titir
11) blgürtmä ät'öz titip tüsh ät'-
12) öz titmädächi ät'öz. qayu ärür
13) ol tüsh ät'öz titip blgürtmä
14) ät'öz titmädächi tip tisär,
15) inchä qltï: burxanlar burxan
16) qutïn bulmïshta kin on orun-
17) qa yaghumïsh on orunqa tägmish
18) bodistwalarïgh süzgäli bodistwlar
19) üchün on qatïn öngin öngin
20) körkitmish bir yintäm kkirsiz
21) tapchasïz arïgh süzüg burxanlar
22) ulushïnta ornanïp ulugh türlüg
23) bodsin körk mägiz üzä

II. 16a (ikinti altï ygrmi)

65. 1) nom nomlatachï qayu adïnlar tägingü-
2) lük tüsh ät'öz ärsär, ol titir tüsh
3) ät'öz titip, blgürtmä ät'öz ymä titmä-
4) tächi ät'öz. qayu ärür ol antagh
5) ät'öz blgürtmä ät'öz ymä tittächi
6) tüsh ät'öz ymä tittächï tip tisär.
7) inchä qltï burqanlarnïng qalïlïgh
8) nirwanta turmïsh qayu ät'özlär-
9) i ärsär ol titir bälgürtmä
10) ät'öz ymä tittächi tüsh ät'öz ymä
11) tittächi ät'öz qayu ärür ol
12) antagh ät'öz bälgürtmä ätöz ymä
13) titmätächi tüsh ät'öz ymä tit-
14) mätächi tip tisär, inchä qltï
15) burqanlarning qayu nomlugh ät'öz-
16) läri ärsär, ol titir blgürtm-
17) ä ät'öz ymä titmätächi tüsh
18) ät'öz ymä titmätächi ätöz
19) tüzünlär oghlï-ya, bu nomlugh
20) ät'öz ärsär, iki türlüg nom yoqï
21) bultuqmazï üzä ärtingü bäkiz blgü-

9) جانلىقلارغا ئۇلۇغ پايدا ـ مەنپەئەت ئاتا
10) قىلسا، ئۇ
11) بەلگۈرتمە ئەتئۆز دېيىلىپ، تۈش ئەت ـ
12) ئۆز دېيىلمەيدىغان ئەتئۆزدۇر. قايسىدۇر
13) ئۇ تۈش ئەتئۆز دېيىلىپ، بەلگۈرتمە
14) ئەتئۆز دېيىلمەيدىغىنى دېگەندە،
15) شۇنداق قىلىپ بۇرخانلار بۇرخان
16) قۇتىغا ئېرىشكەندىن كېيىن، ئون ئورۇن ـ
17) غا يېقىنلاشقان، ئون ئورۇنغا تەگكەن
18) بودىساتۋالارنى سۈزۈش ئۈچۈن، بودىساتۋالار
19) ئۈچۈن ئون قېتىم ئايرىم ـ ئايرىم
20) كۆرسەتكەن، تامامەن كىرسىز ـ
21) پاك، پاكىز، سۈزۈك بۇرخانلار
22) ئېلىدە ئورۇنلىشىپ، ئۇلۇغ تۈرلۈك
23) بوي، قىياپەت، تۈرق ـ چىراي بىلەن

ئىككىنچى (تۆپلەم) ئون ئالتىنچى (ياپراق) ئا

1.65) نوم نوملىغۇچى باشقىلار ئېرىششكە تېگىشلىك
2) تۈش ئەتئۆز بولسا، تۈش
3) ئەتئۆز دېيىلىپ، بەلگۈرتمە ئەتئۆز دېيىل ـ
4) مەيدىغان ئەتئۆزدۇر. قايسى ئۇ
5) بەلگۈرتمە ئەتئۆزمۇ دېيىلىدىغان،
6) تۈش ئەتئۆزمۇ دېيىلىدىغان ئەتئۆز دېگەندە
7) بۇ تۆۋەندىكىچە: بۇرخانلارنىڭ قالدۇقلۇق
8) نىرۋاندا[101] تۇرغان قايسى ئەتئۆزى
9) بولسا، بۇ بەلگۈرتمە
10) ئەتئۆزمۇ دېيىلىدىغان، تۈش ئەتئۆزمۇ
11) دېيىلىدىغان ئەتئۆزدۇر. قايسىدۇر ئۇ،
12) بۇنداق بەلگۈرتمە ئەتئۆزمۇ
13) دېيىلمەيدىغان، تۈش ئەتئۆزمۇ دېيىل ـ
14) مەيدىغان (ئەتئۆز) دېگەندە، شۇنداق قىلىپ،
15) بۇرخانلارنىڭ قايسى نوملۇق ئەتئۆزى
16) بولسا، ئۇ بەلگۈرتمە
17) ئەتئۆزمۇ دېيىلمەيدىغان، تۈش
18) ئەتئۆزمۇ دېيىلمەيدىغان ئەتئۆزدۇر.
19) ئېسىللار ئوغلى، بۇ نوملۇق
20) ئەتئۆز بولسا، ئىككى تۈرلۈك نوم ئورنىغا
21) ئىگە بولالمىغانلىقى ئۈچۈن ناھايىتى ئېنىق، بەلگ ـ

22) lüg ärür adïnlar nätägläti

22) لىك بولىدۇ. باشقىلار نېمە سەۋەبتىن

II. 16b

ب

66. 1) ikki türlüg nom yoqï boltuqmazi
2) üzä bkiz blgülüg ärür tip tisär,
3) inchä qltï bu nomlugh ät'öztä
4) bälgüli blgününg orunïnlï ikägü
5) barcha yoq titirlär. qltï blgü-
6) li blgününg örunïnlï nätäg
7) yoq ärsär, anchulayu oq ymä bar
8) ymä ärmäzli yoq ymä ärmäzli,
9) bir ymä ärmäzli, öngi ymä
10) ärmäzli. sanlïgh ymä ärmäzli,
11) sansïz ymä ärmäzli, yruq ymä
12) ärmäzli qarangghu ymä ärmäzli,
13) bu ikirär türlüg blgü atqaghï
14) bolmïsh nomlar ymä antagh oq yoq
15) titirlär. qltï bu nomlugh ät'öz
16) nätäg bu ikirär türlüg nom yoqi
17) üzä bkiz blgülüg ärsär, anchula-
18) yu kirtütä kirtü bilgä bilik ymä
19) blgü ol blgünüg ornï ol tip körmäz.
20) bar ymä ärmäz, yoq ymä ärmäz tip
21) körmäz. bir ymä ärmäz, öngi ymä
22) ärmäz tip körmäz. sanlïgh ymä
23) ärmäz sansïz ymä ärmäz tip körmäz.

1.66) ئىككى تۈرلۈك نوم ئورنىغا ئىگە بولالمىغانلىقى
2) بىلەنلا ئېنىق بەلگىلىك بولىدۇ دەپ سورىسا،
3) شۇنداق قىلىپ، بۇ نوملۇق ئەتئۆزدە
4) بەلگە ۋە بەلگىنىڭ ئورنى، (يەنى) بۇ ئىككىسىنىڭ
5) ھەممىسى يوق دېيىلىدۇ. ئەگەر بەلگە
6) ۋە بەلگىنىڭ ئورنى قانچىلىك
7) يوق بولسا، شۇنىڭغا ئوخشاشلا يەنە بار ـ
8) مۇ ئەمەس (ۋە) يوقمۇ ئەمەس؛
9) بىرمۇ ئەمەس (ۋە) باشقىچىمۇ
10) ئەمەس، سانلىق (چەكلىك) مۇ ئەمەس (ۋە)
11) سانسىز (چەكسىز) مۇ ئەمەس؛ يورۇقمۇ،
12) ئەمەس (ۋە) قاراڭغۇمۇ ئەمەس (بولغان)، يەنى
13) بۇ ئىككى تۈرلۈك بەلگىسى
14) بولغان نوملارمۇ شۇنداق يوق
15) دېيىلىدۇ. ئەگەر بۇ نوملۇق ئەتئۆز
16) نېمە سەۋەبتىن بۇ ئىككى تۈرلۈك نوم ئورنى
17) بىلەن ئوچۇق بەلگىلىك بولىدۇ دېيىلسە، ئاشۇنداق
18) ئەڭ ھەقىقىي ئەقىل ـ بىلىم يەنىلا
19) بۇ شۇ بەلگىنىڭ ئورنى دەپمۇ قارالمايدۇ،
20) بار دەپمۇ قارالمايدۇ، يوق دەپمۇ
21) قارالمايدۇ. ئۇ بىر دەپمۇ قارالمايدۇ، باشقىچە
22) دەپمۇ قارالمايدۇ، سانلىق (چەكلىك) دەپمۇ
23) قارالمايدۇ، سانسىز دەپمۇ قارالمايدۇ.

II. 17a (ikinti yiti ygrmi)

ئىككىنچى (تۈپلەم) ئون يەتتىنچى (ياپراق) ئا

67. 1) yruq ymä ärmäz, qarangghu ymä ärmäz
2) tip körmäz. anïn ïncha bilmish
3) krgäk: bilgülük nomï kkirsiz arïgh
4) ärsär, biltächi bilgä biliki ymä
5) kkirsiz arïgh bolur. bu ikägü
6) birlä arïsar süzülsär, ötrü
7) öngi adïrmaz ötürmäz, blgü
8) tutmaz bolur. adïrmaz ötürmäz
9) blgü tutmaz bolsar, ötrü ikin ara

1.67) يورۇق ئەمەس دەپمۇ قارالمايدۇ، قاراڭغۇ ئەمەس
2) دەپمۇ قارالمايدۇ. شۇڭلاشقا بۇنى مۇنداق چۈشىنىش
3) كېرەك: بىلگۈلۈك نومى كىرسىز ـ پاك
4) بولسا، بىلىدىغان ئەقىل ـ پاراسىتىمۇ
5) كىرسىز ـ پاك بولىدۇ. بۇ ئىككىسى
6) بىلەن پاكلانسا، سۈزۈلسە، ئاندىن
7) باشقىچە ئايرىلماس ـ بۆلۈنمەس، بەلگە
8) تۇتماس بولىدۇ. ئاشۇنداق ئايرىلماس ـ بۆلۈنمەس،
9) بەلگە تۇتماس بولسا، ئاندىن بۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا،

10) öchmäksiz süsülmäksiz bolmïsh üchün
11) anïn bu nomlugh ät'öz artamadïn
12) buzulmadïn täbrämädin qamshamadïn örükin
13) amïlïn ärtükdäg mängün turup
14) alqu burqanlarnïng öngi öngi
15) adruq adruq ishlärin kütüglärin
16) barcha bütürgäli blgürtgäli
17) utachï tip tir tüzünlär
18) oghlï-ya bu nomlugh ät'öznüng
19) awantïn tïltaghïn bilgülük
20) körükin, turghuluq orunïn tüshin
21) utlïsïn, tayanghuluq bashlaqïn ärtingü
22) alp saqïnghuluq, alp sözlägülük tip
23) titir.

10) ئۆچمەيدىغان، سۇزۇلمەيدىغان بولغانلىقى ئۈچۈن،
11) بۇ نوملۇق ئەتئۆز زىيانغا ئۇچرىماستىن
12) بۇزۇلماستىن، تەۋرىمەستىن - ئۆزگەرمەستىن، تىنچ -
13) خاتىرجەم هالدا مەڭگۇ تۇرۇپ،
14) بارلىق بۇرخانلارنىڭ ئوخشاشمايدىغان،
15) هەر تۈرلۈك ئىش - ئەمەللىرىنىڭ
16) هەممىسىنى پۈتتۈرگىلى، ئىشقا ئاشۇرغىلى
17) بولىدۇ دېيىلىدۇ. شۇڭا ئېسىللار
18) ئوغلى، بۇ نوملۇق ئەتئۆزنىڭ
19) ۋەج - سەۋەبىنى، بىلىشكە تېگىشلىك
20) تۇرقىنى، تۇرىدىغان ئورنىنى، سەۋەب -
21) نەتىجىسىنى، تايىنىشقا تېگىشلىك باشلىقىنى
22) تەسەۋۋۇر قىلىش ناهايىتى تەس، چۈشەندۈرۈشمۇ تەس
23) دېيىلىدۇ.

II. 17b

ب

68. 1) anïn kimlär birük bu yörügüg
2) bilsär; bu nomlugh ät'öz mxayan tigmä
3) tayshïng ulugh kölük ärür, burxanlar
4) tözi ymä bu oq titir. burxanlar
5) aghïlïqï ymä bu oq ärür, bu oq nomlugh
6) ät'özkä tayaqlïghin ang ilki
7) adïshtit köngül[l]üg öritip, bishrun-
8) maq yir ichintäki bïshruntachï
9) köngülüg, bir toghum üzä ikinti
10) orunlugh bolghu köngülüg, wazirtäk
11) bk qatïgh köngülüg, burxanlarnïng
12) täbränchsiz köngülüg ulatï qamagh
13) ülgülänchsiz tänglänchsiz burxan-
14) larning ädgülärin barchanï oq
15) bälgürtkäli bolur. bu oq nomlugh ät'öz-
16) kä tayanïp saqïnghuluqsuz sözlägülük-
17) süz ulugh samadi dyan blgürär. bu

168) شۇڭا كىمكى ئەگەر بۇ تەبىرنى
2) بىلسە، (يەنى) بۇ نوملۇق ئەتئۆزنىڭ ماهايانا
3) تايىشىڭ ئۇلۇغ هارۋا (مەزهىپىگە) تەۋە ئىكەنلىكىنى، بۇرخانلارنىڭ
4) ماهىيىتىنىڭمۇ مۇشۇ ئىكەنلىكىنى، بۇرخانلار
5) خەزىنىسىنىڭمۇ مۇشۇ ئىكەنلىكىنى (بىلسە)، مۇشۇ نوملۇق
6) ئەتئۆزگە تايانغاندىلا ئەڭ دەسلەپكى
7) ئادىشتىت كۆڭۈلنى تۇرغۇزۇپ، تەربىيىلىنىشكە تېگىش -
8) لىك يەر ئىچىدە تەربىيىلىنىدىغان
9) كۆڭۈلنى، بىر تۇغۇلۇش بىلەن ئىككىنچى
10) ئورۇنلۇق بولىدىغان كۆڭۈلنى، ئالماستەك
11) بەك قاتتىق كۆڭۈلنى، بۇرخانلارنىڭ
12) تەۋرىمەس كۆڭلىنى، شۇنداقلا بارلىق
13) سېلىشتۇرغىلى - تەڭلەشتۈرگىلى بولمايدىغان بۇرخان -
14) لارنىڭ ياخشىلىقلىرىنىڭ هەممىسىنى تولۇق
15) ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولىدۇ، دەل مۇشۇ نوملۇق ئەتئۆز -
16) گە تايىنىپ، ئويلاپ يېتەلمەيدىغان، سۆزلەپ
17) تۈگىتەلمەيدىغان ئۇلۇغ سامادتى[102] ديانىنى ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ. بۇ

18) oq nomlugh ät'özkä tayanïp alqunï biltä-
19) chi nomlugh bilgä bilik bälgürär. anïn
20) bu nomlugh ät'öz tayaqïntïn blgürmish
21) ulugh samati dyanlï ulugh bilgä
22) biliklining tayaqïnga ashnuqï iki
23) ät'özlär blgülüg bolur. qltï yana

18) نوملۇق ئەتئۆزگە تايانغاندىلا، ھەممىنى بىلىدى -
19) غان ئۇلۇغ ئەقىل - بىلىمنى ۋۇجۇدقا چىقىدۇ. شۇنىڭ بىلەن
20) بۇ نوملۇق ئەتئۆزگە تايىنىش ئارقىلىق ۋۇجۇدقا چىققان
21) ئۇلۇغ ساماتى، ديان ۋە ئۇلۇغ ئەقىل -
22) بىلىمگە تايىنىش ئارقىلىق ئەڭ دەسلەپكى ئىككى
23) ئەتئۆز ۋۇجۇدقا چىقىدۇ، يەنە

II. 18a (ikinti säkiz ygrmi)

ئىككىنچى (تۈپلەم) ئون سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

69. 1) bu nomlugh ät'öz . . . .
2) tayanmaqï üzä m . . . .
3) titir. ulugh samati dyanqa tayanmaq-
4) ï üzä mängü titir. (ulugh bilgä)
5) bilikkä tayanmaqï üzä (mängü)
6) titir. anï üchün burxanlar
7) mängü turtachï, ärkinchä qïltachï,
8) inch mängilig arïgh süsüg tip titir-
9) lär, ulugh samatï dyanqa tayaqlïghïn
10) sirunggasamabodita ulatï dyan-
11) lar ulugh nomnung turuqïnta ulatïning
12) turuqlar ulugh ädgü ögli köngül
13) yrlïqanchuchï köngül tolp drnilar
14) alqu kükälig ädrämlär alqu . . . . . .
15) mäklär, alqu nomlarning tözintä
16) tutulmishlarï, alqu barcha
17) blgülük bolurlar. bu ulugh bilgä
18) bilikkä tayanïp on küchlär, tö(rt)
19) qorqïnchsïz bilgä biliklär, tört [1]
20) tïdïghsiz tïlangurmaqlar, yüz säkiz
21) on türlüg qamaghlïghsïz angayuk
22) ädgülär tolp qamagh tanglaghuluq

69.1) بۇ نوملۇق ئەتئۆز...............
2) تايىنىش ئارقىلىق.......................
3) دېيىلىدۇ. ئۇلۇغ ساماتى ديانغا تايىنىش
4) ئارقىلىق مەڭگۈلۈك بولىدۇ. ئۇلۇغ ئەقىل -
5) بىلىمگە تايىنىش ئارقىلىق مەڭگۈلۈك
6) بولىدۇ دېيىلىدۇ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇرخانلار
7) مەڭگۈ تۇرىدىغان، ئۆز ئىختىيارىچە ئىش قىلىدىغان،
8) خاتىرجەم، خۇشال، پاك، سۈزۈك بولىدۇ دېيىلىدۇ.
9) ئۇلۇغ ساماتى ديانغا تايانغانلىقى ئۈچۈن،
10) سىرۇڭگاسامابودى[103] قاتارلىق دياز -
11) لارنىڭ، ئۇلۇغ نومنىڭ تۇرۇقى[104] قاتارلىق
12) تۇرقلار، ئۇلۇغ، ياخشى نىيەتلىك كۆڭۈل،
13) مېھرىبان كۆڭۈل، پۈتۈن دارنىلار،
14) بارلىق شان - شۆھرەتلىك پەزىلەتلەر، بارلىق...
15) ......بارلىق نوملارنىڭ ماھىيىتىدە
16) تۇتۇلىدۇ، ھەممىسى
17) ئېنىق بولىدۇ. بۇ ئۇلۇغ ئەقىل -
18) بىلىمگە تايىنىپ، ئون كۈچ، تۆت
19) قورقۇنچسىز ئەقىل - بىلىم، تۆت
20) راۋان قىزغىن مۇنازىرە، بىر يۈز سەكسەن
21) تۈرلۈك ئومۇمىي بولمىغان ئاڭا يۈك[105] (؟)
22) ئەزگۈلەر ھەممىسى پۈتۈنلەي ھەيران قالارلىق

II. 18b

ب

70. 1) . . . . sözlägülüksüz
2) . . . . blgülük bolurlar.

70.1) ....سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز
2) ....بەلگىلىك بولىدۇ.

[1] tört – بۇ سۆز ئەسلىي تېكستتە tüşdä دەپ يېزىلغان، بىراق خەنزۇچە نۇسخىسى بىلەن سېلىشتۇرغاندا tört ئىكەنلىكى ناھايىتى ئېنىق بولغانلىقى ئۈچۈن مۇشۇ بويىچە ترانسكرىپسىيە بېرىلدى.

3) . . . . chintämäni ärdini
4) . . . . (ü)lgülänchsiz tänglänchsiz
5) (öngi ön-)gi adruq adruq yinchü chäch
6) qas altun kümüş äd tawarlar
7) barcha bälgürär ärsärlär, anchulayu
8) oq ymä ulugh samatï dyanlïgh ulugh
9) bilgä biliklig chin tämäni ärdini-
10) kä tayanïp ülgülänchsiz tänglänchsiz
11) öngi öngi adruq adruq burxan-
12) lar nomï, burxanlar ädgüsi tüz
13) tükäl blgülük bolurlar. munchulayu
14) nomlugh ät'öz sämatï dyan bilgä
15) bilik ärsar, alqu bäigülärtin könisiz
16) . . . -tip blgükä ilinmäk, artuqraq
17) blgükä yapshïnmaq mängü ymä ärmäz. bu

18) . . . uldachï ymä ärmäzlär. ol ymä
19) kirtün yolugh bütürmäk tip titir.
20) artuqraq tuymaq bar tip atqanmaq
21) töztä artuqraq tuymaq ymä yoq. üch
22) tip sanlïq bar timäk ymä ök alqu nom-
23) larta üch oghurïn yoq titir.

II. 19a (ikinti toquz ygrmi)

71. 1) üklimäki äşilmäki ärsär, ol ymä tülkä,
2) yilwikä oqshadï ärür. bishrunghuluqsuz
3) tutghuluqsuz titir. nomnung öz tözi
4) anchulayu oq adruq tözlärining töghqu-
5) lugh orunï titir. ölüm qanïnïng il-
6) intä birtämligin osmish sansarlïgh
7) qarangghutïn könin kächmish alqu

8) äränlärning bütürü umaghuluqintin,
9) qïdïghqa kächgülük alqu burxanlarnïng
10) bodistwlarnïng orunï ärür tip
11) bilmish krgäk. tüzünlär oghlï-ya
12) yöläshtürsär kimlär birük altun tash-
13) ïn kösäyü alqu yir orunlarta tiläp

3) ....چىنتامانى ئەردىنى
4) ....تەڭداشسىز، ھېسابسىز،
5) (ھەرخىل) باشقا ـ باشقا مەرۋايىت، گۆھەر،
6) قاشتېشى، ئالتۇن، كۇمۇش، مال ـ دۇنيالار
7) ھەممىسى پەيدا بولسا، شۇ
8) ھامان ئۇلۇغ ساماتى ديانلىق ئۇلۇغ
9) ئەقىل ـ بىلىملىك چىنتامانى ئەردىنىگە
10) تايىنىپ، تەڭداشسىز، ئۆلچىگۇسىز،
11) ھەر تۇرلۇك، باشقا ـ باشقا بۇرخان ـ
12) لار نومى، بۇرخانلار پەزىلىتى تەل ـ
13) تۆكۈس بارلىققا كېلىدۇ. مۇشۇنداق
14) نوملۇق ئەتئۆز، ساماتى ديان ئەقىل ـ
15) بىلىم بولسا، بارلىق بەلگىلەردىن ھەقىقىي بولمىغان
16) ...دەپ بەلگىگە ئىلىنمەك،
17) بەلگىگە بەكرەك يېپىشۋالماق يەنىلا مەڭگۇلۇك
ئەمەس. بۇ
18) ......يەنىلا ئەمەس. ئۇ يەنە
19) ھەقىقىي يولنى پۇتتۇرۇش دەپ ئاتىلىدۇ.
20) ئارتۇقراق تۇيماق بار دەپ قارالغان سەۋەب،
21) ماھىيەتتىمۇ ئارتۇقراق تۇيماق يوق. ئۇچ
22) بېقىندى بار دېگەن بىلەنمۇ بارلىق نوم ـ
23) لاردا ئۇچ ھالەت يوق دېيىلىدۇ.

ئىككىنچى (تۇپلەم) ئون توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

1.71) كۆپەيمىكى ـ كېمەيمىكى بولسا، ئۇ يەنە چۇشكە،
2) سېھىرگە ئوخشايدۇ. تەربىيىلەنگىلى بولمايدىغان،
3) تۇتقىلى بولمايدىغان بولىدۇ. نومنىڭ ئۆز ماھىيىتى
4) ئاشۇنداق ئوخشاشمايدىغان ماھىيەتلەرنىڭ تۇغۇلى ـ
5) دىغان ئورنى دېيىلىدۇ. ئۆلۈم خانىنىڭ ئېلى ـ
6) دە بىردىنلا سانسارلىق
7) قاراڭغۇلۇقتىن قۇتۇلۇپ توغرا ھالدا كېچىپ
ئۆتۇشكە بارلىق
8) ئەرەنلەرنىڭ ھەممىسى قىلالمىغانلىقتىن،
9) قىرغاققا ئۆتۇش بارلىق بۇرخانلارنىڭ
10) بودىساتۋالارنىڭ (يېتىپ بارىدىغان) ئورنىدۇر دەپ
11) بىلىش كېرەك. ئېسىللار ئوغلى،
12) مىسال قىلساق، كىمكى ئەگەر ئالتۇن تاشنى
13) ئارزۇ قىلىپ، ھەممە يەر ـ ئورۇنلار ئىزدەپ،

14) altun tashïn bulsar, yinchkä sip ......
15) bütküsüz qawïshghusuz qïlïp ......
16) dyunlïgh öt üzä. . (sïghurup)
17) artuqraq arïgh süsüg bolmïshta
18) kin ol altun üzä bilärsüwtä il. . . . . . .
19) ärtingü ❶ adruq adruq idiglärig köngülïn-
20) chä bütürsär, üzätmish altun tözi
21) ymä tägshilmäz. tüzünlär oghlï-ya
22) adïn kim qayu tüzünlär oghlï tüz-

14) ئالتۇن تاشقا ئېرىشسە، ئىنچىكە...........
15) پۈتتۈرگۈسىز، ئۇچراشقۇسىز قىلىپ.........
16) دىيانلىق ۋاقىت بىلەن سىغدۇرۇپ (؟)
17) ئارتۇقراق پاكىز، سۈزۈك بولغاندىن
18) كېيىن، بۇ ئالتۇن بىلەن بىلەيزۈك (؟) ......
19) ھەرخىل ئاجايىپ زىننەتلەرنى ئۆز كۆڭلى-
20) چە ياساپ پۈتتۈرسە، كېسىپ سوقۇلغان ئالتۇن سۈپىتى
21) يەنىلا ئۆزگەرمەيدۇ. ئېسىللار ئوغلى،
22) مەيلى كىم بولسۇن، قايسىبىر ئېسىللار ئوغلى (ياكى)

II. 19b

ب

72. 1) ünlär qïzi ärsär, ymä yirtinchütä
2) ädgü qïlïnchta yorïghlï kösäsär, bular
3) anchulayu kälmishig ärsär, ymä anchulayu
4) kälmishning quwraghïn kösäsärlär, artuqraq
5) ayayu aghïrlayu tapïnïp incha tip ötün-
6) sär, atï kötrülmişä qayu ärür
7) adgü qïlïnch, qayu ärür ayïgh qïlïnch, qayu
8) ärür köni kirtü bütürgülük tïltagh üzä
9) artuqraq arïgh yorïghïgh bulurlar taparlar.
10) burxan atï kötrükmishlär ymä bu sansar-
11) taqï tïnlghlarnïng munchulayu ayur
12) ötünmishlärintä muntagh saqïntï:
13) tüzünlär oghlï ärsär, ymä tüzün-
14) lär kïzï ärsär, ymä bular barcha
15) (köni) nomugh äshitkäli kösäsärlär,
16) artuqraq arïnghalï kösüshlüg ärsärlär,
17) bularqa köni kirtü nomugh nomlazun-
18) lar. saqïnur, anï äshitmäk üzä yangïn-
19) ta köngülintä qïlïp, yinchürü saqïnch

1.72) قىزى بولسۇن، (ئۇلار) يەنە يەر ـ جاھاندا
2) ياخشى ئىش ئەمەللەرنى قىلىش يولىنى ئارزۇ قىلسا،
3) ئانچۇلايۇ كەلمىشنى⑯ تاپسا، يەنە ئانچۇلايۇ
4) كەلمىشنىڭ جامائىتىنى ئارزۇ قىلسا،
5) تېخىمۇ ھۆرمەت ـ ئېھتىرام قىلىپ تېۋىنىپ، مۇنداق دەپ ئۆتۈنۈ ـ
6) سە نامى مەشھۇر تەڭرىم، قايسىدۇر
7) ياخشى ئىش ـ ئەمەل؛ قايسى ئۇ يامان ئىش ـ ئەمەل ؟
8) توغرا، ھەقىقىي ئورۇنلاشقا تېگىشلىك ئىش ـ ئەمەللەر قايسى ؟ بۇلارغا قانداق سەۋەب
9) بىلەن، تېخىمۇ پاك يوللار بىلەن ئېرىشكىلى بولىدۇ؟
10) نامى مەشھۇر بۇرخانلار يەنە بۇ سانسار ـ
11) دىكى جانلىقلارنىڭ مۇشۇنچىۋالا سورىغان
12) سوئاللىرىغا قارىتا مۇنداق ئويلاندى:
13) مەيلى ئېسىللار ئوغلى بولسۇن، مەيلى ئېسىللار
14) قىزى بولسۇن، بۇلارنىڭ ھەممىسى
15) توغرا نومنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلسا،
16) تېخىمۇ پاك بولۇشنى ئارزۇ قىلسا،
17) بۇلارغا توغرا، ھەقىقىي نومنى نوملىسۇن.
18) ئۇلار بۇ نومنى ئاڭلاش بىلەن قەلبىدە،
19) كۆڭلىدە (تەپەككۇر) قىلىپ، چوڭقۇر ئويىنى

❶ ئەسلىي تېكىستتە äsringü دەپ يېزىلغان. تېكىستتە كەلگەن مەنىسىگە قاراپ ärtingü دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

20) turghurup, qatïghlanmaq küchintä irmäk
21) yalarmaqlïgh ayïgh qïlïnchlïgh örtüglär-
22) i barcha tarïqar, alqu boshghunghuluq
23) orunlarta artuqraq kirtgünchüg öritip

20) تۇرغۇزۇپ، جاپالىق تەربىيىلىنىش ۋەجىدىن
21) گۇمانخورلۇق، يامان قىلمىش قاتارلىق گۇناھلىرى
22) ھەممىسى تارقىلىپ كېتىدۇ. بارلىق ئۆگىنىدىغان
23) ئورۇنلاردا تېخىمۇ سەممىيلىك تۇرغۇزۇپ،

II. 20a (ikinti ülüsh ygrmi)

ئىككىنچى (تۆپلەم) يىگىرمىنچى (ياپراق) ئا

73. 1) köngülin ornatmaq qïlïp tozïnlarïgh
2) toruldurup bashtïnqï örunqa kirürlär.
3) baştïnqï oruntaqï köngülkä tayanïp
4) üküsh tïnlghlarnïng asïghïnga qatïghlan-
5) mïshtaqï tïdïgh adalarïgh tarqarïp
6) ikinti orunqa kirürlär. ol orunta
7) ....-gh alqunï bilmäkkä adart-
8) (tachï tïdïgh) adalarïgh tarqarïp üchünch
9) (orunqa kirürlär) ol orunta kirtü
10) .... alqunï ötkürgükä adart-
11) (tachï tïdïgh adalarï)gh tarqarïp törtünch
12) (orunqa kirürlär) ol orunta
13) ....
14) (adala)rïgh tarqarïp bishinch orunqa
15) (kirürlär). ol orunta alqunï blgükä
16) atqantachï tïdïgh adalarïgh
17) tarqarïp altïnch orunqa kirürlär. ol
18) orunta blgü tözlüg yorïghqa adartta-
19) chï tïdïgh adalarïgh tarqarïp yitinch orun-
20) qa kirürlär. ol orunta blgüg öchürmäk-
21) kä adartdachï tïdïgh adalarïgh tarqarïp
22) säkzinch orunqa kirürlär. ol orun-

73.1) كۆڭلىنى توختىتىپ، (پۇشايماننى)
2) كەتكۈزۈپ، باشتىكى ئورۇنغا كىرىدۇ.
3) باشتىكى ئورۇندىكى كۆڭلىگە تايىنىپ
4) نۇرغۇن جانلىقلارنىڭ پايدا - مەنپەئەتى ئۈچۈن تىرىشچانلىق
5) كۆرسىتىش يولىدىكى توسالغۇ، خەتەرلەرنى بۇسۇپ،
6) ئىككىنچى ئورۇنغا كىرىدۇ. ئۇ ئورۇندا
7) ......ھەممىنى بىلىشكە دەخلى - تەرۇز
8) يەتكۈزگۈچى توسالغۇ، خەتەرلەرنى بۇسۇپ، ئۈچىنچى
9) ئورۇنغا كىرىدۇ. بۇ ئورۇندا ھەقىقىي
10) ....ھەممىنى پىشىق ئىگىلەشكە دەخلى
11) قىلغان توسالغۇ، خەتەرلەرنى بۇسۇپ، تۆتىنچى
12) ئورۇنغا كىرىدۇ. بۇ ئورۇندا
13) ....
14) خەتەرلەرنى تارقىتىپ، بەشىنچى ئورۇنغا
15) كىرىدۇ. بۇ ئورۇندا ھەممىنى بىلىشكە
16) توسقۇنلۇق قىلغۇچى توسالغۇ، خەتەرلەرنى
17) بۇسۇپ، ئالتىنچى ئورۇنغا كىرىدۇ. ئۇ
18) ئورۇندا بەلگە - ماھىيەتلىك پائالىيەتكە توسقۇنلۇق
19) قىلغۇچى توسالغۇ، خەتەرلەرنى بۇسۇپ، يەتتىنچى ئورۇن
20) غا كىرىدۇ. بۇ ئورۇندا بەلگىنى ئۆچۈرمەك -
21) كە دەخلى قىلغۇچى توسالغۇ، خەتەرلەرنى بۇسۇپ،
22) سەككىزىنچى ئورۇنغا كىرىدۇ. بۇ ئورۇن -

II. 20b

ب

74. 1) ta blgü tughmaqqa atqantachï tïdïgh
2) adalarïgh tarqarïp toqzunch orunqa
3) kirürlär. ol orunta tuyunmaq üzä
4) kirtü tözüg bilmäkkä adarttachï tïdïgh

74. 1) دا تۇغماق بەلگىسىگە دەخلى قىلغۇچى توسالغۇ،
2) خەتەرلەرنى بۇسۇپ، توققۇزىنچى ئورۇنغا
3) كىرىدۇ. ئۇ ئورۇندا تۇيۇنماق كۆڭلى بىلەن
4) ھەقىقىي ماھىيەتنى بىلىشكە دەخلى قىلغۇچى توسالغۇ،

5) adalarïgh tarqarïp onunch orunqa
6) kirürlär. ol orunta bilgülük nom-
7) larnïng tïdïghlarïgh alqu orun . . . .
8) tïdïgh adartmaqlarïn tarqarïp . . . .
9) lar orunïnga kirürlär . . . .
10) anchulayu kälmi§ning orun . . . .
11) arïgh süsüg ärip inch . . . .
12) arïgh süsüg tip bil- . . . .
13) . . . .
14) ang ilki nizwanïlïgh . . . .
15) üchün ikinti ämgäk artuqraq . . . . -
16) i üchün üchünch blgüg arïtmaqlar-
17) ï ärür. qltï adgü altunugh sïsquru
18) särgürsär, töz tumanlïgh kkirlär yuqlun-
19) madïn öz tözi arïmïsh süzülmish
20) altun tözi blgürär. arïgh süzüg
21) altun tözi ymä yoq ärmäz bar
22) titir. inchä qltï chooq suwïgh [1] turghu-
23) rup artuqraq särgürsär, suwnïng öz

5) خەتەرلەرنى بۆسۈپ ئونىنچى ئورۇنغا
6) كىرىدۇ. ئۇ ئورۇندا بىلىشكە تېگىشلىك نوم-
7) لارنىڭ توسالغۇلىرىنى بارلىق ئورۇن.........
8) توسالغۇ، خەتەرلەرنى بۆسۈپ، ......
9) ...ئورۇنغا كىرىدۇ.........
10) ئانچۇلايۇ كەلمىشنىڭ ئورۇن.........
11) پاك، سۈزۈك بولۇپ، خاتىرجەم.........
12) پاك، سۈزۈك دەپ بىل.........
13) ....
14) ئەڭ دەسلەپكىسى نىزۋانلىق ....
15) ئۈچۈن، ئىككىنچى ئازاب ئارتۇقراق...........
16) ئۈچۈن، ئۈچىنچى بەلگىنى ساپلاشتۇ-
17) رۇشتۇر. ئەگەر ياخشى ئالتۇن ئېرىتىپ
18) تىندۇرسا، توپا-تۇمانلىق كىرلەر يۇقماس-
19) تىن، ئۆزىنىڭ ئەسلىي سۈپىتى بويىچە پاك
بولىدۇ، سۈزۈك بولىدۇ.
20) ئۇنىڭدا ئالتۇننىڭ ماھىيىتى يوقالماستىن، يەنىلا
ئەسلىي ماھىيىتى
21) ساقلىنىپ قالىدۇ. ساپ، سۈزۈك ئالتۇن ماھىيىتى
يوقالماستىن،
22) ئەسلىنى ساقلاپ قالىدۇ. شۇنداقلا دۇغ سۇنى تۇرغۇ
23) زۇپ ئۇزۇنراق تىندۇرسا، سۇنىڭ ئەسلىي

II. 21a (ikinti bir otuz)

ئىككىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە بىرىنچى (ياپراق) ئا

75. 1) tözi arïgh süzüg suw oqusï blgürär.
2) ol suw tözi yoq ärmäz, ymä bar titir.
3) anchulayu nomlugh ät'öz ymä qop türlüg
4) nizwanïlïgh ämgäklärig tarqarïp ät'öz-
5) nüng osal sïmtagh kkirlärin arïdïp arïgh
6) süzüg burxanlar tözin blgürtmi§
7) orunlar ol ärtükdäg töz ymä
8) (yoq ärmäz ba)r titir. inchä qltï bulït
9) . . . . : . . barmanular üzä kösiksiz tüz
10) . . . . . (kök) qalïq oghushï nätäg arïmïs

1.75) ماھىيىتى، يەنى پاك، سۈزۈكلۈكى شۇ سۇدا كۆرۈنىدۇ.
2) شۇڭا، شۇ (دۇغ سۇدىمۇ) سۇنىڭ ماھىيىتى يوق
ئەمەس، بار دېيىلىدۇ.
3) شۇنداقلا نوملۇق ئەتئۆز ھەر تۈرلۈك
4) نىزۋانلىق ئازابلارنى تارقىتىۋېتىپ، ئەتئۆز-
5) نىڭ ئوسال، ئاجىز، پاسكىنا كىرلىرىنى تازىلاپ، پاك،
6) سۈزۈك بۇرخانلار ماھىيىتىنى كۆرسىتىدىغان
7) ئورۇنلار ۋە شۇنداق قىلىدىغان ماھىيەت يەنىلا
8) يوق ئەمەس، بەلكى بار دېيىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ
بۇلۇت
9) ......قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن كۆلەڭگۈسىز تۈز
10) ......كۆك ئاسمان قانداق سۈزۈلىدۇ

[1] ئەسلىي تېكىستتە shigh دەپ يېزىلغان. كونتېكىستكە ئاساسەن suwïgh دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

11) .... anchulayu oq kök qalïq
12) .... arïgh süzüg bolur öq
13) ....
14) .... anchulayu öq nomlugh ät'öz alqu
15) ...... larïgh y-...... birlä arïtmish-
16) lar üchün artuqraq arïgh süsüg
17) tip titir. bu iki ät'özlär tözi
18) yoq ärmäz ymä bar titirlär. taqï ymä
19) yöläshtürsär. kök qalïq ara umïlïp
20) titrü tül tüshäyü, tülintä yana ulugh
21) suwqa ät'özi toqïdïlïp barïr ärkän.
22) iligi üzä qoldamlayu adaqï üzä

11) ......شۇ ھامان كۆك ئاسمان
12) ....پاك، سۈزۈك بولىدۇ.
13) ....
14) ......دەل شۇنىڭ بىلەن نوملۇق ئەتئۆز بارلىق
15) ......بىلەن باغلانغانلىق-
16) لىرى ئۈچۈن تېخىمۇ پاك، سۈزۈك
17) دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ ئىككى ئەتئۆز ماھىيىتى
18) يوق ئەمەس، يەنىلا بار دېيىلىدۇ. تېخى يەنە
19) مىسال قىلساق، (بىرسى) كۆك ئاسماندا ئېسىلىپ،
20) تىترەك بېسىپ چۈش كۆرۈپ، چۈشىدە يەنە ئۇلۇغ
21) سۇغا ئۇرۇلۇپ-سوقۇلۇپ كېتىۋاتقاندا
22) قولىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، پۇتى بىلەن

II. 21b

ب

76. 1) tipinü ät'özi köngüli üzä ol sub-
2) nung indin qïdïghïnga kächmişin
3) tüşäyür ärsär, ötrü ol tülintä
4) odunmïşïnta ap ögüz qïdïghï ap ymä
5) suwta ämgänmäktä ulatï suwlar ang
6) idi kösünmäz. köngül tözi yoq ärmäz
7) bar titir. sansarta tägsinmäkig toyu-
8) nu tükätmäk köngülnüng arïmaq (süzül)-
9) mäki ärür ol burxanlar ....
10) ärmäz bar titir. anchalayu ....
11) ïndaqï adruq toyunmaq ....
12) arïgh süzüg tip titir ....
13) ....
14) ....
15) nïzwanïlïgh tïdïghlarïgh artuqraq arït-
16) mishlarï üchün tüsh ät'özüg bälgür-
17) tür. ät'öznüng kkir tapchalïgh örtü-
18) gin birtäm arïtmïsh üchün blgürtm-
19) ä ät'özüg bälgürtkäli uyurlar.
20) bilgä bilikning tïdïghlarï artuqraq
21) arïmish süzülmïsh üchün nomlugh ät'öz
22) közünür. inchä qltï kök qalïgh

1.76) تېپىپ، ۋۇجۇدى ۋە كۆڭلى بىلەن ئۇ سۇ-
2) نىڭ ئۇ تەرەپتىكى قىرغىقىغا ئۆتۈپ
3) چۈشكەن بولسا، ئۇ چۈشىدىن
4) ئويغانغاندىن كېيىن مەيلى دەريا قىرغىقى، مەيلى
5) سۇدا ئازابلىنىۋاتقانلىقى ۋە سۇلار
6) پەقەت كۆرۈنمەيدۇ. بۇنداق كۆڭۈل ماھىيىتى يوق ئەمەس،
7) بار دېيىلىدۇ. سانساردا قايمۇقۇپ-ھودۇقۇپ
يۈرگەنلىكىنى تۇ-
8) يۇپ، بۇ خىل قايمۇقۇشنى تۈگىتىش كۆڭۈلنىڭ
پاك، سۈزۈك
9) بولغانلىقىدۇر. ئۇ بۇرخانلار ....
10) ئەمەس، بار دېيىلىدۇ. شۇنداق ....
11) ...ھەر خىل تۇيماق ....
12) پاك، سۈزۈك دېيىلىدۇ. ....
13) ....
14) ....
15) نىزۋانىلىق توسالغۇلارنى بەكرەك تازىلى-
16) غانلىقى ئۈچۈن، تۆش ئەتئۆزنى ۋۇجۇدقا
17) كەلتۈرىدۇ. كىر-مەينەت يوپۇق-
18) لىرىنى بىردەمدىلا پاكىزلىغانلىقى ئۈچۈن، بىلگۈرت-
19) مە ئەتئۆزنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشقا قادىر بولالايدۇ.
20) ئەقىل-بىلىمنىڭ توسالغۇلىرى تېخىمۇ
21) تازىلانغانلىقى، سۈزۈلگەنلىكى ئۈچۈن، نوملۇق ئەتئۆز
22) كۆرۈنىدۇ. شۇنداق قىلىپ، كۆك ئاسمان

II. 22a (ikinti iki otuz)

77. 1) tayaqïnga yashïn yashïnayur, tayaq-
2) ïnga yruq közünür. anchulayu oq nomlugh
3) ät'öz tayaqïnga tüsh ät'öz közünür;
4) tüş ät'öz tayaqïnga blgürmä
5) ät'öz közünür. anïn öz tözi
6) ar(tuqra)q arïmïsh süzülmish üchün
7) (nomlugh) ät'öz közünür. bilgä
8) (bilik) arïmïş süzülmiş üchün tüsh
9) (ät'öz közünür) samad dyan arïmïsh
10) (süzülmish üchün) blgürtmä ät'öz
11) ....
12) anchulayu nom tözi ärtüktäg töz
13) .... öngi ärmäz, töz ärsär bar
14) tözlüg ärtügdäg töz titir. birdäm
15) qutrulmaq tözlüg ärtügdäg töz ärsär,
16) indin qïdïghqa kächtächi töz titir.
17) anchulayu oq antagh tözlüg üchün,
18) alqu burxanlarning ät'özläri bir-
19) täg öngi ärmäz, bir tözlüg titir-
20) lär. birük kim qayu tüzünlär oghlï
21) ärşär, ymä tüzünlär qïzi ärsär,
22) ymä anchulayu kälmishig ulugh

ئىككىنچى (تۇپلەم) يىگرمە ئىككىنچى (ياپراق) ئا

1.77) بولغاچقا چاقماق چاقالايدۇ، چاقماق چاققاچ -
2) قا يورۇق كۆرۈنىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش نوملۇق
3) ئەتئۆز ئاساسىدا تۇش ئەتئۆز كۆرۈنىدۇ.
4) تۇش ئەتئۆز ئاساسىدا بەلگۇرتمە
5) ئەتئۆز كۆرۈنىدۇ. شۇڭلاشقا ئۆز ماھىيىتى
6) ئارتۇقراق پاكلانغانلىقى، سۈزۈلگەنلىكى ئۈچۈن،
7) نوملۇق ئەتئۆز كۆرۈنىدۇ. ئەقىل -
8) بىلىم پاك بولغانلىقى، سۈزۈلگەنلىكى ئۈچۈن، تۇش
9) ئەتئۆز كۆرۈنىدۇ. سامات ديان پاك بولغانلىقى
10) سۈزۈلگەنلىكى ئۈچۈن، بەلگۇرتمە ئەتئۆز
11) ....
12) شۇنداق قىلىپ، نوم ماھىيىتى بولغاندەك ماھىيەت
13) ....باشقىچە ئەمەس. ماھىيەت بولسا، بار
14) ماھىيەتلىك بولغاندەك ماھىيەتتۇر. بىردەمدىلا
15) قۇتۇلىدىغان ماھىيەتتەك ماھىيەت بولسا،
16) ئۇ تەرەپتىكى قىرغاققا كېچىپ يەتكۈچى ماھىيەتتۇر.
17) دەل ئاشۇنداق ماھىيەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن،
18) بارلىق بۇرخانلارنىڭ ئەتئۆزلىرى بىردەك
19) بولۇپ، باشقىچە ئەمەس، بەلكى بىر خىل ماھىيەتتە بولىدۇ.
20) ئەگەر قايسىبىر ئېسىللار ئوغلى،
21) ياكى ئېسىللار قىزى بولسۇن
22) يەنە ئانچۇلايۇ كەلمىشنى (شۇنداق كەلگەننى)

II. 22b

78. 1) baqşïm ol tip sözläyü
2) kirtgüntächilärig anchulayu kälmish-
3) ning ät'özi birlä ikisin bir yanglïgh
4) ärür tip bilmish krgäk.
5) anïn üchün alqu wishaylarïgh. chin
6) kirtü arïmïshïn tanuqlamaqïgh turqaru
7) ol nomlarta blgü on ....
8) .... ikisin artuqraq .....
9) tüzünlär bishrunmaq ......
10) nätäg ikisizin ....
11) ....
12) läri .... cha ....

ب

1.78) مېنىڭ ئۇستازىمدۇر دەپ سۆزلەپ،
2) ئېتىقاد قىلىدىغانلارنى ئانچۇلايۇ كەلمىش -
3) نىڭ ئەتئۆزى بىلەن ئىككىسى بىر خىل
4) بولىدۇ دەپ، بىلىش كېرەك.
5) شۇنىڭ ئۈچۈن، بارلىق ۋىشايلارنى، چىن -
6) ھەقىقىي پاكلانغانلىقىنى ئىسپاتلاش، دائىم
7) ئۇ نوملاردا بەلگە ئون ....
8) ....بۇ ئىككىسىنى ئارتۇقراق ....
9) ئېسىللار تىرىشماق...........
10) نېمە سەۋەبتىن ئىككىسىنى...............
11) ....
12) ....چە ....

13) tïdïgh andïrnïlarï arïsarlar (nächä)
14) tnglig nomlarning öz tözi
15) anchulayu oq arïgh süzüg yig bilgä
16) bilikig bulmaqï balur, nächä tnglig
17) nom oghushi ymä ärtükdäg tözlüg

18) arïgh süzüg köni bilgä bilik üzä
19) anchulayu oq alqu ärksinmäk qut-
20) lugh ülüglüg barchanï tuta
21) tükäl tolghurmaqï bolur. alqu
22) qïlïnchlïgh örtügläri arïmaqï
23) bolur. alqu qïlïnchlïgh örtügläri

13) توسالغۇ - خەتەرلىرى تازىلانسا، شۇنىڭغا
14) باراۋەر نوملارنىڭ ئۆز ماھىيىتى
15) ئوخشاشلا پاك، سۈزۈك بولۇپ، ياخشى ئەقىل -
16) بىلىمگە ئىگە بولالايدۇ. قانچىلىك مۇناسىپ
17) نوم قوۋمى ئۆتكەندەك ماھىيەتلىك
ئەجرىگە
18) پاك، سۈزۈك توغرا ئەقىل - بىلىم بىلەن
19) ئاشۇنداق ھەممىدە قۇدرەت تاپىدىغان قۇتلۇق -
20) تەلەيلىك ھەممىنى يىغىپ
21) تۆگەل تولدۇرالايدۇ. بارلىق
22) ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىدىن پاكلانغان
23) بولىدۇ. بارلىق قىلغان گۇناھلىرى

II. 23a (ikinti üch otuz)

ئىككىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

79. 1) birtämläti arïghu üchün anïn chin kirtü
2) töz üzä chin kirtü bilgä bilig
3) üzä chininchä blgü tözin körsär,
4) anï chin kirtü tip bilmish krgäk.
5) tüzünlär körmäki tip titir.
6) köni tüz tuymaq burxan qutïn
7) .... öküsh tälim tïnlghlarïgh inch
8) .... larï tolp yirtinchü irinch
9) .... ulugh quwraghnïng
10) .... ining adgülüg
11) .... ingä äw ....
12) (ulatï) lar ärsär, anchulayu oq biz
13) ulatï alqu tïnlghlar ymä üzäliksiz
14) köni tüz tuymaq burxan qutïn bulup
15) öküsh tïnlghlarïgh ämläyü öküsh tïnlgh
16) larïgh inch mängilig qïlu tolp
17) yirtinchüg irinchkäp, öküsh tälim ulugh

18) quwraghnïng tngrili yalanguqlïnïng
19) adgülüg ashïghlïghï üchün nomlugh tilgän-
20) ig äwirü yrlïqasunlar tip titmiş
21) krgäk. sariputraya bu ärür buyan
22) äwirmäklig ögmäk buyanlïgh ögmäki

1.79) بىردىنلا تازىلىنىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى چىن، ھەقىقىي
2) ماھىيەت بىلەن، چىن - ھەقىقىي ئەقىل - بىلىم
3) بىلەن، چىن بەلگە، ماھىيەت بىلەن كۆرگەندە،
4) ئۇنى چىن - ھەقىقىي دەپ بىلىش كېرەك.
5) (بۇ) ئالىيجانابلارنىڭ كۆرمىكى دەپ ئاتىلىدۇ.
6) توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىنى
7) ....كۆپ قېتىم جانلىقلارنى خاتىرجەم
8) ....پۈتۈن، يەر - جاھان تىنچ
9) ....ئۇلۇغ جامائەتنىڭ
10) ....ياخشىلىق
11) ....ئۆي.........
12) ۋە باشقىلار بولسا، شۇ ھامان بىز
13) ۋە بارلىق جانلىقلار يەنە ئەڭ ئۈستۈنكى
14) توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىنى ئىزدەپ تېپىپ،
15) نۇرغۇنلىغان جانلىقلارنى داۋالاپ، نۇرغۇنلىغان جانلىق -
16) لارنى خاتىرجەم، شاد - خورام قىلىپ، پۈتۈن
17) يەر - جاھاننى تىنچلاندۇرۇپ، نۇرغۇنلىغان -
كۆپلىگەن ئۇلۇغ
18) جامائەتنىڭ، تەڭرىلەرنىڭ، ئىنسانلارنىڭ
19) ياخشىلىقى، پايدا - مەنپەئەتى ئۈچۈن، نوملۇق چاق -
20) نى ئايلاندۇرسۇن دەپ دېيىشى
21) كېرەك. ھەي سارىپۇترا[107]، ساۋاب بېغىشلىماقنىڭ
22) مەدھىيىسى بۇدۇر. ساۋابلىق مەدھىيىسى

II. 23b

80. 1) ashnuqï buyanta utar yigätür, birki-
2) ä ülüshingä yitmäz, oqshamaz

3) yöläshtürgäli ymä boltuqmaz, sarïputra-
4) ya. kim qayu tüzünlär oghlï tüz-
5) ünlär qïzï bu sutur nom ärdinig
6) alïp täginip tutsarlar, oqïsarlar,
7) adïnlarqa ymä (oqïtsar) nom –
8) lasarlar könisichä körkitsärlär,

9) munïng buyanlïgh ögmäki ......
10) öküsh tälim ülgüsüz ....
11) sariputriya üch ....
12) .... qi qayu ......
13) tïnlghlar ärsär, olar barcha tü(käl)-
14) lig kishi ät'özin bulup. kishi
15) ät'özin bulup yana bratyikabut
16) qutïn bulsarlar, kim qayu tüz-
17) ünlär oghlï, tüzünlär qïz-
18) ï olarqa ayanchang köngülin tapïnghu
19) üchün ash ichkü, ton kädim tült
20) tüshäk iglämishtäki ot ämtä
21) ulatïlar üzä nächä kädäki oza-
22) tï tapïnïp udunup ayayu aghïrlayu
23) birlä yana sumir taghcha ärdinilig

ب

180) ئىلگىرىكى ساۋابتىن ئېشىپ چۈشىدۇكى ئىلگىرىكىسى
2) (كېيىنكىسىنىڭ) بىر ئۈلۈشىگىمۇ يەتمەيدۇ،
ئوخشاشمايدۇ
3) تەڭلەشتۈرگىلىمۇ بولمايدۇ. ھەي سارىپۇترا،
4) قايسىبىر ئېسىللار ئوغلى
5) ئېسىللار قىزى بۇ سۇترا– نوم ئەردىنىنى
6) ئېلىپ، ئۇنى قولىدا تۇتسا، ئوقۇسا،
7) باشقىلارغا يەنە ئوقۇتسا، نوم–
8) لىسا (چۈشەندۈرسە)، توغرا (ماھىيىتىنى)
كۆرسەتسە،
9) ئۇنىڭ ساۋابلىق مەدھىيىسى..............
10) ناھايىتى كۆپ – سانسىز...............
11) ھەي سارىپۇترا، ئۈچ...........
12) ....قايسى.............
13) جانلىقلار بولسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مەڭگۈ –
14) لۈك كىشى ئەتئۆزىگە (تېنىگە) ئېرىشىدۇ، كىشى
15) ئەتئۆزىگە ئېرىشىپ، يەنە پراتيېكايا بۇت
16) قۇتىغا ئېرىشسە، قايسىبىر
17) ئېسىللار ئوغلى، ئېسىللار قىزى
18) ئۇلار قەدىرلەيدىغان كۆڭلى بىلەن چوقۇنغانلىقى
19) ئۈچۈن، يېمەك – ئىچمەك، تون – كېيىم، ئورۇن –
20) كۆرپە، كېسەل بولغان ۋاقىتتىكى دورا – دارمان
21) قاتارلىقلار بىلەن ئەڭ ئاخىرغىچە ئىز –
22) چىل ھۆرمەتلەپ – قەدىرلەپ خىزمىتىدە بولۇش
23) بىلەن بىللە، يەنە سۇمىر تاغدەك ئەردىنىلىك

II. 24a (ikinti tört ötuz)

81. 1) ögmäklär üzä tolghurup tapïnsar
2) udunsarlar, ol pratyikabut arxant-
3) lar nïrwanqa kirmishintä kin yana
4) olarqa yiti ärdinilär üzä inchä
5) qltï altun·kümüsh yinchü wayturi
6) chäch qash qïzïl yinchü ärdinilär üzä

7) (itiglig) idiz ästüplär turghurup
8) (adruq) adruq yinchkä toochlär bralar

ئىككىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە تۆتىنچى (ياپراق) ئا

181) مەدھىيىلەر بىلەن تولدۇرۇپ خىزمىتىدە بولسا،
2) تېۋىنسا، ئۇ پراتيېكا بۇت، ئارخات–
3) لار[108] نىرۋانغا كىرگەندىن كېيىن، يەنە
4) ئۇلارغا يەتتە ئەردىنى[109] بىلەن يەنى
5) ئالتۇن، كۈمۈش، مەرۋايىت، ۋايتۇرى
6) چەچ، قاشتېشى، قىزىل مەرۋايىت قاتارلىق
ئەردىنىلەر بىلەن
7) بېزەلگەن ئېگىز مۇنارلارنى ياساپ – تۇرغۇزۇپ،
8) ھەرخىل ئېسىل تۇغ – ئەلەملەر،

9) (kushatrlar) üzä asïp salïnturup
10) .... sarlar sarïbudrï
11) ya .... (kim qayu tüz)-
12) ünlär oghlï tüzünlär qïzïnïng
13) bayan ädgü qïlïnchï öküsh täginür
14) ärkimu, saripudrï inchä tip ötünti.
15) öküsh täginür atï kötrülmishä
16) antagh täginür adgün barmïsha
17) täp tngri tngrisi burxan yrlïqadï.
18) kim qayu tüzünlär oghlï tüzünlär
19) qïzï bu sutur ärdinig tutsarlar,
20) itinsärlär, oqïsarlar, tolp qamagh
21) tïnlghlarqa könisinchä ädgüti nom-
22) lasarlar, üzäliksiz köni tüzüni

9) سايىۋەنلەر ئېسىپ،
10) ....ھەي سارىپۇترا،
11) ....« قايسىبىر
12) ئېسىللار ئوغلى، ئېسىللار قىزلىرىنىڭ
13) ساۋابلىق ئىش - ئەمەللىرى تېخىمۇ ئېشىپ
14) بېرىشى مۇمكىنمىدۇر ؟ » دەپ سارىپۇترا سورىدى.
15) « ئېشىپ بارىدۇ، نامى مەشھۇرۇم،
16) ئاشۇنداق ھالدا تېخىمۇ ئېشىپ بارىدۇ »
17) دەپ جاۋاب بەردى تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان.
18) قايسىبىر ئېسىللار ئوغلى، ئېسىللار
19) قىزى بۇ سۇتۇر ئەردىنىنى تۇتسا،
20) ئۇنىڭ بىلەن ئۆزىنى قوراللاندۇرسا، ئۇنى ئوقۇسا، بارلىق
21) ئىنسانلارغا ئۇنى ئۆز ئەينى بويىچە ئەستايىدىل نوم-
22) لىسا، ئۆزلۈكسىز ھالدا ئۆز ئەينى ھەقىقىي

II. 24b

ب

82\. 1) tuyunghuqa qut qolunsarlar, anïng
2) buyanï öküsh tälim bolur. buyanlïgh
3) ögmäki ashnuqï buyanta utar,
4) yigätür. yüz ülüshintä bir ülüsh-
5) ingä ymä yitmäz, oqshamaz.
6) ol nä üchün tip tisär, tüzünlär
7) oghlïya anïn kim qayu tüzün-
8) lär oghlï, tüzünlär qïzï ......
9) ...... gh orunta öntïn sïngar.....
10) oghushlarïntaqï atï kötrülmish ......
11) nomlugh tilgän äw ......
12) ...... bushi ......
13) ta qltï nom bushïgh yig üstünki
14) yrlïqayurmn. ol ödün ol
15) quwraghta ärigmä tümän tirig öz-
16) lüglär öz öz orunlarïnta örü
17) turup qayutïn sïngar atï köt-
18) rülmish ärsär, andïn sïngar yaqïn barïp
19) ong angnïnlarïntaqï tonlarïn achï-
20) nïp, ong tizlarïn chökidip ayalar-
21) ïn qawshurup atï kötrülmishkä

82 1) تۇيغۇ ئارقىلىق قۇتقا ئىگە بولسا، ئۇنىڭ
2) ساۋابى ناھايىتى كۆپ بولىدۇ. بۇ خىل ساۋابلىق
3) مەدھىيىسى ئىلگىرىكى ساۋابلارنى بېسىپ
4) چۈشىدۇ. ئىلگىرىكى ساۋابلار بۇ ساۋابنىڭ يۈز
ئۈلۈشىنىڭ بىر ئۈلۈشى-
5) گە يەتمەيدۇ ئوخشاشمايدۇ.
6) بۇ نېمە ئۈچۈن دېگەندە، ئېسىللار
7) ئوغلى، بۇنى قايسىبىر ئېسىللار
8) ئوغلى، ئېسىللار قىزى............
9) ...ئورۇندا ئون تەرەپتىكى......
10) قوۋملىرىدىكى نامى مەشھۇر......
11) نوم چاقىنى ئايلان-.........
12) ....سەدىقە.........
13) ...نوم سەدىقىسىنى ئەڭ ئۈستۈنكى دەپ
14) قارايمەن. بۇ ۋاقىتتا، ئۇ
15) جامائەت ئارىسىدا مەدھىيىلىگەن تۈمەنلىگەن تىرىك - جان-
16) لىقلار ھەممىسى ئۆز ئورۇنلىرىدىن ئۆرە
17) تۇرۇپ، نامى مەشھۇر قايسى تەرەپتە
18) بولسا، شۇ تەرەپكە يېقىن بېرىپ،
19) ئوڭ مۈرىسىنى يالىڭاچلاپ،
20) ئوڭ تىزلىرى بىلەن يۈكۈنۈپ، ئالىقانلىرىنى
21) جۈپلەپ نامى مەشھۇر تەڭرىدىن

22) inchä tip ötüntilär:
23) atï kötrülmish-ä bu sutur nom ärdinig

II. 25a (ikinti bish otuz)

83\. 1) oqïyu sözlälim. adïnlarqa ymä kingürü
2) acha yada könisinchä körkitälim. bïshrunu
3) bütürü örgänch ödtün turghuralïm.
4) nä üchün tip tisär, atï kötrül-
5) mishä biz ämti munitäg ädgü nom
6) tïltaghïnta üzäliksiz köni tüz
7) (tuymaq) burxan qutï kösüsh ......
8) .... anta ötrü tngrilär
9) ärklig xormuzta atï kötrülmish
10) ...... kä tängridäm mantarik
11) xua chächäklär ...... dilär ......
12) ...... tükätip inchip muntagh tip
13) ötünti: atï kötrülmishä, bu nom
14) ärdini ärsär, bodsitwalarnïng ädgülüg
15) yïltïzïn tarïtïp, toghum azunlugh
16) örtüglärning yïltïzïn kästächï
17) tip sözlätilmish ärür. atï kötrülmish
18) yrlïqadï: antagh ol, kawsikiya
19) antagh ärür. nä üchün tip tisär.
20) tngrilär ärkligiyä män ötkürü
21) oyurmn ol, inchip sanghuluqsuz sansïz
22) kalp ödlär ärtmishintä anchulayu

II. 25b

84\. 1) kälmish ayaghqa tägimlig köni
2) tüzüni tuymïsh yirtinchüg uqmïsh
3) üzäliksiz är tüzin äränlärig
4) turulturtachï, tängrilärning yalanguq-
5) larnïng baqshisi, ulugh yruqnung
6) ögmäki atlïgh burxan atï kötrül-
7) mish yirtinchütä blgürtmish ärti.
8) (tngri)lär ärkligiya anch(ulayu)

22) مۇنداق دەپ سورىدى:
23) نامى مەشھۇر (تەڭرىم) ! بۇ سۈتۈر نوم ئەردىنىنى

ئىككىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە بەشىنچى (ياپراق) ئا

83 1) ئوقۇپ سۆزلەيلى، ئۇنى يەنە باشقىلارغا كەڭ دائىرىدە،
2) ئوچۇق ـ ئاشكارا ئۆز ئەينىچە كۆرسىتەيلى،
تىرىشىپ تىرىشىپ ـ
3) ئىزدىنىپ ئۆگىنىدىغان ۋەزىيەت يارىتايلى.
4) نېمە ئۈچۈن دېگەندە، ھەي نامى مەشھۇر
5) (تەڭرىم) ، بىز ئەمدى بۇنداق ياخشى نوم
6) خاسىيىتىدىن ئەڭ يۇكسەك. توغرا، تۈز
7) تۇيماق⑪⑩ بۇرخان قۇتىنى ئارزۇ قىلىش.........
8) ....ئاندىن كېيىن
9) قۇدرەتلىك تەڭرى خورمۇزتا نامى مەشھۇر
10) ....ئاسماندىن چۈشكەن ئۆسۈملۈك ـ
11) گۈل چېچەكلەر............
12) ...تۈگىتىپ، ئاندىن مۇنداق دەپ
13) ئۆتۈندى: « نامى مەشھۇر (تەڭرىم) ، بۇ نوم
14) ئەردىنى بولسا، بودساتۋالارنىڭ پەزىلەتلىك
15) يىلتىزلىرىنى تارقىتىپ، تۇغۇملۇق دۇنيادىكى
16) گۇناھلارنىڭ يىلتىزىنى كېسىدىغان ئەقىدە دەپ
17) سۆزلىنىدۇ » . نامى مەشھۇر تەڭرى
18) مۇنداق دېدى: « شۇنداق كاۋىسكى،
19) شۇنداقتۇر. نېمە ئۈچۈن دېگەندە،
20) ھەي، تەڭرىلەرنىڭ قۇدرەتلىكى، مەن چوڭقۇر
21) ئويلايمەنكى، شۇنداق قىلىپ ساناپ تۈگەتكۈسىز ـ سانسىز
22) كالپ زامانلار ئۆتكەندىن كېيىن، ئاشۇنداق

ب

84 1) كەلگەن، ھۆرمەتكە لايىق، توغرا
2) ۋە تۈز تۇيغان، يەر ـ جاھاننى چۈشەنگەن
3) ئەڭ يۇكسەك ئادەملەرنىڭ ئەڭ سەممىيلىرىنى
4) توختاتقۇچى، تەڭرىلەرنىڭ، ئىنسانلارنىڭ
5) ئۇستازى، ئۇلۇغ يورۇقنىڭ
6) مەدھىيىسى ئاتلىق بۇرخان دېگەن مەشھۇر نامى
7) دۇنيادا تونۇلغانىدى.
8) تەڭرىلەرنىڭ قۇدرەتلىكى، ئاشۇنداق

9) kälmish ayaghqa tägimlig (köni tüz)-
10) üni tuymïsh ulugh yruqnung (ögmäki)
11) (atlgh) ol burxan ....
12) .... tükäl ärti.
13) anïng yïghïlmish bashtïnqï quwraghï bir
14) tümän kolti bar ärti. alqughun
15) yaghïgh yänchmish aqïghsïz ädgükä tägmish
16) ärtilär. anïng inchip ikinti srawak
17) quwraghï säkiz toquz on yüz
18) ming kolti bar ärti. anïng üchünch-
19) i shrawak quwraghï ärsär, toquz on
20) toquz yüzming kolti bar ärti.
21) olar barcha yaghïgh yänchmïsh aqïgh-
22) siz ädgükä tägmish ärtilär.
23) tängrilär ärkligiyä

9) كەلگەن، ھۆرمەتكە لايىق، توغرا تۈز
10) تۈيغان، ئۇلۇغ يورۇقنىڭ مەدھىيىسى
11) ئاتلىق ئۇ بۇرخان............
12) ....تۈگەل ئىدى،
13) ئۇلارنىڭ يىغىلغان ئەڭ دەسلەپكى جامائىتى بىر
14) تۈمەن كولتى بار ئىدى، بارلىق
15) دۈشمەنلەرنى يانجىغان، ئاقمايدىغان ياخشىلىققا يەتكەن-
16) دى. شۇنداق قىلىپ، ئىككىنچى شراۋاك
17) جامائىتى سەكسەن - توقسەن يۈز
18) مىڭ (8 - 9 مىليون) كولتى بار ئىدى. ئۇنىڭ ئۈچىن-
19) چى شراۋاك جامائىتى بولسا، توقسەن
20) توققۇز يۈز مىڭ (9 مىليون 9 يۈز مىڭ) كولتى بار ئىدى.
21) ئۇلار بارلىق دۈشمەنلەرنى يوقىتىپ، ئاقمايدى-
22) غان ياخشىلىققا يەتكەنىدى.
23) ھەي، تەڭرىلەرنىڭ قۇدرەتلىكى،

II. 26a (ikinti altï otuz)

85. 1) ol ödün anchulayu kälmish ayaghqa
2) tägimlig köni tüzüni tuymish ulugh
3) yruqnung ögmäki atlgh ol tngri
4) tngrisi burxan birlä tngrilig
5) yirtinchütä birlä äzrualïgh
6) tü... lär ymä bramanlar birlä
7) (tïnlghlar)nïng ashïghlïghï üchün
8) .... blgürmish ärti. tngrilär
9) (ärkli)giyä, ol ödtä bir käng
10) ..... tunï atlïgh bir qunchuy
11) ..... yïghïlmïs ....
12) .... i ötrü bu nom ärdinig atï köt-
13) rülmish anchulayu kälmish ulugh yruqnung
14) ögmäki atlgh tngri tngrisi burxan-
15) nïng üskintä ashitip tuta iltinu
16) täginip alqu tïnlghlarqa köni
17) kirtüsinchä aytï körkitti ol
18) üsäliksiz köni tüz bodï tuyunmaq-
19) ta olurtï. ol qunchuy ölgäysük-
20) tä tishi ät'özin qodup ärkäk
21) ärkligig bulup tapïp turqaru oza-
22) tï tngrili yalanguqlïnïng arasïn-

ئىككىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە ئالتىنچى (ياپراق) ئا

85 1) ئۇ زاماندا، شۇنداق كەلگەن، ھۆرمەتكە
2) سازاۋەر، توغرا، تۈزلۈك بىلەن تۇيغان، ئۇلۇغ
3) يورۇقنىڭ مەدھىيىسى ئاتلىق تەڭرىلەر
4) تەڭرىسى بۇرخان بىلەن تەڭرىلىك
5) دۇنيادا بىللە ئەزرۇ ئالىق
6) ......يەنە برامانلار بىلەن
7) (جانلىقلار) نىڭ پايدا - مەنپەئەتى ئۈچۈن،
8) ......بارلىققا كەلگەنىدى: ھەي تەڭرىلەرنىڭ
9) قۇدرەتلىكى، ئۇ زاماندا، بىر كەڭ
10) ....ئاتلىق بىر مەلىكە
11) ...يىغىلغان.........
12) ......ئاندىن كېيىن بۇ نوم ئەردىنىنى نامى مەش-
13) ھۇر، شۇنداق كەلگەن، ئۇلۇغ يورۇقنىڭ
14) مەدھىيىسى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان-
15) نىڭ ئالدىدا ئاڭلاپ، قولىدا تۇتۇپ، ئۆز يېنىدىن
16) ئايرىماي، بارلىق جانلىقلارغا توغرا،
17) ھەقىقىي پېتى سۆزلەپ كۆرسەتتى. ئۇ
18) يۈكسەك، توغرا، تۈز بودى[111] تۇيۇنماق-
19) تا ئولتۇردى. ئۇ مەلىكە ئۆلەي دەپقالغان-
20) دا ئايالىق ئەتئۆزىنى تاشلاپ، ئەركەكلىك
21) قىياپەتكە كىرىپ، ھەر دائىم
22) تەڭرىلەر (ۋە) ئادەملەرنىڭ ئارىسى-

II. 26b

86. 1) ta toghup anta basa säkiz
2) tümän tört ming qata chakrawart
3) qan bolup ärdini yruqïn yaltïrtachï
4) atlgh burxan boltï. kawsikiya,
5) ol ödtä öngdün yïngaqta
6) yüz ming kolti burxanlar ulushïnta
7) nom nomlayu yrlïqar . . . . . .
8) ol ödtä könisinchä kö – . . . . . .
9) tägintim kawsikiya . . . . . .
10) qayular ol atï kötrülmish. . . . . .
11) . . . . . . – mish ayaghqa (tägimlig)
12) . . . . . . iltirtächi
13) atlgh burxannïng atïn äshitgüchä
14) ärsär, abiyas tïltaghlïgh alqu
15) qïlïnchlïgh örtüglärin üzärlär
16) käsärlär. ölgäysüktä ymä yügärür
17) bolup, olar tishi ät'öznüng
18) üzlünchüsi ärür tip bilmish krgäk.
19) tüzünlär oghlïya, bu altun
20) önglüg yruq yaltïrïghlïq qopta
21) kötrülmish nom iliki suturnung

22) adruq adruq ädgü asïghï bar ärür.
23) bodi tigmä nomlarïgh kingürü yadmaq

II. 27a (ikinti yiti otuz)

87. 1) ï bolur. kim qayu toyïnlar ap
2) ymä shamananchlar ap ymä upasilar,
3) upasanchlar bu altun önglüg
4) yruq yaltrïqlïgh qapta kötrülmish
5) nom iliki sutur ärdinig boshghunup
6) nomlayur, ol ulushta tört türlüg
7) asïgh tusularïgh bulur.
8) . . . (qayu) ol tört tip tisär,
9) (ang ilki) ol iliklär qanlarnïng
10) (sülüg küchi) bolur. ikinti, alqu

ب

186) ـدا تۇغۇلۇپ، ئاندىن كېيىن، سەككىز
2) تۈمەن تۆت مىڭ قاتا چاكراۋارت⑫
3) خان بولۇپ، ئەردىنى يورۇقنى يالتىراتقۇچى
4) ئاتلىق بۇرخان بولدى. ھەي كاۋسكى،
5) ئۇ ۋاقىتتا، ئوڭ تەرەپتە،
6) يۈز مىڭ كولتى بۇرخانلار ئېلىدە
7) نوم تەپسىر قىلىپ،...
8) ئۇ ۋاقىتتا، توغرا ھالدا.........
9) يەتتىم. ھەي كاۋىسكى،......
10) كىملەر ئۇ. نامى مەشھۇر......
11) ......ھۆرمەتكە سازاۋەر
12) ....يېتەكلىگۈچى
13) ئاتلىق بۇرخاننىڭ نامىنى ئاڭلىغۇچە
14) بولسا، ئابىياس سەۋەبلىك بارلىق
15) يامان قىلمىشلىق گۇناھلىرى ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ،
16) كېسىلىدۇ، ئۆلەي دەپ قالغاندا يۈگۈرەيدىغان
17) بولۇپ كېتىدۇ، بۇلارنى چىشى ئەتئۆزنىڭ
18) تۈگىشى دەپ بىلىش كېرەك.
19) ھەي ئېسىللار ئوغلى، بۇ ئالتۇن
20) رەڭلىك نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
21) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق سۇتۇر -
(سۇترا) نىڭ
22) ھەر تۈرلۈك ياخشىلىقى، پايدىسى بار
23) بودى دەپ ئاتالغان نوملارنى كەڭرى يېيىش

ئىككىنچى (تۆپلەم) يىگرمە يەتتىنچى (ياپراق) ئا

87 1) لازىم. قايسىبىر تويىنلار، مەيلى
2) سامانچىلار بولسۇن، مەيلى ئۇپاسلار؛
3) ئۇپاسانچىلار بولسۇن، بۇ ئالتۇن رەڭلىك
4) نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
5) نوم پادىشاھى ئاتلىق سۇتۇر ئەردىنىنى ئۆگىنىپ
6) ئۇنى نوملىسا، ئۇ ئەل - يۇرت تۆت تۈرلۈك
7) پايدا - مەنپەئەتكە ئېرىشىدۇ.
8) ...بۇ تۆت تۈرلۈك پايدا - مەنپەئەت قايسى دېگەندە،
9) ئەڭ ئالدىنقىسى، ئىلىكلەر - خانلارنىڭ
10) جەڭگىۋار قوشۇنى بولىدۇ. ئىككىنچى، بارلىق

11) . . . lar . . . i bolurlar . . . . . .
12) (ü)chünch usun . . . . . . tïdïgh (ada)
13) larï amrïlïp yat yaghïqa basïntur-
14) matïn inchkülüg mängilig bolurlar.
15) törtünch kirtü nomugh acha yada
16) nomlayu yig adruq ädgüsingä
17) tägkäli tägimlig bolurlar.
18) birük kim qayu tüzünlär oghlï,
19) tüzünlär qïzïnïng qulghaqlarïn-
20) ta bu tütrüm täring yörüglüg nom
21) ilikining täring yörügi birkiä
22) yolatqucha ärsär, ötrü olar

(11 ......بولىدۇ
(12 ئۈچىنچى، ھەر دائىم ...... توسالغۇ، خەۋپ ـ خەتەر ـ
(13 لەردىن ، خاتىرجەم بولۇپ ، يات دۈشمەنلەر تەرىپىدىن باستۇرۇلماي،
(14 خاتىرجەم، خۇشال ـ خۇرام تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.
(15 ھەقىقىي نومنى چوڭقۇر ئىزاھلاپ، كېڭەيتىپ،
(16 شەرھلەپ، ئاجايىپ ياخشى پەزىلەتكە
(17 يېتىشكە سازاۋەر بولىدۇ.
(18 مۇبادا قايسىبىر ئېسىللار ئوغلى،
(19 ئېسىللار قىزىنىڭ قۇلاقلىرىغا
(20 بۇ ناھايىتى چوڭقۇر مەنىلىك نوم
(21 پادىشاھىنىڭ چوڭقۇر مەنىسىنى بىرلا قېتىم
(22 ئاڭلىتىپ قويسىلا، ئۇلار

II. 27b

ب

88. 1) burqan ärdinig ayïghlamadïn, nom ärdinig
2) yiniklämädin, bursang quwragh ärdinig
3) uchuzlamadin, tïnlïgh oghlanlarï-
4) nïng tarïmaduq ädgülüg yïltïzlar-
5) ïn tarïtturghaylar. tarïmïsh
6) ädgü yïltïzlarïn üklittürüp ashturup bïsh-
7) rundurghaylar. alqu yirtinchü-
8) däki tïnlghlarïgh barcha . . . . . .
9) ichintäki altï bramït . . . . . .
10) ïnta yorïghuqa bïshrun . . . . . .
11) . . . . . . ärigchi (bolur)lar. (tip tngri)
12) (tngrisi burxan yrlïqadï. ötrü)
13) kök qalïq aghïlïqï bodistw, äzrua,
14) xormuzta tört maxarancha tängri
15) lärtä ulatï qamagh tängrilär tängri
16) tängrisi burqantïn bu tütrüm täring
17) yörüglüg nom yrlïqïn äshitip,
18) ötrü olurmïsh orunlarïntïn örü
19) turup, birtin sïngar ong[1] ängin-
20) lärintäki tonlarïn achïnïp, aya-
21) larïn qawshurup, tïzlarïn chökitip,

88 1) بۇرخان ئەردىنىنى يامان كۆرمەستىن، نوم ئەردىنىنى
2) يېنىك چاغلىماستىن، بۇرساڭ جامائەت ئەردىنىنى
3) سەل چاغلىماستىن، جانلىقلار پەزىلەتلىرى ـ
4) نىڭ تېرىپ كۆكلەتەلمىگەن ياخشىلىق يىلتىزلىرى ـ
5) نى تېرىپ كۆكلىتىدۇ، تېرىغان
6) ياخشىلىق يىلتىزلىرىنى تېخىمۇ كۆپەيتىپ ـ ئاشۇرۇپ
7) ۋايىغا يەتكۈزىدۇ. پۈتۈن يەر ـ جاھان ـ
8) دىكى جانلىقلارنىڭ ھەممىسى.........
9) ئىچىدىكى ئالتە برامىت.........
(10 ...يۇرۇشكە تىرىش.........
(11 ....بولىدۇ، دەپ تەڭرىلەر
(12 تەڭرىسى بۇرخان يارلىق قىلدى. ئاندىن كېيىن،
(13 كۆك ئاسمان خەزىنىسى بودىساتۋا ئەزرۇئا،
(14 خورمۇزتا، تۆت ماھاراج تەڭرى ـ
(15 لەردىن (ۋە) بارلىق تەڭرىلەر تەڭرى
(16 تەڭرىسى بۇرخاندىن بۇ ناھايىتى چوڭقۇر
(17 مەنىلىك نوم يارلىقىنى ئاڭلاپ،
(18 ئاندىن ئولتۇرغان ئورۇنلىرىدىن ئۆرە
(19 تۇرۇپ، ھەممىسى بىردەك ئوڭ قول مۈرلىرىنى
(20 يالىڭاچلاپ، ئالىقانلىرىنى
(21 جۈپلەپ، تىزلىنىپ،

---

[1] بۇ سۆز ئەسلى تېكىستتە ning نىڭ دەپ يېزىلىپ قالغان. بىز كونتېكىستكە ئاساسەن ong دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

22) ayayu aghïrlayu tngri tngrisi burxan

23) adaqïnta yinchürü töpün yükünüp,

22) ئۇلۇغ ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ

23) ئايىغىدا يۈكۈنۈپ، چوڭقۇر تەزىم قىلىپ،

II. 28a (ikinti säkiz otuz)

ئىككىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

89. 1) tngri tgnrisi burxanqa incha tip
2) ötüntilär. ärtingü tanglanchïgh
3) mungadïnchigh titir tngrim bu nom ärdini-
4) ning tütrüm täring yörügi. birük
5) qayu yir orunta, qayu qayu ulushta,
6) balïqta, bu tütrüm täring yörüglüg
7) (us täg) tatïghlïgh iki türlüg
8) bilgä biliklärning blgülärintä
9) .... ïduq bögü biliklig burqan
10) (nom tözin) tüpin uqïttachï biltürtächi

11) ...... lüg ......
12) ...... lüg körk ...... bu altun
13) önglüg yruq yaltrïqlïgh qapta köt-
14) rülmish nom iliki nomlatachï oqïtta-

15) chï bilgälär bar ärsär, ötrü ol
16) yirtä orunta ulushta balïqta
17) tört türlüg ulugh ashïgh tusu bolghay.
18) qayular ol tört tip tisär, inchä

19) qltï ang ilki ol balïq ulushtaqï
20) ili qanïnïng sülüg küchi ashïl-
21) ghay küchätkäy. ach qïs ig kägän

22) yoghï yawlaq bolmaghay. öz yash uzun

189) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق دەپ
2) ئۆتۈندى: « ئاجايىپ ھەيران قالارلىق
3) ئىكەن، تەڭرىم، بۇ نوم ئەردىنىنىڭ
4) ناھايىتى چوڭقۇر مەنىلىرى. بىراق
5) قايسى يەر - ئورۇندا، قايسى ئەلدە،
6) قايسى شەھەردە بۇ ئاجايىپ چوڭقۇر مەنىلىك،
7) ناھايىتى تاتلىق، ئىككى تۈرلۈك
8) ئەقىل - بىلىمنىڭ بەلگىلىرىدە،
9) ......مۇقەددەس دانا - بىلىملىك بۇرخان
10) نوم ئەقىدىلىرىنىڭ ئاساس - ماھىيىتىنى تولۇق ئۇقتۇرىدىغان - بىلدۈرىدىغان
11) ....
12) ......كۆك ...... بۇ ئالتۇن
13) رەڭلىك نۇرلۇق - يالتىراق ھەممىدىن ئۇستۇن
14) تۇرىدىغان نوم پادىشاھىنى شەرھلىيەلەيدىغان - چۈشەندۈرەلەيدىغان
15) بىلىملىكلەر بار بولسا، ئاندىن ئۇ
16) يەردە - ئورۇندا، ئەلدە - شەھەردە
17) تۆت تۈرلۈك ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئەت بار بولىدۇ.
18) بۇ تۆت تۈرلۈك پايدا - مەنپەئەت قايسى دېگەندە، بۇلار
19) تۆۋەندىكىچە: ئەڭ دەسلەپكىسى، ئۇ شەھەر - دۆلەتتىكى
20) ئەل خانىنىڭ ھەربىي كۈچى ئاشىدۇ،
21) قۇدرەت تاپىدۇ. (ئۇ جايدا) ئاچارچىلىق، نامراتلىق، كېسەللىك،
22) يامان نىيەتلىك دۈشمەنلەر بولمايدۇ. ئۆمرى ئۇزۇن،

II. 28b

ب

90. 1) qutlugh ülüglüg inch mängilig bolup,
2) köni nom törü ökligäy, ashïlghay.
3) ikinti ordu qarshï ichintäki qatun-

190) قۇتلۇق - بەختلىك، خاتىرجەم، شاد - خورام بولۇپ،
2) توغرا نوم قانۇنلىرى كۆچىيىدۇ.
3) ئىككىنچى، ئوردا - سارايىي ئىچىدىكى خاتۇن-

4) lar, tigitlär, bäglär, buryuqlar
5) tawsuz kürsüz. äsüksüz armaqsïz
6) irsisiz qarshïsïz tüz baz ilingä
7) qanïnga ayaghulugh amranghulugh
8) ärür üchün il ulush(nïng ichintä)
9) toyïnlar dïntarlar atlïgh ......
10) lar köni nomcha törücha ......
11) ...... ädgülüg ......
12) ...... bolghay-
13) lar, yoq quruq yala yangqu üzä
14) adarïp, ödsüz ölümin ölmägäylär.
15) törtünch, ol il ulush iyäsi ilik
16) qan üch ödlär ichintä turqaru
17) tört ulughlarï tüz yorïghay.
18) ürük uzatï tngrilär kügäy közät-
19) käy, ädgü ögli yrlïqanchuchï köngülin
20) bisïzïn bïchqusuzïn bodunïn
21) qarasïn üch ärdänikä ägkäy, ïnan-
22) turghay. alqu tïnlghlarïgh burqan
23) qutïlïgh yolta yorïzunlar ögrätin-

4) لىرى، شاھزادىلىرى، بەگلىرى ـ ئەمەلدارلىرى
5) ھىيلە ـ مىكىرسىز، راستچىل ـ سەمىمىي
6) ھەسەتسىز، جېدەل ـ ماجىرا قىلمايدىغان تۈز بولىدۇ.
(ھەممىسى)
7) ئېلىگە، خانىغا ھۆرمەت قىلىدىغان ئۇلارنى ياخشى
كۆرىدىغان
8) بولغانلىقى ئۈچۈن، ئەل ـ يۇرتى ئىچىدە
9) تويىنلار، دىندارلار ئاتلىق...... ـ
10) لار توغرا نوم بويىچە، قانۇن بويىچە ......
11) ......ياخشىلىق ....
12) ....بولغاي،
13) يوق ـ قۇرۇق بەتنام، غەيۋەت ـ شىكايەتلەردىن
14) قۇتۇلۇپ، ۋاقىتسىز ئۆلۈم بىلەن ئۆلمەيدۇ.
15) تۆتىنچى، ئۇ ئەل ـ دۆلەتنىڭ ئىگىسى ئىلىك
16) خان ئۈچ زامان ئىچىدە دائىم
17) تۆت ئۇلۇغلىرى (بىلەن) تۈزىدۇ.
18) ھەر دائىم تەڭرىلەر (ئۇنىڭ ئېلىنى) ئاسراپ كۆزىتىدۇ.
19) ياخشى نىيەت، مېھرىبان كۆڭلى بىلەن
20) قورال ـ ياراقسىز ھالدا خەلقىنى ـ
21) پۇقرالىرىنى ئۈچ ئەردىنىگە بويسۇندۇرىدۇ، ئىشەن-
22) دۈرىدۇ. بارلىق جانلىقلارنى بۇرخاننىڭ
23) قۇتلۇق يولىدا ماڭسىدى، ئۇنىڭدىن تەلىم ئالسىدى

II. 29a (ikinti toquz otuz)

ئىككىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

91. 1) sünlär ärti tip qut qoltachï
2) kösätchi bolghay. bu titir tört türlüg
3) asïgh tusular. bir ymä atï kötrül-
4) mish tngrim bu nom ärdinig kingürü yadghu
5) üchün ürük uzatï bu nom bitikig
6) oqïdachï tuttachï yalanguqlarïgh iyin
7) (tapach)ata köyü közätü tutup,
8) ...... mish orunlarïnta ...
9) aşïgh tüşü qïlu birgäybiz tip
10) ötüntilär ötrü tngri
11) tngrisi burqan olarnïng ......
12) ...... (ötüglärin) äshitü yarlïqap

1.91) دەپ قۇت تىلەيدىغان،
2) ئارزۇ قىلىدىغان بولىدۇ. مانا بۇلار تۆت تۈرلۈك
3) پايدا ـ مەنپەئەت دەپ ئاتىلىدۇ. يەنە بىرى،
4) نامى مەشھۇر تەڭرىم، بۇ نوم ئەردىنىنى كېڭەيتىپ
تارقىتىش
5) ئۈچۈن، ھەر دائىم بۇ نوم پۈتۈكنى
6) ئوقۇغۇچى، ئۇنى دەستۇر قىلغۇچى، تۇتقۇچى
ئىنسانلارنى شۇ بويىچە
7) پاسكىنىچىلىقلاردىن ساقلاپ، ئاسراپ تۇتۇپ،
8) ....ئورۇنلىرىدا ...
9) پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزۈپ بەرگەيمىز دەپ
10) ئۆتۈندى. ئاندىن كېيىن، تەڭرىلەر
11) تەڭرىسى بۇرخان ئۇلارنىڭ ......
12) ......ئۆتۈنۈشلىرىنى ئاڭلاپ،

13) ögdi alqadï, ädgü ädgü tüzünlär
14) oghlï-ya! chin kirtü ärür bu ötün-

15) miş ötügüngüzlär ulugh asïghlïgh tusu-
16) lugh titir. bu saqïnmïsh saqïnch-
17) ïngïzlarqa ämti sizlärni öt-
18) läyürmän tutushurmän bu saqïnchïgh
19) ïduq nom ilikin yadghuqa tawranïng-
20) lar, qadïghlanïnglar. birük bu nom
21) ärdini kingürü yadïlghucha ärsär,
22) ötrü mäning ädgü tityük köni kirtü

13) ئۇلارنى ماختىدى - ئالقىشلىدى، ناھايىتى ياخشى، ئېسىللار
14) ئوغۇللىرى، سىلەرنىڭ ئۆتۈنۈشىڭىزلەر چىن -
ھەقىقىي ئىكەن. بۇ ئۆتۈنگەن
15) ئۆتۈنۈشىڭىزلەر ھەقىقەتەن ناھايىتى ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئە-
16) لىك ئىكەن دېدى. بۇ ئويلىغان ئويلىرىڭىز -
17) لارغا قارىتا، ئەندى مەن سىزلەرگە شۇنداق
18) نەسىھەت قىلىمەنكى، مۇشۇ ئويۇڭلار بويىچە
19) مۇقەددەس نوم پادىشاھىنى كېڭەيتىشكە ھەرىكەتلىنىڭلار،
20) تىرىشىڭلار. ئەگەر بۇ نوم
21) ئەردىنىنى كېڭەيتىپ تارقاتساڭلار،
22) ئاندىن مېنىڭ ياخشى دېيىلگەن توغرا - چىن

II. 29b

ب

92. 1) nomlugh shasinïm yirtinchütä ürkäch
2) ödün adasïzïn inch äsäm
3) turghay tip yrlïqatï.
4) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
5) qopta kötrülmish nom iliki atlïgh
6) nom bitiktä tültä altun köwrük
7) körüp kshanti qïlmaq (törtünch) bölük.
8) ol ödün sumakitu bodistw
9) bilgä tngri tngrisi burxan(nïng)
10) soqanchïgh tatïghlïgh nom yrlïqïgh(äshitip),
11) ögrünch säwinch ......
12) ...... nom ...... ruqïn
13) saqïnu yaratïnu öz ärküsingä bartï.
14) qachan öz ärküsingä tägdüktä,
15) ötrü ol tünlä ök tülintä bir
16) ärtä bädük altun köwrüg körür
17) tüshädi. ol ymä altun köwrüg
18) kün tngri tilgänitäg tägirmi
19) körklä yruq yaltrïq üzä qop-
20) tin sïngar yarutu yaltrïtu turur
21) ärti. ol yruq yaltrïq ichintä
22) yana sansïz saqïshsïz ontïn
23) sïngarqï burxanlar ärdini söägüt-

1.92) نوملۇق ئەقىدەم يەر - جاھاندا ئۇزۇن
2) زامان خەۋپ - خەتەرسىز، ئامان - ئېسەن
3) تۇرالايدۇ دېدى.
4) ئالتۇن رەڭلىك نۇرلۇق - يالتىراقلىق
5) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
6) نوم پۈتۈكتە، چۈشىدە ئالتۇن دۇمباق
7) كۆرۈپ كشانتى (توۋا) قىلماق دېگەن تۆتىنچى بۆلەك
8) ئۇ ۋاقىتتا، سۇماكىتۇ بودساتۋا
9) دانا تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
10) ئېسىلەر، تاتلىق نوم يارلىقىنى ئاڭلاپ،
11) شاد - خۇرام ....
12) ....نوم ....
13) ئويلاپ - خىيال قىلىپ، ئۆز ئورنىغا قايتىپ باردى.
14) ئۆز ئورنىغا قايتىپ بارغاندىن
15) كېيىن، شۇ كېچىسى چۈشىدە بىر
16) ئەردە ناھايىتى چوڭ ئالتۇن دۇمباق كۆرۈپ،
17) يەنە بۇ ئالتۇن دۇمباق
18) خۇددى كۈن تەڭرىگە ئوخشاش ھەممە تەرىپىدىن
19) گۈزەل نۇر - يالتىراق چېچىپ، ھەممە
20) تەرەپنى يورۇتۇپ - يالتىرىتىپ تۇراتتى.
21) ئۇ يورۇق - يالتىراق ئىچىدە،
22) يەنە سان ساناقسىز ئون
23) تەرەپتىكى بۇرخانلار ئەردىنى سۆگەت-

II. 30a (ikinti ülüsh otuz)

93. 1) lär altïnïnta wayturï ärdini üzäki örgün-
2) lär üzäsintä olurup, ülgüsüz öküsh
3) ulugh tirin quwraghlarïgh tägrikläp,
4) ularqa nom nomlayu yrlïqamïshlari,
5) barcha bäkiz blgülüg adïrtlïgh közün-
6) tilär. anchulayu ol antagh köwrüg
7) ...... yaltrïqï ichi ......
8) ...... mungadïnchïgh saw
9) ...... körür ärkän anïng ......
10) ...... köwrük toqï
11) ....
12) .... ip..... köwrüg yangqulugh
13) ün ünär boltï. ol ün ichintä
14) yana aghïr ayïgh qïlïnchlarïgh ökünmäk
15) ksanti chamxuy qïlmaqlïgh shlok nomlar
16) äshitilür bolur tüshäti.
17) ol äshitilmish shlok taqshutlarïgh
18) sumakitu bodistwa adïrtlïgh
19) uqup köngülintä ädgüti blgüläp,
20) öyü saqïnu oq odunup kälti. nä
21) odunu bilä kim ol tülintä altun
22) köwrüg ünintin äshitilmish nächä

ئىككىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇزىنچى (ياپراق) ئا

93. 1) لەر ئاستىدا ۋايتۇرى[113] ئەردىنىلىك تەخت
2) ئۈستىدە ئولتۇرغانلىقى، سانسىزلىغان -
3) نۇرغۇنلىغان جامائەتلەرنى ئەتراپىغا يىغىپ،
4) ئۇلارغا نوم نوملاۋاتقانلىقىنىڭ
5) ھەممىسى ناھايىتى ئېنىق - ئوچۇق كۆرۈندى.
6) ئەنە شۇنداق دۇمباق
7) ....يالتىرىقى ئىچى
8) ....ئاجايىپ سۆز
9) ....كۆرۈۋاتقانىكەن، شۇنىڭ...
10) ....دۇمباق ئۇرۇۋاتقان
11) ....
12) ....دۇمباقنىڭ ئەكس ساداسى
13) پەيدا بولىدىغان بولدى. ئۇ ئۈن ئىچىدە،
14) يەنە ئېغىر - يامان قىلمىشلارغا ئۆكۈنۈپ
15) كشانتى - توۋا قىلىدىغان قوشاقلار قېتىلغان نوملارنى
16) ئاڭلاپ چۈشىدى.
17) بۇ ئېشتىلگەن شېئىر - قوشاقلارنى
18) سۇماكىتۇ بودىساتۋا ئېنىق
19) ئوقۇپ، كۆڭلىدە ياخشى جەزم قىلىپ،
20) ئوي - خىيال سۈرۈۋېتىپ ئويغىنىپ كەتتى.
21) ئويغانغان ھامان شۇ چۈشىدە ئالتۇن
22) دۇمباق ئۈنى (ۋە) قانچىلىك شېئىر - قوشاقلارق

II. 30b

94. 1) shlok taqshutlar ärsär, barchanï
2) oq shashudsuz yanglughsuz bir äksük-
3) süz tükäl köngülintä tuttï.
4) qachan yrun yruduqta ymä ök ulugh
5) tirin quwragh üzä tägrikläp tapïn-
6) ghuluq udunghuluq äd tawarlar alïp

7) rachagrx känt ti ......
8) ...... sïngar qutlugh ......
9) ...... gh ärti ärsär, ad .....
10) barïp tngri tngrisi burxan ......
11) ...... yi ......

ب

94. 1) ئاڭلىغان بولسا، ئۇنىڭ ھەممىسىنى، ھېچقانداق
2) خاتالىقسىز، كەم - كۈتىسىز، بىرىنىمۇ
3) ئۇنتۇپ قالماي تولۇق يادلىۋالدى.
4) تاڭ يورۇغاندا، يەنە ئوخشاشلا نۇرغۇنلىغان
5) جامائەت يىغىلىپ، چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، ھۆرمەت -
6) ئېھتىرام بىلەن تېۋىنىپ، بېرىدىغان مال -
دۇنيالارنى كەلتۇرۇپ
7) راچاگرھ[114] شەھىرى.........
8) ......تەرەپ قۇتلۇق ....
9) ......بولغان بولسا، ....
10) بېرىپ، تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ...
11) ....

12) . . . .
13) qïlïp ongarula üch yolï
14) tägzinip kitip, birtin sïngar
15) olurup ayasïn qawsurup aghïr
16) ayamaqïn tngri tngrisi burxan
17) yüzingä titrü körüp incha tip
18) ötünti. atï kötrülmish
19) ayaghqa tägimlig tngrim, män tün
20) tünlä tülümtä körü qanïchsïz
21) körklä altun köwrüg körtüm.
22) bir braman kälip toqïyur tüshädim.

12) ....
13) قىلىپ، ئوڭغا ئۆرۈلۈپ، ئۈچ قېتىم
14) ئايلىنىپ بولۇپ، بىر تەرەپتە
15) ئولتۇرۇپ، ئالىقانلىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، قاتتىق
16) ھۆرمەت بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
17) يۈزىگە تەلمۈرۈپ قاراپ، مۇنداق دەپ
18) ئۆتۈندى: نامى مەشھۇر،
19) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، مەن كېچە
20) چۈشۈمدە، كۆرۈپ قانغۇسىز
21) چىرايلىق ئالتۇن دۇمباق كۆردۈم.
22) بىر برامانىنىڭ[115] كېلىپ دۇمباقنى چېلىۋاتقان-
لىقىنى چۈشىدىم.

II. 31a (ikinti bir qïrq)

95. 1) ol köwrügtin ärtingü yangqulugh
2) bädük tikilig ün ünär. ol ün-
3) nüng tikisintin ksanti qïlmaqlïgh yangïgh
4) oqïttachï soqanchïgh tatïghlïgh shlok
5) taqshut äshitilür. mn yana anï
6) birlä yumqï äshitip tözün tükäl
7) . . . . . . bolur mn odunup
8) . . . . . . ymä ök ol shlok
9) . . . . . . bir äksüksüz tükäl köngül
10) . . . . . . üchün ämti
11) . . . .
12) . . . . . . ünmish äsitilmish
13) shlok nomlarïgh, nomlarïgh ötüngäli käli tägin-
14) tim. kösüshüm ol: ämti atï kötrülmish
15) tngrim, ulugh yrlïqanchuchï köngüllüg
16) amramaqïngïn yügärü qïlu yrlïqap,
17) bu ötügümin äshitu yrlïqazun tip,
18) ötrü shlok taqshut üzä inchä
19) tip ötünü täginti:
20) yüz bir shlok bashladï.
21) mn tün tünlä tülümtä ulugh
22) bädük altun köwrüg körtüm. itigi

ئىككىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز بىرىنچى (ياپراق) ئا

1.95) ئۇ دۇمباقتىن ناھايىتى ياڭراق،
2) ناھايىتى يېقىملىق ئۈن ئاڭلىناتتى. ئۇ-
3) نىڭ يېقىملىق ئۈنىدىن كىشانتى قىلىش ئۈچۈن
4) ئوقۇلىدىغان ئېسىل، تاتلىق شېئىر -
5) قوشاقلارمۇ ئاڭلىناتتى، يەنە ئۇنى مەن
6) تولۇق ئاڭلاپ، پۈتۈنلەي
7) ....بولىمەن. ئويغىنىپ
8) ....يەنە بۇ شېئىر
9) ....بىرىنىمۇ كەم قالدۇرماي كۆڭۈل
10) ....ئۈچۈن ئەمدى
11) ....
12) ....چىققان، ئاڭلانغان
13) شېئىر، نوملارنى تەلەپ قىلغىلى كەل-
14) دىم. مېنىڭ ئارزۇيۇم شۇكى، ھەي نامى مەشھۇر
15) تەڭرىم، ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈللۈك
16) مېھرى- مۇھەببىتىڭىز بىلەن ماڭا غەمخورلۇق قىلىپ،
17) مېنىڭ بۇ ئۆتۈنۈشۈمنى ئاڭلاپ باقسىڭىز دېدى.
18) ئاندىن كېيىن، شېئىر - قوشاق قېتىپ مۇنداق
19) دەپ ئۆتۈنۈش ئۆتۈندى،
20) يۈز بىر قوشاقنى باشلىدى:
21) مەن كېچىدە چۈشۈمدە، ئۇلۇغ
22) چوڭ ئالتۇن دۇمباق كۆردۈم. ئۇنىڭ زىبۇ-

96. 1) yaratïghï ozghur sayu, altun önglüg
2) yruqlugh qltï kün tngri tilgän-
3) itäg ontïn sïngar orunugh
4) yrutur yashutur. ol tägirmi körklä

5) yruq ichintä ärdini sögütlär-
6) ning altinlarinta wayturi ärdini-
7) lig asan örgün ......
8) ...... ta ondin sïngar
9) yruq yashuq kösünür ......
10) ülgüsüz üküsh yüz ming ......
11) ...... quwraghlarï ......
12) ...... bir ...... larïgh
13) anta yana (bir braman kälip)
14) ol altun köwrügüg yangqurutu toquyur.
15) ol altun köwrügnüng aghïz ichintä
16) bu soqanchïgh shlok nomlar ashitilür.
17) äşitilmish shlok nomï bu ärür:
18) altun yruq yaltïrïqlïgh köwrügtin
19) soqanchïgh ün ünärmän. üch ming
20) ulugh ming yirtinchülärtä tüzüntä
21) barchaqa tägir mn. üch yawlaq yol-
22) taqï aghïr ayïgh qïlïnchlarïn barcha öchürür-
23) mn ulatï yalanguqlar arasï ämgäk-

II. 32a (ikinti iki qïrq)

97. 1) lig sïqïshlarïgh ymä kitärürmn.
2) bu altun köwrüg ünining chogh-
3) lugh yalïnlïgh inchip küchintä alqu
4) nizwanï qadghularnïng adartmaqï
5) barcha öchär alqïnur. qop qorqïnch,
6) ayïnch tarïqïp kitip inchkülüg äsän

7) ...... qltï ärklig küch
8) ...... ulugh arzilarning t .....
9) ...... ligh qangïmïz bu sansarlïgh

96.1) زىنىنتى ھەر قاندىقىنى بېسىپ چۈشىدۇ. ئالتۇن رەڭلىك
2) يورۇقى خۇددى دۈگىلەك كۈن تەڭرىنىڭكىگە ئوخشايدۇ.
3) ئون تەرەپتىكى ئورۇنلارنى
4) يورۇتىدۇ ـ نۇرلاندۇرىدۇ. ئۇنىڭ ھەممە تەرىپىدىن
(چاقنىغان) گۈزەل
5) نۇر ئىچىدە، ئەردىنى دەرەخلەر ـ
6) نىڭ ئاستىدا، ۋايتۇرى ئەردىنى ـ
7) لىك كۇرسى ـ تەخت ....
8) ......ئون تەرەپتىكى ....
9) يورۇق ـ نۇر كۆرۈنىدۇ ....
10) سانسىز كۆپ، يۈز مىڭ ....
11) ...جامائەتلىرى ....
12) ....بىر ....
13) ئاندىن كېيىن، يەنە (بىر برامان كېلىپ)
14) ئۇ ئالتۇن دۈمباقنى ياڭرىتىپ چالدى.
15) ئۇ ئالتۇن دۈمباقنىڭ ساداسىدىن
16) ئېسىل شېئىر نوملار ئىشىتىلدى.
17) ئۇنىڭدىن ئاڭلانغان شېئىر نوم مۇنداق:
18) ئالتۇن نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق دۈمباقتىن
19) ئېسىل ئۈن بىلەن چىقىمەن، مەن ئۈچ مىڭ
20) ئۇلۇغ مىڭ يەر ـ جاھاننىڭ[116] ھەممىسىگە
21) تولۇق يېتىپ بارىمەن. ئۈچ يامان يول ـ
22) دىكى[117] يامان ـ ياۋۇز قىلمىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆچۈرى ـ
23) مەن (يوقىتىمەن). شۇنداقلا، ئادەملەر ئارىسىدىكى ئازاب ـ

ئىككىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز ئىككىنچى (ياپراق) ئا

97.1) لىق قىينىلىشلارنىمۇ يوقىتىمەن.
2) بۇ ئالتۇن دۈمباق ئۈنىنىڭ كۈچلۈك،
3) ھەيۋەتلىك بولغانلىقى ۋەجىدىن، بارلىق
4) نىزۋانلىق قايغۇلارنىڭ
5) ھەممىسى ئۆچىدۇ ـ يوقىلىدۇ. بارلىق قورقۇنچ ـ
6) ئەيمىنىشلەرنىڭ ھەممىسى تارقىلىپ كېتىپ،
تىنچ ـ ئامانلىق
7) ....كۈچ ـ قۇدرەتلىك
8) ....ئۇلۇغ ئارزۇلارنىڭ[118] ....
9) ......ئاتىمىز بۇ سانسارلىق

10) ...... taluy ögüznüng ichintä
11) ...... – mish ......
12) tükäl bilgä bilikkä tägdi. ulatï [1]
13) alqu tïnlghlarïgh tuyunmaq bölüklär-
14) kä tükällig qïlghalï birtämläti
15) iltti ädgülärning qoraghuluqlughï
16) nirwanlïgh inchkükä. bu altun
17) köwrüg tikisintin ünmish soqan-
18) chïgh körklä ïduq ün qoptïn
19) sïngar äshittächilärig bulturur
20) äzrua itinlig ünüg. tägir-
21) lär üsäliksiz yig burxan qut-
22) ïnga turqaru äwirärlär. kkirsiz

(10 ...دەريا، دېڭىزنىڭ ئىچىدە،
(11 ....
(12 يېتۈك ئەقىل - بىلىمگە ئېرىشتى. شۇنداقلا
(13 بارلىق جانلىقلارنى تۇيۇنماق دەرىجىسى -
(14 گە تولۇق ئىگە قىلىش ئۈچۈن، بىللە
(15 يەتكۈزۈپ باردى، ئېلىپ ماڭدى. ئۇ ياخشىلارنى
(16 نىرۋانلىق تىنچ - ئامانلىققا. بۇ ئالتۇن
(17 دۇمباقتىن ياڭراپ چىققان ئېسىل،
(18 گۈزەل، مۇقەددەس ئاۋاز ھەر
(19 تەرەپتىن ئاڭلىغۇچىلارنىڭ ھەممىسىنى
(20 ئەزرۇئانىڭ يېقىملىق ئاۋازىنى
(21 ئاڭلاشقا مۇيەسسەر قىلىدۇ، ئەڭ ئۈستۈنكى بۇرخان قۇتى -
(22 غا ھەممىسى تولۇق ئىگە بولىدۇ. كىرسىز -

II. 32b

98. 1) arïgh uz soqanchïgh nom tilgänin,
2) saqïnghuluqsuz sözlägülüksüz kalp
3) ödtä ozatï täring turup töz-
4) läringä yïltïzlarïnga yarashï nom nom-
5) lap, asïgh qïlu tïnlghlarqa. üzär-
6) lär käsärlär nïzwanï qadghulugh,
7) qamagh ämgäklig (maqïn) ......
8) ...... bilgä biliksiz t ......
9) alquni tarqaru kitärür ......
10) qayu tïnlghlar üch yawlaq y ......
11) ...... – mish tüshmish ......
12) ...... ilär bu (altun köwrüg)
13) ünining tägishig antaqïa
14) oq ärürlär. ämgäklärintin ozup
15) burxanlarqa ïnanghalï alquqa
16) tägirlär. öngräki azunlarïn
17) bilmäk bilikkä öyürlär bilir-
18) lär. öngrä ärtmish ödtäki yüz
19) ming azunlarïn qamaghun barcha
20) köntülüp ongarïlïp atayurlar.

ب

98 1) پاك، ئۇز، ئېسىل نوم چاقىنى ئايلاندۇرۇپ،
2) ئويلاپ يەتكۈسىز، سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز كالپ
3) زامانلاردا، ئۇزۇندىن بېرى مەنىلىرى ناھايىتى
چوڭقۇر (نومنىڭ)
4) ماھىيەت - يىلتىزلىرىغا مۇۋاپىق نوم نوم -
5) لاپ، جانلىقلارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈپ،
6) نىزۋانلىق قايغۇلىرىنى ئۈزۈپ، كېسىپ -
7) بارلىق ئازابلىق ....
8) ...ئەقىل - پاراسەتسىز ت.........
9) ھەممىنى تارقىتىپ يەتكۈزىدۇ.........
10) قايسىبىر جانلىقلار ئۈچ يامان يول ....
(11 ....چۈشكەن.........
(12 ......بۇ ئالتۇن دۇمباق
13) ئۇنىنىڭ سىرى ئەنە شۇنداقتۇر.
14) ئازاب - ئوقۇبەتلەردىن قۇتۇلۇپ،
15) بۇرخانلارغا ئىشەنگىلى، ھەممە ئارزۇغا
16) يەتكىلى بولىدۇ. ئىلگىرىكى دۇنيالارنى
17) بىلەلەيدىغان بىلىمگە ئىگە بولىدۇ.
18) ئىلگىرى ئۆتۈپ كەتكەن زامانلاردىكى يۈز
19) مىڭ دۇنيالارنىڭ ھەممىسىنى تولۇق،
20) توغرا ئىدارە قىلىپ ئوڭشاشقا چاقىرىدۇ.

---

[1] تېكىستتە utï دەپ يېزىلغان. كونتېكىستكە ئاساسەن بىز ulatï دەپ ئالدۇق.

21) arzilar ilikin äshitgäli bolur-
22) lar. kirtütin kälmishning täring-
23) tä täring nom yrlïqïn bu altun köwrüg-

21) ئارزىلار خانىنىڭ (ئاۋازىنى) ئاڭلىغىلى بولىدۇ.
22) ھەقىقىيلىقتىن كەلگەنىنىڭ ئەڭ
23) چوڭقۇر نوم يارلىقىنى، بۇ ئالتۇن دۇمباق-

II. 33a (ikinti üch qïrq)

ئىككىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

99. 1) ning yig baştïnqï ünin äshitmish oghur-
2) ïnta ozadï üzüksüz burxanlarqa
3) yaqïn yaghuq tapïghchasï bolur udachï
4) bolurlar. qop qamagh tsuy ayïgh qïlïnchlar-
5) ïntïn öngi ötrülgäli bir yintäm
6) ...... lär kkirsiz arïgh alqu ädgü bölük
7) ...... (tngri)li yalanguqli
8) ...... intä birök ......
9) ...... nch köngülin
10) ...... salar ......
11) ....
12) ...... üg ...... alqu küsämish kösüsh-
13) üg köngül üzä qanturtachïgh bütürtä chig
14) awish atlgh täginchsiz tamuta toghmish, tüsh-
15) mish, tïnlghlar, yalïnayu turur. ört yalïn
16) üzä örtünü turur ät'özlüg-
17) lär, umughsuzin ïnaghsïzïn sansar-
18) lïgh tilgän ichintä tägsintächilär,
19) äshitküchä ärsärlär muni ochïgh tarqa
20) ämgäkläri öchär alqïnur kishili
21) tngrili ulatï brit yïlqïlï
22) azunlarta tägin'gülük nächä ödkä

99 1) ـنىڭ ئەڭ دەسلەپكى ئۈنىنى ئاڭلىغان ۋاقىتتا-
2) تا دائىم ئۈزۈلدۈرمەي، بۇرخانغا
3) كۆڭلى يېقىن بولۇپ، ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولۇش ئىمكانىيىتىگە
4) ئىگە بولىدۇ. قەبىھ - يامان قىلمىشلىرى-
5) دىن ئۆزىنى تارتىپ، بىردىنلا
6) ......كىرسىز، پاكىز بارلىق ياخشى بۆلۈك
7) ....تەڭرىلەر، ئىنسانلار
8) ....ئەگەر...
9) ....كۆڭلىنى
10) ....
11) ....
12) ...ئۈچ ...... بارلىق ئارزۇ قىلغان ئارزۇ-
13) سىنى ئۆزى ئارزۇ قىلغاندەك قاندۇرالايدىغان، ئارزۇيىغا يېتەلەيدىغان بولىدۇ.
14) ئاۋۇش ئاتلىق، تېگى يوق دوزاختا تۇغۇلغان، دوزاخقا چۈشكەن
15) جانلىقلار، يالقۇنلاپ تۇرغان ئوت يالقۇنى
16) بىلەن قاملىپ تۇرۇۋاتقان ئەتىۋزلۈك-
17) لەر، ئۈمىد، ئىشەنچسىزلىك بىلەن سانسار-
18) لىق قاينام ئىچىدە ئايلىنىۋاتقانلار،
19) ئەگەر بۇ نومنى ئاڭلايدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ غەزەپلىرى تارقاپ،
20) ئازاب - ئوقۇبەتتىن قۇتۇلىدۇ. ئىنسانلار،
21) تەڭرىلەر، شۇنداقلا ئالۋاستىلار، ھايۋانلار
22) دۇنياغا يېتىپ كەلگەن نەچچە زامانلاردىن

II. 33b

ب

100. 1) brü ämgäk tolghaqlarï bar ärsär,
2) äshitgäli bolsarlar bu altun köwrüg
3) tin ünmish ädgü ünüg alqughun
4) bolurlar. ämgäktin öngi ötrülüp

100 1) بىرى دۇچار بولغان جاپا - مۇشەققەتلىرى بار بولسا،
2) ئۇلار بۇ ئالتۇن دۇمباق-
3) تىن ئاڭلانغان خاسىيەتلىك ئۈننى ئاڭلىسىلا، بارلىق
4) ئازاب - ئوقۇبەتتىن ئازاد بولۇپ،

5) qutrulmaqqa tägkäli.
6) ämti mn uqïtu sözläyin kshänti
7) qïlghuluq yangïghkä . . . . . g . . . . .
8) . . . . qi . . . . in . . . . tig . . . .
9) . . . .
10) . . . .
11) . . . .
12) (ayagh)qa tägimlig . . . . yüg
13) ulugh yrlïqanchuchï köngülläri üzä
14) irinchkäzünlär tsuyurqazunlar
15) yalanguz mini tïnlghlarnïng idi yoq
16) ïnaghï tayaqï ymä ang yoq umugh-
17) ï közätchisi ol antagh oshughlugh
18) irinchlärkä ulugh umugh ïnagh bolghalï
19) utachïlara. mäning öngrä qïlmïsh
20) tsuy irünchülärimin ärtingü aghïr
21) ulugh ayïgh qïlïnchlarïmïn ämti on
22) küchlüglärning üskintä kntü
23) köngülüm üzä alqunï ökünürmn.

5) ئۆنىڭدىن قۇتۇلالايدۇ.
6) ئەمدى مەن بۇنى ئۇقتۇرۇپ سۆزلەي، كىشانتى
7) قىلغۇلۇق .... گ.........
8) ....
9) ....
10) ....
11) ....
12) ھۆرمەتكە سازاۋەر...........
13) ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈللىرى بىلەن
14) ئىچىلىرىنى ئاغرىتىپ، مېھرىبان كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ،
15) پەقەت جانلىقلار ئىچىدىكى مەندەك ئىككىسى يوق،
16) ئىشەنچلىك يۆلەنچۈكى يوق، مەدەتچىسى،
17) ھىمايىچىسى يوق مۇشۇنداق
18) بىچارىلەرگە ئۇلۇغ ئۈمىد، ئىشەنچە بولۇشقا پەقەت
19) سىلىلا قادىر. مەن ئىلگىرى سادىر قىلغان
20) خاتالىقلىرىمغا، ناھايىتى ئېغىر،
21) چوڭ گۇناھلىرىمغا ئەمدى ئون
22) كۈچلۈكلەرنىڭ[119] ئالدىدا (پېقىر)
23) چىن دىلىمدىن ھەممىگە ئۆكۈنىمەن.

II. 34a (ikinti tört qïrq)

ئىككىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز تۆتىنچى (ياپراق) ئا

101. 1) kirtkünmädim ärsär alqu burxanlarïgh
2) ayamadïm ärsär qamagh ayaghuluq ädgülär-
3) ig, bishrunmadïm ärsär alqu ädgü
4) törülärig, turqaru qïldïm ärsär
5) qamagh ayïgh qïlïnchlarïgh, azu kntü
6) özümnüng aghïr ayaghïmqa küwänü
7) . . . . . . äd tawar at yol
8) . . . . . . tül usal . . . . . .
9) . . . . . . qaru qïltïm . . . . . .
10) . . . .
11) saqïnchlar . . . . . . usun . . . . . . -
12) ig sarsïgh sawlarïgh sözläyü öz
13) münümin idi ymä körünmädim. turqaru
14) qïltïm ärsär, qamagh ayïgh qïlïnchlarïgh.

101 1) مەن ئىلگىرى بارلىق بۇرخانلارغا سەممىمىي سادىق بولمىغان بولسام،
2) ھۆرمەتكە تېگىشلىك بارلىق پەزىلەتلەرگە ھۆرمەت قىلمىغان بولسام،
3) بارلىق قانۇن ـ نىزاملارنى ياخشى ئۆگەنمىگەن بولسام،
4) دائىم بارلىق يامان،
5) ئەسكى ئىشلارنىڭ ھەممىنى قىلغان بولسام، شۇنداقلا
6) شەخسەن ئۆزەمنىڭ نام ـ ئابرۇيۇمغا قانائەت قىلىپ، تەككەببۇرلىنىپ،
7) ....مال ـ دۇنيا..........
8) ....چۇش.............
9) ....قىلدىم.........
10) ....
11) خىياللار .... ئۇزۇن.........
12) ...سېسىق سۆزلەرنى سۆزلەپ، ئۆز
13) گۇناھىمنى پەقەتلا تونۇپ يېتەلمىدىم. دائىم
14) قانداقلا يامان ئىش بولسا، شۇنى قىلدىم.

15) ürük ozatï biliksizlär qïlqïn
16) qïlïnu, biliksizlig qarangghu üz-
17) ä köngülüm örtülü yawïz yawlaq
18) ayïgh öglilärkä iyin bolup, turqaru
19) qïltim ärsär, qamagh ayïgh qïlïnchlarïgh.
20) azu ilinchü mängi oyun qïrï oghurïnta azu
21) ymä busush qadghu ämgäk tolghaq
22) tïltaghïnta azlï öwkäli yaghï-

15) ئۇزۇندىن بۇيان نادانلارغا خاس ئىشلارنى
16) قىلىپ، نادانلىق (ۋە) قاراڭغۇلۇقتا
17) كۆڭلۈم قاملىپ، ياۋۇز، قەبىھ -
18) يامان نىيەتلەردە بولۇپ، ئىزچىل ھالدا
19) بارلىق يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلدىم.
20) قانداقتۇ كەيپى - ساپا، ئويۇن - تاماشىغا بېرىلىپ،
21) ياكى غەم - قايغۇ، ئازاب - ئوقۇبەت، قىيىنچىلىق
22) سەۋەبىدىن قەھرى - غەزەپلىك دۈشمەنلەر -

II. 34b

ب

102. 1) larqa ikirtip, anïn mn qïltïm
2) ärsär, qamagh ayïgh qïlïnchlarïgh. yawïz
3) yawlaq kishilärkä yaqïn barïp, köni
4) qïyïrghaq köngülnüng tölüki oghurïnta
5) yoq chïghay bolup, täwkür tïltaghïnta
6) anïn mn qïltïm ärsär, qamagh ayïgh
7) qïlïnchlarïgh tsuylarïgh, (ädgü)-
8) lärig qïlghalï taplamasar mn ......
9) inchip qorqïnch ayïnch tïltagh(ïnta)
10) ötkürü azu ymä ärksiz ......
11) nom oghurïnta ...... mn qïltïn ärsär
12) ...... qamagh ayïgh qïlïnchlarïgh. azu
13) qorqu yinig köngül tïltaghïnta azu
14) ymä öwkä qaqïgh üchkäk oghurïn-
15) ta ulatï achmaq suwsamaq ämgäk-
16) kä sïqïlïp anïn mn qïltïm ärsär,
17) qamagh ayïgh qïlïnchlarïgh. ash ichkü
18) ton kädim tïltaghïnta, azu ymä
19) tişi tïnlghqa budulmaq yapshinmaq
20) oghurïnta nïzwanïlïgh oot
21) üzä örtänip anïn mn qïltïm
22) ärsär, qamagh ayïgh qïlïnchlarïgh.
23) burxan nom bursang quwragh üch

102. 1) دىن قورقۇپ، بارلىق
2) يامان، قىلمىشلارنىڭ ھەممىنى قىلدىم. ياۋۇز -
3) يامان كىشىلەرگە يېقىنلىشىپ،
4) تەمەخور كۆڭۈلگە بېرىلگەنلىك سەۋەبلىك
5) يوقسۇل - نامرات بولۇپ، بۇزۇلغانلىق سەۋەبلىك
6) ئاشۇنداق يامان قىلمىشلارنىڭ ھەممىنى قىلدىم،
ئەنە شۇنداق بارلىق يامان
7) قىلمىشلارنى قىلىپ، گۇناھلارنى ئۆتكۈزۈپ، ياخشى
8) ئىشلارنى قىلغىلى كۆڭلۈم بارمىدى. مەن...
9) شۇنداق قىلىپ، قورقۇنچ، ئەيمىنىش سەۋەبى بىلەن
10) تېخىمۇ كۈچسىزلىنىپ ......
11) نوم سەۋەبى بىلەن، مەن قىلدىم.
12) ......بارلىق يامان ئىشلارنى (قىلدىم) . يەنە قانداقتۇ
13) قورقۇنچاق، يېنىك كۆڭۈل سەۋەبلىك
14) ياكى ئاچچىقلىنىش، پۇشايمان قىلىش، ئاداۋەت
ساقلاش سەۋەبلىك،
15) شۇنداقلا ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق ئازابى-
16) دا سىقىلىپ، ئاشۇنداق سەۋەبلەر بىلەن
17) بارلىق يامان ئىشلارنى قىلدىم. يېمەك - ئىچمەك،
18) كىيىم - كېچەك سەۋەبى بىلەن ياكى يەنە
19) چىشى جانلىقلارغا بۇزۇلۇپ، ئۇلارغا يېپىشىۋېلىش
20) سەۋەبى بىلەن نىزۋانىلىق ئوت
21) بىلەن كۆيۈپ، شۇ سەۋەب بىلەن بارلىق
22) يامان ئىشلارنى قىلدىم.
23) بۇرخان، نوم، بۇرساڭ (بۇددا راھىبلىرى)
جامائىتى (قاتارلىق) ئۈچ

II. 35a (ikinti bish qïrq)

103. 1) ärdinidä ayamaq aghïrlamaq köngülüm
2) toghmatïn qïltïm ärsär, munchulayu ayïgh
3) qïlïnchlarïgh. mn ämti alqunï
4) kshanti ötünü täginürmn. alqu
5) bratyikabutlar bodistwlar üzä
6) ymä ök aghïr ayagh köngül tutmatïn
7) .... tursar bu muntagh ayïgh qïlïnch
8) .... mn alqunï kshanti
9) (ötünü) täginürmn. bilmäkim üzä
10) ...... qï ...... dïm ärsär, ök
11) ....
12) qïltïm ärsär bu muntagh ayïgh qïlïnchlarïgh
13) ämti mn alqunï kshanti ötünü
14) täginürmn. biliksiz bilig küwänch köngül
15) oghurïnta ulatï azli öwkäli
16) nizwanïlar tïltaghinta
17) qïltïm ärsär bu muntagh ayïgh qïlïnch-
18) larïgh, ämti mn alqunï kshanti
19) ötünü täginürmn inchip ontïn
20) sïngar yirtinchütä tapïghchïsï bolayïn,
21) sansïz saqïshsïz burxanlarqa
22) tartayin üntüräyin, alqu tïnlïgh

II. 35b

104. 1) oghlanlarïn qop qamagh ämgäklig
2) alp adalarïntïn. qud qolunurmn.
3) bish azun tïnlgh oghlanï üchün

4) alqunï on orunta ornartayïn,
5) yaratayïn. buyanlïgh bilgä biliklig
6) yiwiklärin toshqurayïn. burxan qutïn
7) bulup yirchiläyin azmïshlarïgh.
8) mn inchip qamagh tïnlgh ......
9) ämgäktä yorïyïn yüz klp ......
10) ärtä bilgä biliklig küch ......
11) ...... turayïn alqu ......

ئىككىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز بەشىنچى (ياپراق) ئا

103 1) ئەردىنىگە قارىتا دىلىمدىن ئىززەت ـ ھۆرمەت
2) ئۈزگۈپ چىقمىغانلىقتىن، مۇشۇنچىۋالا يامان ئىشلارنى
3) قىلدىم. مەن ئەمدى ھەممە (گۇناھلىرىم ئۈچۈن)
4) توۋا كشانتى قىلىمەن. بارلىق
5) بىراتيىكا بۇتلار، بودىساتۋالارغا قارىتا،
6) يەنىلا ئۇلۇغ ھۆرمەت كۆڭۈل تۇتماستىن،
7) ......تۇرسا، بۇ مۇنداق يامان قىلمىش
8) ....مەن بارلىق (گۇناھلىرىمغا) كشانتى
9) توۋا قىلىمەن. چۈشىنىشىم ئارقىلىق
10) ....
11) ....
12) مۇشۇنداق يامان ئىشلارنى قىلدىم.
13) ئەمدى مەن بارلىق (گۇناھلىرىمغا) كشانتى توۋا
14) قىلىمەن. نادان ئەقىل، تەكەببۇر كۆڭۈل
15) سەۋەبلىك، شۇنداقلا ئاداۋەتخورلۇق، ئاچچىق ۋە غەزەپ
16) نىزۋانلىرى سەۋەبلىك
17) مۇشۇنداق يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلدىم.
18) ئەمدى، مەن بارلىق گۇناھلىرىمغا كشانتى
19) توۋا قىلىمەن. مەن شۇنداق قىلىپ، ئون
20) تەرەپتىكى يەر ـ جاھاندا سانسىز بۇرخانلارنىڭ
21) خىزمەتكارى بولاي.
22) بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىنىڭ

ب

104 1) ھەممىسىنى ئازابلىق
2) مۇشكۈللەردىن، خەۋپ ـ خەتەردىن قۇتۇلدۇراي.
3) بەش دۇنيادىكى جانلىق ئوغۇللىرى ئۈچۈن بەخت
تىلەي.
4) ھەممىنى ئون ئورۇنغا ئورنىتاي، ئۇ يەردە
5) يارىتاي. بەخت ـ سائادەتلىك ئەقىل بىلەن
6) زىننەت قاچىلىرىمنى توشقۇزاي. بۇرخان قۇتىنى
7) ئىزدەپ تېپىپ، ئازغانلارنى (توغرا) يولغا باشلاي.
8) مەن شۇنداق قىلىپ، بارلىق جانلىق ....
9) جاپا ـ مۇشەققەتتە يۈرۈپ، يۈز كالپ ......
10) ...ئەقىل ـ بىلىم ـ كۈچ ...
11) ...تۇراي. بارلىق ....

12) .... taluytïn .... qamagh
13) tïnlgh oghlanlarïnga kingürü nom-
14) layïn täringtä täring yig nomugh
15) qapta kötrülmish altun yruq
16) yaltrïqlïghïgh alqu tsuy ayïgh qïlïnch-

17) larïgh tarqartachïgh birük qayu kishi
18) yüz ming klp ödlärtä bärü qïlmïsh
19) ärsär ärtin'gü aghïr ayïgh qïlïnchlarïgh,
20) yana bir ödünkiä ochïnghalï

21) yadïnghalï usar, ol ayïgh qïlïnch-

22) larï barcha öchülür, alqïnur.
23) bu sutur nom ärdinig umugh ïnagh

12) ......دېڭىزدىن .... بارلىق
13) جانلىق ئوغۇللىرىغا كېڭەيتىپ نوم-
14) لاي، بۇ ئەڭ چوڭقۇر، ياخشى نوم، يەنى
15) ھەممىدىن ئۈستۈن تۆرىدىغان ئالتۇن نۇرلۇق -
16) يالتىراقلىق (نوم) . بارلىق ھىيلە - مىكىر ،
يامان قىلمىشلار -
17) نى يوقىتىدۇ. ئەگەر قايسىبىر كىشى
18) يۈز مىڭ كالپ زامانلاردىن بۇيان، قانداقلىكى
19) ناھايىتى ئېغىر، يامان گۇناھلارنى قىلغان بولسا،
20) (ئەگەر ئۇ كىشى) بىر پەيتتە قىلغان گۇناھلىرىغا
ئىقرار
21) بولۇپ ، ئۇنىڭدىن يېنىش ئۈچۈن تووۋا قىلسا ،
بارلىق يامان قىل-
22) مىشلىرى بىنىڭ ھەممىسى ئۆچىدۇ، يوقىلىدۇ.
23) بۇ سۇتۇر ئەردىنىنى ئۆزىگە مەدەت - يۆلەك

II. 36a (ikinti altsh qïrq)

ئىككىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز ئالتىنچى (ياپراق) ئا

105. 1) tutup munchulayu ökünsär, bilinsär,

2) kshanti qïlsar. munung küchuntä
3) trk tawraq alqghalï uyür alqu
4) qamagh ämgäklig ayïgh qïlïnchlarïgh. yüz
5) ming türlüg yig dyan saqïnchlarïgh.
6) saqïnghuluqsuz sözlägülüksüz drni tigm-
7) ä ...... ärkliglärig ......
8) ...... ürük ozatï bishrun-
9) ...... in ögrätinäyin tägäyin
10) ...... orunlarqa
11) ...... (därnilar) ......
12) ...... qï ...... bolup burxanlar
13) ädgüsingä usayïn kächäyin tughmaq
14) ölmäklig kälkintin. mn inchip

15) burxanlïgh taluy ögüz ichintäki.
16) täringtä ädgülüg aghïlïq-
17) taqï saqïnu yitinchsiz ïduq bilgä
18) biliktä alqu tïnlghlarïgh tözü
19) tükäl örnatayïn. kösüshüm täginürmn,

1.105) قىلىپ، قىلغان گۇناھلىرىغا مۇشۇنداق ئۆكۈنسە،
ئۇنى تونۇسا،
2) ئۇنىڭغا كشانتى قىلسا، بۇنىڭ كۈچ - ۋەجىدىن
3) ناھايىتى تېزلا بارلىق
4) ئازابلىق يامان قىلمىشلاردىن خالى بولالايدۇ. يۈز
5) مىڭ تۈرلۈك ياخشى دىيانلىق ئويلارنى،
6) ئويلاپ يەتكۈسىز ، سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز دارنى ...
7) ە .... قۇدرەتلىكلەرنى......
8) ....دائىم تىرىشىپ
9) ....ئۆگىنىپ ئىگىلەي
10) ....ئورۇنلارغا
11) ....دارنىلار ...
12) ....بولۇپ، بۇرخانلارغا
13) خاس پەزىلەتكە ئېرىشىپ، تولۇپ تۇغماق،
14) ئۆلمەكتىن ئىبارەت كەلكۈندىن كېچىپ ئۆتەي.
شۇنداق قىلىپ، مەن
15) بۇرخانلىق دەريا - دېڭىز ئىچىدىكى،
16) ئەڭ چوڭقۇر، ئەڭ ئېسىل خەزىنە-
17) دىكى، ئويلاپ يەتكىلى بولمايدىغان، مۇقەددەس ئەقىل -
18) بىلىمدىن، بارلىق جانلىقلارنىڭ ھەممىسىدە
19) تولۇق ئورنىتىۋالاي. مەن ئارزۇلىرىمنى

20) ontïn sïngarqï burxanlara
21) körü yrlïqap umugh ïnagh bolu yrlïqaz-
22) unlar. manga alqughun barcha

20) ئون تەرەپتىكى بۇرخانلارغا ئېيتتىم. ئۇلار بۇنى
21) ئاڭلاپ، كۆرۈپ، ماڭا يار ـ يۆلەكتە بول ـ
22) سۇن. ھەممەيلەننىڭ ماڭا

II. 36b

106. 1) ulugh yrlïqanchuchï köngülläri üzä
2) irinchkäyü yrlïqap ksantï birü yrlï-
3) qazunlar. mn inchip öküsh kalp
4) ödlärtin bärü qïltïm qorattïm qamagh
5) ayïgh qïlïnchlarïgh. ol qïlïnchlarïm
6) küchintä tägin'gülük nächä ötügüm
7) ärsär, yalwara täginürmn ......
8) ...... öchsün alqïnsun ......
9) qïlmïsh kntü t ...... ayïgh qïlïnch ......
10) ...... turqaru toghar ölmäk ......
11) ...... köngül .....
12) törülär ichintä ..... in .....
13) qia ymä ögrünch mängi (säwinch)
14) burxanlar kntü yrlïqanchuchï köngül-
15) lüg yrlïqayurlar udachï ärürlär,
16) adïnlarnïng qorqïnchïn busushïn
17) kitärgäli kösüshüm täginürmn.
18) ksanti ötügümin alï yrlïqap
19) busushtïn ämgäktin qutqaru
20) yrlïqazunlar. qayu mäning
21) nizwanïlïgh adarttachïlarïm ärsär,
22) ulatï qïlïnchlïgh adarttachïmïn

ب

106 1) ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭلى بىلەن
2) ئىچ ئاغرىتىپ، كشانتى (قىلىش پۇرستى) بېرىشلىرىنى
3) ئۈمىد قىلىمەن. شۇنداق قىلىپ نۇرغۇن كالپ
4) زامانلاردىن بۇيان، مېنىڭ قىلمىغان قىلمىشلىرىم
قالمىدى.
5) يامان قىلمىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلدىم. مۇشۇ
ئېغىر قىلمىشىم
6) سەۋەبلىك تارتىلىشقا تېگىشلىك قانچىلىك جاۋابكارلىقىم
7) بولسا، يېلىنىپ يالۋۇرىمەن. ......
8) ...ئۆچسۇن، تۈگىسۇن ......
9) ئۆزۈمنىڭ قىلغان ...... يامان قىلمىشىم ......
10) ...بارلىق تۇغار ئۆلمەك ......
11) ...كۆڭۈل...........
12) قانۇنىي تۈزۈملەر ئىچىدە...........
13 ...يەنىلا شادلىق، خۇشال ـ خۇراملىق (بىلەن)
14) بۇرخانلار ئۆزى مېھرىبان كۆڭۈللۈك بولۇپ،
15) ئۇلار مېھرىبان كۆڭۈلنى باشقىلارغا ئاتا قىلالايدۇ.
16) مەن باشقىلارنىڭ قورقۇنچلىرىنى، قايغۇلىرىنى
17) يوق قىلىش ئۈچۈن، ئۆز ئارزۇيۇمنى ئوتتۇرىغا قويدۇم.
18) كشانتى قىلىش ئۆتۈنۈشۈمنى قوبۇل قىلىپ،
19) مېنى غەم ـ قايغۇدىن، ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن قۇتۇلدۇرۇشلىرىنى
20) ئۈمىد قىلىمەن. ئەگەر مەندە
21) نىزۋانىلىقنى بىر تەرەپ قىلىپ، پاكلاشقا تېگىشلىك تەرەپلەر
22) شۇنداقلا يەنە بىر تەرەپ قىلىشقا تېگىشلىك يامان
تەرەپلەر بولسا،

II. 37a (ikinti yiti qïrq)

107. 1) ymä közägü täginürmn yrlïqanchu-
2) chï köngüllüg suw üzä yuyu arïtu
3) yrlïqap, arïgh süzüg qïlzunlar.
4) qayu mäning öngrä azunta

ئىككىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز يەتتىنچى (ياپراق) ئا

107 1) يەنە شۇنى (چىن دىلىمدىن) ئارزۇ قىلىمەنكى،
ئۇنى مېھرىبان،
2) كۆڭۈللۈك سۇلىرى بىلەن يۇيۇپ، پاكىزلاپ،
3) پاك ـ سۈزۈك قىلىپ بېرىشلىرىنى ئۆتۈنىمەن.
4) مېنىڭ ئىلگىرىكى زامانلاردا قانداقلىكى

5) qïlmïsh tsuyum ärsär, bu azunta
6) qïlmïsh ayïgh qïlïnchlarïmïn ymä
7) ...... in alqunï achïnur.
8) ...... alqughun barcha tarïq(ïp)
9) ...... kitzünlär. qayu kin
10) ...... ayïgh qïlïnchlar
11) ...... barcha tip ......
12) ...... yu qilmi ...... birük qayu adïn-
13) sïgh qarshï qïlïqlarïm ärsär, olar-
14) nï idi yashuru buturu kizlämäzmn.
15) ät'özin üch tilin tört türlüg
16) köngültäki qïlïnch ymä üch türlüg
17) bolar, bamish bäklämish ärürlär. tïnïgh-
18) larïgh ilkisintin bärü turqaru üzüksüz
19) bu üch türlüg qïlïnchlar tïltaghïn-
20) ta qïltïm ärsär, on türlüg
21) ayïgh qïlïnchlarïgh. munchulayu ärüsh
22) öküsh ayïgh qïlïnchlarïmïn ämti

5) يامان قىلمىشلىرىم - گۇناھلىرىم بولسا ،
شۇنداقلا بۇ دۇنيادا
6) قىلغان يامان قىلمىشلىرىمنى يەنە
7) ....ھەممىگە ئېچىنىمەن ،
8) ....پۈتۈنلەي ھەممىسى تارقاپ
9) ....كەتسۇن. قايسىكى
10) ....يامان قىلمىشلار
11) ....ھەممىسى ...
12) ....ئەگەر قانداقتۇ غەلىتى -
13) زىددىيەتلىك قىلمىشلىرىم بولسا، ئۇلار -
14) نى پەقەت يوشۇرۇپ، مەخپىي تۇتۇپ سىر ساقلىيالمايمەن.
15) ئەتئۆز (ۋە) ئۈچ تىل بىلەن، تۆت تۈرلۈك
16) كۆڭۈلدىكى نىيەت قىلىقلار، يەنى ئۈچ تۈرلۈك
17) بولىدۇ. ئۇلار باغلانغان، چىرمالغان بولىدۇ. جانلىقلاردىكى
18) ئەزەلدىن بېرى دائىم، ئۈزلۈكسىز (مەۋجۇت بولغان)
19) بۇ ئۈچ تۈرلۈك قىلىق[120] سەۋەبى -
20) دىن مەن ئون تۈرلۈك يامان قىلىقلارنى (گۇناھلارنى)
21) قىلدىم. مۇشۇنداق نۇرغۇن -
22) لىغان گۇناھلىرىمغا قارىتا ئەمدى

II. 37b

ب

108. 1) mn alqunï ksanti ötünü tägi-
2) nürmn, kim mäning qïlmïsh nächä
3) qïlïnchlarïm ärsär, ämgäklig tüsh
4) utlïlarïgh tükäl birtächig alqu-
5) nï barcha burxanlïgh qanglarïm-
6) nïng üzkintä kirtü köngülin
7) ksanti qïlu tägintim. bu chambu-
8) tiwip atlgh yirtinchü ichintä on
9) yïngaqlartaqï ulushlarïgh ......
10) nächä ädgü qïlïnch qïltachï ......
11) ärsärlär ......
12) ...... iyin ...... q ......
13) qolurmn on ayïgh qïlïnchtïn öngi
14) ötrülüp on ädgü qïlïnchlar yol-
15) ïnta yorïdachï bolayïn. on yir
16) orunta ormashayïn toghayïn, ontïn

108. 1) مەن پۈتۈنلەي كشانتى توۋا قىلىمەن.
2) مەن سادىر قىلغان ھەر قانداق گۇناھلىرىمغا
3) قارىتا قانداقلىكى ئازاب تارتقۇلۇقۇم
4) بولسا ھەممىنى تارتىشقا (رازى ئىكەنلىكىمنى
بىلدۈرىمەن) ھەممە گۇناھلىرىم
5) ئۈچۈن بارلىق بۇرخان ئاتىلىرىم -
6) نىڭ ئالدىدا، چىن كۆڭلۈمدىن
7) كشانتى توۋا قىلىمەن. بۇ چامبۇ -
8) دىۋىپ ئاتلىق يەر - جاھان ئىچىدە ئونى
9) تەرەپتىكى دۆلەتلەرنى ....
10) نەچچە ياخشى ئىش - ئەمەللەرنى قىلغۇچى......
11) بولسا، ....
12) ....بويىچە ....
13) تىلەيمەن. ئون يامان قىلمىشتىن ئۆزۈمنى يىراق
14) تارتىپ، ئون ياخشى ئىش - ئەمەللەر يولى -
15) دا يۈرگۈچى، ئون يەر
16) ئورۇندا ئورنىشىپ، تۇغۇلۇپ، ئون

17) sïngarqï burxanlarïgh turqaru
18) köräyin. ät'özin tilin köngülin
19) qïlmïsh nächä buyanlïgh bilgä bilikli-
20) kä sapsï ädgü qïlïnchlarïm ärsär,
21) ol ädgü yïltïzlïgh buyanlarïmnïng
22) küchintä trk ödün üzäliksiz
23) bilgä bilikig bütüräyin

17) تەرەپتىكى بۇرخانلارنىڭ ھەممىسىنى دائىم
18) كۆرەي. ئەتئۆزۈم (تېنىم)، تىلىم، كۆڭلۈم ئارقىلىق
19) ئورۇنلىغان ھەرقانداق ساۋاب، ئەقىل - پاراسەتكە
20) لايىق ئىش - ئەمەللىرىم بولسا،
21) شۇ لايىق ياخشى ئىش - ئەمەلنىڭ ماھىيىتى، خاسىيىتىنىڭ
22) قۇدرىتىدىن شۇ زامان ئەڭ ئېسىل ئالىي
23) ئەقىل - بىلىمنى تەل قىلاي.

II. 38a (ikinti säkiz qïrq)

109. 1) ämti mn yügärü on küchlüg
2) ayaghqa tägimliglärning üs-
3) kintä acha yada ötünäyin
4) ärüsh öküsh alp sïqïgh ämgäklärig.
5) biz biliksizimiz üzä asa münä
6) yangl . . . . . . üch bulmaqlarta tägzinmäk
7) alp ämgäk titir. amru üzüksüz
8) . . . . . . qïlïnchlarïgh qïlu . . . . . .
9) . . . . . . ämgäk titir. mn mäning
10) . . . . . . ämranmaqta tatru
11) . . . . . . – ä üs . . . . . .
12) . . . . . . qa tangïla yorïmaq
13) alp ämgäk titir. bu yirtinchü yir suw-
14) qa qoturu atqanmaq yapshïnmaq alp
15) ämgäk titir. qutqa tägkäli
16) umadïn nizwanïlarqa basïtmaq
17) alp ämgäk titir. köngülnüng sachuqï
18) üzä tälwä bolup, trsikmäk tätrül-
19) mäk alp ämgäk titir. yawïz yawlaq
20) ayïgh öglilärkä tüshüp yaqïn
21) yaghuq bolmaq alp ämgäk titir. toghmaq
22) ölmäk sansar ichintä kkrikmäk

ئىككىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

109 1) مەن ئەمدى يۇگۇرۇپ بېرىپ، ئون كۈچلۈك
2) ھۆرمەتكە تېگىشلىك سازاۋەرنىڭ ئالدىدا
3) نۇرغۇنلىغان ئوي - خىياللىرىمنى، ئازابلىرىمنى
4) يېشىپ، چۈشەندۇرۇپ ئۆتەي.
5) بىز نادان بولغانلىقىمىزدىن ئېشىپ، كۆتۈرۈلۈپ،
6) ......ئۈچكە ئېرىشمەك، يەتمەك
7) ناھايىتى مۇشەققەتلىك دېيىلىدۇ. دائىم ئۆزلۈكسىز
8) ....قىلىقلارنى قىلىپ ...
9) ......جاپالىق دېيىلىدۇ. مەن ئۆزۈمنىڭ
10) ....ئامراقلىقتىن تارتىپ
11) ....
12) ....قايمۇقۇپ يۇرمەك
13) ناھايىتى مۇشەققەتلىك دېيىلىدۇ. بۇ يەر - جا -
14) ھانغا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ يېپىشىۋېلىش
ناھايىتى
15) مۇشەققەتلىك دېيىلىدۇ. قۇتقا ئېرىشەلمەي،
16) نىزۋانىلار ئاستىدا بېسىلماق
17) ناھايىتى مۇشەققەتلىك دېيىلىدۇ. كۆڭۈل ئىشقى
18) بىلەن تەلۋە بولۇپ بۇزۇلماق، يامان يولغا كىرمەك
19) ئېغىر ئازاب دېيىلىدۇ. ياۋۇز، قەبىھ -
20) يامان نىيەتلىكلەر بىلەن قوشۇلۇپ قېلىپ ئۇلار
بىلەن ئاپاق -
21) چاپاق بولماق ناھايىتى ئېغىر ئازاب دېيىلىدۇ. تۇغۇلماق.
22) ئۆلمەكتىن ئىبارەت سانسار ئىچىدە بۇلغانماق،

II. 38b

110. 1) bäklänmäk alp ämgäk titir. öwkä
2) biliksizlig qarangghu üzä yoghu-

ب

110 1) باغلانماق ئاچچىق ئازاب دېيىلىدۇ. تېرىككەكلىك،
2) نادانلىق، قاراڭغۇدا يوشۇرۇن

3) rup tsuy qïlmaq alp ämgäk titir.
4) säkiz türlüg täginchsiz orun-
5) larta toghmaq tüşmäk alp ämgäk
6) titir. arïtï buyansïz ädgü
7) qïlïnchsïz täkin qorughïn yorïmaq
8) alp ämgäk titir. ämti mn ......
9) ...... um qopta kötrülmish ......
10) üzüklärintä ökünü ......
11) qïlu tägint ......
12) ...... siz ......
13) özümtin bärü umugh ïnagh t ......
14) alqu ädgün barmïshlarqa töpün
15) yinchürü yükünüp, üzäliksiz ädgülüg taluy
16) ögüzkä ongayïn. altun-
17) lugh taghtäg ulatï ontïn sïngar
18) ulushlarïgh yruttachïgh. ulugh yrlïqan-
19) chuchï köngülin ötügümin tirä
20) yïgha alï yrlïqazun.
21) tngrim sizning altun önglüg
22) ät'özüngüznüng yruqï kkirsiz
23) arïgh titir. kök wayturï ärdini

II. 39a (ikinti toquz qïrq)

111\. 1) täg közüngüznüng süzüki
2) ärtingü süzük titir. qutlugh
3) ülüglüg ädgülüg kü atïngïz alqu-
4) tïn sïngar kötrülmish ärür. ulugh
5) yrlïqanchuchï köngüllüg yalïnïngïz
6) üzä qarangghularïgh tarqaru
7) ...... shlok biliklig ulugh
8) ...... up qoptïn sïngär
9) ...... titirsiz kkirsiz
10) ...... qïngiz üzä
11) ....
12) ...... tngriya ärtingü
13) arïgh süzük soqïgh yruqlughsïz
14) qop tïnlghlarnïng nizwanïlïgh
15) cholmaqlarïn tarqarur kitärüsiz.

3) گۇناھ قىلماق ئېغىر ئازاب دېيىلىدۇ.
4) سەككىز تۈرلۈك تېگى يوق ئورۇن-
5) -دا تۇغۇلماق، (ئۇ ئورۇنغا) چۈشمەك ناھايىتى ئازاب
6) دېيىلىدۇ. بەكمۇ پەزىلەتسىز، ياخشى
7) قىلمىشسىز لاغايلاپ يۈرمەك
8) ئېغىر ئازاب دېيىلىدۇ. ئەمدى مەن ......
9) ......ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان ....
10) ....ئۆكۈنۈپ ....
11) قىلدىم ....
12) ....
13) ئۆزۈمدىن باشلاپ ئۈمىد - ئىشەنچ ....
14) بارلىق ياخشى ھالدا بارغانلارغا بېشىمنى
15) ئېگىپ، يۈكۈنۈپ، ئەڭ ياخشى ھالدا دەريا -
16) دېڭىزلارغا ئوخشۇشلۇق بىلەن كىرەي. ئالتۇن
17) تاغدەك ئون تەرەپتىكى
18) دۆلەتلەرنى يورۇتىدىغان ئۇلۇغ مېھرىبان
19) كۆڭۈللىرى بىلەن بۇ ئۆتۈنۈشۈمنى
20) قوبۇل قىلىشلىرىنى ئۈمىد قىلىمەن.
21) تەڭرىم، سىزنىڭ ئالتۇن ئۆڭلۈك
22) تېنىڭىزنىڭ نۇرى كىرسىز.
23) ناھايىتى پاك دېيىلىدۇ. كۆك ۋايتۇرى ئەردىنە-

ئىككىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

111\. 1) -دەك، كۆزىڭىزنىڭ سۈزۈكلۈكى
2) ناھايىتى سۈزۈك دېيىلىدۇ. قۇتلۇق ئەزگۈلۈك
3) نام - ئاتىقىڭىز ھەممە
4) تەرەپتە كۆتۈرۈلگەندۇر. ئۇلۇغ
5) مېھرىبان كۆڭۈللۈك يالقۇنىڭىز بىلەن
6) قاراڭغۇلۇقنى تارقىتىپ،
7) ....شېئىرى بىلىملىك ئۇلۇغ
8) ....ھەممە تەرەپ
9) ....دېيىلىسىز، كىرسىز
10) ....بىلەن
11) ....
12) ....تەڭرىم سىز ناھايىتى
13) پاك، سۈزۈك بولۇپ، سوغۇق، نۇرسىز
14) بارلىق جانلىقلارنىڭ نىزۋانىلىق
15) جاراھەتلىرىنى ساقايتالايسىز.

16) iki qïrq türlüg ulugh äränlär
17) blgüläri üzä itiglig yaratïghlïgh siz
18) säkiz on türlüg iyin ädgülär
19) üzä artuqraq tolu tükäl siz.
20) buyanlïgh ulugh ädgüngüz saqïnu yiti-

21) nchsiz tüzkärinchsiz titir. qltï
22) kün tngri yruqï yadïlurtäg

16) سىز ئۇلۇغ ئەرگە خاس ئوتتۇز ئىككى تۇرلۇك
17) بەلگىلىرى بىلەن زىننەتلەنگەن، بېزەلگەنسىز.
18) سەكسەن تۇرلۇك ئەگەشمە پەزىلەتكە
19) تولۇق - تۇگەلسىز.
20) سىزنىڭ خاسىيەتلىك ئۇلۇغ پەزىلىتىڭىز ئويلاپ
يەتكىلى
21) بولمايدىغان (دەرىجىدە) تەڭداشسىزدۇر. خۇددى
22) كۈن تەڭرىنىڭ نۇر - يورۇقىدەك

II. 39b

112. 1) tolp yirtinchüg yrutur siz. öngün-
2) güz qïrtïshïngïz süzüki wayturï
3) ärdinitäg kkirsiz tapchasïz titir.
4) azu ymä qlti tolu tägirmi ay
5) tngri kök qalïqta tururtägsiz
6) süzüg körklä sipärür ärdinilig
7) toortïn yaltrayurtäg . . . . . . -unun
8) . . . . . . ät'özüngüz ärt- . . . . . tr . . . . . .
9) . . . . . . yaltïrïqlïgh itig . . . . . .
10) ärtin'gü yalïnayur yart . . . . . .
11) ölmäklig q . . . . . .
12) . . . .
13) qarïmaq ölmäklig busush qadghu-
14) lugh suwqa toqïtmishlarïn körüp
15) munchalayu ünsüz kötrünchsïz ämgäklig
16) ulugh taluy suwïn bilgä
17) biliklig yruqunguz üzä barcha-
18) nï qosurtunguz sughurtunguz.
19) ämti mn ratna wchir toyïn
20) yinchürü töpün yükünü täginürmn
21) tükäl bilgä biligkä. üch ming
22) ulugh ming yirtinchü ichintä mungat-
23) ghuluqsuz ayaghqa tägimligkä

ب

112 1) پۈتۈن جاھاننى يورۇتىسىز. رەڭگىرويىڭىز -
2) نىڭ سۈزۈكلۈكى ۋايتۇرى
3) گۆھەردەك كىر توزانسىز بولۇپ.
4) خۇددى تولۇن ئاي
5) تەڭرى كۆك ئاسماندا تۇرغاندەك،
6) سۈزۈك، گۈزەللىك چېچىپ تۇرغان گۆھەر
7) تۆت تەرەپتىن چاقناپ تۇرغاندەك ......
8) ...تېنىڭىز ئىدى ....
9) ...يالتىراقلىق زىننەت.........
10) ناھايىتى يالتىرايدۇ، ....
11) ئۆلمەكلىك.........
12) ....
13) قېرىماقلىق، ئۆلمەكلىك غەم - قايغۇسى
14) بىلەن سۇدا سوقۇلۇپ ئۇرۇلغانلىقىنى كۆرۈپ،
15) مۇشۇنچىۋالا ئۈن - تۈنسىز ئازابلىق
16) ئۇلۇغ دېڭىز سۈيىنى ئەقىل -
17) بىلىملىك نۇرىڭىز بىلەن پۈتۈنلەي
18) (يورۇتۇپ) ، سۈزۈپ قۇتقازدىڭىز.
19) ئەمدى مەن راتنا ۋاچرا تويىن،
20) باش قويۇپ تەزىم قىلىمەن، سىز
21) ئەقىل - پاراسەتنىڭ ئىگىسىگە. ئۈچ مىڭ
22) ئۇلۇغ مىڭ يەر - جاھان ئىچىدىكى شۈبھە-
23) سىز، ھۆرمەتكە لايىق

II. 40a (ikinti ülüsh qïrq)

113. 1) yruqïn yaltrïqïn yaltrïyur
2) altun önglüg ät'özlügkä,

ئىككىنچى (تۈپلەم) قىرىقىنچى (ياپراق) ئا

113 1) نۇر - يورۇقى، يالتىراپ تۇرىدىغان
2) ئالتۇن رەڭلىك تەن تۇرقلۇق (تەڭرىمگە) ،

3) öngi öngi laksanlar ädgülär
4) üzä tolu tükäl itiglig yaratïgh-
5) lïghqa, qlti tngrim taluy ögüz
6) suwïnïng tamïzïmïn nätäg alp
7) ...... lük ärsär, yaghïz yir ti - ......
8) ...... ghun ymä nätäg ......
9) ...... ärür qlti sumïr tagh
10) ...... nätäg ülgülägülük
11) ...... qalïq ärür
12) ...... q nätäg uchzuz qïdïghsiz
13) (ärü)r anchulayu tngrim sizing
14) ädgüläringiz ymä antagh oq ärür.
15) alqu tïnlghlar oghlanlar arïtï bilgä-
16) li uqghalï umazlar. ülgüzüz
17) kalp ödlärkä tägi ötrü titrü
18) yinchürü saqïnsarlar bilgäli bolmas
19) sizing ädgülüg taluy ögüznüng
20) uchïn qïdïghïn. bu yaghïz yir arqa-
21) sïntaqï idiz taghlarïgh basqughlar-
22) ïgh barcha qoq qïchmuqtäg ushatu-

3) ھەر خىل ئوخشاشمايدىغان لاكسانلار[121] ، پەزىلەتلەر
4) بىلەن تولۇق، مۇكەممەل بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن
5) (تەڭرىمگە) ، خۇددى تەڭرىم دەريا - دېڭىز
6) سۈيىنىڭ تامچىسىنى قانداق ئېلىپ
7) ......بولسا، قوڭۇر يەر......
8) ....يەنە قانداق...
9) ....خۇددى سۇمىر تاغ
10) ....قانداق ئۆلچىگۈلۈك
11) ....ئاسماندۇر.
12) ......ئاشۇنداق ئۇچسىز - چەكسىز
13) بولىدۇ. ئوخشاشلا سىز تەڭرىمنىڭ
14) ئەخلاق - پەزىلەتلىرىڭىز ئاشۇنداق (چەكسىزدۇر) .
15) (بۇنى) بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرى تولۇق بىلىشكە -
16) ئۇقۇشقا قادىر ئەمەس. ھېسابسىز
17) كالپ زامانلارغا يەتكەندىمۇ پۈتۈن زېھنى بىلەن
18) بېرىلىپ ئويلانسا يەنىلا بىلگىلى بولمايدۇكى،
19) سىزنىڭ پەزىلەت دەريا - دېڭىزىڭىزنىڭ
20) ئۇچىنى، قىرغىقىنى، بۇ قوڭۇر يەر ئارقى-
21) سىدىكى ئېگىز تاغلارنىڭ، باستۇرۇقلار -
22) نىڭ ھەممىسىنى ئۇششاق زەرىچىلەرگە پارچىلىساقمۇ

II. 40b

ب

114. 1) ship sanïn saqïshïn bilgäli bolghay.
2) qïl uchï üzä tamïzïm taluy
3) suwïn ülgülägäli boltuqghay.
4) inchip tngrim sizing ädgüläringiz-
5) ning sanïn saqïshïn bilgäli
6) bolmaz. birük alqu tïnlgh oghlanï
7) birgärü turup yumqï ögsärlär küläsär-
8) lär atï ...... lär ......
9) ...... ing kügülmish ......
10) ädgüläringizning id ......
11) ...... - dishlärintä ....
12) ymä tängin qïl ......
13) uqghalï umaghaylar taqï ......
14) ayïtmïsh krgäk tngrim, birkiä
15) mn yalanguz özkiäm bir tilki-
16) äm üzä tngrim sizni tözü

114 1) ئۇنىڭ سان - ھېسابىنى بىلگىلى بولىدۇ.
2) قىل ئۇچى بىلەن دېڭىز سۈيىنىڭ
3) تامچىسىنى ئۆلچىگىلى بولىدۇ.
4) ئەمما سىز تەڭرىمنىڭ پەزىلەتلىرىڭىز -
5) نىڭ سان - ھېسابىنى بىلىپ يەتكىلى
6) بولمايدۇ. ئەگەر بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرى
7) تولۇق جەم بولۇپ سىزنى بىردەك مەدھىيىلىسە - ماختىسا،
8) نامى.........
9) ......كۆتىرىلگەن.........
10) ياخشىلىق پەزىلەتلىرىڭىزنىڭ.........
11) ....
12) يەنە يېرىمىنى.........
13) ئۇقۇپ يەتكىلى بولمايدۇ. تېخى......
14) يەنە شۇنى ئېيتماي تۇرالمايمەنكى، تەڭرىم پەقەت
15) مەن يالغۇز ئۆزۈم بۇ بىر تىلىم
16) بىلەن سىزدەك تەڭرىمنى تولۇق -

17) tükäl ögkäli qanta ughay mn.
18) ötünür mn ämti, oqshatghuluq-
19) suz tngrim sizing utrunguzta
20) öküsh türlüg oq yalwaru qut
21) qolunu täginür mn. nächä mänig buyan
22) ädgü qïlïnchlarïm yoq ärmish ärsär,
23) trk ödün burxan qutïn bulghuqa

17) مۇكەممەل ھالدا قانداقمۇ مەدھىيىلەپ تۈگىتەلەيمەن.
18) ئەمدى شۇنى ئۆتۈنىمەنكى، تەڭداش-
19) سىز تەڭرىم، سىزنىڭ ئالدىڭىزدا
20) ھەر تۈرلۈك يېلىنىپ، قۇت
21) تىلەپ باش ئۇرىمەن. گەرچە مېنىڭ ياخشى
22) پەزىلەتلىرىم يوق بولسىمۇ،
23) تېز ۋاقىت ئىچىدە بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىشكە

Ⅱ. 41a (ikinti bir älik)

ئىككىنچى (تۈپلەم) قىرىق بىرىنچى (ياپراق) ئا

115. 1) tüsh birmäkläri bolzun. kingürü
2) nomlap köni nomugh ulugh asïgh
3) tusu qïlayïn tïnlghlarqa. alqunï
4) barcha qamagh achïgh ämgäklärintin
5) ozghurayïn, qutqarayïn. ulugh küch-
6) lüg smnu süsin utayïn yigätäyin.
7) ürük ozatï üzäliksiz ......
8) .... äwiräyin täwiräyin. saqïnghu
9) .... ödün turqaru mängün
10) .... lüg us tatïghï
11) .... larïgh tutqu ......
12) .... turayïn qlti öngrä
13) ärtmish ödki alqutïn yigätmish
14) ïduq burxanlartäg altï pramït-
15) larïgh älqunï barcha tözü tükäl
16) toșqurayïn bütüräyin.
17) az öwkä biliksiz bilikig käzikchä
18) qalïsïz öchüräyin. alqu nizwänï-
19) larïgh utup yigätip, qop ämgäkig
20) tarqarayïn kitäräyin. örük ozatï
21) üzüksüz öngrä azunugh bilmäk
22) bilgä bilikkä tägäyin. öngrä

115 1) ئىجازەت بېرىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. توغرا
2) نومنى بارلىق جانلىقلارغا كەڭرى نوملاپ، ئۇلۇغ پايدا-
3) مەنپەئەت يارىتاي. ئۇلارنىڭ
4) ھەممىسىنى ئاچچىق ئازابلاردىن
5) ئازاد قىلىپ قۇتقۇزاي. ئۇلۇغ، كۈچلۈك
6) ئالۋاستىلار قوشۇنىنى تارمار قىلىپ ئۇتاي.
7) ھەر دائىم ئۈزلۈكسىز......
8) ....ئايلىناي، تەۋرەي.
9) ....زامان دائىم، مەڭگۈ
10) ....ئۆز، تاتلىق
11) ....
12) ....تۇراي. خۇددى ئىلگىرى
13) ئۆتۈپ كەتكەن زامانلاردىكى ھەممىنى يەڭگەن
14) مۇقەددەس بۇرخانلاردىكى ئالتە پرامىتلار-
15) نىڭ ھەممىنى تولۇق، مۇكەممەل،
16) پۈتۈنلەي تاماملاي، پۈتتۈرەي.
17) تېرىككەكلىك ۋە نادانلىقنى تامامەن تۈگىتىپ،
18) ھەممىنى تولۇق يوق قىلاي. بارلىق نىزۋانى-
19) لارنى يوق قىلىپ، يېڭىپ، بارلىق جاپالارنى
20) تارقىتىپ يوق قىلاي. ھەر دائىم
21) ئۈزلۈكسىز ھالدا ئۆتكەن زاماننى بىلىشكە تېگىشلىك
22) ئەقىل-بىلىمنى تولۇق ئىگىلەي. ئىلگىرى

Ⅱ. 41b

ب

116. 1) ärtmish yüz ming azunlarïmïn ödächi
2) biltächi bolayïn. yana sakymuni
3) tngri burxanïgh turqaru unïtmaqsïz-
4) ïn öyäyin saqïnayïn. täringtä

116 1) ئۆتكەن يۈز مىڭ دۇنيالارنى
2) بىلىپ يېتىدىغان بولاي. يەنە ساكيامۇنى
3) بۇرخان تەڭرىنى دائىم ئۇنتۇماستىن
4) ياد ئېتىدىغان، ئويلايدىغان بولاي. ئەڭ

5) täring ïduq tayshing nom yrlïqïn
6) äshutäyin tinglayin. bu qamagh
7) buyan ädgü qïlïnchlarïmïn tuta qut

8) qolunu täginürmn. sansïz saqïshsïz
9) burxanlarqa yaqïn tapïghchï (bolayïn).
10) qop qamagh ayïgh qïlïnchlarïn öngi
11) öngi ödrüläy(in) ......
12) alqu ädgü nomlarïgh usi ......
13) bolayïn. tolp yirtinchüdäki äz .....
14) ä qamagh qamagh tïnlgh oghlanlarï barcha(qop)
15) ämgäklärintin ozup alqu barcha qop

16) inchkü mängig bulmaqlarï bolsun.
17) nächä altï qachïgh bölükingä äksük
18) tïnlghlar ärsär, olarni barcha bir
19) yanglïgh äksüksüz tolu tükäl (qïltachï)
20) bolayïn. qayu nächä öngätinchsiz uz-
21) un igin basïtmïsh tïnlghlar ärsär
22) küchsirämish yawrumïsh torumïsh umugh-
23) suz ïnaghsïz irinchlärig alqunung

II. 42a (ikinti iki älik)

117\. 1) barchanïng ämgäklärin kitärtächi
2) öngättürtächi bolayïn. yruq yashuq
3) ärkliglärkä qachïghlarqa öngkä
4) künchkä tolu tükäl qïlayïn. qayu
5) nächä ulugh iliglärkä qanlarqa
6) yazmish ölümchilär ärsär, qop
7) (äm)gäklär üzä sïqïlïp busush
8) ...... tururlar ärsär, ol antagh
9) ...... äkinmäkig tägintächi bärtinmish
10) ...... g ölüm adalarïntïn
11) ...... tarqartachï ulugh umugh-
12) (ï ïnagh)ï bolayïn. qayu bärkä qaghol
13) üzä bärkäkip bktä chïghta bäklälmiş
14) miş ärsärlär, tü türlüg ämgäk-
15) lär qïyïtlar tükäl tägip ät'öz-

5) چوڭقۇر، مۇقەددەس چوڭ ھارۋا مەزھىپى نوم يارلىقىنى
6) ئاڭلاي، تىڭشاي. مۇشۇنداق بارلىق
7) ياخشى، ساۋابلىق ئىش - ئەمەللەرنى قىلىش
ئىرادەم بىلەن قۇت
8) تىلەپ، ئۆز ئۆتۈنچۈمنى بايان قىلدىم. سان - ساناقسىز
9) بۇرخانلارغا يېقىنلىشىپ، ئۇلارنىڭ خىزمەتچىسى بولاي.
10) بارلىق يامان قىلمىش - ئەتمىشلەردىن تېخىمۇ
11) يىراقلىشىپ، ئۇلاردىن ئۆزۈمنى تارتاي......
12) بارلىق ياخشى نوملارنى...........
13) بولاي. پۈتۈن يەر جاھاندىكى......
14) بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىنىڭ ھەممىسىنى
15) ئازاب - ئوقۇبەتلىرىدىن تولۇق قۇتقۇزۇپ،
ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى
16) خاتىرجەم، خوشال - خۇرام بولىدىغان قىلاي.
17) ئەگەر ئالتە ئوغرى توپىدىكى
18) جانلىقلار بولسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى
19) ئوخشاشلا، كەم - كۈتىسىز تولۇق - تۆگەل قىلىدىغان
20) بولاي. ھەر قانچە قىلسىمۇ ساقايمىغان، ئۇ -
21) زۇن ئاغرىپ يېتىپ قالغان، جانلىقلارنى،
22) كەم ماغدۇر، ئاجىز، ئورۇق، يار -
23) يۆلەكسىز بىچارىلەرنىڭ

ئىككىنچى (تۇپلەم) قىرىق ئىككىنچى (ياپراق) ئا

117 1) ھەممىسىنىڭ ئازابلىرىنى يەتكۈزۈپ،
2) ساقىيىدىغان قىلاي. (ئۇلارنىڭ) چىرايىنى رەڭگىرويى،
3) چىرايىنى، نۇرغا تولغان،
4) سەزگۈ ئەزالىرىنى، كۈچكە تولغان قىلاي. قانچىلىغان
5) ئۇلۇغ ئىلىك خانلار ئالدىدا
6) گۇناھ قىلىپ، ئۆلۈمگە مەھكۇم بولغانلارنىڭ ھەممىسى
7) ئازاب بىلەن سىقىلىپ، قايغۇ
8) ....تۇرۇۋاتقان بولسا ئۇلارنى
9) ....تەگكۈچى بۇزۇلغان
10) ....ئۆلۈم خەۋپلىرىدىن
11) ....تارقاتقۇچى ئۇلۇغ ئۈمىد -
12) ئىشەنچىسى بولاي. قايسىبىر قامچا، تاسما
13) بىلەن قامچىلىنىپ، تۇرمە، زىنداندا قامال -
14) غانلار بولسا، ئۇلار ھەر تۈرلۈك ئازاب،
15) قىيناشلارنىڭ ھەممىسىگە ئۇچراپ بەدەن -

16) läri alangurmïshlar ärsär, ülgü-
17) süz qolusuz busush qadghularqa
18) ägirtip, ärtin'gü ämgänürlär ärsär,
19) köngülläri uyalïp, sïqïlïp' batmish.
20) köngüllüglärig olarnï barcha
21) birgärü bk chïgh ämgäklärintin
22) boshutup bärkä qaghal qïyïn qïyït-

(16 لىرى ئاجىزلىغان بولسا، ھەددى -
(17 ھېسابسىز غەم- قايغۇغا
(18 چۆكۈپ، ناھايىتى قاتتىق ئازابلانغان بولسا،
(19 كۆڭۈللىرى بۇزۇلۇپ، سىقىلىپ، كۆڭلى
(20 ھەسرەت - ئازابقا پاتقان بولسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى
(21 بىراقلا ئاشۇنداق ئاچچىق ئازابلاردىن
(22 بوشىتىپ، قامچا، تاسما، قىيىن- قىستاق-

II. 42b

ب

118\. 1) lar täggülük qadghularïn tarqarta-
2) chï bolayïn. ölmäk üzäki qorq-
3) ïnchlarïn, ämgäklärin birtäm kitär-
4) tächi bolayïn. qayu nächä achmaq suwsa-
5) maq ämgäkin alangurmaq qoghsanmish
6) tïnlghlar ärsär, adruq adruq tang
7) tangsuq tatïghlar üzä tutqurta-
8) chï bolayïn. täglülär muni ......
9) lar közläri achïlsun. (aqïn)-
10) lar äshitkäli bolzun aqs(aq adaq)-
11) lar yorïghalï uzunlar ......
12) barcha sözlägäli (uz)unlar. (yoq)
13) chïghay tïnlghlar barcha ärdinilig
14) aghïlïq tapzunlar. aghïlïqlarï
15) qïznaqlarï äd tawarlar üzä
16) tolzun toshzun. alqunï barcha
17) üstünki yig ädgükä mängikä
18) tägürtächi bolayïn. bir ymä tïnlgh
19) idi ämgäklig tolghaqlïgh bolmazun-
20) lar. qamagh kishili tngrilikä
21) kösägülük körügsägülük bolzunlar.
22) öng körk ärik barïgh üzä artuq-
23) raq toqïlïgh bolzunlar. qamaghta barcha

118 1) لارغا دۇچ كېلىشتىن (ساقلىغۇچى) ، پەيدا
بولغان قايغۇلىرىنى تارقاتقۇچى
2) بولاي. ئۆلۈم ئالدىدىكى قورقۇنۇچ-
3) لىرىنى، ئازابلىرىنى بىردەمدىلا يوق قىلغۇ-
4) چى بولاي. قانچىلىغان ئاچلىق، ئۇسسۇز-
5) لۇق ئازابىدىن ئاجىزلىغان، زەئىپلەشكەن
6) جانلىقلار بولسا، ھەر خىل ئاجايىپ
7) تاتلىق، يېمەك- ئىچمەكلەر بىلەن دائىم باققۇچى
8) بولاي. ئەمالار (بولسا) ، بۇلارنى.........
9) ....كۆزلىرى ئېچىلسۇن. گاسلار
10) بولسا، (قۇلىقى) ئاڭلايدىغان بولسۇن، ئاقساق- چولاق-
11) لار يول يۇرەلەيدىغان بولسۇن ....
12) ھەممىسى سۆزلىشەلەيدىغان بولسۇن. يوقسۇل-
13) نامرات جانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئالتۇن، گۆھەر
بىلەن (توشقان)
14) خەزىنىلەرگە ئىگە بولسۇن. ئۇلارنىڭ ئامبارلىرى،
15) قازناقلىرى مال- دۇنيا بىلەن
16) تولسۇن، توشسۇن. ھەممىسىنى
17) ئەڭ ئالىي ياخشى پەزىلەتكە، شاد- خۇراملىققا
18) ئىگە قىلاي. بىرمۇ جانلىق
19) پەقەت ئازاب تارتىدىغان، قىيىنچىلىق تارتىدىغان
بولمىسۇن.
20) ھەممە كىشى تەڭرىنى
21) سېغىنىدىغان، كۆرگۈسى كېلىدىغان بولسۇن.
ئۇلار
22) گۈزەل رەڭ- چىرايغا، كۈچ- قۇدرەتكە، مال-
دۇنيالارغا تېخىمۇ
23) تەل بولسۇن. (ئۇلارنىڭ) ھەممىسى

II. 43a (ikinti üch älik)

119. 1) közünür azunta bir yintäm mängilig
2) ärzünlär. tükälliglik qut
3) üzä ilinchü mängig köngülchä ashazun-
4) lar. kim ol tïnlghlar taplamïsh oyun
5) bätizig köngüllärintä saqïnsarlar,
6) tängritäm tüzülmish yinchkä oyun
7) ...... n bälgürzünlär.
8) ...... tïnlghlarqa tngritäm
9) ...... -q yollarï bälgürzün.
10) ...... lüg linqua chächäk
11) ...... langurzunlar
12) ...... tïnlghlarnïng köngüllärintäki
13) taplarïncha säwiglärinchä ash ichkü,
14) ton kädim ulatï tült töshäk-
15) lär ymä altun, kümüsh ärdini
16) yinchü ärtin'gü süzük wayturi, sabarïr
17) yiwig tisig itig yaratïghqa barcha-
18) qa tükällig bolzunlar.
19) näng ymä alqu tïnlgh oghlanlarï
20) ayïgh yawïz ünüg äshitmäzünlär.
21) közkä qarshï körügsämägülük yawïz
22) önglärig ymä körmäzünlär.

ئىككىنچى (تۆپلەم) قىرىق ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

119. 1) بۇ كۆرۈنگەن دۇنيادا بىردىنلا خۇشال - خۇرام
2) بولسۇن. مەڭگۈلۈك قۇت
3) بىلەن شاد - خۇراملىقتا تولغان كۆڭلى تېخىمۇ
كۆتۈرۈلسۇن.
4) ھەرقانداق بىر جانلىق ئۆزى خالىغان ئويۇن ۋە
5) پەدەزنى كۆڭلىدە (قىلىشنى) ئويلىسا،
6) دەرھال ئېسىل ئويۇن - تاماشالار (سورۇنى) تۈزۈلسۇن.
7) ....بارلىقتا كەلسۇن.
8) ....جانلىقلارغا دەرھال
9) ....يولىلىرى پەيدا بولسۇن.
10) ....نىلۇپەر گۈلى
11) ....
12) ....جانلىقلارنىڭ كۆڭۈللىرىدىكى
13) ئارزۇلىرى بويىچە، ھەۋەسلىرى بويىچە، يېمەك - ئىچمەككە،
14) كىيىم - كېچەككە، شۇنداقلا ئورۇن - تۆشۈككە،
15) يەنە ئالتۇن، كۈمۈش، گۆھەر،
16) ئۈنچە - مەرۋايىت ناھايىتى سۈزۈك ۋايتۇرى، سابارىر
17) (قاتارلىق) زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ ھەممىسىگە
18) تولۇق، تۈگەل بولسۇن.
19) يەنە بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرى
20) يامان - ياۋۇز ئۈن ئاڭلىمىسۇن.
21) كۆزگە زىيانلىق، كۆرۈشكە بولمايدىغان ياۋۇز
22) ئۆڭ - رەڭلەرنىمۇ كۆرمىسۇن.

II. 43b

120. 1) bulmïsh täginmish körk mängizläri
2) üzä barcha körklä bolzunlar.
3) öz öz ädgü ögli köngülläri
4) üzä alqughun säwishzünlär
5) amrashzunlar. yitinchüdäki
6) qop türlüg küsänchig mängilärkä
7) tükällig bolzunlar. küsämish
8) (kü)süshläri kntü kntü köngülläri
9) bützün qanzunlar. bol ...... –
10) mish äd tawarqa äşilgä(li bolmaz)-
11) unlar. adïn tïnlgh ......

ب

120. 1) ئۆزلىرى ئېرىشكەن چىرايلىق يۈز - جامالىرى
2) بىلەن ھەممىسى گۈزەللىككە تولسۇن.
3) ھەممىسى ئۆزلىرىنىڭ ياخشى نىيەتلىك كۆڭۈللىرى
4) بىلەن شادلانسۇن.
5) بىر - بىرىگە سۆيۈنسۇن. يەر - جاھاندىكى
6) ھەر تۈرلۈك ئارزۇلىرىغا، شاد - خۇراملىقتا
7) تولۇق يەتسۇن. ئۆزى ئارزۇ قىلغان
8) ئارزۇ - ئارمانلىرىغا ئۆز كۆڭلىدە ئويلىغاندەك
9) يەتسۇن، قانسۇن..........
10) ......مال - دۇنياغا ئېسىلىۋالىدىغان (تەمەخور) بولمى-
11) سۇن. باشقا جانلىق......

12) ...... ng bir täg ......
13) bolzunlar. köyürgülük, sachghuluq,
14) türtgülük, ïslaghuluq nächä ädgü yïd
15) yiparlar ärsär, äsringü körklä
16) tü türlüg tütsüg ädgü qua
17) chächäklär ymä küntämäk üch öd-
18) tä ï ïghach sögütlärtin üzük-
19) süz yaghzun. köngül iyin i§lätip

20) artuqraq ögrünchlüg säwinchlig bolz-
21) unlar, tözüni üchün qut
22) qolurmn. anï üzä bar tapïnta-
23) chï bolzunlar. antïn sïngarqï

12) ....بىر.........
13) بولسۇن. كۆيدۈرىدىغان، چاچىدىغان،
14) ياندۇرىدىغان، ئىسرىق سالىدىغان ھەر قانچە ياخشى ھىد -
15) ئىپارلار بولسۇن، رەڭدار، چىرايلىق
16) ھەر تۈرلۈك ياخشى گۈل -
17) چېچەكلەر بولسۇن. ھەممىسى ھەر كۈنى ئۈچ قېتىم
18) دەل - دەرەخلەردىن ئۈزلۈك-
19) سىز يىغىپ تۇرسۇن. ئۆز كۆڭلىدە خالىغىنىنى
بويىچە ئىشلىتىپ،
20) تېخىمۇ شاد - خۇراملىققا تولسۇن.
21) بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن بەخت - قۇت
22) تىلەيمەن. يۇقىرىدىكىلەرگە ھەممىسى يېتىدىغان،
23) ئېرىشىدىغان بولسۇن. باشقا تەرەپتىكى

II. 44a (ikinti tört älki)

121. 1) alquta yigätmish bögü bilik-
2) lig burxanlarqa, üch türlüg
3) ulugh müngülük arïgh turugh soqanchïgh ïduq
4) nom ärdinikä, bodistwlar
5) bratyikabutlar ulatï alqu
6) arxantlar quwraghïnga özüm
7) üchün qut qolunu täginürmn.
8) ......-staqï ät'özlüg bolm ......
9) ...... (tü)rlüg adalïgh tïdïghlïgh
10) ...... (az)unlarta toghmayïn
11) ...... orunta toghup
12) ...... ghuta yig adruq bolayïn.
13) uzun ödün turqaru ondïn
14) sïngarqï burxanlarqa yaqïn tapïghchï-
15) sï bolayïn. azun azunta bay
16) barïmlïgh ädgü ämtä barqta
17) toghayïn. äd tawar, ärdini yinchü
18) üzä aghïlïqïm qïznaqïm tolu bolz-
19) un. öng körk at kü üzä
20) oqshatquluqsuz bolayïn. öz yash
21) uzuni üzä öküsh kalp ödlärig
22) ärtüräyin. tishi ät'özlüglär

ئىككىنچى (تۈپلەم) قىرىق تۆتىنچى (ياپراق) ئا

121 1) ھەممىنى يەڭگەن، دانا، ئەقىل-
2) لىق بۇرخانلاردىن ئۈچ تۈرلۈك
3) ئۇلۇغ، گۈزەل، يېقىملىق، پاك، ئېسىل، مۇقەددەس
4) نوم ئەردىنىدىن، بۇدىساتۋالار،
5) پىراتىيكا بۇتلار، شۇنداقلا بارلىق
6) ئارخانتلار جامائىتىدىن ئۆزۈم
7) ئۈچۈن قۇت تىلەيمەن.
8) ....ئەتئۆزلۈك.........
9) ....تۈرلۈك خەۋپ - خەتەرلىك
10) ....جاھاندا تۇغماي،
11) ....ئورۇندا تۇغۇپ،
12) ....ياخشى ئارتۇق بولاي.
13) ئۇزۇن دەۋر، دائىم ئون
14) تەرەپتىكى بۇرخانلارغا يېقىن يېپىشىدىغان
15) بولاي. ھەممە دۇنيادا باي،
16) پاراۋان، ياخشى ئۆي - جايدا
17) تۇغۇلاي. مال - دۇنيا، گۆھەر، مەرۋايىتلار
18) بىلەن خەزىنىلىرىم، قازناقلىرىم تولۇق
19) توشسۇن. ئۆڭ، گۈزەللىك، نام - ئاتاق جەھەتتە
20) تەڭداشسىز بولاي. ھاياتىمنىڭ. ئۆمرۈمنىڭ
21) ئۇزۇنلۇقى بىلەن نۇرغۇن كالپ دەۋرلەرنى
22) كۆرۈپ ئۆتەي. چىشى ئەتئۆزلۈكلەر (تەنلىكلەر
ئۈچۈن)

122. 1) üchün qut qolunurmn. alqughun
2) tägshilip irkäk ät'özin bulzunlar.
3) yüräklig tidimlig yruq yashuq bolup,
4) bilgä biliklig bolsunlar. qamaghun
5) barcha bodistwlar yorïghïnta yorïda-
6) chï bolzunlar. bir yintäm altï
7) pramitlar ichintä qatïghlansunlar.
8) tawransunlar. osatï (ontïn)
9) sïngarkï ülgüsüz sansïz (burxanlar)
10) körsünlär. ärdinilig ......
11) lar iliki altïn ...... -
12) mishlarïn wayturï ......
13) arslanlïgh idiz örgünlär (üzä)-
14) ä olurup, ürük usatï üsüksüz
15) ulugh müngülük nom tilgänin äwirmish-
16) lärin qayu nächä öngrä ärtmish
17) ödki ulatï bu közünür ödki
18) ymä üch türlüg bolmaqlarta tägsin-
19) gülük qïlmiş qïlïnchlarïm ärsär
20) ulïnchïgh yarsïnchïgh üch yawlaq yolqa
21) bärü tartdachï üchün ötünü yolwaru täginürmn.
22) olar barcha qalïsïz tarïqazun kitzün-
23) lär. bu qamagh bdmaqlïgh täluy ögüz

ب

122 1) قۇت تىلەيمەن. ئۇلارنىڭ ھەممىسى
2) ئۆزگىرىپ ئەركەك ئەتئۆزلۈك بولسۇن.
3) ئۇلار يۈرەكلىك ـ جاسارەتلىك، نۇرلۇق، روھلۇق بولسۇن.
4) ئەقىل ـ پاراسەتلىك بولسۇن. ئۇلارنىڭ ھەممىسى
5) بودىساتۋالار يولىدا ماڭىدى-
6) غان بولسۇن. بىردىنلا ئالتە
7) پرامىت ئىچىدە جاپالىق تىرىشسۇن.
8) ھەرىكەت قىلسۇن. دائىم ئون
9) تەرەپتىكى سان ساناقسىز بۇرخانلارنى
10) كۆرسۇن. ئەردىنىلىك (گۆھەرلىك) ....
11) ...قولى ئاستى
12) ....ۋايتۇرى.........
13) ئارسلانلىق ئېگىز تەختىلەر ئۈستى-
14) دە ئولتۇرۇپ، ھەر دائىم ئۆزلۈكسىز،
15) ئۇلۇغ، مۇبارەك نوم چاقىنى ئايلاندۇرسۇن.
16) نەچچىلىگەن ئىلگىرى ئۆتۈپ كەتكەن
17) دەۋرلەردىكى، شۇنداقلا بۇ كۆرۈنۈپ تۇرغان دەۋردىكى،
18) يەنە ئۈچ تۈرلۈك بولۇش (سەۋەبلىك) قايمۇقۇپ،
19) قىلىپ، قويغان (گۇناھلىرىم) بولسا، (مېنى)
20) يىرگىنىشلىك، ئېچىنىشلىق ئۈچ يامان يولدىن
21) تارتىپ چىقىرىشلىرىنى يالۋۇرۇپ ئۆتۈنىمەن.
22) بۇ گۇناھلارنىڭ ھەممىسى مەندىن تولۇق كەتسۇن،
يوقالسۇن.
23) بۇ ھەممە بولىدىغان دەريا ـ دېڭىز

II. 45a (ikinti bish älik)

123. 1) ichintä chommïsh batmïsh tïnlghlar-
2) ïgh toghmaq ölmäklig törütä
3) tutulup, ärtin'gü bk bolmïshlarïgh
4) qut qolurmn. bilgä biliklig yti
5) qïlïnch üzä ol törülärin bïchayïn
6) kisäyin, tolp ämgäklärintin oz-
7) (ghurayïn). trk ödün tuyunmïsh
8) ...... tägüräyin. bu chambudiwip
9) (yir suw yir) tinchütäki nächä qutlugh
10) ...... (tïnlï)ghlar ärsär, osu

ئىككىنچى (تۈپلەم) قىرىق بەشىنچى (ياپراق) ئا

123 1) ئىچىدە چۆككەن، پاتقان جانلىقلار-
2) نى تۇغۇلماق، ئۆلمەكتىن ئىبارەت قانۇنىيەتتە
3) تۇغۇلغان (جانلىقلارنىڭ) ناھايىتى مۇستەھكەم بولۇشى
4) ئۈچۈن قۇت تىلەيمەن. ئەقىل ـ بىلىملىك يەتتە
5) ئىش ـ ئەمەل ئارقىلىق. بۇ قانۇنىيەتلەرنى پىچىپ،
6) كېسىپ تاشلاپ، (جانلىقلارنى) بۇ ئازابدىن تولۇق قۇت-
7) قۇزاي. شۇ ھامان تۇيۇنغان
8) ......يەتكۈزەي. بۇ چامبۇدىۋىپ
9) يەر، سۇ، زېمىندىكى قانچە قۇتلۇق
10) ......جانلىقلار بولسا،

11) ...... yirtinchütäki kishilär
12) ...... larta ymä olarning qïlmïsh
13) adruq adruq buyan ädgü qïlïnchlarïnga
14) ämti mn qop oghrïn alquqa barcha-
15) qa iyin ögirürmn säwinürmn.
16) bu mäning iyin ögirmäklig
17) ädgülüg ögrädikim tïltaghïntä
18) ulatï ät'özin tilin köngülin
19) qïlmïsh nächä buyanlärïm küchintä
20) kshan kshan ödlärtö üsük –
21) süz ädgü islärim öklimäki bolz-
22) un. trk ödün bulayïn üsäliksiz

11) ......يەر جاھاندىكى كىشىلەر
12) ......يەنە ئۇلارنىڭ قىلغان
13) ھەر خىل ساۋابلىق، ياخشى ئىش ـ ئەمەللىرىنىڭ
14) ھەممىسىگە، ئەمدى مەن، ھەر ۋاقىت
15) مەدھىيە ئوقۇپ سۆيۈنىمەن.
16) بۇ مېنىڭ مۇناسىپ مەدھىيە ئوقۇشتىن ئىبارەت
17) ياخشى مەدھىيەم سەۋەبىدىن،
18) شۇنداقلا تېنىم، تىلىم، كۆڭلۈم ئارقىلىق
19) قىلىنغان نەچچىلىگەن ساۋابلىق ئىشلىرىم قۇدرىتىدىن،
20) كىشان ـ كىشان دەۋرلەردە ئۈزلۈك ـ
21) سىز ھالدا ياخشى ئىش ـ ئەمەللىرىم تېخىمۇ كۆپىيىدىغان
22) بولسۇن. تېز ۋاقىت ئىچىدە، ئەڭ ئۈستۈنكى

II. 45b

124. 1) burxan qutïn. nächä mäning
2) tngrim sizni ögmäktin yükünmäk-
3) tin turmïsh buyanlarïmïn kkir-
4) siz tapchasïz köngülüm süzülmäk-
5) lig arïgh turugh ädgü qïlïnchlarïmïn
6) qut qolunu buyan äwirärmn.

7) olar barcha uchsuz qïdïghsïz ....
8) altmïsh kalp ontïn ....
9) ...... g üch yawlaq yollar ......
10) osayïn. kim qayu tïnlïgh ......
11) urïlar ...... ärsär ......
12) bäglär bramanlarïn ulatï üstün-
13) ki yig oghushlugh tözlüglärin (aya)-
14) larïn qawshurup bir uchlugh köngülin
15) tngri burxanïgh ögsärlär, olar
16) barcha azun azunta
17) turqaru azunïn ötächi bolurlar.
18) qachïghlarï arïgh süsük, ät'öz itig-
19) läri tolu tükäl, munsuz qadaghsïz
20) yig adruq biliklig ädrämlig töz-
21) lugh yaraghlïgh ärklig barïqlïgh bolur-
22) lar. kin käligmä ödlärtä qayu
23) qayu azunlarta, orunlarta

ب

124. 1) بۇرخان قۇتىغا ئېرىشەي.
2) تەڭرىم سىزنى مەدھىيىلەش، سىزگە يۈكۈنۈش
3) ئارقىلىق ھاسىل بولغان پەزىلەتلىرىمنىڭ كىر ـ
4) سىز، پاك، چاڭ ـ توزانسىز بولۇشى، كۆڭلۈمنىڭ
5) سۈزۈك ـ پاك، تەمكىن بولۇشى، ياخشى ئىش ـ ئەمەللىرىمنىڭ
6) (ئېشىپ بېرىشى ئۈچۈن) قۇت تىلەيمەن، بۇ
پەزىلەتلەرنى داۋاملاشتۇرىمەن.
7) ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇچى يوق، چېكى يوق......
8) ئاتمىش كالپ، ئون.........
9) ......ئۈچ يامان يوللار.........
10) قۇتقۇزاي. قايسىبىر جانلىق.........
11) ئوغۇللار، ...... بار بولسا، ......
12) بەگلەر، برامانلار، شۇنداقلا يۇقىرى
13) ئېسىل تەبىقىدىن بولغانلار ئالىقانلىـ
14) ـرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، ھەممىسى بىر كۆڭۈل، بىر نىيەت
15) بىلەن تەڭرى بۇرخانىنى مەدھىيىلىسە، ئۇلارنىڭ
16) ھەممىسى بارلىق ئالەمدە
17) ھەر دائىم دۇنيانى ئويلايدىغان بولىدۇ.
18) سەزگۈ ئەزالىرى پاك، سۈزۈك، بەدىنىنىڭ تۈزۈلۈشى
19) تولۇق، مۇكەممەل، غەمسىز، قايغۇسىز،
20) ناھايىتى يۇقىرى بىلىملىك، پەزىلەتلىك، ياخشى
21) ماھىيەتلىك، ياراملىق، قۇدرەتلىك، باي بولىدۇ.
22) كېيىن كېلىدىغان زامانلاردىكى، ھەر
23) قايسى دەۋرلەردە، (ھەرقايسى) ئورۇنلاردا

II. 46a (ikinti altï älik)

125. 1) tursarlar, turqaru kishili tngri-
2) likä ayaghuluq körgülük bolurlar.
3) ang ymä birli onli burxan-
4) larqa tuş tolum bolup ädgü qïlïnch-
5) lar qïlmaq üzä bu nomlarïgh äshitkäli
6) (bol)maz. yüz ming burxanlarta öküsh
7) ...... qïlïnchlarïgh qïlmïsh üch
8) ...... ning bu kshanti qïlmaqlär
9) ...... ashitkäli bolurlar tip
10) ...... – mish tngrim altun (köwrüg)
11) ...... tin bu muntagh saw
12) (söz)lär ashitilür. kim mn bu shlok
13) (no)mlarïgh tülümtä äshitip uduqum-
14) taqïta yigräk bkiz blgülük köngül-
15) ümtä tuta tägintim. bu nä
16) tanglanchïgh mungadïnchïgh sawlar
17) ol tip ötünti. ol ödün
18) tngri tgnrisi burxan ol sumaki-
19) du bodistwatïn tülintä uqmïsh
20) bu shlok nomlugh ötügin äshitü
21) yrlïqap, ötrü sumakitu bodistw-
22) ïgh ögä alqayu yrlïqadï

ئىككىنچى (تۆپلەم) قىرىق ئالتىنچى (ياپراق)ئا

125 1) تۇرسا، دائىم كىشىلەرگە تەڭرى-
2) لەرگە ھۆرمەت قىلىدىغان، ئۇلارنى كۆرەلەيدىغان بولىدۇ.
3) يەنە بىر ياكى ئون بۇرخانلار
4) بىلەن ئۇچرىشىپ، ياخشى ئىشلار-
5) نى قىلىش بىلەن بۇ نوملارنى ئاڭلىغىلى
6) بولماس. يۈز مىڭ بۇرخانلاردىمۇ ئارتۇق
7) ......ئىشلارنى قىلغان ئۇچ
8) ......بۇ كشانتى قىلىشلىرى
9) ......ئاڭلىغىلى بولىدۇ دەپ
10) تەڭرىم ئالتۇن دۇمباق
11) .... بۇ مۇنداق گەپ -
12) سۆزلەر ئاڭلىنىدۇ. مەن بۇ شېئىر،
13) نوملارنى چۈشۈمدە ئاڭلاپ ئويغانغاندىن
14) كېيىن، ئېسىمدە چىڭ ساقلاپ، كۆڭلۈم-
15) دە مەھكەم ئورناتتىم. بۇ نېمە دېگەن
16) ھەيران قالارلىق ئېسىل سۆزلەر
17) ھە! دەپ ئۆتۈندى. بۇ ۋاقىتتا،
18) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئۇ سۇماكى-
19) دۇ بودىساتۋادىن چۈشىدە ئۇققان،
20) بۇ شېئىرىي نوملۇق باياننى ئاڭلاپ،
21) ئاندىن سۇماكىتۇ بودىساتۋا-
22) نى مەدھىيىلىدى، ئالقىشلىدى.

II. 46b

126. 1) ädgü ädgü tüzünlär oghlïya
2) qltï säning tülüngtäki altun
3) köwrüg ünintin äshitilmish bu
4) burxanlar ögdisin kshanti qïl-
5) maqlïgh shlok nomugh kim qayu tïnlgh-
6) lar äshitkäli bulsarlar, öküsh
7) türlüg tsuy irinchü oghïr ayïgh
8) qïlïnchlarï yoq (b)lsun ...... (ö)
9) (trü)lgäy. qutlarï buyanlarï
10) ashïlghay, östälgäy. (nä üchün)
11) tip tisär, sn inchä ......
12) bilgil, bu muntagh ......-(tang)

ب

126 1) ياخشى، ياخشى ئېسىللار ئوغلى،
2) سېنىڭ چۈشۈڭدىكى ئالتۇن
3) دۇمباقنىڭ ئۈنىدىن ئىشىتىلگەن بۇ
4) بۇرخانلار مەدھىيىسىنى، كشانتى قىلى-
5) ماقلىق، شېئىر نومنى قايسىبىر جانلىق
6) ئاڭلايدىغان بولسا، كۆپ
7) تۈرلۈك جىنايەتلىرى، گۇناھلىرى ئېغىر، يامان
8) قىلمىش - ئەتمىشلىرى تۈگىگەي ... كېچۈرۈم
9) قىلىنغاي. ئۇلارنىڭ قۇتى، بەخت - سائادىتى
10) ئاشقاي، ئۆرلىگەي. نېمە ئۈچۈن
11) دېگەندە، سەن مۇنداق......
12) بىلگىن، بۇ مۇنداق........

13) lanchïgh sawlar tültäki . . . .
14) ösughlugh chin kirtü blgülär barcha
15) öngrä öngrä azunlartaqï
16) burxanlarïgh tosmïsh ögmish
17) alqamïsh qut qolunmïsh tüsüt
18) ögrätigingning küchintä yana
19) bu azuntaqï közünür ödki
20) burxanlarning kükälig ädrämlig
21) küchlärin körkitmäkläri oghrïn-
22) ta änïn bu shlok nomlar
23) burxanlar ögdisi birlä sanga
24) ärür.

II. 47a (ikinti yiti älik)

127. 1) . . . . . . -lasarlar
2) . . . . . . -tu tutup
3) . . . . . . tarqarïp inch mängi-
4) (kä tägin'gäy). kimlär birük adïnlar
5) . . . . . . nchlïgh ämgäklig qïlmanglar.
6) ät'özlärin köngüllärin bir yintäm
7) inch qïlïnglar. kimlär olar-
8) nïng oghurïnta surati ödkätägi
9) nom ärdini ulagh sapïghï üzülmäz-
10) (ün) tip yrlïqadï. anta ötrü
11) ol ödün wayshiriwanï mxarancha
12) (olur)mïsh orunïntïn örü turup
13) (tängri) tngrisi burxanqa inchä
14) tip ötünti: atï kötrülmish,
15) (ayaghqa t)ägimlig tngrim mäning
16) (chinta)mani ärdini atlgh darnïm
17) (ärü)r. yalanguq oghlanïn inchkä
18) (äsän)kä tägürtächï köni nomcha
19) qatïghlantachïlarnïng buyan bilgä
20) biliklig bu iki türlüg yiwäklärin
21) bütürgükä art basut boltachï
22) ärür. anï ämti tngrim bu nom ärdini-
23) kä.

13) ئاجايىپ سۆزلەر چۈشتىكى.........
14) ئۇخشاش ھەقىقىي بەلگىلەرنىڭ ھەممىسى
15) خېلى بۇرۇنقى دۇنيادىكى
16) بۇرخانلارنى ئۇچراتقان، مەدھىيىلىگەن،
17) ئالقىشلىغان، قۇت تىلىگەن ئالىيجاناب
18) بولغانلىقىنىڭ (؟) كۈچىدىن، شۇنداقلا
19) بۇ دۇنيادىكى كۆرۈنىدىغان دەۋردىكى
20) بۇرخانلارنىڭ شۆھرەتلىك، پەزىلەتلىك
21) قۇدرەتلىرىنى كۆرسىتىش سەۋەبىدىن،
22) بۇ شېئىرىي نوملار
23) بۇرخانلار مەدھىيىسى بىلەن بىللە ساڭا
24) مەنسۇپتۇر.

ئىككىنچى (تۇپلەم) قىرىق يەتتىنچى (ياپراق) ئا

127 (1 ....،
(2 ....تۇتۇپ
(3 ....تارقاپ، خاتىرجەملىككە خۇشاللىق-
(4 قا يەتكەي. كىمكى ئەگەر باشقىلار
(5 ....ئازابلىق قىلماڭلار.
(6 تېنىنى، كۆڭلىنى بىردىنلا
(7 خاتىرجەم قىلىڭلار. ئۇلار-
(8 نىڭ سەۋەبىدىن سوراتى[122] دەۋرىگە يەتكۈچە،
(9 نوم ئەردىنىسىنىڭ رەت-تەرتىپى ئۈزۈلمە-
(10 سۇن، دەپ يارلىق قىلدى. ئاندىن كېيىن
(11 بۇ ۋاقىتتا، ۋايشىرىۋانى ماھاراج[123]
(12 ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە تۇرۇپ،
(13 تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق
(14 دەپ ئۆتۈندى: نامى مەشھۇر،
(15 ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، مېنىڭ
(16 چىنتامانى[124] ئەردىنى ئاتلىق دارنىم[125]
(17 بار. ئۇ ئىنسانلار ئوغلىنى ئامان -
(18 ئېسەنلىككە يەتكۈزۈشكە، توغرا نوم بويىچە
(19 جاپالىق تىرىشۋاتقانلارنىڭ بەخت-سائادىتى، ئەقىل-
(20 پاراسىتىدىن ئىبارەت بۇ ئىككى زىبۇ زىننەتلىرىنى
(21 تەل قىلىشقا ئارقا تىرەك بولالايدۇ.
(22 شۇنىڭ ئۈچۈن، ئەمدى تەڭرىم، بۇ نوم ئەردىنە-
(23 گە

II. 47b

ب

128. 1) süzülmäk ......
2) um täginür ......
3) nom ärdinig ......
4) mn ötünmish bu chintamani ärdini
5) atlgh darnïm ymä birlä sözläsär-
6) lär, mn ötrü ürük usatï
7) tïnlghlarïgh köyü kösätü tutup ämgäk-
8) in tolghaqïn kitärgäymn.
9) tngrim birük ol mn ötünmishtä
10) qayu kishi tutqalï saqïnsar ......
11) chä ät'öz közätgülük bu darn(ïgh)
12) sözläsünlär. darnisi bu ärür.
13) namu wayshirwanï mxarancha ......
14) tatyada a a a a ......
15) kuru kuru urunu urunu sarwa ......
16) kara kara mxa yikarpa mxa
17) yikarpa mxarancha raksa ......
18) asiya sarwa sadwanancha swaxa.
19) atï kötrülmish tngrim bu darnïgh bir
20) ötuz qata sözläp yörüng yip
21) üzä birär tügsün munchulayu
22) yangïn bir ötuz qata sözläp
23) bir otuz tügsün antata kin

128 1) سۈزۈلمەك...............
(2 ....
3) نوم ئەردىنىنى...........
4) مەن ئۆتۈنگەن بۇ چىنتامانى ئەردىنى
5) ئاتلىق دارنى يەنە بىللە سۆزلەنسە،
6) مەن ئاندىن دائىم
7) جانلىقلارغا كۆيۈنۈپ، ئۇلارنى ئاسراپ، تۇتۇپ، ئۇلارنىڭ ئازابىنى،
8) قىيىنچىلىقلىرىنى يوق قىلىپ كەتكۈزگەيمەن.
9) تەڭرىم، ئەگەر مەن ئۆتۈنگەندىن كېيىن،
10) قايسىبىر كىشى ئۇنى (قولىدا) تۇتۇشنى ئويلىسا ...
11) ...ئەتئۆز كۆزىتىدىغان بۇ دارنىنى
12) سۆزلىسۇن، دارنىسى مانا بۇ.
13) نامو ۋايشىرۋانى ماھاراج......
14) تاتيادا ....
15) كۇرۇ كۇرۇ ئۇرۇنۇ ئۇرۇنۇ سارۋا...
16) كارا كارا مها يىكارپا مها
17) يىكارپا ماھاراج راكسا......
18) ئاسىيا سارۋا سادۋانانچا سۋاها.
19) نامى مەشھۇر تەڭرىم، بۇ دارنىنى
20) يىگىرمە بىر قېتىم ئوقۇپ ئاق يىپ
21) بىلەن بىر تۈگۈن سالسۇن. مۇشۇنىڭغا ئوخشاش
22) ھالەتتە يىگىرمە بىر قاتا ئوقۇپ،
23) يىگىرمە بىر قېتىم تۈگۈن تۈگسۇن. ئاشۇنداق قىلغاندىن كېيىن

II. 48a (ikinti säkiz älik)

ئىككىنچى (تۇپلەم) قىرىق سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

129. 1) ...... – qulï üz-
2) ...... qara küsi
3) ...... kabir saqpich tägär
4) ...... küsi bularni tüz ülüsh
5) ...... tup tütsüg qïlzun öz-
6) i arïgh suwqa kirip yangï arïgh ton
7) kädip, ilikintä tütsügüg orup mini
8) tuta bu tütsüküglüg
9) oqïzun, ötüntüktä bu darnïgh söz-

129 (1 ....
2) ....قارا كۈجە
3) ....ساقپىچ (؟) تېگىدۇ،
4) ....كۈجە بۇلارنى تەڭ مىقداردا
5) ....تۈپ ئىسرىق سالسۇن. ئۆز -
6) ى پاكىز سۇغا كىرىپ، يېڭى، پاكىز تون
7) كىيىپ، قولىدا ئىسرىقنى تۇتۇپ، مېنى
8) تۇتقان ھالدا بۇ ئىسرىقلىقنى سالغان ھالدا
9) ئوقۇسۇن. ئۆتۈنگەندە، بۇ دارنىنى ئو -

10) (läz)ün darnïsï bu ärür
11) (namo) wayshirawaniya namo tadaya-
12) ta iswarayaya akatcha
13) ...... apramïta danti iswar
14) ...... -ïma kardika sarwa satïna
15) ...... iswara mama ananta
16) ...... brawisatcha suwayamuk
17) sakracha swaxa.
18) bu darnïgh yüz säkiz qata sözläp
19) antata basa timin chintamani
20) ärdini atlgh darnïgh sözläzün.
21) sözlägälir ärkän bu yükünchüg
22) sözläp bu darnïgh säzläsünlär.

10) قۇسۇن. دارنى تۆۋەندىكچە:
11) نامو ۋايشىرۋانىيا، نامو تادايا
12) تا ئىسۋارايايا ئاكاتچا
13) ...ئاپرامىتا دانتى ئىسۋار
14) ...ئىما كاردىكا سارۋا ساتىنا
15) ...ئىسۋارا ماما ئانانتا
16) ...براۋىساتچا سۇۋايامۇك
17) ساكراچا سىۋاھا.
18) بۇ دارىنىنى يۈز سەككىز قاتا ئوقۇپ،
19) ئاندىن كېيىن، دەرھال چىنتامانى
20) ئەردىنى ئاتلىق دارىنىنى ئوقۇسۇن.
21) (چىنتامانى ئەردىنىنى) ئوقۇۋېتىپ، ئۇلاپ
22) مۇشۇ تەرتىپ بىلەن دارىنىنى ئوقۇسۇن.

II. 48b

ب

130. 1) tügünchi bu ......
2) ärdinilär ......
3) qa äd tawar ......
4) tïnlghlar kösüshin qantur ......
5) alqu ish kötüglärig bütürt ......
6) kä qamagh inch mängi birtächi
7) bularqa yinchürü töpün yükünüp
8) bu chintamani ärdini atlgh üsä
9) darnïgh sözläyür mn.
10) namo radna tirniaya namo ......
11) rawanïya mxaranchaya tadyada ......
12) simi simi sumu sumu chanta
13) chanta chara chara sara sara
14) kara kara kiri kiri kur(kur)
15) muru muru churu churu sit ......
16) musikantu aditia nada t – ......
17) daxu swaxa namo wayshira ......-
18) ya swaxa tantadaya swaxa
19) maruta bari burna kaya swaxa.
20) bu darnïgh tutup ashnu ming säkiz qata
21) sözläzün. antada kin bir
22) arïgh äwtä ud mayaqï üzä yir-
23) in suwap kichik mantal qïlzun.

130 1) تۈگۈنچەك بۇ...............
2) ئەردىنىلەر...............
3) ...مال ـ دۇنيا.........
4) جانلىقلارنىڭ ئارزۇسىنى قاندۇر......
5) بارلىق ئىش ـ ئەمەللەرنى پۈتتۈر...
6) ...بارلىق خاتىرجەملىك، خۇشاللىقنى بۇلارغا
7) بېرىش ئۈچۈن، باش قويۇپ، يۈكۈنۈپ،
8) بۇ چىنتامانى ئەردىنى ئاتلىق
9) دارىنىنى ئوقۇيمەن.
10) نامو رادنا تىرنىئايا نامو...
11) راۋانىيا ماخارانجايا تادىيادا...
12) سىمى سىمى سۇمۇ سۇمۇ چانتا
13) چانتا چارا چارا سارا...
14) كارا كارا كىرى كىرى كۇر (كۇر)
15) مۇرۇ مۇرۇ چۇرۇ چۇرۇ سىت...
16) مۇسىكانتۇ ئادىتىئا نادا......
17) داھۇ سىۋاخا نامۇ ۋايشىرا...
18) يا سۋاھا تانتادايا سۋاھا
19) مارۇتا بارى بۇرنا كايا سۋاھا
20) بۇ دارىنىنى تۇتۇپ، ئالدى بىلەن مىڭ سەككىز قاتا
21) ئوقۇسۇن، ئاندىن كېيىن، بىر
22) پاكىز ئۆيدە، ئۇي مايىقى بىلەن يەرنى
23) سۇۋاپ كىچىك مانتال[126] ھاسىل قىلسۇن.

Ⅲ. 2a (üchünch iki)

131. 1) mängizlig, qutlugh, buyanlïgh, bilgä
2) biliklig, törülüg bolup ol yruq-
3) lar ichintä közünmish burxanlarïgh
4) körgäli udïlar. ötrü ol ödün
5) tngri qanï xormuzta tngri qamagh
6) tngrilär quwraghï birlä, käng
7) ögüz qatunï ulatï alqu ulugh
8) tirin quwraghï birlä, tügäl bilgä
9) biliklig tngri tngrisi burxan-
10) ning ol yruqlugh yalïnchïnga tartïlïp,

11) qamaghun barcha tngri burxan taba
12) kältilär. qachan tngri tngrisi
13) burxan öskintä tägdüklärintä töbü-
14) lärin angïtturup, bish tilgänin
15) yirkä tägürüp yinchürü tübün yükünp,
16) üch yolï öngärülä tägzinip kitip
17) birtin sïngar olurtïlar.
18) oluru tügätip ötrü tngri qanï
19) xormuzta tngri oghrayu tngri tngri-
20) si burqannïng riti küükälig ädäm
21) küchin küsünin bulu täginmish oghur-
22) inga, ötrü olurmïsh orunïntïn

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئىككىنچى (ياپراق) ئا

131 1) قىياپەتلىك، قۇتلۇق، بەخت ـ سائادەتلىك، دانا ـ
2) بىلىملىك قائىدىلىك: بولۇپ، ئۇ يورۇق ـ
3) لار ئىچىدە، ئارزۇ قىلغان بۇرخانلارنى
4) كۆرۈشكە قادىر بولدى. ئاندىن، شۇ چاغدا،
5) تەڭرى خانى خورمۇزتا تەڭرى بارلىق
6) تەڭرىلەر جامائىتى بىلەن گانگ دەريا
7) خاتونى ۋە بارلىق ئۇلۇغ
8) جامائەت بىلەن بىرلىكتە ھەممىگە قادىر
9) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ـ
10) نىڭ شۇ يورۇقلۇق يالقۇنىنىڭ (تارتىش كۈچى بىلەن) تارتىلىپ
11) ھەممىسى تولۇق تەڭرى بۇرخان قېشىغا
12) قاراپ كەلدى. تەڭرىلەر تەڭرىسى
13) بۇرخانىنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە، باشلىرى ـ
14) نى ئېگىپ، بەش ئەزاسىنى
15) يەرگە تەككۈزۈپ، ھۆرمەت بىلەن باش ئۇرۇپ يۈكۈنۈپ
16) ئۈچ قاتا مۇشۇنداق تەكرارلاپ، ئاندىن
17) بىر تەرەپكە ئۆتۈپ ئولتۇردى.
18) ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، تەڭرى خانى
19) خورمۇزتا تەڭرى خۇسۇسەن تەڭرىلەر تەڭرى ـ
20) سى بۇرخانىنىڭ شانلىق پەزىلەت
21) كۈچ ـ قۇدرىتىگە ئىگە بولغان ۋاقتى ـ
22) دىن كېيىن، ئولتۇرغان ئورنىدىن

Ⅲ. 2b

132. 1) örü turup birtinki ong angnïndäki
2) tonïn achïnïp ong tizin chükätip
3) ayasin qawshurup tngri tngrisi burxan-
4) qa incha tip ötünti:
5) adï kötrülmish, ayaghqa tägimlik
6) tngrim, ymä bu üzäliksiz üs-
7) tünki yig köni tüz tuymaq atlgh
8) burqan qutin kösätächi tüzün-
9) lär oghlï, tüzünlär qïzï tayshïng
10) yorïghta yorïduqta qamagh trs tätrü
11) tïnlghlar birlä qadïlïp qawïshïp, öngrä

ب

132 1) ئۆرە تۇرۇپ، بىردىنلا ئوڭ مۈرىسىنى
2) يالىڭاچلاپ، ئوڭ تىزىنى چۆكتۈرۈپ،
3) ئالىقانلىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ـ
4) غا مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
5) « نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە لايىق
6) تەڭرىم، يەنە بۇ ئەڭ يۈكسەك،
7) ياخشى، توغرا، تۈز تۇيماق ئاتلىق
8) بۇرخان قۇتىنى ئارزۇ قىلغۇچى ئېسىللار
9) ئوغلى، ئېسىللار قىزى ماھايانا مەزھىپى
10) يولىغا مېڭىپ، بارلىق بەختسىز، گۇناھكار
11) جانلىقلارغا قېتىلىپ قېلىپ، ئىلگىرى

12) qïlmïsh tsuy irinchü aghïr ayïgh qilinch-
13) larin nätäg yangïn ökünsär-bilinsär
14) kshanti qïlsarlar, ol ayïgh qïlïnchlarï
15) arïyur alqïnur ärki tngrim tip
16) ayïtu ötünti. anta ötrü tngri
17) tngrisi burxan tngri qanï
18) xormuzta tngrikä incha tip
19) yrlïqadï: ädgü ädgü!
20) kawsikiya ! sn ämti ölgüsüz
21) öküsh tïnlghlarïgh ayïgh qïlïnchlïgh kkir
22) tabchalarïn arïtïp, chin kirtü arïnmagh-
23) qa tägürüp, qutrulmaqlïgh ädgü üzä

12) سادىر قىلغان ئېغىر گۇناھلىرى، ناھايىتى ئېغىر جىنايەتلىرىگە
13) ئۆكۈنسە، ئۇنى تونۇپ يەتسە، ئۇنىڭغا
14) كشانتى قىلسا، ئۇ ئېغىر گۇناھلىرىدىن
15) پاك بولارمىكىن، قۇتۇلارمىكىن.
16) دەپ تەڭرىدىن سورىدى. ئاندىن كېيىن، تەڭرىلەر
17) تەڭرىسى بۇرخان تەڭرىلەر خانى
18) خورمۇزتا تەڭرىگە مۇنداق
19) دېدى: « ناھايىتى ياخشى! ناھايىتى ياخشى!
20) كاۋسىكى، سەن ئەمدى ھېسابسىز
21) كۆپ جانلىقلارنىڭ يامان قىلمىشلىق كىر -
22) پاسكىنىچىلىقلىرىنى پاكلاپ، ئۇلارنى ھەقىقىي پاكلىققا
23) تەگكۈزۈپ (پاسكىنىچىلىقلاردىن) قۇتۇلۇشتىن ئىبارەت ياخشىلىق بىلەن

Ⅲ. 4a (üchünch tört)

ئىچىنچى (تۇپلەم) تۆتىنچى (ياپراق) ئا

133. 1) tübün yükünü täginürmn. ular qamagh
2) atï kötrülmish ayaghqa tägimliklär
3) chin kirtü bilgä bilikläri üzä, chin
4) kirtü közläri üzä, chin kirtü tanuq-
5) lamaqlarï üzä, chin kirtü tüshülmäk-
6) kä tägmäkläri üzä, alqu
7) oghurïn bilirlär, alqu oghurïn körür-
8) lär, alqu qamagh tïnlghlar oghlanlarï-
9) ning qïlmïsh nä türlük ädgüli ayïgh-
10) li iki türlüg qïlïnchlarïn. anchulayu
11) mini ymä [körü yrlïqazun lar] bilü yrlïqazunlar.
12) qlti mn ilkisiz uzun sansartïn bärü
13) ötkürü bu künki künkätägi tört
14) toghum, bish azun, altï yoltaqï tïnlgh
15) lar birlä qatïlu qarïlu ayïgh yawlaq törü
16) iyin äwrilip [üstün bayagirtin altïn tüp äwish] tamu qatag üch näkim
17) sansar ichintä bir ilig orunlarta
18) az öwkä biliksiz biliktä ulatï
19) utun nizwanilarnïng küchätdükintä
20) ötkürü qanglï tilgänitäk üstün

133 1) باش ئۇرۇپ يۈكۈنىمەن.
2) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەرلەر
3) چىن، ھەقىقىي ئەقىل- بىلىملىرى ئارقىلىق چىن -
4) ھەقىقىي كۆزلىرى ئارقىلىق، چىن- ھەقىقىي تونۇپ
5) يېتىشلىرى ئارقىلىق، چىن- ھەقىقىي ئالىيجانابلىققا
6) يېتىشلىرى ئارقىلىق، ھەر
7) ۋاقىت- ھەر قاچان
8) بارلىق جانلىقلار ئوغۇللىرى-
9) نىڭ قىلغان ھەر تۈرلۈك ياخشىلىقلىرى، يامانلىقلىرى-
10) دىن (ئىبارەت) ئىككى تۈرلۈك ھەرىكەتلىرىنى بىلىدۇ، كۆرىدۇ. شۇنداق قىلىپ،
11) مېنىمۇ كۆرۈپ يەتسۇن. بىلىپ يەتسۇن.
12) مەن ئەڭ بۇرۇنقى ئۇزۇن سانساردىن تارتىپ،
13) تا بۈگۈنكى كۈنگە قەدەر، تۆت
14) تۇغۇلۇش، بەش دۇنيا، ئالتە يولدىكى جانلىقلار
15) بىلەن قېتىلىپ، يامان- ياۋۇز ماھىيەتكە
16) ئەگىشىپ، ئۇنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئۈستىدىن كائىنات (؟)، ئاستىدىن ئاۋىش[127] دوزاخقا قەدەر، ئۈچ جەھەتتىن
17) سانسار ئىچىدىكى بىر ئىلىك ئورۇنلارنىڭ ھەممىسىدە
18) تۇرلۇك تېرىككەكلىك، نادانلىق شۇنداقلا
19) ئۇياتسىز نىزۋانىلارنى كۈچلەندۈرگەنلىكىمدىن،
20) تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىپ، خۇددى ھارۋا چاقىدەك ئۈستۈن -

21) altïn arquru turquru aghdarïlu
22) tongdarïlu äwrilü täwrilü togha tägi(nü)

21) ئاستىن، ئالدى ـ كەينىگە، ھەر تەرەپكە ئۆرۈلۈپ
22) كۆمتۈرۈلۈپ، ئايلىنىپ، تەۋرەپ ئۆرۈلۈپ ـ سوقۇلۇپ

Ⅲ. 4b

ب

134. 1) ilki ilki ät'özlärtä, ortunqi
2) kinki ät'özlärtä, bu ät'özün burxan
3) ärdinig bilmätim, nom ärdinig bilmä-
4) tin, bursang quwragh ärdinig bilmätin,
5) ögüli, ayïghlï iki türlüg qïlïnch-
6) larïgh bilmätin, ät'özin qïlïnu
7) yanchtïm ärsär, tilin sözläyü yanch-
8) dïm ärsär, köngülin saqïnu yanchtïm
9) ärsär, yawlaq köngülin tngri tngrisi
10) burxanning ät'özintä qan üntürü-
11) tim ärsär, köni kirtü nomugh ayïgh-
12) ladïm tantïm ärsär, tüz köngüllüg bursang
13) quwraghlarïgh iki arqa qïltïm ärsär,
14) arïgh turuq arxant dintarlarïgh ölürtüm
15) ärsär, ögümin qangimin yoqattur-
16) tum ärsär, bu bish türlüg utrunmaq
17) atlgh tsuy ayïgh qïlïnchlarïgh
18) qïltïm qurattïm ärsär, ät'özin, üch
19) tilin, tört köngülin, üch on
20) türlük qïlïnch yollarïn buzdum artat-
21) tïm ärsär, bu ayïgh qïlïnchlarïgh kntü
22) özüm qïltïm ärsär, adïnaghuqa

134 1) ئەڭ دەسلەپكى ئەتئۆزلەردە، ئوتتۇرا،
2) كېيىنكى ئەتئۆزلەردە بۇ ئەتئۆزۈم بۇرخان
3) ئەردىنىنى بىلمەستىن، نوم ئەردىنىنى بىلمەس ـ
4) تىن، راھىب جامائەت ئەردىنىنى بىلمەستىن،
5) نېمىنىڭ ياخشى، نېمىنىڭ يامان ئىكەنلىكىدىن
ئىبارەت ئىككى تۈرلۈك
6) پەرقىنى بىلمەستىن، ئۆز تېنىم ـ ھەرىكىتىم بىلەن
7) گۇناھ قىلدىم. تىلىم بىلەن سۆزلەپ گۇناھ
8) قىلدىم. كۆڭلۈمدە ئويلاپ گۇناھ قىلدىم.
9) يامان نىيەت بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى
10) بۇرخاننىڭ تېنىدىن قان چىقاردىم.
11) توغرا، ھەقىقىي نومنى يامان كۆرۈپ
12) ئۇنىڭدىن تاندىم. تۈز كۆڭۈللۈك راھىب
13) جامائەتنى (زىددىيەتلىك قىلىپ) قارشىلاشتۇردۇم.
14) پاك، كەمتەر ئارخانت دىندارلارنى ئۆلتۈردۇم.
15) ئانام، ئاتامنى يوقاتتۇردۇم.
16) بۇ بەش تۈرلۈك قارشىلىششتىن ئىبارەت
17) يامان گۇناھ، قىلمىش ـ ئەتمىشلەرنى
18) قىلدىم، (ئۇنىڭغا) قۇتراتتىم. شۇنىڭ بىلەن
تېنىمنى، ئۈچ
19) تىلنى، تۆت كۆڭۈلنى، ئوتتۇز
20) تۈرلۈك ئىش ـ ئەمەللەر يولىنى بۇزۇپ خانىۋەيران
21) قىلدىم. بۇ يامان قىلمىشلارنىڭ ھەممىسىنى پەقەت
22) ئۆزۈم قىلدىم. باشقىلارغا

Ⅲ. 5a (üchünch bish)

ئىككىنچى (تۈپلەم) بەشىنچى (ياپراق) ئا

135. 1) ayïp qïlturtum ärsär, qïlu turmïsh-
2) larïgh körüp iyin ögirtim säwintim ärsär,
3) qïltachïlar birlä bir köngüllük boltum
4) ärsär, qïlmïshlarïn ymä tutup ög-
5) düm, alqadïm ärsär. ädgü qutlugh yalanguq-
6) lar üzä yoq quruq yala urup,
7) mün qadagh sözlädim ärsär, azu

135 1) ئېيتىپ قىلدۇردۇم، قىلىپ تۇرغان ـ
2) لىقىنى كۆرۈپ شۇ بويىچە ماختىدىم، سۆيۈندۇم.
3) ئاشۇنداق قىلغۇچىلار بىلەن بىللە سىرداش بولدۇم.
4) قىلمىش ـ ئەتمىشلىرىنى ماختى ـ
5) دىم، ئالقىشلىدىم. ياخشى، قۇتلۇق ئادەملەر
6) ئۈستىدە يوق، قۇرۇق بوھتان توقۇپ،
7) يالغان گۇناھلارنى توقۇپ سۆزلىدىم. ياكى بولمىسا

8) ymä tängin tirasukin chïghïn tsun-
9) in shïngïn qïwïn kürin küriligin

10) tïnlghlarïgh artïm äshüklätim ärsär, azu
11) yawïzïgh ädgü tip kögätdürüp, ädgük
12) 〔yawïz tip qutïqarturup äsüküк〕 kirtü ärmäz, yk ärür tip titim ärsär,
13) azuchä ymä kkirlig tabchalïgh yawïz
14) artaq ash ichkülärig adïnlarqa birdim
15) ärsär. inchip altï yol ichintäki
16) ög qangqa qatash bolmïsh tïnlghlarïgh
17) örlättim ämgättim isig özlärin-
18) tin öngi adïrtïm ärsär, azu
19) wixar sangram ästüpqa sanlïgh äd yg
20) tawarïgh, azu ymä tärttin
21) sïngarqï bursang quwraghlarqa sanlïgh
22) ädig tawarïgh 〔azucha ymä yügärüki kösünügmä bursang quwraghlarqa sanlïgh ätig tawarïgh〕 quntum altïm oghurladïm.

8) يەنە تەڭ ـ باراۋەرلىكنى دەپ تارازا، چى، سۇڭ[128]،
9) شىڭ[129] ، قىلىپ ، كۇرە (قاتارلىق ئۆلچەم بىرلىكلىرى) بىلەن
10) جانلىقلارنى بۇزدۇم، ئازدۇردۇم. ياكى بولمىسا
11) ياماننى ياخشى دەپ كۆپتۇردۇم، ياخشىنى
12) يامان دەپ قۇتراتقۇلۇق قىلىپ، ئۇ گۇناھكار، سەممىي ئەمەس شەيتاندۇر دېدىم.
13) ياكى بولمىسا يەنە كىرلىك، چاڭ ـ توزانلىق، ياۋۇز،
14) بۇزۇلغان ئاش ـ ئوزۇقلارنى باشقىلارغا بەردىم.
15) شۇنداق قىلىپ، ئالتە يول ئىچىدىكى
16) ئانا، ئاتىغا قېرىنداش بولغان جانلىقلارنى
17) قىيناپ، ئازابلاپ ئىسسىق جانلىرىدىن
18) ئايرىدىم. ياكى بولمىسا
19) ئىبادەتخانا قۇرۇلۇشلىرىغا تەۋە ياخشى، ئېسىل
20) مال ـ مۈلۈكلەرنى، ئاخىرەتلىكلەرنى، شۇنداقلا تۆت
21) تەرەپتىكى راھىب جامائەتلەرگە تەۋە
22) ئېسىل ئالىي ماللارنى، شۇنداقلا ئىلگىرىكى تېزلا كۆزگە كۆرۈنىدىغان راھىب جامائەتلەرگە قاراشلىق ئېسىل مال ـ دۇنيالارنى بۇلىدىم، ئوغرىلىدىم.

Ⅲ. 5b

ب

136\. 1) ärkimchä tapïmcha i̤slättim ärsär,
2) tngri tngrisi burxannïng ïduq nom-
3) lugh yrlïqïnchä ärilmädim, yorïmatïm
4) ärsär, baqshïlarnïng ulughlarnïng
5) körkitmish busghunmish ötinchä ärikinchä
6) inchip äwrilmätim ärsär, yana
7) burxan pratyikabut arxant bu üch
8) türlüg qutlughlarqa täggülük köni
9) nomta yorïtachïlarïgh körüp söküp sarsïp

10) tutap uchuzlap köngüllärin qarïnlarïn
11) irintürtüm, borchïnturtum, örlättim ämgät-
12) tim ärsär, özümtä yiglärig körüp
13) küniládim ärsär, özümtä yawïzlarïgh
14) körüp uchuzladïm asqanchulatïm ärsär,
15) nom bushïta, tawar bushïta azlantïm
16) qïyïrghaqlantim ärsär, biliksiz bilik-

136 1) ئۆز ئىختىيارىم، خالىغىنىم بويىچە ئىشلەتتىم.
2) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ مۇقەددەس نوم ـ
3) لۇق يارلىق يوليورۇقى بويىچە ماڭمىدىم.
4) ئۇستازلارنىڭ، ئۇلۇغلارنىڭ
5) كۆرسەتمىسى، ئۆگەتكىنى، تەلىپى،
6) بويىچە ئىش قىلمىدىم. يەنە
7) بۇرخان، پراتيېكابۇت، ئارخانت بۇ ئۈچ
8) تۈرلۈك قۇتلۇقلارغا يېتىدىغان توغرا
9) نوم بويىچە يۈرۈۋاتقانلارنى كۆرۈپ، ئۇلارنى سۆكۈپ، ئازار بېرىپ،
10) پەس كۆرۈپ، كۆڭلى ـ كۆكسىنى
11) ئازابتا قويۇپ قىينىدىم، ئازابلىدىم.
12) ئۆزۈمدىن ياخشىراقلارنى كۆرسەم،
13) ھەسەت قىلدىم، قىزغاندىم. ئۆزۈمدىن يامانلارنى، ياۋۇزلارنى
14) كۆرسەم، ئۇلارنى كۆزگە ئىلمىدىم، مەسخىرە قىلدىم.
15) نوم سەدىقە قىلىشتا، مال سەدىقە قىلىشتا ئاچ كۆزلۈك ـ
16) خەسىسلىك قىلدىم. نادانلىقتا

17) kä örlütüp trs tätrü körüm üzä
18) köngülüm köküzüm tatrïlup ädgü törülär-
19) tä bishrunmatïn ögrätinmätin ämru
20) ayïgh qïlïnchlarïgh oq ashtïm öklittim

21) ärsär, burxanlarnïng ulsuz tübsüz
22) ädgüläri üzä ülgü täng turup

17) پىتىپ، خاتا، تەتۈر كۆزقاراش بىلەن
18) كۆڭلۈم ـ كۆكسۈم تارتىلىپ، ياخشى قائىدە ـ نىزاملار
19) بويىچە تىرىشىپ ئۆگەنمەستىن، دائىم
20) يامان قىلمىشلارنى قىلىپ، يامان ئىشلارنى
كۆپەيتتىم، ئاشۇردۇم.
21) بۇرخانلارنىڭ چەكسىز
22) ياخشى پەزىلەتلىرىنى ئۆلگە ـ ئۆلچەم قىلماي،

Ⅲ. 6a (üchünch altï)

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئالتىنچى (ياپراق) ئا

137. 1) ayïghladïm tantim ärsär, nomugh nom ärmäz
2) tip tidim ärsär, nom ärmäz yk nom ol tip
3) kökättürtüm ärsär, munï munchulayu
4) töri bögä qïlmïsh quratmïsh qop
5) türlüg tsuy iyinchü aghïr ayïgh
6) qïlïnchlarïmïn ämti bükünki bu
7) künitä qamagh öntin sïngarqï bögü
8) biliglig burxanlar chinkirtü arïgh
9) süzük bilgä bilikläri üzä, chin
10) kirtü yruq yashuq közläri üzä, chin
11) kirtü tanuqlamaqlarï uqmaqlarï üzä
12) chinkirtü tüzülmäkkä tägmäkläri
13) üzä, alqughun birtäg bilü
14) yrlïqzunlar.
15) alqughun birtäk körü yrlïqazunlar.
16) ämti mn kirtkünch köngüllük ärtmish,
17) ög qanglarïm id ägä toyïn sundarï
18) tarï tarïm azghan chächäk tarïm
19) tolp nom ughushïntaqï tïnlghlar birlä
20) isig özümtin baru umugh inagh tutup

21) ol qamagh burqanlar üskintä bu qamagh
22) aghïr ayïgh qïlïnchlarïmïn ani barcha qalïsïz
23) ökünürmn, bilinürmn, achïnurmn,

137. 1) (ئۇنى) يامان كۆرۈپ، (ئۇنىڭدىن) تاندىم. نومنى نوم ئەمەس
2) دېدىم. بۇ نوم ئەمەس، (نەرسىنى) ، نوم دەپ
3) كۆپتۈردۈم. مانا مۇشۇنداق
4) ماھىيەت بىلەن شۇملۇق ـ قىلمىشلارنىڭ ھەر
5) تۈرلۈكىنى قىلغان، گۇناھلىق. ناھايىتى ئېغىر،
6) قىلمىش ـ ئەتمىشلىرىمنى ئەمدى بۈگۈنكى بۇ
7) كۈندە بارلىق ئون تەرەپتىكى دانا ـ
8) بىلىملىك بۇرخانلارنىڭ سەممىي،
9) سۈزۈك ئەقىل ـ پاراسەتلىرى بىلەن، چىن ـ
10) ھەقىقىي يورۇق، نۇرلۇق كۆزلىرى بىلەن چىن ـ
11) ھەقىقىي تونۇپ يېتىشى ئارقىلىق، بىلىشى ئارقىلىق
12) ھەقىقىي تۈزۈلۈشكە يەتمەكلىرى
13) بىلەن ھەممىنى بىردەك بىلىپ
14) يەتسۇن.
15) ھەممىنى بىردەك كۆرۈپ يەتسۇن.
16) ئەمدى مەن سەممىي كۆڭۈللۈك بىلەن ئۆتكەن
17) ئانا، ئاتام، ئىدەگە راھىپ، سۇندارى
18) تارى تارىم، ئازغان چەچەك تارىم
19) بارلىق نوم قوۋمىدىكى جانلىقلار بىلەن بىللە بولۇپ،
20) ئىسسىق جېنىمنى ئۇلارغا ئاتا قىلىپ، ئۇلاردىن
مەدەت ئېلىپ،
21) بارلىق بۇرخانلار ئالدىدا بارلىق
22) ناھايىتى ئېغىر قىلمىشلىرىمنىڭ ھەممىسىگە تولۇق
23) ئۆكۈنىمەن. ئۇنى ئېتىراپ قىلىمەن، ئۇنىڭغا ئېچىنىمەن.

Ⅲ. 6b

ب

138. 1) yadïnurmn yashurmazmn baturmaz-
2) mn örtmäzmn kizlämäzmn.

138. 1) ئۇنى ئېچىپ تاشلايمەن، يوشۇرمايمەن، ساقلاپ قالماي ـ
2) مەن. بۇنداق ئىللەتلەرنى ئۆزۈمدە يېتىلدۈرمەيمەن، مەخپىي تۇتمايمەن.

3) qïlmayuq ayïgh qïlïnchlarïgh ikiläyü
4) taqï qïlmazmn. qïlmïsh ayïgh qïlïnch-
5) larïmïn barchanï ökünü bilinü

6) kisanti ötünü täginürmn. qayu
7) mäning üch yawlaq yollarta kämishtächi
8) tamu prit yïlqu azunïnta asuri-
9) lar yirintä ulatï säkiz türlüg
10) täginchsiz orunlarqa ilttächi aghïr

11) ayïgh qïlïnchlarïm ärsär, ular barcha
12) qalïsïz yumqï arïsun, alqïnzun,
13) tishit kshanti bolzunlar.
14) kin käligmä ödlärtä yawlaq tüs-

15) in utlïsïn ashaghalï tägimlig
16) bulayïn. qltï öngrä ärtmis öd-
17) täki alqu ulugh bodistwlarnïng burxan
18) qutïngä qatïghlanur ärkän, ökünüp
19) bilinip kshanti chamxuy qïlïnïp tsuy
20) irinchü aghïr ayïgh qïlïnchlarï nätäg
21) arïtï alqïntï tishit kshanti boltï-
22) lar ärsär, anchulayu oq mäning ymä
23) ularningtäk tsuy irinchü

Ⅲ. 7a (üchünch yiti)

139. 1) aghïr ayïgh qilinchlarïm arïzun alqïn-
2) sun alqïnzun tishit kshanti
3) bolsunlar. qïlu tügätmish qïlïnch
4) larïm arïzun alqïnzun. qïlmaduq
5) ayïgh qïlïnchlarïgh ikiläyü taqï qïl-
6) mazmn. qltï nächük kin
7) käligmä ödtäki alqu ulugh bodistw-
8) lar burxan qutïngä qatïghlantughlarïnta
9) tsuy irinchü aghïr ayïgh qïlïnchlarïn
10) kshanti chamxuy qïlïp, nätäg arïtdï-
11) lar alqïndurtïlar ärsär, anchulayu
12) mäning ymä tsuy irinchü aghïr ayïgh

3) بۇنداق يامان ئىشلارنى ئىككىنچىلەپ قىلمايمەن،
4) زادى قىلمايمەن. قىلغان يامان قىلمىش-
5) لىرىمنىڭ ھەممىسىگە ئۆكۈنۈپ، (گۇناھىمنى)
تونۇپ يېتىپ،
6) كشانتى (تووۋا) قىلىمەن. قانداقتۇ
7) مېنىڭ ئۈچ يامان يولدا تاشلانغان
8) دوزاخ ۋە جىن- ئالۋاستى، ھايۋانات دۇنياسىدا، ئاشۇرد-
9) لار⑬⓪ يېرىدە، شۇنداقلا سەككىز تۈرلۈك
10) بېرىشقا تېگىشلىك بولمىغان ئورۇنلارغا ئېلىپ
بارىدىغان ئېغىر،
11) يامان قىلمىش - ئەتمىشلىرىم بار بولسا، ئۇلار
12) قېپقالماي ھەممىسى تازىلانسۇن.
13) (گۇناھلىرىمغا) پۇتۇنلەي تووۋا قىلىمەن.
14) كېيىن كېلىدىغان زامانلاردا، (ئىلگىرىكى
گۇناھلىرىم ئۈچۈن)،
15) يامان تاتقۇلۇقۇمنى تارتاي. كېتىدىغان (يەتمەيدىغان)
16) ئىلگىرى ئۆتكەن زاماد-
17) ىكى بارلىق ئۇلۇغ بۇدىساتۋالار بۇرخان
18) بەختىگە (ئېرىشىش ئۈچۈن) تىرىشقاندا، ئۆكۈنۈپ
19) بىلىپ - يېتىپ، كشانتى قىلىش ئارقىلىق خەۋپ-
20) خەتەر، يامان، ئېغىر قىلمىشلىرى قانداق
21) تازىلانغان، پاكلانغان، كشانتى بولغان
22) بولسا، شۇنىڭغا ئوخشاش مېنىڭمۇ يەنىلا
23) ئۇلارنىڭكىدەك خەۋپ- خەتەر

ئۈچىنچى (تۆپلەم) يەتتىنچى (ياپراق) ئا

1) ناھايىتى يامان قىلمىشلىرىم تازىلانسۇن، تۈگىسۇن، 139
2) يوقالسۇن. (گۇناھلىرىمغا) پۈتۈنلەي كشانتى (تووۋا)
3) قىلىمەن. بۇندىن ئىلگىرى قىلىپ قويغان گۇناھلىرىم
4) تازىلانسۇن، يوقالسۇن. قىلمىغان
5) يامان قىلمىشلارنى ئىككىنچى پەقەت قىل-
6) ماسمەن. خۇددى كېيىن
7) كېلىدىغان زامانىدىكى بارلىق ئۇلۇغ بۇدىساتۋالار
8) بۇرخان بەختىگە (ئېرىشىش ئۈچۈن) تىرىشقاندا،
9) گۇناھلىرىغا، ئېغىر، يامان قىلمىشلىرىغا
10) كشانتى - تووۋا قىلىپ، گۇناھلىرىنى قانداق تازىلىغان-
11) يوقاتقان بولسا، شۇنىڭغا ئوخشاش
12) مېنىڭمۇ گۇناھلىرىم، ئېغىر - يامان

13) qïlïnchlarïm ularningtäk arïzun,
14) alqïnzun tishit kshanti bolzun-

15) lar. qïlu tügätmish aghïr ayïgh qilinch
16) larïm arïzun, alqïnzun. qïlmaduq
17) aghïr ayïgh qïlïnchlarïgh ikiläyü taqï
18) qïlmazmn. qltï nächük ämti bu
19) közünür ödtäki ondïn sïngar
20) yirtinchülärtä ärkmä alqu ulugh
21) bodistwlar burxan qutïnga qatïghlanïp

22) tsuy-irinchü aghïr ayïgh qilinchlarin

13) قىلمىشلىرىم ئۇلارنىڭكىگە ئوخشاش تازىلانسۇن،
14) يوقالسۇن، (گۇناھلىرىمغا) پۇتۇنلەي كشانتى
(تووۋا) قىلىمەن.
15) بۇندىن ئىلگىرى قىلغان ئېغىر، يامان قىلمىشلىرىم -
16) تازىلانسۇن، يوقالسۇن. قىلمىغان
17) ئېغىر، يامان گۇناھلارنى ئىككىنچىلەپ پەقەت
18) قىلماي. خۇددى ئەمدى بۇ
19) هازىرقى زاماندىكى ئون تەرەپتىكى
20) يەر ـ جاھاندا بارلىق ئۇلۇغ
21) بۇدىساتۋالار بۇرخان بەختىگە (ئېرىشىش ئۇچۇن)
تىرىشىپ،
22) گۇناھلىق، ئېغىر، يامان قىلمىشلىرىغا

III. 7b

ب

140\. 1) ökünüp, qaqïnïp, bilinip, uqunup,
2) ksanti chamxuy qilip nätäg arïtdï
3) alqïndurtilar ärsär, anchulayu oq
4) mäning ymä tsuy irinchü aghïr
5) ayïgh qïlïnchlarïm ularnïngtäk ök
6) arïzun, alqïnzun, tishit kshanti

7) bolzunlar. qïlu tügätmish aghïr
8) ayïgh qïlïnchlarïm arïzun, alqïnzun.
9) qïlmaduq aghïr ayïgh qïlïnchlarïgh iki-
10) läyü taqï qïlmazmn tip munchu-
11) layu sözläyü ökünü, qaqïnu, bilinu,

12) uqunu, kshanti chamxuy qïlsarlar.
13) ötrü tsuy irinchü aghïr ayïgh qïlïnch
14) lar arïyur alqïnur.
15) käwsikiyä birük kim qayu tïnlghlar
16) qayu qayu awant tïltagh oghrïnta tsuy
17) aghïr ayïgh qïlïnchïgh qïlsarlar,
18) ötrü ol tïnlghlar ol ol qïlmish ayïgh
19) qïlïnchlarïn angmïntïn bir ksan
20) ödtä ymä kizlägülük yashurghuluq
21) ärmäz. taqï nä ayïtmïsh krgäk bir
22) kün bir tün ulatï üküsh tälim

140\. 1) ئۆكۈنۈپ، پۇشايمان قىلىپ، گۇناھلىرىنى چۈشىنىپ،
2) كشانتى ـ تووۋا قىلىپ، قانداق تازىلىغان،
3) يوقاتقان بولسا، ئاشۇنىڭغا ئوخشاش
4) مېنىڭمۇ گۇناھلىق ئېغىر ـ
5) يامان قىلمىشلىرىم ئۇلارنىڭكىگە ئوخشاش
6) تازىلانسۇن، يوقالسۇن. (گۇناھلىرىمغا) پۇتۇنلەي
كشانتى (تووۋا)
7) قىلىمەن. بۇندىن ئىلگىرى قىلغان ئېغىر ـ
8) يامان گۇناھلىرىم ئېرىسۇن، يوقالسۇن.
9) قىلمىغان ئېغىر ـ يامان گۇناھلارنى ئىككىنچىـ
10) لەپ پەقەت قىلماسمەن، دەپ مۇنچىۋالا
11) سۆزلەپ، ئۆكۈنۈپ، پۇشايمان قىلىپ،
(گۇناھلىرىنى) چۈشىنىپ ـ
12) ئۇقۇپ كشانتى ـ تووۋا قىلسا،
13) ئاندىن گۇناھلىق، ئېغىر ـ يامان قىلمىشلىـ
14) ـرى تازىلىنىدۇ، تۈگەيدۇ.
15) ئەگەر قايسىبىر جانلىق
16) ھەر قانداق سەۋەب ـ ۋەج تۈپەيلىدىن، گۇناھلىق
17) ئېغىر ـ يامان قىلمىش قىلسا،
18) ئاندىن ئۇ جانلىق شۇ
19) قىلمىشلىرىنى ئەزەلدىن بۇيانقى
20) زاماندا يەنىلا مەخپىي، يوشۇرۇن تۇتماسلىقى
21) كېرەك. تېخى يەنە نېمە دېيىش كېرەك. بىر
22) كۈن، بىر تۈن شۇنداقلا نۇرغۇن كۆپ

Ⅲ. 8a (üchünch säkiz)

141\. 1) usun ödlärtä kizläsär, yashursar,
2) qachan birük ol tïnlghlar ol antagh
3) aghïr ayïgh qïlïnchlarïntïn arïmaq tilä-
4) sär, öz qïlmïs qïlïnchlarïnga ärtingü
5) uyatsar, aymansar, kin käligmä öd-
6) täki ayïgh yawïz tüsh birgüsingä
7) artughraq qorqsar, bälingläsär, ötrü
8) ol tïnlghlar qltï bashta tamtulmïs
9) tüntä tutunmïsh kügär otugh öchürgäli
10) tawranürchä, ol tsuy irinchü aghïr
11) ayïgh qïlïnchlarïn acha yada ökünü
12) bilinü kshanti qïlmïsh krgäk. ötrü ol

13) tsuy irinchü aghïr ayïgh qïlïnch arïyur,
14) alqïnur. taqï ymä kim qayu tïnlghlar
15) azun azunta öküsh ädlig tawar-
16) lïq bay barïmlïgh äwtä baraghta tugha-
17) yïn tip kösäsär, asu ymä angilki
18) burxan qutïnga yangïrti köngül öri-
19) tip, maxayan nom ichintä bishrunghalï
20) ögrätin'gäli saqïnsar, ötrü ol tïnlgh-
21) lar ymä ök ökünmäk yalwarmaqlïgh
22) kshanti qïlmaqlïgh arïgh süzük saw

ئۈچىنچى (تۆپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

141 1) ئۆزۈن زامانلارغىچە يوشۇرۇپ، مەخپىي تۇتسا،
2) (كېيىن) ، ئەگەر ئۇ جانلىق ئاشۇنداق
3) ئېغىر ، يامان گۇناھلىرىدىن پاك بولۇشنى تىلە-
4) سە، ئۆزى قىلغان گۇناھلىرىدىن ناھايىتى
5) ئۇيالسا، خىجىل بولسا، كېيىنكى كېلىدىغان زامان-
6) دا يامان، ئېغىر ئاقىۋەتكە قالىدىغانلىقىدىن
7) بەكمۇ قورقسا، خىجىل بولسا، ئۇيالسا، ئاندىن
8) ئۇ جانلىق خۇددى باشتا تۇتاشتۇرۇلغان،
9) تۈندە تۇتىشىپ كۆيگەن ئوتنى ئۆچۈرۈشكە
10) ھەرىكەتلەنگەندەك، ئۇ گۇناھلىق، ئېغىر،
11) يامان قىلمىشلىرىنى ئوچۇق-ئاشكارا تونۇپ، ئۆكۈنۈپ
12) (گۇناھلىرىغا) كشانتى (توۋا) قىلىشى كېرەك.
ئاندىن، (ئۇنىڭ)
13) گۇناھلىق ئېغىر، يامان قىلمىشى تازىلىنىدۇ،
14) تۈگەيدۇ. تېخى يەنە قايسىبىر جانلىق
15) ھەر دۇنيادا نۇرغۇنلىغان مال-دۇنيا-
16) لىق، باي-پاراۋان ئۆي-ئائىلىدە تۇغۇ-
17) لاي دەپ ئارزۇ قىلسا، شۇنداقلا يەنە، ئەڭ ئالدى بىلەن
18) بۇرخان قۇتىغا يېڭىدىن كۆڭۈل تۇر-
19) غۇزۇپ، ماھايانا نوم ئىچىدىن تەلىم ئالاي-
20) بىلىم ئالاي دەپ ئويلىسا، ئاندىن ئۇ جانلىق
21) يەنە ئۆكۈنىدىغان، يالۋۇرىدىغان،
22) كشانتى (توۋا) قىلىدىغان پاك، سۈزۈك سۆز

Ⅲ. 8b

142\. 1) üzä kntü aghïr ayïgh qïlïnchlïgh kkir-
2) lärin tabchalarïn yumïsh-arutmïsh
3) krgäk. azu ymä üstünki yig
4) oghushta, tüztä bramanlar oghush-
5) ïnta, bäglär oghuşïnta toghayïn ulatï,
6) yiti ärdinikä tügällig, chakira-
7) wart ilik qan bulayïn tip kös-
8) äsär, ymä ök ökünmäk yalwarmaqlïgh
9) ksanti qïlmaqlïgh arïgh süzük saw
10) üzä ayïgh qïlïnchlïgh kkirin tabcha-
11) sïn arïtï yumïsh arïtmïsh krgäk.

ب

142 1) بىلەن ئۆزىنىڭ ئېغىر، يامان گۇناھلىرىنى، كىرلىرىنى،
2) توزانلىرىنى يۇيۇشى، تازىلىشى
3) كېرەك. شۇنداقلا يەنە، ئۈستۈنكى ياخشى
4) قوۋمدە، پۈتۈنلەي برامانلار قەۋمە-
5) دە، بەگلەر قوۋمىدە تۇغۇلاي، شۇنداقلا
6) يەتتە ئەردىنىگە تولۇق ئىگە بولۇپ چاكرا-
7) ۋارت ئىلىك خان بولاي دەپ ئارزۇ
8) قىلسا، يەنە ئۆكۈنىدىغان، يالۋۇرىدىغان،
9) كشانتى قىلىدىغان پاك، سۈزۈك سۆز
10) بىلەن يامان گۇناھلىرىنى، كىرلىرىنى توزان-
11) لىرىنى تازىلاپ يۇيۇشى، پاكىزلىشى كېرەك.

12) azu ymä chaturmxaranchig tngri
13) yirintä, istrayastirish tngri yirintä,
14) ymä tngri yirintä, tusit tngri
15) yirintä, nirmanaratï tngri yirintä
16) parinirmidawashawarti tngri yirintä
17) toghayïn tip közäsärlär ymä ök
18) ökünmäk yalwarmaqlïgh kshanti qïlmaq-
19) lïgh süzük saw üzä yawlaq ayïgh
20) qilinchlïgh kkirlärin tabchalarïn
21) yumish arïtmish krgäk. azu ymä
22) braxmakagik atlïgh äzrua quwraghï
23) tngri yirintä, braxmapurukit atlgh

Ⅲ. 9a (üchünch toquz)

143. 1) äzrua buryuqlarï ärgülüg tngri yir-
2) intä, mxa braxmi atlïgh ulugh äzrua
3) ärgüsi tngri yirintä, barïtap
4) atlïgh az yruqlugh tngri yirintä
5) abramanap atlgh ölgüsüz yruqlugh
6) tngri yirintä, abaswar
7) atlgh arïgh yruqlugh ünlüg tngri
8) yirintä, baritasup atlgh az arïgh
9) tngri yirintä, abramanasup atlgh
10) ölgüsüz arïgh tngri yirintä, subakrs
11) atlgh tolu arïgh tngri yirintä, anaba-
12) rak atlgh bulïtsïz tngri yirintä,
13) konia barsap atlgh bunya toghma tngri
14) yirintä, barxatbal atlgh king
15) tüshlüg tngri yirintä, abarx atlgh
16) busulmaqsïz tngri yirintä, adap
17) atlgh chulmaqsïz tngri yirintä,
18) sidarsa atlgh uz kürür tngri yir-
19) intä, sidarsan atlgh uz közünür
20) tngri yirintä, aganist atlgh
21) öng alqïnchusï tngri yirintä,
22) tughayin tip közäsärlär, ymä ök

12) شۇنداقلا يەنە چاتور ماھاراج[131] تەڭرى
13) يېرىدە، ئىستىرا ياستىرىش تەڭرى يېرىدە[132]،
14) يەم تەڭرى يېرىدە[133]، تۇست تەڭرى
15) يېرىدە[134]، نىرماناراتى تەڭرى يېرىدە[135]،
16) پارىنىرمىدا ۋاشاۋارتى تەڭرى يېرىدە[136]
17) تۇغۇلاي دەپ ئارزۇ قىلسا، يەنە
18) ئۆكۈنىدىغان، يالۋۇرىدىغان، كشانتى (تۇۋا) قىلىدىغان
19) سۆزۈك سۆز بىلەن يامان، ئېغىر
20) گۇناھلىرىنى، كىرلىرىنى، توزانلىرىنى
21) يۇيۇشى، تازىلىشى كېرەك. شۇنداقلا يەنە
22) براھماكايىك[137] ئاتلىق ئەزرۇئا جامائىتى
23) تەڭرى يېرىدە، براھماپۇرۇكۇت[138] ئاتلىق

ئۈچىنچى (تۇپلەم) توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

143. 1) ئەزرۇئا بۇيرۇقلىرى تەۋەلىكىدىكى تەڭرى يېرى-
2) دە، ماھابراھمى[139] ئاتلىق ئۇلۇغ ئەزرۇئا
3) تۇرالغۇسى بار تەڭرى يېرىدە، پارىتاپ[140]
4) ئاتلىق ئاز يورۇقلۇق، تەڭرى يېرىدە،
5) ئابراماناپ ئاتلىق سانسىز يورۇقلۇق
6) تەڭرى يېرىدە، ئاباسۋار
7) ئاتلىق پاكىز يورۇقلۇق، ئۈنلۈك تەڭرى
8) يېرىدە، بارىتاسوپ ئاتلىق ئاز پاكىز
9) تەڭرى يېرىدە، ئابراماناسوپ ئاتلىق
10) سانسىز پاك تەڭرى يېرىدە، سۇباكرس
11) ئاتلىق تولۇق پاكىز تەڭرى يېرىدە، ئانابا-
12) راك ئاتلىق بۇلۇتسىز تەڭرى يېرىدە،
13) كونىيا بارساپ ئاتلىق بۇنيا (بۇيان) تۇغما تەڭرى
14) يېرىدە، بارھاتبال ئاتلىق كەڭ،
15) مېۋىلىك تەڭرى يېرىدە، ئابارھ ئاتلىق
16) بۇزۇلمايدىغان تەڭرى يېرىدە، ئاداپ
17) ئاتلىق ۋەيران بولمايدىغان تەڭرى يېرىدە،
18) سىدارسا ئاتلىق ئۇز كۆرۈر تەڭرى يېرى-
19) دە، سىدارسان ئاتلىق ئۇز كۆرۈنىدىغان
20) تەڭرى يېرىدە، ئاگانىست ئاتلىق
21) رەڭگى ئۆزگەرمەس تەڭرى يېرىدە،
22) تۇغۇلاي دەپ ئارزۇ قىلسا، يەنە

Ⅲ. 9b

144. 1) ökünmäk yalwarmaqlïgh kshanti qïl-
2) maq süzük arïgh saw üzä alqu
3) ayïgh qïlïnchlïgh kkirlärin tabchalarïn
4) arïtï yumïsh arïtmish krgäk. asu
5) ymä soridpan qutïn, sakardagam qut-
6) ïn, anagam qutïn, arxant qutïn,
7) pratyikabut qutïn, bulayïn tip köz-
8) äsärlär, ilatï üzlünchü orunqa
9) tägip tügäl bilgä bilikkä,
10) arïgh süzük bilgä bilikkä, saqïnghu-
11) luqsuz sözlägülüksüz bilgä bilikkä,
12) täbränchsiz bilgä bilikkä, köni
13) tüz toymaq bilgä bilikkä tägäyin
14) tip kösäzärlär, ymä ök ökünmäk
15) yalwarmaqlïgh ksanti qïlmaqlïgh arïgh
16) silig suw üzä ayïgh yawlaq qïlïnch-
17) lïgh kkirlärin tabchalarïn artugh
18) arïtï yumïsh arïtmïsh krgäk. nä
19) üchün tip tisär
20) kawsikiya alqu nomlar barcha tïl-
21) taghtïn ötkürü togharlar, tïltagh-
22) tïn ötkürü öchärlär, anïn mn
23) kirtütin kälmish öngi öngi blgülärin

Ⅲ. 10a (üchünch on)

145. 1) tutmaqïn, öngi öngi blgülärin
2) öchmäkig yrlïqayurmn. nä
3) üchün tip tisär, tïltaghlarï öngi
4) öngi üchün. kawsikiya birük
5) ärtmish ödki nomlar tïltaghlarï küchintä
6) öchsär alqïnsar, ayïgh qïlïnchlïgh
7) kkir tabcha idi ymä qïlmasar, ötrü
8) toghdachï nomlar inchip bu közünür
9) öddä toghmaqïn toghqalï umazlar.
10) közünür ödtä toghqalï umaghuchï
11) ärsär, ötrü kin käligmä ötdäki

ب

144 1) ئۆكۈنىدىغان، يالۋۇرىدىغان، كشانتى قىلىد-
2) ىغان، سۈزۈك، پاك سۆز بىلەن بارلىق
3) يامان قىلمىشلىرىنى، كىرلىرىنى، توزانلىرىنى
4) تازىلاپ يۇيۇشى، پاكلىشى كېرەك. شۇنداقلا
5) يەنە سورىتاپان[141] قۇتىنى، ساكارداگام[142] قۇتى-
6) نى ئاناگام[143] قۇتىنى، ئارخانت قۇتىنى،
7) پراتيېكابۇت قۇتىنى ئىزدەپ ئۇنىڭغا ئېرىشەي دەپ ئار-
8) زۇ قىلسا، شۇنداقلا ئەڭ ئاخىرقى ئورۇنغا
9) يېتىپ مەڭگۈلۈك ئەقىل-پاراسەتكە،
10) پاك، سۈزۈك ئەقىل-بىلىمگە، ئويلاپ يەتكۈ-
11) سىز، سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز ئەقىل-بىلىمگە،
12) تەۋرىمەيدىغان ئەقىل-بىلىمگە توغرا،
13) تۈز تۈيماق ئەقىل-بىلىمگە يېتەي
14) دەپ ئارزۇ قىلسا، ئوخشاشلا ئۆكۈنىدىغان،
15) يالۋۇرىدىغان، كشانتى قىلىدىغان پاك،
16) گۈزەل سۆزلەر بىلەن يامان-ئېغىر گۇناھ-
17) لىرىنى، كىرلىرىنى، توزانلىرىنى تېخىمۇ
18) تازىلاپ يۇيۇشى، پاكلىشى كېرەك. نېمە
19) ئۈچۈن دېگەندە،
20) كاۋسىكى، بارلىق نوملار ھەرخىل سەۋەب -
21) نەتىجىسىدە بارلىققا كېلىدۇ، ھەر خىل سەۋەب
22) بىلەن ئۆچىدۇ. شۇڭا مەن
23) سەممىيەتلىكتىن كەلگەن ھەرخىل بەلگىلەرنى

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئونىنچى (ياپراق) ئا

145 1) تۈتۈشنى، ھەر خىل بەلگىلەرنى
2) ئۆچۈرۈشنى يارلىق قىلىمەن. نېمە
3) ئۈچۈن دېسە، سەۋەبلىرى ھەر
4) خىل بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. كاۋسكى ئەگەر
5) ئۆتكەن زاماندىكى نوملار سەۋەب - ۋەج كۈچىدىن
6) يوقالغان بولسا، تۈگىگەن بولسا، يامان گۇناھلارنى،
7) كىر - توزانلارنى پەقەت پەيدا قىلمىسا، ئاندىن،
8) تۇغۇلىدىغان نوملار شۇنداق قىلىپ بۇ ھازىرقى
9) زاماندا تۇغۇلۇشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايدۇ.
10) ھازىرقى زاماندا تۇغۇلالمىغان بولسا،
11) ئاندىن كېيىن، كېلىدىغان زاماندىكى

12) tüsh birtächi adartmaqï ymä ikiläyü

13) taqï turu umaz. nä üchün turu umaz tip

14) tisär, alqu itiglig nomlar tözi
15) yoq quuruq üchün, kirtütin kälmish

16) mänsiz kishisiz tïnlghsïz yashaghlïsïz
17) üzä yarlïqanchuchï blgü tözlüg nom-
18) larta töz üzä tutsar, toghmaqï
19) öchmäkar yoq üchün. yana toghdachï

20) nomlar ymä yoq quruq tözlüg üchün,

21) anïn ökünmäk yalbarmaqlïgh kshanti
22) qïlmaqlïgh arïghta arïgh süzüg suw
23) üzä yumaqtïn arïdïnmaqtïn ötrü

12) سەدىقە بېرىدىغان، پەرق ئېتىدىغان(ئەھۋال) يەنە
ئىككىنچىلەپ
13) تېخى مەۋجۇت بولۇپ تۇرمايدۇ. نېمە ئۈچۈن
مەۋجۇت بولۇپ تۇرمايدۇ
14) دېسە، بارلىق يارىتىلغان نوملار، ماھىيەت - ئاساسى
15) يوق - قۇرۇق بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. ھەقىقىيلىقتىن
كەلگەن
16) مەنسىز⑭، كىشىسىز، جانلىقسىز، ھاياتلىقسىز
17) بىلەن مېھرىبان بەلگە ماھىيەتلىك نوملار
18) ماھىيىتى بىلەن تۇتۇلسا، (ئۇنىڭ) تۇغۇلمىقى -
19) يوقالمىقى يوق (بولىدىغانلىقى) ئۈچۈندۇر، يەنە
پەيدا بولىدىغان
20) نوملار يەنىلا يوق - قۇرۇق ماھىيەتلىك ئىكەنلىكى
ئۈچۈندۇر.
21) شۇ سەۋەبتىن ئۇنى ئۆكۈنمەك، يالۋۇرماق، كشانتى
22) قىلماقلىقتىن ئىبارەت ئەڭ پاكىز، سۈزۈك سۇ
23) بىلەن يۇيۇپ تازىلاشتىن باشقا، يەنە

III. 10b

ب

146. 1) kin käligmä ödlärtä ikiläyü
2) täbrätkäli toghurghalï umaz. yana
3) ymä kawsikiya alqu nomlar barcha
4) töz nomqa tayaqlïgh titir. ol tïnlgh

5) tayaq boltachï töz nom yana sözlägülük-

6) süz titir. nä üchün sözlägü-
7) lüsüz titir tip tisär, alqu blgü-
8) lärtin ärtmish köchmish, kätmish üchün,
9) anïn antagh titir. kawsikiya birük
10) kim qayu tüzünlär oghlï tüzün-
11) lär qïzï bu muntagh tütrüm täring yürüg-
12) lük chinshu tigmä ärtükdäg nom töz-
13) intä kirip... aghïr ayagh qop süzüg
14) kirtkünch köngül öritip, nom tözin toyunu,

15) igit yanglugh saqïnchlarïgh öchürü,
16) kshanti qïlsar, antagh tsuy irinchü

146 1) كېيىن كېلىدىغان زامانلاردا ئىككىنچىلەپ
2) تەۋرەتكىلى، تۇغدۇرغىلى بولماس. يەنە
3) كاۋسىكى، بارلىق نوملارنىڭ ھەممىسى
4) ئاساس بولغۇچى يىلتىز نومغا تايىنىشلىق
دېيىلىدۇ. ئۇ جانلىق
5) تايانچىسى بولىدىغان ئاساس بولغۇچى نوم يەنە
سۆزلۈگۈلۈك-
6) سىز دېيىلىدۇ. نېمە ئۈچۈن سۆزلۈگۈلۈكسىز
7) دېسە، (ئۇ) بارلىق بەلگىلەر
8) دىن ئۆتكەن، كەچكەن، ئۆتۈپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن
9) شۇنداق دېيىلىدۇ. كاۋسكى، ئەگەر
10) قايسىبىر ئېسىللار ئوغلى، ئې-
11) سىللار قىزى بۇ مۇنداق ناھايىتى چوڭقۇر مەنىلىك،
12) ئەڭ ھەقىقىي دەپ ئاتالغان نوم ماھىيە-
13) تىگە كىرىپ ... چوڭ ھۆرمەت، ناھايىتى سۈزۈك
14) ساداقەتمەن كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ، نوم ماھىيىتىنى
تونۇپ - تۇيۇپ
15) ناتوغرا، خاتا خام خىياللىرىنى يوقىتىپ،
16) ئۇنىڭغا كشانتى قىلسا، ئاشۇنداق گۇناھلىق

17) aghïr ayïgh qïlïnch yoq öchmägülük arï-

18) maghuluq [muni munchulayu] bilinu uqunu kshanti
19) qïlsar bu titir yoq tözlüg nomlarta
20) bar tözlük nom bütmäki. anïn bu

21) yörügüg tutup, munchulayu ulugh ashïgh-
22) ïn körüp, ökünmäk yalbarmaq kshanti
23) qïlmaq üzä anïn aghïr ayïgh qïlïnch

Ⅲ. 11a (üchünch bir ygrmi)

147. 1) lïgh kkir tabchalarïn birtäm öchür-
2) mäkin, orïmaqïn, yrlïqayurmn.
3) yana ymä qayu tïnlghlar birük tört
4) türlüg nomlarqa tügällig ärsär,
5) ötrü ol tïnlghlar tsuy ayïgh qïlïnch-
6) lïgh kkir tabchalarïn birtäm
7) arïtqalï uyurlar. qayular ol
8) tört tip tisär incha qltï ang il-
9) ki, köni öngärü köngül turghurmaqtïn
10) köni öggä tükällig ärsär, ikinti, tüt-
11) rüm täring yörüglük nom tözintä ayïgh-
12) lamaqsïz chulwusuz ärsär, üchünch yangï
13) boshghutlugh bodistwlar üzä ymä
14) tügäl bilgä biliklig ol tip ayan-
15) chang köngül öritmish ärsär, törtünch
16) alqu tïnlgh oghlanïngä ädgü saqïnch
17) saqïnsar, bu titir tört türlüg
18) nomlar ayïgh qïlïnchlïgh kkir tabcha-
19) larïgh birtäm öchürtächi arïtdachï.

20) ötrü tngri tngrisi burqan bu
21) yörügug taqï blgülük yrlïqaghalï
22) shlok üzä ikiläyü incha tip
23) yrlïqadï: bir uchlugh köngülin üch

17) يامان قىلمىش ـ ئەتمىشلىرىنىڭ ئۆچمەيدىغان،
تازىلانمايدىغـ
18) ـنى يوق. بۇنى مۇشۇنداق بىلىپ ـ ئۇقۇپ كشانتى
19) قىلسا، بۇ يوق ماھىيەتلىك نومدىن
20) بار ماھىيەتلىك نومنىڭ پۈتىشى دەپ ئاتىلىدۇ.
شۇڭا بۇ
21) ئىزاھ ـ تەبىرنى تۇتۇپ، مۇشۇنداق ئۇلۇغ پايدىـ
22) ـنى كۆرۈپ، ئۆكۈنمەك، يالۋۇرماق، كشانتى
23) قىلماق ئارقىلىق بۇ ئېغىر ـ يامان گۇناھ ـ

ئۈچىنچى (تۇپلەم) ئون بىرىنچى (ياپراق) ئا

147 1) ـلىق كىر ـ توزانلىرىنى بىردەمدىلا ئۆچۈرۈشنى،
2) تازىلاشنى يارلىق قىلىمەن.
3) يەنە قايسىبىر جانلىق ئەگەر تۆت
4) تۈرلۈك نومغا تەل بولسا،
5) ئۇ ئاندىن جانلىقلارنىڭ گۇناھلىق قىلمىشلىرىنى،
6) كىر ـ توزانلىرىنى بىردەمدىلا
7) ئېرىتىپ تازىلاشقا قادىر بولالايدۇ. قايسى ئۇ
8) تۆت تۈرلۈكى دېگەندە، ئۇلار تۆۋەندىكىچە، بىرىنچى،
9) توغرا، ھەقىقىي كۆڭۈل تۇرغۇزغان
10) توغرا ئوي ـ پىكىرگە تەل بولسا، ئىككىنچى، ناھايىتى
11) چوڭقۇر مەنىلىك نوم ماھىيىتىنى نۇقسانسىز،
12) خاتاسىز ئىزاھلىيالىسا، ئۈچىنچى، يېڭى
13) ئۆگەنگۈچى بۇدىساتۋالارغا قارىتا
14) ئۇلارنى تۈگەل ئەقىل ـ پاراسەتكە ئىگە دەپ ھۆرمەتلەيدىغان،
15) كۆڭۈل تۇرغۇزىدىغان بولسا، تۆتىنچى،
16) بارلىق جانلىقلار ئوغۇللىرىغا ياخشى نىيەت
17) تۇرغۇزغان بولسا، مانا بۇ تۆت تۈرلۈك
18) نوم يامان گۇناھلارنى، كىر ـ توزانـ
19) ـلارنى بىردەمدىلا ئۆچۈرىدىغان، تازىلايدىغان نوم
دەپ ئاتىلىدۇ.
20) ئاندىن كېيىن، تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان بۇ
21) شەرھىينى ۋە (ئۇنىڭ) ئالامەتلىرىنى جاكارلاش ئۈچۈن،
22) شېئىر بىلەن ئىككىنچىلەپ مۇنداق دەپ
23) يارلىق قىلدى. بىر ئۇچلۇق كۆڭۈل (يەكدىللىق)
بىلەن ئۈچ

III. 11b

148\. 1) ärdinig köyü kösätü tutsar, tiring
2) nomlarta ayïghlamaqsïz chulwusuz
3) bolsar, tügäl bilgä biliklig ayan-
4) chang köngül turqursar, ädgü saqïnch
5) saqïnsar, arïyur ayïgh qïlïnch adartmaq-
6) ï. taqï ymä kawsikiyä tört
7) türlüg ayïgh qïlïnchlar ol alp tarïq-
8) ghuluq kitgülük qayular ol tört
9) tip tisär, incha qltï angilki
10) budistwlar yïghïnmaqïnta ärtingü
11) aghïr ayïgh qïlïnchïgh qïlmïsh ärsär,
12) ikinti, tayshing nomlarta ti sal-
13) mïsh chulwu sözlämish ärsär, üchünch
14) kntününg ädgü yïltïzïn birtäm
15) üzmish käsmish ärsär, törtünch
16) yirtinchükä artughraq ilinmish yap-
17) shïnmïsh köngüllük ärsär, bu tört
18) türlüg qïlïnchlar alp tarïqghu-
19) luq titirlär. bu tört türlüg
20) alp tarïghquluq ayïgh qilinchlarning
21) yüründagi yana tört türlüg yig
22) üsdünki ögrätiglär titir. ol
23) ögrädiglärtä ögrätinsär, bu ayïgh

III. 12a (üchünch iki ygrmi)

149\. 1) qïlïnchlar tarïqar, titär. qayu-
2) lar ol tört türlüg yig basdïnqï
3) ögrätiglär tip tisär, incha qltï
4) angilki ondïn sïngarqï burqan-
5) larqa ögin köngülin yaqïn tutup,
6) qïlmïsh ayïgh qïlïnchlarïn yashurma-
7) tïn baturmatïn acha yada söz-
8) lämäk. ikinti, alqu bish ashun
9) tïnlghlar üchün ol oq burxanlarïgh
10) nom nomlayu yrlïqaghuqa ödügchi
11) bolmaq. üchünch qamagh tïnlghlarnïng

ب

148 1) ئەردىنىنى كۆيۈنۈپ، ئاۋايلاپ تۇتسا، چوڭقۇر (مەنىلىك)
2) نوملارنى نۇقسانسىز ـ خاتاسىز ئىزاھلىيالايدىغان
3) بولسا، تولۇق ئەقىل ـ بىلىمگە (ئىگە) بولۇپ، ئىززەت ـ ھۆرمەتلىك
4) كۆڭۈل تۇرغۇزسا، ياخشى نىيەتتە،
5) بولسا، يامان گۇناھلىرى
6) تازىلىنىدۇ. تېخى يەنە كاۋسكى، تۆت
7) تۈرلۈك تەستە تارقايدىغان، تەستە يوقىلىدىغان
8) يامان گۇناھلار (بار بولۇپ) ، قايسى ئۇ تۆت
9) تۈرلۈكى دېسە، ئۇلار تۆۋەندىكىچە: بىرىنچىسى،
10) بۇدىساتۋا سورۇنىدا ناھايىتى
11) ئېغىر، يامان گۇناھ قىلغان بولسا،
12) ئىككىنچى، ماھايانا نومىدىن گۇمانلىنىپ، ئۇنى
13) خاتا ئىزاھلىغان بولسا، ئۈچىنچى،
14) ئۆزىنىڭ پەزىلەت يىلتىزىنى بىردىنلا
15) ئۈزگەن، كەسكەن بولسا؛ تۆتىنچى،
16) بۇ يەر ـ جاھانغا ئارتۇقچە بېرىلىپ يېپىشىد ـ
17) ۋالغان گۇناھ بولسا؛ بۇ تۆت
18) تۈرلۈك قىلمىش تارقىتىپ كەتكۈزۈش
19) ناھايىتى تەس (گۇناھلار) دېيىلىدۇ. بۇ تۆت تۈرلۈك
20) تارقىتىپ كەتكۈزۈش ناھايىتى تەس يامان گۇناھنىڭ
21) داۋاسى يەنە تۆت تۈرلۈك
22) ئەڭ ئالىي تەلىمات دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ
23) تەلىماتلار بىلەن ئۆزىنى تەربىيىلىسە، بۇ يامان

ئۈچىنچى (تۇپلەم) ئون ئىككىنچى (ياپراق) ئا

149 1) گۇناھلىرى تارقاپ كېتىدۇ. قايسى
2) ئۇ تۆت تۈرلۈك ئەڭ ئالىي
3) تەلىمات دېگەندە، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:
4) بىرىنچى، ئون تەرەپتىكى بۇرخان ـ
5) لارغا توق كۆڭلىنى يېقىن تۇتۇپ،
6) قىلغان يامان گۇناھلىرىنى يوشۇرماس ـ
7) تىن، ياپماستىن، ئوچۇق ـ ئاشكارا سۆز ـ
8) لىمەك؛ ئىككىنچى، بارلىق بەش دۇنيادىكى
9) جانلىقلار ئۈچۈن بۇرخانلارنى
10) نوم نوملانقۇزۇپ بېرىشكە ئۆتۈنگۈچى
11) بولماق، ئۈچىنچى، بارلىق جانلىقلارنىڭ

12) qïlmïsh adgülüringä iyin ögirmäk.
13) törtünch kntü ök qïlmïsh buyan
14) ädgü qïlïnchlarïn barchanï üshäliksiz
15) üsdünki yig köni tüz tuymaq burxan
16) qutïnga äwirmäk. bu ärür tört
17) türlüg yig bashtïnqï ögrätig-
18) lär tip yrlïqadï. anta ötrü tngri
19) xani xormuzta tngri tngri tngri-
20) si burxanqa incha tip ötüg
21) ötündi: atï kötrülmish ayaghqa
22) tägimlik tngrim, inchip bu yirtinchü

12) قىلغان ياخشى پەزىلەتلىرىگە ئەگىشىپ شادلانماق.
13) تۆتىنچى، پەقەت ئۆزى قىلغان خەير ـ ساخاۋەتلىك
14) ياخشى قىلمىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئەڭ
15) ئۈستۈنكى، ئەڭ توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان
16) قۇتىغا بېغىشلىماق. مانا بۇ تۆت
17) تۈرلۈك ئەڭ ئالىي تەلىمات
18) دەپ يارلىق قىلدى. ئاندىن كېيىن، تەڭرىلەر
19) خانى خورمۇزتا تەڭرى، تەڭرىلەر تەڭرى-
20) سى بۇرخانغا مۇنداق دەپ ئۆتۈنۈش
21) ئۆتۈندى: نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە
22) سازاۋەر تەڭرىم! شۇنداق قىلىپ، بۇ يەر ـ جاھان-

III. 12b

ب

150. 1) täki tïnlghlarta bar antagh tüzünlär
2) ïduq tayshïng nomtaqï yrlïqcha
3) yorïtachïlar. bar ymä antagh tïnlgh-
4) lar ïduq tayshing nomtaqï yrlïqcha
5) yorïmatachïlar. nächükin yana tngrim
6) ol antagh iki öngi yorïghta
7) yorïdachï tüzünlär oghlï tüzünlär
8) kïzï bu qamagh tïnlghlarnïng qïlmïsh
9) buyan ädgü qïlïnchlarïnga iyin ögir-
10) käli boltuqar. yana tngri tngrisi
11) burqan incha tip yrlïqadï:
12) kawsikiyä kim qayu tïnlghlar ap
13) ïduq tayshing nomtaqï yorïghcha yorïghalï
14) udachï bolzunlar, ap ymä ïduq
15) tayshing nomtaqï yorïghcha yorïghalï
16) umadachï bolzun, umasarlar ymä
17) inchip ol tüzünlär oghlï tüz-
18) ünlär qïzï tünlä küntüz altï
19) öddä birtin sïngar ong angnïn-
20) lärïntaqï aonlarïn achïnïp, ong tiz-
21) lärin chökädip, ayalarïn qawshurup
22) aghïr ayagh qop süzüg kirtkünch
23) köngülin bir uchlugh ögin köngülin

150 1) دىكى جانلىقلار ئىچىدە شۇنداق ئىنسانلار باركى،
2) ئۇلار مۇقەددەس ماھايانا نومىدىكى يارلىق بويىچە
3) يول تۇتىدۇ. يەنە باركى، مۇنداق جانلىق-
4) لار ئۇلار مۇقەددەس ماھايانا نومىدىكى يارلىق بويىچە
5) يول تۇتمايدۇ. تەڭرىم، قانداق قىلغاندا يەنە
6) مۇشۇنداق ئىككى خىل ئوخشاشمايدىغان يولدا
7) ماڭغۇچى ئىنسانلار ئوغلى، ئىنسانلار
8) قىزى بۇ بارلىق جانلىقلارنىڭ قىلغان
9) خەير ـ ساخاۋەتلىك ياخشى قىلمىشلىرىگە لايىق شاد-
10) لىققا ئېرىشىدۇ. تەڭرىلەر تەڭرىسى
11) بۇرخان يەنە مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
12) كاۋسىكى، قايسىبىر جانلىقلار مەيلى
13) مۇقەددەس ماھايانا نومىدىكى يول بويىچە يۈرۈشكە
14) قادىر بولغان بولسۇن، مەيلى يەنە مۇقەددەس
15) ماھايانا نومىدىكى يول بويىچە يۈرۈشكە
16) قادىر بولمىغان بولسۇن، قادىر بولالمىغانلارمۇ
17) شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئىنسانلار ئوغلى،
18) ئىنسانلار قىزى مەيلى كېچە، مەيلى كۈندۈز ئالتە
19) ۋاقىت ـ پەسىلنىڭ ھەممىسىدە ئوخشاشلا ئوڭ مۈرىسىنى
20) يالىڭاچلاپ، ئوڭ تىزى بىلەن
21) تىزلىنىپ، ئالقانلىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ،
22) ناھايىتى ھۆرمەت ئېھتىرام بىلەن بەك سۈزۈك،
ساداقەتمەن
23) كۆڭۈللىرىنى بىر نىيەتتە قىلىپ، پۈتۈن كۆڭلى
بىلەن

III. 3a (üchünch üch ygrmi)

151. 1) ondïn sïngar yirtinchüdäki tïnlgh-
2) larnïng qïlmïsh buyan ädgü qïlïnch-
3) larnïnga, ädgülük äwirshläringä iyin
4) ögirsär säwinsär, ötrü ol tüzün-
5) lär oghlï tüzünlär kïzï ülgü-
6) länchsiz tanglanchsïz buyan ädgü
7) qïlïnchïgh alïrlar. anta yana ol
8) tüzünlär oghlï tüzünlär qïzï
9) incha tip timish krgäk:
10) qltï bu ontïn sïngarqï yirtinchü-
11) däki qamagh tïnlgh oghlanïnïng yügärü
12) bu közünür ötdä qïlu turur nächä
13) buyan ädgü qïlïnchlarï ädgü äwrishläri

14) ärsär, incha qltï bushi birmak
15) chqshapt kösätmäk bilgä biliktä
16) ögrätinmäktä ulatï. ämti mn ularnïng

17) ol antagh buyan ädgü qïlïnchlarïnga
18) ädgülük äwrishläringä artughraq iyin
19) ögirürmn säwinürmn. bu mäning
20) iyin ögirmäktin turmïsh buyan

21) ädgü qïlïnchlarïm küchintä üzäliksiz
22) üstünki yig buyan tüz tuymaq
23) atlgh burqan qutïlïgh ulugh tüshkä

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئون ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

151 1) ئون تەرەپ يەر - جاھاندىكى جانلىق-
2) لارنىڭ قىلغان خەير - ساخاۋەتلىك ياخشى قىلمىش-
3) لىرىغا، ياخشى ئىش - ھەرىكەتلىرىگە ئەگىشىپ
4) شادلانسا - خۇشاللانسا، ئاندىن ئۇ ئېسىللار
5) ئوغلى، ئېسىللار قىزى سانسىز -
6) تەڭداشسىز خەير - ساخاۋەتلىك ياخشى
7) ئىش - ئەمەللەرنى قىلىدۇ. ئاندىن يەنە ئۇ
8) ئېسىللار ئوغلى، ئېسىللار قىزى
9) مۇنداق دېيىشى كېرەك.
10) خۇددى بۇ ئون تەرەپتىكى يەر - جاھان-
11) دىكى بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىنىڭ ھازىرقى
12) بۇ زاماندا قىلىپ تۇرۇۋاتقان قانچىلىك
13) خەير - ساخاۋەتلىك ياخشى ئىش - ئەمەللىرى،
ياخشى ھەرىكەتلىرى
14) بولسا، شۇنىڭغا ئوخشاش سەدىقە بەرمەك،
15) پەرھىز تۇتماق، ئەقىل - پاراسەت بىلەن
16) تەربىيىلەنمەك قاتارلىق (ئىشلىرىغا) ئەمدى مەن
ئۇلارنىڭ
17) شۇنداق خەير - ساخاۋەتلىك ياخشى ئىش - ئەمەللىرىگە،
18) پايدىلىق ھەرىكەتلىرىگە ئارتۇقراق زوقلىنىپ
19) شادلىنىمەن - سۆيۈنىمەن. بۇ مېنىڭ
20) ئۆز ئىختىيارلىقىم بىلەن شادلىنىشتىن پەيدا
بولغان خەير -
21) ساخاۋەتلىك ئىش - ئەمەللىرىمنىڭ كۈچ ۋەجىدىن، ئەڭ
22) ئۈستۈنكى، ئالىي، سائادەتلىك، تۈز تۇيماق
23) ئاتلىق بۇرخان قۇتىدىن ئىبارەت ئۇلۇغ نەتىجە-

III. 13b

152. 1) utlïqa tägdächi bulayïn. qltï
2) bu kösünür ötdäki qamagh tïnlghlar-
3) nïng qïlmïsh buyan ädgü qïlïnchlarïnga
4) ädgülük äwrishläringä nätäg iyin
5) ögirür ärsär, mn anchulayu ymä
6) öngrä ärtmish ötdäki tïnlgh-
7) larning qlu tügätmish buyanlarïnga,
8) kin käligmä ötdäki tïnlghlar-

ب

152 1) ھاسىلاتقا ئېرىشىدىغان بولاي. خۇددى
2) بۇ ھازىرقى زاماندىكى بارلىق جانلىقلار -
3) نىڭ قىلغان ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللىرىگە،
4) پايدىلىق ھەرىكەتلىرىگە قانچىلىك زوقلىنىپ
5) شادلانغان بولسا، مەنمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش
6) ئىلگىرى ئۆتكەن زاماندىكى جانلىق-
7) لارنىڭ قىلىپ تاماملىغان ساۋابلىق - ياخشى ئىشلىرىگە،
8) كېيىن كەلگەن زاماندىكى جانلىقلار

9) nïng qïlghuluq buyanlarïnga, alquqa
10) barcha birtäk iyin ögirürmn,
11) säwinürmn. yana ikinti oghur-
12) ïn bu oq kösünür ötdäki ondïn
13) sïngar yirtinchütä ärigmä qamagh
14) budistwlarnïng nächä buyan ätgü
15) qïlïnchlarï, ätgülük ishläri ärsär,
16) incha qltï angilki burxan qut-
17) ïnga yangïrdï köngül öritmäk,
18) yuz kälplärïgh ärtürüp, anïng
19) ichintä qïlghuluq ulugh buyanlarïgh
20) bütürmäk, toghmaqsïz nom taplaghïn
21) bulmaq, äwrilinchsiz törügä tägmäk,
22) bir toghumlugh ikinti orunta
23) olurmaqta ulatï ämti mn ol

Ⅲ. 14a (üchünch tört ygrmi)

153. 1) qamagh budistwlarning ol antagh ädgü-
2) lüg ishläringä barcha yiligtin
3) söngüktin bärüki qop süzük
4) kirtkünch köngülüm üzä aghïr aya-
5) maqïn artuqraq iyin ögirürmn
6) säwinürmn. qltï bu kösünür öt-
7) täki budistwlarnïng qïlu turur buyan
8) ätgü qïlïnchlarïnga, ädgülüg ishläringä
9) nätäg iyin ögirür ärsärmn,
10) anchulayu ymä öngrä ärtmish öt-
11) däki budistwlarnïng qïlu tükätmish
12) buyanlarïnga, kin käligmä ötdäki
13) budistwlarnïng qïlghuluq buyanlarïnga
14) alquqa barcha birtäk iyin
15) ögirürmn, säwinürmn, ögärmn,
16) alqayurmn. yana ymä üchünch oghur-
17) ïn mn bu oq köshünür ötdäki on-
18) tïn sïngarqï yirtinchütä
19) ärigmä qayu nächä köni tüz toyugh-
20) lï ïduq burxanlar ärsärlär, kim ol
21) qamagh burxanlar üzäliksiz üz-

9) نىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ساۋابلىق ياخشى ئىشلىرىگە
10) تولۇق بىردەك زوقلىنىپ شادلىنىمەن،
11) سۆيۈنىمەن؛ يەنە ئىككىنچى پەيتتە،
12) دەل بۇ ھازىرقى زاماندىكى ئون
13) تەرەپتىكى يەر ـ جاھاندا بولغان بارلىق
14) بۇددىساتۋالارنىڭ قانچىلىك ساۋابلىق ياخشى
15) ئىش ـ ئەمەللىرى، پەزىلەتلىك ئىشلىرى بولسا،
16) خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش ئەڭ ئالىي بۇرخان قۇتى-
17) غا يېڭىدىن نىيەت تۇرغۇزۇپ
18) يۈز كالپىلارنى ئۆتكۈزۈپ، ئۇنىڭ
19) ئىچىدە قىلىشقا تېگىشلىك ئۇلۇغ ساۋابلىق ياخشى
20) (ئىشلار) نى ئورۇنلىماق، توغماقسىز نوم ئارزۇسىغا
21) ئېرىشمەك، ئۆزگەرمەس قائىدە ـ نىزامغا يەتمەك،
22) بىر توغۇلۇش بىلەن ئىككى ئورۇندا
23) ئولتۇرماق قاتارلىقلارغا ئەمدى مەن ئۇ

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئون تۆتىنچى (ياپراق) ئا

153 1) بارلىق بۇددىساتۋالارنىڭ ئاشۇنداق ياخشى
2) ئىشلىرىغا پۈتۈن يىلىكتىن،
3) سۆڭەكتىن چىققان ناھايىتى سۈزۈك
4) ئېتىقادچان كۆڭلۈم بىلەن قاتتىق ھۆرمەت ـ
5) ئېھتىرام بىلەن ئارتۇقچە زوق بىلەن شادلىنىمەن،
6) سۆيۈنىمەن. خۇددى بۇ ھازىرقى زامان-
7) دىكى بۇددىساتۋالارنىڭ قىلىپ تۇرۇۋاتقان خەير ـ
8) ساخاۋەتلىك ئىش ـ ئەمەللىرىگە پايدىلىق ئىشلىرىغا
9) قانداق زوق بىلەن شادلانغان بولسام،
10) شۇنىڭغا ئوخشاش يەنە ئىلگىرى ئۆتكەن زامان-
11) دىكى بۇددىساتۋالارنىڭ قىلىپ تۈگەتكەن
12) خەير ـ ساخاۋەتلىرىگە، كېيىن كېلىدىغان زاماندىكى
13) بۇددىساتۋالارنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك خەير ـ ساخاۋەتلىرىنىڭ
14) ھەممىسىگە تولۇق بىردەك زوقلىنىپ
15) شادلىنىمەن، سۆيۈنىمەن. ئۇلارنى مەدھىيىلەيمەن،
16) ئالقىشلايمەن؛ يەنە ئۈچىنچى پەيتتە،
17) مەن دەل ھازىرقى زاماندىكى ئون
18) تەرەپتىكى يەر ـ جاھاندا
19) بولغان قانچىلىك توغرا، تۈز تۇيغان،
20) مۇقەددەس بۇرخانلار بولسا، بۇ
21) بارلىق بۇرخانلار ئەڭ ئۈس-

22) dünki yig köni tüz tuymaqïgh
23) tuyup, alp bulghuluq burxan qutïn bulup

22) تۇنكى ياخشى، توغرا، تۈز تۇيماقنى
23) تۇيۇپ، ئېرىشىش ناھايىتى تەس بولغان بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىپ،

Ⅲ. 14b

ب

154. 1) imirigmä qamagh tïnlgh oghlanï üchün
2) üzäliksiz nom tilgän äwirip, tïdïgh –
3) sïz nom bushi birip, nomlugh köwrüküg
4) toqïp, nomlugh labayïgh urup, nomlugh
5) tughugh örü tikip, nomlugh yaghmur
6) yaghïdïp, bish azun tïnlgh oghlanlarïn
7) süzük kirtkünch köngül öritip,
8) nom bulunchïnga tägürüp, alqïnmaqsïz
9) tügämäksiz inchkü mängi üzä tutu-
10) rup, qltï budistwlarnïng pratyikäbut-
11) larnïng arxantlarnïng ädgülüg
12) töz yiltizlaringä tükällig qïlu
13) yrlïqamaqlïgh qayu ïduq ishlarï ärsär,
14) ämti mn ol qamagh burxanlarnïng
15) ol antagh ïduq ishläringä qop süz-
16) ük kirtkünch köngülin artughraq iyin
17) ögirürmn, säwinürmn. ögä
18) alqayu, täginürmn. qltï bu kösünür
19) ötdäki ondïn sïngarqï qamagh
20) burxanlarnïng ïduq ish kütüglär-
21) inchä nätäg iyin ögirür ärsär,
22) mn anchulayu oq ymä öngrä ärtmish
23) ötdäki ondïn sïngarqï qamagh

154 1) ئۆز ئەتراپىدىكى بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرى ئۈچۈن
2) ئۈزلۈكسىز ھالدا نوم چاقىنى ئايلاندۇرۇپ، ئۆزلۈكسىز
3) نوم سەدىقە بېرىپ، نوم دۈمبىقىنى
4) ئۇرۇپ، نوملۇق نەي كانايىنى چېلىپ، نوملۇق
5) تۇغ، ئەلەمنى ئۆرە تىكلەپ، نوملۇق يامغۇر
6) ياغدۇرۇپ، بەش دۇنيادىكى جانلىقلار ئوغلانلىرىدا
7) سۈزۈك ئېتىقادچان كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ، ئۇلارنى
8) نوم ئىستىكىگە يەتكۈزۈپ، ئازايمايدىغان،
9) تۈگىمەيدىغان شاد ـ خۇراملىق بىلەن تۇ ـ
10) تۇپ، خۇددى بۇدىساتۋالارنىڭ پراتيىكا بۇت ـ
11) لارنىڭ، ئارخانتلارنىڭ ياخشىلىقنىڭ
12) ماھىيەت ـ يىلتىزلىرىغا تۈگەل قىلىپ،
13) يەتكۈزىدىغان قانداق مۇقەددەس ئىشلىرى بولسا،
14) ئەمدى مەن بۇ بارلىق بۇرخانلارنىڭ
15) ئاشۇنداق مۇقەددەس ئىشلىرىغا تولۇق، سۈ ـ
16) زۈك، ئېتىقادچان كۆڭلۈم بىلەن ئارتۇقراق زوقلىنىپ
17) شادلىنىمەن، سۆيۈنىمەن. ئۇلارنى مەدھىيىلەپ،
18) ئالقىشلايمەن؛ خۇددى بۇ ھازىرقى
19) زاماندىكى ئون تەرەپتىكى بارلىق
20) بۇرخانلارنىڭ مۇقەددەس ئىش ـ ئەمەللىرى ـ
21) گە قانداق ئەگىشىپ شادلىنىشقا تېگىشلىك بولسا،
22) مەن شۇنىڭغا ئوخشاش، يەنە ئىلگىرى ئۆتكەن
23) زاماندىكى ئون تەرەپتىكى بارلىق

Ⅲ. 15a (üchünch bish ygrmi)

ئۈچىنچى (تۇپلەم) ئون بەشىنچى (ياپراق) ئا

155. 1) burxanlarnïng qïlu tügätmish ïduq
2) ishläringä, kin käligmä ötdäki
3) ondïn sïngarqï qamagh burxanlar-
4) nïng ymä alquqa barcha bir-
5) täk iyin ögirürmn, säwinürmn.
6) ögä alqayu täginürmn tip
7) munchulayu yangïn bu muntagh sözläyü

155 1) بۇرخانلارنىڭ قىلىپ تاماملىغان مۇقەددەس
2) ئىشلىرىغا، كېيىن كېلىدىغان زاماندىكى
3) ئون تەرەپتىكى بارلىق بۇرخانلار ـ
4) نىڭ ھەممىسىگە تولۇق بىر ـ
5) دەك ئەگىشىپ شادلىق بىلەن سۆيۈنىمەن.
6) ئۇلارنى مەدھىيىلەپ ئالقىشلايمەن دەپ،
7) مۇشۇنىڭدەك يېڭىچە مۇنداق سۆزلەپ

8) iyin ögirmish krgäk.
9) anta ötrü ol tüzünlär oghlï,
10) tüzünlär qïzï ärtingü ulugh
11) bädük buyanlïgh yükmäkin buyan-
12) lïgh tirkinig tözü tükäti qïlmïsh
13) qazghanmïsh bolurlar. nä üchün
14) tip tisär, a käwsikiya incha
15) qltï käng ügüzdäki quw sanïncha
16) üch ming ulugh ming yirtinchülär
17) bolsarlar, ol ancha yirtinchü-
18) däki tïnlghlar barcha arxant qutïn
19) bulup, aqïghsïz ögü törügä tängmish
20) bulsarlar anta yana kim ärsär
21) bir tüzünlär oghlï tüzünlär
22) qïzï ol ancha tänglig sansïz saqïsh-
23) siz arïgh turuq arxantlar quwraghïnga

8) شادلىنىش، سۆيۈنۈش كېرەك.
9) ئاندىن كېيىن، ئۇ ئېسىللار ئوغلى،
10) ئېسىللار قىزى ناھايىتى ئۇلۇغ
11) بۈيۈك ساۋاب جۇغلانمىلىرىنى، ساۋاب
12) توپىنى تۈگەل تولۇق قىلالايدىغان
13) نەتىجىگە ئېرىشەلەيدۇ. نېمە ئۈچۈن
14) دېگەندە، كاۋسىكى، بۇ
15) تۆۋەندىكىچە: كەڭ دېڭىزدىكى قۇم سانىدەك
16) ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ يەر ـ جاھان
17) بولسا، شۇ يەر ـ جاھان‍ـ
18) ‍دىكى جانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئارخانت قۇتىغا
19) ئېرىشىپ، ئاقمايدىغان قائىدە ـ نىزامغا يەتكەن
20) بولسا، ئاندىن يەنە كىم بولسا مەيلى، ھەرقانداق
21) بىر ئېسىللار ئوغلى، ئېسىللار
22) قىزى، شۇنىڭغا تەڭ باراۋەر سانسىز ـ ھېساب‍ـ
23) ‍سىز پاك ھالدىكى ئارخانتلار جامائىتىگە

III. 15b

ب

156. 1) bir azunta kätgülük tonïn kädimin,
2) yigülük inkülük ashïn suwsusïn, tüshägülük
3) töltin tüşäkin iglämishtäki
4) otïn nomïn bu tört türlüg
5) tapïghïn udughïn tapïnsar ötünsär,
6) ol ancha chin kirtü bursang
7) quwraghlarqa tapïnmaqtïn turmiş
8) ulugh buyan ädgü qïlïnchïgh yana
9) bu iyin ögürmäklig buyan ätgü
10) qïlïnchïgh oqshatsar yoläshtürsär,
11) ming ülüshintä biringä ymä
12) yitmäz. nä üchün yirtmäz tip
13) tisär, tapïgh udugh qïlmaqtïn
14) turmïsh buyan ätgü qïlïnch ärsär, san-
15) lïgh saqïshlïgh ülgülüg qolulugh titir.
16) yana alqu buyanlar barcha anta
17) tutulmaz üchün, anïn antagh titir.
18) iyin ögirmäktin törmish buyan

156 1) بىر دۇنيادا كىيىدىغان توننى، كىيىمنى،
2) يەيدىغان، ئىچىدىغان ئېشنى، سۇيىنى، يېتىپ
قوپىدىغان
3) ئورۇن ـ كۆرپىلىرىنى، كېسەل بولغاندا (ئىشلىتىدىغان)
4) دورا ۋە نومىنى، بۇ تۆت تۈرلۈك
5) پايدا ـ مەنپەئەتنى يەتكۈزۈپ، ئۇلارنىڭ خىزمىتىدە بولسا،
6) مانا بۇ چىن ـ ھەقىقىي راھىبلار
7) جامائىتىگە خىزمەت قىلغان، سەۋەبلىك ھاسىل بولغان
8) ئۇلۇغ ساۋابلىق ياخشى ئىش ئەمەلنى، يەنە
9) بۇ ئارقىلىق شادلىنىدىغان ساۋابلىق ياخشى
10) ئىش ئەمەلنى ئۆزئارا ئوخشاتسا، تەڭلەشتۈرسە،
11) مىڭ ئۈلۈشتىن بىرىگىمۇ
12) يەتمەس. نېمە ئۈچۈن يەتمەيدۇ
13) دېگەندە، پايدا ـ مەنپەئەتلىك (ئىش) قىلىشتىن
14) ھاسىل بولغان ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەللەر بولسا،
15) چەكلىك، سان ـ ھېسابى بار، قەرەل ـ پەسىللىك دېيىلىدۇ،
16) شۇنداقلا بارلىق ساۋابلارنىڭ ھەممىسى
17) ئۇ يەردە تۇتۇلمايدىغانلىقى (قوبۇل قىلىنمايدىغانلىقى)
ئۈچۈن، شۇڭا بۇنداق دېيىلىدۇ.
18) ئەگىشىپ شادلىنىشتىن پەيدا بولغان ساۋابلىق

19) ädgü qïlïnch ärsär, sansïz saqïshsïz
20) ülgüsüz qolusuz titir. yana
21) ärtmish kältächi küzünür bu üch öd-
22) ki buyanlar barcha anta tutulur
23) üchün, anïn antagh bolur. anï üchün

19) ياخشى ئىش ـ ئەمەللەر بولسا، سانسىز ـ ھېسابسىز،
20) ئۆلچەمسىز، قەرەلسىز دېيىلىدۇ. يەنە
21) ئۆتۈپ كەتكەن، كېلىدىغان، كۆرۈنۈپ تۇرغان بۇ ئۈچ
22) زاماندىكى ساۋابلارنىڭ ھەممىسى تۇتۇلىدۇ (قوبۇل قىلىنىدۇ)
23) شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ شۇنداق بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن

III. 16a (üchünch altï ygrmi)

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئون ئالتىنچى (ياپراق) ئا

157. 1) [anïn antagh bolur. anï üchün] kim qayu tïnlghlar ölgülänchsiz tang-
2) lanchsiz üsdünki yig buyan ätgü
3) qïlïnchïgh qïlayïn [❶] tip kösäsärlär,
4) ötrü ol tïnlghlar bu iyin ögirmäk-
5) lig yig ögrätigdä üsüksüz tut-
6) chï ürük osatï ögrätinmish
7) krgäk. taqï ymä qayu usun ton-
8) lugh tïnlghlar tishi ät'özin ärip,
9) ärkäk ät'özin bulayïn tip köz-
10) äsärlär, ymä bu oq iyin ögir-
11) mäklig yig ögrätigdä ögrätin-
12) mish krgäk. sisigsizin ol kösüsh-
13) i qanghay, tükällig irkäk ät'öz-
14) üg bulghay, tip yrlïqadï. anta
15) ötrü tngri qani xormuzta tngri
16) tükäl bilgä tngri tngrisi
17) burxantïn bu nomlugh yrlïqïgh
18) äshidü täginip, yana tngri tngrisi
19) burxanqa incha tip ötünti:
20) uqa tägintim atï kötrülmish
21) tngrim. iyin ögirmäklik buyan ätgü
22) qïlïnchnïng ulugh türlüg yigin

157 1) ئۇنداق بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن قايسىبىر جانلىق تەڭسىز، تەڭ-
2) داشسىز، ئۈستۈنكى، ناھايىتى ساۋابلىق
3) ئىش ـ ئەمەللەرنى قىلاي دەپ ئارزۇ قىلسا،
4) ئاندىن ئۇ جانلىق بۇ ئەگىشىپ شادلانماقلىق-
5) تىن ئىبارەت ياخشى تەلىماتنى ئۈزلۈكسىز چىڭ تۇتقۇ-
6) چى بولۇشى، ھەر دائىم ئۇنى ئۆگىنىشى
7) كېرەك. تېخى يەنە، قايسىبىر ئۇزۇن تون-
8) لۇق جانلىقلار چىشى جىنسلىقتىن ئۆزگىرىپ،
9) ئەركەك بەدەنلىك بولاي دەپ ئارزۇ
10) قىلسا، يەنە شۇ ھامان ئەگىشىپ شادلان-
11) ماقلىقتىن ئىبارەت ياخشى تەلىماتتىن تەلىم ئېلىپ ئۇنى
12) ئۆگىنىشى كېرەك. شۈبھىسىزكى ئۇ ئارزۇسىغا
13) قانغاي، تۈگەل ئەركەك بەدەنلىك
14) بولغاي، دەپ يارلىق قىلدى. ئاندىن
15) كېيىن، تەڭرىلەر تەڭرىسى خورمۇزتا تەڭرى
16) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
17) بۇرخاندىن بۇ نوملۇق يارلىقنى
18) ئىشىتىپ بولۇپ، يەنە تەڭرىلەر تەڭرىسى
19) بۇرخانغا مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
20) مەن بۇنى ئوقۇپ چۈشەندىم، نامى مەشھۇر
21) تەڭرىم، ئەگىشىپ شادلانماقتىن ئىبارەت خەير ـ ساخاۋەتلىك
22) ئىش ـ ئەمەللەرنىڭ ناھايىتى ئۇلۇغ (ئىكەنلىكىنى)، ئۇلارنىڭ تۈرلۈك ياخشىلىقىنى

❶ بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە alayïn – ئالاي دەپ يېزىلغان. كونتېكىستكە ئاساسەن بىز qïlayïn دەپ توغرىلىدۇق.

Ⅲ. 16b

158. 1) atruqïn. ämti kösüshüm täginür
2) tängrim, ötügchi bulmaq buyan ätgü
3) qïlïnchnïng ulugh, türlük yigin, adruq-
4) ïn nomlayu yrlïqaghay ärti kim,
5) kinki, tïnlghlar uqzunlar, bilzün-
6) lär. kin käligmä ötdäki budistw-
7) larïgh yügärü nom tilgänin äwirtgü-
8) kä kösüsh öritzünlär. ämti bu
9) kösünür ötdäki burxanlarïgh yügärü
10) nom tilgänin äwirtgäli köngül turghur-
11) sunlar, tngrim tip tidi.
12) anta ötrü tügäl bilgä biliglig
13) tngri tngrisi burxan xormuzta tngri-
14) kä incha tip yrlïqadï: incha
15) ärsär, tngrilär iligiya, titrü
16) tïnglaghïl. mn sanga nomlayu biräyin.
17) kawsiki-ya birük kim qayu tüz-
18) ünlär oghlï, tüzünlär qïzï
19) üsäliksiz üsdünki yig köni,
20) tüz tuymaq burxan qutïn bulayïn
21) tip közäsärlär, ötrü ular
22) ïduq tayshïng nomtaqï yorïghchä yorïp,
23) tünlä küntüz altï ötdä

Ⅲ. 17a (üchünch yiti ygrmi)

159. 1) qltï öngräki törüchä süzük
2) kirtkünch köngülin bir uchlugh
3) ögin inchä tip timish krgäk.
4) ämti mn isig özümüztin
5) baru ïnanurbiz, ondïn sïngarqï
6) qamagh burxanlarqa qayu nächä
7) üsäliksiz üstünki yig köni
8) tüz tuymaq burxan qutïn bulu
9) yrlïqap, taqï nom tilgänin äwirä

ب

158 1) ئارتۇقچىلىقنى (چۈشەندىم) . ئەمدى مېنىڭ ئارزۇيۇم
2) تەڭرىم ، ئۆتۈنگۈچى بولماقلىقتىن ئىبارەت .
ساۋابلىق ياخشى
3) ئىش ـ ئەمەللەرنىڭ ئۇلۇغلۇقى ، ئۇنىڭ تۈرلۈك
ياخشىلىقى ، ئارتۇق ـ
4) چىلىقىنى نوملاش (چۈشەندۈرۈش) كېرەككى ،
5) بۇنى كېيىنكى جانلىقلار ئۇقسۇن ، بىلسۇن .
6) كېيىن كېلىدىغان زاماندىكى بۇدىساتۋالار
7) دەرھال نوم چاقىنى ئايلاندۇرۇشقا
8) ئارزۇ ـ ئىستەك پەيدا قىلسۇن . ئەمدى بۇ
9) ھازىرقى زاماندىكى بۇرخانلار دەرھال
10) نوم چاقىنى ئايلاندۇرۇشقا نىيەت ـ ئارزۇ تۇرغۇز ـ
11) سۇن ، تەڭرىم دېدى .
12) ئاندىن كېيىن ھەممىگە قادىر
13) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان خورمۇزتا تەڭرى ـ
14) گە مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى : ئۇنداق
15) بولسا ، تەڭرىلەرنىڭ ئىلىكى (شاھى) ، دىققەت بىلەن
16) ئاڭلىغىن ، مەن ساڭا سۆزلەپ بېرەي .
17) كاۋسىكى ، ئەگەر قايسىبىر
18) ئېسىللار ئوغلى ، ئېسىللار قىزى
19) ئەڭ ئۈستۈنكى ياخشى ، توغرا ،
20) تۈز تۈيماق بۇرخان قۇتىغا ئېرىشەي
21) دەپ ئارزۇ قىلسا ، ئۇلار
22) مۇقەددەس ماھايانا نومىدىكى يول بويىچە مېڭىپ
23) كېچە ۋە كۈندۈز ئالتە پەيتتە

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئون يەتتىنچى (ياپراق) ئا

159 1) خۇددى ئىلگىرىكى قائىدە ـ نىزام بويىچە سۈزۈك ،
2) ساداقەتمەن كۆڭۈل بىلەن بىر نىيەتتە
3) ئويلاپ مۇنداق دېيىشى كېرەك :
4) « ئەمدى مەن ئىسسىق جېنىم ،
5) پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن ئىشىنىمەنكى ، ئون تەرەپتىكى
6) بارلىق بۇرخانلار قانچىلىغان
7) ئەڭ ئۈستۈنكى ، ياخشى ، توغرا ،
8) تۈز تۈيماق بۇرخان قۇتىنى
9) تېپىپ ، تېخى نوم چاقىنى ئايلاندۇرمىغان

10) yrlïqamaz xan nirwanqa kirgäli
11) oghrayu yrlïqamish bögü biliklig
12) burxanlar ärsärlär, ol qamagh
13) burxanlar qutïnga yilikimiztin,
14) söngükümüztin bärü qöp süzük
15) köngülümüz üzä tübümüzni yir-
16) kä tägürüp yinchürü tübün yükünüp,
17) ötügchi bolu täginürbiz.
18) ol qamagh bögü biliklig burxanlar
19) ulugh yrlïqanchuchï köngül öritü
20) yrlïqap, ulugh nom tilgänin äwirä
21) yrlïqazunlar. ulugh nomlugh yaghmur
22) yaghïtu yrlïqazunlar. ulugh

10) خانلارنى نىرۋانغا كىرگۈزۈشكە
11) تەييارلانغان، دانا، ئەقىللىق،
12) بۇرخانلار بولسا، مانا مۇشۇنداق بارلىق
13) بۇرخانلارنىڭ قۇتىغا يىلىكىمىز،
14) سۆڭىكىمىزدىن ئۇرغۇپ چىققان، ناھايىتى سۈزۈك
15) كۆڭلىمىز بىلەن بېشىمىزنى يەر-
16) گە تەگكۈزۈپ، تەزىم قىلىپ يۈكۈنۈپ
17) ئۆتۈنگۈچى بولىمىز.
18) بۇ بارلىق دانا-بىلىملىك بۇرخانلار
19) ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ،
20) ئۇلۇغ نوم چاقىنى ئايلاندۇرسۇن.
21) ئۇلۇغ نوملۇق يامغۇر
22) ياغدۇرسۇن. ئۇلۇغ

Ⅲ. 17b

ب

160. 1) nomlugh yula tamturu yrlïqazun-
2) lar. kirtü nom tözlüg yolugh oruq-
3) ugh yrutu, yaltrïtu yrlïqazunlar.
4) näng inchip nirwanqa kirü yrlïqa-
5) matïn yirtinchütä ürkäch uzun
6) ödün mängün turu yrlïqap
7) alqu tïnlgh oghlanlarïn qop ämgäk-
8) lärintin osquru qutqaru yrlïqap,
9) alqïnmaqsïz tügämäksiz inchkü
10) mängi üzä qamaghunï birtäk
11) inchgülük mängilig qïlu yrlïqaz-
12) unlar. bular. bu bizing ötügchi
13) bolmaqïmiz tïltaghïnta ötkürü
14) utlum nächä buyan ädgü qïlïnchlarï-
15) miz turtï ärsär, ol buyan ädgü qïlïnch
16) larïmïznï barcha üzälkisiz yig
17) köni tüz tuymagh burqan qutïnga
18) äwira täginürbiz. qltï öngrä
19) ärtmish, kin käligmä, ämti köshünür
20) bu üch ödki budistwlar ötügchi
21) bulmaq buyan ädgü qïlïnchlarïn nätäg

160 1) نوملۇق چىراغنى ياندۇرسۇن.
2) ھەقىقىي نوم ماھىيەتلىك يولنى
3) يورۇتۇپ، نۇرلاندۇرسۇن.
4) شۇنداق قىلىپ، نىرۋانغا كىرىشكە
5) نېسىپ بولماي، يەر-جاھاندا ناھايىتى ئۇزۇن
6) مەزگىل، توختاپ تۇرۇپ قالغان
7) بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئازابلار-
8) دىن تارتىۋالسۇن، قۇتقۇلدۇرسۇن.
9) يوقالمايدىغان، تۈگىمەيدىغان ئامانلىق،
10) خۇشاللىق بىلەن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىردەك
11) ئامان-ئېسەن، شاد-خۇرام قىلسۇن.
12) بۇ بىزنىڭ ئۆتۈنگۈچى
13) بولغانلىقىمىز سەۋەبىدىن پەيدا بولغان نەتىجە-
14) ھاسىلات تۈپەيلىدىن قانچىلىك ساۋابلىق ياخشى ئىش-
15) ئەمەللىرىمىز ھاسىل بولغان بولسا، بۇ ساۋابلىق
ياخشى ئىش-
16) ئەمەللىرىمىزنىڭ ھەممىسىنى ئەڭ ياخشى،
17) توغرا، تۈز تۈيماق بۇرخان قۇتىغا
18) بېغىشلايمىز. خۇددى ئىلگىرى
19) ئۆتكەن، كېيىن كېلىدىغان، ھازىر كۆرۈنۈۋاتقان
20) بۇ ئۈچ زاماندىكى بۇددىساتۋا ئۆتۈنگۈچى
21) بولغانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلارنىڭ خەيىر-
ساخاۋەتلىك ئىش-ئەمەللىرى

22) üsäliksiz üsdünki yig köni
23) tüz tuymaq burqan qutïnga äwirdi

22) ئەڭ ئۈستۈنكى ياخشى، توغرا،
23) تۈز تۈيماق بۇرخان قۇتىغا قانداق بېغىشلانغان،

Ⅲ. 18a (üchünch säkiz ygrmi)

161. 1) lär äwirärlär äwirgäylär ärsär,
2) anchulayu oq biz ymä ötügchi
3) bulmïsh buyan ädgü qïlïnchïmïznï

4) üzäliksiz yig üstünki köni tüz
5) tuymaq burxan qutïnga äwirä täginür
6) biz tip timish krgäk. bu titir
7) nom tilgänin äwirgükä ötügchi bulmaq-
8) lïgh yig ögrätig. kawsikiya birük
9) kim qayu kishi bu üch ming ulugh ming
10) yirtinchütä tolu yiti ärdini urup
11) kirtütin kälmishkä aghïr ayagh tapïgh
12) udugh qïlsar, ikinti yana bir kishi
13) kirtütin kälmish yg nom tilgän-
14) in äwirtgäli ötügchi bulsar, munung buyani
15) ashnuqï yirtinchütä tulu yiti
16) ärdini urup bushi birmish buyanta
17) utar yigädür. nä üchün tip tisär,

18) ashnuqï buyan ärsär, tawar bushï
19) titir; kinki buyan ärsär, nom bushi
20) titir. kawsikiya üch ming ulugh
21) ming yirtinchütä tolu yiti ärdini
22) urup bushi birmäk buyan ymä tur-
23) sun, birük kim qayu kishi käng

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئون سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

161 1) بېغىشلىنىدىغان، بېغىشلايدىغان بولسا،
2) شۇنىڭغا ئوخشاش بىزمۇ ئۆتۈنگۈچى
3) بولغانلىقىمىز سەۋەبىدىن ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللىرىمىزنى
4) ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ ئۈستۈنكى توغرا، تۈز
5) تۈيماق بۇرخان قۇتىغا بېغىشلاي-
6) مىز دېيىشىمىز كېرەك. مانا بۇ
7) نوم چاقىنى ئايلاندۇرۇشقا ئۆتۈنگۈچى بولماقلىق-
8) نىڭ ئالىي تەلىماتى دەپ ئاتىلىدۇ. كاۋسىكى، ئەگەر،
9) قايسىبىر كىشى بۇ ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ
10) يەر - جاھاننى ئەردىنىلەر بىلەن تولدۇرۇپ،
11) ھەقىقىيلىقتىن كەلگەنلەرگە ئۇلۇغ ھۆرمەت، سەمىمىي
12) خىزمەت قىلسا، يەنە ئىككىنچى بىر كىشى
13) ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن ياخشى نوم چاقى-
14) نى ئايلاندۇرۇشقا ئۆتۈنگۈچى بولسا، بۇنىڭ ساۋابى
15) ئىلگىرىكى يەر - جاھانغا تولۇپ يەتكۈچە
16) ئەردىنى سەدىقە بەرگەن ساۋابتىنمۇ
17) ئېشىپ چۈشىدۇ، ئۇنىڭدىن يۇقىرى تۇرىدۇ. نېمە ئۈچۈن دېگەندە،
18) ئالدىنقى ساۋابلىق ئىش بولسا مال - دۇنيا سەدىقىسى
19) دېيىلىدۇ، كېيىنكى ساۋابلىق ئىش بولسا، نوم سەدىقىسى
20) دېيىلىدۇ. كاۋسىكى، ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ
21) مىڭ يەر - جاھانغا تولۇپ تاشقۇدەك ئەردىنىنى
22) ئاتاپ سەدىقە بېرىشنىڭ ساۋابى ئۇياقتا تۇرۇپ
23) تۇرسۇن، ئەگەر قايسىبىر كىشى كەڭ

Ⅲ. 18b

162. 1) ögüztäki qum sanincha üchming
2) ulugh ming yirtinchülärtä tolu yiti
3) ärdinilär urup, qamagh burxanlarqa aghïr

4) ayagh tapïgh udugh qïlsar, ikinti
5) yana bir kishi yalanguz bir ök

ب

162 1) دېڭىزدىكى قۇم سانىچىلىك ئۈچ مىڭ
2) ئۇلۇغ مىڭ يەر - جاھانغا تولۇپ تاشقۇدەك
3) ئەردىنى سېرىپ قىلىپ، بارلىق بۇرخانلارغا ئۇلۇغ ھۆرمەت بىلەن
4) تىۋىنسا، خىزمەت قىلسا، يەنە ئىككىنچى
5) بىر كىشى يالغۇز بىرلا

6) burxanïgh nom tilgänin äwirt-
7) käli ötügchi bulsar, munung buyan-
8) i ymä ök ashnuqï buyanta utar
9) yigädür. nätägin utar yigätür tip

10) tisör, kinkisi nom bushi titir.
11) ashnuqïsi tawar bushi titir. nom bushi
12) ning yana bushi türlük yig ashïgh-
13) i bar titir. qayular ol bish tip
14) tisär. incha qïltï: angilki, nom
15) buşi ärsär, özkä adïnaghuqa
16) birlä ashïghlïgh titir. tawar bushi
17) näng inchip antagh ärmäz. ikinti,
18) nom bushi ärsär, tïnlghlarïgh üch
19) oghush yirtinchütin üntürgäli
20) udachï titir. tawar bushi yalanguz
21) az ämranmaq oghush yirtinchütin ymä
22) üntürü ärmäz. üchünch, nom bushi
23) ärsär, tüz nomlugh ät'özüg

ب
164

6) بۇرخاننىڭ نوم چاقىنى ئايلاندۇرۇشىنى
7) ئۆتۈنگۈچى بولسا، بۇنىڭ ساۋابى
8) يەنىلا ئالدىنقى ساۋابتىن ئېشىپ كېتىدۇ،
9) ئۇنى بېسىپ چۈشىدۇ. نېمە ئۈچۈن ئېشىپ
كېتىدۇ، بېسىپ چۈشىدۇ
10) دېگەندە، كېيىنكىسى نوم سەدىقىسى دېيىلىدۇ؛
11) ئالدىنقىسى مال- دۇنيا سەدىقىسى دېيىلىدۇ. نوم سەدىقى-
12) سىنىڭ يەنە بەش تۈرلۈك ياخشىلىقى، پايدى-
13) سى بار دېيىلىدۇ. بۇ بەش تۈرلۈكى قايسى
14) دېگەندە، بۇ تۆۋەندىكىچە: ئالدىنقىسى نوم
15) سەدىقىسىدۇر، ئۇ ھەم ئۆزىگە، ھەم باشقىلارغا
16) تەڭ - ئورتاق پايدىلىق دېيىلىدۇ. مال- دۇنيا سەدىقىسى
17) ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. ئىككىنچى،
18) نوم سەدىقىسى بولسا، جانلىقلارنى ئۈچ
19) دەۋرە يەر - جاھاندا بارلىقا كەلتۈرۈشكە
20) قادىردۇر، مال- دۇنيا سەدىقىسى يالغۇز
21) ئاز ياخشى كۆرىدىغان قوۋمىنىمۇ يەر - جاھاندىن
22) چىقىرالمايدۇ. ئۈچىنچى، نوم سەدىقىسى
23) بولسا، تۈز نوملۇق ئەتئۆزنى

III. 19a (üchünch toquz ygrmi)

163. 1) arïttachï titir. tawar bushi yana
2) yanturu ät ät'özüg ärsär, ökli-
3) tür. törtünch, nom bushining töz-
4) i nächägä tägi alqïnchsïz tügätinch-
5) siz titir. tawar bushi tözi yana
6) trkkiä ödün alqïntachï, tükä-
7) tächi ärür. bishinch nom bushi ärsär,
8) oghrayu biliksiz bilikig üchägü-
9) ni tarqartachï titir. tawar bushi
10) yalanguz az nizwanïgh oq käyär küchsi-
11) rätür. anï üchün ymä kawsikiyä
12) ötügächi bulmaqtïn turmish buyan
13) ädgü qïlïnch ölgülänchsiz, tanglanchsïz,
14) yöläshtürgülüksüz titir. qltï mn
15) öngrä asankilïgh uzun yolta
16) budistwlar yorïghïnta yorïyur ärkän.
17) öküsh qurla burxanlarqa

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئون توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

163 1) پاكلىيالايدۇ دېيىلىدۇ. مال- دۇنيا سەدىقىسى
2) پەقەت تەن - بەدەننىڭ گۈزەللىكىنى ئاشۇرى-
3) دۇ. تۆتىنچى، نوم سەدىقىسىنىڭ ماھىيىتى
4) ئۈزۈلمىگەچكە يوقالمايدۇ، تۈگىمەيدۇ
5) دېيىلىدۇ. مال- دۇنيا سەدىقىسى ماھىيەتتە يەنىلا
6) ناھايىتى تېز ۋاقىت ئىچىدە يوقىلىدۇ، تۈگەپ
7) كېتىدۇ. بەشىنچى، نوم سەدىقىسى بولسا،
8) نادانلىق[145] قاتارلىق ئۈچ (زەھەر) -
9) نى بىردىنلا تارقىتالايدۇ دېيىلىدۇ. مال- دۇنيا سەدىقىسى
10) يالغۇز ئازلا نىزۋانىنى كۈچسىز -
11) لەندۈرەلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن يەنە كاۋسىكى
12) ئۆتۈنگۈچى بولماقتىن ھاسىل بولغان ساۋابلىق
13) ياخشى ئىش - ئەمەللەر مۆلچەرلىگۈچىسىز، تەڭداشسىز،
14) ئوخشىتىپ بولمايدىغان دەرىجىدە دېيىلىدۇ. مەن
15) ئىلگىرىكى دەۋرلەردىكى ئۇزۇن يولدا
16) بۇدىساتۋالار يولىدا يۈرۈۋاتقان
17) نۇرغۇنلىغان رەت - رەت بۇرخانلارغا

18) nom tilgänin äwirtgäli ötügchi
19) boltum. ol oq buyan küchintä burxan
20) qutïn bultuqumta üch ming ulugh
21) ming yirtinchününg qanghï ulugh
22) äzrua tngri mini nom tilgänin

Ⅲ. 19b

164\. 1) äwirgäli ötünti. qltï mn öngrä
2) qamagh tïnlgh oghlanïn inch mängilig
3) qïlghalïr üchün öngräki burxanlar-
4) ïgh nirwanqa kirü yrlïqamazun
5) ürkich uzun ödün yirtinchütä turu
6) yrlïqazunlar tip ötügchi
7) bultum. ol oq buyan küchintä on [türlüg]
8) küch, tört türlüg [qorqïnchsïz bilgä bilikn-ing] ürük ozatï
9) ornanmïsh ök turughlar. ulugh ädgü
10) ögli köngül ulugh yrlïqanchuchï köngül-
11) tä ulatï sansïz saqïshsïz qamagh-
12) lïgh nomlarïgh tanuqlaghalï bultum. nächä-
13) tä birük mn nirwanqa kirü yrlïqazar
14) mn, ymä inchip ädgüti ök nomlugh
15) shazinïm öchülmätin alqïnmatïn
16) surati ödgä täginchä kädki yirtinchü-
17) tä särilip turur. yana ymä käwsiki-
18) ya qayu mäning nomlugh ät'özüm
19) ärsär, arïgh süzük oqshatghuluqsuz
20) adruq adruq soqanchïgh öng körk
21) bilgälärïn ülgülänchsiz tanglanchsïz
22) ädgü ädrämlärin saqïnu, sözläyü
23) yitinchsiz titir qamagh bish azun

Ⅲ. 20a (üchünch ülüsh ygrmi)

165\. 1) tïnlghlar oghlanï ol nomlugh ät'öz-
2) üm oghrïnta ädgükä, mängikä
3) tägmäklärin yüz ming tümän kälp

18) نوم چاقىنى ئايلاندۇرغىلى ئۆتۈنگۈچى
19) بولدۇم. دەل شۇ ساۋابلىق ئىش كۈچىدىن ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ
20) مىڭ يەر - جاھاننىڭ ئاتىسى ئۇلۇغ
21) ئەزرۇئا تەڭرى مېنىڭ نوم چاقىنى

ب

164 1) ئايلاندۇرۇشۇمنى ئۆتۈندى. مەن ئىلگىرى
2) بارلىق جانلىقلار ئوغلانىنى ئامان - ئېسەن
3) قىلىش ئۈچۈن، ئىلگىرىكى بۇرخانلار -
4) نى نىرۋانغا كىرمىسۇن،
5) ناھايىتى ئۇزۇن مەزگىل يەر - جاھاندا تۇرۇپ
6) تۇرسۇن دەپ ئۆتۈنگۈچى
7) بولدۇم. دەل، ساۋابلىق ئىش ۋەجىدىن ئون[تۇرلۇك]
8) كۈچ، تۆت تۇرلۇك[قورقۇنچىسىز ئەقىل - پاراسەت]
ئۇزۇن مۇددەت
9) (كۆڭلۈمدە) ئورۇنلاشتى، توختىدى. بۇنىڭ بىلەن
ئۇلۇغ ياخشى
10) نىيەتلىك كۆڭۈل، ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈل تۇرغۇزۇشقا،
11) سان ساناقسىز نۇرغۇنلىغان
12) نوملارنى ئىسپاتلاشقا مۇيەسسەر بولدۇم.
13) ئەگەر مەن نىرۋانغا كىرسەم،
14) شۇنداق قىلىپ، ياخشى نوملۇق
15) شاشتىرلىرىم ئۆچمەستىن، يوقالماستىن
16) سۇراتى دەۋرى يېتىپ كەلگەنگە قەدەر بۇ يەر - جاھان-
17) دا چىداپ تۇرىدۇ. يەنە كاۋسىكى،
18) مېنىڭ نوملۇق ئەتئۆزۈم
19) بولسا، پاك، سۈزۈك، ئوخشاتقۇسىز،
20) ئاجايىپ، گۈزەل، كۆركەم،
21) ئەقىل - پاراسەتلىك مۆلچەرلىگۈسىز، تەڭداشسىز
22) ياخشى پەزىلەتلىك بولۇپ، ئۇنى ئويلاپ يەتكىلى، سۆزلەپ
23) تۈگەتكىلى بولمايدۇ. بارلىق بەش دۇنيا

ئۈچىنچى (تۈپلەم) يىگىرمىنچى (ياپراق) ئا

165 1) جانلىقلار ئوغلانلىرىنى بۇ نوملۇق ئەتئۆ-
2) زۈم ئارقىلىق ياخشىلىققا، ئامان - ئېسەنلىككە
3) ئېرىشتۈرگەنلىكىمنى يۈز مىڭ، تۈمەن دەۋر -

4) ödlärkä tägi nomlap, sözläp
5) tügätinchsiz titir. ol oq nom-
6) lugh ät'özümtä yana alqu nom-
7) lar barcha qalïsïz tutulurlar. alqu
8) nomlarta yana nomlugh ät'özüm
9) tutulmaz. mängü mängi ärip inchip

10) mängi tip atqantachï körümkä
11) sanmaz. nizwanilïgh köngültä blgür-
12) mäki üzä ikin ara üzülür
13) üchär. osughlugh ärsär, ymä inchip
14) yana üzültächi ol, atqanghuluq
15) üzülmäk körüm ärmäz, sïyur tïnlghlar-
16) nïng adruq adruq öngi ärmäz körüm-
17) lärin, blgürtür adruq adruq
18) chinkirtü ärür körümlärin. yürär tïnlgh-

19) larnïng nïzwanïlïgh bk baghlarïn
20) chughlarïn. antagh bagh chugh yoq kim yürül-
21) mägülük shäshilmägülük. öritürür
22) kusalamul tïtma ädgülüg töz yïltïzlarïn

4) زامانلارغىچە سۆزلەپ، شەرھلەپ
5) تۈگىتەلمەيدۇ. شۇڭا، نوم-
6) لۇق ئەتئۆزۈمدە يەنە بارلىق نوم-
7) لارنىڭ ھەممىسى تولۇق ساقلىنىدۇ. ئەمما بارلىق
8) نوملاردا يەنە نوملۇق ئەتئۆزۈم
9) ساقلانمايدۇ. (نوملۇق ئەتئۆز) مەڭگۇلۇك
بولسىمۇ، لېكىن
10) ئۇ مەڭگۇلۇك دەپ ئاتىلىدىغان كۆرۈمگە
11) تەۋە ئەمەس، نىزۋانىلىق كۆڭۈلدە بەلگىلىك بول-
12) ماقلىقى بىلەن ئىككىسى ئارىسىدا ئۈزۈلىدۇ،
13) ئۆچۈپ كېتىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ،
14) ئۇ يەنە ئۈزۈلىدۇ. لېكىن ئۇ تا مەڭگۇ
15) ئۈزۈلىدىغان كۆرۈم ئەمەس. ئۇ جانلىقلار-
16) نىڭ ھەر خىل ئوخشاش بولمىغان كۆرۈم-
17) لىرىنى بۇزۇپ تاشلايدۇ. ھەر خىل
18) چىن - ھەقىقىي بولغان كۆرۈملىرىنى ۋۇجۇدقا
چىقىرىدۇ. جانلىقلارنىڭ
19) نىزۋانىلىق تۈگۈنلىرىنى
20) يېشىپ بوشىتىدۇ. ئۇ يېشىپ، شېشەلمەيدىغان
21) ھېچقانداق تۈگۈن يوق. ئۇ جانلىقلارنىڭ
22) ياخشى سۈپەتلىك دېيىلگەن ئۇرۇق يىلتىزلىرىنى
تىكىپ كۆكلىتەلەيدۇ.

III. 20b

ب

166. 1) 〔antagh ädgülüg töz yïltïz yoq〕kim örmägülük
yasharmaghuluq. örä
2) tügätip bütmäyük, bïshmayuq ädgülük
3) töz yïltïzlarïgh bütürür bïshurur.
4) bütmish bïshmïsh ärsär, ötrü oz-
5) ghurur qutqarur. inchip tigirtsiz
6) tabïrtsïz alqu tiki chughï
7) ïraq, öngi ödrülmish, ürük amïl
8) itigsiz ärksinmäkkä tügällig,
9) inchkü mängilig, üch ödlärtä
10) ärtmish ärip yana üch ödlärig
11) blgürttächi. shrawaklar pratyikabut-

12) larnïng bilgülüklärintin ünmish,

166. 1) مۇنداق تىكىسلا تۇتىدىغان، كۆكلەيدىغان ياخشى
ماھىيەت - يىلتىز يوقتۇر. ئۇ تىكسە
2) ئۈسمىگەن، ۋايىغا يەتمىگەن ساۋاب
3) ماھىيەت - يىلتىزلىرىنى ئۆستۈرىدۇ، ۋايىغا يەتكۈزىدۇ.
4) ئۇ ئۆسكەن، پىشقان بولسا، ئاندىن ئۇنى
5) قۇتقۇزىدۇ. شۇنداق قىلىپ تېپ-
6) تىنىچ ھالدا ھەممە غەلۋە - غەۋغادىن
7) يىراق، رەڭگى ئوڭشالغان، خاتىرجەم،
8) ئازادە - ئەركىنلىككە ئىگە قىلىدۇ.
9) شاد - خۇراملىققا ئىگە قىلىدۇ. ئۈچ زاماندىن
10) ئۆتمەكچى بولسا، يەنە ئۈچ زاماننى
11) ۋۇجۇدقا چىقىرىپ كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئۇ
شراۋاكلار، پراتيىكابۇت-
12) لارنىڭ ئەقىدە - بىلىملىرىدىن چىققان، (لېكىن)

13) ärtmish, öngi sachïlmish alqu ulugh

14) budistwlarnïng bishrunu yorïghuluqï,
15) qamagh bögü biliklig burxanlarnïng
16) adïrtsïz birtäg tözi tübi
17) titir. muntagh osughlugh nom-
18) lugh ät'özümin ymä oghrayu öngrä-
19) ki qum sanïncha burxanlarïgh nom nom-
20) laghalï nomlugh tilgänin äwirtgäli
21) ötügchi bolmïsh buyan ätgü qïlïnch

22) küchintä tanuqlamïsh bolmïsh ärürmn.

23) anïn kim qayu tïnlghlar üzäliksiz

III. 21a (üchünch bir otuz)

167. 1) üstünki yig köni tüz tuymagh
2) burxan qutïn közäsärlär, ötrü
3) ular birär shlok birär padak nom-
4) larïgh nomlaghalï nomlatghalï ymä
5) ögrätinmish krgäk. birär shlok
6) birär bätäg nom nomlamaqtïn
7) turmïsh buyan ädgü qïlïnchïgh taqï
8) ülgülägäli tänglägäli boltuqmaz. taqï

9) nä ayïtmïsh krgäk burxanlarïgh
10) nom nomlatqalï, nomlugh tilgän
11) äwirtgäli, nirwanqa kirmätin yirtin-
12) chütä turghurghalï ötügchi bolup,
13) ötläyü ötünmäktin turmïsh buyan ädgü

14) qïlïnchnïng sanïn saqïshïn kim ülgü-
15) lägäli, sanaghalï ughay tip yrlïqadï
16) ol ödün tngri qanï xormuzta
17) tngri yana ök tngri tngrisi
18) burxanqa incha tip ötündi: atï
19) kötrülmish, ayaghqa tägimlik tngrim,
20) antagh ärsär, kim qayu burxan qutï

13) ئۆڭگىدىن ئېشىپ كەتكەن، تەرەپ ـ تەرەپكە تارىلىپ كەتكەن بارلىق ئۇلۇغ
14) بودىساتۋالارنىڭ پىشىپ يېتىلىدىغان يولى
15) بارلىق دانا ـ بىلىملىك بۇرخانلارنىڭ
16) پەرقسىز، بىردەك ماھىيەت ـ يىلتىزى،
17) تۈپى (ئاساسى) دېيىلىدۇ. مانا مۇشۇنداق نوم ـ
18) لۇق تېنىم بىلەن بولۇپمۇ ئىلگىرى ـ
19) كى قۇم سانىدەك بۇرخانلارنىڭ نوم نوم ـ
20) لىشىنىڭ، نوملۇق چاقنى ئايلاندۇرۇشىنىڭ
21) ئۆتۈنگۈچىسى بولغانلىقىدەك ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەللىرىمىنىڭ
22) كۈچىدىن (يۇقىرىقىلارنى) ئىسپاتلىغان بولىدىغان بولدۇم.
23) شۇڭا، قايسىبىر جانلىق ئەگەر

ئۈچىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە بىرىنچى (ياپراق) ئا

167 1) ئۈستۈنكى ياخشى، توغرا، تۈز تۈيماق
2) بۇرخان قۇتىنى ئارزۇ قىلسا،
3) ئۇلار بىرەر قەسىدە، بىرەر مەدھىيىنى
4) ئوقۇيالايدىغان، ئوقۇتالايدىغان،
5) (دەرىجىدە) تەلىم ئېلىشى كېرەك. بىرەر قەسىدە،
6) بىرەر (مەدھىيىنى ئوقۇشتىن)
7) ھاسىل بولغان ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەلمۇ
8) مۆلچەرلىگۈسىز، تەڭلەشتۈرگۈسىز دەرىجىدە بولىدۇ. ئۇنىڭ
9) ئۈستىگە بۇرخانلارنى
10) نوم نوملاتقىلى، نوملۇق چاقنى
11) ئايلاندۇرغۇزغىلى، نىرۋانغا كىرمەستىن يەر ـ
12) جاھاندا تۇرغۇزغىلى ئۆتۈنگۈچى بولۇپ،
13) ئۇلاردىن تىلەپ، ئۆتۈنگەنلىكتىن ھاسىل بولغان ساۋابلىق ياخشى
14) ئىش ـ ئەمەللەرنىڭ سانىنى، ھېسابىنى كىممۇ ئۆلچەپ
15) بېرەلەيدۇ، ساناپ بېرەلەيدۇ دەپ يارلىق قىلدى.
16) بۇ ۋاقىتتا تەڭرى خانى خورمۇزتا
17) تەڭرى يەنە تەڭرىلەر تەڭرىسى
18) بۇرخانغا مۇنداق دەپ ئۆتۈندى: نامى
19) مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
20) ئۇنداق بولسا، قايسىبىر بۇرخان قۇتىنى

21) kösüshlük tüzünlär oghlï,
22) tüzünlär qïzï üzäliksiz üz-
23) tünki yig köni tüz tuymaq burxan
24) qutï üchün üch türlüg kölün'gülük

21) ئارزۇ قىلغان ئېسىللار ئوغلى،
22) ئېسىللار قىزى ئەڭ ئۈس-
23) تۈنكى ياخشى، توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان
24) قۇتى ئۈچۈن ئۈچ تۈرلۈك هارۋا [146]

Ⅲ. 21b

168. 1) nomlarta ädgü qïlïnchqa qatïghlan-
2) sarlar, kusalamul tigmä ädgülüg
3) töz yïltïz tiksär, tarïsarlar,
4) ol antagh ädgü qïlïnchlarïn ädgülük
5) yïltïzlarïn nätäg burxan qutïnga
6) äwirgülük ol tip ötündi.
7) anta ötrü tügäl bilgä biliklig
8) tngri tngrisi burxan xormuzta
9) tngrikä incha tip yrlïqadï:
10) tngrilär iligi kawsikiya, kim
11) qayu burxan qutï kösüshin üch
12) türlüg kölüngülük nomlarta
13) bishrunu qatïghlanu buyan ädgü qïlïnch
14) qïlsarlar, ötrü ol tïnlghlar
15) tünlä küntüz altş ötdä qop
16) süzük, kirtkünch köngülin ol
17) qïlmïsh buyan ädgü qïlïnchlarïgh tuta
18) incha tip timish krgäk:
19) qayu mäning ilkisiztin bärüki öd
20) körü bu künki künkä tägi üch ärdini-
21) lig tarïghlagh ichintä sachmïsh, tarïmïsh
22) nächä buyan ädgü qïlïnchlarïm ärsär,
23) qltï ayacha ash birmish atudcha

ب

168 1) نومدا ياخشى ئىش - ئەمەللەرنى قىلىشقا تىرىش-
2) سا ئۆزى ئارزۇ قىلغان بارلىق ياخشىلىقنىڭ
3) ماهىيەت - يىلتىزلىرىنى تىكسە، تېرىسا،
4) مۇشۇنداق ياخشى ئىش - ئەمەللىرىنى، ياخشىلىق
5) يىلتىزلىرىنى قانداق قىلىپ بۇرخان قۇتىغا
6) ئايلاندۇرغىلى بولىدۇ، دەپ ئۆتۈندى.
7) ئاندىن كېيىن ھەممىگە قادىر
8) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان خورمۇزتا
9) تەڭرىگە مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
10) تەڭرىلەر ئىلىكى كاۋسىكى،
11) قايسىبىر (كىشى) بۇرخان قۇتىغا (ئېرىشىش)
ئارزۇسى بىلەن ئۈچ
12) تۈرلۈك هارۋا نومدا
13) تەربىيىلىنىپ (شۇ يولدا) تىرىشىپ ساۋابلىق
ياخشى ئىش
14) قىلسا، شۇنداقلا ئۇ جانلىقلار
15) كېچە ۋە كۈندۈز، ئالتە مەنزىلىنىڭ ھەممىسىدە
16) سۈزۈك ئېتىقادچان كۆڭۈل بىلەن شۇ
17) ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللىرىنى قىلغان هالدا
18) مۇنداق دېيىشى كېرەك:
19) مېنىڭ ئەزەلدىن تارتىپ، تا بۈگۈنكى
20) كۈنگە قەدەر، ئۈچ ئەردىنىلىك
21) تېرىلغۇ (يەر) گە چاچقان، تېرىغان
22) قانچىلىك ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللىرىم بولسا،
23) خۇددى ئالىقىنىدا ئاش بەرگەن، چاڭگىلىدا

Ⅲ. 22a (üchünch iki otuz)

169. 1) suw tutmish, tütüshlük, kärishlig
2) tïnlghlarïgh tüz baz qïlmïsh, tüzün
3) bursang quwraghlartïn üch ïnagh
4) almïsh, chqsaptlïgh sanwarta turmïsh,

ئۈچىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە ئىككىنچى (ياپراق) ئا

169 1) سۇ تۇتقان، تۇتۇشۇپ - تارتىشىپ، جېدەلدە قالغان
2) جانلىقلارنى تولۇق تىنچلاندۇرغان، بارلىق
3) راهىبلار جامائەتلىرىدىن ئۈچ ئىشەنچ
4) ئالغان، پەرھىزلىك سانۋاردا [147] تۇرغان،

5) ökünü bilinu kshanti qïlmïsh, öt-

6) läyü yalbara ötügchi bol-
7) mïsh, öküsh türlüg oghrïn iyin
8) ögirmish, ulatï angmïntïn yïlqï
9) azunïntaqï irinch yrlïq tïnlghlarqa
10) mäng sachmaq, ash birmäktä ulatï
11) tïltaghlartïn qayu nächä buyan ädgü qïlïnch-
12) larïm ärsär, ämti mn alqu qamagh
13) tïnlghlar birlä alqunï barcha äsir-

14) känchsiz, ökünchsiz köngülin qamagh bish

15) azuntaqï tïnlghlarqa äwirä
16) täginür biz. yana mäning qutrulmaq
17) bölüklüg ädgü yïltïzta
18) tutulmïsh qltï tükäl bilgä tängri
19) tängrisi burxannïng bilgülüki
20) körgülüki ïduq tayshing nomlarqa
21) sanlïgh ülgülänchsiz, tanglanchsïz,
22) tïdïghsïz, tutughsuz arïgh süzüg

5) (گۇناھلىرىدىن) ئۆكۈنۈپ ئۇنىڭغا كىشانتى
قىلغان، نەسىھەت –
6) تەلەپ قىلىپ، يالۋۇرۇپ ئۆتۈنگۈچى بول–
7) غان، ھەر قانداق پەيتتە ئەگىشىپ
8) شادلانغان، شۇنداقلا ئەزەلدىن بېرى ھايۋاناتلار
9) دۇنياسىدىكى ئاجىز – بىچارە جانلىقلارغا
10) ئوزۇق چاچماق، ئاش بەرمەك قاتارلىق
11) سەۋەبلەر بىلەن قانچىلىك ساۋابلىق ياخشى ئىش –
12) ئەمەللەرنى قىلغان بولسام، ئەمدى مەن بارلىق
13) جانلىقلارنىڭ ھەممىسى بىلەن بىرلىكتە، بۇ
ساۋابلىرىمنىڭ ھەممىسىنى
14) قىلچىمۇ ئىككىلەنمەي، ئۆكۈنمەي سۈزۈك
كۆڭلۈم بىلەن بارلىق بەش
15) دۇنيادىكى جانلىقلارغا بېغىشلايمەن،
16) تۇتىمەن. يەنە مېنىڭ قۇتۇلۇشقا تېگىشلىك،
17) ماڭا تەۋە بولغان ماھىيەت يىلتىزىمدا
18) تۇتۇلغان، ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
19) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ بىلىشكە تېگىشلىك،
20) كۆرۈشكە تېگىشلىك مۇقەددەس ماھايانا نومىغا
21) تەۋە بولغان ئۆلچەپ تۈگەتكۈسىز، تەڭداشسىز،
22) تەڭلەشتۈرگۈسىز، ئوخشاتقۇسىز پاك، سۈزۈك

III. 22b

ب

170. 1) nächä buyan ädgü qïlïnchlarim ärsär,
2) ularnï ymä bish asun tïnlgh
3) oghlanïnga äwirä täginürmn.
4) taqï ymä mäning yrinch umughsuz-
5) mung blgükä ilinmämäk köngültin

6) blgütin, ymä öngi bulmamaq

7) köngültin toghmïsh nächä buyan ädgü

8) qïlïnchlarïm ärsär, anï alqunï
9) barcha bish azun tïnlgh oghlanïnga
10) äwirä täginürmn. bu mäning
11) irinch umughsuznung buyan ädgü qïlïnch
12) larïm küchintä qamagh bish azun tïnlgh-

170 1) قانچىلىك ساۋابلىق ياخشى ئىش – ئەمەللىرىم بولسا،
2) بۇلارنىڭ ھەممىسىنى يەنىلا بەش دۇنيادىكى جانلىقلار
3) ئوغلانلىرىغا تەقدىم قىلىمەن.
4) تېخى يەنە مېنىڭ بىچارە، يار –
5) يۆلەكسىزلەرنى نىشانغا ئىگە قىلغانلىق كۆڭلۈم
سەۋەبلىك،
6) بىلىملىكلەرنى يەنە ئارتۇقراق نەتىجىلەرگە ئىگە
قىلغان
7) كۆڭلۈم سەۋەبلىك ھاسىل بولغان ھەرقانداق
خەير – ساخاۋەتلىك
8) ئىش – ئەمەللىرىم بولسا، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى
9) بەش دۇنيادىكى جانلىقلار ئوغلانلىرىغا
10) تەقدىم قىلىمەن. بۇ مەندەك
11) بىچارە، يار – يۆلەكسىزنىڭ ساۋابلىق ياخشى ئىش – ئە –
12) مەللىرىم كۈچ – ۋەجىدىن بارلىق بەش دۇنيادىكى جانلىق –

13) lar barcha chintämäni ärdinilig
14) ilikkä tügällig bolzunlar.
15) ayalarïn yadtuqta tüü türlüg
16) ärdini yinchü yaghïdïp qamagh tïnlïgh-
17) lar kösüshin qanturtachï bolzun-
18) lar. bayumaqlïgh mängilär
19) üzä, alqïnchsiz bilgä biliklig
20) ädrämlär üzä, tükätinchsiz
21) ädgü nomta tïlangurmaqlar üzä
22) tïdïghsiz bolup. ol qamagh tïnlgh-
23) lar birlä üzäliksiz üstünki

13) لارنىڭ ھەممىسى چىنتامانى[148] ئەردىنىلىك
14) قولغا ئىگە بولسۇن.
15) قوللىرىنى ئاچقاندا، ھەر تۈرلۈك
16) ئەردەنى، ئۈنچە مەرۋايىت چىقىپ، بارلىق جانلىق-
17) لارنىڭ ئارزۇ - ئارمانىنى قاندۇرىدىغان بولسۇن.
18) بېيىغانلىق خوشاللىقلىرى
19) بىلەن تۈگىمەس دانا - بىلىملىك
20) پەزىلەتلىرى بىلەن، تۈگىمەس
21) ياخشى نوم ئىزاھىدا سۆزمەن بولۇش بىلەن،
22) توسالغۇسىز بولۇش بىلەن ئۇ جانلىق-
23) لار بىلەن بىرلىكتە ئەڭ ئۈستۈنكى

III. 23a (üchünch üch otuz)

ئۈچىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

171. 1) yig köni tüz tuymaq burxan qutïnga,
2) tügäl bilgä bilikkä trk tägmäkim bulz-
3) un. yana bu muntagh buyan äwirmäklig
4) tïltaghtïn ötkürü ötlüm turmish
5) buyan ädgü qïlïnchlarïgh ymä burxan
6) qutïnga oq äwirä täginürmn. qltï
7) nätäg öngrä ärtmish öddä-
8) ki budistwlar budistwlar yorïghïnta
9) yorïp qïlmïsh buyan ädgü qïlïnchlarïgh burxan
10) qutïnga tükäl bilgä bilikkä äwirti-
11) lär srsär, ämti közünür öddäki,
12) kin käligmä öddäki budistwlar
13) ymä qïlmïsh buyan ädgü qïlïnchlarïn
14) nätäg burxan qutïnga, tükäl bilgä
15) bilikkä äwirtilär, äwirärlär, äwirgäy-
16) lär ärsär, anchulayu oq ymä mn
17) äwrinchkänchig qogh parmanular sanïncha
18) tïnlgh oghushlarï birlä qop qamagh
19) qïlmïsh buyan ädgü qïlïnchlarïmïn üz-
20) äliksiz üstünki yig köni tüz
21) tuymaq burqan qutïnga tügäl bilgä
22) bilikkä äwirä täginürmn. bu buyan
23) ädgü qïlïnchïm küchintä qamagh bish

171 1) ياخشى، توغرا، تۈز تۈيماق بۇرخان قۇتىغا،
2) كامالەتكە يەتكەن ئەقىل - پاراسەتكە تېز يېتىدىغان
3) بولسۇن. يەنە مۇشۇنداق ساۋاب بېغىشلاش
4) سەۋەبلىك، تېخىمۇ يۇقىرى نەتىجە - ھاسىلاتلىق
5) ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللىرىنىمۇ يەنە بۇرخان
6) قۇتىغا بېغىشلايمەن.
7) ئىلگىرىكى ئۆتكەن زامانلاردا،
8) بودساتۋالار، بۇدىساتۋالار يولىدا
9) مېڭىپ قىلغان ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللىرىنى بۇرخان
10) قۇتىغا، كامالەتكە يەتكەن ئەقىل - پاراسەتكە بېغىشلىغان
11) بولسا، ئەمدى ھازىرقى زاماندىكى،
12) كېيىن كېلىدىغان زاماندىكى بۇدىساتۋالار
13) يەنە قىلغان ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللىرىنىمۇ
14) بۇرخان قۇتىغا كامالەتكە يەتكەن ئەقىل - پاراسەتكە
15) بېغىشلىغان، بېغىشلايدىغان،
16) بېغىشلىشى كېرەك بولغان بولسا، شۇنداق قىلىپ
يەنە مەنمۇ
17) ھېچ ئىككىلەنمەستىن چاڭ - توزان سانىدەك
18) جانلىقلار قوۋمى بىلەن بىللە قىلغان
19) بارلىق ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللىرىمنى
20) ئەڭ ئۈستۈنكى ياخشى، توغرا، تۈز
21) تۈيماق بۇرخان قۇتىغا، ھەممىگە قادىر
22) (بۇرخانغا) بېغىشلايمەن. بۇ ساۋابلىق
23) ياخشى ئىش - ئەمەللىرىمنىڭ كۈچىدىن بارلىق بەش

III. 23b

172. 1) azun tïnlghlar birlä köni tüz tuymaq
2) burxan qutïnga tükäl bilgä bilik-
3) kä trk tägmäkim bolzun. qltï
4) bu bizing baqshïmïz qangïmiz umugh-
5) umuz ïnaghïmïz ulugh yrlïqanchuchï
6) köngüllüg tükäl bilgä tngri tngri-
7) si burqan angmagat ilta,
8) narayanchan ögüz qïdïghïnta, mxa-
9) bodi sögüt töbintä, wchirlïgh
10) wchirasan örgün üzäsintä bk
11) baghdashïnu oluru yrlïqap saqïnghuluq-
12) suz, sözlägülüksüz, tïdïghsïz arïgh,
13) süzük alqïnchsïz tükätinchsiz
14) nom aghïlïqta ornanïp, drni tigmä
15) ädrämlär surunggashamabodi atlgh
16) täring samati dyanqa tayaqlïghïn
17) qorqïnchïgh qasïnchïgh shmnu qanïn
18) ülgüsüz sansïz süülüg
19) quwraghï birlä barchanï utup
20) yigätip, qayu nächä tuyghuluq bilgülük

21) nom ärsär, alqunï barcha bir kshan-
22) öddä kädin tuyunup üzälik-
23) siz üstünki yig burqan qutïn bulu

ب

172 1) دۇنيادىكى جانلىقلار بىلەن بىرلىكتە توغرا، تۈز تۇيماق
2) بۇرخان قۇتىغا، ھەممىگە قادىر (بۇرخانلىققا)
3) تېز ئېرىشىدىغان بولايلى.
4) بۇ بىزنىڭ ئۇستازىمىز، ئاتىمىز، ئۇمىد -
5) ئىشەنچىمىز. ئۇلۇغ مېھرىبان
6) كۆڭۈللۈك ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
7) بۇرخان ئاڭماگات ئېلىدە،
8) نارايانچان دەرياسى بويىدا،
9) بودى دەرىخى[149] تۈۋىدە، نۇر چاقناپ تۇرىدىغان
10) ئالماستىن ياسالغان تەخت ئۈستىدە
11) باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇپ، ئويلاپ
12) يەتكۈسىز، سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز، چەكسىز، پاك،
13) سۈزۈك، ئازايمايدىغان - تۈگىمەيدىغان
14) نوم خەزىنىسىدە ئورنىشىپ، دارنى دېيىلگەن
15) پەزىلەتلەر سۇرۇڭگا شامابودى ئاتلىق
16) چوڭقۇر ساماتى - دىيانغا تايانغان ھالدا،
17) قورقۇنچاق، يۈرەكسىز شەيتانلار خانىنى
18) سان ساناقسىز ھەربىي
19) قوشۇنلىرى بىلەن قوشۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇتۇپ -
20) يېڭىپ، ھەرقانداق تۇيۇشقا تېگىشلىك،
بىلىشكە تېگىشلىك
21) نوملارنىڭ ھەممىسىنى بىر كشان
22) ۋاقىتتا تۇيۇپ يېتىپ، ئەڭ
23) ئۈستۈنكى، ئالىي بۇرخان قۇتىغا ئېگە

III. 24a (üchünch tört otuz)

173. 1) yrlïqap artamaqsïz mängülüg nomugh,
2) artamaqsïz mängülük asïghïgh birtäm-
3) läti tanuqlayu yrlïqadï ärsär, anchu-
4) layu oq ymä biz umughsuz qangïm
5) idägä toyïn ögim suntari azghan chächäk tärïm
6) imärigmä alqu qamagh tïnlghlar
7) birlä bu qamagh bish azun tïnlgh oghlan-
8) larïn birlä iish alïnïp munchulayu yig
9) bashtïnqï köni tüz tuymaqïgh tuyup
10) üzäliksiz üstünki yig burxan

ئۈچىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە تۆتىنچى (ياپراق) ئا

173 1) بولۇپ، بۇزۇلمايدىغان، مەڭگۈلۈك نومنى،
2) بۇزۇلمايدىغان مەڭگۈلۈك پايدىنى بىردەم-
3) دىلا ئىسپاتلاپ چىققان بولسا، شۇنىڭغا
4) ئوخشاش يەنە بىز تايانچىسىز ئاتام
5) ئىدەگە تويىن، ئانام سۇنتارى ئازغان چېچەك تارىم
6) باشچىلىقىدىكى بارلىق جامائەتلەرنىڭ ھەممىسى
7) بىلەن بىللە، بۇ بەش دۇنيادىكى جانلىقلار ئوغلانلىرىنىڭ
8) ھەممىسى بىلەن بىللە ئىش قىلىپ مۇشۇنداق ئەڭ
9) ئۈستۈنكى، توغرا، تۈز تۇيماقنى تۇيۇپ
10) ئەڭ ئۈستۈنكى، ئالىي بۇرخان

11) qutïn bulayïn. taqï ymä qltï nätäg
12) amïtaayusi atlgh tngri burxan,
13) wichayabrabi atlïgh tngri burxan,
14) kalinan brabi atlïgh tngri burxan,
15) kunabrabi atlgh tngri burxan, aksubi
16) atlgh tngri burxan, sinqabrabasi
17) atlgh tngri burxan, tasabrasi
18) atlgh tngri burxan, ratnagkari atlgh
19) tngri burxan, brabanggari atlïgh
20) tngri burxan, buranbrabi atlgh tngri
21) burxan, samantabrabi atlgh tngri
22) burxan suwastiki atlgh tngri burxan
23) kalinansiri atlgh tngri burxan,

11) قۇتىغا ئىگە بولاي. تېخى يەنە خۇددى
12) ئامىتائايۇسى[150] ئاتلىق تەڭرى بۇرخان،
13) ۋىچايابرابى ئاتلىق تەڭرى بۇرخان،
14) كالىنانبرابى ئاتلىق تەڭرى بۇرخان،
15) كۇنابرابى ئاتلىق تەڭرى بۇرخان، ئاكسۇبى
16) ئاتلىق تەڭرى بۇرخان، سىنهابراباشى
17) ئاتلىق تەڭرى بۇرخان، تاسابراسى
18) ئاتلىق تەڭرى بۇرخان، راتناگكارى ئاتلىق
19) تەڭرى بۇرخان، براباڭگارى ئاتلىق
20) تەڭرى بۇرخان، بۇرانبرابى ئاتلىق تەڭرى
21) بۇرخان، سامانتابرابى ئاتلىق تەڭرى
22) بۇرخان، سۇۋاستىكى ئاتلىق تەڭرى بۇرخان،
23) كالىنانشىرى ئاتلىق تەڭرى بۇرخان،

Ⅲ. 24b

ب

174. 1) alanggarkalwani atlgh tngri burxan,
2) adrmautari atlgh tngri burxan,
3) drmadiwachi atlgh tngri burxan, subrawi
4) atlgh tngri burxan, rachabraxmi atlgh
5) tngri burxan, udaranidi atlgh tngri
6) burxanta, ulatï munï munchulayu
7) öngrä ärtmish ayaghqa tägimlig
8) bögü biliklig burxanlar qltï nätäg
9) öngrä ärtmish, kin kältächi, ämti
10) közünür bu üch ödlärtä adïn-
11) lar tägingülük tüsh ät'özli blgü-
12) rtmä ät'özli üzäliksiz yig
13) üstünki köni tüz tuymagh burxan
14) qutïn bulu yrlïqamïshlarïn körkitü
15) yrlïqap, nomlugh tilgän äwirip ölgü-
16) süz sansiz tïnlghlarïgh ozghuru qut-
17) gharu yrlïqadïlar yrlïqayur-
18) lar yarlïqaghaylar ärsär, anchulayu
19) oq mn ymä qutrulmaq kösüshlüg
20) tngrim qamagh tïnlgh oghlanlarï birlä
21) ol antagh yöläshtürgülüksüz üstünki
22) yig tüzkärinchsiz ädgülärig äksük-
23) süz tügäl bütürgäli udachï bolayïn,

174. 1) ئالاڭگاركالۋانى ئاتلىق تەڭرى بۇرخان،
2) دارمائۇتارى ئاتلىق تەڭرى بۇرخان،
3) درمادىۋاچى ئاتلىق تەڭرى بۇرخان، سۇبراۋى
4) ئاتلىق تەڭرى بۇرخان، راجابراهمى ئاتلىق
5) تەڭرى بۇرخان، ئۇدارانىدى ئاتلىق تەڭرى
6) بۇرخان، شۇنداقلا مۇشۇلارغا ئوخشاش
7) ئىلگىرى ئۆتكەن، ھۆرمەتكە لايىق،
8) دانا ـ بىلىملىك بۇرخانلار،
9) ئىلگىرى ئۆتكەن، كېيىن كېلىدىغان، ھازىر
10) كۆرۈنۈپ تۇرغان بۇ ئۈچ زاماندا باشقىـ
11) لار ئېرىشىشكە تېگىشلىك تۇش ئەتئۆز، بەلـ
12) گۇرتمە ئەتئۆز، ئەڭ
13) ئۈستۈنكى توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان
14) قۇتىغا ئىگە بولۇپ،
15) نوملۇق چاقنى ئايلاندۇرۇپ، سان
16) ساناقسىز جانلىقلارنى ئازاد قىلىپ، قۇتـ
17) قۇزۇپ، بەرگەن، بېرىۋاتقان،
18) بېرىدىغان بولسا، شۇنىڭغا
19) ئوخشاش مەن قۇتۇلماقنى ئارزۇ قىلغان
20) بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرى بىلەن بىرلىكتە
21) ئاشۇنداق تەڭداشسىز، ئۈستۈنكى
22) ياخشى، ئادىل پەزىلەتلەرنى كەمـ
23) كۈتىسىز تولۇق تەل قىلىپ پۈتتۈرۈشكە قادىر بولاي،

Ⅲ. 25a (üchünch bish otuz)

175. 1) tip munchulayu yangïn qïlmïsh buyan
2) ädgü qïlïnchlarïn äwirä qolmïsh
3) krgäk. bu titir kawsikiyä
4) tört türlüg alp tarïqghuluq tsuy
5) irinchü aghïr ayïgh qïlïnchlarïgh ymä
6) tarqarghuluq kitärgülük yig
7) bashtïnqï ögrätiglär. anïn tngri-
8) lär iligiyä birük kim qayu tüz-
9) ünlär oghlï, tüzünlär qïzï
10) süzük kirtkünch köngüllüg tïnlghlar
11) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh qopta
12) kötrülmish nom iliki atlgh nom
13) ärdini ichintäki qïlïnch adartmaqïn
14) öchürmäk atlgh bölüküg bushghunsar,
15) tutsar, oqïsar, sözläsär, oyu
16) saqïnu, unïtmadin ötkürü yana adïnaghu-
17) qa kingürü nomlayu birsärlär,
18) ötrü ol antagh tüzünlär
19) oghlï, tüzünlär qïzï süzük kirt-
20) künch köngüllük tïnlghlar ülgülänch-
21) siz tanglanchsïz ulugh buyanlïgh tir-
22) kinig yïghqalï tirgäli ughaylar.
23) nä üchün tip tisär, incha

ئۈچىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە بەشىنچى (ياپراق) ئا

175 1) دەپ مۇشۇنداق ھالەتتە قىلغان خەير ـ
2) ساخاۋەتلىك ئىش ـ ئەمەللەرنى تىلەش
3) كېرەك. كاۋسىكى مانا بۇلار
4) تۆت تۈرلۈك تارقىتىپ كەتكۈزۈش تەس بولغان، خەۋپ ـ
5) خەتەرلىك ئېغىر، يامان قىلمىشلارنى
6) تارقىتىپ كەتكۈزىدىغان ئەڭ
7) ئالىي تەلىماتلاردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن تەڭرى ـ
8) لەر ئىلىكى، ئەگەر قايسىبىر ئېسىللار
9) ئوغلى، ئېسىللار (قىزى)
10) سۈزۈك ئېتىقادچان كۆڭۈللۈك جانلىقلار
11) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق ھەممىدىن
12) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
13) ئەردىنى ئىچىدىكى ئىش ـ ئەمەللەرنىڭ خەۋپ ـ خەتىرىنى
14) ئۆچۈرمەك ئاتلىق بۆلەكنى ئۆگەنسە،
15) ئۇنى (قولىدا) تۇتسا، ئوقۇسا، سۆزلىسە، ئويلاپ
16) خىيال قىلسا، ئۇنتۇپ قالماي پۇختا ئىگىلىسە،
يەنە باشقىلار ـ
17) غا كېڭەيتىپ نوملاپ بەرسە،
18) ئاندىن بۇنداق ئېسىللار
19) ئوغلى، ئېسىللار قىزى، سۈزۈك ئېتىقادچان
20) كۆڭۈللۈك جانلىقلار ئۆلچەپ تۈگەتكۈ ـ
21) سىز، تەڭداشسىز ئۇلۇغ ساۋابلارنى
22) يىغىپ توپلاشقا قادىر بولالايدۇ.
23) نېمە ئۈچۈن دېگەندە،

Ⅲ. 25b

176. 1) qltï bu üch ming ulugh ming
2) yirtinchüdäki tïnlghlar barcha
3) bir öddä qoluta tükällig
4) kishi ät'özin bulup pratiykabut
5) qutïn bulsarlar, anta yana kim ärsär,
6) bir kishi ol ancha tänglig
7) yangï qut bulmïsh pratyikabut
8) dintarlarqa bir azunta tört
9) türlüg tapïghïn udughïn aghïr
10) ayagh tapïgh udugh qïlïp birär birär

ب

176 1) بۇ ئۈچ مىڭ، ئۇلۇغ مىڭ
2) يەر ـ جاھاندىكى جانلىقلارنىڭ ھەممىسى
3) بىر پەيت ـ مەزگىلدە نۇقسانسىز
4) كىشى ئەتئۆزىگە ئىگە بولۇپ، پىراتيېكابۇت
5) قۇتىغا ئېرىشسە، ئاندىن يەنە قايسىبىر
6) كىشى شۇنىڭغا باراۋەر ھالدا
7) يېڭىدىن پىراتيېكابۇت قۇتىغا ئېرىشكەن
8) دىندارلارغا بىر دۇنيادا تۆت
9) تۈرلۈك ھۆرمەت ـ ئېھتىرام قىلىپ،
10) چوقۇنۇپ ـ تېۋىنىپ، ھەر بىر

11) pratyikabutlarqa, birär birär
12) sumir taghcha yiti ärdinilärig
13) ögüp bushi birsär, qachan yana ol
14) pratyikabutlar nirwanqa kirtük-
15) lärintä sharirlïgh söngüklärin yiti
16) ärdini üzä ikirär ygrmi yuchan
17) idiz körklä körü qanïnchsïz äsdüp-

18) lär itip, ol sharïrlarïn anda
19) urup tüü türlüg xua chächäk is
20) yïdïn yïparïn ärdini tuugh bra
21) kushatrilarïn osatï ayasar aghïr-
22) lasar tapïnsar ötünsär, kawsikiy-

23) a köngülüngdä nätäg ol ol

III. 26a (üchünch alti otuz)

177. 1) kishining bulmïsh buyan ädgü qïlïnchï
2) ärtingü öküsh ärürmu. ötrü xormuz-
3) ta tngri ärtingü öküsh täginür
4) tngrim tip ötünti. antagh ärsär
5) kawsikiyä birük kim qayu tïnlghlar
6) bu altun önglüg yruq yatrïq-
7) lïgh qöpta kötrülmish nom iliki
8) atlgh nom ärdini ichintäki qïlïnch
9) adartmaqïn öchürmäk atlgh
10) bölüküg boshghunsar tutsar oqïsar
11) sözläsär, oyu saqïnu unïtmatïn
12) ötkürü yana adïnlarqa nomlasar,

13) bu buyan ödgü qïlïnchqa öngrä söz-
14) lägüchi buyan ätgü qïlïnch yüz ülüsh-
15) intä biringä ymä yitmäz. yüz
16) ming tümän kolti ülüshintä ang-
17) mïntïn ülgü täng yöläshurugh oqsha-
18) tïgh üzä ymä arïtï yitmäz,
19) oqshamaz. nä üchün oqshamaz tip
20) tisär, kim qayu bu tüzünlär

11) پىراتيېكابۇتلارغا ھەربىرى
12) سۇمىر تاغدەك يەتتى ئەردىنىنى
13) ھۆرمەت بىلەن ھەدىيە قىلسا، قاچان يەنە ئۇ
14) پىراتيېكابۇتلار نىرۋانغا كىرگەن-
15) دە، شارىرلىق⑮ سۆڭەكلىرىنى يەتتە
16) ئەردىنى بىلەن ئون ئىككى يۇچان
17) ئېگىز، كۆرۈپ قانغۇسىز (دەرىجىدە) چىرايلىق
مۇنار⑯
18) ياساپ، ئۇ شارىرلەرىنى شۇنىڭ ئىچىگە
19) قويۇپ، ھەر تۈرلۈك گۈل - چېچەكلەر، (ئېسىل) ھىد
20) پۇراقلىقلار، ئىپار، ئەردىنىلەر، تۇغ - ئەلەم،
21) ياپقۇچلار بىلەن، دائىم ئىززەت - ئېھتىرام
22) قىلىپ، ئۇنىڭغا تىۋىنسا، ئۇنىڭدىن ئۆتۈنۈش
ئۆتۈنسە، كاۋسىكى
23) سېنىڭ كۆڭلۈڭچە ئۇ

ئۈچىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە ئالتىنچى (ياپراق) ئا

177 1) كىشىنىڭ ئېرىشكەن ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللىرى
2) ھەقىقەتەن كۆپ بولارمۇ؟ ئاندىن خورمۇز -
3) تا تەڭرى ھەقىقەتەن ناھايىتى كۆپ بولىدۇ
4) تەڭرىم دەپ جاۋاپ بەردى. ئۇنداق بولسا،
5) كاۋسىكى، ئەگەر قايسىبىر جانلىقلار
6) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
7) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
8) ئاتلىق نوم ئەردىنى ئىچىدىكى ئىش - ئەمەللەرنىڭ
9) خەۋپ - خەتىرىنى ئۆچۈرمەك ئاتلىق
10) بۆلەكنى ئۆگەنسە، ئۇنى قولىدا تۇتسا، ئوقۇسا،
11) سۆزلىسە، ئويلاپ خىيال قىلسا، ئۇنى ئۇنتۇپ قالماستىن
12) پۇختا ئىگىلەپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە يەنە باشقىلارغا
نوملىسا،
13) بۇ خىل ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەلگە، ئالدىدا سۆز -
14) لەنگەن ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەلنىڭ يۈزدىن بىر
15) ئۈلۈشىمۇ تەڭ كېلەلمەيدۇ. يۈز
16) مىڭ تۈمەن كولتى ئۈلۈشىدىن (بىرىگە)، ئەزەلدىن
17) سېلىشتۇرۇپ، تەڭلەشتۈرۈپمۇ، ئوخ-
18) شاتقىلى بولغان ئەمەس.
19) نېمە ئۈچۈن ئوخشاتقىلى بولمايدۇ
20) دېگەندە، قايسىبىر بۇ ئېسىللار

21) oghlï tüzünlär qïzï süsüg
22) kirtkünch köngüllük tïnlghlar üz-
23) äliksiz ïduq tayshing nomlugh yorïghta

21) ئوغلى، ئېسىللار قىزى، سۇزۇك
22) ئېتىقادچان كۆڭۈللۈك جانلىقلار ئەڭ ئالىي،
23) مۇقەددەس ماخايانا نومى يولىدا

Ⅲ. 26b

178. 1) yorïp ontïn sïngarqï alqu
2) burxanlarïgh üzäliksiz nom tilgänin
3) äwirä yrlïqaghularïnga ötügchi
4) bolmaqlarï üzä burxanlarqa ög-
5) külük alqaghuluq burxanlar ögirgülük

6) säwingülük bolurlar. yana ymä
7) qltï alqu bushïlar arasïnta nom
8) bushïgh qamaghta bashtïnqï yig ol
9) tip yrlïqayurmn. anï üchün
10) kawsikiya, incha bilgil, üch ärdini-
11) lärkä aghïr ayagh tapïgh udugh qïlmïsh
12) buyan ädgü qïlïnch, yilgdin söngük-
13) tin bärüki süzüg kirtkünch üzä
14) isig özin tïta üch ärdinig umugh
15) ïnagh tutup, üch ïnagh almaq buyan

16) ädgü qïlïnchqa yitmäz. üch
17) ïnagh almaq buyan ädgü qïlïnch,

18) yasïnchsïz arïgh chxshapt
19) közätmäk buyan ätgü qïlïnchqa
20) yitmäz. yasïnchsïz arïgh chxshapt
21) közätmish buyan ädgü qïlïnch ïamagh

22) tïnlghlarïgh üch türlüg qutlarqa
23) köngül örittürgäli ötlämäk buyan

ب

178 1) يۇرۇپ، ئون تەرەپتىكى بارلىق
2) بۇرخانلارنى ئۈزلۈكسىز ھالدا نوم چاقىنى
3) ئايلاندۇرغۇزۇشقا ئۆتۈنگۈچى
4) بولغانلىقلىرى ئارقىلىق بۇرخانلارغا مەدھىيە
5) ئوقۇيدىغان، ئۇلارنى ئالقىشلايدىغان بولۇشى كېرەك،
شۇنداق قىلغاندا بۇرخانلار شادلىنىدىغان،
6) سۆيۈنىدىغان بولىدۇ. يەنە،
7) بارلىق سەدىقىلەر ئارىسىدا نوم
8) سەدىقىسى ھەر قانداقىدىن ئۈستۈن، يۇقىرى تۇرىدۇ
9) دەپ قارايمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن،
10) كاۋسىكى، شۇنداق بىلگىنكى، ئۈچ ئەردە-
11) نىگە ئۇلۇغ ھۆرمەت - ئېھتىرام قىلغان
12) ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللەر، يىلىكدىن، سۆڭىكى-
13) دىن ئۇرغۇپ چىققان، سۇزۇك ئېتىقاد بىلەن
14) ئىسسىق جېنىنى تېتىپ، ئۈچ ئەردىنىنى ئۈمىد -
15) ئىشەنچ بىلىپ، ئۈچ ئۈمىد - ئىشەنچكە ئېرىشمەكتىن
ئىبارەت ساۋابلىق
16) ياخشى ئىش - ئەمەلگە يەتمەس. ئۈچ
17) ئۈمىد - ئىشەنچكە ئېرىشمەكتىن ئىبارەت
ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەللەر،
18) پاك، تازا پەرھىزنى
19) ساقلىماقتىن ئىبارەت ساۋابلىق ياخشى ئىش - ئەمەلگە
20) يەتمەس. پاك، ئېرىغ پەرھىز
21) ساقلىماقتىن ئىبارەت ساۋابلىق ياخشى ئىش -
ئەمەللەر، بارلىق
22) جانلىقلارنى ئۈچ تۈرلۈك قۇتقا (ئېرىشىدىغان)
23) كۆڭۈل تۇرغۇزۇشقا نەسىھەت قىلماقتىن ئىبارەت
ساۋابلىق

Ⅲ. 27a (üchünch yiti otuz)

179. 1) ädgü qïlïnchqa yitmäz. üch türlüg
2) qutlarqa köngül örittürgäli öt-

ئۈچىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە يەتتىنچى (ياپراق) ئا

179 1) ياخشى ئىش - ئەمەللەرگە يەتمەس. ئۈچ تۈرلۈك
2) قۇتلارغا كۆڭۈل تۇرغۇزۇش ئۈچۈن، نەسىھەت

3) lämish buyan ädgü qïlïnch üch ödki
4) qamagh tïnlghlarnïng ädgüläringä
5) tïdïgh ada qïlmamaq buyan ädgü qïlïnch-
6) qa yitmäz. üch ödki qamagh
7) tïnlghlarnïng ädgüläringä tïdïgh
8) ada qïlmamïsh buyan ädgü qïlïnch üch
9) türlüg qutlarïgh bulghuqa tïdïgh
10) ada qïlmamaq buyan ädgü qïlïnchqa
11) [yitmäz. üch türlüg qutlarïgh bulghuqa tïdïgh ada qïlmamïsh buyan ädgü qïlïnch]
12) qamagh tïnlgh oghlanïn tört türlüg
13) yawlaq yollarïntïn trk tawraq ün-
14) türgügä ötlämäk buyan ädgü
15) qïlïnchqa yitmäz. tört türlüg
16) yawlaq yollartïn trk tawraq üntür-
17) gügä ötlämïsh buyan ädgü qïlïnch
18) tïnlghlarnïng qïlmïsh ayïgh qïlïnchlar-
19) ïn öküntürüp ksänti qïlgha-
20) lï ötlämäk buyan ätgü qïlïnchqa
21) yitmäz. tïnlghlarïgh qïlmïsh ayïgh
22) qïlïnchlarïn öküntürüp kshanti qïlgha-
23) li ötlämish buyan ädgü qïlïnch alqu
24) ämgäklig tolghaqlïgh tïnlïghlarïgh

3) قىلغان ساۋابلىق ـ ياخشى ئىش ـ ئەمەللەر، ئۈچ زاماندىكى
4) بارلىق جانلىقلارنىڭ ياخشىلىقلىرىغا (پەزىلەتلىرىگە)
5) خەۋپ ـ خەتەر يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن قىلىنغان ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ
6) ئەمەللەرگە يەتمەس. ئۈچ زاماندىكى بارلىق
7) جانلىقلارنىڭ پەزىلەتلىرىگە خەۋپ ـ خەتەر
8) يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن قىلىنغان ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەللەر، ئۈچ
9) تۈرلۈك قۇتقا ئىگە بولغانلارغا خەۋپ ـ
10) خەتەرنى يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن قىلغان ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەللەرگە
11) يەتمەس. ئۈچ تۈرلۈك قۇتقا ئىگە بولغانلارغا خەۋپ ـ خەتەر يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن قىلغان خەير ـ ساخاۋەتلىك ئىش ـ ئەمەللەر،
12) بارلىق جانلىقلار ئوغلانىنى تۆت تۈرلۈك
13) يامان يولدىن دەرھال، تېزلىك بىلەن ياندۇرۇپ
14) چىقىرىشقا نەسىھەت قىلغان ساۋابلىق ياخشى
15) ئىش ـ ئەمەللەرگە يەتمەس. تۆت تۈرلۈك
16) يامان يولدىن ناھايىتى تېزلىك بىلەن ياندۇرۇش ـ
17) قا نەسىھەت قىلغان ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەللەر،
18) جانلىقلارنى ئۆزى قىلغان يامان قىلمىش ـ
19) لىرىغا ئۆكۈندۈرۈپ، كىسانتى (تۆۋا) قىلىش ـ
20) قا نەسىھەت قىلغان ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەللەرگە
21) يەتمەس. جانلىقلارنى ئۆزى قىلغان يامان
22) قىلمىشلىرىغا ئۆكۈندۈرۈپ كشانتى قىلىشقا
23) نەسىھەت قىلغان خەير ـ ساخاۋەتلىك ئىش ـ ئەمەللەر، بارلىق
24) جەبرى ـ جاپادا قالغان جانلىقلارنى

Ⅲ. 27b

ب

180. 1) ozghurghuqa qutgharghuqa ötlämäk
2) buyan ädgü qïlïnchqa yitmäz. alqu
3) ämgäklig tolghaqlïgh tïnlghlarïgh
4) ozghurghuqa qutgharghuqa ötlämish
5) buyan ädgü qïlïnch ämgäk üzä yüräk-
6) läri yanchïlmïsh qorqïnchta

180. 1) ئازاد قىلىشقا، قۇتقۇزۇشقا نەسىھەت (دەۋەت) قىلماقتىن ئىبارەت
2) ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەلگە يەتمەس. بارلىق
3) جەبرى ـ جاپادا قالغان جانلىقلارنى
4) ئازاد قىلىشقا، قۇتقۇزۇشقا نەسىھەت قىلغان
5) ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەللەر، جاپا ـ مۇشەققەتتىن يۈرەك ـ
6) لىرى يانجىلغان، قورقۇنچتا،

7) sïqïshta turmïsh irinch yrlïgh umugh-
8) suz ïnaghsïz tïnlïghlarïgh boshumaq qut-
9) gharmaq buyan ädgü qïlïnchqa yitmäz.
10) ämgäk üzä yüräkläri yanchïlmïsh,
11) qorqïnchta sïqïshta turmïsh umugh-
12) suz ïnaghsïz irinch yrlïgh tïnlghlar-
13) ïgh boshumaq qutgharmaq buyan ädgü qïlïnch
14) qamagh üch ödki burxanlar üs-
15) kintä tïnlghlar ädgüsingä iyin
16) ögirip angayu burxan qutïn
17) kösätdürmäk buyan ädgü qïlïnchqa

18) yitmäz. qamagh üch ödki
19) burxanlar üskintä tïnlghlar ädgü-
20) singä iyin ögirip angayu burqan
21) qutïn kösätdürmäk buyan ädgü qïlïnch

22) tïnlghlarnïng adïnlarïgh sök-
23) mäk toqïmaq oyamaq ämgätmäk

III. 28a (üchünch säkiz otuz)

181. 1) ta ulatï yawlaq qïlïnchlarïgh qod-
2) trup, alqu ädgü törülärtä yaratïnïp
3) azun azunta üch ärdinig
4) ayamaq aghïrlamaqlïgh kösüshtä tur-
5) ghurmaq burxan qutïlïgh yorïghlarïgh
6) bütürgükä qatïghlanmaq buyan
7) ädgü qïlïnchqa yitmäz. bu muncha
8) türlüg ädgülüg ishlärig bütür-
9) gäli ötlämäk buyan ädgü qïlïnch yala-

10) nguz nom tilgänin äwirtgükä ötüg-
11) chi bulmaq buyan ädgü qïlïnchqa
12) yitmäz. ani üchün kawsikiya
13) ontïn sïngar yirtinchütäki qamagh
14) üch ödki bögü biliklig burxan-
15) larïgh nom tilgänin äwirtgükä, altï

7) سىقىلىشتا تۇرغان، ئاجىز ـ بىچارە يار ـ
8) يۆلەكسىز جانلىقلارنى ئازاد قىلماق، قۇتقۇز ـ
9) ماقلىقتىن ئىبارەت ساۋابلىق ئىش ـ ئەمەلگە يەتمەس.
10) ئازابىدىن يۈرەكلىرى يانجىلغان
11) قورقۇنچتا، سىقىلىشتا تۇرغان يار ـ
12) يۆلەكسىز، ئاجىز ـ بىچارە جانلىقلار ـ
13) نى ئازاد قىلماق، قۇتقازماقتىن ئىبارەت ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ
14) ئەمەللەر، بارلىق ئۈچ زاماندىكى بۇرخانلار
15) ئالدىدا جانلىقلارنىڭ پەزىلەتلىرىگە ئەگىشىپ
16) شادلىنىپ، بۇرۇنراق بۇرخان قۇتىنى
17) ئارزۇ قىلدۇرماقتىن ئىبارەت ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەلگە

18) يەتمەس. بارلىق ئۈچ زاماندىكى
19) بۇرخانلار ئالدىدا جانلىقلارنىڭ پەزىلەت ـ
20) لىرىگە ئەگىشىپ شادلىنىپ، بۇرۇنراق
21) بۇرخان قۇتىنى ئارزۇ قىلدۇرماقتىن ئىبارەت ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ

22) ئەمەللەر، جانلىقلارنىڭ باشقىلارنى سۆك ـ
23) مەك، ئۇرماق، ئويماق، ئازابلىماق،

ئۈچىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

181 1) شۇنداقلا يامان قىلمىشلارنى تاش ـ
2) لاپ، بارلىق ياخشى قائىدە ـ نىزاملار بىلەن بېزىنىپ
3) زامان ـ زاماندا ئۈچ ئەردىنىنى
4) ھۆرمەتلەپ، قەدىرلىمەكلىك ئارزۇسىدا تۇر ـ
5) غۇزماق، بۇرخان قۇتىغا (ئېرىشىش ئۈچۈن) ، شەرتلەرنى
6) ھازىرلاشقا تىرىشماقتىن ئىبارەت ساۋابلىق
7) ياخشى ئىش ـ ئەمەلگە يەتمەس. بۇ مۇشۇنچىۋالا
8) ھەر تۈرلۈك ساۋابلىق ئىشلەرنى پۈتتۈرۈشكە
9) نەسىھەت (دەۋەت) قىلماقتىن ئىبارەت ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەللەر، يال ـ
10) غۇز نوم چاقىنى ئايلاندۇرغۇزۇشقا ئۆتۈن ـ
11) گۈچى بولماقتىن ئىبارەت ساۋابلىق ياخشى ئىش ـ ئەمەلگە
12) يەتمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن كاۋسىكى،
13) ئون تەرەپتىكى يەر ـ جاھاندىكى، بارلىق
14) ئۈچ زاماندىكى دانا ـ بىلىملىك بۇرخان ـ
15) لارنى نوم چاقىنى ئايلاندۇرۇشقا، ئالتە

16) pramitlarïgh toshqurtghuqa atügchi
17) bulsar, yana sansïz saqïsh-
18) siz ödlär qolular ärtkinchä
19) nirwanqa kirmätin yirtinchütä
20) mängün turghuqa tütrüm täring
21) nom tözin acha yada oqïtghuqa

22) ötügchi bulsar, ol buyan ädgü

16) پىرامىتىنى ئورۇنداپ توشقۇزۇشقا ئۆتۈنگۈچى
17) بولسا، يەنە سانسىز - ھېساب-
18) سىز دەۋر - زامانلار ئۆتكۈچە
19) نىرۋانغا كىرمەستىن، يەر - جاھاندا
20) مەڭگۈ تۇرۇشقا، ناھايىتى چوڭقۇر
21) نوم ماھىيەتلىرى، قانۇنىيەتلىرىنى ئىنچىكىلەپ ئوقۇتۇشقا
22) ئۆتۈنگۈچى بولسا، بۇ ساۋابلىق ياخشى

III. 28b

182. 1) qïlïnch yöläshtürgülüksüz ök oq§at-
2) ghuluqsuz ärür tip yrlïqadï.
3) ol ödün sansïz saqïshsïz azrua
4) tngrilär tngri xani xormuzta
5) tngri, käng ögüz qatnni, tört
6) mxaranch tngrilär quwraghi
7) qamaghun barcha olurmïsh orunlarïntïn
8) örü turup ong anginlarïntaqi
9) tonlarïn birtin sïngar achïnïp, ong tïzlarïn
10) chükitip, ayalarïn qawshurup aghïr

11) ayamaqïn töbülärin yirkä
12) tägürüp yinchürü tübün yükünüp tngri
13) tngrisi burxanqa incha tip
14) ötüntilär: atï kötrülmish ayagh-
15) qa tägimlig tngrim biz qamagh
16) tngrilär quwraghï bu altun önglüg
17) yruq yaltrïqlïgh qopta köt-
18) rülmish nom iliki atlïgh nom ärdinig
19) äshidu täginip bu küntä ïnaru bu

20) nom ärdinig boshghunghalï, tutqalï, oqï-

21) ghalï, sözlägäli, ötkürü yana adïn-
22) larqa nomlaghalï, bu nom ärdini ichin-
23) täki yrlïqcha yorïghalï ötünü

ب

182 1) ئىش - ئەمەل تەڭلەشتۈرگۈسىز پەقەت ئوخشاتقۇ-
2) سىز بولىدۇ دەپ يارلىق قىلدى.
3) بۇ ۋاقىتتا سان ساناقسىز ئەزرۇئا
4) تەڭرىلەر، تەڭرى خانى خورمۇزتا
5) تەڭرى، كەڭ دېڭىز خاتۇنى، تۆت
6) ماھاراج تەڭرىلەر جامائىتى
7) بۇلارنىڭ ھەممىسى ئولتۇرغان ئورۇنلىرىدىن
8) ئۆرە تۇرۇپ، ھەممىسى ئوڭ مۈرىلىرىنى
9) يالىڭاچلاپ، ئوڭ تىزلىرىنى
10) چۆكتۈرۈپ (ئوڭ تىزلىرى بىلەن تىزلىنىپ) ، ئالقانلىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، ئۇلۇغ
11) ھۆرمەت بىلەن باشلىرىنى يەرگە
12) تەگكۈچە ئېگىپ تەزىم قىلىپ تەڭرىلەر
13) تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق دەپ
14) ئۆتۈندى: « نامى مەشھۇر، ھۆرمەت-
15) كە سازاۋەر تەڭرىمىز، بىز بارلىق
16) تەڭرىلەر جامائىتى بۇ ئالتۇن رەڭلىك،
17) نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن
18) تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنىنى
19) ئاڭلاپ (شۇنداق ئىرادىگە كەلدۇقكى) ، بۈگۈندىن باشلاپ، بىز بۇ
20) نوم ئەردىنىنى ئۆگەنگىلى، ئۇنى (قولىمىزدا) تۇتقىلى، ئوقۇ
21) غىلى، سۆزلىگىلى، ئۇنىڭ ئۈستىگە يەنە باشقىلار-
22) غا نوملىغىلى، بۇ نوم ئەردىنى ئىچىدى-
23) كى يارلىق - نىزام بويىچە ماڭغىلى، سىزدىن ئۆتۈنۈش

Ⅲ. 29a (üchünch toquz otuz)

183. 1) täginürbiz. nä üchün tip tisär, atï
2) kötrülmiṣä, biz qamagh tngrilär
3) quwraghï üzäliksiz üstünki
4) yig köni tüz tuymaq burxan qutï
5) kösüshlüg täginürbiz. bu nom
6) ärdini ichintäki yorughlarï, adruq
7) adruq nom blgüläri, ögrätin'gülük
8) yorïghlarï, yana burxan qutïn
9) bulghuqa ärtingü ädgü yarashi ärürlär
10) tngrim tip ötünü tügätip, ötrü
11) ol grtiragut tagh tübüsintä adruq
12) adruq tngridäm körklä mantarik mxa-
13) mantarikta ulatï tngri yirin-
14) täki xua chächäklärig tngri tngri-
15) si burqan üzä birgärü sachtï-
16) lar. ol oq öddä bu üch ming
17) ulugh ming yirtinchü yir suw yumqï
18) täbräti qamshatï. tngridäm
19) altun köwrüklär käntün ätti-
20) lär. bish türlüg tüzülmish
21) yinchkä oyunlar üni ashitildi.
22) altun önglük yruqlar közünti.
23) ötrü tngri qanï [xormuzta tngri tngri
täńgrisi] burqanqa

ئۈچىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

183 1) تىلەيمىز. نېمە ئۈچۈن دېسە، نامى
2) مەشھۇر (تەڭرىم) ، بىز بارلىق تەڭرىلەر
3) جامائەتى ئەڭ ئۈستۈنكى
4) ياخشى، توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىنى
5) ئارزۇ قىلىمىز. بۇ نوم
6) ئەردىنى ئىچىدىكى يوللار، ھەر
7) خىل نوم بەلگىلىرى، ئۆگىنىشكە تېگىشلىك
8) قائىدە - يوللارمۇ، بۇرخان قۇتىغا
9) ئېگە بولۇشقا ناھايىتى لايىق، مۇۋاپىق ئىكەن.
10) تەڭرىم، » (دەپ) ئۆتۈنۈشلىرىنى تۈگىتىپ، ئاندىن
11) گارتراگۇت تاغ تۈپىسىدە ھەر
12) خىل تەڭرىلىك چىرايلىق - گۈزەل مانتارىك ماھا -
13) مانتارىك[153] بىلەن تولغان تەڭرى يېرى -
14) دىكى گۈل - چېچەكلەرنى تەڭرىلەر
15) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئۈستىگە بىراقلا چاچتى.
16) دەل بۇ پەيتتە، بۇ ئۈچ مىڭ
17) ئۇلۇغ مىڭ يەر - جاھاندىكى يەر، سۇلارنىڭ ھەممىسى
18) تەۋرەپ كەتتى، چايقالدى، تەڭرىگە خاس
19) ئالتۇن دۇمباقلار ئۆزلۈكىدىن چېلىندى.
20) بەش تۈرلۈك رەت - نۆۋەت بىلەن
21) نازۇك ئويۇنلار ئۈنى ئاڭلاندى.
22) ئالتۇن رەڭلىك نۇرلۇق كۆرۈندى.
23) ئاندىن تەڭرى خانى خورمۇزتا تەڭرى
24) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا

Ⅲ. 29b

184. 1) incha tip ötünti: atï küt-
2) rülmish ayaghqa tägimlig tngrim;
3) bu altun önglüg yruqlar közünmäk-
4) i, bish türlüg tüzülmish inchkä
5) oyunlar üni äsidilmäki, tngridäm
6) altunlugh köwrüklär
7) kntün ätmäki, bu üch ming ulugh
8) ming yirtinchü yir suw yumqï
9) täbrämäki, qamshalmaqï, bular barcha
10) bu nom ärdini ichintäki qïlïnch

ب

184 1) مۇنداق دەپ ئۆتۈندى: « نامى مەش -
2) ھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
3) بۇ ئالتۇن ئۆڭلۈك يورۇقلارنىڭ كۆرۈنمىكى،
4) بەش تۈرلۈك رەت تەرتىپ بويىچە نازۇك
5) ئويۇنلار ئۈنى ئىشتىلمىكى، تەڭرىگە خاس
6) ئالتۇن دۇمباقلارنىڭ
7) ئۆز ئۆزىدىن چېلىنمىقى، بۇ ئۈچ مىڭ، ئۇلۇغ
8) مىڭ ئالەمدىكى يەر - سۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ
9) تەۋرىمىكى، چايقالمىقى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى
10) بۇ نوم ئەردىنى ئىچىدىكى ئىش - ئەمەللەر

11) adartmaqin öchürmäk bölüküg nom-
12) layu yrlïqamaqnïng küchi küsüni, ädgü-
13) si ädrämining irusi blgüsi tägi-
14) nür ärki tngrim tip tidi.
15) anta ötrü tngri tngrisi burxan
16) incha tip yrlïqadï: antagh ol,
17) antagh ol. kawsikiya, kltï sn
18) ötünmistäg. inchip bu muncha
19) küü tälig ädrämlär barcha bu nom
20) ärdinining qamaghqa birtäk
21) umugh inagh bolmaqlïgh adruq
22) adruq asïgh tüsü qïlmaqlïgh
23) budistwlarnïng adruq adruq

11) خەۋپ ـ خەتىرىنى ئۆچۈرمەكنىڭ بەلگىسىنى نوم-
12) لىماقنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتى، شۇنىڭ ياخشىلىقى
13) خاسىيىتى ۋە ياخشى ئالامەت ـ بەلگىسىنىڭ يېتىپ
14) كەلگەنلىكىمۇ تەڭرىم » دەپ سورىدى.
15) ئاندىن كېيىن، تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
16) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى: شۇنداق،
17) راست شۇنداق. كاۋسىكى، خۇددى سەن
18) سورىغاندەك، شۇنداق قىلىپ، بۇ مۇنداق
19) ئالىيجاناب پەزىلەتلەرنىڭ ھەممىسى بۇ نوم
20) ئەردىنىنىڭ ھەممىسىگە بىردەك
21) ئۈمىد ـ ئىشەنچ بولماقلىق، ھەر
22) خىل پايدا ـ مەنپەئەت قىلماقلىق
23) بۇدىساتۋالارنىڭ ھەر خىل

III. 30a (üchünch ülüsh otuz)

185. 1) ädgülük töz yïltïzlarïn öklit-
2) mäk ashmaqlïgh tïnlghlarnïng öng-
3) i öngi aghïr tsuy irinchü ayïgh qïlïnch-
4) lïgh kkir tabchalarïn yumagh arït-
5) maqlïgh choghï yalïnïnïng irüsi
6) blgüsi titir. nä üchün tip
7) tisär, kawsikiyä qltï oyur-
8) mn öngrä ärtmis ür ïraq ölgü-
9) süz sansïz yüz ming asanki kalp
10) ödlärtä aşnu bu yirtinchü. yir
11) suwta racharadanbrabasi atlgh
12) tngri burxannung blgürä yrlïqa-
13) mish ärti. ol ärïghïn kälmish ayaghqa
14) tägimlik köni tüz tuyughlï altï
15) yüz säkiz on koltï kalp ödün
16) bu yirtinchüdä turu yrlïqap, tïnlgh-
17) larqa ulugh asïgh tusu qïlu yrlïqadï.
18) bastïnqï quwraghïnga nom momlayu
19) yrlïqaduqta yüz ming kolti nayut
20) tümän tïnlghlar alqu alqïghlarïn
21) alqïp nizwanlïgh kkrlärin tarqarïp
22) arxant qutïn bulup üch türlüg
23) yruq bilgä bilik, altï türlüg

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇزىنچى (ياپراق) ئا

185 1) پەزىلەتلىك ماھىيەت ـ يىلتىزلىرىنى كۆپەي-
2) تىدىغان، ئاشۇرىدىغان، جانلىقلارنىڭ گۇناھلىرى
3) ئېغىر، يامان جىنايەتلىرى، يامان قىلمىش-
4) لىرى ۋە كىر ـ توزانلىرىنى تامامەن تازىلاي-
5) دىغان ھەيۋەت يالقۇنىنىڭ ئالامەت ـ
6) بەلگىسى دېيىلىدۇ. نېمە ئۈچۈن
7) دېسە، كاۋسىكى، مەن مۇنداق ئويلاي-
8) مەن، ئىلگىرى ئۆتكەن ناھايىتى يىراق سان
9) ساناقسىز يۈز مىڭ ئاسانكى كالپ
10) زامانلاردا، دەسلەپتە بۇ جاھاندىكى يەر ـ
11) سۇدا راچارادانبراباسى ئاتلىق
12) تەڭرى بۇرخان بارلىققا كەلگەن
13) ئۇ پاك، سۈزۈك كەلگەن. ھۆرمەتكە
14) سازاۋەر، توغرا، تۈز تۇيغۇلۇق ھالدا ئالتە
15) يۈز سەكسەن تۈمەن كالپ زامانغىچە
16) بۇ دۇنيادا تۇرۇپ جانلىق-
17) لارغا ئۇلۇغ پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزگەن.
18) دەسلەپكى جامائەتلىرىگە نوم نوملاپ تەپسىرلەپ
19) بەرگەندە، يۈز مىڭ تۈمەن نايۇت
20) تۆمەن جانلىقلارنىڭ ھەممىسى مەدھىيە
21) ئوقۇپ، نىزۋانلىق كىرلىرىنى تارقىتىپ (تازىلاپ)،
22) ئارخانت قۇتىغا ئېرىشىپ، ئۈچ تۈرلۈك
23) نۇرلۇق ئەقىل ـ بىلىم، ئالتە تۈرلۈك

186. 1) bögülänmäk ädrämkä tïdïghsïz
2) ärklig boltïlar. ikinti quwragh-
3) ïnga nom nomlayu yrlïqaduqta toquz
4) on ming kolti nayut tümän tïnlgh-
5) lar ymä bu ädgülärkä tügällig
6) bolup arxant qutïn bultïlar.
7) üchünch quwraghïnga nom nomlayu
8) yrlïqaduqta toquz on säkiz ming
9) kolti nayut tümän kishilär ymä
10) ök arxant qutïn bultïlar. tngri-
11) lär ilikiyä inchip mn ol ödün
12) ol oghurta ratnaprabi atlgh qïz ärtim. ol üchünch
13) quwraghqa nom nomlayu yrlïqamïshta
14) ol racharatnaprabasi atlgh tngri
15) burxantïn yügärü bu altun önglüg
16) yruq yaltrïqlïgh qopta kätrülmish
17) nom iliki atlgh nom ärdinig äshitip
18) ötrü üsäliksiz üstünki
19) yig köni tüz tuymaq burxan qutï
20) kösüshin boshghuntum, tuttum, oqïdum,
21) sözlädim, ötrü ol ödün tgnri
22) tngrisi burxan manga burxan qut-
23) ïnga alqïsh birü yrlïqap, incha tip

Ⅲ. 31a (üchünch bir qirq)

187. 1) yrlïqadï: bu ratraprabi atlgh qïz kin
2) käligmä ödlärtä bu sablukatadu
3) atlgh yirtinchü yir suwta arïghïn
4) kälmish, ayaghqa tägimlig, köni tüz
5) tuyughlï, bilgä bilik chqshaputqa
6) tügällig ädgü barmïsh yirtinchüg
7) uqmïsh, üzäliksiz är tözin ärän-
8) lärig turulturtachï, tngrilärning
9) yalanguqlarnïng baqshïsï, kntün
10) tuymïsh burxan atï kötrülmish tip

186 1) دانىشمەنلىك پەزىلىتىگە ھېچقانداق توسالغۇسىز
2) ئىگە بولغان. ئىككىنچى تۆركۈم جامائەتتە-
3) گە نوم تەپسىرلەپ بەرگەندە، توق-
4) سەن مىڭ كولتى نايۇت تۈمەن جانلىق-
5) لار يەنە بۇ پەزىلەتلەرگە تۈگەل
6) بولۇپ، ئارخانت قۇتىغا ئېرىشكەن.
7) ئۈچىنچى تۆركۈم جامائەتلىرىگە نوم نوملاپ (تەپسىرلەپ)
8) بەرگەندە، توقسان سەككىز مىڭ
9) كولتى نايۇت تۈمەن كىشى يەنە
10) ئارخانت قۇتىغا ئېرىشكەن ھەي تەڭرى-
11) لەر پادىشاھى، شۇنداق قىلىپ مەن ئۇ زاماندا،
12) ئۇ ۋاقىتتا، راتناپرابى ئاتلىق قىز ئىدىم. ئۇ ئۈچىنچى
13) تۆركۈم جامائەتكە نوم ئىزاھلاپ بەرگەندە
14) ئۇ راچاراتناپراباشى ئاتلىق تەڭرى
15) بۇرخاندىن دەرھال بۇ ئالتۇن رەڭلىك
16) نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
17) نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنىنى ئاڭلاپ،
18) ئاندىن ئەڭ ئۈستۈنكى،
19) ياخشى، توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىنى
20) ئارزۇ قىلىپ (بۇ نومنى) ئۆگەندىم، ئۇنى
(قولۇمدا) تۇتتۇم، ئوقۇدۇم،
21) سۆزلىدىم. ئاندىن شۇ چاغدا تەڭرىلەر
22) تەڭرىسى بۇرخان ماڭا بۇرخان قۇتىغا
23) ئالقىش بېرىپ، مۇنداق دەپ

ئۈچىنچى (تۈپلەم) قىرىق بىرىنچى (ياپراق) ئا

187 1) يارلىق قىلدى: بۇ راتناپرابى ئاتلىق قىز كېيىن
2) كېلىدىغان زامانلاردا، بۇ سابلۇكاتادۇ
3) ئاتلىق دۇنيادا - ئالەمدە پاك ھالدا
4) كەلگەن، ھۆرمەتكە سازاۋەر، توغرا، تۈز
5) تۇيغۇلۇق، ئەقىل - بىلىم، تەلىماتقا
6) تۈگەل، ياخشى بارغان، دۇنيانى
7) ئۇقۇدىغان، تەڭداشسىز ئەرلىك خۇسۇسىيىتى
8) ئارقىلىق ئەرلەرنى ساپلاشتۇرىدىغان، تەڭرىلەرنىڭ،
9) ئىنسانلارنىڭ ئۇستازى، ئۆزىدىن تۇيۇپ-
10) بىلىدىغان بۇرخان، نامى كۆتۈرۈلگەن دېگەنگە ئوخشاش

11) bu on atqa tükällig sakymuni atlgh
12) burxan bolghay tip yrlïqadï.
13) inchip mn kawsikiya ol ötdin bärü
14) burxan qutïn bulghïnchagha tägi tört
15) türlüg yawlagh yollartïn ärtip ozup
16) iki azunlarta toghdum. bir
17) tngri yirintä, ikinti yalanguq azun-
18) inta. tngri yirintä tughduqum-
19) ta tngrilärtä yig atruq boltum; yalïn-
20) guq azunïnta tughduqumta yalanguq-
21) larta yig bashtïnqï boltum. anïng
22) ikin arasïnta yana säkiz on
23) tört yüz ming qata altun tilgänlig

11) بۇ ئون نامغا تۈگەل تەل بولغان ساكيامۇنى ئاتلىق
12) بۇرخان بولغاي دەپ يارلىق قىلدى.
13) شۇنداق قىلىپ، كاۋسىكى، مەن شۇ ۋاقىتتىن تارتىپ،
14) بۇرخان قۇتىغا ئىگە بولغانغا قەدەر تۆت
15) تۈرلۈك يامان يولدىن ھالقىپ، ئۆزۈپ،
16) ئىككى دۇنيادا تۇغۇلدۇم. بىرى،
17) تەڭرى يېرىدە، ئىككىنچى، ئىنسانلار دۇنيا-
18) سىدا. تەڭرى يېرىدە تۇغۇلغان ۋاقتىم-
19) دا، تەڭرىلەردىنمۇ ئالاھىدە بولدۇم. ئىن-
20) سانلار دۇنياسىدا تۇغۇلغان ۋاقتىمدا، ئىنسانلارنىڭ
21) ئەڭ ئۇلۇغى بولدۇم. ئۇنىڭ
22) ئىككىسى ئارىسىدا، يەنە سەكسەن
23) تۆت يۈز مىڭ قاتا ئالتۇن چاقلىق

III. 31b

ب

188. 1) yiti ärdinikä tügällig chakrawart
2) qan boltum. öl oq tïltaghtïn ötkürü
3) ämti yana üzäliksiz üstünki
4) yig köni tüz tuymaq burqan qutïn
5) bulup, atïm küüm ontïn sïngar yirtin-
6) chütä kingürü yadïlmïsh ärür,
7) tip yrlïqadï. tükäl bilgä tngri
8) tngrisi burxan munchulayu yrlïqaduqta
9) ötrü ol grtirägut tagh töbüsintäki
10) yïghïlmïsh üstüm tngri, altïn yalanguq
11) ulatï tolup qamagh tirin quwragh anïng
12) arasïnta täk ärsär bälingtäg bir
13) ärtingü ulugh bädük yruqlugh tilgän
14) ichintä bir angsïz ulugh tngri burxan
15) nom nomlayu oluru yrlïqamïshïn körti-
16) lär. ani körüp ötrü ol qamagh
17) tirin quwragh archasi ärtin'gü tangladi-
18) lar, mungaddïlar. ötrü tngri xan-
19) i xormzuta tngri tngri tngrisi burxan-
20) qa incha tip ötüg ötünti: atï
21) kötrülmish, ayaghqa tägimlik tngrim,
22) ol yruqlugh tilägän ichintä közünür
23) yrlïqadachi tngri tngrisi burxan nä

188. 1) يەتتە ئەردىنىگە[154] تۈگەل تەل بولغان چاكراۋارت
2) خان بولدۇم. دەل مۇشۇ سەۋەب بىلەن، ئۇنىڭ
3) ئۈستىگە يەنە ئەمدى، ئەڭ ئۈستۈنكى
4) ياخشى، توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىغا
5) ئېرىشىپ، ئاتىقىم - داڭقىم ئون تەرەپتىكى يەر -
6) جاھان ئىچىدە كېڭىيىپ، يېيىلىپ باردى،
7) دەپ يارلىق قىلدى. ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
8) تەڭرىسى بۇرخان مۇشۇنچىۋالا يارلىق قىلغاندىن
9) كېيىن، ئۇ گارتراكۇت تېغى تۆپىسىگە
10) يىغىلغان يۇقىرىدىكى تەڭرىلەر، تۆۋەندە ئىنسانلار
11) قاتارلىق يىغىلغان جامائەتلەرنىڭ ھەممىسى شۇ
12) ئارىدا، ناھايىتى ھەيۋەتلىك
13) ئاجايىپ ئۇلۇغ - چوڭ نۇر چەمبىرىكى
14) ئىچىدە، بىر ئۇلۇغ تەڭرى بۇرخاننىڭ
15) نوم نوملاپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى.
16) بۇنى كۆرۈپ، بۇ بارلىق
17) جامائەتنىڭ ھەممىسى ناھايىتى ھەيران
18) بولدى، ھاڭ - تاڭ قالدى. ئاندىن تەڭرى خانى
19) خورمۇزتا تەڭرى تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخا-
20) غا مۇنداق دەپ ئۆتۈنۈش ئۆتۈندى: نامى
21) مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
22) ئۇ نۇر چەمبىرىكى ئىچىدە كۆرۈنگەن
22) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان قانداق

Ⅲ. 32a (üchünch iki qirq)

189. 1) atlgh tngri burxan ärki, azu küü
2) kälig ädräm küchintä közünükmä
3) blgürtmä burxanmu ärki azu ondïn
4) sïngarqï qayu qayu ärsär, yirtinchütä
5) ärigmä tüz tngri burxanmu yrlïqar
6) ärki tngrim tip ötündi. ötrü
7) tügäl bilgä tngri tngrisi burxan
8) incha tip yrlïqadï: ay kawsiki – ya
9) ol yruqlugh tilgäm ichintä közünü
10) yrlïqadachï tngri tngrisi burxan ärsär,
11) näng blgürtmä üzä közüntächi blgürtm-
12) ä burxan ärmäz. kim ol bayatïn bärü
13) nom❶ nomlatachï manga burxan qutïnga
14) alqïş birü yrlïqadachï racharatnaprabasi
15) atlgh tngri tngrisi burxan kntü
16) özi yrlïqar. kim ol tngri tngri-
17) si burxan muntaqï qutruldachï
18) tïnlghlarïgh qutqaru tügätip bu
19) sablukatadu atlgh yirtinchününg soq-
20) a öngdün yïngaqïnta yüz ming
21) gäng ögüzdäki qum sanïncha burxan-
22) lar ulushïnta ïnaru rädan alanggari

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز ئىككىنچى (ياپراق) ئا

189 1) ئاتلىدىغان تەڭرى بۇرخاندۇ ؟ ئۇ مۇ ـ
2) قەددەس پەزىلەتلەر كۈچىدىن كۆرۈنىدىغان
3) بەلگۈرتمە بەلگىلىك بۇرخانمىدۇ ياكى ئۇن
4) تەرەپتىكى مەيلى قايسىسى بولسۇن، بۇ دۇنيادا
5) بولىدىغان تۈز تەڭرى بۇرخانمىدۇ
6) تەڭرىم دەپ ئۆتۈندى ئاندىن كېيىن،
7) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
8) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى: ھەي كاۋسىكى،
9) ئۇ نۇر چەمبىرىكى ئىچىدە كۆرۈنۈپ،
10) نوم نوملاپ يارلىق قىلغان تەڭرى بۇرخان بولسا،
11) قانداقتۇ بەلگۈرتمە (پەيدا قىلىش) بىلەن كۆرۈنىدىغان، بەلگۈرتمە (پەيدا قىلىنغان)
12) بۇرخان ئەمەس. ئۇ ئەزەلدىن بېرى
13) ماڭا نوم نوملىغان، مېنىڭ بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىشىمگە
14) ئىلھام بېرىپ كەلگەن راچاراتناپراباشى
15) ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ شەخسەن
16) ئۆزىدۇر دەپ جاۋاپ بەردى. تەڭرىلەر تەڭرى ـ
17) سى بۇرخان مۇشۇنداق قۇتۇلماقچى بولغان
18) جانلىقلارنى قۇتۇلدۇرۇپ تۈگىتىپ، بۇ
19) سابلوكاتادۇ ئاتلىق يەر ـ جاھاننىڭ دەل
20) ئالدى تەرىپىدە، يۈز مىڭ،
21) گانگ دەرياسىدىكى قۇم سانىچە بۇرخان ـ
22) لار ئۇلۇشىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى راتنائالاڭگارى

Ⅲ. 32b

190. 1) atlgh ärdinin itiglik yirtinchütä
2) oluru ornanu yrlïqap, taqï nirwanqa
3) kirü yrlïqamatïn tïnlghlarqa asïgh
4) tusu qïlu, nom nomlayu yrlïqar kim,
5) ämti sizlärkä yrughluk tilgän ichin-
6) tä közünü yrlïqadachï tngri
7) burxan ärsär, ol tngri tngrisi
8) burxan ärür. inchip yana kawsikiy-
9) a kim qayu tüzünlär oghlï tüz-
10) ünlär qïzï süzüg köngüllüg tïnlgh-

ب

190 1) ئاتلىق ئەردىنى بىلەن بېزەلگەن دۇنيادا
2) ئولتۇرۇپ ئورنىشىپ، تېخىچە نىرۋانغا
3) كىرمەستىن، جانلىقلارغا پايدا ـ
4) مەنپەئەت قىلىپ، نوم نوملاپ (تەپسىر قىلىپ) بەردى.
5) ئەمدى سىزلەرگە نۇر چەمبىرىكى ئىچىدە ـ
6) دە كۆرۈنگەن تەڭرى
7) بۇرخان بولسا، ئەنە شۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى
8) بۇرخاندۇر. شۇنداق قىلىپ يەنە كاۋسىكى،
9) قايسىبىر ئېسىللار ئوغلى،
10) ئېسىللار قىزى، سۈزۈك كۆڭۈللۈك جانلىق ـ

❶ mn (مەن) : ئەسلى تېكىستتە شۇنداق يېزىلغان، nom قىلىپ توغرىلاندى.

11) lar bu racharatnaprabasi atlgh tngri
12) tngrisi burxannïng atïn atap bk
13) qatïgh süzüg kirtkünch köngülin öküsh

14) atasar, ol tüzünlär oghlï, tüz-
15) ünlär qïzï süzüg kirtkünch köngül -
16) lük tïnlghlar budistwlar yolïnta äwri-
17) linchsiz törügä tägip, burxan qut-
18) ïnga aghmaqsïz bulurlar. taqï
19) ymä kim qayu uzun tonlugh tishi tïnlghlar
20) bu tngri tngrisi burxanïgh bk
21) qatïgh süzüg kirtünch köngülin
22) öküsh atayu ögrätig qïlsarlar,
23) ät'öz qutgharsugh ödtä ol tngri

11) لار بۇ راچاراتناپراباسى ئاتلىق تەڭرىلەر
12) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئىسمىنى ئاتاپ، (ئاتىغاندىمۇ) بەك،
13) ئىنتايىن سۈزۈك، ئېتىقادچان كۆڭلى بىلەن
نۇرغۇن قېتىم
14) ئاتىسا، ئۇ ئېسىللار ئوغلى،
15) ئېسىللار قىزى، (يەنى) سۈزۈك، ئېتىقادچان كۆڭۈللۈك
16) جانلىقلار بۇددىساتۋالار يولىدا ئاداش-
17) ماستىن ئاخىرقى پەللىگە يېتىپ، بۇرخان قۇ-
18) تىغا ئاغماستىن ئىگە بولىدۇ. تېخى
19) يەنە، قايسىبىر ئۇزۇن تونلۇق چىشى جانلىقلار
20) بۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئىسمىنى بەك
21) چىڭ، سۈزۈك، ئېتىقادچان كۆڭلى بىلەن
22) كۆپ قېتىم ئاتاپ ئادەتلەنسە،
23) ئەتئۆزنى قۇتقۇزىدىغان پەيت (يېتىپ كەلگەن) دە،
ئۇ تەڭرىلەر

III. 33a (üchünch üch qirq)

ئۈچىنچى (تۈپلەم) ئۈتتۈز ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

191\. 1) tngrisi burxanïgh körgäli bulghaylar
2) qachan ol tngri tngrisi burxanïgh
3) körgäli bulsarlar, ötrü ular
4) ikilayü taqï tishi azunïnta kätilmägäy-
5) lär. kawsikiya bu altun önglüg yruq
6) yaltrïqlïgh qopta kötrülmiş nom
7) iliki atlgh nom ärdini ärsär oq munchulayu
8) yangïn adruq adruq asïgh tusu qïlta-
9) chï bodistwlarnïng adruq adruq kusalamul
10) tigmä ädgülüg töz yïltïzlarïn öklit-

11) tächï ashtachï tïnlghlarnïng öngi
12) öngi tüürlugh tsuy irinchü aghïr ayïgh
13) qïlïnchlïgh kkir tapchpalarïn yudachï
14) arïttachï ärtingü ulugh ashïghlïgh titir.
15) anïn kim qayu toyïn shamnanch upasï
16) upasanch tört türlüg tirin quwragh
17) qayularï ärsär, birük qayu qayu yir
18) orunta bu nom ärdinig oqïsar
19) sözlärsär, kingürü nomlasarlar ötrü
20) ol yir orunta tört türlüg ulugh

191 1) تەڭرىسى بۇرخاننى كۆرەلەيدۇ.
2) ئۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننى
3) كۆرۈش پۇرسىتىگە ئىگە بولسا، ئاندىن ئۇلار
4) ئىككىنچىلەپ يەنە چىشى (جانلىقلار) دۇنياسىدىن
5) كېتەلمەيدۇ. كاۋسىكى، بۇ ئالتۇن رەڭلىك نۇرلۇق-
6) يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم
7) پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنى بولسا، مۇشۇنچىۋالا
8) ھالدا ھەر خىل پايدا - مەنپەئەت قىلىد-
9) ىغان، بۇددىساتۋالارنىڭ ھەر خىل ئارزۇلۇق بولغان
10) بارلىق پەزىلەتلىرىنىڭ ماھىيەت - يىلتىزلىرىنى
كۆپەيتىد-
11) ىغان، ئاشۇرىدىغان، جانلىقلارنىڭ ھەر
12) خىل - ھەر تۈرلۈك گۇناھلىق، ئېغىر - يامان
13) قىلمىشلىرىنى، كىر - توزانلىرىنى يۇيىدىغان-
14) (تازىلايدىغان) ، ناھايىتى پايدىلىق دەپ قارىلىدۇ.
15) شۇڭا قايسىبىر تويىن، شامنانچ، ئۇپاسى،
16) ئۇپاسانچ تۆت تۈرلۈك جامائەتلەر (ئىچىدە) ،
17) مەيلى قايسى بولسۇن، ئەگەر قايسىبىر يەر-
18) ئورۇندا بۇ نوم ئەردىنىنى ئوقۇس-،
19) سۆزلىسە، ئۇنى كېڭەيتىپ نوملىسا (چۈشەندۈرۈسە) ،
20) شۇ يەر - ئورۇندا تۆت تۈرلۈك ئۇلۇغ

21) asïgh tusu bulghay. qayular ol tört
22) tip tisär, incha qltï: ang ilki ol
23) yir oruntaqï iliki qanï igsiz

21) پايدا - مەنپەئەت (پەيدا) بولىدۇ. بۇ تۆت تۈرلۈكى قايسى
22) دېگەندە، بۇلار تۆۋەندىكىچە: ئەڭ ئالدىنقىسى، ئۇ
23) يەر - ئورۇندىكى پادىشاھ، خان كېسەلسىز -

III. 33b

ب

192\. 1) aghïrïghsïz, adasïz tudasïz bolghay.
2) ikinti, özi yashï uzun bolghay.
3) üchünch süülüg küchi ashïlïp östälip,
4) yaghïsïz yawlaghsïz bolghay. törtünch
5) bodun qara bay mängilig, köni
6) törüchä äwriltächi bolghay. nä üchün
7) antagh bolur tip tisär. bu nom ärdinig
8) ayayu aghïrlayu yir oruntaqï ilik
9) qanïgh, bägig, iishig bodunugh qaragh
10) äzrua xormuzta tört mxaranch
11) tngrilär bashïn qamagh tngrilär
12) ürük ozatï küyü közätü tutarlar
13) üchün anïn antagh bolur. ol ödün
14) tngri tngrisi burxan bu sawïgh taqï
15) adïrtlïgh bäkiz blgülük qïlu yarlïqaghalï ol
16) quwragh arasïnta ärigmä tngrilär
17) quwraghïnga ya tüzün tngrilärä
18) bu nom ärdinig ayayur aghïr
19) layur yir oruntaqï ilik qanïgh
20) bägig iishig bodunugh qaragh köyü köz-
21) ätü tutmaqïngïn chinkirtü ärürmu
22) tip ayïtu yrlïqadï. tngri tngrisi
23) burxan muncha yrlïqaduqta ötrü ol
24) grtirägut tagh töbüsintä yïghïlmïsh

192 1) ئاغرىقسىز، خەۋپ - خەتەرسىز بولغاي.
2) ئىككىنچى، ئۆمرى - يېشى ئۇزۇن بولغاي.
3) ئۈچىنچى، ھەربىي كۈچى كۈندىن - كۈنگە ئېشىپ،
4) ھەممە دۈشمەنلەر بوي ئېگىدىغان بولغاي، تۆتىنچى،
5) خەلقى - پۇقرالىرى باي، شاد - خۇرام ھالدا توغرا
6) قانۇن بويىچە ئىش قىلىدىغان بولغاي. نېمە ئۈچۈن
7) ئاشۇنداق بولىدۇ دېسە، بۇ نوم ئەردىنىنى
8) ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن تۇتقان يەر - ئورۇندىكى پادىشاھ -
9) خان، بەگ - ئەمەلدار، خەلق - پۇقرا قاتارلىقلارنى
10) ئەزرۇئا، خورمۇزتا، تۆت ماھاراج
11) تەڭرىلەر باشچىلىقىدىكى بارلىق تەڭرىلەر
12) ھەر دائىم كۆيۈنۈپ، كۆزىتىپ تۇتىدۇ.
13) شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنداق بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا
14) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان بۇ سۆزنى تېخىمۇ
15) ئېنىق، ئوچۇق قىلىپ چۈشەندۈرۈپ بېرىش ئۈچۈن شۇ
16) جامائەت ئارىسىدا بار بولغان تەڭرىلەر
17) جامائەتكە مۇنداق دېدى: « ھەي، ئېسىل تەڭرىلەر،
18) بۇ نوم ئەردىنىنى ئىززەت - ھۆرمەتلەپ
19) تۇتقان يەر - ئورۇندىكى پادىشاھ - خان،
20) بەگ - ئەمەلدار، خەلق - پۇقرا قاتارلىقلارنى كۆيۈنۈپ كۆ-
21) زىتىپ تۇتىدىغانلىقىڭلار چىنمۇ، راستمۇ؟ »
22) (يۇقىرىقىدەك) دەپ سورىدى. تەڭرىلەر تەڭرىسى
23) بۇرخان مۇشۇنچىۋالا سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ
24) گىرتراگۇت تاغ تۆپىسىگە يىغىلغان

III. 34a (üchünch tört qirq)

ئۈچىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز تۆتىنچى (ياپراق) ئا

193\. 1) tirilmish sansïz saqïshsïz äzrua
2) xormuzta tört mxaranch tngrilär
3) bashïn qamagh tngrilär ulugh küchlüg

193 1) يىغىلغان سان ساناقسىز ئەزرۇئا،
2) خورمۇزتا تۆت ماھاراج تەڭرىلەر
3) باشچىلىقىدىكى تەڭرىلەر، ئۇلۇغ، كۈچلۈك

4) yäklär quwraghï qamaghun barcha
5) yumqï bir ünin antagh täginür atï
6) kötrülmishä, antagh täginür ädgün

7) barmïsha, birük qayu yir orunta bu
8) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh qopta
9) kötrülmish nom iliki atlgh nom ärdinig
10) oqïdachï sözlädächi kingürüyürä nom-

11) layu birtächi tüzünlär qutlughlar
12) bar ärsärlär, ötrü ol yir orun-
13) taqï ilik qanïgh biz qamagh tngri-
14) lär quwraghï yorïmïsh turmïs orun-
15) ta tünlä küntüz ürük usatï köyü
16) közätü tutqay biz, adasïn tudasïn,
17) yaghïsïn yawlaqïn tarqaru kitä-
18) rü birgäybiz, öz yash chogh yalïn

19) qut buyan küch küsün ashïlghuluq ädgü irü

20) blgülär körkitkäybiz, süülüg
21) quwraghïnïng köngülläringä kirip alp
22) atïm, ädräm al chawïsh bilik ayu birgäy-

23) biz tngrim tip ötüntilär.

4) شەيتانلار جامائىتىنىڭ ھەممىسى
5) تولۇق تەڭ بىر ئاۋاز بىلەن شۇنداق قىلىمىز
6) نامى ئۇلۇغ تەڭرىمىز! بىز چوقۇم شۇنداق قىلىمىز ئۇلۇغ
7) تەڭرىمىز دېيىشتى. يەنە ئەگەر قايسى بىر يەر ـ ئورۇندا
8) بۇ ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق ھەممىدىن
9) ئۇستۇن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنىنى
10) ئوقۇغۇچى، سۆزلىگۈچى، كېڭەيتكۈچى، نوملاپ (تەپسىر قىلىپ)
11) بەرگۈچى ئېسىللار، قۇتلۇقلار
12) بار بولسا، ئاندىن ئۇ يەر ـ ئورۇن-
13) دىكى پادىشاھنى، خاننى بىز بارلىق تەڭرى-
14) لەر جامائىتى ئۇلار يۇرۇۋاتقان، تۇرۇۋاتقان ئورنى-
15) دا كېچە ـ كۈندۈز، ھەر دائىم كۆيۈنۈپ،
16) كۆزىتىپ، ئاسراپ تۇتقايمىز. خەۋپ ـ خەتەرنى
17) دۈشمەننى ـ رەقىبلىرىنى يوقىتىپ، تارقىتىپ كەت-
18) كۈزۈپ بەرگەيمىز. ئۇلارنىڭ ئۆز ئۆمرى ـ يېشى، سۈرى ـ ھەيۋىتى
19) قۇت ـ بەختى، كۈچ ـ قۇدرىتى قاتارلىقلارنى ئاشۇرىدىغان ياخشى ئالامەت
20) بەلگىلەرنى كۆرسىتىپ بەرگەيمىز. ھەربىي
21) قوشۇنلىرىنىڭ كۆڭلىگە كىرىپ، باتۇرلۇق،
22) مەرگەنلىك جەھەتتىكى پەزىلەتلەرنى، ماھارەت، ئەقىل ـ پاراسەتلەرنى ئۇلارنىڭ
23) كۆڭلىگە سالغايمىز، سۆزلەپ بەرگەيمىز تەڭرىم دەپ ئۆتۈندى.

III. 34b

ب

194. 1) ötrü tngri tngrisi burxan qamagh
2) tngrilärning bu ötüglärin äshitü
3) yrlïqap, ol qamagh tngrilär quwragh-
4) ïnga incha tip yrlïqadï ädgü ädgü
5) tüzün tngrilär-ä, bu sizlärning
6) ötünmish ötügüngüzlär chinkirtü
7) ärür. nä üchün tip tisär,
8) birük qayu yir. oruntaqï il,
9) qan bäg iishi köni törüchä
10) yorïsar, bu nom ärdini ichintäki

194 1) ئاندىن كېيىن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان بارلىق
2) تەڭرىلەرنىڭ بۇ ئىلتىماسلىرىنى ئاڭلاپ،
3) بۇ بارلىق تەڭرىلەر جامائىتى-
4) گە مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى: « ناھايىتى ياخشى
5) ئالىيجاناب تەڭرىلەر، سىزلەرنىڭ بۇ
6) ئۆتۈنگەن ئۆتۈنچىلىرىڭىزلار ھەقىقەتەن چىن ـ سەممىي-
7) دۇر. نېمە ئۈچۈن دېسە،
8) ئەگەر قايسى يەر ـ ئورۇندىكى ئەل،
9) خان، بەگ ـ ئەمەلدار توغرا قانۇن بويىچە
10) ماڭسا بۇ نوم ئەردىنى ئىچىدىكى

11) yrlïqacha äwrilsär, ötrü bodunï
12) qarasi ymä ol nomcha törücha
13) äwriltächi bolur. birük il qan
14) bäg iishi bodun qara nomcha
15) törüchä yorïsarlar, ötrü sizlärning
16) tängridäm choghunguzlär yalïnïnguzlar
17) tiriningizlär quwraghïngïzlar
18) ashïlur östälük. ol yirig
19) orunugh ol ilik qanïgh bägig
20) iishig ol bodunugh qanagh anïn köyü
21) közätü tutarsïzlar tip
22) yrlïqadï. ötrü qamagh tngrilär
23) ymä antagh täginür tngrim tip

Ⅲ. 35a (üchünch bish qirq)

195. 1) ötüntilär. tngri tngrisi burxan
2) yana incha tip yrlïqadï
3) tüzün tngrilärä qltï bu
4) nom ärdini qayu qayu yir orun-
5) ta kingürü yorïyur ärsär, nomlatachï
6) sözlätächi tüzünlär qut-
7) lughlar ymä bar ärsär, ötrü ol
8) yir oruntaqï bäglärkä buyruq-
9) largha ïnanchlargha tört türlüg
10) ulugh asïgh tusu titir. qayular
11) ol tört tip tisär, incha qlti:
12) ang ilki ol yir oruntaqï bäglär
13) buyruqlar ïnanchlar bir ikintiskä
14) ayashtachï amrashtachï bolghaylar,
15) ikinti ilintä qanïnta achïghqa ayaq-
16) qa tägdächi bolghaylar, üchünch
17) ädig tawarïgh uchuz tutup nomugh
18) törüg aghïr tutdachï bolghaylar,
19) yirtinchüg asïghïgh tilämädin
20) at küü bulunch alïnch özin ök
21) kälip qamaghqa ayaghuluq chiltägülük
22) bolghaylar; törtünch özläri yash-
23) larï uzun inch mängilig bolghaylar.

11) يارلىق بويىچە ئالغا باسسا، ئاندىن خەلقى،
12) پۇقراسى يەنە بۇ نوم بويىچە، قانۇن بويىچە
13) ئىش قىلىدىغان بولىدۇ. ئەگەر ئەل، خان،
14) بەگ-ئەمەلدار، خەلق-پۇقرالار نوم بويىچە،
15) قانۇن بويىچە يۈرسە، ئاندىن سىزلەرنىڭ
16) تەڭرىدەك سۈر-ھەيۋىتىڭىزلار،
17) توپ-جامائىتىڭىزلار
18) تېخىمۇ ئاشىدۇ، كۆپىيىدۇ، ئۆسىدۇ. شۇڭا بۇيەر-
19) ئورۇن، شۇ خەلق، پادىشاھ، خان،
20) جانلىق، خەلق، پۇقرالارنى كۆيۈنۈپ،
21) كۆزىتىپ، ئاسراپ تۇتۇڭلار دەپ
22) يارلىق قىلدى. ئاندىن، بارلىق تەڭرىلەر
23) بىز چوقۇم شۇنداق قىلىمىز تەڭرىم دەپ

ئۈچىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز بەشىنچى (ياپراق) ئا

195 1) ئۆتۈندىلەر. تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
2) يەنە مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
3) ئالىيجاناب تەڭرىلەر، بۇ
4) نوم ئەردىنى قايسىبىر يەر-ئورۇن-
5) دا كېڭىيىپ بارىدىغان بولسا، ئۇنى نوملىغۇچى،
6) سۆزلىگۈچى ئېسىللار، قۇت-
7) لۇقلار يەنە بار بولسا، ئاندىن ئۇ
8) يەر-ئورۇندىكى بەگلەرگە، بۇيرۇق-
9) لارغا، ئىنانچىلارغا تۆت تۈرلۈك
10) ئۇلۇغ پايدا-مەنپەئەت يېتىدۇ. قايسى
11) ئۇ تۆت تۈرلۈك دېسە، بۇلار تۆۋەندىكىچە:
12) ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇ يەر-ئورۇندىكى بەگلەر،
13) بۇيرۇقلار، ئىنانچىلار بىر-بىرىنى
14) ئاياydىغان، ھۆرمەتلەيدىغان بولىدۇ.
15) ئىككىنچى، ئەل-خانلىقىدا سوۋغا-سالام ۋە ھۆرمەت-
16) ئىززەتكە ئىگە بولىدۇ. ئۈچىنچى،
17) مال-دۇنيانى سەل قاراپ، نوم ۋە
18) قانۇنني تۇزۇمنى ئەلا بىلىدىغان بولىدۇ.
19) بۇ جاھاندىن پايدا-مەنپەئەت تىلىمىسىمۇ،
20) نام-ئابرۇيى، تەلەي-ئامەت ئۆزلۈكىدىن
21) كېلىپ، ھەممىنىڭ ھۆرمىتىگە-ئىززىتىگە سازاۋەر
22) بولىدۇ. تۆتىنچى، ئۇلارنىڭ ئۆمرى-يېشى
23) ئۇزۇن بولىدۇ، ئۇلار ئامان-ئېسەن، شاد-خورەم بولىدۇ.

196. 1) yana ymä bu nomugh nomlatachï toyïn-
2) larqa dintarlarqa ymä tört türlüg
3) ulugh asïgh tusu titir. qayular ol
4) tört türlüg tip tisär incha
5) qltï ang ilki tört türlüg tapïgh-
6) qa udughqa äksüksüz tügäl tägdä-
7) chi bolghaylar, ikinti inch köngül
8) üzä nom ishin ishlätächi bolghay-
9) lar; üchünch taghlarta arïghlarta
10) qïzïl arawadan orunlarta inchin
11) mängin ärtächi bolghaylar, törtünch
12) közämish kösüshläri köngül iyin qanghaylar.

13) bu nom ärdinig äsittächi tutdachï

14) budunqa qaraqa ymä tört türlüg
15) ulugh asïgh tusu titir. qayular ol
16) tört türlüg tip tisär, incha qltï
17) ang ilki bodun qara bisiz bïchqu-
18) suz bay mängilig bolghaylar,
19) ikinti igsiz kägänsiz achsïz qïs-
20) sïz yaghïsïz yawlaqsïz bolghaylar,
21) üchünch sadïghchïlar quwraghï käli
22) barï öküsh äd tawar butachï bolghay-
23) lar. törtünch yig bashtïnqï boyan

Ⅲ. 36a (üchünch altï qïrq)

197. 1) ädgü qïlïnchqa tügällig bolghay-
2) lar. bu titir bu nom ärdini oghurïn-
3) taqï törtär türlüg adruq adruq
4) yig asïgh tusulär tip yrlïqadï
5) bu yrlïqïgh äshitip ol ödün äzrua
6) xormuzta tngri, tört
7) mxaranch tngrilär, bashïn qamagh tngri-
8) lär ulatï yana ulugh tirin quwragh qamagh-
9) un barcha tngri tngrisi burxanqa

196 1) يەنە بۇ نومنى نوملىغۇچى تويىن-
2) لارغا، دىندارلارغا يەنە تۆت تۈرلۈك
3) ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئەت يېتىدۇ.
4) تۆت تۈرلۈك پايدا - مەنپەئەت قايسىلاردۇر دېگەندە،
5) تۆۋەندىكىچە: ئەڭ ئالدىنقىسى، تۆت تۈرلۈك ئىززەت -
6) ھۆرمەتكە كەم - كۈتىسىز، تولۇق ئېرىشىدىغان
7) بولىدۇ. ئىككىنچى، كۆڭلى خاتىرجەم
8) ھالدا نوم ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولالايدىغان بولىدۇ.
9) ئۈچىنچى، تاغلاردا، ئورمانلىقلاردا،
10) قىزىل تاغلىق ئورۇنلاردا خاتىرجەم ھالدا
11) سەيلە قىلىپ كۆڭۈل ئاچالايدىغان بولىدۇ. تۆتىنچى،
12) ئۆزى قىلغان ئارزۇ - ئارمانلىرىغا كۆڭلىدە
ئويلىغاندەك قانىدىغان
13) بولىدۇ. بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلىغۇچى، ئۇنى
قولىدا تۇتقۇچى
14) خەلقكە، پۇقراغا يەنە تۆت تۈرلۈك
15) ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئەت يېتىدۇ.
16) تۆت تۈرلۈكى قايسىلاردۇر دېگەندە، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:
17) ئەڭ ئالدىنقىسى، شۇ خەلق - پۇقرالار تالان - تاراجسىز،
18) باي، شاد - خۇرام بولىدۇ.
19) ئىككىنچى، ئاغرىق - سىلاقسىز، ئاچلىق -
20) قىيىنچىلىقسىز، ياۋسىز - دۈشمەنسىز بولىدۇ.
21) ئۈچىنچى، كېلىپ - كېتىپ يۈرگەن سەدىقىچىلەر
22) نۇرغۇنلىغان مال - دۇنياغا ئىگە بولىدۇ.
23) تۆتىنچى، ئەڭ ئالىي

ئۈچىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز ئالتىنچى (ياپراق) ئا

197 1) ساۋابلىق ئىش - ئەمەللىرى تولۇق بولىدۇ.
2) مانا بۇ مۇشۇ نوم ئەردىنى خاسىيىتىدىن
3) (پەيدا بولىدىغان) تۆت تۈرلۈك ئوخشاشمىغان
4) ئالىي پايدا - مەنپەئەتتۇر دېدى.
5) بۇ يارلىقنى ئاڭلاپ، ئاندىن، ئەزرۇئا،
6) خورمۇزتا تەڭرى، تۆت
7) ماھاراج تەڭرىلەر باشچىلىقىدىكى بارلىق تەڭرى-
8) لەر ۋە باشقا ئۇلۇغ جامائەتلەرنىڭ ھەممىسى
9) تۈگەل تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا

10) incha tip ötüg ötüntilär: tanglayu
11) qolulayu täginsärbiz tngrim, tütrüm
12) täring yörüglüg bu nom ärdini nächäkä tägi
13) yirtinchükä turup yitlinmäsär, batmasar,
14) anchaqï tägi bu yirtinchütä yiti qïrq
15) türlüg bodabakshik atlgh tuyunmaq
16) arqalïgh nomlar öchmädin üzülmädin
17) turghay. nächätä birük bu tütrüm täring
18) yärüglüg nom ärdini yitlinsär
19) patsar, ötrü anchata tuyunmaq

20) arqalïgh nomlar bashlap köni nomlar
21) kirtü yörüglär ymä barcha yitlingay-

22) lär patqaylar tngrim tip tirilär.
23) ötrü tngri tngrisi burxan inchä

10) مۇنداق دەپ ئۆتۈنۈش ئۆتۈندى: «(تەڭرىم بىز) تەئەججۇپ
11) بىلەن شۇنى چۈشىنىشنى خالايمىزكى، بۇ ناھايىتى
12) چوڭقۇر مەنىلىك نوم ئەردىنى قاچانغىچە
13) بۇ جاھاندا يىتتۈرۈلمەي ـ يوقىتىلماي ساقلانسا،
14) شۇ چاغقا قەدەر، بۇ يەر ـ جاھاندا ئوتتۇز يەتتە
15) تۈرلۈك بوداباكشىك ئاتلىق تۇيۇنماقلىق
16) ياردەمچى نوملار[155] ئۆچمەستىن، ئۈزۈلمەستىن
17) تۇرىدۇ. ئەگەر بۇ چوڭقۇر مەنىلىك
18) نوم ئەردىنى يوقىلىپ كەتسە،
19) ئىز ـ دېرەكسىز بولۇپ كەتسە، ئاندىن ئۇ چاغدا
تويۇنماقلىق
20) ياردەمچى نوملار قاتارلىق توغرا نوملار
21) ھەقىقىي، چىن ئىزاھلىق(نوملار) مۇ ھەممىسى
يوقىلىپ،
22) يىتتۈپ كېتەمدۇ؟ تەڭرىم» دېدى.
23) ئاندىن كېيىن، تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان مۇنداق

Ш.36b

ب

198. 1) tip yrlïqadï.
2) antagh ol, antagh ol tüzün tngrilär-
3) ä. qltï sizlär ötünmiştäg
4) nächäkä tägi bu nom ärdini bar ärsär,
5) anchaqa tägi köni nomlar kirtü
6) yörüglär yitlinmäz batmaz.
7) anchata birük bu nom ärdini yoq bolsar,
8) ötrü anchata köni nomlar kirtü
9) yörüglär yitlinür yoqatur.
10) anï üchün sizlär qamagh tüzün-
11) lär bu tütrüm täring yörüglüg
12) nom ärdini ichintäki birär padakin
13) birär shlokin, birär bölükin, birär
14) kashinin bir uchlugh qop süzüg

15) kirtkünch köngülin oqïnglar, söz-
16) länglär, boshghununglar. tutunglar,
17) saqïnïnglar, bishrununglar. adïn
18) tïnlghlarqa kïngürü acha yada
19) uqïtïnglar. kim uzun

198 1) دەپ يارلىق قىلدى:
2) «راست شۇنداق، راست شۇنداق. ئالىيجاناب تەڭرىلەر!
3) خۇددى سىلەر ئۆتۈنگەندەك
4) قاچانغىچە بۇ نوم ئەردىنى بار بولىدىكەن،
5) شۇ چاققىچە توغرا نوملار، ھەقىقىي
6) مەنىلەر يىتتۈپ كەتمەيدۇ، يوقالمايدۇ.
7) ئەگەر بۇ نوم ئەردىنى يوقىلىپ كەتسە،
8) ئۇ چاغدا بۇ توغرا نوملار، ھەقىقىي
9) مەنىلەرمۇ يىتتۈپ كېتىدۇ، يوقىلىپ كېتىدۇ.
10) شۇنىڭ ئۈچۈن سىزلەر، ھەممە تۈز كۆڭۈللۈكلەر،
11) بۇ ناھايىتى چوڭقۇر مەنىلىك
12) نوم ئەردىنى ئىچىدىكى بىرەر قەسىدە،
13) بىرەر مەدھىيە، بىرەر بۆلۈك، بىرەر
14) پارچىسىنىمۇ بىر ئۇچلۇق (يەكدىللىق) بىلەن
ساپ، سۈزۈك،
15) ئېتىقادچان كۆڭۈل بىلەن ئوقۇڭلار، سۆز ـ
16) لەڭلەر، ئۆگىنىڭلار. ئۇنى ساقلاڭلار.
17) ئېسىڭلاردا تۇتۇڭلار، ئۇنىڭدا ۋايىغا يېتىڭلار باشقا
18) جانلىقلارغا كېڭەيتىپ، ئېچىپ، يېيىپ
19) چۈشەندۈرۈڭلەر. مۇشۇنداق قىلساڭلار، ئۇزۇن

20) ödün inchkü mängig bolghaysiz-
21) lär, alqïnchsiz buyan ädgü qïlïnchïgh
22) ymä alghaysizlär, tip yrlïqadï.
23) ol ödün ol qamagh ulugh tirin
24) quwragh tükäl bilgä tngri tängrisi

20) زامان خاتىرجەم، شاد ـ خورام بولالايسىلەر.
21) تۆگىمەس ساۋابلىق ياخشى ئىش ئەمەللەر
22) گىمۇ ئىگە بولالايسىلەر.» دەپ يارلىق قىلدى.
23) شۇ چاغدا، بۇ بارلىق ئۇلۇغ
24) جامائەت، ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى

Ⅲ. 37a (üchünch yiti qirqta tolu boltï)

ئۈچىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز يەتتىنچى (ياپراق) پۈتتى ئا

199. 1) burxan yrlïqïn tüz töbü-
2) lärintä tuta täginip
3) ärtingü uz ögrünchlüg
4) säwinchlig bolu
5) tägintilär.
6) altun önglüg yruq
7) yaltrïqlïgh qopta kötrülmish
8) nom iliki atlgh nom ärdini
9) ichintä qïlïnch adarrmaqïn
10) öchürmäk atlgh nom yürükin
11) uqïttachï bişinch
12) ülüsh bölük üchünch
13) tägzinch nom
14) bitik bitiyu yadïltï.
15) taychïng kangshi
16) altï otuz yïl üzä irinch ratna wichir shabï
17) ärtmish ög qanglarïm ozghu qutrulghu üchün
18) bu üchünch küni öz ilikim üzä örgäntük
19) onunch aynïng ygirmi säkizi achïlmaq qutluq kün
20) üzä bitiyu tägintim, tolu tügäl bolti.

199. 1) بۇرخان يارلىقنى ئەينەن ئېسىدە
2) چىڭ تۇتۇپ،
3) ناھايىتى ئۆز شادلىقتا،
4) خۇشاللىقتا
5) چۆمدى.
6) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ
7) يالتىراقلىق، ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
8) نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم، ئەردىنى
9) ئىچىدىكى ئىش ـ ئەمەللەرنىڭ خەۋپ ـ خەتىرىنى
10) ئۆچۈرمەك ناملىق نومنىڭ مەنىسىنى
11) ئوقۇتۇرىدىغان بەشىنچى
12) بۆلەك، ئۈچىنچى
13) پارچە نوم ـ
14) پۈتۈك كۆچۈرۈلۈپ تارقىتىلدى.
15) ئۇلۇغ چىڭ سۇلالىسى كاڭشىنىڭ
16) يىگىرمە ئالتىنچى يىلى، (مەنكى) بىچارە راتناۋىجىرشابى
17) ئالەمدىن ئۆتكەن ئاتا ـ ئانامنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن،
18) بۇ ئۈچىنچى كۈنى ئۆز قولۇم بىلەن (بۇ) ئۆگەنگەن
19) (نومنى) ئونىنچى ئاينىڭ يىگىرمە سەككىزى يورۇغان قۇتلۇق
20) كۈندە كۆچۈرۈپ بولدۇم، تولۇق كۆچۈرۈلدى.

Ⅳ. 1a (noom törtünch birkiä)

تۆتىنچى (تۆپلەم) بىرىنچى (ياپراق) ئا

201. 1) namu buddaya,
2) namu darmaya,
3) namu sanggaya.
4) altun önglüg yruq
5) yaltrïqlïgh qopta kötrülmish
6) mom iligi atlgh nom bitiktä arïgh
7) yir orunlar sayuqï drni
8) tigmä tutruq nomlarïgh uqïtmaq

201. 1) نامو بۇددايا،
2) نامو دارمايا،
3) نامو ساڭگايا.
4) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ
5) يالتىراقلىق، ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
6) نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم پۈتۈكنىڭ پاكىز
7) يەر ـ ئورۇنلارغا دارنى دېيىلگەن
8) مۇھىم نوملارنى ئوقۇتۇرماق

9) atlgh altïnch bölük törtünch tägzinch.
10) amtï bu nom bashlaqïn qutlugh krtirayut
11) tagh töpüsintä uqmaq krgäk. anta
12) ötrü sinxa imita brabankari
13) atlgh budistw ülgüsüz kolti ärüsh öküsh
14) quwraqï birlä olurmïsh orunlarïntïn
15) örü turup ong angïnlarïntaqï ton-
16) larïn achïnïp ong tizlärin
17) chökitip ayalarïn qawşurup tngri
18) tngrisi burxanqa yinchürü töbün
19) yükünü tüü türlüg adruq adruq
20) yïd yïpar xua chächäklär ärdinilig tughlar
21) pralar közätrilär üzä tapïq uduq
22) aghïr ayagh qïlïp, anta ötrü

9) ئاتلىق ئالتىنچى بۆلەك تۆتىنچى تۆپلەم.
10) ئەمدى بۇ نومنىڭ باشلىنىشىنى قۇتلۇق گارتىراكۇت
11) (دېگەن) تاغنىڭ تۆپىسىدىن ئۇقماق كېرەك. شۇندىن
12) كېيىن، سىنها ئىمىتا برابانكارى
13) ئاتلىق بۇددىساتۋا ھېسابسىز كولتى، نۇرغۇنلىغان
14) جامائەتلىرى بىلەن ئولتۇرغان ئورۇنلىرىدىن
15) ئۆرە تۇرۇپ، ئوڭ قوللىرى، مۈرىلىرىنى
16) يالىڭاچلاپ، ئوڭ تىزلىرى بىلەن
17) يۈكۈنۈپ، ئالىقانلىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، تەڭرىلەر
18) تەڭرىسى بۇرخانغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ، تەزىم بىلەن
19) يۈكۈنۈپ، تۈرلۈك - تۈرلۈك، ئوخشىمىغان
20) ھىد - پۇراقلىق گۈل - چېچەكلەر، ئەردىنىلىك تۇغ -
21) ئەلەم - بايراقلار بىلەن تېۋىنىپ، زور ھۆرمەت -
ئېھتىرام بىلدۈرۈپ، ئاندىن كېيىن،

Ⅳ. 1b

ب

202. 1) tngri tngrisi burxanqa inchä tip
2) ötünti: atï kötrülmiş ayaqqa
3) tägimlig tngrim, qap türlüg tïltaghlar
4) üzä bodi tigmä tuyunmaq köngülüg
5) bulur. ol bodi tigmä tuyunmaq köngül ol
6) ymä nätäg ärür, atï kötrülmishä,
7) inchip yana ol bodi tigmä tuyunmaq
8) köngülüg bu kösänür öddäki köngül
9) üzä ymä bulqalï boltuqmaz. kin
10) käligmä öddäki köngül üzä ymä
11) bulqalï botuqmaz, bodi tigmä tuymaq
12) köngülüg tuyunmaqta öngi ymä bulqalï
13) boltuqmaz. ol bodi tigmä tuyunmaq köngü-
14) lüg sözlägäli ymä boltuqmaz. ol
15) köngül yana öngsüz blgüsüz, ishsiz
16) kötüksüz ittächisiz yaratachïsïz
17) titir. tïnlghlar yana anï ymä
18) bulqalï boltuqmaz, bilgäli ymä bol-
19) tuqmaz. antagh ärip atï kötrülmish
20) tmgrim, siz yana nächäkin ol bodi tigmä
21) tuyunmaq köngül üzä alqu nomlarnïng
22) täringtä täring yorüklärin bilgäli uq-

1. 202) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق دەپ
2) ئۆتۈندى: «نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە
3) سازاۋەر تەڭرىم، قانچە تۈرلۈك سەۋەبلەر
4) بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە[156]
5) ئېرىشكىلى بولىدۇ؟ بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈل
6) قانداق بولىدۇ؟ نامى مەشھۇرۇم،
7) شۇنداق قىلىپ، بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق
8) كۆڭۈلگە بۇ ھازىرقى زاماندىكى كۆڭۈل
9) بىلەن ئېرىشكىلى بولمايدۇ. كېيىن
10) كېلىدىغان زاماندىكى كۆڭۈل بىلەنمۇ
11) ئېرىشكىلى بولمايدۇ. بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق
12) كۆڭۈلگە بۇرۇنقى (كۆڭۈل) بىلەنمۇ ئېرىش-
13) كىلى بولمايدۇ. ئۇ بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈل -
14) نى سۆزلەشكىمۇ بولمايدۇ. ئۇ
15) كۆڭۈل ئۆڭسىز، بەلگىسىز، ئىش-
16) ئەمەلسىزدۇر، ئۇنى ياسىغىلى - ياراتقىلى (بولمايدۇ)
17) دېيىلىدۇ. جانلىقلار ئۇنىڭغا
18) ئېرىشەلمەيدۇ، (ئۇنى) ھەم بىلەلمەيدۇ.
19) ئۇنداقتا، نامى ئۇلۇغ تەڭرىم،
20) سىز قانداق قىلىپ بۇ بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق
21) كۆڭۈل بىلەن بارلىق نوملارنىڭ
22) ناھايىتى چوڭقۇر مەنىلىرىنى بىلىشكە، ئۇقۇشقا

23) qalï udunguz ärki, tngrim tip ötünti.

23) مۆيەسسەر بولالىدىڭىز ؟ » ، دەپ ئۆتۈندى.

Ⅳ. 2a (noom törtünch iki)

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئىككىنچى (ياپراق) ئا

203. 1) anta ötrü kükäl bilgä tngri
2) tngrisi burxan ol sinxa imita
3) braban'gari atlgh budistwqa inchä
4) tip yrlïqadï: antagh ol, antagh ol.
5) tüzünlär oghlïya, qltï sn
6) ötünmishtäg inchip bu bodi tigmä
7) tuyunmaq köngülüg soqanchïgh tatïqlïgh
8) inchkä nomung i§i kötüki intmäki
9) yaratmaqï alqu barcha boltuqmaz. anchulayu
10) oq yana tuyunmaqta köngül ymä
11) boltuqmaz. bodi tigmä tuyunmaqlïgh yana
12) sözlägäli bultuqmaz, ol köngülüg ymä
13) sözlägäli bultuqmaz. öngsüz blgüsüz
14) ishsiz kötüksüz titir. alqu tïnlghlar
15) ymä anï bulghalï boltuqmaz. nä üchün
16) tip tisär, ol bodi tigmä tuyunmaq at-
17) lïgh nomlï blgüli köngüli ikägü barcha
18) chinshu tigmä ärtüktäg kirtü
19) üchün, yana tanuqladachïlï tanuq-
20) laghuluq iki türlüg nomlar ikägü
21) birlä tüzülmäkkä tägmish üchün, yana yoq
22) tözlüg nomlartäg saw söz üzä
23) bilgülük adïrtlaghuluq ärmäzlär üchün,
24) anïn antagh titir. tüzünlär

203 .1) ئاندىن كېيىن، ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
2) تەڭرىسى بۇرخان ئۇ سىنھا ئىمىتا
3) برابانكارى ئاتلىق بۇدىساتۋاغا مۇنداق
4) دېدى: «شۇنداق، شۇنداق،
5) ئېسىللار ئوغلى، خۇددى سىلەر
6) ئېيتقاندەك، شۇنداق قىلىپ بۇ بودى دېيىلىدىغان
7) تۇيۇنماق ئېسىل، تېتىملىق،
8) ئىنچىكە نوم ئىش ـ ھەرىكىتىنى قىلماق،
9) ياراتماق (بىلەن) ھەممە ئېرىشەلمەيدۇ. شۇنداق
10) قىلىپ يەنە، تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
11) ئېرىشكىلى بولمايدۇ. بودى دېيىلىدىغان
تۇيۇنماقتا يەنە
12) سۆزلەش بىلەن ئېرىشكىلى بولمايدۇ. ئۇ كۆڭۈلگە
13) سۆزلەپ ئېرىشكىلى بولمايدۇ. (ئۇ) ئۆڭسىز،
بەلگىسىز،
14) ئىش ـ ھەرىكەتسىزدۇر دېيىلىدۇ. بارلىق جانلىقلار
15) ئۇنىڭغا ئېرىشەلمەيدۇ. نېمە ئۈچۈن
16) دېگەندە، ئۇ بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق ئات ـ
17) لىق، نوم بەلگە بىلەن كۆڭۈل ئىككىسى بارلىق
18) ھەقىقىي [157] (ئەھۋاللارغا ئوخشاش) ، چىن
19) بولغىنى ئۈچۈن، يەنە گۇۋاھلىق بەرگۈچى بىلەن
20) گۇۋاھلىق قىلىش ـ بۇ ئىككى تۈرلۈك نومنىڭ
21) تەڭ ـ باراۋەر بولغانلىقى ئۈچۈن، يەنە يوق
22) ماھىيەتلىك نوملاردەك گەپ ـ سۆز بىلەن
23) بىلىشكە، ئايرىشقا بولمايدىغانلىقى ئۈچۈندۇر.
24) شۇنىڭ ئۈچۈن، ئېسىللار

Ⅳ. 2b

ب

204. 1) oghlïya, budistwlar mxastwlar
2) munchulayu bilgüchä ärsärlär, timin
3) ök alqu nomugh ötkürmish tip
4) atanur. yana tuyunmaqlï tuyun-
5) maq köngülli ikägüni nomlaghalï uyur-
6) lar bilürlär. bodi tigmä tuyunmaq köngül ärsär,

204 .1) ئوغلى، بۇدىساتۋالار، مهاساتۋالار (دەپ)
2) مۇشۇنداق ئاتالغانلار بولسا، (ئۇلار)
3) بارلىق نومنى بىلگۈچىلەر دەپ ھېسابلىنىدۇ.
4) يەنە ئۇلار تۇيۇنماق بىلەن تۇيۇنماق
5) كۆڭۈل ئىككىسىنى نوملاشنى
6) ئۇقىدۇ ـ بىلىدۇ. بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈل بولسا،

7) öngrä ärtmish ödki ärmäz, kin
8) käligmä ödki ärmäz, yügärü közü-
9) nür ödki ärmäz, tuyuntachï tïnlgh ymä
10) ärmäz. öngrä ärtmis ödki ärmäz, kin
11) käligmä ödki ärmäz, yügärü kösünür
12) ödki ärmäz. anïng ichintä tuyuntachï-
13) lï toghulughlï bu iki türlüg blgülär chin
14) kirtü tüz bilgä biligtä yoq bolurlar.
15) nä üchün yoq bolurlar tip tisär, alqu
16) blgü tözlüg itiglig nomlar chin kirtü
17) tüzün toghmïshsïzlar üchün, ol chin
18) kirtü tüz bilgä biligtä tuyunmaq boltuq-
19) maz. tuyunmaqnïng atï ymä boltuqmaz.
20) tïnlghnïng tïnlgh tip atï boltuqmaz.
21) arxantnïng arxant tip atï boltuq-
22) maz, pratyika budnïng bratiyka bud tip
23) atï bolmaz, budistwnïng budistw tip
24) atï boltuqmaz, burxannïng burxan tip
25) atï boltuqmaz.

7) بۇرۇنقى زاماندا يوق ئىدى، كېيىن
8) كېلىدىغان زامانىمۇ بولمايدۇ، هازىرقى كۆرۈ-
9) نۇر زامانىمۇ يوق. تۇيۇنلىنىدىغان جانلىقلارمۇ
10) يەنە بولمايدۇ، ئۇلار بۇرۇنقى زاماندا يوق ئىدى،
11) كېيىن كېلىدىغان زامانىمۇ بولمايدۇ، هازىرقى كۆرۈنۈر
12) زامانىمۇ يوق. ئۇنىڭ ئىچىدە، تۇيۇنلىنىدىغان
13) ۋە تۇغۇلغان بۇ ئىككى بەلگىلەر چىن-
14) هەقىقىي، تۈز ئەقىل- بىلىمدە يوقىلىدۇ.
15) نېمە ئۈچۈن يوقىلىدۇ دېگەندە، بارلىق
16) بەلگە ماهىيەتلىك، ئۇنۇملۇك نوملار چىن - هەقىقىي،
17) ئېسىل تۇغۇلمىغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇ چىن-
18) هەقىقىي، تۈز ئەقىل- بىلىمدە تۇيۇنماققا ئېرىشكىلى
19) بولمايدۇ. تۇيۇنماقنىڭ (تۇيۇنماق دېگەن) نامى بولمايدۇ.
20) جانلىقنىڭ جانلىق دېگەن نامى بولمايدۇ.
21) ئارخانتلارنىڭ ئارخانت دېگەن نامى بولمايدۇ.
22) براتيىكا بۇتنىڭ پراتيىكا بۇت دېگەن
23) نامى بولمايدۇ، بۇدىساتۋانىڭ بۇدىساتۋا دېگەن
24) نامى بولمايدۇ، بۇرخاننىڭ بۇرخان دېگەن
25) نامى بولمايدۇ.

IV. 3a (noom törtünch üch)

205. 1) yorïmaq yorïmamaqnïng atï ymä boltuq-
2) maz. bu muntagh boltuqmaqsïz üchün, ötrü
3) ol tüzünlär qutlughlar alqu imärilmish
4) törülmiş nomlar ichintä ürükin amïlïn
5) arnanïp, bu ürükün amïlïn ornanmaqta tayaqlïghïn
6) ötrü tolu qamagh ädgü ädrämlärig ädgü
7) yïltïzlarïgh barchanï tözü tükätü
8) örit̤käli toghurqalï uyurlar. tüzünlär
9) oghlïya, bu muntagh yanglïgh adruq adruq
10) yörüglüg bodi tigmä tuyunmaq köngülüg
11) yana budistwlar on türlüg tïltagh-
12) lar üzä bulurlar, tükäl bütürürlär.
13) qayular ol on tip tisär, inchä qltï

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

205. 1) يۈرۈش - تۇرۇش، يۈرۈش - تۇرۇش بولماسلىقنىڭمۇ
نامىلىرى بول-
2) مايدۇ. بۇلار بولمايدىغانلىقى ئۈچۈن، شۇڭا
3) ئۇ ئېسىللار، قۇتلۇقلار بارلىق يىغىلغان،
4) توپلانغان نوملار ئىچىگە ئەبەدىي خاتىرجەم
5) ئورۇنلىشىپ، بۇ مەڭگۈلۈك خاتىرجەم ئورۇنلىشىشقا
6) تايىنىپ تۇرۇپ، ئاندىن تولا، كۆپ، ياخشى پەزىلەتلەرنى،
7) ياخشى يىلتىزلارنى - (ماهىيەتلەرنى) هەممىنى
ئۈزۈل - كېسىل
8) تۇرغۇزغىلى، بارلىققا كەلتۈرگىلى بولىدۇ. ئېسىللار
9) ئوغلى، بۇنداق هەر خىل
10) مەزمۇنلۇق بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلنى
11) بۇدىساتۋالار يەنە ئون تۈرلۈك سەۋەب
12) بىلەن قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ، تۈگەل
پۈتتۈرگىلى بولىدۇ.
13) ئۇ ئون تۈرلۈك (سەۋەب) قايسىلار دېسەڭلار،
ئۇنىڭ

14) ang ilki tïnlghlar kösüshinchä äd tawar
15) birmäk üzä, ikinti yazïnchsïz arïgh
16) chqshapt tutmaq üzä, üchünch qop oghur-
17) ïn särinmäk üzä, törtünch yti qïnïgh
18) qatïghlanmaq üzä, bishinch imärilmish türül-
19) mish dyan üzä, altïnch tüü türlüg
20) bilgä bilig üzä, yitinch öngi öngi
21) al altaq üzä, säkzinch köni köni qut
22) qolunmaq üzä, toquzunch adruq küch
23) küsün üzä, onunch butmiş bishmish
24) bilgä bilig üzä, bu ärür on türlüg

14) ئەڭ ئالدىنقىسى، جانلىقلارنىڭ ئارزۇسى بويىچە
مال ـ بۇنيا
15) بەرمەك بىلەن؛ ئىككىنچى، گۇناھسىز، پاكىز
16) پەرھىز تۇتماق بىلەن؛ ئۈچىنچى، كۆپ ۋاقىتلار
17) سەۋر قىلماق بىلەن؛ تۆتىنچى، ناھايىتى جىددىي
18) ئارزۇ بىلەن تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك بىلەن؛
بەشىنچى، يىغىلغان،
19) توپلانغان دىيان بىلەن؛ ئالتىنچى، ھەر تۈرلۈك
20) ئەقىل ـ بىلىم بىلەن؛ يەتتىنچى، خىلمۇ خىل
21) ئامال ـ چارە بىلەن؛ سەككىزىنچى، توغرا ـ
دۇرۇس قۇتنى
22) قولغا كەلتۈرمەك بىلەن؛ توققۇزىنچى، باشقا كۈچ ـ
23) قۇدرەت بىلەن؛ ئونىنچى، پۈتكەن، پىشقان
24) ئەقىل ـ بىلىم بىلەن. بۇ ئون تۈرلۈك

IV. 3b

ب

206. 1) tïltaghlar üzä, ötrü budistwlar bodi
2) tigmä tuyunmaq köngüllär tükäl
3) bütürürlär. munta ymä ang ilki
4) tïnlghlar kösüshinchä äd tawar birmäk
5) üzä bodi tigmä tuyunmaq köngülüg
6) nätägin bulurlar, nätägin bütürürlär tip
7) tisär, inchä qltï tört diwip ärdinin
8) itikmäk taghlar qanï sumir tagh al-
9) qugha nätäg asïgh tusu qïlur ärsär, anchu-
10) layu oq ymä bodistwlar bu köngül küchi
11) üzä ät'öznüng isig öznüng ädning
12) tawarnïng ürügsüzin yoqïn quruqïn
13) tuyunup, ol tuyunmaqlarï küchintä ötrü
14) tïnlghlar tapïncha tïnlghlar säwiginchä tïnlghlar
15) kösüshinchä ädin tawarïn ät'özün isig
16) özün tïdarlar ïdalayurlar. bu ang ilki
17) bushï bramitlïgh tïltagh titir. bodi tigm-
18) ä tuyunmaq köngülüg bulghuluq bütürgülük
19) bu ärür ang ilki äd tawar birmäk üzä

206 .1) سەۋەب بىلەن بۇدىساتۋالار ئاڭ ـ بودى دېيىلىدىغان
2) تۇيۇنماق كۆڭۈلنى تۈگەل
3) پۈتتۈرىدۇ. مۇندا يەنە ئەڭ ئالدىنقىسى،
4) جانلىقلار ئارزۇسى بويىچە مال ـ دۇنيا بەرمەك
5) بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
6) نېمىشقا ئېرىشىدۇ، نېمىشقا ئۇنى پۈتتۈرىدۇ
7) دېگەندە، ئەگەر تۆت دىۋىپ (ئەتراپى) ئەردىنى بىلەن
8) ياسالغان تاغلار خانى سۇمىر تېغى ھەم ـ
9) مىگە قانداق پايدا ـ مەنپەئەت قىلغان بولسا،
10) شۇنداق قىلىپ يەنە، بۇدىساتۋالار بۇ كۆڭۈل كۈچى
11) بىلەن بەدەنىنىڭ، جانىنىڭ، مالىنىڭ،
12) تاۋارىنىڭ ئۆتكۈنچى، يوق ـ قۇرۇق ئىكەنلىكىنى
13) تۇيۇپ، بۇ تۇيۇنماقلىرى كۈچى بىلەن، ئاندىن
14) جانلىقلار تىلىكى بويىچە، جانلىقلار سۆيۈنۈشى بويىچە،
15) جانلىقلار ئارزۇسى بويىچە مال ـ دۇنياسىدىن،
ۋۇجۇدىدىن،
16) ئىسسىق جېنىدىن ۋاز كېچىدۇ، ئۇنى قۇربان
قىلىدۇ.
17) بۇ ئەڭ ئالدىنقى سەدىقە [158] برامىتلىق سەۋەب
دېيىلىدۇ. بودى دېيىلىدىغان
18) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۈرۈش
19) مانا بۇ، ئەڭ ئالدىنقى مال ـ دۇنيا بەرمەك بىلەن

20) bodi tigmä tuyunmaq köngülüg bulghuluq büt-
21) ürgülük tïltaq. ikinti yazïnchsïz arïgh
22) chxshapit tutmaq üzä bodi tigmä
23) tuyunmaq köngülüg anta kin bulurlar, nätäkin
24) bütürürlär tip tisär, inchä qltï yitinch-
25) siz yitiz yaghïz yir alqu ädlärin

Ⅳ. 4a (noom törtünch tört)

207. 1) nätäg kätürür tutar ärsär, anchulayu ymä

2) budistwlar bu köngül küchi oghrïnta burxan-
3) lar yrlïqï chx$apit törününg asïghlïghïn
4) ädgülügin tuyunup, ol tuyunmaqlarï küch-
5) intä säkiz türlüg öngi boshulmaq atlgh
6) yïghïnmaq tözlüg chqshaptïgh, üch türlüg
7) ädgü nomlarta tutulmaq atlgh nom tözlüg
8) chqshaptïgh, öküsh türlüg asïgh qïl-
9) maq atlgh adïnaghuqa ädgülüg tözlüg
10) chxshaptïgh, bu üch türlüg chxshaptlarïgh
11) ürük ozatï bk qatïgh yazïnchsïzïn arïgh
12) közätürlär tutarlar. bu ikinti
13) chxshapt bramitlïgh tïltagh titir. bodi
14) tigmä tuyunmaq köngülüg bulghuluq bütürgü-
15) lük bu ärür ikinti yazïnchsïz arïgh chx-
16) shapt tutmaq üzä bodi tigmä tuyunmaq
17) köngülüg bulghuluq bütürgülük tïltagh.
18) üchünch qop oghurïn särinmäk üzä

19) bodi tigmä tuyunmaq köngülüg anta kin
20) bulurlar, anta kin bütürürlär tip tisär,

21) inchä qltï ulugh küchlüg qorqïnchsïzqa
22) tägmish kisäri atlgh arslanlar qanïïntäg
23) qorqïnchsïzïn aymïnchsïzïn könï yorïyur
24) ärsär, anchulayu ymä budistwlar bu

20) بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۈرۈش
21) سەۋەبىدۇر. ئىككىنچى، گۇناھسىز، پاكىز
22) پەرھىز تۇتماق بىلەن بودى دېيىلىدىغان
23) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئاندىن كېيىن ئېرىشىدۇ، ئۇنى قانداق
24) پۈتتۈرىدۇ دېگەندە، ئەگەر چەكسىز،
25) كەڭ قوڭۇر يەر بارلىق ماللىرىنى

تۆتىنچى (تۇپلەم) تۆتىنچى (ياپراق) ئا

207. 1) قانداق كۆتۈرۈپ تۇتۇپ تۇرغان بولسا، شۇنداق قىلىپ يەنە
2) بۇدىساتۋالار بۇ كۆڭۈل كۈچى تۈپەيلىدىن بۇرخان-
3) لار يارلىقى پەرھىز قائىدىسىنىڭ پايدىلىقىنى،
4) ئەزگۈلۈكىنى تۇيۇنۇپ، بۇ تۇيۇنماقلىرى كۈچى
5) بىلەن سەككىز تۈرلۈك بوشىتىلماق ئاتلىق
6) يىغىلماق ماھىيەتلىك پەرھىزلەرنى، ئۈچ تۈرلۈك
7) ئەزگۈ نومغا تۇتۇلماق ئاتلىق نوم خاراكتېرلىق
8) پەرھىزنى، كۆپ تۈرلۈك پايدا - مەنپەئەت يەتكۈز-
9) مەك ئاتلىق باشقىلارغا ئەزگۈلۈك خاراكتېرلىق
10) پەرھىزنى - بۇ ئۈچ تۈرلۈك پەرھىزنى
11) ئۇزاققىچە بەك قاتتىق گۇناھسىزلىق بىلەن پاكىز
12) مۇھاپىزەت قىلىپ تۇتىدۇ. بۇ ئىككىنچى
13) پەرھىز براميتلىق سەۋەب دېيىلىدۇ. بودى دېيىلىدىغان
14) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۈرۈش
15) بۇكى، ئىككىنچى گۇناھسىز، پاكىز
16) پەرھىز تۇتماق بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق
17) كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۈرۈش سەۋەبى.
18) ئۈچىنچى، (نېمە ئۈچۈن) كۆپ ۋاقىتلاردا، سەبرە قىلماق بىلەن
19) بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئاندىن كېيىن
20) ئېرىشكىلى بولىدۇ، ئاندىن كېيىن ئۇنى پۈتتۈرگىلى بولىدۇ دېگەندە،
21) شۇنداق قىلىپ ئۇلۇغ، كۈچلۈك قورقۇنچسىزلىققا
22) ئېرىشكەن كىسارى ئاتلىق ئارسلانلار[159] خانىدەك
23) قورقماي، ئەيمەنمەي توغرا ماڭسا،
24) شۇنداق قىلغاندا يەنە بۇدىساتۋالار بۇ

208. 1) köngül küchi üzä särinmäkning yigin
2) adruqïn tuyunup, ol tuyunmaqlarï
3) küchintä ämgätmäkin uqmaq atlgh
4) särinmäkin, ämgäkin kötürmäk atlgh
5) särinmäkin, nom kirtüsin adïrtlamaq
6) atlgh särinmäkin bu üch türlüg särinmäklärin
7) ürük ozatï särärlär särinür-
8) lär. bu üchünch särinmäk bramitlïgh tïl-
9) tagh üzä titir. bodi tigmä tuyunmaq köngül-
10) üg bulghuluq bütürgülük bu ärür üchünch
11) qop oghurïn särinmäk üzä bodi tigmä
12) tuyunmaq köngülüg bulghuluq bütürgülük
13) tïltagh. törtünch yti qïnïgh qatïghlanmaq
14) üzä bodi tigmä tuyunmaq köngülüg
15) anta kin bulurlar, anta kin bütürürlär
16) tip tisär, inchä qltï wayumantal atlgh
17) yïïl tilgän narayan tönganïng küchi
18) üzä wchirin qatïghtï toqïp
19) nätäg sachïlmaqsïzïn turur ärsär, anchu-
20) layu ymä budistwlar bu köngül küchi
21) üzä qatïghlanmaqnïng yigin adruqïn
22) tuyunup, ol tuyunmaqlarï küchintä bäk-
23) lämäk tümänmäklig küchin atlgh
24) qatïghlanmaqïn ädgü nomlarïgh ichkärmäk

208.1) كۆڭۈل كۈچى بىلەن سەبرە قىلىشنىڭ ياخشىلىقىنى،
2) پايدىلىقلىقىنى تۇيۇنۇپ، بۇ تۇيۇنماقلىرىنىڭ
3) كۈچى بىلەن جاپاغا سىلىشنى ئۇقماق ئاتلىق
4) سەۋر قىلماقتا، جاپادىن قۇتۇلۇش ئاتلىق
5) سەۋر قىلماقتا، نومنىڭ ھەقىقىيسىنى ئايرىماق
6) ئاتلىق سەبرە قىلماقتا ـ بۇ ئۈچ تۈرلۈك سەبرە
قىلماقتا
7) ئۈزاققىچە چىدايدۇ، سەبرە قىلىدۇ.
8) بۇ ئۈچىنچى سەبرە قىلماق برامىتلىق سەۋەب
9) دېيىلىدۇ. بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
10) ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۈرۈش بۇكى، ئۈچىنچى،
11) كۆپ ۋاقىتلاردا، سەبرە قىلماق بىلەن بودى دېيىلىدىغان
12) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۈرۈش
13) سەۋەبى. تۆتىنچى، يېتەرلىك جىددىي ئارزۇ بىلەن
تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك
14) بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
15) ئاندىن كېيىن ئېرىشىدۇ، ئاندىن كېيىن ئۇنى پۈتتۈرىدۇ
16) دېگەندە، شۇنداق قىلىپ ۋايۇمانتال ئاتلىق
17) شامال چەمبىرىكى نارايان باتۇرنىڭ كۈچى
18) بىلەن ئالماس توقماق بىلەن قاتتىق ئۇرغاندىمۇ
19) زادى پارچىلانماي تۇرسا، شۇنداق قىلىپ
20) بۇدىساتۋالار، بۇ كۆڭۈل كۈچى
21) بىلەن تىرىشچانلىق كۆرسەتمەكنىڭ ياخشىلىقىنى،
پايدىلىقىنى
22) تۇيۇنۇپ، بۇ تۇيۇنماقلىرىنىڭ كۈچى بىلەن كۈچ ـ
23) لەنمەك، قۇۋۋەتلەنمەك كۈچى ئاتلىق
24) تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك بىلەن ئەزگۈ نوملارنى
كىرگۈزمەك

IV. 5a (noom törtünch bish)

ئا (ياپراق) بەشىنچى (تۇپلەم) تۆتىنچى

209. 1) atlgh qatïghlanmaqïn adïnlarqa asïgh
2) tusu qïlmaq atlgh qatïghlanmaqïn bu
3) üch türlüg adruqqa tükällig qatïgh-

209.1) ئاتلىق تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك بىلەن،
باشقىلارغا پايدا ـ
2) مەنپەئەت يەتكۈزمەك ئاتلىق تىرىشچانلىق
كۆرسەتمەك بىلەن
3) ـ بۇ ئۈچ تۈرلۈك باشقىلارنى تۈگەل (كۆزلەيدىغان)
تىرىش ـ

4) lanmaqïn uzun turqaru tawranurlar
5) qatïghlanurlar. bu törtünch qatïgh-
6) lanmaq bramitlïgh tïltagh titir. bodi tigmä
7) tuyunmaq köngülüg bulghuluq bütürgülük
8) bu ärür, törtünch yiti qïnïgh qatïghlanmaq üz-
9) ä bodi tigmä tuyunmaq köngülüg bulghuluq
10) bütürgülük tïltagh. bishinch imärilmish törül-
11) mish dyan üzä bodi tigmä tuyunmaq köngül-
12) lüg nätäkin bulurlar nätäkin bütürür-
13) lär tip tisär, inchä qltï kim ärsär, bir
14) kishi ärdinin itiglig törttïn yïngaq qapïq-
15) lïgh taptulugh äsringü ärdinilig qalïq
16) ichintä olurup tört yïngaqtïnqï
17) qapïqlarïntïn kirmish äsin-
18) lär üzä nätäk soghïnu mängiläyür ulunchü-
19) läyür ärsär, anchulayu ymä budistwlar
20) bu köngül küchi üzä dyannïng soqanchïgh
21) tatïghlïgh täring tözün tuyunup, ol tuyunmaq-
22) larï küchintä chökmäkig qorqurmaqïn blgü-
23) kä azlanmaqïgh öngi kitärip örügin
24) amïlin ärmäk atlgh dyanïgh alqu küü

4) چانلىق كۆرسەتمەك بىلەن ئۇزۇنغىچە ھەرىكەت قىلىدۇ.
5) تىرىشچانلىق كۆرسىتىدۇ. بۇ تۆتىنچى
تىرىشچانلىق كۆرسەن –
6) مەك برامىتلىق سەۋەب دېيىلىدۇ. بودى دېيىلىدىغان
7) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۈرۈش
8) بۇكى، تۆتىنچى، يېتەرلىك جىددىي ئارزۇ بىلەن
تىرىشچانلىق كۆرسەن –
9) مەك بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
ئېرىشىش ۋە ئۇنى
10) پۈتتۈرۈش سەۋەبى. بەشىنچى، يىغىلغان، توپلان –
11) غان دىيان بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈل –
12) گە قانداق ئېرىشىدۇ، ئۇنى قانداق پۈتتۈرىدۇ
13) دېگەندە، ئەگەر كىمدۇر بىر
14) كىشى ئەردىنى بىلەن ياسالغان تۆت تەرىپى ئىشىكلىك
15) نۇرلۇق خۇش پۇراقلىق ئەردىنىلىك راۋاق
16) ئىچىدە ئولتۇرۇپ تۆت تەرەپتىكى
17) ئىشىكلىرىدىن كىرگەن سوغۇق شاماللار
18) بىلەن قانداق سالقىنلاپ سۆيۈنسە، تاماشا
19) قىلسا، شۇنداق قىلىپ، يەنە بۇددىستاۋالار
20) بۇ كۆڭۈل كۈچى بىلەن دىياننىڭ چىرايلىق،
21) تېتىملىق چوڭقۇر خاسىيىتىنى تۇيۇنۇپ، ئۇ تۇيۇنماق –
22) لىرىنىڭ كۈچى بىلەن چۆكمەك، قورقماق بەلگە –
23) لىرىنى ئارزۇلىماقنى باشقا (تەرەپكە) كەتكۈزۈپ،
تىنچ –
24) جىمجىتلىقتا ئېرىشمەك ئاتلىق دىياننى بارلىق
ئابرۇي

IV. 5b

ب

210. 1) kälig ädrämlärig blgürttächi küü kälig ädräm-
2) in tarttachï atlgh dyanïgh adïnaghunung
3) ach qïsnïng kigäntä ulatï adalarïgh
4) ämgäklärig tarqartachï inch mängilig qïlmaq
5) atlgh dyanïgh bu üch türlüg adruqqa
6) tükällig dyanïgh uzun turqaru ärmäksiz-
7) in ärinüksüzin bïshrunurlar ögrä-
8) tinürlär. bu bishinch dyan bramitlïgh tïltagh
9) titir. bodi tigmä tuyunmaq köngülüg bul –
ghuluq

210. 1) كەلتۈرگەن پەزىلەتلىرىنى بىلدۈرگۈچى، ئابرۇي كەلتۈرگەن
2) پەزىلەتلىرىنى تارقاتقۇچى ئاتلىق دىياننى، باشقىلارنىڭ
3) ئاچ كۆزلۈك، خەسىسلىك كېسىلى ۋە ئاپەتلىرىنى،
4) جاپالىرىنى تارقىتىۋەتكۈچى، تىنچ خۇشال قىلماق
5) ئاتلىق دىياننى – بۇ ئۈچ تۈرلۈك ھەممىگە
6) تولۇق دىياننى ئۇزاققىچە ھارماي –
7) تالماي ئۆگىنىدۇ، ۋايىغا يەتكۈزىدۇ.
8) بۇ بەشىنچى دىيان برامىتلىق سەۋەب
9) دېيىلىدۇ. بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
ئېرىشىش ۋە

10) bütürgülük bu ärür, bishinch imrilmish törülmish	10) ئۇنى پۇتتۇرۇش بۇكى، بەشىنچى، يىغىلغان، توپلانغان
11) dyan üzä bodi tigmä tuyunmaq köngülüg	11) ديان بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
12) bulghuluq bütürgülük tïltagh. altïnch tüü	12) ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۇتتۇرش سەۋەبى، ئالتىنچى، ھەر
13) türlüg bilgä bilik üzä bodi tigmä	13) تۇرلۇك ئەقىل ـ بىلىم بىلەن بودى دېيىلىدىغان
14) tuyunmaq köngülüg anta kin bulurlar anta kin	14) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئاندىن كېيىن ئېرىشىدۇ، ئاندىن كېيىن
15) bütürürlär tip tisär, inchä qltï kün tägrä	15) ئۇنى پۇتتۇرىدۇ دېگەندە، ئەگەر قۇياش ئەتراپىدىكى ـ
16) kntü tilgänintäki yruqï üzä nätäg iki	16) قۇياش چەمبىرىكىدىكى يورۇق بىلەن قانداق قىلىپ ئىككى
17) qararïqïgh tarqarur ärsär, anchulayu ymä	17) قاراڭغۇلۇقنى تارقىتالىسا، شۇنداق قىلىپ يەنە
18) budistwlar bu köngül küchi üzä bilgä bilik	18) بۇدىساتۋالار بۇ كۆڭۈل كۈچى بىلەن ئەقىل ـ بىلىمنىڭ
19) adruqïnïng yigin üstünkisin	19) ئاجايىپلىقىنى، ياخشىلىقىنى، ئۇستۇنلۇكىنى
20) tuyunup, ol tuyunmaqlarï küchintä, ötrü	20) تۇيۇنۇپ، ئۇ تۇيۇنماقلىرىنىڭ كۈچى بىلەن ئاندىن
21) mänsiz mäningsizig bilmäkkä oghrap bilgülük nom-	21) مەنسىز، مېنىڭسىز بىلىشكە ئىنتىلىپ، بىلىشكە تېگىشلىك
22) larïgh tuyunu turmaq atlgh chin kirtü bilgä	22) نوملارنى تۇيۇنۇپ تۇرماق ئاتلىق چىن ـ ھەقىقىي ئەقىل ـ
23) bilikig bish türlüg bilgä bilik orunlar-	23) بىلىملىك، بەش تۇرلۇك ئەقىل ـ بىلىم (بار) ئورۇنلارغا
24) qa üch türlüg tirkinlärig bilmäk	24) ئۇچ تۇرلۇك جامائەتنى بىلمەك
25) atlgh chin kirtü bilgä bilikig ichtin	25) ئاتلىق چىن ـ ھەقىقىي ئەقىل ـ بىلىملىك ئىچكى

IV. 6a (noom törtünch altï)

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئالتىنچى (ياپراق) ئا

211. 1) sïngarqï nomlarïgh uqtachï kkirsiz arïgh	211. 1) تەرەپتىكى نوملارنى ئۇققۇچى كىرسىز ـ پاكىز
2) bilgä biligkä tayaqlïgh tïnlghlarqa aşïgh	2) ئەقىل ـ بىلىمگە تايانغان جانلىقلارغا پايدا ـ
3) tüşü qïlmaqlïgh atlgh yti bilgä bilikig	3) مەنپەئەت قىلماقلىق ئاتلىق ئۆتكۈر ئەقىل ـ بىلىمنى ـ
4) bu üch türlüg adruqqa tükällig bilgä	4) بۇ ئۇچ تۇرلۇك ھەممىگە تولۇق ئەقىل ـ
5) biliklärig tünlä küntün armaqsïzïn	5) بىلىملەرنى كېچە ـ كۈندۈز ھارماي،
6) sönmäksizin bïshrunup ögrätinip bilirlär	6) سۇسلاشماي ۋايىغا يەتكۇزۇپ، ئۆگىنىپ بىلىدۇ،
7) uqarlar. bu altïnch bilgä bilik	7) ئۇقىدۇ. بۇ ئالتىنچى ئەقىل ـ بىلىم
8) bramitlïgh tïltagh titir. bodi tigmä	8) برامىتلىق سەۋەب دېيىلىدۇ. بودى دېيىلىدىغان
9) tuyunmaq köngülüg bulghuluq bütürgülüg bu ärür	9) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۇتتۇرۇشنىڭ
10) altïnch tüü türlüg bilgä bilik üzä	10) ئالتىنچى سەۋەبى شۇدۇر. مانا بۇ ھەر تۇرلۇك ئەقىل ـ بىلىم بىلەن
11) bodi tigmä tuyunmaq köngülüg bulghuluq bü-	11) بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۇت ـ
12) türgülüg tïltagh. yitinch öngi öngi	12) تۇرۇشنىڭ سەۋەبى. يەتتىنچى، خىلمۇ خىل،
13) türlüg al altagh üzä bodi tigmä	13) تۇرلۇك ئامال ـ چارە بىلەن بودى دېيىلىدىغان
14) tuyunmaq köngülüg nätägin bulurlar nätägin	14) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە قانداق قىلىپ ئېرىشىدۇ، قانداق قىلىپ

15) bütürürlär tip tisär, inchä qltï satïgh-
16) chïlar ulughï sardawaxi alp yollarta
17) öng körtüg yirlärtä uz yirchi-
18) läp alïn altaqïn kntü quwraqïn
19) nätäg ärdinilig oturuqqa tägürür
20) ärsär, anchulayu ymä budistwlar bu köngül
21) küchi üzä sansarlïgh öng körtügüg
22) ärtip, burxan qutïlïgh oturuqqa täggülär-
23) i üchün al altaqta usanmaqnïng yig-
24) in adruqïn tuyunup, ol tuyunmaqlarïng

15) ئۇنى پۈتتۈرىدۇ دېگەندە، ئەگەر سېتىقچىلار
16) ئۇلۇغى سارداۋاھى قىيىن يوللاردا،
17) خەۋپ - خەتەرلىك يەرلەردە، ياخشى يول باش-
18) لاپ، ئامال - چارە بىلەن ئۆز جامائىتىنى
19) قانداق قىلىپ ئەردىنىلىك ئارالغا ئېلىپ بارسا،
20) شۇنداق قىلىپ بودىساتۋالار بۇ
21) كۆڭۈل كۈچى بىلەن سانسارلىق خەۋپ - خەتەرنى
22) قالدۇرۇپ، بۇرخان قۇتلۇق ئارالغا ئېلىپ بارغىنى
23) ئۈچۈن، ئامال - چارىگە ئىشەنمەكنىڭ ياخشى -
24) لىقى، ئاجايىپلىقىنى تۇيۇنۇپ، ئۇ تۇيۇنماقلىرىنىڭ

IV. 6b

ب

212. 1) küchintä ötrü qïlmïsh buyanlarïn äwirä
2) birmäk atlgh al altaqta usanmaqïn
3) tïnlghlarïgh örü tartmaq ozghurmaq atlgh
4) al altaqta usanmaqïn bu iki tür-
5) lüg al altaqlar ichintä ürük ozatï
6) ärtingü käd usanurlar yïchanurlar. bu
7) yitinch al altaq bramitlïgh tïltagh titir.
8) bodi tigmä tuyunmaq köngülüg bulghuluq
9) bütürgülüg bu ärür yitinch öngi öngi al
10) altaq üzä bodi tigmä tuyunmaq köngülüg
11) bulghuluq bütürgülük tïltaq. säkzinch köni
12) ongaru qut qolunmaq üzä bodi tigmä
13) tuyunmaq köngülüg nätägin bulurlar nätägin
14) bütürürlär ärki tip tisär, inchä qltï
15) bulïtsïz tüntäki tolu tägirmi arïgh süz-
16) ük ay tngri kntü arïghïnga süzükingä
17) nätäg tükällig ärsär, anchulayu
18) ymä bodistwlar bu köngül küchi üzä
19) igit yanglugh saqïnchlïgh bulïtïgh kitirip
20) bu oq köngülnüng tükäl chin kirtü arïgh
21) süzük tözlügin tuyunup, ol tuyunmaqlarï
22) küchintä ötrü burxan qutïn kösümäk atlgh

212. 1) كۈچى بىلەن، ئاندىن قىلغان ساۋابلىقلىرىنى
بېغىشلىماق،
2) بەرمەك ئاتلىق ئامال - چارىگە ئىشەنمەك بىلەن،
3) تىنلىقلارنى ئۈستىگە تارتماق، قۇتۇلدۇرماق ئاتلىق
4) ئامال - چارىگە ئىشەنمەك بىلەن - بۇ ئىككى تۈرلۈك
5) ئامال - چارىگە ئۇزاققىچە
6) ناھايىتى مۇستەھكەم ئىشىنىدۇ ۋە ئۇنى ئارزۇلايدۇ. بۇ
7) يەتتىنچى ئامال - چارە برامىتلىق سەۋەب دېيىلىدۇ.
8) بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى
9) پۈتتۈرۈش شۇكى، يەتتىنچى، ھەر خىل ئامال -
10) چارە بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
11) ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۈرۈش سەۋەبى. سەككىزىنچى،
توغرا،
12) ئوڭۇشلۇق قۇتنى قولغا كەلتۈرمەك بىلەن بودى
دېيىلىدىغان
13) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە قانداق ئېرىشىدۇ، قانداق قىلىپ
14) ئۇنى پۈتتۈرىدۇ دېگەندە، ئەگەر
15) بۇلۇتسىز كۈندىكى تولۇق تولغان پاكىز - سۈ -
16) زۈك ئاي تەڭرى پاكىزلىقىغا، سۈزۈكلۈككە
17) قانداق تولغان بولسا، شۇنداق قىلىپ
18) بودىساتۋالار يەنە بۇ كۆڭۈل بىلەن
19) خاتا پىكىر بۇلۇتىنى كەتكۈزۈپ،
20) بۇ كۆڭۈلنىڭ تولۇق چىن - ھەقىقىي، پاكىز -
21) سۈزۈك، تۈزلۈكىنى تۇيۇنۇپ، ئۇ تۇيۇنماقلىرىنىڭ
22) كۈچى بىلەن، ئاندىن بۇرخان قۇتىنى كۆزلىمەك
ئاتلىق

23) qut qolunmaq'in, azïghlarïn tusulugh
24) mängilig qïlghalï kösümäk atlgh qut qolun-
maqïn

Ⅳ. 7a (noom törtünch yiti)

213. 1) bu iki türlüg qut qolunmaqïn turqaru
2) üzüksüz köni ongaru qut qolunur. bu
3) säkiznch qut qolunmaq bramitlïgh tïltagh
4) titir. bodi tigmä tuyunmaq köngülüg bul-
5) ghuluq bütürgülük bu ärür, säkiznch köni ongaru
6) qut qolunmaq üzä bodi tigmä tuyunmaq
7) köngülüg bulghuluq bütürgülük tïltagh.
8) toquzunch adruq adruq küch küsün üzä
9) bodi tigmä tuyunmaq köngülüg nätägin bulur-
10) lar nätägin bütürürlär tip tisär, inchä
11) qltï altun tilgänlig chakrawart ilikqan-
12) larnïng alp är ärdinisi tört türlüg
13) süülüg quwraghïn nätäg öz ärkinchä
tapïncha
14) äwirär ärsär, anchulayu ymä budistwlar bu
15) köngül küchi üzä arïgh süzüg burxanlar
16) ulughïn itmäkig tuyunup, ol tuyunmaqlarï
17) küchintä ötrü yinchürmäk adïrtlamaq-
18) lïgh küchin bïshrunmaq ögrätinmäklig
küchin,
19) bu iki türlüg küch küsün üzä ärkinchä
20) tapïncha tïnlghlarqa asïgh tusu qïlmaqïn
21) küchänürlär küchlänürlär. bu ärür toqzunch küch
22) küsün bramitlïgh tïltagh titir. bodi tigmä
23) tuyunmaq küngülüg bulghuluq bütürgülük
24) bu ärür toqzunch adruq adruq küch küsün

23) قۇت تىلىمەك بىلەن، ئىغىزلىرىنى تۇزلۇق،
24) لەززەتلىك قىلىشنى كۆزلىمەك ئاتلىق قۇت
تىلىمەك بىلەن

تۆتىنچى (تۇپلەم) يەتتىنچى (ياپراق) ئا

213. 1) - بۇ ئىككى تۇرلۇك قۇت تىلىمەكنى ئۇزاققىچە
2) ئۇزۇلدۇرمەي (داۋاملاشتۇرسا)، توغرا ئوڭۇشلۇق
قۇتقا ئېرىشىدۇ.
3) بۇ سەككىزىنچى قۇت تىلىمەك برامىتلىق سەۋەب
4) دېيىلىدۇ. بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
ئېرىشىش ۋە
5) ئۇنى پۈتتۇرۇش بۇكى، سەككىزىنچى توغرا، ئوڭۇشلۇق
6) قۇت تىلىمەك بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق
7) كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۇرۇش سەۋەبى.
8) توققۇزىنچى، هەر تۇرلۇك كۇچ - قۇدرەت بىلەن
9) بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە قانداق ئېرىشىدۇ،
10) ئۇنى قانداق پۈتتۇرىدۇ دېگەندە، ئەگەر
11) ئالتۇن چەمبىرەكلىك چاكراۋارت ئىلىك خان-
12) لارنىڭ باتۇر ئەر ئەردىنىسى تۆت تۇرلۇك
13) قوشۇنلۇق جامائەتنى قانداق قىلىپ ئۆز ئەركىچە،
ئارزۇسى بويىچە
14) باشقۇرالىسا، ئۇ چاغدا بۇدىساتۋالار بۇ
15) كۆڭۈل كۇچى بىلەن پاكىز - سۇزۇك بۇرخانلار
16) ئۇلۇغىنى ياراتماقنى تۇيۇنۇپ، ئۇ تۇيۇنماقلىرىنىڭ
17) كۇچى بىلەن، ئاندىن هۆرمەتلىك، پەرقلەندۇرمەكلىك
18) كۇچى بىلەن، ۋايىغا يەتكۇزمەك، ئۆگەنمەكلىك
كۇچى بىلەن -
19) بۇ ئىككى تۇرلۇك كۇچ - قۇدرەت بىلەن ئۆز
ئەركىچە،
20) ئارزۇسى بويىچە جانلىقلارغا پايدا - مەنپەئەت
يەتكۇزۇشكە
21) كۇچەيدۇ، ئۇنى كۇچلەندۇرىدۇ. بۇ توققۇزىنچى كۇچ-
22) قۇدرەت برامىتلىق سەۋەب دېيىلىدۇ. بودى
دېيىلىدىغان
23) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۈتتۇرۇش
24) بۇكى، توققۇزىنچى هەر تۇرلۇك كۇچ - قۇدرەت

Ⅳ. 7b

214. 1) üzä bodi tigmä tuyunmaq köngülüg
2) bulghuluq bütürgülük tïltagh. onunch bütmiş
3) bïshmïsh bilgä bilik üzä bodi tigmä
4) tuyunmaq köngülüg nätägin bulurlar nätäg-
5) in bütürürlär tip tisär, inchä qltï
6) kök qalïq qoyughïnlï altun tilgänlig
7) chakrawart ilik qanlï nätäg tïdïghsïz
8) ärsär, anchulayu oq ymä budistwlar
9) bu köngül küchi üzä alqu bilgülük nomlar

10) tözintä tïdïghsïz bolmaqïgh tuyunup, ol
11) tuyunmaqlarï küchintä ötrü alqu nomlarta
12) ärksinmäkkä tägip abisik qïlmaqlïgh
13) käziktä turup, nom mängisin ashanmaqlïgh
14) bilgä biligin, tïnlghlarïgh bütürmäk bïshurmaq-
15) lïgh bilgä bilikin bu iki türlüg
16) bilgä biliklär üzä tïdïghsïz tutughsuz

17) bulurlar, bu ärür onunch bütmish bïshmïsh bilgä
18) bilik bramitlïgh tïltagh titir. bodi tigmä
19) tuyunmaq köngülüg bulghuluq bütürgülük
20) tïltagh bu titir. tüzünlär oghlïya,
21) on türlüglär üzä budistwlar mxastwlar
22) bodi tigmä tuyunmaq köngülüg bulghuluüq bütü-
23) rgülük tïltagh. munï munchulayu bu on türlüg
24) tïltaghlarta tözü tükäti bïshrunmïsh
25) ögrätinmish krgäk

ب

214 .1) بىلەن بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە
2) ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۇتتۇرۇش سەۋەبى. ئونىنچى، پۇتكەن،
3) پىشقان ئەقىل - بىلىم بىلەن بودى دېيىلىدىغان
4) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە قانداق ئېرىشىدۇ، ئۇنى قانداق
5) پۇتتۇرىدۇ دېگەندە، ئەگەر
6) كۆك ئاسمان قاراڭغۇسى بىلەن ئالتۇن چەمبىرەكلىك
7) چاكراۋارت ئىلىك خان قانداق توسالغۇسىز بولسا،
8) ئانداقتا يەنە بۇدىساتۋالار
9) بۇ كۆڭۈل كۈچى بىلەن بارلىق بىلىشكە تېگىشلىك نوملار
10) خاسىيىتىدە توسالغۇسىز بولماقنى تۇيۇنۇپ، ئۇ
11) تۇيۇنماقلىرى كۈچىدە، ئاندىن بارلىق نوملار بىلەن
12) كۈچلەنمەككە ئېرىشىپ ئابىسىك (160) قىلماقلىق
13) رېتىدە تۇرۇپ، نوم شادلىقىدىن بەھرىمەن بولماقلىق
14) ئەقىل - بىلىم بىلەن، تىنلىقلارنى يېتىشتۇرمەك، تەربىيىلىمەك
15) ئەقىل - بىلىم بىلەن - بۇ ئىككى تۇرلۇك
16) ئەقىل - بىلىملەر بىلەن ئۇنىڭغا توسالغۇسىز، پۇتلىكاشاڭسىز
17) ئېرىشىدۇ. بۇ ئونىنچى پۇتكەن، پىشقان ئەقىل -
18) بىلىم برامىتلىق سەۋەب دېيىلىدۇ. بودى دېيىلىدىغان
19) تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش ۋە ئۇنى پۇتتۇرۇش
20) سەۋەبى شۇلار دېيىلىدۇ. ئېسىللار ئوغلى، بۇلار
21) ئون تۇرلۇك (سەۋەب) بىلەن بۇدىساتۋالار، ماھاساتۋالار،
22) بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈلگە ئېرىشىش، ئۇنى پۇتتۇرۇش
23) سەۋەبلىرىدۇر. بۇنى، شۇنداق قىلىپ بۇ ئون تۇرلۇك
24) سەۋەبنى تولۇق - تۇگەل ۋايىغا يەتكۇزۇش،
25) ئۆگىنىش كېرەك.

Ⅳ. 8a (noom törtünch säkiz)

215. 1) bu on türlüg tïltaqlarïgh yana budistw-
2) lar mxastwlar bishär bishär türlüg nom-
3) larqa tayaqlïghïn timin ök tükäl büt-
4) ürürlär. yana nätägin bütürürlär ärki

تۆتىنچى (تۇپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

215 .1) بۇ ئون تۇرلۇك سەۋەبنى يەنە بۇدىساتۋالار،
2) ماھاساتۋالار، بەش تۇرلۇك نومغا
3) تايانغاندىلا، ئاندىن پۇتتۇرگىلى بولىدۇ.
4) يەنە قانداق قىلىپ پۇتتۇرگىلى بولىدۇ

5) tip tisär, anï ymä inchä uqmïsh
6) krgäk. ymä budistwlar bish türlüg
7) nomlarqa tayanïp ang ilki bushï bra-
8) mitïgh tükäl bütürürlär, qayular ol
9) bish tip tisär, inchä qltï ang
10) ilki kirtgünch ärkligkä tayanïp, ikin-
11) ti yrlïqanchuchï köngülkä tayanïp, üchünch
12) kösüshsüz köngülkä tayanïp, törtünch tïnlgh-
13) larïgh özkä ichkärmäkkä tayanïp, bishinch
14) tükäl bilgä bilikig kösämäkkä tayanïp.
15) bu ärür bish. munta ymä bodistwlar ang ilki

16) bushï bramitïgh tänägin bütürürlär kirtgünch
17) ärklig ymä qayu ärür tip tisär, kirtgünch
18) ärklig ärsär, köngülnüng süzülmäki ärür.
19) inchip budistw ol kirtgünch ärklig tigmä
20) süzük köngülläri üzä ang ilki burxan
21) ärdinikä süzülürlär, ikinti nom ärdinikä
22) süzülürlär, üchünch tüzün bursang quwragh
ärdinikä
23) süzülürlär. ol süzük köngülläri küchintä
24) ötrü arïgh ädgü ädlärig tawarlarïgh isirkän-
25) chsizin tïdarlar ïdalayurlar, öküsh

5) دېگەندە، ئۇنى مۇنداق ئۇقماق كېرەك.
6) يەنە بۇدىساتۋا، بەش تۈرلۈك
7) نومغا تايىنىپ، ئالدى بىلەن سەدىقە
8) برامىتىنى پۈتتۈرگىلى بولىدۇ. ئۇ بەش
9) (تۈرلۈك نوم) قايسىلار دېگەندە، شۇنداق قىلىپ ئەڭ
10) ئالدىنقىسى، سادىقلىق كۈچىگە تايىنىش، ئىككىنچى
11) مېھرى - شەپقەتلىك كۆڭۈلگە تايىنىش، ئۈچىنچى
12) ئارزۇسىز كۆڭۈلگە تايىنىش، تۆتىنچى جانلىقلار -
13) نى ئۆزىگە تارتماققا تايىنىش، بەشىنچى
14) تۈگەل ئەقىل - بىلىمنى ئارزۇ قىلماققا تايىنىشتۇر.
15) بەشى شۇلاردۇر. بۇ يەردە يەنە بۇدىساتۋالار، ئەڭ
ئالدىنقى
16) سەدىقە برامىتىنى قانداق قىلىپ پۈتتۈرىدۇ،
17) سادىقلىق كۈچى يەنە قايسىدۇر دېگەندە، سادىقلىق
18) كۈچى بولسا، كۆڭۈلنىڭ سۈزۈلمىكىدۇر.
19) شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋالار، سادىقلىق كۈچى،
20) سۈزۈك كۆڭۈللىرى بىلەن ئەڭ ئالدى بىلەن بۇرخان
21) ئەردىنىگە سۈزۈلىدۇ، ئىككىنچى نوم ئەردىنىگە
22) سۈزۈلىدۇ، ئۈچىنچى مۇلايىم توپ - جامائەت
ئەردىنىسىگە
23) سۈزۈلىدۇ، بۇ سۈزۈك كۆڭۈللىرى كۈچى بىلەن،
24) ئاندىن پاك، ئەزگۈ مال - دۇنيالىرىدىن ئەندى -
25) شىسىز ۋاز كېچىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى

IV. 8b

216. 1) tälim bushï birürlär. bu ärür kirtgünch
2) ärkligkä tayanïp bushï bramitïgh
3) bütürmäk, ikinti yrlïqanchuchï köngülkä

4) tayanïp bushï bramitïgh nätägin bütürür-
5) lär, yrlïqanchuchï köngül ymä qayu ärür
6) tip tisär, yrlïqanchuchï köngül ärsär,
7) adïnlarnïng ämgäkinkä köngülnüng
8) köymäki örtänmäki irinchkämäki ärür.
9) inchip bodistwlar ol antagh adïnlarnïng
10) ämgäkinkä köydächi örtäntächi irin –
chkädächi
11) yrlïqanchuchï köngülläri üzä chïghay ämgäkin

ب

1.216) سەدىقە قىلىپ بېرىدۇ. بۇ سادىقلىق
2) كۈچىگە تايىنىپ، سەدىقە برامىتىنى
3) پۈتتۈرمەكتۇر. ئىككىنچى، مېھرى - شەپقەتلىك
كۆڭۈلگە
4) تايىنىپ، سەدىقە برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
5) مېھرى - شەپقەتلىك كۆڭۈل يەنە قايسىدۇر
6) دېگەندە، مېھرى - شەپقەتلىك كۆڭۈل بولسا،
7) باشقىلارنىڭ تارتقان جاپاسىغا كۆڭۈلنىڭ
8) كۆيۈشى - ئۆرتىنىشى ۋە ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىشتۇر.
9) شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋالار، ئاشۇنداق باشقىلارنىڭ
10) جاپالىرىدىن كۆيگۈچى، ئۆرتەنگۈچى ۋە ئۇنىڭغا
ئىچ ئاغرىتقۇچى
11) مېھرى - شەپقەتلىك كۆڭۈللىرى بىلەن يوقسۇللۇق جاپاسىدا

12) ämgäntächilärig irinchkäyürlär, biliksiz

13) ämgäkin ämgäntächilärig irinchkäyürlär,
14) qorqïnch ämgäkin ämgäntächilärig irinchkäyür-
15) lär. ol irinchkämäkläri küchintä, ötrü
16) yoq chïghay ämgäkin ämgäntächi tïnlghlarqa
17) tapïncha kösüshinchä äd tawar bushï birür-

18) lär. biliksiz ämgäkin ämgäntächi tïnlghlarqa
19) nom bilgä bilik bushï birürlär. qorqïnch
20) ämgäkin ämgäntächi tïnlghlarqa qorqïnchsïz
21) köngül bushï birürlär. bu ärür yrlïqanchuchï

22) köngülkä tayanïp, bushï bramitïgh bütürmäk.
23) üchünch kösüshsüz köngülkä tayanïp, bushï
24) bramitïgh nätägin bütürürlär, kösüshsüz
25) köngül ymä qayu ärür tip tisär, kösüshsüz

12) جاپا تارتقۇچىلارغا ئىچ ئاغرىتىدۇ، بىلىمسىزلىك جاپاسىدا
13) جاپا تارتقۇچىلارغا ئىچ ئاغرىتىدۇ،
14) قورقۇنچ جاپاسىنى تارتقۇچىلارغا ئىچ ئاغرىتىدۇ.
15) بۇ ئىچ ئاغرىتىشلىرى كۈچى بىلەن، ئاندىن
16) يوقسۇللۇق ـ نامراتلىق جاپاسىنى تارتقۇچى جانلىقلارغا
17) ئارزۇ ـ تىلىكى بويىچە مال ـ دۇنيانى سەدىقە قىلىپ بېرىدۇ.
18) بىلىمسىزلىك جاپاسىنى تارتقۇچى جانلىقلارغا
19) نوم ئەقىل ـ بىلىمنى سەدىقە قىلىپ بېرىدۇ. قورقۇنچ
20) جاپاسىنى تارتقۇچى جانلىقلارغا قورقمايدىغان
21) كۆڭۈلنى سەدىقە قىلىپ بېرىدۇ. بۇ مېھرى ـ شەپقەتلىك
22) كۆڭۈلگە تايىنىپ سەدىقە بىرامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
23) ئۈچىنچى، ئارزۇسىز كۆڭۈلگە تايىنىپ، سەدىقە
24) بىرامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، ئارزۇسىز
25) كۆڭۈل يەنە قايسىدۇر دېگەندە، ئارزۇسىز

IV: 9a (noom törtünch toquz)

217. 1) köngül ärsär, qltï bushï birgülük ädingä
2) tawarïnga, ol ädig tawarïgh tägintächi
3) dintarnïng säwinch utlï birmäkingä, kin

4) asuntaqï tüshingä utlïsïnga, bu üchägü-
5) kä ilinmämäk yapşïnmamaq ärür. inchip bodistw-
6) lar bu muntagh yanglïgh ilinchsiz tutunchsuz
7) kösüshsüz köngülläri üzä alqu äd tawar-
8) larïn alkuqa birtäg isirkänchsizin
9) tïdarlar ïdalayurlar, bushï birürlär. bu
10) ärür kösüshsüz köngülkä tayanïp bushï
11) bramitïgh bütürmäk. törtünch tïnlghlar-
12) ïgh özkä ichkärmäkkä tayanïp
13) bushï bramitïgh nätägin bütürürlär,
14) [tïnlghlarïgh özkä ichkärmäk ymä] qayu ärür tip tisär, tïnlghlarïgh özkä
15) ichkärmäk ärsär, qltï äd tawar birmäk

تۆتىنچى (تۈپلەم) توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

217. 1) كۆڭۈل بولسا، سەدىقە بېرىدىغان مال ـ
2) دۇنياغا، ئۇ مال ـ دۇنيالار تەگكۈچى
3) دىندارلارنىڭ سۆيۈنۈش ۋە ئالقىش بەرمىكىگە، (ئۇنىڭ) كېيىنكى
4) دۇنيادىكى پايدا ـ نەتىجىسىگە ـ بۇ ئۈچىگە
5) ئېسىلىۋالماسلىق، يېپىشىۋالماسلىقتۇر. شۇنداق قىلىپ، بودىساتۋا ـ
6) لار بۇ خىل ئىلىنغۇسىز، تۇتقۇسىز،
7) ئارزۇسىز كۆڭۈللىرى بىلەن بارلىق مال ـ دۇنيا ـ
8) لارنى ھەممىگە بىردەك ئىچ ئاغرىتماستىن
9) بېرىدۇ، تۆھپە قىلىدۇ، سەدىقە بېرىدۇ. بۇ
10) ئارزۇسىز كۆڭۈلگە تايىنىپ، سەدىقە
11) بىرامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. تۆتىنچى، جانلىقلارنى
12) ئۆزىگە قاراتماقتا تايىنىپ،
13) سەدىقە بىرامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
14) جانلىقلارنى ئۆزىگە قاراتماق يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، جانلىقلارنى ئۆزىگە
15) قاراتماق بولسا، مال ـ دۇنيا بەرمەك بىلەن،

16) üzä, säwiglig sözlämäk üzä, ädgükä
17) mängigä yartmaq üzä, bir ishlig
18) bolmaq üzä bu tört türlüg oghurïn
19) ärür. inchip budistwlar bu muntagh yang-
20) ïn tïnlghlarïgh özläringä ichkärkälir üchün
21) ädlärin tawarlarïn biliklärin ädrämlärin
22) al altagh usanmaqlarïn anchaqïa ymä
23) isirkämätin barcha yunglayurlar tïdarlar
24) ïdalayurlar. bu ärür tïnlghlarïgh özkä

16) ئامراقلىق قىلىپ سۆزلىمەك بىلەن، ئەزگۈگە،
17) خۇشاللىقتا ئىگە قىلماق بىلەن، بىر ئىشلىق
18) بولماق بىلەن ـ بۇ تۆت تۈرلۈك سەۋەبنى
19) كۆرسىتىدۇ. شۇنداق قىلىپ بۇدىساتۋالار مۇنداق يوسۇن
20) بىلەن جانلىقلارنى ئۆزلىرىگە تارتقىلى بولىدىغانلىقى ئۈچۈن،
21) ماللىرىنى، دۇنيالىرىنى، بىلىملىرىنى، ئەردەملىرىنى،
22) چارە ـ تەدبىر ئىشەنچلىرىنى شۇڭلاشقا يەنە
23) ئىچ ئاغرىتماستىن ئىشلىتىدۇ، (ئۇنىڭدىن) ۋاز
24) كېچىدۇ. بۇ جانلىقلارنى ئۆزىگە

IV. 9b

ب

218. 1) ichkärmäkläringä tayanïp bushï bramitïgh
2) bütürmäk, bishinch tükäl bilgä bilikig kösümäkkä
3) tayanïp bushï bramitïgh nätägin bütürürlär,
4) tükäl bilgä bilikig kösümäk ymä qayu ärür
5) tip tisär, tükäl bilgä bilik ärsär, qltï
6) burxan qutïn bulmïsh kshan ödki alqu
7) nomlarïgh baqshïsïzïn nomchïsïzïn
8) kätün tuyunmïsh kkirsiz arïgh aqïnsïz bilgä
9) bilik ärür. kösämäk ärsär, ol antagh kkirsiz
10) arïgh aqïghsïz bilgä bilikig bütürkäli
11) tawranmaq ärür. inchip bodistwlar bu
12) muntagh yangïn kkirsiz arïgh aqïghsïz bilgä
13) bilikig kösämäkläri üzä, alquqa äd
14) qanghuluq tözün, yana adïnlar tayaghïnga
15) turmïsh töznüng kkirlig aqïghlïgh bolükintä
16) tuyulmïsh äsük armaq igit yanglugh yïlï-
17) yu tört blgürmish yoq tözlüg nomlarnïng
18) yoq qurugh tözlügin tuyunu bilinü tolun bütmish
19) chin kirtü tözün, yana adïnlar tayagh-
20) ïnga turmïsh töznüng kkirsiz arïgh aqïghsïz

218. 1) تارتماقلىرىغا تايىنىپ، سەدىقە بىرامىتىنى
2) پۈتتۈرمەكتۇر. بەشىنچى، تولۇق ئەقىل ـ بىلىمنى كۆزلىمەككە
3) تايىنىپ، سەدىقە بىرامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
4) تولۇق ئەقىل ـ بىلىمنى كۆزلىمەك يەنە قايسىدۇر
5) دېگەندە، تولۇق ئەقىل ـ بىلىم بولسا،
6) بۇرخان قۇتىغا ئېرىشكەن ۋاقىت ـپەيتتە، بارلىق
7) نوملارنى ئۇستازسىز، نومچىسىز
8) پۈتۈنلەي تۇيۇنغان، كىرسىز، پاكىز، ئاقمايدىغان ئەقىل ـ
9) بىلىمدۇر. كۆزلىمەك بولسا، شۇنداق كىرسىز،
10) پاكىز، ئاقمايدىغان ئەقىل ـ بىلىمنى پۈتتۈرۈشكە
11) ھەرىكەت قىلماقتۇر. شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋالار
12) مۇنداق يوسۇندا، كىرسىز، پاكىز، ئاقمايدىغان ئەقىل ـ
13) بىلىمنى كۆزلىمەكلىرى بىلەن ھەممىنى مال ـ دۇنياغا
14) قاندۇرىدىغان ماھىيەت، يەنە باشقىلارنىڭ ياردىمىگە
15) چۈشۈپ قالغان ماھىيەتنىڭ كىرلىك، ئاقمايدىغان بۆلىكىدە
16) تۇيۇنغان يوشۇرۇن ـ يالغان، ساختا يوسۇندا يورۇپ،
17) تۆت بەلگە بەرگەن يوق ماھىيەتلىك نوملارنىڭ
18) يوق ـ قۇرۇق ماھىيىتىنى تۇيۇپ بىلىپ، تولۇق پۈتكەن
19) چىن ـ ھەقىقىي ماھىيەت، يەنە باشقىلارنىڭ ياردىمىگە
20) چۈشۈپ قالغان ماھىيەتنىڭ كىرسىز، پاكىز، ئاقمايدىغان

21) bölükintä tuyulmïsh chin kirtü chïnlayu nom üzä
22) blgürmish bir tözlüg nomlarnïng soqanchïgh
23) birin ötkürüp ongarïp, ötrü alqu äd-
24) läringä tawarlarïnga ilinmäksiz yapshïnmaq-
25) sïz bolup alqu tïnlgh oghlanïnga birtäg

21) بۆلـىكـىدە تۇيۇنغان چىن ـ ھەقىقىي چىنلاشتۇرۇلغان نوم
22) بىلـەن بەلگە كۆرسەتكەن بىر ماھىـيـەتـلـىك نوملارنىڭ يىقىملىق
23) بىرىنى تاللىۋېلىپ ئۇنى راۋانلاشتۇرۇپ، ئاندىن بارلىق
24) مال ـ دۇنيالىرىغا ئېسىلىۋالمايدىغان، يېپىشىۋالمايدىغان
25) بولۇپ، بىردەك بارلىق جانلىق ئوغۇللىرى ئۈچۈن

Ⅳ. 10a (noom törtünch ülüsh on)

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئونىنچى (ياپراق) ئا

219. 1) isirkänchsizin tïdarlar ïdalayurlar, bushï
2) birürlär. bu ärür tükäl bilgä bilikig
3) kösämäkkä tayanïp bushï bramitïgh bütürmäk
4) bu titir. tüzünlär oghlïya, bu bish türlüg
5) nomlarqa tayanïp ang ilki bushï bramitïgh
6) tükäl bütürmäk. yana ymä bodistw-
7) lar bish türlüg nomlarqa tayanïp ikinti
8) chxshapt bramitïgh tükäl bütürürlär. qayular
9) ol bish tip tisär, inchä qltï ang ilki üch
10) türlüg qïlïnchlarïgh arïtmaqqa tayanïp,
11) ikinti tïnlghlarïgh örlätgülük bushurghuluq
12) tïltaghlarïgh qïlmamaqqa tayanïp, üchünch
13) yawlagh yollarïgh bkläp ädgü yollarïgh achmaq-
14) qa tayanïp, törtünchä arxant bratiykä bud-
15) lar orun yatïn ärtmäkkä tayanïp, bishinch
16) alqu ädgü nomlarïgh tolu tükäl qïlmaqqa
17) tayanïp. bu ärür bish, munta yämä budistw-
18) lar ang ilki üch türlüg qïlïnchlarïgh
19) arïtmaqqa tayanïp, chxshapt bramitïgh
20) nätägin bütürürlär, üch türlüg qïlïnchlarïgh
21) arïtmaq ymä qayu ärür tip tisär, üch türlüg
22) qïlïnchlarïgh arïtmaq ärsär, qltï ät özün
23) özlüglärig ölürmämäk, adïnaghunung tawar-
24) ïn küchäp almamaq oghurlamamaq, adïnlar-
25) nïng

219. 1) (مال ـ دۇنيالىرىدىن) ئەندىشىسىز ۋاز كېچىدۇ، (ئۇنى) سەدىقە قىلىپ
2) بېرىدۇ. بۇ تۇگەل ئەقىل ـ بىلىمنى
3) كۆزلىمەككە تايىنىپ سەدىقە برامىتىنى پۈتتۈرمەك
4) دېيىلىدۇ. ئېسىللار ئوغلى، بۇ بەش تۈرلۈك
5) نومغا تايىنىپ ئەڭ ئالدى بىلەن سەدىقە برامىتىنى
6) تۈگەل پۈتتۈرمەكتۇر، يەنە بۇدىساتۋالار،
7) بەش تۈرلۈك نومغا تايىنىپ ئىككىنچى
8) پەرھىز برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرگىلى بولىدۇ.
9) بۇ بەش تۈرلۈك قايسىلار دېگەندە، شۇنداق قىلىپ ئەڭ ئالدىنقىسى، ئۈچ
10) تۈرلۈك قىلىقنى پاكلاشتۇرماققا تايىنىش؛
11) ئىككىنچى، جانلىقلارنى غەزەپلەندۈرىدىغان، غەمگە سالىدىغان
12) سەۋەبلەرنى قىلماسلىققا تايىنىش؛ ئۈچىنچى،
13) يامان يوللارنى توسۇپ، ئەزگۈ يوللارنى ئاچماققا
14) تايىنىش؛ تۆتىنچى، ئارخانت، براتيېكا بۇتلارغا
15) ئورۇن ـ جاي سالماققا تايىنىش؛ بەشىنچى،
16) بارلىق ئەزگۈ نوملارنى تولۇق ـ تۈگەل قىلماققا
17) تايىنىشتۇر. بەش تۈرلۈكى مانا شۇلاردۇر. بۇنىڭدا بۇدىساتۋالار
18) ئەڭ ئالدى بىلەن ئۈچ تۈرلۈك قىلىقنى
19) پاكلاشتۇرماققا تايىنىپ پەرھىز برامىتىنى قانداق
20) پۈتتۈرىدۇ، ئۈچ تۈرلۈك قىلىقنى
21) پاكلاشتۇرماق يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، ئۈچ تۈرلۈك
22) قىلىقنى پاكلاشتۇرماق بولسا ۋۇجۇدنى،
23) جانلىقنى ئۆلتۈرمەسلىك، باشقىلارنىڭ ماللىرىنى
24) زورلۇق بىلەن ئالماسلىق، ئوغرىلىماسلىق، باشقىلار ـ
25) نىڭ

220. 1) yutuzïnga yapshïnmamaq, tilin äsüklämämäk,
2) chasut chasurmamaq, irig sarsïgh saw söz-
3) lämämäk, asghanchulamamaq köngülin adïn
4) kishining ädgüsingä azlanmamaq künilä-
5) mämäk, öwkä köngül tutmamaq, öwkälämämäk,
6) trs körüm öritmämäk ärür. inchip budistw-
7) lar bu muntagh yangïn ät'özdäki tiltäki
8) köngültäki qïlïnchlarïgh kkirsiz tapchasïz
9) arïtmaqlarï üzä ötrü chxshapt
10) bramitïgh arïghïn süzügin küzätürlär tutar-
11) lar. bu ärür üch türlüg qïlïnchlarïgh
12) arïtmaqqa tayanïp chxshapt bramitïgh
13) bütürmäk. ikinti tïnlghlarïgh örlätgü-
14) lüg bushurghuluq tïltaghlarïgh qïlmamaqqa
15) tayanïp chxshapt bramitïgh nätägin
16) bütürürlär, tïnlghlarïgh örlätgülük bushurghu-
17) luq tïltaghlarïgh qïlmamaq ymä qayu ärür
18) tip tisär, tïnlghlarïgh örlätgülük
19) bushurghuluq tïltaghlarïgh qïlïnmamaq ärsär, qltï
20) adïnlarïgh sökmämäk toqïmamaq sïqmamaq
21) tangmamaq ürkitmämäk qorqïtmaq solama-
22) maq bäklämämäk achurmamaq susatmamaq quyash-
23) ta tulïghta ämgätmämäktä ulatï
24) tïltaghlarïgh qïlmamaq ärür. inchip budistw-
25) lar bu muntagh yangïn tïnlghlarïn bushurghuluq

Ⅳ. 11a (noom törtünch bir ygrmi)

221. 1) ämgätgülük tïltaghlarïgh qïlmamaqlarï üz-
2) ä ötrü chxshaptïgh arïghïn süzügin
3) yazïnchsïzïn tutarlar küzätürlär.

220.1) رەپىقلىرىگە يېپىشىۋالماسلىق، گەپنى يوشۇرماسلىق،
2) تۆھمەت چاپلىماسلىق، قوپال ـ سېسىق
سۆزلەرنى سۆز ـ
3) لىمەسلىك، مەسخىرە كۆڭلى بىلەن باشقا
4) كىشىلەرنىڭ ياخشىلىقىدىن قىزغانماسلىق،
(باشقىلارنى) كۆنلىمەسلىك
5) غەزەپ كۆڭۈل تۇتماسلىق، غەزەپلەنمەسلىك،
6) تەرس كۆرۈملەر (قارشى نۇقتىئىنەزەرلەر) نى
كۆپەيتمەسلىكتۇر. شۇنداق قىلىپ، بۇددىستۋا ـ
7) لار مۇشۇنداق يوسۇندا ۋۇجۇدتىكى، تىلدىكى،
8) كۆڭۈلدىكى قىلىقلارنى كىرسىز
9) پاكلاشتۇرماقلىرى بىلەن، ئاندىن پەرھىز
10) برامىتىنى پاكىز، سۈزۈكلۈك بىلەن مۇھاپىزەت قىلىدۇ،
11) تۇتىدۇ. بۇ ئۈچ تۈرلۈك قىلىقنى
12) پاكىزلاشتۇرۇشقا تايىنىپ، پەرھىز
13) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. ئىككىنچى، جانلىقلارنى
غەزەپكە سالىدىغان،
14) غەمگە سالىدىغان سەۋەبلەرنى قىلماسلىققا
15) تايىنىپ پەرھىز برامىتىنى قانداق
16) پۈتتۈرىدۇ، جانلىقلارنى غەزەپكە سالىدىغان،
غەمگە سالىدىغان
17) سەۋەبلەرنى قىلماسلىق يەنە قايسىلاردۇر
18) دېگەندە، جانلىقلارنى غەزەپكە سالىدىغان،
19) غەمگە سالىدىغان سەۋەبلەرنى قىلماسلىق بولسا،
20) باشقىلارنى سۆكمەسلىك، ئۇرماسلىق، سىقماسلىق،
21) قورقۇتماسلىق، ئۈركۈتمەسلىك، سولىماسلىق،
22) باغلاپ قويماسلىق، ئاچ قالدۇرماسلىق،
ئۇسساتماسلىق، قۇياش ـ
23) تا (ئىسسىقتا)، سوغۇقتا جاپاغا سالماسلىق قاتارلىق
24) سەۋەبلەرنى قىلماسلىقتۇر. شۇنداق قىلىپ بۇددىستۋا ـ
25) لار مۇنداق يوسۇندا جانلىقلارنى غەمگە سالىدىغان،

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئون بىرىنچى (ياپراق) ئا

221.1) جاپاغا سالىدىغان سەۋەبلەرنى قىلماسلىقلىرى بىلەن،
2) ئاندىن پەرھىزنى پاكىز، سۈزۈكلۈك بىلەن
3) گۇناھسىز ھالدا تۇتىدۇ، مۇھاپىزەت قىلىدۇ.

4) bu ärür tïnlghlarïgh örlätgülük bushurghuluq
5) tïltaghlarïgh qïlmamaqqa tayanïp chxshapt
6) bramitïgh bütürmäk. üchünch yawlagh yollar-
7) ïgh bkläp ädgü yollarïgh achmaqqa
8) tayanïp chxshapt bramitïgh nätägin bütürür-
9) lär, yawlagh yollarïgh bkläp ädgü yollar-
10) ïgh achmaq ymä qayu ärür tip tisär, yawlagh
11) yollar ärsär, tamu prit yïlqï asurï
12) yolï ärür. ädgü yollar ärsär, tngri
13) yiri kişi azunï ärür. inchip budistw-
14) lar bu tört yawlagh yollarqa barghu-
15) luq ayïgh qïlïnchlarïgh kntü özläri qïlmaz-
16) lar, yana adïnaghuqa ymä ayïp qïltur-
17) mazlar. ol ayïgh qïlïnchlarïgh bodistwlar
18) kntü özläri qïlmamaqlarï üzä
19) ötrü tört türlüg yawlagh yollarïgh kntü-
20) läringä brmämish bolur. yana adïnlarqa
21) ymä qïltürmamaqlarï üzä adïnlarqa ymä
22) bklämish bolur. bu iki türlüg yollarqa

23) barghuluq ädgü qïlïnchlarïgh kntü özläri
24) ymä qïlurlar, yana adïn adïnaghuqa ymä qïlturur-
25) lar

4) بۇ جانلىقلارنى غەزەپكە سالىدىغان، غەمگە سالىدىغان
5) قىلىقلارنى قىلماسلىققا تايىنىپ، پەرھىز
6) برامىتىنى پۈكتۈرمەكتۇر. ئۈچىنچى، يامان يوللار -
7) نى توسۇپ، ئەزگۈ يوللارنى ئاچماققا
8) تايىنىپ، پەرھىز برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
9) يامان يوللارنى توسۇپ، ئەزگۈ يوللار -
10) نى ئاچماق يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، يامان
11) يوللار بولسا، دوزاخ، ئالۋاستى، هايۋان، شەيتان
12) يولىدۇر. ئەزگۈ يوللار بولسا، تەڭرى
13) يېرى، ئىنسانلار دۇنياسىدۇر. شۇنداق قىلىپ بۇدىساتۋا -
14) لار بۇ تۆت يامان يولغا بارىدىغان
15) يامان قىلىقلارنى شەخسەن ئۆزلىرى قىلمايدۇ،
16) باشقىلارغىمۇ ئېيتىپ قىلدۇرمايدۇ.
17) ئۇ ئەسكى قىلىقلارنى بۇدىساتۋالار
18) شەخسەن ئۆزلىرى قىلماسلىقلىرى بىلەن بىللە،
19) تۆت تۈرلۈك يامان يولدىن
20) ئۆزلىرىنى توسىدۇ. يەنە باشقىلارغىمۇ
21) قىلدۇرماسلىقلىرى بىلەن بىللە، باشقىلارغىمۇ
22) (ئۇ يولنى) توسۇپ قويىدۇ. كېيىنكى ئىككى
تۈرلۈك يولغا
23) بارىدىغان ئەزگۈ قىلىقلارنى شەخسەن ئۆزلىرى
24) قىلىدۇ، يەنە باشقىلارغىمۇ قىلدۇرى -
25) دۇ.

IV. 11b

ب

222. 1) ol ädgü qïlïnchlarïgh budistwlar kntü öz-
2) läri qïlmaq üzä, bu iki türlüg ädgü
3) yollarïgh kntü özläringä achmïsh bolur.
4) yana adïnlarïgh ymä qïlturmaqlarï üzä,
5) adïnaghuqa ymä acha birmish bolur. bu
6) muntagh yangïn ayïgh törülärtin kntü
7) özläri tïdïnïp adïnlarïgh ymä tïdïp
8) ädgü törülärtä kntü özläri yaratïnïp
9) adïnlarïgh ymä yaratïp, yawlagh yollar qapïghïn
10) bkläp, ädgü yollar qapïghïn acha birmäklär-
11) i üzä, ötrü chxshapt bramitïgh yazïnch-
12) sïz arïgh tutarlar küzätürlär. bu ärür

222. 1) ئۇ ئەزگۈ قىلىقلارنى بۇدىساتۋالار شەخسەن ئۆز -
2) لىرى قىلماق بىلەن بىللە بۇ ئىككى تۈرلۈك ئەزگۈ
3) يوللارنى شەخسەن ئۆزلىرىگە ئاچىدۇ.
4) يەنە باشقىلارغىمۇ قىلدۇرماسلىقلىرى بىلەن بىللە
5) باشقىلارغىمۇ ئېچىپ بەرمەيدۇ. بۇ
6) يوسۇندا يامان ئادەتلەردىن شەخسەن
7) ئۆزلىرى ۋاز كېچىپ، باشقىلارنىمۇ ۋاز كەچتۈرۈپ،
8) ئەزگۈ ئادەتلەر بىلەن شەخسەن ئۆزلىرىنى ئادەتلەندۈرۈپ،
9) باشقىلارنىمۇ ئادەتلەندۈرۈپ، يامان يوللارنىڭ ئىشىكىنى
10) ئېتىپ، ئەزگۈ يوللارنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ
بەرمەكلىرى
11) بىلەن ئاندىن پەرھىز برامىتىنى گۇناھسىز
12) تۇتىدۇ، مۇھاپىزەت قىلىدۇ. بۇ

13) yawlagh yollarïgh bkläp ädgü yollarïgh ach-
14) maqqa tayanïp chxshapt bramitïgh bütürmäk,
15) törtünch arxant pratiyka butlar orun
16) yatïn ärtmäkkä tayanïp chxshapt bramit-
17) ïgh nätägin bütürürlär, arxant pratiyka but-
18) lar orun yatïn ärtmäk ymä qayu
19) ärür tip tisär, arxant bratiyka but-
20) lar orun ärsär, qltï alqu nomugh altï
21) biliklär üzä adïrtlamaq, nom-
22) larta yana kishi mänsizin bilip nom mänsiz-
23) in bilmämäk mn tip atqanmaqïn tarqarïp,
24) nom tip atqanmaqïn tarqarmamaq tarqarïp,
25) bishrunmaq yollarta käymäk yolugh ish-

(13 يامان يوللارنى توسۇپ، ئەزگۇ يوللارنى ئاچ-
(14 ماققا تايىنىپ، پەرھىز برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
(15 تۆتىنچى، ئارخانت، براتيىكابۇتلارغا ئورۇن-
(16 جاي ياسىماققا تايىنىپ، پەرھىز برامىتىد-
(17 نى قانداق پۈتتۈرىدۇ، ئارخات براتيىكابۇتلار-
(18 غا ئورۇن - جاي ياسىماق يەنە قايسى-
(19 لاردۇر دېگەندە، بارلىق نومنى ئالتە
(20 بىلىملەر بىلەن پەرقلەندۈرمەك، نوم-
(21 لاردىكى كىشى مەنىسىزىنى بىلىپ، نوم مەنىسىزىنى
(22 بىلمەيمەن دەپ باغلانماقنى⑯ تارقىتىپ،
(23 نوم دەپ باغلانماقنى تارقاتماسلىقنى تارقىتىپ،
(24 ۋايىغا يەتمەك يولىدا يوقىتىش يولىنى ئىش-

IV. 12a (noom törtünch iki ygrmi)

223. 1) lätmätin tarqarmaq yolugh ishlätmäk, tar-
2) qarmaq yol ichintä yana kkirlig
3) biligsiz biligig kitärip, kkirsiz bilig-
4) siz biligig kitärmämäk, nizwanilar
5) adartmaqïn tarqarïp bilgülük nomlar
6) adartmaqïn tarqarmamaq ärür. inchip
7) budistwlar bu muntagh yanglïgh ishlärtä, alqu
8) nomugh säkiz biliglär üzä adïrtlamaq.
9) adïrtlamïsh nomlarta yana kishi mänsizin
10) nom mänsizin ikägüni birlä bilip, bu ikägü-

11) ni adïra biltächi bilgä biligkä ymä ilinmäk
12) yapshïnmaq mn tip atqanmaqïn ymä birlä
13) tarqarmaq, körmäk bishrunmaq yollar ichintä
14) käymäk yolugh, tarqarmaq yolugh birlä ish-
15) lätmäk, birlä ishlätdüktä yana kkirlig
16) kkirsiz iki türlüg biligsiz biliglärig
17) birlä kitärmäk, nizwanilar adartmaqïn
18) bilgülüg nomlar adartmaqïn ikägüni birlä

19) birtäm tarqarmaqta ulatï ädgü törülärtä
20) turmaqlarï üzä ol ol kichig kölüglüg
21) tüzünlärning orun yatïn ärtip

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئون ئىككىنچى (ياپراق) ئا

(1.223 لەتمەستىن، تارقاتماق يولىنى ئىشلەتمەك، تار-
(2 قاتماق يولىدا يەنە كىرلىك
(3 بىلىمسىز بىلىمنى كەتكۈزۈپ، كىرسىز بىلىم-
(4 سىز بىلىمنى كەتكۈزمەسلىك، نىزۋانىلارنى
(5 پەرقلەندۈرمەكنى تارقىتىپ، بىلىشكە تېگىشلىك نوملارنى
(6 پەرقلەندۈرۈشنى تارقاتماسلىقتۇر. شۇنداق قىلىپ
(7 بۇدىساتۋالار، مۇشۇنداق يوسۇندا ئىشلىگەندە، بارلىق
(8 نومنى سەككىز بىلىم بىلەن پەرقلەندۈرمەك،
(9 پەرقلەندۈرۈلگەن نوملاردىكى كىشى مەنىسىزىنى،
(10 نوم مەنىسىزىنى - بۇ ئىككىسىنى بىللە بىلىپ،
بۇ ئىككى-
(11 سىنى ئايرىپ بىلگۈچى ئەقىل - بىلىمگە ئېسىلمەن،
(12 يېپىشىمەن دەپ باغلانماقنىمۇ بىللە
(13 تارقاتماق، كۆرمەك، ۋايىغا يەتمەك يوللىرى ئىچىدە،
(14 يوقىتىش يولىنى، تارقاتماق يولىنى بىللە ئىش-
(15 لەتمەك، بىللە ئىشلەتكەندە يەنە كىرلىك،
(16 كىرسىز ئىككى تۈرلۈك بىلىمسىز بىلىملەرنى
(17 بىللە كەتكۈزمەك، نىزۋانىلارنى پەرقلەندۈرۈشنى
(18 بىلىدىغان نوملارنى پەرقلەندۈرۈشنى - بۇ
ئىككىسىنى بىللە
(19 بىر يولدىلا تارقاتماق، شۇنداقلا ئەزگۇ ئادەتلەرگە
(20 ئادەتلەنمەكلىرى بىلەن ئۇ كىچىك ھارۇلىق
(21 ئېسىلزادىلەرنىڭ ئورۇن - جايلىرىنى ياساپ،

22) ötrü chaxshaptïgh yazïnchsïz arïgh küzätür-
23) lär tutarlar. bu ärür arqant pratyikä but-
24) lar ornïntïn ärtmäkkä tayanïp chxshapt

22) ئاندىن پەرھىزنى گۇناھسىز ، پاكىز مۇھاپىزەت قىلىدۇ ،
23) تۇتىدۇ. بۇ ئارخات براتىيكابۇتلار
24) ئورۇنلىرىنى پۇتكۇزمەككە تايىنىپ، پەرھىز

Ⅳ. 12b

ب

224. 1) bramitïgh bütürmäk. bishinch alqu ädgü
2) nomlarïgh tolu tükäl qïlmaqqa tayanïp
3) chxshapt bramitïgh nätägin bütürürlär,
4) alqu ädgü nomlarïgh tolu tükäl qïlmaq ymä
5) qayu ärür tip tisär, alqu ädgü nomlar
6) ärsär, iki türlüg titir. bir buyan ädgü
7) qïlïnch arqalïgh ädgü nomlar, ikinti
8) bilgä bilig arqalïgh ädgü nomlar, buyan
9) ädgü qïlïnch arqalïgh ädgü nomlar ärsär,
10) qltï öngräki bish bramitlar ärür. bilgä
11) bilig arqalïgh ädgü nomlar ärsär, kinti
12) biş bramitlar ärür. azu ymä alqu ädgü
13) nomlar ärsär, bir öz ät'özkä asïgh tusu
14) qïlmïş tözlüg ädgü nomlar, ikinti adï-
15) naghugha asïgh tusu qïlmaq tözlüg ädgü nom-
16) lar ärür. öz ät'özkä asïgh tusu qïlmaq
17) tözlüg ädgü nomlar ärsär, on bramitlar
18) yïti qïrq türlüg tuyunmaq bölügüg nomlar
19) ärür. adïnaghuqa asïgh tusu qïlmaq tözlüg
20) ädgü nomlar ärsär, tört türlüg ichkärmäk-
21) lär, tört türlüg ülgüsüz köngüllär ärür.
22) inchip bodistwlar bu muntagh yanglïgh ädgü nom-
23) larïgh alqunï tolu tükäl qïlmaqlarï üzä
24) ötrü chxshaptïgh yazïnchsïz arïgh tutarlar
25) közätürlär.

224. 1) برامىتنى پۇتتۇرمەكتۇر. بارلىق ئەزگۇ
2) نوملارنى تولۇق ـ تۆگەل قىلماققا تايىنىپ
3) پەرھىز برامىتىنى قانداق پۇتتۇرىدۇ،
4) بارلىق نوملارنى تولۇق ـ تۆگەل قىلماق يەنە
5) قايىسىلاردۇر دېگەندە، بارلىق ئەزگۇ نوملار
6) بولسا، ئىككى تۈرلۈك دېيىلىدۇ. بىرى بۇيان، ئەزگۇ
7) قىلىق تايانچىسى ئەزگۇ نوملار، ئىككىنچىسى
8) ئەقىل ـ بىلىم تايانچىسى ئەزگۇ نوملار. بۇيان،
9) ئەزگۇ تايانچىسى ئەزگۇ نوملار بولسا،
10) ئالدىنقى بەش تۈرلۈك برامىتتۇر. ئەقىل ـ
11) بىلىم تايانچىسى ئەزگۇ نوملار بولسا، كېيىنكى
12) بەش تۈرلۈك برامىتتۇر. ۋەھالەنكى بارلىق ئەزگۇ
13) نوملار بىرىنچى، ئۆز ۋۇجۇدىغا پايدا ـ مەنپەئەت
14) يەتكۈزگەن ماھىيەتلىك ئەزگۇ نوملار، ئىككىنچى، باش ـ
15) قىلارغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزگەن ماھىيەتلىك ئەزگۇ نوم ـ
16) لاردۇر. ئۆز ۋۇجۇدىغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزمەك
17) ماھىيەتلىك ئەزگۇ نوملار بولسا، ئون برامىت،
18) ئوتتۇز يەتتە تۈرلۈك تۇيۇنماق بۆلەكلىك نوملار ـ
19) دۇر. باشقىلارغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزمەك ماھىيەتلىك
20) ئەزگۇ نوملار بولسا، تۆت تۈرلۈك ئۆزىگە تارتماق،
21) تۆت تۈرلۈك چەكسىز كۆڭۈلدۇر.
22) شۇنداق قىلىپ بۇدىساتۋالار بۇ خىل ئەزگۇ نوم ـ
23) لارنىڭ ھەممىسىنى تولۇق ـ تۆگەل قىلماقلىرى بىلەن
24) ئاندىن پەرھىز برامىتىنى گۇناھسىز، پاكىز تۇتىدۇ،
25) مۇھاپىزەت قىلىدۇ.

Ⅳ. 13a (noom törtünch üch ygrmi)

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئون ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

225. 1) bu ärür alqu ädgü nomlarïgh tolu tükäl qïlghu-
2) qa tayanïp chxshapt bramitïgh bütürmäk.
3) bu titir tüzünlär oghlïya, bish tür-

225. 1) مانا بۇ بارلىق ئەزگۇ نوملارنى تولۇق تۆگەل قىلىش ـ
2) قا تايىنىپ پەرھىز برامىتىنى پۇتتۇرمەك
3) دېيىلىدۇ. ئېسىللار ئوغلى، مانا بۇ بەش تۈر ـ

4) lüg nomlarqa tayanïp ikinti chxshapt
5) bramitïgh tükäl bütürmäk. yana ymä bodistw-
6) lar bish türlüg nomlarqa tayanïp üchünch
7) särinmäk bramitïgh tükäl bütürürlär.
8) qayular ol bish tip tisär, inchä qltï
9) ang ilki azlï öwkäli nizwanilarïgh
10) käymäkkä tayanïp, ikinti kntü inchip

11) mängisin tilämätin ät'özlärin isig öz-

12) lärin isirkämämäkkä tayanïp, üchünch
13) ämgäkkä tostuqta öngrä azuntaqï
14) qïlïnchlarïgh saqïnïp säringäli umughqa tayanïp,

15) törtünch tïnlghlar ädgüsiz bütürkälir üchün,
16) ädgü ögli yrlïqanchuchï köngül öritmäkkä
17) tayanïp, bishinch tärängtä täräng toghmaq-
18) sïz nom taplaqïn bulmaqqa tayanïp.
19) bu ärür bish. munta ymä budistwlar
20) ang ilki azlï öwkäli nizwanilarïgh
21) käymäkkä tayanïp särinmäk bramitïgh nätägin
22) bütürürlär, azlï öwkäli nizwanilar-
23) ïgh käymäk ymä qayu ärür tip tisär, az-
24) lï öwkäli nizwanilarïgh käymäk ärsär,

4) لۇك نومغا تايىنىپ ئىككىنچى پەرھىز
5) برامىتىنى تۇگەل پۈتتۈرمەكتۇر. يەنە بۇدىساتۋالار
6) بەش تۈرلۈك نوملارغا تايىنىپ ئۈچىنچى
7) سەبرە قىلماق برامىتىنى تۇگەل پۈتتۈرىدۇ.
8) ئۇ بەشى قايسىلاردۇر دېگەندە، شۇنداق قىلىپ،
9) ئەڭ ئالدىنقىسى، ئېزىش ۋە غەزەپلىنىش نىزۋانلىرىنى
10) يوقىتىشقا تايىنىپ؛ ئىككىنچى، ئۆزىنىڭ
خاتىرجەملىكىنى،
11) خۇشاللىقىنى تىلىمەستىن، ۋۇجۇدىنى،
ئىسسىق جېنىد-
12) نى ئايىماسلىققا تايىنىپ؛ ئۈچىنچى،
13) جاپاغا ئۇچرىغاندا، بۇرۇنقى زاماندىكى
14) قىلمىشلىرىنى ئەسلەپ، سەبرە قىلىشقا،
ئۈمىدكە تايىنىپ؛
15) تۆتىنچى، جانلىقلارنىڭ ئەزگۈسىنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن،
16) ئەزگۈ نىيەتلىك، مېھرىبانلىق كۆڭۈل تۇرغۇزماققا
17) تايىنىپ؛ بەشىنچى، ناھايىتى چوڭقۇر، تۇغۇلمايدىغان
18) نومغا ئۇيغۇن كېلىشنى قولغا كەلتۈرمەككە تايىنىپ.
19) بەشى شۇلاردۇر. بۇنىڭدا يەنە بۇدىساتۋالار
20) ئەڭ دەسلەپكىسى، ئېزىش ۋە غەزەپلىنىش نىزۋانلىرىنى
21) يوقىتىشقا تايىنىپ، سەبرە قىلماق برامىتىنى قانداق
23) پۈتتۈرىدۇ، ئېزىش ۋە غەزەپلىنىش نىزۋانلىرىنى
24) يوقىتىش يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، ئېزىش
25) ۋە غەزەپلىنىش نىزۋانلىرىنى يوقىتىش بولسا،

IV. 13b

226. 1) qltï ät'özli isig özli üzäki
2) butulmaq yapshïnmaqïgh yana ämgättächi-
3) lärkä qor qïltachïlarqa bulghanmaq
4) qaqïmaqïn basmaq küchsirätmäk ärür.
5) inchip bodistwlar bu muntagh yangïn
6) kntü özlärin isig özläri
7) üzäki azlanmaqïn tutïnqlanmaqïn
8) özlärini özlättächi bulghadachï-

9) larqa öwkälänmäkin qaqïmaqïn basmaq-
10) larï küchsirätmäkläri üzä ötrü
11) öztä örükilärning basïnchïn ayïnchïn

ب

226 .1) ۋۇجۇد بىلەن ئىسسىق جانغا
2) ئېسىلىۋالماق، يېپىشىۋالماقنى، يەنە جاپا سالغۇ-
3) چىلار، زىيان سالغۇچىلار بىلەن قارشىلىشىش،
4) ئۇلارغا غەزەپلەنمەكنى باسماق، ئاجىزلاشتۇرماقتۇر.
5) شۇنداق قىلىپ بۇدىساتۋالار، بۇنداق يوسۇن بىلەن
6) شەخسەن ئۆزىنى، ئىسسىق جېنىنى
7) ئەتىۋارلىماق، ئۇنىڭغا تۇتۇلماقنى،
8) ئۆزلىرىنى خاپا قىلغۇچى، ئۆزلىرى بىلەن
قارشىلاشقۇچىلارنى،
9) غەزەپلىنىشنى، ئاچچىقلاشنى باسماقلىرى،
10) ئاجىزلاشتۇرماقلىرى بىلەن، ئاندىن
11) ئۆزىدىن يۇقىرىلارنىڭ بېسىمى، قورقۇتىشىغا،

12) öztä quïqïlarnïng todïn uchuzïn
13) ayïgh ögli yaghïlarnïng örlätmäkin
14) ämgätmäkin qop oghurïn särärlär särinür-

15) lär. bu ärür nizwanilarïgh käymäkkä
16) tayanïp särinmäk bramitïgh bütürmäk.
17) ikinti kntü inchin mängisin tilämä-

18) tin ät'özlärin isig özlärin
19) isirkämämäkkä tayanïp särinmäk
20) bramitïgh nätägin bütürürlär, kntü inch-
21) in mängisin tilämädin, ät'özlärin
22) isig özlärin isirkämämäk
23) ymä qayu ärür tip tisär, kntü inchin
24) mängizin tilämädin, ät'özlärin isig
25) özlärin isirkämämäk ärsär, qltï

12) ئۆزىدىن تۆۋەنلەرنىڭ يوقسۇللۇقى ـ نامراتلىقىغا،
13) يامان نىيەتلىك ياۋلارنىڭ غەزەپلەندۈرىشىگە،
14) جاپا چەكتۈرىشىگە كۆپ ۋاقىتلاردا سەبرە قىلىدۇ،
چىدايدۇ.
15) بۇ نىزۋانىلارنى يوقىتىشقا
16) تايىنىپ سەبرە قىلماق براميتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
17) ئىككىنچى، ئۆزىنىڭ خاتىرجەملىكىنى،
شادلىقىنى تىلە-
18) مەستىن، ۋۇجۇدىنى، ئىسسىق جېنىنى
19) ئايىماسلىقىقا تايىنىپ، سەبرە قىلماق
20) براميتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، ئۆزىنىڭ خاتىرجەملىكىنى،
21) شادلىقىنى تىلىمەستىن، ۋۇجۇدىنى،
22) ئىسسىق جېنىنى ئايىماسلىق
23) يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، ئۆزىنىڭ خاتىرجەملىكىنى،
24) شادلىقىنى تىلىمەستىن، ۋۇجۇدىنى، ئىسسىق
25) جېنىنى ئايىماسلىق بولسا،

IV. 14a (noom törtünch tört ygrmi)

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئون تۆتىنچى (ياپراق) ئا

227. 1) bish azuntaqï tïnlghlar üchün
2) öz ät'öznüng inchip mängisin intki-
3) sin yaraqïn tutmadïn, özlärin bash-

4) larïn birü isig özlärin tïda särmäk

5) särinmäk ärür. inchip budistwlar bu mun-
6) tagh ärürin bilip kntüläri inchlig
7) mängilig bolghuluq tïltaghlarta angmïntïn
8) birkiä tïnlgh inchsirägülük ämgängülük

9) ärsär. ol inchig mängig közämäzlär.

10) kntü öz ät'özläri yoqadïp adïnlar
11) ädgülüg mängilig bolghuluq ärsär, ötrü
12) öz ät'özlärin isig özlärin anchaqï-
13) a ymä isirkämäzlär. munchulayu yangïn
14) budistwlar kntülärining inchin
15) mängisin tilämädin, ät'özlärin
16) isig özlärin isirkämämäkläri üzä

227. 1) بەش دۇنيادىكى جانلىقلار ئۈچۈن،
2) ئۆز ۋۇجۇدىنىڭ تىنچلىقىنى، شادلىقىنى، ساقلىقىنى،
3) يارامىلىقىنى (كۆزدە) تۇتماستىن، ئۆزلىرىنى،
باش-
4) لىرىنى پىدا قىلىپ، ئىسسىق جانلىرىدىن
كېچىپ، سەبرە قىلماق،
5) چىدىماقتۇر. شۇنداق قىلىپ بودىساتۋالار مۇنداق
6) ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۆزلىرى خاتىرجەم،
7) خۇشال بولىدىغان سەۋەبلەر ئەزەلدىن
8) بىرى جانلىقلارنى خاتىرجەمسىزلەندۈرىدىغان،
ئۇلارغا جاپا سالىدىغان
9) بولسا، ئۇنداق خاتىرجەملىكنى، شادلىقنى ئارزۇ
قىلمايدۇ.
10) ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىنى يوقىتىش بىلەن باشقىلار
11) ئەزگۈلۈك، شادلىققا ئېرىشسە،
12) ئۆز ۋۇجۇدىنى، ئىسسىق جېنىنى زادىلا
13) ئايىمايدۇ. مۇشۇنداق يوسۇندا
14) بودىساتۋالار ئۆزلىرىنىڭ خاتىرجەملىكىنى،
15) شادلىقىنى تىلىمەستىن، ۋۇجۇدلىرىنى،
16) ئىسسىق جانلىرىنى ئايىماسلىق بىلەن

17) öztä örükilärning basïnch-
18) ïn ayïnchïn, öztä qutïqïlarnïng
19) todïn uchuzïn, ayïgh öglï yaghïlarnïng
20) örlätmäkin ämgätmäkin qop türlügin
21) särärlär särinürlär. bu ärür kntü özlär-
22) ining inchin mängisin tilämätin, ät'öz-
23) lärin isig özlärin isirkämämäkkä
24) tayanïp särinmäk bramitïgh bütürmäk.

17) ئۆزىدىن يۇقىرىلارنىڭ بېسىمىنى،
18) قورقۇتۇشىنى، ئۆزىدىن تۆۋەنلەرنىڭ
19) يوقسۇللۇقىنى ـ نامراتلىقىنى، يامان نىيەتلىك
يائۇلارنىڭ
20) غەزەپكە سالمىقى، جاپا كەلتۈرمىكى (قاتارلىق)
كۆپ تۈرلۈك
21) (زۇلۇمىغا) سەبرە قىلىدۇ، چىدايدۇ. بۇ شەخسەن
22) ئۆزىنىڭ خاتىرجەملىكى، شادلىقىنى تىلىمەستىن،
ۋۇجۇدىنى،
23) ئىسسىق جېنىنى ئايىماسلىقتا
24) تايىنىپ، سەبرە قىلماق بىرامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.

Ⅳ. 14b

ب

228. 1) üchünch ämgäkkä toșduqta öngrä
2) ashuntaqï qïlïnchlarïgh saqïnïp, särinkäli
3) umaqqa tayanïp, särinmäk bramitïgh bätägin
4) bütürürlär, ämgäkkä toshduqta öngrä
5) azuntaqï qïlïnchlarïgh saqïnïp, särinkäli
6) umaqqa ymä qayu ärür tip tisär, ämgäkkä
7) tosduqta öngrä azuntaqï qïlïnch-
8) larïgh saqïnïp särinkäli umaq ärsär,
9) qltï qayu qayu tïnlghlar qayu qayu tïltaghlar
10) üzä kntü ät'özkä ämgäk kältükkä,
11) ol kälmish ämgäkig täginür ärkän, bu
12) mäning ängäk täginmäkim barcha öngrä öngrä
13) azunlartaqï qïlmïsh ayïgh qïlïnchïmnïng
14) küchi küsüni ärür, näng kimkä ymä
15) iringülük öwkälägülük ärmän tip
16) munchulayu köni ongaru bökünüp,
17) ol oq ämgäklärin süzüg köngülin
18) täginmäk ashamaq ärür. inchip
19) bodistwlar bu muntagh yangïn kntü ät'öz-
20) läringä ämgäk kälip, ämgäkkä tosduqta
21) öngrä öngrä azunlartaqï qïlïnchlar-
22) ïgh saqïnïp särinkäli umaqlarï üzä
23) öztä örükilärning basïnchïn ayïnchïn
24) öztä qutïqïlarnïng todïn uchuz-
25) in

228. 1) ئۈچىنچى، ئازابقا تولغاندا، بۇرۇنقى
2) زاماندىكى قىلمىشلىرىنى ئەسلەپ، سەبرە قىلىشقا
3) ئىرىشمەككە تايىنىپ، سەبرە قىلماق بىرامىتىنى قانداق
4) پۈتتۈرىدۇ، ئازابقا تولغاندا بۇرۇنقى
5) قىلمىشلىرىنى ئەسلەپ، سەبرە قىلىشقا
6) ئىرىشمەك يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، ئازابقا
7) ئۇچرىغاندا، بۇرۇنقى زاماندىكى قىلمىشلىرىنى
8) ئەسلەپ، سەبرە قىلىشقا ئىرىشمەك بولسا،
9) ھەر خىل جانلىقلار ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن
10) ئۆز ۋۇجۇدىغا ئازاب كەلتۈرگەندە، ئۇ
11) كەلگەن ئازابلارنى تارتقاندا، بۇ
12) مېنىڭ جاپا تارتىشلىرىمنىڭ ھەممىسى بۇرۇنقى
13) زاماندا قىلغان يامان قىلمىشلىرىمنىڭ
14) كۈچ ـ قۇدرىتىدۇر، كىمگىمۇ
15) خاپا بولىمەن، (كىمدىن) ئاغرىنىمەن دەپ،
16) مۇشۇنداق توغرا، ياخشى ئويلاپ،
17) ئۇ ئازابلارنى سۈزۈك كۆڭۈللىرى بىلەن
18) تارتىدۇ، چېكىدۇ. شۇنداق قىلىپ،
19) بودىساتۋالار بۇنداق يوسۇندا ئۆز ۋۇجۇ ـ
20) دىغا ئازاب كېلىپ، ئازابقا ئۇچرىغاندا،
21) بۇرۇنقى زامانلاردىكى قىلمىشلىرىنى
22) ئەسلەپ، سەبرە قىلىشقا ئىرىشمەكلىرى بىلەن
23) ئۆزىدىن يۇقىرىلارنىڭ بېسىمىغا، قورقۇتۇشىغا،
24) ئۆزىدىن تۆۋەنلەرنىڭ يوقسۇللۇقىغا، كەمبەغەل ـ
25) لىكىگە،

IV. 15a (noom törtünch bish ygrmi)

229. 1) ayïgh ögli yaghïlarnïnng ölätmäk-
2) in ämgätmäkin bir yintäm särärlär
3) särinürlär. bu ärür ämgäkkä toşduqlarïnta
4) öngrä azuntaqï qïlïnchlarïgh saqïnïp
5) särinkäli umaqqa tayanïp särinmäk
6) bramitïgh bütürmäk. törtünch tïnlgh-
7) larnïng ädgüsiz bütürkälir üchün
8) ädgü ögli yarlïqanchuchï köngül öritmäk-
9) kä tayanïp, särinmäk bramitïgh nätägin
10) bütürürlär, tïnlghlarnïng ädgüsin bütür-
11) kälir üchün ädgü ögli yrlïqanchuchï
12) köngül öritmäk ymä qayu ärür tip tisär, tïnlghlar
13) ädgüsin bütürkälir üchün, ädgü ögli
14) yrlïqanchuchï köngül öritmäk ärsär,
15) qltï qayu qayu qïlïnchlarïgh qïlïp, birük
16) adïnlarnïng az öwkä biliksiz
17) küni küwänch körüm sizik ulayu niz-
18) wanilarï täbräp tsuy alghuluq ärsärlär,
19) birük yana ol ol qïlïnchlarïgh qïlturma-
20) dïn ol tïnlghlarnïng bu bu nizwani-
21) larï boghup ämrilip buyan ädgü alghuluq
22) ärsärlär, ötrü olarnï irinchkäp
23) tsuyurqap buyan birgälir üchün, ol ol
24) qïlïnchlarïgh qïlmamaq ärür. inchip

تۆتىنچى (تۆپلەم) ئون بەشىنچى (ياپراق) ئا

1.229) يامان نىيەتلىك ياۋلارنىڭ كەلتۈرگەن غەزەپلىرىگە،
2) ئازابلىرىغا تامامەن سەبرە قىلىدۇ،
3) چىدايدۇ. بۇ ئازابقا تولغاندا،
4) بۇرۇنقى زاماندىكى قىلمىشلىرىنى ئەسلەپ
5) سەبرە قىلىشقا ئىرىشمەككە تايىنىپ، سەبرە قىلماق
6) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. تۆتىنچى، جانلىقلارنىڭ
7) ئەزگۈسىنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن،
8) ئەزگۈ نىيەتلىك مېھرىبانلىق كۆڭۈلنى تۇرغۇز ـ
9) ماققا تايىنىپ، سەبرە قىلماق برامىتىنى قانداق
10) پۈتتۈرىدۇ، جانلىقلارنىڭ ئەزگۈسىنى پۈتتۈرۈش
11) ئۈچۈن، ئەزگۈ نىيەتلىك مېھرىبانلىق قىلغۇچى
12) كۆڭۈلنى تۇرغۇزماق يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، جانلىقلار
13) ئەزگۈسىنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن، ئەزگۈ نىيەتلىك
14) مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈلنى تۇرغۇزماق بولسا،
15) ھەر تۈرلۈك قىلمىشلارنى قىلىپ، ئەگەر
16) باشقىلارنىڭ خاتالىشىش، غەزەپلىنىش، بىلىمسىزلىك
17) قىزغىنىش، مەغرۇرلىنىش، خام خىيال،
گۇمانلىنىش قاتارلىق
18) نىزۋانلىرىنى تەۋرىتىپ، گۇناھىنى كەتكۈزەلىسە،
19) ئەگەر يەنە ئۇ قىلمىشلارنى قىلدۇرماستىن،
20) ئۇ جانلىقلارنىڭ بۇ نىزۋانلىرىنى بوغۇپ،
21) تىنچلاندۇرۇپ، ساۋاب (ۋە) ئەزگۈ ياخشىلىق تاپالىسا،
22) ئاندىن ئۇلارغا ئىچىنى ئاغرىتىپ،
23) مېھرىبانلىق قىلىپ ساۋاب ئاتا قىلىش ئۈچۈن،
24) ئۇ قىلمىشلارنى قىلماسلىقتۇر. شۇنداق قىلىپ،

IV. 15b

230. 1) bodistwlar bu muntagh yangïn adïnlar
2) künilägülük taplamaghuluq tsuy alghuluq
3) qïlïnchlarïgh kntü özläringä asïgh tusu
4) bolghu ärsär, ymä adïnlarqa buyan
5) birgäli ulugh yrlïqanchuchï köngül öri-
6) tip ol ol qïlïnchlarïgh qïlmamaqlarï üzä
7) ötrü qop oghurïn särärlär säri-
8) nürlär. kntüläringä ayïgh qïlïnch

ب

1.230) بۇدىساتۋالار بۇنداق يوسۇندا باشقىلار
2) قىزغىنىدىغان، ياقتۇرمايدىغان، گۇناھ بولىدىغان
3) قىلمىشلارنى شەخسەن ئۆزلىرىگە پايدا ـ مەنپەئەت
4) يەتكۈزىدىغان قىلالىسا، يەنە باشقىلارغا ساۋاب
5) ئاتا قىلىش ئۈچۈن، ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى
كۆڭۈلنى تۇر ـ
6) غۇزۇپ، ئۇ قىلىقلارنى قىلماسلىقلىرى بىلەن،
7) ئاندىن كۆپ ۋاقىتلاردا سەبرە قىلىدۇ، چد ـ
8) دايدۇ. ئۆزلىرىگە يامان قىلمىش

9) qïlmïsh tïnlghlarqa ymä yantut yawlaq
10) tüsh utlï tägürmäzlär. bu ärür tïnlghlar
11) ädgüsin bütürkälir üchün. ädgü ögli
12) yrlïqanchuchï köngül öritmäkkä tayanïp
13) särinmäk bramitïgh bütürmäk. bishinch
14) täringtä täring toghmaqsïz nom taplagh-
15) ïn bulmaqqa tayanïp, särinmäk bramitïgh
16) ädgün bütürürlär. täringtä täring
17) toghmaqsïz nom taplaghïn bulmaq ymä qayu ärür tip
18) tisär, täringtä täring toghmaqsïz nom taplagh-
19) ïn bulmaq ärsär, üch türlüg. toghmaq-
20) sïz nom taplagh bulmaq ärür. qltï üch
21) türlüg toghmaqsïz nom taplaghï bu titir.
22) ang ilki kishili nomli iki blgülärning

23) yoq qurugh tözin körtächi töz üz-
24) äki toghmaqsïz nom taplagh, ikinti adïn-
25) lar

9) قىلغان جانلىقلارغا يەنە جاۋابەن يامان
10) ئاقىۋەت ـ نەتىجە كەلتۈرمەيدۇ. بۇ جانلىقلارنىڭ
11) ئەزگۈسىنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن، ئەزگۈ نىيەتلىك
12) مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈلنى تۇرغۇزماققا تايىنىپ،
13) سەبرە قىلماق برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. بەشىنچى،
14) ناھايىتى چوڭقۇر، تۇغۇلغۇسىز نوم ئارزۇسىغا
15) ئېرىشمەككە تايىنىپ، سەبرە قىلماق برامىتىنى،
16) ئەزگۈسىنى پۈتتۈرىدۇ. ناھايىتى چوڭقۇر،
17) تۇغۇلغۇسىز نوم ئارزۇسىغا ئېرىشمەك يەنە قايسىلاردۇر
18) دېگەندە، ناھايىتى چوڭقۇر، تۇغۇلغۇسىز نوم ئارزۇسىغا
19) ئېرىشمەك بولسا، ئۈچ تۈرلۈك تۇغۇلغۇ ـ
20) سىز نوم ئارزۇسىغا ئېرىشمەكتۇر. ئۈچ
21) تۈرلۈك تۇغۇلغۇسىز نوم ئارزۇسى تۆۋەندىكىچە:
22) ئەڭ ئالدىنقىسى، ئىنسان بىلەن نوم ـ بۇ ئىككى
بەلگىنىڭ
23) يوق ـ قۇرۇق ماھىيىتىنى كۆرگۈچى ماھىيەت ئۈس ـ
24) تىدىكى تۇغۇلغۇسىز نوم ئارزۇسى، ئىككىنچى باش ـ
25) قىلار

IV. 16a

تۆتىنچى (تۆپلەم) ئون ئالتىنچى (ياپراق) ئا

231. 1) tayaqïnga turmïsh töznüng näng
2) kädün toghdachï ärmäzin, yïlayu töz-
3) lüg awant tïltaqlarqa tayaqlïgh-
4) ïn körtächi kädün toghmaq üzäki
5) toghmaqsïz nom taplagh. üchünch chinsu tigm-
6) ä ärtüktäg töztä nizwanilï ämgäk-
7) li toghmaqïn körtächi nizwani
8) ämgäk üzäki toghmaqsïz nom taplagh. bu
9) üch türlüg toghmaqsïz nom taplaghïn
10) on orunta öngtün körü
11) ögrätinu qachan bashtïnqï orunqa täg-
12) düktä oghrayu anta tanuqlayur bütürür. ötrü
13) säkzinch orunqa tägi bu toghmaqsïz nom

14) taplaghïn bulmaq ärür. täringtä täring
15) timäk ärsär, qltï bashtïnqï orun-
16) tïn säkzinch orunqa tägi bu bilgä
17) bilik yïncholu ushlatu bärir üchün anïn

231. 1) ياردىمىگە چۈشۈپ قالغان ماھىيەتنىڭ
2) كېيىن بارلىققا كەلگەن ئەمەسلىكىنى، ئۇنىڭ ياسالما ما ـ
3) ھىيەتلىك ئاساس ـ سەۋەبكە تايىنىدىغانلىقىنى
4) كۆرگۈچى، كېيىن تۇغۇلماق ئۈستىدىكى
5) تۇغۇلغۇسىز نومنىڭ ئارزۇسىدۇر. ئۈچىنچى، ھەقىقىيد ـ
6) لىقتىن كەلگەن ماھىيەتتە نىزۋانى بىلەن جاپانى
7) تۇغماقنى كۆرگۈچى نىزۋانى
8) جاپاسى ئۈستىدىكى تۇغۇلغۇسىز نومنىڭ ئارزۇسىدۇر.
9) بۇ ئۈچ تۈرلۈك تۇغۇلغۇسىز نومنىڭ ئارزۇسىنى
10) ئون ئورۇندا باشتىن كۆرۈپ
11) ئۆگىنىپ، قاچان ئالدىنقى ئورۇنغا يەتكۈز ـ
12) گەندىلا، ئاندىن ئۇنى بىلىپ يېتىدۇ، پۈتتۈرىدۇ.
13) ئاندىن سەككىزىنچى ئورۇنغا بېرىپ بۇ تۇغۇلغۇسىز
نومنىڭ
14) ئارزۇسىغا ئېرىشىدۇ. ناھايىتى چوڭقۇر
15) دېمەك بولسا، ئالدىنقى ئورۇندىن
16) سەككىزىنچى ئورۇنغىچە بۇ ئەقىل ـ
17) بىلىمنى ئىنچىكىلەپ يېشىپ بېرىدىغانلىقى

18) antagh titir. inchip bodistwlar

19) bu muntagh yangïn toghmaqsïz nomlaghï
20) atlgh tütrüm täring bilgä biliktä
21) turup ap ymä ichtin sïngarqï nizwani-
22) lïgh yaghïlar tölükin ap ymä tashtïn
23) sïngarqï ayïgh ögli yaghïlar örlät-
24) mäkin

18) ئۇچۇن ، ئاشۇنداق دېيىلىدۇ . شۇنداق قىلىپ ، بۇدىساتۋالار
19) مۇشۇنداق يوسۇندا تۇغۇلغۇسىز نوم ئاززۇسى
20) ئاتلىق مەزمۇنلۇق ، چوڭقۇر ئەقىل - بىلىمدە
21) تۇرۇپ ياكى ئىچكى تەرەپتىكى نىزۋانىلىق
22) ياۋلار كۈچىگە ، ياكى تاشقى
23) تەرەپتىكى يامان نىيەتلىك ياۋلار غەزە -
24) پىگە ،

IV. 16b

ب

232. 1) ämgätmäkin ikägüni barcha angsïz käd

2) särärlär särinürlär, bu ärür täring-
3) tä täring toghmaqsïz nom taplaghïn
4) bulmaqqa tayanïp särinmäk bramitïgh
5) bütürmäk bu titir tüzünlär oghlï-
6) ya bish türlüg nomlarqa tayanïp
7) üchünch särinmäk bramitïgh tükäl
8) bütürmäk. yana ymä
9) budistwlar bish türlüg nomlarqa
10) tayanïp törtünch qatïghlanmaq bramitïgh
11) tükäl bütürürlär. qayular ol bish tip
12) tisär, inchä qltï ang ilki alqu
13) nizwanilar birlä birlä ärmäkin
14) taplamamaqqa tayanïp, ikinti buyan-
15) larïgh ädgülärig tükätmägichä inch bolma-
16) maqqa tayanïp, üchünch alp qatïgh
17) ämgäklig yorïqlarta yorïghalï ärmämäk-
18) kä tayanïp, törtünch ulugh yrlïqanchuchï
19) köngüllär üzä tïnlghlarqa asïgh tusu
20) qïlmaqqa tayanïp, bishinch äwrilinchsiz
21) yir orunugh kösämäkkä tayanïp. bu ärür

22) bish munta ymä bodistwlar ang
23) ilki alqu nizwanilar birlä birlä ärmäkin
24) taplamamaqqa tayanïp qatïghlanmaq bramit-
25) ïgh nätägin bütürürlär.

232 .1) جاپاسىغا - بۇ ئىككىسىنىڭ ھەممىسىگە بەك قاتتىق
2) سەبرە قىلىدۇ ، چىدايدۇ . بۇ ناھايىتى
3) چوڭقۇر تۇغۇلغۇسىز نوم ئاززۇسىغا
4) ئېرىشمەككە تايىنىپ سەبرە قىلماق برامىتىنى
5) پۈتتۈرمەك دېيىلىدۇ . ئېسىللار ئوغلى ، مانا بۇ
6) بەش تۈرلۈك نومغا تايىنىپ ،
7) ئۈچىنچى سەبرە قىلماق برامىتىنى تۈگەل
8) پۈتتۈرمەكتۇر . يەنە
9) بۇدىساتۋالار بەش تۈرلۈك نومغا
10) تايىنىپ ، تۆتىنچى تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك برامىتىنى
11) تۈگەل پۈتتۈرىدۇ . بۇ بەشى قايسىلاردۇر دېگەندە ،
12) شۇنداق قىلىپ ، ئەڭ ئالدىنقىسى ، بارلىق
13) نىزۋانىلار بىلەن بىللە بولۇشتىن بىزار
14) بولۇشقا تايىنىپ : ئىككىنچى ، ساۋابلىقلارنى ،
15) ئەزگۈلۈكلەرنى تۈگەتمىگۈچە تىنچ بولماس -
16) لىققا تايىنىپ ؛ ئۈچىنچى ، قىيىن - قاتتىق
17) جاپالىق يورۇشلەردە هارماسلىققا
18) تايىنىپ ؛ تۆتىنچى ، ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى
19) كۆڭۈللەر بىلەن جانلىقلارغا پايدا - مەنپەئەت
20) قىلماققا تايىنىپ ؛ بەشىنچى ، تەۋرەنمەيدىغان
21) ئورۇن - جاينى كۆزلىمەككە تايىنىپ . بەشى شۇلاردۇر .
22) بۇنىڭدا يەنە بۇدىساتۋالار ئەڭ
23) ئالدىنقىسى ، بارلىق نىزۋانىلار بىلەن بىللە بولۇشتىن
24) بىزار بولۇشقا تايىنىپ ، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك برا -
25) مىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ ،

IV. 17a (noom törünch yiti ygrmi)

233. 1) alqu nizwanilar birlä birlä
2) ärmäkig taplamamaq ymä qayu ärür
3) tip tisär, alqa nizwanilar birlä birlä
4) ärmäkig taplamamaq ärsär, qltï niz-
5) wanilïgh yaghïlarïgh birtäm tarqarghalï
6) kitärgäli kösämäk ärür. inchip
7) bodistwlar bu muntagh yangïn niz-
8) wanilar yaghïlarïgh kntü köngüllärintä
9) turqurghalï taplamamaqlarï üzä ötrü
10) trkin tawratï turmaduq yawlaq ayïgh
11) nomlarïgh turqarmaghalï törü tükätmiş
12) ärsär, öchürgäli turmaduq ädgü nomlarïgh
13) yangïrtï turqurghalï törü tükätmish
14) ärsär, taqï öklätkäli ashqalï täwrä-
15) nürlär qatïghlanurlar. bu ärür alqu nizwanilar
16) birlä birlä ärmäkig taplammaqqa
17) tayanïp qatïghlanmaq bramitïgh bütürmäk,
18) ikinti buyanlarïgh ädgülärig
19) tükätmäginchä inch bolmamaqqa tayanïp
20) qatïghlanmaq bramitïgh nätägin bütürürlär,
21) buyanlarïgh ädgülärig tükätmäk-
22) inchä inch bolmamaqqa tayanïp ymä
23) qayu ärür tip tisär, buyanlar ärsär, buyan
24) ädgü qïlïnchlïgh yiwäglär ärür. ädgü-

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئون يەتتىنچى (ياپراق) ئا

233. 1) بارلىق نىزۋانىلار بىلەن بىللە
2) بولۇشتىن بىزار بولۇش يەنە قايسىلاردۇر
3) دېگەندە، بارلىق نىزۋانىلار بىلەن بىللە
4) بولۇشتىن بىزار بولۇش بولسا، نىز-
5) ۋانىلىق ياۋلارنى بىر يولدىلا تارقىتىش،
6) كەتكۈزۈشنى كۆزلىمەكتۇر. شۇنداق قىلىپ،
7) بودىساتۋالار بو يوسۇن بىلەن نىز-
8) ۋانىلار ياۋنى ئۆز كۆڭۈللىرىدە
9) تۇرغۇزۇشنى خالىماسلىق ئارقىلىق
10) تېز - دەرھال ۋۇجۇدقا چىقمايدىغان يامان - ئەسكى
11) نوملارنى تۇرغۇزماسلىقنى، پۈتۈنلەي تۈگەتكەن
12) بولسا، ئۆچۈرگىلى بولمايدىغان ئەزگۈ نوملارنى
13) قايتىدىن تۇرغۇزۇشنى پۈتۈنلەي تۈگەتكەن
14) بولسا، يەنە ئۇلارنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە، ئاشۇرۇشقا
15) ھەرىكەت قىلغان، تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن
بولسا، بۇ بارلىق
16) نىزۋانىلار بىلەن بىللە بولۇشتىن بىزار بولۇشقا
17) تايىنىپ، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك، برامىتىنى
پۈتتۈرمەك
18) بولىدۇ. ئىككىنچى، ساۋابلىقنى، ئەزگۈلۈكنى
19) تۈگەتمىگۈچە تىنچ بولماسلىققا تايىنىپ،
20) تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
21) ساۋابلىقنى، ئەزگۈلۈكنى تۈگەتمىگۈچە
22) تىنچ بولماسلىققا تايىنىش يەنە
23) قايسىلاردۇر دېگەندە، بۇيان - ياخشىلىق بولسا، ساۋاب
24) ئەزگۈ قىلمىشلىق قورال - ياراغتۇر. ئەزگۈ-

IV. 17b

234. 1) lär ärsär, bilgä bilik yiwäglär
2) ärür. tükätmäginchä inch bolmamaq ärsär,
3) qltï bu iki türlüg yiwäklärig
4) toshqurmaqïnchä tükätmäginchä burxan
5) qutïn kösädächi tüzünlärning
6) köngülläri inch bolmamaq ärür. inchip
7) bodistwlar bu muntagh yangïn bu iki
8) türlüg yiwäklärin toshqurghalï

ب

234. 1) لەر بولسا ئەقىل- بىلىم قورال - ياراقلىرىدۇر.
2) تۈگەتمىگۈچە تىنچ بولماسلىق بولسا،
3) بۇ ئىككى تۈرلۈك قورال - ياراغلارنى
4) توشتۇرمىغۇچە، تۈگەتمىگۈچە بۇرخان
5) قۇتىنى كۆزلىگۈچى ئېسىللارنىڭ
6) كۆڭۈللىرى تىنچ بولماسلىقتۇر. شۇنداق قىلىپ،
7) بودىساتۋالار بۇنداق يوسۇن بىلەن بۇ ئىككى
8) تۈرلۈك قورال - ياراغلارنى توشتۇرۇشقا،

9) tükätkäli ürük uzatï kntü köngülläri
10) birlä söngishüp turmaduq yawlaq ayïgh
11) nomlarïgh turqurmaghalï törü tükätmish
12) ärsär, öchürgäli ämïrtqurqalï turmaduq
13) ädgü nomlarïgh yangïrtï turqurghalï törü
14) tükätmis ärsär, öklitkäli ashqalï
15) täwränürlar qatïghlanurlar. bu ärür

16) buyanlarïgh ädgülärig tükätmäginchä
17) inch bolmamaqqa tayanïp qatïghlanmaq
18) bramitïgh bütürmäk. üchünch alp qatïgh
19) ämgäklig yorïghlarda yorïghalï irmä-
20) mäkkä tayanïp qatïghlanmaq bramitïgh
21) nätägin bütürürlär, alp qatïgh ämgäklig
22) yorïqlarda yorïghalï irmämäk ymä
23) qayu ärür tip tisär, alp qatigh ämgäk-
24) lig yorïqlarda yorïghalï irmämäk

IV. 18a (noom törtünch säkiz ygrmi)

235. 1) ärsär, üch asanki ichintäki alp
2) qïlghuluq achïgh ämgäklig chadiklig
3) ishlärig ishlägäli turïtmamaq
4) turqïghlanmamaq ärür. inchip bodistw-
5) lar üch asanki yüz mxakalplar
6) ichintä bushïchï qoltquchïlarqa
7) bashlarïn bïchtürü qaraqlarïn odürü
8) tärilärin soyturu söngüklärin
9) sïturu bu muntagh alp qatïgh achïgh tarqa
10) chadiklig ishlärig bütürgäli ärmäk-

11) sizin yalqmaqsïzïn uzun ödün
12) qatïghlanmaqlarï üzä ötrü ädgü
13) nomlarta täwränürlär qatïghlanurlar.

14) bu ärür alp qatïgh ämgäklig yorïqlarta
15) yorïghalï ärmämäkkä tayanïp qatïgh-
16) lanmaq bramitïgh bütürmäk. törtünch
17) ulugh yrlïqanchuchï köngül üzä tïnlgh-

9) تۈگىتىشكە ئۇزاقىچە ئۆز كۆڭۈللىرى
10) بىلەن زىددىيەتلىشىپ، (ئورنىدا) تۇرمايدىغان يامان-
11) ياۋۇز نوملارنى تۇرغۇزماسلىقنى پۈتۈنلەي تۈگەتكەن
12) بولسا، ئۆچۈرۈپ، تىنچلاندۇرۇپ بولمايدىغان
13) ئەزگۈ نوملارنى قايتىدىن تۇرغۇزۇشنى پۈتۈنلەي
14) تۈگەتكەن بولسا، بۇ ئەسلىگە كەلتۈرگىلى، ئاشۇرغىلى
15) ھەرىكەت قىلغانلىق، تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىك
بولىدۇ.
16) بۇ ساۋابلىقنى، ئەزگۈلەرنى تۈگەتمىگۈچە
17) تىنچ بولماسلىققا تايىنىپ، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك
18) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. ئۈچىنچى، قىيىن - قاتتىق،
19) جاپالىق يۇرۇشلەردە ھارماسلىققا
20) تايىنىپ، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك برامىتىنى
21) قانداق پۈتتۈرىدۇ، قىيىن - قاتتىق، جاپالىق
22) يۇرۇشلەردە ھارماسلىق يەنە
23) قايسىلاردۇر دېگەندە، قىيىن - قاتتىق، جاپا-
24) لىق يۇرۇشلەردە ھارماسلىق

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئون سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

1.235) بولسا، سانسىز - ئاسانكى ۋاقىت ئىچىدە جەبرى - جاپاغا
2) سالىدىغان ئاچچىق - جاپالىق، چاتاقلىق [162]
3) ئىشلارنى ئىشلەشتىن ئۆزىنى چەكلىمەسلىك،
4) ئۆزىنى توسماسلىقتۇر. شۇنداق قىلىپ بودىساتۋا-
5) لار ئۈچ سانسىز - ئاسانكى، يۈز ماھاكالپ
6) ۋاقىت ئىچىدە، سەدىقىچى - تىلەمچىلەرگە
7) باشلىرىنى پىچتۇرۇپ، قاراقلىرىنى ئايرىتىپ،
8) تېرىلىرىنى سويدۇرۇپ، سۆڭەكلىرىنى
9) پارچىلىتىپ، مۇنداق قىيىن - قاتتىق، ئاچچىق-
10) ئېغىر چاتاقلىق سانسىز ئىشلارنى پۈتتۈرۈش
ئۈچۈن، ھېچنېمىدىن
11) قورقماي ھارماي - تالماي ئۇزاق ۋاقىتقىچە
12) تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىرى بىلەن ئاندىن ئەزگۈ
13) نوملار بويىچە ھەرىكەت قىلىدۇ، تىرىشچانلىق
كۆرسىتىدۇ.
14) مانا بۇ قىيىن - قاتتىق، جاپالىق يۇرۇشلەردە
15) ھارماسلىققا تايىنىپ، تىرىشچانلىق
16) كۆرسەتمەك برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. تۆتىنچى،
17) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل بىلەن جانلىقلارغا

18) larqa asïgh tusu qïlmaqqa
19) tayanïp qatïghlanmaq bramitïgh nätägin
20) bütürürlär, ulugh yrlïqanchuchï köngül
21) üzä tïnlghlarqa asïgh tusu qïlmaq
22) ymä qayu ärür tip tisär, ulugh yrlï-
23) qanchuchï köngül üzä tïnlghlarqa asïgh
24) tusu qïlmaq ärsär, qltï tïnlghlarnïng

18) پايدا ـ مەنپەئەت كەلتۈرمەككە
19) تايىنىپ، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك برامىتىنى قانداق
20) پۈتتۈرىدۇ، ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل
21) بىلەن جانلىقلارغا پايدا ـ مەنپەئەت كەلتۈرمەك
22) يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، ئۇلۇغ مېھرىبانلىق
23) قىلغۇچى كۆڭۈل بىلەن جانلىقلارغا پايدا ـ
24) مەنپەئەت كەلتۈرمەك بولسا، جانلىقلارنىڭ

IV. 18b

ب

236. 1) ach qïs ig kägän yoq chïghay
2) ämgäklärin tarqarghalï taluy ögüz-
3) kä kirip ärdinilig otruqqa
4) barmaq qut qolunmaqlïgh küch tüsün
5) üzä öz ät'özüg tïnlghlarqa yim ichim ot
6) äm qïlmaq ärür. inchip budistwlar
7) bu muntagh yangïn tïnlghlar ämgäkin
8) körü umatïn, ulugh yrlïqanchuchï köngül-
9) läri üzä asïgh tusu qïlghalï tüü
10) türlüg adruq adruq ish kötüklärtä
11) armaqsïzïn sünmäksizin yti qanïgh qatïgh-
12) lanmaqïn täwrünürlär qatïghlanurlar.
13) bu ärür ulugh yrlïqanchuchï köngül üzä
14) tïnlghlarqa asïgh tusu qïlmaqqa tayanïp
15) qatïghlanmaq bramitïgh bütürmäk.
16) bishinch äwrilinchsiz yir orunugh köz
17) ämäkkä tayanïp qatïghlanmaq bramitïgh
18) nätägin bütürürlär, äwrilinchsiz
19) yir orunugh kösämäk ymä qayu ärür
20) tip tisär, äwrilinchsiz yir orun
21) ärsär, tägmis ädgülärintin
22) yanmamaq ärür. yanmamaq ymä tört
23) türlüg titir. qayular ol tört
24) tip tisär, inchä qltï ang ilki
25) kirtgünchintin yanmamaq,

236 .1) ئاچ ـ قىسلىق، ئاغرىق ـ سىلاقلىق، يوقسۇل ـ كەمبەغەللىك
2) جاپالىرىنى تارقىتىشقا دەريا ـ دېڭىزلارغا
3) كىرىپ، ئەردىنىلىك ئارالغا
4) بارماق، قۇتنى قولغا كەلتۈرمەكلىك كۈچ ـ قۇۋۋەت
5) بىلەن ئۆز ۋۇجۇدىنى جانلىقلارغا يەم، ئىچىم،
6) دورا قىلماقتۇر. شۇنداق قىلىپ بودىساتۋالار
7) بۇنداق يوسۇندا جانلىقلار جاپاسىنى
8) كۆرۈپ چىدىماي، ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل ـ
9) لىرى بىلەن پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزۈشكە، ھەر
10) تۈرلۈك ئايرىم ـ ئايرىم ئىشلاردا
11) هارماستىن، تىنماستىن جىددىي ئارزۇدا تىرىشچانلىق
12) كۆرسەتمەكلىرى بىلەن ھەرىكەت قىلىدۇ، تىرىشىدۇ.
13) بۇ ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل بىلەن
14) جانلىقلارغا پايدا ـ مەنپەئەت كەلتۈرمەككە تايىنىپ
15) تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
16) بەشىنچى، تەۋرىمەيدىغان يەر ـ ئورۇننى كۆز ـ
17) لىمەككە تايىنىپ، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك برامىتىنى
18) قانداق پۈتتۈرىدۇ، تەۋرىمەيدىغان
19) يەر ـ ئورۇننى كۆزلىمەك يەنە قايسىلاردۇر
20) دېگەندە، تەۋرىمەيدىغان يەر ـ ئورۇن
21) بولسا ئېرىشكەن ئەزگۈلىرىدىن
22) يانماسلىقتۇر. يانماسلىق يەنە تۆت
23) تۈرلۈك دېيىلىدۇ. ئۇ تۆتى قايسىلاردۇر
24) دېگەندە، شۇنداق قىلىپ ئەڭ ئالدىنقىسى
25) ئېتىقادىدىن يانماسلىق،

Ⅳ. 19a (noom törtünch toquz ygrmi)

237. 1) ikinti käzikintin yanmamaq,
2) üchünch ädgüsintin yanmamaq, törtünch
3) yorïqïntïn yanmamaq ärür. kirtgünch-
4) intin yanmamaq ärsär, qltï burxan
5) ärdini, üzäki ärdini, üzäki
6) bursang, quwragh ärdini, üzäki tüzün-
7) lär säwmish chxshapt, üzäki süzüg
8) kirtgünch köngültin yanmamaq ärür.
9) käzikintin yanmamaq ärsär,
10) qltï on türlüg ornaqlarta
11) yitinchsiz äwrilinchsiz ornaqta turup,
12) on türlüg sawlarqa köngüli yanmamaq
13) ärür. ädgüsintin yanmamaq ärsär,
14) qltï bashtïnqï oruntïn yitinchsiz
15) yitinch orunqa tägi orunlarta tanuq-
16) lamiş bolmish orunlartïn yanmamaq ärür.
17) yorïghïntïn yanmamaq ärsär, qltï säkz-
18) inch oruntïn ïnaru burxan qut-
19) ïn bulghunchagha tägi yorïqlarta yanmamaq
20) ärür. qayu yanmamaq ärsär, äwrilinchsiz
21) orun ymä ol oq ärür. kösämäk
22) ärsär, qltï bu tört türlüg yanmamaq-
23) sïz nomlarta bulmïshïn taqï bkütkäli
24) ornatqalï bulmayuqïn tangïrtïn bulghalï

تۆتىنچى (تۆپلەم) ئون توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

237.1) ئىككىنچى، تەرتىپىدىن يانماسلىق،
2) ئۈچىنچى ئەزگۈسىدىن يانماسلىق، تۆتىنچى،
3) يورۇقىدىن يانماسلىق. ئېتىقادىدىن
5) يانماسلىق بولسا، بۇرخان
5) ئەردىنى، ئالىي ئەردىنى، ئالىي
6) راھىب، جامائەت ئەردىنى، ئالىي ئېسىللار
7) ياخشى كۆرىدىغان پەرھىز، ئالىي سۈزۈك
8) ئېتىقادچان كۆڭلىدىن يانماسلىقتۇر.
9) تەرتىپىدىن يانماسلىق بولسا،
10) ئون تۈرلۈك تۇرار ـ جايدا
11) يەتكۈسىز، مۇستەھكەم ئورۇندا تۇرۇپ،
12) ئون تۈرلۈك سۆزدىن كۆڭلى يانماسلىق ـ
13) تۇر. ئەزگۈسىدىن يانماسلىق بولسا،
14) ئالدىنقى ئورۇندىن يەتكۈسىز
15) يەتتىنچى ئورۇنغىچە بولغان ئورۇنلاردا ئىسپاتلاش
16) بولغان ئورۇنلاردىن يانماسلىقتۇر.
17) يورۇقىدىن يانماسلىق بولسا، سەككىزىن ـ
18) چى ئورۇندىن تارتىپ بۇرخان قۇتى ـ
19) نى قولغا كەلتۈرگۈچە يورۇقتىن يانماسلىق ـ
20) تۇر. يانماسلىق بولسا، مۇستەھكەم
21) ئورۇننىڭ ئۆزىدۇر. كۆزلىمەك بولسا
22) بۇ تۆت تۈرلۈك يانمايدىغان
23) نوملارغا ئېرىشمىگىنى، يەنە بېكىتىشكە،
24) ئورنىتىشقا ئېرىشەلمىگەنلىكىنى، قايتىدىن ئېرىشىشنى

Ⅳ. 19b

238. 1) kösämäk ärür. inchip bodistwlar
2) bu muntagh yanglïghïn äwrilinchsiz
3) orunqa trk tägkäli kösänmäkläri
4) üzä ötrü qop sawïgh birtin
5) urup bir yintäm qltï bashtaqï
6) ötrüg öchürgäli täwränürchä ärtingü
7) qatïghlanurlar. bu ärür äwrilinchsiz
8) yir orunagh kösämäkkä tayanïp qatïgh-
9) lanmaq bramitïgh bütürmäk, bu
10) titir tüzünlär oghlïya, bish türlüg

ب

238.1) كۆزلىمەكتۇر. شۇنداق قىلىپ بودىساتۋالار
2) مۇشۇنداق يوسۇندا، تەۋرەنمەيدىغان
3) ئورۇنغا تېز يېتىشنى كۆزلىمەكلىرى
4) بىلەن، ئاندىن كۆپ سۆزنى بىردىنلا
5) قويۇپ، بىر يولدىلا باشتىكى
6) ئۆتنى ئۆچۈرۈشكە ھەرىكەت قىلغىنىچە ناھايىتى
7) تىرىشچانلىق كۆرسىتىدۇ. بۇ تەۋرەنمەيدىغان
8) يەر ـ ئورۇننى كۆزلىمەككە تايىنىپ، تىرىشچان ـ
9) لىق كۆرسەتمەك برامىتىنى پۈتتۈرمەك
10) دېيىلىدۇ. ئېسىللار ئوغلى، مانا بۇ بەش تۈرلۈك

11) nomlarqa tayanïp, törtünch qatïghlanmaq bramitïgh
12) tükäl bütürmäk. yana ymä
13) bodistwlar bish türlüg nomlarqa
14) tayanïp bishinch dyan bramitïgh tükäl
15) bütürürlär. qayular ol bish tip tisär,
16) inchä qltï ang ilki alqu ädgü nom-
17) larïgh öngi sachïlturmaghugha tayanïp,
18) ikinti iki türlüg tüpü-
19) lärkä yapshïnmatïn, azatï qutrulmaq-
20) ïgh kösämäkkä tayanïp, üchünch
21) adïnlarnïng ädgü yïltïzlarïn
22) bütürgälir üchün küü kälig ädrämlärig
23) bulmaqqa tayanïp, törtünch köngül
24) täki kkirlärig kitärip nom töz-
25) in

11) نومغا تايىنىپ، تۆتىنچى تىرىشچانلىق كۆرسىتىمەك برامىتىنى
12) تۈگەل پۈتتۈرمەكتۇر. يەنە
13) بۇدىساتۋالار بەش تۈرلۈك نومغا
14) تايىنىپ، بەشىنچى دىيان برامىتىنى تۈگەل
15) پۈتتۈرىدۇ. ئۇ بەشى قايسىلاردۇر دېگەندە،
16) شۇنداق قىلىپ، ئەڭ ئالدىنقىسى بارلىق ئەزگۈ نوم-
17) لارنى باشقا ياققا تارقاتقۇزماسلىققا تايىنىپ؛
18) ئىككىنچى، ئىككى تۈرلۈك ئاساسقا
19) يېپىشىۋالماستىن، دائىملىق قۇتۇلماقنى
20) كۆزلىمەككە تايىنىپ؛ ئۈچىنچى،
21) باشقىلارنىڭ ئەزگۈ يىلتىزلىرىنى
22) پۈتتۈرۈش ئۈچۈن، شۆھرەت كەلتۈرىدىغان پەزىلەتلەرنى
23) قولغا كەلتۈرمەككە تايىنىپ؛ تۆتىنچى، كۆڭۈلدىكى
24) كىرلەرنى كەتكۈزۈپ، نوم ماھىيە-
25) تىنى

Ⅳ. 20a (noom törtünch ülüsh ygrmi)

تۆتىنچى (تۈپلەم) يىگىرمىنچى (ياپراق) ئا

239. 1) arïtmaqqa tayanïp, bishinch tïnlgh-
2) larnïng nizwanilïghïn, ïghach sögütläri-
3) ning tözin yïltïzïn käsmäkkä
4) tayanïp. bu ärür bish. munta ymä
5) budistwlar ang ilki alqu ädgü nom-
6) larïgh öngi sachïlturmaghugha tayanïp
7) dyan bramitïgh nätägin bütürürlär,
8) alqu ädgü nomlarïgh öngi sachïl-
9) turmamaq ymä qayu ärür tip
10) tisär, alqu ädgü nomlar ärsär, üch
11) türlüg qutrulmaqnïng tözi tüp-
12) i üch türlüg tözlärtä
13) tolun bütmish kirtü tüzün tutul-
14) mïsh aqïghsïz arïgh köngül ärür. öngi
15) sachïlturmamaq ärsär, ol antagh aqïgh-
16) sïz arïgh köngülüg bütürkälir üchün
17) ötrü köngülüg basï basï üzüksüz
18) yïghmaq turqurmaq ärür. antagh ärsär,
19) nä üchün bu köngülüg alqu nomlar tip
20) tiyur tisär, üch türlüg qutrulmaq bash-

239. 1) پەرقلەندۈرۈشكە تايىنىپ؛ بەشىنچى، جانلىقلار-
2) نىڭ نىزۋانىلىقىنى، دەل - دەرەخلەرنىڭ
3) يىلتىز - تۈۋىنى كەسمەككە
4) تايىنىپ. بەشى شۇلاردۇر. بۇنىڭدا يەنە
5) بۇدىساتۋالار ئەڭ ئالدىنقىسى بارلىق ئەزگۈ نوم-
6) لارنى باشقا ياققا تارقىتىۋەتمەسلىككە تايىنىپ،
7) دىيان برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
8) بارلىق ئەزگۈ نوملارنى باشقا ياققا تارقىتىۋە-
9) تمەسلىك يەنە قايسىلاردۇر دې-
10) گەندە، بارلىق ئەزگۈ نوملار بولسا، ئۈچ
11) تۈرلۈك قۇتۇلماقنىڭ تۈپ -يىلتىزى،
12) ئۈچ تۈرلۈك يىلتىزدا
13) تولغان، پۈتكەن ھەقىقىي، تۈز تۇتۇلغان
14) ئاقمايدىغان، پاكىز كۆڭۈلدۇر. باشقا ياققا
15) تارقىتىۋەتمەسلىك بولسا، ئاشۇنداق ئاقماي-
16) دىغان، پاكىز كۆڭۈلنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن،
17) كۆڭۈلنى ئاستا - ئاستا، ئۈزلۈكسىز
18) يىغماق، تۇرغۇزماقتۇر. ئۇنداق بولسا،
19) نېمە ئۈچۈن بۇ كۆڭۈل بارلىق نوملار دېيىلىدۇ
20) دېگەندە، ئۈچ تۈرلۈك قۇتۇلماق باشچىلىقىدىكى

21) lap qamagh ädgü nomlar barcha köngültin
22) ötkürü bütärlär üchün, anïn antagh
23) titir. inchip budistwlar bu muntaq yang-
24) ïn alqu ädgü nomlarnïng tözi

21) بارلىق ئەزگۈ نوملار بارچە كۆڭۈلدىن
22) ئۆتكۈزۈلۈپ پۈتىدىغانلىقى ئۈچۈن، شۇنىڭ ئۈچۈن شۇنداق
23) دېيىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋالار بۇنداق يوسۇن
24) بىلەن بارلىق ئەزگۈ نوملارنىڭ يىلتىزى،

IV. 20b

ب

240. 1) tüpi bolmïsh köngül tigmä nomugh
2) öngi sachïlturmamaqlarï üzä, uzun
3) turqaru dyanta ürükin amïlïn ärür-
4) lär. bu ärür alqu ädgü nomlarïgh öngi
5) sachïlturmamaqqa tayanïp dyan bramit-
6) ïgh bütürmäk. ikinti iki türlüg
7) tüplärkä yapshïnmatïn ozatï qutrul-
8) maqïgh kösämäkkä tayanïp dyan bramitïgh
9) nätägin bütürürlär, iki türlüg tüp-
10) lärkä yapshïnmatïn ozatï qutrulmaqïgh köz-
11) ämäk ymä qayu tip tisär, iki türlüg
12) tüplär ärsär, bir yoq tözlüg nom-
13) larïgh bir bar tip atqanmaqlïgh tüp,
14) ikinti bar tözlüg nomlarïgh yoq tip atqanmaq-
15) lïgh tüp ärür. yapshïnmamaq ärsär, ol yoq
16) tözlüg nomlarïgh bar tip atqanmaqqa
17) yapshïnmatïn, yoq qurugh tözlügin bilmäk,
18) yana bar tözlüg nomlarïgh yoq tip
19) atqanmaqqa yapshïnmatïn, saqanchïgh barïn
20) uqmaq ärür. ozatï qutrulmaqïgh kösämäk
21) ärsär, bu iki türlüg yanglugh atqagh
22) tözlüg nomlarqa yaqmatïn yapshïnmatïn
23) chin kirtü köngülüg körü burxan
24) qutïn kösämäk ärür. inchip bodistwlar

240. 1) تۈۋى بولغان بۇ كۆڭۈل دەپ ئاتالغان نومنى
2) باشقا ياققا تارقىتىۋەتمەسلىكلىرى بىلەن، ئۇزاق ـ
3) قىچە دياندا داۋاملىق هالدا سۈكۈتتە تۇرىدۇ.
4) بۇ بارلىق ئەزگۈ نوملارنى باشقا ياققا
5) چېچىلدۇرۇۋەتمەسلىككە تايىنىپ ديان برا ـ
6) مىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. ئىككىنچى ئىككى تۈرلۈك
7) ئاساسقا يېپىشىۋالماستىن، ئۇزاققىچە قۇ ـ
8) تۇلماقنى كۆزلىمەككە تايىنىپ، ديان برامىتىنى
9) قانداق پۈتتۈرىدۇ، ئىككى تۈرلۈك ئاسا ـ
10) قا يېپىشىۋالماستىن ئۇزاققىچە قۇتۇلماقنى كۆز ـ
11) لىمەك يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، ئىككى تۈرلۈك
12) ئاساس بولسا، بىرى يوق ماھىيەتلىك نوم ـ
13) لارنى بار دەپ باغلىنىدىغان ئاساس،
14) ئىككىنچى، بار ماھىيەتلىك نوملارنى يوق دەپ باغلىنى ـ
15) دىغان ئاساستۇر. يېپىشىۋالماسلىق بولسا، يوق
16) ماھىيەتلىك نوملارنى بار دەپ باغلانماققا
17) يېپىشىۋالماستىن، يوق ـ قۇرۇق ماھىيىتىنى بىلمەك،
18) يەنە بار ماھىيەتلىك نوملارنى يوق دەپ
19) باغلانماققا يېپىشىۋالماستىن، يېقىملىق بارىنى
20) ئۇقماقتۇر. ئۇزاققىچە قۇتۇلماقنى كۆزلىمەك
21) بولسا، ئىككى تۈرلۈك باغلىنىش
22) ماھىيەتلىك نوملارغا يېقىنلاشماستىن، يېپىشىۋالماستىن،
23) چىن ـ ھەقىقىي كۆڭۈلنى كۆرۈپ، بۇرخان
24) قۇتىنى كۆزلىمەكتۇر. شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋالار

IV. 21a (noom törtünch bir otuz)

ئا (ياپراق) يىگىرمە بىرىنچى (تۇپلەم) تۆتىنچى

241. 1) bu muntagh barlï yoqlï iki
2) türlüg tüplärkä ilinmätin, bir
3) yintäm köngülüg ök körü, köngülüg
4) ök köntürü, köngülüg ök särgürü,
5) köngülüg ök tarqaru, köngülüg

241. 1) بۇنداق بار بىلەن يوق ـ ئىككى
2) تۈرلۈك ئاساسقا ئىلىنماستىن، پەقەت
3) كۆڭۈلنىلا كۆرۈپ، كۆڭۈلنىلا
4) كۆندۈرۈپ، كۆڭۈلنىلا سەبرە قىلدۇرۇپ،
5) كۆڭۈلنىلا تارقىتىپ، كۆڭۈلنىلا

6) ök ämirtquru üzäliksiz üstünki
7) yig köni tüz tuymaq burxan qutïn
8) kösämäkläri üzä tört türlüg
9) äriktä ürük uzatï sïmtaqsïzïn
10) dyanta ürükin amïlïn ärürlär. bu
11) ärür iki türlüg tüplärkä yapshïn-
12) matïn ozatï qutrulmaqïgh kösämäk-
13) kä tayanïp dyan bramitïgh bütürmäk.
14) üchünch adïnlarnïng ädgü yïltïz-
15) larïn bütürkälir üchün, küü kälig
16) ädrämlärig bulmaqqa tayanïp dyan
17) bramitïgh nätägin bütürürlär, adïnlar-
18) nïng ädgü yïltïzlarïn bütürkälir
19) üchün, küü kälig ädrämlärig bulmaq ymä

20) qayu ärür tip tisär, ädgü yïltïzlar
21) ärsär, azsïz öwkäsiz biliksizsiz bu üch
22) türlüg yïltïzlar ärür. azsïz
23) timäk üzä nizwanïgh birtäm

6) تىنچلاندۇرۇپ، ئەڭ ئۈستۈنكى،
7) ياخشى، توغرا، تۈز تۈيماق بۇرخان قۇتىنى
8) كۆزلىمەكلىرى بىلەن تۆت تۈرلۈك
9) قۇدرەتتە ئۇزاققىچە، پائال تۈردە
10) دياندا داۋاملىق سۈكۈتتە تۇرىدۇ. بۇ
11) ئىككى تۈرلۈك تۈپكە يېپىشۋالماي،
12) ئۇزاققىچە قۇتۇلماقنى كۆزلىمەككە
13) تايىنىپ، ديان برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
14) ئۈچىنچى، باشقىلارنىڭ ئەزگۈ يىلتىز -
15) لىرىنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن، مەشھۇر
16) پەزىلەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكە تايىنىپ،
17) ديان برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، باشقىلارنىڭ
18) ئەزگۈ يىلتىزىنى پۈتتۈرۈش
19) ئۈچۈن، شۆھرەتلىك پەزىلەتلەرنى قولغا
كەلتۈرمەك يەنە
20) قايسىلاردۇر دېگەندە، ئەزگۈ يىلتىزلار
21) بولسا، گۇناھسىز، غەزەپسىز، بىلىملىك - بۇ ئۈچ
22) تۈرلۈك يىلتىزلاردۇر. گۇناھسىز
23) دېمەك نىزۋانىنى بىراقلا

IV. 21b

ب

242. 1) tarqarmaq ärmäz. inchip turup kälmish
2) azïgh anchaqïa tïdïp särgürür ol,
3) azlanghuluq tïltaghlartïn ät'özüg
4) köngülüg yïghïnmaq ärür. öwkäsiz
5) timäk üzä öwkä nizwanïgh bir-
6) täm tarqarmaq ärmäz. inchip turup kälmish
7) öwkä anchaqïa tïdïp särgürüp ol
8) äwkälängülük tïltaghlarïn ät'özüg
9) köngülüg yïghïnmaq ärür. biligsizsiz
10) timäk üzä biligsiz nizwanïgh birtäm
11) tarqarmaq ärmäz. inchip turup kälmish
12) biligsizig anchaqïa tïdïp
13) särgürüp ol ymä biligsiz biligig
14) ishlätgülük tïltaghlar üzä ät'öz-
15) üg köngülüg yïghïnmaq ärür. bu üch
16) türlüg nomlar nä üchün ädgü yïltïz-
17) lar titir tip tisär, bu üchägü

242. 1) تارقاتماق ئەمەس، شۇنداق قىلىپ، تۇرۇپ كەلگەن
2) گۇناھنى دەرھال توسۇپ سەبرە قىلىشتۇر،
3) گۇناھ ئۆتكۈزىدىغان سەۋەبلەردىن ئەتئۆزىنى،
4) كۆڭلىنى يىغماقتۇر. غەزەپسىز
5) دېمەك، غەزەپ نىزۋانىسىنى بىر -
6) دىنلا تارقاتماق ئەمەس، شۇنداق قىلىپ تۇرۇپ كەلگەن
7) غەزەپنى دەرھال توسۇپ سەبرە قىلىشتۇر،
8) غەزەپلىنىدىغان سەۋەبلەردىن ئەتئۆزىنى،
9) كۆڭلىنى يىغماقتۇر. بىلىملىك
10) دېمەك، بىلىمسىز نىزۋانىنى بىردىنلا
11) تارقاتماق ئەمەس، شۇنداق قىلىپ، تۇرۇپ كەلگەن
12) بىلىمسىزلىكنى دەرھاللا توسۇپ،
13) سەبرە قىلىپ، ئۇ بىلىمسىز بىلىمنى
14) ئىشلىتىدىغان سەۋەبلەر بىلەن ئەتئۆزىنى،
15) كۆڭلىنى يىغماقتۇر. بۇ ئۈچ
16) تۈرلۈك نوم نېمە ئۈچۈن ئەزگۈ يىلتىز -
17) لار دېيىلىدۇ دېگەندە، بۇ ئۈچى

18) ap yirtinchülüg ap yirtinchülüg-
19) tä yig ädgü nomlarnïng tözi
20) yiltizi tip titirlär. küü kälig
21) ädrämlärig bulmaq ärsär, qltï on
22) orunlar sayuqï adruq adruq küü
23) kälig ädrämlärig bulmaq ärür. inchip
24) bodistwlar bu muntagh yangïn on

18) هەم دۇنياۋى، هەم دۇنياۋىلىقتا
19) ناهايىتى ئەزگۈ نوملارنىڭ تۈپ ـ
20) يىلتىزى دېيىلىدۇ. شۆهرەتلىك
21) پەزىلەتلەرنى قولغا كەلتۈرمەك بولسا، ئون
22) ئورۇندىكى هەر تۈرلۈك شۆهرەتلىك
23) پەزىلەتلەرنى قولغا كەلتۈرمەكتۇر. شۇنداق قىلىپ،
24) بودىساتۋالار بۇنداق يوسۇن بىلەن ئون

IV. 22a (noom törtünch iki otuz)

243. 1) orunlar sayuqï küü kälig ädrämlär-
2) ig bulmaqlarï üzä ol küü kälig
3) ädrämlärig üntürüp qamagh tïnlghlar-
4) nïng azsïn öwkäsiz biligsizsiz
5) üch türlüg ädgü yïltïzlarïn örmäyük
6) ärsär, örtürgäli örmish ärsär, büt-
7) ürgäli bïshurghalï tünlä kündüz ürük
8) ozatï tört türlüg äriktä sïmtaq-
9) sïzïn dyanta ürükin amïlïn ärür-
10) lär. bu ärür adïnlarnïng ädgü yïltïz-
11) larïn bütürgälir üchün küü kälig
12) ädrämlärig bulmaqqa tayanïp dyan
13) bramitïgh bütürmäk. törtünch köngül-
14) täki kkirlärig kitärip nom tözin
15) arïtmaqqa tayanïp dyan bramitïgh
16) nätägin bütürürlär, köngültäki kkir-
17) lärig kitärip nom tözin arïtmaq ymä
18) qayu ärür tip tisär, köngültäki kkir-
19) lär ärsär, qltï bu köngül ichintä
20) ilkisiztin bärüki töz tüp ornaq
21) tutmish qamagh bish azun tïnlghlarïgh cha-
22) shurdachï bulghadachï kntü köngülüg bushurdachï
23) ämgättächi az öwkä biliksiz küni

تۆتىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە ئىككىنچى (ياپراق) ئا

243. 1) ئورۇندىكى شۆهرەتلىك پەزىلەتلەرنى
2) قولغا كەلتۈرمەكلىرى بىلەن، ئۇ شۆهرەتلىك
3) پەزىلەتلەرنى ۋۇجۇدقا چىقىرىپ، بارلىق جانلىقلار ـ
4) نىڭ گۇناهسىز، غەزەپسىز، بىلىملىك ـ بۇ
5) ئۈچ تۈرلۈك ئەزگۈ يىلتىزلار يىلتىز تارتمىغان
6) بولسا، ئۇنىڭ يىلتىز تارتىشىنى پۈتتۈرۈش ـ
7) كە، ۋايىغا يەتكۈزۈشكە كېچە ـ كۈندۈز،
8) داۋاملىق تۆت تۈرلۈك قۇدرەتتە، پائال
9) تۇردە دىياندا داۋاملىق سوكۇتتە تۇرىدۇ.
10) بۇ باشقىلارنىڭ ئەزگۈ يىلتىز ـ
11) لىرىنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن، شۆهرەتلىك
12) پەزىلەتلىرىنى قولغا كەلتۈرۈشكە تايىنىپ، دىيان
13) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. تۆتىنچى، كۆڭۈلدىكى
14) كىرلەرنى كەتكۈزۈپ، نوم ماهىيىتى بىلەن
15) پاكلاشتۇرماق تايىنىپ، دىيان برامىتىنى
16) قانداق پۈتتۈرىدۇ، كۆڭۈلدىكى كىر ـ
17) لەرنى كەتكۈزۈپ، نوم ماهىيىتى بىلەن پاكلاشتۇرماق يەنە
18) قايسىلاردۇر دېگەندە، كۆڭۈلدىكى كىر ـ
19) لەر بولسا، بۇ كۆڭۈل ئىچىدىكى،
20) قەدىمدىن بۇيانقى تۈپ ـ يىلتىز، ئورۇن
21) تۇتقان بارلىق بەش دۇنيا جانلىقلىرىغا
22) بەتنام چاپلىغۇچى، ئۇلارنى بۇلغىغۇچى، ئۆز كۆڭلىنى غەمگە سالغۇچى،
23) ئازابقا سالغۇچى گۇناه، غەزەپ، بىلىمسىزلىك، قىزغىنىش،

IV. 22b

244. 1) küwänch körüm siziktä ulatï qamagh
2) nizwanilar ärür. qltï bu qamagh niz-

ب

244. 1) مەغرۇرلۇق، پال سېلىش، گۇمان قاتارلىق بارلىق
2) نىزۋانىلاردۇر. بۇ بارلىق نىز ـ

3) wanilar köngül ichintä turup chïnsu
4) tigmä köngülüg ärtüktäg chin
5) kirtü arïgh süsüg közin örtär-
6) lär kkiriktürürlär. näng yrutqalï
7) ya$utqalï itmäzlär. anïn bu zin-
8) wanilarnïng atï köngültäki
9) kkirlär tip titirlär. nom tözin
10) arïtmaq ärsär, qltï ol chïnsu tigm-
11) ä chin kirtü arïgh süsüg köngül töz-
12) in örttächi kösittächi nizwani-
13) lïgh kkirlärig tarqarmaq kitärmäk
14) ärür. inchip budistwlar bu muntaq
15) yangïn köngültäki kkirlärig körmäk
16) bïshrunmaq yollar ichintä käyip tarqarïp
17) on orunlar sayutaqï
18) sirnäyü yinchkäläyü arïtïp ang ilki öz-

19) üg yatïgh birtäg täg tüp töz
20) körtächi qamaghda yorïdachï atlgh
21) ärtüktäg tözüg, ikinti ünüsh-
22) lüg yolugh tüz bïshruntachï qamaghda
23) yig atlgh ärtüktäg tözüg, üchünch
24) ät'özkä isig özkä qawïnchsïz qïlta-
25) chï

Ⅳ. 23a (noom törtünch üch otuz)

245. 1) yig sisdu atlgh ärtüktäg töz-
2) üg, törtünch nom amranmaqïn ymä
3) öchürtächi tutyaqsïz atlgh ärtüktäg
4) tözüg, bishinch on türlüg taplagh-
5) lïgh tüzülmäk üzä köngülüg
6) arïttachï ulalmïshïgh tüz körtächi
7) atlgh ärtüktäg tözüg, altïnch
8) tïltaghdïn toghmïsh nomlarnïng yoqlunmaq-
9) sïz kkirikmäksiz tözin bultachï yoq-
10) lunmaqsïz kkirikmäksiz atlgh ärtüktäg
11) tözüg, yitinch nomnung blgüsi töz-

3) ۋانىلار كۆڭۈل ئىچىدە تۇرۇپ، ھەقىقىي
4) دەپ ئاتالغان كۆڭۈلنى كەتكۈزگەندەك چىن،
5) سادىق، پاك، سۈزۈك ماھىيەتنى كۆيدۈرىدۇ،
6) كىرلەشتۈرىدۇ. ئۇنى زادى يورۇتقىلى
7) نۇرلاندۇرغىلى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ نىز-
8) ۋانىلارنىڭ نامى كۆڭۈلدىكى
9) كىرلەر دېيىلىدۇ. نوم ماھىيىتى بىلەن
10) پاكلاشتۇرماق بولسا، ئۇ ھەقىقىي دېيىلگەن [163]
11) چىن، سادىق، پاك، سۈزۈك كۆڭۈل ماھىيە-
12) تىنى ئەتكۈچى، توسقۇچى نىزۋانىلىق
13) كىرلەرنى تارقاتماق، كەتكۈزمەكتۇر.
14) شۇنداق قىلىپ بۇددىستۋالار بۇنداق
15) يوسۇن بىلەن كۆڭۈلدىكى كىرلەرنى كۆرمەك،
16) ۋايىغا يەتكۈزمەك، يوللار ئىچىدىن ئۇلارنى تارقىتىپ
17) ئون ئورۇندىكىلەرنى
18) تۈجۈپىلەپ، ئىنچىكىلەپ پاكلاشتۇرۇپ، ئەڭ
ئالدى بىلەن
19) ئۆزىنى، ياتنى بىردەكلا تۈپ -يىلتىز
20) كۆرگۈچى، ھەممىدە ماڭغۇچى ئاتلىق
21) ماھىيەتنى؛ ئىككىنچى، ئۈنۈشلۈك
22) يولنى تۈز ۋايىغا يەتكۈزگۈچى ھەممىدىن
23) ياخشى ئاتلىق ماھىيەتنى؛ ئۈچىنچى،
24) ئەتئۆزگە، ئىسسىق جانغا بىپەرۋالىق قىلغۇ-
25) چى

تۆتىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

245.1) ياخشى سىسدۇ [164] ئاتلىق ماھىيەت-
2) نى؛ تۆتىنچى، نوم سۆيگۈسىنى يەنە
3) ئۆچۈرگۈچىگە مۇناسىۋەتسىز ئاتلىق
4) ماھىيەتنى؛ بەشىنچى، ئون تۈرلۈك ئارزۇ-
5) دىن تۈزۈلگەن كۆڭۈلنى
6) پاكلاشتۇرغۇچى باغلىنىشنى توغرا كۆرگۈچى
7) ئاتلىق ماھىيەتنى؛ ئالتىنچى،
8) سەۋەبىدىن بارلىققا كەلگەن نوملارنىڭ يوقالمايدىغان،
9) كىرلەشمەيدىغان ماھىيىتىگە ئېرىشكۈچى يوقال-
10) مايدىغان، كىرلەشمەيدىغان ئاتلىق
11) ماھىيەتنى؛ يەتتىنچى، نومنىڭ بەلگىسىنى،
ماھىيە-

12) in biltächi nomta adïrtlamaqsïz
13) atlgh ärtüktäg közüg, säkizinch
14) toghmaqsïz nom taplaghïn bütün tolu
15) tanuqlamaq üzä bir ymä kkirlig
16) kkirsiz nomlarnïng azïlmaqïn qoramaq-
17) ïn körmädächi blgüli yirtinchü-
18) li ärkinchä tayagh bultachï atlgh ärtüktäg
19) tözüg, toqzunch tïdïghsïz ozmaqïgh
20) tolu tükäl tanuqlamaq üzä bilgä
21) bilig ärksinmäkingä tayagh boltachï
22) atlgh ärtüktäg tözüg, onunch tap iyi asïgh tusu
23) qïltachï qïlïnch üzä ärksinmäkkä
24) tayagh boltachï atlgh ärtüktäg tözüg

12) تىننى بىلگۈچى نومنى ئايرىماسلىق
13) ئاتلىق ماھىيەتنى؛ سەككىزىنچى، بارلىققا كەلمەيدىغان
14) نوم ئارزۇسىنى پۈتۈن ـ تولۇق
15) تونۇپ يەتمەك بىلەن يەنە بىر كىرلىك ـ
16) كىرسىز نوملارنىڭ ئازلىماقىنى، خورىماقىنى
17) كۆرمەيدىغان بەلگە ۋە دۇنيا
18) ئەركىچە يۆلەككە ئىرىشكۈچى ئاتلىق
19) ماھىيەتنى؛ توققۇزىنچى، توسالغۇسىز قۇتۇلماقنى
20) تولۇق ـ تۈگەل تونۇپ يەتمەك بىلەن بىللە
21) بىلىمنىڭ كۈچلەنمىكىگە يۆلەك بولغۇچى
22) ئاتلىق ماھىيەتنى؛ ئونىنچى، ناھايىتى ياخشى
پايدا ـ مەنپەئەت
23) يەتكۈزگۈچى قىلمىش بىلەن كۈچلەنمەككە
24) يۆلەك بولغۇچى ئاتلىق ماھىيەتنى ـ

IV. 23b

ب

246. 1) bu on türlüg chïnsu tigmä ärtük-
2) täg chin kirtü arïgh süzüg köngül
3) tözin arïtmaqlarï üzä ürük
4) uzatï sïmtaghsïzïn dyanta ürükin
5) amïlïn ärürlär. bu ärür köngültäki
6) kkirlärig kitärip nom tözin
7) arïtmaqqa tayanïp dyan bramitïgh
8) bütürmäk. bishinch tïnlghlarnïng
9) nizwanilïgh ï ïghachlarïnïng
10) tözin yïltïzïn käsmäkkä tayanïp
11) dyan bramitïgh nätägin bütürürlär,
12) tïnlghlarnïng nizwanilïgh ï ïghach sögütläri-
13) ning tözin yïltïzïn käsmäk ymä
14) qayu ärür tip tisär, tïnlghlarnïng
15) nizwanilïgh ï ïghach sögütlärining
16) tözin yïltïzïn käsmäk ärsär,
17) qltï mnli nomlï iki türlüg
18) atqanmaqlarïgh bir ärsär kntü köngül-
19) lärintin kitirmäk, ikinti ärsär
20) adïn tïnlghlar köngülintin kitärmäk.
21) nä üchün tip tisär, qltï bu mnli
22) nomlï iki türlüg atqanmaqlar

246 .1) بۇ ئون تۈرلۈك ھەقىقىي دېيىلگەن
2) چىن، سادىق، پاك، سۈزۈك كۆڭۈل
3) ماھىيىتىنى پەرقلەندۈرمەكلىرى بىلەن ئۇزاققىچە
4) پائال تۈردە دىياندا داۋاملىق
5) سۈكۈتتە تۇرىدۇ. بۇ كۆڭۈلدىكى
6) كىرلەرنى كەتكۈزۈپ، نوم ماھىيىتىنى
7) پەرقلەندۈرمەككە تايىنىپ، دىيان برامىتىنى
8) پۈتتۈرمەكتۇر. بەشىنچى، جانلىقلارنىڭ
9) نىزۋانىلىق دەل ـ دەرەخلىرىنىڭ
10) تۈپ ـ يىلتىزىنى كەسمەككە تايىنىپ،
11) دىيان برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
12) جانلىقلارنىڭ نىزۋانىلىق دەل ـ دەرەخلىرىنىڭ
13) تۈپ ـ يىلتىزىنى كەسمەك يەنە
14) قايسىلاردۇر دېگەندە، تىنلىقلارنىڭ
15) نىزۋانىلىق دەل ـ دەرەخلىرىنىڭ
16) تۈپ ـ يىلتىزىنى كەسمەك بولسا،
17) مەن بىلەن نوم ـ ئىككى تۈرلۈك
18) باغلىنىشنى، بىر بولسا، ئۆز كۆڭۈلـ
19) لىرىدىن كەتكۈزۈشتۇر، بىر بولسا،
20) باشقا جانلىقلار كۆڭلىدىن كەتكۈزمەكتۇر.
21) نېمە ئۈچۈن دېگەندە، بۇ مەن بىلەن
22) نوم ـ بۇ ئىككى تۈرلۈك باغلىنىش

23) ärsär, alqu nizwanilarnïng tözi
24) tüpi yïltïzï ärürlär. nätägin töz-
25) i tüpi yïltïzï ärürlär tip tisär,

23) بولسا، بارلىق نىزۋانىلارنىڭ تۆپى،
24) ئۆلى، يىلتىزىدۇر. نېمە ئۈچۈن تۆپى،
25) ئۆلى، يىلتىزى بولىدۇ دېگەندە،

IV. 24a (noom törtünch tört otuz)

تۆتىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە تۆتىنچى (ياپراق) ئا

247. 1) qltï mn tip atqanmaqtïn, mn
2) körüm bashlap yüz säkiz otuz türlüg
3) töz nizwanilar ulatï kichig niz-
4) wanilar birlä togharlar blgülärlär.
5) nom tip atqanmaqtïn nom köngül baş-
6) lap körüm sisik biliksiz az öwkä
7) küwänch togharlar blgülärlär. anïn
8) alqu nizwanilarnïng tözi
9) yïltïzï tip titirlär. inchip budistw-
10) lar bu muntagh yangïn bu alqu nizwanilar-
11) nïng tözi yïltïzï bolmïsh mnli
12) nomlï iki türlüg atqanmaqlarïgh
13) bir särsär kntü köngüllärintin kitär-
14) käli qïnmaq, ikinti ärsär adïn tïnlgh-
15) larnïng köngüllärintin kitärkäli
16) qïnmaqlarï üzä ürük uzatï
17) sïmtaqsïzïn dyanta ürük-
18) in amïlïn ärürlär. bu ärür tïnlgh-
19) larnïng nizwanilïgh ï ïghach sögüt-
20) lärining tözin yïltïzïn käsämäkkä
21) tayanïp dyan bramitïgh bütürmäk
22) bu titir. tüzünlär oghlïya, bish
23) türlüg nomlarqa tayanïp bishinch dyan
24) bramitïgh tükäl bütürmäk

247. 1) مەن دەپ باغلىنىشتىن مەن
2) كۆرۈم باشچىلىقىدىكى بىر يۈز يىگىرمە سەككىز تۈرلۈك
3) يىلتىز نىزۋانىلار، شۇنداقلا كىچىك نىز-
4) ۋانىلار بىرلىكتە بارلىققا كېلىدۇ، پەيدا بولىدۇ.
5) نوم دەپ باغلىنىشتىن نوم كۆڭۈل باش-
6) چىلىقىدىكى كۆرۈم، گۇمان، بىلىمسىزلىك، گۇناھ،
7) غەزەپ، مەغرۇرلۇق بارلىققا كېلىدۇ، پەيدا بولىدۇ. شۇڭلاشقا
8) ئۇ بارلىق نىزۋانىلارنىڭ تۈپ-
9) يىلتىزى دېيىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋا-
10) لار بۇنداق يوسۇن بىلەن بۇ بارلىق نىزۋانىلار-
11) نىڭ تۈپ - يىلتىزى بولغان مەن بىلەن
12) نوم - ئىككى تۈرلۈك باغلىنىشنى،
13) بىر بولسا، ئۆز كۆڭۈللىرىدىن كەتكۈ-
14) زۈشكە ئىزدەنمەك، بىر بولسا، باشقا جانلىق-
15) لارنىڭ كۆڭۈللىرىدىن كەتكۈزۈشكە
16) ئىزدەنمەكلىرى بىلەن ئۇزاققىچە
17) پائال تۇردە دىياندا داۋاملىق
18) سۈكۈتتە تۇرىدۇ. بۇ جانلىق-
19) لارنىڭ نىزۋانىلىق دەل - دەرەخلىرى-
20) نىڭ تۈپ - يىلتىزىنى كەسمەككە
21) تايىنىپ، ديان برامىتىنى پۈتتۈرمەك
22) دېيىلىدۇ. ئېسىللار ئوغلى، بەش
23) تۈرلۈك نومغا تايىنىپ، بەشىنچى ديان
24) برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرمەك

IV. 24b

ب

248. 1) taqï ymä budistwlar bish türlüg
2) nomlarqa tayanïp altïnch bilgä
3) bilik bramitïgh tükäl bütürürlär.
4) qayular ol bish tip tisär, inchä qltï
5) ang ilki burxanlarqa bodistwlarqa
6) bütmish ishlig bilgälärkä irmädin,

248. 1) تېخى بۇدىساتۋالار بەش تۈرلۈك
2) نومغا تايىنىپ، ئالتىنچى ئەقىل-
3) بىلىم برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرىدۇ.
4) ئۇ بەشى قايسىلاردۇر دېگەندە، شۇنداق قىلىپ،
5) ئەڭ ئالدىنقىسى، بۇرخانلارغا، بۇدىساتۋالارغا
6) ئىشەنگەن دوست دانىشمەنلەردىن بىزار بولماي،

7) uzatï yaqïn tapïnmaqqa tayanïp,
8) ikinti burxanlar yrlïqanmïsh
9) tar yig nomlarïgh irmädin uzatï
10) äşitigsämäkkä tayanïp, üchünch
11) ula oq yirtinchülüg iki türlüg
12) yig bilgä biliklärig adïrtlaghalï
13) säwmäkkä tayanïp, törtünch kör-
14) mäk bïşrunmaq yollar üzä tarïqghu-
15) luq nizwanilarïgh trk tawraq tarqar-
16) maqqa tayanïp, bishinch yirtinchü-
17) lüg ädrämlärig bish türlüg bilgä bilik orun-
18) larïn barchanï ötkürmäkkä
19) tayanïp. bu ärür bish. munta ymä bodistw-
20) lar ang ilki burxanlarqa budistwlar-
21) qa bütmish ishlig bilgä ❶ irmädin,
22) uzatï yaqïn tapïnmaqqa tayanïp
23) bilgä bilig bramitïgh nätägin bütürür-
24) lär, burxanlarqa budistwlarqa
25) bütmish ishlig bilgälärkä irmädin

7) ئۇلارغا ئۇزاققىچە يېقىندىن ئېتىقاد قىلماققا تايىنىپ؛
8) ئىككىنچى، بۇرخانلار يارلىق قىلغان
9) ئەزگۈ - ياخشى نوملاردىن بىزار بولماي، ئۇزاققىچە
10) ئۇنى ئاڭلاشقا ئىنتىزار بولماققا تايىنىپ؛ ئۈچىنچى،
11) ئاندىن كېيىن، دۇنياۋى ئىككى تۈرلۈك
12) ياخشى، ئەقىل - بىلىملەرنى پەرقلەندۈرۈشنى
13) ياخشى كۆرمەككە تايىنىپ؛ تۆتىنچى، كۆرمەك،
14) پىششىق ئۆگىنىش يوللىرى بىلەن
15) ئازابقا سالىدىغان نىزۋانىلارنى تېز - دەرھال تارقاتـ-
16) ـماققا تايىنىپ؛ بەشىنچى، دۇنياۋى
17) پەزىلەتلەرنى بەش تۈرلۈك ئەقىل - بىلىم ئورۇنـ-
18) ـلارنى - ھەممىنى ئىگىلىمەككە
19) تايىنىپ، بەشى ئەنە شۇلاردۇر. بۇنىڭدا يەنە بۇدىساتۋا -
20) لار ئەڭ ئالدىنقىسى، بۇرخانلارغا، بۇدىساتۋالارغا
21) ئىشەنگەن دوست دانىشمەندىن بىزار بولماي،
22) ئۇزاققىچە ئوبدان ئېتىقاد قىلماققا تايىنىپ،
23) ئەقىل - بىلىم برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
24) بۇرخانلارغا، بۇدىساتۋالارغا
25) ئىشەنگەن دوست دانىشمەندىن بىزار بولماي،

IV. 25a (noom törtünch bish otuz)

تۆتىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە بەشىنچى (ياپراق) ئا

249. 1) uzatï yaqïn tapïnmaq ymä qayu ärür
2) tip tisär, burxanlarqa budistwlar-
3) qa bütmish ishlig bilgälärkä
4) irmädin uzatï yaqïn tapïnmaq ärsär,
5) qut qolunmaqlïgh ridi küü kälig
6) ädrämlig bu iki türlüg küch küsün
7) üzä ontïn sïngarqï burxanlar
8) uluşïn käzä yapa yorïp bodistw-
9) lar quwraqï birlä birlä bolup boshghunghu-
10) luq boshghut tözlüg nom, uqquluq
11) yürük tözlüg nom, yorïghuluq yorïq
12) tözlüg nom, täggülük tüsh tözlüg
13) nom, bu tört türlüg nomlarïgh ötkü-
14) rü topulu bilmish köngül tözin bïsh-

249.1) ئۇزاققىچە ياخشى ئېتىقاد قىلماق يەنە قايسىلاردۇر
2) دېگەندە، بۇرخانلارغا، بۇدىساتۋالار -
3) غا ئىشەنگەن دوست دانىشمەنلەردىن
4) بىزار بولماي، ئۇزاققىچە ياخشى ئېتىقاد قىلماق بولسا،
5) قۇتنى قولغا كەلتۈرمەكلىك، رىدى (165) شۆھرەتلىك
6) پەزىلەت. بۇ ئىككى تۈرلۈك كۈچ - قۇدرەت
7) بىلەن ئون تەرەپتىكى بۇرخانلار
8) دۆلىتىنى كېزىپ يۈرۈپ، بۇدىساتۋا -
9) لار توپى بىللە بولۇپ، ئۆگىنىشكە تېگىشلىك
10) تەلىم ماھىيەتلىك نوم، ئوقۇشقا تېگىشلىك
11) مەزمۇن ماھىيەتلىك نوم، ئەمەل قىلىشقا
تېگىشلىك ئىش - ئەمەل
12) ماھىيەتلىك نوم، ئېرىشىشكە تېگىشلىك نەتىجە
ماھىيەتلىك
13) نوم - بۇ تۆت تۈرلۈك نومنى ئىنچىكىلەپ -
14) پىششىقلاپ بىلگەن كۆڭۈل ماھىيىتىنى ۋايىغا

❶ ئەسلىي تېكىستتە biligi دەپ يېزىلغان. كونتېكىستكە ئاساسەن bilgä دەپ ئالدۇق.

15) runmaq bütmish ishlig bilgälärkä
16) ymä yaqïn barïp qop türlüg tapïqïn
17) uduqïn äksüksüz krgäksiz
18) tapïnmaq udunmaq aghïr ayïgh qïlmaq
19) ärür. inchip budistwlar bu muntagh yang-
20) ïn burxan ärdinigä budistwlar
21) quwraqïnga bütmish ishlig bilgä-
22) lärkä ürük uzatï irmäksiz yalq-
23) maqsïz üzüksüz tapïgh uduq qïlmaq-
24) larï üzä turqaru bilgä bilik ichintä

15) يەتكۈزۈپ پۈتتۈرگەن دوست دەنىشمەنلەرگە
16) يەنە يېقىن بېرىپ كۆپ تۈرلۈك ھۆرمەت -
17) ئېھتىرامنى ئۈزۈلدۈرمەي چەكسىز
18) ھۆرمەت قىلماق، ئېتىھرام قىلماق، قاتتىق ئىززەت
19) قىلماقتۇر. شۇنداق قىلىپ بۇدىساتۋالار بۇنداق يو -
20) سۇن بىلەن بۇرخان ئەردىنىگە، بۇدىساتۋالار
21) جامائىتىگە ئىشەنگەن دوست دانىشمەنلەردىن
22) ئۈزاققىچە بىزار بولماي، قورقماي (ئۈلارغا)
23) ئۈزلۈكسىز ھۆرمەت - ئېھتىرام قىلماق -
24) لىرى بىلەن داۋاملىق ئەقىل - بىلىم ئىچىدە

IV. 25b

ب

250. 1) bïshrunurlar ögrätinürlär. bu ärür
2) burxanlarqa budistwlarqa bütmish
3) ishlig bilgälärkä irmädin
4) uzatï yaqïn tapïnmaqqa tayanïp
5) bilgä bilik bramitïgh bütürmäk.
6) ikinti burxanlar yrlïqamïsh täring
7) nomlarïgh irmädin yalqmatïn uzatï
8) äshitigmämäkkä tayanïp bilgä
9) bilik bramitïgh nätägin bütürürlär,
10) burxanlar yrlïqamïsh täring nomlarïgh
11) irmädin uzatï äshitigsämäk
12) ymä qayu ärür tip tisär, burxanlar
13) yrlïqmïsh täring nomlar ärsär, qltï
14) arïgh süzüg nom tözi tört tür-
15) lüg bilgä biliklär ärür. irmädin
16) uzatï äshitigsämäk ärsär, bu nom-
17) larnïng täring yürükin yinchkä
18) adïrtïn äshitkäli säwmäk tapla-
19) maq ärür. inchip budistwlar bu muntagh
20) yangïn bu bu täring nomlarnïng yangïn
21) osughïn uqïttachï körkittächi
22) birär shlok birär pädak nomlarïgh
23) äshitkäli bulghularï üchün at-
24) larïn yangalarïn altunlarïn
25) kümüshlärin ädlärin tawarlarïn

1.250) (بىلىمنى) ۋايىغا يەتكۈزىدۇ، ئۆگىنىدۇ. بۇ
2) بۇرخانلارغا، بۇدىساتۋالارغا ئىشەنگەن
3) دوست دانىشمەنلەردىن بىزار بولماي، (ئۈلارغا)
4) ئۈزاققىچە ياخشى ئېتىقاد قىلماققا تايىنىپ،
5) ئەقىل - بىلىم برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
6) ئىككىنچى، بۇرخانلار يارلىق قىلغان چوڭقۇر
7) نوملاردىن بىزار بولماي، قورقماي ئۈزاققىچە
8) ئۇنى ئاڭلاشقا ئىنتىزار بولماققا تايىنىپ، ئەقىل -
9) بىلىم برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
10) بۇرخانلار يارلىق قىلغان چوڭقۇر نوملاردىن
11) بىزار بولماي، ئۇنى ئۈزاققىچە ئاڭلاشقا ئىنتىزار بولماق
12) يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، بۇرخانلار
13) يارلىق قىلغان چوڭقۇر نوملار بولسا،
14) پاك، سۈزۈك نوم ماھىيىتى بولغان تۆت تۈرلۈك
15) ئەقىل - بىلىمدۇر. بىزار بولماي
16) ئۈزاققىچە ئاڭلاشقا ئىنتىزار بولماق بولسا، بۇ نوم -
17) لارنىڭ چوڭقۇر مەنىلىرىنى ئىنچىكىلەپ
18) ئايرىپ ئاڭلاشنى سۆيمەك، ئارزۇ
19) قىلماقتۇر. شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋالار بۇنداق
20) يوسۇن بىلەن بۇ چوڭقۇر نوملارنىڭ يول -
ئۇسۇللىرىنى ئۇقتۇرىدىغان، كۆرسىتىدىغان
22) بىرەر نەزمە، بىرەر قەسىدە نوملارنى
23) ئاڭلاشنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، ئات -
24) لىرىدىن، پىللىرىدىن، ئالتۇنلىرىدىن -
25) كۈمۈشلىرىدىن، ماللىرىدىن - تاۋارلىرىدىن،

Ⅳ. 26a (noom törtünch altï otuz)

251. 1) ärdinilärin yïnchularïn käntlär-
2) in ❶ soqaqlarïn balïqlarïn ulushlarïn tolu
3) il ulushlarïn isig özläringä
4) tägi tïdïp ïdalap burxanlar yrlïq-
5) ï ïduq bu nom ärdinig äshitkäli bulup
6) ötrü nomtaqï yrlïqcha bilgä bilik
7) ichintä bïshrunurlar ögrätinür-
8) lär. bu ärür burxanlar yrlïqamïsh
9) täring nomlarïgh irmädin uzatï äshi-
10) tigsämäkkä tayanïp bilgä bilig
11) bramitïgh bütürmäk. üchünch nomlugh
12) yirtinchülüg iki türlüg yig
13) bilgä biliglärig adïrtlaghalï
14) säwmäkkä tayanïp bilgä bilig
15) bramitïgh nätägin bütürürlär, nom-
16) lugh yirtinchülüg iki türlüg
17) yig bilgä biliklär ymä qayu ärür
18) tip tisär, nomlugh yirtinchülüg
19) iki türlüg yig bilgä biliklärtä yana nom-
20) lugh bilgä bilik ärsär, qltï üch
21) türlüg tözlüg ichintä tolun bütmish
22) chin kirtü töztä tutulmïsh, yana adïn-
23) lar tayaqïnga turmïsh töznüng
24) kkirsiz arïgh aqïghsïz bölükintä

تۆتىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە ئالتىنچى (ياپراق) ئا

251.1) ئەردىنىلىرىدىن، مەرۋايىتلىرىدىن، كەنتلىرىدىن
2) مەھەللىرىدىن، شەھەرلىرىدىن، ئايماقلىرىدىن، نۇرغۇن
3) ئەل - جامائەتلىرىدىن، ھەتتا ئىسسىق جانلىرىدىن
4) ۋاز كېچىپ، بۇرخانلار يارلىقى بولغان
5) بۇ مۇقەددەس نوم - ئەردىنىنى ئاڭلاشنى قولغا
كەلتۈرۈپ،
6) ئاندىن نومدىكى يارلىق بويىچە ئەقىل - بىلىم
7) ئىچىدە تەربىيىلىنىدۇ، ئۆگىنىدۇ.
8) بۇ بۇرخانلار يارلىق قىلغان
9) چوڭقۇر نوملاردىن بىزار بولماي ئۇزاقىچە ئاڭ-
10) لاشقا ئىنتىزار بولماققا تايىنىپ، ئەقىل - بىلىم
11) بىرامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. ئۈچىنچى، نوملۇق،
12) دۇنياۋى - ئىككى تۈرلۈك ياخشى
13) ئەقىل - بىلىملەرنى پەرقلەندۈرۈشنى
14) سۆيمەككە تايىنىپ، ئەقىل - بىلىم
15) بىرامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، نوم-
16) لۇق، دۇنياۋى - ئىككى تۈرلۈك
17) ياخشى ئەقىل - بىلىملەر يەنە قايسىلاردۇر
18) دېگەندە، نوملۇق، دۇنياۋى -
19) ئىككى تۈرلۈك ياخشى ئەقىل - بىلىملەرنىڭ ئىچىدە، نوم-
20) لۇق ئەقىل - بىلىم بولسا، ئۈچ
21) تۈرلۈك ماھىيەت ئىچىدە تولۇق پۈتكەن،
22) چىن، ھەقىقىي ماھىيەتتە تۇغۇلغان، يەنە باشقىلار
23) يۆلىنىدىغان قالغان ماھىيەتنىڭ
24) كىرسىز، پاك، ئاقمايدىغان بۆلىكىدە

Ⅳ. 26b

252. 1) tutulmïsh chin kirtü aqïghsïz nomlugh
2) ïnïnan bilgä bilik (ärür. yirtinchülüg bilgä
bilik) ärsär, qltï
3) üch türlüg tözlär ichintä alqu-
4) gha tatqantachï tözün tutulmïsh,
5) yana adïnlar tayaqïnga turmïsh töznüng
6) kkirlig aqighlïgh bölügintä tutulmïsh
7) yirtinchülüg aqïghlïgh bilgä bilik

ب

252.1) تۇغۇلغان، چىن، ھەقىقىي، ئاقمايدىغان،
2) ئىشەنچلىك ئەقىل - بىلىمدۇر. دۇنياۋى ئەقىل -
بىلىم بولسا،
3) ئۈچ تۈرلۈك ماھىيەت ئىچىدە، ھەممى-
4) گە باغلانغۇچى ماھىيەتتە تۇتۇلغان،
5) يەنە باشقىلار يۆلىنىدىغان قالغان ماھىيەتنىڭ
6) كىرلىك، ئاقىدىغان بۆلىكىدە تۇتۇلغان،
7) دۇنياۋى ئاقىدىغان ئەقىل - بىلىمدۇر.

❶ بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە kätlärtin دەپ يېزىلغان. بىز كونتېكىستكە ئاساسەن käntlärtin دەپ ئالدۇق.

8) ärür. adïrtlaghalï säwmäk ärsär,
9) qltï bu iki türlüg bilgä biliklär-
10) in adïrtlïgh uqup kkirsiz arïgh
11) arïghsïz chin kirtü bilgä biligtä
12) ögrätinmäkning oghrayu qutrulmaq
13) tüsh birtächisin. kkirlig aqïghlïgh
14) yirtinchülüg bilgä biliktä ögrä-
15) tinmäkning oghrayu chin kirtü bilgä
16) biligkä tägürmäk tüsh birtächisin
17) adïra uqmaq ärür. inchip
18) bodistwlar bu muntagh yangïn üch türlüg
19) tözlärig adïrtlïgh uqturtachï nomlugh
20) yirtinchülüg iki türlüg bilgä bilik-
21) lärig adïrtlaghalï säwmäkläri üzä
22) tütrüm täring bilgä biliglär ichin-
23) tä tï uzatï bïshrunurlar ögräti-
24) nürlär. bu ärür nomlugh yirtinchülüg

Ⅳ. 27a (noom törtünch yiti otuz)

253. 1) iki türlüg yig bilgä biliklärig
2) adïrtlaghalï säwmäkkä tayanïp brati-
3) a bilgä bilik bramitïgh bütürmäk.
4) törtünch körmäk bïshrunmaq iki türlüg
5) yollar üzä tarïqghuluq nizwanilar-
6) ïgh trk tawraq tarqarmaqqa tayanïp bilgä
7) bilik bramitïgh nätägin bütürürlär,
8) körmäk bïshrunmaq iki türlüg yol-
9) larï üzä tarïqghuluq nizwanilarïgh
10) trk tawragh tarqarmaq ymä qayu ärür
11) tip tisär, körmäk yol ärsär, qltï
12) birük nächätä atqanghuluq atqanghu-
13) larta adïrtsïz körtächi bilgä bilik
14) üzä arïtï ilinchsiz bolup, bu adruq
15) adruq bashlagh sawlïgh blgülärig atqan-
16) maqtïn chin kirtü yintäm köngültä atqan-
17) maqtïn ök turup ornanïp atqantachï-
18) lï atqanghuluqlï iki türlüg blgü-
19) lärtin öngi utrulup chïnsu tigmä

8) پەرقلەندۈرۈشنى سۆيمەك بولسا،
9) بۇ ئىككى تۈرلۈك ئەقىل - بىلىملەرنى
10) پەرقلەندۈرۈپ ئوقۇپ، كىرسىز، پاك،
11) پاكسىز، چىن، ھەقىقىي ئەقىل - بىلىمنى
12) ئۆگەتمەكنىڭ بولۇپمۇ قۇتۇلماق
13) نەتىجىسىنى بەرگۈچىسىنى، كىرلىك، ئاقىدىغان،
14) دۇنياۋى ئەقىل - بىلىمنى ئۆگەت-
15) مەكنىڭ، بولۇپمۇ چىن، ھەقىقىي ئەقىل -
16) بىلىمگە يەتكۈزمەك نەتىجىسىنى بەرگۈچىسىنى
17) پەرقلەندۈرۈپ ئۇقماقتۇر. شۇنداق قىلىپ،
18) بودىساتۋالار مۇنداق يوسۇندا ئۈچ تۈرلۈك
19) ماھىيەتنى ئىدىتلىق ئۇقتۇرغۇچى نوملۇق،
20) دۇنياۋى - ئىككى تۈرلۈك ئەقىل - بىلىملەر -
21) نى پەرقلەندۈرۈشنى سۆيمەكلىرى بىلەن
22) چوڭقۇر مەزمۇنلۇق ئەقىل - بىلىملىرى ئىچىدە،
23) ئۇزۇلدۇرمەي داۋاملىق تەربىيىلىنىدۇ، ئۆگىنىدۇ.
24) بۇ نوملۇق، دۇنياۋى -

تۆتىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە يەتتىنچى (ياپراق) ئا

253 .1) ئىككى تۈرلۈك ئەقىل - بىلىملەرنى
2) پەرقلەندۈرۈشنى سۆيمەككە تايىنىپ، پراتى-
3) ا ئەقىل - بىلىم برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
4) تۆتىنچى، كۆرمەك، ۋايىغا يەتكۈزمەك - ئىككى تۈرلۈك
5) يوللار بىلەن ئازابقا سالىدىغان نىزۋانىلارنى
6) تېز - دەرھال تارقاتماققا تايىنىپ، ئەقىل-
7) بىلىم برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
8) كۆرمەك، ۋايىغا يەتكۈزمەك - ئىككى تۈرلۈك يول
9) بىلەن ئازابغا سالىدىغان نىزۋانىلارنى
10) تېز - دەرھال تارقاتماق يەنە قايسىلاردۇر
11) دېگەندە، كۆرمەك يولى بولسا، ئەگەر
12) دەرھال باغلىنىدىغان باغلىنىشلار -
13) نى پەرقسىز كۆرگۈچى ئەقىل - بىلىم
14) بىلەن تامامەن ئىلىنغۇسىز بولۇپ، بۇ ھەر
15) خىل باشلىق، سۆزلۈك بەلگىلەرنى باغلىماق -
16) تىن، چىن - ھەقىقىي، پۇختا كۆڭۈل بىلەن باغلى-
17) ماقتىن تۇرۇپ ئورۇنلىشىپ، باغلىغۇچى ۋە
18) باغلاشقا تېگىشلىك - ئىككى تۈرلۈك بەلگىلەر -
19) دىن باشقا (تەرەپكە) ئۆرۈلۈپ، ھەقىقىي دەپ ئاتال-

20) ärtüktäg tözüg uqtachï qayu aqïgh-
21) sïz bilgä bilik ärsär, ol ärür körmäk
22) yol. bu körmäk yol yana iki türlüg

23) titir bir ärsär qayu ol blgügä
24) ilinmäksiz adïrtsïz körtächi bilgä

20) غاندەك ماھىيەتنى ئۇققۇچى قايسى ئاقماي -
21) دىغان ئەقىل - بىلىم بولسا، ئۇ كۆرمەك
22) يولى ھېسابلىنىدۇ. بۇ كۆرمەك يولى يەنە ئىككى تۈرلۈك
23) دېيىلىدۇ. بىرى بولسا، ھەرقانداق بەلگىگە
24) ئىلىنماستىن، پەرقسىز كۆرگۈچى ئەقىل -

IV. 27b

254. 1) bilik üzä iki türlüg qurughlar-
2) nïng yoqïn qurughïn chininchä biltächi,
3) iki türlüg adïrttachïlarïgh chininchä
4) biltächi, iki türlüg adïrttachï-
5) larïgh chininchä tarqartachï atlgh kirtü
6) tüz tözlüg körmäk yol, ikinti
7) tört kirtü nomlarqa yaqmadin tïnlghlar
8) äzükin biltächi bilgä bilik üzä tïnlgh –
9) lï nomlï ikägününg äzükin bir-
10) gärü biltächi bilgä bilik üzä körtächi,
11) yana tört kirtü nomlarqa kirip
12) altï ygrmi türlüg köngül üzä kör-
13) tächi atlgh blgü tözlüg körmäk yol
14) ärür. bïshrunmaq yol ärsär, qltï körmäk
15) yoltïn turup taqï qïlmïsh adïrttachï-
16) larïgh tarqarghalï tayaqïn tägshürmäkig
17) tanuqlaghalï ol oq ashnuqï blgü-
18) gä ilinmäksiz adïrtsïz törtächi bilgä
19) bilikig basa basa bïshrunmaqtïn turmïsh
20) on orunlar sayuqï ötkürü wchirä-
21) opan dyanqa tägi. qayu aqïghsïz bilgä
22) bilik ärsär, ol ärür bïshrunmaq yol.
23) bu iki türlüg yollar üzä tarïqghu-
24) luq nizwanilar ärsär, kim ol kirtü

ب

1.254) بىلىم بىلەن ئىككى تۈرلۈك قۇرۇقنىڭ
2) يوقلۇقىنى، قۇرۇقلۇقىنى ھەقىقىي تۈردە بىلگۈچى،
3) ئىككى تۈرلۈك پەرقلەندۈرگۈچىلەرنى ھەقىقىي تۈردە
4) بىلگۈچى، ئىككى تۈرلۈك پەرقلەندۈرگۈچىلەر -
5) نى ھەقىقىي تۈردە تارقاتقۇچى ئاتلىق ھەقىقىي -
6) تۈز ماھىيەتلىك كۆرمەك يول، ئىككىنچى،
7) تۆت ھەقىقىي نوملارغا يېقىنلاشماستىن، جانلىقلار
8) خاتالىقىنى بىلگۈچى ئەقىل - بىلىم بىلەن جانلىق ۋە
9) نوم ئىككىسىنىڭ خاتالىقىنى بىر -
10) لىكتە بىلگۈچى ئەقىل - بىلىم بىلەن كۆرگۈچى،
11) يەنە تۆت ھەقىقىي نومغا كىرىپ،
12) ئون ئالتە تۈرلۈك كۆڭۈل بىلەن كۆرگۈ -
13) چى ئاتلىق بەلگە ماھىيەتلىك كۆرمەك يولى -
14) دۇر. ۋايىغا يەتكۈزمەك يولى بولسا، كۆرمەك
15) يولىدىن تۇرۇپ، يەنە قىلمىش پەرقلەندۈرگۈ -
16) چىلەرنى تارقىتىش يۆلىكىنى ئۆلاشتۇرۇشقا،
17) گۇۋاھلىق بېرىشكە، ئالدىنقى بەلگىگە
18) بېرىلمەستىن پەرقسىز كۆرگۈچى ئەقىل -
19) بىلىمنى ئاستا - ئاستا ۋايىغا يەتكۈزمەكتىن تۇرغان
20) ئون ئورۇن ئارقىلىق، ۋاچىرا -
21) ئوپام دىيانغا بېرىپ، قايسى ئاقمايدىغان ئەقىل -
22) بىلىم بولسا، بۇ ۋايىغا يەتكۈزمەك يولىدۇر.
23) بۇ ئىككى تۈرلۈك يول بىلەن ئازابقا سالىدىغان
24) نىزۋانىلار بولسا، ئۇ ھەقىقىي

IV. 28a (noom törtünch säkiz otuz)

تۆتىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

255. 1) tüz tözlüg körmäk yol üzä
2) tarïqghuluq iki türlüg ärttächi-
3) lär yana blgü tözlüg körmäk yol üz-

1.255) تۈز ماھىيەتلىك كۆرمەك يولى بىلەن
2) ئازابقا سالىدىغان ئىككى تۈرلۈك يولنى،
3) يەنە ئەقىل ماھىيەتلىك كۆرمەك يولى بىلەن

4) ä tarïqghuluq ataqtaqï bölüklüg
5) ortunqï bölüklüg tolu bölüklüg
6) qamagh yüz ygrmi türlüg nizwanilar
7) ärür. trk tawraq tarqarghalï säwmäk
8) ärsär, qltï bu iki türlüg yol üzä
9) tarïqghuluq bu muncha nizwanilarïgh tar-
10) qarghalï qïnmaq ärür. inchip budistw-
11) lar bu muntagh yangïn bu yollar üzä
12) bu bu nizwanilarïgh tarqarghalï qïnmaq-
13) larï üzä ötrü tütrüm täring
14) bilgä biliklär ichintä bïshrunurlar
15) ögrätinürlär. bu ärür körmäk bïsh-
16) runmaq iki türlüg yollar üzä
17) tarïqghuluq nizwanilarïgh trk tawraq
18) tarqarmaqqa tayanïp bilgä bilig
19) bramitïgh bütürmäk. bishinch yirtinchü-
20) lüg ädrämlärig bish türlüg widyastan
21) bilgä bilik orunlarïn barchanï
22) ötkürmäkkä tayanïp bilgä bilig
23) bramitïgh nätägin bütürürlär,

4) ئازابقا سالىدىغان ئاخىرقى بۆلەكلىك،
5) ئوتتۇرىقى بۆلەكلىك، تولۇق بۆلەكلىك
6) بارلىق بىر يۈز يىگىرمە تۈرلۈك نىزۋانىلاردۇر.
7) تېز ـ دەرھال تارقىتىشنى سۆيمەك
8) بولسا، بۇ ئىككى تۈرلۈك يول بىلەن
9) ئازابقا سالىدىغان مۇنچىۋالا نىزۋانىلارنى تار ـ
10) قىتىشنى ئارزۇ قىلماقتۇر. شۇنداق قىلىپ، بۇددىستۋا ـ
11) لار بۇنداق يوسۇن بىلەن، بۇ يوللار بىلەن،
12) بۇ نىزۋانىلارنى تارقىتىشنى ئارزۇ قىلماقلىرى
13) بىلەن، ئاندىن چوڭقۇر مەزمۇنلۇق
14) ئەقىل ـ بىلىملەر ئىچىدە تەربىيىلىنىدۇ،
15) ئۆگىنىدۇ. بۇ كۆرمەك، ۋايىغا
16) يەتكۈزمەك ـ ئىككى تۈرلۈك يول بىلەن
17) ئازابقا سالىدىغان نىزۋانىلارنى تېز ـ دەرھال
18) تارقىتىشقا تايىنىپ، بىلگە بىلىم
19) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. بەشىنچى، دۇنياۋى
20) ئەردەملەر بىلەن بەش تۈرلۈك ۋىدياستان [166]
21) ئەقىل ـ بىلىم ئورۇنلارنىڭ ھەممىسىنى
22) پىششىق بىلمەككە تايىنىپ، ئەقىل ـ بىلىم
23) برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،

IV. 28b

ب

256. 1) yirtinchülüg ädrämlärig bish türlüg
2) widya aṣtan bilgä bilik orunlarïn
3) barchanï ötkürmäk ymä
4) qayu ärür tip tisär, yirtinchülüg
5) ädrämläri ärsär, qltï itiglig
6) aqïghlïgh bilgä biliklär ärür. bish
7) türlüg bilgä bilig orunlarï ärsär,
8) qltï ang ilki ichtin sïngarqï
9) bilgä bilik orunïn uqmaq. ikinti
10) tïltagh bilgä bilik orunïn uqmaq.
11) üchünch on bilgä bilik ornïn uqmaq.
12) törtünch otäm bilgä bilik ornïn
13) uqmaq. bishinch usanmaq bilgä bilik
14) ornïn uqmaq. ichtin sïngïrqï bilgä
15) bilgä bilik ornïn uqmaq ärsär, kntü
16) özi bïshrunghuluq ögrätingülük

256.1) دۇنياۋى پەزىلەتلەر، بەش تۈرلۈك
2) ۋىدياستان ئەقىل ـ بىلىم ئورۇنلارنىڭ
3) ھەممىسىنى پىششىق بىلمەك يەنە
4) قايسىلاردۇر دېگەندە، دۇنياۋى
5) پەزىلەتلەر بولسا، ھەرىكەتچان،
6) توختاۋسىز ئەقىل ـ بىلىملەردۇر. بەش
7) تۈرلۈك ئەقىل ـ بىلىم ئورۇنلىرى بولسا،
8) ئەڭ ئالدىنقىسى ئىچكى تەرەپتىكى
9) ئەقىل ـ بىلىم ئورنىنى ئۇقماقتۇر. ئىككىنچى،
10) سەۋەب ئەقىل ـ بىلىم ئورنىنى ئۇقماقتۇر.
11) ئۈچىنچى، ئۇن ئەقىل ـ بىلىم ئورنىنى ئۇقماقتۇر.
12) تۆتىنچى، داۋا ـ شىپا ئەقىل ـ بىلىم ئورنىنى
13) ئۇقماقتۇر. بەشىنچى، ئېتىقاد قىلماق ئەقىل ـ بىلىم
14) ئورنىنى ئۇقماقتۇر. ئىچكى تەرەپتىكى بىلگە
15) بىلىم ئورنىنى ئۇقماق بولسا، شەخسەن
16) ئۆزى ۋايىغا يەتكۈزۈشكە، ئۆگىنىشكە تېگىشلىك

17) köni nomlarïgh bilip ötkürü yana
18) adïnlargha ymä biltürmäk ärür.
19) tïltagh bilgä bilik ornïn uqmaq
20) ärsär, trs tätrü sözchilärning
21) tätrü sözlärin uqghuluq köni ongaru
22) saw yolïn uqmaq ärür. on bilgä
23) bilig ornïn uqmaq ärsär, köni kirt-
24) künchlüg saw üzä tïnlghlarïgh

17) توغرا نوملارنى پىششىق بىلىپ، يەنە (ئۇنى)
18) باشقىلارغىمۇ بىلدۈرۈشتۇر.
19) سەۋەب ئەقىل - بىلىم ئورنىنى ئۇقماق بولسا،
20) قارشى، تەتۈر سۆز مەنىلەرنىڭ
21) تەتۈر سۆزلىرىنى ئۇقىدىغان توغرا، ئوڭۇشلۇق
22) سۆز يولىنى ئۇقماقتۇر. ئون ئەقىل -
23) بىلىم ئورنىنى ئۇقماق بولسا، توغرا - ھەقىقىي
24) سۆز بىلەن جانلىقلارنى

IV. 29a (noom törtünch toquz otuz)

تۆتىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

257. 1) ögirttürüp yïnga(q bilgä) bilikig
2) bilmäk ärür. ot(äm) bilgä bilig
3) orunïn uqmaq ärsär, ig aghrïgh-
4) ïgh öngättürüp tïnlghlarïgh inch
5) mängilig qïlmaq ärür. usanmaq bilgä
6) bilik orunïn uqmaq ärsär, qltï
7) azqïa küch közün yunglap
8) öküsh äd tawar qazghanïp asïgh tusu
9) qïlmaq ärür. inchip budistwlar bu muntaq
10) yangïn adruq adruq ädrämlär bilgä
11) biliklär küchi üzä ötrü bir
12) yintäm bilgä bilik ichintä ök bïsh-
13) runurlar ögrätinürlär. bu ärür
14) yirtinchülüg ädrämlärig bish türlüg
15) barcha widyastan tigli bish
16) bilgä bilig orunlarïn barchanï öt-
17) kürmäkkä tayanïp bilgä bilig bramit-
18) ïgh bütürmäk bu titir. tüzünlär
19) oghlïya bish türlüg nomlarqa tayanïp
20) altïnch bratia tigmä bilgä bilig
21) bramitïgh tügäl bütürmäk
22) taqï yana ymä budistwlar bish
23) türlüg nomlarqa tayanïp yitinch

257. 1) خۇشاللاندۇرۇپ ھەر تەرەپلىمە ئەقىل - بىلىملەرنى
2) بىلمەكتۇر. داۋا - شىپا ئەقىل - بىلىم
3) ئورنىنى ئۇقماق بولسا، ئاغرىق - سىلاقلارنى
4) ساقايتىپ، جانلىقلارنى تىنچ -
5) خاتىرجەم قىلماقتۇر. ئېتىقاد قىلماق ئەقىل -
6) بىلىم ئورنىنى ئۇقماق بولسا،
7) ئازغىنا كۈچ - قۇۋۋەت ئىشلىتىپ،
8) كۆپ مال - دۇنيانى قولغا كەلتۈرۈپ، (جانلىقلارغا)
پايدا - مەنپەئەت
9) يەتكۈزمەكتۇر. شۇنداق قىلىپ، بۇددىستاۋلار بۇنداق
10) يوسۇن بىلەن ھەر تۈرلۈك ئەردەملەر ئەقىل -
11) بىلىملەر كۈچى بىلەن، ئاندىن بىردىنە -
12) بىر ئەقىل - بىلىم ئىچىدە
13) تەربىيىلىنىدۇ، ئۆگىنىدۇ. بۇ
14) دۇنياۋى بەش تۈرلۈك
15) بارلىق ۋىدياستان دېيىلىدىغان بەش
16) ئەقىل - بىلىم ئورنىنىڭ ھەممىسىنى
17) كۆرمەككە تايىنىپ، ئەقىل - بىلىم برامىد -
18) تىنى پۈتتۈرمەك دېيىلىدۇ. ئېسىللار
19) ئوغلى، بەش تۈرلۈك نومغا تايىنىپ،
20) ئالتىنچى پراتىئا دېيىلىدىغان ئەقىل - بىلىم
21) برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرمەك
22) يەنە بۇددىستاۋلار بەش
23) تۈرلۈك نومغا تايىنىپ، يەتتىنچى

IV. 29b

ب

258. 1) al al(taq bramit)ïgh tükäl bütürür-
2) lär. qa(yu) ol bish tip tisär,

258. 1) ئامال - چارە برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرىدۇ.
2) ئۇ بەشى قايسىلاردۇر دېگەندە،

3) inchä qltï ang ilki alqu tïnlgh-
4) larnïng taplaghlarïnïng nizwani-
5) larïnïng köngültäki yorïghlarï-
6) nïng adïrtlarïn ötkürü bilmäk-
7) kä tayanïp, ikinti ülgüsüz san-
8) sïz yürüntäg başlaghlïgh nomlarïgh
9) adïrtlïgh uqmaqqa tayanïp, üchünch
10) ulugh ädgü ögli köngültä ulugh
11) yrlïqanchuchï köngültä ulugh dyanta
12) kirmäk ünmäktä ärksinmäkläringä
13) tayanïp, törtünch qamagh bramitlarïgh
14) toşqurmaqqa tayanïp, bishinch burxan-
15) lar nomïn qalïsïz bilmäk uqmaqlïq
16) kösüshkä tayanïp. bu ärür bish. munta
17) ymä bodistwlar ang ilki alqu tïnlghlarnïng
18) taplaghlarïnïng nizwanilarï-
19) nïng köngültäki yorïghlarïnïng
20) adïrtlarïn ötkürü bilmäkkä
21) tayanïp al altagh bramitïgh nätägin
22) bütürürlär, tïnlghlarnïng taplagh-
23) larïnïng nizwanilarïnïng köngül-
24) täki yorïghlarïnïng adïrtlarïn

3) شۇنداق قىلىپ، ئەڭ ئالدىنقىسى، جانلىقلار
4) ئارزۇلىرىنىڭ، نىزۋانلىرى-
5) نىڭ، كۆڭۈلدىكى خىياللىرى-
6) نىڭ پەرقلىرىنى پىششىق بىلمەك-
7) كە تايىنىپ؛ ئىككىنچى، سان ساناقسىز
8) چارىلىك مۇھىم نوملارنى
9) پەرقلەندۈرۈپ ئۇقماققا تايىنىپ؛ ئۈچىنچى،
10) ئۇلۇغ ئەزگۈ نىيەتلىك كۆڭۈلدە، ئۇلۇغ
11) مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈلدە، ئۇلۇغ دىيانغا
12) كىرمەك ـ ئۈنمەك بىلەن كۈچەيمەكلىرىگە
13) تايىنىپ؛ تۆتىنچى، بارلىق برامىتلارنى
14) تولدۇرۇشقا تايىنىپ؛ بەشىنچى، بۇرخانلار
15) نومىنى قالدۇرماي بىلمەك ـ ئۇقماقتىن (ئىبارەت)
16) ئارزۇغا تايىنىپ. بەشى مانا شۇلاردۇر. بۇنىڭدا
17) يەنە بودىساتۋالار، ئەڭ ئالدىنقىسى ـ بارلىق جانلىقلار
18) ئارزۇلىرىنىڭ، نىزۋانلىرىنىڭ،
19) كۆڭۈلدىكى خىياللىرىنىڭ
20) پەرقلىرىنى پىششىق بىلمەككە
21) تايىنىپ، ئامال ـ چارە برامىتىنى قانداق
22) پۈتتۈرىدۇ، جانلىقلارنىڭ ئارزۇ-
23) لىرىنىڭ، نىزۋانلىرىنىڭ، كۆڭۈلدىكى
24) خىياللىرىنىڭ پەرقىنى

IV. 30a (noom törtünch ülüsh (otuz))

259. 1) ötkürü bilmäk ymä qayu ärür tip tisär,
2) tïnlghlarnïng tapaghlarïnïng adïrtï
3) iki türlüg titir. bir yirtinchü-
4) lüg tapagh, ikinti yirtinchülügdä
5) yig yapagh. yirtinchülüg tapagh ärsär,
6) sansarïgh taplamaq ärür. yirtinchülüg-
7) äd yig tapagh ärsär, nirwanïgh bulmaq
8) ärür. qltï sansarïgh taplantachï-
9) larta bir antagh tïnlghlar yalanguq az-
10) unïn taplatachï, bir antagh tïnlgh-
11) lar tngri azunïn taplantachï, bir antagh
12) tïnlghlar adïn adïn azunlarïgh taplantachï.
13) inchip yalanguq azunïn taplantachïlarta
14) yana bir antagh tïnlghlar irkäk ät'özin

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇزىنچى (ياپراق) ئا

259.1) پىششىق بىلمەك يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە،
2) جانلىقلارنىڭ ئارزۇلىرىنىڭ پەرقى
3) ئىككى تۈرلۈك دېيىلىدۇ. بىرى دۇنياۋى
4) ئارزۇ، ئىككىنچىسى دۇنياۋىلىقتىن
5) ياخشى ئارزۇ. دۇنياۋى ئارزۇ بولسا،
6) سانسارنى ئارزۇ قىلماقتۇر. دۇنياۋىلىقتىن
7) ياخشى ئارزۇ بولسا، نىزۋانغا ئېرىش-
8) مەكتۇر. سانسارنى ئارزۇ قىلغۇچىلارنىڭ
9) ئىچىدە، بەزى جانلىقلار ئىنسانلار دۇن-
10) ياسىنى ئارزۇ قىلىدۇ. بەزى جانلىقلار
11) تەڭرى دۇنياسىنى ئارزۇ قىلىدۇ، بەزى
12) جانلىقلار تۈرلۈك دۇنيالارنى ئارزۇ قىلىدۇ.
13) شۇنداق قىلىپ، ئىنسانلار دۇنياسىنى ئارزۇ قىلغۇچىلارنىڭ
14) ئىچىدە، يەنە بەزىبىر جانلىقلار ئەركەك ئەتئۆزىنى

15) taplantachï, bir antagh tïnlgh tishi
16) ät'özin taplantachï, irkäk ät öz-
17) in taplantachïlarta bir antagh
18) tïnlghlar altun tilgänlig chakrawart
19) lik qan bolghalï tapladachï, bir
20) antagh tïnlghlar kuudaracha kichig
21) iliklär qanlar bolghalï tapladachï,
22) bir bayaghut bolghalï, toyïn braman
23) bolghalï, alp atïm bolghalï, körklig
24) mängizlig bolghalï, biliklig ädrämlig

15) ئارزۇ قىلىدۇ، بەزىبىر جانلىقلار چىشى
16) ئەتئۆزىنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئەركەك ئەتئۆزى-
17) نى ئارزۇ قىلغۇچىلارنىڭ ئىچىدە، بەزىبىر
18) جانلىقلار ئالتۇن چاقلىق چاكراۋارت
19) ئىلىك خان بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ، بەزى-
20) بىر جانلىقلار كۇداراچا كىچىك
21) ئىلىك خان بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ.
22) بەزىلەر باي بولۇشنى، راھىب - براھمان
23) بولۇشنى، باتۇر - مەرگەن بولۇشنى، چىرايلىق -
24) گۈزەل بولۇشنى، بىلىملىك، ئەردەملىك (پەزىلەتلىك)

IV. 30b

ب

260. 1) bolghalï taplantachï, tishi ät'özin
2) taplanchïlarta bir antagh tishi tïnlgh
3) lar bir är·üzä qanïmlïgh bolup ät'öz-
4) in küzätkäli tapladachï, bir antagh
5) yana tishi tïnlghlar öküsh ärning
6) kishisi bolup qanmaghlïgh bolghalï tapladachï.
7) tngri azunïn tapladachïlarta bir antagh
8) tïnlghlar amranmaq oghushqa sanlïgh tngri
9) bolghalï tapladachï, bir antagh tïnlgh-
10) lar önglüg oghuşqa sanlïgh tngri
11) bolghalï tapladachï, bir antagh tïnlghlar
12) öngsüz oghushqa sanlïgh bolghalï
13) tapladachï. adïn adïn azunlarïgh
14) tapladachïlarta bir antagh tïnlghlar
15) nayrayan subradishtitta ulatï
16) yangalar iliki bolghalï tapladïchï,
17) bir antaq tïnlghlar taqï adïn bagh-
18) lïgh tïnlghlar bolghalï tapladachï. bu
19) ärür sansarïgh tapladachïlarnïng
20) adïrtï. ikinti nirwanïgh tapladachï-
21) larta bir antagh tïnlghlar arxant qut-
22) ïn bulghalï tapladachï, bir antagh tïnlgh-
23) lar pratyika but qutïn bulqalï tapladachï,
24) bir antagh tïnlghlar üzäliksiz üs-
25) tünki

260. 1) بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ. چىشى ئەتئۆزىنى
2) ئارزۇ قىلغۇچىلارنىڭ ئىچىدە، بەزىبىر چىشى جانلىق-
3) لار ئەرگە چىقىپ مۇرادىغا يېتىپ، ئەتئۆزىنى
4) مۇھاپىزەت قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ، يەنە بەزى
5) چىشى جانلىقلار كۆپ ئەرنىڭ
6) ئايالى بولۇپ كۆپكە تەۋە بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ.
7) تەڭرى دۇنياسىنى ئارزۇ قىلغۇچىلارنىڭ ئىچىدە بەزىبىر
8) جانلىقلار ياخشى كۆرىدىغان قوۋمگە تەۋە تەڭرى
9) بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ، بەزىبىر جانلىقلار
10) ئۆڭلۈك قوۋمگە تەۋە تەڭرى
11) بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ، بەزىبىر جانلىقلار
12) ئۆڭسىز قوۋمگە تەۋە بولۇشنى
13) خالايدۇ. تۈرلۈك دۇنيانى
14) ئارزۇ قىلغۇچىلارنىڭ ئىچىدە، بەزىبىر جانلىقلار
15) نايرايانسۇپرادىشتىت قاتارلىق
16) پىللار خانى بولۇشنى خالايدۇ،
17) بەزى جانلىقلار يەنە باشقا جەمەتلىك
18) جانلىقلار بولۇشنى خالايدۇ. بۇ
19) سانسارنى ئارزۇ قىلغۇچىلارنىڭ
20) پەرقىدۇر. ئىككىنچى، نىرۋانىنى ئارزۇ قىلغۇچىلارنىڭ
21) ئىچىدە بەزىبىر جانلىقلار ئارخانت قۇ-
22) تىنى قولغا كەلتۈرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ، بەزى جانلىق-
23) لار براتيېكابۇت قۇتىنى قولغا كەلتۈرۈشنى ئارزۇلايدۇ،
24) بەزىبىر جانلىقلار ئىنتايىن
25) يۇقىرى

Ⅳ. 31a (noom törtünch bir qïrq)

261. 1) yig köni tüz tuymaq burxan qutïn
2) bulqalï tapladachï. bu ärür nirwanïgh
3) tapladachïlarnïng adïrtï. tïnlghlarnïng niz –
wanilarining adïrtï ärsär, tört
4) türlüg titir. bir antagh tïnlghlar az-
5) i küchlüg, bir antagh tïnlghlar öwkä-
6) si küchlüg, bir antagh tïnlghlar bilig-
7) sizi küchlüg, bir antagh tïnlghlar
8) qatï qarï nizwanilari küchlüg. bu
9) ärür tïnlghlarnïng nizwanilarïnïng adïr-
10) tï. köngültäki yorïghlarïnïng adïrt-
11) ï ärsär, üch türlüg titir. bir antagh
12) tïnlghlar ädgü köngültä yorïdachï,
13) bir antagh tïnlghlar ayïgh köngültä
14) yorïdachï, bir antagh tïnlghlar yrlïgh-
15) sïz köngültä yorïdachï. bu ärsär
16) tïnlghlarnïng köngültäki yorïghlarï-
17) nïng adïrtï. inchip bodistwlar
18) bu muntagh yangïn taplaghlarïnïng niz-
19) wanilarïnïng köngültäki yorïghlarï
20) nïng adïrtlarïn ötkürü bilip ol
21) ol tünlghlarnïng yorïghïncha yïqïncha
22) alïn altaghïn olarnï ädgügä
23) mängigä yaratmaqlarï üzä

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز بىرىنچى (ياپراق) ئا

261.1) ياخشى، توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىنى
2) قولغا كەلتۈرۈشنى خالايدۇ. بۇ نىرۋاننى
3) ئارزۇ قىلغۇچىلارنىڭ پەرقىدۇر. جانلىقلارنىڭ
نىزۋانىلىرىنىڭ پەرقى بولسا،
4) تۆت تۈرلۈك دېيىلىدۇ. بەزىبىر جانلىقلارنىڭ
5) گۇناھى كۈچلۈك، بەزى جانلىقلارنىڭ غەزىپى
6) كۈچلۈك، بەزىبىر جانلىقلارنىڭ بىلىمسىز -
7) لىكى كۈچلۈك، بەزى جانلىقلارنىڭ
8) چېتىشلىق نىزۋانىلىرى كۈچلۈك. بۇ
9) جانلىقلارنىڭ نىزۋانىلىرىنىڭ پەرقىدۇر.
10) كۆڭۈلدىكى خىياللارنىڭ پەرقى
11) بولسا، ئۈچ تۈرلۈك دېيىلىدۇ. بەزى
12) جانلىقلار ئەزگۈ كۆڭۈل بىلەن،
13) بەزىبىر جانلىقلار يامان كۆڭۈل بىلەن
14) يۈرىدۇ، بەزىبىر جانلىقلار يارلىقسىز
15) كۆڭۈل بىلەن يۈرىدۇ. مانا بۇ
16) جانلىقلارنىڭ كۆڭۈلدىكى خىياللىرى-
17) نىڭ پەرقىدۇر. شۇنداق قىلىپ بودىساتۋالار
18) بۇنداق يوسۇن بىلەن ئارزۇلىرىنىڭ، نىزۋا-
19) نىلىرىنىڭ، كۆڭۈلدىكى خىياللىرىنىڭ
20) پەرقلىرىنى پىششىق بىلىپ، ئۇ
21) جانلىقلارنىڭ خىياللىرى -ئويلىرى بويىچە،
22) ئامال - چارىلەر بىلەن ئۇلارنى ئەزگۈگە،
23) خۇشاللىققا ئىگە قىلماقلىرى بىلەن

Ⅳ. 31b

262. 1) ötrü al altagh bramitïgh uz bütü-
2) rürlär. bu ärsär alqu tïnlghlarnïng taplaghlar-
3) ïnïng nizwanilarïnïng köngültäki
4) yorïghlarïnïng adïrtlarïn ötkü-
5) rü bilmäkkä tayanïp al altagh brami-
6) tïgh bütürmäk. ikinti ülgüsüz
7) sansïz yürüntäg bashlaghlïgh nomlarïgh
8) adïrtlïgh bilmäk uqmaqqa tayanïp
9) al altagh bramitïgh nätägin bütürürlär,
10) ülgüsüz sansïz yürüntäg bashlaghlïgh

ب

262.1) ئاندىن ئامال - چارە برامىتىنى ئۇز پۈتتۈرىدۇ.
2) بۇ بارلىق جانلىقلارنىڭ ئارزۇلىرىنىڭ،
3) نىزۋانىلىرىنىڭ، كۆڭۈلدىكى
4) خىياللىرىنىڭ پەرقلىرىنى پىششىق
5) بىلمەككە تايىنىپ، ئامال - چارە برا-
6) مىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. ئىككىنچى، سان
7) ساناقسىز، چارىلىك مۇھىم نوملارنى
8) پەرقلەندۈرۈپ بىلمەك، ئۇقماققا تايىنىپ،
9) ئامال - چارە برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
10) سان ساناقسىز، چارىلىك مۇھىم

11) nomlarïgh adïrtlïgh uqmaq ymä qayu
12) ärür tip tisär, ülgüsüz sansïz yürün-
13) täg bashlaghlïgh nomlarïgh adïrtlïgh
14) uqmaq ärsär, qltï sansïz saqïnch
15) az amranmaqnïng yürüntägi ärür. din
16) töräning öküsh saqïnchnïng yürün-
17) tägi ärür. ädgü ögli köngül öwkä
18) saqïnchnïng yürüntägi ärür. oghush-
19) larïgh ymä körmäk mn mäning körüm-
20) nüng yürüntägi ärür. tïltaghtïn turmïsh
21) nomlarïgh körmäk biliksiz bilikning
22) yürüntägi ärür. ulatï qurugh dyan
23) yoq tözlüg nomlarïgh bar tip atqanmaq-
24) nïng yürüntägi ärür. kösüshsüz dyan

IV. 32a (noom törtünch iki qïrq)

263. 1) itiglig nomlarqa ilinmäk yapshïnmaq-
2) nïng yürüntägi ärür. blgüsüz dyan
3) nirwanïgh käsänmämäkning yürüntägi
4) ärür tip bilmish krgäk. inchip bodistw-
5) lar bu muntagh yangïn ülgüsüz sansïz
6) yürüntäg bashlaghlïgh nomlarïgh adïrt-
7) lïgh bilip, qltï birük qayu qayu
8) tïnlghlarnïng tözläringä qayu qayu nom-
9) lar yürüntäg bolghuluq ärsärlär, ol ol
10) nomlarïgh ol ol tïnlghlarqa körkitü
11) boshghuru birip ädgügä mängigä yarït-
12) maqlarï üzä ötrü al altagh bramit-
13) ïgh uz bütürürlär. bu ärür ülgüsüz
14) sansïz yürüntäg bashlaghlïgh nomlarïgh
15) adïrtlïgh bilmäk uqmaqqa tayanïp
16) al altagh bramitïgh bütürmäk. üchünch
17) ulugh yrlïqanchuchï köngültä, ulugh ädgü ögli köngül-
18) tä, ulugh dyanta kirmäk ünmäk üzä
19) irksinmäkläringä tayanïp al altagh bra-
20) mitïgh nätägin bütürürlär, ulugh ädgü
21) ögli köngültä ulugh yrlïqanchuchï

11) نوملارنى پەرقلەندۇرۇپ ئۇقماق يەنە قايسى-
12) لاردۇر دېگەندە، سان - ساناقسىز چارى-
13) لىك مۇھىم نوملارنى پەرقلەندۇرۇپ
14) ئۇقماق بولسا، سانسىز ئوي،
15) ئاز ياخشى كۆرمەكنىڭ چارىسىدۇر. دىن
16) قانۇنىنىڭ، كۆپ ئوينىڭ چارىسىدۇر.
17) ئەزگۈ نىيەتلىك كۆڭۈل، غەزەپ
18) ئويىنىڭ چارىسىدۇر. ئۇرۇق-
19) لارنى يەنە كۆرمەك مەن، مېنىڭ (ۋە) كۆرۈمنىڭ
20) چارىسىدۇر. سەۋەبدىن پۈتۈلگەن
21) نوملارنى كۆرمەك بىلىمسىز بىلىمنىڭ
22) چارىسىدۇر. شۇنداقلا، قۇرۇق دىيان،
23) يوق ماھىيەتلىك نوملارنى بار دەپ (قاراش) باغلانماق-
24) نىڭ چارىسىدۇر. ئارزۇسىز دىيان بىلەن

تۆتىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز ئىككىنچى (ياپراق) ئا

263.1) بېزەلگەن نوملارغا ئېسىلماق يېپىشماق-
2) نىڭ چارىسىدۇر. بەلگىسىز دىيان
3) نىرۋانىنى كۆزلىمەسلىكنىڭ چارىسىدۇر
4) دەپ بىلىش كېرەك. شۇنداق قىلىپ، بودىساتۋا-
5) لار بۇنداق يوسۇن بىلەن سان ساناقسىز
6) چارە - ئۇسۇللۇق مۇھىم نوملارنى پەرقلەندۇرۇپ
7) بىلىپ، ئەگەر قايسىبىر
8) جانلىقلارنىڭ ماھىيىتىگە قايسىبىر نوملار-
9) نىڭ چارىسى ماس كەلسە، ئۇ
10) نوملارنى ئۇ جانلىقلارغا كۆرسىتىپ،
11) ئۆگىتىپ بېرىپ، ئەزگۈگە خۇشاللىققا ئېگە
12) قىلماقلىرى بىلەن ئاندىن ئامال - چارە برامى-
13) تىنى ئۇز پۈتتۈرىدۇ. بۇ سان
14) ساناقسىز چارە - ئۇسۇللۇق مۇھىم نوملارنى
15) پەرقلەندۇرۇپ بىلمەككە، ئۇقماققا تايىنىپ،
16) ئامال - چارە برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. ئۈچىنچى،
17) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق كۆڭۈل بىلەن، ئۇلۇغ ئەزگۈ
نىيەتلىك كۆڭۈل
18) بىلەن ئۇلۇغ دىيانغا كىرمەك، ئۇنمەك بىلەن
19) كۆچلەنمەكلىرىگە تايىنىپ، ئامال - چارە برا-
20) مىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، ئۇلۇغ ئەزگۈ
21) نىيەتلىك كۆڭۈل بىلەن، ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى

22) köngültä [1] ulugh dyanta kirmäk ünmäk
23) üzä irksinmäk ymä qayu ärür tip tisär, ulugh ädgü
24) ögli köngül ärsär,

22) كۆڭۈل بىلەن، ئۇلۇغ دىيانغا كىرمەك، ئۈنمەك
23) بىلەن كۆچلەنمەك يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، ئۇلۇغ ئەزگۈ
24) نىيەتلىك كۆڭۈل بولسا،

Ⅳ. 32b

ب

264. 1) üch türlüg titir, inchä qltï ang
2) ilki tïnlgh atqaqlïgh ulugh ädgü
3) ögli köngül, ikinti nom atqaq-
4) lïgh ädgü ögli köngül, üchünch atqaq-
5) sïz ädgü ögli köngül. tïnlgh atqaq-
6) lïgh ädgü köngül ärsär, qltï
7) biş azun tïnlghlarïgh tükäl saqïnïp tüü
8) türlüg achïgh tarqa ämgäk-
9) lärin köngül kärip, ol qamagh tïnlghlarïgh
10) adïrtsïz tüptüz köngülin birtäk
11) mängilig qïlmaq ärür. nom atqaqlïgh
12) ädgü ögli köngül ärsär, qltï ol
13) qamagh bish azun tïnlghlarïgh nom qulu-
14) sïnchä körüp, mnsiz mäningsiz
15) tözlügin bilip tïnlgh tigmä ät-
16) nïng yiläyü tözlügin uqup, täk
17) ärsär öng tözlügin köngül-
18) nüng bari üzä ötrü tïnlgh tigmä
19) at bulurïn bilmäk uqmaq ärür.
20) atqaqsïz ädgü ögli köngül ärsär,
21) qltï qamagh nomlarda adïrt ödürt
22) saqïnch blgüsintin öngi ödrülüp
23) täk itigsiz nom tözün körü mängilig
24) qïlmaq ärür. ulugh yrlïqanchuchï köngül

264.1) ئۈچ تۈرلۈك دېيىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئەڭ
2) ئالدىنقىسى، جانلىققا باغلانغان ئۇلۇغ ئەزگۈ
3) نىيەتلىك كۆڭۈل، ئىككىنچى، نومغا باغلاق-
4) سىز ئەزگۈ نىيەتلىك كۆڭۈل، ئۈچىنچى، باغلان-
5) غان ئەزگۈ نىيەتلىك كۆڭۈلدۇر. جانلىققا باغلان-
6) غان ئەزگۈ كۆڭۈل بولسا،
7) بەش دۇنيا جانلىقلىرىنى تۈگەل ئويلاپ، ئۇلارنىڭ ھەر
8) تۈرلۈك ئاچچىق، تارتقۇلۇق، جاپا-
9) لىرىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، بارلىق جانلىقلارنى
10) پەرقسىز ھالدا تۈپتۈز كۆڭۈل بىلەن بىردەك
11) خۇشال قىلماقتۇر. نومغا باغلانغان
12) ئەزگۈ كۆڭۈل بولسا، ئۇ
13) بارلىق بەش دۇنيا جانلىقلىرىنى نوم قۇلى-
14) دەك كۆرۈپ، مەنسىز، مېنىڭسىز
15) ماھىيىتىنى بىلىپ، جانلىق دېگەن نام-
16) نىڭ ھەقىقىي ئەمەسلىك ماھىيىتىنى ئۇقۇپ، پەقەتلا
17) ئۆز ماھىيىتى بىلەن، كۆڭۈلنىڭ
18) بارلىقى بىلەن ئاندىن جانلىق دېگەن
19) نام بولىدىغانلىقىنى ئۇقماقتۇر.
20) باغلىنىشسىز ئەزگۈ نىيەتلىك كۆڭۈل بولسا،
21) بارلىق نوملارنىڭ پەرق، ئايرىمىلىق،
22) سېغىنىش بەلگىلىرىدىن قۇتۇلۇپ،
23) پەقەت نوم ماھىيىتىنى كۆرۈپ خۇشال
24) قىلماقتۇر. ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل

Ⅳ. 33a (noom törtünch üch qïrq)

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

265. 1) ymä üch türlüg titir. inchä
2) qltï ang ilki tïnlgh atqaqlïgh
3) ulugh yrlïqanchuchï köngül, ikinti nom
4) atqaqlïgh ulugh yrlïqanchuchï köngül,

265.1) يەنە ئۈچ تۈرلۈك دېيىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ،
2) ئەڭ ئالدىنقىسى، جانلىققا باغلانغان
3) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل، ئىككىنچى، نومغا
4) باغلانغان ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل

[1] ئەسلي تېكستتە kingüldä دەپ يېزىلغان. بىز köngültä دەپ تۈزىتىپ ئالدۇق.

5) üchünch atqaqsïz
6) ulugh yrlïqanchuchï köngül. tïnlgh at-
7) qaqlïgh ulugh yrlïqanchuchï köngül
8) ärsär, qltï bu qamagh bish azun tïlgh-
9) larïgh achïgh tarqa ämgäklärintin
10) örü tartmaq ärür. nom atqaqlïgh
11) ulugh yrlïqanchuchï köngül ärsär, qltï
12) qamagh tïnlgh oghlanïn nom qulusïncha
13) körüp, mänsiz mäningsiz tözlügin
14) bilip tïnlgh tigmä atnïng yïlä-
15) yu tözlügin uqup irinchkämäk
16) tsuyurqamaq ärür. atqaqsïz
17) ulugh yrlïqanchuchï köngül ärsär,
18) qltï qamagh tïnlgh oghlanï üzäki
19) öz ol yat ol, ädgü ögli ol ayïgh
20) ögli ol tip saqïnghuluq atqaq
21) blgälärintïn öngi ödrülüp
22) yalanguz kirtü tüz üzä adïrt-
23) sïz körüp irinchkämäk tsuyurqamaq
24) ärür. ulugh dyan ärsär, bu oq üchär

5) ئۈچىنچى، باغلىنىشسىز
6) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل، جانلىققا باغ-
7) لانغان ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل
8) بولسا، بۇ بارلىق بەش دۇنيا جانلىق-
9) لىرىنى ئاچچىق، تارتقۇلۇق، جاپالاردىن
10) ئۆرە تاتماقتۇر (تارتىپ چىقارماقتۇر). نومغا باغلانغان
11) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل بولسا،
12) بارلىق جانلىق ئوغلانلىرىنى نوم قۇلىدەك
13) كۆرۈپ، مەنسىز، مېنىڭسىز ماھىيىتىنى
14) بىلىپ، جانلىق دېگەن نامنىڭ ھەقىقىي ئەمەسلىك
15) ماھىيىتىنى ئۇقۇپ، ھېسداشلىق قىلماق،
16) ئىچىنى ئاغرىتماقتۇر. باغلىنىشسىز
17) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل بولسا،
18) بارلىق جانلىق ئوغلانى ئۈستىدىكى
19) ئۆزدۇر، ياتتۇر، ئەزگۈ نىيەتلىكتۇر، يامان
20) نىيەتلىكتۇر دەپ ئويلايدىغان باغلىنىش
21) بەلگىلىرىدىن پۈتۈنلەي قۇتۇلۇپ،
22) يالغۇز ھەقىقىيلىك ۋە تۈزلۈك بىلەن پەرقسىز
23) كۆرۈپ ھېسداشلىق قىلماق، شەپقەت قىلماق-
24) تۇر. ئۇلۇغ ديا بولسا، بۇ ئۈچ

IV. 33b

ب

266. 1) türlüg adruqqa tükällig ulugh
2) ögrünchü köngülli ulugh täng köngül-
3) li ikägü ärür, tïnlgh atqaqlïgh ög-
4) rünchü köngül ärsär, qltï ulugh ädgü ögli
5) köngül küchi üzä mängilig bolmïsh
6) tïnlghlarnïng özäläyü ögrünchlär-
7) rïn säwinchlärin ashmaq üstämäk
8) ärür. nom atqaqlïgh ögrünchü
9) köngül ärsär, qltï öngräki täk
10) qolusïncha körüp ögirttürmäk säwin-
11) türmäk ärür. atqaqsïz ögrünchü
12) köngül ärsär, qltï yalanguz kirtü
13) töz üzä adïrtsïz körüp ögirt-
14) türmäk säwintürmäk ärür.
15) tïnlgh atqaqlïgh täng
16) köngül ärsär, qltï ämgäksiz mängi-

266.1) تۈرلۈك ئايرىملىققا تۈگەللىك ئۇلۇغ
2) شادلىق كۆڭۈل ۋە ئۇلۇغ تەڭ كۆرۈش كۆڭلى
3) ئىككىسىدۇر. جانلىققا باغلانغان شاد-
4) لىق كۆڭۈل بولسا، ئۇلۇغ ئەزگۈ نىيەتلىك
5) كۆڭۈل كۈچى بىلەن شادلانغان
6) جانلىقلارنىڭ ئەۋجىگە چىققان شادلىقلىرى-
7) نى، سۆيۈنۈشلىرىنى كۆپەيتمەك، ئاشۇرماق-
8) تۇر. نومغا باغلانغان شادلىق
9) كۆڭۈل بولسا، ئىلگىرىكى
10) پەيتتىكىدەك كۆرۈپ، شادلاندۇرماق، سۆيۈن-
11) دۈرمەكتۇر. باغلىنىشسىز شادلىق
12) كۆڭۈل بولسا، يالغۇز ھەقىقىي
13) ماھىيەت بىلەن پەرقسىز كۆرۈپ شادلاندۇرماق،
14) سۆيۈندۈرمەكتۇر.
15) جانلىققا باغلانغان تەڭ (كۆرۈش)
16) كۆڭۈل بولسا، جاپاسىز، شادلىقسىز

17) siz tïnlghlar üzä biliksiz
18) saqïnch kitärip, ämgäklig tïnlghlar
19) üzä öwkä saqïnchïn kitärip, mängilig
20) tïnlghlar üzä azlanmaq saqïnchïn
21) kitärip qamaghuni birtäk täng tüz

22) alqu ämgäklärintin ozghurghalï
23) köşämäk ärür. nom atqaqlïgh täng
24) köngül ärsär, qltï bish azun tïnlgh-
25) larïgh

17) جانلىقلاردىن نادان
18) ئوينى كەتكۈزۈپ، جاپالىق جانلىقلارغا
19) بولغان غەزەپ ئويىنى كەتكۈزۈپ، خۇشال
20) تىنلىقلارغا بولغان ئەتىۋالاش ئويىنى
21) كەتكۈزۈپ ، ھەممىسىنى بىردەك ، تەڭ ـ تۈز (ھالدا)
22) بارلىق جاپالىرىدىن قۇتقۇزۇشنى
23) كۆزلىمەكتۇر. نومغا باغلانغان تەڭ (كۆرۈش)
24) كۆڭۈل بولسا، بەش دۇنيا جانلىق–
25) لىرىنىڭ

Ⅳ. 34a (noom törtünch tört qïrq)

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز تۆتىنچى (ياپراق) ئا

267. 1) barchanï nom qolusïncha körüp,
2) mänsiz mäningsiz tözlügin bilip
3) tïnlgh tigmä [1] atnïng
4) yïläyu tözlügin uqup tüptüz
5) tükäl tängin ärmäk ärür. at-
6) qaqsïz täng köngül ärsär, qltï
7) yalanguz kirtü töz üzä
8) nägük ärsär, ymä näng idi tüz atqanmatïn
9) saqïnmatïn inchip ärmäk ärür. nä
10) üchün bularni ulugh ädgü ögli
11) köngül, ulugh yrlïqanchuchï köngül, ulugh

12) dyan tip tiyür tisär, ülgüsüz
13) sansïz tïnlghlarïgh saqïnïp, ülgüsuz
14) sansïz ulugh buyanlarïgh qazghanïp
15) ülgüsüz sansïz ulugh tüşingä ut-
16) lïsïnga tägirlär üchün, yana
17) ulugh budistwlarnïng töngülintä
18) öritgülük bütürgülük üchün
19) anïn antagh titir. birük antagh ärsär,
20) aşnuqï ikigüni tüz atlarï
21) üzä atap, kinki ikigüni nägülük
22) ulugh dyan tip dyan ol üzä
23) körkitür tip tisär, ashnuqï ikägü
24) üzä bodistwlar tïnlghlarïgh inch

267. 1) ھەممىسىنى نوم ۋاقتى بويىچە كۆرۈپ،
2) مەنسىز، مېنىڭسىز ماھىيىتىنى بىلىپ،
3) جانلىق دېگەن نامنىڭ
4) ھەقىقىي ئەمەسلىك ماھىيىتىنى ئۇقۇپ، تۇپتۇز
5) تۈگەل تەڭلەشتۈرمەكتۇر. باغلى–
6) نىشسىز تەڭ كۆڭۈل بولسا،
7) پەقەت، ھەقىقىي ماھىيەت
8) بولسا، يەنە ھەرگىز تۈز باغلانماستىن،
9) ئويلانماستىن تىنچلاندۇرماقتۇر. نېمە
10) ئۈچۈن بۇلارنى ئۇلۇغ ئەزگۈ نىيەتلىك
11) كۆڭۈل، ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل، ئۇلۇغ
12) ديان دەپ ئاتايدۇ دېگەندە، سان
13) ساناقسىز جانلىقلارنى ئويلاپ، سان
14) ساناقسىز ئۇلۇغ ساۋابلارنى قولغا كەلتۈرۈپ،
15) سان ساناقسىز ئۇلۇغ نەتىجە–
16) پايدىغا يەتكۈزىدىغانلىقى ئۈچۈن، يەنە
17) ئۇلۇغ بودىساتۋالارنىڭ كۆڭلىدە
18) تىكلىنىدىغان، پۈتتۈرۈلىدىغانلىقى ئۈچۈن
19) ئەنە شۇنداق دېيىلىدۇ. ئەگەر شۇنداق بولسا،
20) دەسلەپكى ئىككىسىنى تۈز (توغرا) ئاتلىرى
21) بىلەن ئاتاپ، كېيىنكى ئىككىسىنى نېمە ئۈچۈن
22) ئۇلۇغ ديان دەپ ديان دېگەن نام بىلەن
23) كۆرسىتىدۇ دېگەندە، دەسلەپكى ئىككىسى
24) بىلەن بودىساتۋالار جانلىقلارنى تىنچ–

[1] بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە titmä دەپ يېزىلغان. كونتېكىستتە ئاساسەن tigmä دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

IV. 34b

ب

268. 1) mängilig qïlur üchün, kinki
2) ikägüsi üzä ögirttürüp säwintü-
3) rüp üch aghu nizwanilarïgh tarqarïp
4) ulugh asïgh tusu qïlurlar. ashnuqï
5) ikigüni tüz atlarï üzä
6) atap, kinki ikigüni ulugh dyan tip
7) dyan at üzä körkitmish boltï.
8) kirmäk ünmäk üzä ärksinmäk
9) ärsär, qltï bularnï ärkinchä tapïncha
10) öritmäk bïshrunmaq ärür. inchip
11) bodistwlar bu muntaq yangïn ulugh ädgü
12) ögli köngültä, ulugh yrlïqanchuchï
13) köngültä, ulugh dyanta kirmäk
14) ünmäk üzäki ärksinmäkläri üz-
15) ä ötrü tïnlghlarqa ulugh asïgh tusu
16) qïlïp al altagh bramitïgh uz bütürür-
17) lär. bu ärür ulugh ädgü ögli köngül-
18) tä, ulugh yrlïqanchuchï köngültä
19) ulugh dyanta kirmäk ünmäk üzä
20) ärksinmäkläringä tayanïp, al altaq
21) bramitrïgh bütürmäk. törtünch qamagh
22) bramitlarïgh toshqurmaq tükätmäk-
23) lik kösüshkä tayanïp, al altaq brami-
24) tïgh nätägin bütürürlär, qamagh

268 .1) خاتىرجەم قىلدىغانلىقى ئۈچۈن، كېيىنكى
2) ئىككىسى بىلەن خۇشاللاندۇرۇپ، سۆيۈن-
3) دۈرۈپ ئۈچ ئوغا[167] نىزۋانىلىرىنى تارقىتىپ،
4) ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزىدىغانلىقى ئۈچۈندۇر.
5) ئىككىسىنى تۈز ناملىرى بىلەن
6) ئاتاپ، كېيىنكى ئىككىسىنى ئۇلۇغ ديان دەپ
7) ديان دېگەن نام بىلەن كۆرسىتىدىغان بولغان
8) كىرمەك، ئۈنمەك ئارقىلىق كۈچلەنمەك بولسا،
9) بۇلارنى ئۆز ئەركىچە، ئارزۇسى بويىچە
10) تۇرغۇزماق، ۋايىغا يەتكۈزمەكتۇر. شۇنداق قىلىپ،
11) بۇدىساتۋالار بۇنداق يوسۇن بىلەن ئۇلۇغ ئەزگۈ
12) نىيەتلىك كۆڭۈلدە، ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى
13) كۆڭۈلدە، ئۇلۇغ ديانغا كىرمەك،
14) ئۈنمەك ئارقىلىق كۈچلەنمەك بىلەن،
15) ئاندىن جانلىقلارغا ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئەت
16) يەتكۈزۈپ، ئامال - چارە برامىتىنى ئۆز پۈتتۈرىدۇ.
17) بۇ ئۇلۇغ ئەزگۈ نىيەتلىك كۆڭۈلدە،
18) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈلدە،
19) ئۇلۇغ ديانغا كىرمەك، ئۈنمەك بىلەن
20) كۈچلەنمەكلىرىگە تايىنىپ، ئامال - چارە
21) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. تۆتىنچى، بارلىق
22) برامىتلارنى تولدۇرماق، تۈگەتمەكلىك
23) ئارزۇغا تايىنىپ، ئامال - چارە برا-
24) مىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، بارلىق

IV. 35a (noom törtünch bish qïrq)

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز بەشىنچى (ياپراق) ئا

269. 1) bramitlarïgh toshqurmaq tükätmäklig
2) kösüş ymä qayu ärür tip tisär,
3) qamagh bramitlarïgh toshqurmaq tükät-
4) mäklig kösüsh ärsär, qltï bu bish buyan
5) ädgü qïlïnch arqalïq, bish bilgä bilik
6) arqalïq qamagh sanï on bramitlar-
7) ïgh toshqurqalï tükätkäli
8) qïnmaq tawranmaq säwmäk taplamaq
9) ärür. inchip bodistwlar bu muntaq yangïn

269 .1) برامىتلارنى تولغۇزماق، تۈگەتمەكلىك
2) ئارزۇ يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە،
3) بارلىق برامىتلارنى تولدۇرماق، تۈگەت-
4) مەكلىك ئارزۇ بولسا، بۇ بەش ساۋابلىق،
5) ئەزگۈ قىلمىش ئارقىلىق، بەش ئەقىل - بىلىم
6) ئارقىلىق بارلىق سانى ئون (بولغان) برامىتلار-
7) نى تولدۇرۇشنى، تۈگىتىشنى
8) ئارزۇلىماق، ئۇنىڭغا ھەرىكەت قىلماق، ئۇنى سۆيمەك،
9) تىلىمەكتۇر. شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋالار بۇنداق
يوسۇن بىلەن

10) on bramitlarïgh qamaghunï birtäk
11) trk tawragh toshqurqalï tükätkäli
12) kösämäkläri üzä ötrü al altaq
13) ichintä yorïp, al altaq ichintä qa-
14) tïghlanïp, al altaq ichintä ïchänïp,
15) al altaq ichintä usanïp al altaq
16) bramitïgh uz bütürürlär. bu ärür
17) qamagh bramitlarïgh toshqurmaq
18) tükätmäklig kösüshkä tayanïp
19) al altaq bramitïgh bütürmäk.
20) bishinch burxanlar nomin qalïsïz
21) bilmäk uqmaqqa tayanïp al altaq
22) bramitïgh nätägin bütürürlär
23) burxanlar nomïn qalïsïz bilmäk uqmaq
24) ymä qayu ärür tip tisär,

10) ئون برامىتنىڭ ھەممىسىنى بىردەك
11) تېز - دەرھال تولدۇرۇشنى، تۈگىتىشنى
12) كۆزلىمەكلىرى بىلەن ئاندىن ئامال - چارە
13) ئىچىدە يۈرۈپ، ئامال - چارە ئىچىدە تىرىش-
14) چانلىق كۆرسىتىپ، ئامال - چارە ئىچىدە كۆزنىتىپ،
15) ئامال - چارە ئىچىدە ئېتىقاد قىلىپ، ئامال - چارە
16) برامىتنى ئۇز پۈتتۈرىدۇ. مانا بۇ
17) بارلىق برامىتلارنى تولدۇرماق
18) تۈگەتمەكلىك ئارزۇغا تايىنىپ،
19) ئامال - چارە برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
20) بەشىنچى، بۇرخانلار نومىنى قالدۇرماي
21) بىلمەك، ئۇقماققا تايىنىپ، ئامال - چارە
22) برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
23) بۇرخانلار نومىنى قالدۇرماي بىلمەك ئۇقماق
24) يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە،

IV. 35a

ب

270. 1) burxanlar nomi ärsär, qltï üch
2) aghïlïq iki ygrmi bölük nomlar
3) ärür. qalïsïz bilmäk uqmaq ärsär.
4) qltï bu üch aghïlïq iki ygrmi bölük
5) nomlarïgh yiti türlüg oghurïn tükäl
6) bilmäk uqmaq ärür. qayular ol
7) yiti türlüg tip tisär, inchä qltï
8) ang ilki atïn bilmäk üzä, ikinti
9) tözün bilmäk üzä, üchünch
10) aghïlïqlarnïng bölüklärning
11) adïrtïn bilmäk üzä, törtünch tïl-
12) taqïn bilmäk üzä, bishinch öd-
13) lärig tona uqïtmaqïn bilmäk üz-
14) ä, altïnch tayshing shawshing
15) kölün'güläri sanlïghïn bilmäk üz-
16) ä, yitinch kirishmäklärin tutul-
17) maqlarïn bilmäk üzä. bu ärür
18) yiti türlüg. munta ymä ang ilki
19) atïn bilmäk üzä qalïsïz bilmäk
20) uqmaq nätäg ol tip tisär, inchä

1.270) بۇرخانلار نومى بولسا، ئۈچ
2) خەزىنە، ئون ئىككى بۆلەك نوملار -
3) دۇر. قالدۇرماي بىلمەك، ئۇقماق بولسا،
4) بۇ ئۈچ خەزىنە، ئون ئىككى بۆلەك
5) نوملارنى يەتتە تۈرلۈك سەۋەب - مەزگىلدە تۈگەل
6) بىلمەك، ئۇقماقتۇر. ئۇ يەتتە تۈر
7) قايسىلاردۇر دېگەندە، شۇنداق قىلىپ،
8) ئەڭ ئالدىنقىسى، نامىنى بىلمەك بىلەن؛ ئىككىنچى،
9) ماھىيىتىنى بىلمەك بىلەن؛ ئۈچىنچى،
10) خەزىنىلەرنىڭ، بۆلەكلەرنىڭ
11) پەرقىنى بىلمەك بىلەن؛ تۆتىنچى، سە-
12) ۋەبىنى ئۇقماق بىلەن؛ بەشىنچى، پەيتلىرى-
13) نى تونۇپ ئۇقتۇرۇشنى بىلمەك بىلەن؛
14) ئالتىنچى، ماھايانا، ھىنايانا
15) هارۋا (مەزھەپلىرىنىڭ قايسىغا) تەۋەلىكىنى
بىلمەك بىلەن؛
16) يەتتىنچى، كىرىشمەك، بېرىلمەك-
17) لىرىنى بىلمەك بىلەن؛ يەتتە تۈر
18) مانا شۇلاردۇر. بۇنىڭدا يەنە ئەڭ ئالدىنقى
19) نامىنى بىلمەك بىلەن قالدۇرماي بىلمەك،
20) ئۇقماق نېمىدۇر دېگەندە، شۇنداق قىلىپ،

21) qltï bu sutra aghïlïq ol, 〔bu winay aghïlïq ol〕, bu abidarim
22) aghïlïq ol, bu sutira tigmä töz-
23) gä yarashi atlgh bölük ol, bu
24) ikikäyü sözlämish bölük ol, bu

21) بۇ سۇترا خەزىنىسىدۇر، بۇ ۋىنايا [168] خەزىنىسىدۇر، بۇ ئابىدارىم [169]
22) خەزىنىسىدۇر، بۇ سۇترا دېگەن ماھىيەت-
23) كە باب كېلىدىغان ناملىق بۆلەكتۇر، بۇ
24) قايتىلاپ سۆزلەنگەن بۆلەكتۇر، بۇ

Ⅳ. 36a (noom törtünch altï qïrq)

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز ئالتىنچى (ياپراق) ئا

271. 1) adïra yrlïqamïsh bölüg ol, bu uz
2) yürüklärin itiglig alp shloklüg
3) bölük ol, bu kätün yrlïqamïsh
4) bölük ol, bu tïltaqlarïn yrlïqamïsh
5) bölük ol, bu yöläshürüg bölük ol,
6) bu tüzün titsilärning öngrä
7) azunlartaqï sawlarïn uqïtu
8) yrlïqamïsh bölük ol, bu tükäl bilgä
9) tngri tngrisi burxan kntü öz-
10) ining öngrä öngrä azunlar-
11) taqï chädik qïlmïshlarïn nomlayu
12) yrlïqamïsh bölük ol, bu köni yürük-
13) lär tözün kingärü uqïttachï
14) bölük ol, bu mungadïnchïgh tanglan-
15) chïgh bölük ol, bu yörä sözlämish
16) bölük ol tip munchulayu yangï
17) atlarïgh tuta käsikchä sashur-
18) matïn äksüksüz tükäl bilmäk
19) uqmaq ärür. ikinti tözün bilmäk
20) üzä qalïsïz bilmäk uqmaq nätäg
21) ol tip tisär, incha qltï bu oq
22) üch aghïlïq iki ygrmi bölük nom-
23) larïgh blgülärin ymä kitärip tözkä
24) iltmäk tutmaq üzä ärtüktäg kirtü

271. 1) ئايرىپ يارلىق قىلغان بۆلەكتۇر، بۇ ئۇز
2) مەنىلىرى بىلەن بېزەلگەن، قىيىن نەزمىلىك
3) بۆلەكتۇر، بۇ كېيىن يارلىق قىلىنغان
4) بۆلەكتۇر، بۇ سەۋەبلىرىنى يارلىق قىلغان
5) بۆلەكتۇر، بۇ تەقلىد قىلىنغان بۆلەكتۇر،
6) بۇ ئېسىل، ئاق كۆڭۈل شاگىرتلارنىڭ بۇرۇنقى
7) زاماندىكى سۆزلىرىنى ئۇقتۇرىدىغان
8) بۆلەكتۇر، بۇ ھەممىگە قادىر
9) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ شەخسەن ئۆزد-
10) ىنىڭ بۇرۇن - بۇرۇنقى زامانلار-
11) دىكى چادىك قىلمىشلىرى نوم قىلىپ
12) پۈتۈلگەن بۆلەكتۇر، بۇ توغرا مەنىلەر
13) ماھىيىتىنى كەڭرى ئۇقتۇرىدىغان
14) بۆلەكتۇر، بۇ ئاجايىپ تاڭ قالارلىق
15) بۆلەكتۇر، بۇ ئىزاھلىنىپ سۆزلەنگەن
16) بۆلەكتۇر دەپ مۇشۇنچىلا يېڭى
17)ناملىرىنى ئۆز رېتى بويىچە ئۇزۇلدۇر-
18) مەي، كەم - كۇتىسىز تۈگەل بىلمەك
19) ئۇقماقتۇر. ئىككىنچى، ماھىيىتىنى بىلمەك
20) بىلەن قالدۇرماي ئۇقماق قانداقتۇر
21) دېگەندە، شۇنداق قىلىپ، بۇ
22) ئۈچ خەزىنە [170]، ئون ئىككى بۆلەك نوم-
23) لارنىڭ [171] بەلگىلىرىنى يەنە كەتكۈزۈپ، ئۇنى ماھىيەت (يولىغا)
24) باشلىماق، تۇتماق بىلەن ھەقىقىي

Ⅳ. 36b

ب

272. 1) tözlügin bilmäk. köngültä
2) tashdaqï nomlarïgh kitärip inchip
3) köngül tözün tutmuq üzä

272. 1) ماھىيىتىنى بىلمەك، كۆڭۈلدىن
2) تاشقىرى نوملارنى كەتكۈزۈپ، بۇنىڭ بىلەن
3) كۆڭۈل ماھىيىتىنى بىلمەك، ساختا

4) yalanguz tözlügin bilmäk, yïläyu
5) tözlüg nomlarïgh kitärip chinlayu
6) tözlüg nomlarïgh tutmaq üzä
7) yalanguz ön(g) tözlügin bilmäk,
8) yana chïnlayu tözlüg nomlar-
9) ïgh kitärip yïläyu tözlüg nomlarïgh
10) tutmaq üzä at tözlügin usik
11) tözlügin bölük tözlügin bilmäk,
12) yïläyu tözlüg chïnläyu tözlüg
13) nomlarïgh ikägüni birgärü tutmaq
14) üzä nom tözlügin at tözlüg-
15) in usik tözlügin bölük tözlügin
16) bilmäk, uqïttachïsïz uqquluq ikägü-

17) ni birlä tutmaq üzä usik
18) tözlügin yörük tözlügin bilmäk,
19) tözli körkdashli iki blgülärig
20) tutmaq üzä töz blgü tözlügin
21) körkdäsh blgü tözlügin bilmäk bish
22) türlüg nom blgülärin uqïtmaqïn
23) tutmaq üzä öng tözlügin
24) köngül tözlügin köngültäki nomlar

Ⅳ. 37a (noom törtünch yiti qïrq)

273. 1) tözlügin köngültä (tashtïnqï) tözlüg-
2) in itigsiz tözlügin bilmäk, asu-
3) cha ymä qltï at tözlügin blgü
4) tözlügin adïrtlamaq tözlügin bilgä
5) bilik tözlügin kirtüdä kirtü töz-
6) lügin bilmäk, asu ymä ulugh tägi-
7) rmi közün'gü bilgä tözlüg-
8) in, tüzülmäk tözlüg bilgä bilig
9) tözlügin, ädgüti adïrtlayur bilgä
10) bilig tözlügin, bütmish ishlig bilgä
11) bilig tözlügin, arïgh süzüg nom
12) uqushï bilgä bilig tözlügin bilmäk,
13) aqïghlïgh aqïghsïzïgh tutmaq üzä
14) aqïghlïgh tözlügin aqïghsïz tözlüg-

5) ماھىيەتلىك نوملارنى كەتكۈزۈپ، توغرا
6) ماھىيەتلىك نوملارنى تۇتماق بىلەن
7) يالغۇز ئۆڭ ماھىيىتىنى بىلمەك؛
8) يەنە توغرا ماھىيەتلىك نوم-
9) لارنى كەتكۈزۈپ، ساختا ماھىيەتلىك نوملارنى
10) تۇتماق بىلەن نام ماھىيىتىنى، خەت (يېزىق)
11) ماھىيىتىنى، بۆلەك ماھىيىتىنى بىلمەك؛
12) ساختا ماھىيەتلىك، توغرا ماھىيەتلىك
13) نوملارنى ـ بۇ ئىككىسىنى بىللە تۇتماق
14) بىلەن نوم ماھىيىتىنى، نام ماھىيىتىنى،
15) خەت (يېزىق) ماھىيىتىنى، بۆلەك ماھىيىتىنى
16) بىلمەك؛ چۈشىنىكسىز (ۋە) چۈشىنىشلىك ـ
بۇ ئىككىسى-
17) نى بىللە تۇتماق بىلەن، خەت (يېزىق)
18) ماھىيىتىنى، مەنە ماھىيىتىنى بىلمەك،
19) ماھىيەت بىلەن كۆرۈنۈش ـ بۇ ئىككى بەلگىلەرنى
20) تۇتماق بىلەن ماھىيەت بەلگىسىنىڭ ماھىيىتىنى
21) كۆرۈنۈش بەلگىسىنىڭ ماھىيىتىنى بىلمەك، بەش
22) تۈرلۈك نوم بەلگىلىرىنى ئۇقتۇرماقنى
23) تۇتماق بىلەن ئۆڭ ماھىيىتىنى،
24) كۆڭۈل ماھىيىتىنى، كۆڭۈلدىكى نوملار

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز يەتتىنچى (ياپراق) ئا

273.1) ماھىيىتىنى، كۆڭۈلدىن سىرتقى ماھىيىتى-
2) نى، تۇرغۇن ماھىيىتىنى بىلمەك؛ يەنە
3) نام ماھىيىتىنى، بەلگە
4) ماھىيىتىنى، پەرقلەندۈرمەكنىڭ ماھىيىتىنى، ئەقىل-
5) بىلىم ماھىيىتىنى، ناھايىتى ھەقىقىي ماھى-
6) يىتىنى بىلمەك؛ ۋە ياكى ئۇلۇغ دۈگىلەك
7) ئەينەك (كەبى) ئەقىل ـ ماھىيىتىنى،
8) ماسلىشىش ماھىيەتلىك ئەقىل ـ بىلىم
9) ماھىيىتىنى، ياخشى پەرقلەندۈرىدىغان ئەقىل-
10) بىلىم ماھىيىتىنى، پۈتكەن ئىشلىق ئەقىل-
11) بىلىم ماھىيىتىنى، پاك، سۈزۈك نوم
12) چۈشەنچىسى ئەقىل ـ بىلىم ماھىيىتىنى بىلمەك،
13) ئاقىدىغان ۋە ئاقمايدىغاننى تۇتماق بىلەن
14) ئاقىدىغان ۋە ئاقمايدىغان ماھىيە-

15) in bilmäk, bish türlüg köngül tirgin-
16) i blgürmäkin tutmaq üzä täng
17) köngül tüzlügin, yinchürtächi
18) köngül tözlügin, odghuraq qïltachï
19) köngül tözlügin, kkirlig kkirsiz
20) köngül tözlügin, sisdu köngül töz-
21) lügin äksüksüz tükäl bilmäk uqmaq
22) ärür. üchünch aghïlïqlarnïng bölüklär-
23) ning ödïrtïn bilmäk üzä qalïsïz

15) تىنى بىلمەك؛ بەش تۈرلۈك كۆڭۈل تاياىچىسى -
16) نى كۆرسەتمەكنى تۇتماق بىلەن تەڭ
17) كۆڭۈل ماھىيىتىنى ھۆرمەت قىلغۇچى
18) كۆڭۈل ماھىيىتىنى، ئايدىڭلاشتۇرغۇچى
19) كۆڭۈل ماھىيىتىنى، كىرلىك ۋە كىرسىز
20) كۆڭۈل ماھىيىتىنى سىسدۇ كۆڭۈل ما -
21) ھىيىتىنى نۇقسانسىز تۈگەل بىلمەك، ئۇقماق -
22) تۇر. ئۈچىنچى، خەزىنىلەرنىڭ، بۆلەكلەر -
23) نىڭ پەرقىنى بىلمەك بىلەن قالدۇرماي

IV. 37b

ب

274. 1) bil(mäk uqmaq nä)täg tip tisär,
2) inchä qltï üch aghïlïqlar ichintäki
3) sudur aghïlïqlï iki ygrmi bölük-
4) lär ichintäki sudur bölüklär bular
5) ikägüni bir qamaghlïgh blgü üzä
6) adïrtlïgh bilmäk uqmaq ärür. qamagh-
7) lïgh blgü üzä sudur aghïlïqïgh bilmäk ärsär,
8) qltï üch türlüg boshghut töz-
9) lüg nomlarïgh yumqï uqïttachïsïn
10) tutmaq üzä sudur aghïlïq ol tip
11) bilmäk ärür. angayu blgü üzä bilmäk
12) ärsär, qltï ol oghrayu dyanïgh oq
13) uqïttachï. ab uzun käziklig ab
14) ymä shlok üzäki qayu nomlar ärsär,
15) ularnï sudur aghïlïq ol tip bilmäk ärür.
16) yana qamaghlïgh blgü üzä sudur bölü-
17) küg blmäk ärsär, qltï iki ygrmi
18) bölüklär barcha tözü sudur oq ol
19) tip bilmäk ärür. angayu blgü üzä
20) bilmäk ärsär, qltï bu oq iki ygrmi bölük-
21) lärtä tutulmaqïn oghrayu yapïghlar-
22) ïgh uqushlarïgh orunlarïgh nomladachï
23) shlokin nomlamaqta öngi üch türlüg
24) boshghut tözlüg nomlarïgh uqïttachï
25) qayu uzun käziklig nomlar ärsär,

274. 1) بىلمەك، ئۇقماق قانداق دېگەندە،
2) شۇنداق قىلىپ، ئۈچ خەزىنە ئىچىدىكى
3) سۇترا خەزىنىسى، ئون ئىككى بۆلەك
4) ئىچىدىكى سۇترا بۆلەكلىرى - بۇلار
5) ئىككىسىنى پۈتۈنلەي بىر بەلگە بىلەن
6) پەرقلەندۇرۇپ بىلمەك ئۇقماقتۇر.
7) پۈتۈنلەي بەلگە بىلەن سۇترا خەزىنىسىنى بىلمەك بولسا،
8) ئۈچ تۈرلۈك ئۆگىنىش ماھىيەتلىك
9) نوملارنى بارلىق مەنىلىرى بىلەن
10) ئىگىلەشنى سۇترا خەزىنىسى دەپ
11) بىلمەكتۇر. بۆرۈنقى بەلگىلىرى بىلەن بىلمەك
12) بولسا، ئۇ دەل دياننىلا
13) كۆرسىتەتتى. مەيلى چوڭ ھەجىملىك، مەيلى
14) نەزمە پارچىسى بولغان نوملار بولسۇن،
15) ئۇلارنى سۇترا خەزىنىسى دەپ بىلمەكتۇر.
16) يەنە بارلىق بەلگە بىلەن سۇترا بۆلىكىنى
17) بىلمەك بولسا، ئون ئىككى
18) بۆلەكنىڭ ھەممىسىنى سۇترا
19) دەپ بىلمەكتۇر. بۆرۈنقى بەلگىلىرى بىلەن
20) بىلمەك بولسا، بۇ ئون ئىككى بۆلەككە
21) بېرىلمەكلىرى بىلەن ئىزاھلىرىنى،
22) مەنىلىرىنى، ئورۇنلىرىنى سۆزلىگۈچى،
23) نەزمىسىنى يېشىشتە، باشقا ئۈچ تۈرلۈك
24) تەربىيە ماھىيەتلىك نوملارنى ئۇقتۇرغۇچى
25) قانداق چوڭ ھەجىملىك نوملار بولمىسۇن،

IV. 38a (noom törtünch sikiz qïrq)

275. 1) ularnï sudur ol tip ulatï
2) käzikchä äksüksüz tükäl bilmäk uqmaq
3) ärür. törtünch tïltaqïn bilmäk üzä
4) qalïsïz bilmäk uqmaq nätäg ol tip
5) tisär, inchä qltï üch aghïlïqlarta
6) sudur aghïlïqïgh az nizwanïgh tarqarghu
7) oghurïnta yrlïqayuq ol,
8) winay aghïlïqïgh öwkä nizwanïgh ögür-
9) gü oghurïnta yrlïqayuq ol, abidarim
10) aghïlïqïgh biliksiz bilikig boghurghu oghu-
11) rïnta yrlïqayuq ol, iki ygrmi
12) bölüklärig iki ygrmi orunlarqa
13) yürüntäg bolghu oghrunta yrlïqayuq ol
14) tip tükäl bilmäk ärür. bishinch
15) üch ödlärig tuta uqïtmaqïn
16) bilmäk üzä qalïsïz bilmäk uq-
17) maq nätäg ol tip tisär, inchä qltï
18) bu qamagh nomlarïgh uqïttachïsïz oq
19) tutmaq üzä yalanguz közünür ödki
20) ünük atïgh üzikig bölüküg uqït-
21) tachï ol tip bilmäk ärür. birük uqqu-
22) lughïn tutsar chidikli tüzün
23) titsilärning öngrä azuntaqï saw-
24) larïgh yrlïqamïsh bölükli bular ikägü

تۆتىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

275. 1) ئۇلارنى سۇترا دەپ، شۇنداقلا (ئۇلارنى)
2) ئۆز رېتى بويىچە نۇقسانسىز تۈگەل بىلمەك، ئۇق-
3) ماقتۇر. تۆتىنچى، سەۋەبلىرىنى بىلمەك بىلەن
4) قالدۇرماي بىلمەك، ئۇقماق قانداق دې-
5) گەندە، شۇنداق قىلىپ، ئۈچ خەزىنىسىدە
6) سۇترا خەزىنىسىنى يېڭىلىش نىزۋانىنى تارقىتىدىغان
7) ۋاقىتتا بارلىققا كەلتۈرگەن،
8) ۋىنايا خەزىنىسىنى، غەزەپ نىرۋانىسىنى ئۆچۈر-
9) دىغان ۋاقىتتا بارلىققا كەلتۈرگەن، ئابىدارىم
10) خەزىنىسىنى بىلىمسىز بىلىمنى بوغىدىغان ۋا-
11) قىتتا بارلىققا كەلتۈرگەن، ئون ئىككى
12) بۆلەكنى ئون ئىككى ئورۇنغا
13) دورا قىلىدىغان ۋاقىتتا بارلىققا كەلتۈرگەندۇر
14) دەپ تۈگەل بىلمەكتۇر. بەشىنچى،
15) ئۈچ زاماننى تۇتۇپ ئۇقتۇرماقنى
16) بىلمەك بىلەن قالدۇرماي بىلمەك، ئۇق-
17) ماق قانداقتۇر دېگەندە، شۇنداق قىلىپ،
18) بۇ بارلىق نوملارنى مەنىسى بىلەن
19) ئىگىلىمەك ئارقىلىق يالغۇز ھازىرقى زاماندىكى
20) پەيدا بولۇشنى، نامنى، يېزىقنى، بۆلەكنى ئۇقتۇرىدۇ
21) ئۇ، دەپ بىلمەكتۇر. بىراق مەنىسى-
22) نى تۇتۇش بولسا، چادىك ۋە ئاق كۆڭۈل
23) شاگىرتلارنىڭ بۇرۇنقى دۇنيادىكى سۆزلىرى
24) پۈتۈلگەن بۆلەك ـ بۇ ئىككىسى

IV. 38b

276. 1) yintäm (öngrä) ärtmish ödki sawlar-
2) ïgh uqïttachï ärür. yalanguz adïra
3) yrlïqamïsh bölük kin käligmä ödki
4) sawlarïgh munga tägürü uqïttachï
5) ärür. köni yörüklär tüzin kingürü
6) uqïttachï bölük üch ödlärtä
7) öngi nomlarïgh uqïttachï ärür. bular-
8) ta öngi säkiz bölük üch ödki
9) sawlarïgh yumqï qatï qarï uqïttachï
10) ärür tip munï munchulayu yangïn tükäl

ب

276. 1) تامامەن بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى سۆزلەر-
2) نى ئۇقتۇرىدۇ. پەقەت پەرقلەندۈرۈپ
3) پۈتۈلگەن بۆلەكلا، كېيىن كېلىدىغان زاماندىكى
4) سۆزلەرنى بۇنىڭغا يەتكۈزۈپ ئۇقتۇرىدۇ.
5) توغرا مەنىلەرنى توغرا، كەڭرى
6) ئۇقتۇرىدىغان بۆلەك ئۈچ زاماندا
7) باشقا نوملارنى ئۇقتۇرىدۇ. بۇلاردىن
8) باشقا سەككىز بۆلەك ئۈچ زاماندىكى
9) سۆزلەرنى پۈتۈنلەي چېتىلدۇرۇپ ئۇقتۇرىدۇ
10) دەپ بۇنى مۇشۇنداق يوسۇندا تۈگەل

11) bilmäk uqmaq ärür. altïnch tayshing
12) sawshing kölün'gülärkä sanlïghïgh bilmäk
13) üzä qalïsïz bilmäk uqmaq nätäg
14) ol tip tisär, tört türlüg titir. inchä
15) qltï sadarmapundarik atlgh sudur
16) taqï yrlïqïgh tutmaq üzä tayshing-
17) ta iki ygrmi bölük tükäl titir.
18) sawshingta üch äksük toquz bölük
19) titir. nä üchün tip tisär, sawshing
20) yoltaqï kichig kölüglüglär qamaghda
21) yig üstünki burxan qutïn kösämäz-
22) lär üchün anïn burxan qutïnga alqïsh
23) birmäk atlgh adïra bölük yoq. yana
24) nom yörükin nomlaghuluq nomugh baqshïlï

IV. 39a (noom törtünch toquz qïrq)

277. 1) titsili tayaqïnga (ärtükt)äk
2) uqqalï bilgäli oyurlar üchün
3) anïn kädün yrlïqamïsh bölük yoq. boshghut-
4) larï yorïghlarï tar üchün anïn köni
5) yörüklär tözin kingärü uqïttachï
6) bölük yoq tip munchulayu bilik uqmaq
7) ärür. birük mxaparï nirwan
8) sudurtaqï yrlïqïgh tutmaq üzä
9) sawshingta iki ygrmi bölük
10) tükäl titir. tayshingta üch äksük
11) toquz bölük titir. qayular ol toquz
12) bölük tip tisär, inchä qltï bodistwlar
13) bashtïnqïda bashtïnqï yinchkä köngülkä
14) tükälliglär üchün[chxshapit törüg ärtip]
chxshapit baghuluq
15) tïltaqïn qïlmazlar. anïn tïltaqlïgh-
16) ïn yrlïqamïsh bölük tayshingta yoq
17) üchün yana nom tözin uqmïshlarï
18) üchün näng ularqa yöläshürüg üzä
19) nom yörükin uqïtmaqnïng ïshï yoq.

11) بىلمەك، ئۇقماقتۇر. ئالتىنچى، ماھايانا،
12) ھىنايانا ھارۋىلىرىغا (مەزھەپلىرىگە) تەۋەلىكىنى بىلمەك
13) بىلەن قالدۇرماي بىلمەك، ئۇقماق قانداق
14) دېگەندە، (ئۇ) تۆت تۈرلۈك دېيىلىدۇ. شۇنداق
15) قىلىپ، دارمايۇندارىخ ئاتلىق سۇترا-
16) دىكى يارلىقنى تۇتماق بىلەن ماھاياندىكى
17) ئون ئىككى بۆلەك تۈگەل دېيىلىدۇ.
18) ھىناياندا[172] نېمە ئۈچى كەم (يەنى) توققۇز بۆلەك
19) دېيىلىدۇ. نېمە ئۈچۈن دېگەندە، ھىنايانا
20) يولىدىكى كىچىك ھارۋىلار ھەممىدىن
21) ياخشى يۈكسەك بۇرخان قۇتىنى كۆزلىمەيدى-
22) غانلىقى ئۈچۈن، شۇڭا (ئۇنىڭدا) بۇرخان قۇتىغا ئالقىش
23) بەرمەك ناملىق ئىزاھ بۆلەك يوق. يەنە
24) نوم مەنىلىرى ئىزاھلانغان نومنى ئۇستاز ۋە

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

277. 1) شاگىرت يۆلەنچۈكىگە ئېرىشكەندەك
2) ئوقۇشنى، بىلىشنى ئويلايدىغانلىقى ئۈچۈن،
3) شۇڭلاشقا، (ئۇنىڭدا) كېيىن بارلىققا كەلگەن
بۆلەك يوق. ئۆگىنىشلىرى،
4) يورۇشلىرى تار ئۈچۈن، شۇڭلاشقا (ئۇنىڭدا) توغرا
5) مەنىلەر ماھىيىتىنى كەڭرى ئۇقتۇرىدىغان (چۈشەندۈرىدىغان)
6) بۆلەك يوق دەپ مۇشۇنداق بىلىمنى ئۇقماقتۇر.
7) بىراق ماھاپارى نىرۋان
8) سۇترادىكى[173] يارلىقنى تۇتماق بىلەن
9) ھىناياندا ئون ئىككى بۆلەك
10) تۈگەل دېيىلىدۇ. ماھاياندا ئۈچى كەم، (يەنى)
11) توققۇز بۆلەك دېيىلىدۇ. ئۇ توققۇز بۆلەك
12) قايسىلاردۇر دېگەندە، شۇنداق قىلىپ بودىساتۋالار
13) ئەڭ ئالدىنقىسى ئىنچىكە كۆڭۈلگە
14) تۈگەل (ناھايىتى ئەستايىدىل) بولغانلىقى
ئۈچۈن، پەرھىز
15) قائىدىلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ، پەرھىزنى باغلاپ
قويىدىغان (توختىتىپ قويىدىغان)
16) سەۋەبلەرنى قىلمايدۇ. شۇڭلاشقا، سەۋەبلەر
17) بايان قىلىنغان بۆلەك ماھاياندا يوق (بولغانلىقى)
18) ئۈچۈن، يەنە نوم ماھىيىتىنى ئۇقىدىغانلىقى
19) ئۈچۈن، ئۇلارغا سىلىشتۇرما ئارقىلىق

20) anïn yöläshürüklär biliglig ymä yoq. inchip
21) bilik kiliklig közläri üzä özläri ang

22) öngrä sizig ayïtïp yanturu yörä
23) sozlämäkintin blgürmish ärmäz üchün

20) نوم مەنىلىرىنى ئۇقتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق.
21) شۇڭا، سىلىشتۇرما بىلىملىكلىرمۇ يوق.
شۇنداق قىلىپ،
22) ئالدى بىلەن گۇمان قويۇپ، قايتىدىن ئايدىڭلاشتۇرۇپ
23) سۆزلىمەكلىرىدىن بەلگە بەرمەيدىغانلىقى ئۈچۈن،

Ⅳ. 39b

ب

278. 1) anïn...... mäk bölük yoq tip
2) bilmäk uqmaq ärür. birük ök shastir-
3) taqï yörüküg tutmaq üzä tayshing-
4) ta iki ygrmi bölük tükäl titir.
5) sawshingta bir ygrmi bölük titir.
6) nä üchün tip tisär, qltï köni yörük-
7) lär tüzin kingürü uqïttachï atlgh
8) bölük yangïn bodistwlar aghïlïq-
9) ï nomta tutulup qalmïsh bir ygrmi
10) bölükläri shrawaklar aghïlïqï nomta
11) tutulmïsh üchün anïn anta iki ygrmi
12) titir, munta bir ygrmi titir tip
13) bilmäk uqmaq ärür. birük tüz qatïq-
14) sïz yörüküg tutmaq üzä yalanguz
15) köni yörüklär tüzin kingürü uqït-
16) tachï atlgh bölük tayshing tip titir,
17) qalmïsh bir ygrmi bölüklär sawshing
18) titir tip bilmäk uqmaq ärür.
19) yitinch kirishmäklärin tutulmaqlarïn
20) bilmäk üzä qalïsïz bilmäk uqmaq
21) nätäg ol tip tisär, birük bu iki
22) bölüklärig üch aghïlïqlar birlä
23) kirishmäkin tutulmaqïn tutsar,
24) qltï iki ygrmi bölüklär sudur
25) aghïlïqta tutulur.

278.1) شۇڭلاشقا، .... بۆلەك يوق دەپ
2) بىلمەك، ئۇقماقتۇر. بىراق، شاستىر
3) دىكى مەنىلەرنى تۇتماق (ئىگىلىمەك) بىلەن ماھايانىدا
4) ئون ئىككى بۆلەك تولۇق دېيىلىدۇ.
5) ھىنايانىدا ئون بىر بۆلەك دېيىلىدۇ.
6) نېمە ئۈچۈن دېگەندە، توغرا مەنىلەر
7) ماھىيىتىنى كەڭرى ئۇقتۇرغۇچى ناملىق
8) بۆلەككە ئوخشاش بودىساتۋالار خەزىنىسى (دېگەن)
9) نومدا تۇتۇلۇپ قالغان ئون بىرىنچى
10) بۆلىكى شراۋاكلار خەزىنىسى (دېگەن) نومدا
11) تۇتۇلغانلىقى ئۈچۈن، شۇڭلاشقا ئۇنىڭدا ئون ئىككى
12) دېيىلىدۇ، بۇنىڭدا ئون بىر دېيىلىدۇ دەپ
13) بىلمەك، ئۇقماقتۇر. بىراق تۈز، ساپ
14) مەنىلىرىنى تۇتماق ئىگىلىمەك بىلەن پەقەت
15) توغرا مەنىلەر ماھىيىتىنى كەڭرى ئۇقتۇر-
16) غۇچى ناملىق بۆلەك ماھايانا دېيىلىدۇ،
17) قالغان ئون بىر بۆلەك ھىنايانا
18) دېيىلىدۇ دەپ بىلمەك، ئۇقماقتۇر.
19) يەتتىنچى، كىرىشمەكلىرى، بىرىلمەكلىرىنى
20) بىلمەك بىلەن قالدۇرماي بىلمەك، ئۇقماق
21) قانداق دېگەندە، بۇ ئىككى
22) بۆلەكنى ئۈچ خەزىنىگە
23) كىرىشمەك، بىرىلمەك بىلەن تۇتسا،
24) ئون ئىككى بۆلەك سۇترا
25) خەزىنىسىگە بىرىلىدۇ.

Ⅳ. 40a (noom törtünch ülüsh qïrq)

تۆتىنچى (تۇپلەم) قىرىقىنچى (ياپراق) ئا

279. 1) yalanguz tïltaqlïghïn yrlïqamïsh
2) bir bölük winay aghïlïqta tutulur.
3) yörä sözlämäk atlgh bir bölük

279.1) پەقەت سەۋەبلىرى بايان قىلىنغان
2) بىر بۆلەك ۋىنايا خەزىنىسىدە تۇتۇلىدۇ.
3) ئايدىڭلاشتۇرۇپ سۆزلىمەك ئاتلىق بىر بۆلەك

4) abidarim aghïlïqta tutulur. bu
5) titir yiti türlüg oghurïn burxanlar
6) nomïn qalïsïz bilmäk uqmaq.
7) inchip bodistwlar bu muntagh yangïn
8) üch aghïlïq iki ygrmi bölük nomlar-
9) ïgh käzikchä tizikchä ötkürü
10) töbülü yruq yashuq achuq adïrtlïgh
11) bkiz blgülüg bilmäk uqmaqlarï üzä
12) ötrü al altaq bramit ichintä
13) yürüp öküsh tälim tïnlghlarqa ulugh asïgh
14) tusu qïlu al altaq bramitïgh uz

15) bütürürlär. bu ärür burxanlar nom-
16) ïn qalïsïz bilmäk uqmaqqa tayanïp
17) al altaq bramitïgh tükäl bütürmäk.
18) bu titir tüzünlär oghlïya bish
19) türlüg nomlarqa tayanïp yitinch
20) al altaq bramitïgh tükäl bütürmäk.
21) bu tïltaqïn bodistwlar üch asanki-
22) larïgh ärtürüp altï bramitlarïgh
23) toshghurup yitinch rachabumi atlgh
24) orunqa aghdïnïp ötrü yangïrtï

4) ئابىدارىم خەزىنىسىدە تۇتۇلىدۇ. بۇ
5) يەتتە تۈرلۈك سەۋەب – مەزگىل بىلەن بۇرخانلار
6) نومىنى قالدۇرماي بىلمەك، ئۇقماق دېيىلىدۇ.
7) شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋالار بۇنداق يوسۇن بىلەن
8) ئۈچ خەزىنە، ئون ئىككى بۆلەك نوملارنى
9) ئۆز رەت – تەرتىپى بىلەن ئۆگىنىپ،
10) يۇقىرى دەرىجىدە يورۇق، ئايدىڭ، ئوچۇق، پەرقلىق،
11) ئېنىق، نىشانلىق، بىلمەك، ئۇقماقلىرى بىلەن،
12) ئاندىن ئامال – چارە برامىت ئىچىدە
13) يۈرۈپ، كۆپ – نۇرغۇن جانلىقلارغا ئۇلۇغ
14) پايدا – مەنپەئەت يەتكۈزۈپ، ئامال – چارە
برامىتىنى ئۇز
15) پۈتتۈرىدۇ. بۇ بۇرخانلار نومىنى
16) قالدۇرماي بىلمەك، ئۇقماققا تايىنىپ
17) ئامال – چارە برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرمەكتۇر.
18) بۇ ئېسىللار ئوغلى بەش
19) تۈرلۈك نومغا تايىنىپ يەتتىنچى
20) ئامال – چارە برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرمەك دېيىلىدۇ.
21) بۇ سەۋەبنى بۇدىساتۋالار ئۈچ ئاسانكى ۋاقتىنى
22) ئۆتكۈزۈپ، ئالتە برامىتىنى
23) پۈتتۈرۈپ، يەتتىنچى راچابۇمى ئاتلىق
24) ئورۇنغا چىقىپ، ئاندىن يېڭىۋاشتىن

IV. 40b

280. 1) abiisi(k qï)lmaq yügäränch oghul
2) ilik mx(ar)anch bodistw yorïqïnta
3) tururlar. taqï ymä budistwlar bish
4) türlüg nomlarqa tayanïp säkzinch qut qolun-
5) maq bramitïgh tükäl bütürürlär, qayu-
6) lar ol bish tip tisär, inchä qltï ang
7) ilki alqu nomlarnïng suwtin bärü toghmaq-

8) sïz öchmäksiz bar ymä ärmäz.
9) yoq ymä ärmäz tözintä köngüllärin
10) turghurmaq ornatmaqqa tayanïp. ikin-
11) ti alqu nomlarnïng ang bashtïnqï
12) tüz yörükin körüp kkirlärtin öngi
13) ödürülmish arïgh süzüg tözintä köngül-

ب

280.1) ئابىسىك قىلماق بىلەن يۈگۈرۈك[174] (؟) ئوغۇل
2) ئىلىك ماهاراج بۇدىساتۋالار ئىش – ئەمەلىدە
3) تۇرىدۇ. يەنە بۇدىساتۋالار بەش
4) تۈرلۈك نومغا تايىنىپ، سەككىزىنچى قۇتقا ئېرىش –
5) مەك برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرىدۇ، قايسىلار –
6) دۇر ئۇ بەشى دېگەندە، شۇنداق قىلىپ ئەڭ
7) ئالدىنقىسى، بارلىق نوملارنى ئەزەلدىن تارتىپ
بارلىقتا كەلمەيدۇ،
8) يوقالمايدۇ، بارمۇ ئەمەس،
9) يوقمۇ ئەمەس دېگەن ماهىيەتتە كۆڭۈللىرىنى
10) تۇرغۇزماق، ئورناتماققا تايىنىپ؛ ئىككىنچى،
11) بارلىق نوملارنى ئەڭ دەسلەپكى
12) تۈز مەنىسىدە كۆرۈپ، كىرلەردىن
13) قۇتۇلغان، پاك، سۈزۈك ماهىيەتتە كۆڭۈللىرىنى

14) lärin turghurmaq ornatmaqqa tayanïp,
15) üchünch alqu saqïnchlartïn ärtip qïlmaq-
16) sïz yorïmaqsïz adïnsïghsïz täbränchsiz
17) chinsü tigmä ärtüktäk kirtü
18) tözün köngüllärin turghurmaq ornatmaq-
19) qa tayanïp, törtünch tïnlghlarqa
20) asïgh tusu qïlmaq kösüshlärin yirtünchü-
21) lüg kirtütä köngüllärin turghurmaq
22) ornatmaqqa tayanïp, bishinch sämät
23) wipasina tigmä dyanlï bilgä bilik-
24) li ikigüni tüz yarïtmaqta köngül-
25) lärin turghurmaq ornatmaqqa tayanïp,

Ⅳ. 41a (noom törtünch bir älik)

281. 1) bu ärür bish. munta ymä bodi-
2) stwlar ang ilki alqu nomlar-
3) ning suwtïn bärü toghmaqsïz öchmäk-
4) siz bar ymä ärmäz, yoq ymä ärmäz
5) tözintä köngüllärin turghurmaq ornat-
6) maqqa tayanïp qut qolunmaq bra-
7) mitïgh nätägin bütürürlär,
8) alqu nomlarnïng suwtïn bärü toghmaqsïz
9) öchmäksiz bar ymä ärmäz, yoq
10) ymä ärmäz tözintä köngüllärin
11) turghurmaq ornatmaq
12) ymä qayu ärür tip tisär, alqu
13) nomlar ärsär, üch türlüg tözlär
14) ärür. inchä qltï ang ilki alqu-
15) qa atqanghuluq töz, ikinti adïn-
16) lar tayaqïnga turmïsh töz, üch-
17) ünch tolun bütmish chin kirtü töz.
18) suwtïn bärü toghmaqsïz öchmäksiz ärsär,

19) qltï bu türlüg tözlär ichintä
20) alquqa atqanghuluq tözün y(ana)
21) adïnlar tayaqïnga turmïsh töz(ün)
22) awantsïzïn tïltaqsïzïn

(14 تۇرغۇزماق، ئورناتماققا تايىنىپ؛
(15 ئۈچىنچى، بارلىق خىياللاردىن خالى بولۇپ، قىلماي-
(16 دىغان، ئەمەل قىلمايدىغان، ئۆزگەرمەيدىغان، تەۋرەنمەيدىغان،
(17 ھەقىقىي دېيىلگەندەك ھەقىقىي
(18 ماھىيىتى بىلەن كۆڭۈللىرىنى تۇرغۇزماق، ئورناتماق-
(19 قا تايىنىپ؛ تۆتىنچى، جانلىقلارغا
(20 پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزمەك ئارزۇلىرى بىلەن، دۇنياۋى
(21 ھەقىقىيلىق بىلەن كۆڭۈللىرىنى تۇرغۇزماق،
(22 ئورناتماققا تايىنىپ؛ بەشىنچى، سامات
(23 ۋىپاسىنا (175) دېيىلگەن ديان بىلەن ئەقىل - بىلىم
(24 ئىككىسىنى تەڭ ياراتماق بىلەن كۆڭۈللىرىنى
(25 تۇرغۇزماق، ئورناتماققا تايىنىپ؛

تۆتىنچى (تۈپلەم) قىرىق بىرىنچى (ياپراق) ئا

(1 .281 بەشى شۇلاردۇر. بۇنىڭدا يەنە بۇدى-
(2 ساتۋالار ئەڭ ئالدىنقى نوملارنى،
(3 ئەزەلدىن تارتىپ بارلىققا كەلمەيدۇ يوقال-
(4 مايدۇ، بارمۇ ئەمەس، يوقمۇ ئەمەس (دېگەن)
(5 ماھىيەتتە كۆڭۈللىرىنى تۇرغۇزماق، ئورنا-
(6 ماققا تايىنىپ، قۇتقا ئېرىشمەك برا-
(7 مىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
(8 بارلىق نوملارنى ئەزەلدىن بارلىققا كەلمەيدۇ،
(9 يوقالمايدۇ، بارمۇ ئەمەس، يوقمۇ
(10 ئەمەس (دېگەن) ماھىيەتتە كۆڭۈللىرىنى
(11 تۇرغۇزماق، ئورناتماق
(12 يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، بارلىق
(13 نوملار بولسا، ئۈچ تۈرلۈك ماھىيەتتىندۇر.
(14 شۇنداق قىلىپ، ئەڭ ئالدىنقىسى، ھەم-
(15 مىگە باغلىنىدىغان ماھىيەت، ئىككىنچى، باشقىلار
(16 تايانچىسىغا باغلانغان ماھىيەت، ئۈچىن-
(17 چى تولۇق يېتىلگەن چىن - ھەقىقىي ماھىيەت.
(18 ئەزەلدىن تارتىپ بارلىققا كەلمەيدۇ، يوقالمايدۇ
دېگەنلىك بولسا،
(19 بۇ تۈرلۈك ماھىيەتلەر ئىچىدە
(20 ھەممىگە باغلىنىدىغان ماھىيەتنى، يەنە
(21 باشقىلارنىڭ تايانچىسىغا باغلانغان ماھىيەتنى
(22 سەۋەب - ۋەجىسىز

IV. 41b

282. 1) toghmaqï iliksizdin bärü idi yoq
2) titir. inchip yana tolun büt-
3) mish chin kirtü tözün nom tözlüg
4) öngtä ulatï nomlar birtäm
5) öchmäki ymä yoq titir. anïn
6) toghmaqsïz öchmäksiz tip titir.
7) bar ymä ärmäz timäk ärsär, qltï
8) bu üch türlüg tözlär ichintä
9) alqugha atqanghuluq tözün yana
10) adïnlar tayaqïnga turmïsh töznüng
11) kkirlig aqïghlïgh bölükintä tutlmïsh
12) qayu mnli nomlï bu iki türlüg
13) nomlar ärsär, inchip bular ikägü
14) tözintin bärü yoq tözlüglär üchün

15) anïn bular bar ymä ärmäzlär tip titir-
16) lär. yoq ymä ärmäz timäk ärsär,
17) qltï bu mnli nomlï iki
18) türlüg nomlarïgh yoq qurugh ol tip
19) biltächi bilgä biliktin blgürmish qayu
20) (tol)un bütmish chin kirtü tözün yana
21) (ädïn)lar tayaqïnga turmïsh töznüng
22) (kkir)siz aqïghsïz (bö)lükintä tutul-
23) (mïsh)......

IV. 42a (noom törtünch iki älik)

283. 1) ol näng yoq tözlüg ärmäz töz-
2) üntin bärü bir tözlüg üchün, anïn
3) yoq ymä ärmäz tip titir. köngül-
4) ün turghurmaq ornatmaq ärsär, qltï
5) at tözlüg nomlar alqugha
6) atqanghuluq töz titir. blgä töz-
7) lüg nomlar adïnlar tayaqïnga turmïsh
8) töz titir. atlï blgüli
9) ikägüdin öngi kitirmäk bu
10) tolun bütmish chin kirtü töz titir

ب

282 .1) تۇغمىقى قەدىمدىن تارتىپ زادى يوق ئىدى
2) دېيىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ، يەنە تولۇق پۈت-
3) كەن، چىن - ھەقىقىي، ماھىيەت بىلەن نوم ماھىيەتلىك
4) ئۆك (قىياپەتتە) قاتارلىق نوملارنىڭ تامامەن
5) ئۆچمىكىمۇ يوق دېيىلىدۇ. شۇڭلاشقا
6) بارلىققا كەلمەيدۇ، ئۆچمەيدۇ دېيىلىدۇ.
7) بارمۇ ئەمەس دېمەكلىك بولسا،
8) ئۈچ تۈرلۈك ماھىيەت ئىچىدە،
9) ھەممىگە باغلىنىدىغان ماھىيەتنى، يەنە
10) باشقىلار تايانچىسىغا باغلانغان ماھىيەتنىڭ
11) كىرلىك، ئاقىدىغان بۆلىكىدە تۇتۇلغان
12) مەن بىلەن نوم - بۇ ئىككى تۈرلۈك
13) نوم بولسا، شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككى
14) ماھىيەتتىن باشقىسى يوق ماھىيەتلىكلەر
بولغانلىقى ئۈچۈن،
15) شۇڭلاشقا بۇلار بارمۇ ئەمەس دېيىلىدۇ.
16) يوقمۇ ئەمەس دېمەكلىك بولسا،
17) بۇ، مەن ۋە نوم - بۇ ئىككى
18) تۈرلۈك نومنى يوق، قۇرۇق دەپ
19) بىلگۈچى ئەقىل - بىلىمدىن بەلگە بەرگەن قايسىبىر
20) تولۇق پۈتكەن، چىن - ھەقىقىي ماھىيەتنى يەنە
21) باشقىلار تايانچىسىغا باغلانغان ماھىيەتنىڭ
22) كىرسىز، ئاقمايدىغان بۆلىكىدە تۇتۇل-
23) غان..............

تۆتىنچى (تۇپلەم) قىرىق ئىككىنچى (ياپراق) ئا

283 .1) ئۇ يوق ماھىيەتلىك ئەمەس ماھىيەتتىن
2) سىرت بىر ماھىيەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن، شۇڭا
3) يوقمۇ ئەمەس دېيىلىدۇ. كۆڭۈلنى
4) تۇرغۇزماق، ئورناتماق بولسا،
5) ئات ماھىيەتلىك نوملار ھەممىگە
6) باغلىنىدىغان ماھىيەت دېيىلىدۇ. بەلگە ماھى-
7) يەتلىك نوملار باشقىلار تايانچىسىغا باغلانغان
8) ماھىيەت دېيىلىدۇ. ئات بىلەن بەلگە - بۇ
9) ئىككىسىدىن نېرى كەتكۈزمەك،
10) تولۇق پۈتكەن، چىن - ھەقىقىي ماھىيەت دېيىلىدۇ

11) tip munchulayu bilip uqup nom töz-
12) intä köngüllärin särgürüp turqurmaq
13) ärür. inchip bodistwlar bu muntagh
14) yangïn üch türlüg tözün tutulmïsh
15) nomlarnïng toghmaqsïz tözin
16) öchmäksiz tözin bar ymä ärmäz-
17) in, yoq ymä ärmäzin adïrt-
18) lïgh tükäl bilip uqup, ol bilmish uq-
19) mish nom tözlärintä köngüllärin
20) öngi sachmatïn särgürmäkläri turqur-
21) maqlarï üzä ötrü qut qolun-
22) maq bramitïgh uz bütürürlär.
23) bu ärür alqu nomlarnïng suwtïn
24) bärü toghmaqsïz öchmäksiz bar ymä

11) دەپ مۇشۇنداق بىلىپ -ئۇقۇپ نوم ماھىيىتىدە
12) كۆڭۈللىرىنى سەبرە قىلدۇرۇپ تۇرغۇز -
13) ماقتۇر. شۇنداق قىلىپ، بودىساتۋالار مۇشۇنداق
14) يوسۇندا ئۈچ تۈرلۈك ماھىيىتى تۇتۇلغان
15) نوملارنىڭ بارلىقىقا كەلمەيدىغان ماھىيىتىنى،
16) يوقالمايدىغان ماھىيىتىنى، بارمۇ ئەمەسلىكىنى،
17) يوقمۇ ئەمەسلىكىنى ئېنىق
18) تولۇق بىلىپ، ئۇقۇپ، ئۇ بىلگەن، ئۇق-
19) قان نوم ماھىيەتلىرىدىن كۆڭۈللىرىنى
20) باشقا (ياققا) چاچماستىن، سەبرە قىلدۇرماقلىرى، تۇر -
21) غۇزماقلىرى بىلەن، ئاندىن قۇتقا ئېرىشمەك
22) برامىتىنى ئۆز پۈتتۈرىدۇ.
23) بۇ بارلىق نوملارنىڭ ئەزەلدىن
24) بېرى بارلىققا كەلمەسلىكى يوقالماسلىقى بارمۇ،

IV. 42b

ب

284. 1) yoq ymä ärmäz nom tözintä köngül-
2) lärin turqurmaq ornatmaqqa tayanïp
3) qut qolunmaq bramitïgh bütürmäk.
4) ikinti alqu nomlarnïng ang
5) bashtïnqï töz yörükin körüp kkirlärtin
6) öngi ötrülmish arïgh süzüg
7) tözintä köngüllärin turqurmaq
8) ornatmaqqa tayanïp qut
9) qolunmïsh bramitïgh nätägin bütürürlär,
10) alqu nomlarnïng ang bashtïnqï
11) töz yörükin körüp kkirlärtin
12) öngi ötrülmish arïgh süzüg töz-
13) intä köngüllärin turqurmaq or-
14) natmaq ymä qayu ärür tip tisär,
15) alqu nomlarnïng ang bashtïnqï
16) töz yörükin körmäk qltï ärtüktäg
17) chinşu tözüg körmäk ärür.
18) kkirlärtin öngi ötrülmish arïgh
19) süzüg tözi ärsär, qltï ol chinshu
20) tigmä ärtüktäg töz bir ärsär.
21) nizwanilar adartmaqïntïn, ikinti
22) ärsär, bilgülük nomlar adartmaqïntïn

1.284) يوقمۇ ئەمەسلىكى نوم ماھىيىتىدە كۆڭۈللىرىنى
2) تۇرغۇزماق، ئورناتماققا تايىنىپ،
3) قۇتنى قولغا كەلتۈرمەك برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
4) ئىككىنچى، بارلىق نوملارنىڭ ئەڭ
5) ئالدىنقى ماھىيەت مەنىسىنى كۆرۈپ، كىرلەردىن
6) پۈتۈنلەي قۇتۇلغان پاك، سۈزۈك
7) ماھىيىتىدە كۆڭۈللىرىنى تۇرغۇزماق،
8) ئورناتماققا تايىنىپ، قۇتقا
9) ئېرىشمەك برامىتىنى قانداق قىلىپ پۈتتۈرىدۇ،
10) بارلىق نوملارنىڭ ئەڭ ئالدىنقى
11) ماھىيەت مەنىسىنى كۆرۈپ، كىرلەردىن
12) پۈتۈنلەي قۇتۇلغان پاك، سۈزۈك ماھىيە-
13) تىدە كۆڭۈللىرىنى تۇرغۇزماق، ئور -
14) ناتماق يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە،
15) بارلىق نوملارنىڭ ئەڭ ئالدىنقى
16) ماھىيەت مەنىسىنى كۆرمەك -
17) ھەقىقىي ماھىيىتىنى كۆرمەكتۇر.
18) كىرلەردىن پۈتۈنلەي قۇتۇلغان پاك،
19) سۈزۈك ماھىيەت بولسا، ئۇ ھەقىقىي
20) دېيىلگەن ماھىيەت، ئۇ بىر بولسا
21) نىرۋانىلار ئايرىشىدىن، بىر بولسا
22) بىلىشكە تېگىشلىك نوملار ئايرىشىدىن

23) bu iki türlüg kkirlärtin öngi
24) ötrülüg on orunlar sayu
25) arïyu süzülü artuqraq arïgh süzüg

Ⅳ. 43a (noom törtünch üch älik)

285. 1) bolmaq ärür. köngülüg anta turqur-
2) maq ornatmaq ärsär, qltï bu muntagh chinshu tig-
3) mä ärtüktäg töztä alqu ädgü
4) nomlar barcha sïghmïsh üchün burxanlar
5) aghïlïqï titir. qamagh köngül atqa-
6) qï bolmïshtïn öngi ötrülmish
7) üchün äwrilinchsiz titir. on türlüg
8) blgülärtin öngi kitmish üchün blgü-
9) süz titir. ämgäk tüshlüg
10) kösüsh anta yoq üchün, kösüshsüz titir.

11) toghmaq blgüdin ïraq tarïqmïsh üchün
12) toghmaqsïz titir. öchmäk blgüdin
13) ïraq tarïqmïsh üchün öchmäksiz titir.

14) bilgä bilik tözi üchün biltächi titir.

15) alqu nomlar tïltaqï üchün nom oghush-

16) ï titir. ülgütin tängtin öngi
17) kätmish üchün saqïnghuluqsuz titir.

18) burxan bolmaqnïng tïltaqï üchün
19) burxan tözi titir. alqu qutrulmaq-
20) larnïng tüpi üchün ulugh kölün'gü titir

21) tip munchulayu yigin adrughïn tükäl bilip

22) uqup inchip köngülin saqïnchqa
23) öngi atqaqqa ïdmädin ürük
24) uzatï tïdmaq särgürmäk ärür.

23) بۇ ئىككى تۈرلۈك كىردىن خالى
24) بولغان ئون ئورۇنلاردا
25) پاكىزلىنىپ، سۈزۈلۈپ تېخىمۇ پاك، سۈزۈك

تۆتىنچى (تۈپلەم) قىرىق ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

285. 1) بولماقتۇر. كۆڭۈلنى ئۇ يەردە تۇرغۇزماق،
2) ئورناتماق بولسا، مۇنداق ھەقىقىي
3) دېيىلگەن ماھىيەتكە بارلىق ئەزگۈ
4) نوملارنىڭ ھەممىسى سىغقانلىقى ئۈچۈن، (ئۇ)
5) بۇرخان خەزىنىسى دېيىلىدۇ. بارلىق كۆڭۈل باغلى-
6) نىشى بولۇشتىن خالى بولغانلىقى ئۈچۈن،
7) (ئۇ) مۇستەھكەم دېيىلىدۇ. ئون تۈرلۈك
8) بەلگىلەردىن نېرى تۇرغانلىقى ئۈچۈن (ئۇ) بەل-
9) گىسىز دېيىلىدۇ. ئازاب نەتىجىلىك
10) ئارزۇ ئۇنىڭدا يوق بولغانلىقى ئۈچۈن، (ئۇ)
ئارزۇسىز دېيىلىدۇ.
11) تۇغۇلۇش بەلگىسىدىن يىراق ئايرىلغانلىقى ئۈچۈن،
12) (ئۇ) تۇغۇلمايدۇ دېيىلىدۇ. ئۆچمەك بەلگىسىدىن
13) يىراق ئايرىلغانلىقى ئۈچۈن، (ئۇ) ئۆچمەيدۇ
دېيىلىدۇ.
14) ئەقىل- بىلىم ماھىيىتى بولغانلىقى ئۈچۈن، (ئۇ)
بىلگۈچى دېيىلىدۇ.
15) بارلىق نوملارنىڭ سەۋەبى بولغانلىقى ئۈچۈن،
(ئۇ) نوم قوۋمى
16) دېيىلىدۇ. ئۆلچەمدىن، چەكتىن چەتنەپ
17) كەتكەنلىكى ئۈچۈن، (ئۇ) ئۇ خىيالغا كەلتۈرگۈسىز
دېيىلىدۇ.
18) بۇرخان بولۇشنىڭ سەۋەبى بولغانلىقى ئۈچۈن، (ئۇ)
19) بۇرخان ماھىيىتى دېيىلىدۇ. بارلىق قۇتۇلماق-
20) نىڭ تۈپى بولغانلىقى ئۈچۈن، (ئۇ) ئۇلۇغ ھارۋا
دېيىلىدۇ
21) دەپ، مۇشۇنداق ياخشىلىقنى، ئالاھىدىلىكىنى
تۈگەل بىلىپ-
22) ئۇقۇپ شۇنداق قىلىپ، كۆڭلىنى خىيالغا،
23) باشقا باغلىنىشقا بۆلمەستىن، ئۇزاققىچە
24) ۋاز كەچمەك، سەبرە قىلدۇرماقتۇر.

286\. 1) inchip budistwlar bu muntagh yangïn
2) qamagh nomlarnïng chin kirtü tözi
3) tüpi chinshü tigmä ärtüktäk töz-
4) üg adïrtlïgh bilip, ol töz ichintä
5) köngüllärin särgürmäkläri turqur-
6) maqlarï üzä ötrü köni ongaru
7) qut qolunmaq bramitïgh tükäl bütü-
8) rürlär. bu ärür alqu nomlarnïng
9) ang bashtïnqï töz yörükin körüp
10) kkirlärtin öngi örtülmish arïgh süz-
11) üg tözintä köngüllärin turqurmaq
12) ornatmaqqa tayanïp qut qolunmaq
13) bramitïgh bütürmäk. üchünch
14) alqu saqïnchlartïn ärtip qïlmaq-
15) sïz yorïmaqsïz adïnsïghsïz täbränchsiz
16) chinsu tigmä ärtüktäg kirtü töz-
17) tä köngüllärin turqurmaq ornatmaqqa
18) tayanïp qut qolunmaq bramitïgh
19) nätägin bütürürlär, alqu saqïnchlar-
20) tïn ärtip qïlmaqsïz yorïmaqsïz adïn-
21) sïghsïz täbränchsiz chinsu tigmä ärtük-
22) täg kirtü töztä köngüllärin tur-
23) qurmaq ornatmaq ymä qayu ärür tip
24) tisär, alqu saqïnchlartïn ärtmäk

286.1) شۇنداق قىلىپ، بۇددىستۋالار مۇشۇنداق يوسۇندا
2) بارلىق نوملارنىڭ چىن ـ ھەقىقىي ماھىيىتى ـ
3) تۈپى، ھەقىقىي دېيىلگەن ماھىيەتنى
4) ئېنىق بىلىپ، ئۇ ماھىيەت ئىچىدە
5) كۆڭۈللىرىنى سەبرە قىلدۇرماقلىرى، تۇرغۇز ـ
6) ماقلىرى بىلەن، ئاندىن ھەقىقىي، ئوڭۇشلۇق
7) قۇتقا ئېرىشمەك برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈ ـ
8) رىدۇ. بۇ بارلىق نوملارنىڭ
9) ئەڭ ئالدىنقى ماھىيەت مەنىسىنى كۆرۈپ،
10) كىرلەردىن خالى بولغان، پاك، سۈ ـ
11) زۈك ماھىيەتتە كۆڭۈللىرىنى تۇرغۇزماق
12) ئورناتماققا تايىنىپ، قۇتقا ئېرىشمەك
13) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. ئۈچىنچى،
14) بارلىق خىياللاردىن خالى بولۇپ، قىلمايدىغان،
15) يۈرمەيدىغان، ئۆزگەرمەيدىغان، تەۋرىمەيدىغان
16) ھەقىقىي دېيىلگەن ھەقىقىي ماھى ـ
17) يەتتە كۆڭۈللىرىنى تۇرغۇزماق، ئورناتماققا
18) تايىنىپ، قۇتقا ئېرىشمەك برامىتىنى
19) قانداق پۈتتۈرىدۇ، بارلىق خىياللار ـ
20) دىن خالى بولۇپ، قىلمايدىغان، يۈرمەيدىغان، ئۆز ـ
21) گەرمەيدىغان، تەۋرىمەيدىغان، ھەقىقىي دېيىلگەن
22) ھەقىقىي ماھىيەتتە كۆڭۈللىرىنى تۇر ـ
23) غۇزماق، ئورناتماق يەنە قايسىلاردۇر
24) دېگەندە، بارلىق خىياللاردىن خالى بولماق

IV. 44a (noom törtünch tört älik)

تۆتىنچى (تۈپلەم) قىرىق تۆتىنچى (ياپراق) ئا

287\. 1) ärsär, qltï blgü tona saqïnch
2) saqïnmaqïgh kitärmäk ärür.
3) qïlmaqsïz yorïmaqsïz ärsär, qltï
4) ol blgü tona saqïnch saqïnmaqïgh
5) qïlmatïn, ol saqïnchlarta ymä yorï-
6) matïn, igit saqïnch turmïshta anta-
7) qïa oq tuyunup barlï yoqlï
8) atqanmaqïgh ikägüni birlä kitärip
9) yalanguz köngülüg ök körmäk ärür.
10) adïnsïghsïz täbränchsiz ärsär, qltï bu

287.1) بولسا، بەلگە، نىشان، خىيال ـ
2) ئويلارنى كەتكۈزمەكتۇر.
3) قىلماسلىق، يۈرمەسلىك بولسا،
4) ئۇ بەلگە، نىشان، خىيال ـ ئويلارنى
5) قىلماستىن، ئۇ خىياللاردا يەنە يۈر ـ
6) مەستىن، خاتا ئوي قوزغالغاندا دەرھال ـ
7) لا تۇيۇنۇپ بار بىلەن يوققا
8) باغلىنىشنى ـ ئىككىسىنى بىرلىكتە كەتكۈزۈپ،
9) پەقەت كۆڭۈلنىلا كۆرمەكتۇر.
10) ئۆزگەرمەسلىك، تەۋرىمەسلىك بولسا، بۇ

11) yalanguz köngülüg ök körmäk atlgh
12) ïduq nomta inchip chinsu tigmä
13) ärṭüktäg töz näng öngi ärmäz,
14) qayu öngi ärmäz nom ärsär, täbrämäz
15) qam§amaz täbränchsiz atlgh chinsu tigmä
16) ärtüktäg kirtü töz kntü ol oq ärür tip
17) bilmäk ärür. köngüllärin turqur-
18) maq ornatmaq ärsär, qltï bu nomugh
19) munchulayu bilip uqup köngülüg anta
20) särgürmäk ärür. inchip bodistwlar
21) bu muntagh yangïn alqu saqïnchlïghïgh kitärip
22) yalanguz chinsu tigmä ätrüktäg
23) kirtü töztä köngüllärin turqurmaq ornatmaqlarï
24) üzä ötrü qut qolunmaq bramitïgh

11) پەقەت كۆڭۈلنىلا كۆرمەك ناملىق
12) مۇقەددەس نومدا شۇنداق ھەقىقىي دېيىلگەن
13) ماھىيەت، زادى باشقا ئەمەس،
14) قايسى باشقا ئەمەس نوم بولسا، تەۋرىمەس-
15) قىمىرلىماس، تەۋرىنىشسىز ئاتلىق ھەقىقىي دېيىلگەن
16) ھەقىقىي ماھىيەتنىڭ ئۆزىدۇر دەپ
17) بىلمەكتۇر. كۆڭۈللەرنى تۇرغۇزماق،
18) ئورناتماق بولسا، بۇ نومنى
19) مۇشۇنداق بىلىپ - ئوقۇپ، كۆڭۈلنى شۇ يەردە
20) سەبرە قىلدۇرماقتۇرى. شۇنداق قىلىپ، بودىساتۋالار
21) بۇنداق يوسۇندا بارلىق خىياللارنى كەتكۈزۈپ،
22) پەقەت ھەقىقىي دېيىلگەن
23) ھەقىقىي ماھىيەتتە كۆڭۈللەرنى تۇرغۇزماق، ئورناتماقلىرى
24) بىلەن، ئاندىن قۇتقا ئېرىشمەك برامىتىنى

IV. 44b

288. 1) uz bütürürlär. bu ärür alqu saq-
2) ïnchlartïn ärtip qïlmaqsïz
3) yorïmaqsïz adïnsïghsïz täbränchsiz
4) chinsu tigmä ärtüktäg kirtü
5) töztä köngüllärin turqurmaq or-
6) natmaqqa tayanïp qut qolunmaq
7) bramitïgh bütürmäk. törtünch tïnlgh-
8) larqa asïgh tusu qïlmaq
9) kösüshin yirtinchülüg
10) kirtü nomta köngüllärin turqur-
11) maq ornatmaqqa tayanïp qut qolunmaq
12) bramitïgh nätägin bütürürlär, alqu
13) tïnlghlarqa asïgh tusu qïlmaq kösüsh-
14) in yirtinchülüg kirtü nomta köngül-
15) lärin turqurmaq ornatmaq ymä qayu
16) ärür tip tisär yirtinchülüg kirtü
17) ärsär, qltï chin kirtü tözkä tägürtächi
18) itiglig aqïghlïgh üzik bitik
19) bilgä bilik, yiwik tözlüg bilgä
20) bilik, bilgülüg tözlüg bilgä bilik
21) ärür. usik bitik bilgä bilik ärsär,

ب

288.1) ئۆز پۈتتۈرىدۇ. بۇ بارلىق خىيال-
2) لاردىن خالى بولۇپ، قىلمايدىغان،
3) يۈرمەيدىغان، ئۆزگەرمەيدىغان، تەۋرىمەيدىغان،
4) ھەقىقىي دېيىلگەن ھەقىقىي
5) ماھىيەتتە كۆڭۈللەرنى تۇرغۇزماق، ئور-
6) ناتماققا تايىنىپ، قۇتقا ئېرىشمەك
7) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. تۆتىنچى، جانلىق-
8) لارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزمەك
9) ئارزۇسىنى دۇنياۋى
10) ھەقىقىي نومدا كۆڭۈللەرنى تۇرغۇزماق،
11) ئورناتماققا تايىنىپ، قۇتقا ئېرىشمەك
12) برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، بارلىق
13) جانلىقلارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزمەك ئارزۇ-
14) سىنى دۇنياۋى ھەقىقىي نومدا كۆڭۈل-
15) لەرنى تۇرغۇزماق، ئورناتماق يەنە قايسى-
16) لاردۇر دېگەندە، دۇنياۋى ھەقىقىي (نوم) بولسا،
17) چىن - ھەقىقىي ماھىيەتكە يەتكۈزگۈچى
18) ھەرىكەتچان، ئاقىدىغان خەت - پۈتۈك،
19) ئەقىل - بىلىم، قورال ماھىيەتلىك ئەقىل-
20) بىلىم، بىلىشكە تېگىشلىك ماھىيەتلىك ئەقىل - بىلىم-
21) دۇر. خەت - پۈتۈك ئەقىل - بىلىم بولسا،

22) qltï üch aghïlïq iki ygrmi bölük
23) nomlarïgh bilmäk uqmaq ärür. yiwik
24) tözlüg bilgä bilik ärsär, qltï yüz

22) ئۈچ خەزىنە، ئون ئىككى بۆلەك
23) نومنى بىلمەك، ئۇقماقتۇر. قورال – زىننەت
24) ماھىيەتلىك ئەقىل – بىلىم بولسا، يۈز

IV. 45a (noom törtünch bish älik)

تۆتىنچى (تۇپلەم) قىرىق بەشىنچى (ياپراق) ئا

289. 1) kalp üch asanki ichintäki yorïghlarta
2) yorïmaq ärür. bilgülük tözlüg bilgä
3) bilik ärsär, qltï buyanlï bilgä bilik-
4) li birlä bïshrunmaq, barlï yoqlï ikägü-
5) ni tüz körmäk ärür. köngüllärin tur-
6) qurmaq ornatmaq ärsär, qltï bu üch
7) türlüg bilgä biliklär ichintä köngülüg
8) yaratmaq ornatmaq ärür. inchip bodistw-
9) lar bu muntagh yangïn tïnlghlarqa asïgh
10) tusu qïlghalïr üchün, kntü köngüllärin bu bu
11) bilgä biliklärtä särgürüp ornatïp

12) özläri tägmish ädgüsin ädrämin adïn-
13) larqa ymä tägürmäkläri ulamaqlarï üzä
14) ötrü qut qolunmaq bramitïgh tükäl
15) bütürürlär. bu ärür tïnlghlarqa asïgh
16) tusu qïlmaq kösüshin yirtinchülüg
17) kirtüdä köngüllärin turqurmaq ornat-
18) maqqa tayanïp qut qolunmaq bramitïgh
19) bütürmäk. bishinch samat wipas-
20) ina tigmä dyanlï bilgä bilikli
21) ikägüni tüz yorïtmaqqa tayanïp qut
22) qolunmaq bramitïgh nätägin bütürürlär, samat
23) wipasina tigmä dyanlï bilgä bilikli ikägü-
24) ni tüz yorïtmaq ymä qayu
ärür tip tisär, inchip alqu

289.1) دەۋر، ئۈچ ئاسانكى (ۋاقىت) ئىچىدىكى مېڭىشلاردا
2) ماڭماقتۇر. بىلىشكە تېگىشلىك ئەقىل –
3) بىلىم بولسا، بۇيان (ساۋاب) ۋە ئەقىل – بىلىم
4) بىلەن (ئۆزىنى) ۋايىغا يەتكۈزمەك، بار ۋە يوق ئىككىسىنى
5) ماھىيەت دەپ قارىماقتۇر. كۆڭۈللىرىنى تۇر –
6) غۇزماق، ئورناتماق بولسا، بۇ ئۈچ
7) تۈرلۈك ئەقىل – بىلىم ئىچىدە كۆڭۈلنى
8) ياراتماق، ئورناتماقتۇر. شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋا –
9) لار مۇنداق يوسۇندا جانلىقلارغا پايدا –
10) مەنپەئەت يەتكۈزىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۆز كۆڭۈللىرىنى بۇ
11) ئەقىل – بىلىملەر بىلەن سەبرە قىلـدۇرۇپ،
ئورنىتىپ (توختىتىپ)،
12) ئۆزلىرى ئېرىشكەن ئەزگۈلىرىنى، خىسلەتلىرىنى باشقىـ –
13) لارغىمۇ ئېرىشتۈرمەكلىرى، كېڭەيتمەكلىرى بىلەن،
14) ئاندىن قۇتقا ئېرىشمەك برامىتىنى تۈگەل
15) پۈتتۈرىدۇ. بۇ جانلىقلارغا پايدا –
16) مەنپەئەت يەتكۈمەك ئارزۇسىنى، دۇنياۋى
17) ھەقىقىيلىقتا كۆڭۈللىرىنى تۇرغۇزماق، ئورنا –
18) ماققا تايىنىپ، قۇتقا ئېرىشمەك برامىتىنى
19) پۈتتۈرمەكتۇر. بەشىنچى، سامات ۋىپاسىـ –
20) نا دېيىلگەن ديان ۋە ئەقىل – بىلىم
21) ئىككىسىنى تەڭ يۈرگۈزمەككە تايىنىپ، قۇتقا
22) ئېرىشمەك برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، سامات
23) ۋىپاسىنا ناملىق ديان ۋە ئەقىل – بىلىم ئىككىسىنى
24) تەڭ يۈرگۈزمەك يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، شۇنداق
قىلىپ، بارلىق

IV. 45b

ب

290. 1) bashlïgh sawlarnïng atqanghuluq uqush-
2) larïnïng öchmäki amrïlmaqï ol
3) dyan titir. awantlarnïng tüsh
4) tïltaqlarïnïng tözlärin blgülärin

290.1) ئازار بەرگۈچى سۆزلەرنىڭ، باغلانغۇلۇق
2) ئۇقۇملارنىڭ ئۆچۈشى، تىنچلىنىشى
3) ديان دېيىلىدۇ. سەۋەب – نەتىجە،
4) ۋەجلەرنىڭ ماھىيەتلىرىنى، بەلگىلىرىنى

5) bilmäk uqmaq ol bilgä bilik titir.
6) ikägüni tüz yorïtmaq ärsär. qltï
7) bular ikägüni tüz bïshrunmaq ärür.
8) nä üchün tüz bïshrunurlar tip tisär,
9) birük bodistwlar yalanguz dyan-
10) ïgh oq bïshrunup inchip bilgä bilikig
11) bïshrunmasar, ötrü köngülläri chökür
12) batar, irinchäk ärmägü bolur. ulugh yrlï-
13) qanchuchï köngültä ymä ïrayur yatï-
14) qayur, birük yalanguz bilgä bilikig
15) ök bïshrunup dyanïgh bïshrunmasar,
16) ötrü köngülläri amrïlmaz turulmaz,
17) ikirächgü siziglig bolur. ulugh bilgä
18) biliktin ymä ïräyur yatïqayur.
19) anï üchün budistwlar dyanlï bilgä
20) bilikli ikägüni tüz qoshup tüz bïsh-
21) runurlar. tüz bïshrunmaqlarï üzä
22) ötrü dyanïgh bïshrunmaqlarï küchintä
23) qltï qut bulmaduq yalanguqlarnïng
24) täk sansarqa ilintächi yapshïntachï

Ⅳ. 46a (noom törtünch altï älik)

291. 1) atqanmaq yapshïnmaq köngüllärin ämïrt-
2) qururlar, qut bulmïsh kichig kölüg-
3) lüg tüzünlärning täk sansarqa
4) qorqtachï ürktächi qorqmaq ürkmäk
5) köngüllärin boghururlar, bilgä
6) bilikig bïshrunmaqlarï küchintä qut
7) bulmaduq yalanguqlarnïng täk ädgü
8) yïltïzlarïgh bïshrunup umadachï ärinchäng
9) ärmägü köngüllärin kitärürlär, qut
10) bulmïsh kichig kölüglüg tüzünlärning
11) täk ulugh yrlïqanchuchï köngülüg turquru
12) umadachï sïq yuqa köngüllärin tarqa-
13) rurlar, anta yana bodistwlar dyanïgh
14) bïshruntuqlarïnta blgüg tutmazlar,
15) blgügä atqanmazlar. qayu blgügä
16) atqanmamaq ärsär, ol chinsu tigmä

5) بىلمەك، ئۇقماق ئەقىل ـ بىلىم دېيىلىدۇ.
6) ئىككىسىنى تەڭ يۈرگۈزمەك بولسا،
7) بۇ ئىككىسىنى تەڭ ۋايىغا يەتكۈزمەكتۇر.
8) نېمە ئۈچۈن تەڭ ۋايىغا يەتكۈزۈش كېرەك دېگەندە،
9) ئەگەر بۇدىساتۋالار، پەقەت دياذ ـ
10) نىلا ۋايىغا يەتكۈزۈپ، ئەقىل ـ بىلىمنى
11) ۋايىغا يەتكۈزمىسە، بۇنىڭ بىلەن كۆڭۈللىرى چۆكىدۇ،
12) پاتىدۇ، ئېرىنچەك، ھورۇن بولۇپ قالىدۇ. ئۇلۇغ مېھرد ـ
13) بانلىق قىلغۇچى كۆڭۈلدىنمۇ يىراقلايدۇ، ئۆزىنى
14) تارتىدۇ، ئەگەر يالغۇز ئەقىل ـ بىلىمنىلا
15) ۋايىغا يەتكۈزۈپ، دياننى ۋايىغا يەتكۈزمىسە،
16) مۇنداقتا كۆڭۈللىرى تىنچلانمايدۇ، خاتىرجەم بولمايدۇ،
17) گۇمانخور بولۇپ قالىدۇ. ئۇلۇغ ئەقىل ـ
18) بىلىمدىنمۇ يىراقلايدۇ، ئۆزىنى تارتىدۇ
19) شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇدىساتۋالار ديان بىلەن ئەقىل ـ
20) بىلىم ئىككىسىنى تەڭ قوشۇپ، تەڭ ۋايىغا
21) يەتكۈزۈش كېرەك. تەڭ ۋايىغا يەتكۈزگەندە،
22) ئاندىن دياننى ۋايىغا يەتكۈزمەكنىڭ كۈچى بىلەن
23) قۇتقا ئېرىشەلمىگەن ئىنسانلارنىڭ
24) سانسارغىلا ئېسىلغۇچى، يېپىشقۇچى

تۆتىنچى (تۈپلەم) قىرىق ئالتىنچى (ياپراق) ئا

291. 1) باغلانماق، يېپىشماق كۆڭۈللىرىنى تىنچلاندۇ ـ
2) رىدۇ، قۇتقا ئېرىشكەن كىچىك ھارۋىلىق
3) ئاق كۆڭۈللەرنىڭ سانساردىنلا
4) قورقىدىغان، ئۈركۈدىغان قورقماق، ھۆركىمەك
5) كۆڭۈللىرىنى بوغدۇرىدۇ، توسىدۇ، ئەقىل ـ
6) بىلىمنى ۋايىغا يەتكۈزمەكلىرىنىڭ كۈچىدە، قۇتقا
7) ئېرىشەلمىگەن ئىنسانلارنىڭ ئەزگۈ
8) يىلتىزلارنى ۋايىغا يەتكۈزەلمەيدىغان، ئېرىنچەك،
9) ھورۇن كۆڭۈللىرىنى كەتكۈزىدۇ، قۇتقا
10) ئېرىشكەن كىچىك ھارۋىلىق ئېسىللارنىڭ
11) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭلىنى تۇرغۇ ـ
12) زالمايدىغان تار ـ يۇپقا كۆڭۈللىرىنى تارقىتىدۇ.
13) ئاندىن يەنە بۇدىساتۋالار دياننى
14) ۋايىغا يەتكۈزگەنلىرىدە بەلگىنى تۇتمايدۇ،
15) بەلگىگە باغلانمايدۇ. ھېچبىر بەلگىگە
16) باغلانماسلىق بولسا، ئۇ ھەقىقىي دېيىلگەن

17) ärtüktäg kirtü töz ol oq ärür.
18) qayu ärtüktäg kirtü töz ärsär, ömä-
19) mäk ymä ol oq ärür. nägüg ömäz-
20) lar tip tisär, qltï barïgh yoqugh
21) ömäzlar. tüplügüg tüpsüzüg ömäz-
22) lar, ürlüglügüg ürlügsüzüg
23) ömäzlär, bodïlï bodï ärmäzüg ömäzlar.
24) qayu ömämäk ärsär, bilgä bilik bramit

17) ھەقىقىي ماھىيەتتۇر.
18) ئەگەر ئاشۇنداق ھەقىقىي ماھىيەت بولسا،
19) ئۇنى ئويلاپ يەتكىلى بولمايدۇ. نېمە ئۈچۈن ئويلاپ
20) يەتكىلى بولمايدۇ دېگەندە، چۈنكى بار بىلەن يوقنى
21) ئويلاپ يەتكىلى بولمايدۇ. تۈپلۈك بولۇش بىلەن تۈپسىزلىكنى
22) ئويلاپ يەتكىلى بولمايدۇ، دائىملىق بىلەن دائىمسىزلىقنى
23) ئويلاپ يەتكىلى بولمايدۇ، ئاڭ - تۇيۇنماق بىلەن ئاڭ - تۇيۇنماق ئەمەسلىكنى
24) ئويلاپ يەتكىلى بولمايدۇ. ئويلاپ يەتمەسلىك يەنە بىلگە بىلىم برامىتى

IV.46b

ب

292. 1) ymä ol oq ärür. qayu bilgä bilik
2) bramit ärsär, ötrü bir yorïghlïgh
3) samati dyan ymä ol oq titir. bu
4) dyanïgh bïshrunmaq bilgä bilikig bïshrunduq-
5) lar yana muntagh bïshrunurlar. qltï
6) alqu itiglig nomlarnïng toghmaq
7) öchmäk törü üzä bir ksanta artuq
8) turmazïn särilmäzin körürlär.
9) ürlügsüz üchün ämgäkin ämgäk üchün
10) mänsizin mänsiz üchün qurughïn körürlär.
11) taqï ymä qltï tültäg yilwitäg
12) köwiktäg köligätäg salqïmtäg
13) yashïntäg bulïttäg közdäki kök-
14) täg yulatäg bksizin yrpsizin
15) körürlär. yana ät'öznüng arïghsïzïn
16) qadghular birlä qatïqlïghïn töpingä tägi
17) chinsizin kirtü töztä köngülnüng
18) yolï ärmäzin körürlär. yana
19) qamagh bish ajun tïnlgh oghlanï biliksiz
20) basïtïp ät'özin köngülin ülgüsüz
21) qolusuz achïgh tarqa ämgäklär ämgänmishlärin,
22) anï yana bilinmätin tuyunmatïn ärtingü
23) irinchkänchig tsuyurqanchïgh yorïmïshlarïn

292 .1) يەنە شۇدۇر. قايسى ئەقىل - بىلىم
2) برامىت بولسا، بىر يۇرۇشلۇك
3) سامات ديان شۇ دېيىلىدۇ. بۇ
4) ديانىنى ۋايىغا يەتكۈزمەك ئەقىل - بىلىمنى ۋايىغا يەتكۈز -
5) گەنلەر يەنە مۇنداق تەربىيىلىنىدۇ.
6) بارلىق زىننەتلىك نوملارنىڭ تۇغماق -
7) ئۆچمەك قانۇنىيىتى بويىچە بىر كىسانتىدىن ئارتۇق
8) تۇرمايدىغانلىقىنى، سەبرە قىلمايدىغانلىقىنى كۆرىدۇ.
9) ئۆتكۈنچى (بولغانلىقى) ئۈچۈن، جاپاسىنى جاپا ئۈچۈن،
10) مەنسىزنى مەنسىز ئۈچۈن قۇرۇق كۆرىدۇ.
11) يەنە چۈشتەك، سېھىردەك،
12) كۆپۈكتەك، كۆلەڭگۈدەك، سالقىندەك،
13) چاقماقتەك، بۇلۇتتەك، كۆزدىكى نۇردەك،
14) ئوتتەك مۇستەھكەم ئەمەسلىكىنى، ئاجىزلىقىنى
15) كۆرىدۇ. يەنە ئەتئۆزىنىڭ پاكسىزلىقىنى،
16) قايغۇلار بىلەن ئارىلاشتۇرۇلغانلىقىنى، تۆپىسىگىچە
17) چىن ئەمەسلىكىنى ھەقىقىي ماھىيەتتە كۆڭۈلنىڭ
18) يولى ئەمەسلىكىنى كۆرىدۇ. يەنە
19) بارلىق بەش دۇنيادىكى جانلىق ئوغلانلىرى بىلىمسىزلىك
20) (تەرىپىدىن) باستۇرۇلۇپ، ئەتئۆزىنى، كۆڭلىنى سانسىز -
21) ھېسابسىز ئاچچىق، تارتقۇلۇق، ئازابقا سالغانلىقلىرىنى،
22) ئۇنى يەنە بىلمەستىن، تۇيماستىن ناھايىتى
23) ھېسداشلىق، مېھرىبانلىق بىلەن يۆرگەنلىكلىرىنى

24) körürlär. munchulayu körüp yana bu muntagh
25) körmäkläringä kntü ilinmäzlär,

24) كۆرىدۇ. مۇشۇنداق كۆرۈپ، يەنە مۇنداق
25) كۆرۈشلىرىگە ئۆزى ئىلىنمايدۇ،

Ⅳ. 47a (noom törtünch yiti älik)

تۆتىنچى (تۇپلەم) قىرىق يەتتىنچى (ياپراق) ئا

293. 1) atqanmazlar. muntagh körmäklärintin
2) ötkürü täringtä täring nom töz-
3) in uqarlar ötkürürlär, ötquraq
4) bilgä bilikläri toghar. ulugh yrlï-
5) qanchuchï köngülläri turur. ötrü öz-
6) kä adïnaghuqa asïgh tusu qïlmaqlïgh
7) ulugh bädük kösüshtä turup
8) tört türlüg äriktä turqaru bilgä
9) bilikig bïshrunurlar. bu ärür bilgä
10) bilikig bïshrunmaqlarï. ikägüni
11) tüz yorïtmaqlarï ärsär, inchip bodistw-
12) lar bu muntagh yangïn tolu qamagh bögüşüg
13) saqïnchïgh turqurmamaqtïn barlï yoqlï
14) atqanmaqïgh birlä kitärmäkläri üzä
15) dyanïgh bütürü turmïsh igit yanglugh
16) saqïnchlarïgh tuyunmaqïn ötkürü
17) bilgülügli biltächili blgülärig ikägü-
18) ni tarqarmaqlarï üzä bilgä bilikig
19) bütürü köngüllärin ädgügä ayïghqa
20) ilintürmätin yabshïnturmatïn atqaq-
21) sïzïn aparïgh süpsüzüg tüptüz
22) qïlurlar. muntagh qïlmaqlarï üzä
23) ötrü qut qolunmaq ichintä yorïp

293. 1) باغلانمايدۇ. مۇنداق كۆرمىشلەرنى
2) باشتىن كەچۈرۈپ، ناھايىتى چوڭقۇر نوم ماھى-
3) يىتىنى ئۇقىدۇ، چۈشىنىدۇ، جەزمەن
4) ئەقىل- بىلىملىرى ئۇرغۇيدۇ. ئۇلۇغ مېھرىبانلىق
5) قىلغۇچى كۆڭۈلگە كېلىدۇ. ئاندىن ئۆزىگە،
6) باشقىلارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان
7) ئۇلۇغ، بۈيۈك ئارزۇدا تۇرۇپ،
8) تۆت تۇرلۇك قۇدرەتتە دائىم ئەقىل-
9) بىلىمنى ۋايىغا يەتكۈزىدۇ. بۇ ئەقىل-
10) بىلىمنى ۋايىغا يەتكۈزمەكلىرىدۇر. ئىككىسىنى
11) تەڭ يۈرگۈزمەك بولسا، شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋا-
12) لار بۇنداق يوسۇندا تولۇق، بارلىق چۈشەنچە،
13) ئويلارنى تۇرغۇزماستىن بار بىلەن يوقتا
14) باغلانماقنى بىللە كەتكۈزمەكلىرى بىلەن
15) دياننى پۈتتۈرۈپ تۇرغان يالغان
16) خىياللارنى تۇيۇنماق ئارقىلىق
17) بىلىشكە تېگىشلىك بىلەن بىلگۈچى بەلگىلەرنى -
ئىككىسىنى
18) تارقاتماقلىرى بىلەن ئەقىل- بىلىمنى
19) پۈتتۈرۈش كۆڭۈللىرىنى ئەزگۈگە، يامانغا
20) ئىلىندۇرماي، يېپىشتۇرماي شەرتسىز
21) پاك - پاكىز، سۈپسۈزۈك، تۈپتۈز
22) قىلىدۇ. مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق،
23) ئاندىن قۇتقا ئېرىشمەك ئىچىدە يۈرۈپ،

Ⅳ. 47b

ب

294. 1) burxan qutïn tiläyü tïnlghlarqa
2) asïgh tusu qïlqalï kösäyü qut
3) qolunmaq bramitïgh uz bütürürlär.
4) bu ärür, samat wipasina tigmä
5) dyanlï bilgä biligli ikägüni tüz
6) yorïtmaqqa tayanïp qut qolunmaq

294. 1) بۇرخان قۇتىنى تىلەپ جانلىقلارغا
2) پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈشنى كۆزلەپ، قۇتقا
3) ئېرىشمەك برامىتىنى ئۆز پۈتتۈرىدۇ.
4) بۇ سامات ۋىپاسىنا نامىلىق
5) ديان ۋە ئەقىل- بىلىم ئىككىسىنى تەڭ
6) يۈرگۈزمەككە تايىنىپ، قۇتقا ئېرىشمەك

7) bramitïgh bütürmäk. [bu titir bish türlüg momlarqa tayanïp säksinch qut qolunmaq bramitïgh tükäl bütürmäk]. taqï ymä bodistw-
8) lar bish türlüg nomlarqa tayanïp toquzunch
9) küch kösün bramitïgh tükäl bütürürlär,
10) qayular ol bish tip tisär, inchä qltï ang
11) ilki köni bilgä biliglig küch üzä
12) tïnlghlar köngülintäki yorïghlarïnïng
13) ädgüsin ayïghïn ädïra bilmäkkä tayanïp,
14) ikinti tïnlghlarïgh täringtä täring yinch-
15) kä momlar ichintä kigürmäkkä tayanïp,
16) üchünch tïnlghlarnïng sansarta täg-
17) singülüg tïltaqlarï iyinki qïlïnch-
18) larïn chininchä bilmäk uqmaqqa tayanïp,
19) törtünch tïnlghlarnïng üch türlüg
20) oghushlarïn tözlärin adïra bilmäkkä
21) tayanïp, bishinch tïnlghlar tözinchä nom
22) nomlap tarïmaduq ädgü yïltïzlïgh uruq-
23) larïn tarïtïp tarïmïsh yïltïzlïgh

Ⅳ. 48a (noom törtünch säkiz älik)

295. 1) uruqlarïn bïshurup ädgügä mängigä
2) yaratmaqqa tayanïp. bu ärür bish, munta
3) ymä bodistwlar ang ilki köni bilgä
4) biliklig küch üzä tïnlghlar köngülin-
5) täki yorïghlarïnïng ädgüsin ayïghïn
6) adïra bilmäkkä tayanïp küch kösün
7) bramitïgh nätägin bütürürlär,
8) köni bilgä biliklig küch üzä tïnlghlar
9) köngülintäki yorïghlarïnïng ädgüsin
10) ayïghïn adïra bilmäk ymä qayu ärür
11) tip tisär, köni bilgä biliklig küch
12) ärsär, qltï trs tätrü yangïlmaqlarïntïn öngi
13) ötrülmish, igit saqïnchlïgh kkirlär-
14) tin öngräräk ök tarïqa tükätmish
15) toquzunch oruntaqï tïdïghsïz uqmaqïgh
16) tolu tükäl tanuqlamaq üzä bilgä
17) bilik ärksinmäkingä tayagh boltachï atlgh

7) برامىتىنى پۈتتۈرمەك، بۇ بەش تۈرلۈك نومغا تايىنىپ، سەككىزىنچى قۇتقا ئېرىشمەك برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرمەك دېيىلىدۇ. يەنە بۇدىساتۋا -
8) لار بەش تۈرلۈك نومغا تايىنىپ، توققۇزىنچى
9) كۈچ - قۇدرەت برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرىدۇ،
10) ئۇ بەشى قايسىلاردۇر دېگەندە، شۇنداق قىلىپ، ئەڭ
11) ئالدىنقىسى، توغرا ئەقىل - بىلىملىك كۈچ بىلەن
12) جانلىقلارنىڭ كۆڭلىدىكى خىياللىرىنىڭ
13) ئەزگۈسىنى، يامىنىنى ئايرىپ بىلمەككە تايىنىپ؛
14) ئىككىنچى، جانلىقلارنى ناھايىتى چوڭقۇر، ئىنچىكە
15) نوملار ئىچىگە كىرگۈزمەككە تايىنىپ؛
16) ئۈچىنچى، جانلىقلارنىڭ سانساردا ئايلىنىد -
17) -ىغان سەۋەبلىرىگە ئاساسەن، قىلمىش -
18) -لىرىنى ھەقىقىي بىلمەك، ئۇقماققا تايىنىپ؛
19) تۆتىنچى، جانلىقلارنىڭ ئۈچ تۈرلۈك
20) قەۋمىنىڭ ماھىيىتىنى ئايرىپ بىلمەككە
21) تايىنىپ؛ بەشىنچى، جانلىقلار ماھىيىتى بويىچە نوم
22) نوملاپ، تېرىلمىغان ئەزگۈ يىلتىزلىق ئۇرۇقلار -
23) نى تېرىپ، تېرىلغان ئەزگۈ يىلتىزلىق

تۆتىنچى (تۇپلەم) قىرىق سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

295. 1) ئۇرۇقلارنى پىشۇرۇپ ئەزگۈگە، شادلىققا
2) يەتكۈزمەككە تايىنىپ، بەشى شۇلاردۇر. بۇنىڭدا
3) يەنە، بۇدىساتۋالار ئەڭ ئاۋۋال توغرا ئەقىل -
4) بىلىملىك كۈچ ئارقىلىق جانلىقلار كۆڭلىدىكى
5) ئويلىرىنىڭ ئەزگۈسىنى، يامىنىنى
6) ئايرىپ بىلمەككە تايىنىپ، كۈچ - قۇدرەت
7) برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
8) توغرا ئەقىل - بىلىملىك كۈچ ئارقىلىق جانلىقلار
9) كۆڭلىدىكى ئويلىرىنىڭ ئەزگۈسىنى،
10) يامىنىنى ئايرىپ بىلمەك يەنە قايسىلاردۇر
11) دېگەندە، توغرا ئەقىل - بىلىملىك كۈچ بولسا
12) تەتۈر - قارشى يېڭىلىشلىرىدىن
13) خالى بولغان، خاتا ئويلۇق كىرلەردىن
14) بالدۇرراق مۇناسىۋەتنى ئۈزگەن،
15) توققۇزىنچى ئورۇندىكى توسالغۇسىز ئۇقماقنى
16) تولۇق - تۈگەل تونۇپ يەتمەك بىلەن ئەقىل -
17) بىلىم ئارقىلىق كۈچلەنمەككە يۆلەك بولغۇچى ئاتلىق

18) chinsu tigmä ärtüktäg kirtü töztin
19) blgürmish bilgä bilik ärür. tïnlghlar
20) köngülintäki yorïghlarïnïng ädgüsin
21) ayïghïn adïra bilmäk ärsär, qltï ol chin-
22) shü tigmä ärtüktäg kirtü töztin blgürmish
23) bilgä bilikning küchi üzä inchip

18) ھەقىقىي دېيىلگەن ھەقىقىي ماھىيەتتىن
19) بەلگە بەرگەن ئەقىل - بىلىمدۇر. جانلىقلار
20) كۆڭلىدىكى ئويلىرىنىڭ ئەزگۈسىنى،
21) يامىنىنى ئايرىپ بىلمەك بولسا، ئۇ
22) ھەقىقىي دېيىلگەن ھەقىقىي ماھىيەتتىن بەلگە بەرگەن
23) ئەقىل - بىلىمنىڭ كۈچى بىلەن

Ⅳ. 48b

ب

296. 1) (yirtin)chüdäki tïnlghlarnïng köngül-
2) intin ötkürü ädgü qïlïnch qïlmïshlar-
3) ïn, qïlmïsh ädgü qïlïnchlarïntïn yana
4) sansarqa tayaqlïgh ädgü qïlïnchlarïn
5) [nirwanqa tayaqlïgh ädgü qïlïnchlarïn] qïlmïsh ayïgh qïlïnchlarïntïn ymä üch
6) yawlagh yollarta ämgäk tüshin biltächi
7) ayïgh qïlïnchlarïn birtäm qutrulmaq,
8) uqushsuz qïltachïlarïn bkiz blgülüg
9) tözü tükäti bilmäk uqmaq ärür.
10) inchip bodistwlar bu muntagh yangïn köni
11) ongaru bilgä biliklig küch kösünlärin
12) üntürüp tïnlghlar qïlïnchïn adïrtlïgh
13) bilmäk uqmaqlarï üzä qayu tïnlgh-
14) lar birük qutrulmïsh uqushsuz bolghuluq
15) ayïgh qïlïnchlarïgh qïlghalï oghramïsh ärsär-
16) lär, inchip ularnï ol ayïgh qïlïnchlarïntïn
17) tïda, qayu tïnlghlar birük
18) üch yawlagh yollarta toghquluq ayïgh
19) qïlïnchlarïgh qïlu tükätmish ärsärlär,
20) inchip ularnï ol qïlïnchlarïntïn
21) öküntürü kshanti qïlturu, qayu tïnlgh-
22) lar birük yintäm sansarqa tayaqlïgh
23) ädgü qïlïnchlarïgh qïlmïsh ärsärlär,
24) inchip ularnï nirwanqa tayaqlïgh

296. 1) دۇنيادىكى جانلىقلارنىڭ كۆڭلىدىن
2) ئۆتكۈزۈپ، ئەزگۈ قىلمىش قىلغانلىـ
3) قىنى، قىلغان ئەزگۈ قىلمىشلىرىدىن يەنە
4) سانسارغا تايانغۇ بولىدىغان ئەزگۈ قىلمىشلارنى،
5) [نىرۋانغا تايانغۇ بولىدىغان ئەزگۈ قىلمىشلارنى،] قىلغىن يامان قىلمىشلىرىدىن يەنە ئۈچ
6) ئەسكى يولدا، جاپا ئاقىۋىتىنى بىلگۈچى
7) يامان قىلىقلاردىن بىردىنلا قۇتۇلماق،
8) بىلمەي قىلىپ قويغانلىقىنى ئېنىق - ئايدىڭ،
9) تولۇق - تۈگەل بىلمەك، ئۇقماقتۇر.
10) شۇنداق قىلىپ بودىساتۋالار بۇنداق يوسۇن بىلەن توغرا
11) ئۇگۇشلۇق ئەقىل - بىلىملىك كۈچ - قۇدرەتنى
12) ۋۇجۇدقا چىقىرىپ، تىنلىقلار قىلمىشلىرىنى پەرقلەندۇرۇپ
13) بىلمەك، ئۇقماقلىرى بىلەن، قايسى جانلىقلار
14) ئەگەر ئۇقۇشماسلىقتىن قىلىپ قويىدىغان
15) يامان قىلمىشلىرىنى قىلىشقا ئىنتىلـ
16) ـسە، شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنى يامان قىلمىشلىرىدىن
17) ۋاز كەچتۈرۈپ؛ قايسى جانلىقلار ئەگەر
18) ئۈچ ئەسكى يولدا بارلىققا كېلىدىغان يامان
19) قىلمىشلارنى قىلىپ تۈگەتكەن بولسا،
20) شۇنداق قىلىپ ئۇلارنى ئۇ قىلمىشلىرىدىن
21) ئۆكۈندۈرۈپ، توۋا قىلدۇرۇپ؛ قايسى جانلىقـ
22) ـلار ئەگەر ھەر دائىم سانسارغا تايانغۇ بولىدىغان
23) ئەزگۈ قىلمىشلارنى قىلغان بولسا،
24) شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنى نىرۋانغا تايانغۇ بولىدىغان

IV. 49a (noom törtünch toquz älik)

297. 1) ädgü qïlïnchlarqa yirchiläyü, qa(yu tïnlgh)-
2) lar birük nirwanqa tayaqlïgh ädgü qïlïnch-
3) larïgh qïlmïsh ärsärlär, inchip ularnï
4) köni kirtü burxanlar yorïghï ïduq
5) tayshing yolqa udusu, ötrü küch
6) küsün bramitïgh tükäl bütürürlär.
7) bu ärür bilgä biliglig küch üzä
8) tïnlghlar köngülintäki yorïghlarïnïng
9) ädgüsin ayïghïn adïra bilmäkkä
10) tayanïp küch küsün bramitïgh bütürmäk.
11) ikinti tïnlghlarïgh täringtä täring
12) yinchkä nomlar ichintä kigürmäkkä tayanïp küch
13) küsün bramitïgh nätägin bütürürlär,
14) tïnlghlar täringtä täring yinchkä
15) nomlar ichintä kigürmäk ymä qayu
16) ärür tip tisär, täringtä täring
17) yinchkä nomlar ärsär, on türlüg
18) süzülmäklär, on türlüg ornaqlar,
19) on türlüg yorïghlar, on türlüg buyan
20) äwirä bilmäklär, on türlüg tözlär,
21) säkiz türlüg biliklär, iki türlüg
22) mänsizlär, tört türlüg ulugh bilgä
23) biliklär, üch ät'özlär, arïgh süzüg

تۆتىنچى (تۇپلەم) قىرىق توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

297 .1) ئەزگۈ قىلمىشلارغا يېتەكلەپ؛ قايسى جانلىق -
2) لار ئەگەر نىرۋانغا تايانغۇ بولىدىغان ئەزگۈ قىل -
3) مىشلارنى قىلسا، شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنى
4) توغرا، ھەقىقىي بۇرخانلار يۇرۇشى بىلەن
مۇقەددەس
5) ماھايانا يولىدا ئەگەشتۇرۇپ، ماڭغۇزۇپ، ئاندىن
كۈچ -
6) قۇدرەت برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرىدۇ.
7) بۇ ئەقىل - بىلىملىك كۈچى بىلەن
8) جانلىقلارنىڭ كۆڭۈللىرىدىكى ئويلىرىنىڭ
9) ئەزگۈسىنى، يامىنىنى ئايرىپ بىلمەككە
10) تايىنىپ، كۈچ - قۇدرەت برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
11) ئىككىنچى، جانلىقلارنى ناھايىتى چوڭقۇر
12) ئىنچىكە نوملار ئىچىگە كىرگۈزمەككە تايىنىپ،
كۈچ -
13) قۇدرەت برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
14) جانلىقلارنى ناھايىتى چوڭقۇر، ئىنچىكە
15) نوملار ئىچىگە كىرگۈزمەك يەنە قايسىلاردۇر
16) دېگەندە، ناھايىتى چوڭقۇر،
17) ئىنچىكە نوملار بولسا، ئون تۈرلۈك
18) سۈزۈلمەك، ئون تۈرلۈك ئورۇن،
19) ئون تۈرلۈك يۈرۈش، ئون تۈرلۈك ساۋابنى
20) پۈختا بىلمەك؛ ئون تۈرلۈك ماھىيەت،
21) سەككىز تۈرلۈك بىلىم؛ ئىككى تۈرلۈك
22) مەنسىز؛ تۆت تۈرلۈك ئۇلۇغ ئەقىل -
23) بىلىم؛ ئۈچ ئەتئۆز؛ پاك، سۈزۈك

IV. 49b

298. 1) nom oghushi bular ärürlär. täringtä
2) täring yinchkä nomlar ichintä tïnlghlar-
3) ïgh kigürmäk ärsär, qltï bu muntagh täring-
4) tä täring yinchkätä yinchkä tütrüm
5) täring yörüklüg nomlarta adïnlarïgh
6) yaratmaq ögrätmäk boshqurmaq biltür-
7) mäk ärür. inchip bodistwlar bu

ب

298 .1) نوم قوۋمى قاتارلىقلاردۇر. ناھايىتى
2) چوڭقۇر، ئىنچىكە نوملار ئىچىگە جانلىقلار -
3) نى كىرگۈزمەك بولسا، بۇنداق ناھايىتى
4) چوڭقۇر ئىنچىكە، مەزمۇنلۇق،
5) چوڭقۇر مەنىلىك نوملار بىلەن باشقىلارنى
6) قوراللاندۇرماق، ئۇنى (ئۇلارغا) ئۆگەتمەك، ئۇنىڭ
بىلەن (ئۇلارنى) تەربىيىلىمەك،
7) ئۇنى (ئۇلارغا) بىلدۈرمەكتۇر. شۇنداق قىلىپ، بودىساتۋالار

8) muntagh yangïn bu qamagh nom tözlärin kntü-

9) läri yangluqsuzïn könisinchä bilip
10) ötkürü yana adïnlarqa ymä
11) biltürmäkläri uqturmaqlarï üzä
12) ötrü küch küsün bramitïgh tükäl
13) bütürürlär. bu ärür tïnlghlarïgh täring-
14) tä täring yinchkä nomlar ichintä kigürmäkkä
15) tayanïp küch küsün bramitïgh bütür-
16) mäk. üchünch tïnlghlarnïng sansar-
17) ta tägzin'gülük tïltaghlarï iyinki
18) qïlïnchlarïgh chininchä bilmäk uqmaq-
19) qa tayanïp küch küsün bramitïgh nätäg-
20) in bütürürlär. tïnlghlarnïng
21) sansarta tägzin'gülük tïltaghlarï
22) iyingi qïlïnchlarïn chininchä bilmäk
23) uqmaq ymä qayu ärür tip tisär,
24) tïnlghlarnïng sansarta tägzin'gülüg

Ⅳ. 50a (noom törtünch ülüsh (älik))

299. 1) tïltaghlarï ärsär, qltï ol ymä
2) nizwanilar iyin äwrilip adruq ad-
3) ruq qïlïnchlarïgh qïlmaq ärür. 〔chininchä bilmäk uqmaq ärsär〕, qltï
4) bu qamagh tïnlghlarïgh az saran nizwani

5) tïltaghïnta üch yawlagh yolta togh-
6) duqta 〔achyäk bolmïshlarïn, yïlqï azunïnta〕 angït kögürchkän kirip
7) bolmïşlarïn, kishi azunïnta toghduq-

8) ta yoq chïghay irinch yrlïgh
9) bushichï qoltquchï bolmïshlarïn, tngri
10) azunïnta toghduqta choghsuz yalïn-
11) sïz tirinsiz quwraqsïz bolmïshlarïn,
12) yana öwkä mizwani tïltaghïnta
13) üch yawlagh yolta toghduqta tamu-
14) lugh brit bolmïshlarïn, yïlqï azunïn-

8) بۇنداق يوسۇن بىلەن بۇ بارلىق نوم ماھىيەتلىرىنى شەخسەن
9) ئۆزلىرى خاتاسىز ھالدا توغرىسى بويىچە بىلىپ -
10) ئۇقۇپ، يەنە باشقىلارغىمۇ
11) بىلدۈرمەكلىرى - ئۇقتۇرماقلىرى بىلەن،
12) ئاندىن كۈچ - قۇدرەت برامىتىنى تۈگەل
13) پۈتتۈرىدۇ. بۇ جانلىقلارنى ناھايىتى
14) چوڭقۇر، ئىنچىكە نوملار ئىچىگە كىرگۈزمەككە
15) تايىنىپ، كۈچ - قۇدرەت برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر.
16) ئۈچىنچى، جانلىقلارنىڭ سانساردا
17) ئايلىنىپ يۈرىدىغان سەۋەبلىرىگە ئاساسەن،
18) قىلمىشلىرىنى ھەقىقىي پېتى بىلمەك - ئۇقماق-
19) قا تايىنىپ، كۈچ - قۇدرەت برامىتىنى قانداق
20) پۈتتۈرىدۇ، جانلىقلارنىڭ
21) سانساردا ئايلىنىپ يۈرىدىغان سەۋەبلىرىگە
22) ئاساسەن، قىلمىشلىرىنى ھەقىقىي بىلمەك،
23) ئۇقماق يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە،
24) جانلىقلارنىڭ سانساردا ئايلىنىپ يۈرىدىغان

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئەللىكىنچى (ياپراق) ئا

299. 1) سەۋەبلىرى بولسا،
2) نىزۋانىلار ئەتراپىدا ئايلىنىپ، ھەر
3) تۈرلۈك قىلمىشلارنى قىلماقتۇر. ھەقىقىي يوسۇندا بىلمەك، ئۇقماق بولسا،
4) بۇ بارلىق جانلىقلارنىڭ يېڭىلىش، ئاچ كۆزلۈك نىزۋانى
5) سەۋەبىدىن ئۈچ يامان يولدا پەيدا
6) بولغاندا، [ئاچ ئالۋاستى بولغانلىقلىرىنى، ھايۋانلار دۇنياسىدا] ئاڭىت، كەپتەر، كىرپە
7) بولغانلىقلىرىنى، ئىنسانلار دۇنياسىدا بارلىققا كەلگەن-
8) دە، يوقسۇل كەمبەل، بىتەلەي، بەختسىز،
9) سەدىقىچى، تىلەمچى بولغانلىقلىرىنى؛ تەڭرى
10) دۇنياسىدا پەيدا بولغىنىدا، چوغسىز، ئوتسىز،
11) توپسىز، جامائەتسىز بولغانلىقلىرىنى؛
12) يەنە غەزەپ نىزۋانى سەۋەبىدىن
13) ئۈچ ئەسكى يولدا تۇغۇلغاندا، دوزاخلىق شەيتان
14) بولغانلىقلىرىنى؛ ھايۋانات دۇنياسى-

15) ta toghduqta boy tïlar qayïr yïlan
16) bolmïshlarïn, qachan kishi azunïnta
17) toghduqta öngsüz qïrtïqsïz
18) säwigsiz taplaghsïz bolmïshlarïn. tngri
19) azunïnta toghduqta asurï bolmïshlar-
20) ïn, inchip biligsiz nizwani tïltagh-
21) ïnta üch yawlagh yolta toghduqta
22) örtlüg buzlugh tamulugh bolmïshlarïn,
23) yïlqï azunïnta toghduqta ot

15) ـدا تۇغۇلغاندا، بەدەننى تىلىدىغان ياۋۇز يىلان
16) بولغانلىقلىرىنى، ئىنسانلار دۇنياسىدا
17) تۇغۇلغىنىدا ئۆڭسىز - رەڭسىز،
18) سۆيۈمسىز - كۆيۈمسىز بولغانلىقلىرىنى؛ تەڭرى
19) دۇنياسىدا تۇغۇلغاندا، جىن - ئالۋاستى بولغانلىق-
20) لىرىنى؛ شۇنداق قىلىپ، بىلىمسىز نىزۋانى سە-
21) ۋەبىدىن ئۈچ ئەسكى يولدا تۇغۇلغاندا،
22) ئوتلۇق، مۇزلۇق، دوزاخلىق بولغانلىقلىرىنى؛
23) ھايۋانات دۇنياسىدا تۇغۇلغاندا، ئوت

IV. 50b

300\. 1) ...... tir tonguz bolmïshlarïn, qachan
2) ki§i azunïnta toghduqta tömkä
3) biligsiz mürki bolmïshlarïn, tngri
4) azunïnta toghduqta ärtä sïmtaq
5) qoghshaq köngülüg bolmïshlarïn ulatï
6) küwänch nizwani tïltaghïnta burxan nom
7) bursang quwraq üch ärdinig
8) ögüg qangïgh baqshïlarïgh ulughlarïgh
9) ät'özin aghïr ayagh qïlmayuq tïltagh-
10) ïnta ïngray batay aqsaq cholaq köz-
11) süz täglük bolmïshlarïn, tïlïn
12) trs tätrü chulwu sözlämäklärin tïltaghïnta
13) yüz aghïn käygäk bolmïshlarïn, köngül-
14) in trs tätrü yanglugh saqïnmaqlarï
15) tïltaghïnta ögsüz köngülsüz qal
16) talwa bolmïshlarïn munchulayu achuq
17) adïrtlïgh tükäl bilmäk uqmaq ärür.
18) inchip bodistwlar bu muntagh yangïn
19) tïnlghlarnïng tüü türlüg öngi öngi
20) adruq adruq nizwanilarïnïng tüü
21) türlüg öngi öngi adruq adruq qïlïnch-
22) lar qïlïp ol nizwanilar ol qïlïnchlar
23) tïltaghïnta ötkürü bu sansarlïgh
24) tilgän ichintä tägzinmäklärin

ب

300\. 1) .... توڭگۇز بولغانلىقلىرىنى؛
2) ئىنسانلار دۇنياسىدا تۇغۇلغاندا، ئالدامچى،
3) بىلىمسىز، دۆت بولغانلىقلىرىنى؛ تەڭرى
4) دۇنياسىدا تۇغۇلغاندىن كېيىن ئاجىز،
5) بوش كۆرۈنۈشلۈك بولغانلىقلىرىنى؛ شۇنداقلا
6) مەغرۇرلۇق نىزۋانى سەۋەبىدىن بۇرخان، نوم،
7) راھىبلار جامائىتى بۇ ئۈچ ئەردىنىنى،
8) ئانىسىنى، ئاتىسىنى، ئۇستازلىرىنى، ئۇلۇغلىرىنى،
9) ئەتئۆزىنى ئىززەت - ھۆرمەت قىلمىغانلىقىدىن،
10) مەجرۇھ، دوڭغاق، ئاقساق - چولاق،
11) قارىغۇ كۆزسىز بولغانلىقلىرىنى، تىلىنى (بۇزۇپ)
12) تەتۈر، قالايمىقان سۆزلەشلىرىنىڭ سەۋەبىدىن
13) قۇلاق ئاغرىقى، گاچا، كېكەش بولغانلىقلىرىنى،
نىيىتى
14) دۇرۇس بولمىغانلىقى، خاتا ئويلىغانلىقلىرى
15) سەۋەبىدىن، ئەقلى - ھوشىدىن ئايرىلىپ
16) ساراڭ، تەلۋە بولغانلىقلىرىنى مۇشۇنداق ئوچۇق،
17) روشەن، تۈگەل بىلمەك، ئۇقماقتۇر.
18) شۇنداق قىلىپ، بودىساتۋالار مۇنداق يوسۇندا
19) جانلىقلار ھەر تۈرلۈك ئايرىم - ئايرىم،
20) باشقا - باشقا نىزۋانلىرى (سەۋەبىدىن)، ھەر
21) تۈرلۈك ئايرىم - ئايرىم، باشقا - باشقا
قىلمىشلار
22) قىلىپ، ئۇ نىزۋانلار، ئۇ قىلمىشلار
23) سەۋەبىدىن ئاندىن بۇ سانسارلىق
24) تىلگەن ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرۈشلىرىنى

IV. 53a (noom törtünch üch altmïsh)

301. 1) birmäklärtä yaratïp tash
2) yorïghlïgh tüzünlär käzik-
3) intä turqurmaq, tash yorïgh-
4) lïgh tüzünlär käzikintä
5) turmïsh tïnlghlarqa nom nomlap on türlüg
6) yir orunlarta bashtïnqï orunta yarat-
7) ïp ich yorïqlïgh [1] tüzünlär käz -
8) ikintä turqurmaq, ich yorïqlïgh
9) tüzünlär käzikintä bashtïnqï orunta
10) turmïsh bodistwlarqa nom nomlap ikinti
11) orunta yarïtïp qïlmaqlïgh simäk-
12) lämäklig käziktä turqurmaq, qïlmaq-
13) lïgh simäklämäklig käziktä turmïsh bodist-
14) larqa nom nomlap qïlmaqsïz simäklämäksiz
15) käziktä turqurmaq, qïlmaqsïz simäklämäksiz käz-
16) iktä turmïsh bodistwlarqa nom nomlap
17) qïlmaqsïz simäklämäksiz käziktä ök
18) turqurmaq ärür. inchip budistwlar bu
19) muntagh yangïn qamagh tïnlgh oghlanlarïnga
20) yarashï nom nomlap ädgügä mängigä
21) yaratmaqlarï üzä ötrü küch küsün
22) bramitïgh uz bütürürlär. bu ärür alqu
23) tïnlghlarnïng tözlärinchä nom nomlap
24) tarïmaduq ädgü yïltïzlïgh uruqlarïn

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئەللىك ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

301 .1) بېرىش بىلەن يارىتىپ، سىرتتا
2) ھەرىكەت قىلىدىغان ئاق كۆڭۈللەر قاتارىدا
3) تۇرغۇزماق، سىرتتا ھەرىكەت قىلىدى-
4) غان ئاق كۆڭۈللەر قاتارىدا
5) تۇرغان جانلىقلارغا نوم نوملاپ، ئۇلارنى ئون تۈرلۈك
6) يەر - ئورۇنلارنىڭ ئىچىدىكى ئالدىنقى ئورۇندا يارىتىپ،
7) ئىچىدە ھەرىكەت قىلىدىغان ئاق كۆڭۈللەر قا-
8) تارىدا تۇرغۇزماق، ئىچىدە ھەرىكەت قىلىدىغان
9) ئاق كۆڭۈللەر قاتارىنىڭ ئالدىنقى ئورنىدا
10) تۇرغان بودىساتۋالارغا نوم نوملاپ، ئىككىنچى
11) ئورۇندا يارىتىپ، ۋۇجۇدقا چىققان، كۆمۈل-
12) گەن قاتارىدا تۇرغۇزماق، ۋۇجۇدقا
13) چىققان، كۆمۈلگەن قاتاردا تۇرغان بودىساتۋا-
14) لارغا نوم نوملاپ، ۋۇجۇدقا چىقىرىلمىغان، كۆمۈلمىگەن
15) قاتاردا تۇرغۇزماق، ۋۇجۇدقا چىقمىغان، كۆمۈلمىگەن قا-
16) تاردا تۇرغان بودىساتۋالارغا نوم نوملاپ،
17) ۋۇجۇدقا چىقمىغان، كۆمۈلمىگەن قاتاردا
18) تۇرغۇزماقتۇر. شۇنداق قىلىپ بودىساتۋالار
19) بۇنداق يوسۇندا بارلىق جانلىق ئوغلانلىرىغا
20) ئۆز لايىقىدا نوم نوملاپ، ئەزگۈنى، شادلىقنى
21) ياراتماقلىرى ئارقىلىق، ئاندىن كۈچ - قۇدرەت
22) برامىتىنى ئۈز پۈتتۈرىدۇ. بۇ بارلىق
23) جانلىقلارنىڭ ماھىيىتى بويىچە نوم نوملاپ،
24) تېرىلمىغان ئەزگۈ يىلتىزلىق ئۇرۇقلارنى

IV. 53b

302. 1) tarïtïp tarïmïsh ädgü yïltïzlïgh
2) uruqlarïn bütürüp bïshurup ädgügä
3) mängigä yaratmaqqa tayanïp küch
4) küsün bramitïgh tükäl bütürmäk
5) bu titir. bish türlüg nomlarqa tayanïp
6) toquzunch küch küsün bramitïgh tükäl
7) bütürmäk taqï ymä budistwlar bish
8) türlüg nomlarqa tayanïp onunch

ب

302 .1) تېرىتىپ، تېرىلغان ئەزگۈ يىلتىزلىق
2) ئۇرۇقلارنى پۈتتۈرۈپ، پىشۇرۇپ ئەزگۈگە،
3) شادلىققا يەتكۈزمەككە تايىنىپ، كۈچ -
4) قۇدرەت برامىتىنى تۈگەل پۈتتۈرمەك،
5) شۇلار دېيىلىدۇ، بەش تۈرلۈك نومغا تايىنىپ
6) توققۇزىنچى كۈچ - قۇدرەت برامىتىنى تۈگەل
7) پۈتتۈرمەك. يەنە بودىساتۋالار بەش
8) تۈرلۈك نومغا تايىنىپ، ئونىنچى

[1] بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە دەپ yïyïqlïgh يېزىلغان، لېكىن 2 -، 3 -، 8 -، قۇرلاردا yorïqlïgh دەپ يېزىلغان. مۇشۇنداق يېزىلىش كونتېكىستكە مۇۋاپىق كېلىدىغانلىقى ئۈچۈن بىز yorïqlïgh دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

9) bütmish bïshmïsh bilgä bilig bramit-
10) ïgh tükäl bütürürlär. qayular ol bish
11) tip tisär, inchä qïltï ang ilki alqu
12) nomlarnïng ädgüsin ayïghïn adïrt-
13) lamaqqa tayanïp, ikinti qara nom-
14) lartïn ïragh kitip yörüng nomlarïgh tut-
15) maqqa tayanïp, üchünch sansarïgh ir-
16) mämäk nirwanïgh säwmämäkkä tayanïp,
17) törtünch buyanlï bilgä bilikli yorïghlar-
18) ïgh töbüktürmäkkä tayanïp, bishinch
19) abisik qïlmaqlïgh törü üzä burxan-
20) lar sanïnga kirmäkkä tayanïp. bu ärür
21) bish, munta yana bodistwlar ang ilki
22) alqu nomlarnïng ädgüsin ayïghïn
23) adïrtlamaqqa tayanïp bütmish bïshmïsh
24) bilgä bilik bramitïgh nätägin bütürür-
25) lär, alqu nomlarnïng ädgüsin

9) پۈتكەن، پىشقان ئەقىل - بىلىم برامىتىـ
10) نى تۈگەل پۈتتۈرىدۇ. قايسىلاردۇر ئۇ بەشى
11) دېگەندە، شۇنداق قىلىپ ئەڭ ئالدىنقىسى، بارلىق
12) نوملارنىڭ ئەزگۈسىنى، يامىنىنى ئايرىماقـ
13) قا تايىنىپ؛ ئىككىنچى، قارا نوملاردىن
14) يىراق تۇرۇپ، ئاق نوملارنى تۇتماقـ
15) قا تايىنىپ؛ ئۈچىنچى، سانساردىن يىرگەنـ
16) مەسلىك، نىرۋاننى سۆيمەسلىككە تايىنىپ؛
17) تۆتىنچى، ساۋاب ۋە ئەقىل - بىلىم ھەرىكەتـ
18) لىرىنى ئۆرلەتمەككە تايىنىپ؛ بەشىنچى،
19) ئىلاھلاشتۇرۇلغان قائىدە بىلەن بۇرخانـ
20) لار قاتارىغا ئۆتمەككە تايىنىپ؛ بەشى مانا
21) شۇلاردۇر. بۇنىڭدا يەنە بودىساتۋالار ئەڭ ئاۋۋال
22) بارلىق نوملارنىڭ ئەزگۈسىنى، يامىنىنى
23) پەرقلەندۈرمەككە تايىنىپ، پۈتكەن، پىشقان
24) ئەقىل - بىلىم برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
25) بارلىق نوملارنىڭ ئەزگۈسىنى،

Ⅳ. 54a (noom törtünch tört altmïsh)

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئەللىك تۆتىنچى (ياپراق) ئا

303. 1) ayïghïn adïrtlamaq ymä qayu ärür
2) tip tisär, alqu nomlar ärsär, bish
3) türlüg bolur. inchä qltï ang ilki
4) at tözlüg nomlar, ikinti blgü
5) tözlüg nomlar, üchünch adïra biltächi
6) nomlar, törtünch köni bilgä bilig tözlüg nom-
7) lar, bishinch kirtüdä kirtü tözlüg
8) nomlar ärür. at tözlüg nom-
9) lar ärsär, yörügüg uqïttachï nomlar
10) ärür. blgü tözlüg nomlar ärsär, uq-
11) ghuluq tözlüg nomlar ärür. adïra
12) biltächi nomlar ärsär, säkiz biliglär
13) ärür. köni bilgä bilik tözlüg nomlar
14) ärsär, yirtinchülüg yirtinchülügdä yig
15) nomlarqa ilinmämäk yapshïnmamaq
16) ärür. kirtüdä kirtü nomlar ärsär,
17) qut bulmaduq yalanguqlar tözinli
18) qut bulmïsh tüzünlär tözinli

303 .1) يامىنىنى پەرقلەندۈرمەك يەنە قايسىلاردۇر
2) دېگەندە، بارلىق نوملار بولسا، بەش
3) تۈرلۈك بولىدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئەڭ ئالدىنقىسى،
4) نام ماھىيەتلىك نوملار، ئىككىنچى، بەلگە
5) ماھىيەتلىك نوملار، ئۈچىنچى، پەرقلەندۈرۈپ
بىلىشكە تېگىشلىك
6) نوملار، تۆتىنچى، توغرا، ئەقىل - بىلىم ماھىيەتلىك نومـ
7) لار، بەشىنچى، ناھايىتى ھەقىقىي ماھىيەتلىك نومـ
8) لاردۇر. نام ماھىيەتلىك نوملار
9) بولسا، مەنىسىنى ئۇقتۇرغىلى بولىدىغان نوملار -
10) دۇر. بەلگە ماھىيەتلىك نوملار بولسا، ئۇقۇشقا
11) تېگىشلىك نوملاردۇر. پەرقلەندۈرۈپ
12) بىلىشكە تېگىشلىك نوملار بولسا، سەككىز بىلىمـ
13) دۇر. توغرا ئەقىل - بىلىم ماھىيەتلىك نوملار
14) بولسا، دۇنياۋى، دۇنياۋىدىنمۇ ياخشى
15) نوملارغا ئېسىلماق، يېپىشماقتۇر.
16) ناھايىتى ھەقىقىي نوملار بولسا،
17) قۇتقا ئېرىشەلمىگەن ئاق كۆڭۈللەر ماھىيىتىنى
18) ۋە قۇتقا ئېرىشكەن ئاق كۆڭۈللەر ماھىيىتىنى -

19) ikigüni tüptüz biltächi ärtüktäg
20) kirtü töz ärür. ädgüsin ayïghïn ad-
21) ïrtlamaq ärsär, qltï bu bish türlüg
22) nomlarïgh aqïghlïgh aqïghsïz üzä
23) adïrtlap aqïghsïz tözlüg nomlar-
24) ning yintäm arïghïn ädgüsin, aqïghlïgh

19) ئىككىسىنى تۈپتۈز (تەڭ) بىلگۈچى
20) ھەقىقىي ماھىيەتتۇر. ئەزگۈسىنى، يامىنىنى پەرق-
21) لەندۈرمەك بولسا، بۇ بەش تۈرلۈك
22) نوملارنى ئاقىدىغان، ئاقمايدىغانلىقى بىلەن
23) پەرقلەندۈرۈپ، ئاقمايدىغان ماھىيەتلىك نوملار-
24) نىڭ پۈتۈنلەي پاكىزلىقىنى، ئەزگۈسىنى، ئاقىدىغان

IV. 54b

304. 1) tözlüg nomlarnïng kkirligin
2) ayïghïn adïrtlïgh bilmäk uqmaq
3) ärür. inchip bodistwlar bu muntagh
4) yangïn bu nomlarïgh on orunlar-
5) ta ongtun aqïghlïgh üzä ishläyü
6) baştïnqï oruntïn yitinch orunqa
7) tägi, aqïghlïgh aqïghsïz qatï qarï
8) ishläyü säkizinch oruntïn burxan
9) qutïn bulqïnchagha tägi yintäm
10) aqïghsïz nomlarïgh oq ishlätmäkläri
11) üzä ötrü bütmish bïshmïsh bilgä
12) bilik bramitïgh bütürürlär. bu ärür
13) alqu nomlarnïng ädgüsin ayïghïn
14) adïrtlamaqqa tayanïp bütmish bïsh-
15) mïsh bilgä bilig bramitïgh bütürmäk.
16) ikinti qara nomlartïn ïraq kitip
17) yorung nomlarïgh tutmaqqa tayanïp
18) bütmish·bïshmïsh bilgä bilig brami-
19) tïgh nätägin bütürürlär, qara nomlar-
20) tïn ïragh kitip, yorung nomlarïgh tut-
21) maq ymä qayu ärür tip tisär, qara
22) nomlar ärsär, qltï tïnlghlarïgh bu
23) toghmaq ölmaq sansar ichintä tägzin-
24) turtachï ämgäklig tägzinchtin tashqaru

ب

304. 1) ماھىيەتلىك نوملارنىڭ كىرلىكىنى،
2) يامانلىقىنى پەرقلەندۈرۈپ بىلمەك، ئۇقماق-
3) تۇر. شۇنداق قىلىپ بۇدىساتۋالار بۇنداق
4) يوسۇندا بۇ نوملارنىڭ ئون ئورۇندا
5) توغرا ئېقىشى بىلەن ئىشلەپ،
6) ئالدىنقى ئورۇندىن يەتتىنچى ئورۇنغىچە،
7) ئاقىدىغان، ئاقمايدىغانلارنى ئارىلاشتۇرۇپ
8) ئىشلەپ، سەككىزىنچى ئورۇندىن بۇرخان
9) قۇتىنى قولغا كەلتۈرگۈچە پۈتۈنلەي
10) ئاقمايدىغان نوملارنىلا ئىشلەتمەكلىرى
11) بىلەن، ئاندىن پۈتكەن، پىشقان ئەقىل-
12) بىلىم برامىتىنى پۈتتۈرىدۇ. بۇ
13) بارلىق نوملارنىڭ ئەزگۈسىنى، يامىنىنى
14) پەرقلەندۈرمەككە تايىنىپ، پۈتكەن، پىشقان
15) ئەقىل - بىلىم برامىتىنى پۈتتۈرمەك.
16) قارا نوملاردىن يىراق تۇرۇپ،
17) ئاق نوملارنى تۇتماققا تايىنىپ،
18) پۈتكەن، پىشقان ئەقىل - بىلىم برا-
19) مىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، قارا نوملار-
20) دىن يىراق تۇرۇپ، ئاق نوملارنى تۇت-
21) ماق يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، قارا
22) نوملار بولسا، جانلىقلارنى بۇ
23) تۇغماق - ئۆلمەكلىك سانسار ئىچىدە ئايلاندۇر-
24) غۇچى، جاپالىق ئايلىنىشتىن سىرتقا

IV. 55a (noom törtünch bish altmïsh)

305. 1) itmädächi igit äsük atqanghular
2) ärür. yorung nomlar ärsär, qltï
3) bu igit äsük atqanghularnïng äsük-

تۆتىنچى (تۆپلەم) ئەللىك بەشىنچى (ياپراق) ئا

305. 1) چىقارغۇزمايدىغان يالغان، خاتا باغلاق-
2) تۇر. ئاق نوملار بولسا،
3) بۇ يالغان، خاتا باغلاقنىڭ خاتالىقىنى،

4) in armaqïn chininchä kirtüsinchä biltächi
5) chin kirtü tüz bilgä bilik ärür. kitär-
6) mäk tutmaq ärsär, qltï bu iki tür-
7) lüg nomlarta ämgäklig tägzinch-
8) tin tashqaru üntürü itmädächi igit
9) äsük atqanghularïgh qadup olarnï
10) oq chininchä kirtüsinchä biltächi bilgä
11) bilikig almaq ärür. inchip bodistw
12) bu muntagh yangïn tïnlghlarïgh yangïlturtachï
13) ämgäklig tägzinchtä tägzintürtächi
14) igit äshük nomlartïn ïragh tashïp
15) bularnï oq chininchä kirtüsinchä biltächi
16) chinkirtü tüz bilgä bilikig bäkärü
17) tutup nom tözin adïrtlamaqlarï
18) üzä ötrü bütmish bïshmïsh
19) bilgä bilig bramitïgh uz bütürür-
20) lär. bu ärür qara nomlartïn ïragh
21) kitip yorung nomlarïgh tutmaqqa
22) tayanïp bütmish bïshmïsh bilgä bilik
23) bramitïgh bütürmäk. üchünch
24) sansarïgh irmämäk nirwanïgh säwmä-
25) mäk-

4) ئالدامچىلىقىنى چىن - ھەقىقىي يوسۇندا بىلگۈچى
5) چىن - ھەقىقىي، تۈز ئەقىل - بىلىمدۇر. كەتكۈزمەك،
6) تۇتماق بولسا، بۇ ئىككى تۈر -
7) لۈك نومدا ئازابلىق قايىنامدىن
8) تاشقىرىغا چىقىرالمايدىغان يالغان،
9) خاتا باغلاقلارنى قويۇپ (تاشلاپ)، ئۇلارنى
10) چىن - ھەقىقىي يوسۇندا بىلگۈچى ئەقىل -
11) بىلىمنى ئالماقتۇر. شۇنداق قىلىپ، بودىساتۋالار
12) مۇنداق يوسۇندا جانلىقلارنى خاتالاشتۇرغۇچى،
13) جاپالىق قايىنامدا ئايلاندۇرغۇچى،
14) يالغان، خاتا نوملاردىن يىراقلاپ،
15) بۇلارنى چىن - ھەقىقىي يوسۇندا بىلگۈچى
16) چىن - ھەقىقىي، تۈز ئەقىل - بىلىمنى چىڭ
17) تۇتۇپ، نوم ماھىيىتىنى پەرقلەندۈرمەكلىرى
18) بىلەن ئاندىن پۈتكەن، پىشقان،
19) ئەقىل - بىلىم برامىتىنى ئۆز پۈتتۈرىدۇ.
20) مانا بۇ قارا نوملاردىن يىراق
21) كېتىپ، ئاق نوملارنى تۇتماققا
22) تايىنىپ، پۈتكەن، پىشقان ئەقىل - بىلىم
23) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. ئۈچىنچى،
24) سانساردىن يىرگەنمەسلىك، نىرۋاننى سۆي-
25) مەسلىك-

IV. 55b

306. 1) kä tayanïp bütmish bïshmïsh bilgä
2) bilik bramitïgh nätägin bütürürlär,
3) sansarïgh irmämäk nirwanïgh säwmä-
4) mäk ymä qayu ärür tip tisär,
5) sansarïgh irmämäk ärsär, qltï
6) tört toghum bish azun tïnlgh oghlan-
7) ïnga asïgh tusu qïlghu üchün, sansar-
8) tïn täzmämäk ärür. nirwanïgh
9) säwmämäk ärsär, qltï öz ät'öz-
10) nüng inchip mängisin kösäp nirwanqa
11) kirmämäk ärür. inchip bodistwlar
12) bu muntagh yangïn tïnlghlarqa asïgh tusu
13) qïlghalï ulugh yarlïqanchuchï köngül tur-
14) qururlar. ol ulugh yarlïqanchuchï

ب

306 .1) كە تايىنىپ، پۈتكەن، پىشقان ئەقىل -
2) بىلىم برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ،
3) سانساردىن بىزار بولماسلىق، نىرۋاننى سۆيمەس-
4) لىك يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە،
5) سانساردىن بىزار بولماسلىق بولسا،
6) تۆت تۇغۇلۇش، بەش دۇنيا جانلىق ئوغلان-
7) لىرىغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئۈچۈن سانسار -
8) دىن تەزمەسلىكتۇر. نىرۋاننى
9) سۆيمەسلىك بولسا، ئۆز ئەتئۆزىنىڭ
10) تىنچلىقى، شادلىقىنى كۆزلەپ نىرۋانغا
11) كىرمەسلىكتۇر. شۇنداق قىلىپ بودىساتۋالار
12) مۇشۇنداق يوسۇندا جانلىقلاغا پايدا - مەنپەئەت
13) يەتكۈزۈشكە ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل
14) تۇرغۇزىدۇ. ئۇ ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى

15) könglläri küchintä tört toghum bish
16) azun tïnlgh oghlanïn bir yanglïgh oq-
17) shayu ämräyü sansarta oq yörip
18) asïgh tusu qïlurlar. inchip yana
19) sansarïgh irmäzlär. ulugh bilgä
20) biliklig közin körürlär. ol
21) ulugh bilgä biliklig közin körmäk-
22) läri küchintä nirwanïgh ymä tïtmadïn
23) sansarqa ymä yapshïnmadïn ötrü
24) tütrüm täring yorïghda yorïyur-
25) lar. inchip yana nirwanïgh säwmäzlär,

15) كۆڭۈللىرىنىڭ كۈچى بىلەن تۆت تۈغۇلۇش، بەش
16) دۇنيا جانلىق ئوغلانلىرىغا ئوخشاش بىر كۆزدە قاراپ،
17) ئۇلارنى ياخشى كۆرۈپ، سانساردىلا يۈرۈپ،
18) ئۇلارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ. شۇنداق قىلىپ،
19) يەنە سانساردىن بىزار بولمايدۇ. ئۇلۇغ ئەقىل -
20) بىلىمنى كۆزى بىلەن كۆرىدۇ. ئۇ
21) ئۇلۇغ ئەقىل - بىلىمنى كۆزى بىلەن كۆرۈشنىڭ
22) كۈچىدە نىرۋاندىن ۋاز كەچمەي،
23) سانسارغا يېپىشۋالماي،
24) مەزمۇنلۇق، چوڭقۇر قائىدە - نىزام بويىچە
25) يۈرىدۇ. شۇنداق قىلىپ، نىرۋاننى سۆيمەيدۇ،

IV. 56a (noom törtünch altï altmïsh)

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئەللىك ئالتىنچى (ياپراق) ئا

307. 1) munchulayu yangïn bodistwlar ulugh
2) yrlïqanchuchï köngüllüg ulugh bilgä
3) biliklig bu iki türlüg qanatlarï
4) üzä sansarlïgh kök qalïq ichintä
5) tïdïghsïz uchup tïnlghlarïgh ozghurghuluq
6) qutgharghuluq ulugh ish kötüklärig ish-
7) läyürlär bütürürlär. bu ulugh
8) ish kötüklärig bütürmäkläri üzä
9) ötrü bütmish bïshmïsh bilgä bilik bra-
10) mitïgh ymä birlä bütürürlär. bu
11) ärür sansarïgh irmämäk nirwanta säw-
12) mämäkkä tayanïp bütmish bïshmïsh bilgä
13) bilik bramitïgh bütürmäk. törtünch
14) buyanlï bilgä bilikli yorïghlarïgh tüp ög-
15) türmäkkä tayanïp bütmish bïshmïsh bilgä
16) bilik bramitïgh nätägin bütürürlär, buyan-
17) lï bilgä bilikli yorïghlarïgh tüp ög-
18) türmäk ymä qayu ärür tip tisär, buyanlï
19) bilgä bilikli yorïghlar ärsär, qltï
20) bish buyan ädgü qïlïnch arqalïgh qamagh
21) on bramitlar ärür. tüp ögtürmäk
22) ärsär, qltï bu iki türlüg yorïghlarïgh
23) äksügsüz krgäksiz tolu tükäl qïlmaq
24) ärür. inchip bodistwlar bu muntagh

307 .1) مۇشۇنداق يوسۇن بىلەن بۇدىساتۋالار ئۇلۇغ
2) مېھرىبان كۆڭۈللۈك، ئۇلۇغ ئەقىل -
3) بىلىملىكتىن ئىبارەت بۇ ئىككى قانىتى
4) بىلەن سانسارلىق كۆك ئاسماندا
5) توسالغۇسىز ئۇچۇپ، جانلىقلارنى تارتىپ چىقىش،
6) قۇتقۇزۇش ئۇلۇغ ئىشلىرىنى ئىشلەيدۇ،
7) پۈتتۈرىدۇ. بۇ ئۇلۇغ
8) ئىشلىرىنى پۈتتۈرۈشلىرى بىلەن،
9) ئاندىن پۈتكەن، پىشقان ئەقىل - بىلىم برا -
10) مىتىنىمۇ بىللە پۈتتۈرىدۇ. بۇ
11) سانساردىن بىزار بولماسلىق، نىرۋاننى
12) سۆيمەسلىككە تايىنىپ، پۈتكەن، پىشقان ئەقىل -
13) بىلىم برامىتىنى پۈكتۈرمەكتۇر. تۆتىنچى،
14) ساۋاب ۋە ئەقىل - بىلىم قائىدە - نىزاملىرى بىلەن تۈپ -
15) يىلتىزنى پەرقلەندۈرۈشكە تايىنىپ، پۈتكەن،
پىشقان ئەقىل -
16) بىلىم برامىتىنى قانداق پۈتتۈرىدۇ، ساۋاب ۋە
17) ئەقىل - بىلىم قائىدە - نىزاملىرى بىلەن تۈپ - يىلتىزنى
18) پەرقلەندۈرۈش يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، ساۋاب
19) ۋە ئەقىل - بىلىم قائىدە - نىزاملىرى بولسا،
20) بەش ساۋاب - ئەزگۈ ئىش - ھەرىكەت تايانغان
21) ئون برامىتتۇر. تۈپ - يىلتىزنى پەرقلەندۈرمەك
22) بولسا، بۇ ئىككى تۈرلۈك ئىش - ھەرىكەتنى
23) كەم - كۈتىسىز تولۇق تۈگەل قىلىشتۇر.
24) شۇنداق قىلىپ، بۇدىساتۋالار مۇشۇنداق

308. 1) yangïn bu iki türlüg yorïghlarïgh äksük-
2) süz krgäksiz tolu tükäl qïlmaqlarï
3) üzä ötrü bütmish bïshmïsh bilgä bilik
4) bramitïgh uz bütürürlär. bu ärür buyan-
5) lï bilgä bilikli yorïghlarïgh tüp ögtürmäk-
6) kä tayanïp bütmish bïshmïsh bilgä bilik
7) bramitïgh bütürmäk. bishinch
8) abisik qïlmaqlïgh törü üzä
9) burxanlar sanïnga kirmäkkä tayanïp
10) bütmish bïshmïsh bilgä bilik bramitïgh
11) nätägin bütürürlär, abisik qïlmaqlïgh
12) törü üzä burxanlar sanïnga kirmäk
13) ymä qayu ärür tip tisär, abisik
14) qïlmaqlïgh törü üzä burxanlar sanïnga
15) kirmäk ärsär, qltï bu üch oghush yir-
16) tinchüdä öngi akanishtapawan atlgh
17) öng üzlünchüsi tngri yirintä
18) ozduq alqu käng ögüz ichintäki qum
19) sanïnchä bütmish buyanlïgh tolmïş ädgülüg
20) onunch orunqa tägmish bodistwlarnïng
21) ang ashnu olurup burxan qutïn bulghuluq
22) ulugh ärdinilärin itiglig linxua
23) chächäk iliki atlgh ïduq orunta
24) abisik qïlïp burxanlar sanïnga
25) kirmäk ärür. inchip bodistwlar

308. 1) يوسۇن بىلەن ئىككى تۈرلۈك ئىش ـ ھەرىكەتنى
2) كەم ـ كۈتىسىز تولۇق تۆگەل قىلىش
3) ئارقىلىق، ئاندىن پۈتكەن، پىشقان ئەقىل ـ بىلىم
4) برامىتىنى ئۆز پۈتتۈرىدۇ. بۇ بۇيان ۋە
5) ئەقىل ـ بىلىم ئىش ـ ھەرىكەتلىرىنىڭ تۈپ ـ
يىلتىزىنى پەرق ـ
6) لەندۈرۈشكە تايىنىپ، پۈتكەن، پىشقان ئەقىل ـ بىلىم
7) برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. بەشىنچى،
8) ئىلاھلاشتۇرۇش يولى بىلەن
9) بۇرخانلار قاتارىغا كىرىشكە تايىنىپ
10) پۈتكەن، پىشقان ئەقىل ـ بىلىم برامىتىنى
11) قانداق پۈتتۈرىدۇ، ئىلاھلاشتۇرۇش
12) يولى بىلەن بۇرخانلار قاتارىغا كىرىش
13) يەنە قايسىلاردۇر دېگەندە، ئىلاھلاشتۇرۇش
14) يولى بىلەن بۇرخانلار قاتارىغا كىرىش
15) بولسا، بۇ ئۈچ ئۇرۇقلۇق دۇنيادىن
16) باشقا ئاكانىشتاپاۋان ئاتلىق
17) ئۆڭ (تەرەپ) ئاخىرىدىكى تەڭرى يېرىگىچە
18) يېيىلىدىغان بارلىق كەڭ دېڭىز ئىچىدىكى قۇم
19) سانىدەك ساۋابقا تولغان، ئەزگۈگە توشقان
20) ئونىنچى ئورۇنغا ئېرىشكەن بۇدىساتۋالارنىڭ
21) ئەڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ بۇرخان قۇتىنى تىلەيدىغان
22) ئۇلۇغ ئەردىنىلەر بىلەن بېزەلگەن نىلۇپەر
23) گۈلى پادىشاھى ئاتلىق مۇقەددەس ئورۇندا
24) ئىلاھلاشتۇرۇپ بۇرخانلار قاتارىغا
25) كىرمەكتۇر. شۇنداق قىلىپ بۇدىساتۋالار

Ⅳ. 57a (noom törtünch yiti altmïsh)

تۆتىنچى (تۆپلەم) ئەللىك يەتتىنچى (ياپراق) ئا

309. 1) bu muntagh yangïn bu abisik qïlmaqlïgh
2) törü üzä kntü ät'özlärin burxan-
3) lar sanïnga kigürmäkläri üzä ötrü
4) bütmish bïshmïsh bilgä bilik bramitïgh
5) uz bütürürlär. bu ärür abisik qïlmaq-
6) lïgh törü üzä burxanlar sanïnga
7) kirmäkkä tayanïp bütmish bïshmïsh bilgä
8) bilik bramitïgh bütürmäk. bu titir

309. 1) مۇشۇنداق يوسۇندا بۇ ئىلاھلاشتۇرۇش
2) يولى بىلەن ئۆز ئەتئۆزىنى بۇرخانلار
3) قاتارىغا كىرگۈزۈش ئارقىلىق ئاندىن
4) پۈتكەن، پىشقان ئەقىل ـ بىلىم برامىتىنى
5) ئۆز پۈتتۈرىدۇ. بۇ ئىلاھلاشتۇرۇش
6) يولى بىلەن بۇرخانلار قاتارىغا
7) كىرىشكە تايىنىپ پۈتكەن، پىشقان ئەقىل ـ
8) بىلىم برامىتىنى پۈتتۈرمەكتۇر. مانا بۇ

9) biş türlüg nomlarqa tayanïp onunch bütmish
10) bïshmïsh bilgä bilik bramitïgh äksügsüz
11) krgäksiz tolu tükäl bütürmäk.
12) bu ärür tüzünlär oghlïya, bu bodi
13) tigmä tuyunmaq köngülüg bolghugha
14) bütürgügä awant tïltaq boltachï on türlüg
15) bramitlar. tüzünlär oghlïya,
16) bramit timäk sawnïng yürüki nägü
17) bolur tip tisär, qltï yig atqagh
18) asïghlarïgh bïshrunmaq ögrätinmäk bramit
19) timäk sawnïng yürüki ärür. ülgülänch-
20) siz tänglänchsiz ulugh bädük täring bilgä
21) biliklärig toshqurmaq tükätmäk bramt
22) timäk sawnïng yürüki ärür. yorïghu-
23) luq yorïmaghuluq nomlarta köngülin
24) ilinmäksiz yapshïnmaqsïz qïlmaq bramit

9) بەش تۆرلۈك نوملارغا تايىنىپ ئونىنچى پۈتكەن،
10) پىشقان ئەقىل - بىلىم برامىتىنى نۇقسانسىز،
11) كېرەكسىز تولۇق تۈگەل پۈتتۈرۈش دېيىلىدۇ.
12) مانا بۇ ئېسىللار ئوغلى، بۇ بودا دېيىلگەن
13) تۇيۇنماق كۆڭۈلنىڭ پىشىپ يېتىلىشىگە
14) سەۋەب - ۋەجە بولغۇچى ئون تۈرلۈك
15) برامىتتۇر. ئېسىللار ئوغلى،
16) برامىت دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى نېمىدۇر
17) دېگەندە، ياخشى باغلىنىش
18) مەنپەئەتلىرىنى ۋايىغا يەتكۈزمەك، ئۆگەنمەك برامىت
19) دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر. سان ساناقسىز
20) ئۇلۇغ، بۈيۈك، چوڭقۇر ئەقىل -
21) بىلىملەرنى تولدۇرماق، (ئۆگىنىپ) تۈگەتمەك برامىت
22) دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر. يۈرۈشلۈك،
23) يۈرۈشسىز نوملار بىلەن كۆڭۈلنى
24) ئىلىنمايدىغان، يېپىشمايدىغان قىلماق برامىت

IV. 57b

ب

310. 1) timäk sawnïng yürüki ärür. sansar-
2) nïng münin qadaghïn nirwannïng
3) yigin ädgüsin könisinchä tuymaq
4) könisinchä körmäk bramit timäk
5) sawnïng yürüki ärür. biliksiz
6) tïnlghlarïgh bilgä yalanguqlarïgh barcha-
7) nï sïghurmaq ichkärmäk bramit timäk
8) sawnïng yürüki ärür. adruq
9) adruq yig bashtïnqï nomlugh ärdänilär-
10) ni blgürtkäli umaq bramit timäk
11) sawnïng yürüki ärür. tïdïghsïz bilgä
12) bilik qutrulmaqïn bütürkäli umaq
13) bramit timäk sawnïng yürüki
14) ärür. nom tözin tïnlgh tözin
15) könisinchä adïra bilmäk bramit timäk
16) sawnïng yürüki ärür. bushï bashlap
17) bütmish bïshmïsh bilgä bilikkä tägi nom-
18) lar üzä äwrilänchsizgä tägmäk
19) bramit timäk sawnïng yürüki ärür.
20) toghmaqsïz nom taplaqïn bütürkäli

310. 1) دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر. سانسارنىڭ
2) خاتالىق - گۇناھلىرىنى، نىرۋاننىڭ
3) ياخشى - ئەزگۈسىنى توغرا ھالدا تۇيماق،
4) توغرىسى بويىچە كۆرمەك برامىت دېگەن
5) سۆزنىڭ مەنىسىدۇر. بىلىمسىز
6) جانلىقلارنىڭ، بىلىملىك ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنى
7) سىغدۇرماق، ئۆز تەۋەسىگە قاراتماق برامىت دېگەن
8) سۆزنىڭ مەنىسىدۇر. خىلمۇ خىل
9) ياخشى، ئەلا نوملۇق ئەردىنىلەرنى
10) چىقىرالايدىغان بولماق برامىت دېگەن
11) سۆزنىڭ مەنىسىدۇر. شۈبھىسىز ئەقىل -
12) بىلىمنى قۇتۇلدۇرۇشنى پۈتتۈرەلەيدىغان بولماق
13) برامىت دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر.
14) نوم ماھىيىتىنى، جانلىقلار ماھىيىتىنى
15) توغرا ھالدا ئايرىپ بىلمەك برامىت دېگەن
16) سۆزنىڭ مەنىسىدۇر. سەدىقە قاتارلىق
17) پۈتكەن، پىشقان ئەقىل - بىلىمگىچە نوم
18) بىلەن تەۋرىمەي تەگمەك
19) برامىت دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر.
20) تۇغۇلۇشسىز نوم خىزمىتىنى پۈتتۈرەلەيدىغان

21) umaq bramit timäk sawnïng yürüki
22) ärür. tïnlghlarnïng ädgülüg ädgü
23) yïltïzlarïn bütürmäk bïshurmaq
24) bramit timäk sawnïng yürüki
25) ärür. bodi tigmä tuyunmaq köngültä

21) بولماق برامىت دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر.
22) جانلىقلارنىڭ ئەزگۈلۈك ئەزگۈ
23) يىلتىزلىرىنى پۈتتۈرمەك، ئۇنى ۋايىغا يەتكۈزمەك
24) برامىت دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر.
25) بۇددا دېيىلگەن تۇيۇنماق كۆڭۈلدە

IV. 58a (nom törtünch säkiz altmïsh)

311. 1) burxanlarnïng on küch tört tür-
2) lüg qorqïnchsïz bilgä biliktä ulatï
3) qamaghlïghsïz nomlarïgh qalïsïz bütürmäk
4) bramit timäk sawnïng yürüki ärür. sansar-
5) lï nirwanlï ikigüni iki ärmäz tözlüg-
6) in bilmäk bramit timäk sawnïng
7) yürüki ärür. alqu tïnlgh oghlanïn ozghu-
8) rmaq qutqarmaq bramit timäk sawnïng yürüki
9) ärür. alqu trs tätrü azagh nomlughlar
10) kälip sizik ayïtïp ol ayïtmïsh sizik-
11) lärin uz acha adïra yora birip olar-
12) nï utmaq yigätmäk bramit timäk saw-
13) nïng yürüki ärür. iki ygrmi bölük-
14) lüg soghanchïgh tïtïqlïgh nom tilgänin
15) äwirkäli umaq bramit timäk sawnïng
16) yürüki ärür. ilinmäksiz yapshïnmaqsïz
17) körmäksiz bolmaq bramit timäk
18) sawnïng yürüki ärür. indin
19) qïdïghqa yuquch kächmäk ymä
20) bramit timäk sawnïng yürüki
21) ärür. bu titir tüzünlär oghlï-
22) ya, bramit timäk sawnïng yürük-
23) i. munï munchulayu bu muntagh yanglïgh bramit-
24) lar yorïqïn bramitlar yürükin bütürtächi

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئاتمىش سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

311 .1) بۇرخانلارنىڭ ئون كۈچ[176]، تۆت تۈرلۈك
2) قورقۇنچسىز ئەقىل - بىلىمنى ۋە
3) بارلىق نوملارنى قالدۇرماي پۈتتۈرمەك
4) برامىت دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر. سانسار
5) بىلەن نىرۋانى ئىككىسىنىڭ يوق ئىكەنلىك ماھىيىتىنى
6) بىلمەك برامىت دېگەن سۆزنىڭ
7) مەنىسىدۇر. بارلىق جانلىق ئوغلانلىرىنى
8) قۇتۇلدۇرماق برامىت دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر.
9) بارلىق تەتۈر، خاتا نوملۇقلار
10) كېلىپ شۈبهە قويسا، ئۇ سورىغان شۈبهەلىرىنى
11) ئۈز، ئېنىق يورۇتۇپ، ئۇلارنى
12) يەڭمەك، ئۇتماق برامىت دېگەن سۆز -
13) نىڭ مەنىسىدۇر. ئون ئىككى بۆلەكلىك
14) چىرايلىق، تېتىملىق نوم چەمبىرىكىنى
15) ئايلاندۇرالايدىغان بولماق برامىت دېگەن سۆزنىڭ
16) مەنىسىدۇر. ئىلىنمايدىغان، يېپىشمايدىغان
17) كۆرمەيدىغان بولماق برامىت دېگەن
18) سۆزنىڭ مەنىسىدۇر. باشقا
19) قىرغاققا بۇلغىنىشتىن (قورقماي) كەچمەكمۇ
20) برامىت دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىدۇر.
21) مانا بۇ ئېسىللار ئوغلى،
22) برامىت دېگەن سۆزنىڭ مەنىلىرىدۇر.
23) مانا مۇشۇنداق تۈرلۈك برامىتلار
24) ئىش - ھەرىكىتىنى، برامىتلار مەنىسىنى پۈتتۈرگۈچى

IV. 58b

ب

312. 1) bodistwlarnïng yana on orunlar
2) sayu közüngülüg körklüg irü blgü-
3) läri bar ärür. inchip ol iru blgülär
4) ymä nätäg ärür. orunlar sayu közündüklärintä

312 .1) بودىساتۋالارنىڭ يەنە ئون ئورۇندا
2) كۆرۈنىدىغان چىرايلىق بەلگە - نىشانلىرى
3) بار. شۇنداق قىلىپ ئۇ بەلگە - نىشانلار
4) قانداقتۇر، ھەرقايسى ئورۇنلاردا كۆرۈنگەندە

5) ymä nätäg yanglïgh közünürlär ärki
6) tip tisär, anï ymä inchä uqmïsh krgäk.
7) tüzünlär oghlïya, ymä ang ilki
8) wasanabaki atlgh ärmäk ülüshlüg
9) bashtïnqï oruntaqï bodistwlarqa bu üch
10) mïng ulugh mïng yirtinchü yir suw ichi
11) sansïz saqïshsïz uchsuz qïdïghsïz tüü
12) türlüg öngi öngi adruq adruq ärdini-
13) lig aghïlïghlar top tolu közünür.
14) ikinti moksanabaki atlgh qutrulmaq
15) ülüshlüg oruntaqï bodistwlarqa bu üch
16) mïng ulugh mïng yirtinchü yir suw
17) ülgüsüz öküsh uchsuz qïdïghsïz öngi
18) öngi adruq adruq soqanchïgh körklä
19) arïgh süzüg ärdini yinchülär üzä
20) itiglig yaratïghlïgh ayatäg yapyazï
21) tüptüz közünür. üchünch adikärmiki
22) atlgh yangïrtï ögrätintächi oruntaqï bodistwlarqa
23) kntü öz ät'özläri yruq uzik itig
24) tümäg üzä itinip tümänip alpal-
25) mïshlarï kädlänmishläri ymä yana

5) يەنە قانداق قىياپەتتە كۆرۈنىدىغاندۇ،
6) دېيىلسە، ئۇنى يەنە مۇنداق ئۇقۇش كېرەك:
7) ئېسىللار ئوغلى، يەنە ئەڭ ئالدىنقىسى،
8) ۋاساناباكى ئاتلىق مەۋجۇدىيەت قىسىملىق
9) باش ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا بۇ ئۈچ
10) مىڭ ئۇلۇغ مىڭ دۇنيادىكى يەر ـ جاھان ئىچى
11) سان ساناقسىز، چەك ـ قىرغاقسىز، ھەر
12) تۈرلۈك، خىلمۇ خىل، ئوخشاشمىغان ئەردىنىلەر
13) بىلەن تولغان خەزىنىلەر كۆرۈلىدۇ.
14) ئىككىنچى، موكساناباكى ئاتلىق قۇتۇلماق
15) قىسىملىق ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا بۇ ئۈچ
16) مىڭ ئۇلۇغ مىڭ دۇنيادىكى يەر ـ جاھان
17) چەكسىز، كۆپ، چەك ـ قىرغاقسىز، ھەر
18) تۈرلۈك، خىلمۇ خىل، چىرايلىق ـ كۆركەم،
19) پاكىز ـ سۈزۈك ئەردىنى ـ مەرۋايىتلار بىلەن
20) بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن، ئالىقاندەك تۈپتۈز
21) تۈزلەڭلىك كۆرۈنىدۇ. ئۈچىنچى، ئادىكارمىكى
22) ئاتلىق يېڭىدىن ئۆگەنگۈچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا
23) ئۆز ئەتئۆزلىرى قورال ـ ياراغ بىلەن
24) قوراللاندۇرۇلغان، قەھرىمانلارغا خاس كىيىنگەنلەر، يەنە

Ⅳ. 59a (noom törtünch toquz altmïsh)

313. 1) alqu yaghï yawlaghlar barcha adaq asra
2) bolmïşlarï közünür. awniwardak
3) atlgh äwrilinchsiz törtünch oruntaqï
4) bodistwlarqa tört yangaqtïn yiillig
5) tilgänlär tüü türlüg adruq adruq
6) tütsüg xua chächäklärig sacha tökä
7) kälip tolu yaghïz yir yüüzin xua
8) chächäklär üzä toshqurmïshlarï
9) közünür. awawana shanbrashditi
10) atlgh yanmaqsïzda turmïsh bishinch orun-
11) taqï bodistwlarqa körü qanïnchsïz
12) körk qïz ärdinisi tolu ät'özin
13) öküş türlüg ärdinilig yiwik
14) tiziklär üzä itip yaratïp töpäsin-
15) täyana xualïgh didim kädmishläri

تۆتىنچى (تۆپلەم) ئەللىك توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

313 .1) بارلىق يامان دۈشمەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئاياغ
2) ئاستى قىلىۋاتقانلىقى كۆرۈنىدۇ. ئاۋنىۋاردەك
3) ئاتلىق تەۋرىمەس تۆتىنچى ئورۇندىكى
4) بۇدىساتۋالارغا تۆت تەرەپتىن شاماللىق
5) چەمبىرەكلەر ھەر تۈرلۈك، خىلمۇ خىل
6) خۇش پۇراقلىق گۈل ـ چېچەكلەرنى چېچىپ ـ تۆكۈپ،
7) پۈتۈن قوڭۇر يەر يۈزىنى گۈل ـ
8) چېچەكلەر بىلەن تولدۇرۇۋاتقانلىقى
9) كۆرۈنىدۇ. ئاۋاۋانا شانبىراشدىتى
10) ئاتلىق يانمايدىغان (ھالەتتە) تۇرغان بەشىنچى
11) ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا كۆرۈپ قانغۇسىز،
12) پۈتۈن ئەتئۆزى كۆپ تۈرلۈك
13) ئەردىنى ـ مەرۋايىت، ئۈنچە ـ مارجان
14) بىلەن زىننەتلەنگەن، بېشىغا يەنە
15) گۈللۈك تاج كىيگەن چىرايلىق قىز

16) közünür. asanka wibakabumi atlgh
17) asankilarïgh bulup ärtürmäk orun-
18) lugh altïnch oruntaqï bodistwlarqa
19) törtïn yïngaq tägimiläyü lanxualïgh
20) taptulugh yiti ärdinin itiglig altun
21) qumïn tol täglig säkiz türlüg
22) adruqqa tükällig uz tatïqlïgh
23) süzüg süwin top tolu utpal
24) kumut buntarikta ulatï linxua

16) كۆرۈنىدۇ. ئاسانكا[177] ۋىباكابۇمى ئاتلىق
17) ئاسانكىلارغا ئېرىشىلگەن ئورۇنلۇق
18) ئالتىنچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا
19) تۆت ئەتراپى نىلۇپەرلىك نۇرلۇق
20) يەتتە ئەردىنى بىلەن بېزەپ قورشالغان، ئالتۇن
21) قۇم قىرغاقلىق، سەككىز تۈرلۈك
22) ئاجايىپلىققا تۈگەل، ئۈز، تېتىملىق
23) سۈزۈك سۇ بىلەن تولغان، ئۇتپال،
24) كۇمۇت، بۇنتارىكتا ۋە نىلۇپەر

Ⅳ. 59b

ب

314. 1) chächäklärin yaratïghlïgh ilinchü mängi
2) qïlghugha artughraq yaraghlïgh sü-
3) züki soghïqï üzä oqshatquluqsuz
4) kölmän sular közünür. rachabumi
5) atlgh artugh ilik qan orunï
6) yitinch oruntaqï bodistwlarqa
7) yügärü üzüklärintä tamugha tüşä
8) turur tïnlghlar közünüp bodistw-
9) nïng küchintä yana tamugha tüshmätin
10) balïgh bashlïgh ymä bolmatïn qorqïnchsïz
11) inch bolmïshlarï közünür. karuna
12) awakirantik atlgh ulugh yrlïqanchuchï
13) köngülkä inmäklig säkzinch oruntaqï
14) bodistwlarqa kntü ät'özlärining
15) ikitin yanlarïnta kisäri arslanlar
16) qanï köyü küzätü tutup qamagh käyik-
17) lär quwraqï qorqïnu ayïnu turmïsh-
18) larï közünür. charambawiki
19) atlgh ang kinti bir toghum azun-
20) lugh ikinti orunlugh toqzunch orun-
21) taqï bodistwlarqa altun tilgänlig
22) chakrawart ilki qan ülgüsüz
23) költi sanïnga tirini quwraqï birlä
24) tägrikläp tapïgh udugh qïlu sansïz
25) saqïshsïz ärdinilär üzä itiglig

314. 1) گۈللىرى بىلەن زىننەتلەنگەن، سەيلە ـ ساياھەت
2) قىلىشقا بەكمۇ باب كېلىدىغان، سۈزۈك ـ
3) سوغۇق سۇلىرىنى سېلىشتۇرغۇسىز
4) كۆلچەكلەر كۆرۈنىدۇ. راچابۇمى
5) ئاتلىق ئارتۇق ئىلىك ـ خان ئورنى (بولغان)
6) يەتتىنچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا
7) يۈگۈرۈپ ئۈزۈرۈپ دوزاققا چۈشكۈلۈۋاتقان
8) تىنلىقلار كۆرۈنۈپ، بۇدىساتۋالارنىڭ
9) كۈچىدىن يەنە دوزاخقا كىرمەي،
10) زىيان ـ زەخمەتكىمۇ ئۇچرىماي قورقۇنچسىز،
11) تىنچ بولغانلىقلىرى كۆرۈنىدۇ. كارۇنا
12) ئاۋاكىرانتىك ئاتلىق ئۇلۇغ مېھرىبانلىق
13) كۆڭۈلگە كېلىش (دېگەن) سەككىزىنچى ئورۇندىكى
14) بۇدىساتۋالارغا ئۆز ئەتئۆزلىرىنىڭ
15) ئىككى يېنىدا كىسارى ئارسلان
16) خانلىرى ئۆزلىرىنى ئاسراپ قاراۋاتقانلىقى،
17) بارلىق ياۋايى ھايۋانلار توپلىرىنىڭ ئۇلاردىن
قورقۇپ، ئەيمىنىپ
18) تۇرغانلىقى كۆرۈنىدۇ. چارامباۋىكى
19) ئاتلىق ئەڭ كېيىنكى بىر تۇغۇلۇش دۇنيالىق
20) ئىككىنچى ئورۇنلۇق توققۇزىنچى ئورۇندىكى
21) بۇدىساتۋالارغا ئالتۇن چەمبىرەكلىك
22) چاكراۋارت ئىلىك خان سان ساناقسىز
23) كولتى سانىچە توپ ـ جامائىتى بىلەن
24) چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ ئۆزلىرىنى كۈتۈۋاتقانلىقى، سان
25) ساناقسىز ئەردىنىلەر بىلەن زىننەتلەنگەن

IV. 60a (noom törtünch ülüsh altmïsh)

315. 1) yürüng közätri töpüsintä tuta turur
2) közünür. wayrakiabumi atlgh
3) wayrik barmïsh öngi orunlugh onunch
4) oruntaqï bodistwlarqa supaq altun
5) önglüg ök yruqlar ät'öz yada sachïrayu
6) ünä turur, körü qanïnchsïz körklä
7) burxan körki ülgüsüz öküsh költi
8) sanïnga äzrua tngrilär quwraq-
9) ï üzä tägrikläp tapïgh udugh aghïr
10) ayagh alu üzäliksiz üstünki yig

11) soghanchïgh uz tatïqlïgh nom tilgänin
12) äwirä nom nomlayu yrlïqamïshlarï köz-
13) ünür. bu titir tüzünlär oghlïya,
14) on orunlar sayuqï irü blgülär
15) közünmäki. inchip bu irü blgülär
16) közün'gülük on türlüg orunlar ymä
17) qayu ärür tip tisär, ang ilki bash-
18) tïnqï bramutit ärtingü ögrünchü
19) atlgh orun ol. kim ol bu orunta bodistw-
20) lar öngrätin bärü bulmayuq yirtinchü-
21) lügdä yig köngülüg munta yangïrtï
22) bulup ulugh bädük ïsh kötüklärig
23) taplarïncha bütürüp yitinchsiz ulugh
24) ögrünch säwinchläri toghar anïn

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئاتمىشىنچى (ياپراق) ئا

315. 1) ئاق كۇنلۇكنى تۆپىسىدە تۇتۇپ تۇرغانلىقى
2) كۆرۈنىدۇ. ۋايراكىئابۇمى ئاتلىق
3) ۋابرىك بارغان باشقا ئورۇنلۇق ئونىنچى
4) ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا پارقىراق ئالتۇن
5) رەڭلىك نۇرلار ئەتئۆزىدىن چاچىراپ تارقاپ
6) تۇرغانلىقى، كۆرۈپ قانغۇسىز چىرايلىق
7) بۇرخان تۇرقىنى سانسىز ، كۆپ كولتى
8) سانىچە ئەۋلىيا ـ تەڭرىلەر جامائىتى
9) چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ ئۇنى كۇتۇۋاتقانلىقى،
10) ئۇنىڭغا ھۆرمەت ـ ئىھتىرام قىلىۋاتقانلىقى، ئۇنىڭ چەكسىز
11) يۇكسەك، ياخشى، چىرايلىق، ئۇز ، تېتىملىق نوملارنى
12) نوم چەمبىرىكىنى ئايلاندۇرۇپ ئولتۇرۇپ
13) سۆزلەۋاتقانلىقى كۆرۈنىدۇ. مانا بۇ ئېسىللار ئوغلى،
14) ئون ئورۇندىكى بەلگە ـ نىشانلارنىڭ
15) كۆرۈنۈشىدۇر. شۇنداق قىلىپ بۇ بەلگە ـ نىشانلار
16) كۆرۈنىدىغان ئون ئورۇن يەنە
17) قايسىلاردۇر دېگەندە، ئەڭ ئالدىنقىسى
18) پرامۇدىت، يەنى ناھايىتى شادلىق
19) ئاتلىق ئورۇندۇر. بۇدىساتۋالار بۇ
20) ئورۇندا ئەزەلدىن تارتىپ ئېرىشەلمىگەن دۇنياۋى
21) ياخشى كۆڭۈلگە بۇ يەردە قايتىدىن
22) ئېرىشىپ، ئۇلۇغ ـ بۈيۈك ئىشلىرىنى
23) ئۆز ئارزۇسى بويىچە پۈتتۈرۈپ، چەكسىز
24) شادلىققا، سۆيۈنۈشكە چۆمىدۇ. شۇڭلاشقا

IV. 60b

316. 1) bu orunnung atï ärtingü ögrünchü atlgh
2) orun tip titir. ikinti wimali
3) kkirsiz arïgh atlgh orun ol. kim
4) ol bu orunta bodistwlar chqshapt
5) ärtgülük yinchkä uwshaq kkirlig mün
6) qadaghlarïgh barchanï kitärürlär.
7) anïn bu orunnung atï kkirsiz arïgh
8) atlgh orun tip titir. üchünch
9) prabangkari yruttachï yash-

ب

316. 1) بۇ ئورۇننىڭ نامى ناھايىتى شادلىق
2) ئورۇن دېيىلىدۇ. ئىككىنچى، ۋىمالى، يەنە
3) كىرسىز ، پاك ئاتلىق ئورۇندۇر.
4) بۇ ئورۇندا بۇدىساتۋالار پەرھىز قىلىشقا
5) تېگىشلىك كىرلىك ئىنچىكە ـ ئۇششاق گۇناھ ـ
6) خاتالىقلارنىڭ ھەممىسىنى كەتكۈزىدۇ.
7) شۇڭلاشقا بۇ ئورۇننىڭ نامى كىرسىز ، پاك
8) ئورۇن دېيىلىدۇ. ئۈچىنچى،
9) پراباڭكارى، يەنى يورۇتقۇچى، ئايدىڭلاشتۇرغۇچى

10) utttachï atlgh orun ol. kim ol bu
11) orunta bodistwlar äshitip
12) tuttachï ädrämläri üzä drni tig-
13) mä nomlarïgh tüz tuyu shadki qïlïp
14) sansïz saqïshsïz dyanlïgh bilgä
15) biliklig yruqlarïgh anta ornatïp
16) ötünchsüz täbränchsïz bolurlar.
17) anïn bu orunnung atï yruttachï
18) yashuttachï atlgh orun tip
19) titir. törtünch archismati yalïnayur
20) bilgä bilik atlgh orun ol. kim ol bu
21) orunta bodistwlar bilgä bilik
22) oot yalïnï üzä nizwani qadghu-
23) larïgh örtäp körüp tuyunmaq bölük-
24) lüg nomlarïgh bïshrunmaqlïgh yruqïn
25) artughraq yalïnayurlar yaltrïyurlar.

Ⅳ. 61a (noom törtünch bir yitmish)

317. 1) anïn bu orunnung atï yalïnayur bilgä
2) bilik atlgh orun tip titir. bishinch
3) sudurchaya alpta yigättächi atlgh
4) orun ol. kim ol bu orunta bodistw-
5) lar bïshrunmaqlïgh al altaqlarï üzä
6) yigättächi bilgä bilik ärksinmäkläri
7) üzä körmäk bïshrunmaq atlgh yollar-
8) taqï alp käygülük nizwanilarïgh
9) käygäli basqalï uyurlar. anïn bu
10) orunnung atï alpta yigättächi
11) atlgh orun tip titir. altïnch abimuki
12) yüüz yügärü boltachï atlgh orun ol.
13) kim ol bu orunta bodistwlar yorï-
14) ghuluq nomlar käzikin üzügsüz sabcha
15) uqarlar. blgüsüz köngül kärmäkig
16) alqu öddä yügärü qïlurlar. anïn
17) bu orunnung atï yüüz yügärü boltachï
18) atlgh orun tip titir. yitinch turang-
19) gama sïngarqï yorïqlïgh atlgh orun
20) ol. kim ol bu orunta bodistwlar aqïgh-

10) ئاتلىق ئورۇندۇر. بۇ
11) ئورۇندىكى بودىساتۋالار ئاڭلاپ
12) تۇتقۇچى ئەردىنىلەر بىلەن دارنى دېيىلگەن
13) نوملارنى تۈز تۇتۇپ شادكى (؟) قىلىپ
14) سان -ساناقسىز ديانلىق ئەقىل -
15) بىلىملىك يورۇقلارنى ئۇ يەردە ئورنىتىپ
16) تەۋرىمەيدىغان، يىقىلمايدىغان بولىدۇ.
17) شۇڭلاشقا بۇ ئورۇننىڭ نامى يورۇتقۇچى،
18) ئايدىڭلاشتۇرغۇچى دېيىلىدۇ.
19) تۆتىنچى، ئارچىسماتى، يەنى
20) يالقۇنلۇق ئەقىل -بىلىم ئاتلىق ئورۇندۇر. بۇ
21) ئورۇندا بودىساتۋالار ئەقىل -بىلىم
22) ئوت يالقۇنى بىلەن نىزۋانىنىڭ قايغۇلىرىنى
23) كۆيدۈرۈپ، كۆرۈپ تۇيماق بۆلەكلىك
24) نوملارنى پىششىق ئۆگەنمەك يورۇقىنى
25) تېخىمۇ يالقۇنلىتىدۇ، يالتىرىتىدۇ.

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئاتمىش بىرىنچى (ياپراق) ئا

317. 1) شۇڭلاشقا بۇ ئورۇننىڭ نامى يالقۇنلۇق ئەقىل -
2) بىلىم دېيىلىدۇ. بەشىنچى،
3) سۇدۇرچايا، يەنى تەستە يېڭىدىغان ئاتلىق
4) ئورۇندۇر. بۇ ئورۇندا بودىساتۋالار
5) ۋايىغا يەتكۈزۈلگەن ئامال - چارىلار بىلەن،
6) يەڭگۈچى ئەقىل - بىلىم ئەركىسىنمەكلىرى بىلەن
7) كۆرمەك، ۋايىغا يەتكۈزمەك ئاتلىق يولدىكى
8) تەستە يوقاتقىلى بولىدىغان نىزۋانىلارنى
9) يوقاتقىلى، باستۇرغىلى بولىدۇ. شۇڭلاشقا بۇ
10) ئورۇننىڭ نامى تەستە يېڭىدىغان ئورۇن
11) دېيىلىدۇ. ئالتىنچى، ئابىمۇكى، يەنى
12) تۈرقى ئالدىن كۆرۈنىدىغان ئاتلىق ئورۇندۇر.
13) بۇ ئورۇندا بودىساتۋالار يۈرۈشلۈك
14) نوملار قاتارىنى ئۈزۈلدۈرمەي ئوقىدۇ،
15) بەلگىسىز كۆڭۈل بۆلمەكنى
16) ھەممە ۋاقىتتا كۆرسىتەلەيدۇ. شۇڭلاشقا
17) بۇ ئورۇننىڭ نامى، تۈرقى ئالدىن كۆرۈنىدىغان ئورۇن
18) دېيىلىدۇ. يەتتىنچى، تەرەپ - تەرەپكە مېڭىشلىق ئاتلىق
19) ئورۇندۇر. بۇ ئورۇندا بودىساتۋالار ئاقمايدىغان،
20) ئىشلەتكۈسىز، بەلگىسىز كۆڭۈل

21) sïzïgh ishlätgüsüzüg blgüsüz köngül
22) kärmäkig qutrulmaqïgh artughraq agh-
23) ladï bïshrunup tïdïghsïz tutughsuz
24) arïgh süzüg bolurlar. anïn bu

21) بۆلمەكتىن قۇتۇلۇشنى، تېخىمۇ
22) بەك ۋايىغا يەتكۈزۈپ توسالغۇسىز ھالدا
23) پاكىز، سۈزۈك بولىدۇ. شۇڭلاشقا بۇ

Ⅳ. 61b

ب

318. 1) orunnung atï sïngarqï yorïqlïgh
2) atlgh orun tip titir. säkizinch achala
3) täbränchsïz atlgh orun ol. kin ol bu
4) orunta bodistwlar blgüsüz köngül kär-
5) mäkig bïshrunup ärksinmäkkä tägmäkläri üz-
6) ä nizwanilïgh qadghularïgh täbrätkäli
7) umazlar. anïn bu orunnung atï
8) täbränchsiz atlgh orun tip titir.
9) toquzunch sadumati bilgä biliktä usan-
10) maq atlgh orun ol. kim ol bu orunta
11) bodistwlar alqu nomugh nomlamaqta
12) adruq adruq adïrtlarïnta ärksinmäk-
13) kä tägip iliksiz tutughsuz bolmaqlarï
14) üzä bilgä bilik ärksinmäkintä tïdïghsïz
15) bolurlar. anïn bu orunnung atï
16) bilgä biliktä usanmaq atlgh orun
17) tip titir. onunch darmamik nom bulït
18) atlgh orun ol. kim ol bu orunta
19) bodistwlar nomlugh ät'özlüg kök
20) qalïqïgh bilgä biliklig yürüng bulït
21) üzä yapa örtärlär. anïn bu
22) orunnung atï nom bulït atlgh
23) orun tip titir. taqï ymä tüzün-
24) lär oghlïya, bu on türlüg yir
25) orunlarqa tägürkäli itmädächi

318. 1) ئورۇننىڭ نامى تەرەپ –تەرەپكە مېڭىشلىق
2) دېيىلىدۇ. سەككىزىنچى، ئاچالا، يەنى
3) تەۋرەنمەس ئاتلىق ئورۇندۇر. بۇ
4) ئورۇندا بودىساتۋالار بەلگىسىز كۆڭۈل
5) بۆلمەكنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ، ئەركىن –ئازادە بولۇشقا
6) ئېرىشمەكلىرى بىلەن نىزۋانلىق قايغۇلارنى
7) تەۋرىتەلمەيدۇ. شۇڭلاشقا بۇ ئورۇننىڭ نامى
8) تەۋرەنمەس دېيىلىدۇ.
9) توققۇزىنچى، سادۇماتى، يەنى ئەقىل – بىلىمنى
10) ئارزۇلىماق ئاتلىق ئورۇندۇر. بۇ ئورۇندا
11) بودىساتۋالار بارلىق نوملارنى سۆزلەپ،
12) ئۇنىڭ خىلمۇ خىل پەرقلىرىنى ئايرىپ، ئەركىن –
13) ئازادە بولماققا ئېرىشىپ ئىلىنمايدىغان، توسۇلمايدىغان
14) بولماقلىرى بىلەن ئەقىل – بىلىمنى ئاشۇرۇشتا
15) توسالغۇسىز بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئورۇننىڭ
16) نامى ئەقىل – بىلىمنى ئارزۇلىماق ئاتلىق ئورۇن
17) دېيىلىدۇ. ئونىنچى، دارمامىك، يەنى نوم بۇلۇت
18) ئاتلىق ئورۇندۇر. بۇ ئورۇندا
19) بودىساتۋالار نوملۇق ئەتئۆزلۈك، كۆك
20) ئاسماننى ئەقىل – بىلىملىك ئاق بۇلۇت بىلەن
21) توسىدۇ، ياپىدۇ. شۇڭلاشقا بۇ
22) ئورۇننىڭ نامى نوم بۇلۇت ئاتلىق ئورۇن
23) دېيىلىدۇ. يەنە ئېسىللار
24) ئوغلى، بۇ ئون تۈرلۈك ئورۇن–
25) جايغا يىگىرمە تۈرلۈك ئىنچىكە – ئۇششاق

Ⅳ. 62a (noom törtünch iki yitmish)

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئاتمىش ئىككىنچى (ياپراق) ئا

319. 1) ygrmi türlüg yinchkä uwshaq bilik-
2) siz biliklär ol. kim bu bodistw-
3) larïgh bu munitäg orunlarqa
4) tägürkäli itmäslär. qachan ol

319. 1) بىلىمسىز بىلىم بىلەن يەتكىلى
2) بولمايدۇ. بۇنداق بودىساتۋالار
3) بۇ ئورۇنلارغا يېتىپ
4) بارالمايدۇ. ئەگەر ئۇ

5) biliksiz biliklärig tarqarqalï
6) usarlar, timin ök bu yir
7) orunlarqa sapcha käzikchä täggäli
8) uyurlar. ol ygrmi türlüg
9) biliksiz biliklär ymä qayu ärür tip
10) tisär, inchä qltï blgügä ilinmäk-
11) lig mn tip nom tip atqantachï
12) biliksiz bilik sansarlï üch yawlagh
13) yollarqa qorqtachï biliksiz bilik
14) bular ikägü baştïnqï orunqa
15) tägürkäli itmäslär. yinchkä uwshaq
16) chqshaptlarïgh yangïlïp sïdachï bilik-
17) siz bilik adruq adruq qïlïnchlarïgh
18) turqurtachï biliksiz bilik
19) bular ikägü ikinti orunqa
20) tägürkäli itmäslär. bulmayuqugh
21) bulqalï azlantachï biliksiz
22) bilik, yig adrugh dyanlarïgh
23) bilmäk uqmaqqa tïdïgh ada qïl-
24) tachï biliksiz bilik bular ikägü

5) بىلىمسىز بىلىملەرنى تارقىتىۋېتىش ئىمكانىيىتىگە
6) ئىگە بولسا، ئاندىن دەرھال بۇ ئورۇنلارغا
7) نۆۋەت – رېتى بويىچە يېتە –
8) لەيدۇ. ئۇ يىگىرمە تۈرلۈك
9) بىلىمسىز بىلىملەر يەنە قايسىلاردۇر
10) دېگەندە، شۇنداق قىلىپ بەلگىگە ئىلىنىۋالغان
11) مەن دەپ نوم دەپ باغلانغۇچى
12) بىلىمسىز بىلىم، سانسارلىق ئۈچ يامان
13) يولدىن قورققۇچى بىلىمسىز بىلىم –
14) بۇ ئىككىسى بىلەن بىرىنچى ئورۇنغا يەتكىلى
15) بولمايدۇ. ئىنچىكە، ئۇششاق
16) پەرھىزلەردىن يېڭىلىپ، ئۇنى بۇزغۇچى بىلىمسىز
17) بىلىم، خىلمۇ خىل قىلمىشلارنى
18) كەلتۈرۈپ چىقارغۇچى بىلىمسىز بىلىم –
19) بۇ ئىككىسى بىلەن ئىككىنچى ئورۇنغا
20) يەتكىلى بولمايدۇ. ئېرىشكىلى بولمايدىغانغا
21) ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلغۇچى بىلىمسىز
22) بىلىم، ياخشى، ئالاھىدە ديانلارنى
23) ئۇقۇش – بىلىشكە توسالغۇ پەيدا قىلغۇچى
24) بىلىمسىز بىلىم – بۇ ئىككىسى بىلەن

IV. 62b

ب

320. 1) üchünch orunqa tägürkäli
2) itmäslär. öngsüz dyanlarqa
3) tatqanmaq üzä ögirtächi bilik-
4) siz bilik, yinchkä arïgh nomlar ol
5) tip atqantachï biliksiz bilik bular
6) ikägü törtünch orunqa tägürkäli
7) itmäslär. sansarqa arqa birmäk
8) biliksiz bilik, nirwanqa arqa
9) birmäk biliksiz bilik bular ikägü
10) bishinch orunqa tägürkäli itmäslär
11) qïlïnch üzä tägzinmäkin körmäktä
12) tangïltachï biliksiz bilik,
13) yoqun blgülärig yügärü qïlmaqta
14) yangïltachï biliksiz bilik bular
15) ikägü altïnch orunqa tägürkäli
16) itmäslär. yinchkä blgülärig yügä-

320 .1) ئۈچىنچى ئورۇنغا يەتكىلى
2) بولمايدۇ. ئۆڭسىز ديانلارغا
3) تەۋە بولۇش بىلەن شادلانغۇچى بىلىمسىز
4) بىلىم، ئۇنى ئىنچىكە، پاك نوم دەپ
5) ئۇنىڭغا باغلانغۇچى بىلىمسىز بىلىم – بۇ
6) ئىككىسى بىلەن تۆتىنچى ئورۇنغا يەتكىلى
7) بولمايدۇ. سانسارغا ئارقىسىنى قىلىۋالىدىغان
8) بىلىمسىز بىلىم، نىرۋانىغا ئارقىسىنى
9) قىلىۋالىدىغان بىلىمسىز بىلىم – بۇ ئىككىسى
10) بىلەن بەشىنچى ئورۇنغا يەتكىلى بولمايدۇ.
11) قىلمىشلىرى بىلەن (قايىنامدا) ئازابلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈشتە
12) يېڭىلغۇچى بىلىمسىز بىلىم،
13) يوق بەلگىلىرىنى ئالدىن كۆز – كۆز قىلىشتا
14) يېڭىلگۈچى بىلىمسىز بىلىم – بۇ
15) ئىككىسى بىلەن ئالتىنچى ئورۇنغا يەتكىلى
16) بولمايدۇ. ئىنچىكە بەلگىلەرنى ئالدىن

17) rü qïlmaqta yangïltachï biliksiz bil-
18) ik blgüsüz köngül kärmäktä
19) yangïltachï biligsiz bilig bular ikägü
20) yitinch orunqa tägürkäli itmäs-
21) lär. blgüsüz köngül kärmäkig sinmäk-
22) lämäktä yangïltachï biliksiz bilik
23) blgüg tutmaqta ärksinmäkig
24) yangïltachï biliksiz bilik bular
25) ikägü säkzinch orunqa tägürkäli

Ⅳ. 63a (noom törtünch üch yitmish)

321. 1) itmäslär. sözlägülük yürükli
2) at üzik bölükli bu iki türlüg
3) ülgülänchsiz nomlarnïng usanmaq ïnta
4) yangïltachï biliksiz bilik, tïllarta
5) tïlangurmaq üzä tap iyin
6) bulmaqta yangïltachï biliksiz bilik
7) bular ikägü toqzunch orunqa
8) tägürkäli itmäslär. ulugh küü kälig
9) ädämlärig ärkinchä blgürtkäli umamaq-
10) lïgh biliksiz bilik, yinchkä uwshaq kiz-
11) läklig batutlugh yürüklärig uqqalï
12) umamaqlïgh biliksiz bilik bu ikägü
13) onunch orunqa tägürkäli itmäslär.
14) alqu bilgülüg nomlarnïng yinchkädä
15) yinchkä tözlärin bilü umatïn tïdïlmaq-
16) lïgh biliksiz bilik nizwani qadghu-
17) larnïng ärtin'gü yinchkä uwshaq
18) yïdïn yuqïn tarqaru umamaqlïgh biliksiz
19) bilik bular ikägü burxanlar orun-
20) ïnga tägürkäli itmäslär. bu ärür
21) ygrmi türlüg biliksiz biliklär on
22) türlüg yir orunlarqa tägürkäli itm-
23) ädächï. taqï ymä tüzünlär oghlï-
24) ya, bodistwlar mxastwlar qachan bu

17) كۆز ـ كۆز قىلىشتا يېڭىلگۈچى بىلىمسىز
18) بىلىم، بەلگىسىز كۆڭۈل بۆلۈشتە
19) يېڭىلگۈچى بىلىمسىز بىلىم، بۇ ئىككىسى
20) بىلەن يەتتىنچى ئورۇنغا يەتكىلى بولمايدۇ.
21) بەلگىسىز كۆڭۈل بۆلۈشنى كۆمۈشتە
22) يېڭىلگۈچى بىلىمسىز بىلىم،
23) بەلگىنى تۇتۇش بىلەن ئەركىن ـ ئازادە
24) بولۇشتا يېڭىلگۈچى بىلىمسىز بىلىم ـ بۇ
25) ئىككىسى بىلەن سەككىزىنچى ئورۇنغا يەتكىلى

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئاتمىش ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

321 .1) بولمايدۇ. سۆزلەشكە تېگىشلىك مەنە ۋە
2) داڭلىق جۈملە ـ بۆلەكلەرى ـ بۇ ئىككى
تۈرلۈك
3) چەكسىز نومدا بىپەرۋالىق قىلىپ
4) يېڭىلگۈچى بىلىمسىز بىلىم، گەپ ـ
5) سۆز بىلەن ئارزۇسىغا يېتىشتە
6) يېڭىلگۈچى بىلىمسىز بىلىم ـ
7) بۇ ئىككىسى بىلەن توققۇزىنچى ئورۇنغا
8) يەتكىلى بولمايدۇ. ئۇلۇغ ئابرۇي كەلتۈرگۈچى
9) پەزىلەتلەرنى ئەركىن كۆرسىتەلمەيدىغان
10) بىلىمسىز بىلىم، ئىنچىكە، ئۇششاق يوشۇرۇن ـ
11) مەخپىي مەنىلەرنى ئۇقالمايدىغان
12) بىلىمسىز بىلىم ـ بۇ ئىككىسى بىلەن
13) ئونىنچى ئورۇنغا يەتكىلى بولمايدۇ.
14) بىلىشكە تېگىشلىك بارلىق نوملارنىڭ ناھايىتى
15) ئىنچىكە ماھىيەتلىرىنى بىلەلمەستىن
ئۇنىڭدىن ۋاز
16) كېچىدىغان بىلىمسىز بىلىم، نىزۋانى قايغۇ ـ
17) لىرىنىڭ ئىنتايىن ئىنچىكە، ئۇششاق
18) ھىد ـ يۇقىنى تارقىتالمايدىغان بىلىمسىز
19) بىلىم ـ بۇ ئىككىسى بىلەن بۇرخانلار تۇرىدىغان
20) ئورۇنغا بارغىلى بولمايدۇ. مانا بۇ
21) يىگىرمە تۈرلۈك بىلىمسىز بىلىم بىلەن ئون
22) تۈرلۈك ئورۇنغا يەتكىلى بولمايدۇ.
23) يەنە ئېسىللار ئوغلى،
24) بۇدىساتۋالار، ماھاساتۋالار ئەگەر بۇ

322. 1) yir orunlarqa tägsärlär, anta yana
2) baştïnqï orunta dana bramit
3) tigmä bushi bramit ichintä qatïgh-
4) lanurlar. ikinti orunta shila bramit
5) tigmä chxshapit bramit ichintä
6) qatïghlanurlar. üchünch orunta
7) kshanti bramit tigmä särinmäk
8) bramit ichintä qatïghlanurlar.
9) törtünch orunta wirya bramit tigmä
10) qatïghlanmaq bramit ichintä qatïghlanur-
11) lar. bishinch orunta dyan bramit
12) tigmä dyan bramit ichintä qatïgh-
13) lanurlar. altïnch orunta pratya
14) bramit tigmä bilgä
15) bilig bramit ichintä qatïghlanurlar.
16) yitinch orunta upaya bramit tigmä
17) al altaq bramit ichintä qatïghlanur-
18) lar. säkzinch orunta pranidi
19) bramit tigmä qut qolunmaq bramit
20) ichintä qatïghlanurlar. toqzunch
21) orunta bali bramit tigmä küch küsün bramit
22) ichintä qatïghlanurlar. onunch
23) orunta kirtia anustana
24) ininan bramit tigmä bütmish bïsh-
25) mïsh bilgä bilig bramit ichintä

322. 1) ئورۇنلارغا يېتىپ بارسا، ئۇ يەردە يەنە
2) بىرىنچى ئورۇندا دانا برامىت
3) دېيىلگەن سەدىقە برامىتىنى ئورۇن-
4) لايدۇ. ئىككىنچى ئورۇندا شىلا برامىت
5) دېيىلگەن پەرھىز برامىتىنى
6) ئورۇنلايدۇ. ئۈچىنچى ئورۇندا
7) كشانتى برامىت دېيىلگەن سەبرە - تاقەت
8) برامىتىنى ئورۇنلايدۇ.
9) تۆتىنچى ئورۇندا، ۋىريا برامىت دېيىلگەن
10) تىرىشچانلىق برامىتىنى ئورۇنلايدۇ.
11) بەشىنچى ئورۇندا، ديان برامىت
12) دېيىلگەن ديان برامىتىنى ئورۇن-
13) لايدۇ. ئالتىنچى ئورۇندا، پراتيا
14) برامىت دېيىلگەن ئەقىل - بىلىم
15) برامىتىنى ئورۇنلايدۇ.
16) يەتتىنچى ئورۇندا، ئۇپايا برامىت دېيىلگەن
17) ئامال - چارە برامىتىنى ئورۇنلايدۇ.
18) سەككىزىنچى ئورۇندا، پرانىدى
19) برامىت دېيىلگەن قۇت تىلەش برامىتىنى
20) ئورۇنلايدۇ. توققۇزىنچى
21) ئورۇندا بالى برامىت دېيىلگەن كۈچ - قۇدرەت
22) برامىتىنى ئورۇنلايدۇ. ئونىنچى
23) ئورۇندا، كىرتىئا ئانۇستانا
24) ئىنىنان برامىت دېيىلگەن پۈتكەن، پىشقان
25) ئەقىل - بىلىم برامىتىنى

IV. 64a (noom törtünch tört yitmish)

ئا (ياپراق) تۆتىنچى ئاتمىش تۆتىنچى (تۇپلەم) تۆتىنچى

323. 1) qatïghlanurlar. yana ymä bodistw-
2) lar bashtïnqï orunqa köngül örit-
3) mishlärintä soqanchïgh ärdini atlgh
4) samati dyanïgh öritürlär. ikinti
5) orunqa köngül öritmishlärintä
6) säwiklig bolmaq atlgh samati dyanïgh
7) öritürlär. üchünch orunqa köngül
8) öritmishlärintä bilgä biliklig
9) yula yorughïn yalïtrïdachï atlgh samati

323. 1) ئورۇنلايدۇ. يەنە بودىساتۋالار
2) بىرىنچى ئورۇنغا كۆڭۈل تىكلىگەندە،
3) چىرايلىق ئەردىنى ئاتلىق
4) ساماتى ديانىنى تىكلەيدۇ. ئىككىنچى
5) ئورۇنغا كۆڭۈل تىكلىگەندە،
6) سۆيۈملۈك بولماق ساماتى ديانىنى
7) تىكلەيدۇ. ئۈچىنچى ئورۇنغا كۆڭۈل
8) تىكلىگەندە، ئەقىل - بىلىملىك
9) مەشئەل يورۇقىنى پارقىراتقۇچى ئاتلىق ساماتى

10) dyanïgh öritürlär. törtünch orun-
11) qa köngül öritmishlärintä äwrilinchsiz
12) bolmaq atlgh samati dyanïgh öritür-
13) lär. bishinch orunqa köngül örit-
14) mishlärintä ärdini chächäk atlgh samati
15) dyanïgh öritürlär. altïnch orunqa
16) köngül öritmishlärintä kün tägri
17) mandalitäg tägirmi yruq atlgh
18) samati dyanïgh öritürlär.
19) yitinch orunqa köngül öritmish-
20) lärintä qut kösüshüg köngül iyin
21) qanturtachï atlgh samati dyanïgh öri-
22) türlär. säkzinch orunqa köngül
23) öritmishlärintä tanuqlamaqïn yügärü
24) turqurtachï atlgh samati dyanïgh öri-
25) türlär.

10) دىيانىنى تىكلەيدۇ. تۆتىنچى ئورۇنغا
11) كۆڭۈل تىكلىگەندە، تەۋرىمەيدىغان
12) بولماق ئاتلىق ساماتى دىيانىنى تىك-
13) لەيدۇ. بەشىنچى ئورۇنغا كۆڭۈل
14) تىكلىگەندە، ئەردىنى گۈل ئاتلىق ساماتى
15) دىيانىنى تىكلەيدۇ. ئالتىنچى ئورۇنغا
16) كۆڭۈل تىكلىگەندە، كۈن تەڭرى
17) ماندالىدەك يۇمىلاق يورۇق ئاتلىق
18) ساماتى دىيانىنى تىكلەيدۇ.
19) يەتتىنچى ئورۇنغا كۆڭۈل تىكلىگەندە
20) قۇت تىلىكىنى كۆڭۈل ئارزۇسى بويىچە
21) قاندۇرۇش ئاتلىق ساماتى دىيانىنى
22) تىكلەيدۇ. سەككىزىنچى ئورۇنغا كۆڭۈل
23) تىكلىگەندە، گۇۋاھلىق بېرىشنى ئالدىن
24) تۇرغۇزغۇچى ئاتلىق ساماتى دىيانىنى تىك-
25) لەيدۇ.

IV. 64b

324. 1) toquzunch orunqa köngül örit-
2) mishlärintä bilgä bilik aghïlïq
3) atlgh samati dyanïgh öritürlär.
4) onunch orunqa köngül öritmish-
5) lärintä tölükin qatïghlanmaq atlgh
6) samati dyanïgh öritürlär.
7) taqï ymä bodistwlar mxasatwlar
8) pradamabumi atlgh bashtïnqï orunta
9) ädgü ädrämläri tayaqï atlgh drni nom-
10) ugh bulurlar. tuyudiyabumi atlgh ikin-
11) ti orunta inchip mängiligin ärmäk
12) atlgh drni nomugh bulurlar. tirdiya-
13) bumi atlgh üchünch orunta yigitinchsiz
14) küch atlgh drni nomugh bulurlar. chatur-
15) tabumi atlgh törtünch orunta ulugh asïgh
16) tusu qïlmaq atlgh drni nomugh bulurlar.
17) panchamabumi atlgh bisinch orunta adrugh
18) adrugh ädgü ärdämlärig itilmish atlgh
19) drni nomugh bulurlar. shashtamabumi
20) atlgh altïnch orunta tolu tükäl bilgä

ب

324. 1) توققۇزىنچى ئورۇنغا كۆڭۈل تىك-
2) لىگەندە، ئەقىل - بىلىم خەزىنىسى
3) ئاتلىق ساماتى دىيانىنى تىكلەيدۇ.
4) ئونىنچى ئورۇنغا كۆڭۈل تىكلىگەندە،
5) جاسارەت كۆرسەتمەك ئاتلىق
6) ساماتى دىيانىنى تىكلەيدۇ.
7) يەنە بودىساتۋالار، ماھاساتۋالار،
8) پرادامابۇمى ئاتلىق بىرىنچى ئورۇندا،
9) ئەزگۈ پەزىلەتلەر تايانچۇقى ئاتلىق دارنى نومغا
10) ئېرىشىدۇ. تۇيۇدىيابۇمى ئاتلىق ئىككىنچى
11) ئورۇندا، تىنچ - شادلىق بولماق
12) ئاتلىق دارنى نومغا ئېرىشىدۇ. تىردىيا-
13) بۇمى ئاتلىق ئۈچىنچى ئورۇندا، يەڭگىلى بولمايدىغان
14) كۈچ ئاتلىق دارنى نومغا ئېرىشىدۇ. چاتۇر-
15) تابۇمى ئاتلىق تۆتىنچى ئورۇندا، ئۇلۇغ پايدا-
16) مەنپەئەت يەتكۈزمەك ئاتلىق دارنى نومغا ئېرىشىدۇ.
17) پانچامابۇمى ئاتلىق بەشىنچى ئورۇندا خىلمۇ
18) خىل ئەزگۈ پەزىلەتلەر بىلەن بېزەلگەن ئاتلىق
19) دارنى نومغا ئېرىشىدۇ. شاشتامابۇمى
20) ئاتلىق ئالتىنچى ئورۇندا، تولۇق - يېتۇك ئەقىل-

21) bilik atlgh drni nomugh bulurlar.
22) shaptamabumi atlgh yitinch orunta
23) yig nomlarta yorïmaq atlgh drni nom-
24) ugh bulurlar. ashtamabumi atlgh
25) säkzinch orunta alqïnchsïz

21) بىلىم ئاتلىق دارنى نومغا ئېرىشىدۇ.
22) شاپتامابۇمى ئاتلىق يەتتىنچى ئورۇندا،
23) ياخشى نوملار بويىچە يول تۇتماق ئاتلىق دارنى
24) نومغا ئېرىشىدۇ. ئاشتامابۇمى ئاتلىق
25) سەككىزىنچى ئورۇندا، تۈگىمەيدىغان

IV. 65a (noom törtünch bish yitinch)

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئاتمىش بەشىنچى (ياپراق) ئا

325. 1) aghïlïq atlgh drni nomugh bulurlar.
2) uwamabumi atlgh toquzunch orun-
3) ta ülgüsüz bashlaghlïgh atlgh drni
4) nomugh bulurlar. tashamabumi atlgh
5) onunch orunta wzir taghïgh sïdachï
6) atlgh drni nomugh bulurlar. tüzün-
7) lär oghlïya. bashtïnqï orunta bulghuluq
8) ädgü ädrämlär tayaqï atlgh
9) drni nom bu ärür: tadinta burana manu
10) rati tuxu tuxu tuxu yaya suryu
11) prabasa danti yaya chabtira atiyu
12) danti tabati uruksana tanta pra
13) sarana kuru swaxa. bu drnïgh öngrä
14) ärtmish ödki bir käng ögüzdäki
15) qum sanïncha burxanlar bashtïnqï orun-
16) taqï bodistwlarïgh köyü közätü tutqa-
17) lï nomlayu yrlïqadïlar. anïn
18) kim qayu tïnlghlar bu drni nomugh tutsar-
19) lar sözläsärlär ötrü bars irbiz
20) arslan böridä ulatï qadïr
21) yawlagh käyiklär adasïntïn yaghï
22) yawlagh yik ichkäklär kishli kishi
23) ärmäslidä ulatï tïnlghlar adasïn-
24) tïn yaghï yawlagh adasïntïn ada tuda

325 .1) خەزىنە ئاتلىق دارنى نومغا ئېرىشىدۇ.
2) ئۇۋامابۇمى ئاتلىق توققۇزىنچى ئورۇندا،
3) چەكسىز مۇھىم ئاتلىق دارنى
4) نومغا ئېرىشىدۇ. تاشامابۇمى ئاتلىق
5) ئونىنچى ئورۇندا، ئالماسلىق تاغنى ۋەيران قىلغۇچى
6) ئاتلىق دارنى نومغا ئېرىشىدۇ. ئېسىللار
7) ئوغلى، بىرىنچى ئورۇندا ئېرىشىدىغان
8) ئەزگۈ پەزىلەتلەر يۆلەنچۈكى ئاتلىق
9) دارنى نوم بۇدۇر: تادىنتا بۇرانامانۇ
10) راتى تۇخۇ تۇخۇ تۇخۇ يايا سۇريا
11) پراباسا دانتى يايا چانتىرا ئاتىيۇ
12) دانتى تاباتى ئۇرۇكسانا تانتا پرا
13) سارانا كۇرۇسۋاخا. بۇ دارنىنى بۇرۇن
14) ئۆتكەن زاماندىكى بىر كەڭ دەريادىكى
15) قۇملار سانىدەك بۇرخانلار بىرىنچى ئورۇندىكى
16) بودىساتۋالارنىڭ ئاسراپ كۆيۈپ تۇتۇشىغا
17) يارلىق قىلغان. شۇڭلاشقا
18) قايسىبىر جانلىق بۇ دارنى نومنى ساقلىسا،
19) شەرھلىسە، ئاندىن يىلپىز،
20) ئارسلان، بۆرى قاتارلىق ۋەھشىي،
21) ياۋۇز هايۋانلار ئاپىتىدىن، يامان دۈشمەن
22) جىن ـ شەيتان، ئىنسان ۋە ئىنسان
23) ئەمەس قاتارلىق جانلىقلارنىڭ ئاپىتىدىن
24) ياۋۇز ياۋنىڭ ئاپىتىدىن، بالا ـ قازا

IV. 65b

ب

326. 1) adasïntïn yala yangqu adasïntïn
2) bu bish türlüg adalartïn qorqïnchlar-
3) tïn ozar qutrulur. bashtïnqï
4) orunugh unïtmaqsïz bolur. ikinti

326 .1) ئاپىتىدىن، ئوت ـ يالقۇن ئاپىتىدىن ئىبارەت
2) بۇ بەش تۈرلۈك ئاپەتتىن، قورقۇنچتىن
3) قۇتۇلىدۇ، خالى بولىدۇ. بىرىنچى
4) ئورۇننى ئۇنتۇمايدىغان بولىدۇ. ئىككىنچى

5) orunta bulghuluq inchin mängin ärmäk
6) atlgh drni nom bu ärür. tadinta
7) urusu urusu ari ari chili chili
8) urusura suranan santu santu
9) urusu ari xuru swaxa.
10) bu drni nomugh öngrä ärtmish ödki iki käng
11) ögüzdäki qum sanïncha burxanlar ikin-
12) ti oruntaqï bodistwlarïgh köyü közätü
13) tutqalï nomlayu yrlïqadïlar. anïn
14) kim qayu tïnlghlar bu drni nomugh tutsar-
15) lar sözläsärlär ötrü bars irbiz
16) arslan böridä ulatï qadïr yawlagh
17) käyiklär adasïntn yaghï yawlagh yäk ichkäklär

18) kishili kishi ärmäslidä
19) ulatï tïnlghlar adasïntïn yaghï yawl-
20) agh adasïntïn ada tuda adasïntïn yala
21) yangqu adasïntïn bu bish türlüg ada-
22) lartïn qorqïnchlartïn ozar qutrulur.
23) ikinti orunugh unatmaqsïz bolur.

24) üchünch orunta bulghuluq yigä-
25) tinchsiz küch atlgh drni nom bu ärür.

5) ئورۇندا ئېرىشىدىغان تىنچ ـ شادلىق بولماق
6) ئاتلىق دارنى نوم بۇدۇر: تادىنتا
7) ئۇرۇسۇ ئۇرۇسۇ ئارى ئارى چىلى چىلى
8) ئۇرۇسۇرا سۇرانان سانتۇ سانتۇ
9) ئۇرۇسۇ ئارى خۇرۇ سۋاخا
10) بۇ دارنى[178] نومنى بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى ئىككى كەڭ
11) دەريادىكى قۇملار سانىدەك بۇرخانلار ئىككىنچى
12) ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارنىڭ ئاسراپ ـ كۆيۈپ
13) ساقلىشىغا يارلىق قىلغان.
14) قايسىبىر جانلىق بۇ دارنى نومنى ساقلىسا،
15) شەرھلىسە، ئاندىن يىلپىز،
16) ئارسلان، بۆرى قاتارلىق ياۋۇز، ۋەھشىي
17) هايۋانلارنىڭ ئاپىتىدىن، يامان دۇشمەن جىن ـ
شەيتانلارنىڭ
18) ئىنسان ۋە ئىنسان ئەمەس
19) قاتارلىق جانلىقلارنىڭ ئاپىتىدىن، ياۋۇز
20) ياۋ ئاپىتىدىن، بالا ـ قازا ئاپىتىدىن، ئوت ـ
21) يانغۇن ئاپىتىدىن ئىبارەت بۇ بەش تۈرلۈك
22) ئاپەتتىن، قورقۇنچتىن قۇتۇلىدۇ، خالى بولىدۇ.
23) (بۇنىڭ بىلەن) ئىككىنچى ئورۇننى ئۇنتۇمايدىغان
بولىدۇ.
24) ئۈچىنچى ئورۇندا ئېرىشىدىغان يەڭگىلى
25) بولمايدىغان كۈچ ئاتلىق دارنى نوم بودۇر:

Ⅳ. 66a (noom törtünch altï yitmish)

327. 1) tadtinta tantaki bantaki karati
2) kawrati kwauri tantara swaxa.
3) bu drni nomugh öngrä ärtmish ödki
4) üch käng ögüzdäki qum sanïnga burxan-
5) lar üchünch oruntaqï bodistwlarïgh
6) köyü küzätü tutqalï nomlayu yrlï-
7) qadïlar. anïn kim qayu
8) tïnlghlar bu drni nomugh tutsarlar
9) sözläsärlär ötrü qadïgh yaw-
10) lagh käyiklär adasïntïn yäk ichkäk-
11) lär adasïntïn yaghï yawlagh adasïntïn
12) yala yangqu adasïntïn ada tuda adasïn-
13) tïn bu bish türlüg adalartïn

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئاتمىش ئالتىنچى (ياپراق) ئا

327 .1) تادتىنتا تانتاكى بانتاكى كاراتى
2) كاۋراتى كاۋۇرى تانتارا سۋاخا.
3) بۇ دارنى نومنى بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى
4) ئۈچ كەڭ دەريادىكى قۇم سانىدەك بۇرخان-
5) لار ئۈچىنچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا
6) ئاسراپ ـ كۆيۈپ ساقلاشقا يارلىق
7) قىلغان. شۇڭلاشقا قايسىبىر جانلىق
8) بۇ دارنى نومنى ساقلىسا،
9) شەرھلىسە، ئاندىن ياۋۇز، ۋەھشىي
10) هايۋانلار ئاپىتىدىن، جىن ـ شەيتان-
11) لار ئاپىتىدىن، يامان دۇشمەن ئاپىتىدىن،
12) ئوت ـ يانغۇ ئاپىتىدىن، بالا ـ قازا ئاپىتىدىن
13) ئىبارەت بەش تۈرلۈك تۈرلۈك ئاپەتتىن،

14) qorqïnchlartïn ozar qutrulur. üchünch
15) orunugh unïtmaqsïz bolur. törtünch
16) orunta bulghuluq ulugh asïgh tusu
17) atlgh drni nom bu ärür. tadinta
18) shiri shiri darmini drmini dari
19) darini shiri shirini pasin pasin
20) paswini yandamiti swaxa. bu drni
21) nomugh öngrä ärtmish ödki tört
22) käng ögüzdäki qum sanïnga burxan-
23) lar törtünch oruntaqï bodistwlar-
24) ïgh köyü küzätü tutqalï nomlayu

(14) قورقۇنچتىن قۇتۇلىدۇ، خالى بولىدۇ. ئۇچىنچى
(15) ئورۇننى ئۇنتۇمايدىغان بولىدۇ. تۆتىنچى
(16) ئورۇندا ئېرىشىدىغان ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئەت
(17) ئاتلىق دارنى نوم بۇدۇر: تادىنتا
(18) شىرى شىرى دارمىنى درمىنى دارى
(19) دارىنى شىرى شىرىنى پاسىن پاسىن
(20) پاسۋىنى ياندامىتى سۋاخا. بۇ دارنى
(21) نومنى بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى تۆت
(22) كەڭ دەريادىكى قۇم سانىدەك بۇرخان-
(23) لار تۆتىنچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا
(24) ئاسىراپ - كۆيۈپ ساقلاشقا

IV. 66b

328. 1) yrlïqadïlar. anïn kim qayu tïnlgh-
2) lar bu drni nomugh tutsarlar söz-
3) läsär(sär) ötrü bish türlüg adalar-
4) tïn qorqïnchlartïn ozar qutrulur.
5) törtünch orunugh unïtmaqsïz bolur.
6) bishinch orunta bulghuluq adrugh adrugh
7) ädgü ädrämlärin itilmïsh atlgh drni
8) nom bu ärür. tadinta xari
9) xarini chiri chirini karamani sangra
10) pramani sama santi chamtari
11) ..... mtiri mutani suyawambuyi, swaxa.
12) bu drni nomugh öngrä ärtmish ödki bish
13) käng ögüzdäki qum sanïncha burxanlar
14) bishinch oruntaqï bodistwlarïgh köyü
15) küzätü tutqalï nomlayu yrlïqadachï-
16) lar. anïn kim qayu tïnlghlar bu drni
17) nomugh tutsarlar sözläsärlär, qltï
18) öngräki bish türlüg adalar-
19) tïn qorqïnchlartïn ozar qutrulur.
20) bishinch orunugh unïtmaqsïz bolur.
21) altïnch orunta bulghuluq tolu
22) tükäl bilgä bilig atlgh drni nom bu
23) ärür. tadinta wituri wituri mara-
24) ni kari kari wituraanti uru
25) uru uru uru churu churu duru duru

ب

(1.328) يارلىق قىلغان. شۇڭلاشقا قايسىبىر
(2) جانلىق بۇ دارنى نومنى ساقلىسا، شەر -
(3) ھلىسە، ئاندىن بەش تۈرلۈك ئاپەتتىن
(4) قورقۇنچتىن قۇتۇلىدۇ، خالى بولىدۇ.
(5) تۆتىنچى ئورۇننى ئۇنتۇمايدىغان بولىدۇ.
(6) بەشىنچى ئورۇندا ئېرىشىدىغان خىلمۇ خىل
(7) ئەزگۈ پەزىلەتلەر بىلەن بېزەلگەن ئاتلىق دارنى
(8) نوم بۇدۇر: تادىنتا خارى
(9) خارىنى چىرى چىرىنى كارامانى ساڭرا
(10) پرامانى ساما سانتى چامتارى
(11) ......مترى مۇتانى سۇياۋامبۇيى سۋاخا.
(12) بۇ دارنى نومنى بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى بەش
(13) كەڭ دەريادىكى قۇملار سانىدەك بۇرخانلار
(14) بەشىنچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا ئاسراپ -
(15) كۆيۈپ ساقلاشقا يارلىق قىلغان.
(16) شۇڭلاشقا قايسىبىر جانلىق بۇ دارنى
(17) نومنى ساقلىسا، شەرھلىسە، ئۇ چاغدا
(18) يۇقىرىقى بەش تۈرلۈك ئاپەتتىن،
(19) قورقۇنچتىن قۇتۇلىدۇ، خالى بولىدۇ.
(20) بەشىنچى ئورۇننى ئۇنتۇمايدىغان بولىدۇ.
(21) ئالتىنچى ئورۇندا ئېرىشىدىغان تولۇق -
(22) يېتۈك ئەقىل - بىلىم ئاتلىق دارنى نوم بۇ -
(23) دۇر: تادىنتا ۋىتۇرى ۋىتۇرى مارا -
(24) نى كارى كارى ۋىتۇرائانتى ئۇرۇ
(25) ئۇرۇ ئۇرۇ ئۇرۇ چۇرۇ چۇرۇ دۇرۇ دۇرۇ

IV. 67a (noom törtünch yiti yitmish)

329. 1) paysachia barisu suwasti sirin
2) sadwaranch sidiratu mantura padani swaxa
3) bu drni nomugh öngrä ärtmish ödki
4) altï käng ögüzdäki qum sanïncha
5) burxanlar altïnch oruntaqï bodistw-
6) larïgh köyu közätü tutqalï nomlayu yrlïqadï-
7) lar. anïn kim qayu tïnlghlar bu
8) drni nomugh tutsarlar sözläsärlär
9) öngräki bish türlüg adalartïn qor-
10) qïnchlartïn ozup qutrulup altïnch orun-
11) ugh unïtmaqsïz bolur. yitinch orunta
12) bolghuluq yig nomlarta yorïmaq atlgh drni
13) nom bu ärür. tadinta chaxi chaxa
14) chaxa chaxaru chawruki yawruki amirta
15) uwani bari sari wirudaki maruwadi
16) yanidikika binda yawrani amirdaki
17) muxachuyu swaxa. bu drni nomugh
18) öngrä ärtmish ödki yiti käng
19) ögüz ichintäki qum sanïncha burxanlar yitinch
20) oruntaqï bodistwlarïgh köyü küzätü
21) tutqalï nomlayu yrlïqadïlar. anïn
22) kim qayu tïnlghlar bu drni nomugh tutsarlar
23) sözläsärlär, qltï öngräkitäg
24) bish türlüg adalartïn

تۆتىچى (تۇپلەم) ئاتمىش يەتتىنچى (ياپراق) ئا

329.1) پايساچىئا بارىسۇ سۇۋاستى سىرىن
2) سادۋارانچ سىدىراتۇ مانتۇرا پادانى سۋاخا.
3) بۇ دارنى نومنى بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى
4) ئالتە كەڭ دەريادىكى قۇم سانىدەك
5) بۇرخانلار ئالتىنچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋا ـ
6) لارغا ئاسراپ ـ كۆيۈپ ساقلاشقا يارلىق
7) قىلغان. شۇڭلاشقا قايسىبىر جانلىق بۇ
8) دارنى نومنى ساقلىسا، شەرھلىسە،
9) يۇقىرىقى بەش تۈرلۈك ئاپەتتىن
10) قورقۇنچتىن قۇتۇلۇپ، خالى بولۇپ ئالتىنچى ئو ـ
11) رۇننى ئۇنتۇمايدىغان بولىدۇ. يەتتىنچى ئورۇندا
12) ئېرىشدىغان ياخشى نوم بويىچە يول تۇتماق ئاتلىق
13) دارنى نوم بۇدۇر: تادىنتا چاخى چاخا
14) چاخا چاخارۇ چاۋرۇكى ياۋرۇكى ئامىرتا
15) ئۇۋانى بارى سارى ۋىرۇداكى مارۇۋادى
16) يانىدىكىكا بىندا ياۋرانى ئامىرداكى
17) مۇخاچۇيۇ سۋاخا. بۇ دارنى نومنى
18) بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى يەتتە كەڭ
19) دەريادىكى قۇم سانىدەك بۇرخانلار يەتتىنچى
20) ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا ئاسراپ ـ كۆيۈپ
21) ساقلاشقا يارلىق قىلغان. شۇڭلاشقا
22) قايسىبىر جانلىق بۇ دارنى نومنى ساقلىسا،
23) شەرھلىسە، ئۇ چاغدا يۇقىرىقىدەك
24) بەش تۈرلۈك ئاپەتتىن

IV. 67b

330. 1) qorqïnchlartïn ozar qutrulurlar. yitinch
2) orunugh unïtmaqsïz bolur. säkzinch
3) orunta bulghuluq alqïnchsïz aghïlïq
4) atlgh drni nom bu ärür. tadinta shiri
5) shiri sharina witi witi kiri kiri
6) xuru xuru churu churu yandamiti swaxa.
7) bu drni nomugh öngrä ärtmish ödki
8) säkiz käng ögüz ichintäki qum sanïncha
9) burxanlar säkzinch oruntaqï bodistw-
10) larïgh köyü küzätü tutqalï nomlayu yrlï-

ب

330.1) قورقۇنچتىن قۇتۇلىدۇ، خالى بولىدۇ. (بۇنىڭ بىلەن)
2) يەتتىنچى ئورۇننى ئۇنتۇمايدىغان بولىدۇ. سەككىزىنچى
3) ئورۇندا ئېرىشىدىغان تۈگىمەس خەزىنە
4) ئاتلىق دارنى نوم بۇدۇر: تادىنتا شىرى
5) شىرى شارىنا ۋىتى ۋىتى كىرى كىرى
6) خۇرۇ خۇرۇ چۇرۇ چۇرۇ ياندامىتى سۋاخا.
7) بۇ دارنى نومنى بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى
8) سەككىز كەڭ دەريا ئىچىدىكى قۇم سانىدەك
9) بۇرخانلار سەككىزىنچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋا ـ
10) لارغا ئاسراپ ـ كۆيۈپ ساقلاشقا يارلىق

11) qadïlar. anïn kim qayu tïnlghlar bu drni
12) nomugh tutsarlar sözläsärlär, öngräki-
13) (täg bi)sh türlüg adalartïn qorqïnch-
14) lartïn ozar qutrulurlar. säkzinch orunugh

15) unïtmaqsïz bolur. toqzunch orunta
16) bulghuluq ülgüsüz bashlaqlïgh atlgh drni
17) nom bu ärür. tadinta xari chandaraki
18) kurimba rati durasi bata bata-
19) si shiri shiri kusiri kisiri karpa
20) siri sawasdi sarin sa tinanacha swaxa.
21) bu drni nomugh öngrä ärtmish ödki
22) toquz käng ögüz ichintäki qum sanïncha
23) burxanlar toquzunch oruntaqï bodi-
24) stwlarïgh köyü közätü tutqalïr üchün nom-
25) layu yrlïqadïlar.

11) قىلغان. شۈڭلاشقا قايسىبىر جانلىق بۇ دارنى
12) نومنى ساقلىسا، شەرھلىسە، يۇقىرىقىدەك
13) بەش تۈرلۈك ئاپەتتىن، قورقۇ-
14) نچتىن قۇتۇلىدۇ، خالى بولىدۇ. (بۇنىڭ بىلەن)
سەككىزىنچى
15) ئورۇننى ئۇنتۇمايدىغان بولىدۇ. توققۇزىنچى ئورۇندا
16) ئېرىشىدىغان چەكسىز مۇھىم ئاتلىق دارنى
17) نوم بۇدۇر: تادىنتا خارى چانداراكى
18) كۇرۇمباراتى دۇراسى باتا باتا-
19) سى شىرى شىرى كۇسىرى كىسىرى كارپا
20) سىرى ساۋاسدى سارىن ساتىناناچا سىۋاخا.
21) بۇ دارنى نومنى بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى
22) توققۇز كەڭ دەريادىكى قۇم سانىدەك
23) بۇرخانلار توققۇزىنچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋا-
24) لارغا ئاسراپ - كۆيۈپ ساقلاش ئۈچۈن
25) يارلىق قىلغان.

Ⅳ. 68a (noom törtünch säkiz yitmish)

331. 1) anïn kim qayu tïnlghlar bu drni nomugh
2) tutsarlar sözläsärlär, öngrä
3) sözlämish bish türlüg adalartïn qorqïnchlartïn
4) ozar qutrulur. toqzunch orunugh unït-
5) maqsïz bolur. onunch orunta
6) bulghuluq wzir taghïgh sïdachï atlgh drni
7) nom bu ärür. tadinta siddi
8) susiddi monchani moksani wimukti
9) amali wimali timili. manggali kiraya-
10) karbi ratankarbi samantabadri
11) sarinarta sakdani manasi mxam......
12) ni archidi amirti arasi wirasi
13) buddi isibuddi arasi wirasi
14) warambi waraxma sinsi burani ba......
15) yanturädi swaxa bu drni nom ärsär,
16) abisik qïlmaqlïgh at mänggäl
17) atlgh padak titir. bu drni nomugh
18) öngrä äritmish ödki on käng ögüz
19) ichintäki qum sanïncha burxanlar
20) onunch oruntaqï bodistwlarïgh köyü

تۆتىنچى (تۇپلەم) ئاتمىش سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

331.1) شۇڭلاشقا قايسىبىر جانلىق بۇ دارنى نومنى
2) ساقلىسا، شەرھلىسە، يۇقىرىدا
3) سۆزلەنگەن بەش تۈرلۈك ئاپەتتىن، قورقۇنچتىن
4) قۇتۇلىدۇ، خالى بولىدۇ. توققۇزىنچى ئورۇننى
5) ئۇنتۇمايدىغان بولىدۇ. ئونىنچى ئورۇندا
6) ئېرىشىدىغان ئالماس تاغنى ۋەيران قىلغۇچى ئاتلىق
7) دارنى نوم بۇدۇر: تادىنتا سىددى
8) سۇسىددى مونچانى موكسانى ۋىمۇكتى
9) ئامالى ۋىمالى تىمىلى ماڭگالى كىرايا-
10) كاربى راتانكاربى سامانتابادرى
11) سارىنارتا ساكدانى ماناسى مخام-..........
12) نى ئارچىدى ئامىرتى ئاراسى ۋىراسى
13) بۇددى ئىسبۇددى ئاراسى ۋىراسى
14) ۋارامبى ۋاراخماسىنسى بۇرانى بۇ ....
15) يانتۇرادى سىۋاخا. بۇ دارنى نوم بولسا،
16) ئىلاھلاشتۇرۇلغان نام، بەخت
17) ئاتلىق قەسىدە دېيىلىدۇ. بۇ دارنى نومنى
18) بۇرۇن ئۆتكەن زاماندىكى ئون كەڭ دەريادىكى
19) قۇم سانىدەك بۇرخانلار
20) ئونىنچى ئورۇندىكى بۇدىساتۋالارغا ئاسراپ -

21) közätü tutqalï nomlayu yrlïqadïlar.
22) anïn kim qayu tïnlghlar bu drni umugh
23) tutsarlar sözläsärlär, bars irbiz
24) arslan böridä ulatï qadïr yawlagh
25) käyiklär adasïntïn yawlagh yäk ichkäklär

21) كۆيۈپ تۈتۈشقا يارلىق قىلغان.
22) شۈڭلاشقا قايسىبىر جانلىق بۇ دارنى نومنى
23) ساقلىسا، شەرھلىسە، بارس، يىلپىز،
24) ئارسلان، بۆرى قاتارلىق ياۋۇز، ۋەھشى
25) ھايۋانلار ئاپىتىدىن، ياۋۇز جىن - شەيتانلار

Ⅳ. 68b

ب

332. 1) adasïntïn kishili kishili ärmäslidä
2) ulatï tïnlghlar adasïntïn üz büz
3) ööch käk tuttachï yaghï yawlagh ada-
4) sïntïn ach qïs qurt qonguz ig kägän

5) adasïntïn yoq qurugh yala yangqu
6) adasïntïn bu bish türlüg adalartïn
7) qorqïnchlartïn ozar qutrulur.
8) aghulugh ada tudalarï barcha
9) öchär ämrilür. onunch orunugh unït-
10) maqsïz bolur tip yrlïqadï.
11) tükäl bilgä tngri tngrisi burxan
12) munchulayu nomlayu yrlïqaduqta
13) ötrü, ol ödün sinxaimita prabang-
14) käri atlgh bodistw bu muntagh saqïnu
15) sözläyü yitinchsiz tütrüm täring
16) yürüklüg nomugh yrlïqïgh äshitü tägi-
17) nip, ötrü olurmïsh orunïntïn örü
18) turup birtin sïngar öng ängin-
19) täki tönïn achïnïp ong tizin chökitip
20) ayasïn qawshurup aghïr ayamaq-
21) ïn töbüsin yirkä tägürüp tngri
22) tngrisi burxan adaqïnta yinchürü
23) töbün yükünüp shlok taqshut inchä
24) tip ötünti. aghïr ayamaqïn

332 .1) ئاپىتىدىن، ئىنسان ۋە ئىنسان ئەمەس
2) قاتارلىق جانلىقلار ئاپىتىدىن، نەپرەت -
3) ئۆچمەنلىك ساقلىغۇچى ياۋۇز دۈشمەنلەر
4) ئاپىتىدىن، ئاچلىق - قىسلىق، قۇرت - قوڭغۇز،
ئاغرىق - سىلاق
5) ئاپىتىدىن، قۇرغاقچىلىق، ئوت - يانغىن
6) ئاپىتىدىن، ئىبارەت بەش تۈرلۈك ئاپەتتىن،
7) قورقۇنچتىن قۇتۇلىدۇ، خالى بولىدۇ.
8) ئوغا - زەھەر بالايىئاپەتلىرىنىڭ ھەممىسى
9) يوقىلىدۇ، تىنچلىنىدۇ. ئونىنچى ئورۇننى ئۇنتۇ -
10) مايدىغان بولىدۇ، دەپ يارلىق قىلدى.
11) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
12) مۇشۇنداق دېگەندىن كېيىن،
13) سىنھا ئىمىتا پراباڭكارى
14) ئاتلىق بودىساتۋا مۇنداق ئويلاپ
15) يەتكۈسىز مەزمۇنلۇق، چوڭقۇر
16) مەنىلىك نوم يارلىقىنى ئاڭلىغاندىن
17) كېيىن، ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە
18) تۇرۇپ، بىردىنلا ئوڭ قولىدىكى
19) تونىنى سېلىپ، ئوڭ تىزى بىلەن تىزلىنىپ
20) ئالىقانلىرىنى جۈپلەپ زور ھۆرمەت بىلەن
21) بېشىنى يەرگە تەگكۈزۈپ، تەڭرىلەر
22) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئايىغىغا باش ئۇرۇپ،
23) يالۋۇرۇپ شېئىر - بېيىت بىلەن مۇنداق
24) دەپ ئۆتۈندى: راتناۋىچىر (سىزگە بولغان) ھۆرمەت -

Ⅳ. 69a (noom törtünch toquz yitmish)

تۆتىنچى (تۈپلەم) ئاتمىش توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

333. 1) ratna wchir yükünügmä yöläsürüksüz-
2) kä. täringtä täring blgüsüz
3) nom tözingä tägmishkä tïnlghlar

333 .1) ئېھتىرامىمىزنى ھېچنېمىگە تەڭلەشتۈرگىلى بولمايدۇ.
2) ناھايىتى چوڭقۇر بەلگىسىز نوم ماھىيىتىگە
3) يەتكەنلىكى ئۈچۈن، جانلىقلار

4) ïchqïnmïsh ärürlär köni bilik
5) uqmaqïgh. yalanguzïn tngrimsiz
6) udunguz ozghalï ozghurqalï. kirtü-
7) din kälmish tngrimä, bilgä bilik-
8) lig közüngüz üzä körü yrlï-
9) qamazsïz birkiä ymä nomnung
10) blgüsin. yana tngrim, köni(nomlugh)
11) yruq yashuq közüngüz üzä qoptïn
12) sïngar körürsiz saqïnghuluqsuz sö(z)-
13) lägülüksüzüg. toghmaqsïz bir nomnung
14) chin tözin ädgüti bilip, öchmäksiz
15) bir nomnung tüpin titrü chïnqaru uqup
16) bular ikägüni tüptüz inchip körmäk-
17) ingiz oghrïnta bultunguz tägkäki üzä-
18) liksiz yig ïduq bu orunqa.
19) toghmaq ölmäk sansarïgh idi ymä
20) artatmadïn, mängü mängi nirwanta. ymä
21) näng särilmädin unanmadin yapshïnmadïn,
22) ikitinki iki tüz tüplärkä, anï
23) üchün tanuqlatïngïz ulughdï inch ök
24) amrïlmaqïgh, kkirligli kkirsizli

4) بىلىمنى توغرا بىلىشتىن
5) ئايرىلغان. يالغۇز تەڭرىم سىزلا،
6) ئۇلارنى قۇتۇلدۇرۇشقا قادىر بولدىڭىز. ھەقىقىيدىن
7) كەلگەن تەڭرىم، ئەقىل ـ بىلىملىك
8) كۆزىڭىز بىلەن يالغۇز سىزلا
9) بىر نوم بەلگىسىنى كۆرمەيسىز.
10) يەنە تەڭرىم، توغرا نوملۇق،
11) يورۇق، نۇرلۇق كۆزىڭىز بىلەن ھەر
12) تەرەپتىكىلەرنى ئويلاپ يەتكۈسىز، سۆزلەپ
تۈگەتكۈسىز ھالدا
13) كۆرىسىز. بارلىققا كەلمەيدىغان نومنىڭ
14) چىن ـ ھەقىقىي ماھىيىتىنى ياخشى بىلىپ،
15) يوقالمايدىغان نومنىڭ تۈپ ـ ماھىيىتىنى ئىنچىكىلەپ
16) تەكشۈرۈپ ئۇقۇپ، بۇ ئىككىسىنى تەڭ كۆرگەنلىكىڭىز
17) سەۋەبىدىن يۈكسەك، ياخشى، مۇقەددەس
18) بۇ ئورۇنغا ئىگە بولۇشقا مۇيەسسەر بولدىڭىز.
19) تۇغۇلۇش، ئۆلۈش سانسارىنى زادى
20) بۇزماستىن، مەڭگۈ شادلىق نىرۋاندىمۇ
21) يەنە چىڭ تۇرۇۋالماستىن، بۇ ئىككى تۈپ ـ
22) ماھىيەتكە يېپىشىۋالمىغاچقا،
23) سىز ئۇلۇغ تىنچ ـ خاتىرجەملىككە
24) ئېرىشتىڭىز. كىرلىك بىلەن كىرسىز

IV. 69b

ب

334. 1) iki türlüg bölüklärig, biltingiz
2) atï kötrülmïsh tngrim, siz bir
3) tatïghlïgh ärtükin, adïrt ötürt
4) körmäkingiz oghrïnta tngrim, anïn
5) tägi yrlïqadïngïz ärtin'gü arïnmaq
6) süzülmäkkä. ulush ulughï tngrimä,
7) uchsüz qïdïqsïz ät'özüngüz üzä
8) birkiä ymä uzik akshar
9) sözläyü yrlïqamadïn, alqu titsi-
10) (lar) tirin quwraqlarïngïznï yana nom-
11) lugh yaghmurïn barchanï toshqurur.
12) tükätürsiz. tngrim, siz körü yrlïqap
13) tïnlgh titmäning blgülärin alqu
14) oghurïn barchanï yoq qurugh tip

334 .1) بۇ ئىككى تۈرلۈك بۆلەكنى بىلدىڭىز.
2) نامى مەشھۇر تەڭرىم، سىز بۇلارنى
3) پەرقلەندۈرۈپ، ئايرىپ
4) بىلگەنلىكىڭىز سەۋەبىدىن، ئىنتايىن
5) پاكىزلانماققا، سۈزۈلمەككە مۇيەسسەر
6) بولدىڭىز. ئەل ـ يۇرتنىڭ ئۇلۇغى تەڭرىم،
7) چەك ـ ئۇچى يوق ئەتئۆزىڭىز بىلەن
8) بىر ئېغىز گەپ ـ سۆزمۇ
9) قىلماي، بارلىق شاگىرت ۋە
10) توپ ـ جامائەتلىرىڭىزنى يەنە نوم
11) يامغۇرى بىلەن ھەممىنى تولۇق
12) قاندۇردىڭىز، تەڭرىم، سىز جان ـ
13) جانىۋارلارنىڭ بەلگە ـ نىشانلىرىنىڭ
14) ھەممىسىنى يوق ـ قۇرۇق دەپ

15) bilip ök inchip alp aghïr ada-
16) lïgh achïgh ämgäklärintin. yana ürük
17) ozatï ara kirü yrlïqap umugh ïnagh
18) bolursiz ämgäkli mängi-
19) li ymä ürlükli ürlüksüzli, inchip
20) mnli mänsizlidä ulatï. öküsh
21) tälim nomlarnïng bir ymä ärmäzin,
22) inchip öngi ymä ärmäzin
23) toghmaqsïzïn ymä ök öchmäksizin
24) ötrü munchulayu tälim öküsh nom
25) yürüklär adïrtïn nomlamaqïngïz iyin

15) بىلگەنلىكىڭىز ئۈچۈن، شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئېغىر
16) جەبرى ـ جاپالىرىنى، ئازابلىرىنى تۈگىتىپ، دائىم
17) ئۇلار ئارىسىغا كىرىپ، جاپا ـ مۇشەققەت بىلەن
18) خۇشال ـ خۇراملىق، مەڭگۈلۈك بىلەن مەڭگۈسىزلىك،
19) شۇنداقلا مەنلىك بىلەن مەنسىزلىك قاتارلىقلاردا
20) يار ـ يۆلەك، ئۈمىد ـ ئىشەنچ بولىسىز.
21) نۇرغۇن نوملارنىڭ بىر ئەمەسلىكىنى،
22) شۇنداقلا باشقىمۇ ئەمەسلىكىنى،
23) ئۇلارنىڭ بارلىققا كەلمەيدىغانلىقىنى، يوقال ـ
24) مايدىغانلىقىنى، شۇنداق قىلىپ مۇنداق كۆپ
25) نوم مەنىلىرىنىڭ پەرق ـ ئايرىمىسىنى ئىزاھلىرىڭىز بىلەن

IV. 70a (noom törtünch ulush yitmish)

تۆتىنچى (تۇپلەم) يەتمىشىنچى (ياپراق) ئا

335. 1) acha adïra uqïtursïz, anchulayu
2) oq qltï tagh qïsïl yangqusï täg-
3) in yalanguzïn tngrim siz ymä
4) udunguz bilgäli uqqali. nom tözin-
5) tä inchip yoq titir adïrmaq öd-
6) ürmäk, anï üchün birtä adïn öngi
7) kölün'gü yoq titir täk tïnlgh-
8) larïgh ozghuru qutqaru yrlïqaghalïr
9) udun. anïn öngi adïrïp ödürüp
10) üch tip yrlïqadïngïz tngrim tip
11) shlok taqshutïn munchulayu (tip)
12) ötünti. ol ödün
13) ulugh ärklig äzrua tngri ötrü
14) kntü olurmïsh orununtïn örü turup
15) birtin sïngar ong angïntäki ton-
16) ïn achïp ong tizin chökitip
17) ayasïn qawshurup aghïr ayamaqïn
18) töpüsin yirkä tägürüp tngri
19) tngrisi burxan adaghïnta yinchürü
20) böpün yükünüp tngri tngrisi burxan-
21) qa inchä tip ötünti. atï
22) kötürülmish ayaqqa tägimlig tngrim
23) bu altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
24) qopta kötrülmish nom iliki atlgh

335 .1) كەڭ ـ كۇشادە ئېچىپ ـ يېشىپ ئۇقتۇرىسىز،
شۇنداق قىلىپ
2) خۇددى تاغ ـ جىلغىدىكى ئەكس سادادەك يەقەت
3) سىز يالغۇزلا بۇلارنى بىلىشكە، ئۇقۇشقا
4) قادىر بولدىڭىز. نوم ماھىيىتىدە مۇنداق
5) ئايرىش، پەرقلەندۈرۈش يوق دېيىلىدۇ.
6) شۇڭلاشقا جانلىقلارنى قۇتقۇزىدىغان،
7) ئازاد قىلىدىغان بۇندىن
8) باشقا يەنە ھارۋا يوق دېيىلىدۇ.
9) شۇنىڭ ئۈچۈن سىز ئايرىپ، پەرقلەندۈرۈپ
10) ئۈچ دەپ يارلىق قىلدىڭىز تەڭرىم، دەپ
11) مەدھىيە ـ قەسىدە ئوقۇپ شۇنداق
12) ئۆتۈندى. بۇ چاغدا
13) ئۇلۇغ، قۇدرەتلىك ئەۋلىيا تەڭرى ئاندىن
14) ئۆزى ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە تۇرۇپ،
15) بىردىنلا ئوڭ قولىنىڭ تونىنى
16) ئېچىپ، ئوڭ تىزى بىلەن تىزلىنىپ
17) ئالىقانلىرىنى بىر ـ بىرىگە جۈپلەپ ھۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلەن
18) باش ئۇرۇپ تەڭرىلەر
19) تەڭرىسى بۇرخان ئايىغىغا باش قويۇپ
20) يۈكۈنۈپ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا
21) مۇنداق دەپ ئۆتۈندى: نامى
22) ئۇلۇغ ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
23) بۇ ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق
24) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق

336. 1) nom ärdini ärtin'gü tanglaghuluq mungad-
2) ghuluq alp tänglägülük alp ülgü-
3) lägülük bashtïnqï ortunqï adaqtaqï
4) ädgüläringä tükällig üziki yörük-
5) i üzlünchülüg burxanlar ädgüsingä
6) tolu tükäl qïlghalï udachï titir. anïn
7) kim qayu tïnlghlar bu nom ärdinig tutsar-
8) lar täginsärlär, ol yalanguqlar
9) ötrü alqu burxanlarqa utlï säwinch
10) täginmish bulghaylar tngrim tip ötünti.
11) äzrua tngrining bu ötükin äshidü
12) yrlïqap ötrü tükäl bilgä tngri
13) tngrisi burxan äzrua tngrigä inchä
14) tip yarlïqadï: antagh ol antagh ol
15) ulugh äzruaya, qltï sn ötünmish-
16) täg birük kim qayu tïnlghlar bu nom
17) ärdinig boshghunsar tutsar oqïsar nom-
18) lasar, süzüg kirtkünch köngülin
19) tïnglasar äshitsärlär, ötrü ol
20) tïnlghlar üzäliksiz üstünki yig
21) köni tüz tuymaq atlgh burxan qutïnga
22) aghïnchsïz äwrilinchsiz bulghaylar. nä
23) üchün tip tisär, ulugh äzruaya,
24) bu nom ärdini äwrilinchsiz oruntaqï
25) bodistwlarnïng yig bashtïnqï ädgü

336. 1) نوم ئەردىنى ئىنتايىن ھەيران قالارلىق،
2) تەڭدىشى يوق، ئۆلچەش قىيىن،
3) دەسلەپكى، ئوتتۇرىقى، ئاخىرقى
4) ئەزگۈلۈكلىرىگە تۈگەل مەزمۇنلار بىلەن
5) توشقان، بۇرخانلار ئەزگۈسىگە
6) تولۇپ تاشقانىكەن.
7) شۇڭلاشقا، قايسى جانلىقلار بۇ نوم ئەردىنىگە
8) ئېرىشسە ۋە ئۇنى ساقلىسا، بۇ ئىنسانلار
9) بارلىق بۇرخانلارغا ئالقىش - سۆيۈنۈش
10) كەلتۈرەلەيدۇ، تەڭرىم دەپ ئۆتۈندى.
11) ئەۋلىيا تەڭرىنىڭ بۇ ئۆتۈنچىسىنى ئاڭلىغاندىن
12) كېيىن، ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
13) تەڭرىسى بۇرخان ئەۋلىيا تەڭرىگە مۇنداق
14) دەپ يارلىقادى: شۇنداقتۇر، شۇنداقتۇر،
15) ئۇلۇغ ئەۋلىيا، خۇددى سەن دېگەندەك
16) قايسى جانلىقلار بۇ نوم
17) ئەردىنىنى ئۆگەنسە، ساقلىسا، ئوقۇسا، سۆز-
18) لىسە، سۈزۈك، سادىق كۆڭۈل بىلەن
19) تىڭلىسا، ئاڭلىسا، ئۇ ھالدا بۇ
20) جانلىقلار ئىنتايىن يۈكسەك، ياخشى
21) توغرا تۈز تۇيماق ئاتلىق بۇرخان قۇتىغا
22) تەۋرىمەي تۇرۇپ ئېرىشىدۇ. نېمە
23) ئۈچۈن دېگەندە، ئۇلۇغ ئەۋلىيا،
24) بۇ نوم ئەردىنىنى تەۋرىمەس ئورۇندىكى
25) بودىساتۋالارنىڭ ياخشى، ئالدىنقى، ئەزگۈ

IV. 71a (noom törtünch bir käkiz on)

337. 1) yïltïzlïgh uruqlarïn bütürtächi bïsh-
2) urtachï qamagh nomlarnïng iliki
3) qanï qamaghda bashtïnqï nomlugh
4) tamgha ärür. anï üchün bu nom
5) ärdinig boshghunmïsh tutmïsh äshitmish
6) tïnglamïsh krgäk. ulugh äzruaya
7) birük kim qayu tïnlghlar öngrä az-
8) unlarta burxanlarqa yaqïn tapïn-
9) maduq ärsärlär, asu ymä nomlugh sasïnta(ädgü)

تۆتىنچى (تۈپلەم) يەتمىش بىرىنچى (ياپراق) ئا

337. 1) يىلتىزلىق ئۇرۇقلىرى بىلەن پۈتۈلگەن، پى-
2) شۇرۇلغان بارلىق نوملارنىڭ پادىشاھى،
3) خانى، ھەممىدىن ئالدىدا تۇرىدىغان نوم
4) تامغىسىدۇر. شۇڭلاشقا بۇ نوم
5) ئەردىنىنى ئۆگىنىش، ساقلاش، تىڭلاش،
6) ئاڭلاش كېرەك. ئۇلۇغ ئەۋلىيا،
7) ئەگەر قايسى جانلىق بۇرۇنقى زا-
8) مانلاردا بۇرخانلارغا يېقىنلاشمىغان
9) بولسا، ياكى نوم تەربىيىسىدە ئەزگۈ

10) yïltïzlïgh uruq tarïq sachmaduq t(arï-)
11) maduq bütürmäyük bïshurmayuq ärsärlär,
12) ötrü ol tïnlghlar bu soqanchïgh tatï(ghlïgh)
13) nom ärdinig süzüg kirtkünch köngülin
14) äshitkäli yinchkä täring yürüklärin köngül-
15) läringä kigürkäli umazlar. anïn sü-
16) süg kirtkünch köngüllüg tüzünlär,
17) tüzünlär qïzï bu ärdinig äshitkä-
18) li tïnglaghalï ögrätig qïlmïsh-
19) läri krgäk. birük bu nom ärdinig süz-
20) üg köngülin äshitsär tïnglasar qop
21) tsuy irinchü aghïr ayïgh qïlïnch adasï
22) öchär alqïnur. bashtïnqï yig arïn-
23) maqïn bulur. azun azunta burxanlarïgh
24) tüshär, ädgü ädgü ögli yolchï yirchi

10) يىلتىزلىق ئۇرۇق ـ دان چاچمىغان،
11) تېرىمىغان، پۈتتۈرمىگەن، پىشۇرمىغان بولسا،
12) بۇ جانلىقلار بۇ ئاجايىپ تېتىملىق
13) نوم ئەردىنىنى سۈزۈك، سادىق كۆڭۈل بىلەن
14) ئاڭلاشقا، (ئۇنىڭ) ئىنچىكە، چوڭقۇر مەنىلىرىنى كۆ ـ
15) ڭۈللىرىگە پۈكۈشكە مۇيەسسەر بولالمايدۇ. شۇڭلاشقا
16) سۈزۈك، سادىق كۆڭۈللۈك ئېسىللار ئوغلى،
17) ئېسىللار قىزى بۇ ئەردىنىنى ئاڭلاشقا،
18) تىڭلاشقا، ئۆگىنىشكە ئىنتىلىشلىرى
19) كېرەك. ئەگەر بۇ نوم ئەردىنىنى سۈ ـ
20) زۈك كۆڭۈل بىلەن ئاڭلىسا، تىڭلىسا، كۆپ
21) گۇناھ ـ جىنايەتلىرى، ئەسكى قىلمىشلىرىنىڭ بالايى ـ
22) ئاپەتلىرى ئۆچىدۇ، تۈگەيدۇ، ئالدىنقى، ياخشى
23) پاكىزلىققا ئېرىشىدۇ، ۋاقتى ـ ۋاقتىدا بۇرخانلارنى
24) كۆرۈپ تۇرىدۇ، ياخشى نىيەتلىك يېتەكچى

IV. 71b

ب

338. 1) bilgälär birlä soqushur. ürük
2) uzatï ädgü nomlarïgh äshitü aghïnch-
3) sïz äwrilinchsïz orunta turup bu muntagh
4) yig adrugh drni nomlarïgh biltächi bolur.
5) inchä qltï alqïnmaqsïz äksümäksiz
6) ädgü ädrämlärig üntürtächi taluy ögüz
7) tamgha atlgh drni nom, alqïnmaqsïz isilmäksiz
8) tïnlgh köngülin ärigin ötkürü
9) (köni) saw söz atlgh drni nom, alqïn-
10) (maq)sïz isilmäksiz kün tngri tilgänitäg
11) kkirsiz (arïgh) yruq yaltrïgh atlgh drni nom, alqïn-
12) (maq)sïz isilmäksiz tolun ay tngri
13) (yr)uqlugh atlgh drni nom, alqïn(maq)sïz
14) isilmäksiz nizwani qadghularïgh käyip
15) ädgü ädrämlärig uqïttachï atlgh drni
16) nom, alqïnmaqsïz isilmäksiz wzir tagh-
17) ïgh sïdachï atlgh drni nom, alqïnmaqsïz
18) isilmäksiz kirtü sawïgh ötkürtächi
19) nomlugh ün atlgh drni nom, alqïnmaq-
20) sïz isilmäksiz kök qalïqtäg kkirsiz arïgh köngül
21) yorïqïnïng tamghasï atlgh drni nom,

338 .1) بىلگەلەرگە ئۇچرايدۇ. دائىم
2) ئەزگۈ نوملارنى ئاڭلاپ، تەۋرىمەس
3) ئورۇندا تۇرۇپ، مۇنداق
4) ياخشى، ئاجايىپ دارنى نوملارنى بىلىدىغان بولىدۇ.
5) شۇنداق قىلىپ تۈگىمەيدىغان، ئۆكسۈمەيدىغان
6) ئەزگۈ پەزىلەتلەرنى ئۇندۇرىدىغان دېڭىز ـ ئوكيان
7) تامغىسى ئاتلىق دارنى نوم، تۈگىمەيدىغان، ئازلىمايدىغان
8) جانلىق كۆڭلىگە، ھەرىكىتىگە بارىدىغان
9) توغرا گەپ ـ سۆز ئاتلىق دارنى نوم، تۈگىمەي ـ
10) دىغان، ئازلىمايدىغان كۈن تەڭرى چاقىدەك
11) كىرسىز، پاكىز، نۇرلۇق، يالتىراق ئاتلىق دارنى نوم،
12) تۈگىمەيدىغان، ئازلىمايدىغان تولۇن ئاي تەڭرى
13) يورۇقلۇق ئاتلىق دارنى نوم، تۈگىمەيدىغان،
14) ئازلىمايدىغان نىزۋانى قايغۇلىرىنى يوقىتىپ،
15) ئەزگۈ پەزىلەتلەرنى ئۇقتۇرىدىغان ئاتلىق دارنى
16) نوم، تۈگىمەيدىغان، ئازلىمايدىغان ئالماس
17) تېغىنى بۇزغۇچى ئاتلىق دارنى نوم، تۈگىمەيدىغان،
18) ئازلىمايدىغان راست سۆزگە يەتكۈزىدىغان
19) نوم ئۈنى ئاتلىق دارنى نوم، تۈگىمەيدىغان،
20) ئازلىمايدىغان كۆك ئاسماندەك كىرسىز، پاكىز كۆڭۈل
21) ھەرىكىتىنىڭ تامغىسى ئاتلىق دارنى نوم،

22) alqïnmaqsïz isilmäksiz uchsuz qïdïqsïz
23) burxanlar ät'özin blgürtächi atlgh
24) drni nom, alqïnmaqsïz isilmäksiz alqu
25) nomlarnïng tutruqï atlgh drni nom,

22) تۈگىمەيدىغان، ئازلىمايدىغان ئۇچسىز ـ قىرسىز
23) بۇرخانلار ئەتئۆزىنى كۆرسەتكۈچى ئاتلىق
24) دارنى نوم، تۈگىمەيدىغان، ئازلىمايدىغان بارلىق
25) نوملارنىڭ تۇتقۇسى ئاتلىق دارنى نوم،

IV. 72a (noom törtünch iki säkiz on)

339. 1) bu titir nom ärdini küchintä
2) kin kin azunlarta bolghuluq büt-
3) ürgülük drni nomlar. birük kim kayu
4) tüzünlär qutlughlar nächädä birük
5) bu drni nomlarqa tükällig bolghalï
6) usarlar. ötrü ol tüzünlär
7) qutlughlar anchada timin on-
8) tïn sïngarqï burxanlar ulushïnta
9) blgürtmä burxanlar ät'özin q......
10) üzäliksiz adrugh adrugh köni (tüz)
11) nomlarïgh nomlap nom kirtüsi......
12) tigmä ärtüktäg kirtü töztä
13) täbrämädin ornanmadïn kälmäksizin
14) barmaqsïzïn alqu tïnlghlarnïng ädgü
15) yïltïzlïgh uruqlarïn bütürüp bïshurup
16) inchip kirtü tözdä öngi bir ymä
17) tïnlghda timin blgüg körmädin atqanmadïn.
18) adrugh adrugh nomlarïgh nomlasarlar,
19) ymä inchip ol sawta sözdä täbräm-
20) ädin ornanmadïn kälmäksizin barmaqsïz-
21) ïn toghmaq öchmäk nomlarta toghmaqsïz-
22) ïgh öchmäksizig tanuqlayurlar.
23) nä üchün nä tïltaqïn nomlamïş nom blgü-
24) lärintä kälmäksiz barmaqsïz bolurlar
25) ärki tip tisär, inchip alqu nom-

تۆتىنچى (تۇپلەم) يەتمىش ئىككىنچى (ياپراق) ئا

339. 1) مانا بۇلار بۇ نوم ئەردىنى كۈچىدە
2) كېيىنكى زامانلاردا بولىدىغان، پۈتىدىغان
3) دارنى نوملاردۇر. ئەگەر قايسى
4) ئېسىللار، قۇتلۇقلار ئەگەر قاچان
5) بۇ دارنى نوملارغا ئېرىشىش ئىمكانىيىتىگە
6) ئىگە بولسا، ئۇ هالدا ئۇ ئېسىللار،
7) قۇتلۇقلار دەرهال ئون
8) تەرەپتىكى بۇرخانلار مەملىكىتىدە
9) بۇرخانلار ئەتئۆزىگە كىرىدۇ.
10) يۈكسەك، ئاجايىپ ـ ئاجايىپ، توغرا، تۈز
11) نوملارنى سۆزلەپ، نوم چىنلىقى ...
12) دېيىلگەن سادىقلىقى يىلتىزىدا
13) تەۋرىمەستىن، ئورنىماستىن، كەلمەستىن،
14) بارماستىن بارلىق جانلىقلارنىڭ ئەزگۈ
15) يىلتىزلىق ئۇرۇقلىرىنى پۈتتۈرۈپ، پىشۇرۇپ،
16) شۇنداق قىلىپ ھەقىقىي يىلتىزدىن باشقا ھېچقانداق
17) جانلىقنىڭ بەلگىسىنى كۆرمەيدۇ.
18) تۈرلۈك نوملارنى نوملىسىمۇ،
19) شۇنداق قىلىپ بۇ گەپ ـ سۆزدە تەۋرىمەستىن،
20) ئورنىماستىن، كەلمەستىن، بارماستىن
21) تۇغماق، ئۆچمەك قانۇنىدا تۇغماسلىق،
22) ئۆچمەسلىككە گۇۋاهلىق بېرىدۇ.
23) نېمە ئۈچۈن، نېمە سەۋەبتىن سۆزلەنگەن قانۇن
24) بەلگىلىرىدە كەلمەسلىك، بارماسلىق بولىدىغاندۇ
25) دېيىلسە، شۇنداق قىلىپ بارلىق قانۇنلارنىڭ

IV. 72b

340. 1) larnïng tözintä öngi adïn
2) töz yoq üchün anïn antagh bolarlar
3) tip yrlïqadï. bu nomugh nomlamïsh
4) öddä üch tümän költi bodistw-

ب

340. 1) يىلتىزىدا باشقا يىلتىز
2) يوق بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاشۇنداق بولىدۇ،
3) دەپ يارلىقادى. بۇ نومنى سۆزلەۋاتقان
4) ۋاقىتتا ئۈچ تۈمەن كۆلتى بۇدىساتۋا،

5) lar mxastwlar toghmaqsïz nom tap-
6) laqïn bultïlar. yana ülgüsüz
7) sansïz bodistwlar burxan qutïnga
8) aghïnchsïz äwrilinchsiz köngüllüg
9) (ärti)lär. sansïz saqïshsïz toyïn-
10) (lar) smnanchla bu nomta nomlugh köz-
11) (in tükä)di ochïltï. nächä nächä tïnlgh-
12) (lar bo)distwlar köngülïn öritti-
13) (lär). ötrü ol ödün tükäl bilgä tngri
14) tngrisi burxan inchä tip shlok söz-
15) läyü yrlïqadï. yig nomlar ärsär,
16) sansarlïgh adïnta utru barrachï
17) titir. täringtä täring yinchkä töz-
18) lüg nomlarïn yana alp körgülük
19) ärür. tïnlghlar az amranmaq üzä
20) örtülüp tangïlmïshlar üchün körmämäkläri
21) oghrïnta anïn täginürlär alqu äm-
22) gäklärig tip yrlïqadï. ol
23) ödün ol orunta ärikmä tngridäm
24) ulugh tirim quwraq qamaghun öz
25) öz orunlarïntïn örü turup

5) ماهاساتۋا تۇغماسلىق قانۇننىڭ رۇخستىگە
6) ئېرىشتى. يەنە سان
7) ساناقسىز بۇدىساتۋالار بۇرخان قۇتىغا
8) تەۋرىمەس، قىمىرلىماس كۆڭۈللۈك
9) ئىدى. سانسىز - ھېسابسىز راھىبلار،
10) راھىبەلەرنىڭ بۇ نوم بىلەن قانۇن
11) كۆزى تامامەن ئېچىلدى. قانچىلىغان جان-
12) لىقلارنىڭ بۇدىساتۋا كۆڭلى تۇرغۇزۇلدى.
13) ئاندىن ئۇ چاغدا ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
14) تەڭرىسى بۇرخان مۇنداق مەدھىيە
15) ئوقۇدى: ياخشى قانۇن بولسا،
16) سانسارلىق تەرەپلەرگە ئۇدۇل بارغۇسى
17) دېيىلىدۇ. ناھايىتى چوڭقۇر، ئىنچىكە يىل-
18) تىزلىق قانۇنلارنى كۆرۈش يەنە قىيىندۇر.
19) جانلىقلار ئارزۇ - ھەۋەس بىلەن
20) پۈركىنىۋالغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى كۆرەلمەي،
21) شۇ سەۋەبتىن بارلىق ئازابلارنى
22) چېكىدۇ، دەپ يارلىقادى. ئۇ
23) چاغدا، ئۇ ئورۇندا ئولتۇرغان تەڭرىنىڭ
24) ئۇلۇغ ئەل - جامائەتلىرى ھەممىسى ئۆز
25) ئورۇنلىرىدىن ئۆرە تۇرۇپ

IV.73a (noom törtünch üch säkiz onta tolu tükäl)

تۆتىنچى (تۇپلەم) يەتمىش ئۈچىنچى (ياپراق) تولۇق تۈگەل ئا

341. 1) tngri tngrisi burxan adaqïnta töbü-
2) läri üzä yinchürü töbün yükünüp
3) ötrü tngri tngrisi burxanqa inchä
4) tip ötüntilär: atï kötrülmüsh
5) ayaqqa tägimlig tngrim, qayu yir
6) orunta bu altun önglüg yrugh
7) yaltraqlïgh qopta kötrülmish nom
8) iliki atlgh nom ärdinig oqï(sar)
9) oqïtsar, bitisär bititsär, no(mlasar)
10) nomlatsar, ötrü biz qamagh (tngri)
11) lär quwraqï ol yir orunta ba(rcha)
12) nomladachï nomchï acharïgh tingl(adachï)
13) äshittächi tüzünlär quwraqïn ul(ugh)
14) asïghqa tusugha inchki mängigä

341. 1) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئايىغىغا
2) باش ئۇرۇپ چوقۇنۇپ،
3) ئاندىن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق
4) دەپ ئۆتۈندى: نامى ئۇلۇغ،
5) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، قايسى يەر-
6) ئورۇندا بۇ ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق-
7) يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم
8) پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنىنى ئوقۇسا،
9) ئوقۇتسا، يازسا، يازدۇرسا، سۆزلىسە،
10) سۆزلەتسە، ئاندىن بىز بارلىق تەڭرى
11) جامائەتلىرى ئۇ يەر - ئورۇندا بارلىق
12) نوم سۆزلىگۈچى، قانۇن سۆزلىگۈچى ئۇستاز،
(نوم) ئاڭلىغۇچى،
13) تىڭشىغۇچى ئېسىللار توپىنى ئۇلۇغ
14) پايدا - مەنپەئەتكە، تىنچلىق ۋە شادلىققا

15) tägürüp ät'özlärin igsiz adasïz
16) köngüllärin ögrünchlüg säwinchlig
17) bay mängilig qïlghay biz. nom-
18) lamïsh yir orunta ach qïz ig
19) kägän yaghï yawlagh adasïz tägür-
20) mägäy biz. yana bu nom ärdinig nom-
21) lamïsh tawchu qïlmïsh yir orunugh
22) kishi yïlqï ud äshkäktä ulatï
23) tïnlghlar täbgülük satghaghuluq
24) qïgh yam arïghsïz üzä ïlïghdurghu-

15) يەتكۈزۈپ، ئەتئۆزلىرىنى كېسەلسىز، ئاپەتسىز،
16) كۆڭۈللىرىنى شادلىق ـ خۇشاللىققا
17) باي، شاد ـ خۇرام قىلغايمىز. نوم
18) سۆزلەنگەن يەر ـ ئورۇننى ئاچلىق، ئاغرىق ـ
19) سىلاق، ياۋ ـ دۈشمەن ئاپەتتىن خالى
20) قىلغايمىز. يەنە بۇ نوم ئەردىنىنى سۆز ـ
21) لىگەن راھىبلار مەيدانى قىلىنغان ئورۇننى
22) ئادەم، يىلقا، ئۇي، ئېشەك قاتارلىق
23) تىنلىقلارغا دەسسەتمەيمىز، دەپسەندە قىلدۇرمايمىز،
24) قىغ، چاڭ ـ توزاڭ، مەينەتكە بۇل ـ

IV. 73b

ب

342. 1) luq ärmäz. nä üchün tip tisär, bu
2) nom nomlanmïsh orun chayti tigmä qut-
3) lugh yir orun titir. tägimlig ol
4) bu yir orunugh yïdïn yïparïn xua
5) yawïshqun pra kösätri üzä tapïq
6) uduq aghïr ayaq qïlqalï. biz qamagh –
7) un ürük uzatï köyu küzätü tutup
8) qoor qoquz qïlmaghay biz tngrim tip
9) (ötün)tilär. ötrü tükäl bilgä
10) (biligl)ig tngri tngrisi burxan ol
11) (täli)m quwraqïgh ögä alqayu
12) (yrlï)qap taqï ädgüti tutushu yr-
13) (lïqa)dï. sizlär qamaghun tngridäm
14) (q)uwraq artughraq yïchanïp saqlanïp
15) köngül tägürüp, bu mäning ädgü tityük
16) nomlugh shasïnïmïn ür kich turqurghugha
17) awanit tïltaq boltachï bu nom ärdinig
18) isig özüngüzlär tïda qatïgh-
19) lanïp köyü küzätü tutunglar tip
20) yrlïqadï. altun önglüg
21) yruq yaltrïqlïgh qopta kötrülmish nom
22) iliki atlgh nom bitiktä arïgh yir
23) orunlar sayuqï drni tigmä tutruq
24) nomlarïgh bodi tigmä tuyunmaq köngülüg
25) uqïtmaq atlgh altïnch bölük törtün
26) tägzinch. at manggal bolsun......

342. 1) غاتمايمىز. نېمە ئۈچۈن دېگەندە، بۇ
2) نوم سۆزلىنىدىغان ئورۇن ئىبادەتخانا دەپ ئاتىلىدىغان
3) قۇتلۇق يەر ـ ئورۇن دېيىلىدۇ. بۇ يەر ـ ئورۇن
4) پۇراقلىق ئىپار ـ زەپەر، گۈل ـ چېچەك،
5) تۇغ ـ بايراق بىلەن پۇركىلىشكە، ھۆرمەت ـ
6) ئېھتىرام، ئاسراشقا تېگىشلىكتۇر. بىز ھەممىمىز
7) دائىم كۆيۈپ ـ كۆزىتىپ، ئۇنىڭغا قاراپ، ئۇنىڭغا
8) زىيان ـ زەخمەت كەلتۈرمىگەيمىز، تەڭرىم دەپ
9) ئۆتۈندى. ئاندىن كېيىن ھەممىگە قادىر
10) بىلىملىك تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئۇ
11) كۆپ جامائەتكە ئالقىش ـ مەدھىيە
12) ئوقۇپ، يەنە قاتتىق تاپىلىدى:
13) سىلەر ھەممىڭلار، تەڭرىنىڭ
14) جامائەتلىرى تېخىمۇ ئېھتىيات قىلىپ،
15) كۆڭۈل قويۇپ، بۇ مەن ياخشى سۆزلىگەن
16) نوم ئەقىدىلىرىنى ئۇزاققىچە ساقلاشقا
17) سەۋەب ـ ۋەجە بولغۇچى بۇ نوم ئەردىنىنى
18) ئىسسىق جېنىڭلارنى پىدا قىلىپ تىرىشىپ،
19) كۆيۈپ ـ كۆزىتىپ ساقلاڭلار، دەپ
20) ئالتۇن رەڭلىك،
21) نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم
22) پادىشاھى ناملىق نوم پۈتۈكنىڭ پاكىز يەر ـ
23) ئورۇنلارغا دارنى دەپ ئاتىلىدىغان مۇھىم
24) نوملارنى ۋە بودى (ئاڭ) دېيىلگەن تۇيۇنغۇچى كۆڭۈلنى
25) ئۇقتۇرماق ئاتلىق ئالتىنچى بۆلەك تۆتىنچى
26) تۆپلەم نام ـ شۆھرەتلىك بولسۇن ......

Ⅳ. 74a (noom törtünch tört säkiz onta tolu boltï)

343. 1) (ädgü lïghsu)
2) ymä qutlugh öngdin ulugh tawghach ilintin)
3) (tayshing shawshing alqu sastirlarïgh nom-)
4) (larïgh qalïsïz ötkürmish bodistw)
5) (gitsu samtso atlgh acharï änätkäk)
6) (tïlïntïn tawghach tïlïncha äwrilmish-)
7) (ta yana bu bish chöbdik)
8) kälyük bulghanyuq yawïz öddä
9) qoluda kinti boshghutlugh
10) bish balïqlïgh singqo säli tutung
11) tawghach tïlïntïn türk
12) uyghur tïlïncha ikiläyü äwirmish
13) altun önglüg yruq yaltrïq-
14) lïgh qopta kötrülmish nom iliki
15) atlgh nom bitik bitiyü
16) oqïyu yadïltï. satu ädgü.
17) ymä qutlugh bolsun.
18) bu törtünch tägzinch nom ärdinig irinch chxshapit
19) manggäl toyïn awqyang ismin radna wchir ikägü-
20) nüng ötügingä $in taghïqu kün tolu boltï.
21) kängshi ygrmi altïnch yïl altïnch aynïng
22) säkiz yangï sïchï tigmä tutmaq kün zim sïchqan

تۆتىنچى (تۆپلەم) يەتمىش تۆتىنچى (ياپراق) تۈگەل بولدى

343 .1) ئەزگۈ، لىغسۇ.
2) يەنە قۇتلۇق شەرقتىكى تاۋغاچ ئېلىدىن
3) ماھايانا، خىنايانا (مەزھەپلىرىنىڭ) بارلىق شاستىرلىرىنى، نوم-
4) لىرىنى قالدۇرماي يېشىشىق ئىگىلىگەن بۇدىساتۋا
5) گىتسو سامتسو ئاتلىق ئۇستاز ھىندى
6) تىلىدىن تاۋغاچ تىلىغا تەرجىمە قىلغاندىن كېيىن،
7) يەنە بۇ بەش (تۇرلۇك) پاسكىنىچىلىق بىلەن
8) بۇلغانغان ياۋۇز زاماندا،
9) يەنە كېيىن ئىلىملىك بولغان
10) بەش بالىقلىق سىڭقۇ سەلى تۇتۇڭ
11) تاۋغاچ تىلىدىن تۇرك
12) ئۇيغۇر تىلىغا ئىككىنچىلەپ تەرجىمە قىلغان
13) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
14) ھەممىدىن ئۇستۇن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
15) ئاتلىق نوم پۈتۈك پۈتۈلدى،
16) ئوقۇلدى، تارقىتىلدى. ياخشى، ئەزگۈ،
17) يەنە قۇتلۇق بولسۇن.
18) بۇ تۆتىنچى تۆپلەم نوم ئەردىنى بىجارە چاخشاپىت
19) ماڭگال تويىن ئاۋقىياڭ ئىسمىن، رادنا ۋچىر
20) ئىككىيلەننىڭ ئىلتىماسىغا ئاساسەن سەككىزىنچى توخۇ كۈنى تولۇق
21) تاماملاندى. كاڭشىنىڭ يىگىرمە ئالتىنچى يىلى ئالتىنچى
22) ئاينىڭ ئالدىنقى سەككىزىنچى كۈنى - چەك دەپ ئاتىلىدىغان كۈنى، ژىم[179] - چاشقان كۈنى

Ⅳ. 74b

344. 23) kün üzä ba$layu bitip säkzinch aynïng
24) ay tolunï bish ygrmisintä bitiyü tdu qïltïm.
25) kinkilärkä ulanmaqï bolsun. sadu ädgü.
26) noom supratistida wchira yi swaxa.

ب

344 . 23) كۆچۈرۈشكە باشلاپ، سەككىزىنچى ئاينىڭ
24) ئاي تولغان كۈنى، يەنى ئون بەشىنچى كۈنى تولۇق كۆچۈرۈپ بولدۇم.
25) كېيىنكىلەرگە ئۇلىنىشقا نېسىپ بولسۇن. ياخشى، ئەزگۈ،
26) سادۇ، ئەزگۈ. نوم سۇپراتىستىدا ۋچىرايى سۋاخا.

V. 1a (imaxu bishinch birkiyä)

345. 1) namo budaya
2) namo darmaya
3) namo sanggaya
4) altun önglüg yruq yaltrïq-
5) lïgh qopta kötrülmish nom iliki
6) atlgh nom bitiktä linxua
7) chächäk yöläshürüki üzä ögmäk
8) atlgh yitinch bölük bishinch
9) tägzinch.
10) ol ödün bilgä biliklig tngri
11) tngrisi burxan bodi sögüt
12) tngrisin oqïyu yrlïqap inchä tip
13) yrlïqadï: tüzün tngri qïzï-
14) ya. an ämti inchip inchä uqqïl,
15) kim ol ruchirakitu atlgh bodistwnïng
16) tülintä körmish altun
17) köwrüktin burxanlar ädgüsin ög-
18) mäklig yana kshanti qïlmaqlïgh
19) ulugh bädük ün ünmish tïl tïltaqïn
20) sizlärgä anï ämti nomlayu biräyin,
21) titrü tïnglanglar, ädgüti öyünglär
22) saqïnïnglar. ymä öngrä ärtmish

ئىماخۇ بەشنچى (تۆپلەم) بىرىنچى (ياپراق) ئا

345.1) نامو بۇددايا،
2) نامو دارمايا،
3) نامو سائگايا،
4) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
5) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
6) ئاتلىق نوم پۈتۈكتە نىلۇپەر
7) گۈلى بىلەن سىلىشتۇرۇپ مەدھىيىلىمەك
8) ئاتلىق يەتتىنچى بۆلەك بەشىنچى
9) تۆپلەم.
10) ئۇ چاغدا ئەقىل - بىلىملىك تەڭرىلەر
11) تەڭرىسى بۇرخان بودى دەرىخى
12) تەڭرىسىنى چاقىرىپ مۇنداق
13) دېدى: ئېسىل تەڭرى قىزى،
14) سەن ئەمدى شۇنداق بىلگىن:
15) كىمكى ئۇ روچىراكىتۇ ئاتلىق بۇدىساتۋانىڭ
16) چۈشىدە كۆرۈلگەن ئالتۇن
17) دۇمباقتىن بۇرخانلارغا مەدھىيە ئوقۇيدى-
18) غان ۋە يەنە كشانتى قىلىدىغان
19) ئۇلۇغ، بۈيۈك ئۈن چىقىشىنىڭ سەۋەب -ۋەجىنى
20) (بىلمەكچى بولسا) سىلەرگە ئەمدى ئۇنى سۆزلەپ بېرەي.
21) ئەستايىدىل ئاڭلاڭلار، ياخشى ئويلاڭلار،
22) ئويلىشىڭلار. يەنە بۇرۇن ئۆتكەن

V. 1b

346. 1) öddä bu chambudiwip ulushta känchäna
2) nagapdi atlgh choghlugh yalïnlïgh qutlugh
3) ülüglüg bir ilik bäg bar ärti.
4) ol ilik bäg tünlä küntüz uzatï
5) linxua chächäk yöläshürüklüg ögdi
6) üzä turqaru üch ödki burxan-
7) larïgh shlok taqshutïn ögär küyläyür
8) ärti. anïng ögmish shlok taqshut
9) üzäki uzatï ögmäki bu ärür tip
10) ötrü shlok sözläyü yrlïqadï.
11) ärtmish kältächi közünür üch ödki

ب

346.1) زاماندا بۇ چامبۇ دىۋىپ[180] ئېلىدە كانچانا-
2) ناگاپدى ئاتلىق سۈرلۈك - ھەيۋەتلىك، قۇتلۇق -
3) بەختلىك بىر ئىلىك بەگ بار ئىدى.
4) ئۇ ئىلىك بەگ كېچە - كۈندۈز توختىماي
5) نىلۇپەر گۈلىگە سېلىشتۇرۇلغان مەدھىيە
6) بىلەن دائىم ئۈچ زامان بۇرخانلىرىنى
7) شېئىر - بېيىت بىلەن كۈيلەيتتى.
8) ئۇنىڭ مەدھىيە (ئۇچۇن قوللانغان) شېئىر -
بېيىتلىرى
9) دائىم بۇلار ئىدى دەپ ،
10) ئاندىن بېيىت مەدھىيىنى باشلىدى:
11) ئۆتكەن، كەلگۈسى، ھازىرقى ئۈچ زاماندىكى

12) qamagh burxanlarqa ontïn sïngar yir-
13) tinchüdä ärik ornagh tutmishlarqa
14) kirtgünch köngülin yinchürü töbün yükünüp
15) bir uwlughïn ögärmn qopta köt-

16) rülmish tngrim sizni üzäliksiz arïgh
17) süzüg alqu irzilar ilikiyä.
18) ät'özüngüz yruqï qoptïn sïngar yrutur,
19) supaq altun öngitäg. alqu ünlär
20) arasïnta alquda yig bashtïnqï
21) ulugh äzrua ätinlig tikilig yangqu-
22) lugh ününgüz ärür. yaltrïyur tngrim

12) بارلىق بۇرخانلارغا ـ ئون تەرەپلىك دۇنيا ـ
13) دا ئورۇن تۇتقانلارغا
14) سادىق كۆڭۈل بىلەن ئېگىلىپ تۆۋەن يۈكۈنۈپ،
15) بىر نىيەت بىلەن مەدھىيىلەيمەن ھەممىدىن
ئۈستۈن تۇرىدىغان
16) تەڭرىم سىزنى، ئەڭ پاكىز،
17) سۈزۈك، بارلىق ئەۋلىيالارنىڭ پادىشاھى (بولغان سىزنى)،
18) سىزنىڭ ئەتئۆزىڭىزنىڭ نۇرى ھەممە تەرەپنى يورۇتىدۇ،
19) (خۇددى) پارقىراق ئالتۇنغا ئوخشاش. بارلىق ئۈنلەر
20) ئارىسىدا، سىزنىڭ ئۈنىڭىز ھەممىدىن بەك يۇقىرى،
21) خۇددى ئۇلۇغ ئەۋلىيانىڭكىدەك ياڭراق، جاراڭلىق،
22) سادالىقتۇر. تەڭرىم،

V. 2a (imaxu bishinch iki)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) ئىككىنچى (ياپراق) ئا

347. 1) sachïngïz qara qabunglar ilikining
2) öngitäg ongaru äwrilmish, äwrilip
3) kök nasirwat önglüg titir. tüz-
4) täm yigi säträksiz qarlïgh taghtäg
5) tishingiz ol, tüptüz yïltïrqa ärtä
6) yorung yaltrïqlïgh kkirsiz mün-
7) süz toqïlïgh arïgh süzüg közüngüz ol,
8) ap alchaq itiklig kök linxua öngi-
9) täg. yitiz uzun äsüksiz (yup-)
10) yumragh tilingiz ol, yïpun (linxua)
11) yapïrghaqï sub ichintä yaltrïq(lïgh).
12) qashïngïz qawïsïqï arasïnta.........
13) orun läksäningiz ol, ongaru
14) äwrilip uch tutur wayturi ärdinining
15) öngitäg. yangï toghmïsh ay tngri-
16) täg süwri uzun qashïngïz ol, yalt-
17) rayu yashuyu tururlar qara
18) qabung öngitäg. käsmish altun
19) itigtäg idiz ❶ köni burununguz ol, arïgh
20) süzüg yruqlar aqïnï üzä üzük-
21) süz ol, burununguz ichintä tangshuq ädgü
22) yïd yïpar uzatï kötiyü tururlar.

347. 1) چېچىڭىز خۇددى قارا ھەرە پادىشاھىنىڭ رەڭگىگە
2) ئوخشاش پارقىرايدۇ، ئۇ ئوڭغا قايرىلغان بولۇپ،
3) سۈزۈك قارا ـ قىزىل رەڭلىكتۇر. چىشىڭىز
4) تۈپتۈز، ناھايىتى تەكشى قارلىق تاغدەكتۇر.
5) كۆزىڭىز تۈپتۈز، كىرسىز، ئاق،
6) يالتىراقلىق، پاكىز، نۇقسانسىز،
7) بېزەپ قويغاندەك پاك، سۈزۈك بولۇپ،
8) خۇددى نازاكەتلىك بېزەلگەن كۆك نىلۇپەر رەڭلىكتۇر.
9) تىلىڭىز كەڭ، ئۇزۇن، نۇقسانسىز، يۇمشاق
10) بولۇپ، خۇددى سۇ ئۈستىدە يالتىراپ تۇرغان
11) بىنەپشە رەڭلىك نىلۇپەر يوپۇرمىقىدەكتۇر.
12) قاشلىرىڭىز ئارىسىدا (قوشۇرمىڭىزدا ......)
13) ئورۇن ـ نىشانىڭىز بولۇپ، ئۇ ئوڭغا قايرىلىپ
14) چىرايلىق تۇرىدۇ، خۇددى پارقىراق ئۈنچىنىڭ
15) رەڭگىگە ئوخشايدۇ. سىزنىڭ قېشىڭىز خۇددى
16) يېڭى چىققان ئاي تەڭرىسىدەك
17) ئىنچىكە ۋە ئۇزۇن، خۇددى پارقىراپ ـ يالتىراپ تۇر ـ
18) غان قارا ھەرە رەڭلىكتۇر. بۇرنىڭىز
19) خۇددى ئالتۇندىن ياسالغان نەيزىدەك
20) ئېگىز، تۈز، ساپ ـ پاكىز بولۇپ، يورۇقلۇق ئېقىنى
21) ئۈزۈلمەي ئۆتۈپ تۇرىدۇ، بۇرنىڭىز ئىچىدىن ئاجايىپ
22) ياخشى ھىد ـ پۇراق توختىماي كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدۇ.

❶ بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە tigiz دەپ يېزىلغان. بىز كونتېكىستكە ۋە ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىگە ئاساسەن idiz دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

V. 2b

348. 1) qayuda ärtüklärin bilirsiz. altun
2) önglük yiningizdä birär birär tüü sayu-
3) qut buyanlar blgüsi qoduru tanglanchïgh
4) ärürlär, kök wayturi ärdinitäg ongaru
5) äwrilip tururlar. soqanchïgh körklä yruq-
6) ïn alp yöläshtürgülük titirlär. ang bashlayu
7) toghduqta ät'özüngüz yruqï
(tägirmiläyü yruttï) on-
8) tïn sïngar yir suwïgh. öchürgäli
9) (ud)unguz, üch bolmaqtaqï ämgäklärin,
10) (qamaghla)rnï tägürtüngüz inchgü äsängü mängi-
11) (lärkä), tamu prit yïlqïda ulatï
12) (üch yawlagh) yolta toghmïshlarïgh asurida
13) (tngrilär)tä yalanguq azunïnta barmïshlar-
14) ïgh öchürtüngüz, ularnïng öküsh türlüg
15) ämgäklärin inchip uzatï uzayurlar öz-
16) in blgürmish inch mängig, ät'özüngüz yruq-
17) ï qop sïngar yrutur sïsqur-
18) mïsh bïshïgh altuntäg, titrü körüp qanïnchsïz
19) yüüzlüg tägirmingiz yaltrïyur, ay tngri tilgän-
20) itäg, äriningiz qïzïlï yaltrïyur bimba
21) atlgh yimi§täg. arslan qanï
mangïqïtäg sïlïgh körklä yorïq-
22) ïngïz ol. yangï toghmïsh kün tngritäg

ب

348 .1) بۇنىڭدىن سىز ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلىسىز. ئالتۇن
2) ئۆڭلۈك بەدىنىڭىزدىكى ھەر بىر تال تۈك
3) قۇت - بۇياننىڭ بەلگىسىدۇر، ئۇ ئاجايىپ ئەجەب-
4) لىنەرلىك بولۇپ، خۇددى پارقىراپ ئۈنچىدەك
5) ئوڭغا قايرىلغان، ئۇنىڭ چىرايلىق، كۆركەم
6) نۇرىنى تەسۋىرلەش قىيىندۇر. ئەڭ دەسلەپتە
7) تۇغۇلغاندا، ئەتئۆزىڭىزنىڭ نۇرى

8) ئون تەرەپتىكى يەر - زېمىننى يورۇ-
9) تىدۇ. سىز ئۈچ بولماق زۇلۇمىنى ئۆچۈرۈپ، دوزاخ،
10) ئالۋاستى، ھايۋاندىن ئىبارەت ئۈچ يامان يولدا
11) تۇغۇلغان جانلىقلارنى ۋە ئاسۇرى، تەڭرى
12) ۋە ئىنسانلار دۇنياسىدا بۇرگەن جانلىقلارنى
13) تىنچ - خاتىرجەم ۋە خۇشاللىقا
14) ئىگە قىلالايسىز، ئۇلارنى كۆپ
15) تۇرلۇك جاپالاردىن قۇتۇلدۇرۇپ،
16) تىنچ - خۇشاللىقا ئىگە قىلالايسىز. ئەتئۆزىڭىزنىڭ
17) نۇرى كۆپ تەرەپنى يورۇتىدۇ، خۇددى سىنچىلاپ
18) كۆرۈپ قانمايدىغان، تاۋلانغان پىششىق ئالتۇندەك
19) يۇمىلاق يۈزىڭىز نۇرلۇق بولۇپ، خۇددى ئاي تەڭرى
20) نۇر چەمبىرىكىدەك پارقىرايدۇ، كالپۇكىڭىز خۇددى
21) بىمبا ئاتلىق مېۋىدەك(181) قىزىل ۋە پارقىراق. مېڭىشىڭىز
خۇددى ئارسلان خانىنىڭكىدەك سىلىق ۋە چىرايلىقتۇر
22) سىز يېڭى چىققان كۈن تەڭرىدەك

V. 3a (imaxu bishinch üch)

349. 1) yalïnlïgh körklä yruqïngïz ol.
2) tiz tilgänin börttächi uzun körklä
3) iliklig iki ïduq qollarïngïz
4) ol, anchulayu toqïlïgh salïnurlar
5) sala sögük butïqïtäg. bir
6) qolach turqïncha tägirmi tolu yruq-
7) unguz ol. yaltrïyur qltï yüz
8) ming kün tngri toghmïshtäg, ontïn
9) sïngar orunta tözü tägip, käzik-
10) chä tïltaqï iyin tïnlghlarïgh

ئىماخۇ بەشىنچى (تۇپلەم) ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

349 .1) ھەيۋەتلىك، چىرايلىق، نۇرلۇقسىز.
2) ئۇزۇن، چىرايلىق، قاملاشقان مۇقەددەس ئىككى
3) قولىڭىز تىزىڭىزغا چۈشۈپ تۇرىدۇ، ئۇ خۇد-
4) دى چىرايلىق سىلىنىپ تۇرغان
5) سالا دەرىخىنىڭ پۇتاقلىرىدەكتۇر.
6) بىر غۇلاچ كېلىدىغان تولۇق دۈگىلەك،
7) نۇرىڭىز خۇددى يۈز مىڭ
8) كۈن تەڭرى چىققاندەك، ئون
9) تەرەپتىكى ئورۇنلارنى تولۇق يورۇتۇپ،
10) نۆۋەت - سەۋەبى بويىچە جانلىقلارنى

11) acha adïra qutqarursïz, yruq-
12) ïn toorlugh bädizingiz tözkärinchsiz
13) ärür tngrim tözüntä yadïlïp toshqu-
14) rur tolp qamagh yir suwugh tïdïghsïz barïp
15) yrutur ontïn sïngar ulushlarïgh qalïs-
16) ïz barcha tarqarur qamagh qarangghu qararïq-

17) ïgh. ädgü ögli köngüllüg yruq-
18) unguz ärtingü mängi bärtächi ärür, soqanchïgh
19) körklä öngi yana altun tagh birlä t(äng)
20) titir. yadïlmïsh ol yruqunguz (qamagh yir suwda)
21) yadïlïp tushmïsh tïnlgh o(ghlanï barchanï)

22) birtäg qutqarursiz t(ngrim). (ät)-
23) özüngüz

11) ئېنىق ئايرىپ قۇتقۇلدۇرىدۇ. سىزنىڭ نۇرلۇق
12) تورىڭىز ئەڭ مۇكەممەلدۇر،
13) تەڭرىم، ئۇ ھەممە يەرگە يېيىلىپ،
14) ھەممە يەر - زېمىنغا توسالغۇسىز بېرىپ
15) ئون تەرەپتىكى مەملىكەتلەرنى
16) تولۇق يورۇتۇپ، بارلىق قاراڭغۇلۇقنىڭ
ھەممىسىنى تارقىتىدۇ.
17) سىزنىڭ ياخشى نىيەتلىك كۆڭلىڭىزنىڭ نۇرى
18) زور خۇشاللىق بېرىدۇ، ئۇنىڭ
19) ئاجايىپ چىرايلىق رەڭگى خۇددى ئالتۇن تاغ
20) بىلەن باراۋەردۇر. (بەستىڭىزدىن) چاچرىغان نۇر بارلىق
21) يەر - زېمىنغا تارىلىپ، ئۇچرىغان جانلىقلار
پەرزەنتلىرىنىڭ
22) ھەممىسىنى بىردەك قۇتقۇلدۇرىدۇ، تەڭرىم.
23) ئەتئۆزىڭىز

V.3b

ب

350. 1) ülgülänchsiz ulugh qutlugh titir.
2) tanglanchsïz tälim ädgülärin itilip
3) bütmish ïduq titir. üch oghush yirtinchü-
4) dä yalanguz ayaqqa tägimlig ärürsiz.
5) tolp sansarta blgülüg barcha qutlugh
6) tïdyüksiz. nächä tälim bar ärsär ärtmish
7) ödki burxanlar yaghïz yirkä
8) tanaqlïgh parmanurlar sanïncha, kin käligmä
9) ödki ämtïqï ontïn sïngarqï burxan-
10) lar ymä ök qltï yirtäki quq qïch-
11) muqlar qolusïncha. ämti mn kirtülüg
12) ät'özüm tilim köngülüm üzä
13) yükünürmn, ichänü ol burxanlar
14) qutïnga. ögä alqayu täginürmn
15) qïdïghsïz ädgülüg köllärin, tapïq
16) uduq qïlurmn tütsükin chächäkin

17) barchaqa. birük mäning aghïzïmta
18) ming öngi tilim bar ärip öküsh
19) kalplar ärtkinchä ögdüm ärsär öz

350 .1) ئۆلچىگۈسىز ئۇلۇغ ۋە قۇتلۇق بولۇپ،
2) ئۇنىڭ كۆپ ئەزگۈلەرنى يارىتىشى،
3) پۈتتۈرۈشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس، (بەلكى) مۇقەددەستۇر.
4) سىزلا ئۈچ دۇنيادا [182] تەنھا ھۆرمەتكە سازاۋەرسىز.
5) پۈتكۈل سانساردا، سىز ھەممىدىن قۇتلۇقسىز.
6) بۇرۇنقى زاماندىكى بۇرخانلار
7) قوڭۇر تۇپراقتىكى چاڭ -
8) توزان سانىدەك قانچە كۆپ بولسا، كېيىنكى
9) زاماندىكى، هازىرقى (زاماندىكى) ئون تەرەپتىكى بۇر -
10) خانلارمۇ خۇددى يەردىكى
11) چاڭ - توزان سانىدەك شۇنچە كۆپتۇر. ئەمدى مەن
12) سادىق ئەتئۆزۈم، تىلىم، كۆڭلۈم بىلەن
13) بۇرخانلار قۇتىغا بېقىنىمەن، يۈكۈنىمەن.
14) چەكسىز ئەزگۈلۈك كۆڭۈللەرنى
15) مەدھىيىلەپ ئالقىشلايمەن، بارلىق
16) پۇراقلىق گۈل - چېچەكلەر بىلەن ھۆرمەتلەيمەن،
ئىززەتلەيمەن.
17) ئەگەر مېنىڭ ئاغزىمدا
18) مىڭ تىلىم بولسا، ئۇزاق - چەكسىز
19) كۆچ - قۇدرەت بىلەن سىزنىڭ ئەزگۈڭۈزنى
كۆيلىگەن بولاتتىم.

20) (ät'ö)z saqïnu sözläyü yitinchsiz
21) (burxanlar)nïng ädgüsin yigin täring
22) (biligin ö)ggäli idi boltuqmaz.
23) (ming aghïzïm) ming öngi tilim bolsar,

20) بۇرخانلارنىڭ ئەزگۈسىنى ئۈيلىنىپ تۈرۈشقا (بولمايدۇ).
21) بۇرخانلارنىڭ ئەزگۈسىنى، ياخشىلىقىنى
22) ئەڭ چوڭقۇر بىلىم - ئىدراك بىلەنمۇ مەدھىيىلىگى بولمايدۇ.
23) مىڭىنىڭ مىڭ ئاغزىم، مىڭ تىلىم بولسا،

V. 4a (imäxu bishinch tört)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۈپلەم) تۆتىنچى (ياپراق) ئا

351. 1) aghïzïmta bir burxanïgh ögärmn.
2) birkiä ädgüsin bölä alïp
3) ol birkiä ädgününg tamisimcha
4) ülüshin tükätkäli boltuqmaz. qanta
5) taqï boltuqqay qamagh burxanlarning
6) ädgüsin qawïra ögüp tükätkäli.
7) qltï birük yaghïz yir tngri
8) ... y ... (ä)d(gü)si birlä birgärü angmïn-
9) (tïn ...) bu orun babagirqa tägi
10) ...... boltuqqay. anï bilgäli
11) ...... üzä tamïsïn tanglanchsïz
12) ...... larïngïznïng tängin
13) (tänglägä)li boltuqmaz. qayu mäning kirtü
14) ...... ät'özüm tilim köngülüm üzä
15) ...... künüp ögüp burxanlarnïng ulsuz
16) tüpsüz ädgüsin. nächä tänglig bar
17) ärsär, yig tüshlüg buyanlarï äwirär-
18) mn tïnlghlarqa trk köni ödün
19) tägsun tänggäshisiz orunqa
20) ol bäg uzatï munchulayu ögä
21) küyläyü burxanlarïgh artuqraq taqï
22) täring köngülin inchä tip qut qoluntï.
23) qut qolurmn özümmn, kin
24) käligmä ödlärtä qayu qayu oghur-
25) ïn qayu orunta toghsarmn, uzatï
26) köräyin tülümtä ulugh altun köwrük,

351. 1) ئاغزىمدا بىرلا بۇرخاننى مەدھىيىلەيمەن.
2) بۇرخاننىڭ بىرلا ئەزگۈسىنى بۆلۈپ ئېلىپ،
3) ئۇ بىر ئەزگۈسىنىڭ بىر تامچىسىنىمۇ،
4) بىر قىسمىنىمۇ (مەدھىيىلەپ) تۈگەتكىلى بولمايدۇ،
5) بارلىق بۇرخانلارنىڭ ئەزگۈلىرىنى
6) قانداقمۇ مەدھىيىلەپ تۈگەتكىلى بولسۇن!
7) ئەگەر قوڭۇر يەر، تەڭرى
8) ...ي ... ئەزگۈسى بىلەن بىرلىكتە ئەزەل-
9) -دىن ...بۇ ئورۇن ئۈستۈنكى چېكىگىچە
10) ......بولمايدۇ. ئۇنى بىلگىلى
11) ......بىلەن تامچىسىنى ئەجەبلىنەرسىز
12) ......لارىڭىزنىڭ سالمىقىنى
13) تەڭلەشتۈرگىلى بولمايدۇ. مەن ئۆزۈمنىڭ سادىق
14) ......ئەتئۆزۈم، تىلىم، كۆڭلۈم بىلەن
15) ......كۆنۈپ بۇرخانلارنىڭ ئەزگۈسى
16) قانچىلىك چەكسىز ئەزگۈسى بولسىمۇ مەدھىيىلەيمەن.
17) ياخشى نەتىجىلىك بۇيانلارنى ئەگىلىپ يۇرۇپ،
18) جانلىقلارنى تېزدىن دەل ۋاقتىدا
19) تەڭداشسىز ئورۇنغا يەتكۈزىمەن.
20) ئۇ بەگ دائىم مۇشۇنداق
21) بۇرخانلارنى مەدھىيىلەپ، كۈيلەپ، تېخىمۇ
22) چوڭقۇر كۆڭۈل بىلەن مۇنداق دەپ قۇت تىلىدى:
23) مەن قۇت تىلەيمەن، كېيىنكى
24) زاماندا، قايسى ۋاقىتتا،
25) قايسى ئورۇندا تۇغۇلسام،
26) چۈشۈمدە دائىم ئۇلۇغ ئالتۇن دۇمباقنى كۆرەي،

V. 4b

ب

352. 1) äshitäyin antïrtïn kshanti qïlmaq bölük-
2) üg ögmish buyanïm. küchintä länxua yölä-
3) shürüklüg ögdi üzä otquraq bulayïn

352. 1) ئۈنىڭدىن كشانتى قىلماق بۆلەكنى
2) مەدھىيىلەش بۇيانىنى ئاڭلاي.
3) مەن نىلۇپەرگە ئوخشىتىلغان مەدھىيىنىڭ كۈچى بىلەن

4) burxan qutïn toghmaqsïz köni tuymaqïgh.

5) udumbar chächäktäg burxanlar kin
6) blgürär yirtinchüdä öküsh uzun kalp
7) udun oghrayu tushqalï alp titir.
8) tünlä ärsär tülümtä köwrük
9) ünin äshitäyin, küntüz yana y(mä törüchä)
10) kshanti qïlu, ötünäyn, bramit(ïgh bïshrunu)
11) ögrätinu tolu tükäl qïlayïn, t(apïq qïlïp)

12) üntüräyin, ämgäklig öwü......
13) ïgh bütüräyin, kinti öddä (bulayïn)
14) yig tuymaqïgh. burxanlar ulushï...
15) arïtayïn saqïnu sözläyü, yitinchsiz-
16) ig altun köwrükig, tapïnayïn atï
17) kötrülmish burxanlarqa, birlä yana ögäyin
18) chin kirtü tüz ädgülärin. bu tïltaqtïn
19) köräyin, säkimuni maytri atlgh burxan-
20) ïgh, alqïsh birsun. ol ödün yalanguqlarta
21) yig bolghugha. kanchana sarpi kanchana
22) prabi atlgh iki oghlanïm ärürlär
23) ärti, ashnu öddä yolchï yirchi
24) ädgü öglim, öküsh oghurïn qut
25) qolup toghdïlar mäning äwimtä.
26) yumqïn bulalïm alqïshïgh yig üstünki

V. 5a (imaxuu bishinch bish)

353. 1) burxan bolghugha. qayu nächä tïnlghlar
2) bar ärsärlär, umughsuz uzun sansar
3) ichintä tägzintächi ämgäktä, kin
4) käligmä ödlärtä bolayïn öular-
5) qa umugh ïnagh, tägüräyin ularni
6) ürük uzatï üzügsüz mängigä. öküsh
7) ämgäk bar ärsär, üch bolmaqlar
8) ichintä kösäyürmn tarïqsun, köngül-
9) läri iyin tägsünlär inchgülük mängilig
10) nirwanqa. kinki kinki ödlärtä
11) budi köngüllüg bïshrunup antagh bolsunlar

4) چوقۇم بۇرخان قۇتىغا، تۇغۇلمايدىغان تـوغـرا
تۇيماققا ئېرىشەي
5) ئۇدۇمبار گۈلىدەك ⑱③ بۇرخانلار كېيىنكى زاماندا
6) پەيدا بولىدۇ، ئۇلار بىلەن ئۇچرىششقا ئىنتايىن
7) ئۇزۇن ۋاقىت كېتىدۇ ۋە قىيىندۇر دېيىلىدۇ.
8) كېچىلەردە چۈشۈمدە دۇمباق
9) ئۈنىنى ئاڭلاي، كۈندۈزلەردە يەنە
10) قائىدە ـ ئادەت بويىچە كشانتى قىلاي. برامىتنى ۋايىغا
11) يەتكۈزۈپ ئۆگىنىپ، ئۇنى تولۇق ـ تۈگەل قىلاي،
خىزمەت قىلىپ
12) بارلىققا كەلتۈرەي، جاپالىق ئۆۋۈ ....
13) نى پۈتتۈرەي. كېيىنكى زاماندا
14) ياخشى تۇيماققا ئېرىشەي. بۇرخانلار قۇتى ...
15) ئويلاپ سۆزلەپ پاكىز تۇتاي.
16) ئالتۇن دۇمباق بىلەن نامى
17) كۆتۈرۈلگەن بۇرخانلارغا خىزمەت قىلاي ھەمدە ئۇلارنى
18) يەنە چىن، ھەقىقىي، تۈز ئەزگۈلىرىنى مەدھىيىلەي. بۇ
19) سەۋەب بىلەن ساكيامۇنى ۋە مائىترى ئاتلىق بۇرخانلارنى
20) كۆرەي. ئۇ چاغدا مەن ئىنسانلار ئارىسىدا
21) ياخشى ئالقىشقا ئېرىشىمەن. كانچانا سارپى،
22) كانچانا پراپى ئاتلىق ئىككى ئوغلۇم بار
23) ئىدى، دەسلەپكى چاغلاردا ياخشى نىيەتلىك
24) يول باشلىغۇچىلاردىن ئىدى، كۆپ ۋاقىت قۇت
25) تىلەپ، مېنىڭ ئۆيۈمدە تۇغۇلغانىدى.
26) ئۇلار چەكسىز ئۈستۈنكى بۇرخان

ئىماخۇ بەشىنچى (تۈپلەم) بەشىنچى (ياپراق) ئا

353. 1) ئالقىشىغا ئېرىشتى. ئەگەر تايانچىسىز ھالدا
2) ئۇزۇن سانسار ئىچىدە ئازاب چېكىۋاتقان
3) جانلىقلار بولسا، مەن كېيىن
4) كېلىدىغان زاماندا ئۇلارغا
5) تايانچى ـ ياردەمچى بولاي، ئۇلارنى ھەر دائىم
6) ئۈزۈلمەس خۇشاللىققا ئېرىشتۈرەي.
7) ئۈچ بولماق ئىچىدە كۆپ جاپا
8) بولسا، ئۇنىڭ تارقىشىنى تىلەيمەن. سىلەر
9) ئۆز ئارزۇڭلار بويىچە تىنچ ـ راھەت
10) نىرۋانىغا ئېرىشىڭلار. كېيىنكى زامانلاردا
11) بۇددا كۆڭلىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ،

12) alqughun qltï öngräki burxanlar-
13) täg. bu nomtaqï törüchä ögünmish
14) buyanïm küchintä birtäm qurïp ämgäklig
15) köl, tsuy irinchü arïsun, nizwanili qïlïnch-
16) lï ikägü birlä öchülüp. tägäyin mn trk

17) ödün arïnmaqnïng tüshingä, bilgä bilig-
18) lig buyanlïgh taluy ögüz qïdïqsïz,
19) arïgh süzüg arïnmaq täringi üzä chin
20) tüpsüz, kösäyürmn tägäyin
21) ädgülüg taluygha trkkiä ödün,
22) bulayïn ulugh tuymaq burxan qutïn.
23) bu nomtaqï törüchä ksanti qïlmaqïm
24) tüshintä udachï bolayïn bulghalï arïnmaq-

25) lïgh yruqugh. bilgä biliklig yruqïn

(12 خۇددى بۇرۇنقى زاماندىكى بارلىق بۇرخانلاردەك
(13 بولۇڭلار. بۇ نومدىكى قائىدىلەر، مەدھىيىلەنگەن
(14 بۇيانلارنىڭ كۈچى بىلەن، جاپا كۆلى بىردىنلا
(15 قۇرۇپ كەتسۇن، گۇناھ، بىچارىلىك تازىلانسۇن،
(16 نىزۋانى بىلەن ھەرىكەت ئىككىسىمۇ بىرلىكتە
تۈگىسۇن. مەن
(17 پاكىزلانماقنىڭ نەتىجىسىگە تېزدىن يېتەي.
(18 بىلىمنىڭ دەريا - دېڭىزى چەكسىز،
(19 پاكىزلىق، سۇزۇكلۇك ۋە پاكىزلانماقنىڭ چوڭقۇرلۇقىنىڭ
(20 ھەقىقەتەن تېگى يوقتۇر، مەن ئەزگۈلۈك
(21 دېڭىزىغا تېز ۋاقىت ئىچىدە يېتىپ باراي،
(22 ئۇلۇغ تۇيماق بۇرخان قۇتىغا ئېرىشەي.
(23 بۇ نومدىكى قائىدىلەر بويىچە كشانتى قىلىشنىڭ
(24 نەتىجىسىدە، پاكىزلانماقلىق يورۇقىغا
ئېرىشىدىغان بولاي.
(25 ئەقىل - بىلىم يورۇقى بىلەن

V.5b

354. 1) yruqum burxanlarnïngqïgha oqshatï buyan-
2) lïgh bilgä biliklig yiwiklärim bütsun-
3) lar. ymä anchulayu oq kökülâyin yalanguz-
4) ïn tolp yirtinchü ichintä choghlugh küch-
5) lüg ärksinmäkin oqshatïghsïz bolayïn,
6) aqïghlïgh ämgäklig taluydïn qut
7) qolurmn kächäyin, itigsiz mängülüg
8) taluyda uzatï mängün ilinchüläyin.
9) buyanlïgh ulugh taluyugh közünür öd-
10) dä toshqurayïn, bilgä biliklig taluyugh
11) kinki ödlärtä bütüräyin. ulushum
12) balïqïm itiki üch yirtinchüdä yigädsun.
13) ädgü ädrämlär qolusï üzä uchsuz
14) qïdïqsïz itilsun. awantlïghlar alqughun
15) anta yumqï toghsunlar. arïgh süzüg
16) bilgä bilikläri adasïzïn trk bütsün.
17) sumatituya, sn inchä bilgil: öngrä
18) öddäki ilik bäg munitäg qut
19) qoltachï, ol yana ämti sn boltung,
20) anïng iki oghlanlarï kanchana

ب

1. 354) يورۇقۇم بۇرخانلارنىڭكىگە ئوخشاش بۇيان-
(2 لىق، ئەقىل - بىلىملىك ئېتىقادلىرىم پۈتسۇن.
(3 شۇنداق قىلىپ مەن يەر - جاھاندا
(4 يالغۇز، كۈچلۈك - قۇدرەتلىك، ھەيۋەتلىك
(5 تەڭداشسىز بولاي، نامىم كۆتۈرۈلسۇن.
(6 ئاقىدىغان جاپا دېڭىزىدىن مەن
(7 كېچىپ ئۆتەي. ھەرىكەتسىز، شادلىق
(8 دېڭىزىدا شادلىق بىلەن سەيلە قىلاي.
(9 مەن بۇيانلىق ئۇلۇغ دېڭىزنى بۇ دۇنيادا
(10 تولدۇراي، ئەقىل - بىلىم دېڭىزىنى
(11 كېيىن كېلىدىغان زاماندا پۈتتۈرەي. ۋەتىنىم،
(12 شەھىرىم ئۈچ دۇنيادىن ئېشىپ كەتسۇن.
(13 ئەزگۈ ئەردەملەر سانى سانسىز -
(14 ھېسابسىز بولسۇن، سەۋەبى بولغانلارنىڭ
(15 ھەممىسى ئۇ يەردە تۇغۇلسۇن، پاكىز، سۇزۇك
(16 ئەقىل - بىلىم خېيىم - خەتەرسىز تېز پۈتسۇن.
(17 سۇماكىتۇ، سەن شۇنداق بىلگىن: بۇرۇنقى
(18 زاماندىكى ئىلىك بەگ مۇنداق قۇت تىلىگەن.
(19 سەن ئەمدى ئۇ بولدۇڭ،
(20 ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى - كانچانا

21) sarbi kanchana prabi ymä ular ämti
22) ärürlär suwarnapimuk suwarnapasuli
23) ikägü. kim ämti mn ularqa
24) alqïsh birtim sacha öngi. qamagh quwraq
25) äshitip munchulayu yrlïq yrlïqanmïshin
26) qamaghun barcha örittilär burxan

21) ساربى، كانچاناپرابى ئەمدى
22) سۇۋارناپىمۇك ۋە سۇۋارناپاسۇلى ئىككىسى
23) بولدى. ئەمدى مەن ئۇلارغا ئايرىم ـ ئايرىم
24) ئالقىش ئوقۇدۇم. بارلىق جامائەت
25) مۇنداق يارلىق چۈشكىنىنى ئاڭلاپ،
26) ھەممىسى بۇرخان قۇتىغا

V. 6a (imaxu bishinch altï)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۇپلەم) ئالتىنچى (ياپراق) ئا

355. 1) qutïnga yig köngül qut qoltïlar.
2) bu öddä kinki ödlärtä ymä anchulayu
3) oq bu nomtaqï törüchä kshanti qïlïp
4) öküngäli. altun önglüg
5) yruq yaltrïqlïgh qopta kötrülmish nom
6) iliki atlgh bitiktä tung
7) altun drnïgh uqïtmaq atlgh säkzinch bölük.
8) anta ötrü ulush ulughï tükäl bilgä
9) tngri tngrisi burxan yana ol quwraq
10) arasïnta subradisditi atlgh bodistw-
11) ïgh oqïyu yrlïqap inchi tip yrlïqadï:
12) tüzünlär oghlïya. birük kim qayu söz-
13) üg kirtgünch köngüllüg tïnlghlar ärän-
14) lär azu irsilär ärsär, ymä üch
15) ödki burxanlarïgh körgäli özüklär-
16) intä turup tapïq uduq aghïr ayaq qïl-
17) ghalï kösüshläri tursar, ötrü ol tïnlghlar
18) tung altun atlgh drni nomugh
19) boshghunsunlar tutsunlar. nä üchün tip
20) tisär, qltï bu drni nom ärsär, ärtmish kältä-
21) chi közünür üch ödki burxanlarnïng
22) ögi titir. kim ol qamagh burxanlar
23) barcha tïnlghlarïgh ädgülüg mängilig

355. 1) ياخشى كۆڭۈل تىكلەپ قۇت تىلىدى.
2) ھازىرقى زاماندا، كېلەركى زاماندىمۇ بۇ
3) نومدىكى قائىدىلەر بويىچە كشانتى قىلىمىز،
4) ئۆكۈنىمىز. ئالتۇن رەڭلىك،
5) نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق، ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم
6) پادىشاھى ئاتلىق پۈتۈكتە ساپ
7) ئالتۇن دارنىنى ئۇقتۇرماق ئاتلىق سەككىزىنچى بۆلەك
8) ئاندىن كېيىن يۇرت ئۇلۇغى ھەممىگە قادىر
9) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان يەنە ئۇ جامائەت
10) ئارىسىدىن سۇبرادىسدىتى ئاتلىق بودىساتۋانى
11) چاقىرىپ، ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى:
12) ئېسىللار ئوغلى، مۇبادا سۇزۇك،
13) سادىق كۆڭۈللۈك جانلىقلار، ئەرەنلەر
14) ياكى ئاياللار ئۈچ
15) زاماندىكى بۇرخانلارنى كۆرۈش ئارزۇسىدا
16) تۇرۇپ، ئۇلارغا ئىززەت ـ ھۆرمەت،
17) قىلىشنى خالىسا، ئۇ جانلىقلار
18) ساپ ئالتۇن ئاتلىق دارنى نومنى
19) ئۆگەنسۇن، ساقلىسۇن. نېمە ئۈچۈن
20) دېگەندە، بۇ دارنى نوم ئۆتكەن، كېلىدىغان ۋە
21) ھازىرقى ئۈچ زاماندىكى بۇرخانلارنىڭ
22) ئانىسى دېيىلىدۇ، بارلىق بۇرخانلار
23) بارچە جانلىقلارنى ئەزگۈلۈك، تىنىچ ـ خاتىرجەملىككە

V. 6b

ب

356. 1) qïlghalïr üchün drni nomugh yrlïqadï-
2) lar yrlïqayurlar yrlïqaghaylar ärsär,
3) yämä anïn ämti mn ymä nomlayu yrlïqayur-
4) mn. tüzünlär oghlïya, sn inchip

356. 1) ئىگە قىلىش ئۈچۈن، سۆزلىنىۋاتقان ۋە
2) سۆزلىنىدىغان بۇ نومنى يارلىقىغان.
3) شۇنداق بولسىمۇ ئەمدى مەن يەنە
4) سۆزلەپ ئۆتىمەن. ئېسىللار ئوغلى، سەن شۇنداق

5) inchä bilgil, bu drni nomugh tuttachï
6) tïnlghlar ulugh qut ülügkgä ulugh
7) buyan ädgü qïlïnchqa tükällig
8) bolurlar. qayu tïnlghlar birük öng-
9) räki azunlarta burxanlarïgh tüshüp
10) buyan ädgü qïlïnch qïlmaqlarï bar ärsär,
11) ötrü ular bu azunta bu drni nomugh
12) boshghunghalï tutqalï uyurlar, arïgh
13) chaxshapit tutarlar. äksük krgäk
14) qïlmazlar. yana täringtä täring
15) nom yörükintä ymä siziksizin tïdïghsïzïn kirgäl
16) uyurlar ṭip yrlïqap, ötrü bu
17) drni nomugh boshghunghuluq tutghuluq törüsin
18) yrlïqadï. kimlär birük bu drni
19) nomugh tutayïn tip saqïnsarlar, ang öng-
20) rä burxanlar bodistwlar atïn
21) atayu yinchürü töpün yükünüp antada
22) basa timin ök bu nomugh sözlämish krgäk.
23) sözlädüktä inchä tip timish krgäk

5) دەپ بىلگىن: بۇ دارنى نومنى تۇتقۇچى
6) جانلىقلار ئۇلۇغ قۇت ـ بەختكە، ئۇلۇغ
7) بۇيان، ئەزگۇ ھەرىكەتكە تۇگەل ـ
8) بولىدۇ. ئەگەر قايسى جانلىقلار بۇرۇنقى
9) زامانلاردا بۇرخانلارغا ئۇچراپ،
10) بۇيان، ئەزگۇ ھەرىكەتلەرنى قىلغان بولسا،
11) ئۇ ھالدا ئۇلار بۇ زاماندىمۇ بۇ دارنى نومنىمۇ
12) ئۆگىنەلەيدۇ، تۇتالايدۇ.
13) ئەقىدە قىلىپ پاكىز ساقلىيالايدۇ، كەم ـ كۇتىسىز
14) قىلمايدۇ. يەنە ناھايىتى چوڭقۇر
15) نوم مەنىلىرىگە توسالغۇسىز يېتەلەيدۇ
16) دەپ يارلىقاپ، ئاندىن بۇ
17) دارنى نومنى ئۆگىنىش ۋە ساقلاشنىڭ قائىدىلىرىنى
18) سۆزلىدى. كىمكى بۇ دارنى نومنى
19) ساقلاشنى ئويلىسا، ئەڭ ئالدى
20) بىلەن بۇرخانلار، بۇدىساتۋالارنىڭ ئىسمىنى
21) ئاتاپ تۆۋەن يۈكۈنۈپ باش ئۇرۇپ، ئاندىن
22) كېيىن دەرھال بۇ نومنى سۆزلەش كېرەك.
23) سۆزلىگەندە مۇنداق دەپ سۆزلەش كېرەك.

V.7a (imaxu bishinch yiti)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۇپلەم) يەتتىنچى (ياپراق) ئا

357. 1) yükünürmn ontïn sïngarqï qamagh
2) burxanlar qutïnga, yükünürmn alqu
3) ulugh bodistwlar mxastwlar qutïnga,
4) yükünürmn alqu qamagh srawaklar
5) pratyikabutlar qutïnga, yükünürmn
6) baqshïmïz qangïmïz. tngri tngrisi sakimuni burxan
7) qutïnga. yükünürmn ögtün yïngaq
8) aksubi atlgh tngri tngrisi burxan
9) qutïnga, yükünürmn küntün yïngaq
10) radnaimiti atlgh tngri tngrisi
11) burxan qutïnga, yükünürmn kidin
12) yïngaq abita atlgh tngri tngrisi
13) burxan qutïnga, yükünürmn taghdïn
14) yïngaq tuntubasuwari atlgh tngri tngri-
15) si burxan qutïnga, yükünürmn üstün
16) yïngaq gunawaypuli atlgh tngri tngri-
17) si burxan qutïnga, yükünürmn

357 .1) ئون تەرەپتىكى بارلىق بۇرخانلار
2) قۇتىغا يۈكۈنىمەن، بارلىق
3) ئۇلۇغ بۇدىساتۋالار، ماخاستۋالار قۇتىغا
4) يۈكۈنىمەن، بارلىق سىراۋاكلار،
5) پراتيىكابۇتلار قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
6) ئۇستازىمىز، ئاتىمىز تەڭرىلەر تەڭرىسى ساكيامۇنى بۇرخان
7) قۇتىغا يۈكۈنىمەن، شەرق تەرەپتىكى
8) ئاكسۇبى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
9) قۇتىغا يۈكۈنىمەن، جەنۇب تەرەپتىكى
10) رادنا ئىمىتى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى
11) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن، غەرب
12) تەرەپتىكى ئابىتا ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى
13) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن، شىمال
14) تەرەپتىكى تۇنتۇباسۇۋارى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى
15) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن، ئۇستۈن تەرەپتىكى
16) گۇناۋايپۇلى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى
17) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،

18) altïn yïngaq gunaprabasi atlgh
19) tngri tngrisi burxan qutïnga,
20) yükünürmn ratnakusi atlgh tngri
21) tngrisi burxan qutïnga, yükünürmn
22) samantaprabi atlgh tngri tngrisi
23) burxan qutïnga, yükünürmn ganta-
24) rashi

18) ئالدى تەرەپتىكى گۇناپراباسى ئاتلىق
19) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
20) راتناكۇسى ئاتلىق تەڭرىلەر
21) تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
22) سامانتابرابى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى
23) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن، گاندا ـ
24) راشى

V.7b

358. 1) atlgh tngri tngrisi burxan qutïnga,
2) yükünürmn ptmawisawi atlgh tngri
3) tngrisi burxan qutïnga, yükünürmn
4) samantatarsani atlgh tngri tngri-
5) si burxan qutïnga, yükünürmn ratna-
6) siki atlgh tngri tngrisi burxan
7) qutïnga, yükünürmn ratnauttari
8) atlgh tngri tngrisi burxan qutïnga,
9) yükünürmn ratnaprabi atlgh tngri tngri-
10) si burxan qutïnga, yükünürmn wimali-
11) prabi atlgh tngri tngrisi burxan
12) qutïnga, yükünürmn tïlangurmaq idiki
13) saqïnch atlgh tngri tngrisi burxan
14) qutïnga, yükünürmn arïgh süzüg
15) ay tngri yaltrïqlïgh at küü iliki
16) atlgh tngri tngrisi burxan qutïnga,
17) yükünürmn linxua chächäk itigi
18) yaratïghï yruqlugh atlgh tngri
19) tngrisi burxan qutïnga, yükünürmn
20) yruqlugh yaltrïqlïgh ilik qan atlgh
21) tngri tngrisi burxan qutïnga,
22) yükünürmn kkirsiz yruqlugh at
23) küü iliki atlgh tngri tngrisi burxan qutïnga,

ب

358.1) ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
2) پتماۋىساۋى ئاتلىق تەڭرىلەر
3) تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
4) سامانتاتارسانى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى
5) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن، راتنا ـ
6) سىكى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
7) قۇتىغا يۈكۈنىمەن، راتنائۇتتارى
8) ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
9) راتناپرابى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى
10) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن، ۋىمالىپرا ـ
11) بى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
12) قۇتىغا يۈكۈنىمەن، تىلاڭۇرماق ئىدىكى
13) ساقىنچ ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
14) قۇتىغا يۈكۈنىمەن، پاكىز، سۈزۈك ـ
15) ئاي تەڭرىسىدەك يالتىراقلىق نام ـ شۆھرەت
16) پادىشاھى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا
17) يۈكۈنىمەن، نىلۇپەر گۈلىدەك ھەيۋەتلىك،
18) يورۇقلۇق ئاتلىق تەڭرىلەر
19) تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
20) نۇرلۇق، يالتىراقلىق ئىلىك خان ئاتلىق
21) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
22) كىرسىز، يورۇقلۇق نام ـ شۆھرەت
23) پادىشاھى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن.

V.8a (imaxu bishinch säkiz)

359. 1) yükünürmän körmäki qotqïnchsïz
2) ärksinmäk atlgh tngri tngrisi burxan
3) qutïnga, yükünürmn qorqïnchsïz at küü

ئىماخۇ بەشىنچى (تۇپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

359.1) كۆرمىكى قورقۇنچسىز ئەركىن ـ ئازادە
2) ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
3) قۇتىغا يۈكۈنىمەن، قورقۇنچسىز نام ـ شۆھرەت

4) atlgh tngri tngrisi burxan quti̇nga,
5) yükünürmn qopta yigätmish
6) atlgh tngri tngrisi burxan quti̇nga,
7) yükünürmn ärdini blgülüg atlgh tngri
8) tngrisi burxan quti̇nga,
9) yükünürmn qolulamaq ärkliki bodistw mxa-
10) stw quti̇nga, yükünürmn yir aghi̇li̇ghi̇
11) bodistw mxastw quti̇nga, yükünürmn kök
12) qali̇q aghi̇li̇ghi̇ bodistw mxastw quti̇nga,

13) yükünürmn tüzün qutlugh bodistw mxastw
14) quti̇nga, yükünürmn wzir iliklig bodistw
15) mxastw quti̇nga, yükünürmn qamaghda tüzün
16) bodistw mxastw quti̇nga, yükünürmn
17) alqi̇nchsi̇z kögöz bodistw mxastw quti̇nga,

18) yükünürmn ulugh tölüklüg bodistw
19) mxastw quti̇nga, yükünürmn ädgü ögli bagh-
20) li̇gh bodistw mxastw quti̇nga, yükünürmn
21) tüzün bilgä biliklig bodistw mxastw
22) quti̇nga. bu qamagh bodistwlar
23) mxastwlar quti̇nga yinchürü töbün yükünüp

4) ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا
5) يۈكۈنىمەن، ھەممىدە غالىب
6) ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
7) ئەردىنى بەلگىلىك ئاتلىق تەڭرىلەر
8) تەڭرىسى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
9) چوڭقۇر تەپەككۇر قىلىدىغان ئەركىن - ئازادە بۇدىساتۋا،
10) ماھاساتۋالار قۇتىغا يۈكۈنىمەن، يەر خەزىنىسى (بولغان)
11) بۇدىساتۋا، ماھاساتۋالارغا يۈكۈنىمەن، كۆك
12) ئاسمان خەزىنىسى (بولغان) بۇدىساتۋا، ماھاساتۋالار
قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
13) ئېسىل قۇتلۇق بۇدىساتۋا، ماھاساتۋالار
14) قۇتىغا يۈكۈنىمەن، ئالماس ئىلىكلىك بۇدىساتۋا،
15) ماھاساتۋالار قۇتىغا يۈكۈنىمەن، ھەممىدىن ئېسىل
16) بۇدىساتۋا، ماھاساتۋالار قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
17) تۈگىمەس مەنىلىك بۇدىساتۋا، ماھاساتۋالار قۇتىغا
يۈكۈنىمەن،
18) ئۇلۇغ كۈچلۈك بۇدىساتۋا، ماھاساتۋالار قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
19) ياخشى نىيەتلىك ئۇرۇقلۇق
20) بۇدىساتۋا، ماھاساتۋالار قۇتىغا يۈكۈنىمەن،
21) ئېسىل ئەقىل - بىلىملىك بۇدىساتۋا، ماھاساتۋالار قۇتىغا
22) يۈكۈنىمەن. بۇ بارلىق بۇدىساتۋالار،
23) ماھاساتۋالار قۇتىغا تۆۋەن يۈكۈنۈپ باش ئۇرۇپ

V. 8b

360. 1) tung altun atlgh drni nomugh sözläyü tägi-
2) nürmn. drni bu ärür:
3) namu ratna dirayaya tadi̇nta nom kudi
4) kudi kuchäri kuchäri iriti miriti swaxa.
5) tükäl bilgä tngri tngrisi burxan bu
6) drni nomugh nomlayu yrli̇qap yana supratish-
7) titi bodistwqa inchä tip yrli̇qadi̇:
8) bu drni nom ärsär, üch ödki qamagh burxan-
9) larni̇ng ögi titir. birük kim qayu tüz-
10) ünlär oghli̇ tüzünlär qi̇zi̇ bu drni nom-
11) ugh tutsarlar sözläsärlär ülgülänchsiz
12) tanglanchsi̇z ulugh türlüg buyanli̇gh yükmäkig
13) yi̇qqali̇ tirgäli qazghanghali̇ ughaylar.
14) bu oq drni nomugh tälim sözlämäk üzä

ب

360.1) ساپ ئالتۇن ئاتلىق دارنى نومنى سۆزلەيمەن.
2) دارنىسى بۇدۇر:
3) نامۇ راتنا دىرايايا تادىنتا نوم كۇدى
4) كۇدى كۇچەرى كۇچەرى ئىرىتى مىرىتى سۋاھا.
5) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان بۇ
6) دارنى نومنى نوملاپ يەنە سۇپراتىش-
7) تىتى بۇدىساتۋاغا مۇنداق دېدى:
8) بۇ دارنى نوم بولسا، ئۈچ زاماندىكى بارلىق بۇرخان-
9) لارنىڭ ئانىسى دېيىلىدۇ. ئەگەر قايسى ئېسىللار
10) ئوغلى، ئېسىللار قىزى بۇ دارنى نومنى
11) ساقلىسا، سۆزلىسە ھېسابسىز -
12) سانسىز تۈرلۈك بۇيان يىغىندىسىنى
13) توپلاپ يىغىشقا مۇيەسسەر بولالايدۇ.
14) بۇ دارنى نومنى كۆپ سۆزلەش ئارقىلىق

15) qamagh burxanqa tapïq uduq aghïr
16) ayagh qïlmïsh bolghaylar. ol burxanlarïgh
17) barcha ülgüsüz öküsh ögdilär üzä
18) ögmish bolghaylar, ol burxanlar yana
19) ol tüzünlär oghlïnga tüzünlär qïz-
20) ïnga burxan qutïnga alqïş birü yrlïqamïsh
21) bolghaylar. yana bu közänür azunta
22) ashlïgh ichgülük tonlugh kädimlig ädlig

23) tawarlïgh biliklig ädrämlig qutlugh buyanlïgh

15) بارلىق بۇرخانلارنى ئىززەت - ھۆرمەت قىلسا ۋە
16) ئەتىۋارلىسا، ئۇ بۇرخانلارنى
17) ناھايىتى كۆپ مەدھىيىلەر بىلەن
18) ماختىسا، ئۇ بۇرخانلارمۇ
19) ئۇ ئېسىللار ئوغلىنى، ئېسىللار قىزىنى
20) بۇرخانلار قۇتى بىلەن ئالقىشلايدۇ،
21) مەدھىيىلەيدۇ. يەنە بۇ زاماندا
22) (ئۇلار) يېمەك - ئىچمەكلىك، تون -
كىيىملىك، مال -
23) دۇنيالىق، بىلىم - ئەخلاقلىق، قۇتلۇق -بۇيانلىق،

V. 9a (imaxu bishinch toquz)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

361. 1) igsiz toghasïz adasïz tudasïz özï
2) yashï uzun bolghay. nä türlüg kösüshi
3) ärsär, antagh kösüsh yoq kim köngül iyin qanmaghu-
4) lugh bütmägülük. subratistikiya, taqï
5) ymä drni nomugh tuttachï tïnlghlar ünüsh
6) yolqa tägkinchä ürük uzatï kanchankiri
7) bodistwqa maytri bodistw mxasamut-
8) ri bodistwqa arya awalikita ishwari
9) bodistwqa manchusiri bodistwqa mxapinggar-
10) litä ulatï bodistwlarqa köyü köz-
11) ätü tutquluq bolghaylar. inchip bu drni
12) nomugh tuttuqta munchulayu törün tutmïsh krgäk.

13) ang bashlayu bu drnïgh aghïzda tutup bir
14) tümän säkiz qata sözlämish krgäk,
15) antada basa bir qarangghu äw ichintä
16) suw yadïp pra kösätri asïp taychu itikin
17) qïlïp qara ay bir yangïqa suwqa
18) kirip arïtï yunup arïtïnïp yangï arïgh
19) ton kädip ol taychu bamïsh äw ichintä

20) kirip tütsük köyürüp xua chachïp ashïn
21) suwsusïn tapïq uduq qïlïp, ötrü öngrä
22) sözlägüchi burxanlar at-
23) ïgh birär birär atayu birär birär yükünüp

361 .1) ئاغرىق - سىلاقسىز، زىيان - زەخمەتسىز بولىدۇ،
2) يېشى ئۇزۇن بولىدۇ. قانداق ئارزۇسى
3) بولسا، بۇ خىل ئارزۇنىڭ كۆڭۈل خاھىشى بويىچە
4) قانمايدىغىنى، پۈتمەيدىغىنى يوق. سۇبراتىستىكى، يەنە
5) بۇ دارنى نومنى تۇتقۇچى جانلىقلار ئۇنۇش
6) يولىغا تەگكۈچە دائىم كانچانكىرى
7) بودىساتۋا، مائىترى بودىساتۋا، مھاسامۇترى
8) بودىساتۋا، ئايرا ئاۋالۇكىتا ئىسۋارى
9) بودىساتۋا، مانچۇسىرى بودىساتۋا، مھاپىڭ-
10) گارلىتە قاتارلىق بودىساتۋالار ئۇنى ياخشى
11) كۆزىتىپ ساقلىغاي. شۇنداق قىلىپ، بۇ دارنى
12) نومنى تۇتقاندا، مۇنداق قائىدىلەر بىلەن تۇتۇش
كېرەك
13) ئەڭ ئالدى بىلەن بۇ دارنىنى سۆيۈپ تۇرۇپ
14) بىر تۈمەن سەككىز قېتىم ئوقۇش كېرەك،
15) ئاندىن كېيىن بىر قاراڭغۇ ئۆينىڭ ئىچىگە
16) سۇ چېچىپ پراكۆسەترى ئېسىپ، مۇنبەرلەرنى
17) بېزەپ قارا ئاينىڭ[184] بىرىنچى كۈنى سۇغا
18) چۈشۈپ، پاكىز يۇيۇنۇپ، پاكىزلىنىپ يېڭى پاكىز
19) تون كىيىپ، ئۇ مۇنبەر ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئۆي
ئىچىگە
20) كىرىپ ئىسرىق سېلىپ، گۈل چېچىپ،
21) يېمەك -ئىچمەك بىلەن بېقىپ - ئاسراپ، ئاندىن
22) يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان بۇرخانلارنى
23) بىر - بىرلەپ ئاتاپ، ئۇلارغا بىر - بىرلەپ يۈكۈنۈپ،

V.9b

362. 1) qïlmïsh ayïgh qïlïnchïn ökünüp qaqïnïp kshanti
2) qïlïp, antada kin ong tizin chökitip
3) ayasïn qawshurup bu drni nomugh ming
4) säkiz qata sözläsun. qayu kösüshi ärsär,
5) anï köngülintä saqïnu kün tngri togh-
6) masqna ol oq äw ichintä olurup qara
7) önglüg ashlarïgh ashansun. munchulayu
8) yangïn bir küntä bir ashayu bish ygrminch
9) küntä timin ök ol oq äwtin tashqaru
10) ünsün, ötrü ol kishining qutï buyanï
11) küchü küsüni ashïlur östülür. nä
12) kösüshi ärsär, qanar bütär. birük ol kösämish
13) kösüshi qanmaghucha ärsär, ikiläyu yana
14) ashnuqï törüchä qïlsun. qachan kösüshi
15) qanghucha ärsär; ötrü antada kin ürük
16) uzatï bu drni nomugh unïtmadïn tutmïsh
17) krgäk tip yrlïqadï. altun
18) önglüg yruq yaltrïqlïgh qop-
19) ta kötrülmish nom iliki atlgh nom
20) bitiktä yoq qurugh tözin uqïtmaq
21) atlgh toquzunch bölük. anta ötrü
22) tükäl bilgä biliklig tngri tngrisi
23) burxan bu drni nomugh nomlayu tükätip

ب

362.1) قىلغان يامان قىلمىشلىرىغا ئۆكۈنۈپ، پۇشايمان يەپ
2) كشانتى قىلىپ، ئاندىن كېيىن ئوڭ تىزى بىلەن يۈكۈنۈپ،
3) قوللىرىنى قوۋۇشتۇرۇپ، بۇ دارنى نومنى مىڭ
4) سەككىز قېتىم ئوقۇسۇن. قانداق ئارزۇسى بولسا،
5) ئۇنى كۆڭلىدە ئويلاپ كۈن تەڭرى چىقماس-
6) تىنلا ئۇ ئۆي ئىچىدە ئولتۇرۇپ قارا
7) ئۆڭلۈك تائاملارنى يېسۇن. شۇنداق قىلىپ،
8) ھەر كۈنى بىر قېتىم تاماق يەپ، ئون بەشىنچى كۈنى
9) ئۇ ئۆيدىن تاشقىرىغا
10) چىقسۇن، ئاندىن ئۇ كىشىنىڭ قۇت - بۇيانى،
11) كۈچ - قۇدرىتى ئاشىدۇ، ئۆسىدۇ. قانداق
12) ئارزۇسى بولسا، ئۇنىڭغا قانىدۇ، ئېرىشىدۇ.
ئەگەر كۆزلىگەن
13) ئارزۇسىغا قانمىسا، قايتىدىن يەنە
14) يۇقىرىقى قائىدە بويىچە قىلسۇن. قاچان
15) ئارزۇسىغا قانسا، ئاندىن كېيىن دائىم
16) بۇ دارنى نومنى ئۇنتۇماستىن تۇتۇش
17) كېرەك دەپ يارلىقىدى. ئالتۇن
18) رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
19) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
20) پۈتۈكنىڭ يوق - قۇرۇق ماھىيىتىنى ئۇقتۇرماق
21) ئاتلىق توققۇزىنچى بۆلەك. ئاندىن كېيىن
22) ھەممىگە قادىر بىلىملىك تەڭرىلەر تەڭرىسى
23) بۇرخان بۇ دارنى نومنى سۆزلەپ تۈگىتىپ

V.10a (im(a)xu bishinch ülüsh on)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۈپلەم) ئونىنچى (ياپراق) ئا

363. 1) inchip bodistwlar mxastwlar quwraq-
2) inga ulugh asïgh tusu qïlghalï tngrili
3) yalanguqlï ulugh tirin tawraqqa tiringtä
4) täring chin kirtü yig bashtïnqï yörüküg bil-
5) türgäli yoq qurugh tözin ikiläyü uqïtu
6) ötrü shlok taqshut inchä tip
7) yrlïqadï. ashnucha mn adïn
8) öngi täring yörüklüg nomlar-
9) ta acha yada nomladïm arïgh
10) soqanchïgh nomlarïgh. ämti yana bu nomta

363.1) شۇنىڭ بىلەن بودىساتۋالار، ماھاساتۋالار جامائە-
2) تىگە ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئۈچۈن، تەڭرى
3) ۋە ئىنسانلارنىڭ ئۇلۇغ توپ - جامائىتىگە ناھايىتى
4) چوڭقۇر، چىن - ھەقىقىي، ياخشى، ئالدىنقى مەنىلەرنى
5) بىلدۈرۈش ئۈچۈن، يوق - قۇرۇق ماھىيىتىنى قايتىدىن
6) ئۇقتۇرۇپ، ئاندىن مۇنداق شېئىرىي مەدھىيە
7) ئوقۇدى: يۇقىرىدا مەن ھەر خىل
8) چوڭقۇر مەنىلىك نوملارنى،
9) پاك، پاكىز، ئاجايىپ نوملارنى
10) كەڭتاشا سۆزلىدىم. ئەمدى يەنە بۇ نوم، يەنى

11) altun yaltrïqlïgh sudurta qïsqa
12) qawïra sözlärin saqïnu yitinchsiz
13) qurugh nomugh tütrüm täring nomlarïgh king
14) ulugh yörüklärig bilgä biliksiz yalung-

15) uqlar bilgäli uqqalï umazlar. olar-
16) nï üchün mn muntagh ikiläyü uqïtu nom-
17) layïn yoq qurugh nomlarnïng yörükin
18) bilgäli uqqalï usunlar. ulugh
19) yrlïqanchuchï köngül üzä
20) irinchkämish üchün olarnï al altaq uz-
21) anmaqïm üzä adïn tïltaqlarïgh kälü-
22) rüp ulugh quwragh arasïnta arslan-
23) lar ätinin ätinäyü acha adïra uqïtayïn.

11) ئالتۇن يالتىراقلىق سۇتۇرادىن
12) سۆزلەيمەن، قىسقا سۆزلەنسە، چۈشىنىش قىيىن.
13) يوق - قۇرۇق نومىدىكى مەنىلىك، چوڭقۇر قائىدىلەرنى،
14) ئۇنىڭدىكى كەڭ، چوڭقۇر مەنىلەرنى ئەقىل -
بىلىمسىز ئىنسانلار
15) چۈشىنەلمەيدۇ، ئۇقالمايدۇ. شۇنىڭ
16) ئۈچۈن، مەن قايتىدىن بۇ نومنى چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارنى
17) يوق - قۇرۇق نومنىڭ مەنىلىرىنى
18) ئۇقىدىغان، بىلىدىغان قىلاي. ئۇلۇغ
19) مېھرىبانلىق كۆڭۈل بىلەن
20) ھېسداشلىق قىلىنغانلىقى ئۈچۈن، بۇ نومنى
21) ئامال - چارە قىلىپ، كېڭەيتىش مەقسىتىدە، باشقا
22) سەۋەبلەرنى كەلتۈرۈپ، ئۇلۇغ جامائەت ئارىسىدا
23) ئارسلانلارنىڭ ئۈنىدە ۋارقىراپ، ئۇنى ئوچۇق ئاشكارىلاپ

V.10b

ب

364. 1) yoq qurugh nomung yörükin.
2) bilmish krgäk bu ät'özüg iyä-
3) siz qurugh sosaq tägin. altï oghrïlar
4) tayaqï ol, ichin ara bilişmaz. altï
5) atqanghular qamaghun öz qachïqqa sanlïgh-
6) ïn öngïn öngin tururlar. olar ymä
7) öz ichin anchulayu oq bilishmäz. köz
8) qachïq uzatï öng orunugh körünchläyür,
9) qulghaq qachïq üzüksüz ünüg sawïgh
10) äshitür, burun qachïq turqaru yïd yïpar-
11) ïgh yïdïshqayur, tïl qachïq tatqanur
12) adruq adruq tatïghlarïgh, ät'öz qachïq
13) atqanur aghïr yinig büritmäkig, köngül
14) qachïq ärmäksiz nomugh törüg itärür.

15) altï türlüg qachïqlar öz ïshlarïn
16) itärip özgä özgä adïnghuda
17) öngin öngin atqanur, bilik ärsär,
18) yilwitäg chinsiz yrbsiz blgü-
19) rär. qachïqlarqa tayanïp igitig äsüküg
20) itärür, qltï qurugh sosaqta
21) kishi yügärür qachartäg. qachïqlarqa

364 .1) يوق - قۇرۇق قانۇنىنىڭ مەنىسىنى ئۇقتۇراي.
2) بۇ ئەتئۆزنىڭ ئىگىسىز
3) قۇرۇق مەھەللە ئىكەنلىكىنى بىلىش كېرەك. ئالتە
4) ئوغرىنىڭ تايانچىسى بولغاچقا بىر - بىرىنى بىلىشمەيدۇ.
5) ئالتە باغلىنىش ئۆز سەزگۈ ئەزالىرىغا مەنسۇپ
6) بولغاچقا، ئايرىم - ئايرىم تۇرىدۇ. ئۇلار يەنە
7) ئۆز بولغانلىقى ئۈچۈن بىر - بىرىنى بىلىشمەيدۇ.
8) كۆز ئوغرى دائىم رەڭ ئورۇنلىرىنى كۆرسىتىدۇ،
9) قۇلاق ئوغرى ئاۋاز ۋە سۆزنى ئۈزلۈكسىز
10) ئاڭلايدۇ، بۇرۇن ئوغرى دائىم ھىد - پۇراقلارنى
11) پۇرايدۇ، تىل ئوغرى ھەر خىل ھەر تۈرلۈك
12) تەملەرنى تېتىيدۇ، ئەتئۆز ئوغرى
13) ئېغىر - يېنىك تۇيغۇلارنى سېزىدۇ، كۆڭۈل ئوغرى
14) مۇۋاپىق بولمىغان قانۇن - قائىدىلەرنى رەت
قىلىدۇ.
15) ئالتە ئەزا ئۆز ئىشلىرىنى تاشلاپ،
16) باشقا ھەر تۈرلۈك (ئىشلار) بىلەن مەشغۇل بولىدۇ.
17) بىلىم بولسا، سېھىردەك
18) چىنسىز، كۈچسىز بولىدۇ،
19) سەزگۈ ئەزالارغا تايىنىپ يالغانلىق ۋە خاتالىقنى
20) تاشلايدۇ. خۇددى قۇرۇق مەھەللىسىدە
21) ئىنسانلارنىڭ يۈگۈرۈپ قېچىپ يۈرگىنىدەك.

22) tayanur, altï biliklär, anchulayu oq
23) köngül yügärür qamaghda orun iyn tägzinür.

24) ärkliglärkä tayanïp atqaqlarïgh atqanu

22) ئالته بىلىم⑱ سەزگۈ ئەزالارغا تايىنىدۇ. شۇنداق قىلىپ
23) كۆڭۈل ھەممە ئورۇنلاردا ئايلىنىپ يۈرىدۇ.
24) كۈچلۈكلەرگە تايىنىپ بەندىلىنىشتىن بوشىنىپ،

V. 11a (imaxu bishinch bir ygrmi)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) ئون بىرىنچى (ياپراق) ئا

365. 1) adïrtlayur. tolu sawïgh bish atqanghuq üz-
2) üksüz qanmaqsïzïn ämräyur. nomugh törüg
3) saqïnur. anchaqïa ymä tïnmadïn atqaq
4) iyn yügärür. altï qachïqlïgh orunta
5) kök qalïqta qush qozghun tïdïghsïzïn
6) uchartäg. qachïqlarqa yölänip qïlïp
7) bularnï tayanghu orun. timin
8) ök uyur adïrtlaghalï tashtïn sïngar-
9) qï körüklärig. bu ät'özüg bilmäzlär,
10) qïltachïsïz tözlügin. tözi kntü bk

11) ärmäz. tïltaghlarqa tayaqlïgh bütmish ol.
12) alqu oghurïn igit nomta toghmïshï
13) ymä blgülüg, qltï yantir itigtäg
14) qïlïnch iyn ärksinür. tört ulughlar bir-
15) ikip timin bütmish ät'öz ol, tïltaq
16) iyn äwrilip öngi tözüg tartarlar.
17) yumqï yïghïlïp bir yirtä, ichin
18) qarshï kitirlär ❶, inchä qltï tört
19) yïlan bir qamatshïda turmïshtäg,
20) tört mxabutlugh yïlanlar özgä
21) tözi öngi öngi ol tursarlar ymä
22) bir yirtä aghdïnurlar inärlär.
23) üstün altïn yorïrlar, tolu ät'özdä

365 .1) پەرقلەندۈرىدۇ، كۆپ پىكىر قىلىش، بەش بەند
2) بولۇشنى⑱ قانماي ئۈزلۈكسىز ياخشى كۆرىدۇ، قانۇن ـ
3) قائىدىلەرنى ئويلايدۇ، شۇنداق قىلىپ يەنە تىنماستىن بەند
4) بولۇش بويىچە ھەرىكەت قىلىدۇ، ئالتە ئوغرى بار ئورۇندا،
5) خۇددى كۆك ئاسماندا، قۇش ـ قۇزغۇنلار توسالغۇسىز
6) ئۇچقاندەك يۈگۈرىدۇ. سەزگۈ ئەزالارغا تايىنىپ،
7) بۇلارنى تايانغۇ ئورۇن قىلالايدۇ.
8) شۇنداقلا سىرت تەرەپتىكى كۆرۈم ـ مەنزىللەرنى
9) پەرقلەندۈرەلەيدۇ. بۇ ئەتئۆزنى بىلگىلى بولمايدۇ ۋە
10) ئۇنى ياسىغىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ بەستى ـ
يىلتىزى مۇستەھكەم
11) ئەمەس، ئۇ سەۋەبلەرگە تايىنىپ پۈتىدۇ، ئۇنىڭ
12) يالغان نومدىن بارلىققا كەلگەنلىكى ئېنىقتۇر، ئۇ
13) خۇددى يانتىر، قورال ـ ياراغتەك
14) كۈچ بىلەن ھەرىكەت قىلىپ كۈچىيىدۇ. تۆت ئۇلۇغنىڭ⑱
15) بىرىكىشى بىلەن ئاندىن ئەتئۆز پۈتىدۇ.
16) ئۇ سەۋەب بويىچە چۆرگىلەپ يىلتىز تارتىدۇ.
17) ئۇلار ھەممىسى يىغىلىپ بىر يەردە تۇرسىمۇ، (لېكىن)
18) قارشى تەرەپلەرگە ماڭىدۇ، خۇددى تۆت
19) يىلان بىر ئۇۋىدا تۇرسىمۇ، بۇ تۆت
20) چوڭ يىلان ئۆز ئالاھىدىلىكلىرىگە ئاساسەن، بەزىلىرى
21) يۇقىرىغا ئۆرلەپ، بەزىلىرى
22) يەر ئۈستىدە ئۆمىلەپ، ئاستىن ـ
23) ئۈستۈن ھەرىكەت قىلىپ، ئەتئۆزنى

V. 11b

ب

366. 1) yadïlïp ang kiyintä barïrlar ür-
2) lüksüz öchmäk törügä. tört
3) ulughlar aghulugh yïlanlarnïng arasïnta
4) yirli suwlï ikägü öküshräk

366 .1) يېيىپ ـ سوزۇپ ئەڭ ئاخىردا ۋاقىتلىق
2) ئۆچمەك قانۇنىغا يېتىپ بارغىنىدەكتۇر. بۇ تۆت
3) چوڭ زەھەرلىك يىلاننىڭ ئىچىدە،
4) يەر بىلەن سۇ ئىككىسى كۆپرەك

❶ بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە titirlär دەپ يېزىلغان. كونتېكىستكە ئاساسەن kitirlär دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

5) qodï inärlär. yïïllï ootlï
6) ikägü yintäm örü barïrlïr. bular
7) nichin qarïshmaqtïn öküsh iglär
8) törchiyir. köngül bilikkä tayanïp
9) bu ät'öztä oranayu öngin öngin
10) qïlturur ädgüli ayïghlï qïlïnchïgh.
11) iltip yana kämishür bish azunlugh
12) orunta. qïlïnch iyn tüshinchä
13) bod sïn körkin täginür. ig aghrïghqa
14) tush bolup ät'öz ülüp qamïlsar,
15) ulugh kichig aghrïghshis artuq bolup,
16) täwshilür yiring bolup ämiship
17) qurt qongghuzlar, qorayur kämishürlär, sïn
18) ara krgäksiz ärük ïghachtäg
19) sizlär titrü körünglär bu ät'öznüng
20) törüsin. barmu munta yabshïnghu mnli
21) nomli ikägü alqu ürlüksüz
22) özlänchüdä mängüsüz. bular yana alqu-
23) ghun biliksiz bilikdin tururlar. ol kim

V. 12a (imaxu bishinch iki ygrmi)

367. 1) qamagh mxabutlar birtäg äsük titir-
2) lär. ilkisintä bar ärmäz, tözi ymä
3) chin ärmäz, anïn inchip ayurmn
4) mxabutlar tözi qurugh tip. bilmish
5) krgäk bularnïng igit äsük chinsiz-
6) in biligsiz bilig özi kntü
7) ilkisintä yoq ärür. öküsh tïltaqlar
8) songïnta qatïlmaqtïn bar titir.
9) alqu ödlärtä artatur köni bilmäk
10) uqmaqïgh, anïn anï ayurmn biliksiz
11) bilik ärür tip. qïlïnchlï tuymaqlï
12) tïltaqïnta at öng ötrü bar bolur,
13) altï orunlï böritmäkli täginmäk ymä
14) iyin toghar. az tutyaqlïgh bulmaqtïn
15) toghmaqlï qarïmaq ölmäk blgürür. busush
16) qodghu ämgäk tolghaq iyin ädgü törüyür
17) ayïgh qïlïnch ämgäkliglär üzüksüz ägirä

5) تۆۋەنلەيدۇ، شامال بىلەن ئوت ئىككىسى
6) بولسا ئېگىزگە ئۆرلەيدۇ. بۇلارنىڭ
7) ئۆزئارا ئۇچرىشىدىن نۇرغۇن كېسەللەر
8) پەيدا بولىدۇ. كۆڭۈل بىلىمگە تايىنىپ
9) بۇ ئەتئۆزدە ئورۇنلىشىپ تۇرلۇك
10) ياخشى ـ يامان ئىشلارنى قىلدۇرىدۇ.
11) يەنە بەش دۇنيالىق ئورۇنغا
12) ئاپىرىپ تاشلايدۇ. قىلمىشلىرىنىڭ ئاقىۋىتىگە
13) ئاساسەن بوي ـ بەدەن كۆرۈنۈشىگە كىرگۈزىدۇ.
14) ئاغرىق ـ سىلاققا گىرىپتار بولۇپ، ئەتئۆز قىمىرلىيالمايدىغان
15) بولۇپ قالسا، چوڭ ـ كىچىك كېسەللەر كۆپىيىدۇ،
16) ھەر تەرەپكە تارىلىدۇ، يىرىڭ بولۇپ ئاقىدۇ،
17) قۇرت ـ قوڭغۇزلار ئۇنىڭغا ئۆزىنى ئاتىدۇ. بەدەنلەر
18) (خۇددى) كېرەكتىن چىققان مېۋىلىك دەرەخلەردەك
19) قۇرۇيدۇ، تاشلىنىدۇ. سىلەر بۇ ئەتئۆز قانۇنىنى تەپسىلىي
20) كۆرۈڭلار. مەن بىلەن نوم ئىككىسىدەك
21) ۋاقىتلىق، پانى، مەڭگۈسىز
22) (نەرسە) بارمۇ؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى يەنە
23) بىلىمسىز بىلىمدىن بولىدۇ.

ئىماخۇ بەشىنچى (تۇپلەم) ئون ئىككىنچى (ياپراق) ئا

1.367) شۇڭا بارلىق چوڭ يىلانلارنىڭ ھەممىسىلا بىردەك
2) يالغاندۇر دېيىلىدۇ. ئۇلار بار نەرسىلەر ئەمەس،
3) ئۇلارنىڭ ماھىيىتىمۇ چىن ئەمەس، شۇڭلاشقا چوڭ
4) يىلانلارنىڭ ماھىيىتى قۇرۇق دەپ ئېيتىمەن.
5) ئۇلارنىڭ يالغان، جا، چىنسىز
6) بىلىمسىز بىلىم، ئەمىلىيەتتە يوق ئىكەنلىكىنى
7) بىلىش كېرەك. ئۇلار كۆپ خىل سەۋەبلەر
8) نەتىجىسىدە قېتىلىشتىن بارلىققا كېلىدۇ.
9) بارلىق ۋاقىتلاردا توغرا بىلمەك، ئۇقماقنى
10) بۇزۇپ قويىدۇ، شۇڭلاشقا مەن ئۇنى
11) بىلىمسىز بىلىم دەپ ئېيتىمەن. قىلمىش
12) ۋە تۇيماق سەۋەبىدىن نام ۋە رەڭ پەيدا بولىدۇ،
13) ئالتە ئورۇن ۋە سېزىم ئۇنىڭغا ئەگىشىپ
14) بارلىققا كېلىدۇ. ئۇنى ئەتىۋارلاپ تۇتۇش
15) تۇغۇلماق، قېرىماق، ئۆلمەكتىن بەلگە بېرىدۇ.
16) غەم ـ قايغۇ، جەبرى ـ جاپادىن ئەزگۇ
17) پەيدا بولىدۇ. يامان قىلمىشلىق جاپاكەشلەر ئۈزلۈكسىز

18) sïqïp busuyur. toghmaqlï ölmäkli
19) tilgäntä tïnmaqsïz tägzinür. suutïn
20) bärü bar ärmäz. tözi kntü qurugh ol,
21) kirtü tözüg bilmätin adïra saqïnmaq-

22) nïng tüshi ärür. mn üzmishmn qalïsïz
23) qamagh qadghu nizwanïgh ozatï yügärü.

18) ئايلىنىپ غەم يەيدۇ. تۇغۇلماق ئۆلمەك
19) چەمبىرىكىدە تىنماستىن ئايلىنىپ يۈرىدۇ.
20) ئۇ ئەزەلدىن بار ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئۆزى قۇرۇقتۇر،
21) بۇ ھەقىقىي ماھىيىتىنى بىلمەي تۇرۇپ،
پەرقلەندۈرۈپ ئويلىنىشنىڭ
22) نەتىجىسىدۇر. مەن ئۈزۈپ ئېيتىمەنكى،
23) بارلىق قايغۇ ـ نىزۋانىنى توغرا، ئەقىل ـ بىلىمنى

V.12b

ب

368\. 1) turqurup, köni bilgä bilikig biltim
2) alqu qurugh tip bish yapïnalïgh äw barq-
3) ïgh, titrü uqup bütürtüm kirtü orun-
4) hugh tuymaqïgh, ulugh achtïm mängülüg
5) nirwan balïq kapïqïgh, közüntürü körtit-

6) tim mängü mängü ornaghïgh, bulup öz-
7) üm mängülüg ärtüktäg nom tatï-
8) ghïn üzüksüzin, ol mängig öküsh
9) tïnlïghqa uladïm, toqïdïmmn qamaghda
10) yig ulugh nomlugh köwrüküg, yangqurt-
11) tummn qamaghda yig ulugh nomlugh
12) labayïgh, tamturtummn qamaghda yig
13) ulugh nomlugh yruq yulaq, yqïttïmmn
14) qamaghda yig ulugh yaghmurugh,
15) uttummn nizwanilïgh alqu ödün

16) yaghïlarïgh örü tiktäm, üzäliksiz
17) kirtü nomlugh ulugh tooghuq, toghmaq.
18) ölmäklig taluydïn tashqaru tart-
19) tïm, tïnlghlarïgh, ularqa mn bk
20) yaptïm üch yawlagh yol qapïqïgh, niz-
21) wanilïgh yti ootïn örtäntächi tïnlgh-
22) lar umughsïz ïnaghsïz ämgäkin,

23) iyäsiz bolmïsh irinchlär soqïntï-
24) lar öz tapcha mängü nirwan inchi üzä

368.1) توختىتىپ قويۇپ، ئۇنىڭ ئالدىدا ماڭىدۇ.
2) مەن ھەممىنى قۇرۇق دەپ بەش يوشۇرۇن ئۆي ـ
3) ئىمارەتنى بىلدىم. تەپسىلىي ئۇقۇپ ھەقىقىي
4) ئورۇننى تۇيماقنى پۈتتۈردۈم. مەڭگۈلۈك
5) نىرۋانى شەھىرىنىڭ دەرۋازىسىنى ئۇلۇغ ئاچتىم.
مەڭگۈلۈك
6) تەختنى كۆرسەتتىم. ئۆزۈم
7) مەڭگۈلۈككە ئېرىشكەندەك نوم تەمىگە ئېرىشىپ،
8) ئۇ شادلىقنى كۆپ جانلىقلارغا
9) تارقاتتىم. ھەممىدىن ياخشى ئۇلۇغ
10) نوم دۈمبىقىنى چالدىم.
11) ھەممىدىن ياخشى ئۇلۇغ نوملۇق
12) لاباي[188] كانىيىنى چالدىم. ھەممىدىن ياخشى
13) ئۇلۇغ نوملۇق يورۇق چىراغنى ياندۇردۇم.
14) ھەممىدىن ياخشى ئۇلۇغ يامغۇر ياغدۇردۇم.
15) بارلىق زاماندىكى نىزۋانلىق ياۋلار ئۈستىدىن
غالىب كەلدىم.
16) توغرا نوملۇق چەكسىز ئۇلۇغ تۇغنى
17) تىك قادىدىم. تۇغماق،
18) ئۆلمەكلىك دېڭىزدىن جانلىقلارنى تاشقىرىغا
19) تارتتىم. ئۇلارغا ئۈچ يامان يول ئىشىكىنى
20) قاتتىق پاپتىم. نىز ـ
21) ۋانلىق قاتتىق ئوت بىلەن كۆيۈۋاتقان
22) جانلىقلار، تايانچىسىز، يۆلەنچىسىزلىك
جاپاسىدىن
23) ئىگىسىز قالغان بىچارىلەر، بەختسىزلەر
24) ئۆز ئارزۇسى بويىچە مەڭگۈلۈك نىرۋانى
خاتىرجەملىكى بىلەن

V. 13a (imaxu bishinch üch ygrmi)

369. 1) ät'öz tïl köngül cholmaqï barchanïng
2) birtäg tarïqtï. bularnï üchün üz-
3) üksüz sansïz saqïshsïz klp ödün
4) ayayu aghïrlayu tapïntïn. burxanlarqa
5) bir yanglïgh arïgh chxshapit köz-
6) ättim. alp tuyghuluqugh tuyghu üchün
7) nomlugh ät'özüg
8) tanuqladïm. inch mängilig bulghu üchün,
9) birtim adïnqa közümin qoolugh
10) putugh ulatï qulghaqïmïn kishim oghlum
11) tapïqchïgh. isirkänchsiz chin köngülin
12) yiti ärdinin itiklig äd
13) tawar äksüksüz kältächigä
14) qolghalï kösüshi iyin. tapïntïm alqu
15) oghrïn, qatïghlantïm särinmäk ulatï
16) altï bramitta, on orunugh tosh-
17) qurup burxan qutïn bütürtüm. yalanguz-
18) ïn kügültüm tükäl bilgä bilikin.
19) boltuqmatï bir tïnlgh ülgü täng tutqalï
20) udachï. qltï birük bu yir suw üch ming
21) ulugh ming ulushlar bolsar, birük yazï
22) yir tüptüz qltï ayatäg, anta
23) ünsär ï ïghach ara otï achuqsuz

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) ئون ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

369. 1) ئەتئۆز تىل، كۆڭۈل يامانلىقىنىڭ ھەممىسىنى
2) بىردەك يوقاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇلارنى دائىم
3) سان ـ ساناقسىز كالپ ۋاقىت
4) ئاياپ ـ ھۆرمەتلەپ باقتىم. بۇرخانلارنى
5) بىر خىل پاكىز ھىمايە قىلدىم. پەرھىز بويىچە
6) قىيىن تۇيغۇلۇقنى تۇيۇش ئۈچۈن
7) نوملۇق ئەتئۆزۈمنى تونۇپ يەتتىم.
8) تىنچ ـ شادلىققا ئېرىشىش ئۈچۈن،
9) باشقىلارغا كۆزۈمنى،
10) پۇتۇمنى شۇنداقلا قۇلىقىمنى، ئايالىمنى، ئوغلۇمنى،
11) خىزمەتچىلىرىمنى بەردىم، ئەندىشىسىز چىن
12) كۆڭلۈم بىلەن يەتتە ئەردىنىنى، ياراملىق مال ـ
13) دۇنيالىرىمنى سەدىقە تىلەپ ئۈزۈلمەي كەلگۈچىلەرگە
14) تىلىكى بويىچە بەردىم. ھەممە ۋاقىت ئۇلارنىڭ خىزمىتىدە
15) بولدۇم، سەبرە ـ تاقەت ۋە ئالتە
16) برامىت بويىچە تىرىشتىم. ئون ئورۇننى
17) تولدۇرۇپ بۇرخان قۇتىنى پۈتتۈردۇم. يالغۇز
18) ھەممىگە قادىر بىلىمنى ئۆستۈردۇم.
19) ئۆلچەم بويىچە تۇتىدىغان بىرمۇ جانلىق
20) بولمىدى. مۇبادا بۇ يەر ـ زېمىن ئۈچ مىڭ
21) ئۇلۇغ مىڭ يۇرت بولسا، تۈزلەڭلىك
22) خۇددى ئالىقاندەك تۈپتۈز بولسا، ئۇ يەردە
23) دەل ـ دەرەخلەر ئارىسىدا ئوتلار كۆپ ئۈنسە،

V. 13b

370. 1) tutturqan käntir bärk qamïsh yap
2) yawïshqu alqïnchsïz bu ädlärig qalïsïz
3) bïchïp käsip barcha alsar, birgärü yana
4) ushatïp yinchkä uwshaq qogh qïlsar, orun
5) sayu öngi öngi üküp ärsär, ülgüs-
6) üz angmïntïn toshqursar kök qalïq
7) oghushïn qalïsïz azu ymä taqï adïn
8) ontïn sïngarqï yir suwda nächä
9) tänglig bar ärsär, üch ming ulugh ming
10) ulushlar ol ancha yirindäki barcha

ب

370. 1) شال، كەندىر، قاتتىق قومۇش (بامبۇك)، شاخ ـ
2) شۇمبا قاتارلىق بۇ مۇستەھكەم نەرسىلەرنى قالدۇرماي
3) كېسىپ ـ ئوراپ ھەممىسىنى ئالسا، يەنە ئۇلارنى بىرلەشتۈرۈپ
4) ئوشتۇپ ئىنچىكە، ئۇششاق ئۇۋۇندا قىلسا،
5) ھەر قايسى ئورۇنلىرىدىكىنى يىغىپ توپلىسا،
6) ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر يەرگە توشقۇزۇلسا، كۆك
7) ئاسمان جانلىقلىرىنىڭ ھەممىسى، ئاندىن باشقا
8) ئون تەرەپتىكى يەر ـ زېمىندا قانچە
9) مەۋجۇدات بولسا، ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ
10) دۇنيادىكى ھەممە ئوشتۇلۇپ

11) ushalïp qogh bolsar, ol qoghlarnïng
12) saqïshïn sanaghalï boltuqmaz. qaltï
13) qamagh tïnlghlarnïng bilgä biligin birkär-
14) tip bir kishigä yalanguz birip qïlsar
15) anï käd bilgä, muntagh yanglïgh bilgä-

16) lär sansïz bolsar, bu yirtä ughayta
17) bultuqqay blgülük ol qoghlarnïng saqïsh-
18) ïn. inchip arzïlar ilikining
19) bir kshan ödki bilikin ol bilgälär
20) arqasï tänglägäli qïlïnsar, uzun
21) yaşap olmatïn öküsh ärtkäy költi klp
22) öd qolular saqïshï umaghaylar bilgä-
23) li ol bilikning yarïmïn tip munchulayu
24) shlok sözläyü yrlïqadï.

11) ئۇۋۇندا بولسا، ئۇ ئۇۋۇندىلارنىڭ سانىنى
12) سانىغىلى بولمايدۇ، ئەگەر
13) جانلىقلارنىڭ ئەقىل - بىلىمىنى بىرلەش-
14) تۈرۈپ، يالغۇز بىر ئىنسانغىلا بېرىپ،
15) ئۇنى ناھايىتى بىلىملىك قىلسا ھەمدە مۇنداق
بىلىملىكلەر
16) سانسىز بولسا، ئاندىن بۇ يەردىكى
17) ئۇۋۇندىلارنىڭ سانىنى ئېنىق سانىغىلى بولىدۇ.
18) شۇنداق قىلىپ، ئىلاھلار پادىشاھىنىڭ
19) بىر كشان ۋاقىتلىق بىلىمىنى ئۇ بىلگىلەر
20) جامائىتى سېلىشتۇرماقچى بولسا،
21) ئۇ ئۇزۇن ياشىيالمىغانلىقى ئۈچۈن (تەڭلەشتۈرۈشكە) كۆپ
22) ۋاقىت كېتىدۇ، كولتى كالپ ۋاقىت ئىچىدە، ئۇ ئەقىل -
23) دانىشمەن، ئۇ ئىلاھلار پادىشاھىنىڭ بىلىمىنىڭ
24) يېرىمىنىمۇ ساناپ تۈگىتەلمەيدۇ، دەپ مۇشۇنداق
25) مەدھىيە ئوقۇدى.

V. 14a (imaxu bishinch tört ygrmi)

371. 1) ol ödün ol qamagh ulugh tirin quwraq
2) tükäl bilgä tngri tngrisi burxan-
3) tïn. bu muntagh tütrüm täring yürüklüg
4) yoq qurugh nom tözün äshitü täginip,
5) ötrü ülgüsüz sansïz tïnlghlar tört
6) ulughlarnïng bish yapïqlarnïng
7) yoqïn qurughïn. altï qachïqlarnïng
8) altï atqanghularnïng äsükin igitin,
9) inchip yana tïnlghlar anï adïra bil-
10) mädin balmaqlarïn bäklälmäklärin,
11) qalïsïz barcha bilip uqup toghmaq ölmäk-
12) lig tilgäntä tägzinmäkin titkäli
13) ïdalaghalï öngi ödrülmish ünüsh yol-
14) ta bïshïrunghalï ögrätingäli ärtingü
15) ulugh ögrünch säwinch köngül öritip tngri
16) tngrisi burxan yrlïqïn töpülärintä
17) tuta tägintilär. altun
18) önglüg yruq yaltrïqlïgh qopta
19) kötrülmish nom iliki atlgh nom bitik-
20) tä yoq qurugh tözüngä tayanïp köz-

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) ئون تۆتىنچى (ياپراق) ئا

1. 371) بۇ چاغدا بارلىق ئۇلۇغ ئەل - جامائەت
2) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاندىن سورىدى.
3) مۇنداق مەزمۇنلۇق، چوڭقۇر مەنىلىك
4) يوق - قۇرۇق نوم ماھىيىتىنى ئاڭلاپ،
5) ئاندىن سان - ساناقسىز جانلىقلار تۆت
6) ئۇلۇغنىڭ، بەش يوشۇرۇننىڭ
7) يوق - قۇرۇق ئىكەنلىكىنى، ئالتە قاچىقنىڭ،
8) ئالتە بەند بولۇشنىڭ [189] جا - يالغانلىقىنى،
9) شۇنداق قىلىپ يەنە جانلىقلار ئۇنى ئايرىپ
10) بىلەلمەي، ئۇلارغا باغلىنىپ قالغانلىقىنى،
11) قالدۇرماي تولۇق بىلىپ تۇغماق - ئۆلمەكلىك
12) چەمبىرىكىدىن ۋاز كېچىپ
13) توغرا ئايرىلىش - قايتىش يولى-
14) دا تەربىيىلىنىش، ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىنتايىن
15) ئۇلۇغ شادلىق كۆڭلىنى تۇرغۇزۇپ، تەڭرىلەر
16) تەڭرىسى بۇرخان يارلىقىنى ئېسىدە چىڭ
17) تۇتۇپ ئاڭلىدى. ئالتۇن
18) رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
19) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
20) پۈتۈكتە يوق - قۇرۇق ماھىيىتىگە تايىنىپ،

21) ämish kösüshüg qanturmaq atlgh onunch
22) bölük. ol ödün ol quwraq
23) arasïnta bir al ögä chintamani

21) كۆزلىگەن ئارزۇسىنى قاندۇرماق ئاتلىق ئونىنچى
22) بۆلەك. بۇ چاغدا ئۇ جامائەت
23) ئارىسىدا بىر ئامال - چارىلىك، چېۋەر چىنتامانى

V. 14b

ب

372. 1) atlgh tngri qïzï bar ärti. ol tngri
2) qïzï bu nomlugh yrlïqïgh äshitü täginip
3) ögrünch säwinch üzä ärtingü uz qalang-
4) ghurup, ötrü olurmïsh orunïntïn örü
5) turup birtin sïngar ong tizin chökitip
6) ayasïn qawshurup aghïr ayamaqïn tngri tngri-
7) si burxanqa inchä tip ötünti
8) kösüshüm täginür atï kötrülmish tngrim,
9) täringtä täring nom tözintä bïshrunu
10) yorïmaq törüsin acha yada yrlïqasun
11) ärti tip shlok taqshutïn inchä
12) tip ötünti: kösüshüm ol ötüngu-
13) lüg tolu yirtinchüg yruttachï iki
14) adaqlïghlarta yig qopta adruq ayaqqa
15) tägimligkä bodistwlar köni nomta
16) nätäg yangïn yorïmaqïn kösüshümin
17) atï kötrülmish taplaghay mu ärki, bilmäs-
18) mn tip yrlïqadï. ulush ulughï ol
19) tngri qïzïnga inchï tip tidi tüzün
20) tngri qïzïya. bir ärsär birük
21) siziking köngül iyin tapïngcha qorqïnch-
22) sïzïn ayïtqïl. anï ishitip
23) mn sanga adïrtlïgh ayu biräyin tip.
24) bu yrlïqïgh äshitip ötrü ol tngri

372. 1) ئاتلىق تەڭرى قىزى بار ئىدى. ئۇ تەڭرى
2) قىزى بۇ نوملۇق يارلىقنى ئاڭلاپ،
3) شاد - خۇراملىق بىلەن ناھايىتى ئۇز سەكرەپ،
4) ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە
5) تۇرۇپ بىردىنلا ئوڭ تىزى بىلەن يۈكۈنۈپ،
6) قوللىرىنى قوۋۇشتۇرۇپ ھۆرمەت - ئېھتىرام
بىلەن تەڭرىلەر
7) تەڭرىسى بۇرخاندىن مۇنداق دەپ سورىدى:
8) مېنىڭ بىر ئارزۇيۇم بار، نامى مەشھۇر تەڭرىم،
9) ناھايىتى چوڭقۇر نوم ماھىيىتى بىلەن تەربىيىلەنمەك،
10) ئىش قىلماقنىڭ قائىدىلىرىنى ئوچۇق سۆزلەپ بەرسىڭىز،
11) دەپ مەدھىيە - ئالقىش بىلەن
12) بىلەن مۇنداق دەپ سورىدى: مېنىڭ ئارزۇيۇم
13) شۇكى، پۈتۈن دۇنيانى يورۇتقۇچى ئىككى
14) پۇتلۇقلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ كۆپ، ھەر خىل ھۆرمەتكە
15) تېگىشلىك بودىساتۋالار توغرا نوم بىلەن
16) قانداق يوسۇندا ئىش قىلىدىغانلىقىنى
17) نامى مەشھۇر (ئېيتىپ بېرىشنى) خالامدىكىن،
18) بىلمىدىم، دەپ دېدى. يۇرت ئۇلۇغى ئۇ
19) تەڭرى قىزىغا مۇنداق دېدى: ئېسىل
20) تەڭرى قىزى، بىرلا (سوئالمۇ)؟ ئەگەر
21) گۇمانلىرىڭ بولسا، كۆڭۈل خاھىشىڭ بويىچە
22) قورقماي سورىغىن، ئۇنى ئاڭلاپ،
23) مەن ساڭا چۈشىنىشلىك قىلىپ ئېيتىپ بېرەي دېدى.
24) بۇ يارلىقنى ئاڭلاپ، ئاندىن ئۇ تەڭرى

V. 15a (imaxu bishinch bish ygrmi)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) ئون بەشىنچى (ياپراق) ئا

373. 1) qïzï ikiläyü yana inchä tip ötünti:
2) nätägin tngrim, alqu bodistwlar
3) bodi tigmä köni yorïqta yorïyurlar
4) ärki, sansarlï nirwanlïda öngi
5) ödrülüp özgä adïnaghugha asïgh tusu

373. 1) قىزى قايتىدىن يەنە مۇنداق دەپ سورىدى:
2) نېمە ئۈچۈندۇر تەڭرىم، بارلىق بودىساتۋالار
3) بۇددا دېيىلگەن توغرا يولدا يۈرىدىكىن،
4) سانسار ۋە نىرۋاندىن خالى بولۇپ،
5) ئۆزگە ۋە باشقىلارغا پايدا - مەنپەئەت

6) qïlghu uchun tip. bu ötüküg äshitü
7) ötrü tükäl bilgä tngri
8) tngrisi burxan ol al ögä chintamani

9) atlgh tngri qïzïnga inchä tip yrlïqadï:
10) tüzün tngri qïzïya, ymä bodist-
11) lar nom tözüngä tayanïp bodi tigmä
12) tuyunmaq atlgh nomta yorïyu tüzülmäk
13) yorïqïgh bïshrunurlar. muntaghïn ötrü

14) sansarqa ymä ilinmäz nirwanqa ymä
15) bütülmäz, tïnlghlarqa ulugh ymä asïgh tusu
16) qïlghalï uyurlar. inchip nom tözingä
17) tayanïp bodi tigmä tuyunmaq köngül atlgh
18) nomta yorïyu tüzülmäk yorïqïgh bïshrun-
19) maq ymä nätäg ol tip tisär, anï ymä
20) inchä bilmish krgäk: ymä bu bish yapïq-
21) lar ärsär, chin kirtü nom tözin blgürttächi
22) ärürlär. chin kirtü nom tözi yana bu
23) bish yapïqlar oq titir. inchip bu bish yapïq-
24) larïgh sözlägäli boltuqmas, bish yapïqlar
25) ärmäzig ymä sözlägäli bultuqmas.

6) يەتكۈزەلەيدىغاندۇ ؟ بۇ ئىلتىماسىنى ئاڭلاپ ،
7) ئاندىن ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
8) تەڭرىسى بۇرخان ئۇ ئامال - چارىلىك چىچۈەر
چىنتامانى
9) ئاتلىق تەڭرى قىزىغا مۇنداق دەپ يارلىقادى:
10) ئېسىل تەڭرى قىزى، بودىساتۋالار
11) نوم ماھىيىتىگە تايىنىپ بۇددا دېيىلگەن
12) تۇيۇنماق ئاتلىق قائىدە بىلەن يۇرۇپ ،
13) باراۋەرلىك ھەرىكىتىنى ۋايىغا يەتكۈزىدۇ. شۇنداق
بولغانلىقى
14) ئۇچۇن سانسارغىمۇ كىرمەيدۇ ، نىرۋانىغىمۇ
15) بارمايدۇ ، جانلىقلارغا چوڭ پايدا - مەنپەئەت
16) يەتكۈزەلەيدۇ. شۇنداق قىلىپ نوم ماھىيىتىگە
17) تايىنىپ بۇددا دېيىلگەن تۇيۇنماق كۆڭۈل ئاتلىق
18) قائىدە بىلەن يۇرۇپ ، باراۋەرلىك ھەرىكىتىنى ۋايىغا
19) يەتكۈزۈش دېگەن نېمىدۇر دېگەندە ، ئۇنى
20) مۇنداق بىلىش كېرەك : يەنە بۇ بەش يوشۇرۇن
21) بولسا ، چىن - ھەقىقىي نوم ماھىيىتىنى
22) كۆرسىتىدۇ. چىن - ھەقىقىي نوم ماھىيىتى بولسا
23) يەنە بۇ بەش يوشۇرۇندۇر . شۇنداق قىلىپ بۇ بەش
24) يوشۇرۇننى سۆزلىگىلى بولمايدۇ ، بەش يوشۇرۇن
25) ئەمەسلىكىنىمۇ سۆزلىگىلى بولمايدۇ .

V. 15b

ب

374. 1) nä üchün tip tisär, birük chin kirtü
2) nom tözin bish yapïqlar oq ärür tip
3) tisär, tüzülmäk atlgh körüm bolur.
4) birük bish yapïqlar öngi ol tip tisär,
5) ötrü mängü atlgh körüm bolur. inchip
6) bu iki blgülärtin öngi kitip iki-
7) tin tüplärkä yapshïnmatïn körgülük
8) törülärtin ïraq ärtmish körgäli
9) bolmaghuluq. qayu atsïz blgüsüz nom
10) ärsär, ol timin chin kirtü nom tözi
11) tip titir. tüzün tngri qïzïya,
12) qayu bish yapïqlartïn chin kirtü nom tözü
13) blgürär ärsär, ol antagh oṣuqlugh bish
14) yapïqlar näng inchip awantlartin

374 .1) نېمە ئۇچۇن دېگەندە ، ئەگەر چىن -ھەقىقىي
2) نوم ماھىيىتى بەش يوشۇرۇندۇر دېيىلسە ،
3) باراۋەرلىك ئاتلىق كۆرۈم بولغانلىق بولىدۇ .
4) ئەگەر بەش يوشۇرۇن باشقا دېيىلسە ،
5) مەڭگۈلۈك ئاتلىق كۆرۈم بولغانلىق بولىدۇ. شۇنداق
6) قىلىپ بۇ ئىككى بەلگىدىن خالى بولۇپ ، ئىككى
7) تۇپكە يېپىشىۋالماستىن ، كۆرۈشكە تېگىشلىك
8) قانۇن - قائىدىلەردىن يىراق تۇرسا ، ئۇنى كۆرگىلى
9) بولمايدۇ. قايسىسى نامسىز ، بەلگىسىز نوم
10) بولسا ، چىن - ھەقىقىي نوم دېيىلىدۇ.
11) ئېسىل تەڭرى قىزى ،
12) بەش يوشۇرۇن چىن - ھەقىقىي نوم ماھىيىتىدىن
13) بەلگە بەرسە ، ئۇنىڭغا ئوخشاش بەش
14) يوشۇرۇن ھەرگىزمۇ سەۋەب - ۋەجىلەردىن

15) tïltaqlartïn toghmaslar blgürmäslär.
16) nä üchün tip tisär, birük awantlartïn
17) tïltaqlartïn toghqucha ärsär azu togha
18) tükätmish üchün mu toghqay [azu taqï toghmayuq üchün mu toghkay], birük togha
19) tükätmish üchün toghqucha ärsär, anta
20) taqï awantlarnïng tïltaqlar-
21) nïng ish kötüki nägü ärür. birük taqï
22) toghmayuq üchün toghqucha ärsär, anï
23) taqï toghar tip tigäli boltuqmas
24) nä üchün tip tisär, qayu toghmayuq nom-
25) lar ärsär, ular oq yana bar ärmäs
26) tip titirlär. inchip yana atsiz blgü-
27) siz ärürlär.

15) تۇغۇلمايدۇ، بارلىققا كەلمەيدۇ.
16) نېمە ئۈچۈن دېگەندە، ئەگەر ئۇ سەۋەب ـ ۋەجىدىن
17) بارلىققا كېلىدىغان بولسا، ياكى تۇغۇپ
18) تۈگەتكەنلىكى ئۈچۈن تۇغىدىغان بولسا ياكى يەنە
19) تۇغمايدىغانلىقى ئۈچۈن تۇغىدىغان بولسا، ئۇنداقتا
20) سەۋەب ـ ۋەجىلەرنىڭ
21) ئىش ـ رولى نەگە كېتىدۇ؟ ئەگەر
22) تۇغمايدىغانلىقى ئۈچۈن تۇغقان بولسا، ئۇنى
23) يەنە تۇغىدۇ دېگىلى بولمايدۇ.
24) نېمە ئۈچۈن دېگەندە، تۇغمايدىغان
25) نوملار پەقەت يوقتۇر
26) دېدى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار يەنە نامسىز، بەلگى-
27) سىز بولىدۇ.

V. 16a (imaxu bishinch altï ygrmi)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۇپلەم) ئون ئالتىنچى (ياپراق) ئا

375. 1) näng idi ularnï ülgü täng yöläshü-
2) rüg üzä ülgülägäli tänglägäli
3) oqshatqalï boltuqmaz. nä üchün oqshatqalï boltuqmas,
4) tip tisär, awantlartïn tïltaqlartïn
5) toghmïsh blgürmish ärmäs üchün oqshatqalï
6) boltuqmaz. tüzün tngri qïzïya,
7) inchä qltï ïghachqa qoghushqa toqïghu-
8) gha ilikkä tayaqlïghïn timin ök
9) küwrüktin ün ünär. ol ün yana ärtmish
10) ödtä ymä qurugh titir, kälmädük ödtä
11) ymä qurugh titir, közünür ödtä ymä
12) qurugh titir. nä üchün tip tisär, kim ol
13) küwrük üni näng inchip ïghachtïn toghmïsh
14) ärmäz, näng qoghushtïn toghmïsh ärmäs, näng
15) toqïghudïn toghmïsh ärmäz, näng iliktin ymä toghmïsh
16) ärmäs. muntaghïn ötrü toghmaqsïz titir.

17) birük toghmaqsïz ärsär, ötrü ol oq
18) yana öchmäksiz bolur. birük öchmäksiz
19) ärsär, ötrü qayudïn ymä kälmäksiz bolur.
20) birük qayudïn ymä kälmäksiz bolsar,
21) ötrü ol oq yana qayugha ymä barmaqsïz

375 .1) ئۇلارنى زادى تەڭلەشتۇرۇپ سېلىشتۇرۇش
2) ئارقىلىق ئۆلچىگىلى، تەڭلەشتۇرگىلى،
3) ئوخشاتقىلى بولمايدۇ. نېمە ئۈچۈن ئوخشاتقىلى بولمايدۇ
4) دېگەندە، سەۋەب ـ ۋەجىلەردىن
5) تۇغۇلمىغانلىقى ئۈچۈن ئوخشاتقىلى
6) بولمايدۇ. ئېسىل تەڭرى قىزى، شۇنداق
7) قىلىپ ياغاچقا، تېرىگە، توقماققا
8) قولغا تايانغاندىلا، ئاندىن
9) دۇمباقتىن ئۈن چىقىدۇ. بۇ ئۈن بۇرۇنقى
10) ۋاقىتتا يەنىلا قۇرۇقتۇر، كەلمىگەن زاماندا
11) يەنىلا قۇرۇق، كۆرۈنىدىغان (هازىرقى) ۋاقىتتا يەنىلا
12) قۇرۇق دېيىلىدۇ. نېمە ئۈچۈن دېگەندە، ئۇ
13) دۇمباق ئاۋازى ياكى ياغاچتىن بارلىققا كەلگەن
14) ئەمەس، ياكى تېرىدىن بارلىققا كەلگەن ئەمەس، ياكى
15) توقماقتىن بارلىققا كەلگەن ئەمەس، ياكى قولدىنمۇ
16) بارلىققا كەلگەن ئەمەس. شۇنداق بولغانلىقى
ئۈچۈن تۇغۇلمايدۇ،
17) دېيىلىدۇ. تۇغۇلماسلىق بولسا، ئۇ يەنە
18) ئۆچمەسلىك بولىدۇ. بىراق ئۆچمەسلىك
19) بولسا، يەنە هېچ يەردىن كەلمەسلىك بولىدۇ.
20) هېچ يەردىن كەلمەسلىك بولسا،
21) ئۇمۇ يەنە هېچ يەرگە بارمايدىغان بولىدۇ،

22) bolur. birük qayugha ymä barmaqsïz
23) bolsar, ötrü mängü ol üzültächi ol
24) tip tigülüksüz bolur.

22) ھېچ يەرگە بارمايدىغان بولسا،
23) مەڭگۈلۈك بولىدۇ ياكى ئۈزۈلىدۇ
24) دەپ ئېيتىشقا بولمايدۇ.

V.16b

376. 1) birük mängü ol tip üzültächi tip tigü-
2) lüksüz bolsar. ötrü bir ymä
3) ärmäz öngi ymä ärmäz tip nom titir.
4) nä üchün tip tisär, ol birük bir ärgüchä
5) ärsär, ötrü chin kirtü nom tözintä
6) öngi ärmäz bolup nom tözi ök bolghu krgäk.
7) birük chin kirtü nom tözüntä öngi
8) ärmäs bolup nom tözi bolghucha ärsär,
9) qltï qamagh qut bulmaduq yalanguqlar barcha chin
10) kirtü nomugh körüp üzäliksiz inchgü mängi
11) nirwan mängisingä tägkäylär ärti.
12) kim bu ädgügä tägkäli umamaqlarï üzä
13) näng bir ärmäz tip titir. birük öngi
14) ärgüchä ärsär, qltï qamagh burxanlarnïng
15) bodistwlarnïng yorïqlarï blgüläri bolar
16) oq yana atqanmaq yapshïnmaq bolup niz-
17) wanilïgh bk baghïn yürgäli shäshkäli umatïn ötrü
18) üzäliksiz üstünki yig köni tüz
19) tuymaq burxan qutïn bulmaghaylar ärti.
20) nä üchün tip tisär, qltï qamagh qut bulmïsh
21) tüzünlär yorïghuluq yorïmaghuluq nomlar-
22) nïng kirtü tözingä birikmish üchün
23) anïn öngi ärmäz tip tisär, anï üchün
24) inchä bilmish krgäk. bu bish yapïqlar

ب

376. 1) ئەگەر مەڭگۈلۈكتۇر، ئۈزۈلىدۇ دەپ ئېيې-
2) تىشقا بولسا، ئۇ بىر ئەمەس،
3) باشقىمۇ ئەمەس نوم دېيىلىدۇ.
4) نېمە ئۈچۈن دېگەندە، بىر ئەر
5) چىن - ھەقىقىي نوم ماھىيىتىدىن
6) يات بولماي، نوم ماھىيىتىلا بولۇشى كېرەك.
7) ئەگەر چىن - ھەقىقىي نوم ماھىيىتىدىن يات
8) ئەمەس بولۇپ، نوم ماھىيىتى بولىدىغان بولسا،
9) بارلىق قۇتقا ئېرىشەلمىگەن ئىنسانلار بارلىق
10) چىن - ھەقىقىي نومنى كۆرۈپ، يۈكسەك خاتىرجەملىك شادلىقى،
11) نىرۋانى شادلىقىغا مۇيەسسەر بولغان بولاتتى.
12) بەزىلەر بۇ ئەزگۈگە مۇيەسسەر بولالماسلىقلىرى بىلەن
13) زادى بىر ئەمەس دەيدۇ. لېكىن باشقا
14) ئەركەكلەر بولسا، بارلىق بۇرخانلارنىڭ
15) بودىساتۋالارنىڭ ئىش - بەلگىلىرى بولۇپ تۇرۇۋقلۇقمۇ
16) يەنە يېپىشقاق - چېپىشقاق بولۇپ، نىز -
17) ۋانلىق چىڭ بەلۋاغنى شېشەلمەي،
18) ئەڭ يۈكسەك ياخشى، توغرا، تۈز
19) تۇيماق بۇرخان قۇتىغا مۇيەسسەر بولالمايدۇ.
20) نېمە ئۈچۈن دېگەندە، بارلىق قۇتقا ئېرىشكەن
21) ئېسىللار قىلىشقا تېگىشلىك، قىلماسلىقتا تېگىشلىك قائىدىلەرنىڭ
22) ھەقىقىي ماھىيىتىگە نىسبەتەن ئوخشاش بولغانلىقى ئۈچۈن،
23) شۇڭلاشقا يات ئەمەس دېيىلىدۇ، شۇنداق
24) قىلىپ شۇنداق بىلىش كېرەك. بۇ بەش يوشۇرۇن

V.17a (imaxu bishinch yiti ygrmi)

377. 1) ärsär, bar ymä ärmäzlär, yoq ymä
2) ärmäslär. näng awantlartïn tïlt-
3) aqlartïn toghdachï ärmäzlär. näng awant-
4) lartïn tïltaqlartïn toghmadachï ymä

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) ئون يەتتىنچى (ياپراق) ئا

377. 1) بولسا، بارمۇ ئەمەس، يوقمۇ
2) ئەمەس، سەۋەب - ۋەجىلەردىن
3) بارلىققا كەلگەن ئەمەس، سەۋەب -
4) ۋەجىلەردىن بارلىققا كەلگەنمۇ ئەمەس. ئۇنى

5) ärmäzlär. qut bulmïş tüzünlärning
6) ök bilgülüki ärürlär. adïnlarnïng
7) bilgülüki ärmäzlär. yana saw söz üz-
8) ä ymä uqïtghuluq biltürgülük ärmäslär
9) atsïz blgüsüz awantsïz tïltaq-
10) sïz oqshatïqsïz yoläşürügsüz başlaqï
11) üzlünchüsi ämrilmish, suutin bärü kntü
12) ilinchsiz titirlär. anï üchün bu bish
13) yapïqlar chin kirtü nom tözin biltürgäli
14) uyurlar. tüzün tngri qïzïya,
15) birük kim qayu tüzünlär oghlï tüz-
16) ünlär qïzï üzäliksiz üstünki
17) yig köni tüz tuymaq burxan qutïn tiläsär-
18) lär, inchip chinshu tigmä ärtüktäg
19) kirtü tüzün atïn yirtinchülüg yiwäk-
20) tä öngi tilägäli boltuqmas. inchip
21) qut bulmaduq yalanguqlarnïng qut
22) bulmïsh tüzünlärning bilügülük tözi
23) titir. bir ymä ärmäz öngi ymä ärmäs.

5) پەقەت قۇتقا ئېرىشكەن ئىسىللار
6) بىلىدۇ، باشقىلار بولسا
7) بىلمەيدۇ. ئۇنى يەنە گەپ - سۆز بىلەن
8) ئۇقتۇرغىلى، بىلدۈرگىلى بولمايدۇ.
9) ئۇ نامسىز، بەلگىسىز، سەۋەب - ۋەجىسىز،
10) ئوخشاتقۇسىز، سېلىشتۇرغۇسىز، باشتىن -
11) ئاخىر تىنچ، ئەزەلدىن تارتىپ تەنها
12) خاتىرجەمدۇر دېيىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ بەش
13) يوشۇرۇن چىن - ھەقىقىي نوم ماھىيىتىنى
14) بىلدۈرەلەيدۇ. ئېسىل تەڭرى قىزى،
15) قايسى بىر ئېسىللار ئوغلى، ئېسىل-
16) لار قىزى ناھايىتى يۈكسەك
17) ياخشى، توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىنى تىلىسە،
18) شۇنداق قىلىپ چىن - ھەقىقىي دېيىلگەن
19) ھەقىقىي، تۈز نامنى دۇنيالىق ئېتىقادتىن
20) باشقىسىدىن تىلىگىلى بولمايدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ
21) قۇتقا ئېرىشەلمىگەن ئىنسانلارنىڭ، قۇتقا
22) ئېرىشكەن ئېسىللارنىڭ بىلىشكە تېگىشلىك ماھىيەت
23) دېيىلىدۇ. بىرمۇ ئەمەس، ياتمۇ ئەمەس،

V.18b

ب

380. 1) saqïshsïz tïnlgh oghlanlarï qamaghun
2) barcha bir yanglïgh altun önglüg qïrtïsh-
3) lïgh otuz iki laksanlïgh ärtingü körk-
4) lüg mängizlig bolzunlar. angmïntïn
5) ärkäk ymä ärmäz, tishi ymä ärmäz. ar-
6) shularqa tägi ärdinilig linxualïgh
7) örgünlär üzä olurup tüü türlüg
8) adruq adruq öngi öngi mängi
9) mängiläzunlar. üstürti qodï tngri-
10) däm xua chächäklär yaghzun. bish türlüg
11) tüzülmish yinchkä oyunlar üni äshi-
12) tilzun. tïnlghlar oghushï barcha bir yanglïgh
13) ayaghlïgh ❶ chiltäglig bolzunlar tip tidi.
14) bu muncha saw sözläyü tükättüktä ök
15) ötrü bu bish chöbdik yawlagh öddäki

380 .1) سانسىز جانلىق ئوغلانلىرىنىڭ ھەممىسى
2) بىر خىل قىياپەتتە، ئالتۇن ئۆڭلۈك، چىرايلىق
3) ئوتتۇز ئىككى بەلگىلىك، ناھايىتى كۆركەم
4) چىرايلىق بولسۇن. ئەزەلدىن
5) ئەركەكمۇ ئەمەس، چىشىمۇ ئەمەس ئىككى جىنسلىقلار
6) قىممەتلىك، ئەردىنىلىك، نىلۇپەرلىك
7) تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ھەر تۈرلۈك،
8) خىلمۇ خىل، ئوخشاشمىغان شادلىققا
9) چۆمسۇن. ئۈستىدىن تەڭرىگە خاس
10) گۈل - چېچەكلەر ياغسۇن. بەش تۈرلۈك
11) تۈزۈلگەن ئىنچىكە ئويۇنلارنىڭ ئاۋازى
12) ئاڭلانسۇن. جانلىقلار ئۇرۇقىنىڭ ھەممىسى بىر خىل
13) قىياپەتتە ھۆرمەت - ئىززەتلىك بولسۇن دەپ دېدى.
14) بۇنچىلا سۆزلەرنى سۆزلىنىپ بولغاندىن كېيىن،
15) بۇ بەش تۈرلۈك پاسكىنىچىلىق بۇزۇق زامانىدىكى

❶ بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە ayaghlig دەپ يېزىلغان. تىل كەينى سوزۇق تاۋۇشلۇق ئۆزەكلەرگە تىل ئالدى سوزۇق تاۋۇشلۇق قوشۇمچىلار. نىڭ قوشۇلۇشى ئۇيغۇر تىلىنىڭ قائىدىسىگە ئۇيغۇن كەلمىگەنلىكى ئۈچۈن، شۇڭا بىز تىل كەينى سوزۇق تاۋۇشلۇق قوشۇمچە قوشۇپ ayaghligh دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

16) nächä tïnlghlar ärsärlär, ular barcha bir	16) بارلىق جانلىقلارنىڭ ھەممىسى بىر خىل
17) yanglïgh altun önglüg qïrtïshlïgh otuz	17) يوسۇندا ئالتۇن رەڭلىك، چىرايلىق، ئوتتۇز
18) iki lakshanlïgh körü qanïnchsïz körklüg	18) ئىككى ئالامەتلىك كۆرۈپ قانغۇسىز، كۆركەم،
19) mängizlig bolup angmïntïn ärkäk ymä	19) چىرايلىق بولۇپ، ئەزەلدىن ئەركەكمۇ
20) ärmäz, tishi ymä ärmäz arsularqa tägi tïnlgh-	20) ئەمەس، چىشىمۇ ئەمەس ئىككى جىنسلىقلارغىچە (بولغان) جانلىقلار
21) lar ärdinilig linxualïgh örgünlär	21) ئەردىنىلىك، نىلۇپەرلىك تەخت
22) üzä olurup inchä qltï parinirmita	22) ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، پارىنىرمىدا ـ
23) washawarti atlgh tngri yirintäki	23) ۋاشاۋارتى ئاتلىق تەڭرى يېرىدىكى
24) tngrilärtin adruq adruq mängi	24) تەڭرىلەردىن خىلمۇ خىل شادلىق ـ

## V. 19a (imaxu bishinch toquz ygrmi)	## ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) ئون توققۇزىنچى (ياپراق) ئا
381. 1) ögrünchü üzä tïdïghsïzïn mängilädilär. üch	381. 1) سۆيۈنۈشكە توسالغۇسىز مۇيەسسەر بولدى. ئۈچ
2) yawlagh yollar barcha yidlinip yirtinchü-	2) يامان يولنىڭ ھەممىسى يوقىلىپ، يەر ـ جاھانغا
3) dä tolu ärdinilig sögütlär blgürüp	3) تولغان ئەردىنىلىك دەرەخلەر پەيدا بولۇپ،
4) yiti ärdinilig linxua chächäklär kösät-	4) يەتتە ئەردىنىلىك نىلۇپەر گۈللىرى،
5) rilär üstürti qodï. tngridäm xua	5) ھەممە يەرنى قاپلىدى، تەڭرىلىك
6) chächäkläri yaghdï, bish türlüg tüzülmish	6) گۈل ـ چېچەكلەر ياغدى، بەش تۈرلۈك تۈزۈلگەن
7) yinchkä oyunlar üni äshitilti.	7) ئىنچىكە ئويۇنلار ساداسى ئاڭلاندى.
8) nä bu irü blgülär bolu birlä ök ötrü	8) بۇ بەلگە ـ ئالامەتلەر كۆرۈلۈشى بىلەن تەڭ،
9) ol al ögä chintämäni atlïgh tngri qïz-	9) ئۇ ئامال ـ چارىلىك چېۋەر چىنتەمەنى ئاتلىق تەڭرى
10) ïnïng ti$i ät'özi tägshilip äzrua	10) قىزىنىڭ ئاياللىق ئەتئۆزى ئۆزگىرىپ، ئەۋلىيا
11) tngri ät'özlüg boltï. bodistw-	11) تەڭرى ئەتئۆزىگە كىردى. بودىساتۋالارنىڭ
12) larnïng qutï buyanï kädilti. anï körüp	12) قۇتى، بۇيانى كىيدۈرۈلدى. بۇنى كۆرۈپ
13) ulugh äzrua tngri angsïz mungantïp tang-	13) ئۇلۇغ ئەۋلىيا تەڭرى ئاجايىپ ھەيران
14) lap ol al ögä chintämäni atlgh bodistw-	14) بولۇپ، ئۇ ئامال ـ چارىلىك چېۋەر چىنتەمەنى ئاتلىق بودىساتۋا ـ
15) qa inchä tip ötünti: siz birük bu	15) غا مۇنداق دېدى: سىز بۇنداق
16) tütrüm täring yürüklüg nom tözintä bodi	16) مەزمۇنلۇق، چوڭقۇر مەنىلىك نوم ماھىيىتى
17) tigmä yorïqta inchkülügin mängiligin	17) بىلەن بۇددا دېيىلگەن ئىش ـ ھەرىكەت ئارقىلىق خاتىرجەملىك
18) ornantïngïz ärsär, bu yorïq nätäg yangïn	18) خۇشاللىقنى قانداق ئورناتتىڭىز، بۇ ئىش ـ ھەرىكەتنى
19) ögrätinürsiz, anï manga adïrtlïgh	19) قانداق ئۆگەندىڭىز، بۇنى ماڭا ئېدىتلىق قىلىپ
20) ayu biring tip tidi. ötrü ol al ögä	20) سۆزلەپ بەرسىڭىز. ئاندىن كېيىن ئامال ـ چارىلىك چېۋەر
21) chintamani bodistw äzrua tngrigä	21) چىنتامانى بودىساتۋا ئەۋلىيا تەڭرىگە
22) inchä tip yrlïqadï: ulugh äzruaya,	22) مۇنداق دېدى: ئۇلۇغ ئەۋلىيا
23) mäning bodi tigmä köni yorïqta nom	23) مېنىڭ بۇددا دېيىلگەن توغرا ئىش ـ ھەرىكەتتە بولۇپ،

V.19b

382. 1) tözinchä yorïmaqïmïn äshiting qltï
2) suw ichintäki ay tngri bodï yorïqta
3) yorimishtäg mäning bodï yorïqta
4) yorïmaqïm anchulayu oq ärür. qltï
5) tüshämish tül bodï yorïqta yorïmïshtäg
6) mäning bodï yorïqta yorïmaqïm anchula-
7) yu oq ärür. qltï tsaydaqï saqïsh bodï
8) yorïqta yorïmïshtäg mäning
9) bodï yorïqta yorïmaqïm ymä anchulayu
10) oq ärsär, qltï qïsïl yangghu bodï
11) yorïqta yorïmïshtäg mäning bodï yorïq-
12) ta yorïmaqïm ymä anchulayu oq ärür tip
13) tidi. ol ödün ulugh äzrua tngri bu
14) sawïgh äshitip ol al ögä chintamani atlgh

15) bodistwqa yana ikiläyü tüzünümä,
16) siz qayu qayu yürüklärkä tayaqlïghïn bu
17) muntagh yrlïq yrlïqadïngïz ärki tip ötünti.
18) ötrü ol bodistw ymä yana inchä
19) tip yrlïqadï. ulugh äzrualar iliki-
20) yä. qltï itiglig nomlar arïsïnta
21) bultuqmaz idi bir ymä chin kirtü atlgh
22) nom. qayu nächä itiglig nomlar ärsärlär täk
23) awantlar tïltaghlar küchi üzä büt-
24) tärlär. anïn chin kirtü ärmäzlär tip
25) tidi.

ب

382.1) نوم ماھىيىتى بويىچە ئىش قىلغىنىمنى ئاڭلاڭ:
2) مېنىڭ بۇددا ئىش - ھەرىكىتىدە
3) بولۇشۇم خۇددى سۇ ئىچىدىكى
4) ئاي تەڭرىنىڭ بۇددا يۈرۈشىگە
5) ئوخشايدۇ، مېنىڭ بۇددا ئىش - ھەرىكىتىدە
6) بولۇشۇم خۇددى چۈشكە كىرگەن بۇددا
7) ھەرىكىتىگە ئوخشايدۇ، مېنىڭ بۇددا
8) ئىش - ھەرىكىتىم خۇددى سايدىكى
9) ئەكس سادانىڭ يۈرۈشىگە
10) ئوخشايدۇ، مېنىڭ بۇددا ئىش -
11) ھەرىكىتىم خۇددى ساي - جىلغىدىكى
12) ئەكس سادانىڭ يۈرۈشىگە ئوخشايدۇ.
13) بۇ چاغدا ئۇ ئەۋلىيا تەڭرى بۇ
14) سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ئۇ ئامال - چارىلىك چىۋەر
چىنتامانى
15) ئاتلىق بودىساتۋاغا يەنە قايتىدىن، ئىبىسلىم،
16) سىز قايسى مەنىلەرگە تايىنىپ بۇنداق
17) گەپلەرنى قىلدىڭىزكى، دەپ دېدى.
18) بۇ چاغدا ئۇ بودىساتۋا يەنە مۇنداق
19) دېدى: ئۇلۇغ ئەۋلىيالار پادىشاھى،
20) زىننەتلىك نوملار ئارىسىدىن بىرىنىمۇ
21) زادى تاپقىلى بولمايدىغان چىن - ھەقىقىي ئاتلىق
22) نومنى تاپقىلى بولمايدۇ، قانچىلىغان زىننەتلىك نوملار
23) ئوخشاشلا، پەقەت سەۋەب - ۋەجىنىڭ كۈچى بىلەن
24) پۈتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ چىن - ھەقىقىي ئەمەس-
25) تۇر.

V.20a (imaxu bishinch ülüsh ygrmi)

383. 1) äzrua tngri yana inchä tip ötünti.
2) tüzünümä, birük siz yrlïqamïshtäg qltï
3) itiglig nomlar arasïnta bir ymä chin kirtü
4) atlgh nom bultuqmaz ärsär, bu qamagh qut
5) bulmaduq yalanguqlarnïng ät'özläri
6) köngülläri chinsiz yrpsïz ärür. niz-
7) wanilartïn nächükin adïralïp barïp öngi kit-
8) gäli umazlar ärki, nächükin ymä üz-

ئىماخۇ بەشىنچى (تۈپلەم) يىگىرمىنچى (ياپراق) ئا

383.1) ئەۋلىيا تەڭرى يەنە مۇنداق دەپ سورىدى:
2) ئىبىسلىم، سىز ئېيتقاندەك،
3) زىننەتلىك نوملار ئارىسىدىن بىرمۇ چىن - ھەقىقىي
4) ئاتلىق نومنى تاپقىلى بولمىسا، بۇ بارلىق
5) قۇتقا ئېرىشەلمىگەن ئىنسانلارنىڭ ئەتئۆزلىرى،
6) كۆڭۈللىرى كۈچ - قۇۋۋەتسىز بولسا، (ئۇلار)
7) نېمە ئۈچۈن نىزۋانىلاردىن ئايرىلىپ باشقا
8) ياققا كېتەلمەيدىغاندۇ، نېمىشقا يەنە

9) äliksiz üstünki yig köni tüz tuymaqïgh tuyup
10) burxan qutïn bulmazlar tip tidi. äz-
11) rua tngrining bu ötükin äshitip ötrü
12) al ögä chintamani bodistw inchä tip yrlï-
13) qadï: ulugh äzruaya. siz nä tïltaqïn
14) nä oghurin muntagh sözläyürsiz? anï
15) üchün ämti siz inchä uqung. ymä bu
16) yirtinchüdäki qamagh nomlar arasïnta
17) biligsiz yalanguqlar ymä öngi titir,
18) bilgä yalanguqlar ymä öngi titir,
19) bodi tigmä tuyunmaq ymä öngi titir,
20) tuyunmamaq ymä öngi titir, qutrul-
21) maq ymä öngi titir, qutrulmamaq ymä
22) öngi titir. munchulayu bu qamagh öngi
23) öngi nomlarnïng tüzülmäkintin öngi
24) bolmamaqïntïn chinsu tigmä ärtüktäg

9) ناھايىتى يۇكسەك ياخشى، توغرا، تۈز تۇيماقنى
10) تۇيۇپ بۇرخان قۇتىغا ئېرىشەلمەيدۇ ؟
11) ئەۋلىيا تەڭرىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئاندىن
12) ئامال ـ چارىلىك چىنتامانى بودىساتۋا مۇنداق
13) دېدى: ئۇلۇغ ئەۋلىيا، سىز نېمە سەۋەب،
14) نېمە ۋەجىدىن مۇنداق دەيسىز ؟ شۇنىڭ
15) ئۈچۈن ئەمدى سىز مۇنداق ئۇقۇڭ: بۇ
16) دۇنيادىكى بارلىق نوملار ئارىسىدا
17) بىلىمسىز ئىنسانلار يات دېيىلىدۇ،
18) ئەقىل ـ ئىنسانلارمۇ يات دېيىلىدۇ،
19) بۇددا دېيىلگەن تۇيۇنماقمۇ يات دېيىلىدۇ،
20) تۇيۇنماسلىقمۇ يات دېيىلىدۇ، قۇتۇل-
21) ماقمۇ يات دېيىلىدۇ، قۇتۇلماسلىقمۇ
22) يات دېيىلىدۇ. مۇنچىۋالا بارلىق ھەر خىل
23) نوملارنىڭ (ئىچىدە) باراۋەرلىك يات ئەمەس،
24) چىن ـ ھەقىقىي دېيىلگەن.

V.20b

ب

384. 1) chin kirtü tözi näng idi öngi ärmäs.
2) inchip bu nomlar arasïnta oq ärip at-
3) qamaqsïz yapshïnmaqsïz isilmäksiz
4) qoramaqsïz titir. ulugh äzruaya.
5) bu muntagh oshughlugh chinshu tigmä ärtük-
6) täg chin kirtü tözün öngi bulmaghuluq
7) itiglig nomlar ärsär, anga oq-
8) shatï ärür. qltï yilwi kömäntäg
9) nä üchün tip tisär, inchä qltï yilwi-
10) chi är azu yilwichining titsisi ärsär,
11) ymä yilwi kömän ishingä käd
12) bütmish ärsär, ötrü ol yilwichi
13) tört yol bältir yata qïgh yäm ot ïghach
14) alïp bir orunta urup, yilwi küchi
15) üzä ötrü atlïgh yangalïgh qanglï-
16) lïgh yadaq tört bölük süü blgürtsär,
17) altun kümüsh wayduri siparir ulatï
18) yiti ärdinilärin, adruq adruq
19) öngi öngi äsringü äd tawarlarïn
20) tolu ulugh ulugh aghïlïghlar körkit-

384 .1) چىن ـ ھەقىقىي ماھىيەت زادى يات ئەمەس.
2) شۇنداق قىلىپ بۇ نوملار ئارىسىدا
3) ئۇ باغلانغۇسىز، يېپىشقۇسىز، ئېسىلغۇسىز،
4) ئازايغۇسىز دېيىلىدۇ. ئۇلۇغ ئەۋلىيا،
5) مۇنداق خىسلەتلىك ھەقىقىي دېيىلگەن
6) چىن ـ ھەقىقىي ماھىيەتتىن باشقا ئېرىشكىلى
7) بولمايدىغان نوملار بولسا، ئۇنىڭغا ئوخشىتىلغاندۇر.
8) نېمە ئۈچۈن ئۇ سېھىردەك، خىيالىيدەك
9) بولىدۇ دېگەندە، شۇنداق قىلىپ سېھىرگەر
10) ئەر ياكى سېھىرگەرنىڭ شاگىرتى،
11) سېھىرگەرلىككە ناھايىتى
12) توشقان بولسا، ئۇ سېھىرگەر
13) تۆت يولنىڭ دوقمۇشىدا يېتىپ، قىغ، يەم، ئوت، دەرەخنى
14) بىر ئورۇنغا توپلاپ، سېھىركۈچى
15) بىلەن ئاندىن ئاتلىق، پىللىق ھارۋىلىق،
16) پىيادە تۆت قىسىملىق قوشۇن كۆرسەتسە،
17) ئالتۇن ـ كۈمۈش، ئۈنچە ـ ياقۇت قاتارلىق
18) يەتتە ئەردىنى، خىلمۇ خىل،
19) ئوخشاشمىغان مال ـ تاۋارلار بىلەن
20) تولغان چوڭ خەزىنىلەرنى كۆرسەتسە،

21) sär, anta birük kim qayu tümkä bilik-
22) siz yalanguqlar ärsär, ötrü ular ol antagh
23) yilwining tözin tüpin adra bilmä-
24) tin, ol yilwi küchintä blgürtmish

21) بەزىبىر نادان،
22) بىلىمسىز ئادەملەر، ئۇنداق
23) سېھىرنىڭ سىر – سەۋەبىنى ئايرىپ
24) بىلەلمەستىن، ئۇ سېھىر كۈچىدە كۆرسىتىلگەن

V. 21a (imaxu bishinch bir otuz)

بەشىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە بىرىنچى (ياپراق) ئا

385. 1) tïnlghlarnïng körkin mängizin körmäk
2) üzä ünin choghsïn äshitmäk üzä
3) inchä tip saqïnurlar: biz körgüchi bu at
4) yangada ulatï tïnlghlar quwraqï ärsär,
5) ular barcha chin kirtü bar ärsärlär, ularta adïn-
6) larï barcha igit äsük titirlär tip
7) munchulayu saqïnurlar. bu saqïnchlarta
8) yana bk tururlar. kinki tüpin chinqaru
9) bökünü bilü ämäslär. anta birük yana
10) kim qayu bilgä yalanguqlar ärsärlär, ular
11) yana näng antagh saqïnmaslar. inchip ol
12) antagh yilwining tözin tüpin ymä
13) adïrtlïgh bilirlär. birük ol körünchtä
14) nä körk mängizlär körsärlär, nä türlüg
15) ün choghï äshitsärlär. ötrü inchä tip
16) saqïnurlar. qltï bu mn körgüchi at
17) yangada ulatï tïnlghlar quwraqï
18) ärsär, näng inchip chin kirtü ärmäslär. täk
19) yilwichi ärning yilwi küchi üzä
20) yalanguqlar közin bamaqtïn ötkürü
21) äsükin armaqïn bu muntagh at yangada
22) ulatï tïnlghlar quwraqïn, altun kümüsh-
23) tä ulatï äd tawar yükmäkin

385.1) جانلىقلارنىڭ تۇرق – چىرايىنى كۆرۈش
2) بىلەن، ئۈن – ئاۋازىنى ئاڭلاش بىلەن
3) بىز كۆرگەن بۇ ئات،
4) پىل قاتارلىق جانلىقلار توپى بولسا،
5) چىن – ھەقىقىي بار نەرسىلەردۇر.
6) ئۇلارنى باشقىلار يالغان، جا دەيدىكەن دەپ ئويلايدۇ.
7) ئۇلار مۇنداق ئويلىرىدا يەنە چىڭ تۇرىدۇ.
8) كېيىنكى سىرىنى تەكشۈرۈپ
9) ئويلىنىپ بىلىپ كېتەلمەيدۇ. يەنە بەزى
10) ئەقىل – ئادەملەر باركى، ئۇلار
11) زادى ئۇنداق ئويلىمايدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلار
12) ئۇنداق سېھىرنىڭ سىر – سەۋەبىنى
13) ئېنىق بىلىدۇ. ئەگەر كۆرۈنۈشتە
14) تۇرق – چىرايىنى كۆرسە ياكى تۈرلۈك
15) ئۈن – ئاۋازلارنى ئاڭلىسا، ئۇلار
16) مەن كۆرگەن ئات،
17) پىل قاتارلىق جانلىقلار توپى بولسا،
18) چىن – ھەقىقىي (نەرسىلەر) ئەمەس، پەقەت
19) سېھىرگەر ئەرنىڭ سېھىر كۈچى بىلەن
20) ئىنسانلارنىڭ كۆزىنى باغلاش ئارقىلىق
21) يالغانچىلىق – ئالدامچىلىق بىلەن بۇ ئات، پىل
22) قاتارلىق جانلىقلار توپىنى، ئالتۇن، كۈمۈش
23) قاتارلىق مال – تاۋارلار توپىنى

V. 21b

ب

386. 1) körkitmish közüntürmish ärür. anïn mn
2) bularni ❶ chin kirtü üzä tutmayïn
3) atqanmayïn tip munchulayu
〔tüpingä tägi chïnqaru bökünü〕 saqïnïp
4) äsük igit ol tip bilirlär. bu ärsär,

386.1) كۆرسىتىدۇ، بارلىققا كەلتۈرىدۇ. شۇڭلاشقا مەن
2) بۇلارنى چىن – ھەقىقىي دەپ قارىمايمەن،
3) ئۇلارغا باغلانمايمەن دەپ مۇشۇنداق تېگى –
تەكتىنى تەكشۈرۈپ ئويلاپ،
4) (ئۇلارنى) يالغان، جادۇر دەپ بىلىدۇ. بۇ بولسا،

❶ بۇ سۆز ئەسلىي تېكستتە bularlarni دەپ يېزىلغان. بىز bularnï دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

5) yöläshürük ärür. anchulayu ymä bilgä-
6) lär alqu itiglig nomlarnïng chin kirtü
7) tözsüzün tüpsüzin adïrtlïgh bilirlär.
8) anchulayu bilip itiglig nomlar-
9) nïng bodïn blgüsin ünin choghïsïn körsär-
10) lär äshitsärlär, täk yirtinchülüg törüchä
11) körürlär, yirtinchülüg törüchä äshitürlär.
12) ol körmish äshitmish nomlarïgh chininchä körüp
13) kirtüsinchä saqïnïp äsükin itigin bilirlär.

14) birük nä türlüg saw sözläsärlär,
15) inchip yirtinchülüg yilwi saw üzä chinshu
16) tigmä ärtüktäg chin kirtü tözüg biltürgü
17) uqturghu üchün sözläyürlär. ulugh äz-
18) rualar ilikiya, inchip yana
19) biliksiz yalanguqlar yirtinchülügdä yig
20) ïduq bilgä biliklig közüg bulmayuqlarï
21) üchün ötrü alqu nomlarnïng chinsu tigmä
22) ärtüktäg kirtü tüshin bilmäzlär. nä
23) üchün bilmäzlär tip tisär, kim ol chinsu
24) tigmä ärtüktäg kirtü töz sözlägülük-

5) سېلىشتۇرۇشتۇر. شۇنداق قىلىپ دانالار
6) بارلىق زىننەتلىك نوملارنىڭ چىن ـ ھەقىقىي
7) تۈپ ـ ماھىيەتلىك ئەمەسلىكىنى ئېنىق بىلىدۇ.
8) شۇنداق بىلىپ زىننەتلىك نوملارنىڭ
9) بوي ـ بەلگىسىنى، ئۈن ـ ئاۋازىنى كۆرسە،
10) ئاڭلىسا، ئۇنى بۇ دۇنيانىڭ ئادەت ـ قائىدىلىرى دەپ
11) قارايدۇ، بۇ دۇنيانىڭ ئادەت ـ قائىدىلىرى دەپ ئاڭلايدۇ.
12) ئۇ كۆرگەن، ئاڭلىغان نوملارنى چىنلىقى بويىچە كۆرۈپ،
13) ھەقىقىيلىق بىلەن ئويلىنىپ، ئۇنىڭ يالغانلىقىنى،
جالىقىنى بىلىدۇ.
14) ھەرقانداق سۆز قىلسا،
15) دۇنيالىق سېھىر سۆزلەر ئارقىلىق
16) ھەقىقىي دېيىلگەن چىن ـ ھەقىقىي ماھىيەتنى
17) بىلدۇرۇش، ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن سۆزلەيدۇ. ئۇلۇغ
18) ئەۋلىيالار پادىشاھى، شۇنداق قىلىپ يەنە
19) بىلىمسىز ئىنسانلار دۇنيالىق ياخشى،
20) مۇقەددەس، ئەقىل ـ بىلىملىك كۆزگە ئېرىشەلمىگەنلىكى
21) ئۈچۈن، بارلىق نوملارنىڭ ھەقىقىي دېيىلگەن
22) ھەقىقىي پايدىسىنى بىلمەيدۇ. نېمە
23) ئۈچۈن بىلمەيدۇ، دېگەندە، ئۇ ھەقىقىي
24) دېيىلگەن ھەقىقىي ماھىيەتنى سۆزلىيەلمەيدىغانلىقى

V. 22a (imaxu bishinch iki otuz)

بەشىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە ئىككىنچى (ياپراق) ئا

387. 1) süz nomlaghuluqsuz üchün, anïn anï
2) bilmäslär. ol antagh kirtü tözüg
3) bilmäyükläri üchün, ol biligsiz
4) yalanguqlar yorïghuluq yorïmaghuluq nomlarïgh
5) nä körsärlär, nä äshitsärlär, ötrü
6) anï atqanurlar, anga yapshïnurlar. anï
7) chin kirtü yig bashtïnqï üzä tutarlar. muntagh yang-
8) ïn ötrü alqu nomlarnïng chinshu tigmä
9) ärtüktäg tözin bilgäli uqqalï
10) umatïn yangïlurlar. ol yangïlmïsh yangluq
11) saqïnchlarï küchintä bu uzun sansar ichin-
12) tä chömä bata tägzinürlär. inchip
13) ämgäktin ozghuluq qutrulghuluq yolugh yïngaq-
14) ïgh ymä tapmazlar. inchip yana tüzün
15) bilgälär yirtinchülügdä yig ïduq bilgä

387. 1) شەرھلىيەلمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنى
2) بىلمەيدۇ. ئۇنداق ھەقىقىي ماھىيەتنى
3) بىلمىگەنلىكلىرى ئۈچۈن، ئۇ بىلىمسىز
4) ئادەملەر يورۇشلۇق، يورۇشسىز نوملارنى
5) كۆرسە ياكى ئاڭلىسا، ئۇنىڭغا
6) باغلىنىۋالىدۇ، يېپىشىۋالىدۇ. ئۇنى
7) چىن ـ ھەقىقىي، ياخشى، ئالدىنقى دەپ قارايدۇ. مۇشۇنداق
8) ھالەت بىلەن بارلىق نوملارنىڭ ھەقىقىي دېيىلگەن
9) ماھىيىتىنى بىلەلمەي،
10) ئۇقالماي يېڭىلىدۇ. يېڭىلىپ (ئۆتكۈزگەن) خاتالىق
11) يوخانلىرىنىڭ كۈچى بىلەن بۇ ئۇزۇن سانسار ئىچىدە،
12) چۆمۈپ پېتىپ ئايلىنىپ يۈرىدۇ. شۇنداق قىلىپ
13) جاپادىن قۇتۇلۇش يولىنى، تەرىپىنى
14) تاپالمايدۇ. شۇنداق قىلىپ يەنە ئېسىل
15) دانالار دۇنيادىكى ياخشى، مۇقەددەس ئەقىل ـ

16) biliklig közüg bulmïshlarï üchün alqu nom-
17) larnïng chinsu tigmä ärtüktäg
18) kirtü tözün bilirlär. nä üchün bilir-
19) lär tip tisär, kim ol chinsu tigmä ärtük-
20) täg töz atqanmaqsïz tapshïnmaqsïz
21) üchün, anïn anï bilirlär. ol antagh
22) kirtü tözüg bilmishläri uqmïshlarï üchün,
23) ötrü ol tüzün bilgälär yorïghuluq
24) yorïmaghulugh nomlarïgh körsärlär äshitsär-

16) بىلىملىك كۆزگە ئېرىشكەنلىكى ئۈچۈن، بارلىق نومـ
17) لارنىڭ ھەقىقىي دېيىلگەن
18) ھەقىقىي ماھىيىتىنى بىلىدۇ. نېمە ئۈچۈن بىلىدۇ
19) دېگەندە، ئۇ ھەقىقىي دېيىلگەن
20) ماھىيەت باغلانغۇسىز، يېپىشقۇسىز بولغانلىقى
21) ئۈچۈن، ئۇنى بىلىدۇ. شۇنداق
22) ھەقىقىي ماھىيەتنى بىلگەنلىكى، ئۇققانلىقى ئۈچۈن،
23) ئۇ ئېسىل دانالار يۈرۈشلۈك،
24) يۈرۈشسىز نوملارنى كۆرسە، ئاڭلىسا

V. 22b

ب

388. 1) lär, ymä bilgä biliklig küchläri yitmish-
2) chä ötrü anga atqanmazlar yapshïnmazlar.
3) anï yana chin kirtü yig bashtïnqï üzä
4) tutmazlar. yorïghuluq nomlarnïng chinsizin
5) yarpsïzïn bilirlär, yorïmaghuluq nomlar-
6) nïng ymä chinsizin yarpsïzïn bilirlär. täk
7) igit saqïnch yorïmaq yorïmamaqnïng blgüsi
8) ärür. bu blgülär yana yalanguz at üzä ök bar
9) ärürlär. näng inchip chin kirtü töz üzä bar
10) ärmäzlär tip munchulayu bilip muntaghdïn
11) ötkürü alqu nomlarnïng chinsu tigmä
12) ärtüktäg kirtü tözin yanglughsuzïn köni-
13) sinchä bilgäli uqqalï uyurlar. ol yanglughsuz
14) könisinchä bilmäkläri oghurïnta bu uzun
15) sansar ichintä chümä batï tägzinmäslär.
16) ötrü ämgäktin ozghuluq qutrulghuluq yolugh
17) yïngaqïgh taparlar. inchip bu muntagh köni kirtü
18) tözüg ol tüzün bilgälär adïnaghu-
19) gha ymä biltürgälir üchün yirtinchülüg saw
20) iyin äwrilip nomlayurlar sözläyürlär
21) muni munchulayu yangïn. ulugh äzruaya, kim
22) ol tüzün bilgälär ïduq bilgä biliklig
23) közläri üzä körgülük bilgülük nom-
24) laghuluq söz sözlägülüksüz ärtüktäg kirtü

388 .1) يەنە ئەقىل ـ بىلىملىك كۈچلىرىنىڭ يېتىشچە
2) ئۇنىڭغا باغلانمايدۇ، يېپىشمايدۇ.
3) ئۇنى يەنە چىن ـ ھەقىقىي، ياخشى، ئۈستۈن
4) تۇتمايدۇ. يۈرۈشلۈك نوملارنىڭ چىنسىزلىكىنى،
5) كۈچسىزلىكىنى بىلىدۇ، يۈرۈشسىز نوملارنىڭمۇ
6) چىنسىزلىكىنى، كۈچسىزلىكىنى بىلىدۇ. پەقەت ئۇ
7) يالغان، خىيالى يۈرمەك، يۈرمەسلىكنىڭ بەلگىسىـ
8) دۇر. بۇ بەلگىلەر يەنە يالغۇزلا نام بىلەنلا مەۋجۇتـ
9) تۇر. ئەگەر چىن ـ ھەقىقىي ماھىيەت بىلەن مەۋجۇت
10) ئەمەس دەپ مۇشۇنداق بىلىپ، مۇشۇنداق
11) چۈشىنىپ، بارلىق نوملارنىڭ چىن ـ ھەقىقىي
دېيىلگەن
12) ھەقىقىي ماھىيىتىنى خاتاسىز ھالدا
13) توغرىسى بويىچە بىلەلەيدۇ، ئۇقالايدۇ. ئۇ خاتاسىز ھالدا
14) توغرىسى بويىچە بىلىش سەۋەبىدىن بۇ ئۇزۇن
15) سانسار ئىچىدە چۆمۈپ ـ پېتىپ ئايلىنىپ يۈرمەيدۇ.
16) ئاندىن جاپادىن قۇتۇلۇش، بوشاش يولىنى،
17) تەرىپىنى تاپىدۇ. شۇنداق قىلىپ مۇنداق توغرا،
ھەقىقىي
18) ماھىيەتنى ئۇ ئېسىل بىلگىلەر باشقىلارغىمۇ
19) بىلدۈرگەنلىكى ئۈچۈن، دۇنياۋى سۆز
20) بويىچە مۇشۇنداق
21) يوسۇندا سۆزلەيدۇ، نوملايدۇ. ئۇلۇغ ئەزلىيا،
22) ئۇ ئالىيجاناپ دانىشمەنلەر مۇقەددەس ئەقىل ـ بىلىملىك
23) كۆزلىرى بىلەن كۆرگۈلۈك، بىلگۈلۈك، نوملاغۇلۇق
24) سۆزلەرنى سۆزلىگىلى بولمىغاندەك ھەقىقىي

V. 23a (imaxu bishinch üch otuz)

389. 1) tözüg kntüläri bilmishin uqmïsh-
2) ïn yorïghuluq yorïmaghuluq nomlarta
3) kntüläri atqanmayuqïn yapshïnmayuq-
4) ïn adïnlarqa ymä biltürgäli
5) tanuqlatqalï anïn adruq adruq
6) yirtinchülüg atïgh sawïgh sözüg söz-
7) läyürlär körkitürlär tip tidi.
8) ol ödün mxabraxmi ulugh äzrua
9) tngri bu muntagh mungadïnchïgh tanglanchïgh
10) tütrüm täring yürüklüg chin kirtü tüz
11) nomugh äshitip ötrü yana al ögä chin-

12) tämäni bodistwqa tüzünümä, qach türlüg
13) nomlar üzä yirtinchüdäki tïnlghlar
14) munchulayu bu täringtä täring köni
15) kirtü nomugh uqqalï bilgäli uyurlar
16) ärki tip ayïttï. ötrü bodistw
17) inchip tip kiginch birti: ulugh äzrua-
18) ya, qltï öküsh tälim yilwi kömän os-
19) anmaqï üzä blgürtmish tïnlghlarnïng
20) köngül köngültäki nomlarï üzä bu nom
21) yürükin bilgäli uqqalï boltuqar. äzrua
22) tngrï yana ötünti: bu yilwi kömän
23) uzanmaqï üzä blgürtmish tïnlghlar-
24) nïng ät'özläri kntününg inchip

ئىماخۇ بەشنچى (تۆپلەم) يىگرمە ئىككىنچى (ياپراق) ئا

389.1) ماھىيەتنى ئۆزلىرى بىلگەنلىكى، ئۇققانلىقى،
2) يۇرۇشلۇك، يۇرۇشسىز نوملارغا
3) ئۆزلىرى باغلانمىغانلىقى، يېپىشمىغانلىقىنى
4) باشقىلارغىمۇ بىلدۇرۇش،
5) ئىسپاتلاتقۇزۇش ئۈچۈن، ئۇلار ھەر خىل
6) دۇنياغا مەشھۇر گەپ - سۆزلەرنى
7) سۆزلىيەلەيدۇ، كۆرسىتەلەيدۇ، دېدى.
8) بۇ چاغدا ماھابراھمى ئۇلۇغ ئەۋلىيا
9) تەڭرى مۇنداق ئاجايىپ، تاڭ قالارلىق،
10) مەزمۇنلۇق، چوڭقۇر مەنىلىك چىن - ھەقىقىي، تۈز
11) نومنى ئاڭلاپ، ئاندىن يەنە ئامال - چارىلىك
چېۋەر چىن-
12) تەمەنى بودىساتۋادىن ئىبسلىم، قايسى تۈرلۈك
13) نوملار بىلەن يەر - جاھاندىكى جانلىقلار
14) شۇنداق قىلىپ بۇ ناھايىتى چوڭقۇر، توغرا،
15) ھەقىقىي نومنى ئۇقالايدىغاندۇ، بىلەلەيدىغاندۇ،
16) دەپ سورىدى. ئاندىن بودىساتۋا
17) مۇنداق دەپ جاۋاب بەردى: ئۇلۇغ ئەۋلىيا،
18) ناھايىتى كۆپ سېھىر - كۆز باغلاش بىلەن ئوخشىتىپ
19) چىقىرىلغان جانلىقلارنىڭ
20) كۆڭلىدىكى نوملىرى بىلەن بۇ نومنىڭ
21) مەنىسىنى بىلىشكە، ئۇقۇشقا مۇيەسسەر بولىدۇ. ئەۋلىيا
22) تەڭرى يەنە سورىدى: بۇ سېھىر - كۆز باغلاش بىلەن
23) ئوخشىتىپ چىقىرىلغان جانلىقلارنىڭ
24) ئەتئۆزلىرى ئۆزىنىڭ، شۇنداق قىلىپ

V. 23b

390. 1) bar ärmäzlär. köngül köngültäki nom-
2) larï taqï qandïran boltuqar. köngül
3) köngültäki nomlarï bulmaghucha ärsär,
4) bu nomugh yana nächükin bilgäli uqqalï bol-
5) tuqar tip tidi. bodistw sözlädi.
6) ötrü ay ulugh äzruaya, kimlär
7) birük nom tözin bar ymä ärmäs,
8) yoq ymä ärmäz tip bilsärlär, ötrü
9) ol antagh yalanguqlar bu tütrüm täring

ب

390.1) ئۇ مەۋجۇت ئەمەس تۇرسا، كۆڭۈلدىكى نوملار
2) يەنە قەيەردىن پەيدا بولىدۇ، كۆڭۈلدىكى
3) نوملارغا ئېرىشەلمىسە،
4) بۇ نومنى يەنە قانداق قىلىپ بىلگىلى، ئۇققىلى
5) بولىدۇ؟ بودىساتۋا سۆزلىدىكى،
6) ھەي، ئۇلۇغ ئەۋلىيا، كىمكى ئەگەر
7) نوم ماھىيىتىنى بارمۇ ئەمەس،
8) يوقمۇ ئەمەس دەپ بىلسە، ئۇ چاغدا
9) شۇنداق ئىنسانلار بۇ مەزمۇنلۇق، چوڭقۇر

10) nom tözin bilgäli uqqalï uyurlar
11) tip yrlïqadï. anta ötrü mxabrax-
12) mi ulugh äzrua tngri al ögä chintamani
13) bodistwdïn bu nom yürükin uqup, ötrü
14) tükäl bilgä tngri tngrisi burxanqa
15) inchä tip ötünti: atï kötrülmish ayaq-
16) qa tägimlig tngrim, bu al ögä chintämäni
17) atlgh bodistwnïng bu tütrüm täring nom
18) tözin ötkürü topulu bilmäki saqï-
19) nu sözläyü yitinchsiz ärmäz mu tngrim
20) tip tidi. tngri tngrisi burxan
21) yrlïqadï äzrua tngrigä, antagh ol
22) antagh ol, ulugh äzruaya, qltï sn
23) ötünmishtäg, sn bashïn bu qamagh quwraqqa
24) bu al ögä chintamani bodistw toghmaqsïz

10) نوم ماھىيىتىنى بىلىشكە، ئۇقۇشقا مۇيەسسەر
11) بولىدۇ. ئاندىن كېيىن ماھابراھمى
12) ئۇلۇغ ئەۋلىيا تەڭرى ئامال - چارىلىك چىنتامانى
13) بودىساتۋادىن بۇ نوم مەنىسىنى ئۇقۇپ، ئاندىن
14) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاندىن
15) مۇنداق دەپ ئۆتۈندى: نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە
16) سازاۋەر تەڭرىم، بۇ ئامال - چارىلىك چېۋەر چىنتامانى
17) ئاتلىق بودىساتۋانىڭ بۇ مەزمۇنلۇق، چوڭقۇر نوم
18) ماھىيىتىنى چوڭقۇر - ئىنچىكە بىلىش ئويىغا
19) يەتكىلى بولمايدىغان ئوخشاشىمامدۇ، تەڭرىم.
20) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئەۋلىيا تەڭرىگە مۇنداق
21) دېدى: شۇنداق، شۇنداق،
22) ئۇلۇغ ئەۋلىيا، خۇددى سەن ئۆ-
23) تۈنگەندەك، سەن باشلىق بارلىق جامائەتكە
24) بۇ ئامال - چارىلىك چېۋەر چىنتامانى بودىساتۋا تۇ-

V. 24a (imaxu bishinch tört otuz)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە تۆتىنچى (ياپراق) ئا

391. 1) täring nom taplaqïnta yangïrtï köngül
2) öritip bïshrunghuluq ögrätingülük tözüg

3) acha yada uqïttï tip yrlïqadï. tngri
4) tngrisi burxannïng bu yrlïqïn äshitip
5) ulugh äzrua tngri bashïn qamagh äzrua quwraqlarï
6) yumqï olurmïsh orunlarïntïn örü turup

7) birtin sïngar ong angïnlarïntaqï ton-
8) larïn achïnïp ong tïzlarïn chökitip
9) ayalarïn qawshurup aghïr ayamaqïn
10) al ögä chintämäni bodistwnïng adaqïnta
11) töpüläri üzä yinchürü töbün yükünüp
12) adïnu mungatu tägünürbiz bu künki bu
13) qutlugh küntä tükäl bilgä tngri tngrisi
14) burxan üskintä kim sizingä tüüsh bolup
15) bu muntagh yanglïgh tütrüm täring yürüklüg
16) köni kirtü nom yrlïqïn äshitkäli bulmish-
17) ïmïzgha ang käd ögrünchlüg säwinchlig
18) ärürbiz tip säwinch ötüntilär. anta
19) ötrü ulush ulughï tükäl bilgä biliklig

391. 1) غۇلمايدىغان چوڭقۇر نوم ئارزۇسىدا قايتىدىن كۆڭۈل
2) تۇرغۇزۇپ ۋايىغا يەتكۈزۈشكە تېگىشلىك،
ئۆگىنىشكە تېگىشلىك
3) ماھىيەتنى ئىنىق ئۇقتۇردى. تەڭرىلەر
4) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ بۇ يارلىقىنى ئاڭلاپ،
5) ئۇلۇغ ئەۋلىيا تەڭرى باشلىق بارلىق ئەۋلىيا جاما-
6) ئەتلىرىنىڭ ھەممىسى ئولتۇرغان ئورۇنلىرىدىن
ئۆرە تۇرۇپ،
7) بىردەك ئوڭ مۈرىسىنى
8) يالىڭاچلاپ، ئوڭ تىزى بىلەن يۈكۈنۈپ،
9) ئالىقانلىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، چوڭ ھۆرمەت بىلەن
10) ئامال - چارىلىك چېۋەر چىنتامانى بودىساتۋانىڭ ئايىغى
11) ئۈستىگە باش قويۇپ، تۆۋەن يۈكۈنۈپ
12) ئەجەبلىنىپ تۇرۇپ، بۈگۈنكىدەك بۇ
13) قۇتلۇق كۈندە بىز ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
14) تەڭرىسىگە بۇرخان يېنىدا سىزگە ھەمراھ بولۇپ
15) مۇنداق مەزمۇنلۇق، چوڭقۇر مەنىلىك
16) توغرا، ھەقىقىي نوم مەنىسى ئاڭلاشقا مۇيەسسەر
17) بولغانلىقىمىزدىن ناھايىتى قاتتىق خۇشالمىز
18) دەپ سۆيۈندى. ئاندىن كېيىن،
19) يۇرت ئۇلۇغى ھەممىگە قادىر، بىلىملىك

20) tngri tngrisi burxan äzrua tngrigä
21) ichnä tip yrlïqadï: äshitkil ämti sn
22) äzruaya, bu al ögä chintämäni bodistw kin
23) käligmä ödlärtä ratnakkar atlgh burxan
24) bolghay. kirtüdä kälmish chin kirtü ayaq-

20) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئەۋلىيا تەڭرىگە
21) مۇنداق دېدى: ئاڭلىغىن ئەمدى سەن
22) ئەۋلىيا، بۇ ئامال - چارىلىك چېۋەر چىنتامانى بودىساتۋا
23) كېلەر زاماندا راتناكارى ئاتلىق بۇرخان بولىدۇ.
24) ھەقىقىيدىن كەلگەن، چىن - ھەقىقىي، ھۆرمەتكە

V. 24b

392. 1) qa tägimlig köni tüz tuyughlï bilgä
2) bilig chxshapitqa tükällig adgün
3) barmïsh yirtinchüg uqmïsh üzäliksiz är
4) tözin äränlärig törültürtächi yawaltur-
5) tachï tngrilärning yalanguqlarnïng
6) baqshïsï burxan atï kötrülmish tip
7) bu on atqa tükällig üstün tngri-
8) ning altïn yalanguqnung umughï ïnaqï
9) bolghay tip yrlïqadï. tngri tngrisi
10) burxan bu muncha yrlïq yrlïqaduqta ötrü
11) ol al ögä chintämäni bodistw ymä trkin
12) tawratï orunïntïn örü turup tngri tngri-
13) si burxanqa yaqïn barïp chakr tamgha-
14) lïgh adaqïnta yinchürü töbün yükünüp
15) suna yatïp anchagha tägi turmaghaymn tngrim,
16) qltï siznidin burxan qutïnga alqïsh
17) bolmaqïncha tip ötünti. ötrü
18) tükäl bilgä tngri tngrisi burxan ymä
19) bïnqï burxanlar törüsinchä külchirmäk qïlu
20) yrlïqap mungadïnchïgh tanglanchïgh küü kälig
21) ädrämlär tashqarïp ötrü anga qltï
22) öngräkitäg üzäliksiz üstünki yig
23) köni tüz tuymaq burxan qutïnga alqïsh
24) birü yrlïqadï.

ب

392 .1) سازاۋەر، توغرا، تۈز تۇيغۇچى، ئەقىل -
2) بىلىملىك، ئەخلاق - قائىدىگە تۈگەل، ياخشىلىق بىلەن
3) بارغان، دۇنيانى ئۇققان، يۈكسەك ئەر
4) ماھىيىتى بىلەن ئەرلەرنى تۆرەلدۈرگۈچى، تىنچلاندۇر -
5) غۇچى، تەڭرىلەرنىڭ، ئىنسانلارنىڭ
6) ئۇستازى بولغان بۇرخان نامى بىلەن كۆتۈرۈلسۇن،
7) بۇ ئون نامغا تۈگەللىك بىلەن ئۈستىدە تەڭرىنىڭ،
8) تۆۋەندە ئىنسانلارنىڭ يۆلەك - تايانچىسى
9) بولسۇن. تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
10) مۇشۇنداق سۆزلەرنى قىلغاندىن كېيىن،
11) ئۇ ئامال - چارىلىك چېۋەر چىنتامانى بودىساتۋا يەنە
12) تېزدىن ئورنىدىن ئۆرە تۇرۇپ تەڭرىلەر تەڭرىسى
13) بۇرخانغا يېقىن بېرىپ چاكىر - چاق نىشانلىق
14) پۇتىغا باش ئۇرۇپ، تۆۋەن يۈكۈنۈپ
15) سۇنايلىنىپ يېتىپ، مەن سىزدىن بۇرخان
16) ئالقىشىغا ئېرىشمىگۈچە ئورنۇمدىن
17) تۇرمايمەن، تەڭرىم، دەپ ئۆتۈندى. ئاندىن
18) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى يەنە
19) قۇدرەتلىك بۇرخانلار قائىدىسى بويىچە كۈلۈمسىرەپ
20) ئاجايىپ تاڭ قالارلىق شۆھرەت - ئابرۇي،
21) ئەخلاق - پەزىلەتلەرنى چىقىرىپ، ئاندىن
22) ئۇنىڭغا بۇرۇنقىدەك يۈكسەك ئۈستۈنكى، ياخشى
23) توغرا، تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىغا ئالقىش
24) بەردى.

V. 25a (imaxu bishinch bish otuz)

393. 1) bu bir nom bölükintä üch ming ulugh ming költi bodi-
2) stwlar üzäliksiz üstünki köni
3) tüz tuymaq burxan qutïnga äwrilinchsiz
4) köngüllüg bultïlar. säkiz ming kolti

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە بەشىنچى (ياپراق) ئا

393 .1) بۇ نوم بۆلىكىدە ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ كولتى
2) بودىساتۋا يۈكسەك ئۈستۈن. توغرا
3) تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىغا تەۋرىمەس
4) كۆڭۈل بىلەن ئېرىشتى. سەككىز مىڭ كولتى

5) tngrilär sansïz saqïshsïz yalanguqlar
6) birlä atqanghuluq atqanghularïntïn
7) ïraq tarïqïp nizwanilïgh kkirlär-
8) tin öngi ödrülüp nomlugh arïgh közgä
9) tägdilär. älik kolti toyïnlar bodistw-
10) lar yorïqïntïn köngülläri yanghalï ogh-
11) ranïş ärtilär, ular yana ikiläyü burxan
12) qutïnga yrp qatïgh aghïnchsïz bolup bodistw-
13) larnïng yolïnga kirtilär. yana kntü
14) kntü tonlarïn suchulup al ögä chintamani

15) bodistwqa aghïr ayaq qïltïlar. anï körü
16) yrlïqap tükäl bilgä tngri tngrisi burxan
17) ol qamagh toyïnlarqa ymä burxan qutïnga
18) alqïsh birü yrlïqap inchä tip yrlïqadï:
19) sizlär qamagh toyïnlara, kin käligmä
20) ödlärtä üch ming asanki kalplar
21) ärtmäkingä prabarachawichayi atlgh
22) kalpta qamaghda barcha bir yanglïgh racha-
23) mukti atlgh ulushunguzlar bolghay tip

5) تەڭرى، سان سانافسىز ئىنسانلار
6) بىلەن بىرلە باغلانغۇلۇق باغلىنىشلاردىن
7) يىراق تارقاپ نىزۋانىلىق پاسكىنىچىلىقتىن
8) قۇتۇلۇپ، نوملۇق پاكىز كۆزگە
9) ئېرىشتى. ئەللىك كولتى راھىب، بودىساتۋالارنىڭ
10) ئىش - ئەمەلدىن كۆڭلى يانغاندى،
11) ئۇلار يەنە قايتىدىن بۇرخان
12) قۇتىغا ئېرىشىپ قەتئىي تەۋرىمەي مۇستەھكەم تۇرۇپ
13) بودىساتۋالارنىڭ يولىغا كىردى. يەنە ھەر
14) قايسى تونلىرىنى سېلىپ ئامال - چارىلىك
چېۋەر چىنتامانى
15) بودىساتۋاغا ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلدۈردى. ئۇنى كۆرۈپ،
16) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
17) ئۇ بارلىق راھىبلارغا يەنە بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىشكە
18) ئالقىش بېرىپ مۇنداق دېدى:
19) سىزلەر، بارلىق راھىبلار، كېلىدىغان زاماندا،
20) ئۈچ مىڭ ئاسانكى ۋاقىت
21) ئۆتكەندە پراباراچاۋىجايى ئاتلىق
22) دەۋردە[190] ھەممىڭلار ئوخشاش ھالدا راچا-
23) مۇكتى ئاتلىق يۇرتقا ئىگە بولغايسىزلەر.

V.25b

ب

394. 1) yrlïqadï. bu munchulayu wichakrit
2) qïlu tükätip, ötrü yana äzrua
3) tngrigä inchä tip yrlïqadï: körür mu
4) sn ulugh äzruaya, bu altun öng-
5) lüg yruq yaltïrïqlïgh qopta kötrülmish
6) nom iliki atlgh nom ärdinining ulugh
7) choghïn yalïnïn. kimlär bu nom ärdinig süzük
8) kirtgünch köngülin titrü uqup
9) äshitsärlär tutsarlar, bu muntagh ädgü tüsh-
10) kä utlïgha tägkäli tägimlig bolurlar.
11) qltï birük kim qayu tïnlghlar yüz ming kalp
12) ödün alsïz alqaqsïz altï bramitlar
13) ichintä qatïghlansarlar. ikinti yana kim
14) ärsär, tüzünlär oghlï tüzünlär qïzï

15) bu nomugh ay sayu tolun ay bish

394. 1) مۇشۇنداق ۋىياكرىت - ئالدىن قەيت قىلىپ
2) تۈگىتىپ، ئاندىن يەنە ئەۋلىيا
3) تەڭرىگە مۇنداق دېدى: كۆردىڭىزمۇ
4) ئۇلۇغ ئەۋلىيا، بۇ ئالتۇن رەڭلىك،
5) نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
6) نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنىنىڭ ئۇلۇغ
7) سۈر - ھەيۋىسىنى. كىمكى بۇ نوم ئەردىنىنى سۈزۈك،
8) سادىق كۆڭۈل بىلەن تەپسىلىي ئۇقۇپ
9) ئاڭلىسا، ساقلىسا، مۇنداق ياخشى نەتىجىگە
10) ئېرىشىشكە سازاۋەر بولىدۇ.
11) مۇبادا قايسى بىر جانلىق يۈز مىڭ دەۋر - ۋاقىتتا
12) ئامال - چارىسىز ئالتە برامىت
13) ئىچىدە تىرىشچانلىق كۆرسەتسە، ئىككىنچى يەنە كىم
14) بولسۇن، مەيلى ئېسىللار ئوغلى ياكى ئېسىللار
قىزى بولسۇن،
15) بو نومنى ھەربىر ئايدا ئاينىڭ ئون

16) ygrmidä bir uchlugh süzüg köngülin oqï-
17) sar tïnglïsar, täring yürükin uqsar ongar-
18) sar, muntaghï törüchä äwrilsär, bu buyan
19) ädgü qïlïnchqa aşnuqï buyan ädgü qïlïnch yüz-
20) ülüşintä biringä ymä yitmäz oqsha-
21) maz. angmïntïn ülgü täng san saqïsh
22) yöläshürük üzä ymä adïrï yitmäz oqshamas.
23) anïn ämti mn ulugh äzruaya, bu nom
24) ärdini ichintäki nom tözinchä bïshrunghalï

16) بەشىدە بىر نىيەتتە سۆزۈك كۆڭۈل بىلەن ئوقۇسا،
17) تىڭلىسا، ئۇنىڭ چوڭقۇر مەنىلىرىنى ئۇقسا، چۈشەنسە،
18) مۇشۇنداق قائىدە بويىچە داۋاملاشتۇرسا،
19) ئىلگىرىكى بۇيان ـ ئەزگۈ ھەرىكەت بۇ بۇيان ـ
20) ئەزگۈ ھەرىكەتنىڭ يۈزدىن بىرىگىمۇ يەتمەيدۇ،
21) سان ـ مىقدارى، ئوخشىتىش جەھەتلەردىمۇ
22) يەتمەيدۇ، ئوخشاشمايدۇ. شۇڭلاشقا
23) ئۇلۇغ ئەۋلىيا، مەن ئەمدى بۇ نوم
24) ئەردىنى ئىچىدىكى نوم ماھىيىتى بويىچە تەربىيىلىنىشنى

V.26a (imaxu bishinch altï otuz)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە ئالتىنچى (ياپراق) ئا

395. 1) ögrätingäli öyü saqïnu tutqalï ötkürü
2) yana adïnaghugha kingürü nomlaghalï uqït-
3) qalï yrlïqayurmn tutusurmn. nä
4) üchün tip tisär, qltï mn öngrä uzun
5) asankilïgh yolta bodistwlar yorïqïnta
6) yorïyur ärkän, burxan qutïnga qatïghlanur
7) oghurta qltï alp är chärikkä
8) tägirtäg isig özümin isirkänchsiz-
9) in titip ïdalap bu muntagh soqanchïgh tatïq-
10) lïgh nom ärdinig boshghuntum tuttum. ötrü yana
11) adïnlarqa uqïtu nomlardïm. ulugh äzruaya,
12) inchip inchä uqqïl qltï birük altun
13) tilgänlig chakrawart iliklär qan-
14) lar nächägä tägi yirtinchüdä [äsän ärsärlär, ötrü anchagha tägi] yiti
15) ärdiniläri ymä yitlinmäslär yoqatmas-
16) lar. qachan birük chakrawart ilik qacha-
17) gh yïl qucha ärsär, ötrü yiti ärdini-
18) läri ymä özin ök yitlinürlär
19) yoqaturlar. anchulayu ymä birük bu
20) nom ärdini nächägä tägi yirtinchüdä bar
21) ärsär, anchagha tägi üzäliksiz ïduq nom-
22) lugh ärdinilär ymä yitlinmägäy yoqat-
23) maghay. qachan birük bu nom ärdini yitlin-
24) sär yoqatsar.

395. 1) ئۆگىنىشنى ئويلاپ، ئۇنى ئەستە ساقلاش
2) ۋە پۇختا ئۆگىنىش ئۈچۈن، يەنە ئۇنى باشقىلارغا كەڭرى
3) تارقىتىشقا تۇتۇش قىلىمەن. نېمە
4) ئۈچۈن دېگەندە، مەن بۇرۇن ئۇزۇن
5) ئاسانكىلىق يولدا بودىساتۋالار قائىدە ـ نىزاملىرى بىلەن
6) يۈرگىنىمدە، بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشىۋاتقان
7) ۋاقتىمدا، خۇددى باتۇر ئەر چېرىككە
8) ھۇجۇم قىلىدىغاندەك ئىسسىق جېنىمنى ئىككىلەنمەستىن
9) پىدا قىلىپ، بۇ لەززەتلىك، تېتىملىق
10) نوم ئەردىنىنى ئۆگەندىم، ئىگىلىدىم. ئاندىن يەنە
11) باشقىلارغىمۇ ئوقۇتۇردۇم، نوملىدىم. ئۇلۇغ ئەۋلىيا،
12) شۇنداق قىلىپ بىلگىنىكى، ئالتۇن چەمبىرەكلىك
13) چاكراۋارت ئىلىك خان بۇ
14) دۇنيادا قانچىلىك ۋاقىت ئامان ـ ئېسەن تۇرسا، شۇ ۋاقىت ئىچىدە يەتتە
15) ئەردىنىمۇ يىتمەيدۇ، يوقالمايدۇ.
16) ئەگەر چاكراۋارت ئىلىكنى ئوغرى ـ يالغان
17) قوچاقلىسا (ئۆلسە)، يەتتە ئەردىنىمۇ
18) ئۆزلۈكىدىن يىتىدۇ، يوقىلىدۇ.
19) شۇنداق قىلىپ بۇ
20) نوم ئەردىنى بۇ دۇنيادا قانچىلىك ۋاقىت
21) بولسا، شۇنچىلىك ۋاقىت ئىچىدە بۇ يۈكسەك،
22) مۇقەددەس نوملۇم ئەردىنىلەر يىتمەيدۇ،
23) يوقالمايدۇ. قاچانكى بۇ نوم ئەردىنى يىتسە،
24) يوقالسا،

V.26b

396. 1) ötrü adïn nomlugh ärdinilär ymä barcha
2) orun orun sayu yitlingäy yoqatqaylar.
3) anï üchün bu nom ärdinig bir uchlugh
4) süzüg köngülin boshghunmïsh tutmïsh oqï-
5) mïsh sözlämish äshitmish tïnglamïsh ötkürü
6) yana adïnaghugha uqïdu nomlamïsh
7) bitimish bititmish krgäk.
8) inchip qatïghlanmaq bramit ichintä
9) ät'özüg isig özüg äsirkämätin
10) ärinüksüzin qatïghlanmïsh buyanta bu
11) ädgü qïlïnch ünär yigätür. anïn

12) ulugh äzruaya, kim manga nomlugh söz-
13) üg kirtgünch köngüllüg titsilärim ärsär,
14) ular barcha bu yrlïqcha qatïghlansunlar
15) tip yrlïqadï. ötrü ol ödün
16) ulugh äzrua tngri qamagh äzrua
17) quwraqï birlä xormuzda tngri
18) tört mxaranch tngrilär birlä ulatï
19) qamagh yäklär quwraqï ymä tükäl
20) bilgä tngri tngrisi burxannïng bu
21) yrlïqïn äshitip trkin tawratï alqu-
22) ghun barcha kntü öz öz orunlarïntïn
23) örü turup birtin sïngar ong angaya-
24) larïntaqï tonlarïn achïnïp ong tïz-

ب

396. 1) ئاندىن باشقا نوملۇق ئەردىنىلەرمۇ
2) ھەر تەرەپتىن يىتىدۇ، يوقايدۇ.
3) شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ نوم ئەردىنىنى بىر نىيەت،
4) سۈزۈك كۆڭۈل بىلەن ئۆگىنىش، ساقلاش، ئوقۇش،
5) سۆزلەش، ئاڭلاش شۇنداقلا
6) يەنە باشقىلارغا ئۇقتۇرۇش، سۆزلەش،
7) كۆچۈرۈش، كۆچۈرگۈزۈش كېرەك.
8) شۇنداق قىلىپ تىرىشچانلىق كۆرسىتىش برامىتى ئىچىدە
9) ئەتئۆزنى، ئىسسىق جېنىنى ئايىماستىن،
10) ئېرىنمەستىن تىرىشچانلىق كۆرسەتكەندە، بۇ
11) بۇيان ـ ئەزگۈ ھەرىكەت بارلىققا كېلىدۇ ۋە
يېتىلىپ چىقىدۇ.
12) شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلۇغ ئەۋلىيا، كىمكى مېنىڭ نوم سۆزلۈك،
13) سادىق كۆڭۈللۈك شاگىرتىم بولسا،
14) ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ يارلىق بويىچە تىرىشچانلىق
15) كۆرسەتسۇن. بۇ چاغدا،
16) ئۇلۇغ ئەۋلىيا تەڭرى بارلىق ئەۋلىيالار
17) توپى، خورمۇزدا تەڭرى،
18) تۆت ماھاراج تەڭرى شۇنداقلا
19) شەيتانلار توپى ھەممىگە
20) قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ بۇ
21) يارلىقىنى ئاڭلاپ تېزدىن ھەممىسى
22) ئۆز ئورۇنلىرىدىن
23) ئۆرە تۇرۇپ، بىردەك ئوڭ مۈرىسىنى
24) يالىڭاچلاپ، ئوڭ تىزلىرى

V.27a (imaxu bishinch yiti otuz)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە يەتتىنچى (ياپراق) ئا

397. 1) larïn chökitip ayalarïn qawshurup
2) tngri tngrisi burxanqa inchä tip
3) ötüntilär: atï kötrülmish ayaqqa
4) tägimlig tngrim, biz qamaghda arqasï
5) bu altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
6) qopta kötrülmish nom iliki atlgh nom
7) ärdinig tngrim sizing yrlïqamïsh
8) ïduq yrlïqïngïzchä qïlu tägingäli
9) qut qolu kösüsh öritü täginürbiz.

397. 1) بىلەن تىزلىنىپ، ئالىقانلىرىنى بىر ـ بىرىگە جۈپلەپ،
2) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق
3) دېدى: نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە
4) سازاۋەر تەڭرىم، بىز ھەممىمىزگە ئارقا يۆلەك (بولىدىغان)
5) بۇ ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق
6) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
7) ئەردىنىنى بويىچە تەڭرىم، سىز قىلغان
8) مۇقەددەس يارلىقىڭىز بىلەن ئىش قىلىشقا،
9) قۇت تىلەپ، تىلىكىمىزنى ئۆستۈرۈشكە تىرىشىمىز.

10) yana ymä tngrim. bu nom ärdinig nomladachï
11) nomchï dintarlarïgh süzüg kirtgünch
12) köngülin äshittächi upasi upasanchlar-
13) ïgh qop türlüg adalarïn tudalarïn tarqa-
14) ru alp aghïr ämgäklärin kitärü ürük

15) ozatï köyü közätü tutalïm. bu nom
16) ärdinig ayayur aghïrlayur iltä ulushta
17) ach qïsnïng kägän yaghï yawlagh
18) adasïn yaghutmalïm. otsuz yïïl yagh-
19) mur adasïn ymä qïlmalïm. inchip bu
20) nom ärdinig ayayur aghïrlayur tïnlghlarïgh
21) biz ymä ularnï ayuyu aghïrlayu tuta
22) täginälim tip ötüntilär.
23) ötrü tngri tngrisi burxan äzrua

10) يەنە تەڭرىم، بۇ نوم ئەردىنىنى سۆزلىگۈچى
11) نومچى دىندارلارنىڭ، سادىق
12) كۆڭۈل بىلەن ئاڭلىغۇچى ئۇپاسى، ئۇپاسانچىلارنىڭ
13) كۆپ تۈرلۈك بالايىئاپەتلەرنى تارقىتىپ،
14) مۇشكۈل ـ ئېغىر جاپالىرىنى كەتكۈزۈپ،
ئۇلارنى دائىم
15) كۆيۈپ مۇھاپىزەت قىلايلى. بۇ نوم
16) ئەردىنىنى ئايىغان، قەدىرلىگەن ئەل ـ ئۇلۇشقا
17) ئاچلىق، قىسلىق، كېسەللىك دۈشمەنىنىڭ يامان
18) ئاپەتلىرىنى يېقىنلاشتۇرمايلى. قۇرغاقچىلىق، شامال،
19) يامغۇر ئاپەتلىرىنىمۇ كەلتۈرمەيلى. شۇنداق قىلىپ، بۇ
20) نوم ئەردىنىنى ئايىغان، قەدىرلىگەن جانلىقلارغا
21) بىز قەدىر ـ قىممەتلەپ
22) قارايلى.
23) ئاندىن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئەۋلىيا

V.27b

ب

398. 1) tngri bashïn ol qamagh tngrilär-
2) ning bu ötüklärin äshitü yrlïqap inchä
3) tip yrlïqadï: ädgü ädgü, sizlär qamagh
4) tüzün tngrilärä. bir ärsär bu nom ärdinig
5) äshitkäli bultunguzlar, ikinti ärsär
6) yana bu nom ärdinig nomladachï tuttachï tüz-
7) ünlär quwraqïn köyü közätü tutqalï
8) ötüntüngüzlär. kim sizlär bu iki
9) türlüg oghurïn ülgülänchsiz tänglänchsiz
10) ulugh türlüg buyan ädgü qïlïnch qazghantingïz-
11) lar. bu ötünmish ötüküngüzlärni qop
12) türlüg oghurïn taplayurmn tip
13) yrlïqadï. ötrü äzrua tngri qamagh
14) tngrilär tngri tngrisi burxannïng
15) bu yrlïqïn töpülärintä tuta barcha mantal
16) biş tilgänin yinchürü töbün yükünüp iki-
17) läyü yana öz öz qurlarïncha käziklärin-
18) chä olurdïlar. altun önglüg
19) yruq yaltrïqlïgh qopta kötrülmish nom
20) iliki atlgh nom bitiktä tört
21) mxaranch tngrilär tngri yalanguq quwraqï kör-

398. 1) تەڭرى باشلىق ئۇ بارلىق تەڭرىلەرنىڭ
2) بۇ ئۆتۈنۈشلىرىنى ئاڭلاپ، مۇنداق
3) دېدى: ئەزگۈ، ياخشى، سىز ھەممىڭىزلار
4) ئېسىل تەڭرىلەر، بىرىنچىدىن بۇ نوم ئەردىنىنى
5) ئاڭلاشقا مۇيەسسەر بولدۇڭلار، ئىككىنچىدىن
6) يەنە بۇ نوم ئەردىنىنى سۆزلىگۈچى، ساقلىغۇچى
7) ئېسىللار جامائىتىنى كۆيۈپ ـ ئاۋايلاپ مۇھاپىزەت
8) قىلىشنى ئۆتۈندىڭلار. سىزلەر بۇ ئىككى
9) تۈرلۈك سەۋەب بىلەن بۈيۈك، تەڭلەشتۈرگۈسىز
10) تۈرلۈك ئۇلۇغ بۇيان ـ ئەزگۈ ھەرىكەتكە ئېرىشتىڭىزلار.
11) بۇ ئۆتۈنگەن ئۆتۈنۈشۈڭلارنى مەن
12) پۈتۈنلەي قۇۋۋەتلەيمەن.
13) ئاندىن ئەۋلىيا تەڭرى ۋە بارلىق تەڭرىلەر
14) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
15) بۇ يارلىقنى ئېسىدە چىڭ تۇتۇپ بارلىق تىلسىم،
16) بەش چەمبىرەك بىلەن باش ئۇرۇپ تۆۋەن يۈكۈنۈپ،
17) قايتىدىن يەنە ھەر بىرى ئۆز رەت ـ ئورۇنلىرىدا
18) ئولتۇردى، ئالتۇن رەڭلىك،
19) نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم
20) پادىشاھى ئاتلىق نوم پۈتۈكتە تۆت
21) ماھاراج تەڭرىنىڭ تەڭرى ئىنسان جامائىتىنى

22) mäk atlgh bir ygrmi bölük.
23) ol ödün wayshirawani mxaranch tartirash-
24) tri mxaranch wirudaki mxaranch wirupakshi

22) مۇھاپىرزەت ئاتلىق ئون بىرىنچى بۆلەك.
23) بۇ چاغدا ۋايشىرۋانى ماھاراج، تارتراشترى
24) ماھاراج[191] ، ۋىرۇداكى ماھاراج[192] ، ۋىرۇپاكشى

V. 28a (imaxu bishinch säkiz otuz)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

399. 1) mxaranch bu tört mxaranch tngrilär
2) ikiläyü yana yumqï öz öz orun-
3) larïntïn örü turup birtin sïngar ong
4) angïnlarïntaqï tonlarïn achïnïp ong
5) tïzlarïn chökitip tngri tngrisi burxan-
6) qa wüülüg ayalarïn qawshurup tngri
7) tngrisi burxan adaqïnta yinchürü
8) töbün yükünüp inchä tip ötüntiläri
9) atï kötrülmish ayaqqa tägimlig tngrim,
10) bu altun önglüg yruq yaltrïqlïgh qop-
11) ta kötrülmish nom iliki atlgh nom ärdini
12) ärsär, burxanlarqa ögkülüg bodistw-
13) larqa ayaghuluq tngrilärkä luularqa tapïn-
14) ghuluq arxant pratiykabutlarqa tutghuluq
15) tngrilär ordusïn yruttachï yalanguq
16) oghlanïnga inchkü mängi birtächi üch yawlagh
17) yoltaqï achïgh tarqa ämgäklig
18) qorqïnchlarïgh kitärtächi ach qïs igkägän
19) adasïn amïrtqurtachï yawlagh yultuzlar
20) yarxlartïn bolmïş yawïz irü blgülärkä
21) amshu yürüntäg boltachï közünür ät'özlüg
22) közünmäz özütlüg qamaghqa öküsh
23) türlüg asïgh tusu qïltachï ärür.
24) anïn tngrim, bir yäg artuq kösüshümüz

399 .1) ماھاراجتىن[193] ئىبارەت بۇ تۆت ماھاراج تەڭرى
2) قايتىدىن يەنە ھەممىسى ئۆز ئورۇنلىرىدىن
3) ئۆرە تۇرۇپ بىردەك ئوڭ
4) مۈرىسىنى يالىڭاچلاپ، ئوڭ
5) تىزلىرى بىلەن تىزلىنىپ، تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا
6) تەسۋى ئىسلىغان ئالىقانلىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، تەڭرىلەر
7) تەڭرىسى بۇرخان ئايىغىغا باش ئۇرۇپ،
8) تۆۋەن يۈكۈنۈپ مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
9) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
10) بۇ ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
11) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنى
12) بولسا، بۇرخانلارغا مەدھىيە ئوقۇيدىغان، بودىساتۋا
13) لارنى قەدىرلەيدىغان، تەڭرى - ئەجدىھالارنىڭ
14) خىزمىتىدە بولىدىغان، ئارخات پىراتيېكابۇتلار ساقلاشقا
15) تېگىشلىك تەڭرىلەر ئوردۇسىنى يورۇتقۇچى، ئىنسانلار
16) ئوغلانىغا تىنچلىق - شادلىق بەرگۈچى، ئۈچ يامان
17) يولدىكى ئاچچىق تارتقۇلۇق جاپالارنى،
18) قورقۇنچلارنى يوقاتقۇچى، ئاچلىق - قىسلىق، ئاغرىق -
19) سىلاق ئاپىتىنى تىنچلاندۇرغۇچى، يامان يۇلتۇزلار
20) گارخلاردىن بولمىغان ياۋۇز بەلگە - ئالامەتلەرگە
21) ئەم - دەۋا بولغۇچى، كۆرۈنىدىغان ئەتئۆزلۈك،
22) كۆرۈنمەس روھلۇق ھەممىدىن كۆپ
23) تۈرلۈك پايدا - مەنپەئەت قىلغۇچىدۇر.
24) شۇڭلاشقا تەڭرىم، بىزنىڭ بىر ياخشى تىلىكىمىز

V. 28b

ب

400. 1) täginür kim atï kötrülmish tngrim siz-
2) ni taqï ymä bu nom ärdinining täring
3) yürükin acha yada nomlayu yrlïqazun
4) ärti. biz qamagh tört mxaranchlar
5) kntü kntü tirinimiz quwraqïmïz birlä
6) bu nom ärdinig äshitip soqanchïgh tatïqlïgh

400 .1) باركى، نامى مەشھۇر تەڭرىم، سىزنى
2) يەنە بۇ نوم ئەردىنىنىڭ چوڭقۇر
3) مەنىلىرىنى كەڭتاشا سۆزلەپ بەرسىڭىز كەن،
4) بىز تۆت ماھاراجلار
5) ئۆز توپ - جامائەتلىرىمىز بىلەن بىرلىكتە
6) بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ ئاجايىپ تېتىملىق

7) täring yürüklüg nom tatïqï üzä turup
8) qanïp choghumuz yalïnïmïz küchümüz
9) küsünümüz ashïlïp üstälip yti qïnïgh
10) tawranmaqïmïz ridi küü kälik ädrämimiz
11) taqï ymä üstünki yig bolzun
12) ärti tip inchip yana atï köt-
13) rülmishä, biz qamagh tört mxaranchlar
14) ürük uzatï köni nomchä yorïdachï
15) köni nomugh sözlädächi nom
16) üzä yirtinchügä asïgh tusu qïltachï
17) täginürbiz. kim ol tngrilär luular
18) yäklär gantarwilar karudilar
19) asurilar kumbantilar kinarilar muxu-
20) ragilar ulatï yalanguq yirtinchü-
21) sintäki iliklär qanlar bular barcha
22) köni törüchä köni nomchä yirtinchü-
23) gä asïgh tusu qïlzunlar ärti, adasïn
tudasïn biz tarqaralïm ärti, nächä
24) buu siksil altachï yrlïqanchsïz köngüllüg

7) چوڭقۇر مەنىلىك نوم لەززىتى ئىچىدە تۇرۇپ،
8) ئۇنىڭغا قېنىپ، سۇر - ھەيۋىمىز، كۈچ -
9) قۇدرىتىمىز ئۆسۈپ - ئۆرلەپ، يېتەرلىك جىددىي ئارزۇدا
10) ھەرىكەتلەنسەك، دېدى - شۆھرەت كەلتۈرگەن
11) پەزىلەتلىرىمىز تېخىمۇ يۇكسەك ۋە ياخشى بولسا ئىدى.
12) دەپ ۋە يەنە نامى مەشھۇرىمىز،
13) بىز تۆت ماھاراج
14) دائىم توغرا نوم بويىچە ئىش قىلغۇچى،
15) توغرا نومنى سۆزلىگۈچى نوم بىلەن
16) دۇنياغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈشكە
17) تىرىشىمىز، تەڭرىلەر، ئەجدىھالار،
18) شەيتانلار، گانتارۋىلار، كارۇدىلار
19) ئاشۇرىلار، كوموبانتىلار، مۇھۇراگىلار[194]
20) شۇنداقلا ئىنسانلار دۇنياسىدىكى
21) ئىلىكلەر، خانلار - بۇلارنىڭ ھەممىسى
22) توغرا قانۇن، توغرا نومچە دۇنياغا
23) پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزسە ئىدى، بالايىئاپەتنى
بىز تارقاتساق،
24) بۇ سىكسىل ئالغۇچى[195] مېھرىسىز كۆڭۈللۈك

V. 29a (imaxu bishinch toquz otuz)

ئىماخۇ بەشىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

401. 1) yawlagh yäk ichkäklär ärsär biz ïra-
2) talïm ärti tip kösäyü täginürmiz.
3) taqï ymä tngrim, biz qamagh tört mxaranch-
4) lar säkizär otuz orungutlarïmiz
5) toquzar on intiri atlgh oghlanlarïmiz
6) birlä yalanguqlarnïng ta artmïsh arïgh tngri-
7) däm közümüz üzä bu chambudiwip
8) yirtinchü yir suwugh körüp köyü közätü
9) tägindükümüz üchün anïn bizing yirtinchü
10) közätchi tip ätïmïz täginür. anï
11) üchün tngrim, birük bu chambudiwip yirtinchü-
12) dä qayu qayu il ulushtaqï iliklär qan-
13) lar ach qïsnïng kägän yaghï yawlagh
14) adasï üzä basïtïp öküsh ämgänsär bushrul-
15) sar sïqïlsar tangïlsar, ötrü ol

401. 1) يامان جىن - شەيتانلارنى بىز يىراقلاتساق دېگەن
2) تىلىكىمىز بار.
3) يەنە تەڭرىم، بىز تۆت ماھاراج
4) يىگىرمە سەككىزچە ئورۇڭغۇتلىرىمىز،
5) توقسانچە ئىنتىرى ئاتلىق ئوغلانلىرىمىز
6) بىلەن بىللە ئىنسانلارنىڭكىدىنمۇ ئارتۇق پاكىز
7) تەڭرىلىك كۆزىمىز بىلەن بۇ چامبۇدىۋىپ
8) دۇنيادىكى يەر - جاھاننى كۆرۈپ، ئۇنى ئاياپ
9) مۇھاپىزەت قىلغانلىقىمىز ئۈچۈن، شۇڭلاشقا
بىزنىڭ
10) يەر - جاھاننىڭ كۆزەتچىسى دېگەن نامىمىز بار.
11) شۇنىڭ ئۈچۈن تەڭرىم، مۇبادا بۇ چامبۇ دىۋىپ دۇنيادا
12) قايسى بىر ئەل - دۆلەتتىكى ئىلىكلەر - خانلار
13) ئاچلىق - قىسلىق كېسەللىكلەر دۈشمەنلىرىنىڭ
يامان
14) ئاپەتلىرىگە دۇچ كېلىپ كۆپ جاپا تارتسا،
15) غەم يېسە، قىينالسا، ئېزىلسە، ئۇ چاغدا

16) oghurta biz qamaghun bu nom ärdinig
17) tuttachï nomchi bilgälärning
18) köngülläringä kirip ol iliklär qanlar-
19) qa acha yada nomlayu uqïtu
20) nomlaghuluq saqïnch saqïnturghaybiz. ötrü
21) ol nomchi bilgälär ymä kim bizing
22) otrushmaqïmïz küchintä ol il ulushlar-
23) qa birük ol ilikkä qanqa acha yada

16) بىز ھەممىمىز بۇ نوم ئەردىنىنى
17) ساقلىغۇچى نومچى دانالارنىڭ
18) كۆڭۈللىرىگە كىرىپ، ئۇ ئىلىكلەر ۋە خانلارغا
19) كەڭتاشا سۆزلەپ ئۇقتۇرۇش،
20) نوملاش ئويىنى بارلىققا كەلتۈرگەيمىز، ئاندىن
21) ئۇ نومچى دانالار بىزنىڭ غايىۋى
22) تەسىر كۈچىمىزدىن ئۇ ئەل - ئۇلۇشلارغا،
23) شۇنداقلا ئىلىككە - خانغا (ئۇ نومنى) تەپسىلىي

V. 29b

ب

402. 1) uqïtu nomlaghaylar. kingürü
2) yadghaylar kim bu nom ärdini
3) küchintä ol qamagh ada tudalar
4) barcha özin ök tarïqqaylar kit-
5) käylär. atï kötrülmish tngrim,
6) birük kim qayu iliklär qanlar-
7) ning ilintä ulushïnta bu nom
8) ärdinig biltächi uqtachï nomchi
9) bilgälär kälsärlär, bu nom ärdini ymä
10) birlä kälti tip bilmish krgäk.
11) ötrü ol ödün ol ilik qan kntü
12) özä nomchi bilgälärgä yaqïn barïp bu
13) nom ärdinig äshitmish tïnglamïsh krgäk.
14) ol nomchï acharïgh ayamïsh aghïrlamïsh
15) tapïnmïsh udunmïsh krgäk. köyü közätü
16) turup busushsuz qadghusïz qïlïp bu nom
17) ärdinining täring yürükin yinchkä tözin
18) kingürü nomlatïp qamaghqa yada
19) asïgh tusu qïlturmïsh krgäk. ötrü anta
20) biz qamaghun bu nom ärdini oghurïnta
21) ilik qanïgh bodunï qarasï
22) birlä bir uchulugh köngülin köyü közä-
23) tü turup adasïn tudasïn ät'özingä
24) yaghutmaghaybïz.

402 .1) ئۇقتۇرۇپ سۆزلەيدۇ، كەڭرى
2) تارقىتىدۇ، بۇ نوم ئەردىنىنىڭ
3) كۈچى بىلەن بارلىق بالايىئاپەتلەرنىڭ
4) ھەممىسى ئۆزلۈكىدىن تارقايدۇ،
5) كېتىدۇ. نامى مەشھۇر تەڭرىم،
6) مۇبادا قايسى بىر ئىلىك ياكى خانلارنىڭ
7) ئەل - ئۇلۇشىغا بۇ نوم
8) ئەردىنىنى بىلگۈچى، ئۇققۇچى، نومچى
9) دانالار كەلسە، بۇ نوم ئەردىنىنىمۇ
10) بىللە كەلدى دەپ بىلمىش كېرەك.
11) بۇ چاغدا ئۇ ئىلىك ياكى خانلار شەخسەن
12) ئۆزى نومچى دانالارغا يېقىن بېرىپ بۇ
13) نوم ئەردىنىنى ئاڭلىشى، تىڭشىشى كېرەك.
14) ئۇ نومچى ئۇستازلارغا ھۆرمەت - ئېھتىرام
15) قىلىشى، ئۇلارنىڭ خىزمىتىدە بولۇشى كېرەك.
كۆيۈپ
16) ئاسراپ، غەمسىز، قايغۇسىز بولۇپ، بۇ نوم
17) ئەردىنىنىڭ چوڭقۇر مەنىلىرىنى، ئىنچىكە
ماھىيىتىنى
18) كەڭرى نوملىتىپ، ھەممىگە تارقىتىپ،
19) ئۇلارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈش كېرەك.
ئاندىن ئۇ يەردە
20) بىز ھەممىمىز بۇ نوم ئەردىنى سەۋەبىدىن
21) ئىلىك، خانلار خەلقى، پۇقراسى
22) بىلەن بىرلىكتە بىر نىيەتلىك كۆڭۈل بىلەن كۆيۈپ
23) قاراپ بالايىئاپەتلەرنى ئۇلارنىڭ ئەتئۆزىگە
24) يېقىنلاشتۇرمايمىز.

V. 30a (imaxu bishinch otuz tolu)

403. 1) uzatï inchgülüg äsängülüg qïlghay-
2) biz. atï kötrülmish ayaqqa tägimlig
3) tngrim, birük qayu toyïn samnanch
4) upasi upasanchlar bu ärdinig tuttachï
5) ärsärlär, ol ödün ol ilik qan
6) ularnï achïnu ayayu tutsar biz yana
7) tngrim, ol ilik qanïgh ayayu aghïr-
8) layu köyü közätü tutqaybiz. birük bu nom
9) ärdinig boshghuntachï tuttachï uqïttachï söz-
10) lädächi tïnlghlarïgh ögsär küyläsär ayasar
11) aghïrlasar, biz qamaghun ol ilik qanïgh
12) alqu iliklär qanlar arasïnta aghïrlïgh
13) ayaqlïgh adïn yad iliklärkä qan-
14) larqa ögkülüg alqaghuluq qamaghda yig
15) qïlghaybiz tngrim tip ötüntilär.
16) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
17) qopta kötrülmish nom iliki atlgh nom
18) bitiktä tört mxaranch tngrilär tngri yalanguq
19) quwraqïn körmäk atlgh bir ygrminch bölük. bishinch
20) tägzinch. samapta
21) ymä bushï süzüg köngüllüg ratna wchir ïqyang ismän
22) ikägününg kirtgünchingä
23) altun önglüg yruqlugh nom ärdinig ötünmäk üzä
24) ärinch chxshapt manggal toyïn bishinch aynïng ygrmi iki-
25) si ki tonguz chi tigmä tutmaq kün qamagh
26) binsun tïnlghlar asïghïnga yaghïzgha inär kün üzä
27) tung kuwan balïqta ratna wchirning äwintä

ئىماخۇ بەشىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇزىنچى (ياپراق) ئا

403 .1) ئۇلارنى دائىم تىنچ - خاتىرجەم قىلغايمىز.
2) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
3) تەڭرىم، مۇبادا قايسى بىر راھىب، شامنانچ
4) ئۇپاسى، ئۇپاسانچلار بۇ ئەردىنىنى ساقلىسا،
5) ئۇ چاغدا ئۇ ئېلىك - خان
6) ئۇلارغا خەيرخاھلىق قىلسا، ئۇلارنى ئايىسا، بىزمۇ يەنە
7) تەڭرىم، ئۇ ئېلىك - خانلارنى ئاياپ، ھۆرمەتلەپ
8) مۇھاپىزەت قىلىمىز. مۇبادا بۇ نوم
9) ئەردىنىنى ئۆگەنگۈچى، ساقلىغۇچى، ئۇقتۇرغۇچى،
10) سۆزلىگۈچى جانلىقلارنى مەدھىيىلىسە، كۈيلىسە، ھۆرمەتلىسە،
11) ئىززەتلىسە، بىز ھەممىمىز ئۇ ئېلىك - خانلارنى
12) بارلىق ئېلىك - خانلار ئارىسىدا ھۆرمەتلىك،
13) ئىززەتلىك، باشقا ئېلىكلەرگە، خانلارغا قارىغاندا
14) ئېخمۇ مەدھىيىلەشكە تېگىشلىك، ئالقىشقا تېگىشلىك
15) قىلىمىز، تەڭرىم دەپ ئۆتۈندى.
16) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
17) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
18) پۈتۈكىنىڭ تۆت ماھاراج تەڭرىنىڭ تەڭرى ئىنسانلار
19) جامائىتىنى كۆرۈشى ئاتلىق ئون بىرىنچى بۆلەك، بەشىنچى
20) تۆپلەم، ساماپتا يەنە
21) سەدىقە ئىگىسى سۈزۈك كۆڭۈللۈك راتناۋاچىر، ئىقياڭ ئىسمەن
22) ئىككىسىنىڭ ساداقەتمەنلىك بىلەن،
23) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ئەردىنىنى (كۆچۈرگۈزۈش)
ئىلتىماسىغا ئاساسەن
24) بىچارە چاخشاپت ماڭگال تويىن بەشىنچى ئاينىڭ ئىككىسى، يەنى
25) كى[196] توڭگۇز كۈنى دېيىلىدىغان، بارلىق
26) جانلىقلار ئاشلىق ئۈچۈن ئېتىزغا ماڭىدىغان كۈندە
27) دۇنخۇاڭ شەھىرىدە راتناۋاچىرنىڭ ئۆيىدە

V. 30b

404. 28) biz chxshapt manggal istawri toyïn. su –
wasdi toyïn bilgä taluy
29) toyïn üchägü bashlayu bitidük. yana altïnch aynïng
30) atlï yangïsï shim sïchqan ymi chi tigmä tutmaq kün üzä
31) ymä istawri toyïn bishinch kün nomugh
bitiyü tolu qïltïm ädgü.

ب

404 .28) چاخشاپت ماڭگال ئىستاۋرى تويىن، سۇۋاسدى
تويىن، بىلگە تالۇي
29) تويىن ئۈچىمىز كۆچۈرۈشكە باشلىدۇق. يەنە ئالتىنچى ئاينىڭ
30) ئالتىنچى كۈنى، يەنى شىم[197] چاشقان كۈنى دېيىلىدىغان كۈنى
31) يەنە ئىستاۋرى تويىن بەش كۈندە نومنى پۈتۈنلەي
كۆچۈرۈپ بولدۇم، ئىزگۇ.

VI. 2a (altïnch bölük iki)

405. 1) (ol ilik) lärig qanlarïgh sizlär köyü küzätü
2) tutup, inchkülük mängilig qïlmaq bu
3) ish oghrayu sizlärgä tägimlig ish
4) titir. inchip sizlär kntü kntü
5) quwraghïngïzlar birlä birük bu nom
6) ärdinig köyü küzätü tutsarsiz-
7) lär, ötrü üch ödki burxanlar-
8) nïng ädgü tidük köni nomlugh sazïn-
9) ïgh köyü küzätü tutmïsh bolghay sizlär.

10) qachan tngrilär quwraghïnga qadïlïp
11) ashurilar birlä söngüshkäli oghrasar-
12) sizlär, sizlär ök uttachï yigättä-
13) chi bolghaysizlär. bu ök nom ärdinig
14) köyü küzätü tutmïsh buyan ädgü qïlïnch
15) küchintä ach qiz ig kägän yaghï

16) yawlaq adasïn barchanï tarqaru
17) kitärü ughay sizlär. anï üchün

18) sizlär qamagh tört mxaranchlara
19) nächätä birük chambudiwip yirtinchütä-
20) ki toyïn shamananch upasi upasanch
21) tört türlüg tirin quwraghnïng
22) bu nom ärdinig boshghunmïshlarïn tutmïsh-

ئالتىنچى (تۇپلەم) ئىككىنچى (ياپراق) ئا

405. 1) ئۇ ئىلىك ـ خانلارنى سىزلەر كۆيۈنۈپ، ئاسراپ
2) تۇتۇپ، ئۇلارنى خاتىرجەملىككە، خۇشاللىققا ئىگە قىلىش،
3) دەل هازىرقى پەيتتە سىلەر قىلىشقا تېگىشلىك ئىش
4) دېدى. شۇنداق قىلىپ سىلەر ئايرىم ـ ئايرىم هالدا ئۆز
5) توپ، جامائەتىڭلار بىلەن بىرلىكتە ئەگەر بۇ نوم
6) ئەردىنىنى كۆيۈنۈپ، ئاسراپ تۇتساڭلار،
7) ئاندىن ئۈچ زاماندىكى بۇرخانلار ـ
8) نىڭ ياخشى دەپ ماختىغان توغرا نوملۇق ئەقىدىلىرىنى
9) كۆيۈنۈپ، ئاسراپ تۇتۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە
بولغان بولىسىلەر.
10) شۇنىڭ بىلەن سىلەر تەڭرىلەر جامائىتىگە قېتىلىپ جىن ـ
11) ئاسۇرىلار بىلەن جەڭ قىلىشقا ئاتلانساڭلار،
12) سىلەر چوقۇم غەلىبە قىلالايسىلەر.
13) دەل مۇشۇ نوم ئەردىنىنى
14) كۆيۈنۈپ، ئاسراپ تۇتقانلىقىنىڭ، ئەزگۈ ـ ساۋابىنىڭ
15) كۈچ ـ ۋەجىدىن ئاچلىق، كەمبەغەللىك،
كېسەل ـ ئاپەت، دۈشمەنلىك
16) يامانلىق قاتارلىق بارلىق بالايىئاپەتلەرنى ئۆزۈڭلاردىن
17) يىراق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالايسىلەر.
شۇنىڭ ئۈچۈن
18) سىلەر تۆت ماهاراج هەممىڭلار
19) چامبۇدىۋىپ زېمىندىكى
20) تويىن، شامنانچ، ئۇپاسى، ئۇپاسانچ قاتارلىق
21) تۆت تۈرلۈك توپ ـ جامائەتنىڭ
22) بۇ نوم ئەردىنىنى ئۆگەنگەنلىكلىرىنى، ئۇنى
قولىدا تۇتقان ـ

VI. 2b

406. 1) larïn bitimishlärin bititmishlärin
2) oqïmïshlarïn oqïtmïshlarïn nomlamïsh-
3) larïn nomlatmïshlarïn körsärsizlär ötrü
4) anchata oq sïmtaqsïz qïnïgh qatïgh
5) köngülin köyü küzätü birip qorqïnch
6) busush qadghu adalarïn tarqarïp kitärip.
7) inchkü mängi biringlär tip yrlïqadï.
8) ol ödün tört mxaranch tngrilär

ب

406. 1) لىقلىرىنى، يازغانلىقلىرىنى، يازدۇرغانلىقلىرىنى،
2) ئوقۇغانلىقلىرىنى، ئوقۇتقانلىقلىرىنى، نوملىغان ـ
3) لىقلىرىنى، نوملاتقانلىقلىرىنى كۆرسەڭلار،
4) شۇ هامان قاتتىق غەيرەتكە تولۇپ تاشقان
5) كۆڭلۈڭلار بىلەن ئۇنى كۆيۈنۈپ، ئاسراپ تۇتۇپ، قورقۇنچنى
6) غەم ـ قايغۇلارنى، ئاپەتلەرنى تارقىتىپ ـ كەتكۈزۈپ،
7) خاتىرجەملىك، خۇشاللىق ئېلىپ كېلىڭلار دەپ يارلىقادى.
8) بۇ ۋاقىتتا تۆت ماهاراج

9) tngri tngrisi burxannïng bu yrlïqïn
10) äsitip, ötrü trkin tawratï olur-
11) mïsh orunlarïntïn örü turup birtin
12) sïngar ong angïnlarïntaqï ton-
13) larïn achïnïp, ong tïzlarïn chöki-
14) tip ayalarïn qawshurup aghïr ayamaq-

15) ïn tngri tngrisi burxanqa
16) inchä tip ötüntilär: atï kötrül-
17) mish ayaghqa tägimlig tngrim.
18) birük bu altun önglüg yruq yaltrïq-
19) lïgh qopta kötrülmish nom ilik atlgh
20) nom ärdinig kin käligmä ödlär-
21) tä qayu qayu illärtä ulushlarta
22) käntlärtä sosaqlarta taghlarta

VI. 3a (altïnch bölük üch)

407. 1) arïghlarta önglärtä körtüklärtä
2) qayuta ärsär, tägmish yadïlmïsh orun
3) larta birük ol yir oruntaqï ilik-
4) lär qanlar bu nom ärdinig süzük kirtgünch köngül-

5) in äshidsär, tïnglasar, ögsär küyläsär,
6) tapïnsar, udunsar, ayasar, aghïrlasarlar,
7) yana ymä bu nom ärdinig boshghunta-
8) chï tutdachï tört türlüg tirin quwraghïgh
9) achïnsar, ayasar, köyü közätü birip, ada-

10) larïn ämgäklärin tarqarsar, kitärsär,

11) bu tïltaghtïn ötkürü biz qamagh tört
12) mxaranchlar ötrü ol iliklärig qanlarïgh-
13) bodunï qarasï birlä busushsuz qadghu-
14) suz, inch mängilig qïlghaybiz. özin

15) yashïn üstäp ulugh choghqa yalïnqa

16) tägürgäybiz. atï kötrülmish ayaghqa

9) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ بۇ يارلىقىنى
10) ئاڭلاپ، دەرھال تېزلىك بىلەن ئولتۇر-
11) غان ئورۇنلىرىدىن ئۆرە قوپۇپ ھەممىسى
12) بىردەك ئوڭ مۈرىلىرىنى
13) يالىڭاچلاپ، ئوڭ تىزلىرىنى چۆكتۈ-
14) رۈپ، قوللىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، ئەڭ چوڭ
ھۆرمەت - ئېھتىرام
15) بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا
16) مۇنداق دەپ ئۆتۈنۈش ئۆتۈندى: نامى كۆتۈرۈل-
17) گەن ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم.
18) ئەگەر بۇ ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
19) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
20) نوم ئەردىنىنى كېيىن كېلىدىغان زامانلار -
21) دا قايسى ئەل - ئۇلۇشلاردا،
22) كەنتلەردە، مەھەللىلەردە، تاغلاردا،

ئالتىنچى (تۈپلەم) ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

407 .1) ئورمانلىقلاردا
2) بۇ نوم يېتىپ بارغان، تارقالغان ھەرقانداق ئورۇن-
3) لاردا، ئەگەر ئۇ يەر جايدىكى ئېلىك-
4) لەر، خانلار بۇ نوم ئەردىنىنى ناھايىتى سۈزۈك، سادىق كۆڭلى
5) بىلەن ئاڭلىسا، ئۇنى مەدھىيىلىسە، كۈيلىسە،
6) ئۇنىڭغا ھۆرمەت - ئېھتىرام قىلسا، ئۇنى قەدىر - قىممەتلىسە؛
7) يەنە بۇ نوم ئەردىنىنى ئۆگەنگۈ -
8) چى، قولىدا تۇتقۇچى تۆت تۈرلۈك توپ - جامائەتكە
9) غەمخورلۇق قىلسا، ئۇلارنى ھۆرمەتلىسە، ئۇلارغا كۆيۈنۈپ، ئۇلارنى ئاسراپ، ئۇلارنىڭ
10) بالايىئاپەتلىرىنى، جاپا مۇشەققەتلىرىنى يوقىتىپ بەرسە،
11) بۇنىڭ سەۋەب - ۋەجىدىن بىز بارلىق تۆت
12) ماھاراج ئاندىن ئۇ ئېلىكلەرنى، خانلارنى
13) خەلقى - پۇقرالىرى بىلەن بىرلىكتە غەمسىز - قايغۇ-
14) سىز خاتىرجەم، خۇشال - خۇرام قىلالايمىز. ئۇلارنىڭ ئۆمرىنى -
15) ھاياتىنى ئۇزارتىپ، خۇددى يالقۇنلاۋاتقان ئۇلۇغ ئوت يالقۇنىغا
16) ئايلاندۇرالايمىز. نامى مەشھۇر، ھۆرمەتنىڭ

17) tägimlig tngrim, birük ol ilik
18) lär xanlar bu nom ärdinig boshghuntachï
19) tutdachï tört türlüg tirin quwragh-
20) ïn ayayu aghïrlayu köyü közätü tutup,

21) qltï ögi qangï kntü oghlïn qïzïn
22) oqshayurcha amrayurcha nä krgäkin

23) äksüksüz tözü tükäti birsärlär...

17) ئىگىسى بولغان ئۇلۇغ تەڭرىم. ئەگەر ئۇ ئېلىك-
18) لەر، خانلار بۇ نوم ئەردىنىنى ئۆگەنگۈچى،
19) ئۇنى قولىدا تۇتقۇچى تۆت تۈرلۈك توپ جامائەت-
20) نى ھۆرمەتلەپ، قەدىرلەپ، ئۇلارغا كۆيۈنۈپ، ئۇلارنى ئاسرىسا،
21) خۇددى ئانىسى، ئاتىسى ئۆز ئوغلى، ئۆز قىزىغا
22) قانداق كۆيۈنۈپ، سۆيۈنۈپ باققان بولسا، شۇنىڭغا ئوخشاش نېمە لازىم بولسا،
23) شۇنى كەم-كۈتىسىز تولۇق تەل قىلىپ بەرسە،

VI. 3b

408. 1) ötrü biz qamaghun ol ilik qanïgh
2) küyü küzätü tutup, qamagh yalanguqqa
3) barchagha bir yanglïgh ayatqay, aghïr-
4) latghaybiz. anï üchün atï kötrül-
5) mish ayaghqa tägimlig tngrim, biz qamagh
6) tört mxaranchlar öz öz quwraghïmïz
7) birlä közünmäz ät'özin bu nom
8) ärdini iyin itärü yorïp köyü közätü

9) tutqalï, yana ymä bu nom ärdinig
10) tingladachï tutdachï iliklärning
11) qanlarnïng adasïn tudasïn
12) tarqarghalï, yaghïsïn yawlaqïn
13) kitärgäli odughsaq bolghaybiz. birük
14) qayu iliklär xanlar bu nom ärdinig
15) süzüg kirtgünch köngülin äshitür tïnglayur

16) ärkän, ol iliklärning qanlar-
17) nïng ilingä ulushinga yaghuq
18) yaghïsï yawlaqï ol ilig ulushugh

19) artatqalï buzghalï saqïnchïn süülägäli
20) oghrasarlar, inchip bu nom ärdinining
21) choghïnta yalïnïnta, ol süülägäli
22) oghramïs ilig yaghïnïng ilintä
23) ulushïnta ärüsh öküsh yawïz iru blgü-

ب

408. 1) ئاندىن بىز ھەممىمىز ئۇ ئېلىكلەرگە، خانلارغا
2) كۆيۈنۈپ، ئۇلارنى ئاسراپ، بارلىق ئىنسانلارنىڭ
3) ھەممىسىگە بىردەك ھۆرمەتلىتىمىز،
4) قەدىرلىتىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن نامى مەشھۇر،
5) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، بىز
6) تۆت ماھاراج ھەممىمىز ئۆز جامائىتىمىز
7) بىلەن بىرلىكتە، كۆرۈنمەس ئەتئۆزىمىزنى بۇ نوم
8) ئەردىنى بىلەن بېزەپ، بۇ نوم ئەردىنى بويىچە ئىش قىلىپ، ئۇنى كۆيۈنۈپ - ئاسراپ
9) تۇتۇش ئۈچۈن، يەنە بۇ نوم ئەردىنىنى
10) ئاڭلىغۇچى، ئۇنى قولىدا تۇتقۇچى دانىشمەنلەرنىڭ
11) خانلارنىڭ، بالايىئاپەتلىرىنى
12) تارقىتىش ئۈچۈن، ياۋۇز - يامان دۈشمەنلىرىنى
13) تارمار قىلىش ئۈچۈن تېتىك، ھوشيار بولىمىز. ئەگەر
14) قايسى بىر ئېلىكلەر، خانلار بۇ نوم ئەردىنىنى
15) سۈپسۈزۈك سەمىمىي كۆڭلى بىلەن ئاڭلايدىكەن، تىڭشاي-
16) دىكەن، ئۇ ئېلىكلەرنىڭ، خانلار-
17) نىڭ دۆلىتىگە، ئۇلۇشىغا ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى
18) دۈشمەنلەر ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنىڭ دۆلىتىنى، ئۇلۇشىنى
19) خانىۋەيران قىلىشنى قەستلەپ، ئۇرۇش قىلغىلى
20) تەييارلانماقچى بولسا، بۇ نوم ئەردىنىنىڭ
21) چوغ - يالقۇنى كۈچىدىن ئاشۇ ھۇجۇم قىلماقچى بولۇپ
22) تەييارلانغان دۆلەتنىڭ، يەنى دۈشمەننىڭ ئېلىدە،
23) ئۇلۇشىدا ناھايىتى كۆپ ياۋۇز - يامان ئالامەت-

VI. 4a (altïnch tört)

409. 1) lär blgürtüp ig kägän adasï öküsh
2) bolghay. birük yana bu nom ärdinig
3) tutdachï iliklär qanlar tört
4) türlüg süülüg quwraghïgh itinip timin-
5) nip ol yaghïlaghalï oghradachï il-
6) ig yaghïnïng ilingä ulushïnga
7) barghalï oghrasar, ötrü biz tört
8) mxaranch tngrilär kntü yäklig ich-
9) käklig öz öz quwraghlarïmïz birlä

10) közünmäs ät'özin ol ilik qan-

11) nïng süüingä chärikingä art
12) basut bolup, yaghïsïn yawlaqïn
13) kntün yawaidurghaybiz. ol il ulush
14) ichintä ikiläyü taqï süü chärik ada-
15) sï üzäki qorqïnch ayïnch bultuqmaghay

16) tngrim, tip ötüntilär. anta
17) ötrü tükäl bilgä tngri tngri-
18) si burxan yana tört mxaranch
19) tngrilärkä kim mn öngrä ärtmish
20) yüz ming kolti nayut sanïncha
21) kalp ödlärtä üch asankilär
22) ichintä burxan qutïnga qatïghlanïp

ئالتىنچى (تۆپلەم) تۆتىنچى (ياپراق) ئا

409 .1) لەر پەيدا بولۇپ بالايى ـ قازا، خەۋپ ـ خەتەر كۆپ
2) بولغاي. ئەگەر يەنە بۇ نوم ئەردىنىنى
3) قولىدا تۇتقۇچى ئىلىكلەر، خانلار تۆت
4) تۈرلۈك ھەربىي قوشۇنلىرى بىلەن تەييارلىنىپ،
5) ئەنە شۇ دۈشمەنلىشىشكە تەييارلانغۇچى دۈشمەنلەر
6) خانىنىڭ ئېلىگە، دۆلىتىگە
7) زەربە بەرگىلى تەييارلانسا، بىز تۆت
8) ماھاراج تەڭرى ئۆزىمىزنىڭ باتۇرلۇق
9) جەڭگىۋارلىقتا تولغان قوشۇنلىرىمىز بىلەن بىرلىكتە
ئايرىم ـ ئايرىم
10) كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان تەن ـ تۇرقىمىز بىلەن شۇ
ئىلىك ـ خانلار ـ
11) نىڭ قوشۇنىغا، توپىغا قېتىلىپ
12) تايانچ بولۇپ، دۈشمەنلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ ياۋۇزلۇقىنى
13) ئۆزىمىزلا تارمار قىلىمىز. شۇ ئەل ـ دۆلەت
14) ئىچىدە يەنە دۈشمەنلەر قوشۇنىنىڭ خەتىرى
15) تۈپەيلىدىن پەيدا بولىدىغان قورقۇنچ ئەيمىنىشلەرنى
ئىككىنچىلەپ يولۇقتۇرمايمىز
16) تەڭرىم دەپ ئۆتۈندىلەر. ئاندىن
17) كېيىن ئەقىل ـ پاراسەتكە تەل بولغان تەڭرىلەر تەڭرى ـ
18) سى بۇرخان يەنە تۆت ماھاراج
19) تەڭرىگە مەن ئىلگىرىكى ئۆتۈپ كەتكەن
20) يۈز مىڭ تۈمەن سان ساناقسىز
21) كالپ دەرۋلەردە، ئۈچ ئاسانكى ۋاقىت
22) ئىچىدە، بۇرخان قۇتى ئۈچۈن جاپالىق بىلەن تىرىشىپ

VI. 4b

410. 1) tüü tübi yoqaru turghu täg yüräk yarïlïn-
2) chïgh achïgh tarqa ämgäklär ämgänïp
3) ol ämgäkimning küchintä timin ök

4) bu alp bulghuluq üzäliksiz üstünki
5) yig köni tüz tuymaq burxan qutïn
6) bulup, tükäl bilgä bilikgä tägip,
7) ötrü bu ïduq nom ärdinig acha yada
8) uqïtu nomlardïm. anïn birük qayu

ب

410 .1) يۇقىرى ئۆرلەش ئۈچۈن ھەر خىل يۈرەك يېرىلغۇ ـ
2) دەك قاتتىق جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى چەكتىم.
3) ئەنە شۇ ئەجرى ـ ئەمگىكىمنىڭ كۈچ ـ ۋەجىدىن
ناھايىتى تېزلا
4) ئېرىشمەك ئەڭ قىيىن بولغان ئەڭ ئۈستۈنكى
5) ياخشى، توغرا، تۈز تۈيماق بۇرخان قۇتىغا (ئېرىشىپ)،
6) دانالىقتا كامالەتكە يېتىپ،
7) ئاندىن بۇ مۇقەددەس نوم ئەردىنىنى ئېچىپ ـ يېشىپ
8) ئۇقتۇردۇم، نوملىدىم. شۇ سەۋەبتىن ئەگەر قايسىبىر

9) iliklär qanlar bu nom ärdinig boshghun-
10) sarlar, tutsarlar, ayasarlar, aghïrla-
11) sarlar, äshitsärlär, tïngläsarlar,
12) ötrü ol iliklärning qanlarnïng
13) ig aghrïgh ada tudalarï bar ärsär,
14) barcha yoqatïp inchkülüg äsängülüg
15) bolghaylar. yana kntü öz illärin
16) ulushlarïn odughïn saqïn köyü közätü

17) tutup, yat yaghï adasïn amïrtqurup,

18) adïn ilik qanlarïgh ymä bir ikintis-
19) kä irsisiz qarshïsïz qïlghalï ughay-

20) lar. taqï ymä sizlär tört mxaranch-
21) lar inchä bilinglär: qltï bu chmbudiwip
22) yirtinchütä säkiz tümän tört ming

9) ئىلىكلەر، خانلار بۇ نوم ئەردىنىنى ئۆگەن-
10) سە، ئۇنى قولىدا تۇتسا، ئۇنى قەدىرلىسە، ھۆرمەت-
11) لىسە، ئاڭلىسا، تىڭشىسا،
12) ئاندىن ئۇ ئىلىكلەرنىڭ، خانلارنىڭ (ئەگەر)
13) كېسەل - ئاغرىقلىرى، بالايىئاپەتلىرى بار بولسا،
14) ھەممىسى يوقىلىپ، كۆڭلى خاتىرجەم، ئامان - ئېسەن
15) بولىدۇ. يەنە ھەر قايسىسى ئۆز ئەللىرىنى،
16) دۆلەتلىرىنى سەگەك - ھوشيارلىق بىلەن كۆيۈنۈپ - ئاسراپ
17) تۇتۇپ، يات - دۈشمەنلىرىنىڭ بالايىئاپەتلىرىنى تىنچىتىپ،
18) باشقا ئىلىك - خانلارنى بىر - بىرىگە
19) بولغان ھەسەتخورلۇق، دۈشمەنلىكتىن خالى قىلالايدىغان بولىدۇ.
20) يەنە سىلەر تۆت ماھاراج
21) بۇلارنى بىلىشىڭلار كېرەككى: بۇ چامبۇدىۋىپ
22) زېمىندا سەككىز تۈمەن تۆت مىڭ

VI. 5a (altïnch bish)

411. 1) ök ulugh iliklär qanlar titir. kim
2) ol iliklär qanlar öz öz kntü
3) il uluşlarïnta ärk tartïp mängi
4) mängiläp, ilkitäki qïlmïsh qazghanmïsh buyan
5) ädgü qïlïnch tüshin utlïsïn ashayur-

6) lar. birük ol qamagh iliklär qanlar öz
7) öz illäringä kntü kntü mängi-
8) läringä qanïmlïgh bolup, adïnnïng
9) ilingä adïnlar ärkingä
10) suqlanmasar. trs yawlaq ayïgh saqïnch
11) saqïmasar. süngüsh atïsh bamaq bäk-
12) lämäktä ulatï irig yawghan ish kötük-
13) lärig qïlmasarlar. ötrü imärigmä
14) qamagh bodun qara inch mängilig örü
15) ulugh qodï kichig tüz baz qaltï süt-

16) li yaghlï täg irsisiz qarshïsïz

ئالتىنچى (تۇپلەم) بەشىنچى (ياپراق) ئا

411. 1) ئۇلۇغ ئىلىك خان باركى،
2) بۇ ئىلىكلەر، خانلار ھەممىسى ئۆزىنىڭ
3) ئەل - دۆلەتلىرىدە ھۆكۈمرانلىق يۈرگۈزۈپ، شاد -
4) خۇراملىقتا چۆمۈپ، ئىلگىرى ئۆزى قىلغان ساۋاب -
5) ياخشىلىق قاتارلىق ئىش - ھەرىكەتلەرنىڭ پايدا - نەتىجىسىدە تېخىمۇ راۋاج-
6) لارنغاي. ئەگەر بۇ بارلىق ئىلىكلەر، خانلار ھەممىسى ئۆز
7) ئەللىرىگە ۋە ھەر قايسىسى ئۆزىنىڭ بەخت -
8) پاراۋانلىقىغا قانائەت قىلىپ، باشقىلارنىڭ
9) ئېلىدىن، باشقىلارنىڭ ھاكىمىيىتىدىن
10) قىزغانمىسا، پەسكەش ياۋۇز - يامان خىياللاردا
11) بولمىسا، ئۇرۇش قىلىش، ئېتىشىش، باغلاش، قاماش
12) قاتارلىق بەتنىيەت يامان ئىش - ھەرىكەتلەر -
13) نى قىلمىسا، ئاندىن ئۆز ئەتراپىدىكى
14) بارلىق پۇقرالار تىنچ - خاتىرجەم بولۇپ، يۇقىرىدىن
15) مەيلى چوڭى، تۆۋەندىن مەيلى كىچىكى ھەممىسى ئۆزئارا خۇددى سۈت
16) بىلەن ياغدەك ئىتتىپاق بولۇپ، ھەسەتخورلۇق، دۈشمەنلىكتىن خالى

17) bolup, bir ikintiskä ayashtachï
18) amraştachï, ögrünch säwinch üzä
19) ilinchü mängi qïltachï, ädgü saqïnchlïgh
20) yrlïqanchuchï biliklig asra köngüllüg
21) buyan ädgü qïlïnchqa iyin bolurlar.

22) bu oq awant tïltagh üzä ötrü
23) chambudiwip yirtinchütä inchkü äsängü,

17) بولۇپ، بىر - بىرىنى ھۆرمەتلەيدىغان،
18) ئىززەتلەيدىغان، شاد - خۇرامغا چۆمگەن ھالدا
19) كۆڭۈل ئېچىپ راھەتتە ياشايدىغان، ياخشى نىيەتلىك،
20) مېھرىبان، پەزىلەتلىك، كەمتەر، كۆڭۈللۈك،
21) ئەزگۈ - بۇيانلىق ئىش - ھەرىكەتلەرنى قىلىدىغان بولىدۇ.
22) دەل مۇشۇ ئاۋانت - سەۋەب بىلەن ئاندىن
23) چامبۇدىۋىپ زېمىنى خاتىرجەملىك، ئامان - ئېسەنلىك،

VI. 5b

ب

412. 1) mängi ögrünchü öküsh tälim, bodun qara
2) köp qalïn bolur. yaghïz yir topraqï
3) atatur. isig tumlugh ulushï tängsiz,

4) tört ödlär qolusï shashmaz.
5) kün ay grxlar yultuzlar yorïqï
6) tägsilmäz. yiil yaghmur ödünchä bolur
7) ödsüz qalusuz ada tudalar
8) özin ök tarïqar. öz iltürgülük
9) äd tawar ärdini yinchü chach kash king

10) uchuz bolur. yalanguqlar köngüli
11) achsïz suqsuz, bushïgha aqï buyan

12) ädgü qïlïnchqa tawranïghlï, on buyan

13) ädgü qïlïnch yolïnta yorïghalï udachï

14) bolurlar. qachan munta ät'öz qodsar-

15) lar, öküshi barcha tngri yirintä
16) toghup, tngrilär quwraghï ashïlur
17) üstälür. tört mxaranch-
18) lara birük kin käligmä öd-
19) lärtä qayu iliklär qanlar bu nom
20) ärdinig süzüg köngülin äshitsärlär,
21) tïnglasarlär, ayasar aghïrlasar,
22) tapïnsar udunsar, yana bu nom

412. 1) شاد - خۇراملىق بىلەن تولۇپ تېشىپ، خەلقلەر، پۇقرالار
2) كۈندىن - كۈنگە كۆپىيىپ بارىدۇ. قاراچىلان يەر تۇپرىقى
3) ئاۋات بولىدۇ. دۆلەتنىڭ ئىسسىق، سوغۇقلۇقى
مۆتىدىل بولۇپ،
4) تۆت پەسىل نورمال بولىدۇ.
5) كۈن، ئاي، يۇلتۇزلارنىڭ ئايلىنىشى
6) ئۆزگەرمەس، بوران ۋە يامغۇر پەسىللىك بولىدۇ.
7) تاسادىپىي بولىدىغان بالايىئاپەتلەر
8) ئۆزلۈكىدىن يوقىلىپ كېتىدۇ، ئۆزلىرى
9) مال - دۇنيا، ئۈنچە - مەرۋايىت، ياقۇت قاتارلىق
تۈگىمەس مال - دۇنياغا
10) ئىگە بولىدۇ. ئىنسانلارنىڭ كۆڭلى
11) - كۆكسى ناھايىتى توق بولىدۇ. ساۋابلىق ئىشنى
ياخشى كۆرىدىغان، پەزىلەتلىك
12) ياخشى ئىش - ھەرىكەتلەرنى قىلىشقا ئالدىرايدىغان،
ئون پەزىلەتلىك
13) ياخشى ئىش - ھەرىكەتلەرنى قىلىش يولىدا
مېڭىش ئىمكانىيىتىگە
14) ئىگە بولىدىغان بولىدۇ. قاچان بۇ يەرگە ئۆز
تېنىنى تاشلىسا،
15) نۇرغۇنلىرى ياكى ھەممىسى تەڭرى يېرىدە
16) تۇغۇلۇپ، تەڭرىلەر جامائىتى ئاشار،
17) كۆپىيەر. تۆت ماھاراج-
18) ىتا، بىراق كېيىن كېلىدىغان دەۋر-
19) لەردە قايسى بىر ئىلىكلەر، خانلار بۇ نوم
20) ئەردىنىنى سۈزۈك كۆڭلى بىلەن ئاڭلىسا،
21) تىڭشىسا، ھۆرمەتلىسە، قەدىرلىسە، (ئۇنىڭغا)
22) ئېتىقاد قىلسا، چوقۇنسا، شۇنداقلا بۇ نوم

23) ärdinig boshghuntachï tutdachï tört
24) türlüg tirin quwraghïgh ymä ögsär

22) ئەردىنىنى ئۆگەنگۈچى، ئۇنى قولىدا تۇتقۇچى تۆت
23) تۈرلۈك توپ - جامائەتنى مەدھىيىلىسە،

VI. 6a (altïnch altï)

413. 1) küllünsär achïnsar ayasarlar. sizlär
2) qamagh tngrilärning tngridäm quwragh-
3) ïngïzlarnïng choghïn yalïnïn küchin
4) küsünin ashïlghalï üstälgäli kösä-

5) särlär, ötrü ol iliklär qan-
6) lar ürük ozatï bu nom ärdinig äshit-
7) sünlär tïnglärsunlär. bu nomugh
8) äshitmäk oghurïnta. . . nom tözin
9) uqmaqlïgh uz tatïgh üzä köngüllüg
10) idishläri tolu bolup, muntaqï törü-
11) chä äwrilsärlär ötrü sizlärning
12) tngridäm choghïngïzlar küchingizlär

13) ashïlïp üstälip, choghlugh yalïnlïgh

14) tolu tükäl bolghaysizlär. anïn
15) inchä bilmish krgäk qayu iliklär
16) qanlar bu nom ärdinig süzüg kirtkünch
17) köngülin äshittachi tïngladachi
18) bolsar. . . ötrü ol iliklär qanlar
19) bashtïnqïta bashtïnqï yig tapïgh udugh
20) üzä manga tapïgh udugh aghïr
21) ayagh qïlmïsh bolghaylar. brük manga
22) tapïgh udugh aghïrayagh qïlmïsh bolsar,
23) ötrü üch ödki burxanlarqa

ئالتىنچى (تۆپلەم) ئالتىنچى (ياپراق) ئا

413 .1) ئوچۇق چىراي بىلەن غەمخورلۇق قىلىپ ئۇلارنى ھۆرمەتلىسە،
2) بارلىق تەڭرىلەرنىڭ - تەڭرىگە خاس جامائەتلىرى-
3) ڭىزلارنىڭ چوغ - يالقۇنى، كۈچ -
4) قۇدرىتى كۈندىن - كۈنگە ئاشسۇن، قۇدرەت
تاپسۇن دەپ ئويلىساڭ-
5) لار، سىلەر ئىلىكلەر - خان-
6) لار ھەر دائىم بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلاڭ-
7) لار- تىڭشاڭلار. بۇ نومنى
8) ئاڭلىغانلىق سەۋەبلىك، نوم قانۇننى
9) ئۇققانلىقتىن ئىبارەت ئۇز تېتىم بىلەن كۆڭۈل
10) ئىدىشلىرىڭىز تولۇپ تاشىدۇ. مۇشۇ قانۇنىيەت
11) بويىچە داۋاملاشسا، ئاندىن سىلەرنىڭ
12) تەڭرىگە خاس چوغ - يالقۇنىڭىزلار، كۈچ -
قۇدرىتىڭىزلار
13) كۈندىن - كۈنگە ئېشىپ، ئۇلغىيىپ، چوغ -
يالقۇنلىرىڭىز
14) تولۇق كامالەتكە يېتىدۇ. بۇنى يەنە
15) شۇنداق چۈشىنىش كېرەككى، قايسى بىر ئىلىكلەر،
16) خانلار بۇ نوم ئەردىنىنى سۈزۈك، سادىق
17) كۆڭلى بىلەن ئاڭلايدىغان، تىڭشايدىغان
18) بولسا، شۇ ئىلىكلەر - خانلار
19) ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ ياخشى ئېتىقاد ۋە چوقۇنۇش
20) بىلەن ماڭا ئېتىقاد قىلغان، چوقۇنغان، ئالىي
21) ھۆرمەت قىلغان بولىدۇ. بىراق ماڭا
22) ئېتىقاد قىلغان چوقۇنغان، ئالىي ھۆرمەت بىلدۈرگەن بولسا،
23) ئاندىن ئۈچ زاماندىكى بۇرخانلارغا

VI. 6b

414. 1) tapïgh udugh aghïr ayagh qïlmïsh bolghay

2) lar. birük üch ödki burxanlarqa
3) tapïgh udugh aghïr ayagh qïlmïsh bolsar-

ب

414 .1) ئېتىقاد قىلغان، چوقۇنغان، ئالىي ھۆرمەت
بىلدۈرگەن بولىدۇ.
2) ئەگەر ئۈچ زاماندىكى بۇرخانلارغا
3) ئېتىقاد قىلغان، چوقۇنغان، ئالىي ھۆرمەت
بىلدۈرگەن بولسا،

4) lar, ötrü saqïnu sözläyü yitinch-
5) siz ulugh buyan ädgü qïlïnchïgh qïlmïsh
6) qazghanmïsh bolghaylar. anïn szlär
7) bu muntagh oghur yïq üzä bu
8) nom ärdinig äshittächi tïngladachï
9) iliklär qanlarïgh ol ilik
10) qannïng qatunlarïn qïrqïnlar-
11) ïn ïnanchlarïn ulatï bodunïn
12) qarasïn alpïnta ämgäkintä ada-
13) sïnta tudasïnta isig özlüg
14) qorqïnchïnta köyü közätü tutunglar

15) tip yrlïqadï. anta ötrü ol ödün
16) tört mxaranch tngrilär tngri
17) tngrisi burxannïng yrlïqïn
18) äshidip yana inchä tip ötüntilär
19) atï kötrülmish ayaghqa tägimlik
20) tngrim, birük kin käligmä ödtäki
21) qayu iliklär, qanlar öz ät'öz-
22) lärin kösätgäli azu qatunlarïn
23) tigitlärin ordu qarshï ichintäk
24) ich ïnanchlarïn ichäräkilärin közätkäli

4) ئاندىن ئۆزى ئويلاپ، سۆزلەپ، ئارزۇ قىلىپ يېتەلمىگەن
5) ئۇلۇغ پەزىلەتلىك ياخشى ئىش -ھەرىكەتنى قىلغان،
6) ئارزۇسىغا يەتكەن بولىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەر
7) دەل مۇشۇ پەيتتە بۇ
8) نوم ئەردىنىنى ئاڭلىغۇچى، تىڭشىغۇچى
9) ئىلىكلەرنى، خانلارنى، ئۇ ئىلىك -
10) خانلارنىڭ خوتۇنلىرىنى، دېدەكلىرىنى،
11) ئىنانچىلىرىنى، شۇنداقلا خەلقلىرىنى،
12) پۇقرالىرىنى قىيىنچىلىق، جاپا - مۇشەققەت، خەۋپ -
13) خەتەردىن ئىسسىق تەندە بولىدىغان ھەر خىل
14) قورقۇنچلۇقتىن خالى قىلىش ئۈچۈن ئۇلارغا
كۆيۈنۈپ، (ئۇلارنى) ئاسراپ تۇتۇڭلار
15) دەپ يارلىق قىلدى. ئاندىن كېيىن، ئۇ ۋاقىتتا
16) تۆت ماھاراج تەڭرىلەر، تەڭرىلەر
17) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ يارلىقىنى
18) ئىشىتىپ يەنە مۇنداق ئۆتۈندى:
19) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە لايىق
20) تەڭرىم، ئەگەر كېيىن كېلىدىغان زاماندا
21) قايسىبىر ئىلىكلەر، خانلار ئۆز تېنىنى
22) ئاسراپ كۆزەتكىلى، ياكى خوتۇنلىرىنى،
23) تېگىتلىرىنى، ئوردا ئىچىدىكى ئىشەنچلىك ئەمەلدار -
24) خىزمەتچىلىرىنى، ئىچكىرىدىكىلەرنى ئاسراپ كۆزەتكىلى،

VI. 7a (altïnch yiti)

415. 1) azu balïqïn ulushïn ordusïn qarshï-
2) sïn közätkäli bu nom ärdinig äshit-
3) särlär, tïnglasarlar, ular ötrü
4) saqïnu sözläyü yitinchsiz bashtïnqïta
5) bashtïnqï ulugh ögrünchlük säwinchlik
6) inchkü mängig bulghaylar. közünür
7) azunta il öruni yigätkäy
8) kötrülgäy ilinmäki ärksinmäki ashïl-
9) ghay, östälgäy. ülgülänchsiz tanglanch-
10) sïz ulugh buyan ädgü qïlïnchïgh bulghaylar,

11) qazghanghaylar. yana kntü ilintä
12) ulushïnta yaghï yawlaq adasï busush
13) saqïnch ulatï adïn ada tuda-

ئالتىنچى (تۇپلەم) يەتتىنچى (ياپراق) ئا

415. 1) ياكى شەھىرىنى، دۆلىتىنى، ئوردىسىنى، سارىيىنى
2) ئاسراپ كۆزەتكىلى بۇ نوم ئەردىنىنى ئىشىتـ-
3) سە، ئاڭلىسا، ئۇلار ئاندىن
4) ئويلاپ، سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز، ئەڭ
5) يۇقىرى، ئۇلۇغ شاد - خۇراملىقا
6) ئامان - ئېسەنلىككە ئىگە بولىدۇ. كۆرۈنۈپ تۇرغان
7) بۇ دۇنيادا ئەل - ئورنى يۇقىرى
8) كۆتۈرۈلىدۇ، كۈچ - ئابرۇيى ئېشىپ
9) بارىدۇ، ئۆسۈپ بارىدۇ. ھېسابسىز - تەڭداشسىز
10) ئۇلۇغ ساخاۋەتلىق ياخشى ئىش - ئەمەللەرگە ئىگە
بولىدۇ،
11) ئېرىشىدۇ. يەنە ئۆز ئېلىدە،
12) ئۇلۇشىدا ياۋۇز دۈشمەن خەتىرى، قايغۇلۇق
13) يامان نىيەت ۋە خىيال شۇنداقلا باشقا خەۋپ - خەتەر -

14) lar bolmaghay. atï kötrülmüshä, inchip
15) ol iliklär qanlar simtagh usal
16) bolmatïn täringtä täring aghïr
17) ulugh süzüg ärdinig kirtkünch köngülin ötrü
18) bu nom ärdinig äshitkäli tïnglaghalï
19) yti qïnïgh bolmish krgäk. qachan birük
20) bu nom ärdinig äshitgäli tïnglaghalï
21) saqïnsar, ötrü ang ashnu ol ilik
22) qan kntü özi säwär taplayur

14) لەر بولمىغاي. نامى ئۇلۇغ (تەڭرىم) ، شۇنداق
قىلىپ
15) ئۇ ئىلىكلەر، خانلار ئاجىز، بىپەرۋا
16) بولماستىن، ئەڭ چوڭقۇر، ناھايىتى
17) ئۇلۇغ، سۈزۈك، سەمىمىي كۆڭلى بىلەن ئاندىن
18) بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلىغىلى، ئىشتىكىلى،
19) ناھايىتى كەسكىن زوق - ھەۋەستە بولۇشى
كېرەك. ئەگەر
20) بۇ نوم ئەردىنىنى ئىشتىپ ئاڭلاشنى
21) ئارزۇ قىلسا، ئاندىن ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇ ئىلىك -
22) خانلار شەخسەن ئۆزلىرى ياخشى كۆرۈپ ئارزۇ قىلغان،

VI. 7b

416. 1) közünügli achuq tashang orunta
2) yïdlïgh yïparlïgh suw sachïp tü tür-
3) lüg äsrinkü körklä xua chächäklär
4) tolaäp idiz yüksäk arslanlïgh
5) örgün urup ol örgünüg yinchü
6) monchuq tisigi üzä itip yaratïp
7) adruq adruq brä küsätirlär
8) asïp ängi öngi ärdinilär tugh-
9) lar tikip satïghsïz ädgü yïd
10) yïparlar köyürüp bish türlüg
11) tüzülmish yinchkä oyunlar idish-
12) türüp ol ilik qan suwqa kirip
13) ät'özingä yïdï yïpar türtüp
14) yangï arïgh ton kädip iliklärning
15) qanlarnïng öz itigin yaratïghïn
16) urunup mn mnning küwänch köngülin
17) kitirip süzüg kirtkünch köngül-
18) in ashïp östäp nomlatachï nom-
19) chï üzä yolchï yirchi ulugh baqsi
20) saqïnchïn turghurup timin ök
21) bu nom ärdinig äshitmish tïnglamïsh
22) krgäk. yana ordu qarshï ichintäki
23) qatunlar, tigitlär bäglär

ب

416. 1) كۆزگە كۆرۈنىدىغان ئوچۇق، سىرتقى ئورۇندا
2) ھىد - ئىپارلىق سۇ چېچىپ ھەر تۈر -
3) لۈك رەڭگارەڭ چىرايلىق گۈل - چېچەكلەرنى
4) توشتۇرۇپ، يۈكسەك، ئېگىز ئارسلانلىق
5) تەخت ياساپ تۇرغۇزۇپ، ئۇ تەختنى ئۈنچە -
مەرۋايىت،
6) مونچاق بىلەن بېزەپ، ياساپ
7) ھەر خىل تۇغ - بايراق، سايىۋەنلەر
8) ئېسىپ، ھەر خىل ئەردىنىلەر، تۇغ - ئەلەملەرنى
9) تىكىپ، بىباھا ئېسىل ھىد -
10) ئىپارلارنى كۆيدۈرۈپ، بەش تۈرلۈك
11) نازۇك مۇزىكا، ئويۇنلارنى تەڭكەش
12) قىلىپ، ئۇ ئىلىك - خان سۇغا كىرىپ،
13) ئۆز بەدىنىگە ھىد - ئىپار سۈرۈپ،
14) يېڭى - پاكىز تون كىيىپ، ئىلىكلەرگە،
15) خانلارغا خاس بېزىنىپ - ياسىنىپ،
16) مەن - مەنچىلىك، تەكەببۇر كۆڭۈلنى
17) يىراق قىلىپ، سۈزۈك سەمىمىي كۆڭۈل-
18) نى ئاشۇرۇپ، يۇقىرى كۆتۈرۈپ نوم نوملىغۇچى-
19) غا قارىتا يول باشلىغۇچى ئۇلۇغ ئۇستاز
20) دەيدىغان نىيەتنى تۇرغۇزۇپ، دەرھال
21) بۇ نوم ئەردىنىنى ئىشتىشى، ئاڭلىشى
22) كېرەك. يەنە ئوردا، شەھەر ئىچىدىكى
23) خوتۇنلار، تېكىنلەر، بەگلەر،

VI. 8a (altïnch säkiz)

417. 1) buryuqlar ïnanchlar tayanchlar arqasï
2) bir ikintikä uchsuz kägsiz öwkä-
3) siz qanqïghsïz aymanchsïz köngülin
4) ärtingü ögrünchlüg säwinchlig bolmïsh
5) krgäk. artuqraq taqï bu nom ärdini
6) üzä aghïr ayagh köngül öritmish
7) krgäk tip ötüntilär.
8) ötrü ol ödün tügäl bilgä
9) tngri tngrisi burxan tört mxaranch
10) tngrilärning bu ötüglärin äshitü
11) yrlïqap inchä tip yrlïqadï:
12) anglanglar yirtinchü kösätdächilärä,
13) bu nom ärdinig ishitkäli oghrasarlar
14) nomladachï nomchïqa sizlär ötünmish
15) täk aghïr ayagh yinik titir, muntagh
16) qïlghuluq ärmäz. nätäg qïlghuluq
17) ol tip tisär, an ämti mn siz-
18) lärkä ayu biräyin. birük qayu ilik-
19) lär qanlar bu nom ärdinig nomlatgha-
20) lï oghrasarlar, ang bashlayu ol
21) ilik qan qltï öngräki törüchä
22) suwqa birip ät'özin yumïsh

ئالتىنچى (تۆپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

417. 1) بۇيرۇقلار، ۋەزىرلەر، تايانچلار ـ ياردەمچىلەر،
2) بىر ـ بىرىسى بىلەن جېدەل ـ ماجىراسىز، دۈشمەنلەشمەيدىغان،
3) ئاداۋەت ساقلىمايدىغان، ئوچۇق كۆڭۈل،
4) ناھايىتى خۇشخۇي، شاد ـ خۇرام بولۇشى
5) كېرەك. ئۇنىڭ ئۈستىگە تېخى بۇ نوم ئەردىنى
6) ھەققىدە ناھايىتى يۇقىرى ھۆرمەت قىلىدىغان كۆڭۈلنى
7) تۇرغۇزۇشى كېرەك، دەپ ئۆتۈندى.
8) ئاندىن ئۇ ۋاقىتتا تولۇق بىلگە
9) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان تۆت ماھاراج
10) تەڭرىنىڭ بۇ ئۆتۈنۈشلىرىنى ئاڭلاپ،
11) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
12) بۇ يەر ـ جاھاننى كۆزەتكۈچىلەر، ئاڭلاڭلار.
13) بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلىغىلى تەييارلانسا،
14) نوملىغۇچى نومچىغا سىزلەر ئۆتۈنگەن ـ
15) دەك ھۆرمەت قىلسا، بۇ يېنىك كېلىدۇ دېيىلىدۇ. بۇنداق
16) قىلغۇلۇق ئەمەس. قانداق قىلغۇلۇق
17) دېسە، بۇنى ئەمدى مەن سىز ـ
18) لەرگە سۆزلەپ بېرەي. مۇبادا قايسىبىر ئېلىك ـ
19) لەر، خانلار بۇ نوم ئەردىنىنى نوملاتقىلى
20) تەييارلانسا، ئەڭ دەسلەپتە ئۇ
21) ئېلىك ـ خان يۇقىرىقى قائىدە ـ تەرتىپ بويىچە
22) سۇغا بېرىپ بەدىنىنى يۇيۇشى،

VI. 8b

418. 1) arïtmïş krgäk. anta basa
2) kädmädük yörüng arïgh yangï ton
3) kädip qop türlüg itig yaratïgh üz-
4) ä ät'özin uz itmish yaratmïsh
5) krgäk. ät'özin uz itmishtä
6) kin süü chärig tonlarï üzä
7) tirin quwraghïn itip tonlap ötrü
8) kntü özi yürüng kushatri
9) tütsük xua chächäklär birlä
10) ilikintä tutup oyunïn bätizin
11) idishtürüp yadaghïn yorïyu ordu

ب

418. 1) پاكىزلىنىشى كېرەك. ئاندىن كېيىن
2) كىيىمگەن يۇرۇڭ ـ ئاق، ئېرىغ ـ پاك يېڭى تون
3) كىيىپ، ھەر تۈرلۈك زىبۇ زىننەت بىلەن
4) بەدىنىنى بېزەپ ـ ياساپ جابدۇنۇشى
5) كېرەك. بەدىنىنى چىرايلىق ئۈز جابدۇپ بېزىگەندىن
6) كېيىن، ھەربىي ئەسكەر كىيىملىرىنى
7) توپ ـ جامائەتكە كىيگۈزۈپ ياساپ، ئاندىن
8) شەخسەن ئۆزى ئاق كۇشاتىر
9) ئىس ـ پۇراقلىق گۈل ـ چېچەكلەرنى
10) قولىدا تۇتۇپ، ئويۇن ـ مۇزىكىنى
11) تەڭكەش قىلىپ، ياياق مېڭىپ، ئوردا

12) qapïghïnta taştïn ünüp ärtin'gü
13) aghïr ulugh saqïnchïn atlïgh manggal-
14) lïgh törülärig qïlturu ol nomchïqa
15) ötrü barmïsh krgäk. nä üchün
16) ol yalanguqlar qanïn munchulayu
17) yanglïgh aghïr ayagh qïlmaqïgh yrlïqayur
18) ärki tip tisär, sizlär anï incha
19) bilinglär, tört mxaranchlara
20) qltï ol illär qanï mn yrlïqamïsh-
21) cha aghïr ayagh tükäl qïlïp kntü
22) özläri yadagh yorïp adaghlarïn
23) ärkläyü mang sayu mangmishcha

VI. 9a (altïnch toquz)

419. 1) yüz ming tümän kolti nayut sanïncha
2) burxanlarqa barchaqa aghïr ayagh qïl-
3) mïsh bolur. munung sanïncha oq kalp
4) ödlärkä tägi toghmaq ölmäklig
5) tod tulïy aqmaq tägrilmäklig
6) ämgäklärtin ozmïsh qutrulmïsh bolur.
7) muncha tänglig ok kalp öd-
8) lärtä altun tilgänlig chagira-
9) wart ilik qan bolghulugh ulugh buyan
10) ädgü qïlïnchïgh qïlmïsh qazghanmïsh bolur.

11) yana mang mang sayu adaghlarïn
12) irklämishchä bu közünür azuntaqï
13) qutï qïwï ashïlur, ilinmäki ärksinmäki

14) östälür, choghï yalïnï qashïnchïgh
15) qamaghqa bir yanglïgh ayaghuluq angïtkü-
16) lüg bolur. taqï ymä azunta
17) azunta yüz ming tümän kolti
18) kalp ödlärkä tögi tngri yirintä
19) yalanguq yirtinchüsintä qayuta
20) toghsar, sini söngüki uz yüzi
21) mängizi körüklä özi yashï uzun
22) ögrünchlüg mängilig achuq adïrtlïgh

12) دەرۋازىسىدىن تاشقىرى چىقىپ، ناھايىتى
13) ئۇلۇغ ياخشى نىيەتلىك بىلەن ئاتلىق ماڭغاللىق
14) قائىدە - نىزاملارنى قىلىپ، ئۇ نومچىنىڭ
15) ئالدىغا ئۇدۇل بېرىشى كېرەك. نېمە ئۈچۈن
16) بۇ ئىنسانلار مۇشۇنچىۋالا
17) ھالدا ئۇلۇغ ھۆرمەت - ئىكرام قىلىشى كېرەك
18) دېگەندە، سىزلەر بۇنى مۇنداق
19) بىلىپ چۈشىنىڭلەر. تۆت ماھاراج،
20) ئۇ ئەللەر خانى خۇددى مەن يارلىق قىلىپ ئېيتقاندەك،
21) ئۇلۇغ ھۆرمەت - ئېھتىرامنى تولۇق قىلىپ پەقەت
22) ئۆزى ياياق يۆرۈپ، مەزمۇت
23) دەسسەپ، ھەر بىر قەدىمىنى ئوخشاش ئېلىپ ماڭسا،

ئالتىنچى (تۆپلەم) توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

419. 1) يۈز مىڭ تۈمەن كولتى نايۇت سانىغا باراۋەر
2) بۇرخانلارغا ھەممىسىگە زور ھۆرمەت قىل-
3) غان بولىدۇ. يەنە مۇشۇنىڭ سانىغا باراۋەر كالپ
4) زامانغا يەتكۈچە تۇغماق ئۆلمەكلىك
5) كەڭ دېڭىزدا ئاقماق، ئايلانماق
6) ئازابىدىن ئۇزايدىغان، قۇتۇلىدىغان بولىدۇ.
7) يەنە مۇشۇنىڭغا باراۋەر كالپ زامان-
8) لاردا ئالتۇن چاقلىق چاكرا-
9) ۋارت ئىلىك خان بولغۇلۇق ئۇلۇغ ساخاۋەتلىك
10) ياخشى ئىش - ئەمەلنى قىلىدىغان، شۇنىڭغا
ئېرىشەلەيدىغان بولىدۇ.
11) يەنە ھەر قەدىمىدە ئايىغىنى - قەدىمىنى
12) مەزمۇت دەسسىگىنىچە بۇ كۆرۈنۈر دۇنيادا
13) قۇت - بەختى، شۆھرىتى ئاشىدۇ، دۆلەتنى ئىدارە
قىلىشى، كۈچ - قۇدرىتى
14) ئۆسۈپ بارىدۇ. سۇر - ھەيۋىسى، قەدىر - قىممىتىنى
15) ھەممە ئوخشاش ھۆرمەتلەيدىغان، قەدىرلەيدىغان
16) بولىدۇ. تېخى يەنە دۇنيادا
17) يۈز مىڭ تۈمەن كولتى
18) كالپ زامانلارغا يەتكۈچە مەيلى تەڭرى يېرىدە،
19) مەيلى ئىنسانلار دۇنياسىدا بولسۇن، قەيەردە
20) تۇغۇلسا بەدەن سۆڭىكى ئۈز، يۈز -
21) مەڭزى چىرايلىق، يېشى ئۇزۇن،
22) خۇشخۇي، شاد - خۇرام بولىدۇ، ئوچۇق، ئىدىتلىق

420. 1) yrlïqamïsh yrlïqï tïdïghsïz tngrikä
2) yalanguqqa, taplaghuluq, ärdinilig
3) orunta toghdachï toghmïsh orun
4) sayu ilik qan boltachï. yana tngrining
5) yalanguqnïng baqshïsinga tüshtächi ädgü
6) ädgü ögli birlä tüsüshtächi ulugh
7) işlärig ishlädächi ulugh buyanlar-
8) ïgh qïltachï bolurlar. tört mxarancha-
9) lara. bu muntagh yanglïgh tanglanchïgh
10) mungadïnchïgh öngi öngi adruq adruq
11) ulugh asïgh tusularïgh körüp, anïn
12) ol yalanguqlar qanï kntü özläri
13) ök bu nom ärdinig nomladachï nom-
14) chïqa ötrü bir yuchan ulatï yuz
15) yuchan yirkä tägi barmïsh krgäk.
16) yana ol nomchï üzä burxan
17) saqïnchïgh saqïnmïsh krgäk. qachan
18) öz ordushïnga kirtüktä ya
19) bükünki kün üzä baqshïmïz sakimuni
20) tngri tngrisi burxan kntü üzi
21) mäning tapïghïmïn ayaghïmïn alghalï
22) ordumqa qarshïmqa kirü yrlïqadï
23) inchip ämti manga nom nomlayu

420. 1) قىلغان يارلىقلىرى توسالغۇسىز هالدا تەڭرى
2) ئىنسانلارنىڭ كۆڭلىگە ياقىدۇ، ئۆزى ئەردىنىلىك
3) ئورۇنلاردا تۇغۇلغان بولسا، شۇ تۇغۇلغان ئورنىدا
4) ئېلىك - خان بولىدۇ. يەنە تەڭرىلەرنىڭ،
5) ئىنسانلارنىڭ ئۇستازىغا مەنسۇپ بولغان ئىزگۇ -
6) ياخشى نىيەت بىلەن پۈتتۈرىدىغان ئۇلۇغ
7) ئىشلارنى، ئۇلۇغ ئىزگۇ - بۇيانلارنى
8) قىلالايدىغان بولىدۇ. تۆت ماهاراجىلار،
9) بۇنداق يوسۇندىكى، (كىشىنى) تاڭ قالدۇرىدىغان،
10) ئەجەبلەندۈرىدىغان هەر تۈرلۈك،
11) ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئەتلەرنى كۆرۈپ، ئاندىن
12) ئۇ ئىنسانلار خانى شەخسەن ئۆزلىرى
13) بۇ نوم ئەردىنىنى نوملىغۇچى نومچىلارنىڭ
14) يېنىغا بىر يوچان[19] هەتتا يۈز يوچان
15) يەردىن يېرىشى كېرەك.
16) يەنە ئۇ نومچىغا بۇرخان ئويىنى
17) ئويلاش كېرەك. ئۇ نومچى
18) ئۆز ئوردىسىغا كىرگىنىدە، بۈگۈنكى
19) كۈندە ئۇستازىمىز ساكيامۇنى -
20) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان شەخسەن
21) ئۆزى مېنىڭ هۆرمەت - ئېهتىرامىمنى قوبۇل
22) قىلىش ئۈچۈن، ئوردامغا - سارىيىمغا قەدەم
23) تەشرىپ قىلدى، ئەمدى ماڭا نوم تەپسىرلەپ

Ⅵ. 10a (altïnch ülüsh on)

ئالتىنچى (تۈپلەم) ئونىنچى (ياپراق) ئا

421. 1) yrlïqar kim mn ol nomugh äshitsärmn
2) ötrü üsäliksiz üstünki yig köni
3) tüz tuymaq burxan qutïnga yanmaqsiz
4) äwrilmäksiz bulghaymän, bu oq tïltagh
5) ïntïn sansïz öküsh bodistiwlar birlä
6) ughatmadïn shashmadïn tushqaymn.
7) üch ödki burxanlarqa tapïnmïsh
8) udunmïsh bolghaymn. bu künki bu qut-
9) lugh küntä tamu brit yïlqï bu üch
10) yawlaq yoltaqï achïgh tarqa ämgäklär-

421. 1) يارلىق قىلىدۇ. مەن ئۇ نومنى ئاڭلىسام،
2) ئاندىن يۈكسەك ئۈستۈنكى ياخشى، توغرا
3) تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىدىن يانمايدىغان،
4) تەۋرىمەيدىغان بولىمەن. دەل مۇشۇ سەۋەب -
5) ۋەجدىن سانسىزلىغان - نۇرغۇنلىغان بودىساتۋا بىلەن
6) تېز ئۇچراشقايمەن.
7) ئۈچ زاماندىكى بۇرخانلارغا ئېهتىرام
8) هۆرمەت قىلىدىغان بولغايمەن. بۈگۈنكى بۇ قۇت -
9) لۇق كۈندە دوزاخ، يىرتقۇچ، يىلقى بۇ ئۈچ
10) يامان يولدىكى ئاچچىق، ئېغىر ئازابلار -

11) tin ozarmn qutrulurmn. öküsh
12) azunlarta chakrawart ilik qan
13) bolghuluq äzrua xormuzta tngri-
14) lär orunïnta toghquluq buyan
15) ädgü qïlurmn qazghanurmn, ülgüsüz
16) sansïz tïnlghlarïgh sansar ämgäk-
17) intin ozghurup nirwan mängisingä
18) tägürgülük küch küsünkä täggülük
19) buyanlïgh ulugh bädük yükmäkig yügär-
20) mn yïgharmn. ordumïn qarsïmïn
21) tirinimin quwraghïmïn ulatï
22) bodunïmïn qaramïn ilimin ulush

11) دىن ئۇزارمەن، قۇتۇلارمەن. نۇرغۇن
12) دۇنيادا چاكراۋارت ئىلىگ خان
13) بولغۇلۇق ئەزرۇئا، خورمۇزتا تەڭرى-
14) لەر ئورنىدا تۇغقۇلۇق ساخاۋەت
15) پەزىلەتنى قىلارمەن، ۋە قازىنارمەن. ھېسابسىز-
16) سانسىز جانلىقلارنى سانسار ئازابى-
17) دىن قۇتۇلدۇرۇپ، نىرۋانى خۇشاللىقىغا
18) يەتكۈزگۈلۈك كۈچ - قۇدرەتكە يەتكۈلۈك
19) پەزىلەتنىڭ ئۇلۇغ - چوڭ دۆۋىسىنى توپلاپ
20) يىغقايمەن. ئوردا - سارىيىمنى،
21) توپ - جامائىتىمنى شۇنداقلا
22) خەلقىمنى، پۇقرالىرىمنى، ئىلىمنى - دۆلى-

VI. 10b

ب

422. 1) umun inch mängilig qïlghulugh tïltagh-
2) ta äwrilürmn. ach qïs ig kägän
3) bolmaghuluq yat yaghïqa basïnmaghuluq
4) ish kütügük ishläyürmä tip munchula-
5) yu saqïnmïsh krgäk. tört mxarancha-
6) lara kim käligmä ödtäki ilik-
7) lär qanlar bu nom ärdinig nom-
8) ladachï nomchïqa bu muntagh yanglïgh
9) aghïr ayagh qïlmïsh krgäk. yana bu
10) nom ärdinig boshghuntachï tuttachï toyïn
11) samnanch upasi upasanch tört
12) türlüg tirin quwraghïgh ymä ayamïsh
13) achïnmïsh ögmish küylämish krgäk.
14) bu muntagh ädgülüklärtä äwrilmish
15) qïlmïsh buyan ädgü qïlïnchlarïn yana
16) sizlärkä, sizlärning quwragh-
17) ingizlargha äwirmish krgäk. birük
18) qayu iliklär qanlar munchulayu,
19) yangïn mn yrlïqamïsh yrlïqcha
20) qïlsarlar, ötrü ol iliklär
21) qanlar ulugh qutlugh ülgülüg
22) ulugh buyan ädgü qïlïnchlïgh ulugh
23) ilinmäklig äriksinmäklig ulugh chogh-

422. 1) تىمنى ئامان - ئېسەن شاد - خۇراملىققا
2) ئايلاندۇرىمەن. ئاچ - يالىڭاچ، كېسەل - ئاجىز
3) بولمايدىغان، يات دۈشمەن تەرىپىدىن باستۇرۇلمايدىغان
4) ئىش - ئەمەللەرنى قىلىمەن دەپ مۇشۇنچىلا
5) ئويلىنىشى كېرەك. ھەي تۆت ماھاراج،
6) كېيىن كېلىدىغان زاماندىكى ئىلىك-
7) لەر، خانلار بۇ نوم ئەردىنىنى نوملىغۇ-
8) چى نومچىغا بۇ مۇشۇنداق ھالدا
9) ئۇلۇغ ھۆرمەت قىلىشى كېرەك. يەنە بۇ
10) نوم ئەردىنىنى ئۆگەتكۈچى، ئۇنى قولىدا تۇتقۇچى تويىن،
11) شامىنانچ - ئۇپاسى - ئۇپاسانچ تۆت
12) تۈرلۈك توپ - جامائەتنى يەنە ھۆرمەتلىشى، ئۇلارغا
13) ئېھتىرام بىلدۈرۈشى، مەدھىيىلىشى - كۈيلىشى كېرەك.
14) مۇشۇنداق ئەزگۈلۈك بىلەن قىلغان
15) ئەزگۈ - ساۋابلىق ئىش - ئەمەللەرنى يەنە
16) سىزلەر ۋە سىزلەرنىڭ جامائىتىڭىز-
17) لەرمۇ قىلىشى كېرەك. ئەگەر
18) قايسىبىر ئىلىكلەر - خانلار مۇشۇ
19) ھالدا مەن قىلغان يارلىق بويىچە
20) ئىش تۇتسا، ئاندىن ئۇ ئىلىكلەر،
21) خانلار ئۇلۇغ، قۇتلۇق، تەلەيلىك
22) ئەزگۇ - ساۋابلىق ئىشلارنى قىلىدىغان، ئۇلۇغ
23) ھاكىمىيەتكە، كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە، ئۇلۇغ سۆر-

Ⅵ. 11a (altïnch on bir)

423. 1) lugh yalïnlïgh bolghaylar. qop türlüg
2) ädgü blgülär ol ilik qanlarnïng
3) ilintä ulushïnta közüngäy blgür-
4) gäylär. yawlaq saqïnchlïgh yaghïlarïgh
5) alqunï barcha adugh asra qïlïp
6) köni nom üzä köntürgäy, basqay
7) utqay yigätkäy tip yrlïqadï.
8) ötrü ol tört mxaranch tngrilär
9) tngri tngrisi burxannïng yrlïqïn
10) äshitip yana ïncha tip ötüntilär.
11) atï kötrülmish ayaghqa tägimlik
12) tngrim birük iliklär qanlar
13) qltï tngrim siz yrlïqaghuchï bu törü-
14) chä äwrilip bu törülärig tügäl qïlïp

15) bu nom ärdinig äshitsärlär, yana bu
16) ärdinig boshquntachï tutta-
17) chï tört türlüg tirin quwraghqa
18) ymä ayasar achïnsar ögsär küylä-
19) särlär, ötrü ol yalanguqlar xanï
20) bisni ögirzun säwinzün tip
21) saqïnsarlar. inchip ol nomchï
22) olurghuluq asan tüpingä yaghuq

ئالتىنچى (تۆپلەم) ئون بىرىنچى (ياپراق) ئا

423 .1) هەيۋىگە ئىگە بولىدۇ. هەر تۈرلۈك
2) ياخشى بەلگە ـ ئالامەتلەر ئۇ ئىلىك خاننىڭ
3) ئېلىدە ـ دۆلىتىدە كۆرۈنىدۇ ـ پەيدا
4) بولىدۇ. يامان غەرەزدىكى دۈشمەنلەرنىڭ
5) ھەممىسىنى ئاياغ ئاستى قىلىپ،
6) توغرا نوم بىلەن ئۇلارنى كۆندۈرگەي، باسقاي،
7) ئۇتقاي، يەڭگەي دەپ ھۆرمەت بىلەن ئۆتۈندى.
8) ئاندىن كېيىن ئۇ تۆت ماھاراج تەڭرىلەر
9) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ يارلىقىنى
10) ئاڭلاپ، يەنە مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
11) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە لايىق
12) تەڭرىم، ئەگەر ئىلىكلەر ـ خانلار
13) خۇددى تەڭرىم سىز يارلىق قىلغان بۇ قائىدە ـ نىزام
14) بويىچە ئىش تۇتۇپ، بۇ قائىدىلەر تولۇق ئەمەلگە
ئاشۇرۇپ،
15) بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلىسا، يەنە بۇ
16) نوم ئەردىنىنى ئۆگەنگۈچى، تۇتقۇچى
17) تۆت تۈرلۈك توپ ـ جامائەتكە
18) يەنە سۆزلىسە، يەشسە، مەدھىيىلىسە، كۈچلەن-
19) دۈرسە، ئاندىن بۇ ئىنسانلار خانى
20) بىزنى ياخشى كۆرسۇن، سۆيسۇن دەپ
21) ئويلىسا، يەنە شۇنداق قىلىپ ئۇ نومچى
22) ئولتۇرىدىغان تەختكە تۆپىسىگە يېقىن (جايغا)

Ⅵ. 11b

424. 1) yïdlïgh yïparlïgh suw kötüp tü
2) türlüg äsringü xua chächäklär
3) sachïp kim biz qamaghun ol yalanguq-
4) lar xanï birlä olurup nom tïnglaghu-
5) luq tört örgünlär qïlzun
6) ol ilik qannïng nä türlüg
7) buyan ädgü qïlïnchï ärsär, anï
8) barcha bizingä äwirzün. nächädä
9) birük ol ilik qan biz üchün
10) tütsüg urup bu nom ärdinikä
11) nomladachï nomchïqa aghïr ayagh

ب

424 .1) ئىپار ـ ھىدلىق سۇ تۆكۈپ، تۈر ـ
2) لۈك رەڭلىك گۈل ـ چېچەكلەر
3) چېچىپ، بىز ھەممىمىز ئۇ ئىنسانلار
4) خانى بىلەن بىرلىكتە نوم ئاڭلايدىغان
5) تۆت تەخت ھازىرلىسۇن.
6) ئۇ ئىلىك خاننىڭ قانچە تۈرلۈك
7) ئىزگۈ ـ ساۋابلىق ئىش ـ ئەمەللىرى بولسا،
8) ئۇنىڭ ھەممىسىنى بىزگە ئۆگىتىپ قويسۇن.
9) بىراق ئۇ ئىلىك خان بىز ئۈچۈن،
10) ئىسرىق سېلىپ، بۇ نوم ئەردىنىنى
11) نوملىغۇچى نومچىغا ھۆرمەت ـ ئېھتىرام

12) qïlzun. ol tütsüknüng tütüni
13) turum ara kök qalïq ichintä
14) yadïlïp bizning yana ordumïz-
15) qa qarshïmizqa tägip tngridäm
16) küsätri bolup tägzinü turghay.
17) biz ol kusatri körüp tütsük
18) yïdïn tutughumuzta ol tütsük-
19) lüg kushatridin altun önglük
20) yruqlar ünüp ordumizni qarshï-
21) mïzni yrutqay yashutqay ang-
22) mïntïn äzrua tngri ordusïnga
23) tägi qayu ärklig küchlüg bash bashdïng

VI. 12a (altïnch iki ygrmi)

425. 1) tngrilärning. luularnïng tishi irkäk
2) qut waxshiklärning ordu qarshïlar-
3) ï ärsär. incha qltï äzrua tngri-
4) ning xormuzta tngrining, saraswati
5) tngri qïzïnïng, sirikini qut
6) tngrisining, wasundari yir qatunï-
7) nïng, sanchanachawi orungutnung
8) qamagh säkiz otuz bagh tngrilärning,
9) magiswari tngrining, wchirapani tonga
10) manibadari urungutnung xarïnïnïng
11) bish yüz quẏraghlarïnïng, ymä anawadapdï
12) luu qanïnïng ulugh taluy ögüz
13) ärkligining, bularnïng nächä orun-
14) larï ordularï ärsär, ol tütsük
15) barchaqa tägip bizingchilayu ok
16) tütsüklüg kushatrilar blgürüp,
17) ol kushatrilarïgh körüp tütsük yïdïn
18) tutughlarïnta ötrü ol kushatri-
19) lartïn altun önglüg yruqlar ün-
20) mishin körgäylär. oq bu muntagh yangïn
21) ol tütsük turum ara bu qamagh tngri-
22) lär ordusïnga tüzükä tägip

12) بىلدۇرسۇن. ئۇ ئىسرىقنىڭ تۈتۈنى
13) تۇرغان ئورنىمىزدىن كۆك ئاسمانغا
14) يېيىلىپ، يەنە بىزنىڭ ئوردىمىز،
15) سارىيىمىزغىچە بېرىپ، تەڭرىگە خاس
16) ئىسرىق چەمبىرىكىنى ھاسىل قىلىپ تۇرسۇن.
17) بىز بۇ ئىسرىق چەمبىرىكىنى كۆرۈپ، ئىسرىق
18) ھىدىدىن، ھېلىقى ئىسرىق
19) چەمبىرىكىدىن ئالتۇن رەڭلىك، نۇر
20) چىقىپ ئوردىمىزنى، سارىيىمىزنى
21) يورۇتسۇن، يالتىراتسۇن. شۇنداقلا
22) ئەۋلىيا ـ تەڭرىلەرنىڭ ئوردىسىغىچە،
23) قۇدرەتلىك ، كۈچلۈك، ئاساسلىق

ئالتىنچى (تۇپلەم) ئون ئىككىنچى (ياپراق) ئا

425 .1) تەڭرىلەرنىڭ، ئەجدىھالارنىڭ ئەكەك، چىشى
2) قۇت ـ ئىلاھلىرىنىڭ ئوردىلىرى، سارايـ
3) لىرىغىچە، شۇنداقلا ئەۋلىيا تەڭرىلەرنىڭ،
4) خورمۇزتا تەڭرىنىڭ، ساراسۋاتى
5) تەڭرى قىزىنىڭ، شىرىكىنى[199] قۇت
6) تەڭرىسىنىڭ، ۋاسۇندارى[200] يەر خاتۇنى
7) (ئىلاھى) نىڭ، سانچاناچاۋى بۇرۇڭۇتنىڭ،
8) يىگىرمە سەككىز فامىلىلىك تەڭرىلەرنىڭ،
9) ماگىسۋارى[201] تەڭرىنىڭ، ۋىچىراپانى باتۇر،
10) مانسادارى بۇرۇڭۇتنىڭ خارىنىنىڭ
11) بەش يۈز جامائىتىنىنىڭ، يەنە ئاناۋاداپتى
12) ئەجدىھا خانىنىڭ، ئۇلۇغ دەريا ـ دېڭىز
13) ھۆكۈمرانىنىڭ، بۇلارنىڭ قانچە ئورۇن ـ
14) جايلىرى، ئوردىلىرى بولسا، ئۇ ئىسرىق
15) ھەممىگە يېتىپ بېرىپ، بىزنىڭكىگە ئوخشاش
16) ئىسرىقلىق چەمبىرىكى ھاسىل بولۇپ،
17) ئۇ ئىسرىقلىق چەمبىرەكنى كۆرۈپ، ئىسىرىق
ھىدىنى
18) پۇرىغاندا، ئۇ ئىسرىق چەمبىرىكىدىن
19) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرنىڭ
20) چىققانلىقىنى كۆرسۇن. مۇشۇنداق يوسۇندا
21) ئۇ ئىسرىق تۇرغان ئورۇندا بۇ بارلىق تەڭرىلەر
22) ئوردىسىغا تەكشى تېگىپ،

426. 1) altun önglüg yruqïn yarutu
2) yashutu turghaylar tngrim tip ötün-
3) tilär. tngri tngrisi burxan yana
4) tört mxarancha tngrilärkä inchä
5) tip yrlïqadï: alanglar tört
6) mxaranchalara, kim ol tütsük-
7) lüg yaruq yaltrïqlarnïng inchip
8) yalanguz sizlär ötünmishchä bu muncha
9) orunlarqa tägir ärmäz. nä üchün
10) tip tisär, kim ol yalanguqlar
11) qani bk bädük aghïr ulugh süzüg
12) kirtkünch köngülin qatïgh qïnïgh kirtü
13) saqïnchïn kntü ilikintä tütsük
14) tutup ädgü yïd yïparlarïgh köyürüp
15) bu nom ärdinikä nomlatachï nomchï-
16) qa tapïgh udugh qïlsar, ötrü ol
17) aghïr ayagh qïlmïsh taqï urmïsh
18) tütsüknüng tütüni bir kshan
19) öd ichintä üch ming ulugh ming
20) yirtinchütä yadïlïp nächä tngrilär-
21) ning luularning yäklärning
22) gandarwilarning asurilarnïng
23) garutilarning kinarilarning

426. 1) ئالتۇن رەڭلىك، نۇر بىلەن يورۇتۇپ
2) نۇرلاندۇرۇپ تۇرغاي، تەڭرىم دەپ ئۆتۈن-
3) دىلەر. تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان يەنە
4) تۆت ماھاراج تەڭرىگە مۇنداق
5) دەپ يارلىق قىلدى: ئاڭلاڭلار، تۆت
6) ماھاراج، ئۇ ئىسرىقلىق
7) نۇرلۇق - يالتىراقلارنىڭ نۇرى
8) سىلەر ئۆتۈنگەندەك، مۇنچىۋالا
9) ئورۇنلارغا يېتىپ بارالمايدۇ. نېمە ئۈچۈن
10) دېگەندە، ئۇ ئىنسانلار
11) خانى بەك بۈيۈك، ئېغىر، ئۇلۇغ، سۈزۈك
12) سادىق كۆڭلى بىلەن، جىددىي ئارزۇدا ساداقەت
13) ئوي بىلەن ئۆز ئېلىدە ئىسرىق
14) سېلىپ، ياخشى ھىد - ئىپارلارنى كۆيدۈرۈپ
15) بۇ ئەردىنىنى نوملىغۇچى نومچىغا
16) ھۆرمەت - ئېھتىرام قىلسا، ئاندىن ئۇ
17) قاتتىق ھۆرمەت قىلغان، سېلىنغان
18) ئىسرىقنىڭ تۈتۈنى بىر كىشانتى
19) ۋاقىت ئىچىدە، ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ
20) يەر - جاھانغا يېيىلىپ، تەڭرىلەرنىڭ،
21) ئەجدىھالارنىڭ، ئالۋاستىلارنىڭ،
22) گاندارۋىلارنىڭ، جىن - شەيتانلارنىڭ،
23) گارۇتىلارنىڭ، كىنارىلارنىڭ

VI. 13a (altïnch üch ygrmi)

427. 1) maxoragilarnïng ordularï qarshï-
2) lar ärgülük turghuluq yir orun-
3) larï ärsär ularqa barchaqa tüzü-
4) kä tägip kök qalïq ichintä tolu
5) tü türlüg adruq adruq tütsük-
6) lüg kusatrilar blgürüp, ol kushatri-
7) lartïn ymä ök altun
8) önglüg yruqlar ünüp ol ol
9) yir orunlarïgh barchanï yarutqay
10) yashutqaylar. antada basa oq
11) bu tütsüklüg kushatrilar ontïn

ئالتىنچى (تۈپلەم) ئون ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

427. 1) ماخوراگىلارنىڭ ئوردىلىرى، ساراي-
2) لىرى ئورۇنلاشقان ئورۇن - جاي-
3) لارغا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە تەكشى
4) بېرىپ، كۆك ئاسمان يۈزىدە
5) تۈرلۈك، ياڭزىمۇ ياڭزا ئىسرىق
6) چەمبىرىكى پەيدا بولۇپ، ئۇ ئىسرىق چەمبە-
7) رىكىدىن يەنە ئالتۇن
8) رەڭلىك، نۇرلار چېچىلىپ، ئۇ
9) ئورۇن - جايلارنىڭ ھەممىسىنى يورۇتىدۇ،
10) نۇرلاندۇرىدۇ. ئاندىن كېيىن،
11) بۇ ئىسرىق چەمبىرىكى ئون تەرەپتىكى

12) sïngar yirtinchülärtä ülgüsüz san-
13) siz käng ögüzdäki qum sanïncha
14) burxanlar ulushinta kingürü yadïlïp
15) ol qamagh burxanlar üzäsintä
16) tägzinü turup altun önglüg
17) yruqlar ünüp yorutu yaltrïtu tur-
18) ghaylar. ol qamagh burxanlar bu
19) blgülärig körüp ötrü bögü bilik-
20) lär üzä bilip tngridäm közläri
21) üzä ïraqtïn körü yrlïqap
22) inchip öngi öngi kntü

12) يەر ـ جاھاندا سانسىز، چەك ـ
13) سىز كەڭ دېڭىزدىكى قۇم ساندەك
14) بۇرخانلار قوۋمىگە كەڭرى تارىلىپ،
15) ئۇ بارلىق بۇرخانلار ئۈستىدە
16) تەكشى ھالدا ئالتۇن رەڭلىك
17) نۇر ئۈنۈپ، ئۇلارنى يورۇتقاي،
18) نۇرلاتقاي. ئۇ بارلىق بۇرخانلار بۇ
19) بەلگىلەرنى كۆرۈپ، ئاندىن ئۇنى دانىشمەن
20) بىلگىلىرى بىلەن بىلىپ، تەڭرىگە خاس كۆزلىرى
21) بىلەن يىراقتىن بۇنى كۆرۈپ،
22) شۇنداق قىلىپ تۇرلۇك، ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا

VI. 13b

ب

428. 1) kntü ongaru äwrilmish ïduq tillig
2) ärdiniläri üzä bir ünin bu nom
3) ärdinig nomlatachï nomchïgh ögä
4) alqayu ïncha tip yarlïqaghaylar
5) ädgü ädgü, ulugh äränlärning tüzüni-
6) ä, udungsa bu täringtä täring
7) ïduq nom ärdini yürügin acha
8) yada kingürü nomlaghalï ögdün-
9) sä, ülgülänchsiz tänglänchsiz buyan
10) ädgü qïlïnchlïgh ulugh bädük idiz
11) yükmäkig, sindirtin bu nom ärdinig
12) äshittächilär ymä yitinchsiz tutunch-
13) siz ulugh türlüg buyan ädgü qïlïnch-
14) larïgh bulurlar qazghanurlar.
15) taqï nä ayïtmïs krgäk. bitimäk-
16) tin bititmäktin, oqïmaqtïn
17) oqïtmaqtïn turmïsh buyan
18) ädgü qïlïnchlarïgh. nä üchün tip

19) tisär, ulugh äränlärning tüz-
20) üniyä, birük kim qayu tïnlïghlar
21) bu nom ärdinig äshitsälär, ötrü
22) üzäliksiz üstünki yig köni
23) tüz tuymaq burxan qutïnga aqïnch-

428. 1) ئۆزۈڭلار ئوڭغا ئايلىنىپ، مۇقەددەس تىللىق
2) ئەردىنىلەر بىلەن بىر خىل ئاۋازدا بۇ نوم ـ
3) ئەردىنىنى نوملىغۇچى نومچىغا مەدھىيە ـ
4) ئالقىش ئوقۇپ مۇنداق دەڭلار:
5) ئەزگۈ، ياخشى، ئۇلۇغ ئەرەنلەرنىڭ
6) ئېسىللىرى، كىمكى بۇ ناھايىتى چوڭقۇر،
7) مۇقەددەس نوم ـ ئەردىنىنىڭ مەنىسىنى تەپسىلي ـ
8) نوملاشقا مۇيەسسەر بولسا، ئۇ
9) چەكسىز، تەڭلەشتۇرگۇسىز ئەزگۇ ـ ساۋابلىق
10) ئىش ـ ئەمەللىك بۈيۈك، ئېگىز
11) يىغىندىغا ئېرىشىدۇ. شۇنداقلا بۇ نوم ـ
12) ئەردىنىنى ئاڭلىغۇچىلار يەنە يەتكۈسىز،
13) ئېرىشكۈسىز كۆپ تۇرلۇك ئەزگۇ ـ ساۋابلىق
14) ئىش ـ ئەمەللەرگە ئېرىشىدۇ ۋە ئۇنى قولغا كەلتۇرىدۇ.
15) يەنە شۇنداق دېيىش كېرەك: نومنى پۈتمەكتىن
16) پۈتۈتمەكتىن، ئوقۇماقتىن
17) ئوقۇتماقتىن بارلىققا كېلىدىغان ئەزگۇ ـ
18) ساۋابلىق ئىش ـ ئەمەللەرگىمۇ ئېرىشىدۇ. نېمە
ئۈچۈن
19) دېگەندە، ئۇلۇغ ئەرەنلەرنىڭ ئېسىلى، قايسى
20) جانلىقلار بۇ نوم ـ ئەردىنىنى ئاڭلىسا، ئاندىن
21) يۈكسەك ئۈستۈنكى، ياخشى، توغرا
22) تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىغا ھېچ

VI. 14a (altïnch tört ygrmi)

429. 1) sïz äwrilinchsiz bulurlar. anïn ämti
2) sn tüzünlär oghlïya, kin
3) käligmä ödlärtä qatïghlanmaq-
4) lïgh küchüng üzä asankilar ichin-
5) däki alp qïlghuluq ishlärig tözü
6) tügäl qïlïp, iki türlüg yiwig-
7) lärin äksüksüz yiwätip, qamagh
8) tüzünlär käzikintin ärtip üch
9) oghush yirtinchütin ünhüp, alquta
10) bashtïnqï yig bolup, sögütlär
11) ilii mxabuti sögüt tübintä
12) wzïrlïgh wchirasan urpun üzä-
13) sintä bk baghdashinu olurup, §amnu
14) süüsin utup, burqan qutïn
15) bulup, üch tägzinch iki ygrmi
16) bölüklüg darmachakr nom
17) tilgänin äwirip, üzäliksiz
18) nomlugh köwrüküg yangqurtu toqïp
19) üzäliksiz ädgü tityük nomlugh
20) lapayïgh ädgüti örüp, üzäliksiz
21) yig bashtïnqï ayduq nomlugh tuugh-
22) ugh örü tikip, üzäliksiz yruq

ئالتنچى (تۆپلەم) ئون تۆتنچى (ياپراق) ئا

429.1) تەۋرىمەي ـ ئاغماي ئېرىشىدۇ. شۇڭلاشقا ئەمدى
2) سەن، ئېسىللار ئوغلى، كېيىن
3) كېلىدىغان زاماندا تىرىشچانلىق كۆرسىتىدىغان
4) كۈچۈڭ بىلەن قولايلىق ـ ۋاقىت ئىچىدە
5) تەستە قىلىپ بولىدىغان ئىشلارنى تولۇق ـ
6) تۆگەل قىلىپ، ئىككى تۈرلۈك قورال بىلەن
7) نۇقسانسىز هالدا قوراللىنىپ، بارلىق
8) ئېسىللار قاتارىدىن هالقىپ چىقىپ، ئۈچ
9) قوۋم يەر ـ جاهاندىن چىقىپ، هەممىدىن
10) ئالدىنقى ياخشىلىققا ئېرىشىپ، دەرەخلەر
11) پادىشاهى بولغان ماهابۇتى دەرىخى تۈۋىدە
12) زىبۇزىنىنەت، قورال ـ ياراغ بىلەن مۇستەهكەم
13) چازا قۇرۇپ ئولتۇرۇپ، جىن ـ ئالۋاستىلار
14) قوشۇنىنى يېڭىپ، بۇرخان قۇتىغا ئېرىـ
15) شىپ، ئۈچ تۆپلەم، ئون ئىككى
16) بۆلەك دارماچاكىر نوم تىلگەنىنى
17) ئايلىنىپ، ئۈستۈنكى نوملۇق
18) دۇمباقنى ياڭرىتىپ چېلىپ،
19) يۈكسەك ياخشى دېيىلگەن نوملۇق
20) كاناي ـ سۇناينى ياخشى چېلىپ، ناهايىتى
21) ياخشى يۇقىرىدا ئېيتىلغان
22) تۇغ ـ ئەلەمنى تىك قاداپ، ناهايىتى يورۇق

VI. 14b

430. 1) yashuq nomlugh yula tamturup, üz-
2) äliksiz nosh tatïghlïgh nomlugh yaghmur
3) yaghïtïp, ülgüsüz sansïz yüz ming
4) tümän kolti nayut sanïncha tïnlgh-
5) larnïng nizwanilïgh qadghularïn
6) tarqarïp, uchsuz qïdïghsïz ulugh ämgäk-
7) lig taluy ögüztin kächürüp ulsuz
8) tüptüz toghmaq ölmäklig
9) sansarlïgh tägzinchtin tashqaru
10) tartip, sansïz saqïshsïz burqanlar
11) birlä oghqatmatïn tüsh bulghuluq ädgü-
12) lärkä tükällig qïlghay sn tip

ب

430.1) نۇرلۇق نوملۇق مەشئەلنى ياندۇرۇپ،
2) يۈكسەك نوش (تاتلىق) تەملىك نوملۇق يامغۇرنى
3) ياغدۇرۇپ، سان ـ ساناقسىز مىڭ
4) تۈمەن كولتى، نايۇت سانىچە كېلىدىغان جانلىقـ
5) لارنىڭ نىزۋانىلىق قايغۇلىرىنى
6) تارقىتىپ، ئۇلارنى ئۈچ ـ چېكى يوق زور جاپاـ
7) مۇشەققەتلىك دەريا ـ دېڭىزلاردىن ئۆتكۈزۈپ، ئۆلى،
8) تۇپى يوق تۇغماق ـ ئۆلمەكلىك
9) سانسار قايىنىمىدىن تاشقىرىغا
10) تارتىپ چىقىپ، سان ساناقسىز بۇرخانلار
11) بىلەن تۇيدۇرماستىن پايدىغا ئېرىشىدىغان ئېزگۇـ
12) ياخشىلىقلارغا تولۇق تۈگەل قىلغاي دەپ

13) yrlïqaghay tip yrlïqadï. ol ödün
14) tört mxarancha tngrilär yana
15) ök tngri tngrisi burqanqa
16) incha tip ötüntilär: atï
17) kötrülmish ayaghqa tägimlig
18) tngrim, bu altun önglüg yruq
19) yaltrïqlïgh qopta kötrülmish nom
20) ilii atlïgh nom ärdini kin käligm-
21) ä ödtä ap ymä ämti közünür
22) ödtä munchulayu asïgh tusu
23) qïltachï munchulayu ädgülärkä

Ⅵ. 15a (altïnch bish ygrmi)

431. 1) tükäl tägürtächi titir. anï üchün
2) kim qayu iliklär qanlar birük
3) bu nom ärdinig äshitkäli bulsarlar
4) ötrü ülgüsüz öküsh burqanlarqa
5) tüshüp ädgü yïltïzlïgh urughugh
6) tarïmïsh bolghaylar, ol iliklär
7) qanlarïgh biz qamaghun köyü
8) közätü tutup ulugh türlüg
9) asïghqa ädgükä tägürgälir üchün

10) kntü kntü kuwraghïmïz birlä
11) közünmäz ät'özin ol anutmïsh
12) ïdmïsh arïgh turugh nomlugh orun-
13) ta nom äshitgäli barï tägin-
14) gäybiz. bïzïngchïlayu ök äzrua
15) tngri xormuzta tngri saraswati
16) tngri sirikini qut tngri-
17) si wasundari yir qatun-ï
18) sanchanachawi orunguti säkiz otuz
19) bagh tngrilär quwraghï ulugh
20) ärklig magiswari tngri wchira-
21) pani tonga manibadiri orungut
22) xarininïng anasï bish yüz quwragh-

13) يارلىقاساڭ بولىدۇ، دېدى. ئۇ چاغدا
14) تۆت ماھاراج تەڭرى يەنە
15) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا
16) مۇنداق دەپ ئىلتىماس قىلدى: نامى
17) مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
18) تەڭرىم، بۇ ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق -
19) يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم
20) پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنى مەيلى كېيىن
21) كېلىدىغان زاماندا بولسۇن، مەيلى ھازىرقى
22) زاماندا بولسۇن، مۇشۇنداق پايدا - مەنپەئەت
23) يەتكۈزىدۇ، ئەنە شۇنداق ئەزگۈ ياخشىلىقلارغا

ئالتىنچى (تۈپلەم) ئون بەشىنچى (ياپراق) ئا

431 .1) تولۇق يەتكۈزىدۇ دېيىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن
2) قايسى ئېلىك - خانلار بۇ
3) نوم ئەردىنىنى ئاڭلاشقا مۇيەسسەر بولسا،
4) ئاندىن ئۇلار چەكسىز، نۇرغۇن بۇرخانلار (ئارىسىغا)
5) كىرىپ ياخشى يىلتىزلىق ئۇرۇقىنى
6) تارقىتالايدۇ، ئۇ ئىلىكلەرنى -
7) خانلارنى بىز ھەممىمىز ئاياپ
8) ئاسراپ، ئۇلۇغ، تۈرلۈك
9) پايدىغا، ئېزگۇ - ياخشىلىققا يەتكۈزىدىغانلىقىمىز
ئۈچۈن،
10) ئۆز توپ - جامائەتلىرىمىز بىلەن،
11) كۆرۈنمەس ئەتئۆزىمىز بىلەن،
12) پاكىز ھالەتلىك نوملۇق ئورۇن قىلىپ،
13) ھازىرلانغان ئورۇنغا بېرىشقا نېسىپ
14) بولغايمىز. بىزگە ئوخشاش ئەۋلىيا
15) تەڭرى، خورمۇزتا تەڭرى، ساراسۋاتى
16) تەڭرى، سىرىنىكى قۇت تەڭرىسى
17) ۋاسۇندارى يەر ئىلاھى،
18) سانچاناچاۋى ئورۇڭۇتىنىڭ يىگىرمە سەككىز
19) فامىلىلىك تەڭرىلەر جامائىتى، ئۇلۇغ
20) قۇدرەتلىك ماگىسۋارى تەڭرى، ۋىچىرا-
21) پانى باتۇر، مانىبادىرى، ئوروڭۇتىنىڭ
22) خارىنىنىڭ ئانىسىنىڭ بەش يۈز جامائىتى

VI. 15b

ب

432. 1) larï birlä anawadabuti luu qanï
2) ulugh taluy ögüz ärkligi bashlap
3) ülgüsüz öküsh tngrilär yäklär
4) quwraghï ymä ök ät'özin ol
5) iliklär qanlar ortusïnta ol nom
6) nomlaghuluq orunta nom tïngqa
7) yïghïlqaylar. adï kötrülmishä
8) ötrü ol ödün biz qamaghun
9) tngrilär quwraghï ol yalanguqlar qan-
10) ïn ädgü öglï yolchï yirchi alïnïp
11) qop süzük köngülin ol iliklär, qan-
12) lar birlä nom äshitip nomlugh
13) nosh tatïghï üzä todqay qanghay biz.
14) bu nom säwinchtä ötkürü ol ilik
15) qanïgh ili ulushï bodunï qar-
16) asï birlä alqu ödtä
17) qoluta qop türlüg adasïnta tuta-
18) sïnta köyü küsätü täginkäy biz
19) tngrim. birük yana tängrim, qayu ilik-
20) lär qanlarnïng ilintä ulushïnta
21) bu nom ärdini bar ärip kirtkünmäsär
22) ädgärmäsär, äshitmäsär, tïnglamasar,
23) ayamasar, aghïrlamasar, yana bu nom

432. 1) بىلەن ئاناۋادابۇتى ئەجدىھاخانى
2) ئۇلۇغ دەريا ـ دېڭىز ھۆكۈمرانى قاتارلىق
3) سانسىز ـ نۇرغۇن تەڭرىلەر، ئالۋاستىلار
4) جامائىتى يەنە ئۇلارنىڭ ئەتئۆزىنى، ئۇ
5) ئىلىكلەر، خانلار ئارىسىدا، ئۇ نوم
6) نوملايدىغان ئورۇندا، سارايدا
7) يىغىلىمىز. نامى مەشھۇرۇم،
8) بۇ چاغدا بىز بارلىق تەڭرىلەر
9) جامائىتى ئۇ ئىنسانلار خانىنى
10) ياخشى نىيەتلىك يولچى ـ يېتەكچى قىلىپ،
11) كۆپ سۈزۈك كۆڭۈل بىلەن ئۇ ئىلىكلەر،
12) خانلار بىلەن نوم ئاڭلاپ، نومنىڭ
13) تەم ـ شەربىتىگە تويىمىز، قانىمىز.
14) بۇ نوم سۆيۈنۈشىدە، ئۇ ئىلىك ـ
15) خانلارنى، ئۇلارنىڭ ئېلى ـ يۇرتى، خەلقى ـ پۇقراسى
16) بىلەن بىللە بارلىق ۋاقىتتا،
17) مەزگىلدە، تۈرلۈك بالايىئاپەتلەرگە
18) ئۇچرىغاندا، ئۇلارنى ئاسراپ ـ ئاۋايلاپ
19) كۈتىمىز، تەڭرىم. لېكىن تەڭرىم، قايسى
20) ئىلىكلەرنىڭ، خانلارنىڭ يۇرت ـ دۆلىتى
21) بۇ نوم ئەردىنى بار بولۇپ، ئۇنىڭغا سادىق بولمىسا،
22) ئۇنى ياخشى كۆرمىسە، ئاڭلىمىسا، تىڭشىمىسا
23) ئەتىۋارلىمىسا، ھۆرمەتلىمىسە، ئۇنى بۇ نوم

VI. 16a (altïnch alti ygrmi)

ئالتىنچى (تۇپلەم) ئون ئالتىنچى (ياپراق) ئا

433. 1) ärdinig tuttachï tört türlüg
2) tirin quwraghïgh ymä achïnmasar,
3) ayamasar, ötrü biz qamaghun tngridäm
4) quwraghïmïz birlä bu nom ärdinig äshitkäli
5) bulmatïn nomlugh nosh tatïghï üzä
6) äksük kärgäk bolup, nom mängisintin
7) oghatïp choghsuz yalïnsïz küch-
8) süz küsünsüz bolghaybiz. üch yawlaq
9) yoltaqï tïnlïghlar quwraghï ashïlghay
10) östälgäy, tngri yiri kishi azun-

433. 1) ئەردىنىنى ساقلىغان تۆت تۈرلۈك
2) توپ ـ جامائەتنى يەنە ھۆرمەتلىمىسە، ئۇلارغا كۆڭۈل
3) بۆلمىسە، ئۇ چاغدا بىز ھەممىمىز تەڭرىگە خاس
4) توپ ـ جامائىتىمىز بىلەن بىرلىكتە، بۇ نوم
ئەردىنىنى ئاڭلاشتىن مەھرۇم
5) بولۇپ، نومنىڭ تەم ـ شەربىتىدىن يۈز
6) ئۆرۈپ، نوم شادلىقىدىن
7) چەتنەپ، سۈر ـ ھەيۋىسىز، كۈچ ـ
8) قۇۋۋەتسىز بولغايمىز. ئۈچ يامان
9) يولدىكى جانلىقلار جامائىتى ئاشقاي،
10) كۆپەيگەي تەڭرى يېرى، ئىنسانىيەت دۇنياسى

11) ï äşilgäy quwraghay, sansarlïgh taluy
12) ögüz ichintä tägzingäylär, nirwanilïgh intin
13) qïdïghtaqï yoltïn ïraghaylar.
14) atï kötrülmish ayaghqa tägimlig
15) tngrim, qachan biz bu törülärig körsär
16) biz, ötrü ilig ulushugh ol
17) ilik qanïgh ol bodunugh qaragh tïdïp
18) ïdalap köyü küsätü tutqulugh köngül-
19) tin kätkäybiz. yana tngrim,
20) yalanguz biz ök ol il ulushugh ol
21) ilik qanïgh ol bodunugh qaragh tïdar
22) ïdalayur ärmäz biz, biznitä

(11 ئازايغاي، قۇرۇغاي، سانسارلىق دەريا ـ
(12 دېڭىز ئىچىدە غەرق بولغاي، نىرۋانلىق
(13 مەنبەسىگە، ئۇنىڭ قىرغىقىدىكى يولىغا چىققاي.
(14 نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
(15 ئەگەر بىز بۇ قانۇن ـ ھەرىكەتلەرنى كۆرسەك،
(16 ئۇ چاغدا ئۇ ئەل ـ دۆلەتنى، ئۇ
(17 ئىلىك ـ خانلارنى، ئۇ خەلقنى، پۇقرالارنى تاشلاپ،
(18 ئۇلاردىن ۋاز كېچىپ، ئۇلارنى ئاياپ ـ ئەتىۋارلاپ
(19 ھىمايە قىلىدىغان كۆڭۈلدىن
(20 ئايرىلغايمىز، يەنە تەڭرىم،
(21 يالغۇزلا بىز ئۇ ئەل ـ دۆلەتلەرنى، ئۇ
(22 ئىلىك ۋە خانلارنى، ئۇ خەلقنى، پۇقرالارنى، تاشلىمايمىز،
(23 ئۇلاردىن ۋاز كەچمەيمىز. بىزدىن

VI. 16b

ب

434. 1) adïn balïq ulush ordu qarsï
2) kügchi küzätchi nächä tözün
3) yawash tngrilär ärsärlär, olar
4) barcha bïzïngchïlayu ök tïdïp
5) ïdalap qödqay kämishkäylär. ötrü
6) ol il ulushta öngi öngi adruq
7) adruq ada tuda bolghay,
8) ilii kanï il ornïn ïchghïn-
9) qay, bodunï qarasï yawghan yawïz
10) köngüllüg bolghay, yintäm bäklämäk
11) boghaghulamaq ölürmäk ämgätmäk
12) tütüshmäk qarïshmaq yongarshmaq
13) ayïghlashmaq yashuqsuzugh yalarmaq-
14) ta ulatï ayïgh törülär bolghay.
15) ötrü ol ödün ancha tüshtä
16) ach qïs ig kägän yaghï yawlaq
17) bolghay. basa basa qoduruqlugh
18) yultuz toghqay, iki kün tngri
19) közünkäy, ödsüz käzigsiz kün
20) ay tutunghay, qara yörüng yïlu
21) kögän bälgürgäy, yawiz irü blgülär
22) bolghay. uchar yultuzlar tüshkäy,
23) yir täbrägäy. qudugh ichintä ün

(1 .434 باشقا شەھەر ـ دۆلەت ئوردا ـ سارايلاردا
(2 مۇھاپىزەتچى ـ كۆزەتچى بولۇپ، قانچە
(3 ياۋاش تەڭرىلەر بولسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى
(4 بىزدەك تاشلاپ ـ ۋاز كېچىپ، ئۇلارنى
(5 تاشلايدۇ ـ ۋاز كېچىدۇ. ئاندىن
(6 ئۇ ئەل ـ دۆلەتتە تۈرلۈك، خىلمۇ خىل
(7 بالايىئاپەتلەر يۈز بېرىدۇ. ئىلىك ـ
(8 خانلىرى ئەل ۋە ئورنىدىن ئايرىلىدۇ.
(9 خەلقى، پۇقراسى يامان ـ ياۋۇز
(10 كۆڭۈللۈك بولىدۇ. ئۆزئارا باغلاشماق،
(11 بوغۇشماق، ئۆلتۈرۈشمەك، جاپا سالماق،
(12 ئۇرۇشماق، قارشىلاشماق، تۆھمەت قىلىشماق،
(13 يامانلاشماق، يوشۇرۇن گۇمانلانماق
(14 قاتارلىق يامان ئىش ـ ئىللەتلەر پەيدا بولىدۇ.
(15 ئاندىن كېيىن، شۇ سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن
(16 ئاچارچىلىق، تىسچلىق، ئاغرىق ـ سىلاق ئاپەتلىرى
(17 تارقىلىدۇ، پەيدىنپەي قۇيرۇقلۇق
(18 يۇلتۇز چىقىدۇ، ئىككى كۈن تەڭرى
(19 تەڭ كۆرۈنىدۇ، ۋاقىت ـ سائەتسىز ھالدا كۈن
(20 ۋە ئاي تۇتۇلىدۇ، قارا، ئاق
(21 ھەسەن ـ ھۈسەن چىقىدۇ، يامان بەلگە ـ
(22 ئالامەتلەر پەيدا بولىدۇ، ئۇچار يۇلتۇزلار چۈشىدۇ،
(23 يەر تەۋرەيدۇ، قۇدۇق ئىچىدىن ئۈن

VI. 17a (altïnch yiti ygrmi)

435. 1) ünkäy, suw tashqay, ödsüz yiil yaghmur
2) bolghay. nä tarïgh tüsh yimish bütmägäy,
3) yad yaghï küchätkäy, bodun qara
4) ämgäklig bolghay. öz yir suwta
5) ögirmäksiz säwinmäksiz bolghay. atï
6) kötürülmish ayaghqa tägimlig tngrim,
7) inchip biz qamagh tngrilär
8) tüzün yawash qut waxshiglär qayu
9) yir oruntïn tashmïsh ödtä oq bu
10) muntagh ada tudalar yawïz artaq
11) törülär öküsh bolghay.
12) anï üchün ädgün barmïsh tngrim,

13) birük qayu iliklär, qanlar ilin
14) ulushïn közätkäli kntülär inch
15) mängilig bolghalï, bodunïn qarasïn inch
16) äsän qïlghalï, yad yaghïgh utqa-
17) li küsäsär, ötrü ol iliklär qan
18) lar bu nom ärdinig süzüg köngülin
19) äshitzünlär tïnglazunlar, ayasun-
20) lar aghïrlazunlar, oqïzunlar
21) oqïtzunlar, bitizünlär, bititz-
22) ünlär. ötrü biz qamagh tngri-

ئالتىنچى (تۆپلەم) ئون يەتتىنچى (ياپراق) ئا

435 .1) سۇ تاشىدۇ، ۋاقىت - قەرەلسىز شامال چىقىدۇ،
2) يامغۇر ياغىدۇ. ئاشلىق - زىرائەت، مىۋە - چىۋە
3) بولمايدۇ، يات دۈشمەنلەر كۈچىيىدۇ، خەلق ۋە پۇقرا
4) جەبرە - زۇلۇم چېكىدۇ، ئۆز يەر - زېمىنىدا
5) شاد - خۇراملىق بولمايدۇ. نامى مەشھۇر
6) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
7) شۇنداق قىلىپ، بىز بارلىق تەڭرىلەر، تۈز -
8) ئالىيجاناب، ياۋاش قۇت - ئىلاھلار ئۇ
9) يەر - ئورۇنلاردىن قايتىپ چىققىنىمىزدا، يۇقىرىد-
10) قىدەك بالايىئاپەتلەر، ياۋۇز - يامان
11) ئىش - ئىللەتلەر ئۇ يەردە كۆپىيىدۇ.
12) شۇنىڭ ئۈچۈن، ياخشىسى (ئۇ يەرگە) بېرىش
كېرەك، تەڭرىم.
13) بىراق قايسىبىر ئىلىكلەر - خانلار ئېلىنى -
14) دۆلىتىنى مۇھاپىزەت قىلىمەن، ئۆزلىرىنى تىنچ -
15) خاتىرجەملىكى ئىگە قىلىمەن، خەلقنى، پۇقراسىنى
16) تىنچ - ئاسايىش قىلىمەن، يات ياۋلار ئۈستىدىن
17) غەلىبە قىلىمەن دېسە، ئۇ چاغدا بۇ ئىلىكلەر - خانلار
18) بۇ نوم ئەردىنىنى سۈزۈك كۆڭۈل بىلەن
19) ئاڭلىشى، تىڭلىشى كېرەك، ئۇنى ئەتىۋارلاپ، ئۇنىڭغا
20) ھۆرمەت قىلىشى، ئۇنى ئوقۇشى،
21) ئوقۇتۇشى، كۆچۈرۈشى، كۆچۈرتكۈزۈشى كېرەك.
22) ئاندىن بىز بارلىق تەڭرىلەر

VI. 17b

436. 1) lär quwraghï kntü kntü tirinimiz
2) kuwraghïmïz birlä nomlugh ashqa
3) toq bolup, choghumuz yalïnïmïz
4) ashïlghay östälgäy. atï kötrül-
5) mish ayaghqa tägimlig tngrim, qltï
6) mxabraxmi ulugh äzrua tngri
7) yirtinchükä ashïghlïghïn ürük
8) ozatï yirtinchülüg shastirlärïgh
9) aydï sözlädi, anchulayu oq
10) xormuzta tngri ulatï bish türlüg
11) bögülüg ädrämkä tükällig ulugh

ب

436 .1) جامائىتى ئۆزلىرىمىز خاس توپ -
2) جامائەتلىرىمىز بىلەن بىللە نوملۇق ئاشقا
3) تويۇپ، سۈر - ھەيۋىمىز
4) ئاشىدۇ - ئۆسىدۇ. نامى مەشھۇر
5) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، ئەگەر
6) ماھابراھمى ئەۋلىيا تەڭرى
7) يەر - جاھانغا پايدىلىق ھالدا، يەر - جاھانغا خاس
8) شاستىرلارنى ئۈزاققىچە
9) سۆزلىسە، تەشۋىق قىلسا، ئۇ چاغدا
10) خورمۇزتا تەڭرى قاتارلىق بەش تۈرلۈك
11) ئەقىل - پاراسەت، ئەخلاققا تۈگەل، ئۇلۇغ،

12) küchlüg arzilar ymä adruq adruq
13) shastirlarïgh öngi öngi bitik-
14) lärig körkittilär, ayïttïlar.
15) inchip äzrua tngrining bish türlüg
16) bögülüg ädrämkä tükällig arz-
17) ïlarning körkitmish shastirlar
18) täg bitiklär bu yirtinchütä sansïz
19) saqishsïz bolsarlar, näng tngrim
20) siz yarlïqaghuchï bu nom ärdinilär
21) yüz ming tümän kolti nayut
22) san üzä arïtï oqshayu tägin-

VI. 18a (altïnch säkiz ygrmi)

437. 1) mäz [nä üchün oqshayu täginmäz] tip tisär. kim bu nom ärdini
2) küchintä chambudiwip ulushtaqï
3) iliklär, qanlar köni nomchä törü-
4) chä äwrilip ap öz ät'özlärin,
5) ap kntü tirinin kuwraghïn, ap
6) imärigmä qamagh bodunïn qarasïn
7) adasïz tudasïz ämgäksiz tolghaq-
8) sïz irsisiz qarshïsïz qïlghalï,
9) ap yad yaghï basïnchïn tarqarïp
10) ulatï közünür ät'özlüg közünmäz
11) intin azunlugh ulugh yig bashtïnqï

12) asïghqa tusugä tägirlär üchün,
13) anïn ol shastirlar bu nom ärdini-
14) kä arïtï oqshayu täginmäzlär.
15) anï üchün atï kötrülmish ayagh-
16) qa tägimlig tngrim, yalanguq-
17) lar qanï ilik bäglär kntü öz
18) illärintä ulushlarïnta bu nom-
19) lugh yruq yulaq tamturzunlar, nom
20) tözlüg yruqïn kingürü yrutzun-
21) lar. ötrü biz bashïn qamagh tngri-
22) lär chambudiwip ulushtaqï tözün

12) كۈچلۈك ئىلاھلارمۇ تۈرلۈك، خىلمۇخىل
13) شاستىرلارنى، تۈرلۈك پۈتۈكلەرنى
14) كۆرسىتىدۇ، سۆزلەيدۇ.
15) شۇنداق قىلىپ ئەۋلىيا تەڭرىنىڭ بەش
16) تۈرلۈك ئەقىل - پاراسەت، ئەخلاقتا تۈگەل
17) ئىلاھلار كۆرسەتكەن شاستىرلاردەك
18) پۈتۈكلەر بۇ يەر - جاھاندا سان
19) ساناقسىز بولسىمۇ، تەڭرىم، ئۇلارنى سىز
20) يارلىقاغان بۇ نوم ئەردىنىلەرگە
21) يۈز مىڭ، تۈمەن كولتى - نايۇت
22) سان بىلەن سېلىشتۇرغىلى، تەڭلەشتۈرگىلى

ئالتىنچى (تۈپلەم) ئون سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

1.437) بولمايدۇ. نېمە ئۈچۈن ئوخشاتقىلى بولمايدۇ دېگەندە، كىمىكى بۇ نوم ئەردىنى
2) كۈچىدە چامبۇدىۋىپ ئېلىدىكى
3) ئىلىكلەر، خانلار توغرا نوم، قانۇن
4) بويىچە ئىش قىلىپ، مەيلى ئۆز ئەتئۆزلىرىنى
5) مەيلى ئۆز توپ - جامائىتىنى، مەيلى
6) ئەتراپىغا ئويۇشقان بارلىق خەلقنى، پۇقراسىنى
7) بالايىئاپەتسىز، جەبرى - زۇلۇمسىز، قىيىنچىلىقسىز،
8) ئاداۋەتسىز، زىددىيەتسىز قىلىشتا
9) ياكى يات دۈشمەنلەرنىڭ تاجاۋۇزىنى قايتۇرۇشتا
10) شۇنداقلا كۆرۈنىدىغان ئەتئۆزلۈك، كۆرۈنمەس
11) بەلگىلىك بۇ دۇنيادىكىلەرنى ئۇلۇغ، ياخشى، يۈكسەك
12) پايدا - مەنپەئەتكە يەتكۈزۈشتە،
13) بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ شاستىرلارنى بۇ نوم ئەردىنىگە
14) زادى سېلىشتۇرغىلى، تەڭلەشتۈرگىلى بولمايدۇ
15) شۇنىڭ ئۈچۈن، نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە
16) سازاۋەر تەڭرىم، ئىنسانلار
17) خانى - ئىلىكى، بېگى شەخسەن ئۆز
18) ئەللىرىدە، دۆلەتلىرىدە بۇ نوملۇق
19) يورۇق مەشئەلنى ياندۇرسۇن، نوم
20) ماھىيەتلىك يورۇقنى كەڭرى يورۇتسۇن.
21) ئاندىن كېيىن، بىز قاتارلىق بارلىق تەڭرىلەر،
22) چامبۇدىۋىپ ئېلىدىكى بارلىق

438. 1) yawash qutlar waxshiklar bu nom
2) awant tïltagh üzä üzälik-
3) siz nomlugh nosh tatïghïgh tatqalï
4) bölüg chogh yalïn küch küsün yruq
5) yashuq üzä äksüksiz bulu täginkäy
6) biz. yalanguqlar oghlanï ymä
7) inchkä, tïnchqa tägkäylär.
8) kinki kinki azunlarta ymä saqïnu
9) sözläyü yitinchsïz ädgü mängig asha-
10) ghaylar. burqanlarïgh tüshüp ädgü
11) yïltïzlïgh uruqlarïgh ashïp öklitip,
12) ang tüpintä yana alp bulghuluq
13) üzäliksiz üstünki yig köni tüz
14) tuymaq burqan qutïn bulup, bish
15) azun tïnlghlarnïng umughï ïnaghï
16) bolghaylar. bu muntagh yanglïgh
17) ulsuz tüptüz yig bashtïnqï tüsh-
18) kä, utlïqa tägmäk barcha oghrayu
19) tängrim sizing tngrili yalanguqlï
20) tirin quwraghnïng qamagh ädgülärintä
21) alquta utmïsh yigätmish äzrua
22) tngrining täring bilgä bilikintin
23) ärtmish xormuzta tngrining

438.1) ياۋاش قۇت - ئىلاھلار بۇ نومنىڭ
2) سەۋەب - ۋەجىدىن يۈكسەك
3) نومنىڭ تاتلىق شەربىتىنى ئىچىشقا، ئۈنىڭ
4) ئالاھىدە سۈر - ھەيۋىسى، كۈچ - قۇدرىتى،
5) يورۇقى - نۇرىغا مۇيەسسەر بو -
6) لىمىز. ئىنسانلار ئوغلى يەنە
7) تىنچ - ئاسايىشلىقتا ئىرىشىدۇ.
8) كېيىنكى دۇنيادا يەنە بۇنى ئويلاپ،
9) سۆزلەپ يەتكۈسىز ئەزگۈ شادلىقتا
10) ئىرىشىدۇ. بۇرخانلار بىلەن ئۇچرىشىپ
11) ياخشى يىلتىزلارنى، ئۇرۇقلارنى ئاشۇرۇپ - كۆپەيتىپ
12) ئەڭ ئاخىردا يەنە ئىرىشىش قىيىن بولغان
13) يۈكسەك ئۈستۈنكى ياخشى، توغرا تۈز
14) تۈيماق بۇرخان قۇتىغا ئىرىشىپ، بەش
15) دۇنيا جانلىقلىرىنىڭ ئۈمىد - ئىشەنچىسى
16) بولىدۇ. مۇنداق يوسۇندا
17) ئۇل - تۈۋسىز، ناھايىتى ئالدىنقى
18) بەخت - تەلەيگە ئىرىشمەكنىڭ ھەممىسى
19) تەڭرىم، سىزنىڭ تەڭرى ۋە ئىنساندىن (ئىبارەت)
20) توپ - جامائىتىڭىزنىڭ بارلىق ئەزگۈ - ياخشىلىقى بىلەن
21) ھەممىنى يەڭگەن، ئۈتقان ئەۋلىيا
22) تەڭرىنىڭ چوڭقۇر ئەقىل - بىلىملىرى بىلەن،
23) خورمۇزتا تەڭرىنىڭ ھەرىكەت قىلىشى،

VI. 19a (altïnch toquz ygrmi)

439. 1) quturu qatïghlanmaqlïgh yiti qïnïghïnta,
2) ozmish sansïz saqïshsïz sansar tolu
3) bish türlüg bögülüg ädrämkä tügällig
4) ulugh ulugh arzilarning küü kälig
5) ädrämlärintä, ïraq yigätmish saqïnghu-
6) luqsuz sözlägülüksüz üch türlüg
7) adrughqa tügällig ïduq ulugh
8) yarlïqanchuchï köngülüngüz üzä
9) artuq bolu yrlïqap bu ïduq qutlugh
10) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh

ئالتىنچى (تۈپلەم) ئون توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

439.1) ئىرىشچانلىق كۆرسىتىشىدەك تولۇق جاسارىتى بىلەن،
2) سانسارغا تولغان سان ساناقسىز، (جانلىقلارنى)
3) قۇتقۇزغان بەش تۈرلۈك ئەقىل - پاراسەتكە ئەخلاقتا
4) تۈگەل ئىلاھلارنىڭ شان - شۆھرەت كەلتۈرگەن
5) ئەخلاق - پەزىلەتلىرى بىلەن، دائىم غالىب كېلىدىغان،
6) ئويلاپ يەتكۈسىز، سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز ئۈچ تۈرلۈك
7) ئالاھىدىلىككە تۈگەل، مۇقەددەس ئۇلۇغ
8) مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭلىڭىز بىلەن
9) ناھايىتى زىيادە يارلىقاپ، بۇ مۇقەددەس، قۇتلۇق
10) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق

11) qopta kötrülmüsh nom iliki atlgh
12) nom ärdinig acha yada nomlayu
13) birip chambudiwip yirtinchüdäki
14) iliklärkä, qanlarqa ulatï kishi
15) yalanguq quwraghïnga, ilkä ulushqa
16) asïghlïgh nomugh törüg biltürü
17) uqturu yrlïqamaqïngïznïng oq ädgü-
18) si titir. anïn atï kötrülmish
19) ayaghqa tägimlig tngrim, bizing
20) antagh ulugh küsüşümüz täginür,
21) yalanguqlar qanï iliklär bäglär
22) barcha bu nom ärdinig boshghunsun-
23) lar

11) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
12) نوم ئەردىنىنى تەپسىلي نوملاپ
13) بېرىپ، چامبۇدىۋىپ ئېلىدىكى
14) ئىلىكلەرگە، خانلارغا، شۇنداقلا ئادەم –
15) ئىنسان جامائىتىگە، ئەلگە، دۆلەتكە
16) پايدىلىق نومنى، قانۇننى بىلدۈرگەنلىكىڭىزنىڭ،
17) ئۇقتۇرغانلىقىڭىزنىڭ ياخشىلىقىدۇر
18) دېيىلىدۇ. شۇڭا نامى مەشھۇر
19) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، بىز سىزدىن
20) شۇنداق ئۇلۇغ ئارزۇلارنى كۈتىمىزكى،
21) ئىنسانلار خانى، ئىلىكلەر، بەگلەرمۇ
22) بۇ نوم ئەردىنىنى ئۆگەن–
23) سۇن،

VI. 19b

ب

440. 1) tutzunlar, ayasunlar, aghïr-
2) lazunlar, ongarzunlar, tapïnz-
3) unlar, udunzunlar, ögsünlär
4) alqazunlar ärti tip. nä üchün
5) tip tisär, inchip bu nom ärdinining
6) täring yürüki ulugh asïghï saqïnghu-
7) luqsuz sözlägülüksüz titir. anïn
8) bu nom ärdini qopta kötrülmish
9) nom iliki titir tip ötüntilär.
10) ol ödün tngri tngrisi burqan
11) tört maxarancha tngrilärkä
12) yana incha tip yrlïqadï: sizlär
13) qamagh tört maxaranchlar ulatï
14) adïn ymä tngrilär quwraghï, birük
15) ol yalanguqlar qanï bu nom ärdinig
16) süzüg köngülin äshitmishin ayamïsh-
17) in körsär sizlär, ol ilik
18) qanïgh köyü közätü tutup adasïn
19) tudasïn tarqarïp inch mängilig
20) qïlïnglar. birük toyïn shamananch
21) upasï upasanch tört türlüg
22) tirin quwragh bu nom ärdinig boshghunsar-
23) lar tutsarlar, kingürü yadïp

440 .1) ئۇنى (ئېسىدە) تۇتسۇن، ئەتىۋارلىسۇن، ئۇنىڭغا
2) ھۆرمەت قىلسۇن، ئۇنىڭ بىلەن تەربىيىلەنسۇن، ئۇنىڭغا
3) ئېھتىرام بىلدۈرسۇن، ئۇنىڭدىن ئۈلگە ئالسۇن، ئۇنى مەدھە–
4) يىلىسۇن، ئالقىشلىسۇن دېگەن. نېمە ئۈچۈن
5) دېگەندە، شۇنداق قىلىپ بۇ نوم ئەردىنىنىڭ
6) ناھايىتى چوڭقۇر مەنىسى، ئۇلۇغ پايدىسى ئويلاپ
7) يەتكۈسىز، سۆزلەپ تۈگەتكۈسىزدۇر دېيىلىدۇ. شۇڭا
8) بۇ نوم ئەردىنىنى ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
9) نوم پادىشاھى دېيىلىدۇ، دەپ ئۆتۈندى.
10) بۇ چاغدا تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
11) تۆت ماھاراج تەڭرىگە
12) يەنە مۇنداق دەپ يارلىقادى: سىزلەر،
13) تۆت ماھاراج ۋە باشقا
14) تەڭرىلەر توپ – جامائىتى، مۇبادا
15) ئۇ ئىنسانلار خانىنىڭ بۇ نوم ئەردىنىنى
16) سۈزۈك كۆڭلى بىلەن ئاڭلىغانلىقىنى، ئەتىۋار –
17) لىغانلىقىنى كۆرسەڭلەر، ئۇ ئىلىك خانىنى
18) ئەتىۋارلاپ، ئاياپ، ھىمايە قىلىپ، ئۇنىڭغا
19) كەلگەن بالايىئاپەتلەرنى تارقىتىپ، ئۇنى تىنچ –
20) خاتىرجەم قىلىڭلار. مۇبادا راھىبلار، شامانانچلار،
21) ئۇپاسىلار، ئۇپاسانچىلاردىن ئىبارەت تۆت تۈرلۈك
22) توپ – جامائەت بۇ نوم ئەردىنىنى ئۆگەنسە،
23) ئېسىدە تۇتسا، ئۇنى كەڭرى تارقىتىپ

Ⅵ. 22a (altïnch iki otuz)

441. 1) ötinchä ashïn suwsuzun süzük
2) köngülin tapïgh udugh qïlzun, tütsüg
3) tütüni uzatï üzülmäzün. ol
4) drni tuttachï kishi kntü ökin köngül-
5) in öngi sachmadïn bu ösän drnïgh
6) üzä äshitip adïnlar ashitmägüchä
7) ünin aquruqïa sözläzün.
8) ötrü ol ödün oghulum chanarsabï
9) bir yigit körklä urï ät'özin
10) blgürtüp bu drni sözlädächi kishi-
11) gä kälip ay tüzün tïnlgh, sn
12) nä üchün qangïm wayshirawani
13) mxaranchïgh oqïyur ötünürsän
14) tip ayïtqay. muntagh ayïttuqta
15) ol kishi män ärsär, üch ärdinikä
16) tapïnghuluq aghïr ayagh qïlghuluq
17) äd tawar tiläyürmän, bu küsüsh-
18) ümin waysirawani mxarancha qantur-
19) sun tip tisün. oghlum chanarsabi
20) bu sawïgh äshitsär, ötrü trkin tawratï
21) äwrilip manga kälip, tngri qangïm,
22) chambudiwip yirtinchütä antagh balïq-
23) taqï antagh antagh atlgh bir toyït

ئالتنچى (تۆپلەم) يىگىرمە ئىككىنچى (ياپراق) ئا

441 .1) ئۆتۈنچە ئاچسىز ، سۇسىز سۈزۈك
2) كۆڭلى بىلەن ھۆرمەت قىلسۇن، ياقسۇن، ئىسرىق
3) تۈتۈنى ئۈزاققىچە ئۈزۈلمىسۇن. ئۇ
4) دارنى تۇتقۇچى كىشى شەخسەن ئۆزىنىڭ ئەس ـ ھوشىنى،
5) كۆڭلىنى باشقا ياققا چاچماي، پەقەت بۇ دارنىلا
6) ئاڭلاپ، باشقىلار ئاڭلىمىغۇدەك
7) ئۈن بىلەن ئاستا سۆزلىسۇن.
8) ئاندىن كېيىن، ئۇ چاغدا بالام چانارسابى
9) بىر يىگىت قىياپىتىدە ئوغۇل ئەتئۆزىنى
10) كۆرسىتىپ، بۇ دارنى سۆزلىگۈچى كىشىنىڭ
11) يېنىغا كېلىپ، ھەي، ئېسىل جانلىق، سەن
12) نېمە ئۈچۈن ئاتام ۋايشىرۋانى
13) ماھاراجنى چاقىرىسەن دەپ
14) سورايدۇ. مۇنداق سورىغاندا،
15) ئۇ كىشى مەن بولسام، ئۈچ ئەردىنىگە
16) خىزمەت قىلىش، ھۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلدۈرۈش ئۈچۈن
17) مال ـ دۇنيا تىلەپ كەلدىم، بۇ تىلىكىمنى
18) ۋايشىراۋانى ماھاراج قاندۇرسۇن
19) دەپ دېسۇن. بالام جانارسابى
20) بۇ سۆزنى ئاڭلىسا، ناھايىتى تېزلىك بىلەن
21) مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ، تەڭرى ئاتام
22) چامبۇ دىۋىپ ئېلىدىكى پالانى شەھەردىكى
23) پالانى ئاتلىق بىر راھىب

Ⅵ. 22b

442. 1) kishi üch ärdinigä tapïgh udugh
2) aghïr ayagh qïlghuluq süzük kirtkü-
3) nch köngül ötünmish, inchip yana
4) anïng yunglaghuluq ädi tawarï
5) yoq täginmäz üchün, anïn tngri
6) qangïm sizni oqïyur ötünür ärmish
7) tip ötünkäy. qachan mn oghlum
8) chanarsabidin bu sawïgh äshitü
9) täginsärmän, ötrü anga oghlum, sän
10) tärkin tawratï barïp ol kishigä
11) kün küntä ming yüzär karsapan

ب

442 .1) ئادەم ئۈچ ئەردىنىگە خىزمەت قىلىش
2) ئۇنىڭغا ھۆرمەت ـ ئېھتىرام قىلىش ئۈچۈن، سۈزۈك،
3) سادىق كۆڭۈل بىلەن ئىلتىماس قىلىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ يەنە
4) ئىشلىتىدىغان مال ـ دۇنياسى
5) يوق بولغانلىقى ئۈچۈن، شۇڭا تەڭرى
6) ئاتام سىزنى چاقىرىۋاتىدۇ، سىزدىن ئۆتۈنۈۋاتىدۇ،
7) دەپ دېگەي. مەن بالام
8) چاناسابىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان
9) ھامان، ئاڭلا بالام، سەن ناھايىتى
10) تېزلىك بىلەن بېرىپ، ئۇ كىشىگە
11) ھەر كۈنى مىڭ يۈزچە كارساپان

12) altun birgil tip tutusqay män.
13) bir karsapan altun ming altï
14) yüz yartmaq bolur. qachan drni
15) tuttachï kishi bu altun birmish
16) bälgüg körsär, ishim bütti tip
17) bilmish kärgäk. antada kin
18) ol kishi yalanguzïn aghlagh orunta
19) arïgh äwtä tütsük urup ät'öz-
20) in arïgh küsätip tünämish krgäk.
21) tünägü orun bashïnta bir arïgh
22) äwtä yïdlïgh yïparlïgh qaw
23) urzun, yarun yruduqta ol

VI. 23a (altïnch üch otuz)

443. 1) qaw ichintä tolu äd tawar körgäy.
2) ol ädig tawarïgh ol kün üzä
3) ök yunglap üch ärdinikä aghïr ayagh
4) tapïgh udugh qïlzun. yoqqa chïghay-
5) qa bushï birzün. ärtürüp
6) yïghquluq kizlägülük ärmäz. yana
7) alqu tïnlgh oghlanï üzä ädgü
8) yarlïqanchuchï köngül turghurzun.
9) öwkälägü qaghïghu ärmäz. tawsuz
10) kürsüz äsüksüz armaqsïz bolzun

11) tawlüg kürlüg äsük armaq bolghu
12) ärmäz. anchada birük bu sawlarïgh
13) adïnsïgh qïlïp, öwkä köngül turghur-
14) sar, ötrü anchada oq bu bütmish
15) işin ïchghïnur, ikiläyü taqï äd
16) tawar bulmaz. anïn bu sawlarta
17) saqlamïsh, yïchanmïsh krgäk. yana
18) ürük ozatï mini oghlum, qïzïm
19) birlä ögä alqayu bu ädgü qïlïnch-
20) ïgh qïlïp on karmabt kösätip
21) bizingä buyan äwirmish krgäk.
22) qachan biz ötrü qamaghun ol drni

12) ئالتۇن بەرگىن، دەپ تاپىلايمەن.
13) بىر كارساپان[202] ئالتۇن مىڭ ئالتە
14) يۈز ياماق بولىدۇ. دارنى تۇتقۇچى
15) كىشى بۇ ئالتۇن بەرگەن
16) بەلگە ـ ئالامەتنى كۆرگىنىدە، ئىشىم پۈتتى دەپ
17) بىلىشى كېرەك. ئاندىن كېيىن
18) ئۇ كىشى يالغۇز ـ تەنها ئورۇندا،
19) پاكىز ئۆيدە ئىسرىق سېلىپ، ئەتئۆزىنى
20) پاكىز يۇيۇپ تۈتۈشى كېرەك.
21) تۈنىگەندە ئورۇننىڭ بېشىغا بىر پاكىز
22) ھىدلىق ـ پۇراقلىق بىر ساندۇقنى
23) قويسۇن. تاڭ يورۇغاندا،

ئالتىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

443 .1) ھېلىقى ساندۇق ئىچىگە تولغان مال ـ دۇنيانى كۆرىدۇ.
2) ئۇ مالنى، دۇنيانى شۇ كۈنىلا
3) ئىشلىتىپ، ئۈچ ئەردىنىگە خىزمەت قىلسۇن، ئۇنىڭغا
4) ھۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلدۈرسۇن. يوقسۇللارغا،
5) نامراتلارغا سەدىقە بەرسۇن. ئۇنى ساقلىماي
6) قالدۇرماي ئىشلىتىش كېرەك. يەنە
7) بارلىق تىنلىق ئوغلانلىرى ئۈچۈن ياخشى
8) مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل تۇرغۇزسۇن.
9) غەزەپلىنىشكە، تىللاشقا بولمايدۇ. ھىيلە ـ مىكىرسىز،
10) ئالدامچىلىق قىلمايدىغان، كەمچىلىكسىز، تۈز
كۆڭۈل بولسۇن.
11) ھىيلە ـ مىكىر، ئالدامچىلىق، بەتنىيەتلىك قىلىشقا
12) بولمايدۇ. ئەگەر بۇ سۆزلەرنى
13) ئۆزگەرتىپ، غەزەپ كۆڭلى
14) تۇرغۇزۇلسا، ئۇ چاغدا بۇ پۈتكەن
15) ئىشتىن ئايرىلىپ قالىدۇ، ئىككىنچىلەپ يەنە
16) مال ـ دۇنياغا ئېرىشەلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سۆزلەرنى
17) ئېسىدە ساقلىشى، ئۇنىڭغا ئېتىبار بېرىشى كېرەك. يەنە
18) ئۇزاقتىچە مېنىڭ ئوغلۇم، قىزىم
19) بىلەن بۇ ياخشى ئىش ـ ھەرىكەتلەرنى مەدھىيىلەپ
20) ئالقىشلاپ، ئون كارماپتنى[203] مۇھاپىزەت قىلىپ
21) بىز ئۈچۈن بۇيان ـ ساۋاب قازىنىشى كېرەك.
22) بىز ھەممىمىز ئۇ دارنى

444. 1) tuttachï kishig köyü kösätü tutup
2) adasïz tudasïz qïlghay biz. yana
3) azun azunta yir altïnqï
4) aghïlïqlarïgh körgäli udachï bolghay.
5) at yol ayagh chiltäg tiläsär
6) üngäy bütkäy. qush kozghun til-
7) in ymä uqtachï bolghay. atï
8) kötrülmish, ayaghqa tägimlig tngrim,
9) bu drni tuttachï kishilär birük mini
10) kärgäli küsäsärlär, ötrü yörüng
11) ay säkiz yangïta azu ymä bish
12) ygrmitä öz bädizchig arïgh
13) bächädip bish türlüg bodughqa ïghach
14) yilimin qatïp yangï arïgh yörüng
15) böztä utïrata tngrim sizing
16) körküngüzni bädizätzün.
17) soltïn yïngaq sirikini qut tngri
18) qatunï, ongtin yïngaq mäning
19) körkimin kuwraghïmïz birlä tügäl
20) bädizätzün. qachan bütüktä
21) ötrü qua chächäkin yula tütsük-
22) in tünlä küntüz üzüksüz
23) tapïnzun udunzun, tüü türlüg

444 .1) تۇتقان كىشىنى ئەتىۋارلاپ ئاسراپ - مۇھاپىزەت قىلىپ،
2) ئۇنى بالايىئاپەتتىن خالىي قىلغايمىز. يەنە
3) زامان - زامانلاردا زېمىندىكى ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان
4) خەزىنىلەرنى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولىمىز.
5) نام - شۆھرەت، قەدىر - قىممەت تىلىسەك
6) ئۇلارنىڭ ھەممىسى تەييار بولىدۇ، پۈتىدۇ. قۇش - قوزغۇنلارنىڭ
7) تىلىنى ئۇقىدىغان بولىمىز. نامى
8) مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
9) بۇ دارنىنى تۇتقۇچى كىشىلەر، ئەگەر مېنى
10) كۆرۈش ئارزۇسىدا بولسا، ئاق
11) ئاينىڭ سەككىزىنچى كۈنى ياكى ئون
12) بەشىنچى كۈنى ئۆز جامالىنى پاكىز
13) بېزەپ، بەش تۈرلۈك بوياققا دەرەخ
14) يىلىمىنى قوشۇپ، يېڭى، پاكىز ئاق
15) بۆزنىڭ ئوتتۇرىسىغا تەڭرىم، سىزنىڭ
16) تۆرقىڭىزنى بېزەتسۇن،
17) سول تەرەپكە سىرىنىڭكى قۇت تەڭرى
18) خاتۇنىنىڭ، ئوڭ تەرەپكە مېنىڭ
19) كۆركۈمنى جامائەتلىرىم بىلەن تولۇق
20) بېزەتسۇن. ئۇلار پۈتكەندە
21) گۈل - چېچەكلەر بىلەن، مەشئەل - ئىسرىقلار
22) بىلەن كېچە - كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي
23) ئۇلارنىڭ خىزمىتىدە بولسۇن، ئېھتىرام بىلدۈرسۇن. تۈرلۈك

VI. 24a (altïnch tört otuz)

ئالتىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە تۆتىنچى (ياپراق) ئا

445. 1) äsrinkü ash ichkülär üzä
2) shashmadïn ödinchä aghïr ayagh qïlsun.
3) uchuz yinik köngül tutmadïn aghïr
4) ulugh kirtkünch köngül turghurup mini
5) oqïyu ötünü bu drnïgh sözläz-
6) ün. drnisi bu ärür
7) namu shiri kantaya namu buday-
8) a namu wayshirwaniya yaksaraks-
9) a saya mxarancha adirachaya

445 .1) مەززىلىك ناز - نېمەتلەر بىلەن
2) ھېچ ئىككىلەنمەي ئۇلارغا ئىززەت - ئېھتىرام قىلسۇن.
3) بىپەرۋالىق قىلماي، قاتتىق
4) ئۇلۇغ، سادىق كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ، مېنى
5) چاقىرتىپ بۇ دارنىنى ئوقۇسۇن.
6) بۇنىڭ دارنىسى مۇنداق:
7) نامۇ سىرى كانتايا نامۇ بۇددايا
8) نامۇ ۋاسىراۋانيا ياكسا راكسا -
9) سايا ماھارانچا ئادىراچايا نامۇ

10) namu shiriniyaya mxadiwniya-
11) ya tadinta tara tara turu
12) turu ambara ambara susitdu su-
13) sitdu xara xara manikanaka
14) wchra wayturiya mukti alankrta
15) sariraya nambu sarwa satua kid
16) kama wayshirawana shiridiwi bari kalba
17) dar ixi ixi man abilaba kurina
18) kurin marisa ananaydigi mama
19) amuga muran darsana kamasia mam-
20) a. . . im män braxmadaya swaxa
21) atï kötrülmish ayaghqa tägimlig
22) tängrim, abam birük män bu drni söz

10) شىرىنىيايا مهادىۋانىيا ـ
11) يا تادىنتا تارا تارا تۇرۇ
12) تۇرۇ ئامبارا ئامبارا سۇسىتدۇ سۇ ـ
13) سىتىدۇ هارا هارا مانىكاناكا
14) ۋچرا ۋايتۇرىيا مۇكتىئالانكرتا
15) سارىرايا نامبۇ سارۋا ساتۇئا كىد ـ
16) كاما ۋايشىراۋانا شىرىدىۋى بارى كالبا ـ
17) دار ئىهى ئىهى مان ئابىلابا كۇرىنا
18) كۇرىن مارىسا ئانانايدىگى ماما
19) ئامۇگا مۇران دارسانا كاماسىئا مام ـ
20) ا ... ئىم مان براهمادايا سۋاها.
21) نامى مەشهۇر، هۆرمەتكە سازاۋەر
22) تەڭرىم، ئەگەر مەن بۇ دارنى سۆزلىگۈچى

VI. 24b

ب

446. 1) kishining bu drnini sözläp tapïgh
2) udugh aghïr ayagh qïlmïshlarïn körü
3) tägsinsär män, ötrü ögrünch säwinch
4) köngülüm turu täginip azu kichig-
5) oghlanqïa körkin azu qarï awïnch-
6) qa körkin, azu toyïn dintar
7) körkin qïlïp iligimtä chintämäni
8) ärdini altun qapchuq birlä
9) tuta mantal ichintä kirip ät'öz-
10) üm üzä aghïr ayagh qïlu tilim
11) üzä burqanlar atïn atayu ol
12) drni tuttachï kishining köngülintäki
13) küsämish küsüshin ayïtïp, küsüshin
14) qanturu täginkäymän. birük ol tüz-
15) ünlär oghlï ät'öz kizlägülük törüg
16) küsäyür ärsär, azu ärdini yinchü
17) bälgürtkäli küsäyür ärsär, azu qamagh
18) kişikä amraq ayaghlïgh bolghalï küsä-
19) yür ärsär, azu äd tawar altun
20) kümüsh küsäyür ärsär, azu uchmaq
21) qalïmaq ädrämig küsäyür ärsär, azu
22) uzun öz yash, azu mängi ögrünchü
23) küsäyür ärsär, bu küsüshlärin barcha-

446 .1) كىشىنىڭ بۇ دارنىنى ئوقۇپ، هۆرمەت -ئىھتىرام
2) بىلەن خىزمەتتە بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرگىنىمدە،
3) خۇشاللىق، سۆيۈنۈش
4) كۆڭلۈمنى تۇرغۇزۇپ، ياكى كىچىك
5) بالا قىياپىتىگە، ياكى ياشانغان قېرى
6) قىياپىتىگە، ياكى دىندار راهىب
7) قىياپىتىگە كىرىپ، قولۇمدىكى چىنتامانى
8) ئەردىنىنى ئالتۇن سېلىنغان قاپچۇق بىلەن
9) ئېلىپ مانتال ئىچىگە كىرىپ، ئەتئۆزۈم
10) بىلەن هۆرمەت - ئىھتىرام بىلدۈرۈپ،
11) تىلىم بىلەن بۇرخانلارنىڭ نامىنى ئاتاپ، ئۇ
12) دارنى تۇتقۇچى كىشىنىڭ كۆڭلىدىكى
13) ئارزۇ - تىلەكلىرىنى ئېيتىپ، ئارزۇ - تىلىكىگە
14) قاندۇرغايمەن. مۇبادا ئۇ ئېسىللار
15) ئوغلى، ئەتئۆزىنى يوشۇرىدىغان هۈنەر - قائىدە
16) تىلىسە، ياكى ئەردىنى، ئۈنچە - مەرۋايىت
17) ياساشنى تىلىسە، ياكى بارلىق
18) ئىنسانلارغا ياخشى كۆرۈنۈشنى
19) ئارزۇ قىلسا، ياكى مال - دۇنيا، ئالتۇن -
20) كۈمۈش ئارزۇ قىلسا، ياكى كۆك ئاسماندا
21) ئۇچۇش قابىلىيىتىنى تىلىسە، ياكى
22) ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشنى تىلىسە، ياكى شادلىق،
23) خۇشاللىق تىلىسە، بۇ ئارزۇ - تىلەكلىرىنىڭ هەمە-

Ⅵ. 25a (altïnch bish otuz)

447. 1) ni köngül iyin kanturghaymän. taqï
2) ymä bularta adïn nä türlüg
3) küsüshi saqïnchï ärsär, alqunï
4) barcha bütürgäymän. inchip ärdini-
5) lig aghïlïqlar üzä tolu ädgü
6) ädrämlär üzä tügällig qïli tägin-
7) käymän. qltï tngrim antagh oghur-
8) ï yïghï bolup bu küntä yöriyür
9) künli aylï yirkä tüshkäy,
10) yitinchsiz yitiz yaghïz yir täbräp
11) kökkä aghdïnghay kim, män ötünü
12) täginmish bu kirtü sawïm näng inchip
13) idi adïnsïgh bolu täginmäkäy. taqï
14) ymä atï kötrülmish ayaghqa tägimlig
15) tängrim, bu ïduq nom iliki atlq nom
16) ärdinig boshghuntachï tuttachï oqï-
17) dachï sözlädächi bitidächi bitittä-
18) chi tüzünlär oghlï tüzün-
19) lär qïzï birük bu drnïgh ymä birlä
20) tuttachïlar sözlädächilär bu nom
21) ärdini küchintä ämgäksizin sidi
22) tigmä ishig kötügüg trk

ئالتىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە بەشىنچى (ياپراق) ئا

447. 1) مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئارزۇسى بويىچە قاندۇرغايمەن.
2) يەنە بۇلاردىن باشقا يەنە قانداق
3) تىلەكلىرى بولسا، ھەممىسىنى
4) قاندۇرغايمەن. شۇنداق قىلىپ ئۇنى ئەردىنىلىك
5) خەزىنىلەرگە تولغان، ئەزگۇ ـ ياخشى
6) پەزىلەتكە توشقان قىلىمەن.
7) مۇبادا تەڭرىم، شۇنداق كۈن ـ پۇرسەتلەر
8) كېلىپ قېلىپ، كۆكتە ئايلىنىپ يۈرگەن
9) كۈن بىلەن ئاي يەرگە چۈشۈپ،
10) چەكسىز كەڭرى قارا چىلان يەر تەۋرەپ
11) كۆككە ئۆرلىسىمۇ، مېنىڭ قىلغان
12) بۇ چىن سۆزلىرىم زادى
13) باشقىچە بولۇپ چىقمايدۇ.
14) يەنە نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
15) تەڭرىم، بۇ مۇقەددەس نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
16) ئەردىنىنى ئۆگەنگۈچى، ساقلىغۇچى، ئوقۇ ـ
17) غۇچى، سۆزلىگۈچى، كۆچۈرگۈچى، كۆچۈرگۈز ـ
18) گۈچى ئېسىللار ئوغلى، ئېسىللار
19) قىزى شۇنداقلا بۇ دارىنىنى
20) ئېسىدە ساقلىغۇچى، سۆزلىگۈچىلەر بۇ
21) نوم ئەردىنى كۈچىدە، ھېچ جاپا تارتماستىن
22) سېھرىي كۈچى بىلەن ئىش ـ كۈشلىرىنى تېزدىن

Ⅵ. 25b

448. 1) bütürgäylär. mn ämti tngrim,
2) alqu yoq chïghay irinchyrlïq ämgäk-
3) lig tolghaqlïgh tïnlghlarnïng küsüsh-
4) lärin qanturghalïr üchün, yana ymä
5) oghrayu bu nom ärdinig köyü küsätü
6) tutqalïr üchün, anïn bu drni nom-
7) ugh törüsi birlä acha yada ötünü
8) tägintim. bu nom ärdinig kingürü
9) yadachï män ötünmiş drnïgh tut-
10) tachï tüzünlär oghlïnïn bir zaun-
11) ta iyin itärü yorïp köyü kösätü
12) tutqaymän. munchulayu ök ming

ب

448. 1) پۈتتۈرىدۇ. ئەمدى تەڭرىم،
2) بارلىق يوقسۇل، نامرات، بىچارە، تەلەيسىز، جەبرە
3) چەككەن، قىيىنچىلىقتا قالغان جانلىقلارنىڭ ئارزۇ ـ
4) تىلىكىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، شۇنداقلا
5) بۇ نوم ئەردىنىنى ئاياپ ـ ئەتىۋارلاپ
6) تۇتۇش ئۈچۈن، بۇ دارنى نومنى
7) قائىدە بويىچە كەڭتاشا سۆزلىدىم.
8) بۇ نوم ئەردىنىنى كەڭرى
9) تارقاتقۇچى، مەن ئېيتقان دارىنىنى ئېسىدە
10) تۇتقۇچى ئېسىللار پەرزەنتىنى بۇ دۇنيادىن
11) تاللىۋېلىپ، ئۇنى ئاياپ ـ ئەتىۋارلاپ
12) كۈتىمەن، شۇنداقلا مىڭ

13) bagh yäklär quwraghïm ol ol tüzün-
14) lär oghlïning ishin yumïsh-
15) in qïlu täginip öngin öngin
16) köyü közätü tägingäylär
17) yüz ming turqï yirtä yruq yaltrïq
18) közüntürgäylär. bu mäning ötünmish
19) ötügüm äsük igit bolu täginmägü-
20) singä atï kötrülmish ayaghqa
21) tägimlig tngrim, tanuq bolu yrlïqaghay.
22) ärti tip ötünti. wayshirwani mxa-
23) rancha bu ötügüg ötünüp bu drnilarïgh

VI. 26a (altïnch altï otuz)

449. 1) törüsi birlä sözläyü tügätmish-
2) tä kin, ötrü tükäl bilgä tngri
3) tngrisi burxan wayshirwani mxa-
4) ranchigh ögä alqayu yarlïqap ädgü
5) ädgü sn wayshirwaniya bir ärsär,
6) qamagh yalanguqlarnïng chïghay ämgäklig
7) tod tolïy achïgh ämgäklärin tarqarghuluq

8) ikinti ärsär, bu nom ärdinikä taqï
9) artuqraq süzülgülük ärtingü krgäk-
10) lig ötüg ötüntüng. birük kim
11) qayu tïnlïghlar bu törüchä äwrilip qatïgh-
12) lansarlar, közämish küsüshläri ymä
13) kanghay. bu nom ärdini ymä yirtinchütä

14) kingürü yadïlghay tip yarlïqadï.
15) ötrü antada basa tört maxarancha
16) tängrilär yumqï olurmïsh orun-
17) larïntïn örü turup birtin sïngar-
18) nïng angïnlarïntaqï tonlarïn
19) achïnip kntü kntü ïduq töpüläri
20) üzä tngri tngrisi burxan adagh-
21) ïnta yinchürü tüpün yükünüp ong tiz-
22) lärin chökätip ayalarïn kawshurup

13) فامىلىلىك شەيتان جامائىتىم ئۇ ئىبسىلـ
14) لار پەرزەنتىنىڭ ئىش - كۈشلىرىنى
15) قىلىشىپ بېرىپ، ئۇلارنى ھەر
16) تەرەپتىن ئەتىۋارلايدۇ.
17) يۈز مىڭ قەدەم يەردە نۇرلۇق - يالتىراق
18) كۆرستىدۇ. مېنىڭ بۇ قىلغان
19) سۆزلىرىمنىڭ يالغان ئەمەسلىكىگە
20) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
21) تەڭرىم، گۇۋاھلىق قىلىپ بەرسىڭىز بولاتتى
22) دەپ ئۆتۈندى. ۋايشىرۋانى ماھا-
23) راج بۇ ئىلتىماسنى قىلىپ، بۇ دارنىلارنى

ئالتىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە ئالتىنچى (ياپراق) ئا

449.1) قائىدىسى بويىچە سۆزلەپ تۈگەتكەنـ
2) دىن كېيىن، ئاندىن ھەممىگە قادىر
3) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ۋايشىرۋانى ماھا-
4) راجنى ماختاپ - مەدھىيىلەپ، ياخشى -
5) ئوبدان، سەن ۋايشىرۋانى، بىرىنچىدىن بارلىق
6) ئىنسانلارنىڭ جاپاسىنى،
7) قىيىنچىلىقىنى، يوقسۇلچىلىقىنى تارقىتىش
ئۈچۈن،
8) ئىككىنچىدىن بۇ نوم ئەردىنىگە تېخىمۇ
9) سادىق بولۇش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان
10) ئىلتىماسنى قىلدىڭ. مۇبادا قايسىبىر
11) بىر جانلىق بۇ قائىدە - نىزام بويىچە ئىش قىلىپ
12) تىرىشچانلىق كۆرسەتسە، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئارزۇ
13) قىلغان تىلەكلىرىگە قانىدۇ. بۇ نوم ئەردىنىمۇ
جاھاندا
14) كەڭرى تارىلىدۇ، دېدى.
15) شۇندىن كېيىن، تۆت ماھاراج
16) تەڭرى ھەممىسى ئولتۇرغان ئورنىدىن
17) ئۆرە تۇرۇپ بىر قولىنىڭ
18) يەڭلىرىنى سىلىپ،
19) ئىككى قولىنى ئېگىز قىلىپ،
20) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
21) ئايىغىغا باش ئۇرۇپ، ئوڭ
22) تىزلىرىنى چۆكتۈرۈپ، قوللىرىنى جۈپلەپ

450. 1) aghïr ayamaqïn tngri tngrisi burxan-
2) ïgh bu shlok taqshut üzä ögä
3) inchä tip ötüntilär:
4) tängrim sizning yüzüngüz tolun ay-
5) qa oqshatï ärür yüz ming kün tngri
6) birgärü yrutu yashutu turur täg.
7) közüngüznüng itigi kök linxuaqa
8) oqshayur, tüzdäm yürüng tish-
9) ingiz qarlïgh taghtäg yaltïrïyur.
10) qïdïghsïz ulugh ädgüngüz taluy ögüz-
11) täg king täring ulsuz tüpsüz
12) ädgülüg ädgü ärdinilärin yükmäk ol
13) bilgä biliklig suw [1] üzä tasha
14) turur, üzüksüz yüz ming türlüg
15) yig dyanlar ymä birlä tolu ärür.
16) adaghïngïzning uulïnta chakr
17) laksan itigi ol ming kikäygä
18) tükällig, utïra qoollugh ultunglugh
19) iligingiz adaghïngiz ängräkläri
20) tözü turur itiglig qop blgükä
21) äksüksüz qazlar kanï iliki täg.
22) ät'özüngüz yaltrïyur altunlugh
23) (ta)gh yashuyurtäg arïghï üzä

450 .1) زور ھۆرمەت بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننى
2) تۆۋەندىكى قەسىدە بىلەن مەدھىيىلەپ،
3) ئۇنىڭدىن مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
4) تەڭرىم، سىزنىڭ يۈزىڭىز خۇددى تولۇن
5) ئايغا ئوخشاش بولۇپ، يۈز مىڭ كۈن تەڭرىسى
6) بىرلىكتە نۇر چىقىرىۋاتقاندەك پارقىراپ تۇرىدۇ.
7) كۆزىڭىزنىڭ زىننىتى كۆك نىلۇپەر گۈلىگە
8) ئوخشايدۇ. تۈپتۈز، ئاق چىشلىرىڭىز
9) خۇددى قارلىق تاغدەك يالتىرايدۇ.
10) چەكسىز ئۇلۇغ ئەزگۈ ـ ياخشىلىقىڭىز دەريا ـ دېڭىزدەك
11) كەڭ ۋە چوڭقۇر بولۇپ، ئۇنىڭ چېكى يوقتۇر، ئۇ
12) ياخشىلىق كەلتۈرىدىغان ئەردىنىلەرنىڭ يىغىلغان جايىدۇر،
13) ئۇ ئەقىل ـ بىلىم سۈيى بىلەن توشقان بولۇپ،
14) چەكسىز يۈز مىڭ تۈرلۈك ياخشى
15) ديان يەنە ئۇنىڭ بىلەن بىرگىدۇر.
16) پۇت ـ تاپىنىڭىزنىڭ كۆرۈم چەمبىرىكى
17) گۈزەللىككە توشقان بولۇپ، ئۇ مىڭ كىگەي ـ چاقچا [204]
18) تەڭدۇر، پۇت ۋە قولىڭىزنىڭ بارماقلىرى
19) (ھارۋا) چاقىنىڭ شادىلىرىدەك تەكشى
20) بولۇپ، خۇددى غاز ئىلىكى
21) (بارماقلىرىدەك) تۈز ـ تەكشىدۇر.
22) ئەتئۆزىڭىزدىن خۇددى ئالتۇنلۇق تاغنىڭكىدەك
23) پاك نۇر چاقناپ تۇرىدۇ.

VI. 27a (altïnch yiti otuz)

ئالتىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە يەتتىنچى (ياپراق) ئا

451. 1) sachïlmïsh, adïnqa idi oqshamaz
2) taghlar qanï sumïr tagh täg alqu
3) ädgülärin aghïr titir. anïn ämti
4) yükünürbiz burxan ïduq taghlar
5) kanïnga laksanlïgh ädgüläringiz
6) qulusuz kök qalïq täg tanglanchsïz
7) titir. ming kün ay tngrilär
8) birgärü yruq ïdmïsh täg artuqraq
9) yilwi kümän saqïsh täk saqïnghuluq-

451 .1) باشقىلارغا زادى ئوخشاشمايدىغان
2) تاغلار خانى سۇمىر تېغىدەك بارلىق
3) ياخشىلىقلىرىڭىز بۈيۈك دېيىلىدۇ. شۇڭلاشقا ئەمدى
4) يۈكۈنىمىز بۇرخان مۇقەددەس تاغلار
5) خانىغا، گۈزەل ئەخلاق ـ پەزىلىتىڭىز
6) چەكسىز كۆك ئاسماندا
7) تاڭ قالارلىق دېيىلىدۇ. مىڭ كۈن، ئاي تەڭرى
8) بىرلىكتە نۇر چاچقاندىنمۇ ئارتۇقراقسىز
9) سىزنىڭ سېھرىي كۈچىڭىز بىلەن ئويلاپ يەتكۈسىز ـ

[1] بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە saw (سۆز) دەپ يېزىلغان. بىز كونتېكىستتا ۋە ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىگە ئاساسەن suw (سۇ) بولسا توغرا بولىدۇ دەپ قاراپ suw دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

10) suz ärürsiz. anï üchün yükünürbiz
11) ilinchsiz arïgh köngüllügkä tip
12) ötüntilär. tört mxarancha
13) tngrilär tngri tngrisi burxanïgh
14) munchulayu ögä tügätmishtä kin
15) ötrü tügäl bilgä tängri tngrisi
16) burxan ymä shlok taqshutïn
17) tört mxarancha tngrilärkä inchip
18) yanturu incha tip yarlïqadï
19) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh köp-
20) ta kötrülmish bu nom ärdinig üzölik –
21) siz on küchlüg oghrayu öqïtu nom-
22) latïm. sizlär kamagh törtägü ozatï

10) دۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ھېچنېمىگە ئىلىنمايدىغان
11) پاكىز كۆڭۈللۈك سىزگە يۈكۈنىمىز دەپ
12) ئۆتۈندى. تۆت ماھاراج تەڭرى
13) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننى
14) مۇشۇنداق ماختاپ بولغاندىن كېيىن،
15) ئاندىن ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
16) بۇرخان يەنە تۆت ماھاراج
17) تەڭرىگە ياندۇرۇپ مۇنداق
18) ئالقىش - مەدھىيە ئوقۇدى:
19) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەم-
20) مىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان بۇ نوم ئەردىنىنى
21) يۈكسەك ئون كۈچلۈك (ئورۇندا) سىلەرگە
22) ئوقۇپ سۆزلىدىم. سىلەر تۆتىڭلار ھەر دائىم

VI. 27b

ب

452. 1) köyü közätü tutquqa turqurghalï
2) yanmaqsïz qïnïgh qatïgh bäk köngül.
3) bu nom ärdini yürügi täringtä täring
4) king titir. uyur birgäli tïnlghlarqa
5) qamaghta yig inch mängig. inch qïlghalï
6) udachï üchün öküsh tälim tïnlgh-
7) larïgh ozatï kingürü yadïnglar.
8) chambudiwip ulushta bu yirtinchü
9) ichindä üch ming ulugh ming ulushlar-
10) ta qayu nächä bar ärsär, qamagh tïnlgh
11) oghlanï tamulughlar ulatï yïlqï
12) prit azunï barcha tarïqsun.
13) birgärü bularnïng alqu ämgäki kün-
14) tin yïngaq otruqta, yir orun sayu
15) turtachï qayu nächä bar ärsär,
16) öngi öngi baghlïgh kishilär ozatï
17) ögrünchlüg bolzunlar. bu nom ärdini
18) küchintä qamaghun birgärü bulsunlar
19) küsätchilig inch mängig. yana ymä
20) bu qamagh imärigmä tïnlghlar oghlanï-
21) nïng aghrïqtin qutrulup, yaghïsiz yawlaq-
22) sïz bolzunlar. il ulushta kingürü
23) yadmïsh üchün bu nomugh inch mängi-

452 .1) ئۇنى ئاياپ - ئەتىۋارلاپ، ئىككىلەنمەيدىغان
2) قاتتىق كۆڭۈلۈڭلەردە چىڭ تۇتۇشۇڭلار كېرەك.
3) بۇ نوم ئەردىنىنىڭ مەزمۇنى ناھايىتى چوڭقۇر ۋە
4) كەڭ دېيىلىدۇ. ئۇ جانلىقلارغا ھەممىدىن
5) ياخشى تىنچ ۋە شادلىقنى بېرىشكە قادىر
6) ئۇ تىنچ قىلىشقا قادىر بولغانلىقى ئۈچۈن
7) ئۇنى ھەر دائىم كەڭرى تارقىتىڭلار.
8) چامبۇدىۋىپ ئېلىدە، بۇ دۇنيادا، ئۈچ
9) مىڭ ئۇلۇغ مىڭ يەر - زېمىندا قانچىلىك
10) جانلىق پەرزەنتلىرى بولسا،
11) دوزاخلىقلار بولسا، جىن -
12) ئالۋاستىلار بولسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى تارقاتسۇن
13) شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە، بۇلارنىڭ بارلىق جەبرى - جاپاسى
14) جەنۇب تەرەپتىكى ئاراللاردىن تەرەپ - تەرەپكە
15) قانچىلىك تارقىسا، خىلمۇ خىل
16) فامىلىلىك كىشىلەر ھەر دائىم
17) بۇنىڭدىن خۇشاللانسۇن. بۇ نوم ئەردىنى
18) كۈچىدە ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىرلىكتە
19) كۆزلىگەن تىنچ - شادلىققا ئىگە بولسۇن.
20) يەنە بارلىق ئۇيۇشقان جانلىقلار ئوغلانلىرى
21) ئاغرىقتىن قۇتۇلۇپ، ياۋ - دۈشمەن-
22) سىز بولسۇن، ئەل - دۆلەتتە بۇ نوم
23) ئەردىنى كەڭرى تارقالغانلىقى ئۈچۈن، تىنچ -

VI. 28a (altïnch säkiz otuz)

453. 1) kä tägkäylär igsiz kämsiz busushsuz.
2) qayu yalanguq bu nomugh süzüg köngülin
3) äshitip aghïr ayaghïgh tiläsär, ät'
4) tawarïgh küsäsär, il ulush kingüril-
5) sün, irsi qarşï bolmazun tip
6) köngül iyin küsüshü barcha qanghay
7) tapïncha, ughay yanturu tïtqalï
8) yad illig yaghïlarïgh qïlghalï
9) ozatï inchkülüg öz ilin ulush-
10) in. kopta kötrülmish nom ol bu
11) munung küchintä tarqarïp qalïsïz alqu
12) ämgäk bolmaghay taqï busush kadghu.
13) qltï birök bar ärsär, ärdini sögüt
14) nä ichin blgürär anta üzüksüz
15) mängilärning yiwäki anchulayu ymä
16) bar ärsär, bu nom ärdini qayu
17) iltä uyur birkäli iliglärkä
18) yigädinchlig qut buyan. qltï süz-
19) ülmish süzüg suw soghïqïnga tügäl-
20) lig uyur qanturghalï usmaqïgh
21) äsirkämäk ämgäkig. anchulayu ymä bu
22) sutur qopta kötrülmish ïduq nom

ئالتىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

453. 1) شادلىقتا ئېرىشىدۇ، ئاغرىق - سىلاقسىز، غەم - قايغۇسىز بولىدۇ.
2) قايسى ئىنسان بۇ نومنى سۈزۈك كۆڭۈل
3) بىلەن ئاڭلاپ، ئالىيجانابلىقىنى، مال -
4) دۇنيانى ئەل - دۆلەتنىڭ كېڭىيىشىنى،
5) ياۋ - دۈشمەنسىز بولۇشنى ئارزۇ قىلسا،
6) ئۇنىڭ ئارزۇسى بويىچە، ئۇنىڭ ئارزۇسى قاندۇرۇلىدۇ،
7) تىلىكىگە يېتىدۇ. يات ئەل دۈشمەنلىرىنى
8) چېكىندۈرۈپ، ئۇزاققىچە ئۆز ئەل -
9) دۆلەتنى تىنچلىقتا يەتكۈزەلەيدۇ.
10) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
11) بۇ نومنىڭ كۈچىدە
12) بارلىق جەبرى - جاپا، غەم - قايغۇلارنى
13) قالدۇرماي تارقاتقىلى بولىدۇ. مۇبادا
14) ئەردىنى دەرەخ ئىچىدىن ئۈزلۈكسىز ھالدا
15) شادلىق قوراللىرىنى چىقارسا،
16) بۇ نوم ئەردىنى شۇ ئەلدىكى ئىلىكلەرگە
17) غالىبىيەت قۇت - بۇيانلىرىنى
18) بېرەلەيدۇ، خۇددى سۈزۈلگەن
19) سۈزۈك سۇ سوغۇقى ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرۇپ،
20) ئىسسىق جاپاسىنى
21) يوقىتالىغىنىغا ئوخشاش. شۇنداق قىلىپ بۇ
22) سۇترا ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان مۇقەددەس

VI. 28b

454. 1) uyur qanturghalï tïnlghlarnïng
2) qut buyan tiläklig küsüşin. qltï
3) kişining bar ärsär ärdini qamatsi
4) äwintä nä krgäki boltuqta
5) tapïncha bütär köngül iyin. anchulayu
6) ymä bu sutur qopta kötrülmish
7) iduq nom qop küsüshüg qanturur
8) köngül iyin äksüksüz. sizlär
9) qamagh tngrilär quwraghïngizlär
10) birlä birgärü aghïr ayagh qïlïnglar
11) bu nom iliki suturqa. usar siz-

ب

454. 1) نوم جانلىقلارنىڭ قۇت - بۇيان تىلەيدىغان
2) ئارزۇسىنى قاندۇرالايدۇ. مۇبادا ئىنساننىڭ
3) ئەردىنى ساندۇقى ئۆيى بولسا، نېمە كېرەك
4) بولسا كۆڭۈل ئارزۇسى بويىچە
5) شۇ ھامان پۈتىدۇ. شۇنداق قىلىپ
6) بۇ سۇترا - ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
7) مۇقەددەس نوم ئۇلارنىڭ ھەممە ئارزۇسىنى
8) كۆڭۈلدىكىدەك كەم - كۈتىسىز قاندۇرىدۇ. سىلەر
9) بارلىق تەڭرىلەر جاماتىڭلار بىلەن
10) ئاۋايلاپ ئەتىۋارلاڭلار بۇ نوم
11) پادىشاھى سۇترانى. ئەگەر سىلەر

12) lar yrlïghcha buyan ädgü qïlghalï
13) bilgä bilik chogh yalïn tügäl
14) bolghay. barchanïng ontïn sïngar
15) ärigmä közünür ödki burqanlar
16) qamaghun yumqï küsätür öyü
17) saqïnu bu nomugh. körsärlär birük
18) nomladachïgh bişruntachï tuttachïgh
19) ögä alqayu birürlär ädgülärin
20) mungadïnchïgh. qayu kishilär tïnglas-
21) arlar bu nom ärdinig qop köngülin
22) ät'özläri köngülläri qalïngurghay-
23) lar ögrünchin. ürük ozatï yüzär
24) ming

VI. 29a (altïnch toquz otuz)

455. 1) yäklär quwraghï yïghïlïp ärmish tur-
2) mish orunta iyin idärü küsät-
3) käy. bu yir suwta ärikmä qamagh
4) tängrilär quwraghï sanï saqïshï
5) qulusuz saqïnu yitinchsiz titir-
6) lär. ular barcha birgärü äshitkäy-
7) lär bu nomugh yanmaqsïzïn
8) säwinchlig köyü küsätü tutqaylar.
9) qayu kishilär äsitip bu nom ärdinig
10) boshghunsar, ärklig türklig alp atïm
11) choqlugh yalïnlïgh bolghaylar. tngri
12) yalanguq quwraghï alqughun barcha
13) ashïlghay, äsilmäk busush tarïqïp yruq-
14) larï östälgäy tip yarlïqadï.
15) ol ödün tört mxarancha tängri-
16) lär tngri tngrisi burxanta
17) bu shlok taqshutlugh nomlugh yrlïq-
18) ïgh äshitü ärtingü ögrip säwinip
19) tngri tngrisi burxanqa yana incha
20) tip ötüntilär. atï köt-
21) rülmish ayaghqa tägimlig tngrim
22) ozadïnbärü äshitmädük inchkädä

12) يارلىقىم بويىچە ئەزگۈ ـ بۇيان ئىش قىلىشقا
13) جۈرئەت قىلساڭلار، ئەقىل ـ بىلىمگە، ئاتاق ـ
14) ئابرۇيغا تولۇق بولىسىلەر، ئۇن تەرەپتىكى،
15) ھازىرقى زاماندىكى بارلىق بۇرخانلارنىڭ
16) ھەممىسى بۇ نومنى ئويلايدىغان، ئۇنىڭغا
17) سېغىنىدىغان بولىدۇ. ئەگەر بۇ نومنى
18) نومىلىغۇچىلارنى، ئۆگەنگۈچىلەرنى، ساقلىغۇچىلارنى
19) كۆرسەڭلار، ئۇلارنى ماختاپ ـ مەدھىيىلەپ،
20) ياخشى، بۇنداق قىلىش ئاز ئۇچرايدۇ، دېگىلەر
21) ئەگەر قايسىبىر كىشى بۇ نوم ئەردىنىنى
22) تىڭشىسا، ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرى، ئەتئۆزلىرى
23) شادلىنىپ، جانلىنىپ كېتىدۇ. دائىم يۈز
24) مىڭچە

ئالتىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

455. 1) شەيتانلار جامائەتتى يىغىلىپ ئۇلار تۇرغان
2) بۇ ئورۇنلارنى ئۇلارنىڭ ئارزۇسى بويىچە مۇھاپىزەت
3) قىلىدۇ. بۇ يەر ـ جاھاندىكى بارلىق
4) تەڭرىلەر توپ ـ جامائەتنىڭ سانى سان
5) ساناقسىز، ئۇنى ئويلاپ يەتكىلى بولمايدۇ،
6) دېيىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىرلىكتە
7) بۇ نومنى ئىككىلەنمەي تىڭشايدۇ، خۇشاللىق
8) بىلەن ئۇنى ئەتىۋارلاپ تۇتىدۇ.
9) قايسىبىر كىشى بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلاپ
10) ئۆگەنسە، ئۇ كىشى كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، باتۇر،
11) مەرگەن، سۇر ـ ھەيۋەتلىك بولىدۇ. تەڭرى،
12) ئىنسان جامائەتلىرى ئاشىدۇ،
13) غەم ـ قايغۇلار تارقىلىپ، يورۇقلۇق
14) كۆپىيىدۇ دەپ يارلىق قىلدى.
15) بۇ چاغدا تۆت ماھاراج تەڭرى
16) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاندىن
17) بۇ قەسىدە ـ مەدھىيىلەرنى
18) ئاڭلاپ ئىنتايىن مەمنۇن بولۇپ، سۆيۈنۈپ،
19) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا يەنە
20) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
21) ئۇزاقتىن بېرى ئىنتايىن تەپسىلىي،
22) چوڭقۇر مەنىلىك، مەزمۇنلۇق

VI. 29b

456. 1) yinchkä tütrüm täring yürüglüg nom
2) yarlïqïgh bükünki küntä äshitkäli
3) bolu tägintimiz tip. ötrü achïghlarï
4) kilip yashlarï tökülü äd özläri
5) titräyü saqïnu sözläyü yitinchsiz
6) ulugh mungadmaqqa tägip, ötrü
7) mandarik mxamandarik atlïgh
8) tängridäm xua chächäklärig tängri
9) tängrisi burxan üzä aghïr ayagh
10) tapïgh udugh qïlïp, yana incha tip
11) ötündilär. atï kötrülmish ayaghqa
12) tägimlig tngrim, uqa yrlïqamïsh
13) bolzun biz qamagh tört mxaranch-
14) lar bishär yüz yäklär quwraghïmiz
15) täginür. birük qayu qayu yir orun-
16) ta bu nom ärdinig yana bu nomugh nom-
17) ladachï nomchï bar ärsär, ol
18) ancha quwraghïmiz birlä bu nom ärdinig
19) nomladachï nomchïgh iyin idärü orun
20) orun sayu öngi öngi yadïlïp köyü
21) küsätü täginkäybiz. birük yana
22) bu nom ärdini ichintäki qayu qayu
23) padaklarï, qayu qayu yürügläri

ب

456 .1) نوم يارلىقىنى ئاڭلىمىغاندۇق،
2) بۈگۈن ئاڭلاشقا نېسىپ بولدى
3) دېدى. ئاندىن كېيىن ئاچچىقلىرى
4) كېلىپ، ياشلىرى تۆكۈلۈپ، ئەتئۆزلىرى
5) تىترەپ، ئويلاپ يەتكۈسىز
6) زور ئەجەبلىنىشكە تولۇپ، ئاندىن
7) ماندارىك ماھاماندارىك ئاتلىق
8) تەڭرىلىك گۈل ـ چېچەكلەر بىلەن تەڭرىلەر
9) تەڭرىسى بۇرخانغا ھۆرمەت ـ
10) ئېھتىرام قىلىپ يەنە
11) نامى مەشھۇر ، ھۆرمەتكە سازاۋەر
12) تەڭرىم، شۇنى ئوقۇپ قېلىڭكى،
13) بىز تۆت ماھاراجىنىڭ ھەر بىرىمىزگە
14) بەش يۈزچە شەيتان قارايدۇ.
15) مۇبادا قايسى ئورۇندا بۇ نوم ئەردىنى ۋە
16) بۇ نومنى نوملىغۇچى نومچى بولسا، بىز
17) ئۇ جامائەتلىرىمىز بىلەن بۇ نوم
18) ئەردىنىنى نوملىغۇچى نومچىغا
19) ئەگىشىپ تەرەپ ـ تەرەپكە يېيىلىپ،
20) ئۇلارنى ئاۋايلاپ ـ ئەتىۋارلاپ
21) مۇھاپىزەت قىلىمىز. ئەگەر يەنە بۇ
22) ئەردىنى ئىچىدىكى قايسىبىر قەسىدە،
23) قايسىبىر مەنە ـ ئۇقۇم

VI. 30a (altïnch ülüsh otuzta toltï)

457. 1) unïtïlsar qalsar, biz qamaghun ol nom-
2) chïnïng köngülingä kirip ötündürü
3) saqïndürü täginip unïtturu täginmägäy
4) biz, drni tigmä ötrülmish achïl-
5) mish ïduq nom qapïghlarïnga tügäl-
6) lig qïlïp artuqraq taqï bu altun
7) önglüg yruq yaltrïqlïgh qop-
8) ta kötrülmish nom ärdinig kingürü
9) acha yada nomlaghuluq yitlinkäli
10) batqalï ïtmaghuluq ulugh kösüsh-
11) in asha östäyü täginürbiz.

ئالتىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز ياپراقتا توشتى ئا

457 .1) ئۇنتۇلسا، ئەستىن چىقىرىلسا، بىز ھەممىمىز
2) ئۇ نومچىلارنىڭ كۆڭۈللىرىگە كىرىپ، ئەسلىتىپ،
3) ئويلىتىپ ئۇنتۇلدۇرمايمىز. ئۇلارنى
4) دارنى دېيىلگەن، ئېچىلغان مۇقەددەس
5) نوم ئىشىكلىرىگە تۈگەل قىلىپ، ئۇلاردا يەنە بۇ
6) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق ھەممىدىن
7) ئۈستۈن تۇرىدىغان ئەردىنىنى
8) كەڭتاشا سۆزلەيدىغان،
9) ئۇنى ئۇنتۇمايدىغان، ئەستىن چىقىرىپ
10) قويمايدىغان ئارزۇنى كۆپەيتىمىز،
11) ئاشۇرىمىز، تەڭرىم،

12) tngrim tip ötünü tägintilär.
13) muntada ulatï ol tört mxarancha
14) tngrilär bashïn ol qamagh ülgüsüz
15) sansïz ulugh tirin quwragh tügäl bilgä
16) biliklig tngri tngrisi burqantïn
17) bu ïduq nomlugh yrlïqïgh äshitü
18) täginip alqughun barcha bir
19) yanglïgh ulugh bilgä bilikkä, ulugh
20) tïlangurmaq ädrämkä ulugh buyan
21) ädgü qïlïnchqa, ulugh süzülmäkkä
22) ulugh ögirmäkkä säwinmäk-

12) دەپ ئۆتۈندى. بۇنىڭغا
13) ئۇلاپلا ئۇ تۆت ماھاراج
14) تەڭرى باشچىلىقىدىكى ئۇ بارلىق سان -
15) ساناقسىز، ئۇلۇغ توپ - جامائەت ھەممىگە
16) قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاندىن
17) بۇ مۇقەددەس نوم يارلىقىنى
18) ئاڭلاپ ھەممىسى بىر خىل
19) يوسۇندا ئۇلۇغ ئەقىل - بىلىمگە، ئۇلۇغ
20) تىللاردا داستان بولغۇچى پەزىلەتكە، ئۇلۇغ
21) بۇيان - ساۋابلىق ئىشلارغا، ئۇلۇغ سۈزۈلۈشكە
22) ئۇلۇغ شادلىنىشقا، سۆيۈنۈشكە

VI. 30b

458. 1) kä tägip ünüshlüg ulugh
2) yolqa aghdïnïp ikiläyü
3) yana yanmaqsïz törülüg
4) bulup tärk ödün
5) burqan qutïn bulghuluq
6) ädgü ädgülärkä tägi
7) tägintilär.
8) altun önglüg yruq
9) yaltrïqlïgh.qopta kötrülmish
10) nom iliki atlgh nom bitiktä
11) tört mxarancha tngri-
12) lär yirtinchüg közätmäk
13) atlgh iki ygrminch
14) bölük altïnch tägzinch.
15) bitiyü, oqïyu yadïltï.
16) kangshi ygrmi altïnch yïl altïnch
17) aynïng ygrmi ikisi kün üzä
18) altïnch bölükün bitiyü tolu boltï,
19) ärinch.
20) suwasti
21) toyïn: ötüg bolzun, ädgü
22) toyïnlarqa, satu, lïghsu

ب

458. 1) ئىگە بولۇپ، ئۈنۈملۈك ئۇلۇغ
2) يولغا قاراپ ئاتلىنىپ، قايتىدىن
3) يانمايدىغان يولغا
4) چۈشۈپ، تېزدىن
5) بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىدىغان
6) ياخشىلىق، ئەزگۈلۈكلەرگە
7) ئېرىشتى.
8) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق -
9) يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
10) نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم پۈتۈكتە
11) تۆت ماھاراج تەڭرىنىڭ
12) يەر - زېمىننى مۇھاپىزەت قىلىشى
13) ئاتلىق ئون ئىككىنچى
14) بۆلەك، ئالتىنچى تۈپلەم
15) يېزىپ، ئوقۇپ تارقىتىلدى.
16) كاڭشىنىڭ يىگىرمە ئالتىنچى يىلى ئالتىنچى
17) ئاينىڭ يىگىرمە ئىككىنچى كۈنى
18) ئالتىنچى بۆلەك كۆچۈرۈلۈپ بولدى.
19) ھەر ھالدا.
20) سۇۋاستى
21) تويىن: ھەدىيە بولسۇن، ئەزگۈ
22) تويىنلارغا. ساتۇ، لىغسۇ.

VII. 1a

459. 1) 〔namo buddaya〕
2) 〔namo drmaya〕
3) 〔namo sanggaya〕
4) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
5) qopta kötrülmish nom iliki
6) atlgh nom bitiktä ilinmäk-
7) siz tigmä drni nomugh uqïtmaq
8) atlgh üch ygrminch bölük
9) yitinch tägzinch.

يەتتىنچى (تۆپلەم) بىرىنچى (ياپراق) ئا

459 .1) نامو بۇددايا،
2) نامو دارمايا،
3) نامو ساڭگايا،
4) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
5) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
6) ئاتلىق نوم پۈتۈكتە بۇلغانمايدىغان
7) دېيىلگەن دارنى نومىنى ئۇقتۇرماق
8) ئاتلىق ئون ئۈچىنچى بۆلەك،
9) يەتتىنچى تۆپلەم.

VII. 1b

460. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) ....
11) ädgü ädgü sn sariputriya, ulugh
12) müngülüg tayshing nomta kirgäli udung,
13) ulugh müngülüg tayshing nomugh bilgäli
14) udung, ulugh müngülüg tayshing nomugh
15) uqghalï udung, ulugh müngülüg
16) tayshing nomugh aghïrlaghalï
17) udung. sariputriya,
18) sn ötünmishtäg drni timäk saw näng
19) bulung yïngaq orun ornagh ärmäz, näng
20) bulung yïngaq orun ornagh ärmädin ymä
21) ärmäz, näng nom ärmäz, näng nom ärmädin
22) ymä ärmäz näng ärtmish öd

ب

460 .1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) ....
11) ئەزگۈ، ياخشى، سارىپۇترى، سەن ئۇلۇغ
12) ماھايانا نومىغا كىرىشكە قادىر بولدۇڭ،
13) ئۇلۇغ ماھايانا نومىنى بىلىشكە
14) قادىر بولدۇڭ، ئۇلۇغ ماھايانا نومىنى
15) ئۇقۇشقا قادىر بولدۇڭ، ئۇلۇغ
16) ماھايانا نومىنى ھۆرمەتلەشكە
17) قادىر بولدۇڭ. سارىپۇترى،
18) سەن ئېيتقان دارنى دېمەك سۆز،
19) ھەرقايسى تەرەپلەردىكى ئورۇن ئەمەس،
20) ھەرقايسى تەرەپلەردىكى ئورۇن ئەمەسمۇ ئەمەس؛
21) نوممۇ ئەمەس، نوم ئەمەسمۇ
22) ئەمەس؛ ئۆتكەن زامانمۇ

VII. 2a (yitinch iki)

461. 1) ärmäz, näng kälmädük öd ärmäz,
2) näng közünür öd ärmäz, näng
3) saw ärmäz, näng saw ärmädin ymä ärmäz,
4) näng tïltagh ärmäz, näng tïltagh
5) ärmädin yimä ärmäz, näng yorïgh
6) ärmäz, näng yorïgh ärmätin ymä
7) ärmäz. boltuqmaz nomta toghmaqï
8) ymä boltuqmaz nomta öchmäki.
9) inchip antagh ärip qamagh bodstw-
10) larqa ulugh asïgh tusu qïlur üchün,
11) anïn antagh titir. yana ymä
12) bu drni tigmä nomung ädrämi
13) köni yolcha iltmäki ulugh küch
14) küsüntä ornatmaqï üzä burxan-
15) larnïng ädrämi burxanlarnïng chqshapt
16) turughï burxanlarnïng köni
17) boshqutï burxanlarnïng kizlänchü
18) aghïlïqï burxanlarnïng toghqulugh
19) bälgürgülüg orunï yurtï üchün
20) anïn bu ilinmäksiz atlgh drni nom qapïgh
21) ta yig nom qapïghï yoq titir tip
22) yrlïqadï. bu yrlïqïgh äshitü täginip

يەتتىنچى (تۈپلەم) ئىككىنچى (ياپراق) ئا

461 .1) ئەمەس، كەلمىگەن زامانمۇ ئەمەس،
2) كۆرۈندىغان زامانمۇ ئەمەس،
3) سۆزمۇ ئەمەس، سۆز ئەمەسمۇ ئەمەس؛
4) سەۋەب ـ ۋەجمۇ ئەمەس، سەۋەب ـ ۋەج
5) ئەمەسمۇ ئەمەس؛ ئىش ـ ئەمەلمۇ،
6) ئەمەس، ئىش ـ ئەمەل ئەمەسمۇ ئەمەس؛
7) نومدىن تۇغۇلۇشمۇ،
8) نومدىن ئۆچۈشمۇ يوق.
9) شۇنداق قىلىپ بارلىق بودىساتۋالارغا
10) پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئۈچۈن،
11) ئەنە شۇنداق دېيىلىدۇ. يەنە بۇ
12) دارنى دېيىلگەن نومنىڭ ئەردەم ـ پەزىلىتى ـ
13) توغرا يولغا باشلاش، ئۇلۇغ كۈچ ـ
14) قۇدرەتتە ئورۇنلاشماق ئارقىلىق
15) بۇرخانلارنىڭ ئەردەم ـ پەزىلىتى، بۇرخانلارنىڭ
16) پەرھىزلىرى، بۇرخانلارنىڭ توغرى
17) بىلىمى، بۇرخانلارنىڭ يوشۇرۇن
18) خەزىنىلىرى، بۇرخانلارنىڭ تۇغۇلغان،
19) بارلىققا كەلگەن ئورنى ـ يۇرتى ئۈچۈن
20) بۇ بۇلغانمايدىغان (دېگەن) ئاتلىق دارنى نوم
21) ئىشىكىدىن ياخشى نوم ئىشىكى يوق دېيىلىدۇ
22) دەپ يارلىقادى. بۇ يارلىقنى ئاڭلىغاندىن كېيىن،

VII. 2b

462. 1) sariputiri arxant yana incha tip
2) ötündi: küsüshün täginür ädgün
3) barmïsh tngrim, ol drni nomugh manga
4) nomlanïyu yrlïqazun. birük kim qayu
5) bodistwlar bu drni nomta ornanghalï
6) ughucha ärsärlär, ötrü ular
7) üzäliksiz üstünki yig köni tüz
8) tuyuqlïqa ikiläyü yanmaqsïz bolu
9) täginip. yoqqa tayanmaqïgh bilip köni
10) küsüshkä tükällig bolup, tüzinch
11) tïlangurmaq üzä mungadïnchïgh ish kötüg-
12) kä tägip, ïduq töztä köni yolta

ب

462 .1) سارىپۇتى ئارخات يەنە مۇنداق
2) ئۆتۈندى: مېنىڭ مۇنداق تىلىكىم
3) باركى، ئوبدان تەڭرىم، ئۇ دارنى نومنى
4) ماڭا سۆزلەپ بەرسىڭىز،
5) بودىساتۋالارنىڭ بۇ دارنى نومغا
6) ئورۇنلۇشقا قادىر بولۇپ، ئۇلارنىڭ
7) يۈكسەك، ئۈستۈنكى ياخشى، توغرا، تۈز
8) تۈيماققا قايتىدىن تەۋرىمەي
9) ئېرىشىپ، يوققا تايىنىپ، توغرا
10) ئارزۇ ـ تىلەككە تۈگەل بولىدىغانلىقىنى، تۈز
11) سۆزلىرى بىلەن ئاجايىپ ئىش ـ ئەمەللەرگە
12) ئېرىشىپ، مۇقەددەس ماھىيەت، توغرا يولدا

13) ornashu täginkäylär tngrim tip tidi.
14) anta ötrü tngri tngrisi burxan
15) incha tip yrlïqadï: ädgü ädgü, sariputiri-
16) ya, antagh ol antagh ol qltï
17) sn ötünmish täg. birük sayu
18) bodstwlar bu drni nomugh kirtü tüz
19) üzä bilsärlär, ol bodistwlarïgh
20) burxanlarta adruqsuz ol tip
21) bilmish krgäk. kimlär yana ol
22) bodistwlarqa tapïnghalï udunghalï

13) ئورۇنلىشىدىغانلىقىنى دەپ
14) ئاندىن كېيىن، تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
15) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى: ئەزگۈ، ياخشى.
16) شۇنداقتۇر، شۇنداقتۇر.
17) سەن ئېيتقاندەك، بىراق
18) ھەرقايسى بودىساتۋالار بۇ دارنى نومنى
19) سادىق، تۈزلۈك بىلەن ئۇقسا، ئۇ بودىساتۋالارنى
20) بۇرخانلاردىن پەرقلەنمەيدۇ، دەپ
21) بىلىش كېرەك. كىمكى يەنە ئۇ
22) بودىساتۋالارغا ئېتىقاد قىلسا، ئۇلارنى ھۆرمەت قىلسا،

VII. 3a (yitinch ❶ üch)

يەتتىنچى (تۇپلەم) ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

463. 1) bolsarlar burxanlarqa täginmish
2) bulur tip bilmish krgäk. saraputiri-
3) ya, birük kim qayu yalanguqlar bu
4) drni nomugh äshitip boshghunsarlar
5) tutsarlar oqïsarlar sözläsärlär
6) kirtkünsärlär uqsarlar, ular
7) ymä muntagh oq ayaqqa, chiltäkkä
8) tägkäli tägimlig bulup, bu oq awanta
9) tïltagh üzä üzäliksiz yig tüshüg
10) bultachï bulurlar tip yrlïqadï.
11) muntagh tip yrlïqamïshta basa ötrü
12) drni nomugh nomlayu yrlïqadï. drni-
13) si bu ärür: tadïnta shartara-
14) ni udarani susan burna tistaya
15) sudraba supratistida wanya wara
16) sitdaya pradi ita chacha su aruxancha
17) na antamiti rubadari itamari
18) abisadari abibaya xari sibawidi
19) suwayrsta maxu abiybda künchäki swaqa.
20) sariputiriya, bu ilinmäksiz atlgh drni
21) padakta birük qayu bodistwlar uz
22) ornanip könisinchä boshghunsarlar, tudsar-
23) lar, ötrü ol bodistwïgh bir kalp

463 .1) ئۇلارنى بۇرخانلارغا ئېتىقاد قىلغۇاتىدۇ
2) دەپ بىلىش كېرەك. سارىپۇترى، ئەگەر
3) قايسىبىر ئىنسان بۇ
4) دارنى نومنى ئاڭلاپ ئۆگەنسە،
5) ئېسىدە ساقلىسا، ئوقۇسا، سۆزلىسە،
6) ئۇنىڭغا سادىق بولسا، ئۇنى ئۇقسا؛ ئۇلارمۇ
7) مۇنداق ھۆرمەتكە، ئىززەتكە سازاۋەر
8) بولۇپ، بۇ سەۋەب - ۋەجىدىن
9) يۈكسەك ياخشى نەتىجىگە
10) ئېرىشىدۇ. مۇشۇنداق دەپ
11) يارلىق قىلغاندىن كېيىن، ئاندىن
12) دارنى نومنى نوملىدى. دارنىسى
13) مۇنداق: تادىنتا سارتارانى
14) ئۇ دارنى سۇسان بۇرنا تىستايا
15) سۇدرابا سۇپراتىستىدا ۋانيا ۋارا
16) سىتدايا پرادى ئىتا چاچا سۇ ئارۇھانچا
17) نا ئانتامىتى رۇبادارى ئىتامارى
18) ئابىسادارى ئابىيايا هارى سىباۋىدى
19) سۇۋايرستا ماھۇ ئابىيبدا كۈنچاكى سۋاخا.
20) سارىپۇترى، بۇ بۇلغانمايدىغان (دېگەن) ئاتلىق
21) دارنى قەسىدىسىدە ئەگەر قايسىبىر بودىساتۋا
22) ئۆز ئورۇنلىشىپ، توغرا ھالدا ئۇنى ئۆگەنسە،
23) ئېسىدە تۇتسا، ئاندىن ئۇ بودىساتۋالارنى بىر كالپ

❶ بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە üqünch دەپ خاتا يېزىلىپ قالغان.

VII. 3b

464. 1) azu yüz ming kalp qadaki köni
2) ongäru küsüshtä shashmaz tägsilmäz
3) ät'özläri bï bïchghu adasï üzä
4) oot adasï üzä suw adasï
5) üzä qadïr yawlaq kiyiklär ada-
6) sï üzä artamaz yoqatmaz tip
7) bilmish krgäk. nä üchün tip
8) tisär, sariputiriya, bu ilinmäksiz
9) atlgh drni nom ärsär, öngrä ärtmish
10) kin kältächi ätmi közünür bu üch
11) ödki burxanlarnïng ögi titir.
12) birük kim qayu tïnlghlar on asanki
13) kalp sanïncha üch ming ulugh ming
14) yirtinchülärtä tolu yiti ärdini urup
15) burxanlarqa bushi birsär, yana san-
16) siz öküsh kalp ödlär ärtkinchä
17) ämru üzüksüz ashïn ichkün
18) tonïn kädimin adruq adruq tapïgh-
19) ïn udughï ymä tapïnsar udunsar,

20) ikinti yana bir tïnlgh bu drni nomugh
21) boshghunsar, tutsar oqïsar bilsär
22) munung buyanï ädgü qïlïnchï asunqï
23) buyan ädgü qïlïnchta utar yigätir.

24) nä üchün utar yigätür tip tisär,

VII. 4a (yitinch tört)

465. 1) qamagh üch ötki burxanlar bodstw-
2) larnïng ögi üchün, anïn munung
3) buyan ädgü qïlïnchï utar yigätü rtip
4) yrlïqadï.
5) altun önglüg yruq yaltralïgh
6) qopta kötrülmish nom iliki atlgh
7) nom bitiktä chintamani atlgh
8) drni nomugh uqïtmaq atlgh tört

ب

464.1) ياكى يۈز مىڭ كالپ قاتا توغرا
2) ئارزۇ - تىلەكتىن تەۋرەنمەيدۇ. شۇنىڭدەك
3) ئەتئۆزلىرى پىچاق - قىڭغىراق ئاپىتىدىن،
4) ئوت ئاپىتىدىن، سۇ ئاپىتىدىن،
5) ياۋۇز - يامان ياۋايى هايۋانلار ئاپىتىدىن
6) زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىمايدۇ، دەپ
7) بىلىش كېرەك. نېمە ئۈچۈن
8) دېگەندە، سارىپۇترى، بۇ بۇلغانمايدىغان
9) (دېگەن) ئاتلىق دارنى نوم بولسا، بۇرۇن ئۆتكەن
10) كېيىن كېلىدىغان، هازىر كۆرۈنىدىغان بۇ ئۈچ
11) زاماندا، بۇرخانلارنىڭ ئانىسى دېيىلىدۇ.
12) ئەگەر قايسىبىر جانلىق ئون ئاسانكى
13) كالپ سانىدەك، ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ
14) يەر - جاهاندا يەتتە ئەردىنى - گۆهەرنى چىقىرىپ
15) ئۇنى بۇرخانلارغا سەدىقە بەرسە، يەنە
16) سانسىز - ساناقسىز كالپ ۋاقىت
17) ئىچىدە داۋاملىق هالدا ئۈزۈلدۈرمەي ئۇلارنى يېمەك -
18) ئىچمەك، كىيىم - كېچەك ۋە تۈرلۈك
19) تەمىناتلار بىلەن تەمىن ئەتسە، ئۇلارنىڭ
خىزمىتىدە بولسا،
20) شۇنداقلا يەنە ئايرىم جانلىقلار بۇ دارنى نومنى
21) ئۆگەنسە، ئېسىدە ساقلىسا، ئوقۇسا، بىلسە،
22) بۇلارنىڭ بۇيان - ساۋابلىرى
23) بۇرۇنقى بۇيان - ساۋابلاردىن ئېشىپ كېتىدۇ،
ئۇنى بېسىپ چۈشىدۇ.
24) نېمە ئۈچۈن ئېشىپ كېتىدۇ، بېسىپ چۈشىدۇ دېگەندە،

يەتتىنچى (تۇپلەم) تۆتىنچى (ياپراق) ئا

465.1) ئۇ بارلىق ئۈچ زاماندىكى بۇرخانلارنىڭ بودىساتۋا-
2) لارنىڭ ئانىسى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ مۇنداق
3) بۇيان - ساۋابلىرى ئۈتۈپ چىقىدۇ، بېسىپ
4) چۈشىدۇ، دەپ يارلىق قىلدى.
5) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
6) هەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاهى ئاتلىق
7) نوم پۈتۈكتە چىنتامانى ئاتلىق
8) دارنى نومنى ئوقۇتۇرماق ئاتلىق ئون

9) ygrminch bölük
10) anta ötrü tükäl bilgä tngri
11) tngrisi burxan anant toyïnugh
12) oqïyu yrlïqap incha tip yrlïqadï:
13) ananta, sizlär qamaghun inchä
14) bilinglär, inchip munta alqu ada
15) tudalarïgh tarqartachï yashin tüshmäkin
16) tuttachï chintamani atlïgh drni nom bar
17) ärür. bu drni nomugh öngrä
18) ärtmish ödki burxanlar barcha nom-
19) layu yrlïqadïlar. ämti män ymä
20) bu nom ärdini ichintä qamagh tïnlgh oghlan-
21) ïnga asïghlïghïn körüp nomlayu
22) yrlïqayurmn tip yrlïqadï.
23) bu yrlïqïgh äshitip anant toyïn ol

9) تۆتىنچى بۆلەك.
10) شۇندىن كېيىن، ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
11) تەڭرىسى بۇرخان ئانانت راھىبنى
12) چاقىرىپ مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى.
13) ئانانتا[205]، سىلەر ھەممىڭلار شۇنداق
14) دەپ بىلىڭلاركى، بۇ يەردە بارلىق بالايى-
15) ئاپەتلەرنى تارقىتىدىغان، چاقماقنىڭ
16) چۈشۈشىنى توسىدىغان چىنتامانى ئاتلىق دارنى
17) نوم بار. بۇ دارنى نومنى بۇرۇن
18) ئۆتكەن زاماندىكى بۇرخانلار نوملاپ
19) بەرگەن، ئەمدى مەنمۇ
20) بۇ نوم ئەردىنىنى بارلىق جانلىقلار
21) پەرزەنتلىرى ئۈچۈن پايدىلىق دەپ قارىغان-
22) لىقىم ئۈچۈن، ئۇنى نوملاپ بەرمەكچى.
23) بۇ يارلىقنى ئاڭلاپ، ئانانتا راھىب،

VII. 4b

ب

466. 1) qamagh tirin quwragh öngin öngin
2) tngri tngrisi burxanïgh titrü körü
3) olurtïlar. ötrü tngri tngrisi
4) burxan inchä tip yrlïqadï:
5) öngtün yïngaq orunta agadi atlgh
6) yashïn iliki ol, küntin yïngaq
7) orunta chaturi atlgh yashïn
8) iliki ol. kidin yïngaq orunta
9) chudaprabi atlgh yashïn iliki ol
10) taghdïn yïngaq orunta sudamari
11) atlgh yashïn iliki ol. ananta,
12) birük kim qayu tüzünlär oghlï
13) tüzünlär qïzï bu tört türlüg
14) yashïn iliklärining atlarïn
15) turqu orunlarïn äshitsärlär bilsär-
16) lär, ötrü ol tüzünlär oghlï, tüz-
17) ünlär qïz(ï) qop türlüg qorqïnch
18) ayïnchlartïn ozar qutrulur, quruq yala
19) kälmäz. ymä kimning äwintä tört-
20) tin yïngaq tam üzä bu tört
21) türlüg yashïn iliklärning atlarïn

466 .1) بارلىق توپ ـ جامائەتلەرنىڭ ھەممىسى
2) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا دىققەت بىلەن قاراپ
3) ئولتۇردى. ئاندىن كېيىن تەڭرىلەر تەڭرىسى
4) بۇرخان مۇنداق دەپ سۆزلىدى:
5) شەرق تەرەپتە ئاگادى ئاتلىق
6) چاقماق پادىشاھى بار، جەنۇب تەرەپتە
7) چاتۇرى ئاتلىق چاقماق پادىشاھى
8) بار، غەرب تەرەپتە
9) چۇدايرابى ئاتلىق چاقماق پادىشاھى
10) بار، شىمال تەرەپتە سۇدامارى
11) ئاتلىق چاقماق پادىشاھى بار. ئانانتا،
12) قايسىبىر ئېسىللار ئوغلى،
13) ئېسىللار قىزى بۇ تۆت تۈرلۈك
14) چاقماق پادىشاھلىرىنىڭ ئىسىملىرىنى،
15) تۇرىدىغان ئورۇنلىرىنى ئۇقسا،
16) بىلسە، ئاندىن ئۇ ئېسىللار ئوغلى ئې-
17) سىللار قىزى كۆپ تۈرلۈك قورقۇنۇش،
18) ئەيمىنىشلەردىن قۇتۇلىدۇ، خالىي بولىدۇ، ئۇلارغا
19) قۇرۇق ۋەھىمە كەلمەيدۇ. كىمكى ئۆيىنىڭ
20) تۆت تېمىغا بۇ تۆت
21) چاقماق پادىشاھىنىڭ ئىسىملىرىنى

22) öz öz yïngaqlarïnta bitisärlär
23) bititsärlär, ol äwtä yashïn tüshmäz.
24) yala kälmäz. ödsüz ölüm ulatï

22) ئۇلار تۇرغان تەرەپكە توغرىلاپ يازسا،
23) يازدۇرسا، ئۇ ئۆيگە چاقماق چۈشمەيدۇ،
24) ۋەھىمە كەلمەيدۇ. ۋاقىتسىز ئۆلۈم ۋە

VII. 5a (yitin bish)

467. 1) adïn adan tudalar ymä bolzun tip
2) yrlïqadï. muncha yrlïqap ötrü drni-
3) sin incha tip yrlïqadï:
4) tadinta imi imi imi imindari
5) shiriloka lokani shiri sirabati raksa
6) raksa mama asia namuka
7) namasia swaxa.
8) ol ödün arïa awalokita ashwari
9) bodistw ol qamagh kuwragh arasïnta
10) ärür ärti. ötrü olurmïsh orunïntïn
11) örü turup birtin sïngar ong äng-
12) intäki tonïn achïnïp ayasïn qawshurup
13) aghïr ayamaqïn tngri tngrisi burxan-
14) qa inchä tip ötünti: ayaghqa
15) tägimlig tngrim, mn ymä tngrim siz-
16) ing özküngü tngrikä yalanguqqa
17) asïghlïgh küsämish küsüshüg qanturtachï
18) köyü közätü tutup inchä mängilig
19) qïltachï chintämäni ärdini atlgh ïduq drni
20) nomugh ötünü täginäyin tip. ötrü ïncha
21) tip ötünti:
22) tadinta gati wigati nigati parasia
23) diki prati muchiri sutdi mugdi wimali
24) bari barasi sawidi mandira wansini

يەتتىنچى (تۇپلەم) بەشىنچى (ياپراق) ئا

467 .1) باشقا بالايىئاپەتلەر كەلمەيدۇ.
2) مۇشۇنداق دەپ سۆزلەپ، ئاندىن ئۇنىڭ
3) دارىنىسى مۇنداق دېدى:
4) تادىنتا ئىمى ئىمى ئىمى ئىمىندارى
5) شىرىلوكا لوكانى شىرى سىراباتى راكسا
6) راكسا ماما ئاسىئا نامۇكا
7) ناماسىئا سىۋاھا
8) ئۇ چاغدا ئارىئا ئاۋالوكىتا ئاسۋارى
9) بودىساتۋا ھېلىقى توپ - جامائەتلەر ئىچىدە
10) ئىدى. ئاندىن ئۇ ئولتۇرغان ئورنىدىن
11) ئۆرە تۇرۇپ بىردىنلا ئوڭ
12) يېڭىنى سېلىپ، قولىنى جۈپلەشتۈرۈپ
13) چوڭ ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى
14) بۇرخانغا مۇنداق دېدى: ھۆرمەتكە
15) سازاۋەر تەڭرىم، مەن يەنە تەڭرىم، سىزنىڭ
16) تېنىڭىزگە، تەڭرىگە، ئىنسانلارغا
17) پايدىلىق، كۆزلىگەن ئارزۇ - تىلەكنى قاندۇرىدىغان،
18) ئۇلارغا ئەتىۋارلاپ قاراپ، ئۇلارنى خاتىرجەم ۋە
19) شادلىققا ئېرىشتۈرگۈچى چىنتىمەنى ئەردىنى ئاتلىق
20) مۇقەددەس دارنى نومنى ئوقۇپ باقاي. ئاندىن
21) يەنە مۇنداق ئوقۇدى:
22) تادىنتا گاتى ۋىگاتى نىگاتى پاراسىئا
23) دىكى پراتى مۇچرى سۇتدى مۇگدى ۋىمالى
24) بارى باراسى ساۋادى ماندىرا ۋانسىنى

VII. 5b

468. 1) xananri kantari kapili kinggali raksa
2) raksa darimuki raksa mama
3) asia mamuka namasia swaxa.
4) ol ödün wzir ärkliki bodistw ymä
5) olurmïsh orunïntïn örü turup ayasïn
6) kawshurup aghïr ayamaqïn tngri tngri-

ب

468 .1) هانانرى كانتارى كاپىلى كىڭگالى راكسا
2) راكسا دارىمۇكى راكسا ماما
3) ئاسىئا نامۇكا ناماسىئا سۋاھا.
4) بۇ چاغدا ۋىزىر ئەركلىكى دېگەن بودىساتۋا
5) ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە تۇرۇپ قوللىرىنى
6) جۈپلەشتۈرۈپ زور ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلەن تەڭرىلەر

7) si burxanqa incha tip ötünti
8) atï kötrülmüsh ayaghqa tägimlig
9) tngrim, mn ymä tngrim sizing öz-
10) küngüztä tngrikä yalanguqqa asïghlïgh
11) küsämish küsüshüg qanturtachï alqu
12) tïnlghlarïgh köyü kösätü tutup inch
13) mängilig qïltachï utunchsuz atlgh drni
14) nomugh ötünü täginäyin tip. ötünü drni
15) nomin ïncha tip ötünti:
16) tadinti muni muni muxali wati wati
17) suwadi maxawadi xaxa mawi awi
18) sitinadu praba wichrabani ana
19) na mama antarawa ta swaxa.
20) atï kötrülmish ayaghqa tägimlig
21) tngrim, bu ärsär utunchsuz atlgh drni
22) nom titir. qayu tïnlghlar birük süz-
23) ük kirtkünch köngülin bu drni nomugh
24) sözläsärlär, män ötrü ürük

7) تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق دېدى:
8) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
9) تەڭرىم، مەنمۇ سىزنىڭ تېنىڭىزگە،
10) تەڭرىگە، ئىنسانلارغا پايدىلىق،
11) كۆزلىگەن ئارزۇ - تىلەكنى قاندۇرىدىغان، بارلىق
12) جانلىقلارنى ئاۋايلاپ، ئەتىۋارلاپ تۇتۇپ، خاتىرجەم ۋە
13) شادلىققا ئېرىشتۇرگۈچى غالىب ناملىق
14) دارنى نومنى ئوقۇپ باقاي. ئاندىن دارنى
15) نومنى مۇنداق دەپ ئوقۇدى:
16) تادىنتا مۇنى مۇنى مۇھالى ۋاتى ۋاتى
17) سۇۋادى ماھاۋادى ھاھا ماۋى ئاۋى
18) سىتىنادۇ پرابا ۋىچرابانى ئانا
19) نا ماما ئانتاراۋا تا سۋاھا.
20) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
21) تەڭرىم، بۇ غالىب ناملىق دارنى
22) نومدۇر. قايسىبىر جانلىق سۆزۈك،
23) سادىق كۆڭۈل بىلەن بۇ نوم ئەردىنىنى
24) ئوقۇسا، مەن ھەر دائىم

Ⅶ. 6a (yitinch altï)

يەتتىنچى (تۆپلەم) ئالتىنچى (ياپراق) ئا

469. 1) ozatï ol tïnlïghlarïgh qorqïnchta ölüm-
2) tä köyü kösätü täginkäymän tip ötünti.
3) ol ödün sawlokadatu yirtinchü yir
4) suw iyäsi mxabraxmi ulugh äz-
5) rua tngri ötrü olurmïsh orunïntïn
6) örü turup ayasïn qawshurup aghïr ayamaq-
7) ïn tngri tngrisi burxanqa
8) ïncha tip ötünti: mn ymä tngrim
9) sizing özküngüztä tngrikä yalanguq
10) qa ashïghlïgh alqu tïnlghlarïgh köyü
11) küsätü tutup inch mängilig kiltachï
12) drni umugh ötünü täginäyin tip. ötrü
13) drnisin incha tip ötünti:
14) tadinti kiri miri diri sinxi wara
15) kamba buri wara kamba
16) kamba karba busba san sadari swaxa.
17) atï kötrülmish ayaghqa tägimlig
18) tngrim bu ärsär äzrua iliki atlgh drni

469. 1) ئۇ جانلىقلارنى قورقۇنۇشتىن، ئۆلۈمدىن
2) ساقلايمەن، ئۇلارنى ئەتىۋارلايمەن.
3) بۇ چاغدا ساۋلۇكاداتۇ جاھان،
4) يەر - زېمىن ئىگىسى ماھابراھمى ئۇلۇغ ئەۋلىيا
5) تەڭرىم ئولتۇرغان ئورنىدىن
6) ئۆرە تۇرۇپ قوللىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ زور
7) ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا
8) مۇنداق دېدى: مەنمۇ تەڭرىم،
9) سىزنىڭ تېنىڭىزگە، تەڭرىگە، ئىنسانلارغا
10) پايدىلىق، بارلىق جانلىقلارنى ئاياپ،
11) ئەتىۋارلاپ، مۇھاپىزەت قىلىپ، ئۇلارنى تىنچ -
12) خاتىرجەملىككە، شادلىققا ئېرىشتۇرگۈچى دارنى نومنى
13) سۆزلەپ باقاي. ئاندىن ئۇنىڭ دارنىسىنى
14) مۇنداق ئوقۇدى: تادىنتا كىرى مىرى دىرى سىنھى ۋارا
15) كامبا بۇرى ۋارا كامبا
16) كامبا كاربا بۇسبا سان سادارى سۋاھا.
17) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
18) تەڭرىم، بۇ بولسا ئەۋلىيا پادىشاھى ئاتلىق دارنى

19) titir. qayu tïnlghlar birük bu drnïgh
20) sözläsärlär, busush saqïnch ödsüz ölüm
21) ada tarïgha tägin(mä)gäy tngrim tip
22) ötünti. ànta ötrü xormuz-
23) ta tngri olurmïsh orunïntïn örü
24) turup ayasïn qawshurup aghïr ayamaqïn

19) دېيىلىدۇ. قايسىبىر جانلىق بۇ دارىنىنى
20) ئوقۇسا، غەم ـ قايغۇ، ۋاقىتسىز ئۆلۈم،
21) بالايىئاپەتلەرگە گىرىپتار بولمايدۇ.
22) ئاندىن كېيىن خورمۇزتا
23) تەڭرى ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە تۇرۇپ
24) قوللىرىنى جۈپلەشتۇرۇپ، زور ھۆرمەت بىلەن

VII. 6b

470. 1) tngri tngrisi burxanqa inchä tip
2) ötünti: atï kötrülmish ayaqqa
3) tägimlig tngrim, mn yämä tngrim sizing
4) özküngüzdä qorqïnch ayïnch ada tuda-
5) larïgh tarqartachï ödsüz ölüm adasïn -
6) tïn közättächi tngrikä yalanguqqa
7) asïghlïgh wchirasani atlgh drnïgh ötünü
8) täginäyin tip. ötrü inchä tip ötünti:
9) tadinta wayri wayrani wanda namba
10) dandi mani niti titidi gayri gandari
11) chantali mantangki bukkasi sara warabi
12) inamantu nama untarani mantarani
13) taraniki chakira bari chiya
14) lisia yari swaxa.
15) öl ödün wayshirawani mxaranch
16) dartirastiri mxaranch wirutaki
17) mxaranch wirupaksi mxaranch bular ymä
18) yumqï olurmïsh orunlarïntïn örü
19) turup ayalarïn qawshurup aghïr
20) ayamaqïn tngri tngrisi burxanqa
21) inchä tip ötüntilär: atï kötrülmish
22) ayaqqa tägimlig tngrim, biz ymä
23) tngrim, sizing özküngüzdä qop
24) türlüg qorqïnch ayïnch ada tudalarïgh

ب

470 .1) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق
2) دېدى: نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە
3) سازاۋەر تەڭرىم، مەنمۇ تەڭرىم، يەنە سىزنىڭ
4) ئالدىڭىزدا قورقۇنۇش، ئەيمىنىش ۋە بالايىـ
5) ئاپەتلەرنى تارقىتىدىغان، ۋاقىتسىز ئۆلۈم ئاپىتىدىن
6) مۇھاپىزەت قىلىدىغان، تەڭرىگە، ئىنسانلارغا
7) پايدىلىق بولغان ۋىچىراسانى[206] ئاتلىق دارىنىنى
8) ئوقۇپ باقاي. ئاندىن مۇنداق دەپ ئوقۇدى:
9) تادىنتا ۋايرى ۋايرانى ۋاندا نامبا
10) داندى مانى نىتى تىتىدى گايرى گاندارى
11) چانتالى مانتاڭكى بۇككاسى سارا ۋارابى
12) ئىنامايتۇ ناما ئۇنتارانى مانتارانى
13) تارانىكى چاكىرا بارى چىيا
14) لىسىئا يارى سۋاھا.
15) بۇ چاغدا ۋايشىراۋاتى ماھاراج
16) دارتىراستى ماھاراج، ۋىرۇتاكى
17) ماھاراج، ۋىرۇپاكسى ماھاراج ـ بۇلارمۇ
18) ھەممىسى ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە
19) تۇرۇپ، قوللىرىنى جۈپلەپ زور
20) ھۆرمەت بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا
21) مۇنداق دېدى: نامى مەشھۇر
22) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، بىزمۇ يەنە
23) تەڭرىم، سىزنىڭ ئالدىڭىزدا كۆپ
24) تۈرلۈك قورقۇنۇش، ئەيمىنىش ۋە بالايىـ

VII. 7a (yitinch yiti)

471. 1) tarqartachï ödsüz ölüm adasïn
2) kitärip öz yash uzun qïltachï köyü
3) közätü tutup inchkü mängi birtächi

يەتتىنچى (تۆپلەم) يەتتىنچى (ياپراق) ئا

471 .1) ئاپەتلەرنى تارقىتىدىغان، ۋاقىتسىز ئۆلۈمنى
2) كەتكۈزۈپ، ئۆمۈرنى ئۇزۇن قىلىدىغان، (كىشىنى) ئەتىۋارلاپ ـ
3) مۇھاپىزەت قىلىپ، تىنچ ـ خاتىرجەملىك بەرگۈچى،

4) qamaghïn qorqïnchsïz qïltachï atlgh drnïgh
5) ötünü täginälim tip. ötrü inchä tip
6) ötünü tägintilär:
7) tadinta puspi supuspi nantu
8) rubari nubanantu sani aria bari
9) susadi santadi mukdi aksi manggali
10) sitti sitti witi swaxa.
11) öl ödün manasi anawatapti bashlap
12) qamagh luu qanlarï ymä olurmïsh orun-
13) larïntïn örü turup ayalarïn qawshurup
14) aghïr ayamaqïn tngri tngrisi burxan-
15) qa inchä tip ötüntilär: biz ymä
16) tngrim, sizing özküngüzdä tngrigä
17) yalanguqqa asïghlïgh közämish kösüsh-
18) üg qanturtachï ödsüz ölüm adasïn
19) tarqartachï aghular küchin tïttachï
20) yilwigligig qutsïramaqïn kitärtächi
21) ulugh türlüg choghlugh yalïnlïgh küchlüg
22) küsüshlüg qïltachï ymä ök chintämäni
23) ärdini atlgh ïduq drnïgh ötünü täginip
24) tngrim sizingä anchulayu täginälim.

4) ھەممەيلەننى قورقمايدىغان قىلغۇچى ئاتلىق دارنىنى
5) ئوقۇي. ئاندىن مۇنداق دەپ
6) ئوقۇدى:
7) تادىنتا پۇسپى سۇپۇسپى نانتۇ
8) رۇبارى نۇبانانتۇ سانى ئارىئا بارى
9) سۇسارى سانتادى مۇكدى ئاكسى ماڭگالى
10) سىتتى سىتتى ۋىتى سۋاھا.
11) بۇ چاغدا ماناسى، ئاناۋاتاپتى باشچىلىقىدىكى
12) ئەجدىھا خانلىرىمۇ ئولتۇرغان ئورۇنلىرىدىن
13) ئۆرە تۇرۇشۇپ، قوللىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ،
14) زور ھۆرمەت بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا
15) مۇنداق دېدى: بىزنىڭمۇ يەنە
16) تەڭرىم، سىزنىڭ تەڭرىگە،
17) ئىنسانلارغا پايدىلىق، كۆزلىگەن ئارزۇ –
18) تىلەكنى قاندۇرىدىغان، ۋاقىتسىز ئۆلۈم ئاپىتىنى
19) تارقىتىدىغان، زەھەرلەر كۈچىنى يوقىتىدىغان،
20) سېھرىي كۈچ بىلەن قۇتسىزلاندۇرۇشنى كەتكۈزىدىغان،
21) كۆپ تۇرلۇك سۇر – ھەيۋىگە، كۈچ –
22) قۇدرەتكە ئېرىشتۇرگۈچى – يەنى چىنتامانى
23) ئەردىنى ئاتلىق مۇقەددەس دارنىنى ئوقۇغۇمىز
24) كېلىپ تۇرىدۇ، تەڭرىم، ئۇنى سىزگە ئوقۇپ بېرەيلى.

VII. 7b

ب

472. 1) ulugh yrlïqanchuchï köngülin tirä yïgha
2) alï yrlïqap biz qamagh luularnïng
3) azun özäki sïngmïsh bütülmish ämgäk
4) tüşlüg az saran könglümüzni tarqaru
5) kitärü yrlïqaghay ärti tip. ötrü drni –
6) sin inchä tip ötüntilär.
7) tadinta anchari amari amirti
8) aksawi apawi mani karisutti sarin
9) baba prasamarii swaxa.
10) atï kötrülmish tngrim, birük kim qayu
11) tïnlghlar bu drnïgh aghïzlarïnta tutup
12) sözläsärlär, azu bititip oqïsar-
13) lar tapïnsarlar, ötrü ol tïnlghlarqa

472 .1) (سىزدىن) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈلنى
تېرىپ – يىغىپ
2) ئېلىپ، بىزنىڭ ئەجدىھالار دۇنياسىدا
3) تېنىمىزگە سىڭگەن، پۇتكەن جەبرى – جاپا
4) نەتىجىلىك خەسلىك – ئاچ كۆزلۇك كۆڭلىمىزنى
5) كەتكۈزۇۋېتىشىڭىزنى، تارقىتىۋېتىشىڭىزنى
تىلەيمىز. ئاندىن دارنىسىنى
6) مۇنداق دەپ ئوقۇدى:
7) تادىنتا ئانچارى ئامارى ئامىرتى
8) ئاكساۋى ئاپاۋى مانى كارىسۇتتى سارىن
9) بابا پراسامارىئى سۋاھا.
10) نامى مەشھۇر تەڭرىم، ئەگەر قايسىبىر
11) جانلىق بۇ دارنىنى ئېسىدە تۇتۇپ
12) سۆزلىسە، ياكى يازدۇرۇپ ئوقۇسا،
13) ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلسا، ئاندىن ئۇ جانلىقلارغا

14) qorqïnch ayïnch ämgäk tolghaq busush
15) qadghu ödsüz ölüm yilpiklig aghuqmaq yashïn
16) tüshmäktä ulatï ada tudalar
17) kälmägäylär tngrim tip ötüntilär.
18) anta ötrü tükäl bilgä tngri
19) tngrisi burxan ol qamagh tirin quwraq-
20) nïng bu muntagh öngin öngin ötünmish
21) ötüglärin äshitü yrlïqap, ötrü
22) ularnï barcha ögä alqayu inchä
23) tip yrlïqadï: ädgü ädgü
24) sizlär qamagh küchlüglärä, munï

VII. 8a (yitinch säkiz)

473. 1) munchulayu tïnlghlarqa ädgülügin asïgh-

2) larïn adruq adruq drnilarïgh öngin
3) öngin ötüntüngüzlär. birük kim qayu
4) tïnlghlar bu ötünmish drnilarïgh siz-
5) iksiz bk qatïgh süzük kirtkünch köngül-
6) in tutsarlar. sözläsärlär.
7) bayatïn bärüki sizlär ötünmish
8) tüşkä utlïgha tägkäylär tip
9) yrlïqadï.
10) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
11) qopta kötrülmish nom iliki atlgh
12) nom bitiktä saraswati atlgh tngri
13) qïzï ötük ötünmäk atlgh bish
14) ygrminch bölük.
15) ol ödün saraswati atlgh tngri
16) qïzï ol quwraq arasïnta ärür ärti.
17) ötrü olurmïsh orunïntïn örü
18) turup tngri tngrisi burxan adaq-
19) ïnta yinchürü töbün yükünü täginip
20) inchä tip ötünti: atï kötrülmish
21) ayaqqa tägimlig tngrim, birük kim
22) qayu nomchïlar bu altun önglüg
23) yruq yaltrïqlïgh qopta kötrülmish

14) قورقۇنۇش، ئەيمىنىش، جاپا ـ مۇشەققەت، غەم ـ
15) قايغۇ، ۋاقىتسىز ئۆلۈم، يەل زەھەرلىرى،
16) چاقماق چۈشۈش قاتارلىق بالايىئاپەتلەر
17) يېقىنلاشمايدۇ تەڭرىم، دېدى.
18) ئاندىن كېيىن ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
19) تەڭرىسى بۇرخان ئۇ بارلىق توپ ـ جامائەتنىڭ
20) مۇنداق خىلمۇخىل سۆزلىرىنى
21) ئاڭلاپ، ئاندىن
22) ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە مەدھىيە ـ ئالقىش ئوقۇپ
23) مۇنداق دېدى: ئەزگۇ ـ ياخشى،
24) سىلەر، ھەي كۈچ ـ قۇدرەتلىكلەر

يەتتىنچى (تۇپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

473 .1) مۇشۇنداق جانلىقلارغا ياخشىلىق كەلتۈرىدىغان، پايدا
2) كەلتۈرىدىغان خىلمۇ خىل دارنىلارنى
3) ئوقۇپ بەردىڭلار. ئەگەر قايسىبىر جانلىق
4) سىلەر ئوقۇغان بۇ دارنىلارنى گۇمانسىز،
5) بەك مۇستەھكەم، سۈزۈك، سادىق
6) كۆڭلىدە ساقلىسا، سۆزلىسە،
7) باياتىندىن بېرى سىلەر ئېيتقان
8) نەتىجە ـ ياخشىلىقلارغا
9) ئېرىشىدۇ.
10) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق
11) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
12) نوم پۈتۈكتە ساراسۋاتى ئاتلىق تەڭرى
13) قىزىنىڭ ئۆتۈنۈش ئۆتۈنۈشى ئاتلىق
14) ئون بەشىنچى بۆلەك.
15) بۇ چاغدا ساراسۋاتى ئاتلىق تەڭرى
16) قىزى جامائەت ئارىسىدا ئىدى.
17) شۇندىن كېيىن، ئۇ ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە
18) تۇرۇپ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئايىغىغا
19) باش ئۇرۇپ، يۈكۈنۈپ
20) مۇنداق دەپ ئۆتۈندى: نامى مەشھۇر،
21) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، مۇبادا
22) قايسىبىر نومچى بۇ ئالتۇن
23) رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان

474. 1) nom ärdinig nomlaghuchi ärsär, mn
2) ularnïng bilgä biliglärin tïlangurmaq-
3) larïn asha östäyü tägingäymn.
4) qayuda birük padaklari üziklär̈i
5) qïlsar unïtïlsar, köngüllärintä kälürüp
6) achugh adïrtlïgh közüntürü
7) tägingäymn, artughraq yana drni
8) tigmä tïdïghsïz ädrämig birü tägin'gäy'
9) mn taqï ymä bu nom ärdinig. kim
10) ol öngräki burxanlar shasinta
11) ädgü qïlïnch qïlmïsh tüzün qutlugh tïnlghlar
12) ärsärlär, ularqa tutturup inchip bu
13) chambudiwip yirtinchüdä kingürü yaddurup
14) trk ödün yitlingülük batquluq qïlu
15) täginmägäymn. yana ymä bu nomugh
16) äshittächi tïnlghlarïgh yti säkiz
17) tïlangurmaq ädrämlig täring yürüklärig
18) uqtachï ulugh bilgä biliglig
19) trk ödün ünüsh yolugh taptachï
20) bodistw yorïqlïgh közünür, azunta
21) uzun özlüg yashlïgh qutlugh ülüg-
22) lüg qïlu tägin'gäymn. taqï ymä
23) atï kötrülmish ayaqqa tägimlig
24) tngrim, mn ämti sizing üsküngüzdä

474. 1) نوم ـ ئەردىنىنى نوملىسا، مەن
2) ئۇلارنىڭ ئەقىل ـ بىلىملىرىنى، سۆزلىرىنى
3) هۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلەن ئاڭلايمەن.
4) ئەگەر بۇ نومچى بۇ نومنىڭ خەت ـ سۆز مەنىلىرىنى
5) يەشكەندە، ئۇنتۇپ قالغان (يەرلىرى) چىقىپ قالسا، ئۇنى
6) كۆڭلىگە كەلتۈرۈپ ئوچۇق ۋە ئىدىتلىق كۆرسىتىپ
7) بېرىمەن. يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن هالدا بۇ نوم ئەردىنىنىڭ
8) دارنى دېيىلىدىغان چەكسىز ئەردەملىرىنى
9) كۆرسىتىپ بېرىمەن. ئىلگىرىكى
10) بۇرخانلارنىڭ ئەقىدىلىرى بويىچە ياخشى
11) ئىش قىلىدىغان ئېسىل قۇتلۇق جانلىقلار
12) بولىدىغان بولسا، ئۇنى ئۇلارنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ
13) ئۇنى بۇ چامبۇدىۋىپ زېمىنىدا كەڭرى تارقىتىپ
14) تېزدىن ئونتۇلۇپ قالمايدىغان، يوقىلىپ
15) كەتمەيدىغان قىلىمەن. يەنە بۇ نومنى
16) ئاڭلىغۇچى جانلىقلارنى ئۆتكۈر
17) سۆز ئەردەملىرىنىڭ چوڭقۇر مەنىلىرىنى
18) ئۇقىدىغان ئۇلۇغ ئەقىل ـ بىلىملىك،
19) قىسقا ۋاقىت ئىچىدە پەيدا بولۇش يولىنى تاپقۇچى
20) بودىساتۋا خىسلەتلىك قىلىپ كۆرۈنىدىغان، دۇنيادا
21) ئۇزۇن ئۆمۈرلۈك ـ ياشلىق، قۇتلۇق ـ
22) تەلەيلىك قىلىمەن. يەنە نامى
23) مەشھۇر، هۆرمەتكە سازاۋەر
24) تەڭرىم، مەن ئەمدى سىزنىڭ ئالدىڭىزدا

VII. 9a (yitinch toquz)

يەتتىنچى (تۇپلەم) توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

475. 1) bu nom ärdinig nomladachï nomchïlarqa
2) äshittächi tïngladachï tïnlghlarqa grx-
3) lar adasï tägmägülük, toghmïsh yultuz
4) qarshïsï tüsh bärmägülük, ig aghrïq
5) ämgäk üzä ämgänmägülük. süngüsh atïs
6) adasï üzä yoqatmaghuluq
7) uchïq yilpik üzä uchïnmaghuluq, yilwi
8) kömän üzä yilwikmägülük, aghularïgh
9) sïngurtachï arwïsh küchin yitär adasïn
10) tïttachï. yawïz tülnüng ayïgh tüshin

475. 1) بۇ نوم ـ ئەردىنىنى نوملىغۇچى،
2) ئاڭلىغۇچى، تىڭلىغۇچىلارغا پلانېتىلارنىڭ
3) ئاپىتىنى تەگكۈزمەيدىغان، (يېڭى) چىققان يۇلتۇز
4) ئۆچمەنلىكى نەتىجە بەرگۈزمەيدىغان، ئاغرىق ـ سىلاق
5) جاپاسى بىلەن قىينالدۇرمايدىغان، ئۇرۇش ـ
6) سوقۇش ئاپىتىدىن يوقالمايدىغان،
7) يەل ـ ئۇچۇقلار بىلەن ئۇچۇقلاندۇرمايدىغان،
8) سېھىرچىلىكنىڭ تەسىرىگە ئۇچراتتۇرمايدىغان، ئوغىلارنى
9) سىڭدۈرۈۋېتىدىغان، غايىۋى كۈچ بىلەن ئاپەتلەرنى
10) يوقىتىدىغان، يامان چۈشنىڭ ئەسكى ئاقىۋىتىنى

11) amïrtqurtachï alqu ada tudalarïgh
12) kitärtächi drnilar küchi üzä
13) qutaddachï ootlar quwraqï üzä-
14) ki suwqa kirgülük törüsin ötünü
15) täginäyin. kim qayu tüzünlär bu nom

16) ärdinig nomlaghalï tïnglaghalï oghrasar-
17) lar, ashnucha bu iki qïrïq türlüg oot-
18) larïgh alïp yunghu qïlmïsh krgäk. qayular
19) ol iki qïrq türlüg ootlar tip
20) tisär, banchana ägir, gerachana, xau-
21) kruncha karga yïpar yorumcha, mxa-
22) boga kin yïpar, monawara qïzïl
23) urgarsun, sirizä qusqach, ürük chächäk-
24) i, indiraxastu indiraxasta

(11) تىنچلاندۇرىدىغان، بارلىق بالايىئاپەتلەرنى
(12) كەتكۈزىدىغان دارنىلارنىڭ كۈچى بىلەن
(13) بەخت كەلتۈرگۈچى ئوتلار توپىنى
(14) سۇغا ئايلاندۇرۇش قائىدىسىنى
(15) ئېيتىپ بېرىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. قايسىبىر
ئېسىللار بۇ نوم ـ
(16) ئەردىنىنى نوملاشقا، ئاڭلاشقا تەمشەلسە،
(17) ئالدى بىلەن بۇ ئوتتۇز ئىككى تۈرلۈك ئوتنى
(18) ئېلىپ يۇيۇش، تازىلىشى كېرەك. ئۇ ئوتتۇز
(19) ئىككى تۈرلۈك ئوت قايسىلاردۇر
(20) دېگەندە، ئۇلار مۇنۇلار: ئىگىر[207]، دىگىزىيا،
(21) بىدە چېچىكى[208]، ماھا ـ
(22) بوگا ـ ئىپار[209]، زەرنىخ،
(23) سېرىس دەرىخى، ئۆرۈك چېچىكى[210]،
(24) ئىندىراھاستۇ (ياكى ئىندىراھاستا) [211]

VII. 9b

ب

476. 1) chamugasayu, it burnï chimichani tikän
2) tüpi, siripiwisika yimäk saghïzï,
3) tutcha yuqa qadïz, mukuytu, tubulghaq
4) agaru agar, chandaru qïzïl chïntan,
5) togara azraghuchuyut, sukucha liwäk
6) kunkumi kürküm, karasu yorung küsi, anandu
7) yïpar qamïsh, wiruchayu suyat-
8) sir, sudimika sukshumur, dimitu
9) qamatzun, potara ulunï azraghunchuyut,
10) usara usir, saruki saqbïch, sirizä
11) tash quasï, lukura qara küsi, shiri-
12) zäyü, qaz uyurï, libuni artun,
13) nagakisara nagakisara, satcha-
14) rachi yig qubïq köbïcha köstï. bu ot-
15) larïgh tüz ülüsh qïlïp pushyultuzgha
16) soqup lalap bu drni üzä ol lalamïsh ot-
17) ugh säkiz qata arwasun. drnisi bu ärür

18) tadinta sukarati krti krti
19) karmatali chaxu krti shakarti wichalini
20) sangga tiri tati prasatani kudu kudu

476 .1) ئىت بۇرنى تىكەن يىلتىزى (ئالقان يىلتىزى) [212]
(2) يېمەك سېغىزى (دېۋىرقاي) [213]،
(3) قوۋزاقدارچىن، قىياق[214]، ئاكۇد ـ
(4) لارىيە دەرىخى، قىزىل چىنىدان[215]،
(5) سۆسۈن چېڭگىلىك، قەلەمپۇر،
(6) كۈركۈم، ئاق كۆجە[216]،
(7) قۇمۇش چېچىكى[217]، پۇراقلىق بامبۇك،
(8) قىزىل ماش، مايلىق
(9) قارىغاي، پىننە، ئىمپىراتا
(10) قۇمۇش چېچىكى، سارۇكى ساقبىچ،
(11) ئەمەن[218]، قارا كۆجە (ئىللىق كۆجە) [219]، قىچا
(12) ئۆرۈقى، غاز قانىتى ئوت (غاز ئۇيۇرى)، ئەجدىھا
(13) ئوتى، ئاق يىلىم، ئۆزۈن
(14) زىراۋىندە (قاتارلىق) بۇ ئوتلارنى
(15) تەڭ نىسبەتتە قوشۇپ پۇش يۇلتۇزى[220] چىققاندا
(16) سوقۇپ ئېزىپ بۇ دارنى بىلەن ئۇ ئېزىلگەن ئوتقا
(17) سەككىز قېتىم دارنى ئوقۇسۇن. ئۇنىڭ دارنىسى
مۇنداق:
(18) تادىنتا سۇكاراتى كرتى كرتى
(19) كارماتالى شاھۇ كرتى شاكارتى ۋىچالىنى
(20) ساڭگا تىرى تاتى پراساتانى كۇدۇ كۇدۇ

21) kakawili karilawili kawilamati santi
22) tuntumawiti payiti wanti shiri shiri
23) satia sittaya swaxa.
24) ötrü antada basa aghlagh yirtä

VII. 10a (yitinch on)

477. 1) satghaqsïz arïgh orunta ud mayaqïn
2) suwap säkiz chikin turqï mantal qïlsun.
3) mantal ichintä tütşüg xua chächäklär
4) sachïp altun kümüsh idishlärtä tolu
5) mir süttä ulatï tatïqlïgh közüngü
6) ooq qïlïch birlä tükäl urzun.
7) mantalnïng tört qapïqïnta kishi
8) turqurzun. yana tört oghlanqïa-
9) larïgh uz tonanturup itip yaratip birär
10) burnachta suw tutturup tört bulungta
11) olghurutsun. pra kösätri assun, qara
12) küzi köyürsun, oyun üni üzülmazun.
13) mantal otïrasïnta oy qazïp bir ulugh
14) chopun kömüp üzäsintä suw aqquluq
15) yazï pän ïghach urup, ol ïghach üzäsintä
16) ol soqmïsh otugh suw birlä qayïnturup
17) ursun. bu bu itiglärig qïlu tükättüktä
18) ötrü sim baqu drni üzä arïgh
19) suw yüz bir otuz qata arwap tört-
20) tïn yïngaq sachsun. sim baqu drnisi
21) bu ärür: tadinta angki nayani kili mili
22) xali miri kiluli swaxa.
23) anta basa suwqa kirgü suw yoq
24) arïtqu drnisi bu ärür:

VII. 10b

478. 1) tadinta sami wisami sugarawati
2) wikratawiti wipitatti swaxa. bu drni
3) üzä ot birlä qayïnturmish isig
4) suwugh yük säkiz qata arwap chopanta
5) qodup törtin yïngaq bintäyir

21) كاكاۋىلى كارىلاۋىلى كاۋىلاماتى سانتى
22) تۇنتۇماۋىتى پايىتى ۋانتى شىرى شىرى
23) ساتىئا سىتتايا سۋاها
24) ئاندىن كېيىن خالىي يەردە

يەتتىنچى (تۇپلەم) ئونىنچى (ياپراق) ئا

477. 1) دەسسەلمىگەن پاكىز ئورۇندا كالىنىڭ تېزىكىنى
2) سۇۋاپ سەككىز چىكىن[21] كەڭلىكىدە مانتال قىلسۇن.
3) مانتالىنىڭ ئىچىگە پۇراقلىق گۈل - چېچەكلەرنى
4) چېچىپ، ئالتۇن، كۈمۈش ئىدىشلەرگە
5) ھەسەل، سۈت شۇنداقلا تەملىك (نەرسىلەرنى)
6) تولدۇرۇپ، ئەينەك، ئوق، قىلىچ بىلەن بىللە قويسۇن.
7) مانتالىنىڭ تۆت ئىشىكىگە ئادەم
8) تۇرغۇزسۇن. يەنە تۆت ئوغۇلنى
9) چىرايلىق كىيىندۈرۈپ ياساپ، ھەر بىرىگە بىر
10) ئىشرىق سۇ تۇتقۇزۇپ، ئۇلارنى تۆت بولۇڭدا
11) ئولتۇرغۇزسۇن. تۇغ - بايراقلارنى ئاسسۇن، قارا
12) كۆجى كۆيدۈرسۇن، مۇزىكا ئاۋازلىرى ئۈزۈلمىسۇن.
13) مانتال ئوتتۇرىسىنى ئوي قىلىپ قېزىپ، (ئۇنىڭ ئىچىگە)
14) چوڭ بىر كومزەكنى كۆمۈپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇ ئېقىپ
15) تۇرۇش ئۈچۈن تۈز پەننى قويۇپ، ئۇ پەننىڭ ئۈستىگە
16) ھېلىقى سوقۇپ تەييارلانغان دورىنى سۇ بىلەن قاينىتىپ
17) چاچسۇن. بۇ رەسمىيەتلەرنى ئورۇنلاپ بولغاندىن
18) كېيىن، ئەتراپىنى قوغداش دارىنىسىنى پاكىز
19) سۇغا بىر يۈز توققۇز قېتىم ئوقۇپ، ئۇ سۇنى
20) تۆت ئەتراپقا چاچسۇن. ئەتراپىنى قوغداش دارىنىسى
21) مۇنداق: تادىنتا ئاڭكى نايانى كىلى مىلى
22) ھالى مىرى كىلۇلى سۋاخا.
23) ئاندىن كېيىن، سۇغا كىرىش كېرەك.
24) سۇسىز يۇيۇنۇش دارىنىسى مۇنداق:

ب

478. 1) تادىنتا سامى ۋىسامى سۇگاراۋاتى
2) ۋىكراتاۋىتى سۋاها. بۇ دارىنىنى ئوقۇش بىلەن
3) بىللە دورا قاينىتىلغان ئىسسىق
4) سۇغا بىر يۈز سەككىز قېتىم ئوقۇپ، ئاندىن ئۇنى
5) كومزەكنىڭ ئىچىگە قويۇپ، تۆت ئەتراپقا بىنتەيىر (؟)

6) tartïp anta kin timin ol suw
7) ichintä kirip arïtï yunsun. qachan
8) yuna tükättüktä, ol yunmïsh suwugh
9) ichintäki ash ichkü birlä suw-
10) ta töksün. qachan yunmïshta kin yangï arïgh
11) ton kädip mantaltïn ünüp bir arïgh
12) äw ichintä kirip ulugh yrlïqanchuchi köngül-
13) üg yügärü qïlïp ayïghdïn tïdïlïp ädgüdä
14) yaratïnghugha köni ongäru süzüg köngül
15) turqarsun. ötrü ol tüzünlärning
16) qutï buyanï ashïlghay. yana kim qayu
17) kishi uzun igläp nä ymä äm qïlïp
18) öngätmäsär, ötrü bu nom ärdinig
19) oqïtïp bu yunqulugh törüg qïlïp
20) yunsun arïtïnsun, igi aghrïqï kitkäy.
21) adasï tudasï tarïqqay.
22) antada basa bu ät'öz közätgülük drni

23) üzä ät'özin bir otuz qata
24) arwasun, drnisi bu ärür:

6) تارتىپ، ئاندىن كېيىن دەرھال ئۇ سۇ
7) ئىچىگە كىرىپ پاكىز يۇيۇنسۇن. يۇيۇنۇپ
8) بولغاندىن كېيىن، يۇيۇنغان سۇنى ئۇنىڭ
9) ئىچىدىكى يېمەكلىكلەر بىلەن بىللە ئېرىققا
10) تۆكسۇن. يۇيۇنۇپ بولغاندىن كېيىن يېڭى پاكىز
11) كىيىم كىيىپ مانتالدىن چىقىپ بىر پاكىز
12) ئۆي ئىچىگە كىرىپ ئۇلۇغ مېھرىبانلىق كۆڭۈل
13) تۇرغۇزۇپ يامانلىقتىن ۋاز كېچىپ ياخشىلىققا
14) ئۆتۈشتەك توغرا، راستچىل، سۆزۈك كۆڭۈلگە
15) كەلسۇن. ئاندىن ئۇ ئېسىللارنىڭ
16) بەخت ـ تەلىيى ئاشىدۇ. يەنە قايسىبىر
17) كىشى ئۇزاق ئاغرىپ داۋالاپمۇ
18) ساقايمىغان بولسا، بۇ نوم ـ ئەردىنىنى
19) ئوقۇتۇپ، يۇقىرىقىدەك يۇيۇنۇش قائىدىلىرى بىلەن
20) يۇيۇنسۇن، پاكىزلانسۇن، ئاغرىقى ساقىيىدۇ،
21) بالايىئاپەت تارقاپ كېتىدۇ.
22) ئاندىن كېيىن بۇ ئەتئۆزنى مۇھاپىزەت قىلىش
دارنىسىنى
23) ئەتئۆزگە يىگىرمە توققۇز قېتىم
24) ئوقۇسۇن، بۇنىڭ دارنىسى مۇنداق:

VII. 11a (yitinch bir ygrmi)

يەتتىنچى (تۆپلەم) ئون بىرىنچى (ياپراق) ئا

479. 1) tadinta sami wisami swaxa sagrti
2) wigrti swaxa. wigrati wati swaxa
3) sagara sambuddaya swaxa. saganda
4) mataya swaxa nilakantaya swaxa
5) aparachita wiryaya swaxa. ximawanti
6) sanbuddaya swaxa
7) animirawakrintaya swaxa namo
8) sarswati diwiniya swaxa mxa
9) diwiniya swaxa sidyantu mi
10) mantirapati swaxa tiridu......
11) ta braxmanu maninda swaxa.
12) ol ödün saraswati tngri qïzï
13) munchulayu suwqa kirgülük törüsi
14) drni birlä tükäl ötünti. (tngri)
15) tngrisi burxan adaqïnta yinchürü
16) töbün yükünü täginip yana inchip

479. 1) تادىنتا سامى ۋىسامى سۋاھا ساگرتى
2) ۋىگرتى سۋاخا ۋىگىرتى ۋاتى سۋاھا
3) ساگارا سامبۇددايا سۋاھا ساگاندا
4) ماتايا سۋاخا نىلاكانتايا سۋاھا
5) ئاپاراچىتا ۋىريايا سۋاھا ھىماۋانتى
6) سانبۇددايا سۋاھا
7) ئانىمىراۋاكرىنتايا سۋاھا نامو
8) سارسۋاتى دىۋىنىيا سۋاھا ماھا
9) دىۋىنىيا سۋاخا سىديانتۇ مى
10) مانتىراپاتى سۋاھا تىرىدۇ...
11) تا براخمانۇ مانىندا سۋاھا.
12) بۇ چاغدا ساراسۋاتى تەڭرى قىزى
13) سۇغا چۈشۈش قائىدىلىرىنى ئۇنىڭ
14) دارنىسى بىلەن تۈگەل دەپ بەردى. تەڭرىلەر
15) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ ئايىغىغا باش ئۇرۇپ
16) تۆۋەن يۈكۈنۈپ يەنە مۇنداق دەپ

17) ötünti: atï kötrülmish ayaqqa
18) tägimlig tngrim, birük kim qayu
19) toyïn samanach upasi upasanch tört
20) türlüg tirin quwraq bu qopta kötrülmish
21) nom iliki atlgh nom ärdinig qayu qayu
22) balïqta ulushta känttä soqaqta
23) taghda arïqta wixarta sangramta

(17 ئۆتۈندى: نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە
(18 سازاۋەر تەڭرىم، مۇبادا قايسىبىر
(19 توين، شا ئۇپاسى، ئۇپاسانچتىن ئىبارەت
(20 بۇ تۆت تۇرلۇك توپ ـ جامائەت بۇ ھەممىدىن ئۈستۈن
(21 تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم ئەردىنىنى قايسى
(22 شەھەردە، دۆلەتتە، كەنتتە، مەھەللىدە،
(23 تاغدا، ئۆستەڭدە، ۋىھاردا[222]، ساڭرامدا[223]

VII. 11b

ب

480. 1) oqïsarlar sözläsärlär yadsarlar,
2) mn ötrü kntü özüm tirinim quwraq-
3) ïm birlä tngridäm oyun bädiz qïlu

4) ol ol orunlarta barïp ol tüzün-
5) lär oghlïn tüzünlär qïzïn köyu közätü
6) täginip qltï öngrä ötünü
7) täginmish ada tudalarïn barchanï
8) taqaru kitärü tägingäymn. artuqragh
9) taqï sansartïn ozghugha qutrulghugha
10) sintürü tawratu tägingäymn tngrim
11) tip ötünti.
12) anta ötrü tükäl bilgä tngri
13) tngrisi burxan saraswati tngri qïz-
14) (nïng) bu ötüklärin äshitü yrlïqap
15) ...... ayu inchä tip yrlïqadï:
16) ...... sa tüzün tngri qïzïya,
17) kü ...... kinki uqatmïsh bish chöbik

18) kälyük bulghanyuq öddäki quti
19) buyanï azumïz irinch yrlïgh tïnlgh-
20) larqa ärtingü krgäklig ötük
21) ötüntüng. anïn sn tüzün tngri
22) qïzïya qayu köni kirtü süzüg
23) kirtgünch köngülüng üzä qamagh
24) tïnlghlarqa ädgülügin bu ötüküng

480 .1) ئوقۇسا، سۆزلىسە، تارقاتسا،
(2 مەن شەخسەن ئۆزۈمنىڭ توپ ـ جامائەتىم
(3 بىلەن بىرلىكتە تەڭرىلەرگە خاس ئويۇن پەردىزنى
قىلىپ
(4 ئۇ ئورۇنلارغا بېرىپ، ئۇ ئېسىللار
(5 ئوغلى، ئېسىللار قىزىنى ئاياپ ـ ئاۋايلاپ كۆزىتىپ
(6 يۇقىرىدا ئېيتىلغان بارلىق
(7 بالايىئاپەتلەرنىڭ ھەممىسىنى
(8 تارقىتىۋېتىمەن، يوقىتىۋېتىمەن. يەنىمۇ
(9 ئىلگىرىلەپ سانساردىن قۇتۇلدۇرۇشقا،
(10 تارتىپ چىقىشقا تېزلىكتە ھەرىكەت
(11 قىلىمەن، تەڭرىم دېدى.
(12 شۇندىن كېيىن ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
(13 تەڭرىسى بۇرخان ساراسۋاتى تەڭرى قىزىنىڭ
(14 بۇ ئۆتۈنۈشلىرىنى ئاڭلاپ
(15 ......مۇنداق دېدى:
(16 سا ...... ئېسىل تەڭرى قىزى،
(17 كۈ .... كېيىن تېزلەشكەن بەش تۇرلۇك
مەينەتـ
(18 چىلىك بىلەن بۇلغانغان بۇ زاماندىكى بەخت ـ
(19 قۇتى ئازلىغان بەخت ـ تەلەيسىز جانلىقـ
(20 لارغا ناھايىتى كېرەكلىك تىلەك
(21 ئۆتۈندۇڭ. شۇڭا ئېسىل تەڭرى
(22 قىزى، سەن قايسى توغرا، سادىق، سۇزۇك،
(23 ھەقىقىي كۆڭۈللۈك بىلەن بارلىق
(24 جانلىقلارغا ياخشىلىق كەلتۈرىدىغان بۇ
ئۆتۈنۈشنى

VII. 12a (yitinch iki ygrmi)

481. 1) ötüntüng ärsär, ol köni kirtü söz-
2) üg kirtgünch köngülüngin yügärü qïlïp
3) ürük uzatï bu nom ärdinig köz-
4) ätü ärgil. kim bu nom ärdini yitlinmädin
5) yoqatmadïn kingürü yadïlïp tïnlghlarqa
6) ulugh asïgh tusu bulsun tip yrlïqadï.
7) ötrü saraswati tngri qïzï tngri
8) tngrisi burxannïng bu yrlïqïn äshitip
9) ikiläyü tngri tngrisi burxan adaq-
10) ïnta yinchürü töbün yükünüp öz orun-
11) ïnta oluru täginti. anta ötrü
12) ol quwraq arasïnta ärikmä kundini
13) atlgh braman tngri tngrisi burxan-
14) nïng küü kälig ädrämlig küchi üzä
15) yititmäkingä ol saraswati atlgh tngri
16) qïzïn ögä shlok taqshutïn inchä
17) tip tidi: titig yruq
18) ädrämlig saraswati tngri
19) qïzïya, kishili tngrili quwraq-
20) nïng ayaqïn alghalï tägimlig siz,
21) yirtinchüdä yadïlmïsh chawïqmïsh ulugh
22) atïngïz ol. alqu tïnlghlar kösüshin
23) qanturghalï udachï sïz. sumir taghda

يەتتىنچى (تۆپلەم) ئون ئىككىنچى (ياپراق) ئا

481.1) ئۆتۈنگەن بولساڭ، شۇ توغرا، سادىق، سۆ-
2) زۈڭ، ھەقىقىي كۆڭۈللۈكنى تىخىمۇ يېتىشتۈرۈپ
3) دائىم بۇ نوم-ئەردىنىنى مۇھاپىزەت
4) قىلغىن. ھەر كىم بۇ نوم-ئەردىنىنى يىتتۈرمەي
5) يوقاتماي، ئۇنى كەڭرى تارقىتىپ، جانلىقلارغا
6) چوڭ پايدا-مەنپەئەت يەتكۈزسۇن.
7) ئۇندىن كېيىن ساراسۋاتى تەڭرى قىزى تەڭرىلەر
8) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ بۇ يارلىقىنى ئاڭلاپ،
9) قايتىدىن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئايىغىغا
10) باش ئۇرۇپ، يۈكۈنۈپ ئۆز ئورنىدا
11) ئولتۇردى. ئاندىن كېيىن
12) ئۇ جامائەت ئىچىدە ئولتۇرغان كۇندىنى
13) ئاتلىق بىراھمان تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
14) سۈر-ھەيۋىسى، كۈچ-قۇدرىتى
15) بىلەن ئۇ ساراسۋاتى ئاتلىق تەڭرى
16) قىزىغا مەدھىيە-ماختاش ئوقۇپ
17) مۇنداق دېدى: ئەقىللىق، يۈرەكلىك
18) ئەخلاقلىق ساراسۋاتى تەڭرى
19) قىزى، سىز ئىنسان ۋە تەڭرىلەر جامائىتىنىڭ
20) ھۆرمىتىگە ئېرىشىشكە مۇناسىپ، سىزنىڭ
21) ئۇلۇغ نامىڭىز دۇنياغا تارىلىشقا
22) مۇناسىپ. سىز بارلىق جانلىقلارنىڭ ئارزۇسىنى
23) قاندۇرۇشقا قادىرسىز. سۇمىر تېغىغا

VII. 12b

482. 1) tayanïp yig orunta turursiz.
2) ösir otin itiglig äw ichintä
3) ärürsiz. yumshaq otïn tügüglüg ton-
4) unguz ol kädgülük. bir adaqïn yïghïq-
5) lïgh orununguz ol turghuluq. qamagh
6) tngrilär quwraqï yumqïn kälir
7) yïghïlïp, alqughun barcha bir köngülin
8) ögä ötünü täginürlär kösüshüm
9) ol bilgä biliklig saw ärkliki
10) tngriya, soqanchïgh tatïqlïgh saw-
11) ïngïzni bushï biring qamaghqa

ب

482.1) تايىنىپ ياخشى ئورۇندا تۇرىسىز
2) ئوت-چۆپتىن ياسالغان ئۆي ئىچىدە
3) تۇرىسىز، يۇمشاق ئوت-چۆپلەردىن
4) كىيىم توقۇپ كىيىسىز، بىر قەدەمچە
5) ئورۇندا تۇرىسىز. بارلىق
6) تەڭرىلەر جامائىتىنىڭ ھەممىسى يىغىلىپ
7) كېلىپ ھەممىسى بىر كۆڭۈلدە
8) ئارزۇيىمىز شۇكى، ئەقىل-بىلىملىك
9) سۆز ئىگىسى تەڭرىم، بىز ھەممىمىزگە
10) ئىنتايىن چىرايلىق ۋە تېتىملىق
11) سۆزىڭىزنى سەدىقە قىلىپ بېرىڭ

12) tip tidi.
13) ol saraswati tngri qïzï ötrü ol
14) kundini bramannïng ötükingä anga
15) inchä tip drni sözlädi:
16) tadinta muri chiri inchi anchuwati
17) xingguli mingguli minggulawati ranggusti
18) samati wisamawati agri makri
19) taxiwi tanachawanti chiri chiri miri
20) mantaddi marichi paya payrawi loka
21) chisti loka siristi loka prawi
22) sidda warti bilbamuki suchi suchi
23) chari aprati xari aprati xatabuddi
24) namuchi namuchi mxadiwi karti

VII. 13a (yitinch üch ygrmi)

483. 1) kran dram namas karana mama sukasay-
2) a buddir aprati bunta sata payatu
3) chixinmi wisuta watu sastara saloka
4) matar pitaka tiua tasu tadinta
5) mxaprabawi xili mili xili mili
6) wicharantu mama buddir nayan
7) namasia bakawadina sarin diyan karta
8) wi xirt mamati xili mili xili mili
9) atxayami mxadiwi budda satina
10) darma satina sangga satina intinan
11) satina waruna satina yuloka satina
12) yantira tisan satina yachatina ayaxayami
13) mandir tadinta xili mili xili mili
14) wicharantu mama xaddir namu bagawati
15) saraswati mxawidi sitrantu mantir-
16) a brta swaxa.
17) anta utrü saraswati tngri qïzï
18) bu drnigh sözläyü tükätip ol
19) kundini bramanqa inchä tip tidi:
20) ädgü ädgü bramana, qamagh tïnlghlar
21) oghlanï üchün tïlangurmaq tïl aghïz
22) bilgä bilik ädräm küü kälig qïlghalï
23) udung. ämti bu drni nomnïng
24) tutghuluq törüsin ayu biräyin tip.

12) دېدى.
13) ئۇ ساراسۋاتى تەڭرى قىزى ئاندىن كېيىن ئۇ
14) كۇندىنى بىراھماننىڭ تەلپىگە ئاساسەن ئۇنىڭغا
15) مۇنداق دەپ دارنى ئوقۇدى:
16) تادىنتا مۇرى چىرى ئىنچى ئانچۇۋاتى
17) ھىڭگۇلى مىڭگۇلى مىڭگۇلاۋاتى راڭگۇستى
18) ساماتى ۋىساماۋاتى ئاگرى ماكرى
19) تاھىۋى تاناچاۋانتى چىرى چىرى مىرى
20) مانتاددى ماچىرى پايا پايراۋى لوكا
21) چىستى لوكا سىرىستى لوكا پراۋى
22) سىددا ۋارتى بىمبامۇكى سۇچى سۇچى
23) چارى ئاپراتى ھارى ئاپراتى خاتابۇددى
24) نامۇچى نامۇچى ماھادىۋى كارتى

يەتتىنچى (تۇپلەم) ئون ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

483 .1) كران درام ناماس كارانا ماما سۇكاساي-
2) ئا بۇددىر ئاپراتى بۇنتا ساتا پاياتۇ
3) چىھىنمى ۋىسۇتا ۋاتا ساستارا سالوكا
4) ماتار پىتاكا تىئۇئا تاسۇ تادىنتا
5) سھاپراباۋى خىلى مىلى خىلى مىلى
6) ۋىچارانتۇ ماما بۇددىر نايان
7) ناماسىئا باكاۋادىنا سارىن دىيان كارتا
8) ۋى ھىرت ماماتى ھىلى مىلى خىلى مىلى
9) ئاتھايامى ماھادىۋى بۇددا ساتىنا
10) دارما ساتىنا ساڭگا ساتىنائىنتىنان
11) ساتىنا ۋارۇنا ساتىنا يۇلوكا ساتىنا
12) يانتىرا تىسان ساتىنا ياچاتىنا ئاياھايامى
13) ماندىر تادىنتا ھىلى مىلى ھىلى مىلى
14) ۋىچارانتۇ ماما بۇددىر نامۇ باگاۋاتى
15) ساراسۋاتى ماھادىۋى سىترانتۇ مانتىر-
16) ئا برتا سۋاھا.
17) ئاندىن كېيىن ساراسۋاتى تەڭرى قىزى
18) بۇ دارنىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئۇ
19) كۇندىنى بىراھمانغا مۇنداق دېدى:
20) ئەزگۈ، ياخشى، بىراھمان، سەن بارلىق جانلىقلار
21) ئوغلانلىرى ئۈچۈن سۆزلەشنىڭ، سۆزمەنلىكنىڭ
22) ئەقىل-بىلىم، ئەخلاق، سۇر-ھەيۋىنى ئاتا قىلىشقا
23) مۇيەسسەر بولدۇڭ. ئەمدى مەن بۇ دارنى-نومنى
24) ساقلاشنىڭ قائىدىلىرىنى ئېيتىپ بېرەي:

484. 1) anta ötrü shlok taqshutïn
2) inchä tip tidi:
3) ang öngrä sözläyü aghïzda
4) tutup bu drnïgh bïshïgh qïlïp uzikin
5) yangïlmadïn sözläsun. anta basa
6) ïnansun üch ärdini qutïnga tngri-
7) lärgä, yalwarïp kösätü bärgügä
8) udunsun yinchürü yükünsün
9) burxanqa nom ärdini qutïnga
10) bodistwlar ulatï pratyikabut-
11) lar arxantlarqa. anta basa
12) yükünsun äzrua xormuzda tngrilärkä
13) yirtinchü yir suw közätchi tört
14) mxaranch tngrilärkä, taqï ymä
15) bar ärsär, chaxshaptlïgh ädgülärkä.
16) ularqa ymä qop köngülin aghïr
17) ayaq qïlsunlar. ürük amïl
18) tikisiz qatïqtï sözläsün.
19) bu drnigh. burxan körki üskintä
20) tngri luular ödintä öz
21) ät'öznüng barïncha tapïgh udugh
22) qïlsunlar. alqu tïnlgh oghlanï
23) imärigmä qamaghqa turqursunlar
24) ädgü ögli yrlïqanchuchi köngül

VII. 14a (yitinch tört ygrmi)

485. 1) ularqa. tngri tngrisi burxan laksan-
2) ïn altun önglüg ät'özin
3) ögin köngülin sachmadïn yügärü
4) saqïnsun. üskintä ädgü tityük nom
5) ärdinig anchulayu oq saqïnsun. töz-
6) läringä yarashï dyanta ögrätintächi
7) ärtükin bölüklärin yürükin ädgüti
8) yinchürü saqïnsun. yoq qurugh tözingä
9) tayanïp artughraq aya bïshrunsun
10) tursunlar yaqïn üskintä tngri

484. 1) ئاندىن كېيىن (تۆۋەنكى) شېئىر-
2) بېيىتنى ئېيىتتى:
3) ئەڭ ئالدى بىلەن بۇ دارنى - نومنى
4) ئېغىزچە خەت سۆزلىرىنى چۈشۈرۈپ قويماي
5) پىششىق ئوقۇيالايدىغان بولۇش كېرەك. ئاندىن كېيىن
6) ئۈچ ئەردىنى قۇتىغا، تەڭرىلەرگە تايانسۇن،
7) تىلىكىنى بەجا كەلتۈرگۈچىلەرگە يالۋۇرۇپ ھۆرمەت
8) بىلدۈرسۇن، بۇرخانلارغا، نوم - ئەردىنى قۇتىغا
9) بودىساتۋالارغا شۇنداقلا
10) پراتيېكا بۇتلارغا، ئارخاتلارغا باش ئۇرۇپ
11) يۈكۈنسۇن. ئاندىن كېيىن
12) ئەۋلىيا، خورمۇزدا تەڭرىلەرگە،
13) زېمىندىكى يەر - سۇنى كۆزەتكۈچى تۆت
14) ماخاراج تەڭرىگە يەنە چاخشاپتلىق
15) ياخشىلارغا يۈكۈنسۇن.
16) ئۇلارنى يەنە تۇرلۇك كۆڭۈل بىلەن
17) ھۆرمەتلىسۇن، ئىززەتلىسۇن. دائىم تىنچ،
18) شاۋقۇنسىز (ئورۇندا) بۇ دارنىنى
19) قاتتىق ئوقۇسۇن. بۇت ھەيكىلى ئالدىدا،
20) تەڭرى ئەجدىھا ئالدىدا ئۆز
21) ئەتئۆزىنىڭ يار بېرىشىچە (ئۇلارغا) ئىززەت-
22) ھۆرمەت قىلسۇن: بارلىق جانلىق ئوغلانلىرىنىڭ
23) ئەتراپىغا يىغىلغان ھەممىيلەنگە ياخشى
24) نىيەتلىك، مېھرىبانلىق كۆڭۈل تۇرغۇزسۇن.

يەتتىنچى (تۇپلەم) ئون تۆتىنچى (ياپراق) ئا

485. 1) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ گۈزەل
2) ئالتۇن ئۆڭلۈك ئەتئۆزىنى (تېنىنى)،
3) ئەقىل - ھوشىنى چاچماستىن ئىزچىل
4) ئويلىسۇن. ياخشى ساقلانغان نوم -ئەردىنىنىڭ
5) ئالدىدا مۇشۇنداق ئويلىسۇن.
6) ئۇنىڭ ماھىيىتىگە يارىشا دىياندا (ئولتۇرۇپ)
7) ئۆگىنىدىغان بۆلەكلىرى، مەنىلىرىنى ياخشىلاپ
8) ئىخلاس بىلەن ئويلىسۇن. يوق - قۇرۇق
9) ماھىيىتىگە تايىنىپ تېخىمۇ ئۇنى ۋايىغا
10) يەتكۈزسۇن. تەڭرى بۇرخان ھەيكىلىنىڭ (ئالدىدا)

11) burxan körkining bir uchlugh qi̇li̇p köni
12) ögin täbrämädin ornatsun. anta
13) oq bulghay siziksiz dyan bilgä
14) bilik ikägüni. bulghay qopta drni
15) tigmä ädrämig. kirtüdin kälmish
16) altun aghi̇zi̇n nom nomlayu yrli̇qap
17) ätinkiri ädgü üninli tngri-
18) li kishilig yawalturti̇. tillig
19) laksani̇n ti̇ltaq iyin mungadi̇nchi̇ghi̇gh
20) körkitür, yitizi üzä tüz örtti
21) üch ming ulugh ming yirtinchüg
22) ätingkiri üninli i̇duq qutlugh tilin-
23) li qut qolunmaqi̇n bulyuq ol

11) بىر نىيەتتە بولۇپ توغرا ئەقىل - ھوشى بىلەن
12) تەۋرىمەستىن يېقىن ئولتۇرسۇن. شۇنداق
13) قىلغاندىلا، سىز چەكسىز ديان ۋە ئەقىل - بىلىم
14) ئىككىسىگە ئېرىشىسىز، ھەممىدىن (ئۇستۇن
تۇرىدىغان)
15) دارنى دېيىلگەن ئەردەمگە ئېرىشىسىز. ھەقىقىيلىقتىن
كەلگەن
16) ئالتۇن ئېغىز بىلەن نوملارنى شەرھلەپ،
17) ياڭراق، ياخشى ئۈنىڭىز بىلەن تەڭرىلەر بىلەن
18) ئىنسانلارنى تىنچلاندۇرىسىز، تىل
19) گۈزەللىكى سەۋەبىدىن ھەيران قالارلىق (ئىشلار)
20) كۆرۈلىدۇ. ئۇنىڭ ساداسى ئۇزۇنلۇقى، كەڭلىكى
21) ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ كېلىدىغان زېمىنغا تارقىلىدۇ.
22) ياڭراق ئۈن بىلەن مۇقەددەس قۇتلۇق تىل
23) ئارقىلىق قۇتقا ئېرىشكەن ئۇ

VII. 14b

ب

486. 1) burxan baqshimiz bularni kirtgünch
2) köngülin ozsunlar. qorqi̇nch siz-
3) ig qi̇lmadi̇n [yrli̇qadi̇ nom
lari̇gh], yangghu üntäg qurugh-
4) i̇n kök qali̇qtäg ilinchsiz
5) yapshi̇nmaqsi̇z tözlügin. tngri burxan
6) ning ol ünin til laksani̇-
7) ni̇ng i̇duqi̇n oyu saqi̇nu qolulap
8) pütürkäli qut qolsun. birük
9) körsärmn tapi̇nmi̇shi̇n saraswati
10) tngrigä, azu körsärmn titsi-
11) lärigh baqshi̇si iyin boshghunmi̇shi̇gh
12) birgäymn kizlänchü törüg boshghun-
13) qali̇ qi̇lghali̇. ayayu aghi̇rlayur köngül
14) iyin ishin barcha bütürgäymn.
15) qayu kishi kösäsär qamaghda yig
16) üstünki biligig, bir uchlugh köngül-
17) in süzülüp tutmi̇sh krgäk buu
18) törüg. quti̇ buyani̇ ashi̇lghay
19) bilgä biligi östälgäy. ötquraq

486 .1) بۇرخان ئۇستازىمىز بۇلارنى سادىق
2) كۆڭۈل بىلەن جارى قىلدۇرسۇن. قورقماستىن
3) شۇبھىلەنمەي نوملارنىڭ يانغان ئەكس سادادەك
قۇرۇق ئىكەنلىكىنى،
4) كۆك ئاسماندا ئىلىنمايدىغان،
5) يېپىشمايدىغان ماھىيەتتە ئىكەنلىكىنى سۆزلەش كېرەك.
6) تەڭرى بۇرخاننىڭ ئۇ ئۈنىنىڭ، تىلىنىڭ گۈزەللىكىنىڭ
7) مۇقەددەس ئىكەنلىكىنى ئويلاپ، ئۇنىڭغا ئېرىشىشكە،
8) ئۇنى پۈتتۈرۈشكە نېسىپ بولسۇن. ئەگەر مەن
9) كىمنىڭدۇر ساراسۋاتى تەڭرىگە ئېتقاد - ئېھتىرام قىلىد-
10) ۋاتقانلىقىنى كۆرسەم، ياكى شاگىرتلارنىڭ
11) ئۇستازلىرىغا ئەگىشىپ ئۆگىنىۋاتقانلىقىنى كۆرسەم،
12) مەخپىي قائىدىلەرنى ئۇلارنىڭ ئۆگىنىشى ئۈچۈن
ئېيتىپ
13) بېرىمەن، ھۆرمەتلەش كۆڭلى بىلەن ئۇلارنىڭ
14) بارلىق ئىشلىرىنى پۈتتۈرۈپ بېرىمەن.
15) قايسىبىر كىشى ھەممىدىن ئۈستۈن ۋە
16) ياخشى بىلىمگە ئېرىشىشنى تىلىسە، بىر نىيەتكە
17) كېلىپ بۇ قائىدىنى ئەستە تۇتۇشى
18) كېرەك. شۇنداق قىلغاندا، ئۇنىڭ قۇت - بۇيانى
19) ئاشىدۇ، ئەقىل - بىلىمى كۆپىيىدۇ، ئىشلىرى

20) bütkäy bu ishi, sizik köngül tutmasun.
21) birük kösäsär äd tawar öküsh
22) bolghay tapïncha, birük yana kösäsär
23) at küü ymä bütkäy köngülchä, otquraq
24) bütkäy bu ishi, ikirächgü köngül krgäksiz.

20) چوقۇم پۈتىدۇ. بۇنىڭغا گۇمانلىنىشقا
21) بولمايدۇ. مۇبادا مال - دۇنيايىم، خاھىشىم بويىچە
22) كۆپ بولسا دەپ ئارزۇ قىلغۇچىلار بولسا، مۇبادا يەنە
23) نام - ئابرۇيۇم كۆڭلۈمدىكىدەك يۇقىرى بولسا دەپ تىلىگۈچىلەر
24) بولسا، بۇ تىلەكلىرى چوقۇم ۋۇجۇدقا چىقىدۇ، بۇنىڭدىن گۇمانلىنىشقا بولمايدۇ.

VII. 15a (yitinch bish ygrmi)

487. 1) muntada ulatï ülgüsüz sansïz
2) ädgü ärdäm(i) iyin kälgäy ularnïng
3) köngültäki kösüshchä. birük usar
4) munilayu bu törüchä yorïghalï otquraq
5) bütkäy bu ishi. ikirächgü köngül turmas-
6) un. aghlaq arïgh orunta yangï
7) arïgh ton tonanïp mantal qïlsun
8) uzqïa ulughï kichiki tapïncha
9) tört burnachta tolu suwin arïgh ädgü
10) tatïqlïgh tütsükin chächäkin
11) tapïnsun öd qolu iyin. anchulayu oq
12) assun tütsüküg äsringü pra kushatri-
13) lar ichintä sachïp türtüp yïd yïpar
14) barchasin uz qïlsunlar tapïnsun-
15) lar burxanqa antada basa manga.
16) ymä mini körgäli kösäsär, ötrü
17) qanghay kösüshi. üch yiti kün
18) ärtkinchä öngräki drnigh sözläs-
19) ün titrü körüp körkümin saraswati
20) üskintä. birük ular körmäsär, kirtü
21) mäning ät'özimin ikiläyü yana
22) qatïghlansun ikinti kün ärtkinchä.
23) ang kinki tünün anchulayu oq
24) umasarlar körgäli, taqï yigräk

يەتتىنچى (تۇپلەم) ئون بەشىنچى (ياپراق) ئا

487. 1) بۇنىڭغا ئەگىشىپ سان ساناقسىز
2) ياخشى پەزىلەتكە ئاساسەن ئۇلارنىڭ
3) كۆڭلىدىكى ئارزۇسى ئىشقا ئاشىدۇ. مۇبادا
4) بۇ قائىدە بويىچە ئىش تۇتسا، چوقۇم
5) بۇ ئىشلىرى ۋۇجۇدقا چىقىدۇ. بۇنىڭدىن
6) گۇمانلىنىشقا بولمايدۇ. خالىي، پاكىز ئورۇندا، يېڭى
7) پاكىز كىيىم كىيىپ مانتال قىلسۇن.
8) چىرايلىق چوڭ ۋە كىچىك تۆت ئىۋرىققا
9) تولدۇرۇپ سۇ ۋە پاكىز، ياخشى
10) نېمەتلەرنى قاچىلاپ، پۇراقلىق گۈل - چېچەكلەر بىلەن
11) ۋاقتى - سائىتىدە ئىززەت - ئىھتىرام قىلسۇن. شۇندىن
12) كېيىنلا ئىسرىقلارنى رەڭمۇ رەڭ تۇغ - ئەلەمگە
13) چېچىپ سۈرتۈپ، ھىد - ئىپارلار بىلەن
14) بېزەپ بۇرخانلارغا، ئاندىن كېيىن ماڭا
15) ئىززەت - ئىھتىرام قىلسۇن.
16) يەنە مېنى كۆرۈش ئارزۇسى بولسا، بۇ
17) ئارزۇسىغىمۇ قانىدۇ. ئۈچ كۈندىن يەتتە
18) كۈنگىچە يۇقىرىقى دارىنىنى مەنكى
19) ساراسۋاتىنىڭ ھەيكىلىم ئالدىدا
20) دىققەت بىلەن ئولتۇرۇپ ئوقۇسۇن. ئەگەر كۆرەلمىسە،
21) ھەقىقىي تۇردە مېنىڭ ئەتئۆزۈمۈمگە قايتىدىن
22) يەنە ئىككى كۈن ئۆتكۈچە تىرىشچانلىق كۆرسەتسۇن.
23) ئەڭ كېيىنكى كۈنى كېچىسىمۇ كۆرۈشكە
24) مۇيەسسەر بولالمىسا، تېخىمۇ ياخشىراق

488. 1) arïgh silig yir orunugh tiläsun.
2) qltï namcha bädizätsun mäning ät'öz-
3) üm itigin. tapïnduqta sözlädüktä
4) köngülintä idi qodmasun, tünlä
5) küntüz qïlmasun alpïrqanmaq irinmäk
6) özgä adïnaghugha asïghlïgh
7) alqïnchsïz ulugh kösüştä bulmïşin, tüsh-
8) nüng ädgüsin adïnlarqa äwirsun.
9) ötrü kösämish kösushi barcha
10) qanghay bütkäy. anchata qanmas ärsär
11) kösushi, üch ay tüni qatïghlansun,
12) altï ay tüni toquz ay bir yïl-
13) qa tägi äwrinüksüzin aghïnchsïzïn qatïgh
14) chin köngülin kösäyü yalbaru qatïghlans-
15) un. adïnlar köngülin bilmäkig
16) tngridäm köz birlä täng bulghay
17) tip tidi.
18) ol ödün kundini braman bu shlok-
19) üg äshitip ögirip säwinip mungadïp
20) ötrü ol qamagh ulugh tirin quwraqqa
21) inchi tip tidi: sizlär qamagh tirin
22) quwraq äshitinglär, ämti mn ikiläyü
23) yirtinchülüg kirtügä tayanïp
24) tïlangurmaq ärkligi saraswati atlgh

488. 1) پاكىز، گۈزەل يەر ـ ئورۇننى تىلىسۇن
2) نومدىكىسى بويىچە مېنىڭ ئەتئۆزۈمۈمنى،
3) سۈرتىمنى سىزسۇن، ئېھتىرام بىلدۈرگەندە، (دارنىنى)
4) ئوقۇغاندا كۆڭلىدە زادى ھېچنېمە قالدۇرمىسۇن.
5) كېچە ـ كۈندۈز بوشاڭلىق ۋە ھورۇنلۇق قىلمىسۇن.
6) ئۆزگە ۋە باشقىلارغا پايدىلىق
7) چەكسىز ئۇلۇغ ئۈمىدتە بولغانلىقىنى، نە ـ
8) تىجىسىنىڭ ياخشىلىقىنى باشقىلارغا تەقدىم قىلسۇن
9) ئاندىن كېيىن كۈتكەن ئۈمىدىنىڭ ھەممىسى
10) پۈتىدۇ، ئارزۇسىغا قانىدۇ. شۇنداقتىمۇ ئارزۇسىغا
11) يەتسە، ئۈچ ئايغىچە تىرىشچانلىق كۆرسەتسۇن،
12) ئالتە ئايغىچە، توققۇز ئايغىچە، بىر يىل ـ
13) غىچە بوشاشماي، ئىككىلەنمەي قەتئىي
14) چىن كۆڭۈل بىلەن تىلەپ ـ يالۋۇرۇپ تىرىشچانلىق
15) كۆرسەتسۇن. باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى بىلىشتەك
16) تەڭرىگە خاس كۆزىگە
17) ئېرىشىدۇ.
18) بۇ چاغدا كۈندىنى بىراھمان بۇ قەسىدىنى
19) ئاڭلاپ شادلىنىپ ـ سۆيۈنۈپ، ئەجەبلىنىپ،
20) ئاندىن ئۇ بارلىق ئۇلۇغ توپ ـ جامائەتكە
21) مۇنداق دېدى: سىزلەر ـ بارلىق توپ ـ
22) جامائەت ئاڭلاڭلاركى، ئەمدى مەن قايتىدىن
23) دۇنياۋى سادىقلىققا تايىنىپ
24) سۆز ـ نۇتۇق ئىگىسى ساراسۋاتى ئاتلىق

VII. 16a (yitinch altï ygrmi)

489. 1) tngri qïzïn ögäyin anïng ädgüsin
2) tip. anta ötrü inchä tip
3) shlok sözlädii
4) aghïr ayamaqïn yükünürmn narayan
5) tngri qïzïnga yirtinchü yir suw
6) ichintä ulugh ärksinmäkkä
7) tägmishkä. ämti mn ögä küyläyü
8) täginürmn ol ayaqqa tägimligig
9) qltï öngräki ulugh arzilar
10) körkitü sözläyü birtilär qatïghlanmaq-

يەتتىنچى (تۆپلەم) ئون ئالتىنچى (ياپراق) ئا

489. 1) تەڭرى قىزنىڭ ياخشىلىقلىرىنى مەد ـ
2) ھىيىلەي. ئاندىن كېيىن مۇنداق دەپ
3) مەدھىيە ئوقۇدى:
4) قاتتىق ھۆرمەت بىلەن نارايان تەڭرى
5) قىزىغا باش ئۇرۇمەنكى، ئۇ بۇ دۇنيادىكى
6) يەر ـ زېمىندا ئەركىنلىككە ئېرىشسۇن.
7) ئەمدى مەن ئۇ ھۆرمەتكە سازاۋەرنى
8) مەدھىيىلەيمەن ۋە كۈيلەيمەن.
9) خۇددى ئىلگىرىكى ئۇلۇغ ئەۋلىيالار كۆرستىپ
10) ئېيتىپ بەرگىنىدەك، سىز تولۇق تىرىشچانلىق كۆر ـ

11) qa tükällig inchgü äsängü köngüllüg
12) siz, uwut uyat üzä chawïqmïsh
13) atlïgh küülüg bilgäsiz ögi ärürsiz.
14) toghurtachï bu yirtinchü yir suwnung
15) kädlänmäklig qïnïghïn ulugh qatïghlanmaq-
16) ta yorïyursiz, ulugh chärik ichintä

17) ürük ozatï utmaqïn yawalmaqïn
18) ashïlmïsh yawash särimlig köngül-
19) lügsiz. blgürtmä ät'özin boltunguz
20) ärklig qannïng äkäsi. ürük ozatï
21) kätärsiz kök önglüg pintatu ton
22) körklüg körksüz körküngüz alqu tükäl
23) bar ärür. közüngüz üzä uyursiz
24) körtächilärig qotqïttachï. ülgüsüz

(11 سەتكەن، تىنچ ـ خاتىرجەم كۆڭۈللۈكسىز،
(12 ئۇيات ـ نومۇسلۇق، نام ـ شۆھرەتلىك،
(13 دانىشمەن بىلىملىكسىز. سىز بۇ
(14 دۇنياغا ئىقتىدارلىق بولۇپ تۇ ـ
(15 غۇلغانسىز، يۈرەكلىك بىلەن زور تىرىشچانلىق
(16 كۆرسەتمەكتىسىز، سىز ئۇلۇغ قوشۇنلار
ئۇچرىشىشىدا
(17 ھەر دائىم غالىبسىز، قۇدرەتلىكسىز،
(18 شۇنداقلا مېھرىبان ۋە سەبرچان كۆڭۈل ـ
(19 لۈكسىز. بەلگۈرتمە ئەتئۆزىڭىز بىلەن
(20 قۇدرەتلىك خانىنىڭ ھەدىسى بولدۇڭىز. سىز ھەر
(21 دائىم كۆك رەڭلىك، يىرىك پاختا يىپتىن توقۇلغان
(22 تون كىيىسىز، كۆرۈملۈك، كۆرۈمسىز چىرايىغا
(23 تۆگەل ـ تولۇقسىز كۆزىڭىز بىلەن سىزگە
(24 قارىغۇچىلارنى قورقۇتۇشقا قادىرسىز. ھېسابسىز ـ

VII. 16b

ب

490. 1) sansïz utmaqïn yirtinchüdä artmïsh-
2) siz. kirtün ïnanmïsh kishilärig tirä
3) yïgha alïrsïz. birär öddä turur-
4) siz tikim idiz sängirtä ymä
5) ärürsiz önkürlärtä ögüzdä arada
6) ymä turursiz sögütlärtä arïghda.
7) öküsh ödün tayanïp bu orun-
8) larta turursiz. qltï taghda arïghda
9) kishi ärmäslär quwraqï ymä uzatï
10) tapïnurlar tngri qïzï sizingä.
11) yuy qush yungï uchruqlugh qorqïnchïgh
12) ulugh tughunguz ol alqu ödlärtä
13) üzüksüz yirtinchü yir suwugh közätür-
14) siz. arslanlï barslï börili
15) uzatï qawshatu turursiz. at qoyn
16) taghïqu ulatïlar ymä sizingä tayanur-
17) lar. silkmish ulugh changïngïzdïn
18) ünmish ünnüng tikisin yund
19) taghdaqï quwraqïngïz barcha äshitür
20) yangghusïn. dirzul tutmïsh ilikingiz
21) tägirmi toqïrlïgh bashïngïz ol, uzatï

(1 .490 سانسىز غەلىبە بىلەن يەر ـ زېمىندا ھەرىكەت ـ
(2 لىنىسىز. سەمىمىي، سادىق كىشىلەرنى يىغىپ
(3 توپلايسىز. بەزىدە تىك ۋە ئېگىز تاغ
(4 چوققىلىرىدا تۇرىسىز، بەزىدە ئۆڭكۈرلەردە،
(5 دەريا ـ ئۆستەڭ بويلىرىدا تۇرىسىز.
(6 يەنە بەزىدە دەرەخلىكلەردە، ئورمانلىقلاردا تۇرىسىز.
(7 كۆپ ھاللاردا ئەنە شۇنداق ئورۇنلاردا
(8 ياشايسىز. مۇبادا تاغ ـ ئورمانلىقلاردا
(9 ياۋايى ھايۋانلار توپى بولسا، ئۇلارمۇ سىز
(10 تەڭرى قىزىنى داۋاملىق ئاسرايدۇ ۋە كۈتىدۇ.
(11 توز قۇش پېيى ئۇچىدىغان، قورقۇنچلۇق
(12 ئۇلۇغ تۇغىڭىز بولىدۇ، سىز ھەممە ۋاقىتتا
(13 دائىم يەر ـ زېمىننى كۆزىتىپ تۇرىسىز.
(14 ئارسلان، بارس، بۆرە قاتار ـ
(15 لىقلارنى دائىرىلەپ تۇرىسىز. ئات، قوي،
(16 توخۇ قاتارلىقلارمۇ يەنە سىزگە تايى ـ
(17 نىدۇ. چوڭ قوڭغۇرىقىڭىزنى چالغاندا
(18 چىققان ئاۋازنىڭ شاۋقۇن ـ ساداسىنى يۇنت
(19 تېغىدىكى جامائەتلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى
(20 ئاڭلايدۇ. قولىڭىزدا دىرزۇل، بېشىڭىزدا
(21 دۈگىلەك تاج بار، سىز ھەر دائىم

22) tutarsiz ikidin künli aylï
23) uchruqugh. qara aynïng toquz yangï-
24) sï bir ygrmisi ymä birgärü bolar

VII. 17a (yitinch yiti ygrmi)

491. 1) iki qutlugh tapïnghuluq kününgiz ol.
2) birär ymä körkitip wasu atlgh qïz
3) körkin süngüshtächilärig körsärsiz,
4) könglüngüz ozatï irinchkäyür. körü
5) qolulayu saqïnsar, alqu tïnlghlar
6) arasïnta qopta kötrülmish ärür-
7) siz. yoq arttachï siznidä yïlayu.
8) blgürtüp nandi atlgh udachï qïzï
9) körkin üzä tngri birlä süngüshüp
10) ürük ozatï utarsiz, udachï ärür-
11) siz ür ödün yirtinchüdä turghalï
12) yana ymä qïlursiz yawïz qadïr qïlïq-
13) ïgh ulugh äzrua körkitmish tört
14) türlüg yig sastirïgh yilwi
15) blgürtmä arwïshïgh qalïsïz barcha-
16) ni bilmishsiz, tngridäm ärzilar
17) arasïnta ärksinmäkkä tägmishsiz.
18) udunguz qïlghalï uruq tarïq yaghïz
19) yirig, ymä birgärü qamagh tngri
20) qïzlarï ödün ödün yïghïlurlar
21) inchä qltï taluy ögüz chïshïqïnga
22) o(ynart)äg. alqu luular arasïnta
23) yäklär quwraqïnta ymä anchulayu oq
24) qamaghda bashtïng bolmïshïgh

VII. 17b

492. 1) yawalturghalï uyursiz. alqu qïzlar
2) arasïnta arïgh yorïghïngiz yig
3) ärür. tashqaru ünmish sawïngïz yirtinchü-
4) nüng iyäsitäg ärkliglär-
5) ning arasïnta linxua chächäktäg

22) كۆن بىلەن ئايدىن ئىبارەت ئىككى تۇغنى
23) تۇتۇپ تۇرىسىز. قارا ئاينىڭ توققۇزى
24) ۋە ئون بىرى سىز ئۈچۈن

يەتىنچى (تۆپلەم) ئون يەتىنچى (ياپراق) ئا

491. 1) ئىككى قۇتلۇق ئېتقاد - ئېھتىرام كۈنى ھېسابلىنىدۇ.
2) بەزىدە ۋاسۇ ئاتلىق قىز قىياپىتىگە كىرىپ،
3) سوقۇشقۇچىلارنى كۆرسىڭىز، كۆڭلىڭىزدە
4) ئۇلارغا ئۇزاققىچە ئىچ ئاغرىتىسىز. ئۇلارنى كۆرۈش ۋە
5) مۇلاھىزە قىلىشتا، بارلىق جانلىقلاردىن
6) ئېشىپ چۈشىسىزكى، سىزنى بېسىپ
چۈشىدىغانلار يوقتۇر.
7) ناندى[24] ئاتلىق كالا باققۇچى قىز قىياپىتىگە
8) كىرىپ، تەڭرى بىلەن سوقۇشسىڭىز،
9) ھەر دائىم ئۇتۇپ چىقىسىز،
10) ئۇزاققىچە يەر - زېمىندە تۇرۇشقا قادىرسىز.
11) يەنە ياۋۇز، ۋەھشىي قىلىقلارنى قىلىش،
12) ئۇلۇغ ئەۋلىيا كۆرسەتكەن تۆت
13) تۈرلۈك ياخشى شاسترنى[25] سېھرىي كۈچ
14) بىلەن بارلىقا كەلتۈرۈش قاتارلىقلارنىڭ
15) ھەممىسىنى تولۇق بىلىسىز. تەڭرىدەك ئەۋ -
16) لىيالار ئارىسىدا كۈچ - قۇدرەتكە ئىگىسىز.
17) سىز قاراچىلان يەر ئۈچۈن ئۇرۇقنى ھازىرلاشقا قادىر
18) بولدىڭىز. يەنە بارلىق تەڭرىلەر قىزلىرى
19) تەرەپ - تەرەپتىن خۇددى دېڭىز - ئوكيان دولقۇنى
20) ئۆركەشلەپ كەلگىنىدەك يىغىلىدۇ.
21) بارلىق ئەجدىھا ئارىسىدا،
22) جىن - ئالۋاستىلار توپىدا، يەنە
23) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرۇپ،

ب

492. 1) ئۇلارنى تىنچلاندۇرالايسىز. سىزنىڭ پاكىز يۈرۈش -
2) تۇرۇشىڭىز بارلىق قىزلارنىڭكىدىن ياخشىدۇر.
3) سىز خۇددى يەر - زېمىن ئىگىسىدەك سۆزلەيسىز،
4) قۇدرىتىڭىزدىن نىلۇپەر
5) گۈلى ئارىسىدا ئولتۇرىسىز.

6) ärürsiz. ögüzlär kächiklär ichintä
7) kimi köbrükkä oqshayursiz.
8) yüüzüngüznüng turuqï tolun aygha-
9) oqshayur, bilgä bilikkä tükällig-
10) in ïnanghuluq orunsiz. tïlangurmaq
11) ädrämin sachïlïp tagh sangïrïtäg
12) ünyüksiz ötächilärkä bir yanglïgh
13) umugh ïnagh bolursiz. asuri-
14) lar arqasï tngrilär quwraqï ymä
15) birgärü yumqïn birtäg ögärlär
16) ädrämingizni. atayu angmïntïn
17) ming közlüg tngri qanï xormuzta
18) yïchanmaqlïgh aghïr köngülin
19) inchip sizni körünchläyür. nächä bar
20) ärsär, yalanguqnung alp bütürgülük
21) ish kötük ämsäksïzïn trkkäyä
22) bütürürsiz ishlärig. äshitmishig
23) tuttachïgh titig tïlangu qolmaqïn
24) yaghïz yirning yüüzintä qamaghda

VII. 18a (yitinch säkiz ygrmi)

493. 1) bashtïng. qïlursiz bu yirtinchü
2) yir suwda ontïn sïngar yir
3) orunta ulugh yula yruqïtäg
4) qoptïn sïngar yarutursiz.
5) angmïntïn yäk ichkäk qush
6) käyiklär quwraqïnïng
7) qamaghnïng barcha qanturursiz
8) köngültäki kösüshin. alqu qïz-
9) lar arasïnta tagh basghuqï-
10) täg ärürsiz söki arzilar
11) birlä bir yanglïgh mängün turursiz
12) yirtinchüdä. amranmaq köngültïn
13) kätyüksiz kichig tngri qïz-
14) larïtäg chïng utru sawlïghsïz
15) pratyapati tngritäg. qoptïn
16) körsär, yirtinchüdä adurmaqqa
17) tägmishlärig angmïntïn

6) دەريا – دېڭىز، ئېرىق – ئۆستەڭدە
7) كېمە ۋە كۆۋرۈككە ئوخشايسىز.
8) يۈز – چىرايىڭىز خۇددى تولۇن ئايغا
9) ئوخشايدۇ. ئەقىل – بىلىمگە تۈگەللىكىڭىز بىلەن
10) ئۈمىد – ئىشەنچە ئورنىغا ئوخشايسىز.
11) سىزنىڭ سۆز – نۇتۇق قابىلىيىتىڭىز تاغ
12) چوققىلىرىغا تارىلىپ، ئۈنسىز سايرىغۇچىلارغا
13) بىر خىل ھالدا ئۈمىد – ئىشەنچە بەخش ئېتىدۇ.
14) جىن – ئالۋاستىلار توپى، تەڭرىلەر جامائىتى
15) يەنە ھەممىسى بىردەك سىزنىڭ
16) پەزىلىتىڭىزنى مەدھىيىلەيدۇ.
17) ھەتتا مىڭ كۆزلۈك تەڭرى خانى خورمۇزتامۇ
18) ئېھتىياتچان، ئېغىر – بېسىق كۆڭلى بىلەن
19) سىزنى ماختاپ كۆز – كۆز قىلىدۇ.
20) ئىنسانلارنىڭ قانچىلىك تەستە پۈتىدىغان
21) ئىش – كۈشلىرى بولسا، سىز ئۇلارنى ھېچ جاپا
22) تارتماي تېزدىن پۈتتۈرۈپ بېرىسىز. سىز ئاڭلىغاننى
23) ئەستە تۇتۇشتا، سۆزمەنلىكتە
24) يەر – زېمىندىكى ھەممىنىڭ ئالدىدا

يەتتىنچى (تۈپلەم) ئون سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

493. 1) تۇرىسىز. سىز بۇ دۇنيادا، بۇ يەر – زېمىندا
2) ئون تەرەپتىكى ئورۇن – جايلارنى
3) خۇددى ئۇلۇغ، نۇرلۇق مەشئەلدەك
4) ھەممە تەرەپنى يورۇتىسىز.
5) سىز ئەزەلدىن جىن – ئالۋاستى، قۇشلار،
6) ھايۋانلار توپىنىڭ كۆڭلىدە قانداق
7) تىلەكلىرى بولسا، ئۇلارنىڭ تىلىكىنىڭ ھەممىسىنى
8) قاندۇرۇپ كېلىۋاتىسىز. سىز بارلىق قىزلار
9) ئارىسىدا خۇددى تاغ باسرۇقى (چوققا) دەك
10) ئىلگىرىكى پەرىشتىلەر
11) بىلەن ئوخشاش مەڭگۈ بۇ يەر – زېمىندە
12) تۇرىسىز. سىز خۇددى ياخشى كۆرۈش كۆڭلىدىن
13) ئايرىلمايدىغان كىچىك تەڭرى قىزىدەك
14) كەسكىن ۋە تۈز سۆزلۈكسىز، (بۇ جەھەتتە)
15) پراتياپاتى[226] تەڭرىدەكسىز. يەر – زېمىندا
16) پەرقلەرنى كۆرگەندە،
17) ھەتتا ئالتە قات

18) altï qat amranmaq oghush tngri
19) yirintä yalïnghuz siz tngri qïzï
20) aghlatï artuq kügülmissiz.
21) közünmäs idi tïnlghlar sizni-
22) dä yigätkäli udachï. süngüsh

18) ئامراق قوۋم تەڭرى
19) يەر - زېمىن ئىچىدە يالغۇز سىز تەڭرى قىزلا ئۇنى
20) تېخىمۇ ئوبدان چۈشىنىسىز.
21) سىزنى يېڭىدىغان جانلىقلارنى زادى
22) تېپىشقا بولمايدۇ. سوقۇش -

VII. 18b

ب

494. 1) chärik ichintä qorqïnchta turmïsh
2) tïnlghlarïgh azu ymä körsär-
3) siz ootlugh qarïmta tüshtächi-
4) larig, kächiklärtä alp yirtä
5) ilchi oghrï üzä adaqmïshlar-
6) ïgh ularnïng barcha uyur-
7) siz qorqïnchlarïn kitärgäli. azu
8) ymä bäkläsär iliklär bäglär
9) qïydï üzä, azu ymä tostuq-
10) ta yaghïlar adasï üzä
11) ölümkä, kimlär birük bir
12) köngülin umugh tutsar sizingä
13) qutrulurlar qorqïnchtïn ol ämgäk-
14) tïn siziksiz. ädgü yawïz kishi-
15) lärig birtäg barchanï közätür-
16) siz. yügärü turqarup yrlïqanchuchï
17) köngülüg ürük ürküt irinch-
18) käyürsiz. anï üchün mn
19) äzüm kirtü qatïgh chïn kirtü köngül-
20) in töpün yinchürü yukänüp
21) ïnanurmn sizingä tip tidi.
22) ol ödun ol kundini braman
23) ikiläyü yana ök drni ögdi

494 .1) ئۇرۇشتا قورقۇنۇشتا تۇرغان
2) جانلىقلارنى كۆرگەندە، ياكى
3) ئوتلۇق قېرىم - خەندەككە چۈشۈپ
4) كەتكەنلەرنى كۆرگەندە، كېچىكلەردە، خەتەرلىك جايدا
5) ئوغرى - قاراقچىلارنىڭ تەھدىتىگە ئۇچرىغانلارنى
6) كۆرگەندە، ئۇلارنىڭ بارلىق قورقۇنۇشلىرىنى
7) كەتكۈزۈشكە قادىرسىز. كىمكى
8) ئىلىكلەرنىڭ، بەگلەرنىڭ جازاسى بىلەن
9) جازالانسا، ياكى ياۋ-
10) ئاپىتىدىن دۈشمەنلەر
11) ئۆلۈمگە يۈزلەنگەن بولسا، ئەگەر ئۇ بىر
12) نىيەتتە سىزگە ئىشەنچە باغلىسا،
13) ئۇ هالدا قورقۇنۇشتىن، جاپادىن
14) شۈبھىسىز قۇتۇلىدۇ. سىز ياخشى، يامان
15) ئادەملەرنىڭ ھەممىسىنى كۆزىتىسىز.
16) مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈلنى تېزدىن
17) تۇرغۇزۇپ ئىچىڭىزنى ئاغرىتىسىز.
18) شۇنىڭ ئۈچۈن، مەن ئۆزۈم
19) سادىق، قاتتىق، چىن، سەممىي كۆڭۈل
20) بىلەن تۆۋەن يۈكۈنۈپ باش ئۇرۇپ
21) سىزگە ئىشىنىمەن.
22) بۇ چاغدا ئۇ كۈندىنى بىراھمان
23) قايتىدىن يەنە دارنى، مەدھىيە بىلەن

VII. 19a (yitinch toquz ygrmi)

يەتتىنچى (تۆپلەم) ئون توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

495. 1) üzä saraswati tngri qïzïn
2) ögä küyläyü inchi tip tidi:
3) yükünmäkin yükünürmn yirtinchüning
4) yigingä ög analar
5) arasïnta qamaghdïn yig adruqqa.

495 .1) ساراسۋاتى تەڭرى قىزىنى
2) ماختاپ - مەدھىيىلەپ مۇنداق دېدى:
3) ئېھتىرام بىلەن يۈكۈنىمەن، يەر - زېمىننىڭ
4) ئېسىلغا، ئانىلار ئىچىدىكى
5) ھەممىدىن ياخشى (ئانىمىزغا). سىز

6) üch yirtinchü ichintä alqu-
7) nung ayaqïn alïrsiz. öngüngüz
8) mängizingiz itigin öküsh
9) kişilär körüksäyür. adruq adruq
10) ädgülär üzä uz itiglig
11) ät'özüngüz, ol king tän körklä
12) közüngüz kök linxua oqshatï
13) ol buyanlï bilgä bilikli
14) yruqïn atïngïz küngüz turmïsh ol
15) inchä qltï satïqsïz ulugh ärdini munchuqtäg. anïn
16) ämti ägärmn alqugha yig
17) adruqugh alqu tïnlghlar kösüsh-
18) in qanturghalï uduchïgh, kirtü
19) ädgülüg ädrämin. ärtingü qutlugh
20) ärürsiz inchä qltï arïgh turugh
21) linxua chächäk tururtäg körkit-
22) mäklig körküngüz qopta

6) ئۈچ دۇنيا ئىچىدە ھەممىنىڭ
7) ئىززەت - ئىھتىرامىنى قوبۇل قىلىشقا لايىق.
8) سىزنىڭ ئۆڭ - چىرايىڭىز جامالىنى
9) كۆپ كىشىلەر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ. تۈرلۈك
10) پەزىلەتلەر بىلەن بېزەلگەن ئۈز
11) ئەتئۆزىڭىز، ئۇ چوڭ، سۇس كۆك
12) كۆزىڭىز كۆك نىلۇپەر گۈلىگە ئوخشايدۇ.
13) ئۇ بۇيان - ساۋابلىق ۋە ئەقىل - پاراسەت
14) نۇرىڭىز نام - شۆھرىتى خۇددى
15) بىباھا ئۇلۇغ ئەردىنى - مۇنچاقلاردەكتۇر. شۇڭلاشقا
16) ئەمدى مەن ھەممىلەنگە ياخشى، ئالاھىدە،
17) بارلىق جانلىقلارنىڭ ئارزۇ - تىلىكىنى
18) قاندۇرۇشقا قادىر بولغان، ھەقىقىي
19) ياخشى پەزىلەتلىك سىزنى مەدھىيىلەيمەن.
20) سىز ئىنتايىن قۇت - بەختلىكسىز، خۇددى پاكىز
21) تۇرقتىكى نىلۇپەر گۈلىگە ئوخشاش
22) ئۆڭ - چىرايىڭىز، ھەممە كۆرۈشكە

VII. 19b

ب

496. 1) körgäli säwiklig laksanlarïngïz
2) itigi mungadïnchïgh yitinchsiz.
3) oyursiz uzatï ïtqalï kkir-
4) siz bilgä biliklig yruqugh. öng-
5) lüglärning arasïnta öküshtä
6) yig ärürsiz. qltï ymä arslan
7) qanï käyiklär bashtïngï ärürtäg
8) ilikingizdä tutyuqsiz, oq ya
9) qïlïch urungu paltu wchir chakir ulatï
10) urugh ymä birgärü. körgäli säwik-
11) lig körküngüz ol tolun aytäg
12) toqïlïgh. tïlangursar tïdïghsïz
13) köwshäk ününgüz yangqurur. birük
14) bar ärsär, kishilär kösüsh tiläk
15) qldachï ularnï barcha iyin oyup
16) qanturursiz kösüshlärin. xormuzta
17) ulatï tngrilär tapïq
18) uduq qïlurlar qamaghun birgärü
19) ögärlär umugh ïnagh tutmaqtïn.

496. 1) ئىنتىزار، جامالىڭىز بېزىكى
2) تاڭ قالارلىق بولۇپ، ئويلاپ
3) يەتكۈسىزدۇر. سىز كىرسىز،
4) ئەقىل - پاراسەت نۇرىنى چېچىشقا قادىرسىز،
5) ئۆڭلۈكلەرنىڭ ئارىسىدا ھەممىدىن
6) ياخشىسىز. ئارسلان خانى
7) قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ باشلىرىنى ئەگدۈرۈش ئۈچۈن
8) ئىلكىڭىزدە. ئوق، يا، قىلىچ،
9) ئۇرغۇ، پالتا، توقماق، چاكىر[227]
10) شۇنداقلا ئارغامچا قاتارلىقلارنى تۇتۇپ تۇرىسىز. كۆرۈشكە
11) ئارزۇلۇق بولغان چىرايىڭىز خۇددى تولۇن ئايدەك
12) چىرايلىقتۇر. سۆزلىسىڭىز سۆزلىرىڭىز توسالغۇسىز ۋە
13) يېقىملىقتۇر، ئۈنىڭىز ياڭراقتۇر. ئەگەر ھەرقانداق
14) ئادەم ئارزۇ - تىلەك تىلىسە، سىز
15) ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئارزۇسى بويىچە
16) قاندۇرىسىز. خورمۇزتا قاتارلىق
17) تەڭرىلەرنىڭ ھەممىسى سىزگە ھۆرمەت -
18) ئىھتىرام قىلىدۇ، ھەممىسى سىزنى بىرلىكتە
19) مەدھىيىلەيدۇ، ھەممىسى سىز بىلەن ئىناق - ئىتتىپاق بولۇشنى

20) alqu ädrämlärig blgürtmäk üzä
21) saqïnghuluqsuz sözlägülüksüz ymä
22) ärürsiz alqu ödlärig
23) ozatï aghïr ayaq qïlurmn. swaxa

20) خالايدۇ. بارلىق پەزىلەتلەرنى بارلىقىقا
كەلتۈرۈشىڭىز بىلەن
21) سىزنى ئويلاپ يېتىش، سىزنى سۆزلەپ تۈگىتىش
22) تەستۇر. مەن ھەممە ۋاقىتتا سىزنى
23) ھەر دائىم ھۆرمەتلەيمەن، ئىززەتلەيمەن. سۋاھا[228]

VII. 20a (yitinch bölük ülüsh ygrmidä tükäti manggalïm)

يەتتىنچى (تۈپلەم) يىگىرمىنچى ياپراق تۈگىدى. ماڭگالىم. ئا

497. 1) kimlär birük kösäsär saraswati
2) tngrig ötüngäli bu drnilïgh ögdi
3) üzä padaklarïn uz turup tangda
4) sayu arïgh süzüg kirtgünch köngülin
5) sözläsun. nä kösämish kösüshi
6) barcha qanghay tapïncha tip tidi.
7) anta ötrü tükäl bilgä bilik-
8) lig tngri tngrisi burxan ol kundini
9) bramanqa inchä tip yrlïqadï: ädgü ädgü, sn
10) bramana qïltïng ulugh asïgh tusu
11) tïnlghlarqa, birting ulugh inchgü mängi
12) yirtinchügä. kimlär birük ol tngri
13) qïzïn sizinchiläyü ök ögsärlär,
14) köyü közätü tutqugha ötünsärlär,
15) ötrü ular ulugh türlüg qutrulmaq-
16) qa tägkäylär tip yrlïqadï.
17) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
18) qopta kötrülmish nom iliki atlgh
19) nom bitiktä saraswati tngri qïzï
20) ötük ötünmäk atlgh bish
21) ygrmi bölük
22) yitinch tägzinch bitiyü oqïyu
23) yidilti. sadu ädgü.

497 .1) ئەگەر كىمكى ساراسۋاتى تەڭرىنى
2) كۆرۈشنى ئارزۇ قىلسا، بۇ دارنىلىق مەدھىيىنى
3) قەسىدىلىرى بىلەن بىللە تاڭ سەھەردە
4) تۇرۇپ پاكىز، سۈزۈك، سادىق كۆڭلى
5) بىلەن ئوقۇسۇن، سۆزلىسۇن. ئۇ چاغدا ئۇلارنىڭ
6) نېمە ئارزۇلىرى بولسا، تىلىكى بويىچە قانىدۇ.
7) ئاندىن كېيىن ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
8) تەڭرىسى بۇرخان ھېلىقى كۈندىنى
9) براھمانغا مۇنداق دېدى: ئەزگۈ، ياخشى.
10) سەن براھمان جانلىقلارغا ئۇلۇغ پايدا - مەنپە -
11) ئەت يەتكۈزدۈڭ، يەر - زېمىنغا ئۇلۇغ تىنچ -
12) ئاسايىشلىق بەردىڭ. ئەگەر كىمكى ئۇ تەڭرى
13) قىزىنى سىزدەك مەدھىيىلىسە،
14) ئاياپ - ئەتىۋارلاپ مۇھاپىزەت قىلسا،
15) ئۇلار كۆپ تۈرلۈك قۇتۇلۇشقا
16) مۇيەسسەر بولىدۇ.
17) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
18) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
19) ئاتلىق نوم پۈتۈكتە ساراسۋاتى تەڭرى قىزىنىڭ
20) ئۆتۈنۈش ئۆتۈنۈشى ئاتلىق ئون
21) بەشىنچى بۆلەك،
22) يەتتىنچى تۈپلەم. پۈتۈلۈپ، ئوقۇلۇپ
23) تارتىلدى. سادۇ، ئەزگۈ.

VII. 20b

ب

498. 1) biz bilgä taltï shabï ratna
2) wchir shabïnïng ötükingä
3) altïnch aynïng ygrmi törti
4) küni bitiyü tolu boltï.

498 .1) بىز بىلگە تالتى شابى، راتنا
2) ۋىچىر شابىنىڭ ئۆتۈنۈشى بىلەن
3) ئالتىنچى ئاينىڭ يىگىرمە تۆتىنچى
4) كۈنى تولۇق كۆچۈرۈپ بولدۇق.

VIII. 2a (imaxu säksinch iki)

499. 1) yrlïq yarlïqasarlar, tözinchä
2) yrlïqadachï chininchä yrlïqadachï
3) äsüksüz igitsiz yrlïqadachï
4) yrlïqayurlar. yana ülgüsüz
5) sansïz kolti sanïncha kalp
6) ödlärtin bärü yana
7) turqaru ürük ozatï köni
8) kirtü sawïgh oq yrlïqayurlar
9) ärti. kimlär birük adïn-
10) lar köni kirtü sawlïgh ärsär-
11) lär, inchip ularnïng ol antagh
12) kirtü sawlarïnga ymä iyin
13) ögirä yrlïqayurlar ärti.
14) ol antagh süydin bärü köni kirtü
15) yrlïqlïgh üchün. anïn ämti
16) king yätiz yaqa yätiz yumshaq
17) yïmïrqa kkirsiz münsüz
18) arïgh süzüg yipun linxua
19) yapïrghaqïtäg ongaru äwrilmish
20) ïduq tillig ärdinilärin aghïz-
21) lïgh yïmanlarïnta üntürü
22) yrlïqap tolu yüüzlüg tilgän-

ئىماخۇ سەككىزىنچى (تۆپلەم ئىككىنچى (ياپراق) ئا

499.1) يارلىق قىلسا، ماھىيەت بويىچە،
2) چىن - ھەقىقىي تۆردە،
3) نۇقسان - خاتاسىز يارلىق
4) قىلاتتى. يەنە سان ساناقسىز
5) كولتى ۋاقىت سانىچە كالپ
6) ۋاقىتلاردىن بېرى يەنە
7) ئۇزاققىچە توغرا، چىن
8) سۆزلەرنى قىلىپ كەلگەنىدى.
9) كىمكى ئەگەر توغرا،
10) چىن سۆزلۈك بولسا،
11) شۇنداق قىلىپ ئۇلارنىڭ ئاشۇنداق
12) ھەقىقىي سۆزلىرىگە مۇناسىپ ھالدا
13) خۇرسەن بولاتتى.
14) ئۇ ئەزەلدىن تارتىپ لىللا، راستچىل
15) بولغانلىقى ئۈچۈن، ئەمدى
16) كەڭ ۋە ئۇزۇن، يۇمشاق
17) كىرسىز، گۇناھسىز،
18) پاكىز، سۇزۇك بىنەپشەرەڭ نىلۇپەر
19) يوپۇرمىقىدەك ئوڭغا قايرىلغان
20) مۇقەددەس تىللىق، ئەردىنىلىرىنى ئېغىزلىق
21) يىمانلىرىدا[229] ئۈندۈرۈپ (چىقىرىپ)
22) تولۇق يۈزلۈك چاقلىرىنى

VIII. 2b

500. 1) lärin bütürü örtä yrlïqayurlar.
2) qltï yüüzlüg tilgänlär nätäg
3) örtä yrlïqayur ärsärlär, anch-
4) ulayu oq chambudiwip yirtinchüg
5) ulatï üch diwiplarïgh ming yir-
6) tinchüg üch ming ulugh
7) ming yirtinchüg ötkürü on-
8) tïn sïngarqï ulushlarïgh bir
9) ymä qodmadïn tözü tükätü
10) barchanï toshquru toyu örtä
11) yrlïqayurlar. saqïnu sözläyü
12) yitinchsiz. ol antagh ïduq

ب

500.1) پۈتۈنلەي ياپاتتى
2) يۈزلۈك چاقلىرىنى قانداق
3) ياپسا، شۇنداق قىلىپ،
4) بۇ چامبۇدىۋىپ يەر - زېمىننى، شۇنداقلا
5) ئۈچ دىۋىپنى، مىڭ يەر -
6) زېمىننى، ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ
7) مىڭ يەر - زېمىننى، شۇنداقلا ئون
8) تەرەپتىكى ئەل - دۆلەتلەرنىڭ
9) بىرىنىمۇ قويماي پۈتۈنلەي
10) توشقۇزۇپ ياپالايدۇ.
11) بۇنى چۈشىنىش، شەرھلەش
12) قىيىن. ئاشۇنداق مۇقەددەس،

13) qutlugh tilgän ärdiniläri üz-
14) ä yana inchip nizwanilïgh
15) oot yalïnïn, örtäyü köyä
16) turtachï izilmish chölmish köngülüg,
17) irinch yrlïgh tïnlgh oghlan-
18) larïn nomlugh yaghmur yaghïtïp inch
19) tinchqa tägürü yrlïqadïlar.
20) anï üchün mn qop süzüg
21) kirtgünch köngülüm üzä ayayu
22) aghïrlayu yinchürü töpün yükünüp

13) قۇتلۇق تىلگەن ئەردىنىلىرى بىلەن
14) يەنە شۇنداق قىلىپ نىزۋانىلىق
15) ئوت يالقۇنىنى، ئۆرتىنىپ كۆيۈپ
16) تۇرغان، زەخمە يېگەن كۆڭۈلنى،
17) بىچارە، بىتەلەي جانلىق ئوغلا-
18) لىرىنى نوم يامغۇرى بىلەن
19) تىنچلىققا، خاتىرجەملىككە ئېرىشتۈردى.
20) شۇنىڭ ئۈچۈن مەن پۈتۈنلەي سۈزۈك،
21) سادىق كۆڭلۈم بىلەن ئۇنى ئاياپ
22) ئەتىۋارلاپ، تۆۋەن يۈكۈنۈپ باش ئۇرۇپ

VIII. 3a (imaxu säksinch üch)

ئىماخۇ سەككىزىنچى (تۆپلەم) ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

501\. 1) yana ymä yükünü täginür-
2) mn. ol burxanlarnïng ïduq til
3) lak§anlarïnga mn ymä soq-
4) anchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq ädräm-
5) kä tükällig bolu täginäyin.
6) isig özümüzdin bärü
7) süzüg kirtgünch köngülüm üzä
8) yükünürmn alqu burxanlar-
9) nïng soqanchïgh tatïqlïgh tïlangur-
10) maq ädrämingä. yükünürmn alqu
11) bodistwlarnïng soqanchïgh tatïq-
12) lïgh tïlangurmaq ädrämigä.
13) yükünürmn alqu pratyikabut-
14) larnïng arxantlarnïng
15) soqabchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
16) ädrämingä. yükünürmn tört
17) türlüg qutqa qatïghlantachï-
18) larnïng soqanchïgh tatlïgh tïlangur-
19) maq ädrämingä. yükünürmn tört
20) türlüg qutqa tägmish tüzün-
21) lärning soqanchïgh tatïqlïgh
22) tïlangurmaq ädrämingä. yükünürmn

501 .1) يەنە ئۇنىڭغا يۈكۈنىمەن.
2) ئۇ بۇرخانلارنىڭ مۇقەددەس تىل
3) گۈزەللىكلىرىگە، يەنە ئاجايىپ
4) ئېسىل - گۈزەل پەزىلەتلىرىگە تولۇق ئېگە
5) بولۇشنى خالايمەن.
6) ئىسسىق جېنىم،
7) سادىق، سۈزۈك كۆڭلۈم بىلەن
8) بارلىق بۇرخانلارنىڭ ئاجايىپ
9) ئېسىل - ئەخلاقىغا
10) يۈكۈنىمەن. بارلىق بودىساتۋالارنىڭ
11) ئاجايىپ ئېسىل -
12) گۈزەل ئەخلاقلىرىغا باش ئۇرىمەن.
13) بارلىق پراتيېكابۇتلارنىڭ
14) ئارخاتلارنىڭ
15) ئاجايىپ ئېسىل - گۈزەل
16) ئەخلاقىغا باش ئۇرىمەن. تۆت
17) تۈرلۈك قۇتقا [230] ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق
18) كۆرسەتكۈچىلەرنىڭ ئاجايىپ ئېسىل -
19) گۈزەل ئەخلاقىغا يۈكۈنىمەن. تۆت
20) تۈرلۈك قۇتقا ئېرىشكەن ئېسىللارنىڭ
21) ئاجايىپ ئېسىل - گۈزەل
22) ئەخلاقىغا يۈكۈنىمەن.

VIII. 3b

502. 1) tört türlüg tüzünlärning
2) kirtüsi nomugh nomladachïlarnïng
3) soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq ädrä-
4) mingä. yükünürmn köni yorïqlïgh-
5) larnïng köni körümlüglärning
6) soqanchïgh tatïqlïgh tghlangurmaq
7) ädrämingä. yükünürmn
8) äzrua quwraqï arzilarnïng
9) soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
10) ädrämingä. yükünürmn ulugh
11) tngri xuma qatunnung
12) soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
13) ädrämingä. yükünürmn sakandi
14) atlgh tngri qïzïnïng soqanchïgh
15) tatïqlïgh tïlangurmaq ädrämingä.
16) yükünürmn manasi atlgh luu
17) qanïnïng soqanchïgh tatïqlïgh
18) tïlangurmaq ädrämingä.
19) yükünürmn somawi atlgh tngrining
20) soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
21) ädrämingä. yükünürmn äzrua
22) xormuzta tört mxaranch tngri-
23) lärning soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq

ب

502 .1) تۆت تۈرلۈك ئېسىللارنىڭ
2) چىن ـ ھەقىقىي نومنى نوملىغۇچىلارنىڭ
3) ئاجايىپ ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
4) يۈكۈنىمەن. توغرا ئىش ـ ئەمەللىك،
5) توغرا كۆرىدىغانلارنىڭ ئاجايىپ
6) ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
7) يۈكۈنىمەن. ئەۋلىيا جامائەتى،
8) پەرىشتىلەرنىڭ ئاجايىپ
9) ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
10) يۈكۈنىمەن. ئۇلۇغ تەڭرى
11) ھۆما ئانىنىڭ ئاجايىپ
12) ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
13) يۈكۈنىمەن. ساكاندى ئاتلىق
14) تەڭرى قىزىنىڭ ئاجايىپ
15) ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
16) يۈكۈنىمەن. ماناسى ئاتلىق ئەجدىھا
17) خانىنىڭ ئاجايىپ ئېتىملىق
18) گۈزەل ئەخلاقىغا
19) يۈكۈنىمەن. سوماۋى ئاتلىق تەڭرىنىڭ
20) ئاجايىپ ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
21) يۈكۈنىمەن. ئەۋلىيا خورمۇزتا
22) تۆت ماھاراج تەڭرىنىڭ ئاجايىپ
23) ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا

VIII. 4a (imaxu säkzinch tört)

503. 1) ädrämingä. yükünürmn supratishtita
2) atlgh tngrining soqanchïgh tatïq-
3) lïgh tïlangurmaq ädrämingä.
4) yükünürmn wchirapani tngrining
5) soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
6) ädrämingä. yükünürmn wisnu
7) tngrining soqanchïgh tatïqlïgh tïlan-
8) gurmaq ädrämingä. yükünürmn
9) winali atlgh tngri qïzïnïng
10) soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
11) ädrämingä. yükünürmn sishidiwi

ئىماخۇ سەككىزىنچى (تۈپلەم) تۆتىنچى (ياپراق) ئا

503 .1) يۈكۈنىمەن. سۇپراتىشتىتا ئاتلىق
2) تەڭرىنىڭ ئاجايىپ ئېسىل ـ
3) گۈزەل ئەخلاقىغا يۈكۈنىمەن.
4) ۋىچىراپانى تەڭرىنىڭ ئاجايىپ
5) ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
6) يۈكۈنىمەن. ۋىسنۇ تەڭرىنىڭ
7) ئاجايىپ ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
8) يۈكۈنىمەن. ۋىنالى ئاتلىق
9) تەڭرى قىزىنىڭ ئاجايىپ
10) ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
11) يۈكۈنىمەن. سىشىدىۋى ئاتلىق

12) atlgh tngrining soqanchïgh tatïq-
13) lïgh tïlangurmaq ädrämingä.
14) yükünürmn siridiwi atlgh tngri-
15) ning soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
16) ädrämingä. yükünürmn sirimati
17) atlgh tngrining soqanchïgh
18) tatïqlïgh tïlangurmaq ädrämingä.
19) yükünürmn shiridiwi atlgh tngri-
20) ning soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
21) ädrämingä. yükünürmn ög tngri-
22) rining soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq

12) تەڭرىنىڭ ئاجايىپ ئېسىل ـ
13) گۈزەل ئەخلاقىغا يۈكۈنىمەن.
14) سىرىدىۋى ئاتلىق تەڭرىنىڭ
15) ئاجايىپ ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
16) يۈكۈنىمەن. سىرىماتى ئاتلىق
17) تەڭرىنىڭ ئاجايىپ ئېسىل ـ
18) گۈزەل ئەخلاقىغا يۈكۈنىمەن.
19) شىرىدىۋى ئاتلىق تەڭرىنىڭ
20) ئاجايىپ ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
21) يۈكۈنىمەن. ئانا تەڭرىنىڭ ئاجايىپ
22) ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا

Ⅷ. 4b

ب

504. 1) ädrämingä. yükünürmn xarini anasi-
2) ning soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
3) ädrämingä. yükünürmn alqu tüz-
4) ün yawash yiklärning soqanchïgh
5) tatïqlïgh tïlangurmaq ädrämingä.
6) yükünürmn ontïn sïngarqï orun-
7) larta ärigmä ulugh küchlüg
8) ärkliglärning soqanchïgh tatïqlïgh
9) tïlangurmaq ädrämingä. kim bular-
10) nïng nächä bar ärsä yig ädräm-
11) ning ish kötüglär art basut
12) qïlsunlar manga tägürzünlär
13) mini alqïnchsïz tükätinchsiz
14) soqanchïgh tatïqlïgh tïlangurmaq
15) ädrämingä. yükünürmn äsüksüz
16) armaqsïzlarqa. yükünürmn ozmïsh
17) qutrulmïshlarqa. yükünürmn
18) amranmaqtïn ödrülmishlär-
19) kä. yükünürmn örtüglärig
20) ägriklärig ïdalamïshlarqa. yükün-
21) ürmn köngüli arïgh süzüglär-
22) kä. yükünürmn yruq yashuqlarqa.
23) yükünürmn köni kirtü sawlïghlarqa.

504 .1) يۈكۈنىمەن. خارىنى ئانىسىنىڭ
2) ئاجايىپ ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاقىغا
3) يۈكۈنىمەن. بارلىق تۈز، ياۋاش جىنلارنىڭ
4) ئاجايىپ ئېسىل ـ گۈزەل
5) ئەخلاقىغا يۈكۈنىمەن.
6) ئون تەرەپتىكى ئورۇنلاردا ئورۇنلاشقان
7) ئۇلۇغ قۇدرەتلىكلەرنىڭ
8) ئاجايىپ ئېسىل ـ گۈزەل
9) ئەخلاقىغا يۈكۈنىمەن. بارلىق
10) ياخشى ئەخلاقلارغا خاس ئىش ـ
11) ئەمەللەر قانچىلىك بولسا، بۇلار ماڭا
12) ئارقا ـ يۆلەك بولسۇن، مەن بۇ
13) تۈگىمەيدىغان، ئازايمايدىغان
14) ئاجايىپ ئېسىل ـ گۈزەل ئەخلاققا
15) ئېرىشەي. نۇقسانسىز، تۈز كۆڭۈللۈكلەرگە
16) يۈكۈنىمەن. ئازاد بولغۇچىلارغا، قۇتۇلغۇچىلارغا
17) يۈكۈنىمەن. بەند بولۇشتىن
18) قۇتۇلغۇچىلارغا يۈكۈنىمەن.
19) چۈمپەردە ـ ياپقۇچلاردىن
20) ۋاز كەچكۈچىلەرگە يۈكۈنىمەن.
21) كۆڭلى پاكىز ـ سۈزۈكلەرگە يۈكۈنىمەن.
22) ئوچۇق ـ يورۇقلارغا يۈكۈنىمەن.
23) چىن ـ راست سۆزلۈكلەرگە يۈكۈنىمەن.

VIII. 5a (imaxu säkzinch bish)

505. 1) yükünürmn yïdïn yuqïn tarqarmïsh-
2) larqa. yükünürmn yig yüräktä
3) turmushlarqa. yükünürmn ulugh tïnlgh-
4) larqa. yükünürmn saraswati
5) tngrikä. kim mini tïdïghsïz
6) tïlangu qïltachïgha qut qolurmn
7) yalwaru közämish tilämish ishimin
8) trkin tawratï barchanï tözü
9) tükäti bütürzün. ürük
10) ozatï inch äsän igsiz käm-
11) siz bolayïn. özüm yashïm östä-
12) lip uzun ösüg yashïgh bolayïn.
13) uz uqayïn biläyin bilgä bilik
14) drni. ädräm bïshrunghalï ödläyin
15) bodi yolugh bulghuqa. kingürü
16) asïgh qïlayïn, qamagh tïnlgh oghlanïnga.
17) kösämish kösüshimin trkki-
18) ä ödün qantursun. mn söz-
19) läyü täginürmn köni kirtü chïn-
20) sawïgh. mn sözläyü täginürmn
21) äsüksüz armaqsïz kirtü söz-
22) üg. tïlangurmaq ärkliki tüzün

ئىماخۇ سەككىزىنچى (تۆپلەم) بەشىنچى (ياپراق) ئا

505. 1) ھىدىنى، يۇقىنى تارقاتقۇچىلارغا
2) يۈكۈنىمەن. چىن يۈرەكتە تۇرغۇچىلارغا (راست
3) سۆزلۈكلەرگە) يۈكۈنىمەن. ئۇلۇغ جانلىقلارغا
4) يۈكۈنىمەن. ساراسۋاتى[231] تەڭرىگە
5) يۈكۈنىمەن. كىمكى مېنى توسالغۇسىز ھالدا
6) گۈزەل ئەخلاقتا ئىگە قىلسا، مەن ئۇنى قۇتى
7) بىلەن مېنىڭ كۆزلىگەن، تىلىگەن
8) ئىش - كۈشلىرىم تېزدىن تۈگەل ،
9) بولۇپ پۈتسۇن. مەن ھەر دائىم
10) ئامان - ئېسەن، ئاغرىق - سىلاقسىز ،
11) بولاي، ياش - ئۆمرۈم
12) ئۇزۇن بولسۇن. مەن
13) ئەقىل - بىلىم ۋە دارىننى ئوبدان ئۇقىدىغان
14) بولاي. بودى (تۇيماق) يولىغا ئېرىشىش ئۈچۈن
15) ئەخلاق - پەزىلەتنى يېتىشتۈرەي. مەن
16) بارلىق جانلىق ئوغلانلىرىغا كەڭرى ھالدا
17) پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزەي، ئۇلار مېنىڭ
18) ئارزۇ - تىلەكلىرىمنى دەرھال قاندۇرسۇن.
19) مەن لىللا - چىن - ھەقىقىي سۆزنى
20) قىلىمەن. مەن نۇقسانسىز - خاتاسىز -
21) توغرا سۆز قىلىمەن.
22) گۈزەللىك قۇدرىتى، ئېسىل

VIII. 5b

506. 1) tngri qïzïya, qïlïng mini
2) tükällig bu ädrämlärkä
3) äksüksüz. qut qolurmn
4) kösäyü tngri qïzï, siz kälip
5) qïlïng mini sawïngïrï tïdïghsïz
6) käd tïlangu. trkin kirip
7) ornanïng aghïzïm ichin tïlïm-
8) ta. titig yruq bulayïn tïlangurmaq
9) ädrämkä tükällig. qut
10) qolurmn közäyü bu mäning tilim
11) tägshilsun oghrayu tägäyin
12) burxanlarnïng ïduq arïgh

ب

506. 1) تەڭرى قىزى، سىز مېنى بۇ ئەخلاقلارغا
2) كەم - كۈتىسىز قىلىڭ.
3) مەن قۇت تىلەيمەن تەڭرى قىزى،
4) سىز كېلىپ مېنى توسالغۇسىز
5) ھالدا تولۇق گۈزەللىككە ئىگە
6) قىلىڭ، سىز تېزدىن
7) ئېغىزىم ئىچىدىكى تىلىمغا ئورۇنلىشىڭ.
8) مەن ئەقىللىق (ھەم)
9) گۈزەل ئەخلاقتا تۈگەل بولاي. مەن
10) قۇت تىلەيمەنكى، بۇ مېنىڭ تىلىم
11) ئۆزگىرىپ باشقا قىياپەتكە كىرسۇن، مەن تېزدىن
12) بۇرخانلارنىڭ مۇقەددەس، پاكىز

13) tïlangurmaqïnga. antagh osuq-
14) lugh saw söznüng küchi küsüni
15) oghrïnta alqu tïnlghlar oghlan-
16) ïn yawalturtachï bolayïn. birük
17) mäning aghïzïmta saw söz tash-
18) qaru üntüktä sawïm iyin
19) yürüki bütsün, barcha qalïsïz
20) äshittächi tïnlghlar aghïr ayaq
21) qïlsunlar. qayu ish kötük qïltuq-
22) ta yoq söz qurugh bolmazun tip
23) munchulayu ötünüp tïlangurmaq

13) سۆزمەنلىكىگە ئېرىشەي. ئاشۇنداق
14) سۆزمەنلىكنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتى
15) سەۋەبىدىن بارلىق جانلىق ئوغلانلىرىنى
16) تىنچلاندۇرغۇچى بولاي. بىراق
17) مېنىڭ ئاغزىمدىن گەپ ـ سۆز
18) چىققاندا، سۆزلىگەنلىرىم دەرھال
19) پۈتۈنلەي ئىشقا ئاشسۇن.
20) ئاڭلىغۇچى جانلىقلار ماڭا ھۆرمەت ـ ئېھتىرام
21) بىلدۈرسۇن. ھەرقانداق ئىشنى قىلغاندا،
22) قۇرۇق گەپ ـ سۆز بولمىسۇن.
23) مۇشۇنداق ئۆتۈنۈپ، ئېسىل

Ⅷ. 6a (imaxu säkzinch altï)

ئىماخۇ سەككىزىنچى (تۈپلەم) ئالتىنچى (ياپراق) ئا

507. 1) ädräm közäyü abam birük ish-
2) imin bütürmäz ök ärsärsiz
3) tngrim sizing aghïzanmïsh
4) köni kirtü sawïngïz alqu
5) barcha buzulup äsük bolghay.
6) sizigsiz qïltachïlar
7) bar ärsär, anantarash ayïgh
8) qïlïnchïgh burxanlarnïng
9) yrlïqï yawalturur boghurur
10) azu ymä ulatï ayaghqa
11) tägimlig arxantlarnïng. qayu
12) nächä bar ärsär, ädgü tüshlüg
13) sawlarï sariputri bilgä-
14) ning modgalyayani arxantnïng
15) tngri burxan titsiläri
16) bashtïnqï yig quwraqnïng muntagh
17) yanglïgh tüzünlärning köni kirtü
18) sawlarïn qut qolurmän közäyü
19) tükällig bolayïn barchagha. anïn
20) ämti oqïyu ötünürmn alqunï
21) tngri burxan titsisi shrawaklarnïng
22) quwraqïn qamaghun barcha trk
23) tawragh kösüshüm iyin kälsünlär. tözü

507. 1) پەزىلەت تىلەپ، ئەگەر ئىشىمنى
2) پۈتتۈرۈپ بەرمىسىڭىز، تەڭرىم،
3) ئۇ ھالدا سىزنىڭ ئېغىزىڭىزدىن چىققان
4) توغرا، چىن سۆزلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى
5) بۇزۇلۇپ يالغان گەپكە ئايلىنىدۇ.
6) ئەگەر گۇمانلانماي قىلىپ قويغۇچىلار
7) بولسا، ئۇنداق يامان ـ ئانانتاراش[232]
8) ھەرىكەتنى بۇرخانلارنىڭ يارلىقى
9) ياكى ھۆرمەتكە سازاۋەر
10) ئارخاتلارنىڭ يارلىقى
11) تىنجىقتۇرۇپ بوغىدۇ. ئەگەر
12) سارىپۇترى دانىشمەننىڭ
13) مودگالىيايانى ئارخاتنىڭ
14) تەڭرى بۇرخان شاگىرتلىرى ئىچىدىكى
15) ئالدىنقى توپ ـ جامائەتنىڭ
16) قانچىلىك چىن، ھەقىقىي
17) سۆزلىرى بولسا، مەن قۇت تىلەيمەنكى،
18) مەن بۇلارنىڭ ھەممىسىگە
19) تۇگەل بولاي. شۇڭلاشقا
20) ئەمدى مەن تەڭرىم، بۇرخان شاگىرتى
21) شراۋاكلارنىڭ جامائەتنى چاقىرىمەن،
22) ئۇلارنىڭ ھەممىسى تېزدىن
23) مېنىڭ ئارزۇيۇم بويىچە كەلسۇن. ئۇلار مېنىڭ

508. 1) tükäl bütürsünlär tükäl tägi
2) tiläkimin. kösäyürmn qolurmn
3) köni kirtü chin sawïgh, alqu oghrïn
4) kösäyürmn äsüksüz igitsiz kirtü söz-
5) üg. üstün turtachï tngrilärig
6) öng alqïnchusï orunta ulatï
7) käzikchä sudawas arïgh yirtä
8) turtachïlarïgh, ulugh äzrua
9) buryuqlarïn ymä birkärü anchulayu
10) oq qalïsïz äzrua quwraqï
11) tngrilärig, angmïntïn kingärü
12) üch ming yirtinchü ichintäki
13) saw atlgh lukatatu yirtinchü
14) yir saw iyäsin taqï ymä
15) birläki tirinin quwraqïn barcha-
16) nï, ol qamagh tngrilärig
17) alqunï barcha otünürmn.
18) yrlïqanchuchï köngül öritip
19) üstürti qodï insünlär.
20) irinchkäyü yrlïqap, yumqïn
21) körüp alsunlar adïnlar
22) bälgürtmäki üzä, ärksintächi
23) atlgh az äriktä bälgürtkä-

508. 1) تىلىكىمنى تولۇق ـ تۈگەل قىلىپ
2) پۈتتۈرسۇن. چىن ـ توغرا ـ ھەقىقىي
3) سۆزلەرنى تىلەيمەن، مەن ھەر ۋاقىت
4) نۇقسانسىز، خاتاسىز چىن سۆزنى
5) تىلەيمەن. مەن يۇقىرىدا تۇرىدىغان
6) تەڭرىلەرنىڭ ئۆڭ ـ رەڭ ئۆكسۈمەيدىغان
7) ئورۇندا شۇنداقلا سۇداۋاس ـ پاكىز يەردە
8) تۇرغۇچىلارنى، ئۇلۇغ ئەۋلىيا ـ بۇيرۇقلارنى،
9) ئۇلار بىلەن بىرلىكتە شۇنداق قىلىپ
10) بارلىق ئەۋلىيا تەڭرى جامائىتىنى،
11) ھەتتا كەڭرى ئۈچ مىڭ
12) يەر ـ زېمىندىكى ساۋ ئاتلىق
13) لوكاداتۇ يەر ـ زېمىن ئىگىسىنى
14) شۇنداقلا ئۇلارنىڭ توپ ـ
15) جامائىتى، قوۋمى قاتارلىق ھەممىنى،
16) ئۇ بارلىق تەڭرىلەرنىڭ ھەممىسىنى
17) چاقىرىمەن. ئۇلار مېھرىبانلىق قىلغۇچى
18) كۆڭۈل ئورنىتىپ، ئۈستىدىن،
19) ئاستىدىن بولۇپ ھەممىسى ھازىر بولسۇن.
20) ئىچىنى ئاغرىتىپ ئۇلار ھەممىسى باشقىلار
21) قىياپىتىگە كىرىپ، كۈچلەنگۈچى
22) ئاتلىق ئاز كۈچتە باشقىلار
23) قىياپىتىگە كىرىشكە ئامراق

Ⅷ. 7a (imaxu säkzinch yiti)

509. 1) li säwiglig adaq asraqï
2) orunta tusit tngri yirintä
3) nächä bar ärsär, tngrilär maytri
4) burxanlarta ulatï kin
5) kältächi burxanlar ymä tngri
6) yirintä ornagh tutmïsh
7) tngrilär üch qïrq tngri yir-
8) intä ärik tutmïsh ärkliglär
9) tört maxaranchlar orunïntaqï
10) yirtinchü yir suw kösättächi-
11) lär ulatï nächä bar ärsär tngri-

ئىماخۇ سەككىزىنچى (تۆپلەم) يەتتىنچى (ياپراق) ئا

509. 1) بولغان ئاياغ ئاستى
2) ئورۇندا، تۇسىت تەڭرى يېرىدىكى
3) تەڭرىلەر، مائىترى،
4) مائىترى بۇرخان قاتارلىق كېيىن كېلىدىغان
5) بۇرخانلار، يەنە تەڭرى يېرىدە
6) ئورۇن تۇتقان تەڭرىلەر،
7) ئوتتۇز ئۈچ تەڭرى يېرىدە
8) كۈچ ـ قۇدرەت تاپقان قۇدرەتلىكلەر،
9) تۆت ماھاراج ئورنىدىكى
10) يەر ـ زېمىننى مۇھاپىزەت قىلغۇچىلار،
11) شۇنداقلا، تەڭرىلەر

12) lärning quwraqï yir suw oot
13) yiil tngrisi sumir taghqa
14) tayaqlïghlar yiti altunlugh
15) tagh ichintä orun orunagh tutmïsh-
16) lar purnapatri panchasiki kün
17) ay krxlar yultuzlar munchulayu
18) bu qamagh tngrilärning quwraq-
19) ï bu yirtinchüg kösätip inch
20) mängilig qïlsunlar. bular
21) qamagh tngrilär tüzün yawash
22) waxshiglär taplamaslar qïlmaq-
23) ïn ayïgh qïlïnch ishlärig. tngri

12) جامائەتى، يەر، سۇ،
13) ئوت، شامال تەڭرىسى،
14) سۇمىر تېغىغا
15) تايانغانلار، يەتتە ئالتۇنلۇق
16) تاغ ئىچىدە ئورۇن تۇتقانلار،
17) پۇرناپاترى، پانچاسىكى، كۈن، ئاي،
18) سەييارە، يۇلتۇز - بۇ بارلىق
19) تەڭرىلەرنىڭ جامائەتى بۇ يەر - زېمىننى
20) مۇھاپىزەت قىلىپ تىنچ - خاتىرجەم قىلسۇن.
21) بۇ بارلىق تەڭرىلەر، تۈز ۋە ياۋاش
22) ئىلاھلار يامان ئىش - ھەرىكەتلەرنى
23) قىلىشنى خالىمايدۇ.

VIII. 7b

ب

310. 1) burxanïgh ayattachï butimata
2) atlgh umay iyäsi bish yüz
3) oghlanï arasïnta ang kichigki-
4) ä oghlï ymä tngrilärig
5) luularïgh yäklär quwraqïn
6) ymä birkärü kantarwilar
7) quwraqïn asurïlarïgh ymä
8) anchulayu oq kinarilarïgh arq-
9) asïn kishili kishi ärmäsli
10) quwraqïn ulugh uzun ät'öz-
11) lüg maxurakilarta ulatïgh
12) anïn ämti ularnï tngri tngri-
13) si burxan küchi üzä
14) yumqï barchani ayayu ötünür-
15) mn oqïyu. yrlïqachuchï köngül
16) küchi üzä kösüshümchä ins-
17) unlar, birkärü manga birsün-
18) lär tïdïghsïz ulugh tïlangurmaq
19) qayu nächä bar ärsär adïn-
20) lar köngülin biltächi achuq
21) adïrtlïgh körtächi. qut qolur-
22) mn ularqa küü kälig ädrämlär-
23) ig üntürsün. birkärü manga
24) birsünlär tïdïghsïz ulugh

1.510) تەڭرى، بۇرخانلارنى ئەتىۋارلىغۇچى بۇتىماتا
2) ئاتلىق ئۇماي ئىگىسى بەش يۈز
3) ئوغلىنىڭ ئىچىدە ئەڭ كىچىك
4) ئوغلىنى، يەنە تەڭرىلەرنى،
5) ئەجدىھالارنى، جىن - ئالۋاستىلار توپىنى،
6) يەنە كانتارۋىلار قوۋمىنى،
7) ئاسۇرىلارنى، يەنە شۇنداق
8) قىلىپ كىنارىلارنى، ئۇلارنىڭ ياردەم-
9) چىلىرىنى، ئىنسان ۋە ئىنسان ئەمەسلەر
10) جامائىتىنى، ئۇلۇغ ئۇزۇن ئەتئۆزلۈك
11) ماھۇراكىلارنى ۋە باشقىلارنى،
12) ئەمدى يۇقىرىقىلارنى تەڭرىلەر
13) تەڭرىسى بۇرخان كۈچى بىلەن
14) ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەتىۋار -
15) لايمەن، ئايايمەن. ئۇلار مېھرىبانلىق
16) قىلغۇچى كۆڭۈل كۈچى بىلەن مېنىڭ تىلىكىم
17) بويىچە ھازىر بولسۇن، ئۇلار بىرلىكتە
18) ماڭا توسالغۇسىز ھالدا سۆز - نۇتۇق
19) گۈزەللىكىنى بەرسۇن، باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى
20) ناھايىتى ئېنىق بىلىش ئىقتىدارى
21) قانچە بولسا، شۇنچىنى ماڭا بەرسۇن.
22) مەن ئۇلاردىن قۇت تىلەيمەنكى، نام - شۆھرەت
23) كەلتۈرىدىغان ئەخلاق - پەزىلەتلەرنى ھازىر
24) قىلسۇن، توسالغۇسىز ھالدا سۆز - نۇۋتۇق
گۈزەللىكىنى ماڭا بەرسۇن.

VIII. 8a (imaxu säkzinch säkiz)

511. 1) tïlangurmaq. kök qalïq ichintä
2) ärigmä tolu sansarta
3) tutulmïsh qayu nächä bar ärsär,
4) tïnlgh oghushï ular barcha buls-
5) unlar tïlangurmaq ädräming. ötünmish yalwarmïsh
6) ötügümin öngi adïnchïgh qïlmazun-
7) lar tip munchulayu ötünmish krgäk.
8) tngri qïzï kundini bramannïng
9) bu ötügin äshitip inchä tip
10) tidi: ädgü ädgü bramana, birük
11) kim qayu tïnlghlar kim sn söz-
12) lämish drnïgh drni üzäki shlok-
13) lärig aghïzlarïnta tutup nomchä
14) törüchä üch ärdinigä ïnanïp
15) süzüg kirtkünch köngül öritip
16) köni ögin köngülin bu nom ärdinig
17) oqïyu drnilarïgh sözläyü nä
18) türlüg qut qolunsar.
19) barcha köngül iyin qanghay bütkäy.
20) antagh kösüsh yoq kim qanmaghuluq
21) bütmägülük öngi kitärsär,
22) kirtkünchlüg köngülüg tip tidi.
23) ötrü ol ödün tngri tngrisi

ئىماخۇ سەككىزىنچى (تۆپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

511.1) كۆك ئاسماندا تۇرغان،
2) سانساردا تولغان ھالدا تۇتۇلغان
3) جانلىق جامائەسىدىن قانچىلىكى
4) بولسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى سۆز - نۇتۇق
5) گۈزەللىكىگە ئېرىشسۇن. مېنىڭ يۇقىرىدا
6) يالۋۇرۇپ ئۆتۈنگەن ئۆتۈنۈشلىرىمنى
7) زادى يەردە قويمىسۇن دەپ مۇشۇنداق
8) ئۆتۈنۈش كېرەك. تەڭرى قىزى كۇندىنى بىراھماننىڭ
9) بۇ ئۆتۈنۈشلىرىنى ئاڭلاپ مۇنداق دېدى:
10) ئەزگۇ، ياخشى، بىراھمان. ئەگەر قايسىبىر
11) جانلىق سەن يۇقىرىدا ئېيتقان
12) دارىنىنى، دارنى ئىچىدىكى قەسىدىلەرنى
13) ئېسىدە تۇتۇپ، نومغا ۋە قانۇنغا
14) ئىشەنگەندەك ئۈچ ئەردىنىگە ئىشىنىپ،
15) سۈزۈك، سادىق كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ،
16) توغرا ئەس - ھوشى بىلەن بۇ نوم ئەردىنىنى
17) ئوقۇپ، دارنىلارنى سۆزلەپ،
18) قۇت تىلىسە، تىلىگەن قۇتى - تىلىكى بويىچە
19) ئەمەلگە ئاشىدۇ، پۈتىدۇ.
20) ئۇنداق تىلەكى يوقلارنىڭ بولسا، ئەمەلگە
21) ئاشمايدۇ، پۈتمەيدۇ، سادىق
22) كۆڭلىنى باشقا ياققا كەتكۈزۈپ قويسا.
23) ئاندىن كېيىن، تەڭرىلەر تەڭرىسى

VIII. 8b

512. 1) burxan saraswati tngri qïzïnga
2) inchä tip yrlïqadï: ädgü ädgü
3) tüzün tngri qïzïya,
4) ötüntüng sn bu nom ärdinig
5) kingärü yadghalï köyü küsätü
6) tutqalï, yana ymä alqu
7) tïnlgh oghlanïn inch mängilig
8) qïlghuluq, ymä tïlangurmaq ädräm-
9) ig nom bushï birmäking üzä
10) saqïnu sözläyü yitinchsiz ulugh
11) ädgü qïlïnchïgh qïltïng qazghan-

ب

512.1) بۇرخان ساراسۋاتى تەڭرى قىزىغا
2) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى: ئەزگۇ، ياخشى،
3) تەڭرى قىزى، سەن بۇ نوم ئەردىنىنى
4) كەڭرى تارقىتىش ئۈچۈن،
5) ئەتىۋارلاپ تۇتۇش ئۈچۈن،
6) يەنە بارلىق جانلىق ئوغلانلىرىنى
7) تىنچ - خاتىرجەملىككە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن
8) ئۆتۈنگىدىڭ، يەنە سۆز - نۇتۇق گۈزەللىكىنى
9) نوم سەدىقىسى قىلىپ بېرىشىڭ بىلەن
10) ئويلىنىپ سۆزلەپ، چەكسىز ئۇلۇغ
11) ئەزگۇ ئىش قىلدىڭ، تىرىشچانلىق كۆرسەتتىڭ.

12) tïng. kimlär yana muntagh köngül
13) öritsärlär, trk ödün
14) qutrulmaqlïgh ädgü tüshkä utï-
15) gha tägkäylär tip yrlïqadï.
16) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
17) qopta kötrülmish nom iliki
18) atlïgh nom bitktä shirikini
19) atlgh tngri qïzï ötüg ötün-
20) mäk atlgh altï ygrminch bölük
21) ol ödün shirikini atlgh qut
22) tngri qatunï olurmïsh orunïntïn
23) örü turup tngri tngrisi

Ⅷ. 9a (imaxu säkzinch toquz)

513. 1) burxan adaghïnta yinchürü töbün
2) yükünüp ayasïn qawshurup aghïr
3) ayamaqïn inchä tip ötünti:
4) atï kötrülmish ayaqqa tägimlig
5) tngrim, mn birük qayu toyïn samnanch
6) upasi upasanch bu nom ärdinig
7) boshghunmïshïn oqïmïsh-
8) ïn nomlamïshïn bitimishin bititmish-
9) in körü täginsärmn, ötrü
10) ularnï qop köngülin ayayu
11) aghïrlayu tapïnu udunu täginip
12) yigülük ashïn tägdülük tonïn
13) olurghuluq orunïn töltïn töshäkin
14) iglämishtäki ootïn ämin
15) taqï ymä adïn nä krgäkin
16) birü äksüksüz tolu tükäl qïlu
17) täginkäymn. ap ymä tünlä
18) ap ymä küntüz bu nom
19) ärdini ichintäki padaklarïn
20) yürüklärin qolulayu saqïnu tükä-
21) tip bu chambudiwip yirtinchüdä
22) kingürü yaddurup öngräki
23) burxanlar shazinïnta uruq sachmïsh

(12) كىمكى مۇنداق كۆڭۈلنى تۇرغۇزسا،
(13) تېز ۋاقىت ئىچىدە، قۇتۇلۇشتىن
(14) ئىبارەت ئەزگۈ نەتىجىگە
(15) ئېرىشىدۇ.
(16) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
(17) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
(18) ئاتلىق نوم پۈتۈكتە سىرىكىنى
(19) ئاتلىق تەڭرى قىزىنىڭ ئۆتۈنۈش ئۆتۈ -
(20) نۈشى ئاتلىق ئون ئالتىنچى بۆلۈك.
(21) بۇ چاغدا سىرىكىنى ئاتلىق قۇت
(22) تەڭرى خاتۇنى ئولتۇرغان ئورنىدىن
(23) ئۆرە تۇرۇپ تەڭرىلەر تەڭرىسى

ئىماخۇ سەككىزىنچى (تۇپلەم) توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

513. (1) بۇرخان ئايىغىغا يۈكۈنۈپ باش
(2) ئۇرۇپ، قوللىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، زور ھۆرمەت -
(3) ئېھتىرام بىلەن مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
(4) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
(5) تەڭرىم، ئەگەر قايسىبىر راھىب، شامنانچ،
(6) ئۇپاسى، ئۇپاسانچلارنىڭ بۇ نوم ئەردىنىنى
(7) ئۆگەنگەنلىكىنى، ئوقۇغانلىقىنى،
(8) نوملىغانلىقىنى، كۆچۈرگەنلىكىنى، كۆچۈرگۈز -
(9) گەنلىكىنى كۆرسەم، ئاندىن مەن
(10) ئۇلارنى كۆپ كۆڭۈل بىلەن ئاياپ،
(11) ھۆرمەتلەپ، ئۇلارغا ھۆرمەت - ئېھتىرام
(12) بىلدۈرۈپ، ئۇلارنىڭ يەيدىغان ئېشىنى، كىيىدىغان
(13) كىيىملىرىنى، ئولتۇرىدىغان ئورنىنى، (ياتىدىغان)
(14) ئورۇن - كۆرپىسىنى، كېسەل بولغاندا دورىسىنى،
(15) يەنە نېمە كېرەك بولسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى
(16) كەم - كۈتىسىز تولۇق - تۈگەل
(17) قىلىپ بېرىمەن. مەيلى كۈندۈز بولسۇن،
(18) مەيلى كېچە بولسۇن، بۇ نوم
(19) ئەردىنى ئىچىدىكى مەدھىيە - قەسىدىلەرنى،
(20) ئۇقۇملارنى تەپسىلىي پىكىر يۈرگۈزۈپ ئۆتكۈ -
(21) زۈپ، بۇ چامبۇدىۋىپ يەر - زېمىندا ئۇنى
(22) كەڭرى تارقىتىپ، بۇرۇنقى
(23) بۇرخانلارنىڭ ئەقىدىلىرى بويىچە ئۇرۇق چاچقان.

514. 1) buyan ädgü qïlïnch qïlmïsh qutlugh buyan-
2) lïgh tïnlghlarqa äshittürüp trk ödün
3) yitlängülüksüz patquluqsuz qïlu täginip
4) ol qamagh tïnlghlarïgh ülgüsüz sansïz
5) azunlarta yüz ming kolti kalp
6) ödlärkä tägi üstün tngri
7) yirintä altïn kishi azunïnta adrugh
8) adrugh yig bashtïnqï ädgü mängig
9) ashaghuluq mämïlägülük tüsh täm
10) yim ichim üzä bay mängilig
11) bolghuluq ach qïs ämgäkig
12) körmägülük ädgügä tägimlig qïlu
13) täginkäymn. kinki burxanlar-
14) qa tosghuluq üch yawlaq yoltaqï
15) achïgh tarqa ämgäklärtin ozghuluq
16) ang kinintä burxan qutïn bulgh-
17) uluq tüshkä utlïgha tägürü
18) täginkäymn. nä üchün tip
19) tisär, atï kötrülmish ayaqqa
20) tägimlig tngrim, mn oyur-
21) mn öngrä ärtmish ür ïraq
22) öddä ratnaapushpi atlgh tngri
23) tngrisi burxan shazininta tosh

514.1) بۇيان ـ ئەزگۈ ئىش قىلغان قۇتلۇق، بۇيانلىق
2) جانلىقلارغا ئۇنى ئاڭلاتقۇزۇپ، تېز ۋاقىت
3) ئىچىدە ئۇنى يېتىمەيدىغان، ئۇنتۇلمايدىغان قىلىپ،
4) بارلىق جانلىقلارنى سان ساناقسىز زامان،
5) يۈز مىڭ كولتى ـ كالپ ۋاقىتلاردا،
6) ئۈستتە تەڭرى يېرىدە
7) ئاستتا ئىنسانلار دۇنياسىدا تۈرلۈك
8) ياخشى، ئالدىنقى، ئەزگۈ تائاملار
9) بىلەن تاماقلىنىدىغان، يېمەك، ئىچمەككە
10) باي، شاد ـ خۇشاللىقتا تۆگەل،
11) ئاچلىق، قىسلىق ئازابلىرىدىن خالىي،
12) ياخشىلىقتا لايىق قىلىمەن.
13) كېيىنكى بۇرخانلارنى
14) ئۈچ يامان يولدىكى ئازاب ـ ئوقۇبەت،
15) جەبرى ـ جاپا، تارتقۇلۇقلاردىن قۇتۇلىدىغان،
16) ئەڭ ئاخىردا بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىدىغان
17) نەتىجىگە، پۇرسەتكە يەتكۈزىمەن.
18) نېمە ئۈچۈن دېگەندە،
19) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
20) تەڭرىم، مەن ئويلايمەنكى،
21) بۇرۇنقى، ناھايىتى قەدىمكى
22) زاماندا، راتناپۇسپى ئاتلىق
23) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئەقىدىسىدە

VIII. 10a (imaxu säkzinch ulush on)

ئىماخۇ سەككىزىنچى (تۇپلەم) ئونىنچى (ياپراق) ئا

515. 1) tolum bolup ädgü yïltïzlïgh
2) uruq sacha tägintim. kim ol
3) ratnapushpi atlgh tükäl
4) bilgä tngri tngrisi burxan
5) ulugh yrlïqanchuchï köngüli üz-
6) ä mini irinchkäyü tsuyurqayu
7) yrlïqap burxanlarnïng ulugh
8) küchi üzä kim mini ämtïqa
9) tägi qayu orunlarïgh uzarmn,
10) qayu yïngaqta körsärmn qayu
11) balïq ulushqa tägsärmn, ol

515.1) تولۇق ـ تۈگەل بولۇپ، ئەزگۈ يىلتىزلىق
2) ئۇرۇقنى چاچقانىدىم. ئۇ
3) راتناپۇسپى ئاتلىق ھەممىگە قادىر
4) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان ئۇلۇغ
5) مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل بىلەن
6) ماڭا ئىچىنى ئاغرىتىپ، ماڭا كۆڭۈل بۆلۈپ
7) بۇرخانلارنىڭ ئۇلۇغ
8) كۈچ ـ قۇدرىتى بىلەن ماڭا
9) ھازىرقىدەك قايسى ئورۇنلارغا بارسام،
10) قايسى تەرەپنى كۆرسەم، قايسى
11) شەھەر ـ دۆلەتلەرگە چۈشسەم،

12) oruntaqï ol yïngaqtaqï ol
13) ulushtaqï qamagh tïnlgh oghlan-
14) larïn kädgülük ton yigülük
15) ash iltingülük yiwik
16) tizik altun kümüsh wayduri
17) saparir shishir patu sita qupïq
18) chach qash yinchü monchuq ulatï
19) äsringü ärdinilär üzä bay
20) barïmlïgh qïlghuluq ulugh küchkä
21) küsünkä tägürü yrlïqadï. anïn
22) tngrim, kim qayu süzüg kirtgünch
23) köngüllüg tïnlghlar bu altun

12) شۇ ئورۇن، شۇ تەرەپ، شۇ
13) دۆلەتتىكى بارلىق جانلىق ئوغ-
14) لانلىرىنى كىيىدىغان كىيىم، يەيدىغان
15) ئاش، چىرايلىق ياسىنىش ئۇچۇن
16) زىننەت بۇيۇملىرى، ئالتۇن - كۇمۇش،
17) فار - فور، ساپارىر، شىشىر، مارجان،
18) ستا، كەھرىۋا، قاشتېشى، ئۇنچە-
19) مەرۋايىت قاتارلىق قىممەت باھالىق ئەردىنىلەر
20) بىلەن تولغان مال - دۇنيالىق باي قىلىدىغان
21) كۈچ - قۇدرەتنى ئاتا قىلدى. شۇڭلاشقا
22) تەڭرىم، قايسىبىر سۇزۇك، سادىق
23) كۆڭۈللۈك تىنلىق بۇ ئالتۇن

VIII. 10b

ب

516. 1) önglüg yruq yaltrïqlïgh qopta
2) kötrülmish nom iliki atlgh nom
3) ärdinig oqïsarlar sözläsär-
4) lär, yana kün küningä ädgü
5) yïd yïpar köyürüp xua chächäk
6) sachïp mini üchün ol
7) ratnapushpi atlgh tngri tngri-
8) si burxanqa tapïq uduq
9) qïlsarlar, yana küntämäk
10) üch qata mäning atïmïn
11) atayu öngi öngi yïd
12) yïpar qua chächäk tatïqlïgh
13) ädgü as ichkü üzä ymä
14) manga ymä tapïq uduq qïlsar-
15) lar, üzüksüz bu nom ärdinig
16) äsitsärlär, bu muntagh buyan
17) tüsin bulghaylar tip ötrü
18) shlok taqshutïn inchä
19) tip tidi: kimlär birük tutsar-
20) lar bu ärdinig munchulayu öz
21) ät'özüng quwraqïnïng izil -
22) mäkläri tarïqar. krgäklämish
23) tonï ashï ödün ödün

516 .1) رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
2) ئۇستۇن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
3) نوم ئەردىنىنى ئوقۇسا، شەرھلىسە،
4) يەنە كېچە - كۇندۇز ياخشى پۇراقلىق
5) ئىپار - زەپەر كۆيدۇرۇپ، گۇل - چېچەك
6) چېچىپ، مېنىڭ ئورنۇمدا ئۇ
7) راتناپۇسپى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرىسى
8) بۇرخانغا تاۋاپ قىلسا، ئېتقاد
9) قىلسا، يەنە كۇنىگە
10) ئۇچ قېتىم مېنىڭ ئىسمىمنى
11) ئاتاپ، تۇرلۇك خۇش پۇراق ئىپار -
12) زەپەر، گۇل - چېچەك، مەززىلىك،
13) ئوخشىغان يېمەك - ئىچمەك بىلەن
14) يەنە ماڭا ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلدۇرسە،
15) چوقۇنسا، ئۇزۇلدۇرمەي بۇ نوم ئەردىنىنى
16) ئاڭلاپ تۇرسا، ھېلىقىدەك بۇيان - ساۋاب
17) نەتىجىسىگە ئېرىشىدۇ. ئاندىن
18) تۆۋەندىكى مەدھىيە - قەسىدىسىنى ئوقۇدى:
19) ئەگەر كىمكى بۇ نوم ئەردىنىنى
20) ئەستە ساقلىسا، شۇ ئۆز ئەتئۆزىنىڭ،
21) توپ - جامائىتىنىڭ ۋەيران بولۇشىدىن
22) خالىي بولىدۇ. ئۇلارغا لازىملىق
23) كىيىم - كېچەك، يېمەك - ئىچمەك

VIII. 11a (säkzinch bir ygrmi)

517. 1) äkshümäs, choghï yalïnï ashïlïp
2) özi yashï östälür. yir
3) tatïqï küchätip ürük ür-
4) küt östälür. özgän yaghmur
5) ödinchä üstürti qodï tökü-
6) lür. qamagh tngrilär quw-
7) raqï yumqï birtäg säwinür.
8) arïgh sämäk tüsh yimish ärklig-
9) läri ymä ögirür. nä ïghachta
10) turumïsh tüsh yimishlär kädiyür.
11) nächä bar ärsär, ni tarïq artamadïn
12) uz bütär. kimlär birük kösäsär

13) ärdini yinchü äd tawar, köngül
14) iyin tapïncha kösüshläri trk
15) qanar tip tidi. ötrü tükäl
16) bilgä tngri tngrisi burxan
17) ol sirikini qut tngri qatunïn
18) ögä alqayu inchä tip
19) yrlïqadï: ädgü ädgü sn
20) sirikiniya, öngrä azuntaqï
21) ädgü qïlïnchïngnïng tüshin utï-
22) sïn öyü saqïnu yantut säwinch
23) tapïq uduq qïlghugha ötüg

سەككىزىنچى (تۈپلەم) ئون بىرىنچى (ياپراق) ئا

517. 1) ئۆكسۈمەيدۇ. ئۇلارنىڭ نام - شۆھرىتى
2) ئېشىپ، ئۆمرى ئۇزاق بولىدۇ. يەرلىرىنىڭ
3) قۇۋۋىتى كۈچىيىپ، ھەر دائىم كېڭىيىپ
4) تۇرىدۇ. يامغۇر ھەر ۋاقىت قويۇق
5) يېغىپ تۇرىدۇ. بارلىق تەڭرىلەر
6) جامائىتى ھەممىسى بىردەك سۆيۈنىدۇ.
7) باغ - ئورمان، يەل - يېمىش ئىگىلىرىمۇ
8) خۇرسەن بولىدۇ. شاخلىرىدا يىرىگدەپ
9) قالغان مېۋە - چېۋىلەر
10) قايتىدىن ئەسلىگە كېلىدۇ. بارلىق
11) زىرائەتلەر بۇزۇلماستىن ئۈز
12) پىشىدۇ. كىمكى ئەردىنى - گۆھەر، ئۈنچە -
مەرۋايىت،
13) مال - دۇنيا تىلىسە، شۇنىڭ ئارزۇ - تىلەكلىرى
14) ئۆزى تىلىگىنى بويىچە قاندۇرۇ -
15) لىدۇ. ئاندىن كېيىن، ھەممىگە
16) قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
17) ئۇ سىرىكىنى قۇت تەڭرى خاتۇنىنى
18) ماختاپ - مەدھىيىلەپ مۇنداق دەپ
19) يارلىق قىلدى: ئەزگۇ، ياخشى. سەن
20) سىرىكىنى، بۇرۇنقى زاماندىكى
21) ئەزگۇ ئىش - ھەرىكىتىڭنىڭ نەتىجە -
22) مېۋىلىرىنى ئەسلەپ چىقىپ، ئۇنىڭ بەدىلىگە
23) سۆيۈنۈش، تاۋاپ - ئېتىقاد قىلىشقا ئۈندەپ

VIII. 11b

518. 1) ötünüp tïnlghlarqa ädgülüg bu
2) nom ärdinig kingürü yadghuluq
3) ulugh buyan alghuluq ärtingü
4) krgäklig ötüg ötüntüng tip
5) yrlïqadï. altun önglüg
6) yruq yaltrïqlïgh qopta
7) kötrülmish nom iliki atlgh nom
8) bitiktä shirikini qut
9) tngri qatunï äd tawarïgh
10) östämäk atlgh yiti

ب

518. 1) ئۆتۈنۈش ئۆتۈنۈپ، جانلىقلارغا ياخشىلىق كەل -
2) تۈرىدىغان بۇ نوم ئەردىنىنى كەڭرى تارقىتىدىغان،
3) ئۇلۇغ بۇيان - ساۋاب ئالىدىغان، ئىنتايىن
4) كېرەكلىك بولغان ئىلتىماسنى
5) قىلدىڭ. ئالتۇن رەڭلىك،
6) نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
7) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
8) پۈتۈكتە شىرىكىنى قۇت
9) تەڭرى خاتۇنىنىڭ مال - دۇنيانى
10) ئاۋۇتۇشى ئاتلىق ئون

11) ygrmi bölük.
12) ol ödün shirikini qut
13) tngri qatunï yana tngri tngri-
14) si burxanqa inchä tip ötünti:
15) atï kötrülmish ayaqqa tägimlig
16) tngrim, mn ärsär, taghtïn
17) yïngaq wayshirawani mxaranch-
18) nïng danawati atlgh balïq-
19) ïnga yaqïnqïa supushpi
20) atlgh yimishlikintä yiti
21) ärdinin itiglig pushpak atlgh
22) sarwaghïnta turu täginürmn.
23) birük kim qayu kishi kün künigä

Ⅷ. 12a (säkzinch iki ygrmi)

519. 1) im tarïqïm ashïlzun ädim tawarïm
2) öklisun, aghïlïghïm sangïm tolz-
3) un tip kösärlär, ötrü
4) ular aghïr ayaq süzüg kirtkünch
5) köngülin bir yangï äw itip
6) yirin ud mayaqï üzä
7) suwatïp anïng ichintä mäning
8) körkümin adruq adruq yiwik
9) tizik itig yaratïgh üzä
10) itiglig uz bädizätzun.
11) anta basa ol kishi suwqa
12) kirip ät'özin arïgh yunup
13) yangï arïgh ton kädip
14) ät'özingä ädgü yïd
15) yïparlar türtüp ol äw
16) ichintä kirip mini üchün
17) küntämäk üchär qata
18) üch öddä ratnapushpi atlgh
19) tngri tngrisi burxan atïn
20) bu nom ärdining atï birlä
21) atayu inchä tip tisun:
22) yükünürmn waydurilïgh altun-

11) يەتتىنچى بۆلەك
12) بۇ چاغدا شىرىكىنى قۇت
13) تەڭرى خاتۇنى يەنە تەڭرىلەر تەڭرىسى
14) بۇرخانغا مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
15) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
16) تەڭرىم، مەن بولسام، شىمال
17) تەرەپتىكى ۋايشىراۋانى ماھاراجىنىڭ
18) داناۋاتى ئاتلىق شەھىرىنىڭ
19) يېنىغا جايلاشقان سۇپۇشپى
20) ئاتلىق بېغىدا يەتتە خىل
21) ئەردىنى بىلەن بېزەلگەن پۇشپاك ئاتلىق
22) سارايدا ئولتۇرىمەن.
23) ئەگەر قايسىبىر كىشى ھەر كۈنى

سەككىزىنچى (تۆپلەم) ئون ئىككىنچى (ياپراق) ئا

519 .1) ئاشلىق زىرائەتلىرىم ئاشسۇن، مال - دۇنيايىم
2) كۆپەيسۇن، ساغ - خەزىنىلىرىم تولسۇن
3) دەپ تىلەك تىلىسە، ئۇلار
4) زور ھۆرمەت بىلەن سۇزۇك، سادىق
5) كۆڭلى بىلەن بىر يېڭى ئۆي سېلىپ،
6) ئۆينى كالا مايىقى بىلەن
7) سۇۋاپ، ئۇنىڭ ئۇستىگە مېنىڭ
8) سۈرىتىمنى تۈرلۈك رەڭ - پەرداز
9) بىلەن چىرايلىق سىزىپ
10) بېزىسۇن.
11) ئاندىن كېيىن ئۇ كىشى سۇغا كىرىپ
12) ئەتئۆزىنى پاكىز يۇيۇپ،
13) پاكىز، يېڭى كىيىم كىيىپ،
14) ئەتئۆزىگە ياخشى پۇراقلىق
15) ئىپار چېچىپ، ھېلىقى ئۆينىڭ
16) ئىچىگە كىرىپ مەن ئۈچۈن
17) ھەر كۈنى ئۈچ قېتىم، ئۈچ
18) ۋاقىتتا راتناپۇشپى ئاتلىق
19) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
20) ئىسمىنى، بۇ نوم ئەردىنىنىڭ ئىسمىنى
21) بىرگە ئاتاپ، مۇنداق دېسۇن:
22) فار فورلۇق، ئالتۇنلۇق، ئەردىنىلىك

520. 1) lugh ärdinilig chächäk yruq
2) yaltrïqlïgh qutlugh ülüklüg
3) ädgü ärdämlig taluy ögüz
4) atlgh ratnapushpi burxan qutïnga
5) tip ötrü äsringü xua chächäklär
6) alïp adruq adruq ash
7) ichgülär tutup aghïr ayamaq-
8) ïn yana adïn yïdïn yïparïn
9) xua chächäk ash ichgü üzä
10) mäning körkümkä tapïq uduq
11) qïlsunlar. yana ol ash
12) ichgüg alïp tört yïngaq-
13) tïnqï tngrilärkä sachïp tapïq
14) uduq qïlzun. antada basa
15) bk qatïgh kirtü saw sözläyü
16) inchä tip tisun, trkin
17) tawratï ötünürmn, shirikini
18) qut tngrisin qut
19) kösüsh qolurmn birük siz-
20) ing sawïngïz köni kirtü chin
21) ärsär. bu mäning ötünmish
22) ötügümin yoqsuz qurugh
23) qïlmang tip munchulayu sözläsün.

520. 1) گۈللۈك، يورۇق - يالتىراقلىق
2) قۇتلۇق، بەخت - تەلەيلىك،
3) ئەزگۈ ئەخلاقلىق دەريا - دېڭىز ئاتلىق
4) راتناپۇشپى بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن.
5) دەپ، ئاندىن خۇش پۇراقلىق گۈل - چېچەكلەر
6) ئېلىپ، تۈرلۈك يېمەك - ئىچمەكلەرنى
7) تەييارلاپ، زور ھۆرمەت بىلەن
8) يەنە باشقا خۇش پۇراقلىق
9) گۈل - چېچەك، يېمەك - ئىچمەك بىلەن
10) مېنىڭ سۈرىتىمگە باش
11) ئۇرۇپ چوقۇنسۇن. يەنە ئۇ
12) ھېلىقى يېمەك - ئىچمەكلەرنى ئېلىپ تۆت
13) تەرەپتىكى تەڭرىلەرگە چېچىپ، ئۇلارغا
14) ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلدۈرسۇن. ئاندىن كېيىن
15) بەك قاتتىق سۆزلەپ مۇنداق
16) دېسۇن: مەن شۇنى تېزدىن
17) ئۆتۈنىمەنكى، شىرىكىنى قۇت
18) تەڭرىسى، سىزدىن قۇت ۋە تىلەك
19) تىلەيمەن، ئەگەر سىز لىللا -
20) چىن - راست سۆزلۈك
21) بولسىڭىز، مېنىڭ بۇ تىلەكلىرىمنى
22) يەردە قويماڭ، مەن قۇرۇق قول قالماي
23) دەپ مۇشۇنداق سۆزلىسۇن.

VIII. 13a (säkzinch üch ygrmi)

سەككىزىنچى (تۇپلەم) ئون ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

521. 1) ötrü ol ödün mn bu saw-
2) larïgh bilmishtä kin, ol kishining
3) äwintä ishin tarïqïgh ädin
4) tawarïn ashïn ichgüsin asha
5) öklitü täginkäymn. bu
6) drnïgh sözläyü mini oqïs-
7) unlar ötünsünlär. oqïduq-
8) ta ötündüktä ashnuchä bu
9) burxanlar atïn bu bodistw-
10) lar atïn atayu süzüg köngül-
11) ïn yükünü inchä tip tisün-

521. 1) ئاندىن كېيىن، مەن بۇ سۆزلەرنى
2) ئۇققاندىن كېيىن، ئۇ كىشىنىڭ
3) ئۆيدە ئاشلىقنى، مال - دۇنياسىنى،
4) يېمەك - ئىچمىكىنى ئاۋۇتۇپ
5) بېرىمەن، كۆپەيتىمەن. بۇ
6) دارنىنى ئوقۇپ مېنى چاقىرسۇن،
7) ماڭا ئۆتۈنسۇن. چاقىرغاندا،
8) ئۆتۈنگەندە ئالدى بىلەن تۆۋەندىكى
9) بۇرخانلارنىڭ ئىسمىنى، تۆۋەندىكى بودىساتۋا -
10) لارنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ، سۈزۈك كۆڭۈل
11) بىلەن يۈكۈنۈپ تۇرۇپ مۇنداق

12) lar: yükünürmn üch ödki
13) ontïn sïngar yirtinchüdä ärikmä
14) alqu qamagh burxanlar qutïnga,
15) yükünürmn ratnashiki atlgh
16) burxan qutïnga, yükünürmn
17) ratnadiwachi atlgh burxan
18) qutïnga. yükünürmn suwar-
19) nadiwachi atlgh burxan qutïnga,
20) yükünürmn prabangushi atlgh burxan
21) qutïnga, yükünürmn ratnachandiri
22) atlïgh burxan qutïnga, yükünürmn
23) dipangkari atlgh burxan qutïnga.

12) دىسۇن: ئۈچ زاماندىكى ئۇن
13) تەرەپتىكى يەر – زېمىندا تۇرغۇچى
14) بارلىق بۇرخانلارنىڭ قۇتىغا يۈكۈنىمەن.
15) راتناشىكى ئاتلىق بۇرخان قۇتىغا
16) يۈكۈنىمەن. راتنادىۋاچى ئاتلىق
17) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن.
18) سۇۋاردادىۋاچى ئاتلىق
19) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن.
20) پرابانگۇشى ئاتلىق بۇرخان قۇتىغا
21) يۈكۈنىمەن. راتناچاندىرى ئاتلىق
22) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن. دىپاڭكارى
23) ئاتلىق بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن.

Ⅷ. 13b

ب

522. 1) yükünürmn mxadiwachi atlgh
2) burxan qutïnga, yükünürmn
3) akshupi atlgh burxan qutïnga,
4) yükünürmn ratnamidi atlgh
5) burxan qutïnga, yükünürmn
6) abita atlgh burxan qutïnga.
7) yükünürmn tundubashuwari atlgh
8) burxan qutïnga, yükünürmn
9) sumadiwachi atlgh bodistw
10) qutïnga. yükünürmn kanchanaprabi
11) atlgh bodistw qutïnga. yükünürmn
12) nirwau atlgh bodistw qutïnga. yükünürmn
13) darmautari atlgh bodistw qut-
14) ïnga. yükünürmn shumakishimi atlgh
15) bodistw qutïnga. yinchürü töbün
16) yükünüp bu qamagh burxanlar bodistw
17) lar qutïnga, antada basa
18) drni sözläp ötünü
19) oqïyurmn shirikini qut tngri-
20) sin kösämïsh kösüshümin qantur-
21) tachïgh qïlmïsh ishimin bütürtächig.
22) drnisi bu ärür: tadinta namu
23) shiri mxadiwi ni yaya

522 .1) ماھادىۋاچى ئاتلىق بۇرخان قۇتىغا
2) يۈكۈنىمەن. ئاكشۇپى ئاتلىق
3) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن.
4) راتنامىدى ئاتلىق بۇرخان قۇتىغا
5) يۈكۈنىمەن. ئابىتا ئاتلىق
6) بۇرخان قۇتىغا يۈكۈنىمەن.
7) تۇندۇباشۇۋارى ئاتلىق بۇرخان قۇتىغا
8) يۈكۈنىمەن. سۇمادىۋاچى ئاتلىق
9) بودىساتۋا قۇتىغا يۈكۈنىمەن.
10) كانچاناپرابى ئاتلىق
11) بودىساتۋا قۇتىغا يۈكۈنىمەن.
12) نىرۋائۇ ئاتلىق بودىساتۋا قۇتىغا
13) يۈكۈنىمەن. دارمائۇتارى ئاتلىق
14) بودىساتۋا قۇتىغا يۈكۈنىمەن.
15) شۇماكىشىمى ئاتلىق بودىساتۋا قۇتىغا
16) يۈكۈنىمەن. باش ئۇرۇپ تۆۋەن يۈكۈنۈپ،
17) بۇ بارلىق بۇرخانلار، بودىساتۋالارنىڭ قۇتىغا،
18) ئاندىن كېيىن، دارنى
19) ئوقۇپ، شىرىكىنى قۇت تەڭرىسىنى
20) كۆزلىگەن ئارزۇ – تىلەكلىرىمگە يەتكۈزۈشكە،
21) ئىش – كۈشلىرىمنى پۈتتۈرۈپ بېرىشكە
22) چاقىرىمەن. بۇنىڭ دارنىسى مۇنداق: تادىنتانامۇ
23) شىرى ماھادىۋى نى يايا

VIII. 14a (säkzinch ygrmi tört)

523. 1) tadinta prati purnachari
2) samanta darshimxa wixar-
3) agatä samanta widimpari
4) mxa karaya pratista
5) prawani sarwa artasatani su
6) prati puri aria darma-
7) ta maxa wikupati maxa
8) maitrapa upa sanxiti maxa
9) xinarasi susankirä xiti
10) samanta ratan anupalidi
11) swaxa. atï
12) kötrülmish ayaqqa tägimlig
13) tngrim, birük kim kayu
14) kişi bu qutlugh drnigh sözläyü
15) mini oqïyu täginmishtä, mn
16) ötrü ularnïng oqïyu ötünmish
17) ötüglärin äshitip ular-
18) qa yaqïn barïp kösämish
19) kösüshlärin qanturghaymn.
20) atï kötrülmish ayaqqa
21) tägimlig tngrim, bu drni ärsär,
22) abizik qïlmaqlïgh padak ol,
23) siti tigmä ish kötük

سەككىزىنچى (تۇپلەم) ئون تۆتىنچى (ياپراق) ئا

523. 1) تادىنتا پراتى پۇرناچارى
2) سامانتا دارشىمھا ۋىھارا ـ
3) گاتە سامانتا ۋىدىمپارى
4) ماھا كارايا پراستىتا
5) پراۋانى سارۋا ئارتاساتانى سۇ
6) پراتى پۇرى ئارىئا دارما ـ
7) تا ماھا ۋىكۇپاتى ماھا
8) مائىتراپا ئۇپا سانھىتى ماھا
9) ھىناراسى سۇسانكىرە ھىتى
10) سامانتا راتان ئانۇپالىدى
11) سۋاھا. نامى
12) مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
13) تەڭرىم، ئەگەر قايسىبىر كىشى
14) بۇ قۇتلۇق دارنىنى ئوقۇپ
15) مېنى چاقىرغاندا، مەن ئۇلارنىڭ
16) ئۆتۈنگەن ئۆتۈنۈشلىرىنى
17) ئاڭلاپ، ئۇلارغا
18) يېقىن بېرىپ، ئۇلارنىڭ تىلەك ـ
19) لىرىنى قاندۇرىمەن.
20) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
21) تەڭرىم، بۇ دارنى بولسا،
22) ئىلاھىيلاشتۇرۇلغان قەسىدىدۇر،
23) ئىلاھى كۈچ بىلەن ئىش ـ كۆشلەرنى

VIII. 14b

524. 1) utghuraq bütürtächi padak
2) ol. köni kirtü padak ol.
3) äzüksüz igitsiz padak ol.
4) tüzülmäkkä tägürtächi köni
5) yorïgh ol. alqu tïnlgh oghlan-
6) larïnïng köni ongaru ädgü
7) yïltïzlarïn örittächi töz-
8) i tüpi ärür. anïn kimlär
9) birük bu drnigh sözlägäli
10) tutqalï saqïnsarlar, ashnu-
11) cha yiti kün yiti tün

ب

524. 1) دەرھال پۈتتۈرىدىغان قەسىدىدۇر.
2) بۇ توغرا، ھەقىقىي قەسىدىدۇر.
3) نۇقسانسىز، خاتاسىز قەسىدىدۇر.
4) باراۋەرلىككە يەتكۈزىدىغان ئىش ـ
5) ئەمەلدۇر. ئۇ بارلىق جانلىق ئوغلان ـ
6) لىرىنىڭ توغرا، ئوڭ، ياخشى
7) يىلتىزلىرىنى ئۈنتىدىغان تۈپ
8) يىلتىزدۇر. شۇڭلاشقا كىمكى
9) ئەگەر بۇ دارنىنى ئوقۇشنى،
10) ئېسىدە قالدۇرۇشنى ئويلىسا، ئالدى بىلەن
11) يەتتە كېچە ـ كۈندۈز

12) säkiz tüzün bachagh chaxshapt-
13) ïn alïp arïgh bachap tangda
14) ärtä tal chïbïqïn tanchulap tish-
15) in arïtïp aghïzïn yunsun.
16) antada basa yïdïn yïpar-
17) ïn xua yawïshqun burxanlar-
18) qa tapïq uduq qïlsun.
19) kntü qïlmïsh ayïgh qïlïnchlarïn
20) acha yada kshanti qïlïp yana
21) kntü özi üchün bish azun
22) tïnlghlar üchün qut qolup
23) buyan äwirsun. bir arïgh äwtä

VIII. 15a (säkzinch bish ygrmi)

525. 1) azu arawatan sangramta ud
2) mayaqïn suwap mantal qïlïp chintan
3) tütsük köyürüp tapïq uduq qïls-

4) un. bir sutsï uz itip
5) yaratïp üzäsintä pra közätri
6) salïnturup mantal otïra-
7) sïnta urup tägräsintä xua
8) yawïshqu tizip ötrü timin
9) ök öngräki drnigh sözläsün.
10) mini kälsün tip kösäsün.
11) ötrü mn ol oghurta ol tüz-
12) ünlär oghlïnïng bu äwri§in
13) körüp anga yaqïn kälip ol
14) mantal qïlmïsh äwning ichintä
15) kirip ol sutsïda olurup
16) anïng tapïqïn uduqïn alï
17) täginkäymn. ötri antada
18) kin kishi tülintä mini
19) körkäli bolghay. mn nä türlüg
20) täläkin krgäkin tükäl ayïtïp
21) ät tawar aghï barïm altun
22) kümüsh qoyn yïlqïnï tarïq ash ichgü
23) ton kädim üzä kösüshlärig

(12) سەككىز تارماقلىق پەرھىز[233] بويىچە
(13) پاكىز پەرھىز تۇتۇپ، تاڭ
(14) ئاتقاندا، تال چىۋىقىنى چايناپ
(15) چىشىنى ۋە ئاغزىنى يۇسۇن.
(16) ئاندىن كېيىن خۇش پۇراق ئىپار،
(17) گۈل ـ چېچەكلەر بىلەن بۇرخانلارغا
(18) ھۆرمەت ـ ئېھتىرام قىلسۇن.
(19) ئۆزى قىلغان يامان ئىشلارغا
(20) ئاشكارا ھالدا توۋا ـ كشانتى قىلىپ، يەنە
(21) شەخسەن ئۆزى ئۈچۈن، بەش دۇنيادىكى
(22) جانلىقلار ئۈچۈن قۇت ۋە
(23) ساۋابلىق تىلىسۇن. بىر پاكىز ئۆيدە

سەككىزىنچى (تۇپلەم) ئون بەشىنچى (ياپراق) ئا

525 .1) ياكى خىلۋەت ئىبادەتخانىدا كالا
(2) تېزىكىنى سۇۋاپ مانتال ياساپ، چىنداندىن
(3) ئىسرىق سېلىپ، بۇرخانلارغا ھۆرمەت ـ ئېھتىرام
قىلسۇن.
(4) بىر چىرايلىق ئورۇندۇق[234] ياساپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە
(5) تۇغ ـ بايراقلارنى قاداپ، ئۇنى
(6) مانتال ـ سۇپا ئوتتۇرىسىغا قويۇپ، ئۇنىڭ
(7) ئەتراپىغا گۈل ـ چېچەكلەرنى
(8) تىزىپ، ئاندىن دەرھال
(9) بايىقى دارنىنى ئوقۇسۇن.
(10) مېنى كەلسۇن دەپ ئارزۇ قىلسۇن.
(11) ئاندىن مەن بۇ چاغدا ئۇ ئېسىللار
(12) ئوغلىنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرۈپ،
(13) ئۇنىڭغا يېقىن بېرىپ، ئۇ
(14) ئۇ مانتال ـ سۇپا قىلىنغان ئۆينىڭ ئىچىگە
(15) كىرىپ، ھېلىقى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ،
(16) ئۇنىڭ ھۆرمەت ـ ئېھتىرامىنى قوبۇل
(17) قىلىمەن. ئاندىن كېيىن ھېلىقى
(18) ئادەم چۈشىدە مېنى كۆرىدۇ. مەن
(19) ئۇنىڭغا قانچىلىك تىلىكى بولسا، قانچىلىك
(20) كېرەكلىك نەرسىسى بولسا، ئۇلارنى توگەل ئېيتىپ بېرىپ،
(21) ئۇنىڭ مال ـ دۇنيا، تاۋار ـ مال، ئالتۇن ـ
(22) كۈمۈش، قوي ـ يىلقا، ئاشلىق، يېمەك ـ
(23) ئىچمەك، كىيىم ـ كېچەككە بولغان ئارزۇلىرىنى

526. 1) qanturu täginkäymn. qachan
2) birük ol tüzünlär oghlï bu
3) muntagh tüshkä utlïgha tägsär-
4) lär, ol bulmïsh qazghanmïshlarï-
5) nïng ülüshi üzä ashnu üch
6) ärdinigä tapïq uduq aghïr
7) ayaq qïlsun. antada kin manga
8) tapïnsun udunsun. manga tapïq
9) uduq qïlmïsh yïd yïpar xua

10) chächäk ach ichgü satïp anïng
11) satïqï üzä yana üch ärdinig
12) ayasunlar aghïrlasunlar.
13) ötrü mn ürük ozatï bu kishi-
14) ni köyü közätü tutup nä krgäkin
15) krgäk qïlmaghaymn. inchip
16) ol kishi az saran köngül tur-
17) qurghuluq ärmäs. ödün ödün
18) yoqqa chïghaygha bushi birsun.
19) ozatï bu nom ärdinig oqïtïp
20) tapïqïn uduqïn üzmädin
21) qïlmïsh buyanïn burxan qutïnga
22) äwirsunlar. ötrü trk ödün
23) qutrulmaqlïgh ädgü tüshkä

526. 1) قاندۇرىمەن. ئەگەر ئۇ ئېسىللار
2) ئوغلى مۇنداق نەتىجىگە
3) ئېرىشسە، ئۇ ئېرىشكەن،
4) قولغا كەلتۈرگەنلىرىنىڭ بىر قىسمىنى
5) ئىشلىتىپ، ئالدى بىلەن ئۈچ
6) ئەردىنى - گۆھەرگە ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلدۈرۈپ،
7) ئۇلارغا قاتتىق ئېتىقاد قىلسۇن. ئاندىن كېيىن
8) ماڭا ھۆرمەت - ئېھتىرام قىلسۇن. ماڭا
9) ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلدۈرۈشكە ئىشلىتىدىغان
ئىپار، گۈل -
10) چېچەك، يېمەك - ئىچمەكلەرنى سېتىپ، ئۇنىڭ
11) پۇلىنى يەنە ئۈچ ئەردىنى - گۆھەرنى
12) ئەتىۋارلاشقا، ھۆرمەتلەشكە ئىشلەتسۇن.
13) ئاندىن مەن ھەر دائىم بۇ كىشىنى
14) ئاياپ - ئەتىۋارلاپ، مۇھاپىزەت قىلىپ، ئۇنىڭ
15) ھېچقانداق كېرەكلىكلىرىنى ئىشلەتمەيمەن. شۇنداق
16) قىلىپ ئۇ كىشى ئاچ كۆز، خەسىس كۆڭۈللۈك
17) بولمايدۇ. ھەر دائىم، ھەر زامان ئۇ يوقسۇللارغا،
18) نامراتلارغا سەدىقە بەرسۇن.
19) ئۇزاققىچە بۇ نوم ئەردىنىنى ئوقۇتۇپ،
20) ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمەت - ئېھتىرامنى، ئۈزمەي
21) قىلغان بۇيان - ساۋابلىقلىرىنى بۇرخان قۇتىغا
22) ئاتا قىلسۇن. ئاندىن كېيىن تېز ۋاقىت ئىچىدە
23) قۇتۇلۇشتىن ئىبارەت ئەزگۈ نەتىجىگە

VIII. 16a (säkzinch altï ygrmi)

سەككىزىنچى (تۇپلەم) ئون ئالتىنچى (ياپراق) ئا

527. 1) tägkäylär tngrim tip ötünti. anta
2) ötrü tükäl bilgä tngri tngrisi
3) burxan shirikini qut tngri qatunï-
4) nïng bu muntagh ötügin äshitip
5) ögä alqayu inchä tip yrlïqadï:
6) ädgü ädgü qut tngri qatunïy-
7) a, özgä adïnaghugha igitin ulugh
8) asïgh tusu qïltachï bu nom ärdinig
9) kingürü yadïlghuluq ärtingü krgäklig
10) ötüg ötüntüng tip yrlïqadï.

527. 1) ئېرىشىدۇ، دەپ ئۆتۈندى. ئاندىن
2) كېيىن ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
3) بۇرخان شىرىكىنى قۇت تەڭرى خاتۇنىنىڭ
4) بۇنداق ئۆتۈنۈشلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇنى
5) ماختاپ - مەدھىيىلەپ مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
6) ئەزگۈ، ياخشى، قۇت تەڭرى خاتۇنى، سەن
7) ئۆزگە ۋە باشقىلارغا چوڭ پايدا -
8) مەنپەئەت كەلتۈرىدىغان بۇ نوم ئەردىنىنى
9) كەڭرى تارقىتىش ئۈچۈن، ناھايىتى
10) كېرەكلىك بولغان ئۆتۈنۈش ئۆتۈندۇڭ.

11) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh qopta
12) kötrülmish nom iliki atlgh nom
13) bitiktä wasundari atlgh yir
14) qatunï ötüg ötünmäk atlgh säkiz
15) ygrminch bölük. ol ödün
16) wasundari atlgh yir qatunï ol
17) quwraq arasïnta ärür ärti. ötrü
18) olurmïsh orunïntïn örü turup
19) ayasïn qawshurup aghïr ayamaqïn
20) tngri tngrisi burxanqa inchä
21) tip ötünti: atï kötrülmish
22) ayaqqa tägimlik tngrim, bu altun
23) önglüg yruq yaltrïqlïgh qopta

11) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق ھەممىدىن
12) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
13) پۈتۈكتە ۋاسۇندارى ئاتلىق يەر
14) خاتۇنىنىڭ ئۆتۈنۈش ئۆتۈنۈشى ئاتلىق ئون
15) سەككىزىنچى بۆلەك. بۇ چاغدا
16) ۋاسۇندارى ئاتلىق يەر خاتۇنى ئۇ
17) جامائەت ئارىسىدا ئىدى، ئاندىن ئۇ
18) ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە تۇرۇپ
19) قوللىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، زور ھۆرمەت بىلەن
20) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق
21) دەپ ئۆتۈندى: نامى مەشھۇر،
22) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، بۇ ئالتۇن
23) رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق ھەممىدىن

Ⅷ. 16b

528. 1) kötrülmish nom iliki atlgh nom ärdini
2) ap ymä közänür öddä ap ymä
3) kin käligmä ödlärtä qayu qayu
4) käntlärtä sosaqlarta iliklär
5) bäglär ordusïnta qarshïnta
6) arawatan orunlarta taghlar-
7) ta arïghlarta bar ärsär, mn ötrü
8) ol orunlarqa barïp aghïr ayaq tapïq
9) uduq qïlïp köyü küzätü tägingäy-
10) mn. birük qayu orunta bu nom ärdinig
11) nomlayur ärsär, ol nomladachï nomchï-
12) nïng asan tüpintä barïp ät'öz-
13) ümin körkitmädin nomchï adaqïn
14) töpüm üzä kötürü tutup bu nom
15) ärdinig äshitü tïnglayu tägingäy-
16) mn. bu nom ärdinig äshitip nomlugh
17) ashqa toq bolmaqïm üzä choghum
18) yalïnïm ögrünchüm säwinchim ashïlïp
19) östälip ötrü bu altï ygrmi tümän
20) säkiz ming yuchan qalïn yitinchsiz
21) yitiz yaghïz yir tatïqïn öklätü
22) kingürtü täginip tört taluy ögüz
23) ichintäki yirning topraqïn yaghlïgh

ب

528. 1) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
2) ئەردىنىنى مەيلى ھازىرقى زاماندا، ياكى بولمىسا
3) كېيىن كېلىدىغان زاماندا، قايسىبىر
4) شەھەردە، مەھەللىدە، ئېلىكلەرنىڭ،
5) بەگلەرنىڭ ئوردۇلىرىدا ـ سارايلىرىدا،
6) خىلۋەت ئورۇنلاردا، تاغلاردا،
7) ئورمانلىقلاردا بار بولسا، مەن ئاندىن
8) شۇ ئورۇنلارغا بېرىپ، زور ھۆرمەت بىلەن
9) تاۋاپ ـ ئېتقاد قىلىمەن.
10) ئەگەر قايسىبىر ئورۇندا بۇ نومنى ئەردىنىنى
11) نوملىغان بولسا، ئۇ نوم نوملىغۇچى نومچىنىڭ
12) ئولتۇرغان تەختى يېنىغا بېرىپ، ئەتئۆ ـ
13) زۇمنى كۆرسەتمەستىن، نومچى ئايىغىنى
14) بەستىم بىلەن كۆتۈرۈپ تۇرۇپ، بۇ
15) نوم ئەردىنىنى ئاڭلاپ، نوم ئېشىغا
16) تويۇش بىلەن مېنىڭ سۇر ـ
17) ھەيۋەم، خۇشاللىقىم،
18) سۆيۈنۈشۈم ئېشىپ، ئاندىن
19) بۇ ئون ئالتە تۈمەن سەككىز
20) مىڭ يۇچان بولغان چەكسىز كەڭ
21) قاراچىلان زېمىنىنىڭ تەمىنى ئاشۇرۇپ،
22) كۆلىمىنى كېڭەيتىپ، تۆت دېڭىز ـ ئوكياندىكى
23) يەرنى ـ تۇپراقنى مۇنبەت، يۇمشاق،

VIII. 17a (säkzinch yiti ygrmi)

529. 1) yumshaq tarïqlïgh yirlärin sïsïlang
2) ädgü qïlu tägingäymn. bu chambudiwip
3) ulush ichintäki nächä ögüzlär köllär
4) yuullar yolaqlar sögüt ïghachlar-
5) otlar yashlar arïghlar sämäk-
6) lärig yana adruq adruq xu-
7) a chächäk tüsh yimishlärning yiltiz-
8) larïn ulunlarïn butïqlarïn yapïrghaq-
9) larïn yana ymä ï tarïq qolunga-
10) sïn ichinin tashïnïn barcha
11) angsïz körklä säwgülük taplaghu-
12) luq önglüg yïdlïgh yigügä
13) ashaghugha yaraqlïgh qïlu tägingäymn.
14) kimlär birük ol ot yash tüsh
15) yimishni tarïq tatïqïn yisärlär
16) ashasarlar, alqu barcha önglüg
17) qïrtïshlïgh küchlüg küsünlüg uzun
18) özlüg yashlïgh choghlugh yalïnlïgh
19) qachïqlarï tongïru igsiz kämsiz
20) aghrïqsïz tigsiz, ögläri köngül-
21) läri yti bilgä bilikläri küchlüg
22) qop türlüg ishig kötüküg bütür-
23) käli udachï bolghaylar. taqï ymä

سەككىزىنچى (تۆپلەم) ئون يەتتىنچى (ياپراق) ئا

529. 1) تېرىغلى بولىدىغان، سىسلاڭ[235]،
2) ياخشى يەر قىلىشقا تىرىشىمەن. بۇ چامبۇدىۋىپ
3) ئېلىدىكى دەريالارنى، كۆللەرنى، ئۆستەڭلەرنى،
4) سازلىقلارنى، كۆلچەكلەرنى، دەل - دەرەخلەرنى،
5) ئوت - چۆپلەرنى، ئورمانلىقلارنى، يەنە
6) تۇرلۇك - تۈمەن گۈل - چېچەكلەرنى،
7) يەل - يېمىشلەرنىڭ يىلتىزلىرىنى، پۇتاقلىرىنى، يو -
8) پۇرماقلىرىنى، يەنە زىرائەتلەرنىڭ مايسا -
9) بىخلىرىنىڭ ئىچىنى، تېشىنى - بۇلارنىڭ
10) ھەممىسىنى چىرايلىق،
11) كۆركەم، سۆيۈشلۈك، (كىشىنىڭ) زوقىنى
12) كەلتۈرىدىغان، پۇراقلىق، يېيىشكە،
13) تائاملىنىشقا يارامىلىق قىلىشقا تىرىشىمەن.
14) كىمكى ئەگەر ئۇ ئوت - چۆپ، يەل -
15) يېمىش، ئاشلىق - زىرائەتلەرنىڭ تەمىنى تېتىسا،
16) ئۇلارنى يېسە، ئۇلارنىڭ ھەممىسى رەڭلىك -
17) چىرايلىق، كۈچلۈك - قۇدرەتلىك، ئۇزۇن
18) ياش - ئۆمۈرلۈك، سۇر - ھەيۋەتلىك،
19) سەزگۈ ئەزالىرى ئاغرىق - سىلاق،
20) كېسەلدىن خالىي، ئەقلى - ھوشى
21) جايىدا، ئەقىل - بىلىملىرى كۈچلۈك بولۇپ
22) كۆپ خىل ئىش - كۈشلەرنى پۈتتۈرۈشكە
23) قادىر بولىدۇ. يەنە

VIII. 17b

530. 1) bu yaghïz yirkä tayaqlïghïn bütgü-
2) lüg nächä ädlär bar ärsärlär,
3) ular barcha yirümädin artamadïn tükäl-
4) lig bütä tägingäylär. ötrü ol
5) oghurta bu chambudiwip yirtinchü yir
6) suw bay barïmlïgh bodun qara
7) kök qalïq ärtingü ögrünchlüg säwinch-
8) lig bolghaylar. qachan yalanguqlar bu
9) muntagh mängilig tongalïgh ögrünch-
10) lüg säwinchlig boltuqlarïnta ötrü
11) anchata bu nom ärdinig artuqraq ayasun-

ب

530. 1) بۇ قوڭۇر يەرگە تايانغان پۈتتۈرۈشكە
2) تېگىشلىك يەنە قانچە نەرسىلەر بولسا،
3) ئۇلار ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى بۇزماي - چاقماي
4) تۈگەل پۈتتۈرىدۇ. ئاندىن كېيىن، شۇ چاغدا
5) بۇ چامبۇدىۋىپ ئېلىدىكى يەر -
6) زېمىن بايلىقتا تولىدۇ. خەلق - پۇقرا،
7) كۆك ئاسمان ناھايىتى زور خۇشاللىقتا
8) سۆيۈنۈشكە ئېرىشىدۇ. ئىنسانلار مۇنداق
9) خاتىرجەملىك، كۈچلۈكلۈك، خۇشاللىق ۋە
10) سۆيۈنۈشكە ئېرىشكەندىن كېيىن،
11) ئۇ چاغدا بۇ نوم ئەردىنىنى تېخىمۇ

12) lar aghïrlasunlar. yana bu nom
13) ärdinig nomladachï nomchïgha
14) arqan bodun qara yaqïn barïp nom ärdinig
15) nomladachï nomchïgha ötükchi
16) bolsunlar. nä üchün tip tisär,
17) atï kötrülmish ayaqqa tägimlig
18) tngrim, bu nom ärdinig nomlamaq tïltaq-
19) ïnta mn bashïn qamagh tirin quwraq-
20) ïmnïng choghumuz yalïnimiz küchümüz
21) kösünümüz körkümüz mängizimiz
22) ökliyü ashïlu täginür. mäning
23) choghum yalïnïm küchüm küsünüm körküm

VIII. 18a (säkzinch säkiz ygrmi)

531. 1) mängizim ashïlïp östälip nomlugh
2) ashqa toq bolmaqïm üzä bu
3) yiti ming yuchan turqï king
4) alqïgh chambudiwip yirtinchü yir
5) suwugh yirin tupraqïn qltï öng-
6) räkitäg qïlu täginip
7) imärigmä qamagh tïnlghlarïgh inch
8) mängilig qïlghalï öyü tägingäy-
9) mn. anï üchün atü kötrülmish
10) ayaqqa tägimlig tngrim, ol oghur-
11) taqï yalanguqlar manga utlï säwwinch
12) tägürmäk köngülin inchä tip
13) saqïnch saqïnsarlar, mn utqu-
14) raq bu nom ärdinig süzüg köngülin
15) äshitürmn tutarmn ayayurmn
16) aghïrlayurmn, ögä küyäyü
17) täginürmn tip muncha saqïnu
18) tükätip, azu sangramlarta
19) azu käntlärtä azu sosaqlar-
20) ta azu äwlärtä azu qurugh yir-
21) lärtä nom nomlaghuluq nomlugh orun-
22) ta nom tïngqa barïp yinchürü töbün
23) yükünüp bu nom ärdinig äshitsünlär.

12) بەك ئەتىۋارلىسۇن، ئايىسۇن. يەنە بۇ نوم
13) ئەردىنىنى نوملىغۇچى نومچىغا بارلىق
14) خەلق، پۇقرا يېقىن بېرىپ نوم ئەردىنىنى
15) نوملىغۇچى نومچىدىن ئۆتۈنۈش
16) سورىسۇن. نېمە ئۈچۈن دېگەندە،
17) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
18) تەڭرىم، بۇ نوم ئەردىنىنى نوملاش سەۋەبىدىن
19) مەن باشلىق بارلىق توپ ــ جامائىتىمىنىڭ
20) نام ــ ئابرۇيىمىز، كۈچ ــ قۇدرىتىمىز
21) ئاشقان، ئۆڭ ــ چىرايىمىز
22) كۆركەملەشكەن. مېنىڭ نام ــ
23) ئابرۇيىم، كۈچ ــ قۇدرىتىم ئېشىپ،

سەككىزىنچى (تۆپلەم) ئون سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

531.1) ئۆڭ ــ رەڭگىم كۆركەملىشىپ، نوم ئېشىغا
2) تويۇش ئارقىلىق، بۇ يەتتە
3) مىڭ يۇچان كەڭلىكتىكى بىپايان
4) چامبۇدىۋىپ ئېلىدىكى يەر ــ زېمىنىنىڭ
5) تۇپرىقىنى يۇقىرىدا ئېيتقان ھالەتكە
6) كەلتۈرۈپ، ئەتراپىمغا ئۇيۇشقان
7) بارلىق جانلىقلارنى تىنچ ــ ئاسايىشلىققا،
8) خۇشاللىققا يەتكۈزىمەن. شۇنىڭ
9) ئۈچۈن نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە
10) سازاۋەر تەڭرىم، ئۇ چاغدىكى
11) ئىنسانلار ماڭا تەشەككۈر، سۆيۈنۈش
12) ئىپادىلەش كۆڭلى بىلەن
13) مەن چوقۇم بۇ نوم
14) ئەردىنىنى سۈزۈك كۆڭلۈم بىلەن
15) ئاڭلايمەن، ئېسىمدە ساقلايمەن، ئۇنى
16) ئەتىۋارلايمەن، ئايايمەن، ئۇنىڭغا ئالقىش ــ
17) مەدھىيە ئوقۇيمەن دەپ مۇشۇنداق
18) ئويلاپ بولغاندىن كېيىن، ياكى ساڭرام ــ بۇتخانىدا،
19) ياكى كەنت ــ شەھەرلەردە، ياكى مەھەللە ــ كوچىلاردا،
20) ياكى ئۆي ــ ھويلىدا، ياكى قۇرۇق يەرلەردە
21) نوم نوملايدىغان ئورۇنلاردىكى نوم
22) قويىدىغان ئۆيگە بېرىپ، باش ئۇرۇپ، تۆۋەن
23) يۈكۈنۈپ بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلىسۇن.

VIII. 18b

532. 1) äshitü tükätip yana öz öz orun-
2) larïnga kälip ögrünch säwinch köngül-
3) in inchä tip tisunlar: biz bu
4) künki qutlugh küntä üzäliksiz
5) üstünki yig täringtä täring
6) bu nom ärdinig äshitkäli bulup
7) saqïnu sözläyü yitinchsiz buyan
8) ädgü qïlïnch qazghantïmïz. kin
9) käligmä öddäki burxanlarqa
10) tossärbiz ol ol burxanlarqa
11) tapïnïp üch yawlagh yoltaqï achïgh
12) tarqa ämgäklärintin ozghay
13) qutrulghaybiz. tngri yirintäki
14) kiosi azunïntaqï tanglanchïgh
15) mungadïnchï ädgü mängig ashaghay-
16) biz tip munchulayu tisünlär. yana
17) öz öz orunlarïntaqï kisilär-
18) kä bu nom ärdini ichintäki
19) birärkiyä yöläshürükin birärkiy-
20) ä bölükin birärkiyä üzük akshar
21) padakin birärkiyä utpat tïltaq-
22) ïn birär birär burxanlar atïn
23) birär birär bodistwlar atïn

VIII. 19a (säkzinch toquz ygrmi)

533. 1) birär shlokin birär padakin wiyanchan-
2) ïn angmïntïn bu nom ärdinining at-
3) ïn ärsär ymä nomlasunlar sözläs-
4) unlar. ötrü ol yir orun
5) ätätip itilip mängi ögrünchü
6) öküsh tälim bolghay tip
7) ötünti. anta ötrü
8) tükäl bilgä biliklig tngri tngri-
9) si burxan yir qatunïn oqïyu
10) yrlïqap inchä tip yrlïqadï:
11) wasuntariya, birük kim qayu

ب

532 .1) ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، ھەرقايسى ئۆز
2) ئورۇنلىرىغا قايتىپ كېلىپ، شاد ـ خۇراملىق
3) كۆڭۈل بىلەن مۇنداق دېسۇن: بىز
4) بۈگۈنكى قۇتلۇق كۈندە چەكسىز
5) يۈكسەك، ياخشى، ئىنتايىن چوڭقۇر
6) بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلاشقا مۇيەسسەر
7) بولۇپ، ئويلاپ يەتكۈسىز، سۆزلەپ
8) تۈگەتكۈسىز، بۇيان ـ ساۋابلىق، ئەزگۇ
9) ئىش قىلدۇق. كېيىن كېلىدىغان
10) زاماندىكى بۇرخانلارغا ئۇچراش-
11) ساق، بىز ئۇ بۇرخانلارغا ئېتىقاد
12) قىلىپ، ئۈچ يامان يولدىكى جەبرى ـ
13) جاپا، تارتقۇلۇقلاردىن قۇتۇلغايمىز،
14) بوشانغايمىز. تەڭرى يېرىدىكى،
15) ئىنسانلار دۇنياسىدىكى ئاجايىپ تاڭ قالارلىق
16) ئەزگۈ شادلىققا ئېرىشكەيمىز. يەنە
17) ئۆز ئورۇنلىرىدىكى كىشىلەرگە بۇ
18) نوم ئەردىنى ئىچىدىكى بىرەر
19) ئوخشىتىشنى، بىرەر بۆلەكنى،
20) بىرەر خەت ـ جۈملىنى، بىرەر سەۋەب ـ ۋەجىنى،
21) بىرەر بۇرخانلارنىڭ ئىسمىنى، بىرەر
22) بودىساتۋالارنىڭ ئىسمىنى،

سەككىزىنچى (تۈپلەم) ئون توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

533 .1) بىرەر قەسىدىنى، بىرەر مەدھىيە ـ
2) ۋىيانچاننى، ياكى بولمىسا بۇ نوم ئەردىنىنىڭ
3) نامىنى بولسىمۇ ئوقۇك، دېسۇن.
4) ئاندىن كېيىن ئۇ يەر ـ ئورۇنلار
5) كۆچلىنىپ شاد ـ خۇراملىققا
6) چۆمىدۇ.
7) ئاندىن كېيىن،
8) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
9) يەر خاتۇنىنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا
10) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
11) ۋاسۇنتارى، ئەگەر قايسىبىر

12) tïnlghlar bu nom iliki atlgh nom
13) ärdini ichintäki bir shlok bir
14) padak nomugh äshitip törüsinchä
15) köni ongaru uqsarlar, ät'öz
16) qodmïshta kin astrawastrish tngri
17) yirintä togharlar. birük bu nom
18) ärdinigä tapïq uduq qïlmïsh
19) kösüshin äwin barqïn itip ang-
20) mïntïn bir kushatri bir pra assar-
21) lar altï qat amranmaq oghush tngri
22) yirintä yiti ärdinin itiglig
23) ordu qarshï ichintä tapïncha

12) جانلىق بۇ نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
13) ئەردىنى ئىچىدىكى بىرەر قەسىدە، بىرەر
14) مەدھىيە نومنى ئاڭلاپ، ئۇنى ئۆز مەنىسى
15) بويىچە توغرا چۈشەنسە، ئۆمرى
16) ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئاستىراۋاستىرىش تەڭرى
17) يېرىدە تۇغۇلىدۇ. ئەگەر بۇ نوم
18) ئەردىنىگە ھۆرمەت ـ ئېھتىرام قىلىدىغان
19) ئارزۇ بىلەن ئۆي ـ ھويلىسىنى
20) بېزەپ، ھېچبولمىغاندا ئۇنىڭغا بىر تۇغ ياكى
21) بېزەك رەخت ئاسسا، ئۇ ئالتە قات
22) قوۋم ئامراق بولۇش تەڭرى يېرىدە، يەتتە ئەردىنى بىلەن
23) بېزەلگەن ئوردا ـ ساراي ئىچىدە، ئۆز خاھىشى

VIII. 19b

ب

534. 1) togharlar. yitirär ming tngri qïz-
2) larï tapïqchïsï bolup yitinchsiz
3) tutunchsuz tngridäm mängi
4) mängiläyürlär tip yrlïqadï.
5) ötrü ol ödün yir qatunï tngri
6) tngrisi burxanqa inchä
7) tip ötünti:
8) atï kötrülmish ayaqqa tägimlig
9) tngrim, mäning tngrigä yalanguqqa
10) asïghlïgh alqunï barcha inch mängi-
11) lig qïltachï özän drnim täginür.
12) birük kim qayu tïnlghlar äränlär
13) azu ishilär ulatï tört
14) türlüg tirin quwraq mini yügärü
15) körgäli kösüshläri bolsar, ötrü
16) ular bk qatïgh süzüg kirtkünch
17) könglün bu drnïgh tutzunlar.
18) inchä qltï äd tawar qaz-
19) ghanghuluq, yir altïnqï aghïlïgh-
20) larïgh tapghuluq, kök qalïqta uchghuluq
21) uzun yashaghuluq, akat ot
22) alghuluq, igliglärig öngät-
23) türgülüg, yaghï yawlaqïn utghuluq,

534 .1) تۇغۇلىدۇ. يەتتە مىڭچە تەڭرى قىزى
2) خىزمەتچىسى بولۇپ، چەكسىز،
3) تەڭرىگە خاس شادلىق بىلەن
4) شادلىنىدۇ.
5) ئاندىن كېيىن، يەر خاتۇنى تەڭرىلەر
6) تەڭرىسى بۇرخانغا مۇنداق
7) دەپ ئۆتۈندى:
8) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
9) تەڭرىم، مېنىڭ تەڭرىگە، ئىنسانلارغا
10) پايدىلىق، ھەممىنى تىنچلىققا، شاد ـ
11) لىققا ئېرىشتۈرگۈچى ئۆزۈمگە خاس دارنىم بار.
12) ئەگەر قايسى بىر جانلىق ئەر ياكى
13) ئايال، شۇنداقلا تۆت تۈرلۈك
14) توپ ـ جامائەت مېنى دەرھال
15) كۆرۈشنى ئارزۇ قىلسا، ئاندىن ئۇلار
16) ناھايىتى قاتتىق، سۇزۇك، سادىق
17) كۆڭلى بىلەن بۇ دارنىنى ساقلىسۇن.
18) شۇنداق قىلغاندىلا، مال ـ دۇنياغا ئېرىشتۈرىدىغان،
19) يەر يۈزىدە ئالدىنقى قاتاردىكى خەزىنىلەرنى تاپىدىغان،
20) كۆك ئاسماندا ئۇچىدىغان،
21) ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدىغان، ئاكات ئوتىنى
22) ئالىدىغان، ئاغرىقلارنى ساقايتىدىغان،
23) ياۋ ـ دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غالىب كېلىدىغان،

VIII. 20a (säkzinch ülüsh ygrmi)

535. 1) trs azaq sözchilärig basghuluq
2) bu muntagh kösüshlärin yögärü qïlïp
3) bir arïgh äwtä taychu itigin
4) qïlzun. kntü özi suwqa
5) kirip yunup arïtïnïp arïgh yangï
6) ton kädip ot töshäk üzä
7) olursun. sarirlïgh tngri
8) burxan üskintä azu sharirlïgh
9) ästüplärtä tütsük körüp xua
10) chächäk sachïp ashïn ichgün tapïq
11) uduq qïlzunlar. yürüng ay
12) säkiz yangï push yultuzgha bu
13) darnïgh sözläyü mini oqïzunlar
14) ötünzünlär drnisi bu ärür:
15) tadinta chiri chiri churu churu kuru
16) kuru kutu kutu tutu tutu yana
17) yana wisaya wisaya swaxa.
18) atï kötrülmish tngrim, bu ïduq
19) drnigh yüz säkiz sözläp mini
20) oqïsar, mn ötrü ol orun-
21) ta käli tägingäymn. birük
22) kim qayu tïnlghlar mini körüp
23) birlä sözläshäyin tip saqïnsar-

سەككىزىنچى (تۈپلەم) يىگىرمىنچى (ياپراق) ئا

535 .1) خاتا ۋە قالايمىقان سۆزلىگۈچىلەرنى بېسىقتۇرىدىغان
2) مانا مۇشۇنداق ئارزۇ - تىلەكلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ،
3) بىر پاكىز ئۆيدە بىر پائالىيەت سۇپىسىنى
4) ياسىسۇن. شەخسەن ئۆزى سۇغا چۈ -
5) شۈپ يۇيۇنۇپ پاكىزلىنىپ، پاكىز، يېڭى
6) كىيىم كىيىپ، ئوت - چۆپتىن ياسالغان تۆشەك
7) ئۈستىدە ئولتۇرسۇن. شارىرلىق تەڭرى
8) بۇرخان ئالدىغا ياكى شارىرلىق
9) ئەستۇپ ئۈستىدە ئىسرىق سېلىپ گۈل -
10) چېچەك چېچىپ، يېمەك - ئىچمەك بىلەن
11) ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلدۇرسۇن. ئاق ئاينىڭ[236]
12) سەككىزىنچى كۈنى بوش يۇلتۇزغا
13) قاراپ، بۇ دارنىنى ئوقۇپ مېنى چاقىرسۇن:
14) بۇنىڭ دارنىسى مۇنداق.
15) تادىنتا چىرى چىرى چۇرۇ چۇرۇ كۇرۇ
16) كۇرۇ كۇتۇ كۇتۇ تۇتۇ تۇتۇ يانا
17) يانا ۋىسايا ۋىسايا سۋاھا.
18) نامى مەشھۇر تەڭرىم، بۇ مۇقەددەس
19) دارنىنى يۈز سەككىز قېتىم ئوقۇپ مېنى
20) چاقىرسا، مەن ئاندىن كېيىن، ئۇ ئورۇنغا
21) كېلىمەن. مۇبادا قايسىبىر جانلىق مېنى كۆرۈپ،
22) مەن بىلەن بىرلىكتە سۆزلىشىشنى ئويلىسا،

VIII. 20b

536. 1) lar, ötrü qltï ashnuqï törüchä
2) qïlïp bu drnigh sözläzünlär.
3) drnisi bu ärür:
4) tadinta achani kirasani sasia
5) tari xaxa xixi kuru yari chiri
6) swaxa. atï kötrülmish
7) tngrim, birük kim qayu kishi bu
8) drnigh yüz säkiz sözläp yana
9) öngräki drnigh ymä sözläsär,
10) mn ötrü ät'özümin körkitip.
11) qop kösüshlärin qanturghaymn.

ب

536 .1) ئاندىن بايىقى قائىدە بويىچە
2) تۆۋەندىكى دارنىنى ئوقۇسۇن.
3) بۇنىڭ دارنىسى مۇنداق:
4) تادىنتا ئاچانى كىراسانى ساسىئا
5) تارى ھاھا ھىھى كۇرۇ يارۇ چىرى
6) سۋاھا. نامى مەشھۇر تەڭرىم،
7) ئەگەر قايسىبىر ئىنسان بۇ
8) دارنىنى يۈز سەككىز قېتىم ئوقۇپ، يەنە
9) ئالدىنقى دارنىنىمۇ ئوقۇسا،
10) مەن ئاندىن ئەتئۆزۈمنى كۆرسىتىپ،
11) ئۇنىڭ ھەممە ئارزۇلىرىنى قاندۇرىمەن.

12) bu ötüküm näng igit äsük
13) bolu täginmägäy. anïn bu drnïgh
14) sözlägälir ärkän, azu ät'öz
15) közätgülük drnigh sözlämish
16) krgäk. drnisi bu ärür:
17) tadinta nisiri yarsagati tarta
18) kuti kuti budili diti
19) witi kukudi kaya chiri swaxa.
20) atï kötrülmish tngrim, bu drnïgh
21) bir otuz qata sözläp bish
22) türlüg tüshrük yip üzä bir
23) otuz tügüp sol sol ong

12) مېنىڭ بۇ دىگەنلىرىم زادى ساختا،
13) يالغان ئەمەس. شۇڭلاشقا بۇ دارنىنى
14) ئوقۇغاندا، يەنە ئەتئۆزىنى مۇھاپىزەت
15) قىلىش دارنىسىنىمۇ ئوقۇش كېرەك.
16) ئۇنىڭ دارنىسى مۇنداق:
17) تادىنتا نىسىرى يارساگاتى تارتا
18) كۇتى كۇتى بۇدىلى دىلى
19) ۋىتى كۇكۇدى كايا چىرى سۋاھا.
20) نامى مەشھۇر تەڭرىم، بۇ دارنىنى
21) يىگىرمە بىر قاتا ئوقۇپ، بەش
22) تۈرلۈك رەڭدىكى يىپ[237] بىلەن يىگىرمە بىر
23) تۈگۈن تۈگۈپ، سول، ئوڭ ئۆشنىسىگە

Ⅷ. 21a (säkzinch bir otuz)

سەككىزىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە بىرىنچى (ياپراق) ئا

537. 1) oshünintä basun. ötrü ät'özi
2) küglüg közätiglig bolghay. qorqïnch
3) ayïnch bolmaghay. birük bk qatïgh
4) sözüg kirtgünch köngülin bu
5) drnigh bir sözlägüchä ärsär,
6) kösämish kösüshi qanghay. bu
7) mäning sawïm näng äsük igit
8) bolu täginmäz. burxan nom bursang
9) quwraq üch ärdinig tanuqlap chininchä
10) kirtüsinchä ötünü täginürmn
11) tip tidi. anta ötrü tükäl
12) bilgä biliklig tngri tngrisi
13) burxan yir qatunïnïng bu ötükin
14) äshitü yrlïqap inchä tip yrlïqadï:
15) ädgü ädgü aghïr ulugh yir
16) qatunïya, kim sn chin
17) kirtü ötükin bu nom ärdinig
18) nomladachï nomchï birlä
19) köyü küzätü tutghalï, tïnlghlar
20) kösüshin qanturghalï ötüntüng.
21) bu nom awant tïltaqtïn yana
22) ülgüsüz öküsh buyan ädgü
23) qïlïnchlar tüshin utlïsin

537 .1) باغلىسۇن. ئاندىن كېيىن ئەتئۆزى
2) مۇھاپىزەتلىنىدىغان بولىدۇ، قورقۇنۇش،
3) ئەيمىنىش بولمايدۇ. ئەگەر ناھايىتى قاتتىق،
4) سۆزۈك، سادىق كۆڭۈل بىلەن بۇ
5) دارنىنى ئوقۇيدىغان بولسا،
6) ئۇ چاغدا ئارزۇ ـ تىلىكىگە قانىدۇ. مېنىڭ
7) بۇ ئېيتقان سۆزلىرىم زادى يالغان،
8) ساختا بولۇپ چىقمايدۇ. بۇرخان،
9) نوم، راھىبلار جامائىتىدىن ئىبارەت بۇ ئۈچ
10) ئەردىنى ـ گۆھەرنى تونۇپ يېتىپ، ئۇلارنى
11) توغرا ۋە ھەقىقىي ھالدا چۈشىنىمەن. ئاندىن
12) كېيىن ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
13) يەر خاتۇنىنىڭ بۇ ئۆتۈنۈشلىرىنى
14) ئاڭلاپ مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
15) ئەزگۈ، ياخشى، ناھايىتى ئۇلۇغ يەر
16) خاتۇنى، سەن چىن، ھەقىقىي
17) ئۆتۈنۈش بىلەن بۇ نوم ئەردىنىنى
18) نوملىغۇچى نومچىنى ئاياپ
19) ئەتىۋارلاپ مۇھاپىزەت قىلىش ئۈچۈن، جانلىقلارنىڭ
20) ئارزۇ ـ تىلەكلىرىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن (يۇقىرىقى
21) تىلەكلەرنى) ئۆتۈندۈڭ. بۇ نوم سەۋەب ـ ۋەجىدىن
22) يەنە ناھايىتى كۆپ بۇيان ـ ساۋابلىق ياخشى
23) ئىشلار نەتىجىسىگە ـ مېۋىسىگە

Ⅷ. 21b

538. 1) ashaghaysn tip yrlïqadï.
2) altun önglüg yruq yaltrïq-
3) lïgh qopta kötrülmish nom iliki
4) atlïgh nom bitiktä sanchanachawi
5) atlgh tngrilär orunguti ötüg
6) ötünmäk atlgh toquz ygrminch
7) bölük. ol ödün
8) sanchanachawi atlgh tngrilär
9) orunguti säkiz otuz bagh tngri-
10) lär ärkligläri birlä ulugh
11) tirin quwraq arasïnta yumqï
12) olurmïsh orunlarïntïn örü
13) turup birtin sïngar ong
14) ängäyälärïntäqï tonlarïn
15) achïnïp ong tizlärin chökitip
16) ayalarïn qawshurup aghïr ayamaq-
17) ïn tngri tngrisi burxanqa
18) yalanïp inchä tip ötündi-
19) lär: atï kötrülmish tngrim, bu
20) altun önglüg yruq yaltrïq-
21) lïgh qopta kötrülmish nom iliki
22) atlgh nom bitik qayu qayu yir
23) orunta bar ärsär, ötrü mn
24) sanchanachawi orungut taqï

ب

538.1) ئىرىشكەيسەن.
2) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
3) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
4) ئاتلىق پۈتۈكنىڭ سانچاناچاۋى
5) ئاتلىق تەڭرىلەر ئورۇڭۇتى (سەركەردىسى) نىڭ ئۆتۈنۈش
6) ئۆتۈنۈشى ئاتلىق ئون
7) توققۇزىنچى بۆلەك. بۇ چاغدا
8) سانچاناچاۋى ئاتلىق تەڭرىلەر
9) سەركەردىسى يىگىرمە سەككىز فامىلىلىك
10) تەڭرىلەر ئىلاھلىرى بىلەن بىرلىكتە ئۇلۇغ
11) توپ - جامائەت ئارىسىدىن ھەممىسى
12) ئولتۇرغان ئورۇنلىرىدىن ئۆرە
13) تۇرۇپ، ھەممىسى بىردەك ھالدا ئوڭ
14) قول يەڭلىرىنى سىلىپ، ئوڭ
15) تىزى بىلەن تىزلىنىپ، يۈكۈنۈپ،
16) قوللىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، زور ھۆرمەت
17) بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا.
18) يالۋۇرۇپ مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
19) نامى مەشھۇر تەڭرىم، بۇ
20) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
21) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
22) ئاتلىق نوم پۈتۈك قايسى
23) ئورۇندا بولسا، ئاندىن مەنكى
24) سانچاناچاۋى سەركەردە شۇنداقلا

Ⅷ. 22a (säkzinch iki otuz)

539. 1) ymä säkiz otuz bagh yäklär
2) ärkligläri birlä ol yir orun-
3) ta barïp öngin öngin közünmäz
4) ät'özin bu nom ärdinig nomladachï
5) nomchïgh tïngladachï tüzünlär oghlïn
6) tüzünlär qïzïn köyü
7) közätü täginip busushïn
8) saqïnchïn kitärip inch mängilig
9) qïlghaybiz. angmïntïn bu nom ärdini
10) ichintäki bir shlok bir padak

سەككىزىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە ئىككىنچى (ياپراق) ئا

539.1) يەنە يىگىرمە سەككىز فامىلىلىك ئالۋاستىلار
2) ئىلاھلىرى بىلەن بىللە ئۇ ئورۇنلارغا بېرىپ،
3) تۇرلۇك - تۇرلۇك كۆرۈنمەس ئەت-
4) ئۆز بىلەن بۇ نوم ئەردىنىنى نوملىغۇچى
5) نومچىنى، ئۇنى ئاڭلىغۇچى ئېسىللار ئوغلىنى،
6) ئېسىللار قىزىنى ئاياپ - ئەتىۋارلاپ
7) مۇھاپىزەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ
8) غەم - قايغۇلىرىنى كەتكۈزۈپ، ئۇلارنى تىنچلىقتا،
9) شادلىققا ئېرىشتۈرگەيمىز. شۇنداقلا بۇ نوم
10) ئەردىنى ئىچىدىكى بىرەر قەسىدە، بىرەر مەدھىيە

11) nomugh bir burxannïng bir
12) bodistwnïng atïn bu nom
13) ärdinining bashtïnqï atïn
14) ymä boshghunup tutup ösär
15) saqïnsar atasar yükünsär aghïr
16) arïgh tapïq uduq qïlsarlär, ular-
17) ni barcha köyü küzätü täginkäymn.
18) yana atï kötrülmish tngrim,
19) nä awant tïltaq üzä mäning
20) sanchanachawi könisinchä biltächi
21) tip atanu täginmish oghurin siz
22) kntü tükäl bilü yrlïqayursiz.
23) nä üchün tip tisär, inchip atï

11) نومنى، بىرەر بۇرخان، بىرەر
12) بودىساتۋانىڭ ئىسمىنى، بۇ نوم
13) ئەردىنىنىڭ باش تېمىسىنى ئۆگىنىپ،
14) ئۇلارنى ئېسىدە تۇتقانلار، ئويلىغانلار،
15) ئىسمىنى ئاتىغانلار بولسا، ئۇلارغا باش ئۇرغانلار،
16) ئۇلارغا زور ھۆرمەت ـ ئېھتىرام قىلغانلار بولسا،
17) ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئاياپ ـ ئەتىۋارلاپ مۇھاپىزەت قىلىمىز.
18) يەنە نامى مەشھۇر تەڭرىم،
19) نېمە سەۋەب ـ ۋەجىدىن مېنىڭ
20) سانچاناچاۋى ـ توغرىسى بويىچە بىلگۈچى
21) دەپ ئاتىلىدىغانلىقىمنىمۇ
22) سىز ئۆزىڭىز تۈگەل ـ تولۇق بىلىسىز.
23) نېمە ئۈچۈن دېگەندە، شۇنداق قىلىپ نامى

VIII. 22b

540. 1) kötrülmish ayaghqa tägimlig tngrim,
2) mn ärsär, alqu nomugh bilirmn,
3) alqu nomugh uqarmn, alqu nom-
4) nung barïncha alqu nomnung kirtü-
5) sinchä alqu nomnung oghurïnchä
6) tözün tüpin adïra
7) ödürä uqarmn. muni munchulayu
8) bu qamagh nomlarïgh bilgäli uqqalï
9) umaqïm üzä bar ärür mäning alp
10) saqïnghuluq bilgä biliklig yruqum,
11) bar ärür mäning alp saqïnghuluq
12) bilgä biliklig yichinim, bar ärür
13) mäning alp saqïnghuluq bilgä biliklig
14) yorïqïm, bar ärür mäning alp
15) saqïnghuluq bilgä biliklig yükmäkim,
16) alp bilgülük nomlarïgh ödkürü
17) tüpülü bilip uqup alqu nomlarïgh
18) barchanï könisinchä uqmïsh-
19) qa könisinchä tuymïshqa köni-
20) sinchä körmishkä, anïn bu awant
21) tïltaqïn mn tngrilär orungutï
22) könisinchä biltächi sanchanawachï tip
23) atïm täginür. bu muntagh oghur yïq

ب

540.1) مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم،
2) مەن بولسام، بارلىق نوملارنى بىلىمەن،
3) بارلىق نوملارنى ئۇقىمەن، بارلىق
4) نوملارنى تۈگەل، بارلىق نوملارنى ھەقىقىي
5) تۈردە، بارلىق نوملارنى ۋاقىت ـ سائەتلىرى بويىچە،
6) ئۇلارنىڭ خىل ـ تۈرلىرى بويىچە ئىنچىكىلەپ
7) پەرقلەندۈرۈپ بىلىمەن. مۇشۇنداق بۇ
8) بارلىق نوملارنى بىلگەنلىكىم، ئۇققانلىقىم
9) ئۈچۈن، شۇڭا مەن ئويلاپ يېتىش قىيىن
10) بولغان يورۇقلۇققا ئىگىمەن، ئويلاپ
11) يېتىش قىيىن بولغان ئەقىل ـ بىلىملىك
12) مەشئەلگە ئىگىمەن، ئويلاپ يېتىش
13) قىيىن بولغان ئەقىل ـ بىلىملىك
14) يورۇش ـ تۇرۇشقا ئىگىمەن، ئويلاپ يېتىش
15) قىيىن بولغان ئەقىل ـ بىلىملىك يىغىلماققا
16) ئىگىمەن، بىلىپ يېتىش قىيىن بولغان
17) نوملارنى ئىنچىكىلەپ بىلىپ ئۇققاچقا، بارلىق
18) نوملارنى توغرىسى بويىچە ئوقۇغاچقا،
19) توغرىسى بويىچە تۇيغاچقا، توغرى-
20) سى بويىچە كۆرگەچكە، شۇڭا
21) بۇ سەۋەب ـ ۋەجىدىن مېنىڭ ئېتىم
22) تەڭرى سەركەردىسى توغرىسى بويىچە بىلگۈچى-
23) سانچاناۋاچى دەپ ئاتىلىدۇ. مۇنداق سەۋەب ـ

VIII. 23a (säkzinch üch otuz)

541. 1) üzä bu nom ärdinig nomladachï nom-
2) chïlarïgh tïlangurmaqïn ashqalï
3) ögin könglin östägäli tüü yut-
4) larïntïn kirip küchlüg küsünlüg
5) qïlghalï choghïn yalïnïn bilgä bilikin
6) yititgäli öymäktä köngül
7) kärmäktä yanmaqsïz torïtmaqsïz
8) qïlghalï ät'özlärin igsiz kämsiz
9) qachïqlarïn inch mängilig ürük
10) ozatï ögrünchlüg säwinchlig
11) qïlghalï öyü täginürmn. taqï
12) ymä bu qamagh tïnlghlar arasïnta
13) qayu qayu tïnlghlar öngräki burxan-
14) lar nomïnta sazïnïnta öküsh
15) türlüg buyan ädgü qïlïnch qïlmïsh ärsär-
16) lär, ol antagh tïnlghlarnïng köngül-
17) läringä kirip bu nom ärdinig kingürü
18) nomlatïp trk ödün yitlingü-
19) lüg söz yoqatghuluqsuz qïlu täginkäy-
20) mn. kim bu nom ärdinig äshittächi
21) tïnlghlar saqïnu sözläyü yitinchsiz
22) bilgä biliklig yruqïn yrup
23) yaltrïp buyanlïgh bilgä biliklig

سەككىزىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

541 .1) ۋەجىدىن بۇ نوم ئەردىنىنى نوملىغۇچى نوم-
2) چىلارنىڭ سۆز - نۇتۇق قابىلىيىتىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن
3) ئەس - زېھنىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ
4) تۈك ھۇجەيرىلىرىدىن كىرىپ، ئۇلارنى كۈچ - قۇد -
5) رەتلىك قىلىشنى، ئۇلارنىڭ سۇر - ھەيۋىسىنى،
6) ئەقىل - بىلىملىرىنى بىلدۈرۈشنى، كۆڭۈللىرىنى
7) تەپەككۇردىن يانمايدىغان، چېچىلمايدىغان
8) قىلىشنى، ئەتئۆزىنى ئاغرىق - سىلاقسىز،
9) ئوغرىلارنىڭ تەھدىتىدىن خالىي تىنچ - شادلىققا
10) ئېرىشتۈرۈشنى، ھەر دائىم خۇشاللىق - سۆيۈنۈشلۈك
11) بولۇشنى ئويلايمەن. يەنە مۇنداق
12) جانلىقلار ئارىسىدا، قايسىبىر
13) جانلىق بۇرۇنقى بۇرخانلار
14) نوم، تەلىماتى بويىچە كۆپ تۈرلۈك
15) بۇيان - ساۋابلىق ئەزگۈ ئىشلارنى قىلغان
16) بولسا، ئۇنداق جانلىقلارنىڭ كۆڭۈللىرىگە
17) كىرىپ، بۇ نوم ئەردىنىنى ئۇلارغا كەڭرى
18) نوملىتىپ، تېز ۋاقىت ئىچىدە ئۇنى ئۇنتۇپ
19) قالمايدىغان، ئېسىدىن چىقىرىپ قويمايدىغان قىلىمەن.
20) بۇ نوم ئەردىنىنى ئاڭلىغۇچى
21) جانلىقلار ئويلاپ يەتكۈسىز، سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز
22) ئەقىل - بىلىملىك نۇرىنى چېچىپ،
23) يالتىرىتىپ، بۇيان - ساۋابلىق ئەقىل - بىلىملىك

VIII. 23b

542. 1) yiwiklärig yiwätip kin kin
2) azunlarta ülgüsüz sansïz
3) kolti nayut sanïncha kälü öd-
4) lärkä tägi üstün tngri yirin-
5) täki altïn yalanguq yirtinchüsin-
6) täki mängilärig mängiläp ang
7) kinintä burxanlïgh ädgü öd qolu
8) birlä tüsh bolup bashtïnqï yig
9) qutrulmaqlïgh tüshkä tägkäylär.
10) anchaqïnchagha tägi ärklig qan il-
11) intäki üch yawlaq yoltaqï achïgh

ب

542 .1) قورال بىلەن قوراللىنىپ، كېيىنكى
2) زامانلاردا سان ساناقسىز، چەكسىز
3) كولتى نايۇت سانىدەك بولغان كېلىدىغان
4) زامانلارغىچە، يۇقىرىدا تەڭرى يېرىدىكى،
5) تۆۋەندە ئىنسانلار دۇنياسىدىكى
6) شاد - خۇراملىقلاردىن بەھرىمەن بولۇپ، ئەڭ
7) ئاخىردا، بۇرخانلارغا خاس ئەزگۈ ۋاقىت -
8) پۇرسەتكە داخىل بولۇپ، ئالدىنقى، ياخشى
9) قۇتۇلۇش نەتىجىسىگە ئېرىشىدۇ.
10) تېزدىن قۇدرەتلىك خان ئېلىدىكى
11) ئۈچ يامان يولدىكى جەبرى - جاپا، ئازاب - ئوقۇبەت،

12) tärqa ämgäklärig körmägäy
13) tip tidi. ol ödün tngrilär
14) orungutï sanchanachawi tngri tngri-
15) si burxanqa inchä tip
16) ötünti: atï kötrülmish ayaq-
17) qa tägimlig tngrim, mn ämti
18) sizing özküngüzdä
19) tïnlghlarqa ädgülügin tïnlgh-
20) larïgh irinchkäyü täginmäkim üzä
21) kizlänchụ drnim täginür.
22) anï ötünü täginäyin tip ötrü
23) drnisin inchä tip tidi:

12) تارتقۇلۇقلارنى كۆرمەيدۇ.
13) بۇ چاغدا تەڭرىلەر
14) سەركەردىنى سانچاناچاۋى تەڭرىلەر تەڭرىسى
15) بۇرخانغا مۇنداق دەپ
16) ئۆتۈندى: نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە
17) سازاۋەر تەڭرىم، مەن ئەمدى
18) سىزنىڭ ئالدىڭىزدا
19) جانلىقلارغا پايدىلىق ئىش قىلىش، جانلىقلارغا
20) مېھرىبانلىق قىلىش ئۈچۈن،
21) بىر مەخپىي دارنىم بار ئىدى، ئۇنى
22) ئوقۇپ بېرەي.
23) ئۇنىڭ دارنىسى مۇنداق:

VIII. 24a (säkzinch tört otuz)

سەككىزىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە تۆتىنچى (ياپراق) ئا

543. 1) namo budaya namo drmaya
2) namo sanggaya namu braxmay-
3) a namu indiraya namo
4) chatur maxaranchanan
5) tadinta xari xari mali mali
6) kuru kuru mxa kuru gandari
7) mxa gandari antara miti
8) mxa antara miti danda
9) kukuti xa xa xa xa xa xa xi xi
10) xi xi xi xu xu xu xu xuu arutami
11) garudami cha cha cha cha
12) cha chi chi chi chi chiy chanda
13) sya pra sakra pra sakra
14) kuru tistari udastari bagawan san
15) chanachawiya swaxa.
16) birük kim qayu kishi bu drni
17) arwïshïgh boshghunsar tutsar söz-
18) läsär, mn ötrü ularqa
19) qop türlüg uz iltingülük äd
20) tawar aghï barïm altun kümüş
21) ärdini yinchü chäch qash ash ichgü ton
22) kädim xua chächäk tüsh yimish bärgäy-
23) mn. azu oghulsuz qïzsïz ärip

543.1) نامۇ بۇدايا نامۇ دارمايا
2) نامۇ ساڭگايا نامۇ براھمايا
3) نامۇ ئىندىرايا نامۇ
4) چاتۇر ماھاراجا نان
5) تادىنتا ھارى ھارى مالى مالى
6) كۇرۇ كۇرۇ ماھا كۇرۇ گاندارى
7) ماھا گاندارى ئانتارا مىتى
8) ماھا ئانتارا مىتى داندا
9) كۇكۇتى ھاھا ھا ھاھا ھىھى
10) ھى ھى ھى ھۇ ھۇ ھۇ ھۇ ئارۇتامى
11) گارۇدامى چا چا چا چا
12) چا چى چى چى چىي چاندا
13) سىيا پرا ساكرا پرا ساكرا
14) كۇرۇ تىستارى ئۇداستارى باگاۋان سان
15) چاناچاۋىيا سۋاھا.
16) ئەگەر قايسىبىر ئىنسان بۇ غايىۋى
17) كۈچ بەرگۈچى دارنىنى ئۆگەنسە، ئېسىدە تۇتسا،
18) ئوقۇسا، مەن ئاندىن ئۇلارغا
19) كۆپ تۈرلۈك ئۈز مال ـ دۇنيا،
20) بايلىق، ئالتۇن ـ كۈمۈش،
21) ئەردىنى ـ ياقۇت، ئۈنچە ـ مەرۋايىت، كىيىم ـ
22) كېچەك، گۈل ـ چېچەك، يەل ـ يېمىش
23) بېرىمەن ياكى ئوغۇل، قىزلىرى يوقلار

544. 1) oghul qïz kösäsärlär, ol kösüsh-
2) lärin ymä qanturghaymn. birük
3) drnini tutayïn tip saqïnsar-
4) lar, ang ashnu mäning körkümin
5) idizi ulughï tört chïq turqï
6) qïlïp iki iligimtä bögdä paltu
7) tuta bädizätsun. bu körküm
8) üskintä törtkil mantal qïlu
9) tört burnachta tolu mir suw-
10) i azu panit suwï qadsun.
11) törtkü sachqu körgü ïslaghular
12) ulatï xualïgh bäzäklär ursun-
13) lar. yana ol mantal üskintä
14) yir ot chogh qïlïp kömür ootï
15) urup qaz uyurï üläng chächäki
16) birlä köyürüp mäning drnimin
17) yüz säkiz sözläsun. bir söz-
18) lämishtä birär köyürsun mn
19) kälginchächä tägi. qachan mn kälsär-
20) mn öz körkümin körkitip bu
21) drni sözlädächi kishigä ya
22) tüzünüm sanga nägü krgäk tip
23) ayïtqaymn. nä krgäklämishin

VIII. 25a (säkzinch bish otuz)

545. 1) manga sözläsär, mn ötrü
2) anïng sawïncha kösüshin qant-
3) uru täginkäymn. birük ol kishi
4) altun kümüsh kösäyür ärsär, altun
5) kümüsh birgäymn. yir altïnqï
6) aghïlïghlarïgh kösoäyür ärsär,
7) aghïlïghlarïgh körkitgäymn. uchmaq
8) qalïmaq ädräm kösäyür ärsär, uchmaq
9) qalïmaq ädräm birgäymn. tngridäm
10) köz kösäyür ärsär, tngridäm köz
11) birgäymn. adïn kishi saqïnchïn

ب

544.1) ئوغۇل، قىز تىلىسە، ئۇ تىلەكلىرىنىمۇ
2) قاندۇرىمەن. ئەگەر دارىنىنى
3) ئېسىدە تۇتاي دەپ ئويلىسا،
4) ئەڭ ئالدى بىلەن مېنىڭ تۇرقۇمنى
5) ئېگىزلىكىنى تۆت چى قىلىپ، ئىككى قولۇمدا
6) خەنجەر، پالتا تۇتقان قىلىپ
7) سىزسۇن. بۇ سۇرىتىم ئالدىغا
8) تۆت چاسا قىلىپ مانتال ياساپ،
9) تۆت ئۇرىقىقا توشقۇزۇپ ھەسەل سۈيى
10) ياكى شېكەر سۈيى قويسۇن. ئۇنىڭ
11) تۆت ئەتراپىغا چاچقۇ، كۆرۈملۈك،
12) ئىسرىقلىق شۇنداقلا گۈللۈك بېزەكلىكلەرنى
13) قويسۇن. يەنە ئۇ مانتال ئالدىغا يەر
14) گۈلخىنى ياساپ، كۆمۈر ئوتىنى
15) ئۇنىڭ ئىچىگە سېلىپ، غاز ئۇيۇرى (تېرىق)
16) بىلەن قىچا چېچىكىنى بىرلىكتە
17) كۆيدۈرۈپ، مەن دېگەن دارىنىنى بىر يۈز سەككىز
18) قېتىم ئوقۇسۇن. بىر قېتىم ئوقۇغاندا،
19) بىر قېتىم كۆيدۈرسۇن، مەن كەلگۈچە
20) شۇنداق قىلسۇن. مەن كەلگەن چاغدا،
21) ئۆز قىياپىتىمنى كۆرسىتىپ، بۇ دارىنىنى ئوقۇغۇچى
22) كىشىگە مەن ھەي، ئېسىلىم، ساڭا نېمە كېرەك. دەپ
23) سوئال قويىمەن. ئۇ كىشى نېمە كېرەكلىكىنى

سەككىزىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە بەشىنچى (ياپراق) ئا

545.1) ماڭا دېسە، ئاندىن كېيىن مەن
2) ئۇنىڭ ئېيتقىنى بويىچە تىلىكىنى
3) قاندۇرىمەن. ئەگەر ئۇ كىشى
4) ئالتۇن - كۈمۈشنى تىلىسە، ئالتۇن -
5) كۈمۈش بېرىمەن. يەر - زېمىندىكى ئالدىنقى
6) خەزىنىلەرنى تىلىسە،
7) خەزىنىلەرنى كۆرسىتىمەن. ئۇچماق -
8) پەرۋاز قىلماق ئىقتىدارىنى تىلىسە، ئۇچماق -
9) پەرۋاز قىلماق ئىقتىدارىنى بېرىمەن. تەڭرىگە خاس
10) كۆز تەلەپ قىلسا، تەڭرىگە خاس كۆز
11) بېرىمەن. باشقىلارنىڭ كۆڭلىدىكىنى

12) bilmäkig kösäyür ärsär, adïn
13) kiṣi köngülin bilmäk ädrämig
14) biltürgäymn. busushlarïn qadghu-
15) larïn tarqarghaymn, ämgäktin
16) tolghaqtïn ozghurghaymn tngrim
17) tip ötünti. anta ötrü ulush
18) ulughï tükäl bilgä tngri
19) tngrisi burxan sanchanawachi
20) orungutnung bu ötükin äshitü
21) yrlïqap. inchä tip yrlïqadï:
22) ädgü ädgü, sn tngrilär orungutï-
23) ya, muni munchulayu qamagh tïnlghlar-

12) بىلمەكنى ئارزۇ قىلسا، باشقىلارنىڭ
13) كۆڭلىدىكىنى بىلمەك ئىقتىدارىنى
14) ئۆگىتىمەن. ئۇلارنىڭ غەملىرىنى، قايغۇ -
15) لىرىنى تارقىتىمەن. جاپا - مۇشەققەتتىن،
16) جەبرى - زۇلۇمدىن قۇتۇلدۇرىمەن،
17) تەڭرىم. ئاندىن كېيىن
18) ئەل ئۇلۇغى ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
19) تەڭرىسى بۇرخان سانچاناۋاچى
20) سەركەردىسىنىڭ بۇ ئۆتۈنۈشلىرىنى
21) ئاڭلاپ، مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
22) ئەزگۇ، ياخشى، سەن تەڭرىلەر سەركەردىس-
23) -سەن مۇشۇنداق كۆپ جانلىقلار -

VIII. 25b

ب

546. 1) qa asïghlïgh krgäklig ötük
2) ötüntüng. bu ïduq drnigh törü-
3) si birlä sözlämäking, bu nom ärdi-
4) nig köyü küzätü tutmaqïngnïng
5) buyanlïgh asïghï qolusuz ärür tip
6) yrlïqadï. altun
7) önglüg yruq yaltrïqlïgh qopta
8) kötrülmish nom iliki atlgh nom
9) bitiktä iliklär qanlar-
10) nïng köni törüsin aymaq atlgh
11) ygrminch bölük.
12) ol ödün yir qatunï wasuntari
13) ikiläyü yana olurmïsh orunïn-
14) tïn örü turup tngri tngrisi
15) burxan adaqïnta yinchürü töbün
16) yükünüp iki iligin qawshurup
17) aghïr ayamaqïn tngri tngrisi
18) burxanqa inchä tip ötüntï:
19) atï kötrülmish ayaqqa tägimlig
20) tngrim, birük bu yirtinchüdä qayu
21) qayu il ulushtaqï iliklär qan-
22) larnïng köni törüsi yoq ärsär,
23) ötrü ol iliklär qanlar ilin

546. 1) غا پايدىلىق كېرەكلىك ئۆتۈنۈش
2) ئۆتۈندۈڭ. بۇ مۇقەددەس دارىننى قائىدىلىرى
3) بىلەن سۆزلىگىنىڭنىڭ، بۇ نوم - ئەردىنىنى
4) ئاياپ - ئاۋايلاپ ساقلىغىنىڭنىڭ
5) بۇيانلىق پايدىسى چەكسىزدۇر دەپ
6) يارلىقىدى. ئالتۇن
7) رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
8) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
9) پۈتۈكتە ئىلىك - خانلارنىڭ
10) توغرا قانۇن - قائىدىلىرىنى ئېيتماق ئاتلىق
11) يىگىرمىنچى بۆلەك.
12) بۇ چاغدا يەر قانۇنى ۋاسۇنتارى
13) قايتىدىن يەنە ئولتۇرغان ئورنى-
14) -دىن ئۆرە تۇرۇپ تەڭرىلەر تەڭرىسى
15) بۇرخان ئايىغىغا باش ئۇرۇپ،
16) يۈكۈنۈپ، ئىككى قولىنى قوشتۇرۇپ
17) زور ھۆرمەت بىلەن تەڭرىلەر تەڭرىسى
18) بۇرخانغا مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
19) نامى مەشھۇر، ھۆرمەتكە سازاۋەر
20) تەڭرىم، ئەگەر بۇ دۇنيادىكى قايسىبىر
21) ئەل - دۆلەتتە ئىلىكلەرنىڭ، خانلار -
22) نىڭ توغرا قانۇنلىرى بولمىسا،
23) ئۇ ئىلىكلەرنىڭ - خانلارنىڭ ئېلىنى

548. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) altïn yirtä yorïghma yalanguq-
8) -(lar)nïng bägläri turqursunlar.
9) qamaghun ögrünch sä(winch) köngülüg
10) iliglärin qawshurup tïnglasunlar
11) sözläyin. ymä öngräsün ödün
12) qamagh tngrilär quwraqï yïghïltïlar
13) birkärü sumir taghnïng töpäsintä.
14) tört mxarach tngrilär örü turtï-
15) lar ornïntan. ötüntilär ayïtu
16) ulugh äzrua tngrigä äzrua-
17) larnïng nä ishi qopta adruq
18) (adruq) titirsiz. kösüshümüz
19) täginür tngrim, bizni irinchkäng
20) tarqaru kitärü yrlïqang
21) ikirchgü sizig köngüllümüzni.
22) nächükin tngrim yalanguqlar
23) yịrtinchüdä turup (oq)

548. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ئالدىمىزدىكى يەر - زېمىندا يۈرگەن ئىنسان-
8) لارنىڭ بەگلىرىنى تۇرغۇزغۇچىلار،
9) (ئۇلارنىڭ) ھەممىسى شاد - خۇرام كۆڭۈل بىلەن
10) قوللىرىنى قوشتۇرۇپ ئاڭلىسۇن، مەن
11) سۆزلەي. بۇرۇنقى زاماندا
12) بارلىق تەڭرىلەر جامائىتى بىرلىكتە
13) سۇمىر تېغىنىڭ تۆپىسىدە يىغىلىپتۇ.
14) تۆت ماھاراج تەڭرى ئورۇنلىرىدىن
15) ئۆرە تۇرۇپ
16) ئۇلۇغ ئەۋلىيادىن سوراپتۇ: ئەۋلىيالارنىڭ
17) ھەرقانداق ئىشى ھامان باشقىچە
18) بولىدۇ دەيسىز. تىلىكىمىز
19) باركى، تەڭرىم، بىزگە ئىچىڭىزنى ئاغرىتماڭ،
20) كۆڭلىمىزدىكى گۇمان - شۈبھىلەرنى
21) تارقىتىۋېتىڭ، كەتكۈزۈۋېتىڭ.
22) نېمىشقا تەڭرىم، ئىنسانلار
23) يەر - زېمىندا (ياشاپ) تۇرۇپمۇ

VIII. 28a (säkzinch säkiz otuz)

سەككىزىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

549. 1) nä oghurqa tngri tip atï
2) bolur ularnïng. yana ymä
3) nägü üchün qayu inchip awant
4) tïltaqïn tngri oghlï tip
5) at üzä kökülürlär kishi
6) ara. nächükin tngrim, yalanguq-
7) lar toghup yana kishi ara
8) sacha yalanguzïn bolurlar yalanguq-
9) larqa ilik qan. nägü üchün
10) tngrilär tngri yir yata turup
11) oq ymä yana nächükin bolur-

549. 1) نېمە سەۋەبتىن ئۇلار يەنە
2) تەڭرى دېگەن نام بىلەن ئاتىلىدۇ؟ يەنە
3) نېمە ئۈچۈن، نېمە سەۋەب -
4) ۋەجىدىن تەڭرى ئوغلى دېگەن
5) نام بىلەن ئاتىلىدۇ كىشىلەر ئارا
6) نېمىشقا تەڭرىم، ئىنسانلار
7) كىشىلەر ئارىسىدا (يەنى بۇ دۇنيادا - ت)
8) تۇغۇلۇپ تۇرۇپ، يالغۇز ئىنسانلار -
9) نىڭلا ئىلىك - خانلىرى بولىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن
10) تەڭرىلەر تەڭرى زېمىندا (ياشاپ) تۇرۇپ،
11) نېمىشقا تەڭرىلەرنىڭ يەنە

12) lar tngrilärning ärkligi. muni
13) munchulayu oghurïn yirtinchü
14) küzätchi tngrilär ulugh äzrua
15) tngrigä muntagh yanglïgh öt-
16) üntilär. tngrilär ärkligi
17) ulugh äzrua tngri inchip ol
18) ödün tört mxaranch
19) tngrilärkä ötrü inchä tip
20) sözlädi: yirtinchü yir suw
21) küzätchilär, sizlär inchä
22) bilinglär: asïgh tusu qïlghalï
23) qamagh tïnlghlar oghlanlarïnga

Ⅷ. 28b

550. 1) il ulush bashlaghu törüsin
2) ötünsärsizlär ayïtu anï
3) ämti mn ayayïn, titrü ädgüti
4) tïnglanglar: öngrä qïlmïsh qaz-
5) ghanmïsh ädgü qïlïnchlar küchintä
6) tngri yirintä toghduqta
7) tngri qanï bolurlar. qachan
8) birük tägshilip yalanguqlar ara
9) indüktä, yalanguqlar qanï
10) bolurlar. ärksintächi öz ärkchä
11) tapcha alqu qamagh tngrilär
12) birkärü köyü közätü tutarlar.
13) antada kin adasizin ög
14) qarïnïnta kirürlär. qachan birük
15) kirsärlär ög qarïnïnta
16) umayda anta ymä tngrilär
17) anïtäg ök küzätürlär. togh-
18) sar ymä yalanguqta
19) kishilärning yirintä yig ayaq-
20) lïgh bolmaqtïn anïn tngri tip
21) titirlär. yana ymä tngrilär
22) köyü küzätü ayayu ymä tutmïshqa
23) anïn ymä tngrilär tngri

12) تەڭرىلىرى بولىدۇ؟ مانا
13) مۇشۇنداق سەۋەبلەر بىلەن يەر - زېمىننى
14) كۆزەتكۈچى تەڭرىلەر ئۇلۇغ ئەۋلىيا
15) تەڭرىدىن ئاشۇنداق سوئاللارنى
16) سوراپتۇ. تەڭرىلەر تەڭرىسى
17) ئۇلۇغ ئەۋلىيا تەڭرى شۇنداق قىلىپ، بۇ
18) چاغدا تۆت ماهاراج
19) تەڭرىگە ئاندىن مۇنداق دەپ جاۋاب
20) بېرىپتۇ: دۇنيانى، يەر - زېمىننى
21) كۆزەتكۈچىلەر، سىلەر شۇنداق دەپ
22) بىلىڭلاركى، بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىغا
23) پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئۈچۈن،

ب

550 .1) ئەل - دۆلەتنى باشقۇرۇش قانۇنىنى
2) سورىغان بولساڭلار، ئەمدى مەن ئۇنى سىلەرگە
3) ئېيتىپ بېرەي، دىققەت بىلەن ياخشى
4) ئاڭلاڭلار: بۇرۇن قىلغان - ئەتكەن
5) ئەزگۈ ئىش - ھەرىكەتلىرىنىڭ قۇدرىتى بىلەن
6) تەڭرى زېمىندا تۇغۇلغان بولسا،
7) تەڭرى خانى بولىدۇ. ئەگەر
8) ئۆزگىرىپ ئىنسانلار ئارىسىدا
9) تۇغۇلسا، ئىنسانلارنىڭ خانى
10) بولىدۇ. ھاكىمىيەت يۈرگۈزگۈچى ئۆز ئەرك -
11) خاھىشى بويىچە بارلىق تەڭرىلەر بىلەن
12) بىرلىكتە ئاياپ - ئاۋايلاپ (ھاكىمىيەتنى) تۇتىدۇ.
13) ئاندىن كېيىن خېيىم - خەتەرسىز ئانىنىڭ
14) قورسىقىغا كىرىدۇ. ئانا
15) قورسىقىغا كىرگىنىدە، ئۇ
16) يەردە (ئۇنى) تەڭرىلەر ئۇماي[23]
17) ئاندەك مۇھاپىزەت قىلىدۇ. ئۇ ئىنسانلار
18) ئارىسىدا تۇغۇلغاندا،
19) ئىنسانلار دۇنياسىدا ياخشى
20) ئىززەت - ھۆرمەتكە ئېرىشكەنلىكتىن، شۇڭا ئۇ
21) تەڭرى دەپ ئاتىلىدۇ. يەنە تەڭرىلەر ئۇنى
22) كۆيۈپ - كۆزىتىپ، ئاياپ تۇتقاچقا،
23) شۇڭا تەڭرىلەر تەڭرى

VIII. 29a (säkzinch toquz otuz)

551. 1) oghlï tip at küügä. otuz
2) artuqï üch öngi tngri yir-
3) ining ärkligi birür ulugh küch
4) küsün yalanguqlar üzä
5) ärksingü. ulatï qamagh tngrilär
6) ulugh küchlüg küsünlüg
7) tüzünlär ymä yiwik bolur-
8) lar ärksinmäklig küchingä.
9) tarqarghalï ymä uyurlar alqu
10) ärmäs törülärig ayïgh yawlaq
11) saqïnchïgh. qïlturghalï inchip aymas-
12) lar. boshghurghalï bodunqa
13) buyan ädgü qïlïnch qïlturghalï
14) anï üzä bulurlar toghqalï
15) tngri yirintä kishilär. kishi
16) yalanguq ulatï asurïlarnïng
17) ymä quwraï bularta öngi
18) adïn quwraqïlïgh kantarwi-
19) lar oghushï qadïr yawlaq yäk
20) ichkäklär ärik yawghan chantal-
21) lar ular ymä qamaghda
22) singär küchüg inchip yiyärlär.
23) yrlïqanchuchï köngüllüg ana

VIII. 29b

552. 1) ata yarïm küchüg aşarlar.
2) ayïgh törüg kitärip ädgü törüg
3) qïltururla. qamagh tngrilär
4) birkärü köyü közätü uz tutup
5) körkitürlär ularqa ädgüli
6) ayïghlï tüsh utlïgh. kimlär
7) birük qïlsarlar ädgüli ayïghlï
8) qïlïnchïgh ötrü ularnï bu öd-
9) tä ämti közänür azunta
10) qamagh tngrilär ymä birkärü
11) köyü küzätü uz tutup körkitür-

سەككىزىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

1 .551) ئوغلى دېگەن نام ـ ئابرۇيىغا (ئىگە بولىدۇ). ئوتتۇز
2) ئۈچ تەڭرىم ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا زېمىنىنىڭ ئىنسان
3) ھۆكۈمرانلىرىغا ئۇلۇغ
4) كۈچ ـ قۇدرىتى بىلەن ياردەم
5) قىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن بارلىق تەڭرىلەر،
6) ئۇلۇغ كۈچ ـ قۇدرەتلىك
7) ئىبلىسلار قۇدرەت تېپىش ئىمكانىيىتىگە
8) ئىگە بولىدۇ. بارلىق يارىماس
9) قانۇن ـ قائىدىلەرنى يوقىتىشقا
10) قادىر بولالايدۇ، يامان ـ ئەسكى
11) نىيەتلەرنىڭ تۇغۇلۇشىغا شۇنداق قىلىپ يول
12) قويمايدۇ. خەلقلەرنى بۇيان،
13) ئېزگۈ ئىش ـ ھەرىكەت بىلەن (شۇغۇللىنىشقا) تەربىيە ـ
14) لەيدۇ، بۇنىڭ بىلەن كىشىلەر تەڭرى زېمىنىدا
15) تۇغۇلۇشقا قادىر بولالايدۇ. ئادەم ـ
16) ئىنسانلار، جىن ـ شەيتانلار (ۋە) ئۇلارنىڭ
17) جامائىتى، ئۇلاردىن باشقا
18) توپ ـ جامائەتلىك كانتارۋىلار
19) ئۇرۇقى، ياۋۇز ـ ۋەھشىي جىن ـ
20) ئالۋاستىلار، كۈچلۈك ئاچ كۆز جاللات ـ
21) لارنىڭ ھەممىسى
22) شۇنداق قىلىپ كۈچىدىن قالىدۇ.
23) مېھرىبان كۆڭۈللۈك ئانا (بىلەن)

ب

1 .552) ئاتا يېرىم كۈچىنى بېرىدۇ.
2) يامان قائىدە ـ نىزاملارنى كەتكۈزۈپ ياخشى قائىدە ـ
3) نىزاملارنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ. بارلىق تەڭرىلەر
4) بىرلىكتە كۆيۈپ، كۆزىتىپ ئۆز مۇھاپىزەت قىلىپ
5) ئۇلارغا ياخشى بىلەن يامانىنىڭ
6) نەتىجىسىنى، ئاقىۋىتىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر كىمكى
7) ياخشى، يامان ئىش قىلسا،
8) ئاندىن ئۇلارنى بۇ چاغدا ـ ھازىر
9) كۆرۈنۈپ تۇرغان زاماندا
10) بارلىق تەڭرىلەر كۆيۈپ، كۆزىتىپ ئۆز ساقلاپ
11) ئۇلارغا ياخشى بىلەن

12) lär inchip ularqa ädgüli
13) ayïghlï tüsh utlïgh. yana il
14) ichintäki kishilär qïlïp ayïgh
15) qïlïnchïgh ilik qan shïmtap bosh
16) itip uu körüp ädlämäsär
17) titmäsär näng ärmäs. bu yana
18) inchip köni törüchä äwrilmäk
19) süzgülük ol qawïrïp qltï tüzgä
20) törüchä birük körüp yawïzïgh
21) qodurmasar tïtmäsär, ärmäs

22) törülär anta ötrü ärü ärü
23) östälür, turu turu ol bägning

VIII. 31a (säkzinch bir qïrq)

553. 1) ilik bäglär köni törüg käm(iship)
2) yawïz artaq törü üzä bodunugh
3) qaragh bashlasar, öz ordular-
4) ïnta olurup üstünki qamagh
5) tngrilär ötrü körüp bularnï
6) busanurlar ymä chökärlär.
7) ol tngrilär pästinki yumqï
8) yïghïlïp bir yirtä qamaghun
9) barcha birkärü sözläshürlär
10) inchä tip: antagh antagh ilik
11) bäg törüsüz törüg qïltïlar

12) yawïz yawlaq kishilärig ichkärü
13) yaqïn yaghuq tuttïlar. ol qan-
14) larnïng il ornï ür ornaghlïgh
15) bolmas tip. qamagh tngrilär quwraq-
16) ï yawlaq qaghïyurlar birkärü
17) üstünki tngrilär köngül-
18) i qaghïmaqnïng oghurïnta
19) ol il ulush antada kin
20) yunchïyur artayur alqïnur. ärmäs
21) yawïz törüsüz törüg ödkür-
22) mäk üzä kishilär yawïz

12) يامانىنىڭ نەتىجىسىنى
13) ئاقىۋىتىنى كۆرسىتىدۇ. يەنە ئەل
14) ئىچىدىكى كىشىلەر يامان
15) ھەرىكەت قىلسا، ئىلىك ــ خانلار (ئۇنى) ئۆز مەيلىگە
16) قويۇپ بېرىپ، كۆرۈپ تۇرۇپ تۈزىمىسە،
17) توسمىسا زادى بولمايدۇ. يەنە
18) شۇنداق قىلىپ توغرا قانۇن ــ قائىدە بويىچە
19) يول تۇتۇپ، بېسىم ئىشلىتىپ (ئۇنى) تازىلاش كېرەك.
20) (ئۇلارنى) توز يولغا (سېلىپ) قانۇن بويىچە ئىش
21) (قىلدۇرمىسا) يامانلىقنى كۆرۈپ تۇرۇپ، (ئۇنى) توسمىسا،
22) يارىماس قانۇن شۇندىن كېيىن ئاستا ــ ئاستا
23) كۆپىيىدۇ، ئۇ بەگنىڭ ئىلىك ــ بەگلىرى

سەككىزىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز بىرىنچى (ياپراق) ئا

553.1) توغرا قانۇن ــ قائىدىنى تاشلاپ، پەيدىنپەي
2) يامان ــ ئەسكى قانۇن ــ قائىدە بويىچە خەلقنى،
3) پۇقرانى باشلاپ ماڭسا، يۇقىرىدىكى بارلىق
4) تەڭرىلەر ئۆز ئوردۇلىرىدا ئولتۇرۇپ،
5) بۇلارنى كۆرۈپ، (ئۇلاردىن)
6) غەزەپلىنىدۇ، بۇنىڭ بىلەن (ئۇلار) يوقىلىدۇ.
7) تۆۋەندىكى ئۇ تەڭرىلەرنىڭ ھەممىسى
8) بىر يەرگە يىغىلىپ
9) بىرلىكتە مۇنداق دەپ
10) سۆزلىشىدۇ: شۇنداق ئىلىك ــ
11) بەگلەر باركى، ئۇلار قانۇنسىز قانۇن ــ
قائىدىلەرنى چىقىرىدۇ،
12) ياۋۇز ــ ۋەھشىي كىشىلەرنى سارايغا كىرگۈزۈپ
13) ئۇلارنى ئۆزىگە يېقىن تۇتىدۇ. مۇنداق
14) خانلارنى ئەل ــ زېمىنى، تەختى ھامان مۇستەھكەم
15) بولالمايدۇ. بارلىق تەڭرىلەر جامائىتى ئۇلارنى
16) بىرلىكتە يامان قاتتىق قاغايدۇ.
17) ئۈستىنكى تەڭرىلەر كۆڭلىنىڭ
18) قاغىشى تۈپەيلىدىن
19) ئۇ ئەل ــ دۆلەتلەر شۇندىن كېيىن
20) ۋەيران بولىدۇ، يوقىلىدۇ. كىشىلەر بولمىغۇر،
21) ياۋۇز، قانۇنسىز قانۇن ــ قائىدىنى
22) ئۆگىنىش بىلەن يامان ــ

VIII. 31b

554. 1) (yawl)aq törülär il ichintä
2) (ä)wdä yadïlur. süngüsh
3) (tu)tush qïlurlar. öküsh taw
4) (kü)r armaqïn ötrü bolur ig
5) kägän öküsh ämgäk törchi-
6) yür. tngrilär ärkligi ol
7) ilig küzätmäsär öymäsär, adïn
8) ymä tngrilär qamaghda
9) barcha kämishürlär tïdarlar.
10) ol il ulush antada kin
11) yunchïyur artayur alqïnur. iliki
12) qan bägläri achïgh tarqa
13) ämgäk ämgänür. ögli qanglï
14) ulatï kishi oghul bäg yutuz
15) ichi ini ymä qadash äkä
16) baltïr birkärü bolar tüshär
17) adrïlmaq alp achïgh tarqa
18) ämgäkkä. angmïntïn ät'özi
19) isig özi ymä birkärü alqï-
20) nur. uchar yultuz üstürti
21) üzüksiz, tüshär chözülup iki
22) kün tngri birkärü, yana
23) ödün ödün közünür.

ب

554. 1) ئەسكى قانۇن ـ قائىدىلەرنى ئەل ئارىسىدا،
2) ئۆيلەردە تارقىلىدۇ. ئۇرۇش ـ
3) يېغا بولىدۇ. كۆپ ھىيلە ـ مىكىر،
4) ئالدامچىلىق پەيدا بولىدۇ، ئاندىن ئاغرىق ـ
5) سىلاق، كۆپ جەبرى ـ جاپا بارلىققا
6) كېلىدۇ. تەڭرىلەر ئىگىسى ئۇ
7) ئەلنى قوغدىمىسا (ۋە) ئويلىمىسا، باشقا
8) تەڭرىلەرنىڭ ھەممىسى (باشقۇرۇشتىن)
9) ۋاز كېچىدۇ، (ئۇنى) تاشلايدۇ.
10) مۇنداق ئەل ـ دۆلەت شۇندىن كېيىن
11) زەئىپلىشىدۇ، ۋەيران بولىدۇ، يوقىلىدۇ. ئىلىك ـ
12) خانلىرى، بەگلىرى قاتتىق جەبرە ـ
13) زۇلۇم تارتىدۇ. ئانا بىلەن ئاتا
14) شۇنداقلا ئاياللار، ئوغۇل ـ بەگلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئاياللىرى،
15) ئاكا ـ ئىنى ھەم قېرىنداشلار، ئاچا ـ سىڭىللار
16) بىرلىكتە ئايرىلىشتەك ئېغىر مۇشكۇللۇككە،
17) تارتقۇلۇققا، جاپاغا گىرىپتار
18) بولىدۇ. ھەتتا ئەتئۆزى،
19) ئىسسىق جېنىدىنمۇ ئايرىلىدۇ.
20) يۇقىرىدىكى يۇلتۇزلار ئۈزلۈكسىز
21) كۆچىدۇ، ئارقا ـ ئارقىدىن ئىككى كۈن
22) تەڭرى بىرلىكتە چىقىدۇ، يەنە
23) ھەر زامان كۆرۈنىدۇ.

VIII. 32a (säkzinch iki qïrq)

555. 1) (yat) ilig yaghï yawlaq yaqïn
2) (ya)ghuq kälir turqaru. ol il-
3) (tä)ki kishilär alqïnurlar
4) (yaw)ïz bulghaqïn. ol il ichintä
5) (yan)aghlïgh ulugh bäglär buryuqlar
6) (bir)lä yangghun alqïnïp öz
7) (ä)t'özläri yoqatur. säwär
8) amraq at adghïr yügrük
9) yangada ulatï anchulayu oq
10) ymä qamaghun sachïlurlar
11) qalïsïz. orun orun sayu öngi

سەككىزىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز ئىككىنچى (ياپراق) ئا

555. 1) يات ئىلىك (خان)، يامان (نىيەتلىك) دۈشمەنلەر
2) ھەر قاچان يېقىنلىشىپ كېلىدۇ. ئۇ ئەلدىكى
3) خەلقلەر قالايمىقانلىشىپ
4) يوقىلىدۇ. ئۇ ئەل ئىچىدىكى
5) يارامىلىق ئۇلۇغ بەگلەر، ئەمەلدارلار
6) بىرلىكتە خۇددى ئەكس سادادەك يوقىلىپ
7) ئۆز ئەتئۆزلىرىدىن ئايرىلىدۇ. ياخشى
8) كۆرۈنىدىغان ئامراق ئات ـ ئايغىر، يۇگۇرۇك
9) پىل ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنىڭ
10) ھەممىسىدىن پۈتۈنلەي ئايرىلىدۇ.
11) ھەممە ئورۇنلاردا خىلمۇ خىل،

12) öngi sanchqaq bolur bï bïchqun.
13) ärmäs törün inchip ölürlär
14) ärüsh öküsh kishilär. qadïr
15) yawlaq yäk ichkäk kälip kirür
16) ol iltä, ig kägänlig ölüm
17) ada qamagh yirtä yadïlur.
18) qamaghda ulugh bashtïnqï il
19) ichintäki buyruqlar antada
20) kin ulatï bashaqï yaqïn
21) yaghun ïnanchlar äsük armaq
22) köngülin täwlüg kürlüg qïlïqïn

12) تۆرلۆك ـ تۆرلۆك نەيزە ـ خەنجەرلەر پەيدا
13) بولدۇ. شۇنداق قىلىپ نۇرغۇن
14) كىشىلەر يارىماس قانۇن سەۋەبىدىن ئۆلدۇ. ياۋۇز ـ
15) ۋەھشىي جىن ـ ئالۋاستىلار كېلىپ
16) ئۇ ئەلگە كىرىدۇ، ئاغرىق ـ سىلاق، ئۆلۈم ـ
17) يېتىم، بالا ـ قازالار ھەممە يەرگە تارىلىدۇ.
18) ئەلدىكى ھەممىدىن ئۇلۇغ بولغان
19) باش ئەمەلدارلار (يەنى ۋەزىرلەر ـ ت) ئاندىن
20) كېيىن يەنە ئۇلارغا يېقىن بولغان
21) ئەمەلدارلار (يەنى ۋەزىر ياردەمچىلىرى ـ ت) يالغان
22) ئالا كۆڭۈل بىلەن قۇۋلۇق ـ شۇملۇق قىلىقلىرى

VIII. 32b

ب

556. 1) qamaghda barcha yorïyur ärm(äs)
2) törüsüz törüdä. körsär
3) yana törüsüz ärmäs yorïq-
4) ta yorïdachïgh ötrü ular.......
5) amrayurlar säwärlär. ädgü in-
6) chä yorïdachï tüzün yig
7) kishilärig achïgh tarqa ämgäkin
8) ämgätürlär artuq yashuqlap.
9) yawïz yawlaq yalanguqugh ayamïsh-
10) qa säwmishkä, tüzün yawash
11) kishilärig tutamïshqa yazuqlap,
12) krxlar yultuzlar yorïqï yïïl

13) yaghmurnung käziki bular barcha
14) tägshilip yorïmaslar inchip öd-
15) inchä. ol oghurta üch türlüg
16) mün qadaghlar törchiyür. köni
17) törü ädgü nom yitlinür batar.
18) bu ärür ang ilki. ikinti
19) qamagh tïnlghlar öngsüz yruq-
20) suz inchip bolurlar. üchünch
21) yana ymä yir yaghï qodï
22) chökär. qamaghda itigmishkä
23) yawïzlar ayaqsïz bolmïshqa

556. 1) بىلەن ھەممە (ئىشتا) يارىماس
2) قانۇن ـ قائىدىلەر بويىچە ئىش تۇتىدۇ. ئۇلار
3) يەنە يارىماس قانۇن ـ قائىدىلەر بويىچە ئىش
4) قىلغۇچىلارنى يولۇقتۇرسا، ئۇلارنى ياخشى
5) كۆرىدۇ، (ئۇلاردىن) سۆيۈنىدۇ. ياخشى
6) يول بويىچە ئىش تۇتقۇچى ئېسىل، ياخشى
7) كىشىلەرگە ئارتۇقچە گۇناھ ئارتىپ،
8) (ئۇلارغا) قاتتىق جەبرى ـ جاپا سالىدۇ.
9) ياۋۇز ـ ۋەھشىي ئىنسانلارنى ئاياپ،
10) ئۇلارنى ياخشى كۆرگەچكە، ئېسىل، سەمىمىي
11) كىشىلەرنى گۇناھقا تارتىپ جازالىغاچقا،
12) يۇلتۇز ـ سەييارىلەر ئۆز قەرەلىدە ھەرىكەت
قىلمايدىغان،
13) شامال ـ يامغۇر ئۆز ۋاقتىدا چىقمايدىغان،
14) ياغمايدىغان بولۇپ قالىدۇ.
15) بۇ چاغدا ئۈچ تۈرلۈك
16) گۇناھ ـ ئەيىبلەر پەيدا بولىدۇ. توغرا
17) قانۇن ـ قائىدىلەر، ئەزگۈ نوملار يوقىلىدۇ.
18) بۇ بىرىنچىسىدۇر. ئىككىنچى
19) بارلىق جانلىقلار ئۆڭسىز ـ نۇرسىز
20) بولۇپ قالىدۇ. ئۈچىنچى
21) يەنە يەر سەمرىپ تۆۋەنگە
22) ئولتۇرۇشۇپ كېتىدۇ. ياۋۇزلارنىڭ ھەممىسى
23) قەدىرلەنگەچكە، ياخشىلار

VIII. 33a (säkzinch üch qïrq)

557. 1) (ädgü)lär, muntada adïn üch
2) (tür)lüg ada tudalar
3) (bl)gürär. ödsüz qolusuz
4) (käz)iksiz tolï tüshärlär qar yaghar.
5) (ach) qïz ig kägän ämgäki orun
6) (or)un sayu yadïlur. tüshi
7) (yimish)i tarïqnïng tatïqï küchi
8) (yi)mishning bular barcha qurïyur
9) inchip tatïqsïrap tüshsiräp.
10) ol oghurta ol iltä anï
11) yi(dächi) kishi yalanguqlar
12) iglig kämlig aghïqlïgh öng-
13) siz qïrtïshsïz bolurlar. nächä
14) tänglig bar ärsär, yimish
15) sögüt ularta öngräsin-
16) tä tatïqlïgh tüsh yimishlär
17) birtächi, bu tïltaqtïn ishilär
18) bular barcha yana täg-
19) shilip irig aghïgh tatïqsïz
20) tüsh yimishlär ymä töriyür.
21) öngrä nächä bar ärsär, ädgü
22) körklä yimishliklär ögirgü-
23) ülg säwingülük ilinchü

سەككىزىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

557 .1) كەمستىلگەچكە، شۇندىن كېيىن يەنە باشقا ئۈچ
2) تۈرلۈك بالايىئاپەت
3) بارلىققا كېلىدۇ. ۋاقىت ـ پەيتسىز،
4) مەنزىلسىز مۆلدۈر چۈشىدۇ، قار ياغىدۇ.
5) ئاچلىق ـ قىسلىق، ئاغرىق ـ سىلاق زۇلمى
6) ھەممە ئورۇنغا تارقىلىدۇ. زىرائەتلەرنىڭ
7) ھوسۇلى ئازلاپ، مېۋىلەرنىڭ تەمى
8) كېتىپ، قۇۋۋىتى ئاجىزلاپ، شۇنىڭ بىلەن
9) ئۇلارنىڭ ھەممىسى قۇرۇپ كېتىدۇ.
10) بۇ چاغدا بۇ ئەلدە ئۇلارنى
11) يېگۈچى ئىنسانلار ۋە كىشىلەر
12) ئاغرىق ـ سىلاقلىق بولۇپ، ئۆڭسىز ـ
13) رەڭسىز بولۇپ قالىدۇ. بۇ ئەلدە
14) ئىلگىرىدە تەملىك مېۋە
15) بەرگۈچى قانچىلىك مېۋىلىك
16) دەرەخ بولغان بولسا، يۇقىرىقى
17) سەۋەبىدىن ئۇلار ئازلايدۇ،
18) ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزگىرىپ
19) يىرىگلەپ كەتكەن ئاچچىق، تەمسىز
20) مېۋىلەرگە ئايلىنىپ قالىدۇ.
21) بۇرۇن ياخشى، چىرايلىق، (كىشىنى)

23) شاد ـ خورام قىلىدىغان، ساياھەت قىلىشقا

VIII. 33b

558. 1) qïlghugha yaraqlïgh tk ärtingü
2) yana bälingtäg ular barcha
3) qurïyur. bartachïgha körgäli
4) busush qadghu qayghu saqïnch kälür.
5) tuturqannïng tarïqnïng t(üsh)
6) yimishning qaylanïng
7) tatïqlarï küchläri anchan
8) anchan ymä yoqatur. yimish
9) ödtä köngültä ögrünch
10) säwinch boltuqmas. nächükin taqï
11) ughaylar mxabutlarïgh

ب

558 .1) ئەرزىيدىغان (مېۋىلىكتىكى) مېۋىلەر ـ
2) نىڭ ھەممىسى تۇيۇقسىزدىنلا
3) قۇرۇپ كېتىدۇ. سەيلىگە بارغۇچىلار
4) غەم ـ قايغۇ، پەرىشانلىق بىلەن قايتىدۇ.
5) شالنىڭ، بۇغداينىڭ[239]، مېۋە ـ
6) چېۋىنىڭ، كۆكتاتنىڭ
7) تەملىرى، قۇۋۋەتلىرى ئاستا ـ
8) ئاستا يوقىلىدۇ، كېتىدۇ. يەل ـ
9) يېمىش ۋاقتىدا كۆڭۈلدە شاد ـ خۇراملىق
10) بولمايدۇ، مۇنداق ئەھۋال ئاستىدا
11) ماھابۇتلار قانداقمۇ كۆپىيەلىسۇن،

12) inchip ashqalï, tïnlghlarnïng
13) yalïnlïgh öngi qïrtïshï
14) ishilür, küchi küsüni ymä
15) alqïnïp küchsiräyür käyilür,
16) yisär ymä yana artuqraq
17) ash ichgü tatïqïn chiwäkin bökürü
18) bolmaslar, küch birü ymä
19) umaslar, antagh yanglïgh artar.
20) ol il ulushnung ichintä
21) nächä tänglig bar ärsär
22) kishi yalanguqlar quwraqï
23) yitimsiz iginchsiz tölüksüz

12) ئاشالسۇن، جانلىقلار نۇرلۇق
13) ئۆڭ ـ چىرايىدىن ئايرىلمىسۇن،
14) ئۇلارنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتى ئازلىمىسۇن،
15) ئۇلار كۈچسىرىمىسۇن، زەئىپلەشمىسۇن؟!
16) مۇنداق ئەھۋالدا ئاش ـ تاماقنى شۇنچە كۆپ
17) يېسىمۇ، (ئاش ـ تاماق) تەم ـ قۇۋۋەت
18) بېرەلمەيدۇ، كۈچ ـ مادار بېرەلمەيدۇ،
19) بۇنىڭ بىلەن (جانلىقلار) زەئىپلىشىدۇ.
20) ئۇ ئەل ـ دۆلەت ئىچىدە
21) قانچىلىك ئادەم ـ ئىنسان جامائىتى
22) بولغان بولسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى
23) ماغدۇر ـ دەرمانسىز، كۈچ ـ

VIII. 34a (säkzinch tört qïrq)

559. 1) (küch)süz küsünsüz bolurlar.
2) (nä) ish kötük qïlduqta idi
3) (yig) bütürür ärmäslär ol. inchip
4) .... a taqï kishilär öküsh ig
5) (kägä)n bolurlar. qamagh ämgäkkä
6) .... isätip sïqïlur ämgänür
7) öz ät'özi. yäk ichkäklär
8) tözüdä orun orun sayu
9) yadïlur. ol oq yirtä orunta
10) (ra)kshaslar ymä blgürär. birük
11) (bi)lsär iliklär qanlar
12) ärmäs törüg öz tapcha yaqïn
13) yaghuq tutsarlar yawïz yawlaq
14) yalanguqugh, yirtinchüdä üch
15) türlüg törüsüz törü turqur-
16) ur. bu tïltaqïn ashayur
17) artamaq ishilmäk ämgäkig.
18) munchulayu qolusuz mün iqadaq
19) larnïng ymä quwraqï bälgür-
20) mäki bolur toshquru ol il
21) ulushnïng ichintä. oghrayu ol
22) tïltaqïn ol titik bilip

سەككىزىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز تۆتىنچى (ياپراق) ئا

559.1) قۇۋۋەتسىز بولۇپ قالىدۇ.
2) ھەرقانداق ئىش قىلسا ئۇنى زادى
3) ئوبدان پۈتتۈرەلمەيدۇ. شۇنداق قىلىپ
4) ...ئا يەنە كىشىلەر كۆپ ئاغرىق ـ
5) سىلاقلىق بولىدۇ. كۆپ جەبرى ـ جاپالار بىلەن
6) قىينىلىدۇ، ئازابلىنىدۇ
7) ئۆز ئەتئۆزى. جىن ـ ئالۋاستىلار
8) ھەممە ئورۇندا تەرەپ ـ تەرەپكە
9) تارقىلىدۇ. ھەرقايسى ئورۇنلاردا
10) ئالۋاستىلار يەنە پەيدا بولىدۇ. ئەگەر
11) ئېلىك ـ خانلار يارىماس
12) قانۇن ـ قائىدىلەر بىلەن، ئۆز مەيلىچە
13) ياۋۇز ـ ۋەھشىي ئادەملەرنى
14) ئۆزىگە يېقىن تۇتسا، دۇنيادا
15) ئۈچ تۈرلۈك قانۇنسىز قائىدە تۇر ـ
16) غۇزۇلىدۇ. بۇ سەۋەب بىلەن
17) ھالاكەت ۋە زىيانكەشلىك جەبرى ـ زۇلمى
18) ئاشىدۇ. مۇشۇنداق قىلىپ چەكسىز گۇناھ ـ
19) جىنايەتلەر بۇ ئەل ـ دۆلەت
20) ئىچىدە كەڭ كۆلەمدە
21) بارلىققا كېلىدۇ. دەل بۇ سەۋەب ـ
22) ۋەجىدىن ياۋۇزلارنى بىلىپ كۆرۈپ

560. 1) körüp yawïzïgh qawïrmadïn su...
2) sïmtamaqnïng tüshi ärür.
3) üstünki tngrilär köyü közätü
4) tutmaqtïn ötrü bolurlar
5) yirtinchüdä ulugh bashtïng ilik
6) qan inchip yana qïl-
7) masarlar köni nomcha törüchä
8) köyü küzätü tutu umas ilin
9) ulushïn balïqïn. birük yana
10) yalanguqlar qïlsarlar buyan
11) ädgü qïlïnchïgh siziksizin inchip
12) togharlar üstünki tngri yir-
13) intä. birük yana qïlsarlar
14) irig yawlaq ayïgh qïlïnchïgh ot-
15) quratï tüsärlär üch yawlaq yol-
16) lar ichintä körüp. birük ilik-
17) lär il ichintäki bodunïgh sïmtamaq
18) itsärlär ularnïng mün
19) qadaqlar qïlmïshïn.
20) astrayastirish atlgh oruntaqï
21) qamagh tngrilär quwraqï qamaghu-
22) nung bir yanglïgh qaqrulur bu-
23) shanur köngülläri. näng ötinch

560 .1) تۇرۇپ ئۇلارنى تۇزىمەسلىك سۇ ...
2) بوشاڭلىقنىڭ نەتىجىسىدۇر .
3) يۇقىرىدىكى تەڭرىلەر كۆيۈپ ـ كۆزىتىپ
4) ئاسرىغاندا، دۇنيادا
5) ئۇلۇغ ئاساسلىق ئىلىك ـ
6) خانلار بولىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلار يەنە
7) توغرا نوم ـ قانۇن بويىچە ئىش
8) تۇتمىسا، ئۆز ئېلىنى، يۇرتىنى، شەھىرىنى
9) مۇھاپىزەت قىلىپ تۇتۇپ تۇرالمايدۇ. ئەگەر يەنە
10) ئىنسانلار بۇيان، ئەزگۇ ئىش ـ ھەرىكەت
11) قىلسا، شۈبھىسىزكى ئۇلار
12) ئۈستۈنكى تەڭرى زېمىنىدا تۇغۇلىدۇ.
13) ئەگەر يەنە ياۋۇز ـ ۋەھشىي
14) ئىش ـ ھەرىكەتلەرنى قىلسا، ئۇلار
15) چوقۇم ئۈچ يامان يولغا
16) كىرىپ قالىدۇ. ئەگەر ئىلىكلەر
17) ئەل ئىچىدىكى خەلقلەرنىڭ گۇناھ ـ
18) جىنايەت قىلمىشلىرىغا
19) بىپەرۋالىق قىلىدىغان بولسا،
20) ئاستراياستىرىش[240] ئاتلىق ئورۇندىكى
21) بارلىق تەڭرىلەر جامائىتىنىڭ ھەممىسى
22) كۆڭۈللىرىدە بىر خىل ھالدا غەم
23) قىلىدۇ، قايغۇرىدۇ. ئاتا ـ ئانىنىڭ

VIII. 35a (säkzinch bish qïrq)

سەككىزىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز بەشىنچى (ياپراق) ئا

561. 1) äwrilmäsärlär qïlmasarlar ög-
2) nüng qangnïng yrlïqïn
3) täginmäsär tutmasar. muntagh
4) osughlugh tïnlghlar törüsün
5) yanglïgh titirlär ärmäs. ular
6) ilik qan ymä ärmäs
7) kirtü oghul. birük qayu ilik
8) qannïng ili ulushï ichintä
9) bilsär körsär qïlmïshïn nomsuz
10) törüsüz qïlïnchïgh rachashastr
11) törüsinchä qawïrmïsh krgäk

561 .1) يارلىقلىرىنى، نەسىھەت ـ ئۆتۈنۈشلىرىنى
2) ئاڭلىمايدىغان، شۇ بويىچە ئىش
3) قىلمايدىغان خۇسۇسىيەتلىك مۇنداق
4) جانلىقلارنى قانۇن ـ قائىدە بويىچە
5) ئىش قىلدىغانلار دېيىشكە بولمايدۇ، ئۇلار
6) ئىلىك ـ خانلارغا سادىق ئوغۇل
7) ھېسابلانمايدۇ. مۇبادا قايسىبىر ئىلىك ـ
8) خان ئۆز ئەل ـ دۆلەت ئىچىدە
9) نوم ۋە قانۇن بويىچە ئىش تۇتمىغانلارنى
10) كۆرگەندە، بىلگەندە، ئۇلارنى راجا شاستىر
11) قائىدىلىرى بويىچە گۇناھقا تارتىپ

12) yazuqlap. inchip yana yaramas
13) kämiship sïmtap bosh itsär. anïn
14) alqu tngrilär yumqïn arqa
15) quwraqïn köyü küzätü tutarlar
16) muntagh yanglïgh ilik qanïgh.
17) tarqarmïshqa qop türlüg
18) ayïgh yawïz törülärig umïsh
19) üchün, qïlghalï nomcha törüchä
20) buyanïgh, antagh osughlugh ilik-
21) lär bu oq közänür azunta
22) ädgüli ayïghlï qïlïnchïgh iki

12) جازالىشى كېرەك. يەنە ئۇلارغا سەل
13) قاراش، ئۇلارنى ئۆز ئەركىگە قويۇۋېتىش، نەزەردىن
14) ساقىت قىلىش يارىمايدۇ. مۇنداق قىلغان
15) ئىلىك - خانلارنى بارلىق تەڭرىلەر جامائىتى - توپى
16) ئاياپ - ئاسراپ يۆلەيدۇ.
17) كۆپ تۈرلۈك ياۋۇز - ۋەھشىي
18) قانۇن - قائىدىلەرنى يوقىتىشقا قادىر بولغانلىقى
19) ئۈچۈن، نوم ۋە قانۇن بويىچە
20) ساۋابلىق (ئىش) ئۈچۈن، مۇنداق خىسلەتلىك
21) ئىلىكلەر ھازىرقى دۇنيادا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ.
22) ياخشى ۋە يامان قىلىقتىن (ئىبارەت) ئىككى

VIII. 35b

ب

562. 1) türlüg yorïqïn yorïtghuqa
2) ödlämish üchün bodunïn
3) körkitmishkä blgülüg ädgüli
4) ayïghlï tüsh utlïgh, anïn bolur
5) bulghalï yalunguqlarqa ilik
6) qan. qamagh tngrilär bir-
7) kärü köyü küzätü ymä tutar-
8) lar. alqu ödtä qamaghun
9) iyin ögirä säwinürlär. öz-
10) in adïnaghuqa ikintin asïgh
11) qïlu oghurïnta il bashchïlar
12) äwrilgü ol. köni ymä nomcha
13) törüchä körsär barïn ilintä
14) täw kür yongnaq qïltachïgh tägim-
15) liginchä törü üzä köni
16) nomcha qawïrghu ol. ilik qan orun-
17) ïn ïchqïnghu oghurï yïghï
18) boltuqsar tïltaq bolsar arta-
19) ghu azu ymä isig özi.
20) arïtï ymä qïlmaghu ol nom-
21) suz törüsüz qïlïqïgh. yawïz-
22) larïgh tugh bilip sïmtap ymä
23) utmaghu ol. ämgänmäklär

562 .1) تۈرلۈك ئىش - ھەرىكەت بىلەن ئىش تۇتۇشقا
2) ئۆگەتكەنلىكى ئۈچۈن، خەلققە
3) ياخشى - يامانلىقنىڭ سەۋەب -
4) نەتىجىسىنى كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن، ئاندىن ئۇلار
5) ئىنسانلارغا ئىلىك - خان بولىدۇ،
6) بارلىق تەڭرىلەر بىرلىكتە ئۇلارنى
7) ئاياپ - ئاسراپ مۇھاپىزەت
8) قىلىدۇ. ھەممە ۋاقىتتا، ھەممەيلەن ئۆز
9) خاھىشى بويىچە شادلىنىدۇ - سۆيۈنىدۇ.
10) ئۆز پايدا - مەنپەئىتىدىن باشقىلارغا قايتىدىن
11) پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈش بىلەن ئەل ئاقساقاللىرىنى
12) توغرا نوم ۋە قانۇن بىلەن ئىش
13) قىلىشقا ئۆزگەرتىش كېرەك، ئەلدە
14) ھىيلە - مىكىر قىلغۇچىلارنى، تۆھمەت -
بەتنام چاپلىغۇچىلارنى
15) مۇناسىپ قانۇن - قائىدىلەر، توغرا نوم بىلەن
16) تۈزەش كېرەك. ئەگەر ئىلىك - خان ئورۇ -
17) نىدىن ئايرىلىش سەۋەبىدىن (مالىمانچىلىق)
18) بولغان ياكى شۇ سەۋەبتىن ئۆز
19) ئىسسىق جېنى نابۇت بولغان
20) تەقدىردىمۇ، نوم ۋە قانۇنغا خىلاپ
21) ئىشلارنى زادى قىلماسلىق كېرەك.
22) ياۋۇزلارغا سەل قاراپ ئۇلاردىن يېڭىلىپ
23) قالماسلىق كېرەك. ئازابلىنىشنىڭ

VIII. 36a (säkzinch altï qïrq)

563. 1) ichintä ärtä yawlaq aghïr-
2) ï ymä taqï aghïrïraq
3) ïchqïnmaqtïn il orunïn. muntagh
4) oghrayu tïltaqï äsükchi yong-
5) (n)aqchï·kishi ärür. anïn (barcha)-
6) nï sïmtaqsïz qawïr(mïsh)
7) krgäk yazuqlap. qanta (bodunta)
8) bar ärsär äsük armaq (igit)
9) kishilär artaturlar i(likig)
10) il orunïntïn tayturup m. . . . . . -
11) lartïn artayur iliklär(ning)
12) törüsi, qltï yanga kirmish(tä)
13) xua chächäklig yimishlig. ba(rcha)
14) tngrilärning ärkliki iyin
15) ymä qaghïyur asurïlar (quwraqï).
16) anchulayu oq yana bulghan(ur)
17) osughluq kishigä yalanguq-
18) nïng qanïnga köni nomcha törü-
19) chä bashlamayuqqa bodunïn.
20) anïn inchä yarayur köni
21) nomcha törüchä yazuqlap qïnam(aq)
22) yawïz yawlaq. inchip yalunguqugh

سەككىزىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز ئالتىنچى (ياپراق) ئا

563. 1) ئىچىدە ئەڭ ئېغىرى ئەل ۋە
2) (خانلىق) ئورنىدىن ئايرىلىشتىن
3) ئېشىپ كېتەلمەيدۇ. بۇنىڭ
4) تۇپ سەۋەبى يالغانچى، تۆھمەت-
5) خور كىشىلەردۇر. شۇڭلاشقا ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى
6) پائال تۇردە گۇناھقا تارتىپ
7) ئەدەپلەش كېرەك. ئەگەر خەلق ئىچىدە
8) يالغانچى، ھىيلە - مىكىرلىك ئادەملەر
9) بولىدىكەن، ئۇلار ئىلىكنى ئازدۇرۇپ
10) ئەل - ئورنىدىن ئايرىلدۇرۇپ قويىدۇ. ...... -
11) لاردىن ئىلىكلەرنىڭ قانۇن - قائىدىلىرى
12) بەرپات بولىدۇ، خۇددى پىل گۈلزارلىققا كىرگەندە
13) (گۈل - چېچەكلەر نابۇت بولغاندەك). ئۇلارنى بارلىق
14) تەڭرىلەر ئىگىسى ۋە
15) ئۇلارنىڭ خاھىشى بويىچە ئەرۋاھلارمۇ قاغايدۇ.
16) شۇنداق قىلىپ يەنە مۇشۇنداق كىشىلەر
17) ۋە ئىنسان خانلىرى خەلقنى توغرا
18) نوم ۋە قانۇن بويىچە باشلىمىغانلىقتىن
19) (ئەل) بۇزۇلىدۇ.
20) شۇنىڭ ئۈچۈن ياۋۇز - ۋەھشىيلەر
21) توغرا نوم ۋە قانۇن بويىچە گۇناھقا
22) تارتىلىپ جازالىنىشقا لايىقتۇر. شۇنداق قىلىپ ئىنسانلارنى

VIII. 36b

564. 1) adïrtlaghu . . . . . . ol qamagh qara
2) bodunïn. ymä iyin udu ïdmaghu
3) ol ärmäs törü. yangcha
4) (kiz)ig ol tutsar kämishär isig
5) (öz)üg ät'özüg iyin udu
6) (ïdmaghu) ol nomsuz yawïz.
7) . . . . ädgü öglisin
8) . . . . ayïgh öglisin ymä
9) . . . . oq tüptüz körgü
10) (bir) yanglïgh. täwli turush

ب

564. 1) پەرقلەندۇرۇش ...... بارلىق پۇقرا
2) ۋە خەلقلەرنى ... يەنە يارىماس قانۇن - قائىدىلەرگە
3) ئەگەشمەسلىك كېرەك. شۇ يوسۇندا
4) ئىسسىق جېنىدىن، ئەتئۆزىدىن كېچىش كېزى
5) كەلسىمۇ، ئۇ نومسىز، (قانۇنسىز)
6) ياۋۇزلارغا ئەگەشمەسلىك كېرەك.
7) ... ياخشى نىيەتلىكلەرگىمۇ
8) ... يامان نىيەتلىكلەرگىمۇ
9) ... باپباراۋەر، بىر
10) خىل قاراش كېرەك.

11) .... ta köni törüg
12) .... nchi bäg är bolsar, chin
13) kirtü il ichintä bolduqmas
14) .... amqï ägri söz saw
15) (il) ishi kötrülür nomlugh
16) (törülüg) ilik qan tip qoptïn
17) .... äshitilur üch
18) (ogh)ushlugh orunta. tngrilär-
19) nïng quwraqï üch qïrq tngri
20) yirintä ögirü säwinü
21) qamaghun munchulayu yana söz-
22) (lä)särlär. chambudiwip atlgh
23) ulushtaqï nomcha törüchä

11) ...... توغرا قانۇننى
12) ...... بەگ ئەر بولمىسا، چىن،
13) ھەقىقىيلىق ئەل ئىچىدە بولمىسا،
14) ..... ئەگرى گەپ - سۆز.
15) ئەل ئىشى ... نوم ۋە قانۇن بويىچە ئىش
16) قىلىدىغان ئىلىك - خان دەپ ھەممە يەردە نامى چىقىدۇ.
17) ...ئۈچ ئۇرۇقلۇق
18) ئورۇندا ئاڭلىنىدۇ. تەڭرىلەر
19) جامائىتى ئوتتۇز ئۈچ تەڭرى
20) يېرىدە ھەممەيلەن شادلىنىپ، سۆيۈنۈپ
21) مۇشۇنداق يەنە سۆزلەيدۇ. چامبۇدىۋىپ ئاتلىق
22) ئەلدىكى نوم ۋە قانۇن بويىچە

VIII. 37a (säkzinch yiti qïrq)

سەككىزىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز يەتتىنچى (ياپراق) ئا

565. 1) qïltachï ilik qan ol inchä
2) ärür oghrayu biz qamaghunung
3) oghlumuz. ädgügärü inchip ödläyür
4) qamagh qara bodunïn. köni nomcha
5) bashlayur ilning ulushnung
6) törüsin, ödläp ärkläp
7) yorïtur köni uz törü yolïnta.
8) anïn inchip toghqaylar biz-
9) ing tngridäm orduda. ulugh
10) tngrilär quwraqï tngri urï-
11) larï birkärü taqï ymä ular-
12) ta adïn asurilar ymä
13) arqasï köni nomchä bashlamaq
14) oghrïnta ilikning qannïng
15) törüsin ürük ozatï bulur-
16) lar ögrünch säwinch köngülüg.
17) tngrilär quwraqï bir-
18) kärü munï munchulayu säwinsär,
19) yumqï kösätü birürlär ol ilik
20) qanïgh üzüksüz. grxlar yultuz-
21) lar quwraqï yorïqïncha yorïyur.
22) künli aylï urtular qolu-

565.1) ئىش قىلىدىغان ئىلىك - خان
2) شۇ سەۋەبتىن ھەممىمىزنىڭ
3) ئوغلىمىزدۇر. ئۇ شۇنداق قىلىپ خەلق ۋە پۇقرالارنى
4) ياخشىلىققا ئۈندەيدۇ. توغرا نوم بويىچە
5) ئەل - دۆلەتنى باشلايدۇ. ئۇلارنى
6) تەربىيىلەپ توغرا - دۇرۇس قانۇن
7) يولى بويىچە ماڭغۇزىدۇ.
8) شۇڭلاشقا ئۇلار بىزنىڭ ئىلاھلارغا
9) خاس ئوردۇدا تۇغۇلىدۇ. ئۇلۇغ
10) تەڭرىلەر جامائىتى ۋە تەڭرى ئو-
11) غۇللىرى بىرلىكتە يەنە ئۇلاردىن
12) باشقا جىن - شەيتانلار ۋە ئۇلارنىڭ
13) ئەگەشكۈچىلىرىنى توغرا نوم بويىچە باشلىغانلىقى
14) سەۋەبىدىن، ئىلىكنىڭ، خاننىڭ
15) قانۇنى بىلەن ھەر دائىم شاد - خۇرام
16) كۆڭۈللۈك بولىدۇ.
17) تەڭرىلەر جامائىتى بىرلىكتە
18) مۇشۇنداق شادلانسا، ئۇلار
19) شەك - شۈبھىسىز ھالدا ئۇ ئىلىكنى - خاننى
20) مۇھاپىزەت قىلىپ تۇرىدۇ. يۇلتۇز -
21) سەييارىلەر توپى ئۆز يولى بويىچە يۈرىدۇ.
22) كۈن بىلەن ئاي ئۆز ۋاقىت -

VIII. 37b

566. 1) (da) tangïn shashurmas. yumshaq b(ulït)-
2) lar yïltïrar tüz käzikchä ödin-
3) chä, özgan yaghmur tökülür
4) öd iyingi qolucha. tarïmïsh-
5) nï tarïq tüsh yimish alqu barcha
6) uz bütär. iltä ulush-
7) ta kishigä ach qïs ämgäk
8) bolduqmas. qamagh tngrilär quwraq-
9) ï ödün ödün yiwilur tolu
10) tükäl qolusuz öz ordularï
11) ichintä. ·anïn ämti sn
12) nomlugh yalunguqlar qanï boltung.
13) ät'özüngin ïdalap köni törüg
14) köntürgil. aghïr ayamaq saqïnchïn
15) racha shastirïgh ayaghïl. bu tïltaq-
16) tïn ughaysn inchä qïlghalï
17) bodunugh ürük ozatï sïmtaq-
18) sïz. köni törügä tayanghïl, ädgü
19) ädrämin ät'äzüng özin
20) kntü itilgäy. tirining quwraqïng
21) arqasï säwinchlüg bolghay. uzatï
22) körgäli ughaysn artaq yawïz
23) törülärig. köni nomcha

ب

566.1) مەنزىلى بويىچە ھەرىكەت قىلىدۇ. يۇمشاق
2) يەل ـ شاماللار[241] ئۆز ۋاقتى ـ
3) قەرەلىدە چىقىدۇ، خاسىيەتلىك يامغۇر ئۆز
4) ۋاقتى ـ قەرەلىدە ياغىدۇ. تېرىلغان
5) ئاشلىق ـ زىرائەت، مېۋە ـ چېۋىلەرنىڭ ھەممىسى
6) ئۆز ـ ياخشى بولىدۇ. ئەل ـ دۆلەتتە
7) كىشىلەر ئاچلىق ـ قىسلىق جاپاسىنى
8) تارتمايدۇ. بارلىق تەڭرىلەر جامائىتى
9) ئۆز ئوردۇلىرىدا يېمەك
10) ئېھتىياجلىقلىرىغا تولۇق ـ تۆگەل
11) بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەمدى سەن
12) نوم بويىچە ئىش قىلغۇچى ئىنسانلار خانى
13) بەگ بولدۇڭ. ئەتئۆزۈڭدىن كېچىپ توغرا
14) قانۇن ـ قائىدىلەرنى كېڭەيتكىن.
15) قاتتىق ھۆرمەت قىلىش ئويى
16) بىلەن راجاشاستىرنى ئاياپ تۇتقىن.
17) بۇ سەۋەب بىلەن خەلقنى دائىم
18) خاتىرجەم قىلىشقا مۇيەسسەر بولىسەن .
19) توغرا قانۇن ـ قائىدىگە تايانغىن، ئەزگۇ ـ ياخشىلىق،
20) ئەردەم ـ پەزىلەت ۋە ئەتئۆزۈڭ
21) ھەيۋەتلىشىدۇ. ئەل ـ جامائىتىڭ
22) شاد ـ خۇرام بولىدۇ. يامان ـ ئەسكى قانۇن ـ قائىدىلەرنى
23) ئۇزاققا ئۇزىتىپ قويۇشقا مۇيەسسەر بولىسەن.
توغرا نوم بويىچە

VIII. 38a (imaxu säkzinch säkiz qïrqta tolu)

سەككىزىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

567. 1) bashlamaqïng üzä bodungungïn
2) qarangïn ürük ürküt bulghay-
3) sn inchkü äsängü inch mängig.
4) ughaysn ötrü qïlghalï bodunungïn
5) qarangïn on ädgü qïlïnchlar yol-
6) ïnta yorïghalï. tapïngcha ilänmish
7) bashlamïsh bodunung bay mängilig
8) bolghay üzüksüz. iling ulushung
9) ornaghïng inchgülük bolghay turqaru.
10) bäg är birük törüchä köni bashlasar

567.1) خەلقنى، پۇقرانى باش ـ
2) لىغانلىقىڭ ئۈچۈن، ئۇزاققىچە تىنچ ـ
3) خاتىرجەم، شاد ـ خۇراملىققا ئېرىشىسەن.
4) ئاندىن خەلقىڭنى، پۇقرالىرىڭنى ئون
5) ساۋابلىق ئىش يولى بويىچە ماڭدۇرۇشقا
6) مۇيەسسەر بولىسەن. ئارزۇيۇڭ بويىچە
7) يېتەكلىگەن خەلقىڭ دائىم باي ۋە
8) خاتىرجەم بولىدۇ. ئەل ـ دۆلىتىنىڭ،
9) تەختىڭ داۋاملىق تۇردە تىنچ تۇرىدۇ.
10) بەگ ئەرلىرىڭ ئەگەر خەلقنى

11) bodunïn uz köntürsär ägrilärig

12) yawïz yawlaq yorïqïn ädgü at

13) küü yadïlur törttïn yangaq. ol
14) bägning qop ödlärtä
15) bodunï inch mängilig bolur siziksiz
16) tip tidi. mutada ulatï tükäl
17) bilgä bilglig tngri tngrisi
18) burxan bu baladiwachi atlgh
19) ilik qan üzäki öngräki
20) tïltaqïgh nomlayu yrlïqap ilkä

21) ulushqa asïghlïgh racha shastir
22) törüsin tükäl uqïtu yrlïqadï.
23) ötrü ol ödün ol quwraqta

11) قانۇن بويىچە توغرا يولغا باشلىسا، ياۋۇز - ۋەھشىيلەرنى،
12) ئەگرى يولغا ماڭغۇچىلارنى ئۈز قىلىپ تەربىيىلىسە،
13) ئۇ بەگنىڭ ياخشى نام - شۆھرىتى
14) ھەممە تەرەپكە تارقىلىدۇ. ئۇ بەگنىڭ دەۋرىدە
15) خەلقى شۈبھىسىزكى، تىنچ ۋە شاد - خورام
16) بولىدۇ. شۇندىن كېيىن ھەممىگە
17) قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
18) بۇرخان بۇ بالادىۋاچى ئاتلىق
19) ئىلىك خان يۇقىرىقى سەۋەب بىلەن
20) ئەل - دۆلەتكە پايدا - مەنپەئەتلىك راجا شاستىدىكى[242]
21) قانۇن - قائىدىلەرنى
22) تولۇق ئۇقتۇرۇشقا يارلىق قىلدى.
23) بۇ چاغدا ئۇ جامائەت ئىچىدە

VIII. 38b

568. 1) ärikmä iliklär qanlar bashïn
2) ulatï qamagh ulugh tirin quwraq
3) ulush ögrünchlüg säwinchlig
4) bolu täginip tngri tngrisi
5) burxannïng yrlïqïn
6) töbün töpülärintä
7) tuta bish tilgänin
8) barcha mantal yinchürü töbün
9) yükünü tägintilär.
10) altun önglüg yruq
11) yaltrïqlïgh qopta
12) kötrülmish nom iliki atlgh
13) nom bitiktä racha
14) shasrtir ṭigmä bäglär
15) törüsin uqïtmaq atlgh
16) ygrminch bölük
17) säkzinch tägzinch
18) bitiyü oqïyu yadïltï.

ب

1.568) بۇرۇن ئۆتكەن ئىلىكلەر - خانلار باشچىلىقىدىكى
2) بارلىق ئۇلۇغ ئەل - جامائەت
3) شادلىنىپ - سۆيۈنۈپ
4) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
5) يارلىقىنى ئىسىدە چىڭ
6) تۇتۇپ بەش تىلگەن بىلەن
7) ھەممىسى مانتال - سۇپىغا
8) باش ئۇرۇپ تۆۋەن
9) يۈكۈنۈپ ئېتقاد بىلدۈردى.
10) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق -
11) يالتىراقلىق ھەممىدىن
12) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
13) نوم پۈتۈكتە راجا
14) شاستىر دېيىلىدىغان بەگلەرنىڭ
15) توغرا قانۇن - قائىدىسىنى ئۇقتۇرماق ئاتلىق
16) يىگىرمىنچى بۆلەك
17) سەككىزىنچى تۈپلەم
18) يېزىلىپ، ئوقىلىپ يېيىلدى.

IX. 1b (aya toqzunch birkäya)

570. 1) namo buddaya
2) namo darmaya
3) namo sanggaya.
4) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
5) qopta kötrülmish nom iliki
6) atlgh nom bitiktä suchati
7) atlgh ilik qannïng tïltaghïn
8) uqïtmaq atlgh bir otuzunch
9) bölük. anta ötrü
10) ulush ulughï tükäl bilgä bilik-
11) lig tngri tngrisi burxan
12) ol qamagh tirin quwraghqa
13) rachashastr tigmä bäglär
14) törüsin nomlayu yrlïqap yana
15) inchä tip yrlïqadï:
16) sizlär qamagh tüzünlär taqï
17) ymä tïnglanglar, äshitinglär.
18) mn sizlärkä öngrä azun-
19) taqï bu nom ärdinigä aghïr
20) ayaq qïlmïsh tïltaghïmïn
21) nomlayu biräyin tip. ötrü

IX. 2a (toqzunch iki)

571. 1) shlok taqşutïn inchä tip yrlïqa-
2) di: öngrä ödlärtä
3) mn bultum altun tilgänlig
4) chakrawart qan tïdtïm
5) ïdalatïm yaghïz yirig taluy
6) ögüz. birlä birgärü ärdini
7) yinchü toshqurup tört diwipläz
8) yirtinchütä anï üzä qïltim
9) aghïr ayagh kirtütin kälmish
10) burxanlarqa. taqï ymä
11) öngrä ärtmish sansiz saqïshsiz
12) kalp ödün küsämish üchün,
13) arïgh süzüg nomlugh ät'öz

ب

570. 1) نامو بۇددايا
2) نامو دارمايا
3) نامو ساڭگايا
4) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
5) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
6) ئاتلىق نوم پۈتۈكتە سۈچاتى
7) ئاتلىق ئىلىك خانىنىڭ سەۋەب - ۋەجىنى
8) چۈشەندۈرۈش ئاتلىق يىگىرمە بىرىنچى
9) بۆلەك. ئاندىن كېيىن
10) ئەل - يۇرت ئۇلۇغى ھەممىگە قادىر
11) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
12) بۇ بارلىق توپ - جامائەتكە
13) راجاشاستىر، بارلىق بەگلەر
14) قانۇنىنى نوملاپ، سۆزلەپ، يەنە
15) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
16) سىلەر بارلىق تۈز كۆڭۈللۈكلەر تېخى
17) يەنە تىڭشاڭلار، ئاڭلاڭلار.
18) مەن سىزلەرگە ئىلگىرىكى دۇنيا -
19) دىكى بۇ نوم ئەردىنىگە ئۇلۇغ
20) ھۆرمەت قىلغان سەۋەب - ۋەجىمنى
21) نوملاپ بېرەي دېدى. ئاندىن

توققۇزىنچى (تۇپلەم) ئىككىنچى (ياپراق) ئا

571. 1) شېئىر - قوشاق قېتىپ مۇنداق دەپ يارلىق
2) قىلدى. ئىلگىرىكى زامانلاردا
3) مەن ئالتۇن چاقنى ئايلاندۇرغان
4) چاكراۋارت خان ئىدىم. تىتتىم،
5) ۋاز كەچتىم قارا چىلان يەر بىلەن دەريا -
6) دېڭىزدىن. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئەردىنى
7) ئۈنچە - مەرۋايىت بىلەن توشقۇزدۇم تۆت تەرەپتىكى
8) يەر - جاھاننى. بۇلار ئارقىلىق قىلدىم
9) ئۇلۇغ ھۆرمەت ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن
10) بۇرخانلارغا. تېخى يەنە
11) ئىلگىرى ئۆتكەن سانسىز - ساناقسىز
12) كالپ زامانلاردىن بېرى پاك،
13) سۆزۈك نوملۇق ئەتئۆزنى تىلىگەنلىكىم ئۈچۈن،

14) chin kirtü alqu oghurïn
15) ïdaladïm, säwär amraq ät'öz.
16) angmïntïn ätözüg isig öz-
17) ümin ymä äsirkänchsiz. yana

18) ymä öngrä ärtmish saqïnu
19) yitinchsiz kalp öddä bar
20) ärti ratnasiki atlgh köni tüz
21) tuyughlï. ol kirtütin kälmish
22) ulugh baqshï nirwanqa kirü
23) yrlïqamishta kin, ol oghur-

14) سەممىلىك بىلەن ھەر ۋاقىت
15) ۋاز كەچتىم ئۆزۈم ياخشى كۆرىدىغان ئىسسىق تېنىمدىن.
16) ئەزەلدىن بېرى تېنىمنى، ئىسسىق جېنىمە-
17) نى (ئايىماستىن)، يەنىلا قىلچىمۇ ئىككىلەنمەستىن
ئۇنىڭدىن ۋاز كەچتىم.
18) يەنە ئىلگىرىكى ئۆتۈپ كەتكەن، ئويلاپ
19) يەتكۈسىز كالپ زامانلاردا
20) راتناسىكى[243] ئاتلىق بىر توغرا، تۈز
21) تۇيغۇچى بار ئىدى. ئۇ ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن
22) ئۇلۇغ ئۇستاز نىرۋانىغا
23) كىرگەندىن كېيىن، بۇ ۋاقىت-

IX. 2b

572. 1) ta yirtinchütä suchatï atlgh
2) bäg ärti, altun tilgänlig
3) qan bolup tört yirtinchüg
4) baïshlatï täluy ögüz qïdïghïnga
5) tägi yir orun angar körti
6) qalïsïz. ädgü ünlärin
7) yangqulugh kushawatï atlgh balïqta
8) ol ödün ol ilik qan olurur
9) ärti ornaghlïgh. bir oghurta
10) tülintä nomlamishïgh äshitti
11) bilgä bilik buyanïgh. körti bar-
12) in bir nomchi ratnarashi
13) atlgh acharïgh uz olurup orunta
14) kün tngritäg yruqlugh nom-

15) lamïşïn kingürü bu nom ärdini
16) yürükin. ol ödün ol ilik
17) qan tülintä ötrü odunup
18) toghdï ulugh ögrünchi tolp
19) ät'özintä toshquru. yruduqta
20) yrun tang tashqaru ünti ordu-
21) dïn barïp tägdi sangramta
22) bursang quwraghlarnïng orun-
23) ïnga. ayagh chiltäk tapïghïn

ب

572. 1) تا يەر - جاھاندا سۇچاتى ئاتلىق
2) بەگ بارىدى، ئۇ ئالتۇن چاقىقا ئىگە
3) خان ئىدى. تۆت يەر - جاھاندىن
4) تارتىپ دېڭىز، دەريالار قىرغىقىغىچە
5) بولغان بارلىق يەر - جايلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا
6) قاراشلىق ئىدى. ئاجايىپ يېقىملىق ئۈن -
7) ئاۋازلىق كۇشاۋاتى ئاتلىق شەھەردە
8) بۇ ئىلىك - خان تەختتە
9) ئولتۇراتتى. بىر چاغدا ئۇ
10) چۈشىدە نوم نوملىغانلىقىنى ئىشىتتى،
11) ئەقىل - بىلىملىك بۇيان - ساۋابىنى كۆردى، ئۇ يەنە
12) بىر راتناراش ئاتلىق بىر نومچى
13) ئۇستىنىڭ ئۆز ئورنىدا خۇددى
14) كۈن تەڭرىدەك چىرايلىق ئولتۇرۇپ (ئالتۇن)
يورۇقلۇق نوم
15) ئەردىنىنىڭ مەنىسىنى تەپسىلىي
16) سۆزلەۋاتقانلىقىنى كۆردى. بۇ ۋاقىتتا ئۇ ئىلىك
17) خان چۈشىدىن ئويغانغاندىن كېيىن
18) ئۇنىڭ دىلىدا ئۇلۇغ خۇشاللىق تۇغدى، شۇنداقلا
19) پۈتۈن ۋۇجۇدىدا تولۇپ تاشتى، ئاندىن
20) تاڭ ئاتقاندا تاشقىرىغا چىقتى. ئوردىدىن
21) ساڭرامغا - بۇت ۋە
22) راھىبلار جامائەتلىرىنىڭ
23) تۇرار جايىغا يېتىپ باردى. ئۇلارغا ھۆرمەت -
ئېھتىرام قىلىپ

IX. 3a (toqzunch üch)

573. 1) (anta) tükätip bursanglarqa inchip
2) ötrü ayïttï: ol quwraghda barcha-
3) qa barmu munta käd nomchï
4) ratnarashi atlgh acharï ädgü ädräm-
5) kä tügällig asïgh qïltachï qamagh-

6) qa. ötrü anta ol
7) ödün ratnarashi atlgh
8) käd nomchi ärür ärti bir äw-
9) tä aghïr aghrush ärikin köni
10) ögin sachmadïn sözläyü ärti.
11) bu nomugh köni olurup täbränchsiz
12) ätözin köngülin ögirtü.

13) anta ötrü bir toyïn iltü
14) odusup bu bägig oghrayu yaqïn
15) tägürti ol acharï orunïnta.
16) körti acharïgh ol äwtä köni
17) ät'özin olurmïshïn körklä
18) yruq yaltrïqlïghlar qurshamïsh-
19) ïn ät'özin. ilik bägkä
20) ötünti: ratanrasi atlgh
21) achari una ämti bu ärür ärmish
22) ol köngülintä tutqalï
23) burxanlar yorïghï täring nomugh.

توققۇزىنچى (تۆپلەم) ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

573. 1) تۈگىتىپ، ئۇ توپ ـ جامائەتتىن مۇنداق (دەپ)
2) سورىدى: ئۇ توپ ـ جامائەت ئىچىدە
3) بۇ يەردە داڭلىق نومچى
4) راتناراشى ئاتلىق ياخشى پەزىلەتلەر ـ
5) گە تولۇق ـ تەل بولغان، ھەممىگە پايدا ـ
مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان
6) ئۇستام بارمۇ؟ ئاندىن كېيىن بۇ
7) ۋاقىتتا راتناراشى ئاتلىق
8) داڭلىق نومچى بولسا، بىر ئۆيـ
9) ـدە ئىنتايىن زور ئىراده بىلەن پىكىر ـ
10) زېھنىنى چاچماستىن نوم ئوقۇپ ئولتۇراتتى.
11) ئۇ دۇرۇس ئولتۇرۇپ قىلچىمۇ تەۋرىمەي
12) پۈتۈن زېھنى، كۈچ ـ قۇۋۋىتى بىلەن نومدىن
ھۇزۇر ئالماقتا ئىدى.
13) ئاندىن كېيىن بىر راھىب بۇ بەگنى
14) باشلاپ تەكلىپ قىلىپ تېزلا
15) بۇ ئۇستامنىڭ ئالدىغا يەتكۈزدى،
16) بۇ بەگ ئاچارىنىڭ بۇ ئۆيدە ناھايىتى
17) دۇرۇس تەن ـ قىياپەتتە ئولتۇرغانلىقىنى، چىرايلىق
18) نۇرلۇق ـ يالتىراقلار ئۇنىڭ تېنىنى ئوراپ
19) تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئىلىك بەگكە
20) راتناراشى ئاتلىق
21) ئۇستاز مۇنداق دېدى: مانا بۇ
22) كۆڭۈلدە تۇتۇپ ساقلايدىغان،
23) بۇرخانلارنىڭ يولى كۆرسىتىلگەن ئەڭ چوڭقۇر نومدۇر.

IX. 3b

574. 1) ïncha qltï chin kirtü altun
2) önglüg yruqlugh alqu nomlar
3) arasïnta iliki qanï yig no(umgh).

4) ötrü anta ilik qan ol acharï-
5) qa yükünüp iki iligin
6) qawshurup aghïr ayagh ötünti:
7) küsüshüm ol toqïlïgh tolun aytäg
8) yüzlükä, ämti manga nomlas-

ب

574. 1) بۇ ھەقىقىي ئالتۇن
2) رەڭلىك، نۇرلۇق بارلىق نوملار
3) ئارىسىدا ھەممە نوملارنىڭ پادىشاھى ـ خانى ئەڭ
ئېسىلدۇر.
4) ئاندىن كېيىن، ئىلىك ـ خان ئۇ ئۇستازغا
5) يۈكۈنۈپ ئىككى ئالىقىنىنى
6) جۈپلەشتۈرۈپ زور ھۆرمەت بىلەن ئۆز ئارزۇسىنى
7) ئۆتۈندى: تولۇن ئايدەك چىرايلىق
8) يۈزلۈك ئۇستازىم، ئەمدى ماڭا نوملاپ بەرسىـ

9) un altun yruqlugh nom ärdinig.
10) ratnarashi atlgh acharï ol ilik
11) bäg ötügingä bir nomla oqïn

12) taplatï. bu nom ärdinig nomlaghu-
13) qa anta oq qamagh orunta
14) üch ming ulugh ming yir suwta
15) qamagh tängrilär quwraghï säwinti-
16) lär bir yanglïgh. ötrü ilik bäg

17) king yazï arïgh silig orunugh
18) tangsuq körklä äsringü ärdini
19) yinchün uz itti. toz tupraghïgh

20) söntürgü ädgü yïdlïgh suw sachtï
21) adruq adruq tü türlüg xua
22) yawïshqu kämishti. antagh aduruq
23) orunta ymä ötrü örgün

IX. 4a (toqzunch tört)

575. 1) (u)rturtï, pra kushatrï asturup
2) (tü)gäl tüshrük qïlturtï. öngi
3) (ö)ngi ädgü yid yïpar türtkü
4) (sa)chqu ulatï ädgü yïdï kütiyü
5) bulung yïngaqqïn toshqurtï. tngri-
6) lär luular asurilar
7) gantarwilar kinarilar birgärü
8) maxoragilar quwraghï anchulayu
9) oq qamagh tngrilär yaghïdtï.
10) mantarik atlgh xua chächäk birgärü

11) kälip tapïntïlar nomchï olurur
12) orunqa. adïn ymä bir ärti
13) ming tümän kolti tngrilär
14) nom äshitmäk küsüshin yïghïltï-
15) lar birgärü. nomchï acharï bashlayu
16) öz orunïntïn turduqta qamaghun
17) barcha tpïntïlar tngritäm xua

9) بىز بۇ ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق نوم ئەردىنىنى.
10) راتناراشى ئاتلىق ئۇستاز ئۇ ئىلىك
11) خاننىڭ ئۆتۈنۈشىگە ئاساسەن بىر قېتىم نوملاپ
بېرىشنى
12) ماقۇل كۆردى. بۇ نوم ئەردىنىنى نوملىغان شۇ
13) پەيتتە، ھەممە ئورۇنلاردا
14) ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ يەر - جاھاندىكى
15) بارلىق تەڭرىلەر جامائەتى شادلىنىپ
16) ھەممىسى ئوخشاش يايراپ كەتتى. ئاندىن كېيىن
ئىلىك
17) خان كەڭ زېمىننى بىردىنلا سۈزۈك، گۈزەل
18) ئاجايىپ چىرايلىق رەڭگا رەڭ ئەردىنى
19) مەرۋايىت بىلەن ناھايىتى چىرايلىق بېزىدى،
ئاسماندىن چاڭ - توزاننى
20) تازىلايدىغان ئاجايىپ پۇراقلىق سۇ چاچتى،
21) ھەرخىل، ھەر تۈرلۈك گۈل -
22) چېچەكلەرنى چۈشكۈزدى. ئاشۇنداق ھەرخىل
23) ئورۇنلاردا يەنە شۇنداق تەخت

توققۇزىنچى (تۇپلەم) تۆتىنچى (ياپراق) ئا

575.1) ياساتتۇردى، تۇغ - بايراق بېزەكلىكلەرنى ئاستۇرۇپ
2) ئەتراپىغا چۈشۈرۈك (بېزەك) تارتقۇزدى. ھەر
3) خىل ئېسىل ھىد - ئىپار، سۈرمە - ئەتىر
4) چاچقۇ شۇنداقلا ياخشى خۇش پۇراقلىق نەرسىلەر بىلەن
5) ئۇنىڭ ئەتراپىنى توشقۇزدى. تەڭرى-
6) لەر، ئەجدىھالار، ئاسۇرىلار،
7) ئانتارۋىلار، كىنارىلار بىلەن بىللە
8) ماخوراگىلار جامائەتى شۇنداقلا
9) بارلىق تەڭرىلەر ئاسماندىن
10) مانتارىك ئاتلىق گۈل - چېچەكنى ياغدۇردى.
ھەمدە ئۇلار بىللە
11) كېلىپ نومچى ئولتۇرغان ئورۇنغا
12) باش ئۇرۇپ خىزمەتتە بولدى. ئۇندىن باشقا يەنە
13) مىڭ تۈمەن كولتى تەڭرىلەر
14) نوم ئاڭلىماق ئارزۇسى بىلەن بىللە يىغىلدى.
15) نومچى ئۇستاز ئەڭ ئالدى بىلەن
16) ئۆز ئورنىدىن ئۆرە تۇرغاندا، ئۇلارنىڭ
17) ھەممىسى تەڭرىگە خاس گۈل - چېچەكلەر ياغدۇرۇپ

18) yawïshqun. anta ötrü ol nomchï
19) ratnarashi atlgh acharï arïgh
20) yunup arïtïnïp karasa tonïn
21) uz käddi barip tägdi quwraghqa.
22) nom nomlaghuluq orunqa. ayasïn

18) ئۇنىڭغا ئېھتىرام بىلدۇردى. ئاندىن كېيىن ئۇ نومچى
19) راتناراشى ئاتلىق ئۇستاز پاكىز
20) يۇيۇنۇپ پاك بولۇپ كاراسا(244) تونىنى
21) ئۇز كىيىپ، جامائەت ئارىسىغا
22) نوم نوملايدىغان ئورۇنغا يېتىپ بېرىپ ئالىقىنىنى

IX. 4b

ب

576. 1) qawshurup ayayu yinchürü töbün
2) yükünti. tngri iliki qamagh(ta)
3) tngri qïzlari ymä birgärü yumqï
4) barcha sachtïlar mandarïx [1] atlgh
5) chächäkig. yüz ming türlüg (ög)-
6) lärtin saqïnu sözläyü
7) yitinchsiz köktä turup üz-
8) türti tngritäm uyunlar
9) yangqurti. ötrü ol ödün ulugh
10) nomchi ratanrashi atlgh acharï
11) örü aghdïnïp orunta bk baghadshïnu
12) olurtï. yügärü qïltï köngülin-
13) tä ontin sïngarqï ulushtaqï
14) ming tümän kolti burxanlar-
15) nïng ulugh yrlïqanchuchï köngüllärin
16) tüzü yadïp bir yanglïgh ämgäkin
17) saqïnïp tïnlghlamïng adïrtsïz
18) tüptüz arïttï. ulugh
19) yrlïqanchuchï köngüllüg ötünmish
20) üchün qop köngülin suchati
21) atlgh ilik qanqa kingürü
22) yada nomladï soqanchïgh tatïgh-
23) lïgh bu nomugh. ol ilik qan äshitip

576.1) جۇپلەشتۇرۇپ كىچىك پېئىللىق بىلەن ئېگىلىپ
2) يۈكۈندى. تەڭرىلەر پادىشاھى، بارلىق تەڭرىلەر ۋە
3) تەڭرى قىزلىرى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا
4) بىردەك ماندارىك ئاتلىق گۈل
5) چېچەكلىرىنى چاچتى. يۈز مىڭ تۈرلۈك تەپەككۇر ـ
6) پىكىر بىلەنمۇ ئويلاپ يەتكۈسىز، سۆزلەپ
7) تۈگەتكۈسىز كۆكتە تۇرۇپ،
8) تەڭرىگە خاس ئويۇنلارنى بەجا كەلتۈردى. مۇزىكىلارنى
9) ياڭراتتى. ئاندىن كېيىن ئۇلۇغ
10) نومچى راتناراشى ئاتلىق ئۇستاز
11) تەختكە چىقىپ، تەختتە باداشقان قۇرۇپ
12) ئولتۇردى. ئاندىن ئۆز كۆڭلىدە:
13) «ئون تەرەپتىكى ئەل ـ دۆلەتتىكى
14) مىڭ تۈمەن كولتى بۇرخانلار
15) ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈللىرىنى
16) تامامەن يېيىپ، جانلىقلارنىڭ ئازاب ـ ئوقۇبەتلىرىنى
17) بىردەك ئويلىسا، دەپ خىيال قىلىپ جانلىقلارنىڭ
بارلىق (گۇناھلىرىنى)
18) ئوپئوخشاش پاكىزلىدى. ئۇلۇغ
19) مېھرىبان كۆڭلى بىلەن ئۆتۈنگەنلىكى
20) ئۈچۈن تولۇق كۆڭلى بىلەن سۇچاتى
21) ئاتلىق ئىلىك خانغا بۇ ئاجايىپ ئېسىل نومنى
22) تەپسىلىي نوملاپ بەردى.
23) ئۇ ئىلىك خان بۇ نومنىڭ

IX. 5a (toqzunch bish)

توققۇزىنچى (تۇپلەم) بەشىنچى (ياپراق) ئا

577. 1) bu nomlarnïng yürükin iligin
2) qawshurup bir köngülin iyin ögirür
3) mn tip ötünti. nom yürükingä

577.1) مەنە ـ شەرھىسىنى ئاڭلاپ،
2) قولىنى قوشتۇرۇپ، كۆڭلىنى يىغىپ شادلىقىنى
3) ئىزھار قىلدى. نوم شەرھىسىگە

[1] بۇ سۆز 575 ـ بەت 10 ـ قۇردىمۇ mantarix دەپ يېزىلغان. توغرىسى mantarik

4) mungadïp isig yashï tökültï
5) ät'özintä köngülintä ulugh
6) ögrünch säwinch yadïltï. tört
7) yirtinchü iyäsi suchatï bäg ol
8) ödün tapïgh udugh qïlghu kösüsh-
9) in bu nom ärdäni qutïnga chintamani
10) atlgh ärdinig iki iligintä uz
11) tutup bäk qatïgh köngülin qut
12) qoltï. yalanguq qamagh oghlanï
13) üchün ämti munta bu yirtä
14) chambudiwip atlgh ulushta barcha-
15) da yaghzun yiti ärdäni yiwig
16) tizig äksüksüz. qayu anga bar
17) ärsär ädi tawarï äksük-
18) lär ular barcha tapïncha ädlig
19) tawarlïgh bulsunlar tip. muncha
20) tidüktä ök king yaghtï ärdini
21) yinchü barcha tört diwip-
22) lär ichintä bir ymä orun

4) هەيران بولۇپ، ئىسسىق كۆز يېشى قىلدى.
5) تېنىدە، كۆڭلىدە ئۇلۇغ
6) شاد ـ خۇشاللىق پەيدا بولدى. تۆت
7) دۇنيا ئىگىسى سۇچاتى بەگ بۇ
8) ۋاقىتتا ئېتقاد قىلىش ـ چوقۇنۇش ئارزۇسى
9) بىلەن بۇ نوم ئەردىنى بىلەن بىر قاتاردا چىنتامانى
10) ئاتلىق ئەردىنىنى ئىككى قولىدا ئۇز
11) تۇتۇپ ناھايىتى چىن كۆڭلى بىلەن قۇت
12) تىلىدى. ئىنسانلارنىڭ بارلىق ئوغۇل ـ قىزلىرى
13) ئۇچۇن ئەمدى بۇندىن كېيىن بۇ
14) چامبۇدىۋىپ ناملىق ئەلدە شۇنداقلا ھەممە يەردە
15) يەتتە ئەردىنى ۋە زىبۇ زىننەتلەر
16) ئۆكسۈمەي ياغسۇن. مال ـ دۇنياسى يوقلاردىن
17) قانچىلىكى بولسا
18) ئۇلار ئۆز ئارزۇ ـ تىلىكى بويىچە
19) مال ـ دۇنيالىق بولسۇن دەپ مۇشۇنداق
20) سۆزلەرنى قىلىپ بولۇش بىلەن تەڭ ھەممە يەردە ئەردىنى
21) ئۈنچە مەرۋايىت ياغدى. بارلىق تۆت تەرەپ
22) ئىچىدە ئەردىنى ياغمىغان بىرمۇ ئورۇن

IX. 5b

ب

578. 1) qalmatï. ät'öz itigi yiwig
2) tizig krgäkinchä altïlar. ashqa
3) tonqa qamaghun äksüksüz
4) krgäksiz boltïlar. yirtinchü
5) yir suw ärklgi suchatï bäg
6) ol ölün körti ärdini yaghmïsh-
7) ïn tört diwipta barchada
8) anï alïp tapïntï ratnarashi atlgh
9) burxannïng qalïnchu nomïn tut-
10) tachï qamagh bursang quwraghqa.
11) bilmish krgäk öngräki suchatï
12) atlgh qan ärsär, inchip ämti
13) mn özüm shakyamuni burxan
14) ärürmn. öngrä ödlärtä
15) män tïddïm yaghïz yirig kötürü

578. 1) قالمىدى. ئەتئۆزنى زىننەتلەيدىغان ھەر خىل
2) زىبۇ زىننەتلەرنى قانچىلىك كېرەك بولسا،
شۇنچىلىك ئالدى. ئاش
3) ۋە تونغا ھەممىسى تولۇق ـ تۆگەل بولدى،
4) ھاجىتى قالمىدى. بۇ ئالەمدىكى
5) يەر ـ جاھاننىڭ ئىگىسى سۇچاتى بەگ
6) بۇ ۋاقىتتا تۆت
7) تەرەپنىڭ ھەممىسىدە ئەردىنى يېغىۋاتقانلىقىنى كۆردى.
8) ئۇ ئەردىنىنى ئېلىپ راتناراشى ئاتلىق
9) بۇرخاننىڭ قېپ قالغان نومىنى تۇتماق ـ
10) چى بولغان بارلىق بۇرخان جامائىتىگە ھۆرمەت ـ
ئېھتىرام بىلدۈردى.
11) شۇنى بىلىش كېرەككى، ئىلگىرىكى سۇچاتى
12) ئاتلىق خان بولسا، شۇنداق قىلىپ ئەمدى
13) مەن ئۆزۈم ساكيامۇنى بۇرخان
14) بولىمەن. ئىلگىرىكى زاماندا
15) مەن تۆت ئەتراپى ئەردىنى ئۈنچە ـ مەرۋايىت،

16) tört yirtinchüg toshquru ärdin
17) yinchü chach qashïn. öngrä ödtä
18) ol nomchï ratnarashi atlgh acharï
19) suchatï atlgh ilig xanqa
20) suqanchïgh nomugh nomladï, acha
21) yada uqïtmïsh buyan küchintä
22) bu nomugh öngtün yïngaq orunta
23) agsubi atlgh burxan boltï

IX. 6a (toqzunch altï)

579. 1) (bä)klämish üchün bu nomugh öngrä
2) tngri azunta iligimin
3) qawshurup sözlämïshkä iyin
4) ögirür säwinür mn tip.
5) qltï yana yiti ärdäni bushi
6) birmish buyan küchintä bultum
7) muntagh qamaghta yig adruq
8) wizir ät'özüg. yuz buyanïn
9) itilmish altun önglüg yaruq-
10) lugh körtächilärkä bir yanglïq
11) ögrünch säwinch birtächi, alqu
12) tïnlgh oghushïnta säwmädächi
13) idi yoq, qamagh tngrilär
14) quwraghïnta ymä anchulayu
15) oq ärürlär. öngrä öd-
16) lärtä toquz on artuqi
17) toquz qata kolti kalp-
18) lar ärtkinchä tutsï boltum
19) chakrawartxan yana
20) ärtkinchä ülgüsüz yuz ming
21) qata kalp ödlärtä kichig
22) kichig illärtä öküsh

IX. 6b

580. 1) boltum ilig bäg. sansïz saqïshsiz
2) kalp ödtä tälim boltum.
3) xormuzta. nächä nächä azunta

16) گۆھەر، قاشتېشى بىلەن تولغان قارا چىلان
17) يەر - زېمىندىن ۋاز كەچكەنىدىم. ئىلگىرىكى زاماندا،
18) ئۇ نومچى راتناراشى ئاتلىق ئۇستاز
19) سۇچاتى ئاتلىق ئىلىگ خانغا
20) ئاجايىپ ئېسىل نومنى نوملىغانىدى. ئۇنى
21) تەپسىلىي نوملىغانلىق بۇيان كۈچ - ۋەجىدىن
22) بۇ شەرق تەرەپتىكى ئورۇنلاردا
23) ئاكسوبى[245] ئاتلىق بۇرخان بارلىققا كەلدى.

توققۇزىنچى (تۆپلەم) ئالتىنچى (ياپراق) ئا

579 1) مەن بۇرۇنقى تەڭرى دۇنياسىدا، بۇ نومنى
2) شەرھلىگەندە ئىككى قولۇمنى قوشتۇرۇپ،
3) دىققەت بىلەن ئاڭلىغانىدىم ۋە ئۇنىڭدىن
4) شادلانغان، سۆيۈنگەنىدىم، دېدى.
5) يەنە يەتتە ئەردىنىنى سەدىقە
6) بەرگەنلىك ساۋاب - كۈچىدىن
7) مۇشۇنداق ھەممىدىن ياخشى، ئاجايىپ
8) ئالماس ئەتئۆزىگە ئىگە بولدۇم. ئۇ يۈز بۇيان - ساۋاب بىلەن
9) بېزەلگەن، ئالتۇن رەڭلىك، نۇرنى
10) كۆرۈشنى ئارزۇ قىلغانلارنىڭ ھەممىسىگە ئوخشاش
11) شاد - خۇراملىق سۆيۈنۈش بېرىدۇ. بارلىق
12) جانلىقلارنىڭ قوۋمىدە بۇ ئارقىلىق شاد - خۇراملىققا
13) چۆممەيدىغان بىرسىمۇ قالمايدۇ. بارلىق تەڭرىلەر
14) جامائىتىمۇ يەنىلا شۇنىڭغا
15) ئوخشاش سۆيۈنىدۇ. ئىلگىرىكى زامان-
16) لاردا توقسان
17) توققۇز قاتا كولتى كالپ
18) دەۋرلەر ئۆتۈپ كەتكۈچە
19) چاكراۋارت خان بولدۇم. يەنە
20) ھېسابسىز يۈز مىڭ
21) قاتا كالپ زامانلار ئۆتكۈچە كىچىك -
22) كىچىك ئەللەردە كۆپ

ب

580 1) قېتىم ئىلىك بەگ بولدۇم. سان ساناقسىز
2) كالپ زامانلاردا كۆپ قېتىم خورمۇزتا
3) بولدۇم. نەچچە - نەچچە زامان

4) äzrua tngri boltum. ülgüsüz
5) burxanlarqa tüsh bolup tapïgh
6) udugh qïlmïshïmnïng
7) anïng sanïn saqïshïn tängläkäli
8) kim ughay. äshitip mn bu nomugh
9) öngrä ödtä ök säwintim.
10) antïn turmïsh buyannïng ülgüsüz

11) tängin kim bilgäy. bu buyan-
12) larïm küchintä boltum ämti
13) burxan qutïn. tägtim nomlugh
14) ät'özkä ärtüktäk chin bilgi
15) bilikkä tip yrlïqadï.
16) altun önglüg yaruq yaltrïqlïgh
17) qupta kötrülmish nom iliki atlgh
18) nom bitiktä tngrilär yäk-
19) lär közätmäk atlgh iki otuz-
20) unch bölük. ol ödün tügäl
21) bilgä biliklig tngri tngrisi
22) burxan shirikini atlgh qut tngri
23) qatunïn oqïp inchä tip

4) ئەزرۇئا تەڭرى بولدۇم. سانسىز
5) بۇرخانلارغا ھەمراھ بولۇپ، ئۇلارغا ھۆرمەت ـ
6) ئىھتىرام قىلغانلىقىمنىڭ
7) سان ـ ھېسابىنى ئوخشىتىشقا ـ تەڭلەشتۈرۈشكە
8) كىممۇ قادىر بولغاي. مەن بۇ نومنى ئىشىتىپ
9) ئىلگىرىكى زاماندا ناھايىتى كۆپ سۆيۈندىم، شادلاندىم.
10) شۇ ئارقىلىق ھاسىل بولغان پەزىلەتلىرىمنىڭ
سان ـ مىقدارىنى ـ
11) ئۆلچىمىنى كىممۇ بىلىپ يەتكەي. مانا بۇ پەزىلەت ـ
12) لىرىم كۈچىدىن ئەمدى مەن بۇرخان
13) قۇتىغا ئىگە بولدۇم. نوملۇق ئەتئۆزگە
14) يەتكەندەك چىن ئەقىل ـ
15) پاراسەتكە ئېرىشتىم دەپ يارلىق قىلدى.
16) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق
17) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
18) نوم پۈتۈكتە تەڭرىلەرنىڭ، جىن ـ ئالۋاستىلارنىڭ
19) مۇھاپىزەت قىلىشى ئاتلىق يىگىرمە ئىككىن ـ
20) چى بۆلەك. بۇ ۋاقىتتا ھەممىگە
21) قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
22) بۇرخان سىرىكىنى ئاتلىق قۇتلۇق تەڭرى
23) خاتۇننى چاقىرىپ مۇنداق دەپ

IX. 7a (toqzunch yiti)

توققۇزىنچى (تۆپلەم) يەتتىنچى (ياپراق) ئا

581. 1) yarlïqadï: qut tngri qatunï-
2) ya, birük kim qayu tüzün-
3) lär oghlï tüzünlär qïzï
4) . . . . . . a üch ödki burxanlarqa
5) tapïnghuluq udughuluq burxanlar
6) yorïghï orunugh täringtä
7) täring nom tözin bilgülük
8) uqquluq küsüshläri bolsar,
9) ötrü ol tüzünlär oghlï
10) tüzünlär qïzï otquraq
11) chin kirtü köngülin bu nom ärdäni
12) turur yir oruntaqï tïnlghlar-
13) qa bu nom ärdinig kingürü acha
14) yada nomlazunlar. yana bu
15) nom ärdinig äshittüktä igit

581. 1) يارلىق قىلدى: ھەي قۇتلۇق تەڭرى خاتۇنى،
2) ئەگەر قايسىبىر ئېسىللار
3) ئوغلى، ئېسىللار قىزىنىڭ
4) ...ئا ئۈچ زاماندىكى بۇرخانلارغا
5) ھۆرمەت ـ ئىھتىرام قىلىدىغان بۇرخانلار
6) ئىش ـ ئەمەل بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورۇن، ئەڭ
7) چوڭقۇر نوم ماھىيىتىنى بىلىۋالاي،
8) ئۇقۇۋالاي دەيدىغان ئارزۇلىرى بولسا،
9) ئاندىن بۇ تۈز ئېسىللار ئوغلى،
10) ئېسىللار قىزى چوقۇم
11) چىن، سەمىمىي كۆڭلى بىلەن بۇ نوم ئەردىنى
12) بارلىق يەر ـ ئورۇندىكى جانلىقلار ـ
13) غا بۇ نوم ئەردىنىنى كېڭەيتىپ، ئېچىپ
14) يېيىپ نوملىسۇن. يەنە بۇ
15) نوم ئەردىنىنى ئىشىتكەندە خاتا ـ

16) yanglugh saqïnchlarïgh tarqarïp tikä
17) qulghaqïn yïghïlmïsh köngül-
18) in tïnglazunlar tip. anta ötru
19) tngri tngrisi burxan shlok
20) taqsutïn incha tip yrlïqadï:
21) kimlär birük küsäsär üch ödki
22) burxanlarqa birgärü saqïnü

IX. 7b

582. 1) yitinchsiz tapïghïn. tapïgh udugh
2) qïlghalï yana ymä küsäsärlär
3) burxanlar yorïghïn bilgäli
4) täringtä täring tutunchsuz
5) bilgülük tözin uqqalï. öt(rü)
6) küsäsärlär qayuda nom-
7) lamïshin bu nomugh altun önglüg
8) yruqlugh qopda kötrülmïsh suturugh,
9) barmïsh krgäk tawratï ol yïngaq-
10) tïn orunta tägmish krgäk
11) wixarta, bu nom momlamïsh
12) sangramqa. bu nom ärdini yürügi
13) ärür saqïnu sözläyü yitinchsiz.
14) turqurghalï udachï, ol alqu ädgü
15) ädrämlärig, tüpsuz qïdïghsïz
16) ämgäklig taluy ögüztin
17) ozghurur qutghurur üntürür
18) alqu tïnl(ï)gh oghlanï qolu-
19) layu. körsär mn bu nom iliki
20) atlgh suturugh bashtïnqï
21) ortunqï adaghtaqï yürüklär -
22) i ädgü ärür täringtä täring
23) ülgüsüz kingi inchkäsi qolusï

16) ناتوغرا خىياللىرىنى تامامەن تارقىتىپ
17) قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ، كۆڭلىنى يىغىپ
18) تۇرۇپ ئاڭلىسۇن دەپ ئاندىن كېيىن
19) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان مەدھىيە - قەسىدە
20) توقۇپ مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
21) كىمكى ئەگەر ئۈچ زاماندىكى
22) بۇرخانلارغا چەكسىز

ب

582. 1) ھۆرمەت - ئېھتىرام قىلاي دەپ ئويلىسا،
2) يەنە بۇرخانلارنىڭ ئىش - ئەمەللىرىنى
3) بىلىشنى، ناھايىتى چوڭقۇر،
4) چۈشىنىش قىيىن بولغان
5) نوم ماھىيىتىنى ئۇقاي دېسە،
6) شۇنداقلا بۇ نومنى - يەنى
7) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
8) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان سۇتىرانى قەيەردە
نوملايدىغانلىقىنى بىلەي دېسە،
9) ئۇ دەرھال نوم بار تەرەپكە،
10) ئورۇنغا - يەنى
11) ۋىخارغا تېز يېتىپ بېرىشى كېرەك. بۇ نومنى
نوملايدىغان
12) بۇتخانىغا يېتىپ بېرىشى كېرەك. بۇ نوم
ئەردىنىنىڭ
13) مەنىسى ئويلاپ يەتكۈسىز، سۆزلەپ
تۈگەتكۈسىزدۇر.
14) ئۇ بارلىق ئەخلاق - پەزىلەتلەرنى بارلىققا
كەلتۈرۈشكە
15) قادىر. ئۇ تېگى يوق، چېكى يوق
16) جاپالىق دېڭىز، دەريادىن
17) بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىنى تارتىپ
18) قۇتۇلدۇرۇپ چىقالايدۇ. مەن بۇ نوم پادىشاھى
19) ئاتلىق سۇترانىڭ ئالدىدىكى،
20) ئوتتۇرىدىكى، ئاخىرىدىكى مەنىسىنىڭ
21) ياخشى، ناھايىتى چوڭقۇر
22) ئىكەنلىكىنى كۆرگىنىمدە ئۇنىڭ چەكسىز
23) ئۇزۇن كەڭلىكىنى ھېچنېمىگە ئوخشىتىپ

IX. 8a (toqzunch säkiz)

583. 1) (yölä)shürük oqshatïgh kälürüp oq-
2) shaghalï boltuqmaz. ïncha qltï
3) kgang atlgh ulugh ögüzdäki
4) (qu)m sanï yaghïz yirning tupraq-
5) i taluy ögüz suwïnïng tamï-
6) shïmï kök qalïqnïng qoyuq-
7) i sumïr taghnïng oghïrï
8) yöläshürük bolu umazlar azqïy-
9) a ymä ülüsingä. kimlär
10) birük küsäsär täring nomqa
11) kirgäli krgäk ashnucha
12) bu nom ärdinig qop köngülin nom

13) tözining turghuluq chaytï
14) atlgh yir orunï. ol täringtä
15) täring ädgü nom ornanmïsh ol
16) täbränchsiz muntagh yanglïgh ögdi-
17) lig ïduq chaytï orunta
18) mini körgäli bulghaylar.
19) sakyamunï atlgh burxanïgh ögrünch
20) säwinch köngülin körsär, körkä

21) äksikin kingürü nomlayu olur-
22) mïshïn bu nom ärdini yürügin.

توققۇزىنچى (تۆپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

583.1) تەڭلەشتۈرۈپ - سېلىشتۇرۇپ بولمايدىغانلىقىنى
2) ھېس قىلدىم. شۇنداق قىلىپ
3) گانگ دەپ ئاتالغان ئۇلۇغ دەريادىكى
4) قۇم سانى، قارا چىلان يەرنىڭ تۇپرى-
5) قى، دەريا - دېڭىز سۈيىنىڭ تامچى-
6) لىرى كۆك ئاسماننىڭ بوشلۇقى،
7) سۇمىر تېغىنىڭ ئېغىرلىقىنى
8) ئۇنىڭ ئازغىنا بىر ئۇلۇشىگىمۇ
9) سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. كىمكى
10) ئەگەر ئارزۇ قىلىپ ئەڭ چوڭقۇر نومغا
11) كىرەي دەپ ئويلىسا، ئالدى بىلەن
12) بۇ نوم ئەردىنىنى تولۇق كۆڭلى بىلەن ئىشتىشى
كېرەك. نوم
13) ماھىيىتى يېتىلگەن چايتى - ئىبادەتخانا
14) ئاتلىق يەر - ئورۇن بولسا، بۇ ئەڭ
15) چوڭقۇر ئېسىل نوم ئورناشقان جايدۇر.
16) قىلچە تەۋرەنمەستىن مۇشۇنىڭغا ئوخشاش
17) مەدھىيىلەنگەن مۇقەددەس ئىبادەتخانىغا ئورناشسا،
18) مېنى كۆرەلەيدىغان بولىدۇ.
19) ساكيامۇنى ئاتلىق بۇرخاننى خۇشاللىق -
20) شادلىق كۆڭلى بىلەن كۆرسە، ئۇ ناھايىتى
چىرايلىق ھالدا
21) كەم - كۇتىسىز ھالدا بۇ نومنى كېڭەيتىپ نوملاپ ئولتۇرغان-
22) لىقىنى، بۇ نوم ئەردىنى مەنىسىنى نوملىغانلىقىنى
كۆرىدۇ. بۇنى كۆرسە،

IX. 8b

584. 1) bu tïltaghïn ötrü ular (koltï)
2) kalplar ichintä saqïnu söz-
3) läyu yitinchsiz öd qolular
4) ärtkinchä üstün tngri yir-
5) intä altïn yana yalanguqta
6) toghum tutup. ozatï ashar-
7) lar yig mängig. kimlär birük

8) boltuqta äshitgäli bu nomugh,

ب

584.1) شۇ سەۋەبتىن ئاندىن ئۇلار كولتى
2) كالپلار داۋامىدا ئويلاپ، سۆز -
3) لەپ يەتكۈسىز ئۇزاق زامانلار
4) ئۆتۈپ بارغۇچە ئۇستىدە تەڭرى يېرى-
5) دە، ئاستىدا ئىنسانلار دۇنياسىدا
6) تۇغۇلۇپ ئۆسۈپ، ھەر دائىم ئۇلارنىڭ
7) ياخشىلىق شاد - خۇراملىقلىرى ئېشىپ بارىدۇ.
كىمكى ئەگەر
8) بۇ نومنى ئاڭلاش پۇرسىتىگە ئىگە بولسا،

9) ötrü ular köngülintä munchulayu
10) saqïnzun: bu künki küntä mn
11) bultum saqïnu sözläyu yitinchsiz
12) uchsuz qïdïghsïz ülgüsüz buyan
13) ädgü qïlïnchigh qltï birük bar
14) ärsär yalïnayu turur oot yükmäk
15) yüz yuchan yir ichintä tolu
16) tüshäp urmïstäg äshitgäli bolghu
17) üchün bu nom ärdini yürükin
18) ärinmätin barsunlar achïq ämgäk
19) timädin. qachan tägsär öl yir orun-

20) ta ötrü bulsar äshitgäli
21) munchulayu bu nomugh öchkäy tarïq
22) qay ularnïng öküsh ayïgh qïlïnch-

23) ï ulatï kitgäy udïduqta ......

9) ئاندىن ئۇلار كۆڭلىدە مۇنداق
10) ئويلانسۇن: بۇگۇنكى كۇندە مەن
11) ئويلاپ، سۆزلەپ يەتكۇسىز،
12) ئۇچى يوق، چېكى يوق ھېسابسىز بۇيان ـ
13) ساۋابلىق ئىش ـ ئەمەللەرگە ئېرشتىم. ئەگەر
14) يالقۇنلاپ تۇرۇۋاتقان ئوت دۆۋىسى بولۇپ،
15) خۇددى ئۇ ئوت يۇز يۇچان يەر ئىچىدە تولۇپ ـ تېشىپ
16) ئۇرۇپ كەلسىمۇ بۇ نوم ئەردىنى شەرھىنى
17) ئاڭلاش پۇرسىتىگە ئىگە بولۇش ئۇچۇن
18) قىلچىمۇ ئېرىنمەستىن، ناھايىتى ئېغىر جاپا
19) ئىكەن دېمەستىن بارسۇن. شۇ يەر ـ ئورۇنغا
يېتىپ بار ـ
20) غاندا ئاندىن ئۇنى ئاڭلاش پۇرسىتىگە ئىگە بولسا،
21) يەنى بۇ مۇشۇنداق نومنى ئاڭلىسا، ئاندىن ئۇلارنىڭ
22) كۆپ يامان قىلمىشلىق گۇناھلىرى ئۆچكەي،
تارقىغاي.
23) شۇنداقلا يوقالغاي. ئۇخلىغاندا ...

IX. 21a (toqzunch bir otuz)

توققۇزىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە بىرىنچى (ياپراق) ئا

585. 1) nomï yitlinip bälgü nomï qalduqta
2) ötrü ol oghurta diwandir-
3) aprabi atlgh ilik qan yitinchü-
4) tä bälgürüp imärigmä qamagh qara
5) bodunugh qltï ögi qangï oghlïn qiz-
6) ïn igitürchä köni nomcha
7) törüchä uz bashladï ol ödün ol
8) ilik bägning ilintä bir
9) udakatati atlgh amanch ymä ot
10) äm shastrlarïn ötkürü uqmïsh, säkiz
11) türlüg isig öz yörüntäki bilmäk
12) uqmaq ädrämig angsïz käd
13) bilmish ärti. nächä iglig kämlig
14) aghrïqlïgh tigiglig angar yaqïn
15) kälsärlär, olarni barcha igintin
16) oghrïghïntïn ozghurur öngättürür
17) ärti. ol amanchning yana qop
18) türlüg körkkä mängizkä tükäl-
19) lig qamagh kishilärkä säwitmish

585 .1) نومى يوقىلىپ بەلگۇ نومى قالغاندا،
2) ئاندىن بۇ ۋاقىتتا دىۋائىندىرا ـ
3) پرابى ئاتلىق ئىلىك خان يەر ـ زېمىندا
4) بارلىققا كېلىپ، ئۆز ئەتراپىدىكى بارلىق پۇقرا
5) خەلقلەرنى خۇددى ئانىسى، دادىسى ئوغلىنى، قىزىـ
6) نى باققانغا ئوخشاش بېقىپ ئۇلارنى توغرا نوم،
7) قانۇن بويىچە ناھايىتى ياخشى يېتەكلىدى. بۇ ۋاقىتتا ئۇ
8) ئىلىك خاننىڭ ئېلىدە بىر
9) ئۇداكاتاتى ئاتلىق داڭلىق ئادەم بار ئىدى. ئۇ دورا ـ دەرمەك
10) پۇتۇكلىرىنى ناھايىتى پىششىق ئۇقىدىغان، سەككىز
11) تۇرلۇك ئىسسىق جاننىڭ ئامال ـ چارىلىرىنى بىلىش
12) ئۇقۇش ئىقتىدارىغا ئىگە، ناھايىتى يېتىشكەن
13) ئادەم ئىدى. ھەرقانداق كېسەلمەن، ئاجىز،
14) ئاغرىق تەگكەن كىشى ئۇنىڭغا يېقىن
15) كەلسە، ئۇ ئۇلارنى ھەممىلا كېسەلدىن،
16) ئاغرىقىدىن قۇتقۇزۇپ، ساقايتىپ
17) قوياتتى. ئۇ داڭلىق كىشىنىڭ يەنە كۆپ
18) تۇرلۇك گۇزەللىككە، كۆركەككە تەل بولـ
19) غان، ھەممە كىشى ياقتۇرۇپ ياخشى كۆرىدىغان

20) titig utquraq yruq yashuq qamagh
21) shastir bitiklärig bütürü bilmish
22) san saqïsh ädrämingä barchaqa

20) ناھايىتى يورۇق، نۇرلۇق، بارلىق
21) شاستىر ـ پۈتۈكلەرنى پۈتۈنلەي بىلىدىغان
22) سان ساناقسىز پەزىلەتلەرنىڭ ھەممىسىگە

IX. 21b

ب

586. 1) utmïsh udakanishandi atlgh oghlï
2) ärti. bir oghurta ol diwaindir-
3) aprabi atlgh ilik bägning il-
4) intä olushïnta ig kägän bobup
5) bodunï qarashï quduru ämgänti. anï
6) körüp ol ilik bäg ärtingü
7) busantï, qaghrultï. ötrü ol ödün
8) udakani isanti atlgh urï bu qamagh
9) bodunnung qaranïng ämgäkin tolghaqïn
10) körüp ularnï üzä olugh yrlïqanchu-
11) chï köngül turqurup incha tip saqïntï:
12) kim bu qamagh qara bodun munï
13) munchulayu ig aghrïgh ämgäki üzä
14) sïqïlmïsh tangïlmishlar ol, inchip
15) yana mäning atam bäg amanch alqu
16) ot äm shastirlarïn ötkürü uqup
17) säkiz türlüg isig öz yörüntäkin
18) bilmäk uqmaq ädrämig

19) angsïz käd uqmïsh ärsär, ymä
20) inchip yashqa sishqa tägmish
21) küchi küsüni käyilmish küchsirämish
22) ärür. näng inchip balïq ulush sayu
23) barïp äw äw sayu käzä yorïp

586 .1) تولغان ئۇداكانىساندى ئاتلىق ئوغلى
2) بار ئىدى. بىر ۋاقىتتا ئۇ دىۋائىندىرا ـ
3) پرابى ئاتلىق ئىلىك بەگنىڭ ئەل ـ
4) دۆلىتىدە ئاغرىق ـ سىلاق بولۇپ
5) خەلقى، پۇقراسى پۈتۈنلەي ئازاب چەكتى. بۇنى
6) كۆرۈپ ئۇ ئىلىك بەگ ناھايىتى
7) قايغۇردى، (كۆڭلى) پەرىشان بولدى. ئاندىن بۇ ۋاقىتتا
8) ئۇداكانىساندى[246] ئاتلىق ئوغۇل بۇ بارلىق
9) خەلقنىڭ، پۇقرالارنىڭ ئازابىنى، تارتقۇلۇقىنى
10) كۆرۈپ ئۇلارغا ئۇلۇغ مېھرىبان
11) كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ مۇنداق دەپ ئويلاندى:
12) نېمە ئۈچۈن بۇ پۇقرا، خەلقنىڭ ھەممىسى
13) مۇشۇنچىۋالا كېسەل، ئاغرىقنىڭ ئازابى بىلەن
14) سىقىلىپ، باغلىنىپ تۇرىدىغاندۇ.
15) يەنە مېنىڭ ئاتام بەگ بارلىق
16) دورا ـ دەرمەك پۈتۈكلىرىنى پىششىق ئۇقىدىغان ،
17) سەككىز تۈرلۈك ئىسسىق جاننىڭ
18) ئامال ـ چارىلىرىنى بىلىش، ئۇقۇش ئىقتىدارىغا
ئىگە، ناھايىتى
19) يېتىشكەن ئادەم بولسىمۇ،
20) لېكىن ئۇنىڭ يېشى چوڭ بولۇپ قالغانلىقتىن،
21) كۈچ ـ مادارى ئاجىزلاپ ھالسىرىدى.
22) شۇڭلاشقا ئۇ شەھەرمۇ شەھەر، دۆلەتمۇ دۆلەت
23) بېرىپ، ئۆيمۇ ئۆي كېزىپ يۈرۈپ

IX. 22a (toqzunch iki otuz)

توققۇزىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە ئىككىنچى (ياپراق) ئا

587. 1) ot äm qïlghalï udachï ärmäz. tük
2) tümän kishilärig aghrïqqa
3) basïtïp umughsuz ïnaghsïz yatur-
4) lar. anïn mn atam bäg-
5) kä barïp ot äm sastirnïng
6) krgäklig tügünin, ig

587 .1) دورا ـ دەرمەك بىلەن داۋالاشقا ئاجىزلىق قىلىۋاتىدۇ.
2) بۇنىڭ بىلەن تۈمەن كىشىلەر ئاغرىق ـ سىلاقتا
3) گىرىپتار بولۇپ يار ـ يۆلەكسىز يېتىۋاتىدۇ.
4) ئەمدى مەن ئاتام بەگنىڭ
5) ئالدىغا بېرىپ، دورا ـ دەرمەك پۈتۈكلىرىنىڭ
6) ئىچىدىكى كېرەكلىك مۇھىم جايلارنى، كېسەل ـ

7) aghrïq ämlämäk usanmaqïn ayïtayïn
8) ötünäyin. anta kin balïq ulush sayu
9) käzä yorïp tïnlghlarnïng iglärin
10) aghrïqlarïn ödäyin ämläyin. uzun
11) ödün ularnï inch mängilig
12) bolghuluq ish kötüküg qïlayïn tip
13) munchulayu saqïnïp, ötrü ol baya-
14) ghut oghlï atasï udakatati
15) amanch tapa barïp yükünmäktä
16) ulatï yinchkä tsi törülär üz-
17) ä aghïr ayïgh qïlïp birtin yïngaq
18) turup, ötrü shlok taqshut-
19) in inchä tip ötünti:
20) ay yrlïqanchuchï köngüllüg atam
21) qangïm ulugh ilik bägä, irinch-
22) kämäk köngül öritsun kösüsh-
23) üm täginür mäning tïnlghlarïgh

7) ئاغرىقلارنى داۋالاپ ساقايتىش يوللىرىنى سوراپ
8) بىلەي. ئاندىن كېيىن شەھەرمۇ شەھەر، دۆلەتمۇ دۆلەت
9) كېزىپ يۈرۈپ جانلىقلارنىڭ كېسەللىرىنى،
10) ئاغرىقلىرىنى كۆرۈپ داۋالاي. ئۇزۇن
11) مەزگىل ئۇلارنى خاتىرجەم ـ خۇشال
12) قىلىدىغان ئىش ـ ئەمەللەرنى قىلاي دەپ
13) مۇشۇنچىۋالا ئويلىنىپ، ئاندىن كېيىن ئۇ بايا ـ
14) غۇت ئوغلى ئاتىسى ئۇداكاتاتى
15) ئاقساقالنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ،
16) ناھايىتى ئىنچىكە قائىدە ـ يوسۇن بىلەن
17) زور ھۆرمەت ـ ئېھتىرام قىلىپ، ئاندىن بىرتەرەپكە
18) ئۆتۈپ ئۆرە تۇرۇپ، ئاندىن مەدھىيە ـ قەسىدە
19) ئوقۇپ مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
20) ھەي، مېھرىبان كۆڭۈللۈك ئاتام
21) ئۇلۇغ ئىلىك بەگ، ماڭا كۆيۈنىدىغان
22) كۆڭۈل تۇرغۇزۇڭ، ئارزۇ ـ
23) يۈمنى بايان قىلىمەن. جانلىقلارنى

IX. 22b

ب

588. 1) ämlägülük ötünür mn. ayïtu
2) ot äm shastrlar yürükin nä
3) tïltaghïn bu ät'öz käyilip küchsiräp
4) artayur. maqnabutlar quwraghï nägülüg
5) ashïlur östälür, qayu öd qolular-
6) nïng ichintä käsinlärning sapïnta
7) qayu qayu ig aghrïq nätäg yanglïgh törchi-
8) yür, nätäg yanglïgh ashasar, ash suwsush-
9) lar tatïqïn bolur. ötrü tïnlghlar inch
10) mängilig bolghalï uyur. yana qïlghalï
11) bu oq tïltaghtïn öt öztä bišurtachï ash
12) ö ötin öchürmäkli ismäkli. yalanguq
13) ät'özintä turumïsh tört ulugh iglär-
14) in yiilig sarïghïgh lisipig yumqïn
15) täbrämish sanïpatigh ämlägäli küsäsär
16) ädgü köngüllüg kishilär nätäglätï äm-
17) läyü ol muntagh yanglï ig tolghaq qayu

588.1) داۋالاشنى ئۆتۈنۈپ سورايمەن.
2) دورا ـ دەرمەك پۈتۈكلىرىنىڭ يەشمىسىنى سورايمەن.
3) نېمە سەۋەبتىن بۇ ئەتئۆز ئاجىزلاپ، كۈچسىرەپ
4) نابۇت بولىدۇ. ماخابۇتلار جامائىتى نېمە ئۈچۈن
5) ئېشىپ، ئۆسۈپ بارىدۇ. قانداق پەسىل ـ مەزگىللەر
6) ئىچىدە كەسەللەرنىڭ رېتى بويىچە
7) قايسى كېسەللەر قانداق سەۋەبتىن پەيدا
8) بولىدۇ، قانداق تاماقلانسا، يېمەك ـ ئىچمەكنىڭ
9) تەمى بولىدۇ. جانلىقلار خاتىرجەم ـ
10) خۇشال بولۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولىدۇ. يەنە
قانداق قىلغاندا
11) بۇ سەۋەبتىن تەندە پىشىپ يېتىلگەن ئاش ئوتىنى،
12) ئىسسىقنى چىقارغىلى، باسقىلى بولىدۇ.
13) ئىنسانلار ئەتئۆزىدە بولىدىغان تۆت چوڭ كېسەل ـ
14) نى، يەنى يەلنى، سېرىق كېسەلنى، بەلغەم ۋە
15) قوزغىلىپ تۇرىدىغان تۇتقاقلىق كېسەللەرنى
داۋالاشنى ئارزۇ قىلسا،
16) ياخشى نىيەتلىك كىشىلەر قانداق قىلغاندا
17) مۇشۇنداق كېسەللەرنى داۋالىغىلى بولىدۇ. قايسى

18) ödtä täbräyur. yiil tözlüg ig

19) ät'öztä qayu ödtä bolghayur sarïgh
20) tözlüg ig aghriq qayu ödtä törchiyür
21) lisip tözlüg tumlïgh ïg qayu öd-

22) tä törürlär sanipat atlgh qatïghlïgh

23) ig tip titi ol ödün ol amanch käntü

IX. 23a (toqzunch üch otuz)

589. 1) oghlïnïng bu muntagh ötügin ishitip,
2) ötrü özi ymä shlok taqshutïn
3) oghlïnga ïncha tip kiginch birti:
4) mn ämti inchip tayanïp söki arz-
5) ilar bilïkinga ig aghrïqïgh ämlägü

6) ṣastïrtaqï yürügkä iyin
7) käsikchä adïrtïïgh ötrü körkitü söz-
8) läyin. ädgüti äshitip, köngül kärip tïnlgh-
9) larïgh ozghurghïl. üch aylar ärür yaz
10) qï öd tip, üch aylar titir yay
11) ödlär tip, üch aylar atanur
12) küz ödlär tip, üch aylar bolur
13) qïshqï ödlär tip. munchulayu yangïn
14) tutmaqïn, bir yïl sanï ichintä üchär
15) üchär aylarïgh adïrmaq üzä öd
16) bolur. ikirär ikirär aylarïgh birk-
17) kärtmäk üzä käsin titir. ötrü

18) bütär bir yiltä altï käsinlär
19) saqïshï. ram aylar ikinti ay xua

20) lïgh chächäklig öd ärür, üchünch aylï
21) törtünch ay isig ödnüng ülüshi
22) ol, bishinch aylï altïnch ay yaghmur-
23) lugh öd atanur. yitinch aylï

18) مەزگىللەردە مۇشۇنداق كېسەللىكلەر پەيدا بولىدۇ. يەل خاراكتېرلىك كېسەل
19) بەدەندە قايسى مەزگىلدە پەيدا بولىدۇ. سېرىق
20) خاراكتېرلىك كېسەللەر قايسى مەزگىلدە پەيدا بولىدۇ.
21) بەلغەم خاراكتېرلىك سوغۇقتىن بولىدىغان كېسەللەر قايسى مەزگىل-
22) دە پەيدا بولىدۇ. سۆرەلمە خاراكتېرلىك كېسەللەر قايسى ۋاقىتتا
23) قوزغىلىدۇ، دەپ سورىدى. بۇ ۋاقىتتا ئۇ ئاقساقال ئۆزى

توققۇزىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

589. 1) ئوغلىنىڭ مانا مۇشۇنداق تەلىپىنى ئاڭلاپ
2) ئاندىن ئۆزى يەنە مەدھىيە - قەسىدە بىلەن
3) ئوغلىغا مۇنداق دەپ جاۋاب بەردى:
4) مەن ئەمدى قەدىمكى پەرىشتىلەرنىڭ
5) ئەقىل - پاراسىتىگە تايىنىپ، كېسەل - ئاغرىقلارنى داۋالايدىغان
6) پۈتۈكلەرگە ئاساسەن ئاغرىقلارنى
7) پەرقلەندۈرۈپ داۋالىغانلىقىمنى سۆز -
8) لەي، دىققەت بىلەن كۆڭۈل قويۇپ ئىشتىپ جانلىقلار -
9) نى قۇتقازغىن. ئۈچ ئاي ئەتىياز
10) پەسلى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۈچ ئاي ياز
11) پەسلى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۈچ ئاي كۈز
12) پەسلى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۈچ ئاي قىش
13) پەسلى دەپ ئاتىلىدۇ. مۇشۇ ھالدا
14) ئايرىغاندا، بىر يىل سانى ئىچىدە ئايلارنى ئۈچتىن
15) ئۈچتىن ئايرىش ئارقىلىق پەسىل
16) ئايرىلىپ شەكىللىنىدۇ، يەنە ئايلارنى ئىككىدىن
17) جۈپلەشتۈرۈش ئارقىلىق كەسىن[247] ھاسىل بولىدۇ،
18) بىر يىلدا ئالتە كەسىن ھاسىل بولىدۇ.
19) مۇشۇنداق ھېسابلىغاندا بىرىنچى، ئىككىنچى ئاي گۈل -
20) چېچەكلىك پەسىلدۇر. ئۈچىنچى ئاي،
21) تۆتىنچى ئاي ئىسسىق پەسىلگە تەۋە -
22) دۇر. بەشىنچى، ئالتىنچى ئاي يامغۇر -
23) لۇق پەسىل دەپ ئاتىلىدۇ. يەتتىنچى ئاي

590. 1) säkzinch ay ülüshi ärür küz öd-
2) nung toqsunch aylï onunch ay
3) tomïgh öd tip titmish ol kinki
4) iki aylar qawïshïp qarlïgh buzlugh
5) öd bolur munï munchulayu adïrtlap
6) käsinlärnïng adïrtïn bilmish
7) krgäk. ödlärin shashurmatïn käzikin

8) bu ödläning ichintä yaraghïncha yanïncha
9) idip tüshüp uzqatïp ashïgh ichküg
10) suwsushugh kigürmish krgäk qarïnïta
11) singürü bishürü ödinchä ötru qamagh ig

12) togha täbräyu törchiyü umazlar. käsin-
13) lärning sapinta tägsilmäktin
14) öd qolu tört ulughlar idisip.
15) tägzilürlär. öd iyin bu ödlär-

16) tä udachï yimämäsär ot ämig
17) otquraq siziksiz täbräyur aghrïgh
18) tigig. ig togha adïra bilsar

19) udachï. . . tört ödlärning adïr-
20) tïn ymä ök bilsär. anchulayu altï
21) käsinlärning ülüshin uqsar, birük
22) bälgülük yiti oghushugh ät'öztä
23) sashurmatïn ishlätür oghush ärsär

ب

590.1) سەككىزىنچى ئاي كۈز پەسلىگە تەۋە،
2) توققۇزىنچى ئاي ۋە ئونىنچى ئاي
3) قىش پەسلى دەپ ئاتىلىدۇ. كېيىنكى
4) ئىككى ئاي بىرلىشىپ قارلىق ـ مۇزلۇق
5) پەسىل بولىدۇ. بۇنى مۇشۇ ھالدا پەرقلەندۈرۈپ
6) كەسىللەرنىڭ ئايرىلىشىنى بىلىش
7) كېرەك. ھەر بىر پەسىلنى قولدىن بەرمەي، ئۆز
تەرتىپى بويىچە
8) مۇشۇ پەسىللەرگە مۇۋاپىق ھالدا
9) يېمەك ـ ئىچمەكلەرنى تەڭشەپ
10) تاماقنىڭ قورساققا سىڭىشىغا،
11) ھەزىم قىلىنىشىغا قاراپ تاماقلىنىش كېرەك.
مۇشۇنداق قىلغاندا كېسەل
12) پەيدا بولمايدۇ، تارالمايدۇ. كەسىللەر ـ
13) نىڭ، ھاۋانىڭ ئۆزئارا ئالمىشىپ ئۆزگىرىشى سەۋەبىدىن
14) پەسىل ـ مەزگىللەردە تۆت ئۇلۇغ ئۆزگىرىش،
15) ئالمىشىش بولىدۇ. شۇ پەسىللەرنىڭ ئۆزگىرىشىگە
ئەگىشىپ
16) پەسىلگە مۇۋاپىق دورا ـ ئەم يېمىسە،
17) شۈبھىسىزكى كېسەل پەيدا بولىدۇ.
18) كېسەل تۇغۇلىدىغان پەسىللەرنى پەرقلەندۈرۈپ
بىلەلىسە،
19) شۇنداقلا تۆت پەسىلنىڭ پەر ـ
20) قىنىمۇ ياخشى بىلسە، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئالتە
21) كەسىلنىڭ خاسىيىتىنى ئۇقسا، ئۇ ھالدا
22) ئەتئۆزدىكى يەتتە ئەزانى
23) توختىتىپ قويماي، تەڭشەپ ئىشلىتىدۇ. بەدەندىكى

IX. 24a (toqzunch tört otuz)

591. 1) ät'öztä äd qan tatïgh üch ärur,
2) yinli söngükli bish bolur, yiligli
3) ulughlï bular yiti. kirsär biruk ig

4) aghrïgh bu tatïgh birtächi oghush-
5) larta, bilmish krgäk udachï äm-
6) lägäli. bularni tört türlügin

توققۇزىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە تۆتىنچى (ياپراق) ئا

591.1) يەتتە ئەزا: گۆش، قان، ئوزۇقلۇق ئەزاسى بۇ ئۇچى،
2) تېرە، سۆڭەك، بۇنىڭ بىلەن بەش، يىلىك
3) مۇسكۇل بۇلارنى قوشقاندا جەمئىي يەتتە. مۇبادا
كېسەل ـ
4) ئاغرىقلار مۇشۇ قۇۋۋەت بەرگۈچى ئەزالاردىن كىرسە،
5) ئۇنى داۋالاشقا بولىدىغانلىقىنى بىلىش كېرەك.
6) بۇ كېسەللەرنى تۆت تۈر بويىچە

7) adïrïlmïsh ig aghrïgh tip titirlär.
8) incha qltï yiil sarïgh liship tözlüg
9) aghrïgh iig sanïpat atlïgh birgärü
10) qatïghlïgh iig birlä bolur tört. bilmish
11) krgäk bularnïng törchigü täbrägü öd-

12) lärin. yazqï ödlär igintä yiil
13) tözlüg ig törchiyür, küz bu öd-
14) tä küchätur isig tözlüg sarïgh
15) (ig), qïsh ödlärtä bulghanur sanïpat
16) atlgh qatïghlïgh ig. yazqï ödtä

17) ashaghu ol irig köyürügli isig ash-
18) ïgh yaz yisünlär. shur achïgh. isig
19) yaqlïgh ash iggük. küzki öddä
20) ashaghu ol soghïq yoqlïgh söchig ash
21) qïsh yisünlär chïwshaghun irig süchig
22) yaghlïgh ash. inchip munta munchulayu

23) tört ödlärtä aymïshcha öd-

7) پەرقلەندۈرۈش كېرەك دېيىلىدۇ.
8) بۇلار تۆۋەندىكىچە: يەل، سېرىق، بەلغەم خاراكتېرلىك
9) كېسەل، سوزۇلما خاراكتېرلىك
10) ئارىلاشما كېسەل بىلەن جەمئىي تۆت بولىدۇ. بىلىش
11) كېرەككى، بۇلارنىڭ پەيدا بولىدىغان، تارايدىغان
پەسىل-
12) لىرىنى، ياز پەسىللىرى ئىچىدە يەل
13) خاراكتېرلىك كېسەل پەيدا بولىدۇ، كۈز پەسلىدە
14) ئىسسىق خاراكتېرلىك، سېرىق
15) كېسىلى، قىش پەسىللىرىدە سوزۇلما
16) خاراكتېرلىك ئارىلاشما كېسەل پەيدا بولىدۇ.
ئەتىياز پەسلىدە
17) ئوزۇقلانغاندا يۇمشاق پىشۇرۇلغان ئىسسىق تاماق
18) يېيىش كېرەك. يازدا تۇزلۇق، ئاچچىق، ئىسسىق،
19) ياغلىق تاماق يېيىش كېرەك. كۈز پەسلىدە
20) سوغۇق، ياغلىق، چۈچۈك تاماق يېيىش كېرەك.
21) قىشتا قىرتاق، چۈچۈك
22) ياغلىق تاماق يېيىش كېرەك. شۇنداق قىلىپ مانا
مۇشۇنداق
23) تۆت پەسىلگە مۇۋاپىق

IX. 24b

592. 1) tä qïlsar ulatï ashïgh ichgüg
2) adïrsar, ashïgh tatïghïgh tägshürmädin
3) bin törüchä yidürsär, anta taqï
4) boltuqmaz. ig törchigülüg tïltaghlarïn
5) ash yimishtä kin inchip täbräyür
6) liship tözlüg ig aghrïgh, ash

7) singär ärkän täbräyür, sarïgh tözlüg
8) isig ig ash singmishtä kin

9) täbräyür. yiil tïltaghlïgh ig togha.
10) ödin blgüsin bilmish krgäk. iglär

11) qachan bilü tükätsär, bu iglärning
12) tözlärin igkä yarashï yonïnchä
13) qïlmïsh krgäk ot ämig. qltï

ب

592 .1) داۋا قىلسا، شۇنداقلا ئاش - ئوزۇقنى
2) پەرقلەندۈرسە، ئاش - ئوزۇقنى تەگشەپ
3) مىجەزىگە لايىق ئوزۇقلانسا، ئاندىن
4) كېسەل بولمايدۇ. كېسەل پەيدا بولىدىغان سەۋەبلەر:
5) ئاش يېيىش بىلەنلا شۇنداق قىلىپ
6) بەلغەم خاراكتېرلىك كېسەل پەيدا بولىدۇ. تاماق
سىڭىۋاتقاندا،
7) سېرىقلىق خاراكتېرلىك ئىسسىقتىن
8) بولىدىغان كېسەل پەيدا بولىدۇ. تاماق سىڭگەندىن
كېيىن،
9) يەل خاراكتېرلىق كېسەل پەيدا بولىدۇ.
10) كېسەللەرنىڭ پەسىل خاراكتېرلىك بەلگە -
ئالامەتلىرىنى بىلىش كېرەك.
11) مۇشۇ كېسەللەرنىڭ خاراكتېرىنى بىلىپ يەتسە،
12) ئاندىن كېسەلگە لايىق، (كېسەلنىڭ خاراكتېرىگە) قاراپ
13) دورا - ئەم بىلەن داۋالاش كېرەك.

14) igning bälgüsin adïrtlïgh adïra
15) adïrtlap, anta kin ämlägü ol. tözün

16) tuta bashlaqïn. yiil igligkä ichürgü
17) ol qayïnturmïsh yaghlarïgh, sarïgh iglig-
18) kä ichürgü ol sökitgülüg äd-
19) lärig, lisip tözlüg igligkä
20) qoshïtqu ämlär yarashur, sanipat töz-

21) lüg igligkä bu üch ämlär barcha

22) yarashur. birlä bolmïsh arasïnta yiil
23) sarïgh lisip üchürgü. ötrü anïng

IX. 25a (toqzunch bish otuz)

593. 1) atï ärür sanïbat ig tip. oghrayu
2) bilsär ymä iglärning törchigülük
3) ödlärin, közmish krgäk ularnïng
4) nätäg tözlüg ärtükin. munchulayu adï-

5) rtlïgh bilmishtä kin, otachï ol oq
6) ödlärning yonïnchä otïn
7) birip ämlazun. ashïn ichkün ot äm-
8) in shashurmadïn otinchä. munung otï

9) kökülür käd otachï ärür tip. säkiz

10) türlüg ädrämig bilmish krgäk. utachï
11) qamagh ot äm usanmaqï üzä birgäru
12) tutulmïsh bilikig. bulamï ot körmäsär.

13) yurq yashuq

14) ämlägälli igin shämlärin tïnlgh
15) larning. ular yana bu titir yingnä
16) itmaq bash yarmaq ät'özüg

14) كېسەلنىڭ بەلگۈ ـ ئالامەتلىرىنى پەرقلىق ئايرىپ
15) پەرقلەندۈرگەندىن كېيىن، ئاندىن ئالدى بىلەن
ئۇنىڭ خاراكتېرىنى
16) تۇتۇپ داۋالاش كېرەك. يەل خاراكتېرلىك كېسەلگە
17) قايىنتىلغان ياغنى ئىچۈرۈش كېرەك. سېرىق كېسەللەرگە
18) ئوڭاي هەزىم بولىدىغان گۆشنى يېگۈزۈش كېرەك.
19) بەلغەم خاراكتېرلىك كېسەلگە
20) ئارىلاشتۇرۇپ داۋالاش مۇۋاپىق كېلىدۇ. سۆرەلمە
خاراكتېرلىك
21) ئارىلاشما كېسەلگە بۇ ئۈچ خىل داۋالاش ئۇسۇلىنىڭ
هەممىسى
22) مۇۋاپىق كېلىدۇ. ئۇنىڭدا يەل،
23) سېرىقلىق، بەلغەم خاراكتېرلىك كېسەللەر
ئارىلىشىپ كەتكەچكە

توققۇزىنچى (تۇپلەم) يىگرمە بەشىنچى (ياپراق) ئا

593.1) ئۇ سوزۇلما خاراكتېرلىك ئارىلاشما كېسەل دەپ ئاتىلىدۇ.
2) يەنە كېسەللەرنىڭ پەيدا بولىدىغان
3) پەسىل ـ مەزگىلىنى بىلىش كېرەك. ئۇلارنىڭ
4) قانداق خاراكتېردا ئىكەنلىكىگە قاراش كېرەك.
مۇشۇنداق پەرق-
5) لەندۈرۈپ بىلگەندىن كېيىن، ئاندىن
6) پەسىلگە قاراپ دورا
7) بېرىپ داۋالاش كېرەك. ئاش ـ ئوزۇق، دورا ـ ئەم-
8) لەرنى كېچىكتۈرمەي ئۆز ۋاقتىدا بېرىش كېرەك.
ئاندىن مۇنداق
9) تېۋىپنىڭ ئۇستا تېۋىپ ئىكەن دەپ داڭقى چىقىدۇ.
ئۇ سەككىز
10) تۈرلۈك ئىقتىدارنى بىلىش كېرەك. تېۋىپ
11) بارلىق ئوت ـ دورىلارنىڭ ۋاقتىنىڭ ئۆزىرىشى بىلەن
12) ئۇنىڭ قانداق ساقلىنىدىغانلىقىنى، بۇلارنى ئوتقا
يېقىن كەلتۈرمىسە،
13) يورۇق ـ نۇر كۆرسەتمىسە، ئاندىن داۋالاشقا
ئىشلەتكىلى،
14) ئاغرىق ـ سىلاق بولغان جانلىقلارنى داۋالىغىلى
15) بولىدىغانلىقىنى بىلىش كېرەك. بۇلاردىن يەنە يىڭنە
16) سانجىماق، باش يارماق (ئوپېراتسىيە قىلماق)،
تەننى داۋالىماق،

17) aghuqmïshlarïgh ämlämäk oghlanqïalarïgh
18) anchulayu oq qarïlarïgh yigitü
19) qïlmaq ulughugh kichigig ösdämäk
20) öngrä körgü ol ularnïng bodinsinin
21) qïrtïshïn sawïn sözin ulatï tüsin
22) in ärikin, ymä anchulayu oq antada
23) kin, ayïtqu ol tüshämish tül bälgüsin

17) زەھەرلەنگەنلەرنى داۋالىماق، بالىلارنى داۋالاپ
18) ساقايتماق، قېرىلارنى يىگىت
19) قىلماق، چوڭ - كىچىكلەرنى كۈچلەندۈرمەك ئۈچۈن
20) ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ بوي - تۇرقى
21) رەڭگىرويى، گەپ - سۆزى شۇنداقلا مىجەزى
22) خاراكتېرى قاتارلىقلارنى بىلىش يەنە ئۇندىن كېيىن
23) ئۇلارنىڭ چۈشىدە قانداق نېمىلەر كۆرگەنلىكىنى سوراش

IX. 25b

ب

594. 1) bilgäli bolur atïrtlïgh yiil sarïgh liship
2) adïrtïn. bashïnta sachï az ärip toruq
3) ärsär, ät'özi köngüli biliki qïlïq
4) ï ti ornaqlïgh ärmäsär, öküsh saw
5) sözlätächi ärip tülintä uchar tüsh-
6) äsär mundaq osuqlugh kishi-
7) lärig yiil tözlüg ärür tip bilsünlär.
8) kichig yiyit yashïnta sachï bashï
9) yörüngärsär, öküsh täritip öwkächi
10) ärsär, artuqraq yruq yashuq titigärip
11) tülintä yana oöt körsär, bilmish
12) krgäk ol kisig sarïgh tözlüg ärür
13) tip. köngüli biliki ornaqlïgh ätözi
14) tüstäm itiglig ärip, yinchürü adïra
15) biltächi ärip, yagh shïshdachï ärsär bash-
16) inta tülintä körsär aqar suw
17) yörüng önglüg ädlärig ötrü bilgü
18) ol ol kiship lisip tözlüg ärür tip.
19) sanipat tözlüg kishining barcha bolur
20) birgärü azu ymä bolur ikägu... azu
21) bolur üch parchä. kayusï ärsär biri-
22) si artuq küchlüg bolmaqtïn bilmish
23) krgäk ol kishig antagh tözlüg ärür tip.

594. 1) ئارقىلىق كېسەلنىڭ پەرقىنى، يەنى يەل، سېرىقلىق، بەلغەم
2) قاتارلىقلارنى ئايرىغىلى بولىدۇ. بېشىدا چېچى ئاز بولۇپ ئورۇق
3) بولسا، تېنى، كۆڭلى، بىلىمى، ئىش - ھەرىكىتى
4) تېخى توختىمىغان بولسا، كۆپ سۆز
5) سۆزلەيدىغان بولۇپ، چۈشىدە ئۇچۇپ چۈش
6) كۆرسە، بۇنداق ھالەتتىكى كىشى-
7) لەرنى يەل خاراكتېرلىك كېسەل بوپتۇ دەپ بىلسۇن.
8) كىچىك يىگىت، ياش ۋاقتىدا چېچى، بېشى
9) ئاقارسا، كۆپ تەرلىسە، ئاچچىقى يامان
10) بولسا، ئارتۇقچە خۇشخۇي، تېتىك بولۇپ
11) چۈشىدە يەنە ئوت كۆرسە، بىلىش
12) كېرەككى ئۇ كىشى سېرىقلىق (ئىسسىق) مىجەز خاراكتېرلىك
13) بولىدۇ. ئەقلى - ھوشى توختىغان، بەدەن قۇرۇلۇشى
14) تەكشى بولسا، ئەستايىدىل بولسا،
15) ئىنچىكە بولسا، بېشىدىن ياغ چىقىدىغان
16) بولسا، چۈشىدە ئېقىۋاتقان سۇ،
17) ئاق رەڭلىك گۆشنى كۆرسە، بۇنداق
18) كىشىنى بەلغەم مىجەزلىك ئىكەن دەپ بىلىش كېرەك.
19) ئارىلاشما خاراكتېرلىك مىجەزلىك كىشىدە يۈز بېرىدىكى ئۈچ ئەھۋالنىڭ ھەممىسى
20) ياكى ئىككىسى، ياكى
21) ئۈچى بولىدۇ. بۇلاردىن مەيلى قايسى بولمىسۇن بىرى
22) ئارتۇق، كۈچلۈك بولغانلىقىنى بىلىش
23) كېرەك. ئاندىن ئۇ كىشىنى ئارىلاشما مىجەز خاراكتېرلىك ئىكەن دەپ بىلىش كېرەك.

IX. 26a (toqzunch altï otuz)

595. 1) qachan bilsär munchulayu oz tözlärin
2) adïrtlïgh ikki yarashï tözinchä
3) birmish krgäk ot ämig. sïnamïsh-
4) täg bilsärlär ölmägüsin blgülüg,
5) timin ök anïng atï bolur tirgür-
6) -tächi ärür tip. kimning birük
7) qachïghlarï tatru yanglugh atqansar...

8) yig utachï baqshï üzä yinig
9) köngül torghursar ädgü öglikä
10) yanturu öwkälänsär qaqïsar, bilmish
11) krgäk munï üzä ölüm blgüsi
12) ärür tip. sol közining yörüng
13) qaraqï öngi qïrtïşï tägshilsär,
14) tili aghïzï ymä qararïp burunï
15) öwiship kötitsär, qolghaqï tilgän-
16) i itigi öngi bolsar, öngräkita
17) aldïn irini bosh bolup qodï salïnsar,
18) ymä ölür. bir yalanguz arïrï-
19) ta altï tatïgh tükäl ol: alqu
20) iglärigh öngänttürtächï ichkü öt-

21) larning iliki ol. üch tüshlär

22) ulatï üch köyürüklilär ymä burgärü.
23) qamagh otlarta uchuz bughuluq titir-

توققۇزىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە ئالتىنچى (ياپراق) ئا

595. 1) مۇشۇنداق ئۆز مىجەز - خاراكتېرنى پەرقلەندۈرۈپ
2) بىلەلىسىڭىز، ھەر ئىككى مىجەزگە يارىشا
3) دورا - دەرمەك بېرىش كېرەك.
4) سىناپ تەكشۈرۈپ ئۇنىڭ ئۆلمەيدىغان بەلگىسىنى بىلسە،
5) ئۇنىڭ ئېتى دەرھال تىرىلدۈرگۈچى
6) دەپ ئاتىلىدۇ. ئەگەر كىمنىڭ
7) سېزىش ئەزالىرى تارتىشىپ، توساتتىن شوك
بولۇپ قالسا،
8) ياخشى تېۋىپلارغا
9) سەل قارايدىغان بولۇپ قالسا، ياخشى نىيەتلىكلەرگە
10) ئاچچىقلانسا، ئۇلارنى قاغىسا، بىلىش
11) كېرەككى، بۇ ئۆلۈمنىڭ بەلگىسىدۇر.
12) سول كۆزىنىڭ ئېقى،
13) چىراي - رەڭگى ئۆزگەرسە،
14) تىلى، ئاغزى قارىداپ، بۇرنى
15) پۈتۈپ تىقىلسا، قۇلىقىنىڭ ئەتراپىنىڭ
16) رەڭگى ئۆزگەرسە، ئىلگىرىكىگە قارىغاندا
17) تۆۋەن كالپۇكى بوشاپ، پەسكە چۈشۈپ كەتسە،
18) يەنىلا ئۆلىدۇ. پەقەت بىر خىل ئارد-
19) دا ئالتە خىل تەمنىڭ ھەممىسى تولۇق بولۇپ، ئۇ بارلىق
20) كېسەللەرنىڭ ھەممىنى ساقايتالايدۇ. ئىچىدىغان
بارلىق دورا -
21) لارنىڭ پادىشاھى دېيىلىدۇ. (ئۇنىڭ تەركىبىدە)
ئۈچ خىل مېۋىنىڭ،
22) ئۈچ خىل تەمنىڭ ھەممىسى تولۇق بولۇپ،
23) ھەرقانداق دورا ئۆسۈملۈككە قارىغاندا تاپماق ئوڭاي
دېيىلىدۇ.

IX. 26b

596. 1) lär. ingäkyaghï süt birlä mirli
2) panitli ikägü bolar oghrayu ämi
3) ärür qamagh igkä bir yanglïgh. bolar-

4) ta adïn nächä ärsär, ichkü ötlar quwragh-

5) i igig körüp öz tözinchä yarashï...

ب

596. 1) ئىنەك يېغى بىلەن سۈت، ھەسەل بىلەن
2) شورپا بۇ ئىككىسى بارلىق كېسەلگە داۋا
3) بولىدۇ. بۇلار ھەممە كېسەلگە ئوخشاش شىپا
قىلىدۇ. بۇلاردىن
4) باشقا مەيلى قانداقلىكى بولسۇن، ئىچىدىغانلىكى
دورا ئۆسۈملۈكلىرىنى
5) كېسەلنى كۆرۈپ، كېسەلنىڭ ئۆز خاراكتېرىگە يارىشا

6) turghurmïş krgäk. ashnucha yrlïqan-
7) chuchï köngüllüg tilämägü ol küsämägü
8) ol äd tawarlïgh boluchïgh. sözläyü
9) tükättim mn sanga ot äm shastr-
10) ning krgäkin, öngättürüp igliglärig
11) ülgüsüz boyan alghuluq tip titi.
12) ötrü tngri tngrisi burxan bodï
13) sögüt tngrisingä inchä tip yrlïqadï. . .
14) tözün tngri qïzïya, ol ötün
15) ol bayaghut öghlï udakaisanti
16) uri kntü atasïn tïn bu muntagh yanglïgh
17) säkiz türlüg isig öz yoruntäkin
18) bilmäk bilgü bilikning tözin
19) töbin, tört ötlärning, altï
20) käsinlärning adïrtïn ötürtin
21) qïlghuluq ämlärning yigülük ichgülük

22) tatïghlarnïng öd iyin ishlätgü-
23) lük törüsin äshitip, ädgüti

6) بۇيرۇش كېرەك. ئەڭ ئالدى بىلەن مېھرىبان
7) كۆڭۈللۈك بولۇپ، مال ـ دۇنياغا ئىگە بولۇشنى
8) نىيەت قىلما، ئارزۇ قىلما. سۆزلەپ
9) تۈگەتتىم مەن ساڭا دورا ـ دەرمەك پۈتۈكلىرىنىڭ
10) ئىچىدە كېرەكلىكلىرىنى كېسەللەرنى داۋالاپ،
11) ھېسابسىز خەير ـ ساخاۋەتكە ئىگە بول دېدى.
12) ئاندىن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان بودى
13) دەرەخ تەڭرىسىگە مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
14) ھەي تۈز كۆڭۈللۈك تەڭرى قىزى، بۇ چاغدا
15) ئۇ باي ئوغلى ئۇداكانسانتى
16) ئوغۇل ئۆز ئاتىسىدىن مۇشۇنداق
17) ئىسسىق جاننى داۋالاشتىكى
18) بىلىشكە تېگىشلىك ئەقىل ـ بىلىمنىڭ ھەممىنى
19) تولۇق ئاڭلىدى، تۆت پەسىل، ئالتە
20) كەسىننىڭ پەرق ئايرىمىسىنى
21) قىلىشقا تېگىشلىك داۋالارنىڭ، يېيىشكە، ئىچىشكە تېگىشلىك
22) ئوزۇقلارنىڭ پەسىلگە لايىق ئىشلىتىلىش
23) قائىدە ـ يوللىرىنى ئاڭلاپ، ياخشى ۋە

IX. 27a (toqzunch yiti otuz)

توققۇزىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە يەتتىنچى (ياپراق) ئا

597. 1) köngül kärti chinaqaru bilti. yana kntü

2) özining ymä muntagh bilgä bilik
3) özä igliglärig ämläp öngättürgäli
4) ughuluqïn, tanglanïp ötrü balïq
5) olus sayu barïp tük tümän igliglär-
6) kä tägip, ädgü yaghlïgh yumshaq
7) sawïn ötläp ärigläp. mn ärsär

8) utachïmn, mn ärsär utachïmn
9) otugh ämig ymä käd ötkürü bilir-

10) mn uqarmn öngätkürgäli
11) tip titi. anta ötrü ol qamagh
12) igliglär bu sawïgh äshitip ärtingü
13) ögirtilär säwintilär. ol ögrünch

597 .1) كۆڭۈل قويۇپ زور زېھنى بىلەن بىلىپ يەتتى. يەنە شەخسەن
2) ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق ئەقىل ـ بىلىمى
3) ئارقىلىق كېسەللەرنى داۋالاپ ساقايتىشقا
4) قادىر بولۇپ، ئاندىن شەھەرمۇ
5) شەھەر، دۆلەتمۇ دۆلەت تۈمەنلىگەن كېسەللەر ـ
6) نىڭ يېنىغا بېرىپ ياخشى، ياغدەك يۇمشاق
7) سۆزلەر بىلەن ئۇلارنى بەزلەپ، نەسىھەت قىلىپ، مەن بولسام
8) تېۋىپمەن، مەن بولسام تېۋىپمەن.
9) دورا ـ ئوتلار بىلەن داۋالاشنى ياخشى، پىششىق بىلىمەن،
10) ساقايتىشنى ياخشى بىلىمەن
11) دېدى. ئاندىن كېيىن بارلىق
12) كېسەللەر بۇ سۆزنى ئاڭلاپ
13) ناھايىتى خۇشال بولدى، كۆڭلى سۆيۈندى. ئەنە شۇ خۇشاللىقلىرى

14) säwinchläri tïltaghïnta igläri
15) ämgäkläri ymä tarïqïp kitip buyaqï-
16) täk küchlüg kösünlüg boltïlar.
17) ularta qayu igläri aghrïqlarï
18) aghïralp.ämlägülüg igliglär
19) ärtilär ärsär, yumkï ol bayaghut
20) öghlï tapa barïp kntü kntü iglärin
21) aghrighlarïn ämlätgäli öngättürgäli
22) ötüntilär. ötrü ol bayaghut
23) oghlï urï ymä ularnïng iglärin-

14) سۆيۈنۈشلىرى سەۋەبىدىن كېسەللەرنىڭ
15) ئازابلىرى تارقاپ كېتىپ، ئەسلىدىكىدەك
16) كۈچلۈك، قۇدرەتلىك بولدى.
17) ھەرقانداق ئېغىر كېسەل ئاغرىقلىرى بارلارمۇ،
18) داۋالاش تەس بولغان ئاغرىقلارمۇ،
19) بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇ باينىڭ
20) ئوغلى قېشىغا بېرىپ، ھەممىسى ئۆزىنىڭ كېسەللىرىنى -
21) ئاغرىقلىرىنى داۋالاپ ساقايتىپ بېرىشنى
22) ئۆتۈندى. ئاندىن ئۇ باي
23) ئوغلى ئوغۇل يەنە ئۇلارنىڭ كېسەللىرى-

IX. 27b

ب

598. 1) kä yarashï öngi öngi türlüg
2) ot äm birip barchanï bir yanglïgh
3) inch qïltï. yüz ming tümän
4) költi tïnlghlar iglig ämgäkin-
5) tin oztïlar qutrultïlar.
6) altun önglüg yruq yaltrïq(lïgh)
7) qopta kötrülmish nom iliki atlgh
8) nom bitiktä udakanisanti urï-
9) nïng ishin kötügün uqïtmaq atlgh
10) bish otuzunch bölük.
11) ol ödün tngri tngrisi burxan
12) bodï sögüt tngrisingä inchä tip
13) yrlïqadï: tüzün tngri qïzïya,
14) ol bayaghut oghlï urï qachan
15) diwaindiraprabi atlgh ilik bäg-
16) ilintäki bodunïn qarasïn ämläp
17) öngättilär bïnïqtïlar. ötrü
18) antada kin ular barcha bir
19) yanglïgh bushï birip buyan ädgü qïlïnch-
20) qïlmaq üzä kntü ät'özlärin ögirtü
21) turup säwintürüp alqughun yumqïn ol
22) bayaghut oghlïnga barïp ïncha tip söz-
23) lätilär: ädgü ädgü ulugh bayaghut

598 .1) گە يارىشا ھەر تۈرلۈك
2) دورا - ئەم بېرىپ، ھەممىنى ئوخشاشلا
3) خاتىرجەم قىلدى. يۈز مىڭ تۈمەن
4) كولتى جانلىقلار كېسەلنىڭ ئازابىد-
5) ىدىن قۇتۇلدى - ئازاد بولدى.
6) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
7) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
8) نوم پۈتۈكتە ئۇداكانىساندى ئوغۇل-
9) ىنىڭ ئىش - ئەمەللىرىنى ئۇقتۇرماق ئاتلىق
10) يىگىرمە بەشىنچى بۆلەك.
11) بۇ چاغدا تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
12) بودى دەرەخ تەڭرىسىگە مۇنداق دەپ
13) يارلىق قىلدى: ئالىيجاناب تەڭرى قىزى،
14) ئۇ باينىڭ ئوغۇل بالىسى
15) دىۋائىندىراپرابى ئاتلىق ئىلىك بەگنىڭ
16) ئېلىدىكى خەلق - پۇقرالارنى داۋالاپ
17) ساقايتتى، ساغلام قىلدى.
18) ئاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ھەممىسى
19) ئوخشاش ھالدا سەدىقە بېرىپ ساخاۋەتلىك،
پەزىلەتلىك ئىش - ئەمەل
20) قىلىش بىلەن ھەر قايسىسى ئۆز كۆڭۈللىرىنى
شادلاندۇرۇپ،
21) خۇشاللاندۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇ
22) باي ئوغلىنىڭ قېشىغا بېرىپ مۇنداق دەپ سۆز -
23) لەشتىلەر: ئەزگۈ، ياخشى، ئۇلۇغ باياغۇت

IX. 28a (toqzunch säkiz otuz)

599. 1) oghlïya, kim bizing isig öz-
2) ümüzni ulatïngïz, qutumuz buyanïmïz-
3) nï östätingiz, chin kirtü ärürsiz,
4) ulugh küchlüg utachïlar iliki ulugh
5) yrlïqanchuchï köngüllüg bodistw tip.
6) munchulayu ögmäkin ögüp yana balïq
7) ulush sayu barïp barcha orunta sözläti-
8) lär. ötrü anïng atï küüsi chambu-
9) diwip ulushta kingürü yadïltï.
10) antata kin bir oghurta ol bayaghut
11) oghlï utachï udakaburi udakakalwani
12) atlgh iki oghlanï birlä balïq ulush sayu
13) käsigchä käzä yorïyu, bir qorup ölängtä
14) (tär)ing qudughtïn ärtär ärkän, körti-
15) lär qalïn qush käyiklär quwraghïn mänu
16) irpiz tilkü qarsaq yiti qan kush ulatï
17) äd yidächi, qan ichtächi tïnlghlar
18) tawragh yügürü yti ucha yumqï
19) birtin yïngaq ulanïp ashunmaqlashu barmish-
20) larïn. ötrü ol bayaghut oghlï anï
21) körüp incha tip saqïntï: nä tïltagh-
22) ïn bu qamagh qush käyiklär quwraghï bir
23) yingaqtïn yügürürlär ucharlar ärki,

توققۇزىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

599. 1) ئوغلى، سىز بىزنىڭ ئىسسىق جېنى-
2) مىزنى ساقلاپ قالدىڭىز، قۇتىمىز، بەخت -
سائەدىتىمىز -
3) نى ئاشۇردىڭىز، سىز چىن - ھەقىقي،
4) ئۇلۇغ - كۈچلۈك تېۋىپلار ئىلكى ئۇلۇغ
5) مېھرىبان كۆڭۈللۈك بودىساتۋا (ئىكەنسىز) دەپ
6) مۇشۇنچىۋالا مەدھىيىلەرنى ئوقۇپ، يەنە شەھەرمۇ شەھەر
7) دۆلەتمۇ دۆلەت بېرىپ ھەممە ئورۇندا (مەدھىيىلەر)
سۆزلىدى.
8) ئاندىن كېيىن ئۇنىڭ نام - ئاتىقى، ئابرۇيى چامبۇ -
9) دىۋىپ دۆلىتىدە كېڭەيدى، تارالدى، يېيىلدى.
10) ئاندىن كېيىن بىر ۋاقىتتا ئۇ باياغۇت
11) ئوغلى تېۋىپ ئوداكابۇرى (ۋە) ئوداكاكالۋانى
12) ئاتلىق ئىككى ئوغلى بىلەن بىرلىكتە شەھەرمۇ
شەھەر، دۆلەتمۇ دۆلەت
13) توختىماي يول يۈرۈۋېتىپ بىر قۇرۇق سايدىكى
14) چوڭقۇر بىر قۇدۇق يېنىدىن ئۆتۈۋاتقاندا،
15) نۇرغۇنلىغان قۇش، ھايۋان توپلىرى، چىل بۆرە،
16) يىلپىز، تۈلكە، سا - بۈركۈت قاتارلىق يىرتقۇچ،
17) گۆش يەيدىغان، قان ئىچىدىغان جانلىقلار
18) ناھايىتى تېز يۈگۈرۈپ - چېپىپ، ئۇچۇشۇپ،
(ئۇلارنىڭ) ھەممىسى
19) بىر تەرەپكە قاراپ، ئۇلىشىپ، بەسلىشىپ كېتىپ
بېرىۋاتقان-
20) لىقىنى كۆردى. ئاندىن كېيىن، ئۇ باياغۇت ئوغلى بۇنى
21) كۆرۈپ مۇنداق دەپ ئويلاندى. نېمە سەۋەب-
22) تىن بۇ مۇشۇنچىۋالا قۇش، ھايۋان توپلىرى بىر
23) تەرەپكىلا يۈگۈرەيدىغاندۇ، ئۇچىدىغاندۇ.

IX. 28b

600. 1) ämti män bularnïng basasïnta barïp
2) sïnayu balcha köräyin tip saqïnïp ötrü
3) ularnïng basasïnta itärü bartï.
4) anchulayu itärü yorïyu anchada bir
5) yirkä tägip körti, bir ulugh köl
6) suwï sughulup alqïnqalï ogh-

ب

600. 1) ئەمدى مەن بۇلارنىڭ ئارقىسىدىن بېرىپ
2) سىناپ كۆرۈپ باقاي. ئاندىن
3) ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن يېتىپ باردى.
4) ئاشۇنداق كېتىپ بېرىۋاتقاندا، شۇ ئارىدا بىر
5) يەرگە يېتىپ بېرىپ، بىر چوڭ كۆل
6) سۈيىنىڭ ئازلاپ، قۇرۇپ قالغىلىۋاتقان-

7) ramïshïn. anïng ichintä yana öküsh
8) tälim balïqlar yatmïshïn. anï körüp
9) ötrü ol bayaghut oghlï irinchkäp
10) tsuyurqap ulugh yrlïqanghuchï köngüli
11) yügärü boltï. ol ödün köl qïdïgh-
12) ïntaqï bir sögüt tngrisi sïngar
13) ät'özin körkitip incha tip tidi:
14) ädgü ädgü tüzünlär oghlïya,
15) ulugh yrlïqanchuchï köngül turghurghïl, bu
16) alqïnghalï oghramïsh irinch yrlïq balïq
17) qayalargha suw birgil kim säning
18) aqar suw tip atïngïn iki
19) türlüg yürügüg körüp urmïsh ärür. bir
20) suw aqïttachï üchün, ikinti sub
21) birtächi üchün anïn antagh atïng ol.
22) ämti sn öz atïngïn tutu ishingin
23) ishlägil tip titi. ol ödün ol

7) لىقنى، ئۇنىڭ ئىچىدە يەنە نۇرغۇنلىغان،
8) كۆپلىگەن بېلىقلار ياتقانلىقنى كۆردى. بۇنى كۆرۈپ
9) ئاندىن ئۇ باي ئوغلىنىڭ ئىچى ئاغرىپ، (كۆڭلى)
10) سىيرىلىپ ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈل
11) تۇرغۇزدى. بۇ ۋاقىتتا كۆل بويىـ
12) دىكى بىر دەرەخ تەڭرىسى بۇشۇرۇن
13) ئەتىۆزىنى ئاشكارلاپ كۆرسىتىپ، مۇنداق دېدى:
14) ئەزگۇ، ياخشى، ئالىيجانابلار ئوغلى،
15) ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ، بۇ
16) ئۆلۈپ يوقىلاي دەپ قالغان بىچارە بېلىقـ
17) لارغا سۇ بەرگىن، سېنىڭ
18) ئىسمىڭ ئاقار سۇدۇر،
19) ئۇنىڭ ئىككى تۈرلۈك مەنىسى بار، بىرى،
20) سۇ ئاقتۇرالايدۇ دېگەنلىك، ئىككىنچى سۇ
21) بېرەلەيدۇ دېگەنلىك. شۇڭا ئىسمىڭ ئاشۇنداق قويۇلغان.
22) ئەمدى سەن ئۆز نامىڭغا مۇۋاپىق ئىشىڭنى
23) ئىشلىگىن دېدى. بۇ ۋاقىتتا ئۇ

IX. 29a (toqzunch toquz otuz)

توققۇزىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

601. 1) bayaghut oghlï udakanisanti urï bu
2) bu sawïgh äshitip sögüt tngrisingä bu
3) qamagh balïqlar sani nächä tänglig ärür
4) tip ayïttï. ötrü sögüt tngri-
5) si äksüksiz tügäl on ming balïq-
6) lar ol tip titi. bu sawïgh äshitip
7) artuqraq ol balïqlar uzä yrlïqanchuchï

8) köngüli ashïltï. anchaqïncha ol köl
9) suwï kün choghï üzä cholup soqulup
10) azqïya qalmïsh ärtï. ol on ming
11) balïqlar ölüm qapïghïnqa kirip aght-
12) arïlu tongtarïlu aghïnayurlar ärti.
13) nä bu bayaghut oghlï kördüktä ötrü,
14) ol umunchlugh köngülin titrü körüp

15) közlärin anchaqïya ymä öngi kitär-
16) mädin titrü körüp yattïlar. ol
17) ödün ol bayaghut oghlï bu sawïgh

601.1) باياغۇت ئوغلى ئۇداكانىشاندى ئوغۇل
2) بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ، بۇ دەرەخ تەڭرىسىدىن بۇ
3) بارلىق بېلىقلارنىڭ سانى قانچىلىك
4) دەپ سورىدى. ئاندىن دەرەخ تەڭرىـ
5) سى ئارتۇق كەم ئەمەس ساق ئون مىڭ بېلىق
6) ئۇ دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ
7) تېخىمۇ نەچچە ھەسسىلەپ بۇ بېلىقلارغا قارىتا
كۆڭلىدە
8) مېھرىبانلىقى ئاشتى. شۇ ئارىدا ئۇ كۆل
9) سۈيى كۈن نۇرى تەپتىدىن قۇرۇپ، پارغا ئايلىنىپ
10) ناھايىتى ئازلاپ قالغانىدى. ئۇ ئون مىڭ
11) بېلىق ئۆلۈم ـ ئەجەل گىردابىغا يېتىپ، ئۆرۈلۈپ ـ
12) چۆرۈلۈپ، ئېغىناپ يۇمىلانماقتا ئىدى.
13) بۇنى باي ئوغلى كۆرگەندىن كېيىن
14) ئۇلارغا يار ـ يۆلەك بولۇش كۆڭلى بىلەن
تىكىلىپ قاراپ
15) كۆزىنى شۇ بېلىقلاردىن زادى ئۈزمەي،
16) پۈتۈن زېھنى بىلەن ئۇلارنى كۆزەتتى. بۇ
17) ۋاقىتتا ئۇ باي ئوغلى بۇ ئەھۋالنى

18) körüp ötrü inaru bärü yügü-	18) كۆرۈپ، ئاندىن ئۇيان - بۇيان يۈگۈ-
19) rüp, törttin yïngaq tägzinip, suw	19) رۈپ، تۆت تەرەپكە چېپىپ سۇ
20) tiläp, idi bulmadï. taqï ïnaru	20) ئىزدەپ زادى تاپالمىدى. تېخىمۇ
21) ïraq barsarmn, ular barcha ölgäy-	21) يىراقراق تەرەپكە بارسام، بۇ بېلىقلارنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ
22) lär tip, anchaqïya ögläntürgäli	22) قالارمىكىن دەپ، دەرھال (بېلىقلارنى) ھوشىغا كەلتۈرۈش
23) üchün bir ulugh sögüt üzä aghdïnïp,	23) ئۈچۈن بىر چوڭ دەرەخنىڭ ئۈستىگە يامىشىپ چىقىپ

IX. 29b

ب

602. 1) butïqlarïn yaplïrghaqlarïn alïp, ol	602. 1) شاخ - پۇتاقلىرىنى، ياپراقلىرىنى سۇندۇرۇپ ئېلىپ، ئۇ
2) balïq üzä örtüp kösikä qïlïp, ötrü	2) بېلىقلارنىڭ ئۈستىگە تاشلاپ، كۆلەڭگە قىلىپ، ئاندىن
3) ol köl suwï qayutïn sïngar kälmish	3) ئۇ كۆل سۈيىنىڭ قايسى تەرەپتىن كېلىدىغانلىقىنى
4) orunïn tuta istäyü barïp bir olugh	4) ئىزدەپ مېڭىپ، بىر چوڭ
5) ögüz suwïnga tägdi. ol ögüz	5) دەريا سۈيىگە يېتىپ باردى. ئۇ دەريا
6) qïdïghïnta öküsh tälim balïqchï	6) قىرغىقىدا كۆپلىگەن، نۇرغۇنلىغان بېلىقچىلار
7) quwraghï yïghïlïp balïq tartqu simäkin	7) جامائىتى يىغىلىپ بېلىق تۇتۇش بىلەن
8) qïlurlar ärtï. anïn ol ögüz suw-	8) شۇغۇللىنىۋاتقانلىقىنى، شۇڭا ئۇ دەريا سۈيى-
9) ïnïng baru bu kölgä kälgülük tüsh	9) نىڭ بۇ كۆلگە كېلىدىغان باش
10) aghïzïn yimirip suwugh öngi kämishmish-	10) ئېغىزىنى يار ئېلىپ، سۇ باشقا تەرەپكە ئېقىۋات-
11) lärin körti. yana ol aghïzïgh ymä	11) قانلىقىنى كۆردى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يار ئېغىزنى
12) trk tawraq bütürgülük ärmäz ärti.	12) دەرھال تېزلىك بىلەن ئېتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.
13) anïn anï körüp ïncha tip saqïntï:	13) بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ مۇنداق دەپ ئويلاندى:
14) bu aghïz yimirilip täring yir bolmïsh	14) بۇ يار ئېغىزى يېمىرىلىپ ناھايىتى چوڭقۇر بولۇپ كېتىپتۇ.
15) ärür. inchip yüz ming kishilär	15) شۇڭا يۈزمىڭ كىشى بىلەن
16) birlä simäkläp trk täbräsär üch	16) بۇ يارنى توسۇپ ئېتىشكە كىرىشسە، ئۈچ
17) ayqa tägi ymä bütürgülük ish	17) ئايغا قەدەر مۇ يەنىلا پۈتتۈرگىلى بولىدىغاندەك
18) ärmäz. nä ayïtmïsh krgäk taqï	18) ئەمەس. نېمە دېيىش كېرەك؟ تېخى
19) bir mn yalanguz özüm simäkläp	19) مەن بىرلا يالغۇز ئۆزۈم بۇ يارنى
20) qachan bütürü ughaymn tip munchulayu	20) قاچان توسۇپ بولالايمەن دەپ مۇشۇنچىۋالا
21) saqïnïp, tawraq bilïqqa barïp diwa-	21) ئويلىنىپ، دەرھال شەھەرگە بېرىپ
22) indiraprabi ilik bägkä ïncha	22) ئىندىراپرابى ئېلىك بەگكە مۇنداق
23) tip ötünti: mn sizing il-	23) دەپ ئۆتۈندى: مەن سىزنىڭ ئېلى-

IX. 30a (toqzunch ülüsh otuz)

603. 1) ingiz ulushunguz ichintäki sizingä
2) körümlüg bodnnunguznï qarangïznï äm-
3) läp alp aghïr ämgäklärintin barcha
4) öngättürü tägintim. taqï ymä kim
5) qayu birärkiä qalmïsh iglig aghrïghlïgh
6) ämgäklig tïnlghlar bar ärsär,
7) ularnï ymä inch qïlayïn saqïnchïn
8) orun orun sayu käzä yorïyur ärkän,
9) antagh antagh yirtä bir köl suwï
10) soghulup on ming balïqlar künkä
11) köyüp unaqïya ölgäli toru täginür-
12) lär. kösüshün täginür olugh ilik bäg

13) (qan) ularnï irinchkäyü tsuyurqayu
14) ...... (öz)ümkä ygrmi
15) ulugh yanga birturzun tip yrlïq ilgä

IX. 30b

604. 1) köngülingä mungadïp tanglap trkin
2) ygrmi ulugh yanga birtürü yrlïqadï
3) ol bayaghut oghlï udakaishandi
4) atlgh urï ymä tapïncha ygrmi talu
5) ulugh yangïlar alïp kntününg iki
6) oghlanï birlä öküsh tälim qap-
7) larta tolghuqlarta ol yangïlarqa
8) küchi yitmishchä suw yüttürüp
9) tawratï iltip ol köl ichintä
toshquru qoddï. ol köl suwï öngrä-
10) kitä ikiläyü toli bolmïshta
11) ötrü ol bayaghut oghlï tört
12) yïngaqtïn tägzinü yorïp ol balïqlar-
13) ïgh körti. ötrü ol balïqlar ymä
14) ol tolu suw ......
15) ygrmi ....
16) .... lar ....

توققۇزىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇزىنچى (ياپراق) ئا

603.1) ڭىز، دۆلىتىڭىز ئىچىدىكى سىزگە
2) قاراشلىق خەلقىڭىزنى، پۇقرالىرىڭىزنى داۋا-
3) لاپ، ناھايىتى ئېغىر ئازابدىن ھەممىنى
4) قۇتۇلدۇردۇم. تېخى يەنە
5) داۋالىنىغسىز قالغان كېسەللىك،
6) ئازابلىق جانلىقلار بولسا،
7) ئۇلارنىمۇ خاتىرجەم قىلاي دېگەن ئوي بىلەن
8) ھەممە جايلارغا بېرىپ كېزىپ يۈرۈۋاتقىنىمدا
9) مەلۇم بىر يەردە بىر كۆل سۇيى
10) قۇرۇپ، ئون مىڭ بېلىق كۈن نۇرىدا
11) كۆيۈپ مۇشۇ تاپتىلا ئۆلەي دەپ
12) قاپتۇ. ئارزۇيۇمنى (سىزگە) ئېيتىمەنكى، ئۇلۇغ
ئىلىك بەگ
13) خان، ئۇلارغا قاراپ كۆڭلۈم مۇجۇلۇپ، ئىچىم سىيرىلىپ
14) ....ماڭا يىگىرمە
15) چوڭ پىل بېرىپ تۇرسۇن دەپ ئىلىك بەگكە يارلىق......

ب

604.1) كۆڭلىدىن ئەجەبلىنىپ، ھەيران بولۇپ دەرھال
2) يىگىرمە چوڭ پىل بېرىپ تۇرۇشقا يارلىق قىلدى.
3) ئۇ باي ئوغلى ئۇداكائىشاندى
4) ئاتلىق ئوغۇل ئۆز ئارزۇسى بويىچە تاللانغان يىگىرمە
5) چوڭ پىلنى ئېلىپ ئۆزىنىڭ ئىككى
6) ئوغلى بىلەن بىرلىكتە نۇرغۇنلىغان قاپ -
7) قاچىلار، تۇلۇملار بىلەن بۇ پىللارغا
8) كۈچى يېتىشىچە سۇ ئارتىپ
9) ناھايىتى تېز يېتىلەپ ھەيدەپ بېرىپ، ئۇ كۆل ئىچىگە
توشقۇچە قۇيدى. ئۇ كۆل سۇيى ئىلگىرىكىگە
10) ئوخشاش ئىككىنچى قېتىم لىق بولغاندىن
11) كېيىن ئۇ باياغۇت ئوغلى كۆلنىڭ تۆت
12) تەرەپنى ئايلىنىپ يۈرۈپ، ئۇ بېلىقلارنى
13) كۆردى. ئاندىن ئۇ بېلىقلار يەنە
14) ئۇ لىق سۇ ....
15) يىگىرمە ....
16) ...لار ....

IX. 31a (toqzunch bir qïrq)

605. 1) bolghu umunchïn tägzinürlär. anïn
2) ämti bularnï ash üzä tutqurmïsh-
3) ïm krgäk tip saqïntï. iki oghlan-
4) ïnga ayïp bir yangï ildu äwingä

5) atam bayaghutqa ötününglär, bu
6) künki kün bizing äwtä tapïgh-
7) chï udughchïqa tagi nächä ash bar
8) ärsär, anï barcha baru ïdtürü yrlïqaz-
9) un tip ötüg ïddï. ol iki oghlan-
10) i ymä tawratï barïp, bu sawlarïgh tözü
11) tügäti ulugh atalarïnga ötünüp,
12) ol yangïlarqa kömän ash yüttürüp
13) ...... – lip ...... atalarïn tapa kältï
14) .... bayaghut oghlï urï
15) .... s larïgh

توققۇزىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز بىرىنچى (ياپراق) ئا

605. 1) ئىگە بولۇش ئۇمىدى بىلەن ئايلانماقتا ئىدى. شۇڭا
2) ئەمدى بۇلارنى ئاش – ئوزۇق بىلەن بېقىشىم
3) كېرەك دەپ ئويلاندى. ئىككى ئوغلىغا
4) (مۇنداق دەپ) ئېيتتى: بىر پىل يېتىلەپ ئۆيگە
بېرىپ،
5) ئاتام بايغا ئۆتۈنۈڭلەر،
6) هازىر بىزنىڭ ئۆيدە
7) قانچىلىك ئاش – ئوزۇق بولسا،
8) هەممىنى ئەۋەتىپ بەرسۇن ،
9) دەپ ئۆتۈنۈڭلار دېدى. ئۇ ئىككى ئوغلى
10) يەنە ناهايىتى تېز بېرىپ بۇ سۆزلەرنى ئۆز
11) ئەينى چوڭ ئاتىسىغا ئۆتۈنۈپ
12) ئۇ پىللارغا ناهايىتى كۆپ ئاش – ئوزۇق ئارتىپ
13) ....دادىسى قېشىغا كەلدى.
14) ....باي ئوغلى ئوغۇل
15) ....س لارنى

IX. 31b

606. 1) ärsär . . . kin käligmä ödlärtä
2) nomlugh süzükin bilgä biliklig ash-
3) ïn ymä munchulayu oq tutqurayïn
4) qanturayïn tip tidi. yana ïncha tip
5) saqïntï: öngrä ymä bir oghurta
6) bir arawadan orunta bir
7) toyïn tayshing iki ygrmi ulagh

8) sapïgh nom oqïmïshïn körtüm. yana
9) ol nomta ïncha tip sözläyür:
10) birük kim qayu tïnlghlar ölür
11) ärkän, ratnashiki atlgh tngri tngri-
12) si burxanning atin äshitgäli
13) bulsar, ular ötrü astrawastrish
14) tngri yirintä ......
15) munchulayu ......
16) ämti mn ......

ب

606. 1) بولسا، كېيىن كېلىدىغان زامانلاردا
2) نوملۇق، سۈزۈك، ئەقىل – بىلىملىك ئاش – ئۇزۇق
3) بىلەن مۇشۇنداق باقاي،
4) قاندۇراي دېدى. يەنە مۇنداق دەپ
5) ئويلاندى: ئىلگىرىكى بىر زاماندا
6) بىر ئورمانلىق ئىچىدىكى ئورۇندا بىر
7) راھىبنىڭ ماھايانا (مەزھىپىنىڭ) ئون ئىككى
سەۋەب –
8) ۋەج نومىنى ئوقۇغانلىقىنى كۆردۈم. يەنە
9) ئۇ نومدا مۇنداق دەپ سۆزلەنگەن:
10) ئەگەر قايسىبىر جانلىق ئۆلۈش
11) ئالدىدا، راتناشىكى ئاتلىق تەڭرىلەر تەڭرى-
12) سى بۇرخاننىڭ ئېتىنى ئىشىتىش ئىمكانىيىتىگە
13) ئىگە بولسا، ئۇلار ئاندىن ئاستراۋاستىرىش
14) تەڭرى يېرىدە ....
15) مۇشۇنچىۋالا ....
16) ئەمدى مەن ....

X. 5a (onunch bish. . .)

607. 1) trk bulmïshïmnïng tïltaghïn nomlayu
2) biräyin, qop sözük köngülin titrü
3) tïnglanglar tip yrlïqadï. ötrü tüz-
4) ün ananta täginälim tngrim, kingürü
5) acha yadï nomlayu yrlïqazun tip
6) ötünti. anta ötrü tngri tngrisi
7) burxan incha tip yrlïqadï: anant-
8) a öngrä ärtmis ödtä bu chambudi-
9) wip ulushta mxaradi atlgh ilik qan
10) bar ärti. ol ymä mxaradi ilik qan
11) ärtingü ulugh bay barïmlïgh tsanglarï
12) aghïlïqlari tarïgh äd tawar üzä
13) tolu, alp atïm süülüg küchingä tügäl-
14) lig, törttin sïngar yir orunugh
15) iymish basmïsh, öküshkä ayatmïsh aghïr-
16) latmïsh, ürük ozatï köni nom-
17) chä törüchä bashladachï imärigmä qamagh
18) bodunïn qarasïn ashmish öklitmish qop-
19) tin sïngar yaghïsiz yawlaqsiz ärti.
20) ol antagh osughlugh choghlugh yalïnlïgh
21) küchlüg küsünlüg ilik qannïng
22) ulughï qatunïnta toghmïsh körklig

ئونىنچى (تۈپلەم) بەشىنچى (ياپراق) ئا

607. 1) تېز ئىگە بولغانلىقىمنىڭ سەۋەبىنى نوملاپ
2) بېرەي. ناھايىتى سۆزۈك كۆڭلۈڭلەر بىلەن دىققەت بىلەن
3) ئاڭلاڭلار دەپ يارلىق قىلدى. ئاندىن تۈز كۆڭۈللۈك
4) ئانانتا شۇنداق قىلايلى تەڭرىم، كېڭەيتىپ،
5) ئېچىپ، يېيىپ نوملاپ بەرسىلە دەپ
6) ئۆتۈندى. ئاندىن كېيىن تەڭرىلەر تەڭرىسى
7) بۇرخان مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى: ئاناز-
8) تا، بۇرۇنقى ئۆتكەن زاماندا بۇ چامبۇدى-
9) ۋىپ ئېلىدە ماھارادى ئاتلىق ئىلىكخان
10) بار ئىدى. بۇ ماھارادى ئىلىكخان
11) ناھايىتى كاتتا باي بولۇپ، ئۇنىڭ ئامبارلىرى،
12) خەزىنىلىرى ئاشلىق، مال - دۇنيالار بىلەن
13) لىق تولغانىدى. ئۇنىڭ باتۇر، مەرگەنلەردىن
تەشكىل تاپقان قوشۇنى ناھايىتى قۇدرەتلىك
14) ئىدى. تۆت تەرەپتىكى بارلىق يەر - زېمىنلەرنى
15) ئۆزىگە بويسۇندۇرغان، ئىشغال قىلغانىدى. ھەممە
كىشىنىڭ ھۆرمىتىگە - ماختىشىغا
16) سازاۋەر بولغانىدى. ئۇ دائىم ئەلنى ئادىل قائىدە -
17) تۈزۈم بويىچە ئىدارە قىلىپ، توغرا يولغا باشلىغانىدى.
ئۆز ئەتراپىدىكى بارلىق
18) خەلقلەرنى، پۇقرالارنى باي - باياشات تۇرمۇشقا
ئىگە قىلغانىدى.
19) ھەممە تەرەپتىكى دۈشمەنلەرنى تىنچىتقانىدى.
20) ئەنە ئاشۇنداق ھەيۋەتلىك، سۈرلۈك،
21) كۈچلۈك، قۇدرەتلىك ئىلىك - خاننىڭ
22) چوڭ خوتۇنىدىن تۇغۇلغان ئوماق

X. 5b

608. 1) säwiglig körklüg mängizlig üch oghlanï
2) ärti. ang ilki ulughï oghlanïnïng
3) atï mxabali ärti. ikintisi ortun
4) oghlïnïng atï mxadiwi ärti. üchünchi
5) ang kichig oghlïnïng atï mxastwi
6) ärti. bir oghurta ol ilik qan üch
7) oghlanï birlä tashtïn taghta arïghta

ب

608. 1) سۆيۈملۈك، چىرايلىق، كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان
ئۈچ ئوغلى
2) بار ئىدى. ئەڭ تۇنجى يەنە چوڭ ئوغلىنىڭ
3) ئېتى ماھابالى ئىدى. ئىككىنچى يەنى ئوتتۇرانچى
4) ئوغلىنىڭ ئېتى ماھادىۋى ئىدى. ئۈچىنچى
5) يەنى ئەڭ كىچىك ئوغلىنىڭ ئېتى ماھاساتۋى
6) ئىدى. بىر ۋاقىتتا ئۇ ئىلىك خان ئۈچ
7) ئوغلى بىلەن سىرتتىكى تاغ - ئورمانلىقلارغا

8) ilinchükä barti. qachan anta tägip
9) ilinchü mängi ishin ärtürdüktä ötrü,
10) ol üch tigitlär qua chächäk tüsh
11) yimish idigäli atalarï ilik bgäkä
12) ötünüp ayïtïp qaltïlar. anta
13) munta, ïnaru bärü yorïyu bir ulugh qamïsh-
14) lïgh bärk arïghqa kirip, ötrü anta
15) tïnghalï olurtïlar. tïnghalï olurmïshta.
16) ang ulughï tigin iki iniläringä
17) incha tip titi: ay inilärim,
18) mäning bükünki kün ärtingü qorqum,
19) bälinglägüm kälir. ïncha bolmazun qltï
20) bu arïgh sämäk ichintä qadïr yawlaq kiyik-
21) lär bar bolup, biz yoqatquluq ämgängülük
22) bolmalïm tip. ikintisi tigin incha
23) tip titi: äshitü yrlïqazun ichimä,

8) سەيلىگە چىقتى. ئۇلار مەنزىلگە يېتىپ بېرىپ
9) سەيلە قىلىش، كۆڭۈل ئېچىش ئىشلىرىنى
تۈگەتكەندىن كېيىن،
10) بۇ ئۈچ تېكىن گۈل - چېچەك ۋە يەل -
11) يېمىشلەرنى يىغىپ كېلىش ئۈچۈن ئاتىلىرى
ئىلىك بەگكە
12) ئۆتۈنۈپ، ئىجازەت ئالغاندىن كېيىن قالدىلار.
ئۇلار شۇ يەردە
13) ئۇيان - بۇيان يۈرۈپ، بىر چوڭ قومۇش-
14) لۇق چوڭ ئورمانلىققا كىرىپ قالدى. ئاندىن ئۇ يەردە
15) ئارام ئالغىلى ئولتۇردى. ئارام ئېلىپ ئولتۇرۇۋاتقاندا
16) ئەڭ چوڭى تېكىن ئىككى ئىنىسىگە
17) مۇنداق دېدى: ھەي ئىنىلىرىم،
18) بۈگۈن مېنىڭ ناھايىتى قورققۇم
19) كېلىۋاتىدۇ، دەككە - دۈككىدە بولۇۋاتىمەن.
شۇنداق بولمىسۇنكى، يەنى
20) بۇ ئورمانلىق - قومۇشلۇق ئىچىدە ۋەھشىي
يىرتقۇچ ھايۋان-
21) لار بار بولۇپ، بۇ ھايۋانلار بىزنى ھالاك قىلىدىغان،
ئازابلايدىغان
22) ئەھۋالغا قالمىغىدۇق دەپ ئەنسىرەيمەن دېدى.
ئىككىنچى تېكىن مۇنداق
23) دېدى: ھەي ئاكىلار، مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلاڭلار،

X. 6a (onunch altï)

ئونىنچى (تۈپلەم) ئالتىنچى (ياپراق) ئا

609. 1) kim mäning bu ät'özümin isirkägüm idi
2) kälmäz, täk bizingä nächükin ärsär
3) amraqlartïn adïrïlghuluq ämgäk bolmazun
4) ärti tip qorqarmn tip. bu sawïgh äshi-
5) tip, üchünchi mxastwi tigin iki
6) ichiläringä ötrü ïncha tip ötüntï:
7) bu ärsär arzilar turghuluq orun ol.
8) mäning idi qorqïnchïm ayïnchïm yoq. öngi
9) adïrïlmaqlïgh busushum ymä yoq. inchip
10) ät'özümtä tolu ögrünch säwinch toghar.
11) bulghay ärki biz yig adruq buyanïgh tip

609. 1) مېنىڭ ۋۇجۇدۇمدا ھېچقانداق قورقۇنۇش
2) يوق. لېكىن بىزگە قانداقلا بولمىسۇن
3) ئامراقلاردىن ئايرىلىپ قالىدىغان ئازاب يولۇقمىغىدى
4) دەپ ئەندىشە قىلىمەن دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ
5) ئۈچىنچى ماھاساتۋى تېكىن ئىككى
6) ئاكىلىرىغا مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
7) «بۇ بولسا ئەۋلىيالار تۇرىدىغان ئورۇندۇر.
8) شۇڭا مېنىڭ ھېچقانداق قورقۇنچۇمۇ، ئەيمىنىشىممۇ يوق.
9) شۇنداقلا باشقا جۇدالىق قايغۇسىمۇ يوق. بەلكى ئەكسىچە
10) پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدا قانداقتۇ بىر خىل خۇشاللىق
ئۇرغۇۋاتىدۇ.
11) چوقۇمكى بىز ئاجايىپ بىر ساۋابلىققا ئېرىشىشىمىز
مۇمكىن»

12) tidi. ol ödün bu üch tiginlär
13) öz öz köngüllärintäki saqïnmïsh saw-
14) larïn sözläship, ötrü örü turup, ol
15) arïgh ichintä taqï ichgärü kirtilär.
16) ancha yorïyu yangï änüklämish bir tishi
17) barsïgh körtilär. ol ach bars ymä
18) änükläp yiti kün ärtmish ärti. yiti
19) änüklärinkä ägirtip qawsatïp, achmaq suw-
20) samaq üzä sïqïlïp tormïsh, yawrïmïsh, sïnmïsh.
21) ät'özläri alangurup küchi küsüni üzü-
22) lüp, unaqïya ölgäli yatur ärti. nä

12) دېدى. شۇ چاغدا بۇ ئۈچ تېگىن
13) ھەر قايسىسى ئۆز كۆڭۈللىرىدە ئويلىغان پىكىر - خىياللىرىنى
14) ئۆزئارا سۆزلىشىپ بولۇپ، ئاندىن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، شۇ
15) ئورمانلىق ئىچىگە قاراپ، تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ مېڭىشتى.
16) ئاشۇنداق يۈرۈۋېتىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئەمدىلا كۈچۈكلىگەن بىر چىشى
17) يولۋاسنى كۆرۈشتى. ئۇ ئاچ يولۋاس
18) كۈچۈكلىگىلى يەتتە كۈن بولغانىدى. يەتتە
19) كۈچۈكىنى ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈپ، يېتەكلەپ، ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق
20) دەستىدىن قىينىلىپ، ئورۇقلاپ، ئاجىزلاپ، ھالسىزلىقتىن
21) تېنى ئاجىزلاپ، كۈچ ماغدۇرى تۈگەپ، جېنى قىينىلىپ
22) دەرھال ئۆلىدىغان ھالەتتە ياتقانىدى.

X.6b

610. 1) anï ulughï mxabali tigin körüp ïncha
2) tip tidi: ay irinch tishi barz, änük-
3) lägäli yiti kün bolmïsh, yiti änük-
4) läri iyip, mäng yumshaq tilägü oq täginch
5) bolmayuqqa anïn achmaq suwsamaq
6) ämgäk üzä sïqïlïp, yanturu yana
7) öz änüklärin yigäli qïlïnur.
8) muntada käz irinch tïnlgh bölghaymu?
9) tip tidi. bu sawïgh ishitip mxastwi
10) tigin ötrü ichisi tiginkä:
11) bu bars nägü yiyür? ozatïqï ashï nägü
12) ol? tip ayïtdï. ichisi tigin incha
13) tip kigiṇch birti: barsnïng, irpiz-
14) ning, manunïng, arslannïng, böriningg,
15) tilküning ashï ärsär, yalanguz yintäm
16) isig ät qan ärür. muntada

ب

610.1) يولۋاسنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ، ئەڭ چوڭ تېگىن ماھابالى مۇنداق
2) دېدى: «ھەي بىچارە چىشى يولۋاس، كۈچۈك-
3) لىگىلى يەتتە كۈن بوپتۇ، يەتتە كۈچۈكىنى ئەگەشتۈرۈپ
4) ھېچقانداق ياخشى ئوزۇقلۇققا ئىگە
5) بولالمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق
6) ئازابىدىن قىينىلىپ، قايتىدىن يەنە
7) ئۆز كۈچۈكلىرىنى ئۆزى يېيىشكە تەمشىلىۋېتىپتۇ.
8) دۇنيادا بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق بىچارە ھالەتتە قالغان جانلىق بارمىدۇ؟»
9) دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ماھاساتۋى
10) تېگىن ئاكىلىرى تېگىندىن:
11) «بۇ يولۋاس نېمە يەيدۇ؟ ئۇنىڭ دائىملىق ئوزۇقى نېمە؟»
12) دەپ سوئال سورىدى. ئاكىسى تېگىن مۇنداق
13) دەپ جاۋاب بەردى: يولۋاسنىڭ، يىلپىز-
14) نىڭ، چىلبۆرىنىڭ، ئارسلاننىڭ، بۆرىنىڭ،
15) تۈلكىنىڭ ئوزۇقى بولسا، پەقەت يالغۇزلا
16) ئىسسىق گۆش بىلەن قاندۇر. بۇندىن

17) adïn taqï öngi ash igchü yoq, kim
18) bu alangurmïsh ach barsïgh tirgürgülük

19) tip tidi. bu sawïgh äshitip ötrü ikin-
20) tisi mxadiwi tigin uqunchsuzin
21) incha tip tidi: bu muntagh osughluq
22) törümish, küchsirämish alangurmïsh ach

23) bars achmaq suwsamaq ämgäkin ärtingü

X. 7a (onunch yiti)

611. 1) sïqïlïp, unaqïya ölgäli turur. biz-
2) nitä adïn kim bolghay munga yaragh-
3) lïgh ash ichgü blgürttächi bu irinch
4) tïnlgh üchün ät'özük titip munung

5) isig özin ulaghalï udachï tip

6) tidi. ulughi tigin bu sawïgh äshitip
7) yana ortun inisingä: ay
8) inim, alp titgülük tawar alp ish näng

9) inchip isig öztä artmaz tip tidi.
10) bu sawnïng basa songïnta mxastwi
11) tigin incha tip tidi: ay ichilärim-
12) ä, biz qamaghun ämti isig özümüzkä
13) ät'öözümüzkä ärtingü ilinmish yapshïn-
14) mi§ biz, inchip yana adïnaghuqa asïgh
15) tusu qïlghalï bilgä biliklig yaruq közü-
16) müz yoq bolur ärki? ymä antagh birär ulugh

17) yrlïqanchuchï köngüllüg qutlugh yalanguq
18) lar ürük ozatï öz ät'özlärin titip
19) ïdalap tïnlghlarqa asïgh tusu qïlurlar tip
20) tidi. bu muncha sawïgh öz ichiläringä söz-
21) läp ötrü, kntü köngülintä incha tip
22) saqïntï: qltï bu mäning ät'özüm yuz
23) ming azunlartïn bäri yoqsuz asïghsïz

17) باشقا ھېچقانداق ياخشى ئوزۇق يوقكى
18) بۇ ئاچلىقتىن ئاجىزلاپ ئۆلەي دەپ قالغان
يولۋاسنى تىرىلدۈرىدىغان،
19) دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئىككىن-
20) چى تېكىن ماھادېۋى ئويلىماستىنلا
21) مۇنداق دېدى: مۇشۇنچىۋالا ھەددىدىن تاشقىرى
22) ئورۇقلاپ كەتكەن، ماغدۇرسىزلانغان، ئاجىزلاپ
كەتكەن، ئاچ
23) يولۋاس ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق ئازابىدا ئىنتايىن

ئونىنچى (تۆپلەم) يەتتىنچى (ياپراق) ئا

611. 1) قىينىلىپ، ئۆلۈش ئالدىدا تۇرۇپتۇ. بىز-
2) دىن باشقا كىممۇ بۇنىڭغا يارىغۇدەك
3) ئاش - ئوزۇق بولسۇن بۇنىڭغا، بۇ بىچارە
4) جانلىق ئۈچۈن كىممۇ ئۆزىنىڭ جان - تېنىدىن
كېچىپ، بۇنىڭ
5) ئىسسىق جېنىنىڭ ئۆلمەسلىكى ئۈچۈن ئۆز جېنىنى
ئاتا قىلار؟
6) دېدى. چوڭ تېكىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ
7) يەنە ئوتتۇرانچى ئىنىسىگە: ھەي
8) ئىنىم، دۇنيادا ۋاز كېچىشكە قىيىن بولغان نەرسە
مال - دۇنيا، ئۇنىڭدىنمۇ
9) ئارتۇق ۋاز كەچكىلى بولمايدىغان نەرسە جاندۇر، دېدى.
10) بۇ سۆزگە ئۇلاپلا ماھاساتۋى
11) تېكىن مۇنداق دېدى: ھەي ئاكىلىرىم،
12) بىز ھەممىمىز ئادەتتە ئىسسىق جېنىمىزغا ۋە
13) تېنىمىزغا ناھايىتى چىڭ ئېسىلىۋالىمىز، يېپىشىۋال-
14) ىمىز. شۇنداق قىلىپ بىزنىڭ باشقىلارغا پايدا-
15) مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان ئەقىل - پاراسەتلىك، نۇرلۇق كۆز-
16) ىمىز يوقاپ كەتكەنمۇ - قانداق؟ يەنە ئاشۇنداق
بىرەر ئۇلۇغ
17) مېھرىبان كۆڭۈللۈك بەختلىك ئىنسانلار
18) ھەر دائىم ئۆز تېنىدىن ۋاز كېچىپ،
19) جانلىقلارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ،
20) دېدى. مۇشۇنچىۋالا سۆزلەرنى ئاكىلىرىغا سۆزلەپ
21) بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئۆز كۆڭلىدە مۇنداق دەپ
22) ئويلاندى: مېنىڭ بۇ تېنىم يۈز
23) مىڭ يىللاردىن بۇيان كېرەكسىز - پايدىسىز بولۇپ،

X.7b

612. 1) nächä nächä yirüdi artadï. näng ymä ädlig-
2) siz bolup, nä ärsär asïghqa tusuqa
3) kirmädi. nächükin bükünki küntä munï-
4) täg krgäklig ishlätgülük yunglaghuluq
5) orun tapïp, bu muntagh yïdïgh krgäksiz ät'-
6) özümin sïtmish kämishmish ying yartäg

7) titip ïdalap, bu irinch yrlïgh ach bars-
8) qa nägülük umugh ïnagh bolmazmn tip
9) munchulayu saqïnïp. ichiläri birlä söz-
10) läshgülük kizigin tizigin ärttürüp, ol bars
11) özä öngin öngin yrlïqanchuchï köngül
12) turghurup irinchikädilär tsuyurqadïlar.
13) inchip ularnïng arasïnda aghladï. taqï

14) mxastwi tigin ol barsning achïn toruq-
15) in ämgäkin tolghaqïn titrü körüp tägrä

16) tägzinip közin idi andïran kitärü uma-
17) tïn ür kich titrü körü turup ötrü
18) qodup öngi yorïp bartïlar. ötrü ol

19) ödün mxastwi budistw yorïyu ïncha
20) tip saqïntï: chaq ämti manga oghrayu
21) ät'özümin isig özümin titgülük
22) ïdalaghuluq öd qolu soqa kälti.
23) nä üchün tip tisär, kim mn ilki-

ب

612. 1) کۆپ قېتىم چىرىدى، بۇزۇلدى. پۇتۇنلەي پايدى-
2) سىز بولۇپ ھېچقانداق پايدا – مەنپەئەت
3) كەلتۈرمىدى. نېمە ئۈچۈن بۈگۈنكى كۈندە مۇشۇن-
4) داق كېرەكلىك ئىشلىتىدىغان
5) ئورۇن تېپىلىپ، بۇنداق سېسىق، كېرەكسىز
6) تېنىمنى خۇددى يىرىڭلىق يارىنى سىقىپ،
كېسىپ تاشلىغاندەك
7) ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىپ، بۇ بىچارە ئاچ يولۋاسقا
8) نېمە سەۋەبتىن ياردەم قىلمايمەن، دەپ
9) مۇشۇنچىۋالا ئويلىنىپ، ئۆز ئاكىلىرى بىلەن سۆز –
10) لىشىدىغانلىرىنى ئۆز نۆۋىتى بويىچە تاماملاپ بولۇپ، بۇسقا
11) بارسقا قارىتا ئاجايىپ مېھرىبان كۆڭۈل
12) تۇرغۇزۇپ، ئىچىنى ئاغرىتتى، كۆڭلى سىيرىلدى.
13) شۇنداق قىلىپ ئاكىلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئايرىلىپ
چىقتى. يەنە تېخى
14) ماھاساتۋى تېكىن بۇ يولۋاسنىڭ ئاچلىقىنى، ئورۇقلىغان-
15) لىقىنى، مۇشكۇل ئازابتا قالغان ھالىنى كۆرۈپ،
ئۇنىڭ ئەتراپىدا
16) ئايلىنىپ، كۆزىنى ئۇنىڭدىن زادى ئۈزمەستىن
17) ئۇزاق ۋاقىت تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ، ئاخىرى
18) ئىلگىرى يۈرۈپ كەتتى. شۇندىن كېيىن ماھاساتۋى
بودىساتۋا كېتىۋېتىپ
19) مۇنداق ئويلىدى: دەل ئەمدى ماڭا
20) ئۆز تېنىمدىن، جېنىمدىن ۋاز كېچىدىغان
21) پەيت يېتىپ كەلدى.
22) نېمە ئۈچۈن دېگەندە، مەن ئەزەلدىن

X.8a (onunch bölük säkiz)

613. 1) sizdin bärü bu yïdïgh sarsïgh qanlïgh yring-
2) lig säwgüsüz taplaghusuz yarsïnchïgh ät'özkä
3) inchip ïnantïm, ash ichgü ton kädim orun

4) töshäk ad yanga qanglï kölük ärdini
5) yinchü äd tawar üzä tapïntïm, artamaq

ئونىنچى (تۆپلەم) سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

613. 1) بۇ پۇراقلىق، سېسىق قان – يىرىڭلىق
2) خۇشاللىقى يوق، قەدىرسىز، يىرگىنىشلىك تېنىمگە
3) شۇنچە ئىشەندىم. يېمەك – ئىچمەك، كىيىم –
كېچەك، ئورۇن –
4) تۆشەك، ئات – پىل، ھارۋا – ئۇلاغ، ئۈنچە –
5) مەرۋايىت، مال – دۇنيادىن بەھرىمەن بولدۇم،
لېكىن خاراب بولماق –

6) buzulmaq törülüg üchün ürük ozatï
7) artadï buzultï. näng ymä bu
8) ät'özüg küyü küsätü ayayu tutup
9) artatmaghalï idi umadim. nächä käd
10) uzanïp igittim ärsär, ymä qltï yawlaq
11) yaghï törüsinchä yanduru mini kämishü udup,
12) säwinchsiz ötlisiz qïltï mäning küchümin.
13) anïn ïncha bilmish krgäk: ät'öz ärsär,
14) bäksiz, mängüsüz titir; özkä yanturu
15) asïghsizi üzä yawlaq yaghïtäg qorqïn-
16) chïgh ärür. yarsïnchïgh kkirliki
17) üzä tutsar arïghsizlïgh qïgh yükmäk
18) titir. anï üchün mn bükünki küntä
19) bu ät'özimin yunglap mungadïnchigh ulugh
20) ish kötüg qïlayïn. sansarlïgh taluy ögüz-
21) ichintä tar kämi bolayin, toghmaq ölmäk-
22) lig tägzinchtin tashqaru taratïp üntü-
23) räyin tip saqïntï. yana ök ïncha

6) بۇزۇلماق قانۇنيەت بولغانلىقى ئۈچۈن، ھەممىسى
ھەر دائىم
7) بۇزۇلدى، خاراب بولدى. مەن يەنىلا بۇ
8) تېنىمنى ئاسراپ – ئاياپ تۇتۇپ
9) خاراب قىلغىلى زادىلا ئۇنىمىدىم. ھەر قانچە
10) ياخشى كۈتكەن بولسامۇ، ياۋۇز
11) دۈشمەننىڭ قانۇنىيىتى بويىچە مېنى قايتىدىن
تاشلىۋېتىپ
12) خۇشاللىقسىز قىلدى، كۈچ – زېھنىمنى نەتىجىسىز
قىلدى.
13) شۇنىڭ ئۈچۈن بىلىش كېرەككى، تەن بولسا
14) مەڭگۈلۈك مۇستەھكەم نەرسە ئەمەس. ئۆزىگە نىسبەتەن
15) ئۇ پايدىسىز ھەم يامان دۈشمەندەك قورقۇنچ-
16) لۇقتۇر. (كىشىنى) سەسكەندۈرىدىغان مەينەتلىكى
17) بىلەن تۇتسا، ئۇنىڭ مەينەتلىكى قىغ دۆۋىسى-
18) دەكتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۈگۈنكى كۈندە
19) بۇ تېنىمنى ئىشلىتىپ، ھەيران قالارلىق ئۇلۇغ
20) ئىش قىلاي. سانسارلىق دېڭىز
21) ئىچىدە سال – كېمە بولاي. تۇغۇلماق، ئۆل-
22) مەكنىڭ ئازابلىق قايناмىدىن تاشقىرىغا تارتىپ چىقى-
23) راي، دەپ ئويلاندى. يەنە مۇنداق

X. 8b

ب

614. 1) tip saqïntï: abam biruk bu ät'özümin
2) titsärmn, ötrü ölgüsüz sansïz mün
3) qadaghlarïgh qartïgh bäzig yiringig
4) qanïgh igig aghrïghïgh qorqïnchïgh ayman-
5) chïgh barchanï titmish ïdalamïsh bolur-
6) mn. taqï ymä bu ät'öz ärsär altï
7) qïrq türlüg arïghsïzlarïn tolu suw üz-
8) äki kärgütäg bäksiz yarpsïz.
9) qamagh qurtlarnïng qonguzlarning
10) tirgini, qannïng yiringning ornaghï,
11) singirin tamïrin yörgälmish söngüklär
12) ulaqï üzä tutusmïsh, ärtingü yïrïnchïgh
13) yarsïnchïgh ärür. anï üchün tägimlig ol

614 .1) دەپ ئويلاندى: ئەگەر مەن بۇ تېنىمدىن
2) ۋاز كەچسەم، ئاندىن سان ساناقسىز گۇناھ –
3) جىنايەتلەرنى، يارا – جاراھەتلەرنى، بەز – يىرىڭنى،
4) قاننى، كېسەل – ئاغرىقلارنى، قورقۇنچ – ئەيمىنىشلەر –
5) نى پۈتۈنلەي تاشلاپ، پاكىزلىغان بولى-
6) مەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە يەنە بۇ تەن بولسا، ئوتتۇز
7) ئالتە تۈرلۈك پاسكىنىچىلىق بىلەن تولغان بولۇپ،
گويا سۇ ئۈس-
8) تىدىكى كۆپۈكتەك مۇستەھكەم ئەمەس.
9) ئۇ بارلىق قۇرت – قوڭغۇزلارنىڭ
10) توپى، قان – يىرىڭنىڭ ئورنى،
11) سىڭىر – تومۇرلار بىلەن يۆرگەلگەن ۋە سۆڭەكلەرنىڭ
12) ئۇگىلىرى بىلەن تۇتاشقان بولۇپ، ئىنتايىن يىرگىنىشلىك
13) ھەم سەسكەندۈرەرلىكتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇنداق
قىلىشىم كېرەككى،

14) ämti manga bu ät'özümin titip ïdalap
15) üzäligsiz üstünki yig abam ulugh mängu
16) nirwanïgh tilägülük busush saqïnch
17) ämgäk tolghaqïgh birtäm tarqarghuluq,
18) toghmaq ölmäklig tägzinchig amïrtqurghu-
19) luq, nizwanilïgh ilishig üzgülük, dyan bilgä
20) biliklig küchüg küchläntürgülük, tolu tügäl
21) bïshrunmaqlïgh ädgüg äksüksüz bütürgülük,
22) yüz buyanlïgh itigin itingülük, tolu

23) tügäl bilgä bilikig tüpkärgülük,

X. 9a (onunch toquz)

615. 1) alqu burqanlar üzä ögitmis iduq
2) nomlugh ät'özüg tanuqlaghuluq, qamagh bish
3) azun tïnlghlar oghlanïn nom bushïlïgh
4) mängi üzä mängilätgülük tip munchulayu
5) adïra udura saqïnïp, ötrü mxastwi
6) tigin yti qïnïgh tölüktä turup, ulugh
7) bädük küsüshkä inip, ulugh yrlïqan
8) chuchï köngül turghurup, köngülin köküz-
9) in yaghchïrtïp, ol iki ichilärin köngül
10) kärip, nächükin ärsär tüsär öngärsär,
11) ötrü ürküp bälingläp tïdïgh ada qïlïp,
12) küsämish küsüshümin qanturmaghay tip
13) bökünüp, ötrü iki ichiläringä azqïya
14) öngrä yorïya turzunlar, mn una
15) basa yittim tip ötünüp, ichilärin ïdïp

16) mxastwi tigin kntü özi yanturu
17) yana ol arïghqa kirip, ach barz üskintä

18) tägip, tärkin tawradï tonïn suchulup qamïsh

19) butïqï üzä asïp, incha tip bk qatïgh
20) saw sözläti: mn ämti tolp sansar-
21) taqï tïnlghlar üchün üzäliksiz üs-
22) tünki yig burxan qutï küsüshin

14) ئەمدى مەن بۇ تېنىمدىن ۋاز كېچىپ
15) چەكسىز ئۈستۈنكى، ئەڭ مەڭگۈلۈك
16) نىرۋاننى ئىزدىشىم لازىم. غەم ـ قايغۇ،
17) جاپا ـ مۇشەققەتنى بىراقلا تارقىتىۋېتىشىم،
18) تۇغۇلماق ـ ئۆلمەكنىڭ ئايلىنىشىنى توختىتىشىم،
19) نىزۋانلىق مۇناسىۋەتنى ئۈزۈشۈم، ديانا ئەقىل ـ
20) پاراسىتى ۋە كۈچىنى كۈچلەندۈرۈشۈم، تولۇق ـ مۇكەممەل
21) تەربىيىلىنىشنى ياخشى، كەم ـ كۈتىسىز پۈتتۈرۈشۈم،
22) يۈز تۈرلۈك سائادەتلىك زىننەتلىرى بىلەن
بېزىنىشىم، تولۇق ـ
23) مۇكەممەل ئەقىل ـ پاراسەتنى ۋايىغا يەتكۈزۈشۈم،

ئونىنچى (تۈپلەم) توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

615 .1) بارلىق بۇرخانلار تەرىپىدىن مەدھىيىلەنگەن مۇقەددەس
2) نوملۇق تەننى تونۇشۇم، بارلىق بەش
3) دۇنيادىكى جانلىقلار پەرزەنتلىرىنى نوم سەدىقىسى
4) خۇشاللىقى بىلەن شادلاندۇرۇشۇم لازىم، دەپ مۇشۇنچىۋالا
5) تەپسىلىي، ئېنىق ئويلانغاندىن كېيىن ماهاساتۋى
6) تېكىن يۈكسەك جاسارەتتە تۇرۇپ، ئۇلۇغۋار
7) چوڭ ئۈمىدلەرگە چۆمۈپ، ئۇلۇغ مېھرى ـ
8) بان كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ، كۆڭۈل ـ كۆكسى ـ
9) نى كەڭ تۇتۇپ، ئۇ ئىككى ئاكىسىنىڭ تۇيۇپ قېلىشىدىن
10) ئەنسىرەپ، ئەگەر ئۇلار تۇيۇپ قالسا، بىلىپ قالسا،
11) چۆچۈپ ـ قورقۇپ مېنى تەڭلىكتە قويۇپ،
12) ئارزۇ قىلغان ئارمىنىمغا يەتكۈزمەيدۇ دەپ
13) ئويلاپ، ئاخىر ئىككى ئاكىسىغا سىلەر ئازراق
14) ئاۋۋال مېڭىپ تۇرۇڭلار، مەن هازىرلا
15) كەينىڭلاردىن يېتىپ بارىمەن، دەپ ئۆتۈنۈپ،
ئاكىلىرىنى ماڭغۇزۇۋەتتى.
16) ماهاساتۋى تېكىن يالغۇز ئۆزى قايتىدىن
17) يېنىپ يەنە شۇ ئورمانلىق ئىچىگە كىرىپ، ئاچ
يولۋاسنىڭ ئالدىغا
18) كېلىپ، ناهايىتى تېزلىك بىلەن كىيىملىرىنى
يېشىپ، قومۇشنىڭ
19) پۇتىقىغا ئېسىپ قويۇپ، مۇنداق دەپ ناهايىتى قاتتىق ئاۋاز
20) بىلەن سۆز قىلدى: مەن ئەمدى بارلىق سانسار ـ
21) دىكى جانلىقلار ئۈچۈن يۈكسەك ئۈس ـ
22) تۈنكى، ئەڭ ئالىي بۇرخان قۇتىنىڭ ئۈمىدى بىلەن

616. 1) täbränchsiz yayïlmaqsïz ulugh yrlïqanchuchï
2) köngül turqurup, bu mäning säwär amraq ät'öz-
3) ümin titarmn ïdalayurmn. buzulmaqsïz
4) chulmaqsïz burqan qutïn tiläyürmn,
5) kim qamagh bilgälärgä säwgülük taplaghuluq
6) üch oghush yirtinchüdäki ämgäklig taluy-
7) taqï tïnlghlarïgh örü tartïp ozqurup inch
8) mängilig qïlayïn tip titi.
9) ol ötün tigin muncha saw sözläp
10) ol ach bars üskintä suna yattï.
11) kntününg ulugh yrlïqanchuchï köngüllüg
12) choghï yalïnï oghrïnta ol ach bars yigäli
13) tidinmädï. bodistw anï körüp ötrü
14) idiz taghqa aghdïnïp ät'özin quti
15) kämishti. qachan yirgä tägdüktä
16) bodistw yana ïncha tip saqïntï: inchip
17) bu bars toruqï küchsüzi oghrunta anïn mäni
18) yigäli umaz tip, ötrü budistw örü
19) turup ïnaru bärü körüp bi bïchghu tiläp
20) bulmadï. ötrü qorïmïsh qatïgh qamïsh alïp
21) anï üzä ömgän tamïrïn sanchïp qan
22) üntürüp aquru aquru barsqa yaqïn bartï.
23) qachan bars üskintä tägdüktä.

616 .1) تەۋرەنمەس، چېچىلماس ئۇلۇغ مېھرىبان
2) كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ، ئۆزۈمنىڭ ياخشى كۆرىدىغان، ئامراق، تېنىم-
3) نى تىتىپ تاشلايمەن، پاكىزلايمەن. بۇزۇلمايدىغان،
4) يىمىرىلمەيدىغان بۇرخان قۇتىنى تىلەيمەن.
5) بارلىق دانىشمەنلەر ياخشى كۆرىدىغان، ئەتىۋارلايدىغان
6) ئۈچ خىل دۇنيادىكى، ئازاب دېڭىزى-
7) دىكى جانلىقلارنى يۇقىرى تارتىپ چىقىرىپ، ئۇلارنى قۇتقۇزۇپ خاتىرجەم،
8) خۇشال - خۇرام قىلاي، دېدى.
9) بۇ چاغدا تېكىن مۇشۇنچە سۆزلەرنى قىلىپ،
10) بۇ ئاچ يولۋاسنىڭ ئالدىدا سوزۇلۇپ ياتتى .
11) ئۇنىڭ ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈللۈك ئىكەنلىكى،
12) ھەيۋەتلىك ئىكەنلىكى تۈپەيلىدىن ئۇ ئاچ يولۋاس ئۇنى يېيىشكە
13) پېتىنالمىدى. بودىساتۋا بۇنى كۆرۈپ، كېيىن
14) ئېگىز دۆڭگە چىقىپ ئۆزىنى تۆۋەنگە
15) تاشلىدى. يەرگە چۈشكەندە
16) بودىساتۋا يەنە مۇنداق دەپ ئويلاندى:
17) بۇ يولۋاس ئورۇقلۇق، ھالسىزلىق تۈپەيلىدىن مېنى
18) يېيەلمىدى. ئاندىن كېيىن بودىساتۋا ئورنىدىن
19) تۇرۇپ، ئۇياق - بۇياققا قاراپ، پىچاق ئىزلەپ
20) تاپالمىدى. ئاخىرى قۇرۇپ كەتكەن قاتتىق قومۇشنى ئېلىپ،
21) ئۇنى بويۇن تومۇرىغا سانجىپ قان
22) ئاققۇزدى. قان ئاستا - ئاستا ئېقىۋاتقان ھالەتتە يولۋاسقا يېقىن باردى.
23) يولۋاسنىڭ ئالدىغا يېقىن بېرىش

X.10a (onunch ulush on)

617. 1) ötrü ol ötün bu aghïr ulugh yaghïz
2) yir altï türlügin täbrädi, qabshadï.
3) ïncha qltï ulugh yil kälip köl suwïn
4) toqïp yaymïshtäg yuqaru qodï yayïldï
5) yayqaldï. kök qalïq yüüzintäki kün

ئونىنچى (تۈپلەم) ئونىنچى (ياپراق) ئا

617 .1) بىلەن تەڭ شۇ پەيتتە بۇ غايەت زور قوڭۇر
2) يەر ئالتە تۈرلۈك تەۋرەپ كەتتى.
3) شۇنداق تەۋرىدىكى خۇددى قاتتىق بوران چىقىپ كۆل سۈيىنى
4) ئۇرۇپ چايقىغاندەك، سۇلار يۇقىرى - تۆۋەن داۋالغۇپ
5) چايقالدى. كۆك ئاسمان ئۈستىدىكى كۈن

6) tngri raxuqa sngïrtmïshtäg yruqsuz
7) yashuqsuz öngsüz üläz böltï.
8) bulung yïngaq barcha bütürü qarartï.

9) qara tuman üzä örtülti. kök
10) qalïqtïn tngridäm yïd yïpar xua chächäk-

11) lär tüshti yaghdï. ol arïgh sämäk ichi
12) xua chächäk üzä tolu boltï. ol ödün
13) üstünki tngrilär bu sawïgh körüp angsïz

14) ulugh mungadïp tanglap bodistwning antagh
15) mungadïnchïgh chadiklïgh ishingä iyin
16) ögirip ögä alqayu incha tip
17) shlok sözlätilär:
18) ulugh tïnlgh udunguz umugh ïnagh bolghalï
19) ulugh yrlïqanchuchï köngülüngüz üzä tüp-
20) tüz körürsiz tïnlghlarïgh öztä toghmïsh
21) oghulcha qïzcha. yti qïnïgh ögrünchlüg
22) äsirkänchsiz ïduq köngülüngüz üzä

6) گويا تەڭرى تورى چىرمىۋالغاندەك قاراڭغۇلىشىپ،
7) نۇرسىزلىنىپ غۇۋالاشتى.
8) تۆت ئەتراپنىڭ ھەممىسى پۈتۈنلەي قاراڭغۇ زۇلمەتكە ئايلاندى،
9) قارا تۇمان بىلەن قاپلاندى. كۆك
10) ئاسماندىن تەڭرىنىڭ ئىپاردەك خۇشبۇي گۈل – چېچەك–
11) لىرى ياغدى. بۇ ئورمانلىقنىڭ ئىچى
12) گۈل – چېچەكلەر بىلەن تولۇپ كەتتى. بۇ چاغدا
13) ئەڭ ئۈستۈنلۈكتىكى تەڭرىلەر بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، تۇساتتىن
14) ناھايىتى قاتتىق ھەيران بولۇپ، بودىساتۋانىڭ مۇنداق
15) كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان چادىكلىك ئىشىدىن
16) خۇرسەن بولۇپ، ئۇنى ماختاپ – ئالقىشلاپ، ئۇنىڭغا
17) مۇنداق دەپ مەدھىيە – كۈي ئوقۇدى:
18) سىز ئۇلۇغ جانلىقسىز، سىز مېھرىبان كۆڭۈل بىلەن
19) جانلىقلارغا يار – يۆلەك بولۇش ئۈچۈن، پۈتۈن
20) جانلىقلارنى خۇددى ئۆزىڭىزدىن بولغان ئوغۇل،
21) قىزىڭىزدەك باراۋەر كۆردىڭىز. ناھايىتى قەيسەر،
22) خۇشال، قورقماس مۇقەددەس كۆڭلىڭىز بىلەن

X.10b

ب

618. 1) ät'özüngüzni ïdalap ämgäktin tartmaq-
2) lïgh buyanïngïz yitinchsiz titir. otquraq

3) bulghaysïz tägkäli mängülük kirtü yig
4) orunqa. birtäm öngi ötrülgäy-
5) siz toghmaq ölmäklig bk baghtïn
6) trkkäyä ödün tägkäysiz tängkäshi-
7) siz burqan qutïnga. yanmaqsïz-
8) ïn tanuqlap inchkü mängi tapghaysïz
9) tip titi. ol ötün ol ach bars
10) qachan bodistwning ömgänintin
11) qan aqmïshïn körti. ötrü ol qan-
12) ïgh yalghayu ätin barcha yip qoddï,
13) yalanguz quruq söngükläri ök turu qalti.
14) anchaqïncha budistw tiginning ulughï ichi-
15) si yir täbrämishin körüp, inisingä

618. 1) ئەتئۆزىڭىزدىن ۋاز كېچىپ، (جانلىقلارنى) ئازابتىن
2) قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن قىلغان بۇيان – ساۋابىڭىز چەكسىزدۇر.
3) سىز چوقۇم مەڭگۈلۈك، ھەقىقىي، ياخشى
4) ئورۇنغا كىرىسىز. سىز چوقۇم تۇغۇلماق، ئۆلمەكنىڭ
5) ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ، تېز ۋاقىت ئىچىدە تەڭدىشى يوق
6) بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىسىز. تىنچ – خاتىرجەملىككە
7) ئېرىشىپ، قايتىدىن يېنىپ كەلمەيدىغانلىقىنى
8) چوقۇم ئىسپاتلايسىز،
9) دېدى. بۇ چاغدا ئۇ ئاچ يولۋاس
10) بودىساتۋانىڭ بويىنىدىن
11) قان ئاققانلىقىنى كۆردى – دە، ئاندىن ئۇ قان–
12) نى يالاپ، گۆشلىرىنىڭ ھەممىنى يەپ تۈگەتتى.
13) يالغۇز قۇرۇق سۆڭەكلىرىلا قالدى.
14) دەل مۇشۇ چاغدا بودىساتۋا تېكىنىنىڭ چوڭ ئا–
15) كىسى يەر تەۋرىگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئىنىسىگە

16) ïncha tip titi: yaghïz yir bütürü täp-
17) räyür. ögüzlär taghlar birlä
18) qalïsïz bulung yïngaq qararïp üläz boltï
19) kün tngri. köktin tüsär tngridäm

20) xua chächäklär bulghashu. ötquraq ärki
21) inimizning ät'özin titmäk bälgüsi

22) tip titi. bu sawïgh äshitip kichigi ini-
23) si ïnach tip tidi äshittim mn mxastwi

16) مۇنداق دېدى: قوڭۇر يەر ناھايىتى قاتتىق تەۋ -
17) رەۋاتىدۇ. تاغلار سىلكىنىپ، دەريالار تېشىپ
18) پۈتۈن ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلاپ، كۈن تەڭرىمۇ
19) غۇۋالىشىپ كەتتى. كۆك ئاسماندىن تەڭرىنىڭ
ئىپار پۇراقلىق
20) گۈل - چېچەكلىرى يېغىشقا باشلىدى. چوقۇمكى
21) بۇلار ئىنىمىزنىڭ تېنىنى تىتىپ تاشلىغانلىقىنىڭ
بەلگىسى،
22) دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ كىچىك ئىنى-
23) سى مۇنداق دېدى: مەن شۇنى ئاڭلىدىمكى، ماھاساتۋا-

X.11a (onunch bir ygrmi)

ئونىنچى (تۈپلەم) ئون بىرىنچى (ياپراق) ئا

619. 1) nïng tsuyurqayu sözlämish chin sawïn;
2) timinkäyä körmishtä toruq küchsüz

3) ach barsïgh ach ämgäkkä ägirtip
4) änükin yigäli qïlmïshïn. anïn sizintim

5) inimkä ät'özin titti ärkimu tip.
6) ol ödün ol iki tigitlär munchu-
7) layu sözläshü achïghlarï kälip
8) yiringütilär yïghladïlar. ötrü trkin
9) yanturu yanïp yïghlashu bayaqï bars
10) yatur orunqa bartïlar. qachan anta
11) täydüktä ötrü iniläri mxastwi tigin-
12) ning tonï qamïsh butïqï üzä asqïn-
13) turup tururïn, sini söngüki sachi birlä arquru-
14) turquru yatmïshïn, aqmïsh qanï tupraq-
15) ta titig yughrulup yirkä yuqup turmïsh-
16) in körtilär. nä anï körüp
17) ök ät'özlärin ol söngük üzä kämiship,
18) ögsiräp tïnsïrap qamïltïlar. ïnchata

19) kin timin öglänip, ötrü iliglärin
20) örü kötürüp ulugh ünin ulïdïlar
21) sïghtadïlar, ulïyu sïghtayu ïncha tip
22) titilär: körklä köwsäk toghïlïgh inimiz
23) äriting küwäzä, ögkä qanqa

1.619) نىڭ ناھايىتى مېھرىبانلىق بىلەن قىلغان چىن سۆزىنى:
2) يەنە ئۇنىڭ ھېلىقى يولۋاسنىڭ ئورۇق، ھالسىز
ھالىنى كۆرگەندىن كېيىن،
3) شۇنداقلا ئاچ يولۋاسنىڭ ئاچلىق ئازاب دەستىدىن
4) ئۆز كۈچۈكلىرىنى يېيىشكە مەجبۇر بولغان ھالىنى كۆرۈۋاتقاندا
(قىلغان سۆزىنى ئاڭلىدىم). شۇنى گۇمان قىلىمەنكى
5) ئىنىم ئۆز جېنىدىن كەچكەنمىدۇ - قانداق؟
6) شۇ چاغدا ئىككى تىكىن شۇنچە-
7) ۋالا سۆزلىشىپ چوڭقۇر ھەسرەتكە چۆمۈپ،
8) قايغۇروشتى، يىغلاشتى. ئاندىن كېيىن دەرھال
9) كەينىگە يېنىپ يىغلىغان پېتى ھېلىقى يولۋاس
10) ياتقان ئورۇنغا يېتىپ بېرىشتى. ئۇ يەرگە
11) يېتىپ بىرىش بىلەنلا، ئىنىلىرى ماھاساتۋى تىكىنى-
12) نىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنىڭ قومۇش پۇتىقىغا ئېسىقلىق
13) تۇرغانلىقىنى، سۆڭەك ۋە چاچلىرىنىڭ ئۇيەر -
14) بۇيەردە چېچىلىپ ياتقانلىقىنى، ئاققان قانلىرىنىڭ تۇپا
15) بىلەن لاي بولۇپ يەرگە يوقۇپ تۇرغانلىقى-
16) نى كۆردى. بۇنى كۆرۈش بىلەنلا
17) ئۆزلىرىنى سۆڭەك ئۈستىگە تاشلاپ
18) ئاھ ئۇرۇپ، دېمى تۇتۇلۇپ، ھوشىدىن كېتىشتى.
خېلى ئۇزۇندىن
19) كېيىن ھوشلىرىغا كېلىپ، ئاندىن قوللىرىنى
20) ئېگىز كۆتۈرۈپ ئۈن سېلىپ يىغلاشتى،
21) قايغۇرۇشتى. ئۇلار يىغلاپ - قاقشاپ مۇنداق
22) دېيىشتىلەر: چىرايلىق، ئەدەپ - قائىدىلىك ئىنىمىز
23) ئىدىڭ. ئاھ غۇرۇرىمىز. ئاتا - ئانىمىزنىڭ

X. 11b

620. 1) säwitmish ärting qadasha! nächükin yana

2) birgärü birläkiyä ünüp üchägü
3) nägülük titting özüngin bizni birlä
4) barmadin? ögümüz qangïmïz bizingä
5) utru körüp ayïtsar, biz ikägü nägü
6) tip ötünälim sözlälim? ol yig bolghay
7) üchägü birläkiyä ölzärbiz. näng
8) bizingä krgäksiz bu ät'özümüz tirigi

9) tip. ol iki tigitlär munchulayu
10) yangïn käyirgänchig qïlayu ulïyu sïqtayu, talïp
11) yügüp anchata kin timin andïran öngi

12) yorip bartïlar. ol ödün mxastwi
13) tiginning tabïghchïlarï tiginmiz kächti
14) tip qachan bartï yorïnglar qanta ol,
15) izdälim tip tiyishtilär. anchaqïncha anasï
16) qatun balïqta idiz qalïqta yatïp
17) udïyur ärkän, ärtingü yawïz tül
18) tüshädi ämigi töbürä bïchïlur bolur,

19) azïgh tïshlarï aghïzïnta qungrulup
20) tüshär bolur, üch kögürchkän adayï lachin-

21) qa qawïtur ärkän, birisi tutsuqup
22) ikägüsi qorqïnchlïgh uzar bolur tip
23) munchulayu tüshäyü yatur ärkän, yir täbrämäki

ب

620 .1) ئارزۇلۇق بالىسى ئىدىڭغۇ ، قېرىنداش !
نېمىشقىمۇ يەنىلا
2) ئۈچىمىز تەڭ بىللە كەلگەن تۇرساق،
3) سەن نېمە سەۋەبتىن ئۆز جېنىڭدىن كەچتىڭ، بىز بىلەن
4) بىللە قايتمىساڭ، ئاتىمىز ئانىمىز بىزنى
5) كۆرۈپلا سېنى سورىسا، بىز ئىككىمىز نېمە
6) دەپ جاۋاپ بېرىمىز، بىز نېمە دەيمىز ؟ ئۇنىڭدىن كۆرە
7) ئۈچىمىز بىللىلا ئۆلگەن بولساق خوپ بولماسمىدى.
8) ئەمدى بىزگە بۇ جېنىمىزنىڭ تىرىكلىكىنىمىڭ
نېمە كېرىكى بار!
9) ئۇ ئىككى تېكىن مۇشۇنچىۋالا
10) پۇشايمان يەپ يىغا ـ زار قىلىشىپ، قايغۇرۇشۇپ
11) تېلىپ، بىھوش بولۇشتى. خېلى ئۇزۇندىن كېيىن
هوشىغا كېلىپ ئۇ يەردىن
12) ئايرىلىپ مېڭىشتى. بۇ چاغدا ماهاساتۋى
13) تېكىنىنىڭ خىزمەتچىلىرى: تېكىنىمىز كېچىكتى،
14) قەيەرگە كەتكەندۇ ؟ يۈرۈڭلار ، زادى تېكىن قەيەردە،
15) ئىزدەيلى دېيىشتى. دەل شۇ چاغدا ئانىسى
16) خانىش شەھەردىكى ئېگىز راۋاقتا يېتىپ
17) ئۇخلاۋاتقانىدى. ئۇ ئۇيقۇدا ناهايىتى يامان چۈش
18) كۆرۈپتۇ. چۈشىدە ئەمچىكى پۇتۇنلەي پىچىلىپ
كېتىپتۇمىش،
19) ئېزىق چىشلىرى قومۇرۇلۇپ ئېغىزىدىن
20) (يەرگە) چۈشۈپ كەتكەنمىش. ئۈچ كەپتەر
باچكىسىنى لاچىن
21) قوغلاپ، بىرسىنى تۇتۇپ كېتىپتۇمىش،
22) قالغان ئىككىسى قورقۇپ قېچىپ كېتىپتۇمىش.
23) مۇشۇنداق چۈش كۆرۈپ ئۇخلاۋاتقاندا، يەر تەۋرىشى

X. 12a (onunch iki ygrmi)

621. 1) üzä bälingläp udunup kälti. nä odunu
2) birlä ök anta qorqïnchlïghïn busush-
3) lughïn ïncha tip tidi: nägü ärki ämti

4) tïltaghï yaghïz yor munchulayu täbräyür. ögüz-

ئونىنچى (تۇپلەم) ئون ئىككىنچى (ياپراق) ئا

621 .1) بىلەنلا چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى. ئويغىنىش
2) بىلەن تەڭ غەمگە پاتقان،
3) قايغۇرغان هالدا ئۆز ـ ئۆزىگە مۇنداق دېدى: نېمە
بولغاندۇ،
4) نېمە سەۋەبتىن قوڭۇر يەر مۇنچىۋالا تەۋرەيدىغاندۇ ؟
دەريا ـ

5) lär köllär yayïlïp ï ïghachlar ïrghalur,
6) kün tngrining yruqï öngsüz boltï
7) örtmishtäg közüm, ämigim täb-
8) räyür öngräkitä öngisük oqya
9) yüräkingä ursuqmïshtäg sïqïlurmn.
10) ämgäkin tolp ät'özüm titräyür inch-

11) im idi bälgürmäz tüsämish ol tulum-
12) nung yawïz turur blgüsi otquraq
13) bar ärki ärdimlig artaq yawïz ada
14) lar tip tidi. anïng ara iki ämigi
15) iytip süt aqïp källi. nä anï
16) körüp taqï artuqraq uyirghaydi
17) yuqurqandi. ol ödün ol qatun-
18) nung bir tabïghchï qizi taştin turur
19) ärkän, qiychin ärtär yolqï kishitin
20) tiginig tiläp taqï bulmaz ärmish tip
21) saw äshitti. nä munï äshitü birlä ök

22) ürkip bälingläp ötrü orduqa kirip
23) qatunqa incha tip ötünti: qatun

5) كۆللەر چايقىلىپ، دەل ـ دەرەخلەر ئىرغاڭلاپ،
6) قۇياش نۇرى خۇددى بىر نەرسە توسۇۋالغاندەك غۇۋالىشىپ
7) كەتتى. كۆزۈم، كۆكسۈم تەۋرەپ
8) باشقىچە بولۇۋاتىدۇ. خۇددى
9) يۈرىكىمگە ئوق تەگكەندەك سىقىلىۋاتىمەن،
10) ئازابلىنىۋاتىمەن. پۈتۈن بەدىنىمنى تىـتـرەك
بېسىپ كۆڭلۈم زادىلا تىنچىمايۋاتىدۇ.
11) شۇنداق بولمىسىدى دەپ ئەنسىرەيمەنكى. كۆرگەن چۈشۈم
12) ناهايىتى يامان تۇردۇ. بۇ چۈش جەزمەن ئىنتايىن يامان
13) بىر بالايىئاپەتنىڭ بەلگىسى بولمىغىدى،
14) دېدى. شۇ ئارىدا ئىككى ئەمچىكى
15) ئىۋىپ سۈتى ئېقىپ كەتتى. ئۇنى
16) كۆرۈپ تېخىمۇ قاتتىقراق بىئارام بولدى،
17) ئەنسىرىدى. بۇ چاغدا بۇ خانىش-
18) نىڭ بىر دېدەك قىزى سىرتتا تۇرغان
19) ئىكەن. ئۇ قىز كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كىشىلەرنىڭ
20) تېكىننى تېخىچە ئىزدەپ تاپالماپتۇ، دېگەن
21) سۆزلىرىنى ئاڭلاپ قالدى. دېدەك قىز بۇنى
ئاڭلاش بىلەنلا
22) قورقۇپ، ھودۇقۇپ، ئۇدۇل ئوردىغا كىرىپ
23) خانىشقا مۇنداق دەپ ئۆتۈندى: خېنىم،

X. 12b

ب

622. 1) uqa yrlïqadïmu ärki? tashtïn
2) bir antagh saw turur: tiginig tiläp

3) taqï bulmaz tip. bu nä saw ärki tip
4) tidi. ol ödün qatun bu sawïgh äshitip
5) ulugh busushta qadghuta turup, achïghï
6) kälip közintä tolu yashï birlä trkin
7) ilik bägkä barïp: ay ulugh ilik
8) bäg, mn muntagh muntagh saw äshittim bu
9) nä saw ol? azu bizing amraq ögü-
10) kümüz ang kichigi mxastwïgh ïchqïnmïsh
11) ärgäymubiz? tiptidi. bu sawïgh ilik bäg
12) äshitip ürkä bälingläyü achïghï üzä

13) tïqïlïp aghïlayu ïncha tip sözlädi:

622. 1) ئۆزلىرى ئاڭلىلىمۇ ـ قانداق؟ سىرتتا
2) مۇنداق بىر سۆزنى ئاڭلاپ قالدىم. باشقىلار
تېكىننى ئىزدەپ
3) تېخى تاپالماپتۇ دېيىشىۋاتىدۇ. بۇ قانداق گەپتۇ؟
4) دېدى. بۇ ۋاقىتتا خانىش بۇ سۆزنى ئاڭلاپ
5) قاتتىق غەم ـ ئەندىشىگە چۆكۈپ، ئاچچىقى
6) كېلىپ كۆزىگە لىق ياش ئالغان ھالدا تېزلىك بىلەن
7) ئىلىك بەگنىڭ قېشىغا بېرىپ: ئەي، ئۇلۇغ ئىلىك
8) بەگ، مەن مۇنداق بىر گەپ ئاڭلىدىم، بۇ
9) قانداق گەپ؟ ياكى بىز ئامراق، ئوماق
10) ئوغلىمىز ئەڭ كىچىك ماھاساتۋىدىن ئايرىلىپ
11) قالدۇقمۇ نېمە؟ دېدى. بۇ سۆزلەرنى ئىلىك بەگ
12) ئاڭلىغاندىن كېيىن، ناهايىتى چۆچۈپ ـ قورقۇپ،
كۆڭلى بۇزۇلۇپ،
13) پاراكەندە بولۇپ، يىغلاپ مۇنداق دېدى:

14) ay ämgäk, ay ämgäk, bükünki küntä amraq
15) ögükkiämin ymä yittürtim ïchqïn

16) tïm ärkimumn tip. yashïn yüdürü qatun-
17) ïn ötläyu ïncha tip tidi: tüzü-
18) nümä sn näng busma busrulma, mn ämti
19) qamaghun ünüp amraq ögüklärimin
20) tiläyin. barïn yoqïn biläyin tip. trkin
21) buryuqlarï ïnanchlarï birlä yumqï balïq-

22) tïn tashqaru ünüp, öngi öngi yadilip
23) orun orun sayu tilägäli isdägäli

X. 13a (onunch üch ygirmi)

623. 1) bartïlar. anïng arasïnta bu saw taqï
2) kächmäzkän, bir buryuq trkin tawratï
3) kälip, ilik bägkä yaqïn tägip: ay
4) ulugh ilik bäg, busanu yrlïqamazun. iki
5) tigitlär sü äsän täginur, ang

6) kichigi mxastwi tigin taqï tapïşu
7) täginmäz, tiläyu täginürlär tip
8) ötünti. ilik bäg bu sawïgh äshitip, ulugh
9) tinip ïncha tip tidi: mung ay mung
10) ay yitürmismn isig säwär amraq
11) adayïmïn. oghulum yangï bolmïshta

12) ögrünchün säwinchim az ärti. kinintä

13) oghulugh yitürdüktä busushi ämgäki öküsh

14) turur. birük oghulum bu tüshtä tirigäsän
15) qawïshsar. ölsär mäning ät'özüm ämgän-

16) mägäymn arïtï tip tidi. qatun
17) bu sawïgh äshitip oqin ursuqmïsh kishi-
18) täg busush qadghuqa köngüli köküzi
19) ägirtip sïngïlayu ïncha tip titi:

14) ۋاي ئازاب، ۋاي ئازاب، بۈگۈنكى كۈندە ئەڭ ئامراق،
15) ئەڭ سۆيۈملۈك ئوغلۇمنى يىتتۈردۈم ــ مۇ،
ئۈنىڭدىن ئايرىلىپ
16) قالدىممۇ نېمە؟ دەپ، يېشىنى يۈتۈپ خوتۇن ــ
17) غا تەسەللى بېرىپ مۇنداق دېدى: ھەي، ساداقەتلىكىم،
18) سەن قايغۇرما. مەن ئەمدى
19) بارلىق (ئادەملەر) بىلەن بېرىپ، ئامراق ئوغۇللىرىمنى
20) ئىزدەي. ئۆلارنىڭ بار ــ يوقلۇقىنى بىلەي دەپ، دەرھال
21) بۇيرۇقلىرى، ئىنانچىلىرى بىلەن ھەممىسى
بىرلىكتە شەھەر
22) سىرتىغا چىقىپ، تەرەپ ــ تەرەپكە تارقىلىپ
23) ھەممە ئورۇنلارغا ئىزدىگىلى

ئونىنچى (تۈپلەم) ئون ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

1.623) مېڭىشتى. شۇ ئارىدا بۇ سۆزلەرنى تېخى
2) تۈگەتمەستىنلا، بىر بۇيرۇق ئۈچقاندەك يېتىپ
3) كېلىپ، ئىلىك بەگكە يېقىن تۇرۇپ: ھەي
4) ئۇلۇغ ئىلىك بەگ، قايغۇرمىسلا، ئىككى
5) تېكىن ئامان ــ ئېسەن يېتىپ كەلدى.
(لېكىن) ئەڭ
6) كىچىكى ماھاساتۋى تېكىننى تېخى تاپالمىدۇق.
7) بىز داۋاملىق ئىزدەۋاتىمىز دېدى.
8) ئىلىك بەگ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ئۇلۇغ بىر
9) تىنىپ مۇنداق دېدى: ھەي پېشكەللىك، ھەي
10) پېشكەللىك، جاندىن ئەزىز ئامراق
11) تايچىقىمدىن ئايرىلغان ئوخشايمەن. تايچىقىم
يېڭى تۇغۇلغاندا
12) ئۈنىڭغا بولغان مېھىر ــ شەپقىتىم، ئامراقلىقىم
كەم ئىدى. مانا ئەمدى
13) ئوغلۇمنى يىتتۈرۈپ قويغاندا قايغۇ ــ ھەسرىتىم
ھەسسىلەپ ئاشتى.
14) ئەگەر ئوغلۇمنى مۇشۇ پەيتتە تىرىك ــ ئېسەن
15) كۆرسەم، ئۆزۈم ئۆلۈپ كەتسەممۇ ھاياتىمدا
ھېچقانداق ئارمىنىم
16) قالمىغان بولاتتى، دېدى. خوتۇنى
17) بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئوق تەگكەن ئادەمدەك دەلدەڭشىپ
18) كۆڭلى ــ كۆكسى قايغۇ ــ ھەسرەتكە
19) تولۇپ، يىغلامسىراپ مۇنداق دېدى:

20) üch ögüklärim birgärü tabïghchïlar-
21) i birlä qamaghun yumqï bartïlar arïgh-
22) qa ilinchü mängi qïlghalï, qamaghta

20) ئۈچ ئامراق ئوغلۇم كۆتكۈچىلىرى
21) بىلەن بىرلىكتە ئورمانلىققا
22) سەيلە قىلىپ ـ كۆڭۈل ئاچقىلى كەتكەنىدى.

X. 13b

ب

624. 1) kichigi säwär amraq oghulum yalanguz qalïp
2) kälmäsär, bolmïsh bolghay otquraq adïrïl-
3) oghuluq alp ada tip, munchulayu sïngïladï.
4) anchaqïncha sabchï ikinti buryuqï kälip
5) ilik bägkä tägti. ötrü ilik
6) bäg anga: ay buryuqa, amraq adayïm
7) mxastwi qanta ärmish? tip ayïtu
8) yarlïqadï. ol buryuqï bu yrlïq äshitip
9) közintä isig yashï tökülü busush-
10) lugh qadghulughïn yïghlayu aghïzï qurup,
11) tili tamghaqï qatïp. saw sözläyu uma-
12) tïn kinginch birmädin shük turtï. anï
13) körüp ilik bäg qatunï birlä ashuqup
14) ïncha tip ayïtdi: trkin sözläng
15) buryuqa, kichigi oghlum qanta ärmish?
16) ät'özüm busanur busruqarur ootqa
17) urtanïp köyärtäg, ögümin köngülümin
18) ïchghïnïp mungqul bolup bilinmäzmn.
19) qïlmang mäning köküzümin yarïlghuluq
20) sïnghuluq tip tidi. ol ödün ikinti
21) buryuq ötrü bodistw tigin ät'özin
22) bushi birip nätäg qïlmïsh ishlarïn iyin
23) käzikchä tözü tükäti ötünti.

624.1) ھەممىدىن كىچىك سۆيۈملۈك ئامراق ئوغلۇم يالغۇز قېلىپ
2) كەلمىگىنىدىن قارىغاندا، جەزمەن ئۇنىڭدىن جۇدا بولـ
3) ـدىغان چوڭ بەختسىزلىك بولغان ئوخشايدۇ دەپ شۇنچە نالە ـ
4) زار قىلدى. ئۇزۇن ئۆتمەي رىتى بويىچە ئىككىنچى بۇيرۇقى كېلىپ
5) ئىلىك بەگنىڭ قېشىغا كەلدى. ئاندىن كېيىن ئىلىك
6) بەگ ئۇنىڭدىن: ھەي بۇيرۇقۇم، ئامراق تايچىقىم
7) ماھاساتۋى قەيەردە ئىكەن؟ دەپ سورىدى.
8) بۇيرۇق بۇ سۆزنى ئاڭلاپ
9) كۆزىدىن ئىسسىق ياش تۆكتى. قايغۇ ـ
10) ھەسرەت بىلەن يىغلاپ، ئاغزى قۇرۇپ،
11) تىل، تاماقلىرى قېتىپ گەپ قىلالماستىن،
12) جاۋاب بېرەلمەي شۈك تۇردى. بۇنى
13) كۆرۈپ ئىلىك بەگ خوتۇنى بىلەن ئالدىراپ ـ ھودۇقۇپ تۇرۇپ
14) مۇنداق دەپ سورىدى: تېز سۆزلەڭ
15) بۇيرۇقۇم، كىچىك ئوغلۇم زادى قەيەردە ئىكەن؟
16) مەن شۇنداق قايغۇرۇپ ھەسرەتلىنىۋاتىمەنكى خۇددى بەدىنىم ئوتتا
17) كۆيگەندەك قىزىپ، ئەقلى ـ ھوشۇمنى يوقىتىپ
18) كۆڭلۈم پاراكەندە بولۇپ ئۆزۈمنى بىلەلمەيۋاتىمەن.
19) يۈرىكىمنى پارە ـ پارە قىلىپ
20) سۇندۇرماڭ، دېدى. بۇ چاغدا ئىككىنچى بىر
21) بۇيرۇق بودىساتۋا تېكىننىڭ ئۆز تېنىنى
22) سەدىقە قىلىپ قانداق ئىشلارنى قىلغانلىقىنى ئۆز تەرتىپى
23) بويىچە، ئۆز ئەينى تولۇق سۆزلەپ بەردى.

X. 14a (onunch tört ygrmi)

ئونىنچى (تۆپلەم) ئون تۆتىنچى (ياپراق) ئا

625. 1) bu sawïgh ilik bägli qatunlï äshitip
2) achïghlarï ämgäkläri üzä umadïn
3) ulïshtïlar sïqtashtïlar. oghlïnïng

625.1) بۇ سۆزلەرنى ئىلىك بەگ ۋە خوتۇنى ئاڭلاپ
2) ئاچچىق ھەسرەت ئازابىنى باسالماي
3) ھۆركىرەپ يىغا ـ زار قىلىشتى. ئوغلىنىڭ

4) ölmish yirin körügsäp trkin tawratï

5) yügrük atlarïn qoshuqlugh qanglïta
6) olurup, ol qamïshlïgh arïghqa tawraq
7) bartilar. qachan bodistwnïng
8) ät'özin bushi birmish yir orunqa
9) tägdilär ärsär, anta ötrü bodistw-
10) ning yash söngükläri ïnaru bärü anta
11) munta sachïlïp yatmïshïn körüp ät'öz
12) lärin birgärü shirgä chalïp ögsiräp
13) tinsiräp ïncha qltï ulugh i ïghach küch-
14) lüg qatïgh yiilkä toqïtïlïp qamïlmïstäg
15) tüshtilär qamïltïlär. ögläri köngül-
16) lärin ïchghïnïp, nä qïlïnmïshïn
17) arïtï bilinmäz boltïlar. ötrü ol
18) ötün ol buryuqlar bashin tägrägi
19) bäglär ïnanchlar soghïq suw pükürüp,
20) yilpigü üzä yilpiyü ilik bägig qatun-
21) ugh anchata öin timin anchaqïya
22) öglän türtilär. öglänü birlä ök

4) ئۆلگەن يېرىنى كۆرگۈسى كېلىپ ناھايىتى
تېزلىك بىلەن
5) يۈگۈرۈك ئاتلار قوشۇلغان هارۋىلارغا
6) ئولتۇرۇپ ھېلىقى قومۇشلۇق ئورمانلىققا تېزدىن
7) يېتىپ باردى. بودىساتۋا
8) ئۆز تېنىنى سەدىقە قىلغان يەرگە
9) بارغاندىن كېيىن، بودىساتۋا -
10) نىڭ ياش سۆڭەكلىرى ئۇيەر - بۇيەدە
11) چېچىلىپ ياتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆز -
12) لىرىنى بىراقلا يەرگە ئېتىپ، هوشسىزلىنىپ،
13) دېمى توختاپ، خۇددى چوڭ بىر دەرەخ كۈچ-
14) لۈك، قاتتىق بورانغا سوقۇلۇپ ئۆرۈلۈپ چۈشكەندەك
15) چۈشتى، يىقىلدى. ئەس - ھوش-
16) لىرىنى يوقىتىپ نېمە قىلىشنى
17) بىلمەس ھالەتكە يەتتى. ئاندىن كېيىن بۇ
18) ۋاقىتتا بۇ بۇيرۇق بەگلەر بېگى بىلەن ئەتراپىدىكى
19) بەگلەر، ئىنانچىلار سوغۇق سۇ پۈركۈپ،
20) يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈپ ئىلىك بەگ بىلەن خوتۇن-
21) نى خېلى ۋاقىتلاردىن كېيىن ئاران
22) هوشىغا كەلتۈرۈشتى. ئۇلار هوشىغا كېلىش بىلەنلا

X.14b

626. 1) ötrü iliglärin örü kötürüp ulïyu
2) sïqtayu ïncha tip taqshurtïlar:
3) nä ada ärti adayïm, körkläkyä
4) ögüküm. ölmäk ämgäk nächükin öngrä
5) kälip ärttürti. sintidä öngrä
6) ölmäkig bulayïn i künkiäm.
7) körmäyin ärti munitäg ulugh achïgh
8) ämgäkig. tip tidi. anta ötrü
9) ilik bäg qatunï anchaqïa ögsirämiz-
10) ki särilip sachï bashï yadïlïp iki ilig-
11) i üzä köküzin toqïyu qltï balïq
12) suwïntïn adïrïlïp isig qumta aghïna-
13) mishtäg yirtä aghïnayur ïncha tip
14) yïghladï: kim ärti ärki bïchtachï ögük-
15) kiäm ät'özin, öngi sachïlïp yatur
16) i qalmïsh söngük yir sayu. ïchghïn-

ب

626.1) ئاندىن قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ هۆركىرەپ -
2) يىغلاپ مۇنداق دەپ قوشاق قوشتى:
3) نە بالا بولدى تايچىقىم، ئوماققىنا
4) قوزام. ئۆلمەكنىڭ زۇلمى نېمە ئۈچۈن بۇرۇن
5) كېلىپ، سېنى ئېلىپ كەتتى. سەندىن بۇرۇنراق
6) ئۆلسەم بولماسمىدى. ئەي مېنىڭ قاياشىم،
7) كۆرمىسەم ئىدى مۇنداق قاتتىق، ئاچچىق
8) ئازابنى دەپ يىغلاشتى. ئاندىن كېيىن
9) ئىلىك بەگنىڭ خوتۇنى خېلى ئۇزۇندا بىر ئاز
10) هوشىغا كېلىپ، چاچلىرى چۇۋۇلغان هالدا، ئىككى قولى
11) بىلەن كۆكسىگە ئۇرۇپ، خۇددى بېلىق
12) سۇدىن ئايرىلىپ، قىزىق قۇمدا ئېغىنىغان-
13) دەك يەردە ئېغىناپ، مۇنداق دەپ
14) يىغلىدى: كىمدۇ پىچقان ئوماق
15) قوزامنىڭ تېنىنى، ھەممە يەردە چېچىلىپ يېتىپتۇ
16) ئۇنىڭ قېپقالغان سۆڭەكلىرى. يوقاتتىمۇ

17) mïshmn känchimin säwär amraq adayïm-
18) ïn. busushqa ämgäkkä basïtïp täb-
19) ränchsiz boltum ärmäzmu kim ärti ärki
20) ölürtächi ögükiyäm chaq sini. tägür
21) tächi muni täg busush qadghu ämgäk-
22) kä qatïgh wzir ärmäzmu kim mäning
23) bu yüräkim yarïlïp böksilip barmadïn

17) مەن ئەڭ كىچىك سۆيۈملۈك ئامراق قاياشىمنى،
18) قايغۇ ـ ئازاب ماڭا بېسىپ كېلىپ، مەن پەقەت تەۋ ـ
19) رىيەلمەيدىغان بولۇپ قالدىمغۇ. كىمدۇ
20) ئۆلتۈرگەن ئامراق تايچىقىمنى كىم ماڭا سالدى
21) بۇنداق قاتتىق قايغۇ ھەسرەت ۋە ئازابنى،
22) مېنىڭ يۈرىكىم قاتتىق ئالماس ئەمەس.
23) ئۇ قانداقمۇ يېرىلماي، پارە ـ پارە بولماي،

X. 15a (onunch bish ygrmi)

ئونىنچى (تۈپلەم) ئون بەشىنچى (ياپراق) ئا

627. 1) nächükin turur munïtäg. tülümtä mn
2) blgülük körtüm ärti bu blgüg. iki ämigim
3) birgärü töbürä bïchïlur tüshädim. azïgh
4) tishim qongrulup tüshüp kälir, boltï
5) ärti körür ärmishmn otquraq bu
6) ämgäkkä tushquqa. yana tüshädim
7) muntada adïn üch kökürchkän
8) adayïn lachïn toqup, üchägüni bir-
9) isin qapïp iltür bolur. ämti yitür-
10) tüm ang kichigi säwär amraq ögükümin.
11) yawlaq blgü utlïsï idi äsük bulmadï
12) tip munchulayu yïghladï. ötrü öl ödün
13) ilik bäg ulatï iki oghlanï birlä
14) ulïshu sïghtashu kitärmäyük yiwiglig
15) tizigligin qamagh bäglär birlä yumqï
16) bodistwnïng qalmïsh söngüklüg
17) sharïrïn itidilär yïghdïlar. ulugh
18) türlüg törün tughun aghïr ayïgh tapïgh
19) udugh qïltïlar. qachan tapïgh udugh qïlghu-
20) lugh törüsin ärttürdüktä ötrü, ästup
21) ichintä bäklädilär.
22) ananta, sizlär incha bilinglär.

1.627) نېمە سەۋەبتىن يەنە مۇشۇنداق تۇرالىسۇن.
2) مۇشۇ ئالامەتلەرنى مەن چۈشۈمدە كۆرگەنىدىم. ئىككى ئەمچىكىم
3) بىراقلا پۈتۈنلەي پىچىلىپ چۈشىدىم.(يەنە) ئېزىق
4) چىشلىرىم قومۇرۇلۇپ چۈشۈپ كەتتى.
5) چۈشۈمدە جەزمەن شۇنى كۆرۈپتىمەنكى،
6) ماڭا چوقۇم بىرەر قايغۇ ـ ئازاب يېتىپ كېلەتتى.
7) يەنە بۇنىڭدىن باشقا ئۈچ كەپتەر
8) باچكىسىنى لاچىن قوغلاپ، ئۈچىدىن بىر ـ
9) نى تۇتۇپ كەتكەنىدى. ئەمدى يىتتۇر ـ
10) دۇم ئەڭ كىچىك، سۆيۈملۈك ئامراق پەرزەنتىمنى.
11) چۈشۈمدىكى شۇملۇق بەلگىسى يالغان بولمىدى،
12) دەپ مۇشۇنچىۋالا يىغلاشتى. ئاندىن كېيىن
13) ئىلىك بەگ ئىككى ئوغلى بىلەن بىرلىكتە
14) يىغا ـ زار قىلىشتى. ھەممە زىننەتلەنگەن
15) ئېسىل (كىيىم ـ كېچەكلەرنى) يەڭگۈشلەشكە ئۈلگۈرمەيلا، بارلىق بەگلەر بىلەن
16) بىرلىكتە بودىساتۋانىڭ قالغان سۆڭەك
17) شارىرىنى تىرىپ يىغدى. ئۇلار ناھايىتى كاتتا
18) دەپنە مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ، بودىساتۋاغا ناھايىتى زور ھۆرمەت ـ
19) ئېھتىرام بىلدۈردى. بۇ ھۆرمەت ـ ئېھتىرام
20) بىلدۈرۈش مۇراسىمى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن مۇنار
21) ئىچىگە دەپنە قىلدى.
22) ئانانتا! سىلەر مۇشۇ بويىچە چۈشىنىپ قىلىڭلار.

X.15b

628. 1) ök ämti bu sharïr ol bodistwning
2) sharïrï ärür. munï munchulayu mn öngräki
3) ödlärtä qolularta az öwkä bilik-
4) siz biliktä ulatï nizwanïlarqa tügäl-
5) lig ärtim ärsär, ymä inchip yana
6) tamu prit yïlqïta ulatï bish az-
7) un ichintäki irinch yrlïgh ämgäklig
8) tolghaqlïgh mung qadärqä tägmish
9) tïnlghlarqa umugh ïnagh bolup ol ämgäk-
10) lärintin ozqurur qutqarur ärtim.
11) taqï nä ayïtmis krgäk kim ämti
12) bu öddä qoluta alqu nizwanilar-
13) ïgh yïdï yuqï birlä qalïsïz tarqarïp
14) kitärip üstün tngrining altïn
15) yalanguqnïng baqshïsï bolup tükäl bilgä
16) bilikkä tägip inchip nächükin
17) umaghaymn birär birär tïnlghlar üchün
18) öküsh kalplar ärtkinchä tamuda azu
19) ymä adïn orunlarta ular ni üchün
20) ämgäk ämgänip toghmaq ölmäk sansar-
21) tïn nizwanilar tägzinchtin ozqur-
22) ghalï qutqarghalï tip yrlïqadï.
23) ötrü yana tükäl bilgä tngri tngri

ب

628.1) ئەمدى بۇ شارىر ئۇ بودىساتۋانىڭ
2) شارىرىدۇر. مانا مۇشۇنداق قىلىپ مەن ئىلگىرىكى
3) زامان ـ دەۋرلەردە ئاچ كۆزلۈك ، ئاداۋەتچىلىك ،
نادانلىق ـ
4) بىلىمسىزلىك قاتارلىق نىزۋانىلار بىلەن
5) تولغان بولسام، يەنە كېيىن
6) دوزاخ، يىرتقۇچ، يىلقا شۇنداقلا بەش دۇنـ
7) يا ئىچىدىكى بىتەلەي ئازابلىق
8) تولغاقلىق مۇڭغا ـ قايغۇغا پاتقان
9) جانلىقلارغا يار ـ يۆلەكتە بولۇپ، ئۇلارنى شۇ ئازابـ
10) لىرىدىن ئۇزدۇرغان ـ قۇتقازغانىدىم.
11) تېخى ئەمدى يەنە نېمە دېيىشىم كېرەك. ئەمدى
12) بۇ زامان ـ دەۋردە بارلىق نىزۋانىلار ـ
13) نى، ئۇنىڭ ھىد ـ پۇرىقىنى قوشۇپ قالدۇرماي تارقىتىپ،
14) كەتكۈزۈپ ئۈستتە تەڭرىنىڭ، ئاستتا
15) ئىنسانىنىڭ ئۇستازى بولۇپ، تولۇق ئەقىل ـ
16) بىلىمگە ئىگە بولدۇم. شۇنداق قىلىپ يەنە نېمە سەۋەبتىن
17) بىرەر جانلىقنى قۇتقۇزۇشقا قادىر بولالايمەن.
18) نۇرغۇن كالپ زامانلاردا ئۆتكۈچە دوزاخ ياكى
19) باشقا ئورۇنلاردا ئۇلار ئاشۇنداق ئازاب
20) چېكىۋاتسا، نېمە ئۈچۈن تۇغماق ئۆلمەك سانساردىن
21) نىزۋانىلار قايىنىمىدىن ئۇلارنى ئۇزدۇرغىلى،
22) قۇتقۇزغىلى قادىر بولالايمەن دېدى.
23) ئاندىن كېيىن ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىـ

X.16a (onunch altï ygrmi)

629. 1) si burqan bu öq yürügüg ikiläyu qatanyu
2) oqïtu nomlayu yrlïqaghalï shlok taqshut-
3) ïncha tip yrlïqadï.
4) mn öyurmn toyïna, öngrä ärtmish
5) ür ïraq sansïz saqïshsïz qolusuz
6) äsänqi kalplar ichintä, antagh ymä
7) ödlärtä ärklig türklüg
8) qan boltum. antagh ymä tüshlärtä
9) tigin boltum. qan oghlï ürük ozatï
10) yorïdïm. ulugh bushï birmäktä birtäm

ئونىنچى (تۇپلەم) ئون ئالتىنچى (ياپراق) ئا

629.1) سى بۇرخان بۇ مەنىنى تەكىتلەپ ئىككىنچىلەپ قايتىدىن
2) ئوقۇپ نوملىدى يەنى مەدھىيە ئوقۇپ
3) مۇنداق دېدى:
4) مەن ئويلايمەنكى، ھەي راھىب ئىلگىرى ئۆتكەن
5) ناھايىتى يىراق، سان ساناقسىز، ھېسابسىز
6) دەۋر ـ كالپلار ئىچىدە، ئاشۇنداق يەنە
7) زامانلاردا كۈچ ـ قۇدرەتلىك
8) خان بولدۇم. ئاشۇنداق سەۋەب ـ نەتىجە بىلەن
9) شاھزادە بولدۇم، خان ئوغلى بولۇپ ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىت
10) يۈردۈم. ئۇلۇغ سەدىقە بەرمەك (ئۈچۈن)، ئاتا قىلدىم

11) säwär amraq özümin. äsirkänchsiz tit-
12) mäkin toghmaq ölmäk sansartïn
13) ünmäk ozmaq küsüshin köni tuymaq
14) orunqa trk tägkäli saqïnchïn
15) ymä öngrä bar ärti; ärtingü ulugh
16) il ulush mxaradi atlgh ilik qan
17) ol il ulushnung iyäsi ärti. oghlï bar
18) ärti ol bägning mxastwi tip. tidim-
19) lik äsirkänchsiz bosh köngülin bushi birür
20) ärti üsüksüz, ol tiginning bar
21) ärti ichiläri. tigitlär biri-
22) sining atï mxabali, ikintisining atï

11) ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئۆز تېنىمنى قىلچە ـ مۇ
ئىككىلەنمەستىن تىتىپ ئادالىدىم.
12) تۇغماق، ئۆلمەك سانساردىن
13) قۇتۇلماق، ئوزماق ئارزۇيۇم بىلەن توغرا تۇيماق
14) ئورۇنغا تېز يېتىپ بېرىش ئويۇم
15) خېلى بۇرۇنلا بار ئىدى. ناھايىتى ئۇلۇغ
16) ئەل ـ دۆلەت (بار ئىدى). ماھارادى ئاتلىق ئىلىك خان
17) شۇ دۆلەتنىڭ ئىگىسى ئىدى. ئوغلى بار
18) ئىدى. ئۇ بەگنىڭ ماھاساتۋى دەپ تېتىك،
19) ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان، ئۇ ئازادە كۆڭۈل
بىلەن سەدىقە بېرەر
20) ئىدى، ئۈزۈپ ـ توختىتىپ قويمايتتى. ئۇ تېكىننىڭ
21) ئاكىلىرى بار ئىدى. يىگىتلەرنىڭ بىر ـ
22) ىنىڭ ئېتى ماھابالى ئىككىنچىسىنىڭ ئېتى

X.16b

ب

630. 1) mxadiwi tip. bu üchägü bir tüshtä
2) yumqïn üntilär ilinchükä. ärü ärü
3) tägdilär taghta tiztä arïghta ach
4) ämgäkin sïqïlmïsh tishi barsïgh körti-
5) lär. ötrü toghdï ularnïng munï munchulayu
6) saqïnchïn: achmagh ootïn ortänür, bu
7) tishi bars ät'özi. munta yana
8) közünmäz munga yigülük ash ichkü.
9) munï körüp bodistw muntagh osughluq
10) ärtükin, öz änükin yigäy tip
11) ärtingü qoruqtï sisinti. ötrü titti
12) ät'özin isig özingä qawmadïn.
13) yiti änüklärin ozghurtï, bärt bash
14) bolmaq ämgäktin. ol chadik yig qïltuq-
15) ta aghïr ulugh yaghïz yir saru uma-
16) tïn bir öddä täprädi, ïrghaltï.
17) bütürü ögüzlär köllär ärkächlänip.
18) yayqalïp tätrü öngärü sawrïltï. kök-
19) li yaghïzlï ichintä, yrugh yaltrïq yalt-

630 .1) ماھادىۋى ئىدى. بۇ ئۈچەيلەن بىر ۋاقىتتا
2) تەڭلا باغ ـ سەيلىسىگە چىقتى. ئاستا ـ ئاستا
3) تاغقا يېتىپ باردى. تېزلا ئورمانلىق ئىچىدە
4) ئاچلىقتىن ئازابلىنىپ سىقىلىپ ياتقان چىشى
يولۋاسنى كۆر ـ
5) دى. ئاندىن ئۇلارنىڭ كۆڭلىدە مۇنداق
6) خىيال ـ پىكىر پەيدا بولدى. بۇ
7) چىشى يولۋاسنىڭ تېنىدا ئاچلىق ئوتى ئۆرتىنىپتۇ.
بۇ يەردە يەنە باشقا
8) يولۋاس يەيدىغان ئاش ـ ئوزۇقمۇ كۆرۈنمەيدۇ.
9) بۇنى كۆرۈپ بودىساتۋا: ئەگەر مۇشۇنداق
10) ئۆتسۈەرسە، بۇ يولۋاس ئۆز كۈچۈكلىرىنى يېگەي دەپ
11) ناھايىتى قورقتى، گۇمان قىلىپ غەم يېدى.
ئاندىن ئۆز
12) تېنىدىن ۋاز كېچىپ، ئىسسىق جېنىغا يېپىشۋالماي
13) يەتتە يولۋاس كۈچۈكنى ئۆلمەك ـ
14) يوقالماق ئازابىدىن قۇتقازدى. بۇ ئاجايىپ ياخشى ئىش
15) قىلغاندا ناھايىتى چوڭ قوڭۇر يەر چىداپ تۇرالماس ـ
16) تىن بىراقلا تەۋرەپ كەتتى. پۈتۈنلەي چاي ـ
17) قالدى. دەريالار، كۆللەر ئۆركەشلىنىپ ـ دولقۇنلىنىپ
18) ئوڭ ـ تەتۈر چايقالدى. كۆكتە،
19) يەر ـ جاھاندا چاقماق چېقىپ ئوت يالتىرىق يالتىرلىدى.

20) ïrtï. bulung yïngaq qararïp, körgäli
21) bilgäli bolmadï. nächä bar ärsär qush

22) käyik arïghqa saqaqa tayaghlïgh

X. 17a (onunch yiti ygrmi)

631. 1) öz orunlarïn kämiship uzdïlar,
2) qachtïlar öngi öngi yughurghantïlar.
3) ichiläri inisi yanturu kälmäyükkä
4) busanu bulghanu köngülläri ämgäntilär yirin-
5) kü. ötrü ïdtïlar tawratï tapïghchï-
6) larïn birgärü arïgh sämäk ichintä. töz-
7) üdä yadïlïp tilädilär. ichi-
8) li imli ikägü sözläshü kängshäshü ymä.
9) yana ötrü bartïlar täring taghlar
10) ichintä törttin tïngar baq-
11) tuqlap barïn idi tapmatï. antada
12) basa körtilär, arïghtaqï ach bars-
13) ïgh tutup qanïp anasï yiti änüki ymä

14) birgärü. aghïzlarï qan bolup ürük

15) amïl yatmïshïn, qalmïsh küwtäng yash
16) söngük, qara sachï ymä anchulayu
17) oq arquru turquru sachïlïp anta

18) munta yaturin. ymä ök körtilär
19) anchulayu aqmïsh qanï yol bolup
20) yadïlmïshïn öngi öngi qamïsh tüp-
21) läri ichintä. ichiläri tigitlär
22) körü tügätip bu blgüg yüräkläri

X. 17b

632. 1) ichintä ulugh qorqïnch blgürti ötrü

2) ögsiräp birgärü kämishtilär ät'özin.
3) mungqul bolup qal tälwä tuymaz bilmäz

20) بۇلۇڭ ـ پۇشقاقلار قارىداپ، ھېچ نەرسىنى كۆرگىلى،
21) بىلگىلى بولمىدى. مۇشۇ ئورمانلىقتا، تاغ جىلغىسىدا بار بولغانلىكى قۇش،
23) كىيىك قاتارلىق ھايۋانلار، ئۇچار قۇشلارنىڭ ھەممىسى

ئونىنچى (تۇپلەم) ئون يەتتىنچى (ياپراق) ئا

631 .1) ئۆز ئورۇنلىرىدىن قارىغۇلارچە ھەر تەرەپكە
2) ئۇچۇپ كەتتى، قېچىپ كەتتى.
3) ئاكىلىرى ئىنىسىنىڭ قايتىپ كەلمىگەنلىكىگە
4) قايغۇرۇپ، غەمگە پېتىپ ئىچى سىيرىلىپ
5) ئازابلاندى. ئاندىن ناھايىتى تېزلىك بىلەن خىزمەتچىلىرىنى
6) ئورمانلىق ئىچىگە ئەمەۋەتتى. (خىزمەتچىلىرى) ھەممە
7) تەرەپكە تارىلىپ ئىزدىدى. ئاكا ـ
8) ئۇكا ئىككىيلەن سۆزلىشىپ ـ كېڭىشىپ يەنە
9) (ئورمانلىق) ئىچىگە قايتا باردى. تاغ چوققىلىرى، جىلغىلىرى
10) ئىچىدىكى بارلىق جايلارنى ھەممىنى ئىزدەپ
11) پەقەت تاپالمىدى. ئاندىن
12) كېيىن، ئورمانلىقتىكى ئاچ يولۋاسنىڭ
13) ئېغىزى قان ئىكەنلىكىنى، ئانىسى ۋە يەتتە كۇچۇكلىرىنىڭ يەنىلا
14) ساق ـ سالامەت بىللە ئىكەنلىكىنى كۆردى. يولۋاسنىڭ ئېغىزى قان، خاتىرجەم
15) ياتقانلىقىنى، (تېكىنىنىڭ) بەدىنىنىڭ باش
16) سۆڭىكى، قارا چېچىنىڭ يەنىلا
17) ئالدى ـ ئارقا، ئۇيەر بۇيەردە چېچىلىپ توپىغا مىلىنىپ تۇرغانلىقىنى
18) كۆردى. يەنە شۇنى كۆردىكى
19) ئاشۇنداق ئاققان قانلىرىنىڭ يول بولۇپ
20) ھەر يەر ـ ھەر يەردە، قومۇش
21) ئارىلىرىدا تارىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئاكىلىرى تېكىنلەر
22) بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ تۇگىتىپ،

ب

632 .1) يۈرەكلىرىدە ئىنتايىن بىر خىل قورقۇنچ پەيدا بولدى. ئاندىن
2) ھوشىدىن كېتىپ، ئەتئۆزى يەرگە يىقىلدى بىرلىكتە.
3) ساراڭ ـ تەلۋىدەك بولۇپ، ھېچنېمىنى سەزمەس

4) boltïlar toz tupraq bolup ätözläri
5) ikägüning bir yanglïgh. altï qachïghlarï
6) birgärü ögin köngülin ïchqïntï.
7) bodistw tigin tapïghchïlarï qamagh
8) birgärü yïghïlïp sïghtashtïlar qamagh-
9) ta busushqa batïp köngülläri. soghïq suw-

10) larïn pökürüp ögläntürtilär ularnï.
11) iliglärin kötürüp ulugh ünin ulïshtï-

12) lar. bodistw tigin ätözin kämishmish-
13) tä tagh qodï, anasï qatun balïqta
14) ordu ichintä olurup bish yüz qïzlar
15) quwraghïn tägirmiläyü qawshatïp ashayïr
16) ärkän, birgärü mängi ilinchü ir-
17) üyiä ötrü qatun ämigi tangïsïp
18) iydip ärtingü turur ärkän bälingdäg.
19) ötrü aghdï yorung süt tolp ätözi
20) chimiläşti yingnä sanchïmïsh osughluq
21) tigdi sanchtï aghïrtï näng sarïlu uma-
22) dï toghdï bälingtäg siziki oghlanïnga
23) yichänü busushlugh, öq ya uruqup

X. 18a (onunch säkiz ygrmi)

633. 1) birtinip yüräki ämgänti. ötrü tigin
2) ötünti ilik bägkä uqturu. bkiz
3) blgülük sözläti muntagh yanglïgh sawlarïn
4) yirinu yïghlayu achïghïnga säringäli umadï.

5) aghïgh ünin käyirgänchig ilik bägkä
6) sözläti: uqmïsh bolzun ilik bäg,
7) bu öddäki blgümin tolp ät'özümtä
8) toghyuq ol busush qadghu alp ämgäk.
9) ämiglärim bälingtäg idip tangïsïp
10) süt aqar, nä ymä qïlïp unamaz
11) tidïnghalï songäli. chimshiläshür ät'öz-
12) üm tözü yingnä sanchmïshtäg. busush qadghu-
13) qa qaghurulup yarïlghalï bu kögüzüm

4) بولۇپ قالدى. ئەتئۆزلىرى توپا ـ چاڭغا تولدى،
5) ئىككىسىنىڭ ئالتە سەزگۇ ئەزاسى بىردەكلا
6) سېزىمىدىن، پىكرىدىن قالدى.
7) بودىساتۋا تېكىننىڭ خىزمەتچىلىرى ھەممىسى
8) بىللە يىغلىپ يىغا ـ زار قىلىشتى.
9) كۆڭۈللىرى جۇدالىق قايغۇسىغا پاتتى. ئۇلار سوغۇق سۇ ـ
10) لارنى پۈركەپ تېكىنلەرنى ھوشىغا كەلتۈردى.
11) قوللىرىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، بارچە ئاۋازى بىلەن يىغلاشتى.
12) بودىساتۋا تېكىن ۋۇجۇدىنى تاغدىن پەسكە تاشلىغان
13) (ۋاقىتتا) ئانىسى خانىش شەھەردە
14) ئوردىنىڭ ئىچىدە ئولتۇرۇپ، بەش يۈز قىز
15) جامائىتىنى ئۆز ئەتراپىغا يىغىپ،
16) شاد ـ خۇراملىق بىلەن تاماقلىنىۋاتقانئىكەن،
17) تۇساتتىن خانىشنىڭ ئەمچىكى يېرىلىپ سىقىلدى.
18) ۋە بارا ـ بارا كۆپۈپ قورقۇنۇشلۇق ھالغا كەلدى.
19) بۇ ۋاقىتتا ئاق سۈت ئېقىشقا باشلىدى.
20) پۈتۈن ۋۇجۇدى ئۆرتىنىپ خۇددى يىڭنە سانجىغاندەك
21) بولدى، ئاغرىدى. ھېچبىر چىدىغۇچىلىكى قالمىدى.
22) ئوغلىنىڭ ھالىدىن شۈبھىلىنىپ، بىر خىل قورقۇنچ
23) پەيدا بولدى. خۇددى ئوق تەگكەندەك

ئونىنچى (تۈپلەم) ئون سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

633 .1) يۈرىكى ئازابلاندى. ئاندىن كېيىن تېكىننى
2) (ئىزدەشنى) خاندىن تىلەپ ناھايىتى قاتتىق سۆزلىدى.
3) ناھايىتى ئوچۇق، كەسكىن قىلىپ ئېيتتى. ئۇ
4) دەردتىن ئىگراپ ـ يىغلاپ تۇرۇپ سۆزلەپ، دەردكە چىدىيالماي قالدى.
5) ئېچىنارلىق ئاۋازدا پەرياد قىلىپ تۇرۇپ، خانغا
6) مۇنداق دېدى: شۇنى ئۇقۇپ قىلىڭ، ئىلىك بەگ،
7) بۇ ـ ۋاقىتتىكى ئالامەت شۇكى، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدا
8) قورقۇنچلۇق قايغۇ، دەرد ـ ئازاب پەيدا بولدى.
9) ئەمچەكلىرىم قورققۇدەك كۆپۈپ يېرىلىپ، ئۇنىڭدىن
10) سۈت ئاقماقتا، ئۇنى ھېچ ئامال قىلىپ
11) توختىتالمىدىم. پۈتۈن ۋۇجۇدۇم جۇغۇلداپ
12) خۇددى يىڭنە سانجىغاندەك ئاغرىماقتا،
13) قايغۇ ـ ئەلەمدە يۈرىكىم قېپىدىن ئۆمىلەپ چىقىپ

14) umïlïp barïp. tüshädim ärtingü yawlaq yawïz
15) tül. ïchghïntïm ärki otquraq säwär
16) amraq ögükümin. kösüshüm ol ilik

17) bäg isig özümün ulang ni. biltü-

18) rüng manga blgülük barïn yoqïn oghlum-

19) nung. üch kögürchkän adayïn tülümtä
20) körtüm. adïrtlïgh ang kichigi balaghïnïgh

21) kichigi oghlum saqïnurmn üchär ärkän
22) bäling täg lachïn qaptï kichigin. bu busush-

14) كېتەي دەۋاتىدۇ. مەن ئىنتايىن يامان
15) چۈش كۆردۈم. يوقىتىپ قويدۇممىكى ئامراق
16) سۆيۈملۈك ئوغلۇمنى دەپ ئەنسىرەيمەن. ئارزۇيۇم
شۇكى، ئىلىك
17) بەگ، مېنىڭ ھاياتىمنى قۇتۇلدۇرۇڭ. ھەي خان،
ماڭا شۇ
18) ئوغلۇمنىڭ يا بار، يا يوق ئىكەنلىكىنى ئېنىق
بىلدۇرۇڭ.
19) ئۈچ كەپتەر باچكىسىنى چۈشۈمدە
20) كۆردۈم. ئېنىقكى، بۇلارنىڭ ئىچىدە كىچىككى
كىچىك
21) ئوغلۇم دەپ ئويلايمەن. ئۈچىنىڭ ئىچىدە،
22) كىچىكىنى لاچىن سوقۇپ كەتتى. بۇ قايغۇ –

X. 18b

ب

634. 1) ugh saqïnchïgh sözlägäli kim ughay. chömmish
2) patmïs ärürmn busushlugh taluy ichin-
3) ta. oghramïshmn ölümgä unaqaya
4) kichmädin. adayïm üchün qorqarmn
5) yitmis yoqatmïsh bolghaymu tip. küsüsh-
6) üm ol ilik bäg izdätzün tilätzün

7) tawratï. yana äshittim tashtïnqï
8) yolqï kishi sözlämishin, kichig
9) tiginig tiläyu taqï tapïshmaz ärmish
10) tip. mäning köngülüm arïtï anchaqïya
11) inch ärmäz. küsüshüm ol ilik bäg

12) irinchkäzün mini ymä muntagh ötünü
13) tükätip ilik bägning qatunï tolp
14) ät'özin kötürüp, yirkä chaltï bir
15) yumqï achïghïnga umadïn ögin köngül-
16) in ïchqïntï tuyunmadï bilinmädi,

17) mungqul tältük qal bolup. yinchkä qïzlar

18) quwraghï körüp qatunnïng anchulayu
19) yirtä tüshüp qamïlïp ögsiräp tïnsïrap

634. 1) لۇق غەم – ئەندىشىلەرنى كىممۇ سۆزلىيەلىگەي؟ مەن
2) قايغۇلۇق دېڭىز ئىچىگە چۆككەن، پاتقان ئوخشايمەن.
3) مەن تېز ئۆلۈپ كېتىدىغاندەك قىلىمەن،
4) ئەڭ كىچىك ئارزۇلاپ باققان ئوغلۇمنى
5) يوقىتىپ قويغان ئوخشايمەن دەپ قورقىمەن.
6) مېنىڭ ئارزۇيۇم شۇكى، ئىلىك بەگ ئىزدەتكۈزۈڭ،
تاپقۇزۇڭ،
7) تېز بولۇڭ. مەن يەنە سىرتتىكى
8) يولۇچىلارنىڭ كىچىك تېكىننى
9) ئىزدەپ تېخىچە تاپالماپتۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم.
10) مېنىڭ كۆڭلۈم ھازىر پەقەت
11) خاتىرجەم ئەمەس، ئەي ئىلىك بەگ، مېنىڭ
ئارزۇيۇم شۇكى،
12) ماڭا ئىچ ئاغرىتىڭ، مۇشۇنداق ئۆتۈنۈپ
13) بولغاندىن كېيىن، ئىلىك بەگنىڭ خاتۇنى ئۆزىنى
14) بىراقلا يەرگە ئاتتى. بىردىنلا
15) غەم – قايغۇغا چىدىماي، ئەقلى – ھوشىنى
16) يوقىتىپ قويدى. ھېچنېمىنى تۇيماس –
سەزمەس بولدى.
17) پەرىشان، ساراڭ – تەلۋە، بىھوش بولدى. نازۇك
قىزلار
18) جامائىتى خانىشنىڭ مۇشۇنداق
19) يەرگە يىقىلىپ بىھوش بولۇپ تىنالماي

20) yatmïshïn, ötrü qamaghun bir yanglïgh
21) ulugh ünin sïghtashtïlar qal boltïlar
22) busushqa, yittürtümiz tiginig tip.
23) äshitip ilik bäg munchulayu ämgäklig

20) ياتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئاندىن ھەممىسى بىرلىكتە
21) تەڭ ئاۋازدا يىغلاشتى. تېكىننى يوقىتىپ قويۇپتۇق دەپ
22) قايغۇدا ھەممىسى شا بولۇپ كەتتى.
23) ئىلىك بەگ مۇنچىۋالا ئازابلىق نالە - زار

X. 19a (onunch toquz ygrmi)

ئونىنچى (تۆپلەم) ئون توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

635. 1) yangqu yïghï ünin, busush köngülingä
2) basïtip säringäli umadï. bu tïltaghïn
3) tutustï buryuqlargha bäglärgä
4) trkin tawraq tilänglär säwär amraq ögü-
5) kümin. bäglär yumqïn üntilär balïq-
6) tïn ïraq tashqaru orun orun sayu

7) yadïlïp iztädilär. qamaghun
8) yashlarï aqa yïghlayu ayïttïlar

9) kishikä ilik bägning ögüki bodistw
10) tigin qanta ol tip. ämti munta

11) ol tiginning ölügi tirigi nätäg
12) ol, barmu idi biltächi. barmïsh yir-
13) in adïrtlïgh blgülük. nächükin ärsär,
14) qatïghlanïp körkitinglär bizingä. tarqa-
15) ru kitärü kiringlär busushumuzni köngül-
16) tin. qamagh kishilär bir yanglïgh, söz
17) lätilär aytïlar, bodistw tigin
18) qachan oq ölyük ol tip tidilär.
19) bäglär munï äshitip, yangïltïlar busush-
20) ïn yirintilär yïghlayu, ämgäntilär
21) artuqraq. ötrü öl ödün tawratï
22) mxaradï ilik qan achïgh ünin yïghlayu.

635. 1) يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ، قايغۇ - ئەلەمگە
2) چىداپ تۇرالمىدى. بۇ سەۋەب بىلەن
3) بۇيرۇقلىرىگە، بەگلەرگە ئەمر قىلدى:
4) دەرھال بېرىپ ئىزدەڭلار، سۆيۈملۈك، ئامراق ئوغ-
5) لۇمنى. بەگلەرنىڭ ھەممىسى شەھەرنىڭ
6) سىرتىغا، يىراق - يىراق چەت يەرلەرگىچە چىقىپ، تەرەپ - تەرەپكە
7) تارىلىپ ئىزدىدى. ھەممىسىنىڭ
8) كۆزلىرىدىن ئىسسىق ياشلار ئاقتى، يىغلاپ تۇرۇپ (كۆرگەنلىكى)
9) كىشىدىن ئىلىك بەگنىڭ ئوغلى بودىساتۋا
10) تېكىن قەيەردىكەن، (كۆردۈڭلارمۇ) - دەپ سورىدى ۋە ئەمدى
11) تېكىننىڭ ئۆلۈك ياكى تىرىك ئىكەنلىكىنى،
12) ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى ئېنىق
13) بىلىدىغانلار زادى بارمۇ، بىلىدىغانلار
14) بولسا بىزگە ئېيتىپ بېرىڭلار، كۆڭلىمىزدىكى
15) غەم - قايغۇمىزنى كۆڭۈلدىن يىراق قىلىڭلار دەپ ئېيتتى.
16) ھەممە كىشى ئوخشاشلا بىر خىل ھالدا
17) بودىساتۋا تېكىن ئۆلگىلى
18) خېلى بولۇپ قالدى دېيىشتى،
19) بەگلەر بۇنى ئاڭلاپ، ماغدۇرىدىن كەتتى، قايغۇرۇپ
20) ئۆكسۈپ يىغلاشتى. تېخىمۇ بەكرەك
21) دەردكە تولدى. ئاندىن بۇ ۋاقىتتا تۇساتتىن
22) ماھارادى ئىلىكخان قايغۇدىن پۈتۈن ئۈنى بىلەن يىغلاپ

X. 19b

ب

636. 1) örü turtï orunïntïn. yaqïn bartï
2) kntü özi qatun qamïlmïsh orunqa.
3) soghïq suwïn pükürti ät'özingä
4) bütürü. ol soghïq suw küchintä ilik

636. 1) ئورنىدىن ئۆرە تۇردى.
2) خانىش يىقىلىپ ياتقان ئورۇنغا ئۆزى يېقىن باردى،
3) (خانىشنىڭ پۈتۈن بەدىنىگە) سوغۇق سۇ
4) پۈركىدى. بۇ سوغۇق سۇنىڭ كۈچى بىلەن ئىلىك

5) bägning qatunï ötrü timin itil-
6) ti anchaqïa öglänti. yashï aqa
7) tökülti. ilik bägkä ayïtti ögükiäm
8) barmu ärmish ayzun
9) manga adïrtlïgh. yrlïqadï ilik bäg qatun-
10) ïnga ïncha tip: ïdtïmmn qamagh bäg-
11) lärig. alp alpaghut äränlärig, tört-
12) tin sïngar orunta. tilägäli tiginig
13) taqï ymä blgürmäz uwshaq tawshaq saw
14) sözin. ilik bäg yana yrlïqadï
15) qatunïnga ancha tip: qatunum,
16) sn särilgil. munchulayu öküsh bulghan-
17) ma. kntü özüngiz ashnucha anchaqïa
18) inch qïlghïl. ikägü birlä atlanïp
19) tilägäli arïghqa baralïm. ötrü ilik

20) bäg kntü özi qatunï birlä ikägü
21) qoshuqlugh qanglïta olurup trkin
22) tawratïqïa bartïlar. qatïgh ünin

23) yïghlayu köngülläri achïyu busushlugh

5) بەگنىڭ خاتۇنى ئاندىن بىرئاز ئوڭشالدى،
6) ئاستا ـ ئاستا ھوشىغا كەلدى. كۆز يېشى ئاقتى،
7) تۆكۈلدى. ئىلىك بەگدىن ئوغلۇم
8) بارمۇ؟ ماڭا ئېنىق قىلىپ
9) جاۋاب بېرىڭ، دەپ سورىدى. ئىلىك بەگ خاتۇنىغا
10) مۇنداق دەپ دېدى: پۈتۈن
11) بەگلەرنىڭ، باتۇر پالۋانلارنىڭ ھەممىسىنى تۆت
12) تەرەپتىكى ھەممە ئورۇنغا تېگىننى ئىزدىگىلى ئەۋەتتىم.
13) تېخىچە ھېچبىر گەپ ـ خەۋەر يوق.
14) ئىلىك بەگ يەنە
15) خاتۇنىغا مۇنداق دېدى: خاتۇنۇم،
16) سەن سەۋر قىل، بۇنداق ئارتۇقچە قايغۇرما،
17) ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىپ ئەسلىدىكى
18) خاتىرجەم ھالىتىڭگە كەل. ئىككىمىز بىللە ئايلىنىپ
19) ئورمانلىققا (ئوغلىمىزنى) ئىزدىگىلى بارايلى.
ئاندىن ئىلىك
20) بەگ شەخسەن ئۆزى خاتۇنى بىلەن بىللە ئىككىيلەن
21) يۇگۈرۈك (ئات قوشۇلغان) ھارۋىغا ئولتۇرۇپ ناھايىتى
22) تېزلىك بىلەن يولغا چىقتى، يېتىپ باردى.
قاتتىق ئاۋاز بىلەن
23) يىغلاپ، كۆڭۈللىرى غەمگە تولۇپ

X. 20a (onunch ülüsh ygrmi)

ئونىنچى (تۆپلەم) يىگىرمىنچى (ياپراق) ئا

637. 1) köngülin örtänü oot yalïnïn
2) yalartäg. atlïgh yüüzlüg birgärü
3) ming qara budun arqashï ymä balïqtïn

4) üntilär. ilik bägig idärü öngin
5) öngin küsäyu tilädilär tiginig.
6) yïghlayu sïghtayu bushanu ünläri idi
7) sönmadin. bodistw tiginig ilik bäg
8) körgäli bulmaq umïnchïn törttin
9) yïngaqtïn tälmirä baqar ärti. qamaghta
10) körti anta bir kishig özingä oghrap
11) kälmishin. sachï bashï yadïlïp ät'öz-
12) ingä qan yuqup, tolup ät'özi bir

13) yanglïgh tozqa topraqqa kömülüp.

637 .1) ئۆرتىنىپ، ئوت يالقۇنىدا داغلانغاندەك
2) بولدى. ئابرۇيلۇق ـ يۈزلۈكلەر بىلەن قوشۇلۇپ
3) مىڭلارچە خەلق يەنە ئارقىسىدىن ئەگىشىپ
شەھەردىن يولغا
4) چىقتى. ئىلىك بەگكە ئەگىشىپ، ھەر تەرەپكە
5) تاراپ تېگىننى ئىزدىدى.
6) يىغلاپ، قايغۇرۇپ ـ زارلىنىپ، ئاۋازىنى
7) پەقەت توختاتمىدى. ئىلىكبەگ بودىساتۋا تېگىننى
8) كۆرۈش ئۈمىدى بىلەن
9) تۆت ئەتراپقا
10) تەلمۈرۈپ قارايتتى. ھەممە يەرگە
11) قارايتتى. شۇ ئارىدا، بىر كىشىنىڭ ئۆز تەرىپىگە
12) كېلىۋاتقانلىقىنى، باشتىكى چاچلىرىنىڭ
چۇۋۇلۇپ، پۈتۈن
13) بەدىنى قانغا مىلىنىپ، توپا ـ چاڭغا كۆمۈلۈپ كەتكەنلىكىنى

14) achïgh ünin sïghtayu ötrü yaqïn
15) kälmishin körüp, ötrü ilik bäg
16) muntagh yanglïgh yawïz blgüg yangïr-
17) tï yana östälti busmaq qaghurulmaq
18) ämgäki. ötrü örü kötürüp
19) iki iligin yuqaru ärtingü achïgh ün-
20) in sïghtadï. tal chïbïqitäg titräyu.
21) anda yana bashlayu bir buryuqï bar
22) ärti ïya taya tawranu yaqïn kälip

14) يۇقىرى ئاۋاز بىلەن يىغلاپ قايغۇرۇپ، ئۇنىڭغا يېقىن
15) كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئىلىكبەگ
16) بۇ خىل ئاجايىپ ئېچىنىشلىق ھالەتنى (كۆرۈپ)، قايتىدىن
17) ئۇنىڭ قايغۇ - ھەسرىتى ئاشتى.
18) ئاندىن ئىككى قولىنى
19) يۇقىرى كۆتۈرۈپ، تېخىمۇ يۇقىرى ئاۋازدا
20) قايغۇلۇق يىغلىدى. تال چىۋىقتەك تىترىدى.
21) ئۇ يەردە بۇلاردىن ئىلگىرى بىر بۇيرۇقى بار
22) ئىدى. ئۇ ئالدىراپ - تېنەپ بەگكە يېقىن كېلىپ،

X.20b

ب

638. 1) ötünti ol buryuqï ilik bägkä incha tip
2) yalwarurmn küsäyü yïghlamazun munïtäg
3) ilik bägning ögüki oghlï tigin
4) mxastwi bulmatïlar ärsär ymä ämti-
5) kä tägi tiläyü. unaqïa kächmädin
6) kälip tägkäy siziksiz. anchaqï-
7) a boshutzun ulugh ilik bäg busushïn.
8) ötrü ilik bäg yanalï anchaqïa
9) yortüqta körti sabchï bir buryuq
10) ymä yaqïn kälmishin yaghuq barïp
11) ichkärü ilik bägning üskintä yash-
12) ï aqa yïghlayu ötrü incha tip
13) ötünti: ulughï iki tigitlär
14) ämti yügärü äsän ol. busushlugh oot-
15) in örtänü sïqïlmïshlar ät'öz-
16) i ang kichigi üchünch mxastwi
17) bodistw ärdimlig törügä sïngïrtlïp
18) ärti. qïrïlu täginmish. körü täginmish
19) ach barsïgh yangï änükläp yatïrïn
20) kntü achïnga umadïn änüklärin yigä-
21) li oghramïshïn amragh ögüki mxastwi
22) yrlïqanchuchï köngüllüg bodistw

638. 1) ئۇ بۇيرۇقى ئىلىك بەگدىن مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:
2) سىزگە شۇنى يالۋۇرىمەنكى، سىز مۇنداق يىغلىماڭ، بۇ مېنىڭ ئارزۇيۇم.
3) ئىلىك بەگنىڭ ئوماق ئوغلى تېكىن
4) ماھاساتۋىنى ئىزدەپ ھازىرغا
5) قەدەر تاپقىلى بولمىغان بولسىمۇ، ئاز ۋاقىت ئۆتمەستىن
6) ئۆزى كېلىپ قېلىشى مۇمكىن، بۇ شۇبھىسىز. شۇڭا
7) بۇ قايغۇلىرىڭىزنى بىرئاز بېسىۋېلىڭ.
8) ئاندىن كېيىن ئىلىكبەگ قايتا بىرئاز
9) يۈرگەندىن كېيىن، بىر خەۋەرچى بۇيرۇقنى كۆردى.
10) ۋە ئۇنىڭ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرەى ئۇ يېقىن كېلىپ
11) ئىچكىرىكى خانىنىڭ ھوزۇرىغا كىرىپ،
12) كۆز يېشىنى ئېقىتىپ تۇرۇپ، يىغلىغان ھالدا مۇنداق
13) دەپ ئۆتۈندى: چوڭ ئىككى تېكىن
14) ھازىر شۇ ئاندا ساق - سالامەت. قايغۇلۇق ھالدا ئوتتا
15) ئۆرتۈنگەندەك سىقىلىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى قىينىلىپ تۇرۇپ
16) (سۆزىنى داۋام ئەتتى)، ئەڭ كىچىك ئۈچىنچى تېكىن ماھاساتۋى
17) بودىساتۋا پەزىلەتلىك قانۇن تەربىيىدىن يۇتۇلمىش -
18) تۇر. قارارسىز بۇرۇن ئۆلۈپ كەتمەككە ئۇچراپتۇ.
19) ئاچ يولۋاسنىڭ يېڭىدىن كۈچۈكلەپ ياتقانلىقىنى،
20) ئاچلىقتا چىدىماي ئۆز كۈچۈكلىرىنى يېيىش
21) ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئامراق ئوغلىڭىز ماھاساتۋى،
22) مېھرىبان كۆڭۈللۈك بودىساتۋا

X. 21a (onunch bir otuz)

639. 1) ulugh yrlïqanchuchï köngül turqurtï ol bars
2) üzä, oghrayu üzäliksiz ulugh küsäyü
3) qut qoluntï, bir köngülin qutqarghu-

4) qa kinki öddä qamagh tïnlghlar oghlan-
5) ïn saqïnchïgh bäk urantip burqan
6) kutïlïgh yig tüshtä. taluy ögüz
7) täg king alqïgh tübsiz täring tüz
8) nomta. ötrü aghtïntï yuqaru idiz tagh
9) tübüsi üzä, andïran qodï kämish-
10) ti ach bars üskintä ät'özin.
11) küchsüzi üchün tishi bars tartïp
12) yigäli umadï. qamïsh üzä kntü
13) üzi ök yirip qoddï ömgänin.
14) ömgän qanïn yalqayu ötrü
15) yidi tiginig ät'özi äti
16) alqïnïp quruq qaltï söngüki.
17) ötrü anta ilik bäg qatunï birlä
18) ikägü äshitu birlä bu sawïgh, ögsirä-
19) tilär bir yanglïgh busushlugh taluy
20) ichintä täring batïp köngülläri
21) saqïnchlugh qadghulugh oot üzä
22) örtäntilär yalïnayu tapïghchï bäglär tawratï

ئونىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە بىرىنچى (ياپراق) ئا

639.1) ئۇ ئاچ يولۋاسقا ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈل تۇرغۇزدى.
2) ئۇ ئاچ يولۋاسنى دەپ ئەڭ ئۇلۇغ ئارزۇغا چۆمۈپ،
3) قۇت تىلىدى. پۈتۈن كۆڭلى بىلەن (ئۇ يولۋاسنى)
قۇتقۇزۇشقا،
4) كېيىنكى زاماندىكى بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىنىڭ
5) بارلىق غەم - ئەندىشىلىرىنى پەس قىلىپ، بۇرخان
6) قۇتىغا ئىگە ياخشى نەتىجىلىك دەريا -
7) دېڭىزدەك كەڭ مەدھىيە، چېكى، تېگى يوق كەڭ، تۈز
8) نوم ئارزۇسىنى ئارزۇ قىلدى. ئېگىز تاققا ياماشتى،
9) ئۈستىگە چىقتى ۋە ئۇ يەردىن ئۆزىنى پەسكە ئات-
10) تى. ئاچ يولۋاسنىڭ ئالدىغا تاشلاندى.
11) ئۇ ئاچ يولۋاس ماغدۇرسىزلىقتىن گۆشنى چىشلەپ، تارتىپ
12) يېيەلمىدى. ئاندىن قومۇش بىلەن ئۆزى
13) ئۆزىنىڭ بويۇن تومۇرىنى يېرىپ (قان) ئاققۇزدى.
14) ئۈزۈلگەن تومۇردىن قان ئاققاندىن كېيىن ئاندىن (يولۋاس)
15) ئۇنى يالاپ ئىچتى، تېكىنىنىڭ بەدىنى، گۆشلىرى
16) پۈتۈنلەي تۈگەپ قۇرۇق سۆڭەكلىرىلا قالدى.
17) ئاندىن ئىلىك بەگ خاتۇنى بىلەن بىللە
18) ئىككىسى بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ
19) ئۆز ھوشلىرىنى يوقاتتى. پۈتۈن كۆڭلى
20) قايغۇلۇق دېڭىز ئىچىگە
21) چوڭقۇر پاتتى. پۈتۈن كۆڭلى
22) قايغۇ - دەردكە تولدى. ئوتتا كۆيگەندەك
23) ئۆرتەندى. خىزمەتچى بەگلەر دەرھال

X. 21b

640. 1) chïntan suwïn soghïdïp pükürtilär
2) sachtïlar ilig bägkä qatunqa.
3) ötrü turup ikägü ulugh ünin sïghtash-

4) tïlar. iliglärin kötürüp kögüzlärin
5) toqïdïlar. üchünch buryuq ïnanchï
6) yaqïn tägip ichkärü ilik bägkä

7) ötünti: muntagh yanglïgh sawlarïgh
8) körü tägintim iki tiginig ögsiz

ب

640.1) سەندەل سۈيىنى سوغۇتۇپ، ئىلىك بەگ
2) ۋە خاتۇنىغا پۈركىدى ۋە سەپتى.
3) ئاندىن كېيىن بۇلار ئىككىسى ئورنىدىن ئۆرە
تۇرۇپ يۇقىرى ئاۋازدا يىغلىدى.
4) قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ كۆكسلىرىگە
5) ئۇردى. ئۈچىنچى بۇيرۇقى - ئىنانچىسى
6) يېقىن كېلىپ خانىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ ھۆرمەت
بىلەن مۇنداق دېدى:
7) مەن مۇنداق سۆزلەرنى
8) ئاڭلىدىم، ئىككى تېكىن ھوشسىز،

9) tïnsïz yaturlar arïgh sämäk ichintä
10) qolup alïp soghïq suw pükürtüm sach-
11) tïm ularqa. ötrü timin azqïa
12) öglänü tïnlanu tägintilär tälmirär-
13) lär körürlär törttin yïngaqtïn
14) tözüdä, ïncha qltï yalïn oot
15) qamaghdïn barcha qawsamïsh täg
16) anchaqïa turtuqta yana
17) töbün tüshärlär achïgh ünin
18) yïghlashur ät'özläri titräyü ilig-
19) lärin kötürüp yalwaru täginürlär
20) käyirgänchig ögä taqshuru täginür
21) lär inilärining ädgüsin. bu saw-

22) larïgh sözlämişin äshitü birlä ilik
23) bäg taqï artuqraq ashïltï busush –

9) تىنىقسىز هالدا ئورمانلىق ئىچىدە يېتىپ قاپتۇ.
10) ئىزدەپ بېرىپ ئۇلارغا سوغۇق سۇ پۈركىتتىم،
11) چاچتىم، ئاندىن ئۇلار دەرهال بىرئاز
12) هوشىغا كېلىپ تىنىشقا باشلىدى. تەلمۈرگەن
13) هالدا تۆت تەرەپكە قاراشتى،
14) خۇددى تۆت تەرەپنى يالقۇنلۇق
15) ئوت قورشىۋالغاندەك.
16) توساتتىن يەنە تۇرغان يېرىدىن
17) يىقىلىپ چۈشتى. يۇقىرى ئاۋاز بىلەن
18) يىغلاشتى، بەدەنلىرى تىترەيتتى، قوللىرىنى
19) كۆتۈرۈپ، يالۋۇرۇپ، پەرياد چېكەتتى.
20) ئېچىنىشلىق بىلەن مەدهىيە قوشاقلىرىنى ئوقۇپ،
21) كىچىك ئىنىلىرىنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىنى
قوشاققا قاتاتتى. بۇ
22) سۆزلەرنى ئاڭلاش بىلەن ئىلىك بەگ
23) تېخىمۇ بەكرەك قايغۇ ئوتىدا

X.22a (onunch iki otuz)

ئونىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە ئىككىنچى (ياپراق) ئا

641. 1) lugh ootïn köymäki. ötrü qatunï
2) umadïn ulugh ünin mungradï
3) örläyü qïqïra ïncha tip ämgänü saw
4) sözläti: säwär amraq küsänchig
5) adayqïam. ät'özi ärdimlig törü-
6) lüg rakshasqa upa sïngïrtu
7) tükätmish, qalmïsh iki
8) känchlärim öngi adïrïlïp antada
9) ymä basïtïp busushqa ämgäklig
10) ootïn örtänmishlär. mn ämti
11) trk barayïn ol inchip taghqa arïgh-
12) qa, ötläp ärikläp ularnï küsä-
13) täyin özlärin. ötrü trkin tawratï

14) qoshuqlugh qanglïn yol körü bir uchlugh
15) köngülin tägkäli ät'özin kämishmish
16) orunqa. yolta tüshti iki ogh-

17) lanïn yïghlayu sïghtayu yorïrlar

641 .1) ئۆرتىنىشكە باشلىدى. ئاندىن خاتۇنى
2) چىداپ تۇرالماستىن يۇقىرى ئاۋازدا يىغلىدى.
3) سەكرەپ، ئاهۇ زار سېلىپ ئېچىنارلىق هالدا
4) مۇنداق دېدى: سۆيۈملۈك، ئامراق، ئارزۇلۇق
5) ئوغلۇم (قوزام) ۋۇجۇدى پەزىلەتلىك قانۇن
6) راكشاس تەرىپىدىن يۇتۇلدى، ئالەمدىن كەچتى.
7) ئىككى (ئاكىسى) قالدى.
8) (ئۇ ئىككىسى) ئىنىلىرىدىن ئايرىلىپ قېلىپ، يەنە
9) ئۇ يەردە قايغۇ، دەردكە تولۇپ
10) ئۆرتىنىپ ئازابلىنىۋېتىپتۇ. مەن ئەمدى
11) تېز باراي. شۇنداق قىلىپ، تاغ ـ ئورمانغا بېرىپ
12) ئۇلارغا نەسىهەت قىلىپ، ئۇلارنى بەزلەپ،
13) ئۇلارنىڭ هالىدىن خەۋەر ئالدى. شۇنىڭ بىلەن
ناهايىتى تېزلىك
14) بىلەن ئاتلار قوشۇلغان هارۋا بىلەن يولغا چىقىپ، بىر
15) نىيەتتە، ئوغلى ئۆزىنى تاشلىغان
16) ئورۇنغا قاراپ ماڭدى. يولدا ئىككى ئوغلىنىڭ
ئىنىسىدىن
17) ئايرىلىپ، دەردكە چىدىماي بىر خىل هالەتتە
يىغلاپ ـ قاقشاپ،

18) yangïgh käpig ïchghïnïp kögüzlärin toqïyur
19) busanmïshïn. ularnï körüp, anta ök
20) qangï busush ämgäkkä qaw(ïshïp)
21) bartïlar. ol ta(gh) ....
22) orunqa qachan anta tägdilär

X.22b

642. 1) bodistwnïng ät'özin bushi bärmish
2) arïghqa. ötrü qamaghun birgärü
3) örä turup yïghlashtïlar yiwigin tizi-
4) gin kämiship käyirgänchig qïlïnu itti-
5) lär. yïghdïlar bodistwnïng söngük-
6) in. qamagh kishilär quwraghï ayap
7) aghïrlap bir yanglïgh ästwp itti-

8) lär. qamaghun yiti ärdinig tiglig
9) (bu) sharïrïgh bäklädi qamtsïta urup
10) anïng ichintä. busushlughïn bartïlar.
11) qanglïta olurup balïqqa
12) ol ödün tükäl bilgä tngri tngri-
13) si burqan anantaqa, ötrü ïncha
14) tip yrlïqadï: öngrä öddäki
15) bodistw mxastwi atlgh tigin ärsär,
16) ol ämti mn otquraq sakyamuni
17) burqan ärür mn. taqï munta turqurma-

18) din öngi ärki tip yat saqïnch. mxaradi
19) atlgh bäg ärsär atam sudodani qan
20) ärür. öngrä öddäki qatunï ämti anam
21) mxamaya ärür. ulughï tigin
22) ärür ...... inisi ärür manchushiri
23) ...... tishi bars mxapratchapati

X.23a (onunch üch otuz)

643. 1) ki ...... i ärür yiti änüklärintä bishägü
2) bish panchiki boltïlar. birisi änük
3) ämti ärür mxamodgalyatiri ät'özi.

18) ئۆزلىرىنى ئۇرۇپ يۇرگەنلىكىنى كۆردى.
19) ئۇلارنى كۆرۈپ، شۇ ھامان
20) ئاتىسى قايغۇ - ئەلەم بىلەن ئۇلار بىلەن قۇچاقلىشىپ
21) كۆرۈشۈپ، بىرلىكتە ماڭدى. ئۇ تاغ ....
22) ئورۇنغا (يەتتى)، ئۇ يەرگە يېتىپ بارغاندا، (يەنى)

ب

642.1) بودىساتۋا ۋۇجۇدىنى سەدىقە قىلغان
2) ئورمانغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، ھەممىسى بىرلىكتە
3) ئۆرە تۇرۇپ يىغلاشتى، ئۇستىدىكى زىبۇ
4) زىننەتلىرىنى يەرگە ئېتىپ، ئۆكۈنۈپ - پۇشايمان
5) قىلىشتى. بودىساتۋانىڭ سۆڭەكلىرىنى يىغدى.
6) پۈتۈن جامائەت ھەممىسى
7) بىر تەرىزدە ئۇنىڭغا ھۆرمەت - ئىززەت بىلەن
ماتەم مۇراسىمى قىلدى.
8) ھەممىسى يەتتە پەزىلەت بىلەن بېزەلگەن
9) بۇ شارىرنى ساندۇق ئىچىگە

11) قويۇپ بېكىتتى. قايغۇ بىلەن ئايرىلىپ
12) ھارۋىغا ئولتۇرۇپ شەھەرگە قايتتى.
13) بۇ ۋاقىتتا ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرى-
14) سى بۇرخان ئانانتاغا مۇنداق
15) دېدى: ئىلگىرىكى زاماندىكى
16) بودىساۋا ماھاساتۋى ئاتلىق تېكىن بولسا،
17) چوقۇم ھازىرقى مەنكى ساكيامۇنى بۇرخان بولىمەن،
مەن بۇ يەردە
18) باشقا يات خىياللارغا بېرىلمىدىم. ماھارادى
19) ئاتلىق بەگ بولسا، ئاتام شۇ دودانى خاندۇر،
20) ئۆتمۈش زاماندىكى خاتۇنى ئەمدى ئانام
21) ماھامايادۇر. چوڭ تېكىن
22) دۇر .... ئىنىسى بولسا مانچۇشىرى،
23) ....چىشى يولۋاس ماھاپىراتچاباتى

ئونىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

643.1) كى ...... ى ئىدى. يەتتە كۆچۈكلىرىدىن بەشى
2) بەش پانچىكى بولدى. بىر كۈچۈكى
3) ئەمدى ماھامودگالياتىرى ۋۇجۇدى بولدى.

4) birisining ämti ärür sariputiri arxant
5) ät'özi. mn sizlärkä toyïnlara
6) körkitü biltürü nomlatïm ärtmish öd-
7) lärtä adïnlarqa asïgh qïlmaq tïltagh-
8) ïmïn. munï munchulayu qat(ïghla)nu bodistw
9) (lar) yorïghïnta, burqan qutïn
10) tïltaghlarta yorïdïm. bodistw (yorïqïnta)

11) yorïmishta ...... (maq) ol öddä mn
12) öz köngülümtä örittim ulugh bädük
13) qut qolmaq bu ät'özüm söngüki

14) qaltï ärsär bu yirtä, kin käligmä
15) ödlärtä asïgh qïlzun tïnlghlarqa
16) tip .... una ämti bi(l)-
17) ing toyïnlara ät'özümüz tutmïsh
18) söngük yiti ärdinin itiglig
19) urïtmïsh bu ästup ärtmäkingä ölgü-
20) (süz sansïz) öküsh öd qolu ärü ärü
21) .... bädip tupraghta. ol
22) .... qut qolmïshïm
23) .... qi iyn tïnlghlarïgh

4) بىر سىنىڭ بولسا سارىپۇترى ئارخات
5) ۋۇجۇدى بولدى. مەن سىزلەرگە، راھىبلارغا
6) ئۆتكەن زامانلاردا باشقىلارغا
7) پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزگەنلىك سەۋەبىمنى سۆزلىدىم.
8) مۇشۇنداق تىرىشىپ، بودىساتۋا ـ
9) لارنىڭ يول ـ ئەملى بىلەن (يۈرۈپ) بۇرخان قۇتىنىڭ
10) خاسىيىتى بىلەن ئىش ـ ئەمەل تۇتتۇم.
بودىساتۋالارنىڭ ئىش ـ
11) ئەمەللىرىنى قىلغان ۋاقتىمدا ...(. ماق) ئۇ زاماندا مەن
12) ئۆز كۆڭلۈمدە ئۇلۇغ، بۈيۈك
13) قۇتقا ئېرىشمەك ئارزۇسىنى ئورناتتىم. گەرچە بۇ
بەدىنىمنىڭ سۆڭىكى
14) بۇ يەردە قالغان بولسىمۇ، كېيىنكى كېلىدىغان
15) زامانلاردا جانلىقلارغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزسۇن
16) دەپ. شۇڭا ئەمدى بىلىڭلار،
17) راھىبلار، ۋۇجۇدۇمنى تۇتۇپ تۇرغان سۆڭەك،
18) يەتتە پەزىلەت بىلەن بېزىلىپ
19) ھازىرلانغان بۇ مۇنار بۇزۇلماستىن مەڭگۈ
20) سانسىز، كۆپ زامان، پەسىل ئاستا ـ ئاستا
21) ....بۈيۈكلەپ تۇپراقتا ئۇ
22) ....قۇت تىلىگەن
23) ....كى ئەگەشكەن جانلىقلارنى

X.23b

ب

644. 1) ozghuru qutqaru birgükä. anïn ämti
2) bu tushtä asïgh qïlghalï tïnlghlarqa
3) yaghïz yirig töpülüp yuqaru ünmishi
4) bu ärür tip yrlïqadï.
5) tügäl bilgä biliklig tngri tngrisi
6) burqan bu chadikig nomlayu yrlïqamïshta
7) ol qamagh ulugh tirin quwragh üstün
8) tngri, altïn yalanguq alqughun barcha
9) yiringüyü achïyu ögirip säwinip adïn
10) mungadïp üsäliksiz üstünki yig
11) köni tüz tuymaq burqan qutïnga bäk
12) qatïgh köngül örittilär. munï munchulayu
13) bu nomlugh käzip ärttüktä tügäl bilgä

644 .1) قۇتقۇزۇپ بېرىش ئۈچۈن، شۇڭا ئەمدى
2) بۇ يەردە جانلىقلارغا پايدا مەنپەئەت يەتكۈزگىلى
3) قوڭۇر يەرنىڭ ئۈستىگە ئۈنۈپ چىقىشىنىڭ
4) سەۋەبى بۇدۇر دەپ سۆزلىدى.
5) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
6) بۇرخان بۇ بۇددىزم ھېكايىسىنى سۆزلەۋاتقىنىدا
7) ئۇ بارلىق ئۇلۇغ جامائەت توپى يۇقىرىدا
8) تەڭرى، تۆۋەندە ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى
9) يىغلاپ، پەرياد قىلىپ، شادلىنىپ ئاجايىپ
10) بىر ماختاش بىلەن، ئەڭ ئۈستۈن، ئالىي
11) توغرا ـ دۇرۇس، تۈز تۇيماق بۇرخان قۇتىغا بەك
12) قاتتىق ئېتىقاد كۆڭۈل تۇرغۇزدى. شۇنداق قىلىپ
13) بۇ مۇقەددەس نوملۇق مۇراسىم تامام بولغاندىن
كېيىن، ھەممىگە قادىر

14) tngri tngrisi burqan kntününg
15) küü kälig ädrämin yïgha yrlïqaduqta

16) ötrü ol ästüp ikiläyü yana
17) yirkä batïp küzünmäz boltï.
18) altun önglük yruq yaltrïqlïgh qopta
19) kötrülmish nom iliki atlgh nom bitiktä
20) ontïn sïngarqï bodistwlar (tngri)
21) tngrisi burxan (ïgh ögmäk atlgh yiti)
22) otuzunch bölük (. ol ötün)
23) tükäl bilgä biliklig tn(gri tngrisi)

14) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان شەخسەن ئۆزىنىڭ
15) شەرەپلىك، لاياقەتلىك پەزىلەتلىرىنى تولۇقلاشقا ئەمر قىلغاندىن
16) كېيىن ئۇ ئەستۇپ يەنە قايتىدىن
17) يەرگە پېتىپ كۆرۈنمەس بولدى.
18) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
19) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم پۈتۈكنىڭ
20) ئون تەرەپتىكى بودىساتۋا (تەڭرىلەر)
21) تەڭرىسى بۇرخاننى مەدھىيىلىشى ئاتلىق يىگىرمە
22) يەتتىنچى بۆلەك. بۇ ۋاقىتتا
23) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى

X. 24a (onunch tört otuz)

ئونىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە تۆتىنچى (ياپراق) ئا

645. 1) burxan bu nom ärdinig nomlayu yrlïqamïsh
2) öddä ontïn sïngar yirtinchüdäki
3) ülgüsüz öküsh yüz ming tümän kolti
4) bodistwlar quwraghï öngin öngin kntü
5) kntü öz öz ulushlarïtïn kälip sabloka-
6) (da)tu atlgh yirtinchü yir suw ichintä
7) (cham)budiwip ulushta krtiragut taghqa
8) (bar)ïp tükäl bilgä tngri tngrisi burxan
9) (ada)ghïnta bish tilgänin yinchürü tüpün
10) (yü)küntilär. yükünü tükätip bir uchlugh

11) (s)üzük köngülin ayalarïn qawshurup öngi
12) öngi tilim bir ünin tngri tngrisi
13) burxanïgh ögä küyläyu ïncha tip ötüntilär:
14) tngrim, sizing ät'özüngüz sobaq altun
15) öngitäg körüp idi qanïnchsïz
16) altunlugh taghqa oqshadï qoptïn
17) sïngar yrutur. arïgh süzük yupyumsaq
18) linxua chächäkkä oqshatï, ülgüsüz
19) (tängsiz) äsringü itiglärin itilmish ärür.
20) ...... laksanïn bir äksüksüz
21) ...... on türlüg ayraqïn
22) ...... ïlïgh yruqunguz yoritur.
23) kün tngritäg yruqïn kkirtin öngi

645 .1) بۇرخان بۇ نوم ئەردىنىنى نوملىغان
2) ۋاقىتتا ئون تەرەپتىكى يەر - جاھاندىكى
3) سانسىز كۆپ يۈز مىڭ تۈمەن كولتى
4) بودىساتۋالار جامائىتى ئايرىم - ئايرىم ئۆز -
5) ئۆزىنىڭ مەملىكەتلىرىدىن كېلىپ سابلوكا -
6) داتۇ ئاتلىق يەر - زېمىندىكى
7) چامبۇدىۋىپ دۆلەتىنىڭ كىرتىراگۇت تېغىغا
8) بېرىپ، ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
9) ئايىغىدا بەش چاق بىلەن باش ئۇرۇپ
10) يۈكۈندى. يۈكۈنۈپ بولغاندىن كېيىن، ھەممىسى بىر خىل
11) سۈزۈك كۆڭلى بىلەن قوللىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ ئايرىم -
12) ئايرىم تىل بىلەن بىر خىل ئاۋازدا تەڭرىلەر تەڭرىسى
13) بۇرخاننى مەدھىيىلەپ مۇنداق دېدى:
14) تەڭرىم، سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىز خۇددى
15) كۆرۈپ قانغۇسىز پارقىراق ئالتۇن
16) تاققا ئوخشايدۇ، ئۇ ھەممە
17) تەرەپنى يورۇتىدۇ. يەنە ئۇ پاك، يۇمشاق، سۈزۈك
18) نىلۇپەر گۈلىگە ئوخشايدۇ. ئۇ تەڭسىز -
19) تەڭداشسىز رەڭمۇ - رەڭ زىبۇ زىننەتلەر بىلەن بېزەلگەندۇر.
20) ....لاكسانىڭ بىرى كەمسىز
21) ....ئون تۈرلۈك
22) ....لىق يورۇقىڭىز يورۇتىدۇ.
23) كۈن تەڭرىدەك يوروق بېرىپ، دېغىدىن سىرت،

646. 1) ötrülmishsiz tolun aytäg arïgh süz-
2) ük yruq. ymä ätingkiri yangqulugh körklä
3) ününgüz, ol arslan qanï kökrämishtäg
4) tolp yirtinchüdä tikilig. säkiz türlüg
5) adruqqa tükälliki üzä yaraghlïgh
6) kalayingingtä ulatï köwsäk ün-
7) lärtä yigätmis. yüz buyanlïgh
8) blgüg itilmish körklä qïrtïshïgh
9) yruq yaltrïqqa tükällig, kkirsiz chöp-
10) süz süpsüzük süzülmish. yruq biligin-
11) giz. taluy ögüztäk king täring (u)lsuz
12) tüpsüz. ädgüläringiz kök qalïqtäg
13) yitinchsiz. tägirmi körklä yruqunguz
14) ontïn sïngar tolu ärür. tïltaghï iyin
15) qutgharursïz qamagh tïnlghlar oghlanïn
16) nizwanilïgh bodulmaqïgh yïdï yuq-
17) i birlä tarqartïngiz. ürük ozatï (itig)
18) siz nomlugh yruqïn tïnmaqsiz asïgh tusu
19) qïlursïz. tïnlghlarïgh irinchkäp küsänür-
20) tä kinki öddä mängi ögrünch (qïlur)-
21) siz. yig yörüküg körkitü (qïdïgh)-
22) siz usatï inchkü nirwan ....
23) bulturursïz bir yanglïgh ....

X. 25a (onunch bish otuz)

647. 1) bashtïnqï yig nomlarïgh nomlayu uz
2) tatïghlïgh soqanchïgh nom mängisin
3) birürsiz. nosh tatïghlïgh mängülüg nirwan arïgh-
4) lïgh balïqqa kigürüp uz tatïghlïgh
5) itigsiz mänggü mängig ashatursïz
6) ürük ozatï tïnmaqsiz sansarlïgh
7) taluy ichintä ozkurursïz

646. 1) جەلپكار تولۇن ئايغا ئوخشاش پاك، سۈ ـ
2) زۈك، نۇرلۇقتۇر. يەنە جاراڭلىق دومباقتا (ئوخشاش) ياڭراق
3) ئاۋازىڭىز خۇددى ئارسلان خانى ھۆركىرىگەندەك
4) پۈتۈن يەر ـ جاھاننى تىترىتىدۇ. ئۇ سەككىز تۈرلۈك
5) ئالاھىدىلىككە تولۇق ـ تۈگەللىكى بىلەن يارامىلىق
6) كالا يىڭنىڭ يېقىملىق ئۈنىنى بېسىپ چۈشىدۇ.
7) يۈز بويان ـ ساۋابلىق
8) بەلگۈ ـ ئالامەتلەر بىلەن بېزەلگەن چىرايىڭىز چىرايلىق
9) نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق كامالەتكە يەتكەن، كىرسىز
10) پاك، سۈپسۈزۈكتۇر. نۇرلۇق ـ بىلىمىڭىز
11) دېڭىز ـ ئوكياندەك كەڭ، چوڭقۇر ۋە تېگى يوقتۇر.
12) پەزىلەتلىرىڭىز كۆك ئاسماندەك
13) چەكسىزدۇر. يۇمىلاق، چىرايلىق نۇرىڭىز
14) ئون تەرەپتىكى پۈتۈن جاھاننى تولۇق يورۇتىدۇ. بۇ ۋەجىدىن
15) پۈتۈن جانلىقلار ئوغلانلىرىنى قوتقۇزىسىز ۋە
16) ئۇلارنىڭ نىزۋانلىق كىرلىرىنى ھىد ـ يۇقى
بىلەن قوشۇپ
17) يوقىتىسىز. ھەر ۋاقىت
18) نوملۇق يورۇق ـ نۇرىڭىز بىلەن تىنماستىن
پايدا ـ مەنپەئەت
19) يەتكۈزىسىز. سىز جانلىقلارغا مېھرىبانلىق
قىلىش تىلىكىدە،
20) كېيىنكى زامانلاردا ئۇلارنى شاد ـ خۇرام،
ئامان ـ ئېسەن قىلـ
21) ـسىز. ياخشى ئەقىل كۆرسىتىپ، چەكسىز
22) ھەر دائىم خاتىرجەم نىرۋان ...
23) ئىگە قىلىسىز. بىر تەرىزدە ......

ئونىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە بەشىنچى (ياپراق) ئا

647. 1) ئەڭ ئۈستۈنكى ياخشى نوملارنى نوملاپ، ئۆز،
2) تاتلىق، تەملىك، نوم خۇشاللىقىنى
3) بېرىسىز. ئاجايىپ تاتلىق. مەڭگۈلۈك نىرۋانلىق پاك
4) شەھەرگە كىرگۈزۈپ، ئۆز، تاتلىق،
5) شاۋقۇنسىز مەڭگۈلۈك خاتىرجەملىككە ئېرىشتۈرىسىز.
6) ھەر دائىم تىنماستىن سانسارلىق
7) دېڭىز ئىچىدە بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىنى

8) ämgäktin qamagh tïnlghlar oghlanïn.
9) ashatursiz ularnï inchkülüg äsängü-
10) lüg king yolta uzun turgharu. birürsiz
11) yitinchsiz mängilärig köngülchä. tngrim,

12) siz yäg ädgülüg taluy ögüzüngüz
13) king täring ärür. arïtï bultuqmaz
14) yöläshürükäm yöläshtülüp bilgäli.

15) tolp tïnlghqa bir yanglïgh
16) yrlïqanchuchï köngülüngüz äwrilür.
17) al altaghta täwränü anchaqï –
18) a ymä tïnmazsiz täring
19) (inch)kä äriklig taluy ögüzüngüz
20) .... ol tngrili yalanguqlï
21) .... käli umazlar
22) .... ming tümän

8) ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن قۇتۇلدۇرىسىز.
9) ئۇلارنى تىنچلىق، ئامان ـ ئېسەنلىك
10) كەڭ يولدا ئۇزۇن مۇددەت تۇرغۇزىسىز. ھەر دائىم
11) چەكسىز شاد ـ خۇراملىقنى كۆڭلىمىزگە
بېغىشلايسىز. تەڭرىم،
12) سىزنىڭ ياخشىلىقىڭىز خۇددى دېڭىز ـ ئوكياندەك
13) كەڭ ۋە چوڭقۇردۇر. ئۇنىڭ پاكلىقىنى
14) (باشقا بىر نەرسىگە) سېلىشتۇرغىلى،
تەڭلەشتۇرگىلى بولمايدۇ.
15) بارلىق جانلىقلارغا، ھەممىگە ئوخشاش بىر يوسۇندا
16) مېھرىبان كۆڭۈل تۇرغۇزىسىز.
17) چارە ـ تەدبىر قوللىنىشتا ئاشۇنداق
18) ھەرگىزمۇ تىنماستىن چوڭقۇر
19) ئىنچىكە ـ نازۇك دېڭىز ـ ئوكيانىڭىز
20) ....ئۇ تەڭرىلەر، ئىنسانلار
21) ....غىلى مۇمكىن ئەمەس.
22) ....مىڭ، تۇمەن

X. 25b

ب

648. 1) kolti kalplar ärtkinchä
2) qatïghlansar birgärü bilü umazlar.
3) yarïmïn qawïraqïa
4) ögdümüz. tngrim siz yäg yitinch-
5) siz ädgülüg taluy ichintä
6) bir tamïsïmqïa ülüshin.
7) bu buyanïgh äwirip alqu
8) tïnlghlarqa birürbiz
9) qat qolurbiz trk ödün
10) burqan qutïn bulzunlar
11) tip munchulayu ögdilär.
12) anda ötrü ulush ulughï tügäl
13) bilgä tngri tngrisi burxan
14) ol qamagh bodistwlar quwraghï-
15) nïng bu muntagh ögdilig
16) ötüglärin äshitü
17) yrlïqap
18) ötrü ïncha tip yrlïqadï:
19) ädgü ädgü, sizlär tüzün-

648. 1) كولتى كالپ (زامان) ئۆتكۈچە
2) تىرىشقان تەقدىردىمۇ يەنىلا بىلىپ بولماس.
3) (بىز پەقەت) يېرىمىنى قىسقىچە
4) مەدھىيىلىدۇق. تەڭرىم، سىزنىڭ چەكسىز
5) دېڭىزدەك پەزىلىتىڭىزنىڭ پەقەت
6) بىر قىسمىنىلا (مەدھىيىلەپ ئۆتتۇق).
7) بۇ خاسىيەتنى (بۇياننى) بارلىق
8) جانلىقلارغا يەتكۈزۈپ بېرىمىز.
9) بىز بۇرخان قۇتىنى تىلەيمىز. تېز ۋاقىت ئىچىدە
10) بۇرخان قۇتىغا ئېرىشسۇن،
11) دەپ مۇشۇنچىۋالا مەدھىيە ئوقۇدى.
12) ئاندىن كېيىن يۇرت ئۇلۇغى ھەممىگە
13) قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
14) ئۇ بارلىق بودىساتۋا جامائىتى-
15) نىڭ مۇشۇنچىۋالا مەدھىيىلىرىنى،
16) ئۆتۈنۈشلىرىنى ئاڭلاپ،
17) تىڭشاپ
18) ئاندىن ھۆرمەت بىلەن مۇنداق دېدى:
19) ئەزگۈ، ياخشى، سىز ئالىيجاناب-

20) lär quwraghïya . . . . . .
21) bu munchulayu qop tüz . . . . . .
22) qïlmïsh quwragh . . . . . .
23) aghïr ayïgh qïlïnch . . . .

20) كۆڭۈللۈكلەر جامائىتى ....
21) بۇ مۇشۇنچىۋالا پۈتۈن، ھەممە ....
22) قىلغان جامائەت ....
23) چوڭ ھۆرمەت ئەمەل.........

X. 26a (onunch altï otuz)

ئونىنچى (تۆپلەم) يىگىرمە ئالتىنچى (ياپراق) ئا

649. 1) öchürüp ülgülänchsiz täng-
2) länchsiz yig buyan ädgü
3) qïlïnchlarïgh qazghanghuluq
4) tolp qamagh tïnlgh oghlan-
5) ïnga ulugh asïgh tusu qïl-
6) tachï burqanlar ishin
7) ishlätingizlär
8) tip yrlïqadï.
9) altun önglüg yruq yaltrq-
10) lïgh qopta kötrülmish nom
11) iliki atlgh nom bitiktä
12) somakitu bodistw tngri tngri-
13) si burxanïgh ögmäk
14) atlgh säkiz otuzunch bölük.
15) . . . .
16) anta ötrü somakitu
17) bodistw olurmïsh orun-
18) ïntïn örü turup
19) (birtin) sïngar ong
20) (angayata) qï ton-
21) (in achïnïp) ong
22) (tizin yirkä) urup

649.1) خۇشال بولۇپ تەڭسىز، تەڭداش-
2) سىز ياخشى بۇيان، ياخشى
3) ئىش - ئەمەللەرنى قىلىپ
4) پۈتۈن جانلىقلار ئوغلان-
5) لىرىغا ئۇلۇغ پايدا - مەنپەئەت قىل-
6) غۇچى بۇرخانلارنىڭ ئىش - ئەمەللىرىنى
7) قىلدىڭىزلەر،
8) دەپ ھۆرمەت بىلەن سۆزلىدى.
9) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق
10) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم
11) پادىشاھى ئاتلىق نوم پۈتۈكتە
12) سوماكىتۇ بودىساتۋا تەڭرىلەر تەڭرى-
13) سى بۇرخاننى مەدھىيىلىشى
14) ئاتلىق يىگىرمە سەككىزىنچى بۆلەك.
15) ....
16) ئاندىن كېيىن سوماكىتۇ
17) بودىساتۋا ئولتۇرغان ئورنى-
18) دىن ئۆرە تۇرۇپ،
19) بىر دىنلا ئوڭ
20) قول يېڭىنى
21) يېشىپ، ئوڭ
22) تىزى بىلەن تىزلىنىپ،

X. 26b

ب

650. 1) ayasïn qawshurup
2) tngri tngrisi burxanqa
3) yülänip yümchiksiz köz-
4) in titrü körüp ïncha
5) tip ögdi:
6) yüz buyanlïgh läksanïn
7) tolu tükäl ärürsiz.

650.1) ئالىقىنىنى جۈپلەشتۈرۈپ
2) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا
3) يۈزلىنىپ، كۆزىنى ئۈنىڭدىن
4) ئۈزمەي قاراپ، مۇنداق
5) دەپ مەدھىيە ئوقۇدى:
6) يۈز بۇيانلىق گۈزەللىك ئالامىتىگە
7) تولۇق تۈگەل يەتكىنى سىزدۇرسىز.

8) ät'özüngüz itigi
9) ädgülärin qolusuz ol.
10) arïghï üzä king
11) ulugh adïnlar
12) säwip körgülük
13) ming kün tngri
14) yruqï birgärü yrutu
15) tururtäg
16) yalïnlïgh bädizin
17) kiz qolusuz yruqlar
18) tälim oi. ärdinilig
19) yükmäk tururtäg
20) ärtingü tughi ......
21) yangï toghmïsh (ay tngri ......
22 yaltrïturtäg ......

X. 27a (onunch yiti otuz)

651. 1) altun önglüg yaltrïqi yïpunï
2) yörüngi uz adïrtlïgh. ymä qltï
3) altunlugh tagh qoptïn sïngar yarutur-
4) täg qamaghtïn barcha yrutursïz
5) yüz ming öngi ulushlarïgh. öchürür-
6) siz tïnlghlarnïng ülgüsüz öküsh
7) ämgäkin. alquqa barcha birür-
8) (si)z ulsuz tüpsüz yig mängig.
9) (buy)anlargha tükällig itigi
10) (yar)agh körkingüni tïnlgh oghushï qalïz-

11) (ïz) köyüp idi kanmaslar. kök yruq-
12) (tä)g yaltrïqlïgh rashirwart önglüg
13) (sa)chïngïz ol, qara qawunglar ilikläri
14) (x)ua chächäk üzä ösmishtäg ögrünchü
15) köngülin täng köngülin ärtingü arïgh

16) itinmishsiz ulugh ädgü ögli yrlïqachu-
17) chï köngülkä tükällig ärürsiz. qamagh
18) bashtïnqï laksanïn ädgülärin
19) ...... oqïnmaq bölüklüg nom üzä

8) ۋۇجۇدىڭىزنىڭ زىننىتى (ۋە)
9) پەزىلەتلىرىڭىز چەكسىزدۇر.
10) پاكلىقىڭىز كەڭ،
11) ئۇلۇغ (بولۇپ)، باشقىلار
12) سۆيۈپ كۆرىدىغان
13) مىڭ كۈن تەڭرى
14) نۇرى بىللە يورۇتۇپ
15) تۇرغاندەك
16) يالقۇنلۇق زىننىتىڭىز
17) چەكسىز، تەڭداشسىزدۇر، يورۇق نۇرى
18) ناھايىتى كۆپتۇر. ئەخلاق - پەزىلەت
19) دۆۋىسى تۇرغاندەك
20) ناھايىتى تۇغى ....
21) يېڭى تۇغقان ئاي تەڭرى...
22) يالتىرىغاندەك......

ئونىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە يەتتىنچى (ياپراق) ئا

651. 1) ئالتۇن رەڭلىك يالتىرىقى بىنەپشە،
2) ئاق بولۇپ ئېنىق ئايرىلغاندۇر. يەنە خۇددى
3) ئالتۇن تاغ ھەر تەرەپنى يورۇتقاندەك
4) ھەر تەرەپتىن يۈز مىڭلاپ
5) يۇرت - دۆلەتلەرنىڭ ھەممىسىنى يورۇتىسىز.
6) جانلىقلارنىڭ سانسىز، ھېسابسىز ئازابلىرىنى
7) ئۆچۈرىسىز. ھەممىگە، بارلىقىغا بېرىسىز
8) تەڭسىز - تەڭداشسىز شاد - خۇراملىقنى.
9) سىزنىڭ بويان - ساۋابقا تولغان زىننەتلىك،
10) يارامىلىق، كۆركەم چىرايىڭىزنى جانلىقلار قوۋمىلىرى
11) زادى كۆرۈپ قانمايدۇ. چېچىڭىز خۇددى
12) كۆك يالتىراقلىق راشىرۋارت[248] ئۆڭلۈكتۇر.
13) كوڭلىڭىز قارا ھەرە ئىلكى
14) گۈل - چېچەك ئۈستىدە خۇشال - خۇرام
15) ئۈچۈپ يۈرگىنىگە ئوخشاش خۇشالدۇر، سىز ناھايىتى پاك
16) زىننەتلەنگەن ئۇلۇغ، ياخشى نىيەتلىك مېھرىبان
17) كۆڭۈلگە تولۇق ئىگىسىز، بارلىق
18) ئەڭ ئۈستۈنكى گۈزەللىك ئالامەتلىرى
19) ....قىسماق بۆلەكلىك نوم بىلەن

20) ...... özüngüz ol birtächi
21) ..... ïgh ululgh türlüg
22) ...... ozatï bashtïnqï
23) ...... atruq atruq ädgülär-

20) ....ئېگىز ئۇ بەرگۈچى
21) ....نى ئۇلۇغ تۈرلۈك
22) ....ھەر دائىم باشتىكى
23) ....ئايرىم - ئايرىم ئەزگۈلەر -

X. 27b

652. 1) in yumqïn birgärü itilip yruqïn
2) yaltrïqïn yrutursiz ming tümän
3) öngi ulushlarïgh. tngrim, sizing
4) yruqlugh blgüngüz ärtingü tolu ärür.
5) ïncha qltï kün tngri kök qalïqta
6) turtärtäg, sumir taghtäg aghïr
7) ulugh ädgülärin tükälsiz. tägirm(i)
8) uyursiz körkitgäliontïn sïnga(rqï)
9) ulushlarïgh. körü qanïnchsïz toqï(lïgh)
10) ïduq altun aghïzïngiz ol. tüzd(äm)
11) yigi sädräksiz qartäg yürüng ti(sh)-
12) ingiz ol. tängkäşisiz uz körklä
13) tägirmi sizing yüüzüngüz ol. ongaru
14) äwrilmish orun laksinïn qash qawïshïgh-
15) ïnta toqïlïgh yïlqu yumshaq yïltïrq-
16) a yürüng siparir ärdinitäg kök
17) qalïqta turughma tolun ayqa
18) oqshatï. anïn ämti yükün(ürmn)
19) antagh oshuqlugh baqshïqa (ang)
20) ädgülärning ornaqï atï(kötrülmish)
21) qangïmqa tip (ögä yükünti.)
22) ötrü tngri tngri(si burxan soma)-
23) kitu bodistw(qa ïncha tip yrlïqadï:)

ب

652. 1) نىڭ ھەممىسىنىڭ بىرلەشمىسىدىنمۇ گۈزەللىشىپ نۇرلۇق -
2) يالتىراق بىلەن مىڭ تۈمەن
3) يۇرت - دۆلەتلەرنى، يورۇتىسىز - تەڭرىم، سىزنىڭ
4) يورۇقلۇق بەلگۈڭىز ناھايىتى تولۇق تەلدۇر.
5) ئۇ خۇددى كۈن تەڭرى كۆك ئاسماندا
6) تۇرغاندەكتۇر. سۇمىر تاغدەك زور
7) ئۇلۇغ پەزىلەتلەرگە تولۇق - تەلسىز، ئەتراپىڭ ھەممىنى،
8) ئون تەرەپتىكى يۇرت - دۆلەتلەرنى
9) تولۇق كۆرسىتىپ بېرىشكە قادىرسىز. سىزنىڭ
10) ئاغزىڭىز كۆرۈپ قانغۇسىز چىرايلىق ئالتۇندەكتۇر. سىزنىڭ
11) چىشلىرىڭىز تۈز - ياخشى بولۇپ خۇددى ئاق قاردەك ئاقتۇر،
12) سىزنىڭ يۈزىڭىز تەڭلەشتۈرگۈسىز، ئۈز، كۆركەم،
13) يۇمىلاق، سۈزۈكتۇر. سىزنىڭ قېشىڭىزنىڭ
14) قوشۇمىسى ئوڭغا قايرىلغان، ئۇ ناھايىتى يۇمشاق،
15) چىرايلىق، يېڭى، يالتىراقلىق، ئاق
16) مەرمەر تاشقا ئوخشاش بولۇپ،
17) ئاسماندا تۇرغان تولۇن ئايغا
18) ئوخشايدۇ. شۇڭا مەن
19) سىزگە ئوخشاش ئۇستازغا، ئەڭ
20) ياخشى پەزىلەتلەر ئورناشقان، نامى مەشھۇر
21) ئاتامغا يۈكۈنىمەن، دەپ مەدھىيە ئوقۇپ يۈكۈندى.
22) ئاندىن تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان سوما -
23) كىتۇ بودىساتۋاغا ھۆرمەت بىلەن مۇنداق دېدى:

X. 28a (onunch säkiz otuz)

653. 1) kim sn samakituyaya, bu ädgülüg
2) yükünch üzä qamagh tïnlgh oghlanïn ädgü-
3) kä mängikä yaratghuluq king alqïgh

ئونىنچى (تۈپلەم) يىگىرمە سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

653. 1) ھەي سوماكىتۇ، بۇ ياخشى
2) يۈكۈنمەك بىلەن بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىنى ياخشىلىققا،
3) شاد - خۇراملىققا ئىگە قىلىدىغان كەڭرى

4) yol uruqugh sacha yada körkitü
5) bärting. bilmäz uqmaz tïnlghlar
6) (ämt)i tuta ögrätinzunlar
7) tip yrlïqadï.
8) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh qopta
9) kötrülmish nom iliki atlgh nom bitik-
10) (tä)bodi sögüt tngrisi, tngri
11) tngrisi burxanïgh ögmäk atlgh toquz
12) otuzunch bölük.
13) ol ötün bodi sögüt tngrisi
14) ymä ök shlok taqshutïn tngri tngri -
15) si burxanïgh ögä küyläyü ïncha tip
16) ötündi: yükünürmn tngrim siz-
17) ing arïgh süzüg bilgä bilikingizkä,
18) (yükün)ürmn tngrim sizing
19) ...... kä ürkit köni nom tiläglig
20) ...... ingizkä, yükünürmn
21) ...... ngiz nomtïn tarqarta
22) (chi) ...... yükünürmn
23) ...... ozsatï tüz tuttachï

4) يول (ئېچىپ) ، ئۇرۇق چېچىپ كۆرسىتىپ
5) بەردىڭ. بىلمەس، ئۇقماس جانلىقلار
6) ئەمدى ئۇنى ئوقۇسۇن، ئۆگەنسۇن.
7) دەپ ھۆرمەت بىلەن سۆزلىدى.
8) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
9) ئۈستۈن تۇرىدىغان، نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم پۈتۈك-
10) تە بۇددا دەرەخ تەڭرىسىنىڭ تەڭرىلەر
11) تەڭرىسى بۇرخانغا مەدھىيە ئوقۇشى ئاتلىق يىگىرمە
12) توققۇزىنچى بۆلەك.
13) ئۇ ۋاقىتتا بودى دەرەخ تەڭرىسى
14) يەنە شېئىر - قوشاق توقۇپ تەڭرىلەر تەڭرىسى
15) بۇرخانغا مەدھىيە ئوقۇپ، كۈيلەپ مۇنداق
16) دېدى: يۈكۈنۈرمەن تەڭرىم سىز -
17) نىڭ پاك، سۈزۈك، ئەقىل - پاراسىتىڭىزغا.
18) يۈكۈنىمەن تەڭرىم سىزنىڭ
19) ....دائىم توغرا نوم تىلەكلىك
20) ....يۈكۈنىمەن
21) ....ڭىز نومدىن تارقىغاندا
22) ....يۈكۈنىمەن.
23) ....ھەر دائىم تۈز تۇتقۇچى

X.28b

ب

654. 1) adïrmaz ötürmäz bilgä bilikingizkä.
2) tanglanchïgh ärür siz tngrim uchsuz
3) qïdïghsïz yoruqungiz üzä, tang-
4) lanchïgh ärürsiz udumbar chächäktäg
5) alp tosghuluqunguz üzä, tanglanch-
6) ïgh ärürsiz taghlar qanï basmïsh-
7) täg, tanglanchïgh ärürsiz ädgün barch-
8) a ülgüsüz sansïz yruqunguz ärür.
9) tanglanchïgh ärürsiz yawalmïsha
10) bädük küsüshüngüz üzä, tanglanchïgh
11) ärürsiz saki baghlïqa kün tngri-
12) tä artmïsh yruqunguz üzä nom-
13) layu körkitü yrlïqadïngiz bu nom
14) ärdini ilikin. asïgh tusu qïlghalï

654.1) پەرقسىز، بۇزۇلماس ئەقىل - بىلىمىڭىزگە، (ئەقىل -
پاراسىتىڭىزگە يۈكۈنىمەن)
2) سىزنىڭ چەكسىز ئىش - ئەمەللىرىڭىز
3) (كىشىنى) ھەيران قالدۇرىدۇ،
4) سىزنىڭ ئۇدۇمبار گۈلىدەك
5) تەستە ئۇچرىشىڭىز (كىشىنى)
6) ھەيران قالدۇرىدۇ، سىز خۇددى تاغلار خانى
7) بېسىپ تۇرغاندەك ھەيران قالارلىقسىز. سىز تولۇق -
8) تۈگەل سان ساناقسىز نۇرغا ئىگىسىز.
9) سىز بۈيۈك ئارزۇ - تىلىكىڭىز بىلەن
10) ھەيران قالارلىقسىز، سىز
11) كارامەتكە ئىگىسىز. ساكى[249] ئۇرۇقىنىڭ كۈن
تەڭرىسىدىن
12) ئارتۇق يورۇقىڭىز بىلەن نوملاپ
13) كۆرسىتىپ بەردىڭىز بۇ نوم
14) ئەردىنى پادىشاھىنى. بۇنىڭ بىلەن

15) imärigmä qamagh tïnlghqa. ürükin

16) amïlïn amïrtqurmïsh ärürsiz alqu
17) qachïghlarïngïz. irsiyä ürükin
18) amïlïn kigürtächi ärürsiz
19) mänggü nirwanlïgh balïqqa ürükin

20) amïlïn ornattachï ärürsiz . . . . . .
21) dyan ichintä . . . . . .
22) biltürtächi ärür(siz täringtä)
23) täring nom tözin

15) چۆرىدىگەن بارلىق جانلىقلارغا پايدا ـ مەنپەئەت
يەتكۈزگىلى بولىدۇ. ھەر دائىم
16) تىنچ ـ خاتىرجەم تىنچلاندۇرىسىز بارلىق
17) سەزگۈ ئەزالىرىنى، ھەسەتخورلارنى ھەر دائىم تىنچ ـ
18) خاتىرجەم (يولغا) كىرگۈزەلەيسىز.
19) مەڭگو نىرۋانلىق شەھەرگە كىرگۈزەلەيسىز.
(ئۇلارنى)
20) خاتىرجەم ئورۇنلاشتۇرىسىز
21) ديان ئىچىدە.........
22) بىلدۈرگۈچىسىز ئەڭ چوڭقۇر
23) نوم قانۇنىيىتى.

X. 29a (onunch toquz otuz)

ئونىنچى (تۇپلەم) يىگىرمە توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

655. 1) ayaghuluq ilinchsiz, amrïlmïshta turyuq-
2) siz shrawak titsilär ät'özin
3) ymä ilinchsiz, qïlyuqsiz alqu
4) itiglig nomlarnïng tözi barcha
5) yoq titir. qamagh tïnlgh arqashï
6) yoq quruqïn amrïlur. ürük
7) ozatï öyürmn burxanlarnïng
8) (blgü)sin, ürük ozatï körüksäyür
9) (mn) burxanlarnïng ät'özin,
10) (ü)rük ozatï turqururmn aghïr
11) (ay)agh köngülüg, ürük ozatï tos-
12) (a)yïn kirtütin kälmis kün tngrig,
13) (ü)rük ozatï yükünäyin yirtinchü-
14) nung yigingä, ürük ozatï kü-
15) säyü köngülümtä idi qodmayïn,
16) ürük ozatï yiringüyü yashïm
17) (tügä)zün, anï üchün ürük oza-

18) tï irmäksiz tapïnu udunu
19) (qut)mayïn, yalwarurmn küsäyür
20) . . . . . . köngül turghuzun
21) . . . . . . tngrimsiz
22) . . . . . . arxant

655. 1) ھۆرمەتلىنىدىغان جىمجىتلىقتا. يەنە سراۋاك
2) شاگىرتنىڭ ئەتئۆزىنى تىنچلاندۇرۇپ
3) تۇرىسىز، بارلىق زىننەتلىك نوملارنىڭ
4) ماھىيىتىنى يوق دەپ قاراپ،
5) بارلىق جانلىقلار قوۋمىنى تىنچلاندۇرىسىز. مەن
6) ھەر دائىم بۇرخانلارنىڭ ۋۇجۇدىنى كۆرۈشنى
7) ئويلايمەن، ھەر دائىم بۇرخانلارنىڭ
8) ئەتئۆزىنى كۆرۈشنى ئارزۇلاپ
9) تىلەيمەن، ھەر دائىم
10) زور ھۆرمەت ـ ئىھتىرام كۆڭلىنى
11) تۇرغۇزىمەن، ھەر دائىم ھەقىقىيلىقتىن
12) كەلگەن كۈن تەڭرىنى ئۇچراشتۇرۇشنى خالايمەن،
13) ھەر دائىم يەر ـ زېمىنىنىڭ ياخشىسىغا
14) يۈكۈنىمەن، ھەر دائىم كۆڭلۈمدىن زادى
15) چىقارماي ئويلايمەن، ھەر دائىم ھەسرەتلىك
16) يېشىم ئېقىپ تۈگىسۇن.
17) شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر دائىم ھارماستىن خىزمەت
قىلاي،
18) ئېھتىرام بىلدۈرەي.
19) يالۋۇرۇپ ئارزۇ قىلىمەن
20) ....كۆڭۈل تۇرغۇزۇپ
21) ....تەڭرىمسىز
22) ....ئارخات

X. 29b

656. 1) titsularïngiz birlä arïgh ol, küsüshüm
2) ol ozatï kishili tngrilig
3) qutqarzun. tngrim sizing ätöz-
4) üngüz kök qalïqtäg arïgh ol
5) yilwi kömän saqïgh täg suwtaqï
6) ayqa oqshatï. küsäyürmn
7) nomlazun nirwan tigmä idi
8) nomugh, bilgürttächi tolp qamagh ädgü
9) ädrämlär tilgäniya. tngrim sizing
10) nä türlüg arïgh atqaq oghush
11) maitri yrlïqanchuchï köni yorïq-
12) ïngïz saqïnu yitinchsiz
13) ärürlär. arxant pratyikabut-
14) lar biliki üzä näng bilgülük
15) ärmäzlär, bodistwlar küchi üz-
16) ä ymä tänglägäli bultuqmaz.
17) küsüshüm täginür tngrimä, mini
18) irinchkäyü yrlïqap ürük ozatï
19) körkitzün ulugh yrlïqanchuchi
20) ät'özin. üch türlüg ......
21) ärinüksüz tapïnayïn ....
22) ölmäktin trk ....
23) kä barayïn ....

ب

656. 1) تىڭشىغۇچىلىرىڭىز بىلەن پاكىزدۇر. ئارزۇ -
2) تىلىكىم شۇ، ھەر دائىم ئىنسان ۋە تەڭرىنى
3) قۇتقازسۇن. تەڭرىم، سىزنىڭ ئەتئۆزىڭىز
4) كۆك ئاسماندەك پاكىزدۇر، خۇددى سېھىرلىك
5) غايىۋى ئالۋۇندەك سۇدىكى
6) ئايغا ئوخشايسىز. مەن نىرۋان دېيىلگەن نومنى
7) نوملاشنى ئارزۇ قىلىمەن، بۇنىڭ بىلەن بارلىق
8) ياخشى ئەخلاق - پەزىلەتلەر چەمبىرىكىگە
9) تولۇپ يىغىلسۇن. تەڭرىم، سىزنىڭ
10) پاكىز ئۇرۇقىڭىز - مائىترى
11) ئاتا قىلغان بارلىق توغرا ئىش - ئەمەللىرىڭىز
12) ئويلاپ يەتكۈسىزدۇر. ئۇنى
13) ئارخات، پراتيېكابۇتلار بىلىمى
14) بىلەنمۇ بىلىپ بولمايدۇ، بودىساتۋالارنىڭ
15) كۈچى بىلەنمۇ ئويلاپ
16) يەتكىلى بولمايدۇ. مېنىڭ
17) سىزگە تىلىكىم شۇكى، ماڭا ئىچىڭىزنى
18) ئاغرىتىپ، ھەر دائىم ماڭا
19) ئۇلۇغ مېھرىبانلىق قىلغۇچى
20) ئەتئۆزىڭىز كۆرسىتىپ تۇرۇڭ. ئۈچ تۈرلۈك ......
21) مەن ئېرىنمەي خىزمەت قىلاي ....
22) ئۆلمەكتىن تېز ....
23) كە باراي ....

X. 30a (onunch ülüsh otuz)

657. 1) anta ötrü tükäl bilgä tngri
2) tngrisi burxan bodi sögüt tngri-
3) sining bu ötügin äshitü yrlïqap
4) bodi sögüt tngrisingä anga
5) ïncha tip yrlïqadï: ädgü ädgü
6) tüzün tngri qïzïya, sn
7) (inch)ip mänïng äsüksüz igitsiz
8) (kön)i kirtü arïgh süzük özkä
9) ymä adïnaghuqa asïgh tusu qïl-
10) tachï nomlugh ät'özümä ögdüng
11) küylädüng. bu buyan ädgü qïlïnchïng

ئونىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇزىنچى (ياپراق) ئا

657. 1) ئاندىن كېيىن، ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
2) تەڭرىسى بۇرخان بودى دەرەخ تەڭرى-
3) سىنىڭ بۇ ئۆتۈنۈشىنى ئاڭلاپ،
4) بودى دەرەخ تەڭرىسىگە
5) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى: ئەزگۈ، ياخشى.
6) ئېسىل تەڭرى قىزى، سەن
7) شۇنداق قىلىپ، مېنىڭ نۇقسانسىز، خاتاسىز،
8) توغرا، چىن، پاكىز، سۈزۈك، ئۆزگىمۇ،
9) ئۆزگىگىمۇ پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان
10) نوملۇق ئەتئۆزۈمگە قارىتا مەدھىيە ئوقۇدۇڭ،
11) ئۇنى كۈيلىدىڭ. بۇ بۇيان - ساۋابلىق، ياخشى

12) ichintä trk ödün burxan qutïn
13) bulghaysn. adïn kim qayu tïnlghlar
14) ymä biruk bu ögdi üzä mini
15) ögsärlär ular barcha nom tatïgh-
16) lïgh mänggü mängi toghmaqsïz nom
17) qapïghïnga ❶ kirgäylär tip yrlïqadï.
18) altun önglüg yruq yaltrïqlïgh
19) qopta kötrülmish nom iliki atlgh
20) (nom bitiktä) saraswati tngri qïzï
21) (tngri tngrisi burxanïgh ögmäk)
22) (atlgh otuzunch) bölük,
23) ol ötün saraswati tngri qïzï

(12 قىلمىشىڭ بىلەن تېز ۋاقىت ئىچىدە
(13 بۇرخان قۇتىغا ئېرىشىسەن. ئۇندىن باشقا
(14 يەنە قايسىبىر جانلىق بۇ مەدھىيە بىلەن
(15 مېنى مەدھىيىلىسە، ئۇلارنىڭ ھەممىسىمۇ
(16 نوم تەملىك مەڭگۇ تۇغۇلمايدىغان
(17 نوم ئىشىكىگە كىرىدۇ.
(18 ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق ـ يالتىراقلىق
(19 ھەممىدىن ئۇستۇن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق
(20 نوم پۈتۈكتە ساراسۋاتى تەڭرى قىزىنىڭ
(21 تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننى مەدھىيىلىشى
(22 ئاتلىق ئوتتۇزىنچى بۆلەك.
(23 بۇ چاغدا ساراسۋاتى تەڭرى قىزى

X.30b

ب

658. 1) kntü olurmïsh orunïntïn örü turup
2) iki iligin qawshurup tngri tngri-
3) si burxanïgh taqshutsuz ögmäk-
4) in ögä inchä tip ötünti:
5) yükünrmn sakimuni atlgh anchulayu
6) kälmish ayaghqa tägimlik köni
7) tüz tuyughlïqa, tngrim, sizing
8) ät'özüngüz subagh altun öngi-
9) täg ärür, labay tägzinchitäg
10) boyunungüz ol, tolun ay tngrikä
11) oqshatï yüzüngüz ärür, kök linxu-
12) a öngingä oqshatï közüngüz ol,
13) yipün saparir ärdinikä oqshatï
14) äriningiz ol, käsmish soo altuntäg
15) tigiz köni itiglig uz burununguz
16) ol, kümüt chächäk öngingä oqshatï
17) tüzdäm yigi körklä yürüng tish-
18) läringiz ol, yüz ming kün
19) tngri yruqïtäg qoptïn sïngar
20) qamaghtïn tägirmiläyü yruq ......
21) ymä qltï süzüg arïgh ......
22) chambunat altunqa ......
23) ät'özüngüz .... (uch türlüg)

(1.658 ئۆزى ئولتۇرغان ئورنىدىن ئۆرە تۇرۇپ،
(2 ئىككى قولىنى جۈپلەشتۈرۈپ، تەڭرىلەر تەڭرىسى
(3 بۇرخاننى شېئىر ـ قوشاقسىز مەدھىيىلەپ
(4 مۇنداق دېدى: مەن ساكيامۇنى
(5 ئاتلىق ئاشۇنداق كەلگەن،
(6 ھۆرمەتكە سازاۋەر، تۇرا تۇيغۇ ـ
(7 چىغا يۈكۈنىمەن. تەڭرىم، سىزنىڭ
(8 ئەتئۆزىڭىز پارقىراق ئالتۇن رەڭ-
(9 گىدەكتۇر، بوينىڭىز
(10 قۇلۇلىنىڭ بۇرما سىزىقلىرىدەكتۇر، يۈزىڭىز
(11 تولۇن ئايغا ئوخشاشتۇر، كۆزىڭىز خۇددى
(12 كۆك نىلۇپەر گۈلىگە ئوخشايدۇ،
(13 بىنەپشەرەڭلىك كۆز گۆھىرىگە ئوخشايدۇ.
(14 ئاغزىڭىز، بۇرنىڭىز كېسىپ ياسالغان
(15 ئالتۇن قۇلۇپتەك[250] ئېگىز، تۈز ۋە چىرايلىقتۇر،
(16 كۇمۇت گۈلى رەڭگىگە ئوخشايدۇ. تۈز، زىچ،
(17 ياخشى، چىرايلىق ئاق چىش-
(18 لىرىڭىز، يۈز مىڭ كۈن تەڭرى
(19 يورۇقىدەك ھەر تەرەپتىن
(20 قورشاپ كېلىدىغان يورۇقى......... ـ
(21 يەنە خۇددى سۈزۈك، پاكىز.........
(22 چامبۇنات ئالتۇنغا[251] ....
(23 ئەتئۆزىڭىز ...... ئۈچ تۈرلۈك

❶ بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە tatïqïnga (تەمىگە) دەپ يېزىلغان. بىز كونتېكستكە ۋە ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىگە ئاساسەن qapïqïnga دەپ ترانسكرىپسىيە قىلدۇق.

X. 31a (onunch bir qïrq)

659. 1) qutrulmaq qapïqïn achtachï üch türlüg
2) bodi tigmä toyunmaq yolugh körkit-
3) tächi artaqsïz yanglughsuz köni
4) kirtü yorïqïngïz ol, köngülüngüz
5) kököüzüngüz turqaru arïgh süzüg
6) titir, köngültäki taplagh-
7) ïngïz ymä anchulayu oq ärür. tngrim
8) (siz)ing turghuluq ornanghuluq orun-
9) (ungu)z arïgh süzüg titir yorïghuluq
10) (kör)gülük körüklüringiz ymä
11) anchulayu ozatï kkirsiz
12) arïgh ärürlär. alqu yoghun
13) yolpa törülärtin öngi
14) ödrülüp yorïmaqta turmaqta yangïlmaq-
15) siz, altï yil töni tüzgärächär
16) atlgh achïgh tarqa ämgäk ämgänip
17) yti täzginchlig ïduq nom tilgänin
18) äwirtingiz, ämgäklig tïnlgh
19) (lar) oghlanïn ozqurup qutgharïp
20) ...... (in)tin qïdïghta tägürtüngüz.
21) ...... kä oqshatï tolu
22) ...... (n)güz ol altï
23) ...... mungsuz qadagh-

ئونىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز بىرىنچى (ياپراق) ئا

(1.659 قۇتۇلۇش ئىشىكىنى[252] ئېچىش، ئۈچ تۈرلۈك
2) بودى دېيىلگەن تويۇنماق يولىنى
3) كۆرسىتىش بولسا سىزنىڭ بۇزۇلماس، خاتاسىز، توغرا،
4) ھەقىقىي ئىش ـ ئەمەلىڭىزدۇر. سىزنىڭ كۆڭلى ـ
5) كۆكسىڭىز دائىم پاك ۋە سۈزۈكتۇر،
6) كۆڭۈل ئارزۇلىرىڭىزمۇ شۇ ـ
7) نىڭغا ئوخشاشتۇر. تەڭرىم،
8) سىز تۇرىدىغان، ئورۇنلىشىدىغان
9) ئورۇنلار پاكىز ۋە سۈزۈك بولۇپ، ئىش ـ
10) ھەرىكەت جەريانىدا كۆرگەنلىرىڭىزمۇ
11) شۇنىڭغا ئوخشاش پاك ۋە كىر ـ
12) سىزدۇر. سىز بارلىق ناتوغرا (؟)، زور
13) رەسمىيەتلەردىن ئايرىلغان بولۇپ، ئىش ـ
14) ئەمەللەردە خاتالاشمايسىز،
15) ئالتە يىل توغرا چۈشىنىدىغان (دېگەن)
16) ئاتلىق جەبرى ـ جاپا، تارتقۇلۇق تارتىپ
17) يەتتە ئايلىنىشلىق[253] مۇقەددەس نوم
18) تىلگەنى بىلەن ئايلاندىڭىز. جەبرى ـ
19) جاپادا قالغان جانلىقلار ئوغلانلىرىنى قۇتۇلدۇرۇپ،
(20 ....دىن چېتىغا يەتكۈزدىڭىز
(21 ....گە ئوخشاش تولۇپ
(22 ....ڭىزدۇر. ئالتە
(23 ....مۇڭسىز، گۇناھسىز

X. 31b

660. 1) siz üch türlüg qïlïnchlarïngïz ol.
2) özgä adïnaghuqa asïgh qïlghalï udachï-
3) siz, bilgä bilikkä tügälligsiz. nä
4) yrlïq yrlïqasarsiz, tngrim, inchip
5) yrlïqamïsh yrlïqïngïz ang yoqsuz
6) quruq tözsüz bolmaz. saki-
7) lïghlarnïng ulugh arslanïsiz, säkiz
8) türlüg qutrulmaqqa tügälligsiz.
9) täbränchsiz bk yrp yti qïnïgh kön(gül)-
10) üngüz ol. tngrim, küchkiäsi
11) yitmishchä ädgülüg taluyunguznung

ب

(1.660 ئۈچ تۈرلۈك ئىش ـ ئەمەلىڭىزدۇر[254] .
2) ئۆزگە ۋە ئۆزگىگە پايدا ـ مەنپەئەت
3) يەتكۈزۈشكە قادىرسىز، ئەقىل ـ بىلىمگە تولۇقسىز.
4) سىز قانداق يارلىق قىلسىڭىز تەڭرىم، شۇنداق
5) قىلىپ سىزنىڭ يارلىقلىرىڭىز يوق،
6) قورۇق بولۇپ چىقمايدۇ. سىز
7) ساكىلىقلارنىڭ ئۇلۇغ ئارسلانىسىز، سەككىز
8) تۈرلۈك قۇتۇلۇشقا[255] تولۇقسىز. سىز
9) تەۋرىمەيدىغان، مۇستەھكەم، چىڭ، ئىرادىلىك
10) كۆڭۈلگە ئىگىسىز. تەڭرىم، مەن كۈچۈمنىڭ
11) يېتىشىچە ئەزگۈ پەزىلەت دېڭىزىڭىزنىڭ

12) tam y(a)shïmcha ülüshin ögä tägin-
13) tim. inchä qltï chibinkäyä
14) taluy suwïn ichmish täg. äwirä q(ut)
15) qolu täginürmn bu buyan ögü qïlïnch(ï)
16) ymä qamagh tïnlgh oghlanïnga, toghmaq
17) ölmäk ämgäktin birtäm ozup qut-
18) rulup, tänggäshisiz yig tüsh utlï-
19) kiyä ötün tägmäkläri bolzun ti(p)
20) tidi. ötrü ulush ulugh (i tükäl)
21) bilgä tngri tngrisi burxan
22) saraswti tngri (qïzïnga incha tip)
23) yrlïqadï: ädgü (ädgü, tüzün tngri)

12) تامچە ياشلىرىمدەك قىسمىنىلا
13) مەدھىيىلىدىم، بۇ خۇددى چىۋىنىنىڭ
14) دېڭىز سۈيىنى ئىچكىنىگە ئوخشاش بولدى.
15) مەن بۇ بۇيان - ساۋابلىق ئىش - ھەرىكەتلەرنى
16) بارلىق جانلىقلار ئوغلانلىرىنىڭ ئۆگىنىشىنى
17) ئۆتۈنىمەنكى، ئۇلار تۇغۇلماق، ئۆلمەكنىڭ
18) جەبرى - جاپاسىدىن پۈتۈنلەي قۇتۇلۇپ،
19) تەڭداشسىز، ياخشى نەتىجىگە
20) ئېرىشسۇن. ئاندىن يۇرت ئۇلۇغى ھەممىگە
21) قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
22) ئاراسۋاتى تەڭرى قىزىغا مۇنداق
23) دېدى: ئەزگۇ، ياخشى. ئېسىل تەڭرى

X.32a (onunch iki qïrq)

661. 1) qïzïya ürtïn bärü tïlangurmaq
2) ädrämtä öküsh tälim ögrätinmish
3) ärürsn. ämti yana mini öküsh
4) tälim nomlar yürükin kingürü uqït-
5) tachï biltürtächi üstünki yig
6) ögdi üzä ögä küyläyü ötün-
7) tüng. bu ol buyannïng küchintä
8) (üz)äliksiz nom qapïghïnga täringtä
9) (täri)ng kirip laksanlïgh ädgülärgä tolu
10) (tü)käl bolup alquqa bir yanglïgh
11) asïgh tusu qïlghalï ughaysn tip
12) yrlïqadï. altun önglüg
13) yaruq yaltrïqlïgh qopta kötrülmish
14) nom iliki atlgh nom bitiktä bu nom
15) ärdinig tutuzmaq atlgh bir qïrqïnch
16) bölük. muntada ulatï ol
17) qamagh tirin quwragh üstün tngri
18) altïn yalanguq öz öz til-
19) (intä) tükäl bilgä tngri tngrisi
20) (burxanïgh) öngin öngin ögä küyläyü
21) (täginip) tükätdüklärintä ötrü
22) (ulush ulughï) ayaghqa tägimlig on
23) sïngar tïnlghlarqa yrlïqanchuchï köngüllüg

ئونىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز ئىككىنچى (ياپراق) ئا

1.661) قىزى، ئۇزۇندىن بېرى سەن سۆز - نۇتۇق
2) ئىقتىدارى جەھەتتە ناھايىتى كۆپ تەربىيە
3) ئاپسەن. ئەمدى يەنە مېنى ناھايىتى
4) كۆپ نوملارنىڭ مەنىسىنى كەڭرى چۈشەندۈ -
5) رىدىغان، بىلدۈرىدىغان (قىلدىڭ)، چەكسىز ياخشى
6) مەدھىيە بىلەن مەدھىيىلەيدىغان، كۈيلەيدىغان
7) (ئىمكانىيەتكە) ئىگە قىلدىڭ. سەن بۇ ساۋابلىق
8) (ئىشىڭنىڭ) كۈچىدە، چەكسىز نوم ئىشىكىدىن
9) چوڭقۇر كىرىپ، بەلگە - نىشانلىق ئەزگۈلۈككە
10) تولۇق - تۈگەل بولۇپ، ھەممىگە بىر خىل يوسۇندا
11) پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈشكە قادىر
12) بولغايسەن. ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق -
13) يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان
14) نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم پۈتۈكتە بو نوم
15) ئەردىنىنى ھاۋالە قىلماق ئاتلىق ئوتتۇز
16) بىرىنچى بۆلەك. بۇنىڭغا ئۇلاپلا ھېلىقى
17) بارلىق توپ - جامائەت، يۇقىرىدا تەڭرى،
18) تۆۋەندە ئىنسانلار ھەرقايسى ئۆز تىللىرىدا
19) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننى
20) تۇرلۇك مەدھىيىلەپ كۈيلەپ
21) تۈگەتكەندىن كېيىن، يۇرت - ئەل
22) ئۇلۇغى، ھۆرمەتكە سازاۋەر، ئون
23) تەرەپتىكى جانلىقلارغا مېھرىبانلىق قىلغۇچى
كۆڭۈللۈك،

X.32b

662. 1) tükäl bilgä biliklig tngri tngrisi
2) burxan öl quwragh ichintä ärigmä
3) ülgüsüz sansïz bodistwlar quwragh-
4) ïn ulatï qamagh tngrili yalanguq-
5) lï quwraghïgh oqïyu yrlïqap incha tip
6) yrlïqadï: sizlär qamagh
7) ulugh tirin quwragh incha bilinglär,
8) kim mn ülgüsüz sansïz asanki
9) kalp ödlärtin bärü tüü tüpi yuqaru
10) turqu täg yüräk yarïlïnchïgh achïgh
11) tarqa ämgäk ämgänip ol ämgä(klär)-
12) ning tüshintä bulmïsh tanuqlamïsh
13) tütrüm täring ïduq nomugh bo(di)
14) tigmä burxan qutïnïng oghrayu
15) tïltaghïn sizlärkä acha yada nom-
16) layu birtim. sizlärning ara qayu-
17) si mn nirwanqa kirmishtä kin bu
18) nom ärdinig köyü küsätü tut(up)
19) bu chambudiwip ulushta ki(ngürü)
20) yadïp nomlugh shazinïmïn (uzun)
21) ödün yirtinchütä tur(ghuru tägingäli)
22) sayu ughaysizlar tip. tükäl bilgä
23) tngri tngrisi burxannïng bu

X.33a (onunch üch qïrq)

663. 1) yrlïqïn äshtip ol qamagh tirin quwragh
2) arasïnta altmïsh kolti budistw-
3) lar altmïsh kolti tngrilär öngi
4) öngi aghïzïn bir ünin inchä tip
5) ötüntilär: atï kötrülmish
6) ayaghqa tägimlig tngrim, biz qamaghun-
7) ta säwig taplagh köngülümüz üzä
8) (täng)siz ülgüsüz sansïz asanki
9) (kälp) ödlärtinbärü tüü tüpi
10) (yuqaru) turqutäg yüräk yarïlïnchïgh
11) achïgh tarqa ämgäk ämgänip ol

ب

662. 1) هەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى
2) بۇرخان، ھېلىقى جامائەت ئىچىدىكى
3) سان ساناقسىز بودىساتۋالار جامائىتىنى
4) شۇنداقلا بارلىق تەڭرى ۋە ئىنسانلار
5) قوۋمىنى چاقىرىپ، ئۇلارغا
6) مۇنداق يارلىق قىلدى: سىلەر، بارلىق
7) ئۇلۇغ توپ - جامائەت بىلىڭلاركى،
8) مەن سىلەرگە چەكسىز، سانسىز ئاسانكى -
9) كالپ ۋاقىتتىن بېرى، تۈپ - يىلتىزى ناھايىتى
10) چوڭقۇر بولغان، يۈرەكنى يارىدىغان ئاچچىق
11) تارتقۇلۇق، جاپالارنى چېكىپ، شۇ جاپالارنىڭ
12) ئاقىۋىتىدە ناھايىتى چوڭقۇر مەنىلىك
13) مۇقەددەس نومغا، بۇددا دېيىلگەن
14) بۇرخان قۇتىغا ئېرىشكەنلىكىمنىڭ
15) سەۋەب - ۋەجىنى ئوچۇق - ئاشكارا سۆزلەپ
16) بەردىم. سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىن قايسىبىرىڭلار
17) مەن نىرۋانغا كىرگەندىن كېيىن، بۇ
18) نوم - ئەردىنىنى ئاياپ - ئەتىۋارلاپ تۇتۇپ،
19) ئۇنى بۇ چامبۇدىۋىپ ئېلىدە كەڭرى
20) تارقىتىپ - يېيىپ، نوملۇق تەلىماتىمنى ئۇزۇن
21) ۋاقىتقىچە يەر - زېمىندا ساقلاپ
22) قېلىشقا مۇيەسسەر بولالايسىلەر؟ ھەممىگە
23) قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ بۇ

ئونىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز ئۈچىنچى (ياپراق) ئا

663. 1) يارلىقىنى ئاڭلاپ، ئۇ بارلىق توپ - جامائەتنىڭ
2) ئارىسىدىن ئاتمىش كولتى بودىساتۋا،
3) ئاتمىش كولتى تەڭرى باشقا - باشقا ئېغىز
4) بىر ئۈندە (يەنى بىردەكلا) مۇنداق
5) دەپ ئۆتۈندى: نامى مەشھۇر،
6) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، بىز ھەممىمىز
7) سۆيۈنۈش، ئېھتىرام بىلدۈرۈش كۆڭلىمىز
8) بىلەن تەڭداشسىز، چەكسىز، سانسىز ئاسانكى -
9) كالپ ۋاقىتقىچە تۈپ - يىلتىزى چوڭقۇر
10) يۈرەكنى يارىدىغان ئاچچىق تارتقۇلۇق،
11) جاپالارنى چېكىپ، بۇ جاپالىرىمىزنىڭ نەتىجىسىدە

12) ämgäkingizning küchintä bulmïsh tanuqlamïsh
13) tütrüm täring bu ïduq bodi tigmä
14) burxan qutïnïng oghrayu tïltaghïn,
15) ätözümüzni äsirkämätin aghïr
16) ayagh köngülin köyü közätü tutup.
17) tngrim, siz nirwanqa kirü yrlïqamïshta
18) (kin) bu nom ärdinig kingürü
19) yadïp nomlugh sazinïngïzni yirtinchü-
20) (dä kich) uzun turghuru tägingäy
21) (biz, tngrim tip ötünü täginip.
22) shlok taqshutïn inchä
23) (tip ötünti)lär:

12) ناهايىتى چوڭقۇر مەنىلىك مۇقەددەس
13) نومنىڭ، بودى دېيىلگەن بۇرخان قۇتىنىڭ سەۋەب - ۋەجىنى تونۇپ
14) يېتىمىز، ئۇنىڭغا ئېرىشىمىز، ئەتئۆزىمىزگە پىسەنت قىلماي،
15) ئۇنى زور ھۆرمەت قىلىش كۆڭلىمىز بىلەن
16) ئاياپ - ئەتىۋارلاپ مۇھاپىزەت قىلىمىز.
17) تەڭرىم، سىز نىرۋانغا كىرگەندىن كېيىن،
18) بۇ نوم ئەردىنىنى كەڭرى يېيىپ - تارقىتىپ،
19) نوملۇق ئېتىقاد - تەلىماتىمىزنى يەر -
20) زېمىندا ئۇزاق ۋاقىتقىچە ساقلاپ قېلىشقا
21) تىرىشىمىز. ئاندىن شېئىرىي مەدھىيە
22) بىلەن مۇنداق دەپ ئۆتۈندى:

X.33b

ب

664. 1) atï kütrülmish tngrim siz kirtü
2) sawïgh inchip yrlïqap ornanmïsh
3) siz inchgülük köni kirtü chin nom-
4) ta, antagh yanglïgh chin kirtü
5) äsüksüz ïduq sawïngïz üchün
6) anïn köyü közätü tutghaybiz
7) bu nom ärdinig turqaru. yarlïqanchuchï
8) köngüllüg bäk yrlïgh yazghïnmïsh ärür
9) ät'özüngüzdä ornanmïsh siz i(nchkü)-
10) lüg ulugh ädgü ögli köngültä.
11) antagh yanglïgh yig adruq yrlïqanchu-
12) chï köngülüngüz küchintä köyü
13) küzätü tutqaybiz bu nom ärdinig
14) turqaru. buyan ädgü qïlïnch arqalïgh
15) yiwiglärig toshqurup bälgürttü(ngüz)
16) yangïtrï bilgä bilik arqalïgh
17) yiwigig andagh yanglïgh äksüksüz
18) yiwigläringiz tolu üchün anï
19) köyü küzätü tutqaybiz bu nom ärtinig
20) turqaru. alqu samnular quw(raghïgh)

664.1) نامى مەشھۇر تەڭرىم، سىز چىن،
2) ھەقىقىي سۆز قىلىپ، ئىنچىكە،
3) توغرا، ھەقىقىي نومدا ئورۇنلاش-
4) قان. سىز ئاشۇنداق چىن -
5) ھەقىقىي، نۇقسانسىز، مۇقەددەس
6) سۆزلۈك بولغانلىقىڭىز ئۈچۈن، بىز بۇ
7) نوم - ئەردىنىنى ھەر دائىم ئاياپ - ئەتىۋارلاپ تۇتىمىز.
8) مېھرىبانلىق قىلغۇچى كۆڭۈل، ياخشى،
9) نىيەتلىك كۆڭۈل، سىزنىڭ ئەتئۆزىڭىزدە
10) مۇستەھكەم ھالدا خاتىرجەم ئورناشقاندۇر.
11) ئەنە شۇنداق ياخشى، ئالاھىدە مېھرىبانلىق
12) قىلغۇچى كۆڭلىڭىزنىڭ كۈچىدىن، بىز بۇ نوم -
13) ئەردىنىنى ھەر دائىم ئاياپ - ئەتىۋارلاپ
14) تۇتىمىز. سىز بۇيان - ساۋابلىق ئىش - ھەرىكەتلىرىڭىز
15) ئارقىلىق مال - دۇنيالارنى كەڭتاشا بارلىققا
16) كەلتۈردىڭىز، يەنە ئەقىل - بىلىملىرىڭىز ئارقىلىق
17) مال - دۇنيالارنى ئەنە شۇنداق يوسۇندا كەم - كۈتسىز،
18) باياشات قىلدىڭىز، شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۇ نوم -
19) ئەردىنىنى ھەر دائىم ئاياپ - ئەتىۋارلاپ
20) تۇتىمىز. سىز بارلىق جىن - شەيتانلار

21) yigättingiz bir yumqï . . . . . .

22) sözchilärig uzattachï . . . . . .

23) tarqarmïshïngïz üchün . . . . . .

21) توپىنى بىردەك يەڭدىڭىز ....

22) سۆزمەنلەرنى يولغا سېلىپ ....

23) تارقاتقانلىقىڭىز ئۈچۈن.........

X. 34a (onunch tört qïrq)

665. 1) yawlaq körümüg, köyü küsätü tutqaybiz

2) bu nom ärdinig turqaru. yirtinchüg közät-

3) chi küchlüglär azrua qurmuzta tngri-

4) lär antada ulatï angmïntïn asuri-

5) larnïng quwraghï luular yäklär

6) ulatï kantarwilar kinarilar

7) . . . . . . üzä köyü közätü tutqaybiz

8) (bu nom) ärdinig turqaru. yaghïz yirtä

9) (küsät)chi kök qalïqqa tayaghlïgh san-

10) (sïz) saqïshsïz qolusuz qut waxshik-

11) (lar)nïng quwraghï uzun ödün

12) (yr)lïghïngïznï ayayu aghïrlayu tut-

13) mïshqa anïn köyü közätü tutqaybiz

14) bu nom ärdinig turqaru. tört azrua

15) (tn)gri ichintä ornanmïshsiz, yarashï

16) tört kirtü nom tözi üzä itinmish

17) ärürsiz toqïlïgh tört türlüg shmnu

18) quwraghïn tözi barcha utyuqsiz

19) (biz) köyü közätü tutqaybiz bu nom

20) (ärdinig) turqaru. kök qalïq tözi

21) . . . . közünür titilür öng

22) . . . . ur öng tägshilip

23) . . . . ni yanturu alqu

ئونىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز تۆتىنچى (ياپراق) ئا

665.1) يامان كۆرۈمنى، شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۇ نوم - ئەردىنىنى

2) ھەر دائىم ئاياپ - ئەتىۋالاپ تۇتىمىز . يەر -

زېمىنىنىڭ قۇدرەتلىك

3) كۆزەتچىلىرى، ئەۋلىيا، خورمۇزتا، تەڭرىلەر،

4) شۇنداقلا يەنە ئاسۇرىلار توپ -

5) جامائىتى، ئەجدىھالار، ئالۋاستىلار، يەنە

6) كانتارۋىلار[256] ، كىنارىلار[257]

7) ....بىلەن بۇ نوم - ئەردىنىنى

8) ھەر دائىم ئاياپ - ئەتىۋارلاپ تۇتىمىز .

9) قوڭۇر زېمىنىنىڭ كۆزەتچىلىرى، كۆك ئاسمانغا

10) تايانغان سان ساناقسىز، چەكسىز قۇت

11) ئىلاھلىرىنىڭ توپى ئۇزۇن ۋاقىتتىن تارتىپ

12) سىزنىڭ يارلىقىڭىزنى ئاياپ - ئەتىۋارلاپ، ھۆرمەتلەپ

13) كەلگەچكە، بىز بۇ نوم - ئەردىنىنى ھەر

14) دائىم ئاياپ - ئەتىۋارلاپ تۇتىمىز .

15) سىز تۆت ئەۋلىيا تەڭرى ئارىسىغا ئورۇنلاشقان،

16) تۆت چىن - ھەقىقىي نوم ماھىيىتى بىلەن چىرايلىق

17) بېزەنگەن بولۇپ، تۆت تۈرلۈك جىن - شەيتانلار

18) توپىنى تولۇق - تۈگەل ئۇتۇپ چىققان،

19) (شۇڭا) بىز بۇ نوم - ئەردىنىنى ھەر دائىم ئاياپ -

20) ئەتىۋارلاپ تۇتىمىز. كۆك ئاسمان بارلىق

21) ....كۆرۈنىدۇ، تىتىلىدۇ (؟) ، ئۆڭ

22) ....باشقىغا ئۆزگىرىپ

23) ....نى قايتىدىن باشقا

X. 34b

666. 1) burxanlar üzä oghrayu köyü köz-

2) ätü tutmïshïgh, bu sansarta boltuq-

3) maz anï täbrätkäli udachï tip

4) munchulayu ötüntilär.

5) ol ötün tört mxaranch tngrilär

6) ymä tngri tngrisi burxanqa

ب

666.1) بۇرخانلارمۇ ئۇنى بىردەك ئاياپ - ئەتىۋارلاپ

2) تۇتقانلىقى ئۈچۈن، بۇ سانسارلىق (جاھاندا)

3) ئۇنى تەۋرىتىشكە ھېچكىممۇ

4) قادىر ئەمەستۇر .

5) بۇ چاغدا تۆت ماھاراج تەڭرى،

6) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا شېئىر -

7) shlok taqshutïn incha tip ötünti-
8) lär: biz qamaghun
9) birgärü bu nom 〔iliki suturugh oghulum – uz qïzïmïz〕 ulatï tirin quwraghïmïz barcha
10) qalïsïz köyü közätü täginip, süzüg
11) köngülin bir uchlugh kingürü yadturu
12) tägingäybiz orun sayu öngi öngi.
13) birük bar ärsär kim qayu bu nom ärdinig
14) tuttachï burxan qutïnga awant
15) tïltagh qïlghalï udachï tïltaghïgh
16) ürük ozadï bir yanglïgh törttin
17) yïngaq tägrikläp ayayu aghïrlayu tapïnu
18) köyü közätü tutqaybiz tip
19) titilär. ol ötün tngri iliki
20) xormuzta tngri iki iligin (qawsur)-
21) up ayayu aghïrlayu tngri tn(grisi)

22) burxanqa shlok taqshutïn (incha)
23) tip ötünti:

7) قوشاق بىلەن مۇنداق دېدى:
8) بىز ھەممىمىز بىرلىكتە
9) بۇ نوم پادىشاھى (ئاتلىق) سۇترانى ئوغۇل - قىزلىرىمىزغا
ۋە توپ - جامائىتىمىزنىڭ ھەممىسىگە
10) ئاياپ - ئەتىۋارلاپ تۇتقۇزۇپ، سۇزۇك
11) كۆڭلىمىز بىلەن بىر نىيەتتە ئۇنى كەڭرى ھالدا
12) تەرەپ - تەرەپكە تارقىتىشقا تىرىشىمىز.
13) مۇبادا كىمكى بۇ نوم - ئەردىنىنى
14) ساقلىغان بولسا، بۇرخان قۇتىنىڭ
15) سەۋەب - ۋەجىنى قىلىشقا قادىر بولغان
16) بولسا، بۇ سەۋەب تۇپەيلىدىن بىز تۆت
17) ئەتراپتىن (ئىزدەپ) بېرىپ،
18) ئۇلارنى ئەتىۋارلاپ، ھۆرمەتلەپ ئۇلارغا
19) ئېھتىرام بىلدۈرۈپ، ئۇلارنى ئاياپ - ئەتىۋارلاپ مۇھاپىزەت
20) قىلىمىز. بۇ چاغدا تەڭرى پادىشاھى خورمۇزتا تەڭرى
21) ئىككى قولىنى جۈپلەشتۈرۈپ ھۆرمەت -
ئېھتىرام بىلدۈرۈپ، تەڭرى
22) بۇرخانغا شېئىر - بېيىت بىلەن مۇنداق
23) دېدى:

X.35a (onunch bish qïrq)

ئونىنچى (تۇپلەم) ئوتتۇز بەشىنچى (ياپراق) ئا

667. 1) alqu burxanlar birlä barcha birgärü
2) utlï säwinch törüsin bilir üchün
3) yanturu asïgh tusu qïlghalï alqu
4) qamagh bodistwlarqa yirtinchüdä
5) blgürüp nomladïlar bu nomugh. anïn
6) ämti mn özüm ol burxan
7) qutïnga säwinch bilmäk törüsinchä
8) (arï)tï tapïgh qïlghalï köyü közätü
9) (täginäy)in munchulayu bu nomugh bu nom ärdi-
10) (ni)g tuttachï tüzünlärig ymä
11) (mu)nchulayu oq tip tidi.
12) ol ötün tusit tngri yirintäki
13) .... tu sidi atlgh tngri urïsï
14) iki iligin qawshurup ayayu aghïrlayu
15) tngri tngrisi burxanqa shlok
16) taqshutïn inchä tip ötünti:
17) kingürü nomlayu birtingiz munï

667 .1) بارلىق بۇرخانلارنىڭ ھەممىسى نەتىجە
2) ۋە سۆيۈنۈش قانۇنىيىتىنى بىلىدىغانلىقى ئۈچۈن،
3) قايتىدىن بارلىق بودىساتۋالارغا پايدا -
4) مەنپەئەت يەتكۈزۈشكە يەر - زېمىندا
5) بۇ نوم - قانۇننى بارلىققا كەلتۈردى. شۇڭلاشقا
6) ئەمدى مەن ئۆزۈم ئۇ بۇرخان
7) قۇتىغا سۆيۈنۈش قانۇنىيىتى بويىچە
8) بۇ نومنى، بۇ ئەردىنىنى، شۇنداقلا
9) بۇ نوم - ئەردىنىنى ساقلىغۇچى
10) ئېسىللارنى تېخىمۇ ئاياپ - ئەتىۋارلاپ،
11) ئۇلارغا ھۆرمەت - ئېھتىرامدا بولاي.
12) بۇ چاغدا تۇسىت تەڭرى يېرىدىكى
13) ......سىدى ئاتلىق تەڭرى ئوغلى
14) ئىككى قولىنى جۈپلەشتۈرۈپ ھۆرمەت - ئېھتىرام
15) بىلەن تەڭرى تەڭرىسى بۇرخانغا شېئىر -
16) قوشاق بىلەن مۇنداق دېدى:
17) سىز بۇ نومنى تەپسىلي

18) munchïlayu bu nomugh, kimlär
19) ...... bar ärsär bu nom ärdinig tuttachï
20) ...... rü turghaylar bodi tuyunmaq
21) ...... yana turghaylar,
22) ...... ïnta ögrünch
23) ...... atï kötrülmish

18) سۆزلەپ بەردىڭىز، كىمكى
19) ....بۇ نوم ئەردىنىنى ساقلىسا،
20) ....بۇدداغا خاس تۇيۇنماق
21) ....يەنە تۇرىدۇ،
22) ....دا خۇشاللىق
23) ....نامى مەشھۇر

X. 35b

668. 1) tngrimä, tïtïp ïdalap yig adruq
2) tngri yirintäki tüsh utlïgh
3) ornanghaymn turghaymn chambudiwip
4) atlgh ulushta acha yada nomlaghalï
5) bu nom ärdini yürükin tip tidi.
6) ol ödün sawlukadatu
7) yirtinchü yir suw iyäsi maxa-
8) braxmi ulugh äzrua tngri iki
9) iligin qawshurup aghïr ayamaqïn
10) tngri tngrisi burxanqa shlok
11) taqshutïn incha tip ötünti:
12) ülgüsüz köngültä ulatï qamagh diyan-
13) lar qalïsïz üch türlüg ulugh kölü ......
14) lar ulatï qamagh qutrulmaq alqu
15) barcha ünärlär bu nom ärdini tüshintä
16) anï üchün oghrayu kingürü nomlatï bu
17) nomugh qayu orunta bar ärsär bu nom
18) ärdinig nomlatachï mn kntü
19) özüm ïdalap braxmaluk äzrua (yir)-
20) tinchüsintäki mängimin, bu nom ......
21) li barï tägingäymn ......
22) mn bashïn tutqay ......
23) nom ärdini yürükin ......

ب

668. 1) تەڭرىم، مەن تەڭرى يېرىدىكى ياخشى، ئاجايىپ
2) سۆيۈنۈش خۇشاللىقلاردىن ۋاز كېچىپ،
3) بۇ چامبۇدىۋىپ ئېلىدە بۇ نوم - ئەردىنىنىڭ
4) مەنىلىرىنى كەڭتاشا، ئوچۇق نوملاش ئۈچۈن
5) ئورۇنلىشاي، تۇراي.
6) بۇ چاغدا ساۋلۇكاداتۇ يەر - زېمىنىنىڭ
7) ئىگىسى ماھابراھمى
8) ئاتلىق ئۇلۇغ ئەۋلىيا تەڭرى ئىككى
9) قولىنى جۈپلەشتۈرۈپ ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلەن
10) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخانغا شېئىر - بېيىت
11) بىلەن مۇنداق دېدى:
12) بۇ نوم - ئەردىنىنىڭ خاسىيىتىدە
13) چەكسىز كۆڭۈلدىن ۋە دياندىن
14) ئۈچ تۈرلۈك ئۇلۇغ ...... ھەممىسى
15) كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن
16) قايسىبىر ئورۇندا بۇ نوم ئەردىنىنى
17) نوملىغۇچىلار بولسا، مەن شەخسەن ئۆزۈم
18) براھمالۇك ئەۋلىيا يەر زېمىندىكى
19) شادلىقتىن ۋاز كېچىپ،
20) بۇ نوم ئەردىنى ...
21) بارغايمەن. ......
22) مەن ئالدى بىلەن تۇتقايمەن ....
23) نوم ئەردىنى مەنىسىنى ....

X. 36a (onunch altï qïrq)

669. 1) körkitü bir kolti sanï tngrilärkä
2) ötlägäymn, tägürgäli köni tüz tuymaq
3) orunqa tip tidi:
4) ol ötün maitiri bodistw ayasïn

ئونىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز ئالتىنچى (ياپراق) ئا

669. 1) كۆرسىتىپ بىر كولتى ساندىكى تەڭرىلەرگە
2) تەربىيە بېرىمەن، ئۇلارنى توغرا ۋە تۈز
3) تۇيماق ئورۇنغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن.
4) بۇ چاغدا مائىترى بودىساتۋا قوللىرىنى

5) qawshurup aghïr ayamaqïn shlok taqshutïn
6) inchä tip ötünti: küsärmn birük
7) ...... arïgh bodi köngültä turmïshïn ularqa
8) .... ghaymn ötügchi siz ädgü ögli-
9) lär angmïntïn ulatï isig özlärin qut
10) ...... in közätchisi bolghaymn bu nom
11) (ili)ki sudurnung. mn äshitip munchulayu
12) bu nomugh tözinchä barï täginip

13) (tü)sit tngri yiringä tngrim sizing
14) ongaru közätmäkingiz küchintä
15) tngrili yalanguqlï quwraghqa kingürü
16) uqïtu birgäymn tip tidi.
17) ol ötün maxakasip arxant aya-
18) (sïn qaw)shurup aghïr ayamaqïn
19) (shlok ta)qshutïn inchä tip ötünti:
20) .... qamagh arxant titsi
21) .... alqadïngïz mini
22) .... ugh tip. mn ämti
23) .... mishimchä köyü

5) جۈپلەشتۈرۈپ، زور ھۆرمەت بىلەن شېئىر ـ
6) بېيىت ئوقۇپ مۇنداق دېدى: ئارزۇ قىلىمەن، ئەگەر
7) ......پاكىز بۇددا كۆڭلىدە تۇرۇشنى، ئۇلارغا
8) ......غايمەن، ئۆتۈنگۈچى سىز ياخشى نىيەت ـ
9) لىكلەر ھەتتا شۇنداقلا ئىسسىق جانلىرىنى قۇت
10) ......نى كۆزەتكۈچى بولاي بۇ نومى
11) پادىشاھى ئاتلىق سۇترانىڭ. مەن بۇ نوم ـ
12) ئەردىنىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ ماھىيىتى (قانۇنىيىتى) بويىچە
13) تۇشىت تەڭرى يېرىگە بېرىپ تەڭرىم، سىزنىڭ
14) مۇھاپىزەت قىلىشىڭىزنىڭ كۈچ ـ قۇدرىتى بىلەن
15) تەڭرى ۋە ئىنسانلار قوۋمىگە كەڭتاشا
16) ئۇقتۇرىمەن.
17) بۇ چاغدا ماھاكاسىپ ئارخات قول ـ
18) لىرىنى جۈپلەشتۈرۈپ، زور ھۆرمەت بىلەن
19) شېئىر ـ بېيىت ئوقۇپ مۇنداق دېدى:
20) ....بارلىق ئارخات، شاگىرت
21) ....ماختىدىڭىز مېنى
22) ....دەپ. مەن ئەمدى
23) ....ئاياپ ـ

X.36b

ب

670\. 1) küsätü tutqaymn munchulayu bu sudur-
2) ugh. kimlär birük bar ärsär bu nom ärdinig
3) tuttachï, mn ularnï bir yanglïgh
4) yïgha tirä täginip küch küsün
5) birü täginip. mn birük ularqa iyin
6) yorïp ozatï ögä alqayu birgäymn
7) tip tidi.
8) ol ötün ayaghqa tägimlig ananta
9) iki iligin qawshurup tngri tngrisi
10) burxanqa shlok taqshutïn incha
11) tip ötünti: mn kntü özüm
12) yügärü tngrim siznitin äshitti(m)
13) ülgülänchsiz tanglanchsïz öküsh tälim
14) nomlarïgh, äshittüküm yoq ärti munï
15) munchulayu yürüküg täringtä täring
16) soqanchïgh qamagh nomnung ilikin.

670\. 1) ئەتىۋارلاپ بۇ نوم ـ سۇترانى ساق ـ
2) لايمەن. كىمكى بۇ نوم ـ ئەردىنىنى
3) ساقلىغان بولسا، مەن ئۇلارنى بىردەك ھالدا
4) يىغىپ ـ توپلاپ، ئۇلارغا كۈچ ـ قۇۋۋەت
5) بېرىپ، ئۇلارغا ئەگىشىپ، ھەر دائىم
6) ئۇلارنى مەدھىيىلەيمەن ـ كۈيلەيمەن ـ
7) ئالقىشلايمەن.
8) بۇ چاغدا ھۆرمەتكە سازاۋەر ئانانتا
9) ئىككى قولىنى جۈپلەشتۈرۈپ تەڭرىلەر تەڭرىسى
10) بۇرخانغا شېئىر ـ بېيىت بىلەن مۇنداق
11) دېدى: مەن شەخسەن ئۆزۈم تەڭرىم،
12) سىزدىن بىۋاستە بۇ چەكسىز، ھەيران قالار ـ
13) لىق كۆپ نوملارنى ئاڭلاشقا سازا ـ
14) ۋەر بولدۇم، مەن ناھايىتى
15) چوڭقۇر مەنىلىك، بارلىق نوملارنىڭ پادىشاھى
16) بولغان مۇنداق نومنى ئاڭلاپ باقمىغان.

17) ämti yügärü äshittim atï kötrülmish-
18) tin bu nomugh bopta y(altrïqlïgh)
19) nom iliki atlgh sudur ärdinig. kim-
20) lar birük bar ärsär, bodi ulugh ......
21) ularqa mn kingürü ....
22) ärdini yürükin t....... (tip ötünti.)
23) anta ötrü tükäl (bilgä tngri tngrisi)

X.37a (onunch yiti qïrq)

671. 1) burxan ol qamagh bodistwlarnïng kishili
2) tngrili ulugh tirin quwraghnïng bu nom
3) ärdinig küyü közätü tutghuqa kingürü
4) yadghuqa küsüsh turqurmïshlarïn körü
5) yrlïqap ötrü ularnï ögä alqayu
6) incha tip yrlïqadï: munï munchulayu
7) (qamagh) sizlär tüzünlär üstün
8) (tngri) altïn yalanguq bu nom ärdinig
9) nomlatachïqa köyü közätü tutghuqa
10) (küsüsh) öritmäkingizlär tïltaghïnta
11) (tawra)tï yana mn nirwanqa kirmish-
12) tä kin bu üzäliksiz yig ïduq
13) burxan qutïnïng oghrayu tïltaghï bu
14) nom ärdinig sachïlghalï yuqatqalï
15) ïdmamaghïngizlartïn ötkürü qltï
16) kgang ögüzdäki qum sanïncha kalp öd-
17) lärkä tägi sözläp nomlap alqamaghu-
18) lugh ulugh buyan ädgü qïlïnchïgh qaz-
19) (ghanghay siz)lär. anïn birük kim
20) lär toyïn samanach upasi upasanch
21) .... tïtsïlïgh quwragh ar-
22) (asïnta kim)lär birük bu nom
23) .... ayasar tapïnsar
24) .... bititsär ötkürü

X.37b

672. 1) yana adïnlarqa uqïtu biltürü
2) bilsärlär, ularnïng buyan ädgü
3) qïlïnchlarï ymä sizlärningtäg

17) ئەمدى مەن نامى مەشھۇر ـ سىزدىن
18) بۇ ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان يالتىراقلىق
19) نوم پادىشاھى ئاتلىق سۇترا ـ ئەردىنىنى
20) ئاڭلاشقا مۇۋەپپەق بولدۇم. كىمكى ئەگەر
21) بۇددا ئۇلۇغ ...... ئۇلارغا مەن كەڭرى.........
22) ئەردىنىنىڭ مەنىسىنى .... دەپ ئۆتۈندى.
23) ئاندىن كېيىن ھەممىگە قادىر تەڭرى تەڭرىسى

ئونىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز يەتتىنچى (ياپراق) ئا

671 .1) بۇرخان بارلىق بودىساتۋالارنىڭ، ئىنسان
2) ۋە تەڭرىنىڭ ئۇلۇغ توپ ـ جامائەتلىرىنىڭ بۇ نوم ـ
3) ئەردىنىنى ئاياپ ـ ئەتىۋارلاپ تۇتۇشقا، كەڭرى
4) تارقىتىشقا ئارزۇ ـ تىلەك تۇرغۇزغانلىقىنى كۆرۈپ،
5) ئاندىن ئۇلارنى مەدھىيىلەپ، ماختاپ مۇنداق
6) دەپ يارلىق قىلدى: مۇشۇنچىۋالا كۆپ
7) ئېسىللار ـ يۇقىرىدا تەڭرىلەر،
8) تۆۋەندە ئىنسانلار، سىلەر بۇ نوم ـ ئەردىنىنى
9) نوملىغۇچىلارنى ئاياپ ـ ئەتىۋارلاپ تۇتۇشقا
10) ئارزۇ ـ تىلەك ئورناتقانلىقىڭلارنىڭ سەۋەبىدىن،
11) يەنە مەن نىرۋانغا كىرگەندىن كېيىن،
12) بۇ چەكسىز ياخشى، مۇقەددەس
13) بۇرخان قۇتىنىڭ سەۋەب ـ ۋەجىدىن بۇ
14) نوم ـ ئەردىنىنى چېچىۋەتمەيدىغانلىقىڭلار،
15) يوقاتمايدىغانلىقىڭلار سەۋەبىدىن، خۇددى
16) گانگ دېڭىزدىكى قۇم سانىدەك كالپ ۋاقىتلار ـ
17) غىچە سۆزلەپ، نوملاپ تۈگىتەلمەيدىغان
18) ئۇلۇغ بۇيان ـ ساۋابلىق، ئەزگۈ ئىش ـ ھەرىكەتكە
19) ئېرىشىسىلەر. شۇڭلاشقا قايسىبىر
20) راھىب، شامنانچ، ئۇپاسى، ئۇپاسانچ
21) ....شاگىرتلار جامائىتى
22) ئىچىدە كىمكى بۇ نوم
23) ....ھۆرمەتلىسە، ئايىسا
24) ....كۆچۈرگۈزسە، ئاندىن

ب

672 .1) يەنە باشقىلارغا ئۇقتۇرسا، بىلدۈرسە،
2) ئۇلارنىڭ بۇيان ـ ساۋابلىق، ئەزگۈ ئىش ـ
3) ھەرىكەتلىرى سىلەرنىڭكىگە ئوخشاش

4) ök uchsuz qïdïghsïz ülgülänchsiz
5) tänglänchsiz ol tip bilmish uqmïsh krgäk.
6) anï üchün sizlär tüzün-
7) lär oghlï tüzünlär kïzï bu ......
8) ögrätingtä bïshrunumglar ögräti ......
9) lar täwräninglär qatïghlanïnglar tip
10) yrlïqadï.
11) muntada ulatï bögü biliklig tükäl bilgä
12) tngri tngrisi burxan bu altun
13) önglüg yruq yaltrïghlïgh qopta
14) kötrülmish nom iliki atlgh nom ärdinig
15) adaqïnga tägi tolu tükäl nomlayu
16) yrlïqadï. anta ötrü ol
17) qamagh üstün tngri altïn yalanguq
18) ulatï sansïz saqïshsïz ulugh tirin
19) quwragh tngri tngrisi burxan-
20) ning yrlïqïn äshitu täginip, öküsh tä(lim) ögrintilär
21) säwintilär ögdilär tägintilär
22) ulugh ögrünchlüg sä(winchlig bolu)
23) täginip tükäl bilgä biliklig tngri
24) tngrisi burxan(nïng yrlïqïn)

4) چەكسىز ، ساناقسىز ، تەڭلەشتۈرگۈسىز
5) بولىدۇ دەپ بىلىش كېرەك.
6) شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەر - ئېسىللار ئوغلى ،
7) ئېسىللار قىزى بۇ ......
8) تەلىم بويىچە تەربىيىلىنىڭلار ، ئۆگىنىڭلار ......
9) ھەرىكەت قىلىڭلار ،
10) تىرىشىڭلار .
11) بۇنىڭغا ئۇلاپلا دانىشمەن، بىلىملىك، ھەممىگە
12) قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان بۇ ئالتۇن
13) رەڭلىك، نۇرلۇق - يالتىراقلىق ھەممىدىن
14) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى ئاتلىق نوم
15) ئەردىنىنى ئاخىرغىچە تولۇق - تۆگەل نوملاپ
16) بەردى. ئاندىن كېيىن، بارلىق-
17) يۇقىرىدا تەڭرى، تۆۋەندە ئىنسانلار
18) شۇنداقلا سانسىز ، ساناقسىز ئۇلۇغ توپ -
19) جامائەتلەر ، تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
20) يارلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ناھايىتى كۆپ
21) شادلاندى ، سۆيۈندى ، ئۇنىڭغا مەدھىيە ئوقۇدى ،
22) ئۇلۇغ شادلىق، سۆيۈنۈشكە تولۇپ،
23) ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
24) تەڭرىسى بۇرخاننىڭ يارلىقىنى

X.38a (onunch säkiz qïrq)

673. 1) tuta täginip bish panchamandalïn
2) yinchürü tüpün yükünüp
3) kntü kntü ärgüläringä
4) yadïlu tägintilär.
5) altun önglüg yruq
6) yaltrïqlïgh qopta
7) kötrülmish nom iliki
8) atlgh nom bitiktä
9) onunch ülüsh
10) tägzinch nom bitiyü
11) uqïyu tükädi.
12) ädgü lïghsu.
13) ymä qutlugh öngtün
14) ulugh tawghach ilintä
15) tayshïng sawshïng

ئونىنچى (تۈپلەم) ئوتتۇز سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

673.1) ئەستە تۇتۇپ بەش پانچاماندال بىلەن
2) باش ئۇرۇپ تۆۋەن يۈكۈنۈپ ،
3) ھەرقايسى ئۆز تۇرار جايلىرىغا
4) تارىلىپ كەتتى.
5) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق -
6) يالتىراقلىق ھەممىدىن
7) ئۈستۈن تۇرىدىغان نوم پادىشاھى
8) ئاتلىق نوم پۈتۈكتە
9) ئونىنچى تۈپلەملىك
10) نوم كۆچۈرۈلۈپ ،
11) ئۈقتۇرۇلۇپ تاماملاندى.
12) ئەزگۈ ، لىغسۇ.
13) يەنە قۇتلۇق شەرقتىكى
14) ئۇلۇغ تاۋغاچ ئېلىدە
15) ماھايانا، ھىنايانا (مەزھەپلىرىنىڭ)

16) alqu shastïrlarïgh
17) qamagh nomlarïgh
18) (qalïsïz) ötkürmish
19) bodistw gitsu
20) samtso atlgh
21) acharï änätkäk
22) tilintin
23) tawghach tilinchä äw(irmish)

X. 38b

674. 1) tä yana bu bish
2) chübdik kälyük bolghanyuq
3) yawïz öddä qoluda
4) kinki boshghutluq bish
5) balïqlïgh sïngqo säli
6) tutung tawghach
7) tilintin türk
8) uyghur tilinchä
9) ikiläyü äwirmish
10) nom iliki
11) sutur bitiyu
12) tolu tükäl boltï.
13) sadu ädgü lighsu.
14) altun önglüg yruq
15) yaltrïqlïgh qopta
16) kötrülmish nomlugh
17) chin ärdinigä
18) arïgh yig üstünki
19) köni tüzüni
20) (toyun)maqïgh bütürtächi-
21) (kä) ärkligkä
22) (ar)ïgh aghïr
23) (...... q)a ulugh
24) (...... q)a kölüngülärning

16) بارلىق شاستىرلىرىنى،
17) بارلىق نوملىرىنى
18) قالدۇرماي تولۇق ئۆزلەشتۈرگەن
19) بودىساتۋا گىتسۇ
20) سامىتسو ئاتلىق
21) ئاچارى - ئۇستاز ئەنەتكەك (ھىندى)
22) تىلىدىن
23) تاۋغاچ (خەنزۇ) تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

ب

674. 1) يەنە بۇ بەش (تۈرلۈك)
2) پاسكىنىچىلىق بىلەن بۇلغانغان
3) ياۋۇز - زامان مەزگىلىدە،
4) كېيىن ئىلىملىك بولغان بېش-
5) بالىقلىق سىڭقۇ سەلى
6) تۇتۇڭ خەنزۇ تىلىدىن
7) تۈرك - ئۇيغۇر
8) تىلىغا قايتىدىن
9) تەرجىمە قىلغان.
10) نوم پادىشاھى (ئاتلىق)
11) سۇترا تۈگەل -
12) تولۇق يېزىلىپ بولدى.
13) سادۇ، ئەزگۇ، لىغسۇ.
14) ئالتۇن رەڭلىك، نۇرلۇق-
15) يالتىراقلىق ھەممىدىن ئۈستۈن
16) تۆرىدىغان نوملۇق
17) چىن - ھەقىقىي ئەردىنىگە
18) پاك، ياخشى، يۈكسەك،
19) توغرا ۋە تۈز
20) تۆيۈنماقنى پۈتتۈرۈش
21) پۈرستىگە ئېرىشكەن
22) پاك ۋە قۇدرەتلىك
23) ......ئۇلۇغ
24) ......ھارۋا (مەزھىپى) نىڭ

X. 39a (onunch toquz qïrqta tolu tükäti)

675. 1) king täring aghïlïqï
2) titmishkä alqu
3) qamagh suturlarnïng
4) iliki qanï ya
5) sizingä ögä
6) yükünü täginürmn,
7) ädgülüg bolsunlar.

ئونىنچى (تۆپلەم) ئوتتۇز توققۇزىنچى (ياپراق) تولۇق تۈگىدى. ئا

675. 1) كەڭ ۋە چوڭقۇر خەزىنىسى
2) دىيىلىدىغان، پۈتۈن -
3) بارلىق سۇترالارنىڭ
4) پادىشاھى - خانىنى
5) سىزلەرگە مەدھىيىلەپ
6) بىرىشكە ئىنتىلىمەن،
7) سىزلەرگە ياخشىلىقى بولسۇن.

A. N. 1a (buyan äwirmäk bir)

678. 1) namu ratna dirayaya
2) imaxu. yimä kim inchip öl
3) arïgh örtügsüz nomlugh ät'özkä yükünürmn,
4) yruq choghsïramaqsïz tüs ät'özkä yükünürmn,
5) tïdïghsïzïn asïgh qïltachï blgürtmä ät'özkä
6) yükünürmn. üchägü birlä yïghïlmïsh
7) ät'özlüg yig üstünki baqshïqa tayanïp
8) anïng adishtitlïgh küchintä bulmïsh rasiyanqa
9) oqshatï bu nom iliki üzä alqu tïnlghlar-
10) nïng nizwanïlïgh bagh tügünläri kätün shishilip
11) ayïgh arqalïgh nomlarnïng küchläri özin
12) azïlïp burqan nomïlïgh kün tngri
13) üzä alqu bulung yïngaqlarnïng yrumaqï bölsun.
14) adïnchïgh ïduq töpü orun bayagirnïng idisi
15) arïgh kkirsiz chang wchirïgh alïshturu tuttachï
16) arïa sang bölmïsh säkiz on tört baqshï-
17) nïng baqshïsï arïa wchira darani
18) ögä yükünürmn.
19) wipasi shiki wisbabu karkasundi
20) ymä yana kanakamuni kaship sakyamuni
21) yiti anchulayu kälmishlärkä ata qanglarqa
22) yig üstünki kirtgünch üzä yükünürmn.
23) yangayuy qush at garudi arslanlïgh örgünlärtä

ساۋاب بېغىشلىماق بىرىنچى (ياپراق) ئا

678. 1) نامو راتنا دىرايايا
2) ئىماخۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ
3) پاك، گۇناھسىز نوملۇق ئەتئۆزگە يۈكۈنىمەن.
4) نۇرلۇق، چوغى ئۆچمەيدىغان تۈش (نەتىجە) ئەتئۆزگە يۈكۈنىمەن.
5) توسالغۇسىز مەنپەئەت كەلتۈرگۈچى بەلگۈرتمە
6) ئەتئۆزگە يۈكۈنىمەن. يۇقىرىقى ئۈچى يىغىلغان
7) ئەتئۆزلۈك ناھايىتى يۈكسەك (ئورۇندىكى) ئۇستازغا تايىنىپ،
8) ئۇنىڭ ئىلاھىي كۈچىدىن بولغان راسىيانغا
9) ئوخشاش بۇ نوم پادىشاھى بىلەن بارلىق
10) جانلىقلارنىڭ نىزۋانلىق تۈگۈن - توقۇناقلىرى پۈتۈنلەي
11) شىشىلىپ، يامان ئارقا تىرەكلىك نوملارنىڭ كۈچلىرى
12) ئۆزلۈكىدىن ئازلاپ، بۇرخان نوملۇق كۈن
13) تەڭرى بىلەن بارلىق بۇلۇڭ - پۇچقاقلار يورۇپ
14) كەتسۇن. مىسلىسىز مۇقەددەس ئۇستۇن ئورۇن ھاياتـ
15) لىقىنىڭ ئىگىسى، پاك، كىرسىز قوڭغۇراقلىق
16) توقماقنى تۇتقۇچى، توپ - جامائەتنىڭ، سەكسەن
17) تۆت ئۇستازنىڭ ئۇستازى بولغان ئارىئا ۋىچىرا دارانىغا
18) مەدھىيە بىلەن يۈكۈنىمەن.
19) ۋىپاسى[258]، شىكى[259]، ۋىسىبابۇ[260]، كاركاسۇندى[261]،
20) شۇنداقلا كاناكامۇنى[262]، كاشىپ[263]، ساكيامۇنىدىن
21) (ئىبارەت) بۇ دۇنياغا يېتىپ كەلگەن يەتتە ئاتىغا[264]
22) ئەڭ يۈكسەك سادىقلىق بىلەن يۈكۈنىمەن.
23) پىل، يۈي، قۇش، ئات، گارۇدى ۋە ئارسلانلىق تەختلەردە

679. 1) yrp ornanmïsh ädgün bärmish bish qanglarqa
2) yrlïqanchuchï köngüllüg tïnlghlarnïng yirchiläringä
3) yanïghsïz chin kirtgünch üzä yükünürmn.
4) al altaghlïgh yrlïqanchuchï köngülin saki oghush-
5) ta törümish adïnqa utsuqmaqsïz shmnunung
6) chärikin yanchtachï altunlugh taghqa oqshatï
7) soqanchïgh körklä ät'özlüg arïgh sakïlïgh-
8) lar qanïn ya sizingä yükünürmn.
9) maitriqa qunshiimqa manchushiriqa
10) mxaxali ulugh küchlüg wchirabaniqa
11) manggallanmïsh samantabadriqa kishili karpiqa
12) marïmïmtïn chin köngülüm üzä yükünürmn.
13) kondiniqa lichawiqa somakituqa
14) kögülmish akasagarbiqa xormuzta tngrikä
15) külätilmish ratna prabasi ratna prabiqa
16) kösüsh qolu kirtkünch üzä yükünürmn.
17) sinxanimita prabangkariqa kanchananagapti
18) sidiligh alokachintamanigha tört mxaranchlarqa
19) sïmtaghsïz äd tawar birtächi wayshirawaniqa
20) shiryapatlïgh sariputiriqa birgärü yükünürmn.
21) tngri qïzï saraswatiqa shirikiniqa
22) tngridäm choghluq wichirabaniqa wasundariqa
23) tanglanchsïz biliklig sanchanachawiqa anabataptiqa
24) tälim öküsh tïlangurmaqlïgh tngrilärkä yükünürmn.

ب

1. 679) مەزمۇت ئولتۇرغان ، ياخشىلىق ئاتا قىلىدىغان
بەش ئاتىغا ،
2) مېھرىبانلىق كۆڭۈللۈك جانلىقلارنىڭ يولباشچىلىرىغا
3) تەۋرىمەس ، چىن سادىقلىق بىلەن يۈكۈنىمەن.
4) ئامال ـ چارىلىق مېھرىبانلىق كۆڭۈل بىلەن سا-
كى ئۇرۇ ـ
5) قىدىن تۆرەلگەن ، باشقىلاردىن يېڭىلمەيدىغان
6) شمنۇنىڭ(265) قوشۇنلىرىنى يېڭىدىغان ، ئالتۇنلۇق تاغقا
7) ئوخشايدىغان ، ئاجايىپ گۈزەل ئەتئۆزلۈك ، ساكىلار
8) ئۇرۇقىنىڭ خانى بولغان سىزگە يۈكۈنىمەن.
9) مائىترىغا ، گۇەن شىيىنغا(266) ، مانجۇشىرىغا(267) ،
10) كۈچ ـ قۇدرەتلىك ۋچىراپانىغا ،
11) نام ـ ئابرۇيغا ئىگە بولغان سامانتابادرىغا(268) ، كىشتى
12) كاربىغا (پۇتۇن) ۋۇجۇدۇمدىن ، چىن كۆڭلۈمدىن يۈكۈنىمەن.
13) كوندىنىغا ، لىچاۋىغا ، سوماكىتۇغا ،
14) نام ـ ئابرۇيلۇق ئاكاساگاربىغا ، خورمۇزتا تەڭرىگە ،
15) نام ـ شۆھرەتكە ئېرىشكەن راتناپراباسى راتناپرابىغا
16) ئارزۇ تىلەپ سادىقلىق بىلەن يۈكۈنىمەن.
17) سىنخانىمىتاپراباڭكارىغا ، كانچاناناگاپتى خانغا ،
18) سېھرىي كۈچلۈك ئالوكاچىنتامانىگە ، تۆت ماھاراجىقا ،
19) خاتىرجەم مال ـ دۇنيا بەرگۈچى ۋايشىراۋانىغا ،
20) شىرياپاتلىق شارىپۇترىغا بىرلىكتە يۈكۈنىمەن.
21) تەڭرى قىزى ساراسۋاتىغا ، سىرىكىنىغا ،
22) تەڭرىدەك سۇر ـ ھەيۋەتلىك ۋىچىرابانىغا ، ۋاسۇندارىغا ،
23) تالاڭ قالارلىق بىلىمگە ئىگە سانچاناچاۋىغا ، ئاناباتاپتىغا ،
24) كۆپ خىل ئەخلاق ـ گۈزەللىككە ئىگە
تەڭرىلەرگە يۈكۈنىمەن.

A. N. 2a (buyan äwirmäk iki)

680. 1) mxabraxmi ulugh äzruaqa suchati qanqa
2) mxabala diwaindiraprabi ilikkä
3) manggallïgh udakatadi amanchqa udakanisantiqa
4) mantallïgh ratnashiki burqanqa on ming balïq-
5) larïgh ozqurtachïqa yükünürmän.
6) öküsh äshitmish anantaqa toyïn mxaradi qanqa

بۇيان ـ ياخشىلىق كۆرسەتمىسى ئىككىنچى (ياپراق) ئا

1. 680) ماھابراھمى ئۇلۇغ ئەۋلىياغا ، سۇچاتى خانغا ،
2) ماھابالا دىۋائىندىراپرابى ئىلىككە ،
3) نام ـ ئابرۇيلۇق ئۇداكاتادى ، مەشھۇر ئۇداكانىسانتىغا ،
4) سېھرىي كۈچلۈك راتناشىكى بۇرخانغا ـ ئون مىڭ
5) شەھەرنى قۇتقۇزغۇچىغا يۈكۈنىمەن.
6) (ئىسمىنى) كۆپ ئاڭلىغان ئانانتاغا ، راھىب
ماھارادى خانغا ،

7) ülgüsüz buyanlïgh mxabali mxadiwi maxasatwiqa	7) چەكسىز بۇيان ـ ئەخلاقلىق ماھابالى، ماھادىۋى، ماھاساتۋىغا،
8) ögdi sözlädächi bodistwlarqa shrawaklarqa.	8) مەدھىيە ـ كۈي ئوقۇغۇچى بودىساتۋالارغا، شراۋاكلار (بۇددا تالىپلىرى) غا،
9) ögä küyläyü yinchürü töbün yükünürmä-	9) يۈكۈنىمەن. يەنە مەدھىيە ـ كۈي ئوقۇپ، باش ئۇرۇپ يۈكۈنىمەنكى،
10) n alqu alqunï biltächi burxan baqshï atlgh qangïmïz,	10) ھەممىنى بىلگۈچى بۇرخان ئۇستازىمىز ئاتلىق ئاتىمىزغا،
11) ashnu öngräsintä ök indin qïdïghqa yoqunch	11) ئۇ ھەممىنىڭ ئالدىدا قارشى تەرەپكە تۈنجى قېتىم
12) kächä tükätmish yirchimiz, azta	12) كېچىپ ئۆتكەن يولچىمىزدۇر، شۇنداقلا
13) ulatï nizwanilarqa yoqlunmaqsïz yolchïmïz,	13) نىزۋانىلاردا يوقىلىپ كەتمەيدىغان يولچىمىزدۇر،
14) alp tosushlugh chintamani ärdini täg umughumuz,	14) ئۇ بىزنىڭ بوي ـ بەدىنىمىز ئۈچۈن ھېچ يەردىن
15) bod sïn üzä bulghuluqsuz bulung yangaqlïgh,	15) تېپىلغۇسىز، بىباھا چىنتامانى ئەڭگۈشتەرىدەك ئۈمىد ئاتا قىلىدۇ.
16) buyan bilgä biliklini tarïgh tüshlüg	16) ئۇ قۇتلۇق، دانا ـ بىلىملىكلەرنى ئوزۇق ـ تۈلۈكلۈك،
17) busushsuz qadghusuz quruq aqïghsïz ulugh mängilig	17) غەم ـ قايغۇسىز، قۇرۇق ھەرىكەت قىلمايدىغان، ئۇلۇغ شادلىق،
18) buzulmaz artamaz ürlüg inch ölüm nirwan balïqlïgh.	18) بۇزۇلمايدىغان ـ يوقالمايدىغان خىسلەتلىك، تىنچ ئۆلۈملۈك نىرۋان
19) körkin mängizin köngül kärip yitinchsiz tutunchsuz	19) شەھىرىگە مەنسۇپ قىلىدۇ. ئۇنىڭ بەستى ـ چىرايى ئويلاپ يەتكۈسىز بولۇپ،
20) yruqlugh küsänchig körklä ärip altunlugh tagh	20) ئۇنىڭ نۇر ـ يورۇقى كۆرۈشكە ئارزۇلۇق بولغان، ئالتۇن
21) basghuqlugh körü qanïnchsïz kütiräk monchugh	21) تاغ چوققىلىرىدەك، كۆتىرەڭ (؟) مۇنچاقلىرىدەك كۆرۈپ
22) täg, ikshuwaku oghushlugh küülüg shudadani	22) قانغۇسىزدۇر، ئىكشۇۋاكۇ خىسلەتلىك، شۆھرەتلىك شۇدادانى
23) qannïng sutsi monchughï,	23) خاننىڭ ھەيۋەتلىك مۇنچىقىدەكتۇر.
24) adïn yolïn atap arïtï alqïnchsïz tükänchsiz	24) ئۇ باشقىلارنىڭ يولى ئۈچۈن زادى ئازلىمايدىغان، تۈگىمەيدىغان

A. N. 2b

ب

681. 1) atlgh manggallïgh chambunat altunqïa	681 .1) داملىق، مەشھۇر چامبۇنات ئالتۇندەك
2) yaltrïqlïgh adïnchïgh ïduq manggallïgh ulugh mxa-	2) يالتىراقلىقتۇر، ئۇ چەكسىز ـ مۇقەددەس، نام ـ ئابرۇيلۇق
3) maya qatunung ayaghuluq markat-	3) ئۇلۇغ ماھامايا خانىشنىڭ ئەتىۋارلىق، ماركات ـ
4) raxtalïgh tigli ärdinisi bulu yrlïqamïsh.	4) راھتالىق[269] دەپ ئاتىلىدىغان ئەردىنىسىگە ئېرىشكەندۇر.
5) qutïn buyanïn qolulap qoturu ülgülägülüksüz	5) شۇنىڭ بىلەن چەكسىز قۇت ـ بۇيانلارغا ئېرىشىپ، بۇ
6) qoshar qoshar buyanlïgh yiti ärdinilig qut	6) بۇيان ـ ياخشىلىقلار قوشۇلۇپ، ئۇ يەتتە ئەردىنى ـ گۆھەرلىك،

7) taghta qutlugh qïwlïgh wchirasan wzirlïgh

8) örgünnüng qutulu mantïlu turur. qop qamagh-
9) nïng atï manggalï bolmïsh.
10) adruqïn ädgüsin ädrämin sözlätip

11) ärtinchsiz atïqmïsh kügülmish säkiz at

12) manggallïgh sobaq otruq, arïtï alqïmaz
13) ili ulushï kapilawasdu balïq-
14) nïng, atrulmïsh kügülmish gandarasta
15) atlgh yangasï. tïtmïsh
16) utunchsuz yigätinchsiz ötrü ulughdi on
17) küchlüg oqshatquluqsuz äränlärning
18) shardul arslanï oqshanchïgh amranchïgh küwänch-
19) siz ulugh yrlïqanchuchï köngüllüg üch oghush-
20) nung umughï üzäliksiz umugh
21) ïnaghï.
22) ulughdï kügülmish ughan arzilarnïng
23) tüz baqshïsï umughumuz ïnaghïmïz ulugh
24) kün tngri qadashlïgh

7) قۇتلۇق تاغدا، قۇتلۇق، خەيرلىك، ۋاچىراسان
ئالماسلىق
8) تەختنىڭ قۇتى ۋە بەختى بولغاندۇر. بۇنىڭ بىلەن ئۇ
9) ھەممەيلەننىڭ نام - شۆھرىتى بولغاندۇر.
10) ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكىنى، ياخشىلىقىنى، ئەخلاق -
ئەردەملىرىنى
11) سۆزلەپ يۈرۈپ، سەككىز خىل نام - ئاتىقى بار،
يالتىراق
12) ئارالنىڭ ئۈزلۈكسىز تۇردە نام - شۆھرىتى كۆتۈرۈلۈپ،
13) كاپىلاۋاستۇ شەھىرىنىڭ ئەل - دۆلىتى ئازلىمايدىغان
14) بولغان، گانداراستا ئاتلىق پىئىلىنىڭمۇ
15) نام - شۆھرىتى چىققان. ئۇتقىلى بولمايدىغان،
16) يەڭگىلى بولمايدىغان، ئۇلۇغۋار، ئون تۈرلۈك
17) كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە، سېلىشتۇرغۇسىز ئەرەنلەرنىڭ
18) شاردۇل ئارسلاندەك ئوماق، سۆيۈملۈك،
19) كىچىك پېئىل، ئۇلۇغ مېھرىبان كۆڭۈللۈك ئۈچ
20) توپ - جامائەتنىڭ يار - يۆلىكى، يۈكسەك
21) ئۈمىد - ئىشەنچىسىگە ئايلانغان.
22) ئۇ ئۇلۇغۋار نام - ئابرۇيلۇق، دانىشمەن ئالىيجانابلارنىڭ
23) ئۇستازى بولۇپ، بىزنىڭ ئۈمىد - ئىشەنچىمىز بولغان
24) كۈن تەڭرى بىلەن قېرىنداشتۇر.

A. N. 3a (buyan äwirmäk üch)

ئا (ياپراق) ئۈچىنچى كۆرسەتمىسى ياخشىلىق- بۇيان

682. 1) ozatïqï oghushï yig üstünki kütrüm baghlïq
2) udumbar chächäktäg otquraq toghmïsh törülmish

3) tolu sansartaqï tïnlghlarnïng toghï yumshuqï
4) tip titmish. tözüdin kügülmish tükäl on
5) türlüg at almïsh tuyunmïshlar iliki
6) tip birtäm külälmish chawïghmïsh. tözüni
7) tuymïsh tutunchsuz titik bilgä

8) yawash särimlig toyïn körklüg tongalar bigi
9) yaba tïnlgh oghlanlarïnïng yarashï ädgülüg

10) umughï yalanguq körüklüg yalïnayu turur choghlugh
11) ilik qan yrlïqanchuchï köngüllüg yalanguz
12) burqan baqshïmïz,

682.1) ئۇ ئەسلىي ياخشى ئۇرۇقلۇق، ئالىيجاناب تەبىقىدىندۇر،
2) ئۇ ئۇدۇمبار گۈلىدەك بىردىنلا بارلىققا كەلگەن -
تۆرەلگەن بولۇپ،
3) سانسارغا تولغان جانلىقلارنىڭ تۇغ - بايرىقىدۇر.
4) ئۇ ھەممىدىن شۆھرەت تاپقان، بارلىق
5) ئون تۈرلۈك نام - ئاتاقنى ئالغان تۇيغۇچىلار
6) پادىشاھى دەپ ماختىلىشقا ئېرىشىپ نامى چىققاندۇر.
7) ئۇ ھەممىنى تۇيىدىغان، تۇسالغۇسىز، ئەقىللىق،
دانىشمەن،
8) مۇلايىم، سەۋرلىك، راھىب چىراي باتۇرلار بېگىدۇر.
9) ئۇ بارلىق (؟) جانلىق ئوغلانلىرىنىڭ يارىشقى،
ياخشىلىق
10) يۆلەنچۈكى، ئىنسان قىياپەتلىك، پارقىراپ تۇرىدىغان
11) ھەيۋەتلىك ئىلىك - خاندۇر، ئۇ مېھرىبان كۆڭۈللۈك
12) تەنھا ئۇستازىمىزدۇر.

13) alqunï biltächi sakilïghnïng arzisi. nom qanï
14) adïnsïghsïz yrlïqlïgh sözchi baqshï ata qang
15) atï kötrülmish tolu tükäl bilgä biliklig.
16) alp sakymuni atlgh al bilgä tngri tngrisi burqan
17) alqu qamagh üch ödki burqanlarnïng iriki
18) ornaqï atlghlïgh küülüg a§nuqï qan äwi
19) atlgh balïqta arqa chambudiwip yirtinchüdä
20) alqatmïsh kötrülmish rachagrx atlgh känt
21) ulushqa azqïa yaqïn yaghuq
22) qara qush sängirlig arïgh ol. grtiraküt tagh-
23) ta qamagh ontïn sïngarqï bodistwlar
24) arxantlar bashlïghlïgh

13) ئۇ ھەممىنى بىلىدىغان ساكىلىقلارنىڭ ئەۋلىياسىدۇر، نوم
14) پادىشاھىدۇر، ئاجايىپ سۆزمەن ـ ناتىقتۇر، ئۇستاز
15) ئاتا دېگەن نامى چىققان، يېتۇك دانا ـ بىلىملىكدۇر،
16) باتۇر ساكيامۇنى ئاتلىق ئامال ـ چارىلىك، تەڭرىلەر
17) تەڭرىسى بۇرخان بولسا، بارلىق ئۈچ زاماندىكى
بۇرخانلارنىڭ
18) ئورۇن ـ جايى دەپ ئاتىلىدىغان، نام ـ شۆھرەتلىك
ئالدىدىكى
19) خان سارىيى ئاتلىق شەھەردە، كەينىدىكى چامبۇدىۋىپ يەر ـ
20) زېمىنىدە مەدھىيىلەشكە ئەرزىيدىغان، نامى مەشھۇر
21) راچاگرھ ئاتلىق ئوردا ـ شەھەرگە
22) خېلى يېقىن بولغان قارا
23) قۇش دېگەن ئورمانلىق تاغدا (ياشىغاندۇر)،
24) ئۇ گرتىراكۇت دېگەن تاغدا بارلىق ئون تەرەپتىكى
بودىساتۋالار ـ
25) ئارخاتلار باشچىلىقىدىكى

A. N. 3b

ب

683. 1) qalïn öküsh tälim tolp qamagh tirin quwraghqa
2) qawshatïlu qorshatïlu nom nomlaghalï oghraduqta
3) töläch tözüdäki yirtinchü oghushlarïnïng
4) arasïnta tört oghushlarta yigi bashtïnqï
5) bolmïsh kishatirik tözlüg toqïlïgh körklä
6) toghï yumshuqï bolu yrlïqamïsh tuyunmïshlar
7) iliki tolpnung umughï burqan baqshïmïz
8) bish burqanlar birgärü olurmaqlïgh mungadïnchïgh
9) körünchüg körkitü praba tigli yruq yaltrïq-
10) lar üzä tolp yirtinchüg yrutu birtämligin
11) üch yawlaq yoltïn ozqurghu üchün bish
12) azunlugh qamagh tïnlgh oghlanlarïnga
13) inchip qanmaz us tatïghlïgh yasiyanïn
14) qamagh nomlar arasïnta ilikin qanïn
15) qalïn öküsh tïnlghlarqa altun aghïzïn

683 .1) كۆپ ـ نۇرغۇن، بارلىق توپ ـ جامائەت
2) تەرىپىدىن قورشىۋېلىندى، ئارىسىغا ئېلىندى، ئۇ نوم
3) نوملاشقا تەرەددۇت قىلغاندا، تۆلەم ماھىيىتىدىكى يەر ـ
4) زېمىن ئۇرۇقلىرىنىڭ ئارىسىدىكى تۆت ئۇرۇق ـ
قەبىلىنىڭ
5) ياخشىسى، ئالدى بولغان كىشاتىرىك ئاساسىدىكى
چىرايلىق
6) تۇغ ـ بايرىقى بولغانمىش. تۇيۇنغۇچىلار
7) پادىشاھى، ھەممىنىڭ ئۈمىد ـ ئىشەنچىسى بولغان
8) بۇرخان ئۇستازىمىز بەش بۇرخان بىللە ئولتۇرغان
ئاجايىپ
9) تۇرق ـ قىياپەتكە كىرىپ، پرابا دېيىلىدىغان
يورۇق ـ
10) يالتىراقلار بىلەن پۈتۈن يەر ـ زېمىننى يورۇتۇپ،
بەش دۇنيالىق جانلىق
11) پەرزەنتلىرىنى ئۈچ يامان يولدىن بىردىنلا قۇتۇلدۇرۇش
12) ئۈچۈن، ئاشۇنداق قايغۇسىز
13) ئېسىل، لەززەتلىك ياسىيانىنى ـ بارلىق
14) نوملارنىڭ ئىلىكىنى، پادىشاھىنى
15) كۆپ ـ نۇرغۇن جانلىقلارغا ئالتۇن ئاغزى بىلەن

16) qalïngurtu yrlïqadï. bu nom yürükin	16) شاد ـ خۇرام هالدا سۆزلەپ بەردى . بۇ نومنىڭ مەنىسى ،
17) isiz nom shazinnïng alp tapïshghuluqïn	17) ناچار نوم ـ شازىنلارنىڭ[27] قىيىنلىقىنى ، چۈشىنىكسىزلىكىنى
18) saqïnïp itiglig nomlarnïng buzuldachïsin	18) ئويلاپ، مال ـ دۇنيانىڭ ۋاقىتلىق (پانى) ئىكەنلىكىنى
19) saqïnïp ädning tawarnïng ürlüksüz töz-	19) ئويلاپ، ياخشى نوملارنىڭ بۇزۇلمايدىغانلىقىنى
20) lügin bökünüp ädgün barmïshnïng yrlïqïnga	20) ئويلاپ، ياخشى ئۆتۈش يارلىقىغا
21) ärtingü kirtgünchüm togha täginti.	21) ئىنتايىن سادىق بولغۇم كەلدى .
22) ärtmäksiz ulugh mängitä otquraq öz ornatta-	22) دائىملىق ئۇلۇغ خوشاللىق ئىچىدە جەزمەن ئۆزىنى ئورۇن-
23) chï ädgün barmïsh üzä nomlatïlmïsh	23) لاشتۇغۇچى ياخشىلىق بىلەن ئۆتۈش ئارقىلىق ، يۇقىرىدا
24) bu nom iliki ädgüti bökünüp köngülümtä.	24) ئاڭلىغان نوم پادىشاھىنى كۆڭلۈمدە ياخشى ساقلىغۇم كەلدى .

A. N. 4a (buyan äwirmäk tört)

بۇيان ـ ياخشىلىق كۆرسەتمىسى تۆتىنچى (ياپراق) ئا

684. 1) ratnawchir toyïn itigsiz bu nom tözingä	684 .1) راتناۋچىر راھىب بۇ نوم ماھىيىتىدىن
2) süzülüp ïqyangïsman tärim	2) شادلاندى ، ئىقىياڭىسمان تەرىم
3) öl tïltaqïn biz ikägü kirtgünch turghurup	3) شۇ سەۋەبتىن بىز ئىككىمىزگە سادىقمەنلىك قىلىپ ،
4) ölmïsh qangïm udaka toyïnnï artugh saqïnïp	4) ئۆلگەن ئاتام ئۇداكا راھىبقا كۆپ كۆڭۈل بۆلۈپ ،
5) ozquru birgäy qangïmnï tip qadïghlanïp	5) قۇتۇلدۇرۇپ بېرەي ئاتاڭنى دەپ تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.
6) ötrü bitittük küch yitmishchä bu nom ärdinig.	6) ئاندىن كېيىن كۈچىمىزنىڭ يېتىشىچە بۇ نوم
7) ulugh mängilig sokawadïta barïp toghzunlar	7) ئەردىنىنى يازدۇردۇق ، ئۇلۇغ شاد ـ خۇرام سوكاۋادىغا
8) umunmïshcha tïnlghlarqa asïgh qïlzun tip.	8) بېرىپ ، ئارزۇ ـ ئۈمىدتە تۇرغان جانلىقلارغا پايدا كەلتۈرسۇن
9) ulsuz tüpsüz yig yürüklüg nomlar ilikin	9) دەپ ، تۈپ ـ يىلتىزسىز (چەكسىز ـ مەنىسىدە) ياخشى مەنىلىك نوملار
10) otquratï bitittimiz altun yruqïn.	10) پادىشاھى بولغان ئالتۇن يارۇقنى قەتئىي نىيەتكە كېلىپ كۆچۈرگۈزدۇق .
11) alp sakymuni ata qangïmïznïng asankida	11) باتۇر ساكيامۇنى ئاتىمىزنىڭ ئاسانكىدا (كىشىلىك دۇنياغا قاراشتا)
12) qatïghlanmïsh achïgh ämgäkingä az täginchächäy-	12) كۆرسەتكەن جاپالىق ئەمگىكىگە ئاز بولسىمۇ تەشەككۇر
13) a utlï ötüngü kösüshin anïn bitittük	13) ئېيتىش ئارزۇسى بىلەن، بۇ ئالتۇن يارۇقنى ،
14) altun yruqlugh bu sutur nomugh.	14) بۇ سۇترا ـ نومنى كۆچۈرگۈزدۇق .
15) akash köktäki äzrua xormuzta tngrilärning	15) كۆك ئاسماندىكى ئەۋلىيا ، خورمۇزتا تەڭرىلەرنىڭ
16) aghladï taqï tört mxarancha kün ay krx yultuz-	16) شۇنداقلا يەنە تۆت ماھاراج، كۈن، ئاي، سەييارە ـ يۇلتۇز ـ
17) larnïng ashïlïp östälip küchläri küsünläri	17) لارنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋەتلىرى ئېشىپ ـ

18) arïgh nom shazïnïgh turqaru küsätzünlär.	18) كۆپىيىپ، پاك نوم ـ شازىنلارنى ھەر دائىم كۆزەتسۇن.
19) adïn yaghïzqa tayaqlïgh luu qanlarïnïng	19) ئاندىن باشقا يەر ـ زېمىنغا باغلانغان ئەجدىھا
20) anta basa irkäk tishi qut waxshiklarnïng	20) خانلىرىنىڭ، ئاندىن قالسا ئەركەك ـ چىشى قۇت ئىلاھلىرىنىڭ
21) ashïlïp östälip nomlugh küchläri	21) نوملۇق كۈچ ـ قۇۋۋىتى ئېشىپ، كۆپىيىپ، ئۇ
22) arïgh öl ulushugh üsüksüz küzätzün.	22) ئەل ـ دۆلەتنى پاك ھالدا دائىم كۆزىتىپ تۇرسۇن.
23) yaghïzqa manggal altun tözlüg yir tilgäningä	23) يەر ـ زېمىنغا بەخت بەخش ئەتكۈچى ئالتۇن ماھىيەتلىك يەر چەمبىرىكىگە،

A. N. 4b ب

685. 1) taghqa manggal sumïr tagh ulatï yiti oltunlugh	685 .1) تاغلارغا بەخت بەخش ئەتكۈچى سۇمىر تاغقا، شۇنداقلا
2) taghqa suwqa manggal anubatat yul ulatï	2) يەتتە ئالتۇنلۇق تاغقا، سۇلارغا بەخت بەخش ئەتكۈچى ئانۇباتات
3) yiti sit ögüzkä diwipqa manggal	3) كۆلگە ۋە يەتتە سىت (؟) دەريا ـ دېڭىزغا، تۆت تەرەپكە بەخت
4) yütüri tözlüg chambudiwipqa	4) بەخش ئەتكۈچى ماھىيەتلىك چامبۇدىۋىپ زېمىنغا،
5) sögütkä manggal kalpawarkash qualanmïsh sala	5) دەرەخلەرگە بەخت بەخش ئەتكۈچى كالپاۋاركاش (؟) تەك
6) sögütkä tngrikä manggal äzrua xormuz-	6) ئېچىلىدىغان سالا دەرىخىگە، كۆككە، ئاسمانغا بەخت
7) ta kün ay yultuzlarqa ilkä mangal	7) كەلتۈرگۈچى ئەزلىيا خورمۇزتا، كۈن، ئاي، يۇلتۇزلارغا، ئەل ـ
8) sökchi balïqnïng il ulushïnga	8) يۇرتقا بەخت كەلتۈرگۈچى سۆكچى شەھىرىنىڭ ئەل ـ دۆلىتىگە،
9) söngükkä manggal uyghur urughï yadïlghuqa	9) سۆڭەككە قۇت بەرگەن ئۇيغۇر ئۇرۇقى چېچىلغان جايلارغا،
10) ärdinilig bu suturnung choghluq küchintä	10) ئەردىنى ـ گۆھەرلىك بۇ سۇترانىڭ سۈرلۈك كۈچىدە
11) ärklig kangshi kannïng atï choghlanzun,	11) قۇدرەتلىك كاڭشى خاننىڭ نام ـ شۆھرىتى چىقسۇن.
12) äshilmäksiz il orunï tümän yil turzun,	12) ئۇنىڭ مۇستەھكەم ئەل ئورنى تۈمەن يىللاپ تۇرسۇن، ئەل ـ
13) ämgäksizin il ulushï mängilig bolzun.	13) جامائىتى جاپاسىز، شاد ـ خۇرام بولسۇن.
14) äwirürbiz bu buyanïgh guyqua wixarqa	14) بىز بۇ بۇيان ـ ياخشىلىق كۆرسەتمىسىنى، گۇيخۇا ئىبادەت ـ
15) ärtäkitäg tükäl bütüp choghlugh bolghuqa	15) خانىسىنىڭكىدەك تۈگەل ـ تولۇق كۆچۈرۈپ بولدۇق.
16) il ulushï nomlugh törüg bäkirip tutghuqa	16) مەقسىتىمىز سۈر ـ ئابرۇيلۇق بولۇش، ئەل ـ ئۇلۇشنى نوملۇق
17) iyin ögirip buyan ädgükä simtaghsïz bolghuqa	17) قائىدە ـ يوسۇن بىلەن تۇتۇش، بۇيان ـ ياخشىلىق كۆرسەتمىسى كۆچىدە
18) bititmish bu altun yruq nom ärdinining	18) غەيرەتلىك بولۇش، بىز شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئالتۇن يارۇق (دېگەن) نوم

19) atisdit küchintä burun ärtmish ög

20) qanglarïm toghsun. sukawatïta
21) bushï idisi ratnawchir ïqyangïsman
22) tärim ulatï qamaghun burqanlar
23) ulushïnta kinintä toghmaqlarïmïz
24) bolsun.

19) ئەردىنىنى كۆچۈرگۈزدۇق. بۇ نوم ئەردىنىنىڭ
روھىي كۈچىدە، بۇرۇن ئۆتكەن
20) ئاتا - ئانىلىرىمىز قايتىدىن تۇغۇلسۇن. سۇكاۋاتىدى
21) سەدىقە ئىگىسى راتناۋىچىر، ئىقياڭىسىمان
22) تەرىم ۋە باشقا بارلىق بۇرخانلار
23) ئېلىدە كېيىن تۇغۇلماقلىرىمىز
24) بولسۇن.

A. N. 5a (buyan äwirmäk bishtä tolu)

بۇيان - ياخشىلىق كۆرسەتمىسى بەشىنچى (ياپراق) ئا

686. 1) bu buyan äwirmäk bititächi bitkächilär ärsär,

2) chaxsapt manggal toyïn, suwasdi toyïn
3) birkä taluy toyïn bushï ädräm shabi
4) türtägü bitiyu tägintük.
5) yana ymä bushï idiläri ärsär,
6) ratnawchir shabï ïqyangïsman tärim
7) yana ymä singil küdägülärim kälinän
8) tügüz küdägü, künäli chächäk qïz,
9) bushï ädräm küdägü, kübikä chächäk qïz,
10) inim ädgü taluy shabi, chinar chächäk qïz,
11) oghulum shashïgh oghulta ulatïlarnïng
12) yil ay qarshïlarï boghzun ämrilzün
13) tayching küü kangshi yiti otuzunch

14) ïghach qutlugh uu luu yil onunch tolun
15) ay otuzi manchusiri bodistw yaghïzqa
16) ïnarïr tonguz kün üzä
17) küüyyqua wixarta ulugh quwragh
18) birlä pratishtapan qïlïlti.
19) kinki tüzünlärkä ötük bolsun.
20) nom supratisdi suu wchir yi swaxa manggalam

686.1) بۇ بۇيان - ياخشىلىق كۆرسەتمىسىنى كۆچۈرۈپ
يازغۇچىلار بولسا،
2) چاخشاپت ماڭگال تويىن، سۇۋاسدى تويىن،
3) بىركە تالۇي تويىن، بۇشى ئەدرەم شابى
4) تۆتىمىز يېزىپ پۈتتۈردۇق.
5) يەنە سەدىقە ئىگىلىرىدىن
6) راتناۋىچىر شابى، ئىقياڭىسمان تەرىم،
7) يەنە سىڭىل ۋە كۈيئوغۇللىرىم، كېلىنلىرىم،
8) تۈكۈز كۈيئوغۇل، كۈنەلى چېچەك قىز،
9) بۇشى ئەدرەم كۈيئوغۇل، كۈبىكە چېچەك قىز،
10) ئىنىم ئەدگۈ تالۇي شابى، چىنار چېچەك قىز،
11) ئوغلۇم شاشىغ قاتارلىق ئوغۇللىرىمنىڭ
12) يىل، ئاي دۈشمەنلىرى بوغۇلسۇن، تىنچلانسۇن.
13) ئۇلۇغ چىڭ (سۇلالىسى) ئابرۇيلۇق كاڭشىنىڭ
يىگىرمە يەتتىنچى (يىلى)
14) دەل - دەرەخ قۇتلىنىدىغان ئەجدىھا يىلى ئونىنچى
15) ئاينىڭ ئوتتۇزىنچى كۈنى مانجۇسرى بودىساتۋا ياغىزقا
16) ئىنائىر توڭگۇز كۈنى
17) گۈيخۇا ئىبادەتخانىسىدا ئۇلۇغ جامائەت
18) بىلەن بىرلىكتە پراتىشتاپان قىلىندى.
19) كېيىنكى ئېسىللارغا يالداما بولۇپ قالسۇن.
20) نوم سۇپراتىسدى سۇ ۋچىرىي سۋاھا ماڭگالام.

4M = A. 1. 3a (KUT. T. 4/1)

688. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....

1.688) ....
2) ....
3) ....
4) ....

5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) tägimlig
11) ayaghqa tägimlig .... arxant
12) ayaghqa tägimlig mxa .... arxant
13) ayaghqa tägimlig boduruki arxant
14) ayaghqa tägimlig mxakasapi arxant
15) ayaghqa tägimlig urubilbakasapi
16) arxant ayaghqa tägimlig
17) gayakashabi arxant ayaghqa
18) tägimlig adikashabi arxant
19) ayaghqa tägimlig sariputiri
20) arxant ayaghqa tägimlig
21) mxamodkalyayani arxant
22) tk bir yalanguz anant tayïn
23) oq arxant qutïn bulmaduq

5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) سازاۋەر ......
11) هۆرمەتكە سازاۋەر .... ئارخات،
12) هۆرمەتكە سازاۋەر مخا ... ئارخات،
13) هۆرمەتكە سازاۋەر بادۇرىكى ئارخات،
14) هۆرمەتكە سازاۋەر ماھاكاسابى ئارخات،
15) هۆرمەتكە سازاۋەر ئۇرۇبىلباكاسابى
16) ئارخات، هۆرمەتكە سازاۋەر
17) گاياكاشابى ئارخات، هۆرمەتكە
18) سازاۋەر ئادىكاشابى ئارخات،
19) هۆرمەتكە سازاۋەر سارىپۇترى
20) ئارخات، هۆرمەتكە سازاۋەر
21) ماھامودگالىيايانى ئارخات.
22) پەقەت يالغۇز ئانانت راھىبلا
23) ئارخات قۇتىغا ئېرىشمەي،

4M. =A. 1. 3b (KUT. T. 4/1)

ب

689. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) ....
11) ....
12) ulugh
13) ärtingü iti tirilmish yïghïlmïsh
14) tutma kkirlärtin tarïqyu
15) ikiläyü qadghu nizwanisiz ärti-
16) lär. köngülin qutrulmïsh nä
17) qïlghuluq ishlärin qïlu tükätmish,

689. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) ....
11) ....
12) ئۇلۇغ ....
13) ناھايىتى توپلانغان، يىغىلغان
14) دورما كىرلەرنى تارقىتىپ،
15) قايتىدىن قايغۇسىز، نىزۋانسىز بولغانىدى.
16) كۆڭلىدە ئويلىغان، ئۆزىنى قۇتقۇزىدۇ (دەپ قارىغان)
17) قانداق ئىشلار بولغان بولسا، ئۇلارنى قىلىپ تۈگەتتى،

18) nizwaniligh aghïr yüklärim
19) titmish ïdalamïsh, öz-
20) lärin bulmïsh alqu toghum azun-

21) larnï ymä alqu üzmälämish ang-
22) siz ulugh ärksinmäkkä tägmish,
23) yazïnchsïz arïgh chaxshaptta
24) turmïsh al altagh ichintä

4M. = A. 1. 4a (KUT. T 4/1)

690. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ta
7) ichintä
8) ilinchülädächi
9) ni tuttachï
10) tïlangurmaqlarï ülüktä ....
11) tutunchsuz alqu nizwanï qadghu-
12) larïn üzmäläp ulushlarïn tartïsh-

13) larïn üz özmish käzmish tükäl bilgä
14) biliklärig öchmätin arasïnta trk
15) ödün bolquqa anuq turmïsh. inchip
16) nomlugh köwrüküg yangghurtu toqïp

17) shmnu süüsin utup trs azagh nomlugh-

18) larïgh köntürüp köni kirtgünch
19) turqurtachï soqanchïgh kirtü
20) nom tilgänin awïrïp yalanguqlï
21) tngrili quwraqïgh qutgharghalï
22) udachï ontïn sïngarqï burxanlar
23) ulushïn kntü köngüllärintä alïnu
24) yaratu tükätmish altï yoltaqï

18) نىزۋانلىق ئېغىر يۈكلىرىنى تاشلىدى،
19) ئۇنىڭدىن قۇتۇلدى، ئۆزلىرىنى
20) بارلىقتا كەلتۈرگەن بارلىق تۇغۇلۇش (بولغان) دۇنيا ـ
21) لاردا، يەنى ھەممىنى قۇتۇلدۇرغان، ئىنتايىن
22) ئۇلۇغ كۈچ ـ قۇدرەتكە ئىگە بولدى،
23) گۇناھسىز پاك چاخشاپتتا
24) تۇرغان ئامال ـ چارە بىلەن

ئا

(1. 690 ....
(2 ....
(3 ....
(4 ....
(5 ....
(6 تا
(7 ئىچىدە
(8 ساياھەت قىلغۇچى ـ
(9 نى تۇتقۇچى
(10 ئەخلاق گۈزەللىك نېسۋىسىدە........
(11 تۇتقىلى بولمايدىغان بارلىق نىزۋانى قايغۇ ـ
(12 لىرىنى چىقىرىپ تاشلاپ، ئۇرۇق ـ قەبىلىلىرىنى
(13 قۇتۇلدۇرغان يېتۈك دانا ـ
(14 بىلىملىكلەرنى يوقىتىپ قويماي، ئۇلار ئارىسىدا
(15 تېز ۋاقىت ئىچىدە پەيدا بولۇشقا تەييار تۇرغان.
(16 شۇنداق قىلىپ نوم دۆمبىقىنى ياڭرىتىپ چېلىپ،
(17 شەيتانلار قوشۇنىنى يېڭىپ، تەتۈر، خاتا نوملۇقلارنى
(18 كۆندۈرۈپ، توغرا، ھەقىقىي قىلىپ
(19 تۇرغۇزغۇچى، ئىنتايىن توغرا
(20 نوم چاقىنى ئايلاندۇرۇپ، ئىنسان ۋە
(21 تەڭرى جامائىتىنى قۇتۇلدۇرغۇچى بولۇشقا
(22 مۇناسىپ، ئون تەرەپتىكى بۇرخانلار
(23 يۇرتىنى ئۆز كۆڭۈللىرىدە تۇتقان ۋە
(24 ئۇنى يارىتىپ بولغان، ئالتە يولدىكى

691. 1) . . . .
2) . . . .
3) . . . .
4) . . . .
5) . . . . . . kntü
6) . . . . . . turup
7) . . . . . . tapa kälip
8) . . . . . . tngri burqan
9) (qa tapïnu) ötünü töbün yükünür,
10) ongaru üch yolï tägzinip kitip
11) birtin sïngar olurtïlar.
12) taqï ymä bar ärtilär yüz mi(ng)
13) tümän kolti bodistwlar mxastw-
14) lar quwraghï, ol ymä bodistwlar mxastwlar quwraghï qltï ulugh luu bäg-
15) läri täg ärtin'gü ulugh choghluq yalïn-
16) lïgh, alqutïn sïngar chawïqmïsh atlgh
17) bilgülüg bilikin 〔küülüg alqugha bilsikmish〕, titmäli chaxshapt-
18) lita arïgh süzüg közätü
19) küyu tutqalï säwiglig, taplaghlïgh
20) särilmik qïlïqlïgh yti qatïqlanmaq-
21) lïgh ülgüsüz sansïz ürkich
22) ödlärtin bärü alqu dyan saqïnch-
23) lar ishintin kütükintin

(1.691 ....
(2 ....
(3 ....
(4 ....
(5 ....ئۆزى
(6 ....تۇرۇپ
(7 ....تەرەپكە كېلىپ
(8 ....تەڭرى بۇرخان-
(9 لارغا ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلدۈرۈپ تۆۋەن يۈكۈندۈ.
(10 ئوڭغا بۇرۇلۇپ ئۈچ يولدا ئايلىنىپ يۈرۈپ،
(11 بىردىنلا ئولتۇردى.
(12 يەنە بار ئىدىكى، يۈزمىڭ
(13 تۈمەن كولتى بودىساتۋا، ماھاساتۋالار
(14 توپ - جامائەتى. بۇ بودىساتۋا ماھاساتۋالار توپ - جامائەتى خۇددى ئۇلۇغ ئەجدىھا بەگ-
(15 لىرىدەك ئىنتايىن سۈر - ھەيۋەتلىك ئىدى،
(16 ئۇلارنىڭ نام - شۆھرىتى ھەممە تەرەپكە (تارالغان بولۇپ)
(17 ئۇلارنىڭ بىلىملىك، ئىززەت - ئابرۇيلۇق ئىكەنلىكىنى ھەممە بىلىپ يەتكەنىدى، ئەدەپ - پەرھىزدە
(18 پاك - سۈزۈك، دائىم ئۆزىنى شاد - خۇرام
(19 ھالدا مۇھاپىزەت قىلىپ تۇتاتتى، ئۇلار تىرىشچان
(20 ۋە سەبرە - تاقەتلىك ئىدى، ھەر دائىم
(21 چەكسىز تىرىشچانلىق كۆرسەتەتتى،
(22 ئۇزاق زامانلاردىن بۇيان بارلىق ديان ۋە سۈكۈتتە
(23 تۇرغاندا، ھەر دائىم ئىش - مەشغۇلات بىلەن

4M. = A. 1. 25a (KMT. T 14/2) (bashtïnqï bish otuz)

692. 1) bultuqta anchata timin tilägülüg
2) ol tngri tngrisi burqan sharïrïn, qltï
3) birük nächädä chibinning chïyannïng
4) atlgh qïalarï üzä idiz qalïq(ta)
5) ïsïrqa itip bütürgäli boltuqsar,
6) ol qalïqlar yrpï üzä
7) ïrghalmaghuluq boltuqta anchata
8) timin tilägülüg ol tngri tngrisi
9) burqan sharïrïn, qltï birük suw

دەسلەپتىكى يىگىرمە بەشىنچى (ياپراق) ئا

(1.692 شۇغۇللانغاندا، دەرھال ئۇ تەڭرىلەر
(2 تەڭرىسى بۇرخاننىڭ شارىرىنى تىلەش
(3 كېرەك. مۇبادا چىۋىن، چايان تىپىدىكىلەر
(4 قىيالار ئۈستىگە سىلىنغان ئېگىز راۋاقتا
(5 تۇرۇپمۇ يەنە چاقالايدىغان بولسا، ئۇ
(6 چاغدا راۋاق لىڭشىپ قالىدىغان بولۇپ
(7 قالىدۇ، مانا مۇشۇنداق چاغدا ئۇ
(8 تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ شارىرىنى
(9 تىلەش كېرەك. مۇبادا سۇغا ياكى

10) taqï chaluk atlgh qurtqïanïng
11) aghïzï ichintä nächädä yorung tish-
12) larï törüsär, ol tiïlarï uzayu
13) süngü uchïtäg boltuqta anchada
14) timin tiälgülüg ol tngri tngrisi
15) burqan sharïrïn. qltï [birük nächädä] tawïshqan
16) bashïnta müyüz ünüp ol müyüzüg
17) qawshurup shatu itgäli bolturup öl
18) shatu üzä yarmanïp tngri
19) yiringä aghdïnghalï boltuqta ancha-
20) da timin tilägülüg ol tngri tngri-
21) si burqan sharïrïn. sïchghan qïa
22) birükchi bu shatu üzä aghdïnïp asurï-
23) lar chärikin sïghïlï buzghalï ughulugh

10) چالۇك ئاتلىق قۇرتنىڭ ئېغىزىغا
11) ئاق چىشلار چىقىپ ھەمدە
12) ئۇ چىشلار ئۆسۈپ ـ يوغىناپ
13) نەيزە ئۇچىدەك بولسا، مانا شۇ ھامان
14) ئۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ شا ـ
15) رىرىنى تىلەش كېرەك. مۇبادا توشقان
16) بېشىدىن مۈڭگۈز ئۈنۈپ چىقىپ، ئۇ
17) مۈڭگۈزلەرنى بىرلەشتۈرۈپ شوتا قىلىپ، ئۇ
18) شوتا بىلەن تەڭرى زېمىنىغا چىققىلى
19) بولىدىغان بولسا، مانا شۇ زامان
20) ئۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
21) شارىرىنى تىلەش كېرەك. چاشقانلار
22) مۇبادا بۇ شوتا بىلەن (يۇقىرىغا چىقىپ)
23) جىن ـ ئالۋاستىلار قوشۇنىنى بىتچىت
قىلالايدىغان بولسا،

4M = A. 1. 25b

ب

693. 1) ärsär, azu ymä ay tngrining
2) tilgänin köshitgäli küchi yitsär,
3) anchada timin tilägülüg ol tngri
4) tngrisi burqan sharïrïn, qltï
5) birük mächädä sïngarkäya bor bängi
6) ichip äsürüp känt sosaq sayu tüzü-
7) tä käzä yapa tägzinip ärük
8) öküsh äw barq itgäli usar, anchada
9) timin tilägülüg ol tngri tngrisi
10) burqan sharïrïn, azu ymä qltï
11) birük äshkäk irinin nächädä bimba
12) atlgh yimishtäg qïzïl önglüg
13) boltuqup käd uz ünäyü yïrlayu
14) bütigäli utuqta anchada timin
15) tilägülüg ol tngri tngrisi burqan
16) sharïrïn. qltï birük bu yirtinchütä
17) qarghalï ögili ikägü qayu öddä
18) tüzülüp bir uyalïgh bolsar-
19) lar, anta munta uchtuqta yaghï-
20) lashmadïn idärishtüktä anchata timin
21) tilägülüg ol tngri tngrisi burqan

1.693) ياكى ئاي تەڭرىنىڭ
2) چاقنى توسۇۋېلىشقا كۈچى يېتىدىغان بولسا،
3) شۇ ھامان ئۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى
4) بۇرخاننىڭ شارىرىنى تىلەش كېرەك.
5) مۇبادا يېرىم قاچا ئۈزۈم شارابىنى
6) ئىچىپ مەست بولۇپ، شەھەر ـ مەھەللىلەرگە
7) بېرىپ ـ كېزىپ خارابلاشقان ئۆي ـ
8) قورۇلارنى ياساشقا مۇۋەپپەق بولسا،
9) ئۇ ھالدا ئۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
10) شارىرىنى تىلەش كېرەك ياكى
11) ئېشەك كالپۇكىنى بىمبا ئاتلىق
12) مېۋىنىڭ قىزىل رەڭگىگە
13) كىرگۈزۈپ، ئۇ ناھايىتى ئۆز ئۇن بىلەن ھاڭرايدىغان
14) ھالەتكە كەلتۈرۈلسە، شۇ ھامان ئۇ
15) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان شارىرىنى
16) تىلەش كېرەك. مۇبادا بۇ يەر ـ زېمىندا
17) قاغا بىلەن قارغۇ ياپىلاق بۇ ئىككىسى قايسى ۋاقىتتا
18) تۈزۈلۈپ ـ ئەپلىشىپ بىر ئۇۋىدا تۇرىدىغان
19) بولسا، ئۆز خالىغىنى بويىچە ئۇچۇپ يۈرىدىغان بولسا،
20) دۈشمەنلەشمەستىن بىر ـ بىرىنى ئىزدىشىغان
21) بولسا، شۇ ھامان ئۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان

22) sharïrïn. qltï birük nächätä saghrï
23) yapïrghaqï tigmä yapïrghaq öt
24) üzä koshatri köligälik itip

22) شەرىرىنى تىلەش كېرەك. مۇبادا ساغرى (ئۈسۈملۈكنىڭ)
23) يوپۇرمىقىدەك يوپۇرمىقى بولغان ئوت
24) ئۈستىگە سايىداش ئۈچۈن سايىۋەن ياساپ

4M = A. 1. 26a (bashtïnqï altï otuz)

دەسلەپتىكى يىگىرمە ئالتىنچى (ياپراق) ئا

694. 1) yaratïp bütürgäli bolghu ärsär, ol
2) köligälig üzä yana ulugh yillig
3) yaghmurugh särgürgäli boltuqta anchada
4) timin tilägülüg ol tngri tngrisi
5) burqan sharïrïn. qltï birük
6) ulugh bädük king alqïgh kimi ichintä
7) tälim öküsh äd tawar ärdinilär birlä
8) tolu urup suwsuz quruq yirlärtä
9) nächädä yorïghalï boltuqsar, anchada
10) timin tilägülüg ol tngri tngrisi
11) burqan sharïrïn. qltï birük nächädä
12) sämïrgük atlgh qush qusqachqïalar
13) gandamadin atlgh ulugh taghïq tumshuq-
14) i üzä kötürüp orun orun sayu
15) ongïqïa iltü kötürü uchtuqta
16) anchada timin tilägülüg ol tngri
17) tngrisi burqan sharïrïn tip titi.
18) öl ötün ol kondini braman
19) bu muntagh täring yürüküg altï ygrmi
20) türlüg bolmaghuluq yöläshürüglüg
21) bütmägülük sawlarïgh uqïttachï shlok
22) taqshutugh äshitip ötrü sudarsani
23) atlgh lichawi bäglär urïsingä yanturu

694. 1) تۇرغۇزغىلى بولىدىغان بولسا، ئۇ
2) سايىدان يەنە قاتتىق بوران - چاپقۇنلۇق
3) يامغۇرغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان بولسا، شۇ
4) هامان ئۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
5) شارىرىنى تىلەش كېرەك. مۇبادا
6) چوڭ ۋە ناهايىتى كەڭ كېمە ئىچىگە
7) ناهايىتى كۆپ مال - دۇنيا ۋە ئەردىنى - گۆھەرلەرنى
8) تولدۇرۇپ قاچىلاپ، ئۇنى سۇسىز قۇرۇق يەردە
9) ماڭغۇزغىلى بولسا، شۇ هامان
10) ئۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان شارىرىنى
11) تىلەش كېرەك. مۇبادا كۇنلەرنىڭ بىرىدە
12) سەمىرگۈك[271] ئاتلىق قۇش - قۇشقاچلار
13) گاندامادىن ئاتلىق ئۇلۇغ تاغنى
14) تۇمشۇقى بىلەن كۆتۈرۈپ هەر تەرەپكە
15) ئوڭايلا ئۇچىدىغان بولۇپ قالسا،
16) ئۇ چاغدا ئۇ تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان
17) شارىرىنى تىلەش كېرەك دەپ ئېيتتى.
18) بۇ چاغدا ئۇ كوندىنى براهمان مۇنداق
19) چوڭقۇر مەنىلىك ئون ئالتە
20) تۇرلۇك ئەمەلگە ئاشمايدىغان، مۇبالىغە قىلىنغان،
21) قىلغىلى بولمايدىغان سۆزلەرنى ئۇقتۇرىدىغان
22) كۇي - مەدھىيەنى ئاڭلاپ، ئاندىن سۇدارسانى
23) ئاتلىق لىچاۋى بەگلەر ئوغلىغا ياندۇرۇپ مۇنداق

4M. = A. 1. 26b

ب

695. 1) shlok ög ïncha tip kiginch birti:
2) ädgü ädgü bäglär urïsiya quwragh
3) arasïnta qutlugh ülüglük siz, al
4) altagh ichintä ärtingü usanmaqlïgh siz,
5) burqanlartïn üzäliksiz alqïsh
6) bulyuq siz, ärtingü ulugh titir
7) burqanlarning küchi küsüni ulugh

695. 1) كۇي - مەدھىيە بىلەن جاۋاب بەردى:
2) ئەزگۇ، ياخشى بەگلەر ئوغلى سىز توپ -
3) جامائەت ئىچىدە بەخت - تەلەيسىز، ئامال -
4) چارىدە ئىنتايىن تەدبىرلىكسىز،
5) بۇرخانلار تەرىپىدىن چەكسىز ئالقىشقا
6) ئېرىشكەنسىز، بۇرخانلارنىڭ كۈچ - قۇدرىتى
7) ئىنتايىن ئۇلۇغ دېيىلىدۇ، ئۇلار پۈتۈن

8) umughï ïnaghï ärür tolp yirtinchü
9) yir suwnung tüzünüm anï siz ämtï
10) titrü tïnglang bir köngülin, mn
11) sizingä käsikchä tözü tükäti
12) sözläyin burqanlarnïng körüki
13) saqïnghuluqsuz ärürlär, alqu yirtinchü
14) yir suw ichintä birlä tözkärgülüg-
15) süz titirlär. nomlugh ät'öz tözi
16) yana artamaz alqïnmaz mängü ärür,
17) bïshrunghuluq qatïghlanghuluq yolï ymä
18) öngi ärmäz, qamagh burqanlar

19) ät'özläri barcha birtäg ärürlär.
20) nomlaghuluq nomlarï ymä anchulayu
21) oq titirlär. burqanlar ittächi
22) sizin itilmish ärür, yana ilki-
23) tim suutïn bärü toghmaqsïz titir.

24) kirtüdin kälmishlär ät'özi

8) یەر - جاھاننىڭ ئۇمىد - ئىشەنچىسى،
9) يار - يۆلىكىدۇر. ئىسىلزادەم، شۇنىڭ ئۈچۈن ئەمدى
10) سىز دىققەت بىلەن پۈتۈن زېھنىڭىز بىلەن ئاڭلاڭ،
11) مەن ئۆز نۆۋىتىدە تولۇق - تۆگەل سۆزلەيكى،
12) بۇرخانلارنىڭ بەستى - چىرايى ئويلاپ
13) يەتكۈسىز بولىدۇ، پۈتۈن جاھاندىكى
14) يەر - زېمىن بىلەن سېلىشتۇرۇپ تۆگەت-
15) كىلى بولمايدۇ دېيىلىدۇ. نوملۇق ئەتئۆز ماھىيىتى
16) يەنە بۇزۇلمايدۇ، ئازلىمايدۇ، مەڭگۈلۈك بولىدۇ.
17) ئۇنى ۋايىغا يەتكۈزۈش، ئۇنىڭ ئۈچۈن تىرىشچانلىق
18) كۆرسىتىش يولى باشقىچە بولمايدۇ، بەلكى
بارلىق بۇرخانلارنىڭ
19) ئەتئۆزلىرى ئوخشاش بولىدۇ،
20) نوملاشقا تېگىشلىك نوملىرىمۇ شۇنداق
21) بولىدۇ دېيىلىدۇ. بۇرخانلار سىزنى
22) ياراتقۇچىدۇر، سىز شۇنداق يارالغانسىز، يەنە
23) بۇرخانلار ئەزەلدىن تارتىپ تۆرەلمەيدۇ دېيىلىدۇ.
ئۇلارنىڭ
24) ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن ئەتئۆزى

4M. =A. 1. 27a (bashtïnqï yiti otuz)

دەسلەپكى يىگىرمە يەتتىنچى (ياپراق) ئا

696. 1) tung wzir ärür körkitmish blgürtm-
2) ä ätözläri körgäli yïlayu ät'öz
3) titir. anï üchün bögü biliklig
4) burqanlar sharïrïn tüzin tuta
5) sözläsär qan üyürünchä boltuqmaz.
6) atï kötrülmishlär ät'özi
7) yana äd qan ärmäz nächükin yana
8) bar bolghay sharïr tilägülük. ätlär
9) al altagh üzä qodarlar ät'öz
10) söngük sharïrlärïn asïgh tusu qïlghalïr
11) üchün qamagh tïnlghlarqa. nomlugh
12) ät'öz ärsär, [köni tuymagh ärür nom
tözi ärsär,] kirtütin kälmish
13) burqan titir, bu titir burqanlar-
14) nïng chin kirtü ät'özläri. ymä
15) nomlayurlar munchulayu oq chinkirtü
16) nomugh tip titi

696 .1) ساپ ئالماسلىق بولىدۇ، كۆرۈنىدىغان، بەلگە
2) بېرىدىغان ئەتئۆزلىرى بولسا ھەقىقىي بولمايدۇ
3) دېيىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن دانىشمەن، بىلىملىك
4) بۇرخانلار شارىرىنى تۈز تۇتۇپ
5) سۆزلىسە، قان تامچىلىرىمۇ بولمايدۇ.
6) نامى مەشھۇرلارنىڭ ئەتئۆزى ئەت ۋە
7) قاندىن تەركىب تاپقان ئەمەس. نېمە ئۈچۈن
8) ئۇلارنىڭ شارىرىنىلا تىلەش كېرەك بولىدۇ؟
9) ئۇلارنىڭ ئەتئۆزلىرىنى ئامال - چارە تۇتۇپ تۇرىدۇ،
10) سۆڭەك شارىرلىرى بولسا بارلىق
11) جانلىقلار ئۈچۈن پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ. نوملۇق
12) ئەتئۆز بولسا، توغرا تۇيماقتۇر، نوم ماھىيىتى
بولسا، ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن
13) بۇرخان دېيىلىدۇ. مانا بۇ بۇرخانلارنىڭ
14) چىن - ھەقىقىي ئەتئۆزىدۇر. مەن
15) مۇنداق چىن - ھەقىقىي نومنى
16) يەنە نوملاي دېدى.

17) ol ötün ol quwragh arasïnta	17) ئۇ چاغدا ئۇ توپ ـ جامائەت ئىچىدىكى
18) üch tümän iki ming tngri urïlar-	18) ئۈچ تۈمەن ئىككى مىڭ تەڭرى ئوغلى
19) i muni munchulayu yangïn täring yürük-	19) مۇشۇنداق يوسۇندا چوڭقۇر مەنىلەر ئارقىلىق
20) lär üzä tngri tngrisi burqan-	20) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاننىڭ
21) nïng uzun özin yashïn äshitip	21) ئۇزۇن ئۆمۈرلۈك، ياشلىق بولىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ
22) alqughun barcha üsäliksiz yig	22) ھەممىسى بىردەك يۈكسەك، ياخشى،
23) üstünki tözü köni tuymaq burqan	23) ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان، پۈتۈنلەي توغرا تۇيىدىغان بۇرخان

4M. = A. 1. 27b

ب

697. 1) qutïnga köngül öritip ärtingü	697 .1) قۇتىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، ناھايىتى
2) ögirip säwinip ulugh mungatmaqqa	2) شادلىنىپ، سۆيۈنۈپ، قاتتىق تەئەججۈپلىنىپ،
3) tägip öngi öngi tilin bir öz-	3) ھەر بىرى ئۆز تىلى بىلەن ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا
4) in ïncha tip shlok sözlätilär:	4) مۇنداق دەپ كۈي ـ مەدھىيە ئوقۇدى:
5) burqanlar idi öchmäz alqïnmaz, köni	5) بۇرخانلار زادى يوقالمايدۇ، ئازلىمايدۇ، ئۇلارنىڭ
6) nomi ymä näng yoqatmaz artamaz	6) توغرا نوملىرىمۇ يەنە زادىلا يوقالمايدۇ، بۇزۇلمايدۇ
7) asïgh tusu qïlghalïr üchün tïnlghlarqa	7) ھەممە جانلىقلارغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ،
8) körkitür blgürtürlär öchmäk alqïnmaq-	8) يوقالماق، ئازايماقنى كۆرسىتىدۇ،
9) ïgh atï kötrülmishlär saqïnghuluq	9) بارلىققا كەلتۈرىدۇ. نامى مەشھۇرلار ئويلاپ
10) suz ärür, soqanchïgh ïduq ät'özläri	10) يەتكۈسىز بولىدۇ، ئۇلارنىڭ ئاجايىپ مۇقەددەس ئەتئۆزلىرى
11) adruqsuz titir. asïgh tusu qïlghalïr	11) پەرقسىز كېلىدۇ دېيىلىدۇ. ئۇلار جانلىقلارغا پايدا ـ مەنپەئەت
12) üchün tïnlghlarqa körkitür	12) يەتكۈزىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا ھەر خىل
13) blgürtürlär adruq adruq itig yaradïgh-	13) زىبۇ زىننەتلەرنى كۆرسىتىدۇ، بارلىققا كەلتۈرىدۇ
14) ïq tip. ol qamagh tngrilär munchulayu	14) دەپ ئۇ بارلىق تەڭرىلەر شۇنداق كۈي ـ
15) shlok sözlätilär.	15) مەدھىيە ئوقۇدى.
16) ol ödün somakitu bodistw kntü	16) بۇ چاغدا سوماكىتۇ بودىساتۋا شەخسەن
17) özi yügärü tükäl bilgä tngri	17) ئۆزى يۈگۈرۈپ ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
18) tngrisi burqan üskintä tört	18) تەڭرىسى بۇرخان يېنىغا بېرىپ، تۆت
19) kirtüdin kälmishlärtin yana ol iki	19) ھەقىقىيلىقتىن كەلگەنلەردىن، يەنە ئۇ ئىككى
20) ulugh äränlärtin ulatï ol qamagh	20) ئۇلۇغ ئەرەنلەردىن، شۇنداقلا ئۇ بارلىق
21) tngri urïlarïntïn tngri tngrisi	21) تەڭرى ئوغۇللىرىدىن تەڭرىلەر تەڭرىسى
22) sakymuni burqannïng adruq adruq	22) ساكيامۇنى بۇرخاننىڭ تۈرلۈك
23) yürüklär nomlar yöläshürüklär	23) مەنىلىك سۆزلىرىنى، نوملىرىنى، ئوخشىتىش قىلىنغان
24) özäki ülgüsüz uzun	24) مىساللىرىنى، ئۇنىڭ چەكسىز ئۇزۇن

4M. = A. 1. 28a (bashtïnqï säkiz otuz)

698. 1) özin yashïn äshitip ötrü
2) olurmïsh orunïntïn yuqaru turup
3) ayaghïn qawshurup ayayu aghïrlayu
4) tngri tngrisi burqanqa ïncha
5) tip ötündi: atï kötrülmish
6) ayaghqa tägimlig tngrim, chin
7) kirtü birük alqu burqanlar kirtü-
8) tin kälmishlär munchulayu nirwanqa
9) kirü yrlïqamazlar ärsär, sharïrlïgh
10) söngükläri ymä yoq ärsär, nä üchün
11) yana sutur nomta nirwanïgh bar
12) tip yrlïqap ulatï sharïrlïgh söngük-
13) ingä inchip tngrilärig yalanguqlar-
14) ïgh aghïr ayagh tapïgh udugh qïlghalï
15) nägülüg yrlïqadï ärki. yana
16) öngräki burqanlar sharïrlïgh söngük-
17) läri ymä yirtinchüdä kingürü
18) yadïlïp yügärü közünü turu̇rlar
19) yalanguqlar tapïnïp ötünüp ülgüsüz
20) öküsh buyan ädgü qïlïnchlarïgh ymä
21) alïrlar. ämtï yana tngrim yoq
22) tip yrlïqasar, siz bu yirtinchüdäki
23) tïnlghlarqa sizingülüg kädkirgülüg

دەسلەپكى يىگىرمە سەككىزىنچى (ياپراق) ئا

698. 1) ئۆمۈر - ياشلىق بولغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئاندىن
2) ئولتۇرغان ئورنىدىن يۇقىرى تۇرۇپ،
3) قوللىرىنى قوشتۇرۇپ، ھۆرمەت - ئېھتىرام بىلەن
4) تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخاندىن مۇنداق
5) دەپ ئۆتۈنۈش سورىدى: نامى مەشھۇر
6) ھۆرمەتكە سازاۋەر تەڭرىم، چىن،
7) ھەقىقەت. بىراق بارلىق بۇرخانلار ھەقىقىيلىقتىن
8) كەلگەن تۇرسا، ئۇلار نىرۋانغا كىرمەيدىغان
9) تۇرسا، ئۇلارنىڭ شارىرلىق سۆڭەكلىرى
10) يەنە يوق بولسا، نېمە ئۈچۈن سۇترا
11) ۋە نوملاردا نىرۋان بار دېيىلىدۇ، شۇنداقلا
12) شارىرلىق سۆڭەكلەرگە نېمە ئۈچۈن
13) تەڭرىلەر، ئىنسانلار ئىززەت - ئېھتىرام قىلىپ
14) چوقۇنىدۇ، بۇ نېمە ئۈچۈندۇر ؟
15) ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇرۇن
16) ئۆتكەن بۇرخانلارنىڭ شارىرلىق سۆڭەكلىرى
17) بۇ يەر - زېمىندا كەڭرى تارقىلىپ،
18) كۆرۈنۈپ تۇرىدىغۇ! ئىنسانلار
19) ئۇلارغا چوقۇنىپ، باش ئۇرۇپ، ئۇلاردىن چەكسىز
20) كۆپ بۇيان - ياخشىلىق تىلەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا
21) ئېرىشىدۇ ؟ ئەمدى يەنە تەڭرىم، ئەگەر
22) ئۇلار يوق دېيىلسە، سىز بۇ يەر - زېمىندىكى
23) جانلىقلارغا گۇمان ۋە توسالغۇ بولۇپ

4M. = A. 1. 28b

699. 1) bolmazmu? (ämti) küsüshüm (ol atï)
2) kötrülmish tngrim, bizni irinchkäyü
3) tsu(yruq)ayu yrlïqap bu yürüküg biz-
4) (ingä) acha yada bkiz blgülüg achuq adïrt-
5) lïgh yrlïqaghay ärti kim. sïq yuqa
6) biliklig tïnlghlar uqzun-
7) lar bilzünlär. ikirnchgüsiz yg köngül-
8) läri tarïghquluq bolsun tip ötünti.
9) anta ötrü tükäl bilgä tngri
10) tngrisi burqan ol somakitu bodistw-

ب

699. 1) قالغان بولماسمىز ؟ ئەمدى مېنىڭ ئارزۇيۇم شۇكى،
2) نامى مەشھۇر تەڭرىم، بىزگە ئىچىڭىزنى ئاغرىتىپ،
3) مېھرىبانلىق قىلىپ بۇ مەنىلەرنى بىزگە
4) ئوچۇق - ئاشكارا، ئېنىق - بەلگىلىك، روشەن - ئىدىتلىق
5) قىلىپ چۈشەندۈرۈپ بەرسىڭىز، بۇنى بىلىمى
6) ئاز ۋە كەمچىل جانلىقلار بىلسۇن،
7) ئۇقسۇن. ئۇلارنىڭ گۇمان - شۈبھىلىك
8) كۆڭۈللىرى تارقىسۇن.
9) ئاندىن كېيىن ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر
10) تەڭرىسى بۇرخان ئۇ سوماكىتۇ بودىساتۋاغا

11) qa ulatï ol qamagh ulugh tirin quwragh -
12) qa ïncha tip yrlïqadï.
13) sizlär qamagh tüzünlar ïncha biling-
14) lär bu nirwanlï sansarlï bar timäk-
15) im ärsär, kizläklig yürükin
16) yrlïqamïsh yrlïqïm ol muntagh osughluq
17) yrlïqamïsh yrlïqïmnïng yürükin anï
18) ämti titrü tïnglanglar tüz(ün)-
19) lär oghlïya, bodistwlar mxastw-
20) lar ärsär, ïncha tip bilmish krgäk
21) on türlüg nomlar ol qamagh kirtü-
22) din kälmish köni tüz tuyughlïlarnïng
23) chinkirtü yürük yoli üzä yrlïqamïsh.
24) abam ulugh ulugh mängü nirwanning

11) شۇنداقلا ئۇ بارلىق ئۇلۇغ توپ ـ جامائەتكە
12) مۇنداق دەپ يارلىق قىلدى:
13) سىز بارلىق ئېسىلزادىلەر شۇنداق بىلىڭلاركى،
14) بۇ نىرۋان بىلەن سانسارنى بار دېيىشىمنىڭ
15) سەۋەبى بولسا، بۇ يوشۇرۇن مەنىنى
16) ئىزاھلىغان ئىزاھىمنىڭ، ئەنە شۇنداق مۇناسىۋەتلەشتۈرۈپ
17) ئىزاھلىغان ئىزاھىمنىڭ مەنىسىنى ئەمدى سىلەر
18) دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار، ئېسىلزادىلەر
19) ئوغۇللىرى: بودىساتۋا، ماھاساتۋا
20) بولساڭلار، بۇنى مۇنداق چۈشەنسەڭلار بولىدۇ:
21) ئون تۈرلۈك نوم بولسا بارلىق ھەقىقىيلىقتىن
22) كەلگەن، توغرا ۋە تۈز تۇيىدىغانلارنىڭ
23) چىن ـ ھەقىقىي مەنە يولى بىلەن ئىزاھلانغان.
24) مۇبادا ئۇلۇغ، مەڭگۈلۈك نىرۋاننىڭ

4M. =A. 1. 29a

يىگىرمە توققۇزىنچى (ياپراق) ئا

700. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ...... (ikinti)
10) qamagh burqanlar kirtüdin kälmish-
11) lär tïnlïgh tözining yoqïnlï itiglig
12) nomlar tözining yoqïnlï itiglig
13) öz tözgärü tüpkärü adïrtlïgh bilm(äk)
14) ärürlär. anïn ol adïrtlïgh bilmäk-
15) ning atï nirwan tip titir.
16) üchünch qamagh burqanlar kirtüdin
17) kälmish ät'öz tayaqïnlï nom töz-
18) ining tayaqïnlï taplarïncha
19) tägshürgäli udachï ärürlär. anïn ol
20) tägshürgäli udachï äränning atï

700. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....ئىككىنچى،
10) بارلىق بۇرخانلار ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن
11) جانلىقلار ماھىيىتىنىڭ يوق يارىتىلغانلىقى ۋە
12) نوملار ماھىيىتىنىڭ يوق يارىتىلغانلىقىنى
13) ئۆز ماھىيەت ـ تۈپىدىن پەرقلەندۈرۈپ
14) بىلمەكتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ پەرقلەندۈرۈپ
15) بىلمەكنىڭ نامى نىرۋان دەپ ئاتالغان.
16) ئۈچىنچى، بارلىق بۇرخانلار ھەقىقىيلىقتىن
17) كەلگەن ئەتئۆز ياردىمى بىلەن، نوم
18) ماھىيىتىنىڭ ياردىمى بىلەن ئۆز ئارزۇسى
19) بويىچە (باشقىلارنى ھۇزۇر ـ ھالاۋەتكە)
يەتكۈزەلەيدۇ. شۇڭا
20) ئۇ (باشقىلارنى ھۇزۇر ـ ھالاۋەتكە) يەتكۈزگۈچى
ئەرەنىنىڭ نامى

21) nirwan tip titir. törtünch qamagh
22) burqanlar kirtüdin kälmishlär
23) qutrultachï tïnlghlarïgh ärklärincha

4M. = A. 1. 29b

701. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) titir. altïnch qamagh (burqanlar kirtü)-
11) din kälmishlär, sansarlï nirwan(lï)
12) ikägüli iki ärmäz tözlügin ädgüti
13) ötkürü topulu bilmish uqmïsh ärürlär.
14) anïn ol biltächi bilgä bilikning

15) atï nïrwan tip titir. yirtinch
16) qamagh burqanlar kirtüdin kälmish-
17) lär alqu qamagh nomlarïgh tözgärü
18) tüpkärü chininchä bilip uqup arïghïn
19) süzükin tanuqlamïsh ärür-
20) lär. anïn ol arïghïn süzükin
21) tanuqlamaqnïng atï nirwan tip
22) titir. säkzinch qamagh burqanlar
23) kirtüdin kälmishlär, alqu qamagh
24) nomlarta toghmaqsïzïgh öchmäk-

4M. = A. 1. 30a

702. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....

21) نىرۋان دېيىلىدۇ، تۆتىنچى، بارلىق
22) بۇرخانلار ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن.
23) قۇتۇلدۇرۇشقا تېگىشلىك جانلىقلارنى ئۆز ئارزۇسى بويىچە

ب

1.701) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) دېيىلىدۇ. ئالتىنچى، بارلىق بۇرخانلار ھەقىقىي-
11) لىقتىن كەلگەن، شۇڭا ئۇلار سانسار بىلەن نىرۋانىنىڭ
12) ئىككى نەرسە ئەمەسلىكتەك ماھىيىتىنى ياخشى،
13) پىششىق، ئىنچىكە بىلىدۇ، ئۇقىدۇ.
14) شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇ (ھەممىنى) بىلگۈچى دانا-
بىلىملىكنىڭ
15) نامى نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ. يەتتىنچى،
16) بارلىق بۇرخانلار ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن،
17) شۇڭا ئۇلار بارلىق نوملارنى ئۆز ماھىيەت،
18) يىلتىزى بىلەن ھەقىقىي بىلىپ، ئۇقۇپ، ئۇنىڭ
19) ئىچىدىكى پاك - سۈزۈكلىرىنى تونۇپ
20) يېتەلەيدۇ، شۇڭا ئۇ پاك - سۈزۈكنى تونۇپ
21) يەتكۈچىلەرنىڭ نامى نىرۋان دەپ
22) ئاتىلىدۇ. سەككىزىنچى، بارلىق بۇرخانلار
23) ھەقىقىيلىقتىن كەلگەن، شۇڭا ئۇلار بارلىق
24) نوملاردىكى پەيدا بولماسلىقنى، يوقالماسلىقنى

(ئوتتۇزىنچى ياپراق) ئا

1.702) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....

6) ....
7) ....
8) ....
9) bilikkä tägmäk –
10) ning atï nirwan tip titir.
11) onunch qamagh burqanlar kirtüdin
12) kälmislär, alqu nom tözinli nirwan
13) tözin ongï adïrmamaqqa tägmish
14) ärürlär. anïn ol ongï adïrmamaq-
15) nïng atï nirwan tip titir.
16) bu ärür on türlüg nomlar nirwanïgh
17) bar tip tigülük. taqï ymä
18) ikinti oghurlugh on türlüg
19) nomlar ol qamagh kirtüdin kälmish
20) köni tüz tuyughlïlarnïng chin
21) kirtü yürük yolï üzä yrlïqamïsh.
22) abam ulugh mängü nirwannïng barïn
23) biltürtächi uqturtachï

(6 ....
(7 ....
(8 ....
(9 ....بىلىمگە يەتمەكنىڭ
(10 نامى نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ.
(11 ئونىنچى، بارلىق بۇرخانلار ھەقىقىيلىقتىن
(12 كەلگەن، شۇڭا ئۇلار بارلىق نوم ماھىيىتىنى، نىرۋان
(13 ماھىيىتىنى ئوڭاي پەرقلەندۈرۈپ
(14 كېتەلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئوڭاي پەرقلەندۈرۈپ
(15 كەتكۈچىنىڭ نامى نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ.
(16 مانا بۇلار ئون تۈرلۈك نوم نىرۋاننى
(17 بار دېيىشنىڭ سەۋەبىدۇر. تېخى يەنە
(18 ئىككىنچى ئوڭۇشلۇق ئون تۈرلۈك
(19 نوم بولسا، بارلىق ھەقىقىيلىقتىن
(20 كەلگەن، توغرا، تۈز تۈيغۇچىلارنىڭ چىن –
(21 ھەقىقىي مەنە يولى بىلەن ئىزاھلانغان.
(22 مۇبادا ئۇلۇغ، مەڭگۈلۈك نىرۋاننىڭ بارلىقىنى
(23 بىلدۈرىدىغان، ئۇقتۇرىدىغان

4M. = A. 1. 30b

703. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) .... tarqarmïsh ....
10) kösüshüg tarqarïp kösüshsüz bolmaqnïng
11) atï nirwan tip titir.
12) ikinti qamagh burqanlar kirtüdin
13) kälmishlär qamagh kösüshüg qalïsïz
14) tarqarïp bir ymä nomta tutyaqsïz
15) bolurlar, tutyaqsïz bolmaqlarï üchün
16) barmaqsïz kälmäksiz ärürlär. anïn

ب

(1. 703 ....
(2 ....
(3 ....
(4 ....
(5 ....
(6 ....
(7 ....
(8 ....
(9 ....تارقىتىلغان ....
(10 ئارزۇ – تىلەكنى تارقىتىپ، ئارزۇ – تىلەكسىز
بولماقنىڭ
(11 نامى نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ.
(12 ئىككىنچى، بارلىق بۇرخانلار ھەقىقىيلىقتىن
(13 كەلگەن، شۇڭا ئۇلار بارلىق ئارزۇ – تىلەكنى
قالدۇرماي
(14 تارقىتىۋېتىپ، بىرەر نومغىمۇ باغلىنىشسىز
(15 بولىدۇ، باغلىنىشسىز بولغانلىقى ئۈچۈن،
(16 ئۇلار بارمايدۇ ۋە كەلمەيدۇ. شۇڭا

17) ol tutyaqsïz bolmaqnïng atï üchün
18) nirwan titir. üchünch barmaq-
19) sïz kälmäksïzli tutyaqsïzlï bolmaq-
20) li ärsär, bu toghmaqsïz öchmäksiz
21) nomlugh ät'öz ärür. anïn toghmaq-
22) sïz öchmäksiz nomlugh ät'öznüng
23) atï nirwan tip titir. törtünch
24) bu toghmaqsïz öchmäksiz tigmä

4M. =A. 1. 31a

704. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) qulugh tözlüg igit äsük nomlarnïng
11) tayaghïn tägshürmäkkä tägmish ärür-
12) lär. anïn ol tayaqïgh tägshürmäkning
13) atï nirwan tip titir. tayaqïgh
14) tägshürmäk aqïghlïgh ürlüksüz bish
15) yapïghïgh tägshürüp, aqïghsïz ürlüklüg
16) baushïn ät'öz üzäki arïgh ïduq bish
17) yapïghïgh bulmaq ärür. altïnch töz tüp
18) ulugh nizwanïlar iyin bulghadachï
19) kichig qadghular ärsär, kältächi bartachï
20) yat küdän titirlär. yalïnguz nom
21) tözi ärsär, kälmäksiz barmaqsïz
22) täbränchsiz üzä iyä iti titir.
23) bögü biliklig burqanlar anï adïrtlïgh

17) ئۇ باغلىنىشسىز بولماقنىڭ نامى
18) نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ. ئۈچىنچى، بارماسلىق،
19) كەلمەسلىك، باغلىنىشسىز بولماق
20) بولسا، تۇغۇلمايدىغان، ئۆلمەيدىغان
21) نوملۇق ئەتئۆزدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن تۇغۇلمايدىغان،
22) ئۆلمەيدىغان نوملۇق ئەتئۆزنىڭ
23) نامى نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ. تۆتىنچى،
24) بۇ تۇغۇلمايدۇ، ئۆلمەيدۇ دېيىلىدىغان

(ئوتتۇز بىرىنچى ياپراق) ئا

704 .1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) ....
10) ـدىغان ساختا ـ يالغان نوملارنىڭ
11) ياردىمى بىلەن (باشقىلارنى ھۇزۇر ـ ھالاۋەتكە) يەتكۈ ـ
12) زىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ياردەم ئارقىلىق مەقسەتكە
13) يەتكۈزۈشنىڭ نامى نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ. ياردەمنى
14) يەتكۈزۈش بولسا ئېقىپ تۇرىدىغان، ۋاقىتلىق بەش
15) قاتلاقنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئاقمايدىغان (تۇرغۇن)،
16) دائىملىق ئىنئام قىلىنىدىغان ئەتئۆز[272] ئۈستىدىكى پاكىز،
17) مۇقەددەس بەش يوشۇرۇننى قولغا كەلتۈرمەكتۇر. ئالتىنچى،
18) ماھىيەت ـ تۈپلۈك ئۇلۇغ نىرۋانلارنى دوراپ بۇلغايدىغان
19) كىچىك قايغۇلار بولسا، كېلىدىغان، بارىدىغان
20) يات مېھمانلار دەپ ئاتىلىدۇ. يالغۇز
21) نوم ماھىيىتى بولسا، كەلمەسلىك، بارماسلىق
22) تەۋرىمەسلىك ئۈستىگە قۇرۇلغان دېيىلىدۇ.
23) دانىشمەن ـ بىلىملىك بۇرخانلار ئۇلارنى ئېنىق

4M. = A. 1. 31b (KUT. T 17/2)

705. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) (är)tük täg töz ärsär, (kirtü)-
10) din kälmish burqan titir. kirtü-
11) din kälmish burqan ärsär, nirwan
12) ymä ol oq ärür. anïn ol kirtüdin
13) kälmishning atï nirwan tip titir.
14) säkzinch kirtü tüpüng tözintä
15) ozquru qutqaru sözlägülük bashlaq
16) saw boltuqmaz, yalanguz kirtüdin
17) kälmishlärning ök ol kirtü tüp
18) tigmä tözüg tanuqlap ozquru
19) qutqaru sözlägülük bashlaq sawïgh
20) birtäm tarqarmïsh ärürlär. anïn öl
21) bashlaq sawïgh birtäm tarqarmaqnïng
22) atï nirwan tip titir. toqzunch
23) toghmamaq törü ök kirtü ärür, toghmïsh
24) törü ärsär, igit äsük titir.

ب

705 .1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....
6) ....
7) ....
8) ....
9) قىلىدىغان ماھىيەت بولسا، ھەقىقىيلىقتىن
10) كەلگەن بۇرخان دېيىلىدۇ. ھەقىقىيلىقتىن
11) كەلگەن بۇرخان بولسا، نىرۋاننىڭ
12) ئۆزىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەقىقىيلىقتىن
13) كەلگەنلەرنىڭ نامى نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ.
14) سەككىزىنچى، ھەقىقىي تۈپنىڭ ماھىيىتىدە
15) قۇتقۇزۇپ، بوشىتىپ سۆزلەيدىغان
16) كىرىش سۆز بولمايدۇ، يالغۇزلا ھەقىقىيلىقتىن
17) كەلگەنلەرنىڭ ھەقىقىي تۈپ
18) دېيىلىدىغان ماھىيىتىنى ئىزاھلاپ، قۇتقۇزۇپ،
19) بوشىتىپ سۆزلەشكە تېگىشلىك كىرىش سۆزنى
20) بىردىنلا تارقىتىۋېتەلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ
21) كىرىش سۆزنى بىردىنلا تارقىتىۋېتىشنىڭ
22) نامى نىرۋان دەپ ئاتىلىدۇ. توققۇزىنچى،
23) تۇغۇلماسلىق قانۇنىلا چىن ـ ھەقىقەتتۇر، تۇغۇلماق
24) قانۇنى بولسا، ساختا ـ يالغان دېيىلىدۇ.

4M. = A. 1. 33(34?)a. (KUT. T 19/1)

706. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) arïmaqsïz ....
6) üzüksüz ulugh ....
7) bu ang ilki bur (qanlar) ......
8) ikinti kirtüdin (kälmishlär ....)-
9) lär üzä näng inchä tu ....
10) turmaz. bu qamagh biliksiz yalan(guqlar)

(ئوتتۇز ئىككىنچى ياپراق) ئا

706 .1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ئېرىمەيدىغان ....
6) ئۈزۈكسىز، ئۇلۇغ ....
7) بۇ ئەڭ باشتىكى بۇرخانلار ....
8) ئىككىنچى، ھەقىقىيلىقتىن كەلگەنلەر ......
9) بىلەن، زادى مۇنداق تۇ ....
10) تۇرمايدۇ. بۇ بارلىق بىلىمسىز ئىنسانلار

11) trs tätrü körümtä yoriyurlar, niz-
12) wanligh qadghularqa igirtmish siqil-
13) mish ärürlär. ämti mn bu tinlghlarqa
14) öl qadagh trs tätrü körümlärin biltüräyin,
15) nizwanilïgh sïqïgh tangïghlartïn ozghurayïn
16) tip. öngräkin munchulayu bökünü saqïnu
17) yrlïqamaz. qachan birük muntagh osuq-
18) lugh tïnlghlarïgh körü yrlïqasar, ötrü
19) anta kntününg asankilïgh
20) uzun yoltaqï adïnlarqa asïgh tusu
21) qïlghalï kösüshlüg maytri ädgü ögdi
22) saqïnchïnïng küchintä ol tïnlghlar
23) üzä ularnïng oq tümkä yti
24) töz yïltïzlarïnïng tänginchä

11) تەتۈر ـ قارشى ھالەتتە مېڭىۋاتىدۇ، ئۇلار نىز ـ
12) ۋانلىق قايغۇلار بىلەن قىينالغانلار، سىقىلغانلار ـ
13) دۇر. ئەمدى مەن بۇ جانلىقلارغا
14) ئۇ گۇناھلىق، تەتۈر، قارشى ھالەتلىرىنى بىلدۈرەي،
15) ئۇلارنى نىزۋانلىق قىينىلىش ـ سىقىلىشلاردىن
16) قۇتۇلدۇراي. دەسلەپتە مۇشۇنداق ئويلىمىغانىكەن.
17) مۇبادا مۇشۇنداق خىسلەتلىك
18) جانلىقلارنى كۆرگەندە، ئاندىن
19) ئۆزىنىڭ ئاسانكىلىق ئۇزاق ۋاقىتلىق
20) ئۇزۇن يولدىكى باشقىلارغا پايدا ـ مەنپەئەت
21) يەتكۈزىدىغان ئارزۇ ـ تىلەكلىك مائىترىنىڭ ياخشى
22) مەدھىيىلىك ئوي ـ پىكرىنىڭ كۈچىدە، ئۇ جانلىقلارغا،
23) ئۇلارنىڭ ساددا يەتتە
24) ماھىيەت ـ يىلتىزلىرىغا تەڭ كېلىدىغان

4M = A. 1. 33 (34?)b

ب

707. 1) ....
2) ....
3) ....
4) ...... ungï yil
5) ...... yrlïqayur.
6) ...... mäklig
7) (qamugh tïnlghlar)ïgh ögirttürmäk-
8) (lig) burqanlarnïng adïrt-
9) (lamïsh) ish kötükläri kin käligm-
10) (ä) ödlärning uchïnga tübingä
11) (tä)ginchä kädinki arïtï üzülmäz
12) alqïnmaz. bu ikinti burqanlar
13) yorïghï titir. üchünch kirtüdin
14) kälmish, ämti mn bu qamagh bish azun
15) tïnlgh oghlanlarïnga iki ygrmi
16) bölüklüg nom nomlap asïgh tusu
17) qïlayïn tïp öngräkin saqïnu bökünü
18) yrlïqamaz. qachan birük bu iki
19) ygrmi bölüklär ichintä qayu qayu
20) bölüklärtäki nomlarïgh äshitip
21) ädgügä mängigä tägdächi tïnlghlarïgh
22) tüshä yrlïqasar, ötrü antaqï-
23) a oq kntününg asankilïgh uzun

...............(1. 707
.... (2
.... (3
(4 ....ۋڭى يىل
(5 ....يارلىق بېرىدۇ.
(6 ....مەكلىك
7) بارلىق جانلىقلارنى خۇشاللاندۇرىدىغان
8) بۇرخانلارنىڭ ئايرىپ بەرگەن
9) ئىش ـ كۆشلىرى كېيىن كېلىدىغان
10) ۋاقىتنىڭ ئۇچىغا، چېكىگە
11) يەتكۈچە پۈتۈنلەي ئۈزۈلمەيدۇ،
12) ئازلىمايدۇ. بۇ ئىككىنچى بۇرخانلارنىڭ
13) ئىش ـ ئەملى دېيىلىدۇ. ئۈچىنچى، ھەقىقىيلىقتىن
14) كەلگەنلەر، ئەمدى مەن بۇ بارلىق بەش دۇنيادىكى
15) جانلىقلار ئوغلانلىرىغا ئون ئىككى
16) بۆلەكلىك نومنى نوملاپ، پايدا ـ مەنپەئەت
17) قىلاي دەپ بۇرۇن ئويلىمىغان، كۆڭلۈمگە پۈكمىگەنىدىم.
18) ئەگەر بۇ ئون ئىككى بۆلەك نوم
19) ئىچىدىكى قايسىبىر بۆلەكتىكى
20) نوملارنى ئاڭلاپ، ياخشىلىققا،
21) شادلىققا ئېرىشىشكە تېگىشلىك جانلىقلارنى
22) مۇراد ـ مەقسىتىگە يەتكۈزسە، ئاندىن
23) ئۆزىنىڭ ئاسانكىلىق ئۇزاق ۋاقتى ئۇزۇن (بولىدۇ).

سۆزلۈك

1. بۇ سۆزلۈككە « ئالتۇن يارۇق » تا ئۇچرىغان سۆزلەر مۇمكىنقەدەر تولۇق كىرگۈزۈلدى؛

2. بۇ سۆزلۈككە ئاساسەن تۈپ سۆز ۋە مورفولوگىيىلىك يول بىلەن ياسالغان ياسالما سۆزلەر كىرگۈزۈلدى، سىنتاكسىسلىق يول بىلەن ياسالغان سۆزلەر ئومۇمەن كىرگۈزۈلمىدى؛

3. بۇ سۆزلۈكتە باشقا تىللاردىن قوبۇل قىلىنغان سۆزلەرنىڭ مەنبەسى كۆرسىتىلدى؛

4. كۆپ مەنىلىك سۆزلەرنىڭ مەنىلىرى چەمبىرەك ئىچىگە ئېلىنغان سانلار بىلەن ئايرىپ بېرىلدى؛

5. شەكىلداش سۆزلەر ئايرىم سۆزلەم قىلىپ تىزىلدى؛

6. پېئىللار پېئىل ئۆزىكىنىڭ ئاخىرىغا سىزىقچە قويۇش ئارقىلىق باشقا سۆز تۈركۈملىرىگە تەۋە سۆزلەردىن پەرقلەندۈرۈلدى؛

7. سۆزلۈككە بۇرخان، ئىلاھ، تەڭرى، بودىساتۋا ناملىرى، يەر - جاي ناملىرى قاتارلىقلار كىرگۈزۈلدى؛

8. شەرتلىك بەلگىلەرگە ئىزاھ:

∠ : سۆزنىڭ كېلىش مەنبەسىنى كۆرسىتىدۇ.
~ : ئوخشاشلىقنى كۆرسىتىدۇ؛
San : سانسكرىتچىدىن كىرگەن سۆزلەرنى كۆرسىتىدۇ؛
Hän : خەنزۇچىدىن كىرگەن سۆزلەرنى كۆرسىتىدۇ؛
Gh : سوغدىچىدىن كىرگەن سۆزلەرنى كۆرسىتىدۇ؛
Zang : زاڭزۇچىدىن كىرگەن سۆزلەرنى كۆرسىتىدۇ؛
To : توخارچىدىن كىرگەن سۆزلەرنى كۆرسىتىدۇ.

A

abam — ئەگەر، مۇبادا

abam birük — ئەگەر، مۇبادا

abam ulugh — ① مەڭگۈ، ئەبەدىي؛ ② مۇستەھكەم، مۇقەددەس

abarx ∠ San. abrxa — ئابارىھ (تەڭرى يېرى نامى)

abaswar ∠ San. ābxāsvara — ئاباسۋار (تەڭرى يېرى نامى)

abandar ∠ San. apantāra — ئاباندار ~ ئاپاندار (يەر نامى)

abidaram ∠ San. abxidxarma — ئابىدارىم، نوم تەپسىرى

abimuki ∠ San. abximuki — ئابىمۇكى (تەڭرى نامى)

abisik ∠ San. abxiseka — نام بېرىش

abisik qïl- — بۇدىستلارنىڭ چوقۇنىشىغا سۇ قۇيۇش، دىنى نام بېرىش (ئادىتى)

abita ∠ San. amitabxa — ① ئابىتا (بۇددا نامى)؛ ② دەلىل، ئىسپات

abiyas ∠ San. abxyāsa — ئابىياس، سېھرىي

ada — بالا، ئاپەت، خەۋپ

adan (~ adïn) — باشقا، ئۇندىن باشقا

adar - — ئايرىلماق، قۇتۇلماق

adart - — ئايرىماق، پەرىقلەندۈرمەك

adart - — خەۋپ يەتكۈزمەك، زىيان كەلتۈرمەك

adartmaq — خەتەر، ئاپەت، زىيان

ada tuda زىيان - زەخمەت، بالايىئاپەت

adagh ئاياغ، پۇت

adaq asra qïl- ئاياغ ئاستى قىلماق، دەپسەندە قىلماق

adikarmiki ∠ San. ādikarmika
ئادىكارمىكى [بۇددا ئېقىمىغا ئېرىشىشتىكى ئورۇن (پەللە) نىڭ بىرى]

adishtit ∠ San. adxishtxita ① مۇراسىم؛ ② ئىلھام بەخش

adishtitlïgh ئىلھام بەخشلىك

adralmaqlagh ئايرىلماقلىق

adrul- ئايرىلماق

adruq ① تۇرلۇك، ھەرخىل؛ ② ئېسىل، كاتتا

adruqsuz پەرقسىز

adrïq پەرق، ئۆزگىچە، ئالاھىدىلىك

adur- ئايرىماق، پەرقلەندۈرمەك

adghïr ئايغىر

adïn- ① ھەيران بولماق؛ ئەجەبلەنمەك؛ ② ئۆزگەرمەك، باشقا قىياپەتكە كىرمەك

adïnaghu باشقىلار، ئۆزگىلەر

adïnchïgh ئاجايىپ، بەك

adïnsïgh qïl- ئۆزگەرتمەك، تۈزىتىش قىلماق

adïrt پەرق، ئىدىت، ئېنىق

adïrtla- ئايرىماق، پەرقلەندۈرمەك، بىر تەرەپ قىلماق

adïrtlïgh پەرقلىق

adïrtsïz پەرقسىز

dïrïla- ئايرىلماق، خوشلاشماق

agadi ∠ San. agada ئاگادى (چاقماق پادشاھىنىڭ نامى)

agshubi ∠ San. aksobxya ئاكشۇبى (بۇرخان نامى)

akanishtapawan ∠ San. akanistxaparyana
ئاكانىشتا پاۋان (يەر نامى)

akash ∠ San. aksaya چەكسىز، تۈگىمەس

akasagarbi ∠ San. ākāsagarbxa ئاكاساگاربى
(بودىساتۋا نامى، «كۆك ئاسمان خەزىنىسى» دېگەن مەنىدە)

akshar ∠ San. aksara جۈملە، خەت، سۆز

al ئامال، چارە، ھىيلە

al ھال، قىزىل

al- ئالماق

al altaq ئامال - چارە، ھىيلە - مىكىر

alan ماڭلاي، پېشانە

alangkarkalwani ∠ San. alamkārakalyāna
ئالاڭكاركالۋانى (گاندارۋى نامى)

alanut- ئۇتماق، يەڭمەك

alangur- ئاجىزلاشماق، زەئىپلەشمەك، ھالىدىن كەتمەك

alokachintamani ∠ San. ālokacintāmani
ئالوكاچىنتامانى (ئىلاھ نامى)

alp ① باتۇر، قەھرىمان؛ ② قىيىن، مۈشكۈل

alpal- قەھرىمانلىق كۆرسەتمەك، باتۇرلۇق قىلماق

alpaghut باتۇر، قەھرىمان

alpïrqan- بوشاڭلىق قىلماق، سەل قارىماق

alpïrqanmaq بوشاڭلىق، بىخەستەلىك

alchaq مۇلايىم، نازاكەتلىك

alsïz ئامال - چارىسىز

altaq چارە، ئامال، ھىيلە

altaqlïgh ئامال - چارىلىك، ھىيلە - مىكىرلىك

altaqsïz ئامالسىز، ھىيلە - مىكىرسىز

altunlugh ئالتۇنلۇق

altun yruq ئالتۇن يارۇق

altmïsh ئاتمىش

altï ئالتە

altïnch ئالتىنچى

altïn تۆۋەن، ئاستىن

altïnqï تۆۋەنكى، ئاستىنقى

altï qachïgh ئالتە ئوغرى

aluq قوپال

alq- ھالقىماق، ئاشماق، ئۆتمەك

alqa- مەدھىيىلىمەك، ئالقىشلىماق، ماختىماق

alqat- مەدھىيىلەتمەك، ماختاتماق

alqu ھەممە، بارلىق

alquzu ھەممە، بارلىق

alqughun ھەممىسى، بارلىق

alqï- تۈگىمەك، ئازلىماق

alqïn- ئازلىماق، كېمەيمەك

alqïnmaqsïz تۈگىمەيدىغان، ئازلىمايدىغان

alqïnchsïz تۈگىمەيدىغان، چەكسىز

alqïnchu ① ئازلاش، ئۆكسۈش؛ ② ئەجەل، ئۆلۈم

alqïntur - ئازلاتماق، كېمەيتمەك
alqïsh ئالقىش، ماختاش
alqïgh كەڭ
alïmchï ئالغۇچى
alïn - ئېلىنماق، ئۆزىگە ئالماق
alïnch ئېلىنغان (نەرسىلەر)، كەلگەن (نەرسىلەر)
alïshtur - ئىلەشتۇرمەك
amalaprabi ∠ San. amalaprabxa
ئامالاپرابى (خاس ئىسىم)
amanch ∠ San. amātya مەشهۇر، داڭلىق
amartur - تىنچىتماق، جىمىتماق، بېسىقتۇرماق
ambar ∠ San. ambara ئامبار (خاس ئىسىم)
amitaayusa ∠ San. amitāyus
ئامىتا ئايۇسا (بۇرخان نامى)
amra - ياخشى كۆرمەك، سۆيمەك
amran - ياخشى كۆرمەك، كۆيۈنمەك
amranmaq سۆيۈنۈش
amranq سۆيۈنۈش، ئامراقلىق
amranchïgh سۆيۈملۈك، ئامراق، ئوماق
amrash - ياخشى كۆرۈشمەك
amraq ئامراق
amru دائىم، داۋاملىق
amugashiri ∠ San. amogxasri
ئامۇگاشىرى (خاس ئىسىم)
amrïl - تىنچلاندۇرماق، بېسىقتۇرماق
amtï ئەمدى، هازىر
amtïqï ئەمدىكى، هازىرقى
amïl تىنچ، جىم
amïrtqur - تىنچلاندۇرماق، جىمىتماق
amïrtqurghuluq تىنچلاندۇرىدىغان
an ئۇ
anabarak ∠ San. anabxara -
ئاناباراك (تەڭرى يېرى نامى)
anabatapti ∠ San. anavatapta
ئاناباتاپتى (ئەجدىها ئىلاهى نامى)
anagam ∠ San. anāgāmin ئاناگام (تەڭرى يېرى نامى)
anant ∠ San. ānanta ئانانت (راهىب ئىسمى)
ananta ∠ San. ānanta
ئانانتا (« شادلىنىش، تەبرىكلەش » دېگەن مەنىدە)

anantarash ∠ San. ānantarya
چەكلەنگەن، ئىش - ئەمەل
anantu قومۇش چىچىكى
andïran ئۇ يەردىن، ئۇ ياقتىن، ئاندىن
ancha ئۇنچە، شۇنچە
anchan شۇنداق قىلىپ
anchata شۇ ئارىلىقتا، شۇ ۋاقىتتا
anchata kin شۇندىن كېيىن
anchata timin شۇ هامان، دەل شۇ چاغدا
anchaqaya خېلى ۋاقىتتىن كېيىن، ئۇزۇندىن كېيىن
anchaqïa زادىلا، پەقەتلا، ئازراقمۇ
anchula - هۆرمەت قىلماق، تېۋىنماق، ئېتىبار بەرمەك
anchulayu شۇنداق قىلىپ، دوراپ، ئەگىشىپ
anchulay kälmish ساكيامۇنىنىڭ 10 ئۇلۇغ نامىنىڭ بىرى سانسكرىتچە tathāgata، خەنزۇچىدىكى 如来 دېگەنگە تەڭ
antaqïa دەرهاللا، تېزدىنلا
antatada ئۇندىن، ئۇندىن باشقا
antaran ئۇ يەردىن
antagh ئانداق، شۇنداق
antïran ئاندىن، ئۇندىن
anubatat ∠ San. anavatapta ئانۇباتات (كۆل نامى)
anun تەييارلانماق، هازىرلانماق
anuq تەييار، هازىرلانغان
anut تەييارلىماق، هازىرلىماق
anqu ئانقۇ (كوچا نامى)
ang ① ئەڭ؛ ② ئىلگىرى
angmagat ∠ San. angamagadxa
ئاڭماگات ~ ئاڭماگىت (شەهەر نامى)
angaru ئوڭۇشلۇق، ئوڭايچىلىق
angayu ① ئۇزاق، بۇرۇن؛
② ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇنىڭ سىرتىدا
angmïntïn ① ئەزەلدىن، ئەسلىدىن؛ ② هەتتا
angsïz مۇستەهناسىز، ئايرىلماس
angït - ئەگمەك، (بېشىنى) ساڭگىلاتماق
ap. . . . ap هەم. . . هەم. . . ، ياكى. . . ياكى. . .
ap. . . ymä يا. . . ، يا. . .
apam مەيلى، ياكى
apimuki ∠ San. abximukxi
ئابىمۇكى (تەڭرى يېرى نامى)

apiramani ∠ San. apramāna
ئاپىرامانى (تەڭرى يېرى نامى)

apramanap ∠ San. apramānābxa
ئاپراماناپ (تەڭرى يېرى نامى)

apramanasup ∠ San. apramānasubxa
ئاپراماناپ (تەڭرى يېرى نامى)

ach ئاچ
ach - ئاچماق، تاماقسىرىماق
ach - ئاچماق
acha yada ئوچۇق ـ ئاشكارا، ئېنىق، تەپسىلىي
achala ∠ San. acalā ئاچالا، تەۋرىمەس
achan achan ئاستا ـ ئاستا، پەيدىنپەي
achari ∠ San. ācārya ئاچارى، ئۇستاز
achmaq ئاچلىق
achsïz qïssïz ئاچلىق ۋە قىيىنچىلىقتىن خالىي، باياشات
achur - ئاچۇرماق، تەشنا قىلماق
achuq ئوچۇق
achuqsuz تۇتۇق، روشەن ئەمەس
achïn - ① ئېچىنماق، خەيرخاھلىق قىلماق؛
② ئېتىراپ قىلماق، ئىقرار بولماق
achïn - ئاچماق، (كىيمنى) سالماق. يەشمەك
achïgh ئاچچىق، مۇشكۇل، قايغۇ ـ ھەسرەت
achïgh tarqa قايغۇ ـ ھەسرەت، تارتقۇلۇق
ar - ① ھارماق، چارچىماق؛ ② ئالدىماق
ara ئارا، ئارىلىق
ara ئۆستەڭ، ئارال
aranyatan ∠ San. āranyadxānī
ئارانياتان، تاغ ـ ئورمانلىق
arxant ∠ San. arxant ئارخات (~ ئارھات)
arya awalukita ashwari ∠ San. āryāvalokitesvara
ئاريا ئاۋالۇكىتا ئاشۋارى (بودىساتۋا نامى)
aria wchira darani ∠ San. āryavajradxara
ئارىئاۋىچىرادارانى (بودىساتۋا نامى)
ariri ∠ San. xarītakī ئارىرى (دورا نامى)
armaq ئالداش، ئالدىنىش، گوللاش، ئالدام
armaqsïz ھىيلىسىز، تۈز كۆڭۈل
armaqsïz ھارماسلىق، چارچىماسلىق
arnaghlïgh ساغلام، مۇستەھكەم

archismati ∠ San. arcismati
ئارچىسماتى (تەڭرى يېرى نامى)
arslan ئارسلان، شىر
arsu ئىككى جىنسلىقلار
art دوقمۇش، داۋان
art - ئاشماق، ھالقىماق
arta - بۇزماق، ۋەيران قىلماق، بىتچىت قىلماق
artaq ① بۇزماق، ئەسكى، يامان؛ ② ئىنتايىن، بەك
artaqsïz يامانلىقتىن خالىي
artun ئارتۇن (ئۆسۈملۈك نامى)
artur - ① قاندۇرماق، تەمىنلىمەك؛ ② قوراللاندۇرماق
artugh ئارتۇق، كۆپ
arwa - ئوقۇماق، ئۆتۈنمەك، يالۋۇرماق
arwïsh سېھرىي، غايىۋى
arshu قىممەتلىك، بىباھا
aryasang ∠ San. āryasangxa ئارياساڭ (خاس ئىسىم)
arzi ∠ San. rsi ① ئىلاھ، ئەۋلىيا، پەرىشتە؛
② مۇقەددەس
arqa توپ، جامائەت، ئەگەشكۈچى، ئارقا يۆلەك
arqa ئارقا (ئەمەل نامى)
arqalïq ياردەمچى، يانتاياق، ئارقا يۆلەك
arqalïq ئارقىلىق، تايىنىش
arqan ھەممە، بارلىق
arqa bir - يۈز ئۆرۈمەك، ئارقىسىنى قىلىۋالماق
arqaru turqaru ھەممە يەر، ھەرتەرەپ
arï - ئېرىماق، كىرى چىقماق، پاكىزلانماق
arïnmaq پاكىزلىق، ساپلىق
arït - پاكىزلاتماق، ئېرىتماق
arïtqu يۇيۇنۇش، پاكىزلىنىش
arïtï ① پاكىزلاپ، ساپ ھالدا؛
② تولۇق، پۈتۈنلەي؛ ③ زادى، پەقەت
arïtïn پاكىزلاندۇرۇلماق، ئېرىغدانماق
arïgh ئېرىغ، ساپ، پاكىز
arïgh ئورمانلىق
arïghlïgh پاكىزلىق، ساپلىق
arïghsïz مەينەت
arïq ئېرىق، ئۆستەڭ
as - ئاسماق، ئېلىپ قويماق
asan ∠ San. āsana تەخت

asanka ∠ San. asanga ئاسانكا (بۇرخان نامى)

asanikiwibakabumi ∠ San. asankavibagabumi
ئاسانكى ۋىباكابۇمى (تەڭرى يېرى نامى)

asanki ∠ San. asamkxycya ① ئۇزاق ۋاقىت ؛
② سۇرە، دۇنيا توغرىسىدىكى قاراش ؛ ③ دەۋر

asankilïgh ئۇزاق ۋاقىتلىق

asok sogüt ئاسوك دەرىخى

asra ئاست، تۆۋەن

asraqï تۆۋەنكى، ئاستىنقى

astrawastrish ∠ San. strayastirish
ئاستراۋاستىرىش (ئىلاھ نامى)

astur - ئاستۇرماق، ئىلىپ قويماق

asuri ∠ San. asura ئاسۇرى، چىن، شەيتان

asuq جىددىي

asghunchula - مەسخىرە قىلماق، زاڭلىق قىلماق

asqanchulat - مەسخىرە قىلماق، زاڭلىق قىلماق

asqïntur ئاستۇرماق، ئىلدۇرماق

asïl - يېنىۋالماق، گېپىدىن يانماق

asïgh ayan ھۆرمەت - ئېھتىرام

ash ① ئاش، تاماق، ② زىياپەت

ash - ئاشماق، ھالقىماق

ash - ئاشماق، كۆپەيمەك

asha - ① تاماقلانماق؛ ② ئېرىشمەك، بەھرىمەن بولماق

ashat - تاماقلاندۇرماق

ash ichgü زىياپەت

ashlan - ئاچ كۆزلۈك قىلماق، كۆز سالماق

ashlïgh ئاشلىق، ئاشلىقى بار

ashnu ئالدى بىلەن، ئاۋۋال

ashnucha ئالدى بىلەن

ashnuqï ئالدىنقى، دەسلەپكى

ashru ئالدى، بۇرۇن، ئىلگىرى

ashtamabumi ∠ San. astamabxumi
ئاشتامابۇمى (يەر نامى)

ashunmaqlash - بەسلەشمەك، بىر - بىرىنىڭ كەينىدىن ماڭماق

ashuq ئالدىرىماق، بەسلەشمەك

ashïl ئاشماق، كۆپەيمەك

asïgh tusu پايدا - مەنپەئەت، پايدا

asïgh tusu qïl - پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزمەك

asïghlïgh پايدىلىق، مەنپەئەتلىك، ئۈنۈملۈك

asïghsïz پايدىسىز

at ئات، ئىسىم، نام

at ئات

ata ئاتا، دادا

ata - ئاتىماق، نام بەرمەك

atan - ئاتانماق، ناملانماق

atasïz ئاتىسىز، دادىسىز

atat - ئاتاتماق، نام بەرگۈزمەك

atay ① قوزام، ساقام؛ ② قۇش بالىسى

atlan - ئاتلانماق، يولغا چىقماق

atlgh ئاتلىق، ناملىق

atlghlïgh ئاتلىق، ناملىق، ئابرۇيلۇق

atlgh yüzlüg ئابرۇيلۇق، يۈزلۈك

atrul - ئاتىنقى چىقماق، نامى چىقماق

atsïz ئاتسىز

atudcha چاڭگاللاپ، ئالىقانلاپ

atqan - كويزىلانماق، كىشەنلىمەك، باغلانماق

atqan - ① ھېس قىلماق، تۇيماق؛
② كۆتۈرمەك، ئۈستىگە ئالماق

atqanmaqsïz ئەركىن، مۇستەقىل

atqanghu باغلىنىش، بەند بولۇش، باغلاق

atqanghuluq باغلىنىش، بەندلىنىش

atqaq باغلاق، كىشەن، تۇگۇن،
باغلىنىش، رىشتە، مۇناسىۋەت

atqaqlïgh باغلىنىشلىق، باغلانغان، مۇناسىۋەتلىك

atqaqsïz باغلىنىشسىز، مۇناسىۋەتسىز،
باغلانمىغان، شەرتسىز

atïm باتۇر، مەرگەن

atïsh ئۇرۇش، جەڭ

atïq - ئاتاقلا ئېرىشمەك

awant ∠ Sogh . ’nB’nt سەۋەب؛ پرىنسىپ، ئاساس

awantlïgh سەۋەبلىك، ئاساسلىق

awantsïz سەۋەبسىز، ئاساسسىز

awawana shanbrashditi ∠ San. avavana- sam prastxiti
ئاۋاۋانا شانبراشدىتى (يەر نامى)

awaywartik ∠ San. avaivartika
ئاۋايىۋارتىك (خاس ئىسىم)

awichta ∠ San. avesa مۇقەددەس، سېھىرگەر

awish ∠ San. avïci	ئاۋىش، دوزاخ
awïnchqa	قېرى، ياشانغان
ashun -	تاماقلانماق، بەھرىمەن بولماق
ay	ئاي
ay	ھەي
ay -	سورىماق، سوراقتا تارتماق
ay -	ئېيتماق، دېمەك
aya	① قول؛ ② ئالىقان
ayan -	ھۆرمەتلەنمەك
ayanchang	ھۆرمەتلىك، ئاتاقلىق، تالانتلىق
ayacha	قول، ئالىقان
ayash -	ئايىماق، ھۆرمەتلىمەك
ayat -	ھۆرمەتكە سازاۋەر بولماق، ھۆرمەتلەتمەك
ayaq	ھۆرمەت، ئىززەت
ayaghlïgh	ھۆرمەتلىك، ھۆرمەتكە سازاۋەر
ayaghsïz	ھۆرمەتكە لايىق بولمىغان
ayman -	ئەيمەنمەك، قورقماق
aymanch	ئەيمىنىش، قورقۇش
aymanchsïz	ئەيمىنىشسىز، قورقۇنچسىز
aymaq	سۆزلەش، بايان قىلىش
ayïn -	قورقماق، ئەيمەنمەك
ayïnch	ئەيمىنىش، قورقۇنۇش
ayït -	سورىماق
ayïgh	يامان، ئەسكى
ayïghla -	يامان كۆرمەك، پەسلىمەك، قارىلىماق
ayïghlamaqsïz	بۇزۇلمايدىغان، چۈشكۈنلەشمەيدىغان
az -	يېڭىلمەك، ئازماق
az	ئاز
az ∠ Sogh. ”z	ئارزۇ، تىلەك، ئۈمىد
az -	ئازماق، يولدىن چىقماق، خاتالاشماق
azaq	خاتا، قالايمىقان، كەمتۈك
azdur -	ئازدۇرماق، خاتالاشتۇرماق
azlan -	① خاتالاشماق، يېڭىلمەك؛ ② ھەسەت قىلماق، قىزغانماق
azlan -	ئارزۇ قىلماق، ئەتىۋارلىماق
azsïz	يېڭىلىشسىز، خاتاسىز، گۇناھسىز
azu	ئەجەبا، ھالبۇكى، ياكى
azu -	ئازلىماق، كېمەيمەك
azun	دۇنيا، زامان، دەۋر
azun azunta	ۋاقتى ـ ۋاقتىدا، دائىم
azun tut -	دەۋران سۈرمەك
azucha	ياكى، يەنە، يابولمىسا
azqïa	ئازغىنا
azghan chächäk	ئازغان چېچىكى
azïl -	ئازلىماق، ئۆكسۈمەك، قۇرۇماق
azïgh	ئېزىق، ئېزىق چىش
agh -	ئاغماق، ئۆرلىمەك، ئاشماق
agha täglü	ئۆرلەپ ـ تۆۋەنلەپ
aghar	ئېغىر
agharlagh	ئېغىرلىق
aghdur -	ئاغدۇرماق
aghdïn -	ئۆرلىمەك، (تاغ) ئاشماق، (تاغقا) چىقماق
aghla -	يىغلىماق
aghla -	ئايرىلىپ قالماق
aghlat -	يىغلاتماق
aghlagh	خالىي، خىلۋەت، تىنچ
aghrush	① قايغۇ، ھەسرەت؛ ② چىدىغۇسىز، ئازابلىنارلىق
aghrï -	ئاغرىماق، كېسەل بولماق
aghrïgh	ئاغرىق، كېسەل
aghrïghlan -	كېسەلچان بولۇپ قالماق
aghrïghlïgh	كېسەللىك، ئاغرىقچان
aghrïghsïz	كېسەلسىز، ساغلام
aghrïqan -	كېسەل تەگمەك، ئاغرىقچان بولماق
aghtar -	ئاقتۇرماق، ئۆرۈمەك
aghtarïl -	① ئاقتۇرۇلماق، ② ئاغدۇرۇلماق، ئۆرۈلمەك
aghu	ئوغا، زەھەر
aghun	① گاچا، خىلىڭ ـ خىلىڭ؛ ② گاس
aghuq -	زەھەرلەنمەك، ئوغىلانماق
aghruq ~ aghrïgh	
aghulugh	ئوغىلىق، زەھەرلىك
aghï	مال، دۇنيا
aghïla ~ aghla -	يىغلىماق
aghïlïgh	خەزىنە، ئامبار
aghïn ~ aghun	
aghïna -	ئېغىنىماق، دۈمىلىماق
aghïnchsïz	تەۋرىمەي، ئاغماي

aghïr ~ aghar
aghïr ayaq qïl - ئىززەت ـ ھۆرمەت قىلماق
aghïrla - قەدىرلىمەك، ئىززەتلىمەك
aghïrlat - قەدىرلەتمەك
aghïrlïgh ① ئېغىرلىق؛ ② قەدىرلىك
aghïrïn - ئاغرىنماق، قىينالماق
aghghuchï ئاغقۇچى، ئۆرلىگۈچى، ئاشقۇچى
aghïz ئېغىز
aghïzan - ئېغىزدىن چىقماق، گەپ ئاچماق
aghïzlïgh ئېغىزلىق
aq ئاق
aq ay ئاق ئاي
aq - ئاقماق
aqanmaqsïz ئۆزگەرمەس، مۇقىم، تۇراقلىق
aqsagh ئاقساق
aqruq ئاستا، پەس
aquru ئاستا، ئاستاغىنا
aquruqï ئاستىلاپ، ئاستا
aqït - ئېقىتماق
aqïgh ئاقىدىغان، ئېقىن
aqïghlïgh ئاقىدىغان، ھەرىكەتلىنىدىغان
aqïghsïz ئاقمايدىغان

B

ba - باغلىماق، چەگمەك
babagir∠San. bxavāgra ① ھاياتلىق، كائىنات؛
② ئاخىرقى چەك، ئۈستۈنكى چەك
baduriki∠San. bxadrika بادۇرىكى (ئارخات نامى)
bal - باغلانماق، چىگىلمەك، چىرمالماق
baladiwachi∠San. baladxvaja
بالادىۋاچى (خاس ئىسىم)
bali∠San. bala قۇدرەت، كۈچ
balmaq باغلىنىش، مۇناسىۋەت
baltu پالتا
baltïr ① سىڭىل؛ ② كېلىن
balïgh يارىدار بولۇش، زەخىملىنىش، زىيان ـ زەخمەت
balïq شەھەر
balïq بېلىق

balïqchï بېلىقچى
balïqlïgh شەھەرلىك
ban∠Hän. 板 پەن، تاختاي
banchana ئىگىر (دورا ئۆسۈملۈك)
bacha - پەرھىز تۇتماق، ئەمەل قىلماق
bachagh پەرھىز، ئەمەل قىلىش
bar بار، مەۋجۇد
bar - بارماق
baranas∠San. vārānasi باراناس (شەھەر نامى)
barxatpal∠San. brhatpxala
بارھاتپال (تەڭرى يېرى نامى)
baritap∠San. parïttābxa
بارىتاپ (تەڭرى يېرى نامى)
baritasup∠San. parittasubxa
بارىتاسۇپ (تەڭرى يېرى نامى)
barmanu∠San. paramānu چاڭ ـ توزان، نەرسە
barcha بارچە، بارلىق، ھەممە
barïm مال، دۇنيا
barïmlïgh بايلىق، مال ـ دۇنيالىق
barïgh يولۇچى، ماڭغۇچى
barïghïnta بېرىش يولىدا
bars بارىس، يولۋاس
bas - ① باسماق؛ ② قولغا كەلتۈرمەك، ياپماق
basa ئارقىدىن، كەينىدىن
basa basa بارا ـ بارا، ئاستا ـ ئاستا، پەيدىنپەي
basaqï كېيىنكى، داۋامى، ئەگەشكەن
basïntur - باستۇرماق
basïr باستۇرماق، باسماق
basut ياردەم
basghuq باسقۇ، بېسىپ تۇرىدىغان
basghuqlugh بېسىپ تۇرىدىغان، باستۇرۇق
basï basï ~ basa basa
basïnch بېسىۋېلىش، بېسىم، تاجاۋۇز
basïnchsïz بېسىمسىز، مەجبۇرىي ئەمەس
basït - باستۇرۇلماق، بېسىۋېلىنماق
bau sïn∠Hän. 报身 ئىنئام قىلىدىغان ئەتىۋاز،
سوۋغا قىلىنىدىغان
bash ① باش؛ ② مەنبە
bashla باشلىماق، يېتەكلىمەك

bashlap باشچىلىقىدىكى، قاتارلىق
bashlayu باشلاپ، يېتەكچىلىك قىلىش
bashglayucha باشچىلىقى بىلەن
bashlagh باشلىق، بېشى بار
bashlaghlïgh ماھىيەتلىك، ئاساسلىق، مۇھىم
bashlaq باشلام، باشلىنىش
bashlïgh ① باشلىق؛ ② باشلانغۇچ، دەسلەپكى
bashlïgh يارلىق، جاراھەتلىك
bashlïghlïgh باشچىلىقىدىكى، باشچىلىق قىلغان
bashchï باشلامچى، باش بولغان
bashtïnqï دەسلەپكى، ئالدىنقى، بىرىنچى
bashtïnqïda bastïnqï ئەڭ ئالدىنقى، ئەڭ دەسلەپكى
bashtïng ① ئالدىنقى، بىرىنچى؛
② ئاساسلىق، نېگىزلىك
bashqa bar- بىر ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقماق
bat- پاتماق، كىرىپ قالماق
batay دوڭغاق
batur- ① پاتۇرماق؛ ② سىر ساقلىماق، يوشۇرماق
batutlugh يوشۇرۇن، مەخپىي
bay باي
baya ئىلگىرى، بۇرۇن، بايا
bayagir ~ babagir
bayan چىراي، بەست، ۋۇجۇد ؟
bayaghut باي سودىگەر
bayatïn باياتىن، ھېلى
bayu- بېيىماق، باي بولماق
bagh كىشەن، كويزا، باغلىق
bagh فامىلە
baghdashïn- باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرماق،
مەھكەم ئولتۇرماق، چازا قۇرۇپ ئولتۇرماق
baghlïgh فامىلىلىك
baghlïgh باغلاقلىق، باغلانغان
baghï bar- باغلىنىپ بارماق، ئەگىشىپ بارماق
baq- باقماق، قارىماق، قوغدىماق
baqshï ئۇستاز، باقشى (~ باخشى)
baqghïsïz ئۇستازسىز
baqtuqla- قارىماق، كۆرمەك، ئىزدىمەك، قاراپ چىقماق
bi پىچاق
bid- ① پۈتمەك، يازماق؛ ② پۈتمەك، تۈگەتمەك

bidtür- ① پۈتتۈرمەك، يازدۇرماق؛
② پۈتتۈرمەك، تۈگەتمەك
bil- بىلمەك، ئۇقماق
bilgä بىلگە، دانىشمەن، ئالدىن بىلەر
bilgä taluy toyïn بىلگە تالۇي تويىن (ئادەم ئىسمى)
bilik بىلىم، ئەقىل، پاراسەت
biliklig بىلىملىك، پاراسەتلىك
biliksiz بىلىمسىز، نادان
biliksiz bilik نادانلىق، بىلىمسىزلىك
biliksizsiz بىلىملىك
bilik yitür- بىلىم ئالماق، بىلىمنى ۋايىغا يەتكۈزمەك
bilin- بىلىنمەك، ئېنىق بولماق
bilish- بىلىشمەك، ئۇقۇشماق
bilsik بىلىنمەك، ئۇقۇلماق
biltür- بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق
bilärsüw بىلەزۈك
bimba ∠ San. bimba
بىمبا (بىر خىل مېۋىلىك دەرەخنىڭ نامى)
bipbilanguq ∠ San. pippalaguxā
بىپبىلاڭۇق (قەدىمكى بىر دەريا نامى)
bir- بەرمەك
birgärü بىرگە، بىرلىكتە
birikärt- بىرلەشتۈرمەك، قوشماق
birkiyä بىرلىكتە، بىلەن بىرگە
birkiyä بىرىنچى
birläki بىرلەشكەن، يىغىلغان
bir oghurta بىر چاغدا، بىر ۋاقىتتا
birtämläti بىردەمدىلا
bir yintäm بىردىنلا، بىراقلا، بىر - بىردىن
birkiä بىرلىكتە، بىرگە
birkiä بىرىنچى
bir köngüllüg bol- سىرداش بولماق، دوست بولماق
birlä بىللە، بىرگە، بىلەن ھامان
birtin بىر - بىردىن
birtinki بىر - بىرلەپ
birtäm بىردىنلا، تامامەن، پۈتۈنلەي
birtämlig بىردەمدىلا، بىردىنلا، بىراقلا، پۈتۈنلەي
birägü بىرەيلەن، بىرسى
birük بىراق، ئەگەر

birükchi مۇبادا، بىردىنلا، بىراقلا
bisiz ① پىچاقسىز؛ ② كېسىلمەيدىغان
bish بەش
bish atqanghu بەش بەند بولۇش
bish azun بەش دۇنيا
bish balïqlïgh بېشبالىقلىق
bishinch بەشىنچى
bishir بەشچە، بەشتەك، ھەر بەش
bish chaxshapit بەش چاخشاپىت، بەش ئەقىدە
bish yapïgh بەش يوشۇرۇن
bish yol بەش يول
bishägü بەشچە، بەشەيلەن، بەشى
biti - يازماق، پۈتمەك
bitik پۈتۈك، كىتاب، نوم
bitit - پۈتۈتمەك، يازدۇرماق
bitür - يازدۇرماق، پۈتكۈزمەك
biz بىز
bizinläyü بىزدەك، بىزگە ئوخشاش
bk ① بەك، ناھايىتى؛ ② مۇستەھكەم، چىڭ
bkiz ئېنىق، چۈشىنىشلىك
bklig باغلاقلىق، بېكىتىلگەن
bklä - ① توسماق، ئەتمەك، قامىماق؛
② يەرلىككە قويماق، دەپنە قىلماق
bksiz بوش، مەھكەم ئەمەس، ۋاقىتلىق
bküt - بېكىتمەك، چىڭىتماق، مۇستەھكەملىمەك
blgü بەلگە، نىشان، ئالامەت
blgülä - بەلگە بەرمەك، جەزمە قىلماق، ئايرىماق
blgür - بەلگە بەرمەك، بەلگە كۆرسەتمەك،
پەيدا بولماق، كۆرۈنمەك
blgüsiz بەلگىسىز، نىشانسىز
bod ① بوي؛ ② ئادەم، ئىنسان
bodabakshik ∠ San. bodxipaksiya
بۇداباكشىك، تۇيۇنۇش
bodi ∠ San. bodxi ئاڭ، تۇيغۇ؛ تۇيماق، تۇيۇنماق
bodsïz گەۋدىسىز، ئىنسانسىز
bodun خەلق
bodugh بوياق، رەڭ
bol - بولماق
bolmaqlïgh بار، مەۋجۇت

bor ئۈزۈم
borchïntur - ئازار بەرمەك، زەربە بەرمەك
bosush غەم، ئەندىشە، پىغان، نادامەت
bosushlugh غەملىك، ئەندىشىلىك، قايغۇلۇق
bosh ① بوش؛ ② بىپەرۋا
boshu - بوشاتماق، قويۇپ بەرمەك، ئازاد قىلماق
boshul - بوشىتىلماق، ئازاد قىلىنماق
boshut - بوشاتقۇزماق
boshghun - ئۆگەنمەك، تەربىيىلەنمەك
boshghur - ئۆگەتمەك، تەربىيىلىمەك
boshghut ئۆگىنىش، تەربىيە
boshghutlugh ئوقۇمۇشلۇق، بىلىملىك
boshghutsïz تەربىيە كۆرمىگەن
boyun بويۇن، گەدەن
bogh - بوغماق، سىقماق
bogha - بوغماق، سىقماق
boghur - بوغدۇرماق، سىقتۇرماق
boghaghulu بوغۇشۇش، ئۇرۇشۇش
boghaghuluq جازا مەيدانى، زىندان
bra تۇغ، بايراق
braxmakayik ∠ San. braxmakayika
براھماكايىك (ئىلاھ نامى)

braxmapuruxit ∠ San. braxmapuroxita
براھماپۇرۇھىت (ئىلاھ نامى)
bram ∠ San. parama ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ ئېسىل
braman ∠ San. braxman
① براھمان (خاس ئىسىم) ؛ ② يورۇش – تورۇش
bramit ~ pramit
bratia ~ pratia
bratyikabut ∠ San. pratyekabuddxa
پراتيىكابۇت (« سەۋەبلىك سېزىم، مۇستەقىل
سېزىم » دېگەن مەنىدە)
brit ∠ San. preta ئالۋاستى
brit - پارچىلىماق، بۇزماق، زەخىملەندۈرمەك
bodistw ∠ San. bodxissattva بودىساتۋا
budul - بۇزۇلماق، ۋەيران بولماق
bukün بۈگۈن
bukünki بۈگۈنكى
bul - ① ئېرىشمەك، قولغا كەلتۈرمەك؛ ② ئىزدىمەك
bultuq - تېپىلماق، كۆرۈلمەك، ئېرىشمەك

bultuqmaz تېپىلماس، ئېرىشكىلى بولمايدىغان
bulunch قولغا كەلگەن (نەرسە) ، ئامەت
bulung بۇلۇڭ، تەرەپ
bulunglugh بۇلۇڭلۇق، تەرەپلىك
bulgha - ① بۇلغىماق؛ ② قارشىلاشماق
bulghaq بۇزغۇنچى
bulghan - بۇلغانماق
bulghanmaqsïz بۇلغانمايدىغان، زېرىكمەي - تېرىكمەي
bulghashu قار ئۇچقۇنلىرى، قار تۇگۇرچەكلىرى
bulghunch ئېرىشىش، ئېرىشكەن
bulït بۇلۇت
bulïtsïz بۇلۇتسىز
buntarikta ∠ San. pundarika بۇنتارىكتا گۈلى
burxan بۇرخان، بۇت، بۇددا
burnach ئىۋرىق، چۆگۈن
burchïntur - ئەرز قىلماق، ئېچىتماق
bursang ∠ San. buddxa – sangxa
① بۇددا راھىبلىرى؛ ② راھىبلار توپى
burun بۇرۇن
buryuq (~ buyruq) بۇريۇق ~ بۇيرۇق (ئەمەل نامى)
buu ~ bu
bus - پۇشايمان قىلماق، ھەسرەت چەكمەك
busush ~ bosush
busan - پۇشايمان قىلماق، ھەسرەت چەكمەك، قايغۇرماق
busrul - پۇشايمان قىلدۇرماق، غەم يېگۈزمەك
busu - پۇشايمان قىلماق
busur - غەم يېگۈزمەك، قايغۇغا سالماق
busushlugh قايغۇلۇق، غەمكىنلىك
busushsuz قايغۇسىز، غەمسىز
bushï ∠ Hän. 布施 سەدىقە
bushïrqan - غەم يېمەك
but بۇت، بۇرخان، بۇددا
buti ~ boti
butul - ئېسىلماق، يېپىشماق
butïq پۇتاق، شاخ
bushïchï سەدىقىچى، سەدىقە ئالغۇچى
bushï ärdäm بۇشى ئەردەم (ئادەم ئىسمى)
buyan ∠ San. punya بۇيان، ئەزگۇ، ساۋاب
buyanlïgh بايانلىق، ساۋابلىق

buyansïz ساۋابسىز
buyruq بۇيرۇق ~ بۇريۇق (ئەمەل نامى)
buz - بۇزماق، ۋەيران قىلماق
buzluq مۇزلۇق
bädiz ① پەرداز، گىرىم؛ ② سۈرەت، رەسىم
bädizlig پەردازلىق، چىرايلىق، نەققاشلىق
bädizchi پەردازچى، نەققاش، رەسسام
bädük بۈيۈك، ئۇلۇغ، چوڭ، زور
bäg بەگ
bäk ~ bk
bäkir - مۇستەھكەملىمەك، چىڭىتماق
bäkiz ئېنىق، روشەن
bäkiz bälgülüg ئوچۇق – ئاشكارا
bäklig مۇستەھكەملىك
bäklä ~ bklä -
bäklä ~ bklä -
bäkläl - قامالماق، تۇتۇلماق
bäklämäk باغلىنىش، تۇتۇلۇش
bäklän - تىلى تۇتۇلماق، ئېتىلماق
bäklär - چىڭقىلماق، مۇستەھكەملىمەك
käksiz مۇستەھكەم ئەمەس
bälgü ~ blgü
bälgüläg – ~ blgülä -
bälgülüg بەلگىلىك، ئېنىق
bälgürgülüg دۇنياغا كېلىش، پەيدا بولۇش، بەلگە بېرىش
bälgürt - بەلگە بەرمەك، كۆرۈنمەك، پەيدا بولماق
bälgürtmä بەلگە، نىشان
bälgüsiz بەلگىسىز، نىشانسىز
bälinglä - قورقماق، دەككە – دۈككىگە چۈشمەك
bälingläg قورقۇنچ، دەككە – دۈككە
bälingläg قورقۇنۇشلۇق، دەھشەتلىك، قاتتىق
bältir بەلتىر، دوقمۇش
bächäd - بېزىمەك، ياسىماق، پەردازلىماق
bär – ~ dir -
bärk باغ
bärkä قامچا، تاسما
bärkäk - قامچىلىماق، ئۇرماق
bärt - بۇزماق، ۋەيران قىلماق، پارچىلىماق
bärä بەرە (ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى)

bärü ① بېرى، بۇيان؛ ② بۇ تەرەپ

bäzinq بېزەك، جامال، كۆرۈنۈش

bäzä - بېزىمەك، زىننەتلىمەك

bäzäk بېزەك، زىننەت

bäzzär توختىماي، ئۇدا، ئىزچىل

bögdä (~ bökta) خەنجەر، شەمشەر

bögü دانىشمەن، ئەقىللىق

bögülän - ئىشەنمەك، ئىشەنچ قىلماق، ئۈمىد قىلماق

bögüsh چۈشەنچە، ئۇقۇم، بىلىش

bök زىندان

bök - توسماق، ياپماق، قاپلىماق

böksil - بۆسۈلمەك، يېرىلماق

bökü - ① ئويلىماق، پىكىر قىلماق؛ ② تويماق، قانائەتلەنمەك

bökün - ئويلانماق، پىكىر قىلماق

böl - بۆلمەك، پارچىلىماق

bölüg بىلەكچە، ئالاھىدە

bölük بۆلەك، بۆلۈم، قىسىم

bölüklüg بۆلەكلىك، قىسىملىق

bölün - بۆلۈنمەك، پارچىلانماق

böri بۆرە

bört - ① تەگمەك، تاقاشماق؛ ② سىلىماق، تۇتماق

börtmäk تېگىش، يېتىش

bös - بۆسمەك، كېسىپ ئۆتمەك، قولغا چۈشۈرمەك

böz بۆز، رەخت

büt - ① پۈتمەك، ئاخىرلاشتۇرماق؛ ② ئىشەنمەك

bütün پۈتۈن، بارلىق، ھەممە

bütür - ① پۈتتۈرمەك، تۈگەتمەك؛ ② ئىشەندۈرمەك

bütürü پۈتۈنلەي

bï bïchqu پىچاق

bïch - پىچماق، تىلماق

bïnïgh - ساقايماق، ئوڭشالماق، تۈزەلمەك

bïchtur - پىچتۇرماق، تىلدۇرماق

bïchqu پىچاق

bïchqusuz پىچقۇسىز

bïchqï ساغلام، قۇۋۋەتلىك

bïchïl - پىچىلماق، تىلىنماق

bïsh - پىشماق، ۋايىغا يەتمەك

bïshrun - پىشۇرماق، ۋايىغا يەتكۈزمەك، ئۆگەنمەك

bïshrunghulu پىشۇرىدىغان، ۋايىغا يەتكۈزىدىغان

bïshurghu پىشۇرغۇ، پىشۇرغۇچى

bïshïgh پىششىق

D

dana ∠ San. dana دانا، سەدىقە

danawati ∠ San. dxanavatï داناۋاتى (شەھەر نامى)

darma ∠ San. dxarmaya دارما، قانۇن

darmadiwachi ∠ San. dxarmadxvaja
دارمادىۋاچى (گاندارۋى نامى)

darmamik ∠ San. dxarmamegxa دارمامىك

darmaotari ∠ San. dxarmaottara
دارما ئوتارى (گاندارۋى نامى)

darmachakir ∠ San. dxarmacakra
دارما چاكىر (« نوملۇق چاق » دېگەن مەنىدە)

darmatari ∠ San. dxarmaottara دارماتارى (بودىساتۋا نامى)

darmaya ~ darma

darni ∠ San. dxarani دارنى، ئەپسۇن، ئايەت

darnilïgh دارنىلىق

dartirasti ∠ San. dxartavāstra
دارتىراستىرى (ئىلاھ نامى)

dashamabumi ∠ San. dasamabxumi
داشامابۇمى (ئون ئورۇننىڭ بىرى)

didim تاج؛ مەرۋايىت

didimlagh تاجلىق

dimitsu qamatzun مايلىق قارىغاي ؟

dindar دىندار، بۇددىست

dipangkari ∠ San. dïpamkara
دىپاڭكارى (بودىساتۋا نامى)

dirasuk تارازا

dirzul دىرزۇل (بىر خىل ئۈزۈش قورالى)

diwaindiraprabi ∠ San. derandraprabxa
دىۋائىندىراپرابى (ئىلىك خان نامى)

diwip ∠ San. dvïpa دىۋىپ، ئەتراپ

diwipläz تۆت ئەتراپ

drni ~ darni

dundubashuwari ∠ San. dundubxisvara
دۇندۇ باشۇۋارى (خاس ئىسىم)

duranggama ∠ San. düranmgawā
دۇراڭگاما (خاس ئىسىم)

xormuzta ∠ Sogh. shwrmzt
خورمۇزتا (تەڭرى نامى)
xua ∠ Hän 花 گۈل
xualan - چېچەكلىمەك ، گۈل ئېچىلماق
xualïgh گۈللۈك
xuma خۇما
xung - (~ qung) ∠ San. xüm ياخشى

I

idaga ∠ San. ityaka ئىداگا (راھىب ئىسمى)
idi ئىگە ، ئىگىلىگۈچى
idi زادىلا ، ئەسلا
idi - تەرمەك ، يىغماق ، ئىزدىمەك
idish ئىدىش ، قازان
idiz ئېگىز ، يۇكسەك
idräsh - چىرماشماق ، تۇگۇلمەك
idägä ~ idaga
idär - ئىزدىمەك ، قوغلاشماق
idärish ئىزدەشمەك ، ئاقتۇرۇشماق تېپىشماق
ig ئاغرىق ، كېسەل
iginchsiz ئاجىز ، قۇۋۋەتسىز
igish جاھىل ، تەرسا ، كاج ، بىزەڭ
igit يالغان ، جا
igitlig خاتالىق ، خاتا
igitsiz خاتاسىز
iglig كېسەللىك ، ئاغرىقچان
idlä - ئاغرىماق ، كېسەل بولماق
iglär - ئۆزگە قاراتماق ، ئىگىلىمەك ، تەۋە قىلماق
igsiz ئاغرىقسىز ، ساغلام
ig togha ئاغرىق ــ سىلاق
iidi ~ idi
iish ① ھەمراھ ، ئەش ; ② ئايال
iki ئىككى
iki arqa qïl - زىددىيەتلەشتۈرمەك ، قارشىلاشتۇرماق ، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالماق
ik يىك (يىپ ئىگىرىدىغان)
ikigü ئىككىسى ، ئىككىيلەن
ikilägü قايتىدىن ، باشقىدىن

dushkarachar ∠ San. duskaracarga
دۇشكاراچار (خاس ئىسىم)
duyutiyabum ∠ San. dwtiyabxümi
دۇشكاراچار (خاس ئىسىم)
dyan ∠ San. dxyana دىيان ، سۇكۇتلۇك تەپەككۇر
dyanlïgh دىيانلىق

G

gandaxasta ∠ San. gandxaxasti
گانداھاستا (خاس ئىسىم)
gandamadin ∠ San. gandxamādana
گاندامادىن (تاغ نامى)
gandarashi ∠ San. gandxarāsi
گانداراشى (خاس ئىسىم)
gandarwi ∠ San. gandxarva
گاندارۋى (ئىلاھلار توپى نامى)
gang ∠ San. gangā گانگ (گانگا) دەرياسى
garbi ∠ San. garbxa ئاسمان بوشلۇقى
garx ∠ San. graxa پلانېت ، سەييارە
gartirakut ∠ San. grdxraküta
گارتىرا كۇت (تاغ نامى)
garudi ∠ San. garuda گارۇتى (ئىلاھ نامى)
garuti ~ garudi
gayakashapi ∠ San. gayākāsyapa
گاياكاشاپى (ئارخات نامى)
gitso ∠ Hän. 义净
گىتسو دىيجىڭ (راھىب كالان نامى)
gorachana ∠ San. gorocana دىگزىيا
grtirakut ~ gartirakut
grx ~ garx
gunaprabasi ∠ San. gunaprabxāsa
گۇناپراباسى (خاس ئىسىم)
gunawaypuli ∠ San. gunavaipulya
گۇناۋايپۇلى (خاس ئىسىم)

X

xarini ∠ San. kārïni خارىنى (تەڭرى نامى)
xaurunchza karga بېدە چېچىكى ؟

ikinch ئىككىنچى

ikinti ئىككىنچى

ikirnchgüsüz گۇمانسىز، شۇبھىسىز

ikirchgü گۇمان، شۇبھە

ikirt قىسىنماق

ikirächgü ~ ikirchgü

ikägü ~ ikigü

ikshuwaku ∠ San. iksvāku ئىكشۇۋاكۇ

il ① ئەل، دۆلەت، مەملىكەت، يۇرت؛ ② خەلق، جامائەت

il - ئىلماق، ئاسماق، يېپىشماق

ilig قول، ئىلىك

iliglig ① قوللۇق؛ ② ئىلىنىدىغان، يېپىشىدىغان

iligsiz ئىلىنمايدىغان، يېپىشمايدىغان

ilik پادىشاھ، ئىلىك

iliksizdin bärüki قەدىمدىن بۇيانقى

ilin - ئىلىنماق، يېپىشماق، ئېسىلماق

ilin - دۆلەتنى ئىدارە قىلماق، ھۆكۈم سۈرمەك، ئەللىك بولماق

ilinmäksiz بۆلگىنمايدىغان

ilinchsiz ئىلىنغۇسىز، يېقىنلاشقۇسىز

ilinchülä - ساياھەت قىلماق، سەيلىگە چىقماق

ilintür - ① ئىدارە قىلدۇرماق؛ ② ئىلىندۇرماق

ilki ئىلگىرى، بۇرۇن، قەدىم

ilkisintin bärü ئەزەلدىن تارتىپ، قەدىمدىن بۇيان

ikisizdin bärü ~ ikisintin bärü

ilish ئەنسىرەش

illig دۆلەتلىك، مەملىكەتلىك

ilsiz ئەلسىز، خەلقسىز

ilt - ① يېتەكلەپ ماڭماق، باشلىماق؛ ② يولغا سالماق، ئۇزاتماق

iltin - ~ ilt ~

ilän - باشلىماق، يېتەكلىمەك

imaxu ∠ San. omaxum ئىماخۇ (ھۆرمەت سۆزى)

imig ئەمچەك

imish - ئەممەك، شورىماق

imär - چۆرىدىمەك

imärigmä قورشىغان، چۆرىدىگەن، ئەگەشكەن

imäril - يىغىلماق، چۆرىدەلمەك

imät ياخشى، ئوبدان

in ئىن، ئۇۋا، قونداق

in بەلگە، نىشان

in - ئۈنمەك، ھازىر بولماق، پەيدا بولماق

indin ئالدى تەرەپ

indir ① باشقا، يات؛ ② چېگرا، چەك

indiraxastuchamugasayu ئىندىراھاستا (ئۆسۈملۈك نامى)

ingü چۈشكۈ، تۆۋەنگە چۈشىدىغان

ini ئىنە، ئۇكا

initri ∠ San. indriya ئىنتىرى (كېنىراللار توپى نامى)

irintür - قىينىماق، جازا سالماق

inch تىنچ، جىم، خاتىرجەم

inchgü تىنچ، خاتىرجەم، جىم

inchgülük خاتىرجەملىك، تىنچلىق

inchi مۇنداق، شۇنداق

inchip شۇنداق قىلىپ، شۇنداق

inchiw ئىنچىۋ (شەھەر نامى)

inchlig تىنچلىق، خاتىرجەملىك

inchsirä تىنچسىزلاندۇرماق، ئەندىشىگە سالماق، خاتىرجەمسىزلەندۈرمەك

intki يارامىلىق، ساقلىنىق

inyna ∠ San. ināna ① بىلىم، ئەقىل؛ ② دانىشمەن، دانا

inyana ~ inyna

ingäk ئىنەك

ich ئىچ

ichi ئاكا، تاغا

ichgü ot ئىچىدىغان دورا

ichim ئىچىملىك، ئىچىم

ichkäk شەيتان، جىن

ichkär تەئەللۇق بولماق، مەنسۇپ بولماق، ئىچىگە كىرمەك، ئۆتمەك

ichlig ھامىلىدار، ئېغىر ئاياغ

ichän - ئېقىنماق، تەۋەلىكىگە ئۆتمەك

ichür - ئىچكۈزمەك، ئىچىگە كىرگۈزمەك

ir ئەر

ir - يىرگەنمەك، بىزار بولماق

irbiz يىلپىز

irig يىرىگ، يىرىگدىگەن
irig يىرىك، قوپال
irik ئورۇن، جاي
irin كالپۇك
irin - ① بەختسىز بولماق؛ ② غەزەپلەنمەك
irinmäk ئېرىنچەكلىك، ھورۇنلۇق
irinch بەختسىزلىك، پالاكەت، پېشكەللىك
irinchkä ئىچ ئاغرىتماق، ھېسداشلىق قىلماق
irinchkänchig ھېسداشلىق
irinchäk ئېرىنچەك، ھورۇن
irinchü گۇناھ، جىنايەت، خاتالىق
irintür - بىچارىلىكتە قالدۇرماق، دومىلە باستۇرماق
irklä - بېسىپ ئۆتمەك
irkäk ئەركەك، ئەر
irmämäk ھارماسلىق، تالماسلىق، چارچىماسلىق
irsi ھەسەتخور، ئىچى تار، قىزغانچۇق
irtsiz birtsiz ئالۋان - ياساقسىز
irü بەلگە، نىشان، ئالامەت
irzi ئەۋلىيا، پەرىشتە
isdawri toyin ئىسداۋرى تويىن (ئادەم ئىسمى)
istawri ~ isdawri
isig ئىسسىق
isig öz جان، ئىسسىق جان
isil - ئازلىماق، كېمەيمەك
isilmäksiz ئازلىمايدىغان
isirkä - ① ئايىماق، ئىچىنى ئاغرىتماق، ھېسداشلىق قىلماق؛
② ئۈمىد قىلماق، ئارزۇ قىلماق
isir känchsiz ① غەمسىز، ئەندىشىسىز؛
② ئىچ ئاغرىتقۇسىز
isiz ناچار، يامان، قوپال
istrayastirish ∠ San. trāyastrimsa
ئىسترا ياسترىش (تەڭرى نامى)
istä - ئىزدىمەك
istät - ئىزدەتمەك
isur - قورقۇتماق
ish ئىش
ishil - ئازلىماق، خورىماق، كېمەيمەك
ish kötüg ئىش - ئەمەل
ishlig ئىشى بار، ئىشلىك
ishlä - ئىشلىمەك
ishlät - ئىشلەتمەك
ishlätgüsüz ئىشلەتكۈسىز
ishsiz ئىشسىز
ishtil - ئىشتىلمەك
it ئىت
it - قىلماق، ياراتماق، ياسىماق
it - يەتمەك، ئېرىشمەك
it burni chimichamitikän tüpi
ئىت بۇرنى تىكەن يىلتىزى، ئالقات يىلتىزى
itgänilig ئېتىدىغان، ياپىدىغان
itig رەسمىيەت
itig ① يوق، غايىب؛ ② بېزەك؛ ③ قۇرۇلما
itig yarugh زىبۇ زىننەت
itiglig ① زىننەتلىك، پەردازلىق؛
② قورallىق، ھەرىكەتچان؛ ③ شۇغۇللانغۇچى، ئىش قىلغۇچى
itiglig ① ئۇنۇملۇك، نەتىجىلىك؛
② تۈزۈك، تۈزۈلگەن، ياسالغان
itigsiz ھەرىكەتسىز، شاۋقۇنسىز، جىمجىت، تىنچ
itigsiz زىننەتسىز، قورالسىز
itik - بىنا قىلماق، ياسىماق
itil - ھەيۋەتلەشمەك، گۈزەللەشمەك
itin - ① قوراللانماق؛ ② بېزەنمەك
itinlig بېزەلگەن، زىننەتلىك
itish - قىلىشماق، ياساشماق
itishtür - ياساشتۇرماق، ئېتىشمەك
itär - رەت قىلماق، شاللىۋەتمەك، تاشلىماق
iy - ئەگەشمەك، بويسۇندۇرماق
iyin ئەگىشىش، دوراش
iyin ئاساسەن، بويىچە
iyin bälgürtmä ät'öz ئەگەشمە بەلگۈرتمە ئەتئۆز
iyinki ئاساسەن، تايىنىپ
iyä ئىگە، خوجايىن
iyä siz ئىگىسىز

K

kalinanbrabi ∠ San. kalyānaprabxā
كالىنانبىراپى (بۇرخان نامى)

kalinansiri ∠ San. kalyānsiri
كالىنانسىرى (گانتارۋى نامى)

kalp ∠ San. kalpa دەۋر، چاغ

kalwa ~ kawla

kalyanaprabi ∠ San. kalyānaprabxa
كالياناپرابى (خاس ئىسىم)

kanakamuni ∠ San. kanakamuni
كاناكامۇنى (خاس ئىسىم)

kanchana kiri ∠ San. kancanakiri
كانچانا كىرى (بودىساتۋا نامى)

kanchananagapati ∠ San. kāncananāgapati
كانچانا ناگاپتى (ئىلىك خان نامى)

kanchananagapdi ∠ San. kāncananāgapati
كانچانا ناگاپدى (خاس ئىسىم)

kanchanaprabi ∠ San. kāncanaprabxa
كانچاناپرابى (ئادەم ئىسمى)

kanchana sarpi ∠ San. kāncanasarpa
كانچانا سارىپى (خاس ئىسىم)

kanchana köshi ∠ San. kāncanakosa
كانچانا كوشى (خاس ئىسىم)

kantarwi ∠ San. gandxarwa
كانتارۋى (~ گاندارۋى، ئىلاھ توپى نامى)

kangshi ∠ Hän. 康熙 كاڭشى (خان)

kapilawastu ∠ San. kapilavastu
كاپىلاۋاستۇ (شەھەر نامى)

karasa ∠ San. kasāya
كاراسا (بۇددا راھىبلىرىنىڭ كىيىمى)

karkasundi ∠ San. krakucchanda
كاركاسۇندى (بۇرخان نامى)

karmapt ∠ San. karmapatxa
كارماپات، ئىش، ئىش يولى

karsapan كارساپان (ئۆلچەم بىرلىكى)

karuna awakirantik كارۇنا ئاۋاكىرانتىك (يەر نامى)

kaskawsal ∠ San. كاسكاۋسال (دۆلەت نامى)

kauziki كائۇزىكى (قەبىلە نامى)

kash ∠ San. kasāya كاش (بۇددىستلار كىيىدىغان بىر خىل كىيىمنىڭ نامى)

kasin ~ käsin

kawsal كاۋسال (يەر نامى)

kawsiki ~ kauziki

kashin قىسقا، پارچە

kasip ∠ San. kāsyapa كاسىپ (بۇرخان نامى)

ki كى (ۋاقىت بىرلىكى)

kidin كېيىن

kidinki كېيىنكى

kidki ئاخىرقى، ئايىغى، تۆپكى، كەچ

kiginch جاۋاب

kigän ئاغرىق، كېسەل

kigür - كىرگۈزمەك

kim ① كىم؛ ② باغلىغۇچى

kimi كېمە

kin كېيىن

kin yïpar ① ئىپار كېيىكى؛ ② ئىپار

kinari ∠ San. kimanara كىنارى (ئىلاھ نامى)

king كەڭ

kingärü كەڭ، كەڭتاشا

kingüriil - كېڭەيمەك، زورايماق

kingürü ~ kingärü

kinki كېيىنكى

kintir - كەينىگە ئىتتىرمەك

kich - كېچىكمەك

kichig كىچىك

kichmik

kir كىر، مەينەتچىلىك

kir - كىرمەك

kirgür - كىرگۈزمەك

kirish - كىرىشمەك، ھېرىس قىلماق، بېرىلمەك

kirlig ① كىر، مەينەت، پاسكىنا ② لاي، پاتقاق ③ ئەخلەت ④ ئىپلاس، ئەخلاقسىز

kirpi كىرپە

kirtgün - ئىشەنمەك، ئېتىقاد قىلماق

kirtgünch ① ئىشەنچ، ئېتىقاد، سادىقلىق ② توغرا

kirtgünchlüg سادىق، ئېتىقادچان

kirtgünchsüz سەممىيەتسىز

kirtgüntächi ئېتىقادچىلار

kirtia anus danaininan ∠ San. krtyānush txānajnām
كىرتىئا ئانۇستانا ئىنئان (برامىتىنىڭ بىر تۈرى، « پىشقان، پۇتكەن، بىلگە بىلىم » دېگەن مەنىدە

kirtü ① راست، توغرا، ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن؛ ② سادىق، سەممىي؛ ③ ساداقەت، ساداقەتلىك؛ ④ قەسەم، ۋەدە

krx ~ grx

krshlar يۇلتۇزلار تۇركۇمى

kshan ∠ San. ksana كشان (ۋاقىت، پەيت)

ksanti ~ kisanti

ksanti qïl - توۋا قىلماق، (كشانتى قىلماق)

kumbanti ∠ San. kumbxānda كۇمبانتى (شەيتان نامى)

kumud ∠ San. kumuda كۇمۇت گۈلى

kundini ∠ San. kundini كۇندىنى (خاس ئىسىم)

kuutaw كۇتاۋ (ئادەم ئىسمى)

kurikar äw ساراي

kushalamul ∠ San. kusalamüla سۇپەتلىك ئۇرۇق

kädlän - كىيىنمەك

kädin ~ kidin

käg دۈشمەنلىك، نەپرەت، ئۆچلۈك، ئاداۋەت

kägdä پارچە

kägän كېسەل، ئاغرىق

käganlig كېسەلچان

kägänsiz كېسەلسىز

käk ~ käg

käksiz ئۆچمەنلىكسىز، چەكسىز، ئاداۋەتسىز

käl - كەلمەك

kälig خىيال؛ كەلگەن؛ ۋۇجۇدقا چىققان

kälin كېلىن

kälkin كەلكۈن

käm ① ئاغرىق، كېسەل؛ ② كەم، نۇقسان

kämi ~ kimi

kämish - تاشلىماق، ئاتماق

kämsiz كەم - كۈتىسىز

kändir ~ käntir

käng ~ king

känt شەھەر، قەلئە، كەنت

käntir كەندىر

käntün ئۆزلۈكىدىن، ئۆز - ئۆزىدىن

käch ① كەچ ② كېيىن، كېچىكىش

kächig كىچىك

kächür - ① كەچۈرمەك ② ئۆتكۈزمەك

kärgäk ~ kirgäk

kärgäkbol - ① يۈز ئۆرۈمەك
② يوقالماق، ئۆلمەك، قازا تاپماق

kirtülüg سادىق

kishanti ∠ San. kasanti توۋا قىلىش، گۇناھىنى يۇيۇش

kisari ∠ San. kesarin كىسارى (ئارسلانخان نامى)

kis پارچە، كاللەك، قىسىم، ھەسسە

kishi كىشى، ئادەم، ئىنسان

kishi ئايال، خوتۇن، رەپىقە

kishisiz كىشىسىز

kishiti karpi كىشتى كارپى (بودىساتۋا نامى)

kishlän - ئۆيلەنمەك، خوتۇن ئالماق

kit - كەتمەك، بارماق

kitir - كەتكۈزمەك، يوقاتماق

kitu كىتۇ (سەييارە نامى، پلانېت نامى)

kiturmani كىتورمانى (براھمان ئىسمى)

kitän كەمبەغەلچىلىك، نامراتچىلىق، يوقسۇزلۇق، موھتاجلىق، قىيىنچىلىق، ئېغىرچىلىق، مۈشكۈللۈك، مۇشەققەت

kitü قولسىز، چۇلاق

kiyik ① كېيىك؛ ② ھايۋان

kizig رەت، تەرتىپ، نۆۋەت

kizig tizig رەت تەرتىپ بويىچە، نۆۋەت بويىچە

kizlä - ① ساقلىماق ② كەزمەك، ساياھەت قىلماق

kizläklig مەخپىيەت، سىر

kizlänchü مەخپىي، يوشۇرۇن

kkir كىر، پاسكىنا

kkrik بۇلغانماق، پاسكىنلاشماق، مەينەتلەشمەك

kkirikmäksiz كىرلەشمەيدىغان، كىر بولمايدىغان

kkiriktür - كىرلەشتۈرمەك، كىر قىلدۇرماق، پاسكىنا قىلدۇرماق

kkirlig ~ kirlig كىرلىك، مەينەت

kkirsiz ~ kirsiz كىرسىز

klp ~ kalp

knia ئىنتوناتسىيىنى كۈچەيتكۈچى ئۇلانما سۆز

kntü ئۆز، ئۆزى

kolti ∠ San. koti كولتى، سانسىز، چەكسىز

konaprabi ∠ San. gunaprabxa كونا پرابى (خاس ئىسىم)

kondini ∠ San. kaundinga كوندىنى (براھمان نامى)

krgäk كېرەك، لازىم

krgäklä - كېرەك قىلماق

krgäksiz ① كېرەكسىز ② سانسىز، چەكسىز

kärgü كۆپۈك (سۇنىڭ)
kärislig تارتىشقاق، سۆرەشكەن، سوقۇشقان، ئۇرۇشقان
käs - كەسمەك
käshi ~ kishi
käsil - كېسىلمەك
käsin كەسىن، ئىككى ئاي
käsk ① بىر خىل دورىنىڭ نامى ② دورا
kät ~ känt
kätil - كەتمەك، كەتكۈزۈلمەك
kätkir - كەتكۈزمەك
kätün پۈتۈنلەي
kätün ~ kältün
käwil - ئاجىزلىماق، هالسىزلانماق، هالسىرىماق
käy - يوقاتماق، تارقاتماق
käy - ~ käd -
käygäk كېگەش
käyik هايۋان، ياۋايى هايۋان
käyil - زەئىپلەشمەك، ئاجىزلاشماق
käyirgänchig پۇشايمان، ئۆكۈنۈش، ئەپسۇسلىنىش
käz تېخىمۇ، يەنە
käzigsiz رەتسىز، نۆۋەتسىز
käzik ① تەرتىپ، تىزىق، رەت ② كېزىك
③ ئىزچىللىق، تەدرىجىيلىك ④ دادىللىق
käziklig كىزى كەلگەن، رېتى كەلگەن
käzikchä تەرتىپ بويىچە، رەت بويىچە
käzä toghar كېزىپ يۈرمەك
köbrük كۆۋرۈك
ködüg ئىش
ködügsüz ئىشسىز
kögän هەسەن ـ هۈسەن
kögätdür - ماختاتقۇزماق، كۆپتۈرگۈزمەك
kögürchkän ~ kögürchgün
kögürchkän كەپتەر
kögüz مەنە، چۈشەنچە
kök ① كۆك، ئاسمان ② كۆك (رەڭ)
③ يىلتىز، ئاساس
kök نۇر (كۆزنىڭ)
kökättür - كۆپتۈرمەك، ماختاتقۇزماق، مەدھىيەلەتكۈزمەك
kökül - ① ئاتالماق، نامى چىقماق
② ئۆستۈرمەك، ئۆزلەشمەك، ئاشۇرماق
köl كۆل، دېڭىز
köligä سايە، شولا، كۆلەڭگە
köligälik كۆلەڭگىلىك، سايىلىك
kölik كۆلەڭگە، شولا، سايە
kölmän كۆل، كۆلچەك، سۈلۈق
kölük هارۋا، تۇلۇك، ئات ـ ئۇلاغ
kölüklüg هارۋىلىق
kölüksüz كۈچسىز
kölüngü هارۋا
köm - كۆممەك
kömän غايىۋانە، خىيالىي، سېھىرلىك
kömül - كۆمۈلمەك
kömür كۆمۈر
köndür - كۆندۈرمەك، كۆزلىمەك
köngül كۆڭۈل
köngülkär - ① كۆڭۈل بۆلمەك، ئويلانماق، ئەهمىيەت بەرمەك، خەيرخاهلىق قىلماق ② چۈشەنمەك، ئايدىڭلاشتۇرماق
köngüllüg كۆڭۈللۈك
köngülchä كۆڭۈلچە
köngülsüz كۆڭۈلسىز
köni توغرا، لىللا، چىن
könisiz خاتا
köntü - توغرا ئىدارە قىلماق، ياخشى باشقۇرماق
köntül - توغرا ئىدارە قىلىنماق، ياخشى باشقۇرۇلماق
köntür - ① كۆندۈرمەك، تەربىيىلىمەك
② كېڭەيتمەك
köp كۆپ
kör - كۆرمەك
körgü بەلگە، تۇرق، تەقلىد
körgülüg كۆرۈنۈشلۈك، كۆرۈنىدىغان
körk چىراي، كۆرۈنۈش
körkdäsh كۆرۈنۈش، قىياپەت
körkit - كۆرسەتمەك
körklig چىرايلىق، كۆركەم
körklä چىرايلىق، كۆرۈملۈك
körkläkäyä چىرايلىققىنا
körksüz كۆرۈمسىز، سەت

közüsh ~ kösüsh
kü ① ئابرۇي، شۆھرەت، ئاتاق؛ ② رىۋايەت، خەۋەر
kü - ئاسرىماق، ئاۋايلىماق
kübikä chächäk qïz كۈبىكە چېچەك قىز (ئادەم ئىسمى)
küdägü كۈيئوغۇل
küdän مېھمان، قونۇق
kügchi ~ küzätchi
kügül - ① ئۆرلەتمەك، نامى چىقماق، ئۆستۈرمەك؛
② تونۇماق، چۈشەنمەك، بىلمەك
kükrä - گۈركىرىمەك
kükälig مۇقەددەس، مەشھۇر، شۆھرەتلىك
kükül ~ gkügül
külchir - كۈلۈمسىرىمەك
külä - كۈيلىمەك، ماختىماق
küläl - كۈيلەنمەك، ماختانماق
külüg ئابرۇيلۇق، شۆھرەتلىك
külün - ئوچۇق چىراي ئاچماق، كۈلۈمسىرىمەك
kümüt∠San. kumuda كۈمۈت گۈلى
kümüsh كۈمۈش
küni قىزغىنىش، كۈنلەش
kinilä - كۈنلىمەك، قىزغانماق
künkiäm قۇياشىم، ئامرىقىم
künlä küntüz كېچە ـ كۈندۈز
künching كۈنچىڭ (ئادەم ئىسمى)
küntin yangaq جەنۇب، جەنۇب تەرەپ
küntämäk ھەركۈنى
künäli chächäk qïz كۈنەلى چېچەك قىز (ئادەم ئىسمى)
küchküsün كۈچ ـ قۇۋۋەت، مادار
küchlän - كۈچلەنمەك
küchläntür - كۈچلەندۈرمەك
küchlüg كۈچلۈك
küchsirä - كۈچسىرىمەك، ئاجىزلىماق، زەئىپلەشمەك
küchsirät - ھالسىزلاندۇرماق، كۈچسىزلەندۈرمەك
küchsüz كۈچسىز
küchä - كۈچەيمەك
küchän - كۈچلەنمەك، تىرىشماق
küchät - كۈچەتمەك، كۈچ چىقارغۇزماق
kür ئالدامچىلىق، ھىيلە، ئامال ـ چارە
küri كۈرە

körklüg ~ körklig
körügsä - كۆرگۈسى كەلمەك، سېغىنماق
körüm ① روھ، چۈش ② قاراش، نۇقتىئىنەزەر؛
③ كۆرۈم، پال
körüm kökuzlüg كۆرۈم كۆكسلىك، تەمانناچى
körümlüg كۆرۈملۈك
körün - كۆرۈنمەك
körünch كۆرۈنۈش، كۆرۈك، قىياپەت
körünchlä نامايەندە قىلماق، كۆرسەتمەك
kösik كۆلەڭگە
kösiklig كۆلەڭگىلىك
kösiksiz كۆلەڭگىسىز
kösit - ئەتمەك، توسماق، ياپماق
kösä - ئارزۇ قىلماق، خالىماق، تىلىمەك
kösälämül ئارزۇ قىلىنغان
kösätri كۈنلۈك، ياپقۇ
kösüs ئارزۇ، ئۈمىد، نىيەت
kötrül - كۆتۈرۈلمەك، ئۈستۈن تۇرماق
kütrünchsiz ئۈنسىز، شاۋقۇنسىز
köwrük دۈمباق
köwsäk گۈزەل يېقىملىق، مۇلايىم
köwtäng بەدەن، تەن
köwtüng ~ köwtäng
köwäz غۇرۇر، مەغرۇر
köy - كۆيمەك
köyik كۆيۈك
köyür - كۆيدۈرمەك
köyürüg كۆيمىدىغان، قىزىق، كۆيدۈرگەن
közlüg كۆزلۈك
közsüz كۆزسىز، قارىغۇ
közä - كۆزلىمەك، ئارزۇ قىلماق
közäl گۈزەل
közät - كۆزەتمەك، قارىماق
kötäksiz ئىشز
közätchi كۆزەتچى
közätri تۇغ، ئەلەم
közätri ~ kösätri
közüngü ① ئەينەك؛ ② شولا، كۆلەڭگە، ئىنكاس
közüntür - كۆرسەتكۈزمەك

L

labay ∠ Hän. 螺具 نەي، كاناي،

lakana

laksan ∠ San. laksana گۈزەللىك ئالامىتى، نىشان، ئالامەت

lakshanlïgh (بۇددا) ئالامەتلىك، بەلگىلىك نىشانلىق

lala - ئەزمەك

laylagh ∠ Hän. lanxua 莲花 نىلۇپەر

linxua ~ lanxua

linxua chächäk نىلۇپەر گۈلى

linqua ~ linxua

lichawi ∠ San. liccxavi لىچاۋى (خاس ئىسىم)

lisip لەش، يىغلاڭغۇ، بەلغەم، ھۆلچىلىك

lisp ~ lisip

lokadatu ∠ San. lokadxātu لوكاداتۇ (خاس ئىسىم)

lukura قارا كۆجە

lumbinawan ∠ lumbinivana ~ lumbini

lumbini ∠ San. lumbini لۇمبىنى (يەر نامى)

luu ∠ Hän. 龙 ئەجدىھا

lïghsu ∠ Zang. legs - so لىغسۇ، ياخشى

M

magat ∠ San. magadxa ماگات (يەر نامى)

magiswari ∠ San. maxesvara ماگىسۋارى (تەڭرى نامى)

maxa ∠ San. maxa چوڭ، بۈيۈك

maxabali ماھابالى (ماھابالى، ئادەم ئىسمى)

maxabut ∠ San. maxabxüta
ماھابۇت (~ ماھابۇت) (ئىلاھ نامى)

maxaboti sögüt ماھا (ماھا) بوتى دەرىخى

maxadiwi ماھادىۋى (~ ماھادىۋى، ئادەم ئىسمى)

maxakalip ∠ San. maxākalpa
ماھا كالىپ (~ ماھاكالىپ)، چەكسىز ۋاقىت

maxakasawi ∠ San. maxākasyapa
ماھاكاساۋى (~ ماھاكاساۋى، بودىساتۋا نامى)

maxamaya ∠ San. maxamaya
ماھامايا (~ ماھامايا، ئادەم ئىسمى)

maxamandarik ∠ San. maxāmandaraka
ماھاماندارىك (~ ماھاماندارىك، ئۆسۈملۈك، گۈل)

kürküm ∠ San. kunkuma
كۆركۈم (دورا ئۆسۈملۈكى نامى)

kürlüg ئابرۇيلۇق، شۆھرەتلىك

kürsüz ئابرۇيسىز

kürtük

küsi كۆجە

küsä - ① ئارزۇ قىلماق، ئارمان قىلماق؛
② خىيال قىلماق، ئەندىشە قىلماق

küsälämül ئارزۇلۇق، ئارزۇ قىلغان

küsän كۈچ، قۇۋۋەت

küsänchig ئارزۇلۇق، ئارزۇ قىلىنغان

küsü - ئارزۇ قىلماق، ئۈمىد قىلماق

küsün مادار، قۇۋۋەت

küsünlüg ئارزۇلۇق

küsünsüz غەمسىز، ئارزۇسىز

küsüsh ئارزۇ، ئىستەك

küsüshlüg ئارزۇلۇق

küsüshchä ئارزۇسىغا ئاساسەن

küt - كۈتمەك

kütiräk

küwrüg ~ köwrüg

küwän - مەغرۇرلانماق، تەكەببۇرلاشماق

küwänch تەكەببۇرلۇق، مەغرۇرلۇق، چوڭچىلىق

küwänchsiz كەمتەر، كىچىك پېئىل

küy - كۆيمەك، ئاسرىماق

küylä - كۈيلىمەك

küy qua wixar گۈيخۇا ئىبادەتخانىسى

küwäz ~ köwäz

küz كۈز

küzi كۈجى

küzki كۈزكى، كۈزگى، كۈزلۈك

küzät - كۆزەتمەك

küzätiglig كۆزىتىگلىك

küzätchi كۆزەتچى، كۆزەتكۈچى، نازارەتچى

küzätchilig كۆزەتچىلىك

küzättür - كۈزەتتۈرمەك

küzüm ئاغمىخان

mayaq مایاق، گەندە

mxa ~ maxa

mxabala ∠ San. maxābala
ماھابالا (~ ماھابالا، ئىلىك خان نامى)

mxabari ∠ San. muxabala
ماھابارى (~ ماھابارى، سۇترا نامى)

mxabraxmi ∠ San. maxābraxma
ماھابراھما (~ ماھابراھما، خاس ئىسىم)

mxaboga ئىپار

mxabut ~ maxabxuta
تۆت زات (يەر، سۇ، ئوت، شامال)

mxakalp ~ maxakalip

mxakashapi ∠ San. maxākasyapa
ماھاكاساپى (ئارخات نامى)

midik بەخت تاپمىغان

min مەن

mingiz مەڭز

mir ھەسەل

modgalyayani ∠ San. maudgalyāyana
مودگالىيايانى (ئارخات نامى)

mn ~ min

muxaragi ∠ San. moxaraga مۇھاراگى

muksanabaki مۇكسابانى (يەر نامى)

mukuytu قىياق

mun - ئەقىلسىدىن ئازماق

munad - ئەجەبلەنمەك، ھەيران قالماق

mung مۇڭ، زار، نالە

mungad - ئەجەبلەنمەك، ھەيران قالماق

mungadinchigh ① ھەيران قالارلىق، ئاجايىپ، ② پەۋقۇلئاددە، ③ غەيرىي، غەلىتە، ④ باشقىچە

mungant - ھەيران قالماق، ئەجەبلەنمەك

mungqul بىئاراملىق، دىلخەستىلىك

muncha مۇنچە، شۇنچە، مۇنچىلىك، شۇنچىلىك

munchula - مۇشۇنداق قىلماق

munchulayu مۇشۇنداق

munchuq مۇنداق

munta مۇندا، بۇ يەردە، تۆۋەندە

muntada بۇندا، بۇ يەردە

muntagh بۇنداق، مۇنداق، شۇنداق

maxamutkalayan ∠ San. maxāmandgal – yayana
ماھامۇتكالايان (~ ماھامۇتكالايان، ئارخانت نامى)

maxaparyapatigaumati ∠ San. maxapradjapatigautami
ماھاپارجاپاتى (~ ماھاپارجاپاتى) گابۇ نامى (ئادەم ئىسمى)

maxaranch ∠ San. maxaraja
ماھاراج (ماھارانج، ئىلاھ نامى)

maxastwi ∠ San. maxästtva
ماھاستۋى (~ ماھاستۋى، ئادەم ئىسمى)

maxayana ∠ San. maxāyāna
ماھايايا (بۇددا دىنىدىكى بىر مەزھەپنىڭ نامى)

maxoragi ∠ San. maxoraga
ماھاراگى (~ ماھاراگى، ئىلاھ نامى)

maitri ∠ San. maitreya
مايترى ~ مائىترى (بۇرخان نامى)

makabut ~ maxabut

manasi ∠ San. manasrin ماناسى (ئەجدىھا خانى نامى)

mandali ∠ San. mandalaماندالى (تەڭرى نامى)

mandarak ∠ San. mandāraka
ئۆسۈملۈك، زىرائەت، ماندارىك

mandarik ~ mandarak

manggal ∠ San. mangala ① نام، شۆھرەت
② بەخت، سائادەت

manggallan - ① بەختكە ئېرىشمەك
② ئابرۇيغا ئېرىشمەك

mangalligh ئابرۇيلۇق

mangïq مېڭىش

manibadari ∠ San. mānibaxadra
مانبادارى (ئىلاھ نامى)

manibatri ∠ San. manibxadra
مانىباترى (ئىلاھ نامى)

manchushiri ∠ San. manjusri
مانچۇشىرى (بودىساتۋا نامى)

mantal ∠ San. mandala
مانتال، سۇپا، پائالىيەت مۇنبىرى

mantallïgh مانتاللىق

mantal qil - مانتال ھاسىل قىلماق

manu چىلبۆرە

markatraxtalïgh ∠ San. mārakata
ماكاتراختالىق (يېشىل، رەڭلىك ياقۇت)

marïm ۋۇجۇد، بەدەن

munïlayu مۇشۇنداق

mänsiz مەنسىز (بۇددا دىنى ئاتالغۇسى)

mäningsiz مېنىڭسىز

mäng ئوزۇق، يېمەكلىك

mänggü ~ mängü

mängi شاد، خۇشاللىق

mängilig شادلىق، خۇشاللىق

mängilä - خۇشاللانماق، سۆيۈنمەك، تاماشا قىلماق

mängisiz شادسىز، خۇشالسىز

mängiz مەڭز، چىراي

mängizlig چىرايلىق، گۈزەل

mängü مەڭگۈ

mängülüg (~ mängilig) شادلىق، خۇشاللىق

mängüsüz (~ mängisiz) شادسىز، خۇشالسىز

mün شورپا

mün گۇناھ

mün - كۆتۈرۈلمەك، ئاشماق

müntürk يولدىن ئازدۇرىدىغان

mün qadagh گۇناھ، ئەيىب

müngrä - زارلانماق، نالە قىلماق

müngülüg گۈزەل، يېقىملىق

müngüz مۈڭگۈز

münlüg شورپىلىق (گۆش)

münmish قايمۇققان

münä sansar قاباھەتلىك سانسار

münsüz گۇناھسىز

mürki دۆت، ئەخمەق، كالۋا

N

nagarchuni ∠ San. nāgarjunna
ناگارجۇنى (ئادەم ئىسمى)

nagakisara ∠ San. nagakesara ئاق يىلىم

namo ∠ San. namo نامو، ھۆرمەت قىلىش

nandi ∠ San. nanda ① ناندى، شاھزادە
② ناندى (خاس ئىسىم)

nanta ~ nandi

narayan ∠ San. nārāyana
نارايان (تەڭرى ئىسمى)

narayanchan ∠ San. nairanyan
نارىيانچان (دەريا نامى)

nasirwat قاراقىزىل

nayrayansupradishtit ∠ San. nairanjanāsuprati
نايرايانسۇپرادىشتىت (پىل خانى نامى)

stxita

nayut ∠ San. nayuta سانسىز، ھېسابسىز

nirmanarati ∠ San. nirmānarati
نىرماناراتى (ئالتە ھەۋەس - ئارزۇلۇق يەر)

nirwan ∠ San. nirvana نىرۋان

nirwanligh نىرۋانلىق

niwau نىۋائو (بودىساتۋا نامى)

nizwani ∠ Sogh. nuzβ'ny ① نىزۋانى، دىلخەستىلىك
② ئاچ كۆز ③ مەپتۇنلۇق

nizwanïligh نىزۋانىلىق، ئاچ كۆزلۈك، خەسىسلىك

nizwanisiz نىزۋانىسىز

nom ∠ Sogh. nwm ① نوم، كىتاب
② قانۇنى، قائىدە - تۈزۈم ③ دىن

nomda - نوملاتماق، نوم تەپسىر قىلماق، نوم ئوقۇماق

nomlat - نوملاتماق، نوم ئوقۇتماق

nomlatil - نومىلىتىلماق

nomlaghuchi نوملىغۇچى

nomlugh نوملۇق

nomlïgh ~ nomlugh

nomluq ätöz نوملۇق ئەتئۆز

noom ~ nom

nomchï نومچى، نوم ئۇستىسى

nomsuz نومسىز

nos ∠ Sogh. nws ① تەم، لەززەت ② ئەبەدىي ئۆلمەس

nuwamabumi ∠ San. navamabxümi
نوۋاما بۇمى (خاس ئىسىم)

nä نېمە

nägü نېمە ئۈچۈن

nägülüg نېمىشقا، نېمە ئۈچۈن

näng ① نەرسە، شەيئى؛ ② قانداقمۇ، نېمە ئۈچۈن

nängük نېمە ئۈچۈن، نېمىشقا

nächä نەچچە، قانچە

nächäkin قانداق قىلىپ

nächätä دەرھال، ھامان

nächük	نېمە، قانداق
nächükim	مەيلى قانداق بولمىسۇن، نېمىشقا
nätäg	نېمە ئۇچۇن، قانداق قىلىپ، قانچىلىك
nätägin	نېمە سەۋەب بىلەن
nätägläti	نېمە بولدى، نېمە قىلىپ

O

odakaburi	ئوداكابۇرى (بودىساتۋا نامى)
odun	ۋاقىت، چاغ، پەيت
odun -	ئويغانماق
odunchsuz	يىقىلمايدىغان، تەۋرىمەيدىغان
odugh	ئويغاق، سەگەك
odughsaq	سەگەك
odghuraq	چوقۇم، جەزمەن، روشەن، ئېنىق
odghuraq qïl -	ئېنىقلىماق، ئايدىڭلاشتۇرماق
ol	① ئۇ؛ ② – دۇر، – تۇر
olur -	ئولتۇرماق
olurmaqlïgh	ئولتۇرىدىغان، ئولتۇزۇشقا تېگىشلىك
olghurut -	ئولتۇرغۇزماق
omïl -	ئېسىلماق، كۆتۈرۈلمەك، تۇرغۇزۇلماق
onga	ياخشىلىماق، ئوڭشالماق
ongar -	ئوڭشالماق، ياخشىلىماق، ساغلاملاشتۇرماق، رېمونت قىلماق، تۈزىمەك
ongra -	ئوڭلانماق، ياخشىلانماق
ongaru	ئوڭۇشلۇق، ئوڭاي
ongarul -	ئوڭغا بۇرۇلماق
ongarula -	
ongay	ئوڭاي، ئوڭۇشلۇق
ongtun	① ئوڭدىن ② جەنۇبتىن ③ توغرا
onunch	ئونىنچى
oot	ئوت
ootlugh	ئوتلۇق
ooq	ئوق
oprï	چوڭقۇرلۇق
orana -	ئورۇنلاشماق، جايلاشماق
ordu	ئوردۇ،ساراي
ornan – ~ orana	
ornanmamaq	ئورۇنلاشقىلى بولمايدىغان
ornat -	ئورناتماق، ئورۇنلاشتۇرماق
ornaghlïgh	ئورۇنلاشقان
ornaghsïz	ئورۇنلاشمىغان
ornaq	① تۇرار جاي ② تەخت
ortula -	يەتمەك، ئېرىشمەك
ortun	ئوتتۇرا، ئوتتۇرىدىكى، ئوتتۇرانچى
ortunqï	ئوتتۇرىقى، ئوتتۇرىدىكى
orun	ئورۇن، جاي
orunlugh	ئورۇنلۇق
oruq	① يول ② ئامال – چارە
osal	ئوسال، ناچار
os -	ئوزماق، قۇتۇلماق
osna -	ئوخشاتماق
osnan -	ئوخشىماق. . . نىڭ قىياپىتىگە كىرمەك
osugh	ئۇسۇل، چارە، يول، يوسۇن
osughlugh	ئوخشايدىغان، خۇددى. . . دەك /تەك
oshat -	ئوشتۇماق، كەسمەك
oshughlugh	مۇناسىۋەتلىك، چېتىشلىق، خىسلەتلىك
ot	ئوت، چوغ
ot	ئوت، دورا
ota -	داۋالىماق
otachï	تېۋىپ، داۋالىغۇچى
otchuq	ئوچاق
otrun -	قارشىلىق كۆرسەتمەك
otrushmaq	غايىۋى تەسىر
otruq	ئارال
otsuz	ئوتسىز، چۆپسىز، قۇرغاقچىلىق
oturuq ~ otruq	
otuz	ئوتتۇز
otuzinch	ئوتتۇزىنچى
otqurati	چوقۇم، جەزمەن
otquraq ~ otghuraq	
otïra	ئوتتۇرا
oy	ئوي، ئويمان
oya -	ئويماق، تىلماق
oyun	ئويۇن، مۇزىكا
oyïn ~ oyun	
oz -	① ئوزماق؛ ② قۇتۇلماق، ئازاد بولماق
oza -	ئوزماق، ئېشىپ كەتمەك

panchamabumi
ئون ئورۇننىڭ بىرىنىڭ نامى، پانچاما پۇمى

panchamandal ∠ San. pancamandala
پانچاماندال (هۆرمەت - ئېھتىرام نامى)

panit ∠ San. pxānta شورپا، شېكەر، قەنت

parinirmitawashawarti ∠ San. parinirmitava
پارانىرمىتاۋاشا ۋارتى (ئىلاھ نامى)
avartin

paritab ∠ San. parittabxa پارىتاب (تەڭرى يېرى نامى)

paritashub ∠ San. parittasubxa
پارىتا شۇپ (تەڭرى يېرى نامى)

parmanu ∠ San. parmānu چاڭ - توزان

partachan ∠ San. prtxagjana
پارتاچان (خاس ئىسىم)

pat - پاتماق

patu ∠ San. patu مارجان

pintatu پاختا

pippilangux ∠ San. pippalaguxā پىپلاڭۇھ (دەريا نامى)

piramit ∠ San. pāramitā پرامىت، پەرھىز

pra ∠ San. pra تۇغ، بايراق

praba ∠ San. prabxa پرابا (نۇر نامى)

prabangkari ∠ San. prabxākar
پراباڭكارى (بۇرخان نامى)

prabangkushi ∠ San. prabangkosa
پراباڭكۇشى (خاس ئىسىم)

pradamabumi
پرادامابۇمى (ئون ئورۇننىڭ بىرىنىڭ نامى)

pramudit ∠ San. piāmuditā
پرامۇدىت (شادلىق، خۇشاللىق)

pranidi ∠ San. pranidxana
پرانىدى (برامىت نامى، « قۇت تىلەش » دېگەن مەنىدە)

pratyikabut ∠ San. pratyekabudxa
پراتىيىكابۇت (بۇرخان نامى)

pratnayadiwachi ∠ San. prajādxvaja
پراتناياديۋاچى (خاس ئىسىم)

pratya ∠ San. prajna
پراتيا (برامىت نامى، « بىلگە بىلىم » دېگەن مەنىدە)

pratyapati ∠ San. prajapati پراتياپاتى (خاس ئىسىم)

prit ∠ San. preta ئالۋاستى

ptmawisawi ∠ San. padmavijava
پىتماۋىساۋى (بۇرخان نامى)

ozatïqï ئىلگىرىكى، بۇرۇنقى

ozghu قۇتۇلدۇرۇش

ozghur - قۇتقۇزماق، ئازاد قىلماق

oghat - تۆيدۇرماق

oghlan ① ئوغلان؛ ② پەرزەنتلەر

oghra ① راسلانماق، هازىرلانماق، ئىنتىلمەك؛ ② نىيەت قىلماق

oghrayu بولۇپمۇ، دەل، ھەقىقەتەن، ئالاھىدە، خۇسۇسەن

oghrinta . . . سەۋەبىدىن، . . . تۈپەيلىدىن

oghul ئوغۇل

oghulcha ئوغۇلچە

oghulsuz ئوغۇلسىز

oghur ① سەۋەب، ۋەج؛ ② ۋاقىت، چاغ، پەيت

oghur پايدىلىق، ئوڭۇشلۇق

oghurlugh ① ئوڭۇشلۇق، ئۇتۇقلۇق، نەتىجىلىك؛ ② ۋاقىت، پەيت

oghur yïgh ① يول، ئامال؛ ② چارە، ۋاسىتە

oghush قەبىلە، قوۋم، ئەۋلاد، ئائىلە، تۇغقان

ooq ~ oq

oq - لا، - لە

oq ئوق

oqat - ئوققا تۇتماق، ئوق ئاتماق

oqsha - ئوخشىماق

oqshanchïgh ئوماق، سۆيۈملۈك

oqshat - ئوخشاتماق، تەقلىد قىلماق

oqshatï ئوخشاش

oqshatïgh ئوخشىغان، ئوخشىتىپ

oqshatïghsïz تەڭداشسىز، ئوخشاتقىلى بولمايدىغان، ئوخشاتقۇسىز

oqï - ① ئوقۇماق؛ ② چاقىرماق، تۇۋلىماق

oqït - ئۇقتۇرماق، چۈشەندۈرمەك

P

padak ∠ San. pādaka قەسىدە، نوم

padmawichayi ∠ San. padmavi - jaya
پادما ۋىچايى (خاس ئىسىم)

paltu پالتا

chaturtabumi ∠ San. caturtxabxümi
چاتۇر تابۇمى (خاس ئىسىم)
chawish ئامال، ماھارەت
chawiq - نام چىقارماق، شۆھرەت قازانماق
chayti ∠ San. caitya ئىبادەتخانا
chxshapt ~ chaxsapit
chaq دەل، تازا، راست، تا
chi ~ chig ∠ Hän. 尺 چى
chibin چىۋىن
chidik ~ chadik
chikin چەينەك، چىكىن
chiltä - aya- بىلەن مەنىداش
chiltäg ھۆرمەت، قەدىر - قىممەت
chiltäg ھۆرمەتلىك، ئىززەتلىك
chimiläs -
chimpal ∠ San. cūpāla چىمپال (يەر نامى)
chimsiläs - ئاغرىش، چىمىلداش
chin ∠ Hän. 真 چىن، ھەقىقىي
chinakantik چىناكانتىك (بىر خىل ئۆسۈملۈك نامى)
chinarchächäk چىنار چېچەك (ئادەم ئىسمى)
chintamani ∠ San. cintāmani چىنتامانى (گۆھەر نامى)
chingharu زور دىققەت بىلەن،
پۈتۈن ۋۇجۇد بىلەن (تىكىلمەك)
chit ∠ San. jeta چىت، تېكىن، شاھزادە
chit tigin چىت تېكىن (ئادەم ئىسمى)
chiwäg قۇۋۋەت، كۈچ
chiwäk ~ chiwäg
chobdik پاسكىنىچىلىق
chol - لايلاشماق، دۇغلاشماق
cholaq چولاق
cholmaq يامانلىق، بەتقىلىقلىق
choluq مېيىپ، مەجرۇھ، چولاق
chooq دۇغ
chopun كۆمزەك
chogh ① ئاۋاز؛ ② سۈر، ھەيۋە؛ ③ چوغ، ئوت
choghlan - ھەيۋەتلەنمەك
choghlugh ھەيۋەتلىك، سۈرلۈك
choghsïramaqsïz يالقۇنى ئۆچمەيدىغان، چوغى ئۆچمەيدىغان
choghsuz ھەيۋەتسىز

pundarik ∠ San. pundarika
پۇندارىك (خاس ئىسىم)
puranprabi ∠ San. puranprabi
پۇرانپىرابى (تەڭرى بۇرخان نامى)
purnabadri ∠ San. pürnabxadra
پۇرنابادرى (تەڭرى ئەلچىسىنىڭ نامى)
puspak ∠ San. puspaka پۇسپاك (ساراي نامى)
put ~ but
pästinki پەستىنكى، تۆۋەندىكى
pïch - پىچىماق، كەسمەك
pïchqusïz كېسىلمەيدىغان، پىچىلمايدىغان،
تالان - تاراج بولمايدىغان

CH

chadik ~ chatik ∠ San. jataka قىسسە، ھېكايە
chadiklig چادىكلىك
chaxshapit ~ chaxshapt ∠ San. siksāpada
ئەقىدە، ئەخلاق، قائىدىسى
chakir ∠ San. cakra چاكىر، چاق
chakirawart ∠ San. cakrawartin
چاكىراۋارت - چاكراۋات (ئىلىك خان نامى)
chakrawart ~ chakirawart
chal - تاشلىماق، ئاتماق
chambunand ∠ San. jāmbünada چامبۇنانت (ئەل نامى)
chambudivip ∠ San. jambudvipa
چامبۇدىۋىپ (ئەل - دۆلەت نامى)
chambuy ∠ Hän. 悔 تۇۋا قىلىش، پۇشايمان قىلىش
chanarsabi ∠ San. janarsabxa چانارسابى
chandal ∠ San. candāla جاللات
chandaru ∠ San. candana چىندان
chang ∠ Hän. 钲 قوڭغۇراق
chang ∠ Hän. 长 چاڭ (فاملە)
chach - چاچماق
charamabawiki ∠ San. charamabxavika
چارامباۋىكى (يەر نامى)
chasur - قارا چاپلىماق، تۆھمەت چاپلىماق
chaturi چاتۇرى (چاقماق پادىشاھىنىڭ نامى)
chaturmaxaranchik ∠ San. caturmaxārājāyika
تۆت ماھاراج

choghsïra - هەيۋەتلىنىشكە ئىنتىلمەك

chudaprabi ∠ San. chu aptabxa
چۇداپرابى (چاقماق پادىشاھىنىڭ نامى)

chulwu ① تىل، ھاقارەت، تىللاش، تۆھمەت؛
② قالايمىقان، چۇشىنىشسىز

chulwusuz خاتاسىز، كۇپۇرسىز

chuug ∠ Hän.

chugh ① كويزا، كىشەن؛ ② غوۋغا، غەلۋە

chäch گۆھەر، ئۈنچە

chächäk گۈل، چېچەك

chärig چېرىك، لەشكەر

chärk ~ chärig

chöbdik پاسكىنىچىلىق

chök - چۆكمەك، پاتماق، يوقىماق

chökit - چۆكتۈرمەك، تىزلانماق، يۈكۈنمەك

chökät - چۆكتۈرمەك، تىزلاتماق

chöpik مەينەت

chöptlik مەينەتچىلىك

chözül - كەينى ـ كەينىدىن چۇشمەك،
ئارقا ـ ئارقىدىن چۇشمەك

chüm - چۆممەك، چۆكمەك

chïbïq چىۋىق، تال

chïmghulas

chïnla - چىنلاشتۇرماق، ھەقىقىيلەشتۈرمەك

chïnlayu ھەقىقىي، ھەقىقىيلەشتۈرۈلگەن

chïntan چىندان، سەندەل دەرىخى

chïnqar - ئويلانماق، تەكشۈرمەك، تەتقىق قىلماق

chïsiq دولقۇن

chïwsaghun ① قىرتاق؛ ② مايسىز

chïyan چايان

chïgh ① چى؛ ② تۇرمە، سولاقخانا

chïghay نامرات، كەمبەغەل

R

raxu ∠ San. rāxu راھۇ، سەييارە

rakshas ∠ San. rākasai راكشاسى (شەيتان نامى)

ram ∠ Sogh. r' m بىرىنچى ئاي

rachabraxmi ∠ San. rājabraxma
راھابراھمى (تەڭرى بۇرخان نامى)

rachabumi ∠ San. rajabxümi
راجابۇمى (ئىلىك خان نامى)

rachagarxa ∠ San. rājagrxā راجاگرخ (شەھەر نامى)

rachagrx ~ rachagarxa

rachamutki ∠ San. rājamukta
راجامۇكتا (يەر نامى)

racharatnaprabasi راجاراتناپراباشى (تەڭرى نامى)

rachashastir ∠ San. rājasastra
راجا شاستىر، تەپسىرى (« سۇترا » نىڭ تەپسىرى

rachagrx ∠ San. rājagrxa راجاكرخ (شەھەر نامى)

rasirshart ∠ San. rajawarta راسىرۋارت (بىرخىل رەڭ)

ratna ∠ San. ratna ئەردىنى، گۆھەر

ratnaimiti ∠ San. ratnaimitta
راتنا ـ ئىمىنىنى (تەڭرى نامى)

ratnaalangguri ∠ San. ratnālamkara
گۆھەر، ئەردىنى

ratnadiwi ∠ San. ratnadeva
راتنادىۋى (خاس ئىسىم)

ratnadiwachi ∠ San. ratnadxavaja راتنادىۋاچى

ratnagkari ∠ San. ratnakara راتناكارى (بۇرخان نامى)

ratnakusi ∠ San. ratra - kosa راتناكۇسى

ratnachandiri ∠ San. ratnacandra
راتناچاندىرى (خاس ئىسىم)

ratnaprabi ∠ San. ratnaprabxa
راتناپرابى (تەڭرى قىزى ئىسمى)

ratnapuspi ∠ San. ratnapuspa
راتناپۇسپى (خاس ئىسىم)

ratnarashi ∠ San. ratnarashï
راتنا راشى (خاس ئىسىم)

ratnasiki ∠ San. ratnasikxin
راتناسىكى (بۇرخان نامى)

ratnauttari ∠ San. ratnauttara
راتنا ئۇتتارى (خاس ئىسىم)

ratnawchir راتناۋىچىر (ئادەم ئىسمى)

rashirwart راشىرۋارت (بىرخىل رەڭ)

ridi رىدى

S

sab ① سۆز، گەپ؛ ② خەۋەر

sabarir ~ saparir

sublukatadu ∠ san. sanxālokadxātu
سابلۇكاتادۇ (خاس ئىسىم)
sad – (~ sat –) ساتماق
sadarmapundarik ∠ San. saddxarmapundarïka
سادارما پۇنداريك (سۇترا نامى)
sadirmapundarix ~ sadarmapundarik
sadu ∠ San. sādxu ياخشى، ئوبدان
sadumati ∠ San. sādxumatï
سادۇماتى (« بىلگە بىلىمنى ئارزۇلاش » دېگەن مەنىدە)
sadïgh (~ satïgh) سېتىق، سودا
sadïghchï ① سېتىقچى، سودىگەر؛ ② سەدىقىچى
sakandi ∠ San. akandxa ساكاندى
sakardagam ∠ San. sakardāgāmin
ساكارداگام (بۇددا دىنىدىكى ئەمەل نامى)
saki ~ shaki
sakilïgh ~ shakilïgh
sal - سالماق، قولماق
sala sögüt سالا دەرىخى
salqïm سالقىن
salïndur - ئاستىغا قارىتىپ ئاسماق، تۆۋەنلەتمەك
samadi ∠ San. samādxi ① سامات (ديانىنىڭ بىرخىلى؛
② ئۆتكەل، كىچىك؛ ③ نەزەر، قاراش
shamanach ∠ Sogh. sm' nc شاماناچ، راھىب
samantabadri ∠ San. samantabxadra
سامانتابادرى (بوددىساتۋا نامى)
samantaprabi ∠ San. samantaprabxa
سامانتاپرابى (بۇرخان نامى)
samantatarsani ∠ San. samatādarsana
سامانتاتارسانى (بۇرخان نامى)
samati ~ samadi
samatwipasina ∠ San. samatavipasyana
ساماتۋىپاسىنا
samatso ∠ Hän. 三藏
ساماتسو (يىجىڭنىڭ ئۇلۇغلاپ ئاتىلىشى)
samnanch ~ samanach
san ① سان؛ ② ۋۇجۇد، قىياپەت؛ ③ قاتار، رەت
san - ① تەۋە بولماق؛ ② ھېسابلىماق؛ ③ چۈشەنمەك
sana - سانىماق، ھېسابلىماق
sanipat ∠ San. sannipat
سانىپات (كېزىك خاراكتېرلىك بىرخىل كېسەل نامى)
sanlïgh مەنسۇپ، تەۋە

sanch - سانجىماق، تىقماق
sanchanachawi ∠ San. sancanacavi
سانچاناچاۋى (ئادەم ئىسمى)
sanchqaq نەيزە
sansar ∠ San. samsara سانسار
sansarlïgh سانسارلىق
sanwar ∠ San. samvara
sang ∠ Hän. 仓 ساڭ، خەزىنە، ئامبار
sangalampan ∠ San. sangxalambana
سانگالامپان (دىنىي بايرام نامى)
sanggas ∠ San. sankas سانگاس (دەريا نامى)
sanggaya ∠ San. sangxāya راھىب
sangram ∠ San. sangxarama ساڭرام، ئىبادەتخانا
sap رەت، سەپ، نۆۋەت
saparir ∠ San. sapxatika ساپارىر، مەرمەر
sapcha نۆۋەت، رەت، سەپ، تىزىق
sapsï مۇۋاپىق، تەۋە
saptamabuni ∠ San. saptabxümi
ساپتامابۇمى (خاس ئىسىم)
sapu - ① سانجىماق؛ ② ھەرىكەتلەندۈرمەك
sapïl - ① سانجىماق، ئۆتكۈزمەك؛
② ئەگىشىپ ماڭماق، ئىزىدىن ماڭماق
sapïgh ئۇلاغ، ساپاق
sach چاچ
sach - چاچماق، (كۆڭلىنى) بۆلمەك
sachuq سېزىم، ھېسسىيات
sachqu چاچقۇ، چېچىلمىك
sachïl - چېچىلماق، چۇۋۇلماق
sachïlmaqsïz چېچىلماق، پارچىلانماق
sachïltur - چېچىلدۇرماق، چاچقۇزماق
sachïra - چاچراتماق
saran خەسىس، ئاچ كۆز
saraswati ∠ San. sarasvati ساراسۋاتى (ئىلاھ نامى)
sariputriya ∠ San. sāriputra سارىپۇترى (بۇرخان نامى)
sarsï - ① ئالجىماق؛ ② ئازارلىماق، ئازار بەرمەك
sars - سۆكمەك، پاش قىلماق
sarsïgh سېسىق
saruki saqbïch ساروكى ساقبىچ (ئۆسۈملۈك نامى)
sarwagh ∠ Sogh. srw' γ ئوردا، ساراي
sarït qïl - دېكلىماتسىيە قىلماق، ئۈنلۈك ئوقۇماق

shasan ∠ San. sāsana شازىن، بۇددا تەلىماتى، ئەقىدە
shasin ~ sasan
sasur - كېچىكتۈرمەك، توختاتماق
sasurtsuz توختىماي، كېچىكمەي
sat - ~ tad
satchari yig qubïq köbicha kösti
ئۆزۈن زىراۋەندە (ئۆسۈملۈك نامى)
satgha - دەسسىمەك، دەپسەندە قىلماق
sadghaqsïz دەسسەلمىگەن، پاكىز
satïghsïz بىباھا، باھاسىز
saw ① سۆز؛ ② خەۋەر
saw گۇناھ، سوراق
sawlokadatu ∠ San. sabxālokadxātu
ساۋلوكاداتۇ (يەر نامى)
sawlïgh سۆزلۈك، گەپچى، سۆزمەن
sawrïl - تاشماق، ئاقماق
sawshing ∠ Hän. 小乘 ساۋشىڭ، ھىنايانا مەزھىپى
sawïngïrï توسالغۇسىز
say ساي، تاشلىق
sayu ھەر، ھەربىر، ھەر تەرەپ
sayuq ھەرتەرەپتىكى، ھەر بىرىدىكى
saghrï ساغرى (ئۆسۈملۈك نامى)
saqa تاغ باغرى، تاغ قاپتىلى
saqla - ساقلىماق، كۆزەتمەك
saqlan - ساقلانماق، ئېھتىيات قىلماق
saqïn - ئويلىماق، ئەسلىمەك
saqïnch ئوي، پىكىر، خىيال
saqïnchlïgh سېغىنىشلىق
saqïnghuluqsuz ئويلاپ يېتەلمەيدىغان،
تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان
saqïs سان، ھېساب
saqïs سادا، ئەكس سادا
saqïssïz سانسىز، ساناقسىز
sidi ∠ San. siddxi تىلسىمات، سېھرىي كۈچ
sidilïgh سېھرىي كۈچلۈك
sikiz سەككىز
sikizinch سەككىزىنچى
siksil جان ئالغۇچى ؟
silig ① گۈزەل، چىرايلىق؛ ② ئېتىبارلىق، ئەز

silk - سىلكىمەك
sim ~ sin
simäk ئورمان، دەرەخلىك
simäklä - كۆممەك، يەرلىكىدە قويماق
simäklimäklig كۆمۈلگەن، دەپنە قىلىنماق
simäklämäksiz كۆمۈلمىگەن، دەپنە قىلىنمىغان
sin سەن
sinxanimitaprabangkari ∠ San. simxanim
سىنھانىمىتاپراڭكارى (بودىساتۋا نامى)
ittaprabxamkari
sinxaprabsi ∠ San. simxaprabxāsa
سىنھاپرابسى (بۇرخان نامى)
sintur - تېزلەتمەك، تېز ھەرىكەت قىلماق
sing - تامچىلىماق، ئاقماق
singil سىڭىل
singilä - خورسىنماق، ئۇھ تارتماق
singir - سىڭىر
singirt - سىڭىرمەك، يۇتمەك، سىڭدۈرمەك
singür - سىڭدۈرمەك
siparir ~ saparir
sipär - سەپمەك، چاچماق
sirawasat ∠ San. sravasti سىراۋاسات (خاس ئىسىم)
sirawasit ~ sirawasat
shiridiwi ∠ San. srïdevï شىرىدىۋى (خاس ئىسىم)
shiriniki ∠ San. srïkanya شىرىكنى (تەڭرى نامى)
siripiwisika yimäk saghïzï
يېمەك سېغىزى، دېۋىرقاي
sirizä tas xuasï ئەمەن ؟
sirizäyu قىچا ئۇرۇقى
sirizä qusqach سېرىس دەرىخى
sirnä - ئىنچىكىلىمەك، تۈجىپىلىمەك
sisdu سىسدۇ ؟
sit سىت ؟
sit - سىقماق، چىقارماق
sita مارجان
siz سىز
sizik سېزىك، گۇمان
siziklig سېزىكلىك، گۇمانلىق
siziksiz سېزىكسىز، گۇمانسىز
sizin - سەزمەك، گۇمانلانماق

sumir tagh سۇمىر تېغى
sun - سۇنماق، سۇنايلانماق
sundari ∠ San. sundarī سۇندارى (خاس ئىسىم)
supratistida ~ subratistiki
supushpi ∠ San. supuspa سۇپۇشپى (خاس ئىسىم)
suchati ∠ San. sujāta ساچاتى (ئىلىك نامى)
suchul - ① سالماق، يېشىنمەك؛
② ئېچىلماق، چېچەكلىمەك
surati ∠ San. iruti سۇراتى، تەڭرى ئىلھامى
surunggashamabadi ∠ San. sura gamasamādxi
سۇرۇڭگاسامابۇدى (بىر خىل ديان نامى)
sutra ∠ San. sutra سۇترا
sutur ~ sutra
sutsi ∠ Hän. 胜座 ئورۇندۇق، تەخت
suw ~ sub
suwa - ① سوۋۇماق، مۇزلىماق؛
② سۇغارماق، سۇغا چىلىماق
suwadigsi سۇۋادىگسى (بۇتخانا نامى)
suwarnadiwachi ∠ San. suvanadxvaja
سۇۋارنادىۋاچى (خاس ئىسىم)
suwasdi toyïn سۇۋاسدى تويىن (راھىب نامى)
suwastiki ∠ San. svastika
سۇۋاستىكى (بۇرخان نامى)
suwsa - ئۇسسىماق
suwsamaq ئۇسسۇزلۇق
suwsus ئىچىملىك، ئۇسسۇزلۇق
swaxa ∠ San. svāxā
سۋاھا، (" ئامىن "غا ئوخشاش كېتىدىغان مەنىدە)
suq ئاچ كۆز، خەسىس
suqlan - ئاچ كۆزلۈك قىلماق، قىزغانماق، ھەۋەس قىلماق
sughur - سۇغۇرماق، تارتىپ چىقارماق
säkiz ~ sikiz
säkizär سەككىزچە
säkzinch ~ sikzinch
sämirgük سەمىرگۈك (قۇش نامى)
sämäk ~ simäk
sämäklä ~ simäklä
sän ~ sin, sn
sängir چوققا، ئېگىزلىك
sängirlik ئېگىزلىك، تاغلىق
sär - چىدىماق، سەۋر قىلماق، تاقەت قىلماق

sn ~ sin
smnu ~ samnu
sobaq پارقىراق
somakitu ∠ San. somaketu
سوماكىتۇ (بوددىساتۋا نامى)
somawi ∠ San. soma سوماۋى (خاس ئىسىم)
song كەين، ئارقا، سوڭ
soo ∠ Hän. 锁 قۇلۇپ
sochadï ∠ سوچادى (ئىلىك نامى)
soritpan ∠ San. srotāpanna
سورتاپان (دىنىي مەرتىۋە نامى)
sosaq مەھەللە، كوچا
soytur - سويدۇرماق
soghïn - سالقىنلىماق
soghïq سوغۇق، سالقىن
soq - ① سوقماق، ئۇرماق؛ ② ئۇچرىماق، يولۇقماق
saqanchïgh چىرايلىق، يېقىملىق
soqaq مەھەللە، كوچا
soquntur - ئۇچراشتۇرماق، يولۇقتۇرماق
soqush - سوقۇشماق، ئۇرۇشماق، يولۇقماق
soqushghuluq ئۇچرىشىدىغان
soqugh يېڭىش، ئۇچرىشىش
shrawak ∠ San. sravaka شىراۋاك
su خاتىرجەم، ئامانلىق، ئامان - ئېسەن
sub سۇ
subakrs ∠ San. subxakrsna
سۇباكرس (خاس ئىسىم)
subaq ~ sobaq
subratistiki ∠ San. supratlstxita
سۇبراتستىكى (راھىب نامى)
sudamari سۇدامارى (چاقماق پادىشاھىنىڭ نامى)
sudarsani ∠ San. sudarsana
سۇدارسانى (خاس ئىسىم)
sudimika suksumur قىزىل ماش
sudurchaya ∠ San. sudurjaga
سۇدۇرچايا (خاس ئىسىم)
sukawati ∠ San. sukxāvatī سۇكاۋاتى (يەر نامى)
sukucha liwäk kunkumi قەلەمپۇر
sumakitu ∠ San. somakitu
سۇماكىتۇ (بۇدىساتۋا نامى)

särgü -	① يانماق، چەكلەنمەك؛ ② سەۋر قىلدۇرماق
säril -	چىداپ تۇرماق، چىڭ تۇرماق، بەرداشلىق بەرمەك
särimlig	چىداملىق، سەۋرلىك
särin -	سەۋر قىلماق، تاقەت قىلماق
särinmäk	سەۋر، تاقەت
säträksiz	تەكشى، تۈز
säw -	سۆيمەك، ياخشى كۆرمەك
säwgülüg	سۆيۈشلۈك
säwgüsüz	سۆيگۈسىز
säwig	سۆيۈش، سۆيۈك
säwiglig	سۆيۈملۈك، ياخشى، سۆيۈنۈشلۈك
säwigsiz	سۆيۈشكە بولمايدىغان
säwin -	سۆيۈنمەك
säwinch	سۆيۈنۈش، خۇشاللىق
säwinchlig	سۆيۈنۈشلۈك، خۇشال
säwinchsiz	سۆيۈنۈشسىز
säwintür -	سۆيۈندۈرمەك، خۇشاللاندۇرماق
säwis -	سۆيۈشمەك، ياخشى كۆرۈشمەك
säwit -	سۆيدۈرمەك
sögüt	① دەرەخ؛ ② سۆگەت
sök -	سۆكمەك، ئەيىبلىمەك، ئازار بەرمەك
söki	بۇرۇنقى، قەدىمكى؛ تېگى
sökit -	① سۆكتۈرمەك؛ ② سوقماق، پارچىلىماق؛ ③ ئاسان ھەزىم بولماق
sökchi balq	سۆكچى شەھىرى
sön	ئەزەلدىن، بۇرۇن
sön -	ياخشىلانماق، ساقايماق
söntür -	ساقايتماق، داۋالاتماق، ياخشىلىماق
söngük	سۆڭەك
söngüklüg	سۆڭەكلىك
sönmäksiz	توختىماي، ھارماق، سۇسلاشماي
söntürgü	جىملاتقۇ، تىنچلاندۇرغۇ
söz	سۆز
sözlä -	سۆزلىمەك
sözlägülüksüz	سۆزلەپ تۈگىتەلمەيدىغان
sözlägüchi	سۆزلىگۈچى
sözläl -	سۆزلەنمەك
sözlätil -	سۆزلەتمەك
sözchi	سۆزچى، سۆزمەن
söz qod -	سۆزدىن قالماق
sü	قوشۇن، لەشكەر
sü ∠ Hän. 序	ئۇلۇش، بۆلەك
süngis -	ئۇرۇشماق، سوقۇشماق، جەڭ قىلماق
süngü	نەيزە
süngüsh	جەڭ، ئۇرۇش، سوقۇش
süngish -	
süp	ناھايىتى، بەك
süp süsüg	سۈپسۈزۈك
süchig	چۈچۈك، تاتلىق
sür -	سۈرمەك، قوغلىماق
süt	سۈت
süz -	سۈزمەك، تازىلىماق
süzüg	سۈزۈك
süwri	ئىنچىكە
süzül -	سۈزۈلمەك، تازىلىماق، پاكلاشتۇرماق
süydin bärü	ئەزەلدىن، قەدىمدىن
süü ~ sü	قوشۇن
süü	ھەيكەل
süülä	ئەسكەر چىقارماق، ھۇجۇم قىلماق
süülüg	قوشۇنلۇق
sï -	بۇزماق، ۋەيران قىلماق
sïdur -	بۇزدۇرماق
sïlïgh	سىلىق
sïmta -	سەل قارىماق، بوشلۇق قىلماق، ئۆز رايىغا قويۇپ بەرمەك
sïmtagh	① ئاجىز، ناچار؛ ② ئورمان
sïmtaqsïz	پائال، ئاكتىپ، جۇشقۇنلۇق بىلەن
sïn	① مازار؛ ② ۋۇجۇد، بەدەن
sïn -	سۇنماق، بۇزۇلماق
sïna -	سىنىماق، تەجرىبە قىلماق
shïng ∠ Hän. 升	شىڭ، لېتىر
sïng -	سىڭمەك، كىرمەك
sïngar	① يۆنىلىش، نىشان؛ ② يېرىم
sïngarqï	تەرەپتىكى، نىشاندىكى
sïngur -	سىڭدۇرمەك، ھەزىم قىلدۇرماق
sïruq	خادا ياغاچ، تۇۋرۇك
sïchï ∠ Hän. 四至	چېگرا، چەك، پاسىل
sïrna -	

sïsghur - ئېرىتمەك
sïsïlang - سىسلاڭ ؟
sït - پارچىلىماق، پارە - پارە قىلماق، ۋەيران قىلماق
sïgh - سىغدىماق، پاتماق
sïghta - سىغدىماق، چىڭدىماق
sïghdash - سىغداشماق، تىقىشماق، قىستىماق
sïghur - سىغدۇرماق، چىڭدىماق
sïghïn - مۆكۈنمەك، يوشۇرۇنماق
sïghït ماتەم، هازا
sïq كىچىك، تار
sïq - سىقماق، مۇجىماق، سىقىلماق، بوغۇلماق
sïqïl - سىقىلماق، بوغۇلماق، قىينالماق
sïqïsh - سىقىلىش، قىيىنىلىنىش
sïqïgh - سىقىق، بوغۇلۇش
saki ~ saki
sakyamumi ∠ San. sakyamuni
ساكيامۇنى (بۇرخان نامى)
samat ∠ San. sāmatta سامات (ديانىنىڭ بىر تۈرى)
sariputiri ∠ San. sariputra سارىپۇترى (بوددىساتۋا نامى،
ساكيامۇنىنىڭ ئون چوڭ شاگىرتىنىڭ بىرى)

SH

shabi ∠ Hän. 沙弥 شابى (بۇددا دىنىدا يەتتە ياشتىن
يۇقىرى ئون ئىككى ياشتىن تۆۋەن بولغان، ئون پەرھىزنى
ئادا قىلىدىغان ئوغۇل راھىبلارنى كۆرسىتىدۇ.)
shamnu ∠ Sogh. smnu شەيتان، جىن
shardul ∠ San. sardula شاردۇل (خاس ئىسىم)
sharir ∠ San. sarïra شارىر، جەسەت كۈلى
shastir ∠ San. sastra شاستىر
dhasin ~ sasin
shash - رەت قىلماق، يوققا چىقارماق
shashur - چەتنىمەك، سىزىقتىن چىقماق، ياندىماق
shashutsuz خاتاسىز، يېڭىلىشسىز، توغرا هالدا
shashïgh شاشىغ (ئادەم ئىسمى)
shiki ∠ San. sikxin شىكى (بۇرخان نامى)
shin ∠ Hän. 辛 شىن (ئون بۇرجىنىڭ
بەلگىنىڭ سەككىزىنچىسى)
shirimati ∠ San. srimati شىرىماتى (خاس ئىسىم)

shish كېسەل، جاراھەت، قاپارتماق
shishidiwi ∠ San. sisyadeva
سىشدىۋى (خاس ئىسىم)
shishini شىشىنى ؟
shiryaputlïgh شىرياپۇتلۇق
shmnu ~ samnu
shäsh - شېشلىمەك، هوشىغا كەلمەك، ئويغانماق
shäshil - شېشىلمەك
shlok ∠ San. sloka شېئىر، نەزمە، مەدھىيە، قەسىدە
shloklig مىسرالىق، شېئىرلىق، مەدھىيىلىك
sudawas ∠ San. sudxāvāsa سۇداۋاس، پاكىز يەر
sududani ∠ San. sudxodana سۇدۇدانى (خاس ئىسىم)
shïmta سەل قارىماق، بوشلۇق قىلماق،
ئۆزھايىشىغا قويۇۋەتمەك
shïmtaq بوشاڭ، ئاجىز، زەئىپ
shïmtamaq بوشاڭلىق، بىپەرۋالىق
shïmtaksïz قىزغىن، ئاكتىپ

T

tabcha چاڭ، توزان، مەينەتچىلىك
tabchalïq چاڭ - توزانلىق
tabchasïz چاڭ - توزانسىز
tabïrtsïz ھەرىكەتسىز، جىم، تەۋرىمەس
tal تال، چىۋىق
tal - تالماق، هارماق، ئەقلىي ئاجىزلاشماق
talu تاللانغان
taluy دېڭىز، دەريا
tam تام
tamtul - تۇتاشتۇرماق، ياقماق
tamtur - تۇتاشتۇرماق، پارلاتماق، ياقماق
tamu ∠ Sogh. tmw دوزاخ، جەھەننەم
tamulugh دوزاخلىق، جەھەننەملىك
tamgha تامغا، نىشان
tamghalïgh تامغىلىق، نىشانلىق
tamgha تامغاق
tamïr تومۇر
tamïsïn تامچا، قەترە
tamïz - تامچىلىماق، ئاقماق

tamïzïm تامچا، تېمىم

tamïzïncha تامچا

tan - تانماق، يېنىۋالماق

tanchu پارچە

tanchula - چاينىماق، ئەزمەك

tanuq گۇۋاھ، تونۇشلۇق

tanuqla - گۇۋاھلىق بەرمەك، تونۇپ يەتمەك

tanuqlamaq تونۇش، چۈشەنچە

tanuqlat - ئىسپاتلاتماق

tanuqlattur - ئىسپاتلاتقۇزماق

tanwasin تانۋاسىن (ئادەم ئىسمى)

tang ① تاڭ، سەھەر؛ ② تاڭ قېلىش

tang - تاڭماق، سىقماق

tangla - ① ھەيران بولماق، تاڭ قالماق؛ ② سىقىلماق، قورقماق؛ ③ تاڭ يورۇماق

tanglanchsïz ئەجەبلىنەرسىز

tanglanchïgh ھەيران قالارلىق

tangsuq تاڭسۇق، ياخشى، تاڭ قالارلىق

tangïl - ئېزىلمەك، قىينالماق

tangïgh قىينىلىش، سىقىلىش

tap ① ئارزۇ، تىلەك، ئىستەك؛ ② يېتەرلىك

tap - تاپماق، ئېرىشمەك

tapa تىركەلمە (ھەربكەت يۈزلەنگەن يۆنىلىشنى بىلدۈرىدۇ.)

tapasïz كىرسىز، پاك، پاكىز

tapla - ① ياقتۇرماق، ياخشى كۆرمەك؛ ② تەكلىپ قىلماق؛ ③ لەززەتلەنمەك

taplagh ~ taplaq

taplaghlïgh لايىقلىق، ماقۇللۇق

taplaghsïz لايىقسىز، سادىقسىز

taplaghusïz لايىقسىز، سادىقسىز

taplaq ① ئارزۇ، تىلەك؛ ② رۇخسەت قىلىنماق؛ ③ قوشۇلۇش، ماقۇل بولۇش، لايىق كۆرۈش

tapchalïgh مەينەت، پاسكىنا

taptulugh نۇرلۇق، پارقىراق

taïn - تېۋىنماق، ھۆرمەت قىلماق، چوقۇنماق

tapïncha ئارزۇ بويىچە، تىلەك بويىچە

tapïnturul - ھۆرمەتلەندۈرۈلمەك، چوقۇندۇرۇلماق

tapïnghu تېۋىنغۇ، چوقۇنغۇ

tapïsh - تېپىشماق، ئىزدەشمەك

tapïghcha خىزمەتچى، كۈتكۈچى

tapïgh uduq ئىززەت ـ ئېھرام

tapïghchï خىزمەتچى، كۈتكۈچى

tapïq ھۆرمەت، كۈتۈش

tar ① تار؛ ② قىيىن؛ ③ سال، قېيىق

tarazu∠pa. tārāzü تارازا

tarïm تارىم (ئادەم ئىسمى)

tart - تارتماق، تارمىلىماق

tartirashtri∠San. dxrtarāstra تارتىراشترى (ئىلىك نامى)

tartïl - تارتىلماق، تارايماق

tartïsh قەبىلە، ئۇزۇق

tarqa تارتقۇلۇق، ئېغىرچىلىق، ئاچچىق

tarï - تېرىماق، چاشماق، تاراتماق

tarït - تارقاتماق

tarïttur - تېرىتقۇزماق، تارقاتماق

tarïgh ① زىرائەت، ئاشلىق؛ ② باشاق، دان

tarïghlagh ئېتىزلىق، ئېكىنلىك

tarïq - ① غايىب بولماق، يوقالماق؛ ② قىينالماق

tarïq ① زىرائەت؛ ② بۇغداي

tarïqa - تارقىماق، كەتمەك

tasabrasi∠San. dasaprabxāsa تاسابراسى (بۇرخان نامى)

tash تاش، سىرت

tash - ① سىرتقا چىقماق؛ ② تاشماق

tashang تاشقىرى، سىرت

tashqar - ① تاشقىرىغا چىقماق، سىرتقا چىقماق؛ ② ياتلىق قىلماق

tashqaru تاشقىرى، سىرت

tat - تاتماق، قويماق

tatqan - ① تەمىنى تېتىماق؛ ② تەۋە بولماق

tatïq ① تەم؛ ② تاتلىق؛

tatïqlïgh ئېسىل

tatïmsïz لاۋزا، بەتتەم

tatïqsïra - تەمىدىن كەتمەك، تەمىنى يوقاتماق

taw ھىيلە ـ مىكىر، ئالدامچىلىق

tawar ① تاۋار؛ ② دۇنيا، بايلىق، مال ـ مۈلۈك

tawarlïgh مال ـ دۇنيالىق

tawchu∠Hän. 道场 مۇنبەر، مەيدان

tawran -	تەۋرىمەك، ھەرىكەت قىلماق، دولقۇنلىماق
tawrat -	① تەۋرىمەك، سىلكىشلىمەك؛ ② قىينالماق، ئازابلانماق
tawratï	تېزدىنلا، دەرھاللا
tawraq	تېز، ئىتتىك، دەرھال
tawshaq	ئۇششاق
tawghach	تاۋغاچ، تاڭ سۇلالىسى
tawïshqan	توشقان
tay -	تېيىنماق
tayan -	تايانماق، ئاساسلانماق
tayanch	تايانچ (ئەمەل نامى)
tayanghu	تايانغۇ، يۆلەنچۈك
tayaq	تاياق، يۆلەك، ئاساس
tayaqlïgh	تايىنىدىغان، يۆنىلىدىغان
tayching∠Hän. 大清	ئۇلۇغ چىڭ سۇلالىسى
tayshing∠Hän. 大乘	تايشىڭ، ماھايانا مەزھىپى
taytur -	ياندۇرماق، تاندۇرماق، ئازدۇرماق
tagh	تاغ
taghtïn	شىمال، شىمال تەرەپ، تاغ تەرەپ
taghïqu	توخۇ
taqshut	شېئىر، غەزەل
taqshur -	(ناخشا) ئېيتماق
taqshutlugh	شېئىرلىق
taqshutsuz	شېئىرسىز
taqï	يەنە، تېخى
ti -	دېمەك، ئېيتماق
tidimlig	جۈرئەتلىك، يۈرەكلىك
tidin -	جۈرئەت قىلماق
tigin	تېكىن، شاھزادە، خانزادە
tigirtsiz	ھەرىكەتسىز، جىم، خاتىرجەم
tigit	tiginنىڭ كۆپلۈك شەكلى
tigmä	① . . . دەپ ئاتالماق؛ ② ھەربىر، ھەر قايسى
tiglüg	قارىغۇ، كۆزى كۆرمەس
tik -	تىكمەك، ياسىماق
tiki	شاۋقۇن، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ
tikig	تىكىك، تىكىلگەن
tikiglig	تىكىكلىك
tikigsiz	تىكىكسىز
tikilig	شاۋقۇنلۇق، ياڭراق، جاراڭلىق
tikiläyü	قايتىدىن
tikim	تىك
tikisiz	جىمجىت، شاۋقۇنسىز
til	تىل
tilgän	تىلگەن، چاق، چەمبىرەك
tilä -	تىلىمەك، ئىزدىمەك
tiläk	تىلەك، ئارزۇ
tiläklig	تىلەكلىك، ئارزۇلۇق
tilät -	تىلەتكۈزمەك
timin	دەرھال، تېز
timinök	ھازىرلا، ئەمدىلا، بايىلا
tipin -	تېپىلماق، تەپمەك
tir	يىغماق، تەرمەك، توپلىماق
tirdiyabumi	
tirdiyabumi	تىردىيابۇمى (يەر نامى)
tirgin	① توپ، جۇغلانماق؛ ② جامائەت
tirgür -	تىرىلدۈرمەك
tirig	توپ، جامائەت، گۇرۇھ
tirig	تىرىك
tirin	توپ، جامائەت
tiril -	تىرىلمەك، جان كىرمەك
tirinsiz	توپسىز، جامائەتسىز
tiring	چوڭقۇر
tiritüg	تىرىلىش
ti sal -	گۇمانلانماق
ti	
tish	چىش
tish -	① تەشمەك؛ ② دېيىشمەك
tishi	چىشى، ئايال
tishit	چوقۇم، ئەلۋەتتە
titig	لاي، يېپىشقاق توپا
titigär -	تېتىكلەشمەك، ئەقىللىق بولماق
titik	ئەقىللىق، تېتىك
tit -	دېگۈزمەك
titir -	تىترىمەك
titmä	جانلىق، تىنلىق؟
titrä -	تىترىمەك
titrü	ئەستايىدىل، ئىنچىكىلەپ

titsi∠Hän. 弟子 شاگىرت، تالىپ

tiz تىز

tiz - تىزماق، رەتلىمەك

tizik مارجان، مېدالىئون

tk زادى، پەقەت

tngri تەڭرى، ئاسمان

tngridäm تەڭرىلىك، تەڭرىگە خاس

tod ① ئەرزان، يامان؛ ② كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق؛ ③ تولۇق، پۈتۈن

tod - تويماق، قانماق

toda - يامانلىماق، خارلىماق

todur - تويغۇزماق

togaru azraghuchuyut سۆسۈن چېچەكلىك

tol - تولماق، پۈتمەك

tolda - تولدۇرماق، تولۇقلىماق

tolp تولۇق، بارلىق

tolu كۆپ، نۇرغۇن

tolum تونۇش، ئاغىنە

tolum تولۇق، مۇكەممەل، پۈتۈنلەي

tolun تولۇن، تولۇق

tolghaq جاپا، قىيىنچىلىق، تولغاق

tolghuq تولۇم، تاغار، قاپ

tolï مۆلدۈر

tolïï جاپا، ناچار، يوقسۇل

tomïl - مۇزلىماق، توڭلىماق

ton تون، كىيىم

tona بەلگە، نىشان

tona - تونۇماق

tonan - تونۇتماق

tonantur - تونۇتقۇزماق

tonlugh تونلۇق

tong ① پۈتۈنلەي؛ ② ساپ

tonga باتۇر، قەھرىمان

tongalïgh باتۇرلۇق

tongdarïl - ئاغدۇرۇلماق، كۆمتۈرۈلمەك

tonguz توڭگۇز

top ھەممە، بارلىق

topraq تۇپراق، يەر

topul - ① ئىنچىكىلىمەك، يانجىماق؛ ② پېشىشىق بىلمەك؛ ③ يېرىلماق

tor تور

tor - ئورۇقلىماق، جۇدىمەك، ئاجىزلاشماق

torchï - تۇغۇلماق، پەيدا بولماق

toor ~ tor

toogh تۇغ، بايراق

toru ~ tor -

toruq ئورۇق

tosh - توشۇماق، تولدۇرماق، قاندۇرماق

toshqur - تولدۇرماق، لىقلىماق

tot قاتتىق

toyïn∠Hän. 道人 تويىن، راھىب، ئۇستاز

toyït toyïnنىڭ كۆپلۈك شەكلى

toz توزان، چاڭ

togh - تۇغماق، تۇغۇلماق

togha ئاغرىق، كېسەل

toghasïz ئاغرىقسىز

toghmaqsïz تۇغۇلمايدىغان، بارلىققا كەلمەيدىغان

toghum تۇغۇلۇش

toghush تېرە، شۆپۈك، قاسراق

toq ① توق؛ ② سېمىز؛ ③ پارچە، تال، بۇردا

toquz توققۇز

toquzunch توققۇزىنچى

toqu - ① ئۇرماق، چالماق؛ ② توقماقلىماق، ئۇرماق

toqï - ~ toqu -

toqïr ① نەپەس، تىنىق؛ ② ھايات، تىرىك، جان

toqïrlïgh تاج

toqïghu توقماق، كالتەك، چوكا

trk تېز، چاپسان، دەرھال

trkin تېزدىنلا، دەرھاللا

trkkiä دەرھاللا، تېزدىنلا

trs ① تەتۈر، قارشى تەرەپ؛ ② تەسكەي؛ ③ تەلەيسىز

trsik - يامان يولغا ماڭماق، بۇزۇلماق

tsang∠Hän. 仓 ساڭ، ئامبار، قازىناق

tsdant

tsun∠Hän. 寸 سۇڭ

tsuy∠Hän. 罪 جىنايەت، گۇناھ

tsuyrqa - ئېچىنماق، خەيرخاھلىق قىلماق، مېھرىبانلىق قىلماق

tutruq ياردەم، مەدەت، مەدەتكار، تۇتقۇچى
tutsuq - تۇتۇلماق، قولغا كىرمەك
tutsï تۇتاش، تۇتۇشۇش
tutul - تۇتۇلماق، بېرىلمەك، ھېرىس قىلماق
tutun - ① tut - ئۆزلۈك دەرىجە شەكلى؛ ② توساتماق، كۆپمەك
tutunchsuz تۇتقۇسىز، تۇتقىلى بولمايدىغان، ناھايىتى چوڭ
tutunchsïz ~ tutunchsuz
tutung∠Hän. 都统 تۇتۇڭ (ئەمەل نامى)
tuturqan شال (زىرائەت نامى)
tutush ئورۇش، جەڭ
tutush - تاپىلماق، تەكىتلىمەك
tutuz - ~ tutush -
tutugh گۆرۈ، گۆرۈگە قويۇلغان نەرسە
tutugh پۇراق، تەم
tutughluq تۇتۇقلۇق، تۇتۇلغان
tuturqan ~ tuturqan
tutughsuz توسالغۇسىز
tutyaqlan - ئۆزىنى تۇتماق، باغلانماق، ئۆزىنى بېغىشلىماق
tutyaqlanmaq باغلىنىش، بېرىلىش
tutyaqlïgh باغلىنىشلىق، ساغلام تۇتۇلغان
tutyaqsïz باغلىنىشسىز، بېرىلمەسلىك
tutqanghuluq ① باغلانغان، بېرىلگەن؛ ② ئۆزىنى بېغىشلىغان
tutïnqlan - ① تۇتۇلماق، بېرىلمەك؛ ② پۇچەكلەشتۇرمەك، ئاختا قىلماق
tuy - تۇيماق، ھېس قىلماق
tuyudiyabumi
tuyun - ① تۇيۇنماق؛ ② پۇشايمان يېمەك، ئۆكۈنمەك
tuz تۇز
tuzulugh تۇزلۇق
tugh تۇغ، بايراق
tugh توغان، توسالغۇ، توساق
täb - تەپمەك
täbrä - تەۋرىمەك، قىمىرلىماق، تىترىمەك
täbränchsïz تەۋرىمەيدىغان، مىدىرلىمايدىغان
täg - تەگمەك، يەتمەك
tägi -غىچە، - قىچە

tsuyurqanch مېھرىبانلىق، خەيرخاھلىق
tu - ① تۇتماق؛ ② توسماق
tubulghaq agaru agar ئاكۋىلارىيە دەرىخى، ئۇدى ھىندى
tuda - ~ toda -
tudasïz خەتەرسىز، ئاپەتسىز
tulïgh سوغۇق
tuman تۇمان، چاڭ، توزان
tumanlïgh تۇمانلىق
tumshuq تۇمشۇق، ئېغىز
tundubasuwari∠San. dundubxisvara تۇندۇباشۇۋارى (بۇرخان نامى)
tung ساپ، پاكىز، پاك
tungxuan∠Hän. 敦煌 دۇنخۇاڭ (شەھەر نامى)
tur - ① تۇرماق؛ ② باغلامچى، ياردەمچى پېئىل
turanggama ~ duranggama
turma تۇرۇپ، چامغۇر
turma سەجدە، سەجدە قىلىشتا ئىشلىتىلگەن بۇيۇملار
turul - ① تۇرغۇزۇلماق؛ ② زېرىكمەك، تويۇپ كەتمەك؛ ③ خاتىرجەم بولماق، كېلىشمەك
turultur - توختاتماق، تۇرغۇزماق
turum ھالەت، تۇرۇم، ئەھۋال
turush - تاقابىل تۇرماق، قارشىلاشماق
turushlugh تۇرۇشلۇق
turushchï دەۋاگەر، ئەرز قىلغۇچى
turu turu پەيدىنپەي، ئارقا - ئارقىدىن، بارغانسېرى
turugh تۇرغۇن، پۇختا، تەمكىن، ئېغىر - بېسىق
turghur - تۇرغۇزماق، توختاتماق
turq ~ turugh
turq تۇرق
turqar - ~ turghur -
turqaru ئۇزاقىچە، داۋاملىق
turqïghlan - توسماق، توختاتماق
turït - توسماق، چەكلىمەك
turïtmamaq تۇرغۇزماسلىق، چەكلىمەسلىك
tusit∠San. tusita تۇست (تەڭرى يېرى نامى)
tus - ئۇچراشماق، يولۇقماق
tusush - ئۇچراتماق، ئېرىشمەك
tut - تۇتماق، قولغا ئالماق
tutcha yuqa qadïz قوۋزاقداچىن

tägimlig تېگىشلىك، سازاۋەر، لايىق

tägin - ئىگە بولماق، قازانماق، سازاۋەر بولماق

täginch ھاسىلات، نېسىۋە

täginchsiz يەتكىلى بولمايدىغان

tägirmi دۈگىلەك، چەمبىرەك، ئايلانما

tägirmilä - قورشىماق، ئەتراپىنى ئايلانماق

täglük قارىغۇ، ئەما

tägriklä - چۆرىدىمەك، ئەتراپىنى قورشىماق

tägril - قورشالماق، ئورالماق

tägrä ئەتراپ، مۇھىت

tägräki ئەتراپى

tägshil - ئۆزگەرمەك، باشقا قىياپەتكە كىرمەك

tägshür - تەگكۈزمەك، ئۇلاشتۇرماق، ئېرىشتۈرمەك

tägshüt ئالماشتۇرۇش، تېگىشىش

tägzin - ئايلانماق، دەۋر قىلماق

tägzinch ① تۈپلەم؛ ② دائىرە، مۇھىت؛ ③ گىرداب، قاينام

tägzintür - ئايلاندۇرماق، ئايلاندۇرۇپ يۈرمەك

tägür - تەگكۈزمەك، يەتكۈزمەك

täk پەقەت، زادى

täkin بىكار، قۇرۇق

tälim كۆپ، نۇرغۇن

tälwä تەلۋە؛ خاراموش

tämir تۆمۈر

tämir bagh تۆمۈر زەنجىر

tän ∠Hän. 炎 سۇس

täng ① تەڭ؛ ② ئۆلچەم؛ ③ ئېغىرلىق، سالماق

tänggäshisiz تەڭداشسىز، سېلىشتۇرغۇسىز

tängin تەڭ، تەكشى، تەڭ ھالدا

tänglig ① مۇۋاپىق؛ ② تەڭلىك؛ ③ مەۋجۇدات

tänglä - تەڭلەشتۈرمەك، ئۆلچىمەك، ھېسابلىماق

tänglänchsiz تەڭلەشتۈرگۈسىز، تەڭداشسىز

tängridäm ~ tngridäm

tängsiz يارىمايدىغان، لاياقەتسىز، ئوسال، ناچار

täri تېرە

täring ~ tiring

tärit - تەرلەتمەك، تەرلىمەك

tärkin ~ tirkin

tärs خاتا، ناتوغرا

tätrü تەتۈر، خاتا، قارشى

tätrül - يامان يولغا ماڭماق، بۇزۇلماق، قىلتاققا چۈشمەك

täw ھىيلە، ئالدامچىلىق، پىتنە - پاسات

täwir - تەۋرىمەك، ھەرىكەتلەنمەك

täwril - تەۋرەلمەك

täwrül - ~ täwril -

täwshil - پارچىلانماق، چېقىلماق، ئۈشتۈلماق

täz - تەزمەك، ئايرىماق

täzik تىزىق، قۇر، قاتار

töbüktür - ئۆرلەتمەك، يۇقىرىلاتماق

töbün تۆۋەن، ئاست

töbürä پۈتۈنلەي

tök - تۆكمەك

tökül - تۆكۈلمەك، چۈشمەك

tölt يېپىنچاق، ئورۇن - كۆرپە

töläch تۆلەم، تۆلەش

tölük ① كۈچ، قۇۋۋەت؛ ② ھاياجان

tölüklüg كۈچلۈك، قۇدرەتلىك

tolï مۆلدۈر

tömkä ھىيلىگەر، سېھىرگەر، ئالدامچى

töpü ئۈست، تۆپە

tör تۆر، يۇقىرى

törlüg خاسىيەت، ئالاھىدىلىك

törchi - مەيدانغا چىقماق، تۇغۇلماق، پەيدا بولماق

törchirä - پەيدا بولماق، قوزغالماق

tört تۆت

törtkil تۆت چاسا

törtkü تۆت ئەتراپ

törtinch تۆتىنچى

törtünch ~ törtinch

törä قانۇن، ئەقىدە، دارما

törü ① قانۇن، تۈزۈم، قائىدە، ئادەت؛ ② تۆر، يۇقىرى

törü - ① تۆرەلمەك، بارلىققا كەلمەك؛ ② ئاجىزلاشماق، ھالسىرىماق

törüchi قانۇنچى

törü tugh قائىدە - يوسۇن، مۇراسىم

töshäk ئورۇن، ئورۇن - كۆرپە

töz يىلتىز، تومۇر، خاراكتېر، خىسلەت، ئالاھىدىلىك

tözi بارلىق، ھەممە
tözkär - تۈگەتمەك، تاماملىماق
tözkärinchsiz چۈشىنىپ بولمايدىغان،
تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان، تەڭدىشى يوق
tözlüg ئاساسلىق، ماھىيەتلىك، خاراكتېرلىك
tözü بارلىق، ھەممە
tözün ① ئېسىل، ئېسىل ئۇرۇقلۇق؛
② پۈتۈنلەي، تولۇق
tüg - تۈگمەك، تىكمەك، ياسىماق
tüga تۈگا؟
tügün تۈگۈن، نوقتا
tügünchi تۈگكۈچى
tükä - تۈگىمەك، ئاخىرلاشماق
tükäl تۈگەل، پۈتۈنلەي
tükällig تۈگەللىك، تولۇق
tükät - تۈگەتمەك، ئاخىرلاشماق
tükäti تولۇق، ئۇزۇل - كېسىل
tükätingsiz تۈگىمەيدىغان، ئازلىمايدىغان،
ئاخىرلاشمايدىغان
tülkü تۈلكە
tüküz تۈكۈر (ئادەم ئىسمى)؟
tül چۈش، چۈش كۆرۈش
tümkä جاھىل، بىلىمسىز، نادان
tümäg بېزەك، زىننەت، قۇرۇلما
tümän تۈمەن، ئون مىڭ
tümän - ① قوراللانماق؛ ② زىننەتلەنمەك
tün تۈن، كېچە
tüp تۈپ، نېگىز، ئاساس، يىلتىز
tüpkär - كامالەتكە يەتكۈزمەك، تۈپىسىگە چىقارماق
türlüg تۈرلۈك، ھەرخىل
türk تۈرك (قەبىلە، خەلق نامى)
türklig كۈچلۈك، قۇدرەتلىك
türt - ① سۈرتمەك، پارقىراتماق، ئېيتماق؛
② سۈرمەك، بېزەنمەك
türtkü سۈرمە، پەردازلىق، ئەڭلىك
tüsh ① نەتىجە، ئاقىۋەت، مېۋە، ھوسۇل؛
② ئۇسۇم، پايدا
tüsh ① چۈش؛ ② ۋاقىت، چاغ
tüsh - چۈشمەك، تەگمەك، يولۇقماق

tüshlüg نەتىجىلىك، ئاقىۋەتلىك
tüshrük يىپ
tüshsirä - مېۋىسىدىن ئايرىلماق، ھوسۇلسىزلانماق
tüshä - ① ياتماق، چۈشمەك؛ ② چۈش كۆرمەك
tüshät ئورۇن - كۆرپە
tüshüt - خىيال قىلماق، تەسەۋۋۇر قىلماق، چۈشمەك
tüsh ät'öz تۈش ئەتئۆز
tüt - كۈتمەك
tütrüm ① مەزمۇنلۇق؛ ② قابىلىيەتلىك، ئېقىللىق
tütsüg ① پۇراق، ھىد؛ ② ئىسرىق، ئىسرىقلىق
tütsüg köyür - ئىسرىق سالماق
tütün تۈتۈن، ئىس
tütüshlüg تۈتىشىپ قالغان، گىرەلىشىپ قالغان
tüz ① تۈز، توغرا؛ ② تەڭ، تەكشى
tüzdäm تۈز، تۈپتۈز
tüz töbürä ئۈستى - باش، بەدەن
tüz ölüsh qïl - تەڭ نىسبەتتە قوشماق
tüzü ~ tözü
tüzül - ① تۈزۈلمەك، سازلانماق؛
② تىزىلماق، رەتتە تۇرماق
tüzülmäk ① تۈز، تۈزۈلۈش؛
② باراۋەر، تەڭ؛ ③ ماسلىشىش
tüzün ئېسىل، تۈز، ئالىيجاناب
tüü ① ھەر تۈرلۈك؛ ② چاچ، قىل
tuush ھەمراھ، دوست
tüülügh ~ türlüg
tï دائىم، داۋام؛ تىق، ئۈزلۈكسىز
tïd - تىتىماق، پارچىلىماق، ئاجراتماق،
ۋازكەچمەك، توسماق
tïdïlmaq ۋاز كېچىش
tïdïgh توسالغۇ، قىيىنچىلىق
tïdïgh ada توسقۇنلۇق، پۈتلىكاشاڭ
tïdïgh ada qïl - قىيىنچىلىق كەلتۈرۈپ چىقارماق،
تەڭقىسلىقتا قالدۇرماق
tïdïghsïz توسالغۇسىز، قىيىنچىلىقسىز
tïl ① تىل؛ ② تىل
tïlangu سۆزمەنلىك، سۆز قابىلىيەت
tïlangur - سۆزمەنلىك قىلماق،
سۆز ماھارىتى كۆرسەتمەك، قىزغىن كەيپىياتتا سۆزلەشمەك
tïlangurmaq سۆز، نۇتۇق، سۆز گۈزەللىكى

tïltagh سەۋەب، ۋەجە
tïltaghlïgh سەۋەبلىك، ۋەجىدىن
tïltaghsïz سەۋەبسىز
tïlïgh مۇستەھكەم، چىڭ
tïn تىنىق، نەپەس، تىن
tïn - تىنماق، نەپەس ئالماق
tïnlgh تىنلىق، جانلىق
tinch تىنچ، خاتىرجەم
ting ∠ Hän. 厅 ساراي، زال
tïngla - تىڭشىماق، ئاڭلىماق
tïsïz بوش، چىڭ ئەمەس
tïshqur - توشقۇزماق، تولدۇرماق
tït - ~ tïd -

U

u - ئىمكان ياردەمچى پېئىل (مەلۇم ھەرىكەتنى ئورۇنلاش ئىمكانىيىتىنىڭ مەۋجۇدلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.)
ud ئۇي، كالا
ud - ① ئەگەشمەك، ئارقىدىن ماڭماق؛ ② ئۇخلىماق
udaka ∠ San. udraka ئۇداكا (بودىساتۋا نامى)
udakalyani ∠ San. udakakalyāna ئۇداكاليانى (خاس ئىسىم)
udakanisanti ∠ San. udakanisyanda ئۇداكانىسانتى (بودىساتۋا نامى)
udakapuri ∠ San. udakapura ئۇداكاپۇرى (بودىساتۋا نامى)
udchï كالا باققۇچى
udakatati ∠ San. uttartati ئۇداكاتاتى (بىرتېۋىپنىڭ نامى)
udu - ① ئەگەشمەك، بويسۇنماق؛ ② ئۇخلىماق
udunbar chächäk ئۇدۇمبار گۈلى
udun - ① ئۇدۇم ئالماق، ئۆگەنمەك، تەربىيىلەنمەك؛ ② ھۆرمەتلىمەك
udush - ئەگەشمەك
uduz قوتۇر، قىچىشقاق
uduq ئۇيقۇ
uduq ئىززەت، ھۆرمەت
udï - ئۇخلىماق

ul ئۇل، ئاست
ula - ئۇلىماق، كېڭەيتمەك، تاراتماق، داۋاملاشتۇرماق
ulal - ئۇلانماق، تارقاتماق
ulatï ۋە، شۇنداقلا، قاتارلىق
ulagh ① ئۇلاق؛ ② تەرتىپ، نۆۋەت
ulsuz ئۇلسىز، چەكسىز
ultunglugh ئۇلتاڭلىق، تاپانلىق
ulun غول، شاخ
ulush ئۇلۇش، ئەل، دۆلەت، ئايماق
ulugh ئۇلۇغ، چوڭ، زور
ulugh بېغىش، ئۇلاق
ulughdï ئۇلۇغۋار، ئۇلۇغلۇق
ulughlugh ئۇلۇغلۇق
ulï - ① ۋارقىرىماق، ئۇلىماق؛ ② يىغلىماق
ulïnchïgh ئەگرى ـ توقاي، دولقۇنلۇق
ulïsh - ئۇلاشماق، تولاشماق
umay ئۇماي (ئىلاھ نامى)
uma' qung ئۇماقۇڭ
umun - ئۈمىد قىلماق، ئارزۇ قىلماق
umunch ئۈمىد، ئارزۇ، ئۈمۈنۈش
umunchlugh ئارزۇلۇق، ئىشەنچلىك
umugh ① ئۈمىد، ئارزۇ؛ ② تايانچا، يۆلەك
umughsïz ئۈمىدسىز
umugh ïnagh ئۈمىد ـ ئىشەنچە، ياردەم
umïl - ئۆمىلىمەك
umïnch ~ umunch
una دەرھاللا، ھازىرلا
una - ئۇنىماق، ماقۇل بولماق
unaqnïa دەرھاللا، شۇدەم
unït - ئۇنتماق، ئېسىدىن چىقارماق
unïtmaqsïz ئۇنتۇماي
unïttur - ئۇنتۇلدۇرماق
unïtïl - ئۇنتۇلماق
upasinch (~ upasanch) ئۇپاسانچ، ئايال دىندار
upaya ∠ San. upāya ئۇپايا
uch ئۇچ، قىر
uch - ئۇچماق، پەرۋاز قىلماق
uchluq ① نىيەت، يەككىدىللىق؛ ② ئۇچلۇق
uchruq بايراق، توغ

uchulugh نىيەتلىك، پىكىرلىك
uchuz ① ئۇۋاي، ئاسان؛ ② يوقسۇللۇق، كەمبەغەللىك
uchuzla - سەل قارىماق، ئاددىي كۆرمەك، خارلىماق
uchïn - ئۇچۇغلانماق، ئۇچۇق تەگمەك
uchïq ئۇچۇغ، ياللۇق
ur - ئۇرماق
urpun ئۇرپۇن
urubilbakashapi ∠ San. uruvilvākāsyapa
ئۇرۇبىلباكاشاپى (ئارخانت نامى)
urun - ئۇرۇنماق، يېقىنلاشماق
urunmaq ئۇرۇنۇش، قارشىلىق
urunugh جەڭچى، ئەسكەر
urungu ئۇرغۇ
urungut ئۇرۇڭۇت، سەركەردە، گېنېرال
urugh ئارغامچا
uruq ئۇرۇق، نان
urï ئوغۇل
us - ① ئويلىماق، پىكىر قىلماق؛ ② ئۇسسىماق
usal ئوسال، بوشاڭ
usan - ① ئارزۇ قىلماق؛ ② ئىشەنمەك؛
③ بىپەرۋالىق، قىلماق، ۋاز كەچمەك
usanmaq بوشاڭلىق، بىپەرۋالىق، يۈز ئۆرۈش
usaru usir ئىمپېراتا قومۇش چېچىكى ؟
usat - ئوشتۇماق، پارچىلىماق
usatus - ئۇششاقلىماق، ئۇۋۇماق، پارچىلىماق
usira ∠ San. usïra ئىمپېراتا قومۇش چېچىكى
ustal - ئوشتۇلماق، پارچىلانماق
ut - ① ئۇتماق، يەڭمەك؛ ② ئەگەشمەك، قوغلىماق
utaranidi ∠ San. uttaranidi
ئۇتارانىدى (خاس ئىسىم)
utlï ① نەتىجە؛ ② تەشەككۈر، ئالقىش، مۇكاپات
utïsïz نەتىجىسىز، ۋاپاسىز
utpada ∠ San. utpüda سەۋەب، مەيدانغا كېلىش
utpal ∠ San. utpala ئۇتپال گۈلى
utpa ~ utpada
utru ئۇدۇل، قارشى تەرەپ
utrul - قارشىلاشماق، قارشى قويماق
utrun - قارشىلاشماق
utunmaq ئۇرۇنۇش، قارشىلىق
utsuq - ئۇتتۇرۇپ قويماق
utun تەكەببۇرلۇق، ھاكاۋۇرلۇق، مەغرۇرلۇق
utunchsïz يەڭگىلى بولمايدىغان، يېڭىلمەس
uul ~ ul
uwshaq ئۇششاق، كىچىك
uwut ئۇيات، نومۇس
uwït ~ uwut
uyal - ئۇيالماق، ئىزا تارتماق
uyat ئۇيات، نومۇس
uyat - ئۇياتماق، ئىزا تارتماق
uyur ئادىل، سەممىي، ساپ
uyghur ئۇيغۇر
uyïrqan - قايغۇرماق، ھەسرەت چەكمەك
uz ئۇز، ياخشى، چىرايلىق
uza - ئۆسمەك، يوغانماق، ئۇزارماق، ئاشماق
uzan - ئۇزارتماق، كېڭەيمەك
uzat - ئۇزارتماق، يولغا سالماق
uzatï ئۇزاقىچە، ئۇزۇن، دائىم، داۋاملىق
uzatïqï دائىملىق
uzun ئۇزۇن، ئۇزاق
uzun turqaru ئۇزاقىچە، كۆپ ۋاقىتتا
ughan قۇدرەتلىك، قۇدرەت ئىگىسى
uqat - ئالدىرىماق، يېتىشمەك
uqtur - ئۇقتۇرماق، خەۋەرلەندۈرمەك
uqun ئۇقماق، چۈشەنمەك
uqunchsïz ئۇقۇشماسلىق، ئۇقۇپ بولمايدىغان، ئويلىمايلا
uqït - ئۇقتۇرماق، بىلدۈرمەك

W

wachrasan ∠ San. vajrasana ئالماسلىق
wasanabaki ∠ San.
wasu ∠ San. vasu ۋاسۇ (ئادەم ئىسمى)
wasundari ∠ San. vasumdxara
ۋاسۇندارى (ئىلاھ نامى)
wasntari ~ wusundari
wayduri ∠ San. vaidurya ۋايتۇرى، ئۈنچە
wayrakiabumi ∠ San.
ۋايراكىئابۇمى (ئون ئورۇننىڭ بىرىنىڭ نامى)
waysali ∠ San. vaisali ۋايسالى (شەھەر نامى)

wayshirawani ∠ San. vaisravana ۋايشىراۋانى (ئىلىك نامى)
wayturi ~ wayduri
wayumantal ∠ San. vāyumandala ۋايۇمانتال ؛ شامال
wazir ∠ San. vajra ① ئالماس ؛ ② توقماق
wibuniartun ئەجدىھا ئوتى
widya ∠ San. vidyā دانا ، بىلگە ، ئەقىللىق
widyastan ∠ San. vidyāstxāna ۋىدياستان (شاستىر نامى)
wixar ∠ San. vixāra ۋىھار ، بۇتخانا
wimali ∠ San. vimala ۋىمالى ، پاكىز ، پاك
wimaliprabi ∠ San. vimalaprabxa ۋىمالىپرابى (بۇرخان نامى)
wipasi ∠ San. vipasyin ۋىپاسى (بۇرخان نامى)
wichir ~ wazir
wichirasan ∠ San. vajrāsani ۋىچىراسانى (دارنى نامى)
wiruduki ∠ San. virādxaka ۋىرۇداكى (تەڭرى نامى)
wirupakshi ∠ San. virūpāksa ۋىرۇپاكشى (تەڭرى نامى)
wiruchuyu suyastir پۇراقلىق بامبۇك
wirutaki ~ wirudaki
wirya ∠ San. vïrga ۋىريا ، تىرىشچانلىق
wisbanu ∠ San. visvabxu ۋىسبانۇ (خاس ئىسىم)
wisnu ∠ San. visnu ۋىسنۇ (تەڭرى نامى)
wisay ∠ San. visaya سېزىم ، تۇيغۇ ، بىلىم
wiyanchan ∠ San. vyanjana ۋىيانچان ، مەدھىيە
wchirabani ∠ San. vajrabani ۋىچىراپانى (تەڭرى نامى)
wchiranubam ∠ San ۋىچىرانۇبام (ديان نامى)
wchirasan ~ wichirasan
wzir ~ wchir
wzirlïgh ئالماسلىق ، يالتىراق
wüülüg تەسۋىلىك ، تەسۋىسى بار

SH

shadki شادكى ؟
shaptamabumi ∠ San. شاپتامابۇمى (ئون ئورۇننىڭ يەتتىنچىسىنىڭ نامى)
shatu شوتا ، پەلەمپەي
shatu it - شوتا قىلماق ، شوتا ياسىماق
shash - ئازماق ، تەزمەك
shashtamabumi ∠ San. sastxamabuümi شاشتامابۇمى (يەر نامى)
shashudsuz يېڭىلمەس ، خاتاسىز
shirir شىرىر ، كەھرىۋا
shishil - شېشىلمەك ، يېشىلمەك
shushat - پىچىرلاشماق
shäsh - شەشمەك ، يەشمەك

Y

ya ھەي
ya يا (ئوقنىڭ ياسى)
yaba ① بارلىق ؛ ② ياۋا ، يىرتقۇچ
yad يات ، باشقا
yad - يايماق ، چاچماق ، تارقاتماق
yadaq ياياق ، پىيادە
yadïl - يېيىلماق ، تارقالماق
yadïn - ئېچىلماق ، پاش قىلىنماق
yadïz كەڭ ، بىپايان
yaksha ∠ San. yaksa ياكشا (ئىلاھ نامى)
yala يالغان ، بەتنام ، قارىلاش
yalanguz يالغۇز ، تەنھا
yalanguq ئىنسان ، ئادىمىزات
yalar - گۇمان قىلماق ، شەك كەلتۈرمەك ، پەرەز قىلماق
yala ur - بوھتان چاپلىماق ، قارىلىماق
yalbar - يالۋۇرماق ، يېلىنماق
yaplïrghaq يوپۇرماق
yaltrï - يالتىرىماق ، پارقىرىماق
yaltrïqlïgh يالتىراقلىق
yalwar - ~ yalbar
yalqmaqsïz پەرۋا قىلماي ، قارىماي ، قورقماي
yalïna - يالقۇنلىماق
yalïnlïgh ① يالقۇنلۇق ، ئوتلۇق ؛ ② ھەيۋەتلىك ، سۈرلۈك
yalïnsa - يېلىنماق ، يالۋۇرماق
yalïnsïz نۇرسىز ، يالقۇنسىز

yalïnguz ~ yalanguz
yalïnghuz ~ yalïnguz
yam توزان، چاڭ
yamqï ھەممە، بارلىق
yan يان، بىقىن
yan - ① يانماق، قايتماق؛ ② ئايلانماق
yana يەنە، قايتىدىن
yanaghlïgh ① قابىلىيەتلىك، يارامىلىق؛ ② مۇھىم
yanduru ياندۇرۇپ، قايتىدىن
yanla - قايتىلىماق، تەكرارلىماق
yanmamaqsïz يانمايدىغان
yanch - يانجىماق، ئەزمەك، بىسىم ئىشلەتمەك
yanchï - ① يانجىماق؛ ② گۇناھ ئۆتكۈزمەك
yanmaqsïz - يانمايدىغان، قايتمايدىغان
yanchïl - يانجىلماق، زەربە يېمەك
yantir ∠ San. yantra
yanturu ~ yanduru
yantut جاۋابەن، بەدەل، ئىنكاس
yanïghsïz يانمايدىغان، تەۋرىمەيدىغان
yang ∠ Hän. 样 ① ياڭزا، يوسۇن؛ ② چارە، ئۇسۇل
yanga پىل
yangla - شىكايەت قىلماق
yanglugh خاتالىق، يېڭىلىش
yanglugh ياڭلىق، ياڭزىلىق
yangluq ~ yanglugh
yangluqsuz خاتاسىز، يېڭىلىشسىز
yangghun
yangqu غەيۋەت، شىكايەت
yangqu ئەكس سادا
yangqur - ئاڭلانماق، ئەكس ئەتمەك
yangqulugh ياڭراق، كۈچلۈك
yangqurt - چالماق، سايراتماق، ئاۋاز چىقارماق
yangï يېڭى
yangïl - يېڭىلمەك، خاتالاشماق
yangïltur - خاتالاشتۇرماق، يېڭىلدۇرمەك
yangïrdï يېڭىۋاشتىن، قايتىدىن
yangïrtï ~ yangïrdï
yap يوپۇرماق، ياپراق
yap - ① ياپماق، ئەتمەك؛
② ياسىماق، ئىجاد قىلماق، قۇرماق

yapshïn - يېپىشماق، ئېسىلماق
yapshïnmamaq يېپىشىۋالماسلىق
yapshïn - ~ yapsïn -
yapshïnghu ① يېپىشماق؛ ② ياخشى كۆرۈش
yapyumragh يۇمشاق
yapïnalïgh يوشۇرۇنماق، يوشۇرۇن
yapïrghaq يوپۇرماق
yapïgh ① يوشۇرۇن؛ ② ئىزاھ، قوشۇمچە؛
③ قۇرۇلما، قۇرۇلۇش
yar ① تۆكۈرۈك؛ ② يارا
yar - كەسمەك
yara - يارىماق، ياقماق
yarashï مۇۋاپىق، مۇناسىپ، يارامىلىق، ماس كېلىش
yarat - ① ياراتماق، ۋۇجۇدقا كەلتۈرمەك، سالماق؛
② ياسانماق
yaratïn - ① بېزەنمەك، ياسانماق؛
② ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق
yaratïgh يارالغان، ياسالغان، زىننەتلەنگەن
yaratïghlïgh ياساندۇرۇلغان، زىننەتلەندۇرۇلگەن
yaraq ① كېرەكلىك، يارامىلىق؛ ② قورال، ياراغ
yaraqlïgh يارامىلىق، كېرەكلىك
yarlïgh يوقسۇل، ئاجىز، بەختسىز
yarlïq يارلىق، بۇيرۇق، يولىيورۇق
yarlïqa - ① يارلىق قىلماق، يولىيورۇق؛
② ياردەمچى پېئىل بولۇپ كېلىدۇ
yarlïqanchuchï مېھرىبانلىق قىلغۇچى، شەپقەتلىك
yarlïqanchsïz مېھرىبانسىز
yarlïqaghuchï يارلىق قىلغۇچى
yarman ياماشماق، چىقماق
yarp - كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، ساغلام
yarpsïz بوش، مۇستەھكەم ئەمەس، چىڭ بولمىغان
yarsïnchïgh يىرگىنىشلىك، بىزار بولغان
yart - ① يارماق، پارچىلىماق؛
② ئىگە قىلماق، ئېرىشتۇرمەك
yartmaq يارماق، پارچە
yarun سەھەر تاڭ
yarut -
yaruq يورۇق، نۇر
yaruqlugh يورۇقلۇق، نۇرلۇق

yaruqsuz يورۇقسىز، نۇرسىز
yarïlïnchïgh يېرىلغۇدەك
yarïm يېرىم
yarïn ئەتە
yarïnlïgh ئەتىلىك
yasïyan ياسىيان ؟
yash ياش، ئۆسمۈر
yash ياش (كۆز يېشى)
yasha - ياشىماق، ئۆمۈر سۈرمەك
yashar - ياشارماق
yashaqlïsïz ھاياتسىز
yashlïgh ياشلىق
yashu - يوشۇرماق
yashur - يوشۇردۇرماق
yashut ئايدىڭلاشتۇرماق، يورۇتماق، نۇرلانماق
yashuq ① يورۇق، شولا؛ ② نۇرلۇق، پارلاق
yashuqsuz ① نۇرسىز، يورۇقسىز؛ ② يوشۇرۇن، مەخپىي
yashïn چاقماق
yashïna چاقماق چېقىش
yat ~ yad
yat ياقا، يات
yat - ياتماق
yattur - ياتقۇزماق
yatïn ئورۇن، جاي
yatïqa - يېتىرقىماق، ئىزا تارتماق
yawal - كۈچلەنمەك، قۇۋۋەتلەنمەك
yawash ياۋاش، مۇلايىم، مېھرىبان
yawaltur - ① يۇمشاتماق؛ ② تىنچلاندۇرماق، جىمىتماق
yawlaq ① يامان، ئەسكى؛ ② قاتتىق
yawlaqsïz يامانلىقى يوق
yawru - ئاجىزلاشماق، زەئىپلەشمەك
yawrï ~ yawru -
yawghan يامان، ياۋۇز، ئاچ كۆز
yawïsqu پىلەك، ياپراق
yawïz ياۋۇز
yay - يېيىلماق، تاشماق
yayïl - يېيىلماق، چايقالماق، داۋالغۇماق
yaz - خاتالاشماق، يېڭىلمەك
yazuq گۇناھ، خاتالىق
yazuqla - خاتالاشماق، گۇناھ ئۆتكۈزمەك
yazuqluq گۇناھلىق، ئەيىبكار
yazuqsuz گۇناھسىز
yazqï يازلىق
yazï تەرەپ، ياق
yazï ① تۈزلەڭلىك، دالا؛ ② ئوچۇق، ئاشكارا
yazïnchsïz گۇناھسىز، خاتاسىز
yagh ياۋ، دۈشمەن
yagh ياغ، ماي
yagh - ياغماق
yaghlïgh مۇنبەت، كۈچلۈك (يەر)
yaghmur يامغۇر
yamghurlugh يامغۇرلۇق
yaghchïrt - كۆپەيتمەك، ئاۋۇتماق
yaghu - يېقىنلاشماق، يېقىن كەلمەك
yaghut - يېقىنلاشتۇرماق
yaghuq يېقىن
yaghï ياۋ، دۈشمەن
yaghïla - دۈشمەنلەشمەك، زىتلەشمەك
yaghïlash - دۈشمەنلەشمەك
yaghïsïz دۈشمەنسىز
yaghït - ياغدۇرماق
yaghïshlïgh قۇربانلىق، ئىنئام قىلىنىدىغان
yaghïz قوڭۇر، قاراچىلان
yaq - ① يېقىنلاشماق؛ ② كۆڭلىگە ياقماق
yaqïn يېقىن
yg ① ياخشى؛ ② خام
ygrmi يىگىرمە
yi - يېمەك
yibuni ∠ San. yawanï
yidiz يۇكسەك، كەڭ
yidür - يېگۈزمەك
yig ~ yg
yigi قويۇق، زىچ
yigirmi ~ ychrmi
yigirminch يىگىرمىنچى
yigit يىگىت
yigitinchsiz يەڭگۈسىز، يەڭگىلى بولمايدىغان، يېڭىلمەس

yipun بىنەپشە رەڭ
yichin مەشئەل ، گۇلخان
yir يەر
yir - يەرگەنمەك ، شىكايەت قىلماق
yirilig يىرىڭلىق
yiring ھەسرەتلەنمەك ، قايغۇرماق
yirchi يول باشلىغۇچى
yirchilä - يول باشلىماق ، يېتەكلىمەك
yir suw يەر - زېمىن
yirt - يىرتماق ، پارچىلىماق تامىلىماق
yirtinchü جاھان ، دۇنيا ، ئالەم
yirtinchülüg دۇنيالىق ، دۇنياۋى
yirü - بۇزماق ، يىرماق
yit - يەتمەك ، يېتىشمەك
yiti يەتتە
yiti ärdini يەتتە ئەردىنى
yitimsiz قۇۋۋەتسىز ، ماغدۇرسىز
yitinch يەتتىنچى
yitinchsiz چەكسىز ، يەتكىلى بولمايدىغان
yititmäk كۈچ ، ماغدۇر
yitiz ~ yidiz
yit - يىتمەك
yitlin - يىتمەك ، يوقالماق
yitmish يەتمىش
yitrin - كۆزدىن غايىب بولماق ، يىتماق ، يوقالماق
yittür - يىتتۈرمەك
yitür - ~ yittür
yiwik ① يېمەكلىك ، تائام ، تەمىنات ؛
② قورال - ياراغ ، ماتېرىيال ؛ ③ زىننەت بۇيۇملىرى
yiwiklig ① زىننەتلىك ؛ ② مال - دۇنيالىق
yiwil - قوراللانماق ، زىننەتلەنمەك
yiwät - قوراللانماق ، جابدۇنماق
yimä يەنە
yogaranch ∠ San. yogarāja يوگاراجا (خاس ئىسىم)
yol يول
yolat - يېتەكلىمەك ، باشلىماق
yol oruq چىغىر يول
yolchï يولچى
yolqï يولۇچى

yigän جىيەن ، بىرنەۋرە
yigät - يەڭمەك ، ئۈستۈن كەلمەك
yigätinchsiz ~ yigitinchsiz
yigättür - يەڭدۈرمەك
yiil (~ yil) يەل ، شامال
yik يەك ، شەيتان ، جىن
yiklig شەيتانلىق
yil ~ yiil
yil - ① ماڭماق ، تېز يۈرمەك ؛ ② يېيىلمەك
yilik يىلىك
yilim يىلىم
yillig ① شامالLIق ؛ ② يەللىك
yilpi - يەلپىمەك ، شامالداتماق
yilpigü يەلپىگۈچ
yilpik يەل ، ئۇچۇق
yiltir - شامال چىقارماق
yilwi سېھىرگەر ؛ چامباشچى
yilwilig سېھىرلىك ، غايىۋى
yilwik تەسىرگە ئۇچرىماق ، شامالغا ئۇچرىماق
yim يەم ، يېمەكلىك
yimiril -
yimish مېۋە ، يېمىش
yimishlik مېۋىلىك ، باغ
yimäk يېيىش
yin بەدەن ، تەن ، تېرە
yinig ① يېنىك ، يەڭگىل ؛ ② سەل قاراش
yiniglä - ① يېنىكلىمەك ؛ ② سەل قارىماق
yinik ~ yinig
yinchi ~ yanchï -
yinchkä ئىنچىكە
yinchkälä - ئىنچىكىلىمەك
yinchu ∠ Hän. 珍珠 ئۈنچە - مەرۋايىت
yinchü - ~ yinchi
yinchül - يانجىلماق ، پارچىلانماق
yinchür - ① ھۆرمەتلەنمەك ، ئېگىلمەك ، باش ئەگمەك ؛
② ئىخلاسمەنلىك قىلماق
yintäm ① پۈتۈنلەي ، تامامەن ؛
② مۇستەھكەم ، چىڭ ؛ ③ دائىم ، ئۇزاقىچە
yingnä يىڭنە
yip يىپ

yon ئامال، چارە، يول، يوسۇن
yontur - يونىماق، كەسمەك
yongars - تۆھمەت قىلماق، قارا چاپلىماق
yongla - ئىشلەتمەك
yongnaq تۆھمەت، بەتنام
yongnaqchï تۆھمەتخور
yongarïsmaq تۆھمەت قىلىشىش، قارشىلىشىش
yoru - يورۇماق، نۇرلانماق
yorul - ئۆرۈلۈپ كەتمەك، يىقىلماق، ئاغدۇرۇلماق
yorunchqa بېدە چېچىكى
yorung ئاق
yorï - ماڭماق، يۈرمەك
yorïmaq يۈرۈش – تۇرۇش، ھەرىكەت
yorïmaqsïz ماڭمايدىغان، مېڭىشقا بولمايدىغان
yorït يۈرگۈزمەك، ماڭدۇرماق
yorïgh ① ئىش – ھەرىكەت، يۈرۈش، ② خىيال، ئوي
yorïq ~ yorïgh
yorïqlïgh ① ھەرىكەتلىك؛ ② يۈرۈشلۈك
yonana ∠ San. yojana يويانا (ئۆلچەم بىرلىكى)
yoghrul - ئارىلاشتۇرۇلماق، يۇغۇرۇلماق
yoghur - يوشۇرۇنماق، مۆكۈنمەك
yoghurqan - قايغۇرماق، ھەسرەت چەكمەك
yoq ① يوق؛ ② يوقسۇللۇق
yoqaru يۇقىرى
yoqat - يوقاتماق
yoqattur - يوقالدۇرماق
yoqlun - يوقالماق، غايىب بولماق
yoqlunmaqsïz يوقالمايدىغان، كەتمەيدىغان، يوقاتقىلى بولمايدىغان
yoq qurugh يوق – قۇرۇق (بۇددىزم ئاتالغۇسى)
yrbziz ~ yarpsïz
yrlïgh ~ yarlïgh
yrlïq ~ yarlïq
yrlïqa - ~ yarlïqa
yrlïqanchuchï ~ yarlïqanchuchï
yrp ~ yarp
yru - ~ yoru -
yrun سەھەر، تاڭ، ئەتىگەن
yrut - ~ yorut -

yruq ~ yaruq
yruq قورال، ياراغ
yti ① ئۆتكۈر، ئىتتىك؛ ② ناھايىتى، بەك
yti ~ yiti
yu - يۇماق، يۇيۇنماق
yul ئېرىق، ئۆستەڭ
yula يۇلا، مەشئەل، ئوتلۇق، چىراغ
yulaq چىراغ، مەشئەل
yulaq سازلىق، سۇلۇق
yultuz يۇلتۇز
yuul ~ yul
yumshaq يۇمشاق، لەرزان
yumshuq تۇغ، بايراق
yumghaq ① دۈگىلەك؛ ② ئىشىشىق
yumqïn ① بارلىق، ھەممە؛ ② ھازىر، ھازىرغىچە
yumïsh ئىش، خىزمەت
yumïshchï خىزمەتچى، ئىشچى
yun - يۇيۇنماق
yunchï - ~ yanchï - , yinchi -
yunt tagh يۇنت تېغى
yuntur يولۇقتۇرماق، ئۇچراتماق
yunghu يۇيۇش، پاكىزلاش
yung يۇڭ، تۈك، پەي (قۇشلارنىڭ)
yungla - ~ yongla -
yuchan يۇچان (ئۆلچەم بىرلىكى)
yurt ① يۇرت؛ ② خارابە، ئىز
yut ھۆجەيرە
yutuz خوتۇن، رەپىقە، ھەمراھ
yuul ~ yul
yuy يۇي (ھايۋان نامى)
yuy qush توز قۇش
yuq يۇق، قالدۇق
yuq - يۇقماق، چاپلاشماق
yuqa يۇقا، نېپىز
yuqlun - يۇقماق، يېپىشماق
yuquch يۇقتۇرۇش، بۇلغاش
yghït - ياغدۇرماق
yäg ~ yig, yg
yäk ~ yik
yäl ~ yiil, yil

yüräk يۈرەك
yüräklig يۈرەكلىك، جۈرئەتلىك
yürük ~ yörüg
yürüntäg ~ yörüntäg
yürüng ~ yorung
yürüngïl ئاق رەڭ
yürüngär - ئاقارماق، ئاق كىرمەك
yüt - يىتمەك، كۆتۈرمەك
yüttür - يىتتۈرمەك
yüz ① ① يۈز (سان) ؛ ② يۈز
yüz ② قولاق ئاغرىقى
yüzlüg يۈزلۈك، ئابرۇيلۇق
yüüz ~ yüz ①
yüüzlüg ~ yüzlüg
yïd - ھىد، پۇراق
yïdïshqa - پۇرىماق، سېسىماق
yïdïgh سېسىق
yïl يىل
yïlan يىلان
yïlayu خاتا، يالغان، ھەقىقىي ئەمەس، ياسالما
yïltïz يىلتىز، ئاساس
yïltïzlïgh يىلتىزلىق، ئاساسلىق
yïlqï ھايۋان، يىلقا
yïlï - ماڭماق، يۈرمەك، ئىتتىك ماڭماق
yïlïgh سىلىق
yïman يىمان ؟
yïmïrqa يۇمشاق، يۇمران
yïnchül - يانجىلماق، ئېزىلمەك
yïng يىرىڭ
yïngaq ياڭاق، تەرەپ
yïngaqlïgh تەرەپلىك
yïpar ئىپار
yïparlïgh ئىپارلىق
yïpar yorunchqa بېدە چېچەكى
yïpar qamïsh قومۇش چېچىكى
yïchan - ئەھمىيەت بەرمەك، ئېتىبار بەرمەك، ئېھتىيات قىلماق
yïr - يىرماق، پارچىلىماق
yïrla - جىرلىماق، ناخشا ئېيتماق
yïrt - يىرتماق، تارمىلىماق

yäl - ~ yil -
yämä ~ ymä
yäng - يانجىماق، ئۇششاقلىماق
yänä يەنە، تېخى
yär ~ yir
yätiz ~ yidiz, yitiz
yölän - يۆلەنمەك، تايانماق
yöläshtür - سېلىشتۇرماق، مىسال كەلتۈرمەك
yöläshür - ئوخشاتماق، نىسبەتلەشتۈرمەك، مىسال كەلتۈرمەك
yöläshürüg ئوخشىتىش، تەقلىد قىلىش، مىسال ئېلىش
yöläshürüglüg ئوخشىتىلغان، سېلىشتۇرۇلغان
yöläshürgüsüz سېلىشتۇرغۇسىز
yör - ئېنىقلىماق، ئايدىڭلاشتۇرماق، ئىزاھلىماق
yörgäl - يۆگەلمەك، ئورالماق
yörgär - يۆگەتمەك، ئوراتماق
yörüg ئىزاھ، تەپسىر، چۈشەنچە، مەنە بېرىش
yörüglüg مەنىلىك، ئىزاھلىق
yörük ~ yöräg
yörül - ~ yorul -
yörüntäg ① ئۇسۇل، ۋاستە، چارە، ئامال؛ ② دورا
yörüng ~ yorung
yörüng küsi ئاق كۆجە
yüg - ھوشىدىن كەتمەك، ئايلىنىپ كەتمەك
yügär - يۈگۈرمەك
yügäränch ئىتتىك، تېز
yügärü دەرھال، يۈگۈرۈپلا
yügärü qïl - ئارتۇقچە باھالىماق، كۆز - كۆز قىلماق
yügärü ھازىر، مەۋجۇت
yügür - ~ yügär -
yügürü ~ yügärü
yük - يىغماق، توپلانماق
yükmäk ① توپلام، توپلانما، يىغىندا؛ ② ئوغۇت، گەندە
yükün - يۈكۈنمەك، چوقۇنماق
yükün يۈكۈنۈش، چوقۇنۇش
yüksäk يۈكسەك، ئېگىز
yüläshtürgülüg سېلىشتۇرۇشقا بولىدىغان
yüng ~ yung
yür - يۈرمەك، ماڭماق

yïrïng	يىرىڭ
yiring	يىرىڭلىق
yïgh	پۇرسەت، مەزگىل
yïgh -	يىغماق، توپلىماق
yïghla -	يىغلىماق
yïghlash -	يىغلاشماق
yïghï	يىغا ـ زار
yïghïl -	يىغىلماق
yïghïn -	① يىغىشتۇرماق، ئۆزىنى تارتماق؛ ② توپلانماق، يىغىلماق
yïghït	يىغا، يىغلاش، هازا
yïq ~ yïgh	

Q

qab -	چىشلىمەك
qabsha -	تەۋرىمەك، ئىككىلەنمەك
qabung	ھەرە
qabï	قابى ؟
qadash	قېرىنداش، تۇغقان
qadashlïgh	قېرىنداشلىق، تۇغقانلىق
qadagh	① گۇناھ، خاتالىق؛ ② تۇرمە
qadghu	قايغۇ، ھەسرەت
qadghulugh	قايغۇلۇق، ھەسرەتلىك
qadghusuz	قايغۇسىز
qadïn -	ئېچىنماق، قايغۇرماق
qadïr	يىرتقۇچ، ۋەھشىي
qal	سارالڭ، غالجىر
qalangghur -	ئوينىماق، سەكرىمەك، ئۇسۇل ئوينىماق
qaltï	ئەگەر، مۇبادا
qaltï bir ödün	بىر ۋاقىتتا
qalï -	قالماق، ئېشىپ قالماق
qalïlïgh ~ qalïqlïgh	
qalïn	قېلىن، كۆپ، زىچ
qalïngur -	جانلانماق، شادلانماق، خۇشاللانماق
qalïnchu	مىراس، بۇرۇندىن قالغان
qalïsïz	قالدۇرماي، تامامەن، مۇكەممەل، تولۇق
qalïsïz nirwan	تولۇق نىرۋان
qalïq	① ئاسمان؛ ② راۋان
qalïqlïgh	تولۇق بولمىغان
qamatsi ∠ Hän. 槛子	
qamagh	بارلىق، ھەممە
qamaqlïgh	① پۈتۈنلەي، ھەممىسى دېگۈدەك؛ ② ئىگىدارچىلىق، تەۋەلىك
qamaghlïghsïz	ئومۇمىي بولمىغان، تولۇق بولمىغان
qamaghun	ھەممە، بارلىق
qamsha -	قىمىرلىماق، مىدىرلىماق
qamtsi ∠ Hän. 龛子	ساندۇق
qamïl -	① ئاغدۇرۇلماق، يىقىلماق، تەۋرىمەك؛ ② ئايلىنىپ كەتمەك، ھوشسىزلانماق
qamïsh	بامبۇك، قومۇش
qamïshlïgh	قومۇشلۇق
qan	خان، پادىشاھ
qan	قەيەر، نە، قايسى تەرەپ
qan -	قانماق، تەشنادىن چىقماق، تويماق
qanat	قانات
qandïran	قەيەردىن، نەدىن
qang	ئاتا، دادا
qanglï	ھارۋا
qanglïlïgh	ھارۋىلىق
qanlïgh	خانلىق، پادىشاھلىق
qanïmlïgh	قىنىش، مۇرادىغا يېتىش
qanïnchsïz	قانمايدىغان
qap	قاپ، تاغار
qap -	تۇتماق، ياپماق
qapchuq	قاپچۇق، خالتا (پۇل سالىدىغان)
qapïgh	ئىشىك
qapïghcha	دەرۋازا، كىچىك ئىشىك
qach	① قانچە، نەچچە؛ ② قەيەر
qach -	قاچماق
qachan	قاچان
qar	قار
qara	① قارا؛ ② پۇقرا، خەلق
qara ay	قارائاي
qara küsi	چاراكۈجە
qara qush	قاراقۇش
qarangghu	قاراڭغۇ
qarar -	قاراتماق، قاراڭغۇلاشماق

qararïgh	① قاراراق، قاراڭغۇ؛
	② چۈشىنىكسىز، تۇتۇق
qachïq	① قاچاق، قاچقۇن؛
	② سەزگۈ ئەزا لىرى؛ ③ تار، قىستاڭ
qaraghlïgh	قاراش، كۆرۈش
qaraq	① كۆز قارىچۇقى، قاراق؛ ② قاراش، كۆرۈش
qarmapt	پەرھىز
qarsaq	چوڭ چىشى مايمۇن
qarshï	يان ـ ئالد، قارشى (تەرەپ)
qarshï	ئۆچمەنلىك؛ دۈشمەنلىك، دۈشمەن، مۇخالىپ
qarshï	ئوردا، ساراي
qart	يارا، جاراھەت
qargha	قارغا
qarï	قېرى، ياشانغان
qarï -	قېرىماق، ياشانماق
qarïl -	ئارىلاشماق، قوشۇلماق
qarïm	خەندەك
qarïn	قېرىن
qarïsh -	قارشىلاشماق، زىددىيەتلەشمەك
qarïshmaq	ئۇچرىشىش، يولۇقۇش
qash	قاشتېشى
qash	قاش
qash	قاش، يان، قىرغاق
qash qadash	ئۇرۇق ـ تۇغقان
qasïnchïgh	قورقۇنۇشلۇق، قورقۇش
qat	قاتماق، قوشماق، ئارىلاشتۇرماق
qata -	قاتا، قېتىم
qatar -	قايرىماق، قايتۇرماق
qatna -	
qatun -	خانىش، خوتۇن
qatqï	قاتتىق
qatï qarï	ئۇزلۇكسىز، ئىزچىل، ئارقىمۇ ئارقا
qatï qaratï	ئىزچىل، تەدرىجىي
qatïl -	قېتىلماق، ئارىلاشماق
qatïr	قاتتىق
qatïgh	قاتتىق، قەتئىي
qatïghdï ~ qatïghtï	
qatïghlan -	تىرىشماق، غەيرەت قىلماق
qatïghtï	قاتتىق، قاتتىقلىق بىلەن
qatïqlïgh	ئارىلاشما، ئارىلاشتۇرۇلغان
qatïqsïz	پاك، ساپ، ئارىلاشتۇرۇلمىغان
qaw∠Hän. 合	ساندۇق
qwsha - ~ qabsha -	
qawshat -	مۇھاسىرە قىلماق، قورشىماق
qawshatïl -	قورشالماق، مۇھاسىر قىلىنماق
qawshur -	بىرلەشتۇرمەك، بىرلىككە كەلتۇرمەك
qawïnchsïz	كۆڭۈل بۆلمەيدىغان، بىپەرۋالىق
qawïr -	① باسماق، بوزەك قىلماق؛ ② قايناتماق
qawïra	قىسقا، قىسقىچە
qawïshghusuz	بىرلەشكۈسىز
qawïshïgh	قوشۇلۇش، قوشۇش،
	قوشۇلغان (جاي)، ئۇلانغان (يەر)، قوشۇما
qawït -	قوغلاندى بولماق
qawïsh -	ئۇچراشماق
qay	كوچا؛ دوقمۇش
qayla	كۆكتات، ئوتياش
qayïndur -	قايناتماق
qayïr ~ qadïr	ۋەھشىي، ياۋۇز
qaz	غاز
qaz -	قازماق، كولىماق، ياسىماق
qaz uyurï	غاز ئۇيۇرى، غاز قانىتى ئوتى
qazghan -	قولغا كەلتۇرمەك، ئېرىشمەك
qazghanch	تىرىشچانلىق
qaghal	تال، چىۋىق
qaghïl ~ qaghal	
qazghaq	قوزۇق
qaghï	قاغىماق، تىللىماق، ئۆچمەنلىك قىلماق
qaqadash	قېرىنداش، تۇغقان
qaqrul -	قايغۇرماق، غەم قىلماق
qaqï -	① غەزەپلەنمەك، ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق؛
	② پۇشايمان قىلماق، نادامەت چەكمەك
qaqïn -	نادامەت چەكمەك، پۇشايمان قىلماق،
	ئۆكۈنمەك، توۋا قىلماق
qaqïgh	پۇشايمان، نادامەت
qltï	① . . . ىدا ىدە ـ تا ـ تە؛
	② ئەگەر، مۇبادا
qanta	قانداق، قانداق قىلىپ
qod -	① قويماق؛ ② چۈشمەك

qodtur - كۆچۈرگۈزمەك

qodruqlugh قۇيرۇقلۇق

qodruqlugh yultuz قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز

qodur - باستۇرماق، قۇيدۇرماق

qoduru ① پۈتۈنلەي، تامامەن؛ ② ئېچىنىش

qodï پەس، تۆۋەن

qodïqar - پەسەيمەك، تۆۋەنلىمەك

qodïqartur - پەسلەتكۈزمەك، تۆۋەنلەتكۈزمەك

qol قول

qol - تىلىمەك، سورىماق، قولغا كەلتۈرمەك

qoldamla - قولىنى ھەرىكەتلەندۈرمەك

qolu ① دەۋر، ۋاقىت؛ ② توپ، جامائەت

qolula - ئايدىڭلاشتۇرماق، چوڭقۇر چۈشەنمەك، تەپەككۇر قىلماق

qolulugh ۋاقىتلىق، پەسىللىك

qolun - قولغا كەلتۈرمەك، ئېرىشمەك، تىلىمەك

qolunga بىخ، مايسا

qoltquchï تىلەمچى

qolusuz ① ھېسابسىز، سانسىز؛
② ۋاقىتسىز، زامانسىز، چەكسىز

qon ① قويۇن، كۆكرەك، مەيدە، كۆكسى ـ قارنى؛
② ئارزۇ ـ ئىستەك

qongrul - تەۋرەنمەك، قومۇرۇلماق

qonguz قوڭغۇز

qoor زىيان سېلىش، بۇزۇش

qop كۆپ، ھەممە

qocho قوچو، قەدىمكى تۇرپان

qor زىيان، يوقىتىش

qora - خورىماق، ئازلىماق

qora - خورىماق، ئازلىماق، كېمەيمەك

qorat - پەيدا بولماق، چىقماق، قىلماق

qorshatïl - قورشالماق، مۇھاسىرىگە ئېلىنماق

qorq - قورقماق

qorqïnch قورقۇنۇش

qorqïnïchsïz قورقۇنچسىز

qorqïn - قورقماق

qorqïnchïgh قورقۇش

qorqïnchlïgh قورقۇنچلۇق

qorqït - قورقۇتماق

qosur - قۇتۇلدۇرماق، تارتىۋالماق

qosh قوش، جۈپ

qosh - قوشماق، ئارىلاشتۇرماق، قاتماق

qoshughlugh قوشۇلغان، قوشۇلىدىغان

qotur - قۇترىماق، ئالجىپ قالماق، ساراڭ بولماق

qowuq بوشلۇق، قۇرۇق، كاۋاك

qowït قورشىغان، قوغلىغان

qoyash قۇياش، كۈن

qoyn قوي

qoyun قويۇن

qoyugh ① قاراڭغۇ، تۇتۇق، قېلىن؛ ② باي، سېخىي؛
③ چوڭقۇر؛ ④ قويۇقلۇق، قاراڭغۇلۇق، تۇتۇقلۇق

qoyuq ~ qowuq

qogh ① ئۇن، پاراشوك، ئۇۋۇندا، ئاتوم

qoghrul - ئازابلانماق، ئۆرتەنمەك

qoghsa - زەئىپلەشمەك

qoghsaq بوش، ھۇرۇن

qoghush - ئۇچراشماق، دىدارلاشماق

qogh qïghmaq زەررە، زەررىچە

ququz كەم، كەمچىل

qua ~ xua

qualan - xualan -

qubïq قۇبىق (يەتتە خىل گۆھەردىن بىرى)

qudruqlugh ~ qodruqlugh

qudugh قۇدۇق

qul قۇل

qulach غۇلاچ

qulacha غۇلاچلاپ ئۆلچىلىنىدىغان ئۇزۇنلۇق ئۆلچىمى

qulghaq قۇلاق

qum قۇم

qumqan قۇمقان (ئادەم ئىسمى)

qumush قومۇش

qun - بۇلىماق، تالىماق

qunchuy∠Hän. 公主 مەلىكە

quntu - بۇلىماق، ئوغرىلىماق

quch qïchmaq چاڭ ـ توزان

qur قۇر، رەت

qurat - قوراتماق، ئازايتماق

qurla ① رەت، تەرتىپ، تىزىق، قۇر؛
② پەيت، مەزگىل

qursha - قورشىماق
qurt قۇرت
quru - قۇرۇماق
qurugh قۇرۇق
qurghur - ① ئەمەلىيلەشتۈرمەك؛ ② غۇرۇرلانماق؛ ③ ئۇلۇغلانماق
qurï - قۇرۇماق
qush قۇش
qushghach قۇشقاچ
qut قۇت، بەخت
qutad - قۇتلانماق، بەختكە ئېرىشمەك
qutlugh قۇتلۇق، بەختلىك
qutrat - قۇتراتماق
qutrul - قۇتۇلماق، ئازاد بولماق
qutrulghu قۇتۇلغۇ، قۇتۇلۇش، قۇتۇلدۇرۇش
qutsïra - قۇتسىزلانماق، قۇتقا موھتاج بولماق
qutghar - قۇتقۇزماق، قۇتۇلدۇرماق
qutgharsuq قۇتۇلدىغان (پەيت)
qutghur - ~ qutghar -
qutïlïgh قۇتلۇق
qutïghartur - قۇتراتقۇزماق، قۇتراتقۇلۇق قىلماق، كۈشكۈرتمەك
qutïqï ① تۇۋەن، ئاست؛ ② تۇۋەنكى، ئاستىنقى
quuruq ~ qurugh
quush قۇئۇش (بىرخىل دەرەخنىڭ نامى)
quwra - ① يىغماق، توپلىماق، بىرلەشتۈرمەك؛ ② يىغىلماق، توپلانماق؛ ③ . . . قىلىشقا تەييارلانماق، . . . قىلماقچى بولماق
quwra - خورىماق، ئازلىماق
quwrat - قورشاتقۇزماق
quwraq ① جامائەت، توپ؛ ② مەجلىس، راھىبلار كېڭىشى
quwraqlïgh جامائەتلىك
quwraqsïz جامائەتسىز، قوۋمسىز
quyugh قۇيۇق، قېلىن، بۆك
quzghun قوزغۇن
qïdïsïz چېكى يوق، چېگراسى يوق، چەكسىز
qïdïgh قىر، بوي، تەرەپ
qïdïghsïz چېگرسىز، قىرسىز، چەكسىز
qïl قىل
qïl - قىلماق
qïldur - قىلدۇرماق
qïlmaqlïgh قىلىنغان، ۋۇجۇدقا چىققان
qïlmaqsïz قىلمايدىغان، قىلىشقا بولمايدىغان
qïlmïsh قىلمىش، قىلىق
qïlghuluq قىلىدىغان، قىلىشقا تېگىشلىك
qïlïnch ھەرىكەت، ئىش، قىلىق
qïlïnchlïgh قىلىقلىق
qïlïnchsïz قىلىقسىز
qïlïch قىلىچ
qïlïq قىلىق، ھەرىكەت
qïlïqlïgh قىلىقلىق، ھەرىكەتلىك
qïn - ئىزدىمەك، ئارزۇ قىلماق
qïna - قىينىماق، جازالىماق
qïng ئۆچمەنلىك
qïnïgh ① جەسۇر، يۈرەكلىك؛ ② جىددىي ئارزۇ
qïghmuq ئۇۋاق، زەررىچە
qïrtïsh رەڭ، چىراي، ئۆڭ
qïrtïshlïgh رەڭلىك، چىرايلىق
qïrtïshsïz ئۆڭسىز، رەڭسىز
qïrq قىرىق
qïrqïn ① قىز، دېدەك؛ ② ئاراب، جاپا
qïrqïnch قىرىقىنچى
qïrï ئويۇن، تاماشا
qïrïl - قىرىلماق، يوقالماق
qïs قىس، قىسلىق، قىينچىلىق، قىسچىلىق
qïsagh جەبىر، زۇلۇم
qïsqa قىسقا، كالتە
qïsïl جىلغا، ساراي، قىسىل
qïsïghsïz كەڭ، ئازادە
qïsh قىش
qïw قېلىپ
qïwlïgh خەيرلىك، بەختلىك
qïwïrqaq ئاچ كۆز، خەسىس
qïwïrqaqlan - ئاچ كۆزلۈك قىلماق
qïy كوچا، مەھەللە
qïydï جازا، قىيناش
qïyïn قىين، قىيلىنىش
qïyïrghaq تەمەخور، خەسىس

qïyïrghaqlan - خەسسلىك قىلماق، ئاچ كۆزلۈك قىلماق
qïyït قىيىن ـ قىستاق، ئازابلىنىش
qïz ① قىز؛ ② قىزغىن؛ ③ ئىسسىق؛
④ قىس؛ ⑤ ئاچ كۆز، خەسىس
qïznaq قازىناق، ئامبار
qïzsïz قىسسىز، قىس ئەمەس
qïzïl قىزىل
qïzïllïgh قىزىللىق
qïzïl chïntan قىزىل چىنىدان
qïgh قىغ، تېزەك، گەندە
qïqïr - ۋارقىرماق، قىرقىرماق، نالە قىلماق

Ä

äd بايلىق، مال، نەرسە
ädgär - ① ياخشى كۆرمەك، قوۋلاق سالماق؛
② تۈزەتمەك، ئوڭشىماق
ädgü ئەزگو، ياخشى
ädgü barmïsh
ädgü taluy shabï ئەدگو تالۇي شابى (ئادەم ئىسمى)
ädgükär -
ädgülän - ياخشىلانماق
ädgülüg ياخشىلىق، ئەزگۈلۈك، ساغلام،
پايدىلىق، ئۈستۈن
ädgün barmïsh ئەدگۈن بارمىش (ئادەم ئىسمى)
ädgüti ياخشى هالدا، ياخشىلاپ
ädik - ~ idik -
ädkär - ~ ädgär
ädligماللىق، دۇنيالىق
ädlä - ياخشىلىماق، تۈزەتمەك، ئەپلىمەك
ädräm ئەخلاق، پەزىلەت، ئەردەم
ädrämlig ~ ärdämlig
äd tawar مال ـ دۇنيا
ädäd - ~ ätät -
äg - ئەگمەك، بويسۇندۇرماق
ägin ~ äkin
äginsiz
ägir ئىگىر (دورا ئۆسۈملۈك نامى)
ägir - ئەگىلمەك، ئايلانماق، چۆرگىلىمەك
ägirt - ~ ägirt -
ägri ئەگرى
ägrik ① قاينام، قويۇن؛ ② ياپقۇچ، چۈمپەردە
ägsü - ~ äksü -
äkin
äkir
äksü ئۆكسۈمەك، ئەكچىمەك، ئازلىماق
äksük ① كەم، ئاز؛ ② نۇقسان، كەمچىلىك
äksükmäksiz ئۆكسۈمەيدىغان، ئازلىمايدىغان
äksüksüz نۇقسانسىز، خاتاسىز، كەم ـ كۈتىسىز
äkä ئاچا
äksig ~ äksük
äl - يېقىنلاشماق، كەلمەك
älik ئەللىك
ält - ~ ältin
ältin - ① ئاپارماق، ئېلىپ ئاپارماق، (قول بىلەن)
يۆتكىمەك، كۆتۈرمەك، قولىدا تۇتماق، ئۆزى بىلەن
بىللە كۆتۈرۈپ ماڭماق؛ ② يېتىلىمەك، باشلىماق؛
③ يۆتكەپ چىقماق، ئېلىپ چىقماق
älä - ئەكەلمەك، ئېلىپ كەلمەك
äm ئەم، داۋا
äm - ئەممەك، شورىماق
ämdimlig ناھايىتى
ämgä - جاپا چەكمەك، ئازاب تارتماق
ämgäk جاپا، ئازاب
ämgäklig ئەمگەكلىك، جاپالىق
ämgäksiz ئەمگەكسىز، جاپاسىز
ämgän - جاپا تارتماق، ئازابلانماق
ämgät - ئازابقا سالماق، جاپا چەكتۈرمەك،
ئەزمەك، قىينىماق
ämig ئەمچەك
ämirtqur - تىنچىتماق، تىنچلاندۇرماق
ämish - ئەممەك، شورىماق
ämlä - داۋالىماق، ساقايتماق
ämril - پەسىيىش، تۆۋەنلەش، تىنچلىنىش
ämti ئەمدى، هازىر
äng ئەڭ
ängilki دەسلەپكى، بۇرۇنقى
ängit - ① ئىگىلمەك، تۆۋەنلىمەك؛
② هەيران قالماق
ängittür - ① ئېگىلدۈرمەك؛ ② هەيران قالدۇرماق
ängräk بارماق، قول

ärmägü هۇرۇن، ئېرىنچەك

ärmäk تۇرمۇش، ئەمەلىيەت، مەۋجۇدىيەت

ärmäksiz ① يوقسۇز؛ ② ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن بولمىغان، رېئال بولمىغان

ärmäksiz ärinüksüz هارماي – تالماي، هۇرۇنلۇق قىلماي

ärt - ① ئىشلىمەك، داۋام قىلدۇرماق؛ ② ئۆتمەك، داۋاملاشتۇرماق

ärtinchsiz ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق

ätmäksiz دائىملىق، مەڭگۈلۈك، ئۈزلۈكسىز

ärtä ① ئەتە؛ ② كېيىن

ärtäki . . . گە ئوخشاش

ärtüktäk مەۋجۇدىيەت، ھەقىقىي، مەۋجۇدىيەت

ärtür - قىلدۇرماق

ärän ئەرەن، ئەر

ärü - ئېرىمەك

ärü ئاستا – ئاستا، بارا – بارا

ärük يېرىق، دەز

ärük ïghach مېۋىلىك، دەرەخ

ärüsh كۆپ، ھېسابسىز، سانسىز

äs - ئاقماق، ئۆتمەك

äsin شامال

äsirkä - ئىچ ئاغرىتماق

äsirkänchsiz ① قىلچىمۇ قايغۇرماستىن؛ ② قىلچىمۇ ئىككىلەنمەستىن

äsringü ① رەڭلىك، ئالىيېشىل؛ ② خۇش پۇراقلىق، مەززىلىك

ästup∠San. stupa مۇنار، قەبرە

äsän ئامان، ساق، ئامان – ئېسەن

äsängülük ئامانلىق، خاتىرجەملىك

äsük ① ياپقۇچ، مەخپىي، يوشۇرۇن؛ ② يالغانچىلىق، ئالدامچىلىق

äsüklä - يوشۇرماق، ياپماق

äsükchi (~ äzukchi) ئالدامچى، يالغانچى

äsüksüz (~ äzüksüz) مەخپىيەتسىز، سىرسىز

äsür - مەست بولماق، مەست قىلماق

äshil - قىسقارتىلماق، يىغىلماق، چىڭىتىلماق

äshi - ئېشىتمەك، ئاڭلىماق

äshitigsä - ئاڭلاشقا ئىنتىزار بولماق، ئاڭلاشنى خالىماق

änätkäk ئەنەتكەك، ھىندىستان

änük كۈچۈك، ئەنۈك

änüklä - كۈچۈكلىمەك

är ① ئەر؛ ② ئىنسان

är - ھۆكۈم (كېسىم) ياردەمچى پېئىل

ärdini ئەردىنى، گۆھەر

ärdäm ئەردەم، پەزىلەت

ärgü ئەر، ئەركەك

ärgü ① تۇرالغۇ، يەر، ئۆي؛ ② كۈچلۈك، قۇدرەتلىك

äri - ① ئېرىماق؛ ② ئۆتمەك؛ ③ كەچمەك، راۋان بولماق

ärig ① ھەرىكەت؛ ② نەسىھەت

ärig ärgin قىلىش – ئەتمىش، يۈرۈش – تۇرۇش

äriglä - نەسىھەت قىلماق

ärigmä مەدھىيىلەنگەن، ئالقىشلانغان

ärik كۈچ، قۇدرەت، ئىرادە

ärik tart - ھۆكۈم سۈرمەك، ئىدارە قىلماق

ärikmä ئولتۇرغان

ärik ornagh ئورۇن، جاي

äriksin - كۈچلەنمەك، قۇدرەتلەنمەك

äril - ~ äwril -

ärin كالپۇك

ärinch بىچارە

ärinchäng ~ irinchäk ئېرىنچەك، ھۇرۇن

ärinüksüz ئېرىنمەسلىك، ھۇرۇن قىلماسلىق

ärinüksüz ھۇرۇن ئەمەس، بوشاشماي

ärk ① ئەرك، ئارزۇ؛ ② كۈچ، قۇدرەت، قۇۋۋەت

ärk türk كۈچ – قۇدرەت

ärklig قۇدرەتلىك، كۈچلۈك

ärki . . . مىكى، شۇنداقمىدۇ

ärklig ① قۇدرەتلىك؛ ② ئىلكىدىكى

ärklik ärkly

ärklä - سەرپ قىلماق، ئىشلەتمەك

ärkmäksiz هارماي – تالماي

ärksin - كۈچلەنمەك، قۇدرەت تاپماق

ärksingü ياردەم، قۇۋۋەت

ärkü باشقۇرۇش، ئىدارە قىلىش

ärkülüg ئورۇن، جاي، ماكان، ئائىلىسىگە تەۋە جاي، ئۆي – قورۇغا تەۋە يەر

äshkäk ئېشەك
ät ① ئەت، گۆش؛ ② بەدەن
ätköz ئەتكۆز، كۆز
ätig ~ itig
ätin ئاۋاز، ئۈن
ätinlig ياڭراق، ئاۋازلىق
ätinä - ۋارقىرىماق، گۈركىرىمەك
ätlig ئەتلىك، گۆشلۈك
ätliksiz ئەتسىز، گۆشسىز
ätät - ئەتلەنمەك، كۈچلەنمەك، ياخشىلانماق
ät'öz ئەتئۆز، بەدەن، تەن، ۋۇجۇد
äw ئۆي
äwir - ① تەرجىمە قىلماق، ئۆرۈمەك؛ ② چۆرىدىمەك، ئەگىلمەك؛ ③ ئەۋەتمەك، تەقدىم قىلماق؛ ④ ئالغاچ بارماق، يېتىلمەك
äwit - باسماق، سىقماق
äwril - ① ئەگەشمەك، ئەگىشىپ ماڭماق؛ ② ئايلانماق، چۆرۈلمەك، دەۋر قىلماق؛ ③ بۇزۇلماق، قايرىلماق؛ ④ ۋاز كەچمەك، تانماق، رەت قىلماق
äwrilinchsiz تەۋرىمەسلىك، تەۋرىمەيدىغان، مۇستەھكەم
äwrinchkänchig ھېچ ئىككىلەنمەي
äwrish ① ھەرىكەت، ئىش - ئەمەك، ھال - ھەرىكەت؛ ② ئايلانما، چۆرۈمە، ئەگرى - توقاي
äzrua ∠ Sogh. 'zrw' ئەزرۇئا (ئىلاھ)
äzük ~ äsük
äzüklä ~ äsüklä
äzüksüz ~ äsüksüz

Ö

ö - ئويلىماق
öbkä → öwkä
öbkälä → öwkälä
öd ۋاقىت، پەيت
öd qolu ۋاقىت، مەزگىل
ödin زامان، ۋاقىت، چاغ
ödiräk ئۆردەك
ödki زامان، دەۋر
ödlä - ~ ötlä -
ödrül - ① ئايرىلماق، قۇتۇلماق، خالىي بولماق؛ ② تاللانماق، خىللانماق
ödsüz ۋاقىتسىز
ödün چاغ، پەيت، ۋاقىت
ödün turghur - ۋەزىيەت ياراتماق
ödür - ① ئايرىماق، تاللىماق، ئايرىپ چىقماق؛ ② پەرقلەندۈرمەك؛ ③ ئىچى ئۆتمەك، ئىچى سۈرمەك
ödürk پەرق، ئايرىملىق
ög ① ئانا، ئاپا؛ ② ھوش، ئەقىل
ög - مەدھىيىلىمەك، ، ماختىماق
ög - چۈشەنمەك، پەرق ئەتمەك
ögdi مەدھىيە
ögdilig مەدھىيەلىك
ögi دانىشمەن
ögi قارىغۇ ياپىلاق، ھۇۋقۇش
ögin دۆۋە، توپ؛ تولۇق، يۇمىلاق
ögir - خۇشال بولماق، شادلانماق
ögirt - خۇشاللاندۇرماق
ögirttür - خۇشاللاندۇرماق، خۇرسەن قىلدۇرماق
ögit - ئۆگەتمەك، تەربىيىلىمەك
ögli ① ئەقىللىق؛ ② نىيەتلىك، كۆڭۈللۈك
öglit - ئەقىلگە كەلتۈرمەك، ھوشىغا كەلتۈرمەك، ئەقىللىق قىلماق
öglän - ھوشىغا كەلمەك، يېشىلمەك
ögläntür - ھوشىغا كەلتۈرمەك
öglät - ~ üglit -
ögmäk ① ئويلاش، پىكىر قىلىش؛ ② مەدھىيە ئوقۇش؛ ③ ئېزىش، ئۇۋاش
ögrän - ئۆگەنمەك، تىرىشماق
ögränch ئۆگىنىش
ögrät - ئۆگەتمەك، تەلىم بەرمەك
ögrätig ئادەت، بىلىم، تەلىم
ögrätin - ئۆگەنمەك، تەربىيەلەنمەك
ögrätingüchi ئۆگەنگۈچى
ögrünch خۇشاللىق، شادلىق
ögrünchlüg خۇشال، شاد - خۇرام
ögrünchü شادلىق، خۇشاللىق
ögrürttür - خۇشاللاندۇرماق، شادلاندۇرماق
ögsirä - بىھوش بولماق، ھوشىدىن كەتمەك
ögsiz ھوشسىز

ögsürä – ~ ögsirä -
ögsüz – ~ ögsiz
ögä ئالقىش، مەدھىيە
ögä ~ ügä چېۋەر، دانىشمەن، بىلىملىك
ögük قوزام، ساقا (ئوغۇل بالىلارنىڭ ئەركىلىتىپ ئاتىلىشى)
ögün ~ ögin
ögüz دەريا
ök -لا، - لە
ökli - ئاشماق، كۆپەيمەك
ökün - ئۆكۈنمەك، پۇشايمان قىلماق
ökünch ئۆكۈنۈش، پۇشايمان
ökünchsiz پۇشايمانسىز
öküntür - ئۆكۈنگۈزمەك، پۇشايمان يېگۈزمەك
öküsh كۆپ، نۇرغۇن
öl - ئۆلمەك
ölgäysük ئۆلەي دەپ قالغان، ئۆلۈمگە مەھكۇم بولغان
ölmäk ئۆلۈش، ئۆلۈم
ölärg ① سازلىق؛ ② چىمەن (چىمەنزارلىق) ،
كىچىك ئوتلاق
öläz قاراڭغۇ، غۇۋا، تۇتۇق
ölüg جەسەت، ئۆلۈك
ölüm ئۆلۈم، ئۆلۈش
ölümchi ئۆلگۈچى، ئۆلۈمگە مەھكۇم بولغۇچى
ölür - ئۆلتۈرمەك
ölürgüchi ئۆلتۈرگۈچى
ölürt - ئۆلتۈرمەك
ölütlä - ئۆلتۈرمەك
ölütchi ئۆلتۈرگۈچى
ömgän بويۇن
önkür ئۆڭكۈر
öng ① ئۆڭ، رەڭ؛ ② ئالد، شەرق؛
③ سەھرا، چۆل
öng körtük ① قار كۆچۈش؛
② خەۋپ – خەتەر، هايات – مامات
öngi ئايرىم، باشقا
öngi öngi خىلمۇ خىل، تۈرلۈك، باشقا – باشقا
öngin ئايرىم، باشقا
önglüg ئۆڭلۈك، رەڭلىك
öngrä بۇرۇن، ئاۋۋال، ئىلگىرى

öngräki ئىلگىرىكى، بۇرۇنقى، يۇقىرىقى
öngräkin بۇرۇن، بۇرۇنقىدەك
öngräräk ئىلگىرىرەك، بالدۇرراق
öngräsün بۇرۇن، ئىلگىرى
öngsiz رەڭسىز، ئۆڭسىز
öngsüz ~ öngsiz
öngtür - ئالدىغا تارتماق
öngäd – ~ öngät -
öngädinchsiz ~ öngätinchsiz
öngät - ساقايماق، ياخشىلانماق
öngätinchsiz ساقايتقىلى بولمايدىغان، ئوڭشالمايدىغان
öngättür - ئوڭشالدۇرماق، ساقايتماق، ياخشىلانماق
öngül - ئوڭشالماق، ساقايماق
ööch ~ öch
öch ئۆچ، ئۆچمەنلىك
öch - ئۆچمەك، يوقالماق
ögül - تۈگىمەك، ئۆچمەك
öchür - ئۆچۈرمەك
ör - ① چالماق (مۇزىكا) ؛
② چىقماق، ئۆرلىمەك، يۈكسەلمەك
örgin ~ örgün
örgän – ~ ögrän -
örgün تەخت
örit - ① تۇرغۇزماق، تىكلىمەك؛ ② ئاشۇرماق،
كۆپەيتمەك؛ ③ تەربىيىلىمەك، يېتىلدۈرمەك، باقماق
örit - ياندۇرماق
örittür - تۇرغۇزماق، تىكلىمەك
örlät - ① قىزىتماق؛ ② غەزەپلەندۈرمەك،
ئاغرىتماق، خاپا قىلماق
örlüt – ~ örlät -
ört ئوت، چوغ
ört - ياپماق، توسماق، ئەتمەك
ört - تۇرغۇزماق، تىكلىمەك، تارقالماق
örtlüg ئوتلۇق، نۇرلۇق، چوغلۇق
örtä - كۆيمەك، ئوت ئالماق، ئۆرتىمەك
örtän - ئۆرتەنمەك، كۆيمەك
örtüg ① يوشۇرۇن، مەخپىي؛ ② ياپقۇچ،
يېپىنچا، داستىخان، پەردە؛ ③ گۇناھ
örtüglüg يوشۇرۇن
örtügsüz گۇناھسىز

örtügün مەخپىي، ئوغرىلىقچە، جىمغىنا، تۇيدۇرماي، غىپپىدە
örtüklüg يېپىق
örtül - يېپىۋالماق، يوشۇرۇنماق
örtür - ئۆرلەتمەك، چىقارماق
örä يۇقىرى ئۈست، ئۆرە، تىك
örä tart - ئۈستىگە تارتماق، قۇتقازماق
örü ~ örä
örüg مەڭگۈ، ئەبەدىي
örük ~ ärük
örüki ئۈستۈنكى، ئالىي، يۈكسەك
ös - ئۆسمەك
östäl - ئۆسمەك، ئاشماق
ösän ئىچ، دالدا، خىلۋەت
öshün ئۆشنە
öt نەسىھەت، كۆرسەتمەك
öt - ئۆتمەك، ئۆتكۈزمەك
ötinch ئۆتۈنۈش، ئىلتىماس، تەلەپ
ötkün -
ötkür - ① ئۆتكۈزمەك؛ ② ئىچ سۈرمەك، قورساقنى ئاغرىتماق، تەرەتكە ئالدىراتماق
ötkür - ① ئۆتكۈزمەك، يېتەكلىمەك، باشلىماق؛ ② ئەۋەتمەك، سۇنماق، يوللىماق؛ ③ ئىزاھلىماق، چۈشەندۈرمەك، بايان قىلماق، تەبىر بەرمەك؛ ④ پىششىق بىلمەك
ötkür - خاپا بولماق، كىرمەك
ötkürü ئارقىلىق، نەتىجىدە، تۈپەيلىدىن، شۇنداقلا
ötla نەسىھەت قىلماق، ئۆگەتمەك، دەۋەت قىلماق
ötli ئاقىۋەت، نەتىجە
ötrü ئاندىن كېيىن، كېيىن
ötäg ① پەرھىز، قەرز، مەجبۇرىيەت؛ ② ئۆتۈنۈش، ئەپۇ سوراش
ötäglä - پەرھىزنى ئادا قىلماق، بۇرچىنى ئۆتىمەك
ötügchi ئۆتۈنگۈچى، تىلىگۈچى
ötük دۇئا، تىلەك، ئارزۇ، ئىستەك
ötün - ئۆتۈنمەك
ötür قالايمىقانچىلىق، يىقىلىش، ئۆرۈلۈش، ئىچ سۈرۈك، كېسەل بولۇش
ötür - ① تەشمەك، تۆشۈك ئاچماق، ئويماق؛ ② قارىماق

ötür - ~ adïr
öwkä ① ئۆپكە؛ ② غەزەپ، ئاچچىق
öwkälä - غەزەپكە كەلمەك، ئاچچىقلانماق
öwkälän - غەزەپلەنمەك، ئاچچىقلانماق
öwkächi ئاچچىقى يامان، سەپرا مىجەز
öwkäsiz ئاچچىقى يوق، سەپرا ئەمەس
ööch ~ öch
öy - ئويلىماق، ئەسلىمەك
öz ئۆز
özgan ياخشىلىققا مايىل، خاسىيەتلىك
özgä باشقا
özgän ئۆزگىرىشچان، نورمالسىز
özik جانە، ئۆز
özintä ۋۇجۇد، ۋۇجۇد بىلەن، ۋۇجۇدلۇق
özläntür - يۈزلەندۈرمەك، قاراتماق
özlüg جانلىق، جانىۋار
özä ئۆز، ئۆزى
özäki ئۆز، جان
özük روھ، جان

Ü

ük - يىغماق، توپلىماق
ükli - كۆپەيمەك، ئاشماق
üklit - كۆپەيتمەك، ئاشۇرماق
üklitür - كۆپەيتتۈرمەك
ükish ~ öküsh
ülgü ① ئۆلچەم؛ ② ھەسسە، ئۈلۈش
ülgü täng tut - ئۈلگە قىلماق
ülgülä - ئۆلچىمەك، تەڭلەشتۈرمەك
ülgülänchsiz ئۆلچىگۈسىز، بۈيۈك، چوڭ
ülgülüg چەكلىك
ülgüsüz چەكسىز، مەڭگۈ، سانسىز
üläng قىچا ئۇرۇقى
üläsi ئوخشاش
ülüg نېسىپ، ئۈلۈش
ülüglüg ~ ülüklüg
ülüklüg بەختلىك، تەلەيلىك
ülüsh ئۈلۈش، بۆلەك، بۆلۈم، ھەسسە
ülüshlüg بۆلەكلىك، بۆلۈملۈك

üslünchü ناھايىتى، ئەڭ ئاخىرقى، ئاخىرقى
üstin ~ üstün
üstäl - ئۆسمەك، ئاشماق
üstämäk كۆپىيىش، ئاشۇرۇش
üstün ئۈستۈن، يۇقىرى
üstünki يۇكسەك، يۇقىرى، ئۈستۈن
üstürti ئۈستىدىن، تۆپىدىن
üstürti يۇقىرى، ئېگىز
üsüksüz ئۈزلۈكسىز، توختىماق، توختالماق
üüzä ~ üzä
üwis - بوردالماق، تولماق، تىقىلماق
üyür دان، يەم، خەشەك
üz ~ öz
üz - ئۈزمەك، ئۈزۈپ ئالماق
üz büz نەپرەت، ئۆچمەنلىك
üzik خەت، يېزىق، ھەرپ
üzlänchü ئاخىردا، كېيىن
üzlünchü ~ üzlünchü
üzläntür - ئۈزۈلدۈرمەك، ئاخىرلاشتۇرماق
üzlünchü ئاخىرقى، قالدۇق، توختاپ - توختاپ
üzlünchülüg ئاخىرلاشقان، تاماملانغان
üzmälä - يۇلۇپ ئالماق، تارتماق، چىقارماق
üzmälägülük ئۈزۈلمەي كېلىۋاتقان
üzä بىلەن، ئۈستىدە، ئارقىلىق
üzäk ئۈستۈنكى، ئۈستىدىكى، يۇقىرىقى
üzäliksiz ① ئەڭ ئۈستۈنكى، ئەڭ يۇكسەك؛
② ئۈزۈلدۈرمەي، داۋاملىق، ئۈزلۈكسىز، دائىم
üzüksüz ئۈزۈلمەي، ئۈزلۈكسىز
üzäl - ئۈستىگە چىقماق، يۇكسەلمەك، ئەۋجىگە چىقماق
üzäliksiz تەڭداشسىز
üzän ① ئىچى، ئىچكى قىسمى؛
② ئىنچىكە، ئەستايىدىل
üzülmämäki ئۈزۈلمەستىن
üzütlüg روھىي، ھېسسىي

Ï

ï دەرەخ، ياغاچ
ïd - ئەۋەتمەك
ïdala - ۋاز كەچمەك، تەقدىم قىلماق

ün ئۈن، ئاۋاز
ün - ① ئۈنمەك؛ ② چىقماق، پەيدا بولماق
üngür
ünlüg ئۈنلۈك
ünttürdächi ئويغاتقۇچى
üntä - چاقىرماق، ئۈندىمەك
üntür - ئۈندۈرمەك، بارلىققا كەلتۈرمەك،
ۋۇجۇدقا چىقارماق
ünüsh ئۈنۈش
ünüshlüg ئۈنۈملۈك
üch ئۈچ
üch bolmaq ئۈچ بولۇش
üch ät'öz ئۈچ ئەتئۆز
üch ödgi ئۈچ زامان
üchkäk قىساسخور، ئاداۋەتخور
üchägü ئۈچى، ئۈچەيلەن
üchär ئۈچەيلەن، ئۈچچە
üchün ئۈچۈن
üchünch ئۈچىنچى
ür ئۇزۇن زامان، ئۇزاق ۋاقىت
ür - ھۇۋلىماق، قاۋىماق
ür kich ئۇزاققىچە، دائىم
ürk - ئۈركۈمەك، چۆچۈمەك
ürkit - ئۈركۈتمەك، قورقۇتماق
ürlüg ① دائىم، مەڭگۈ، ئۈزلۈكسىز، ئۇزۇن،
مۇددەت، ئاخىرغىچە؛ ② مۇقىم، تۇراقلىق،
تۇرغۇن، ئۆزگەرمەس
ürlüglügchä ھېمىشە
ürlügsüz ① ۋاقىتلىق، قەرەللىك؛
② تۇراقسىز، پانىي، ئۆتكۈنچى
ürük ئۆرۈك
ürük ئۇزاق، داۋاملىق
ürük amul تىنچ، خاتىرجەم
ürük chächäki ئۆرۈك چېچىكى
ürük ozatï دائىم، ئۇزۇن مۇددەت، ئۇزاق ۋاقىت، ئۇزاققىچە
ürük ürküt ئۇزاققىچە، ئۇزاق، مەڭگۈلۈك
ürüm دورا - دەرمەك
üsk ~ üsük
üskin ئالد، ئۈست

ïduq — مۇقەددەس، مەڭگۈلۈك

ïlïqdur - — بۇلغاتماق

ïnan - — ئىشەنمەك، تايانماق

ïnanch — ئىنانچ، ۋەزىر

ïnaru — ئىلگىرى، ... دىن باشقا، ... دىن ئېتىبارەن

ïnaru bärü — ئۇيان، بۇيان، ھەريەر

ïnagh — ئىناق، ئىتتىپاق، ئىشەنچ

ïnaghsïz — ئىشەنچسىز

ïngray — مەجرۇھ

ïnïnan — ئىشەنچلىك

ïnchïqla - — ئىنجىقلىماق

ïchan - — ئېھتىيات قىلماق، كۆڭۈل قويماق، دىققەت قىلماق

ïr — چوڭ، بۈيۈك

ïra - — يىراقلىماق، ئايرىلماق

ïraghal - — ئىرغىلماق، ئىرغاڭلىماق

ïraq — يىراق

ïrat - — يىراقلاشتۇرماق، يوقاتماق

ïrghal - — ئىرغىتىلماق، سىلكىنمەك، ئىرغىتماق

ïsla - — ئىسلىماق، ئىسرىق سالماق

ïslat - — ئىسلاتماق، ئىسرىق سالدۇرماق

ïslaghu — ئىسرىقلىق

ïsh — ئىش

ïshsïz — ئىشسىز

ïsïrqa it - — چاتماق، چىشلىمەك

ïghach — دەرەخ، ياغاچ

ïqyangïisman tärim — ئىقياڭى ئىسمان تەرىم (ئادەم ئىسمى)

ئىزاھات

« ئىزاھات » قىسمىدا ئاساسەن « ئالتۇن يارۇق » نىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى تەرجىمىسىنى چۈشىنىش ئاساس قىلىندى . كونكرېت ئېيتقاندا ، تۆۋەندىكى دائىرە ئىچىدىكى سۆز ۋە ئىبارىلەرگە ئىزاھ بېرىلدى :

1) كەڭ كىتابخانلارغا تازا تونۇشلۇق بولمىغان بۇددا دىنى ئاتالغۇلىرى ؛

2) بۇددا دىنىغا مۇناسىۋەتلىك يەر ـ جاي ناملىرى ، بۇرخان ۋە ئىلاھ ناملىرى ؛

3) باشقا تىللاردىن قوبۇل قىلىنغان سۆزلەر ئىچىدە ئىزاھلاش زۆرۈر تېپىلغان سۆزلەر (« سۆزلۈك » قىسمىدا باشقا تىللاردىن قوبۇل قىلىنغان سۆزلەرنىڭ مەنبەسى ۋە مەنىسى ئىزاھلانغانلىقى ئۈچۈن ، « ئىزاھ » قىسمىدا پەقەت ئىزاھلاش زۆرۈر بولغانلىرىلا ئىزاھلاندى) ؛

4) تەرجىمىگە دائىر بەزى تېخنىكىلىق مەسىلىلەر ؛

5) ئۇيغۇر تىلىغا خاس سۆز بولسىمۇ ، لېكىن مەنە ۋە قۇرۇلمىسى ئالاھىدە بولغان سۆز ياكى ئىبارىلەر ؛

6) ھازىرغىچە مەنىسى ۋە مەنبەسى ئېنىق بولمىغان سۆز ياكى ئىبارىلەر .

« ئالتۇن يارۇق » نىڭ ترانسكرىپسىيىسىگە دائىر مەسىلىلەر ، ئەسەرنىڭ ترانسكرىپسىيە قىسمىدا ھاشىيىدە بېرىلدى .

① ئۇماقۇڭ ـ ئەسلىي تېكىستتە uma qung (uma hung دەپمۇ ترانسكرىپسىيە قىلىش مۇمكىن) دەپ يېزىلغان ، بۇ زاڭزۇچە ئىبارە بولۇپ « ياخشى ، ئوبدان » دېگەن مەنىدە .

② كىرىش بۆلۈم ـ ئەسلىي تېكىستتە süü دەپ يېزىلغان . süü خەنزۇ تىلىدىكى 序 سۆزىنىڭ ئاھاڭ تەرجىمىسى بولۇپ ، « مۇقەددىمە ، كىرىش » دېگەن مەنىدە süü نىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى تەڭدىشى yükünch كىرىش .

③④⑤⑥ نامو بۇددايا ، نامو دارمايا ، نامو ساڭگايا ـ بۇددا دىنى ئادەت سۆزى . بۇ ئىبارىدىكى « نامو » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى namo (ھۆرمەتلەش ، قەدىرلەش) ، « بۇددايا » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى buddhāya (بۇت ، بۇرخان) ، « دارمايا » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى dharmāya (ئەقىدە) ، « ساڭگايا » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى sanghāya (راھىپ) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . پۈتكۈل ئىبارىنىڭ مەنىسى « بۇدداغا ھۆرمەت قىلايلى ، بۇددىزم ئەقىدىسىگە ھۆرمەت قىلايلى ، راھىبلارغا ھۆرمەت قىلايلى » بولۇپ ، « بۇددايا ، دارمايا ، ساڭگايا » بۇ ئۈچى بۇددا دىنىدا « ئۈچ گۆھەر (قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا üch ärdini ، خەنزۇ تىلىدا 三宝) » دېيىلىدۇ . بۇددا نومىلىرى ئادەتتە مۇشۇ ئىبارىنى ئېيتىش بىلەن باشلىنىدۇ .

⑦ نوم ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سوغدى تىلىدىكى nwm سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ ، قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى بۇددىزىم تېكىستلىرىدە ① بۇددىزم كىتابى ② بۇددىزم قانۇنى ③ قائىدە ـ يوسۇن ④ ئەقىدە قاتارلىق مەنىلەردە كۆرۈلىدۇ . تەرجىمىدە بىز كۆپىنچە « نوم » دەپ بىر تەرەپ قىلدۇق .

⑧ ئەردىنى ـ بۇ سۆز سانسكرىت تىلىدىكى ratna (گۆھەر) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا بۇ سۆز ärdini ، ärdäni دېگەن شەكىللەردە كۆرۈلىدۇ .

⑨ توين ـ بۇ سۆز ئەسلى خەنزۇ تىلىدىكى 道人 (قەدىمكى خەنزۇلار ئارىسىدا تارقالغان « 道教 دىنىنىڭ ئۇستازلىرى » دېگەن مەنىدە) نىڭ ئاھاڭ تەرجىمىسى . قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى بۇددا تېكىستلىرىدە بۇ سۆز بۇددىزىم دىنى راھىبلىرىنى كۆرسىتىپ كېلىدۇ . تەرجىمىدە بىز بەزىدە « توين » دەپ ، بەزىدە « راھىب » دەپ بىر تەرەپ قىلدۇق .

⑩ شامنانچ ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سوغدى تىلىدىكى šmn’nch (راھىبە) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . « ئالتۇن يارۇق » تېكىستىدە بۇ سۆز shamanq ، shamananq ، shimnanq قاتارلىق شەكىللەردە كۆرۈلىدۇ .

⑪ ⑫ ئۇپاسى ، ئۇپاسانچ ـ « ئۇپاسى » سوغدى تىلىدىكى wp’sy دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، ئۈچ ئەردىنىگە ، (يەنى بۇدداغا ، بۇددا نومىغا ، راھىبلارغا چوقۇنىدىغان) ، بۇددىزمنىڭ « بەش پەرھىز » نى قوبۇل قىلغان ، لېكىن تېخى راھىبلىق دەرىجىسىگە يەتمىگەن ئەر مۇرىتلارنى كۆرسىتىدۇ . « ئۇپاسانچ » بولسا ، سوغدى تىلىدىكى wp’s’nch’ تىن كەلگەن بولۇپ ، يۇقىرىقى شەرت ئاستىدىكى ئايال بۇددا مۇرىتلىرىنى كۆرسىتىدۇ .

⑬ تۆگەل بىلگە تەڭرى تەڭرىسى بۇرخان ـ بۇرخانىنىڭ ئۇلۇغلاپ ئاتىلىشى بولۇپ ، « دانىشمەن-لىككە تولغان تەڭرىلەر ئىچىدىكى تەڭرى بۇرخان » ياكى « ھەممىگە قادىر تەڭرىلەر تەڭرىسى بۇرخان » دېگەن مەنىدە .

⑭ ⑮ ئاسانكى نايۇت ـ « ئاسانكى » سانسكرىت تىلىدىكى asamkhyeya (چەكسىز ۋاقىت) دېگەن سۆزدىن ، « نايۇت » سانسكرىت تىلىدىكى nayuta (ھېسابسىز ، سانسىز) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . بۇ ئىككى سۆز مەنىداشلىق مۇناسىۋەتتە كېلىپ ، « سانسىز ۋاقىت ، ھېسابسىز دەۋر » دېگەن مەنىنى بېرىدۇ . بۇنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى تەڭدىشى sansïz saqïshsïz (سانسىز ـ ھېسابسىز) .

⑯ نىرۋان ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى nirvana دىن كەلگەن . بۇددا تەلىماتىدا ، ئۇ بۇددىستلار بارلىق پەرھىز ـ تىرىشچانلىقنى ئورۇنلاش ئارقىلىق يېتىدىغان ئەڭ ئالىي غايە ياكى ئۆ-لۈش ـ تۇغۇلۇشنىڭ تەكرارلىنىشىدىن خالىي غايىۋى مەنزىل دەپ قارىلىدۇ . خەنزۇچىدە 涅槃 دېيىلىدۇ .

⑰ تاۋغاچ ئېلى ـ كونتېكىستتە تاڭ سۇلالىسى (618 ـ 907 ـ يىللار) نى كۆرسىتىدۇ .

⑱ تەڭرى تاۋغاچ خان ـ تاڭ سۇلالىسىنىڭ گاۋزۇڭ (高宗) خانىنى كۆرسەتسە كېرەك .

⑲ گىتسو ـ « ئالتۇن يارۇق » نىڭ خەنزۇچە تەرجىمە ئاپتورى يى جىڭ (义净) نىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاتىلىشى . يى جىڭ تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ئۆتكەن داڭلىق راھىب ۋە ساياھەتچى ، كاتتا تەرجىمان « كىرىش بۆلۈم » ۋە باشقا مەنبەلەردىن ئېنىقكى ، ئۇ تەڭرى تاۋغاچ خان دەۋرىدە ، يەنى مىلادىيە 671 ـ يىلى جەنۇبتىكى سۇ يولى ئارقىلىق ھىندىستانغا بارغان ، ئالدى ـ كەينى بولۇپ 20 يىل ئىچىدە 30 دىن

ئارتۇق ئەل ـ ئايماقلارنى كەزگەن . « ئالتۇن يارۇق » قاتارلىق 239 تۈپلەم نوم ـ سۇترانى سانسكرىت تىلىدىن خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلغان . مىلادىيە 695 ـ يىلى ۋەتەنگە قايتىپ كەلگەن . ئۇنىڭ يەنە « ئۇلۇغ تاڭ راھىب كالانىنىڭ غەربكە ساياھەت خاتىرىسى » قاتارلىق ئەسەرلىرى بار .

⑳ ساماتسو (سامىتسو) ئاتلىق ئاچارى ـ گىتسو (يى جىڭ) نىڭ ئۇلۇغلاپ ئاتىلىشى . بۇ ئىبارىدىكى « ساماتسو » خەنزۇ تىلىدىكى 三藏 دىن كەلگەن . 三藏 بۇددا كلاسسىكلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى بولۇپ ، نوم (سانسكرىتچىسى sūtrapitaka ، خەنزۇچىسى 经藏) ، بۇددا قائىدە ـ نىزامى (سانسكرىتچىسى vinayapitaka ، خەنزۇچىسى 律藏) ، مۇھاكىمە ۋە بايان (سانسكرىتچىسى abhidharmapitaka خەنزۇچىسى 论藏) نى كۆرسىتىدۇ . « ئاچارى » سانسكرىت تىلىدىكى ācārya (ئۇستاز) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . خەنزۇچە بۇددا نوملىرىدا نوم ، بۇددا قائىدە ـ نىزاملىرى ، مۇھاكىمە ۋە بايانىنى بىلىدىغانلار 三藏法师 دەپ ئاتالسا ، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى بۇددا تېكىستلىرىدە « ساماتسو ئاچارى » دەپ ئاتالغان . « ساماتسو ئاتلىق ئاچارى » دېمەكلىك بۇددا نومى ، بۇددا قائىدە ـ نىزاملىرى ، مۇھاكىمە ۋە بايانىنى تولۇق بىلىدىغان ئۇستاز دېگەنلىكتۇر .

㉑ ئەنەتكەك ـ سوغدى تىلىدىكى yntk'k' * دىن قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىغا كىرگەن ، ھىندىستانىنىڭ قەدىمكى ئاتىلىشى .

㉒ بەش يول ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . ئۇ دوزاخ ، جىن ـ ئالۋاستى ، ھايۋان ، ئىنسان ۋە تەڭرىنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچە نوملاردا 五道 ياكى 五趣 دېيىلىدۇ .

㉓ ئىنانچ ـ « ۋەزىر ، ئەمەلدار » دېگەن مەنىدە بولۇپ ، كۆپىنچە مەمۇرىي ئەمەلدارلارنى كۆرسىتىدۇ .

㉔ كشانتى ـ ئەسلىي تېكىستتە kshanti دەپ يېزىلغان . بۇ سۆز يەنە kishanti، kashanti شەكلىدىمۇ كۆرۈلىدۇ . « كشانتى » سانسكرىت تىلىدىكى ksanti (تۇۋا قىلىش ، گۇناھىنى يۇيۇش) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇنىڭ پېئىل شەكلى كشانتى قىل .

㉕ بەش ئەقىدە ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . ئەسلىي تېكىستتە bish chahshapit دەپ يېزىلغان . بۇ بىرىكمىدىكى chahshapit سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى siksapada ئەقىدە ، پەرھىز دېگەن سۆزدىن كەلگەن . بەش ئەقىدە گۇناھسىز بولۇش ، ۋۇجۇد پاكلىقى ، ئىبغىز پاكلىقى ، يامان ئىش قىلماسلىق ، شاد يوقسۇل بولۇشنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچە 五戒 دېيىلىدۇ .

㉖ ئون پەرھىز ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . ئەسلىي تېكىستتە on karmapt دەپ يېزىلغان . بۇ ئاتالغۇدىكى karmapts سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى karmapatha (پەرھىز ، ئىش يولى) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئون پەرھىز ① تىنلىقلارنى ئۆلتۈرمەسلىك ② ئوغرىلىق قىلماسلىق ③ زىنا قىلماسلىق ④باشقىلارغا بەتنام چاپلىماسلىق ⑤ ھاراق ـ شاراب ئىچمەسلىك ⑥ يالغان سۆزلىمەسلىك ⑦ زاڭلىق ـ مەسخىرىدىن خالىي بولۇش ⑧ ھەسەت قىلماسلىق ⑨ ئاچچىقلانماسلىق ⑩ خاتا خىياللاردا بولماسلىقنى كۆرسىتىدۇ .

㉗ سانسار ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، سانسكرىت تىلىدىكى samsāra (ئايلىنىش ، قاينام) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . بۇددا دىنىدا ، بۇ دۇنيا ھايات ـ ماماتلىق ئازاب دېڭىزى دەپ قارىلىدۇ . سانسار ئەنە شۇ ھايات ـ ماماتلىق ئازاب دېڭىزىنىڭ نامىدۇر . خەنزۇچە 轮回 دېيىلىدۇ .

㉘ ئۈچ زامان ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، ئەسلى تېكىستتە üq ödki دەپ يېزىلغان . ئۇ هازىرقى زامان ، ئۆتكەن زامان ، كېلىدىغان زاماننى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 三世 دېيىلىدۇ .

㉙ ئۈچ ئەتئۆز ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، ئۇ بۇددانىڭ ئۈچ خىل تەن ـ تۇرقىغا ، يەنى ئوبرازىغا قارىتىلغان . بۇددا دىنىدا ، بۇددالار تىنىلىقلارغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزگەندە ئۈچ خىل تەن ـ تۇرقنىڭ مەلۇم بىرىدە تۇرۇپ جانلىقلارغا كۆرۈنىدۇ ، دېيىلىدۇ . بۇددالارنىڭ مانا مۇشۇ ۋاقىتتىكى ئۈچ خىل تۇرق ـ قىياپىتى « ئۈچ ئەتئۆز » دېيىلىدۇ . ئۈچ ئەتئۆز تۆۋەندىكىچە : ① بەلگۈرتمە ئەتئۆز ② تۆش ئەتئۆز ③ نوملۇق ئەتئۆز . خەنزۇچىدە 三身 دېيىلىدۇ .

㉚ بەش تۈرلۈك پاسكىنىچىلىق ـ ئەسلى تېكىستتە bish chobdik دەپ يېزىلغان . سانسكرىتچىدە panca kasāyāh، خەنزۇچىدە 五濁 دېيىلىدۇ.

㉛ ئون تۈرلۈك پرامىت (~ پرامىت) ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئەسلى تېكىستتە on türlüg pramit دەپ يېزىلغان . بۇ ئاتالغۇدىكى pramit سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى pramita (پەرھىز ، چەكلەنگەن ئىش ـ هەرىكەت) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئون تۈرلۈك پرامىت تۆۋەندىكىچە : ① تىنىلىقلارنى ئۆلتۈرمەسلىك ②ئوغرىلىق قىلماسلىق ③ زىنا قىلماسلىق ④ باشقىلارنى مەسخىرە قىلماسلىق ⑤ هاراق ـ شاراب ئىچمەسلىك ⑥ زىبۇ زىننەتلەرگە بېرىلمەسلىك ⑦ ناخشا ئاڭلىماسلىق ۋە ئۇسسۇل ئوينىماسلىق ⑧ هەشەمەتلىك كارىۋاتتا ياتماسلىق ⑨ چەكلەنگەن تائاملارنى يېمەسلىك ⑩ مال ـ دۇنياغا بېرىلمەسلىك . خەنزۇچە 十戒دېيىلىدۇ .

㉜ تۆت تۇغۇلۇش ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئەسلى تېكىستتە tort toghum دەپ يېزىلغان . ئۇ تۇخۇمدىن تۇغۇلۇش ، قورساقتىن تۇغۇلۇش ، نەملىكتىن تۇغۇلۇش ، مەۋھۇملۇقتىن تۇغۇلۇشنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 四生 دېيىلىدۇ .

㉝ ئالتە يول : بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . بۇددا دىنىدا ، تىنىلىقلار هايات ۋاقتىدا قىلغان ياخشى ـ يامان ئىشلىرىغا ئاساسەن ئالتە قېتىم (بەش قېتىم دېيىشمۇ بار) تۇغۇلۇش ۋە ئۆلۈش پۇرسىتىگە ئىگە بولىدۇ دەپ قارىلىدۇ . ئالتە يول يۇقىرىدىكى ئالتە پۇرسەتنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 六道 ياكى 五道، 五趣 دېيىلىدۇ .

㉞ مايترى (~ مائىترى) ـ بۇرخان نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى maitreya (مېھرىبان ، شەپقەتلىك) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . مائىترى ـ بۇددىستلارنىڭ نەزىرىدە كەلگۈسىدە دۇنياغا كېلىدىغان بۇرخان بولۇپ ، ئېيتىلىشچە ، ئۇ ساكيامۇنىنىڭ شاگىرتلىرى ئىچىدە مۇھىم بىرى ئىكەن . ساكيامۇنى ئۇنى تۇچىتا دېگەن جايدا كۆرۈپ 5000 يىلدىن كېيىن ئۇنى ئۆزىگە ۋارىس قىلىدىغانلىقىنى بەلگىلىگەنمىش . ئۇ بارلىق بۇددىستلار تەلمۈرىدىغان قۇتقۇزغۇچى بۇرخان دېيىلىدۇ .

㉟ سادۇ ـ سانسكرىت تىلىدىكى sadhu (ياخشى ، ئوبدان) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى تەڭدىشى ädgü (ياخشى ، ئەزگۇ) .

㊱ لىغسۇ ـ زاڭزۇ تىلىدىكى legs-so (ياخشى ، ئوبدان) دېگەن سۆزدىن كەلگەن .

㊲ ديان ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى dhyāna سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ « سۈكۈتتە تۇرۇپ خىيال قىلىش ، يامانلىقتىن ۋاز كېچىش ، ساۋاب ئورمانلىقى » دېگەن مەنىدە .

㊳ ساكيامۇنى ـ بۇرخان نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى sākyamuni ساكىلارنىڭ ئەۋلىياسى دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇنىڭ ئەسلىي ئىسمى siddhartha (سىدارتا) بولۇپ ، قەدىمكى ھىندىستاندىكى پادىشاھ سۇتۇداننىڭ شاھزادىسى . كېيىن ئۇ بۇددا دىنىنى ئىجاد قىلغان ، ساكيامۇنى ئۇنىڭ ئۇلۇغلاپ ئاتىلىشى .

㊴ گارتراكۇت ـ سانسكرىت تىلىدىكى grdhrakuta دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇ قەدىمكى ھىندىستاندىكى بىر تاغنىڭ نامى . رىۋايەت قىلىنىشىچە ، ساكيامۇنى مۇشۇ تاغدا كۆپ يىل تۇرۇپ دىن تارقاتقانمىش . شۇڭا بۇددا دىنىدىكى نۇرغۇن رىۋايەتلەر بۇ تاغ بىلەن مۇناسىۋەتلىك .

㊵ سەككىز بۆلەك توپ ـ جامائەت ـ بۇددا دىنىدىكى ئىلاھلار جامائەتلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى . بۇ سەككىز توپ ـ جامائەت تۆۋەندىكىچە : ① تەڭرىلەر جامائىتى ② ئەجدىھالار جامائىتى ③ ياكشالار جامائىتى ④گاندارۋىلار جامائىتى ⑤ ئاسۇرىلار جامائىتى ⑥ گارۇدىلار جامائىتى ⑦ كىنارىلەر جامائىتى ⑧ ماھوراگىلار جامائىتى . بۇلارنىڭ ئىچىدە تەڭرىلەر جامائىتى بىلەن ئەجدىھالار جامائىتىنىڭ سېھرىي كۈچى ئەڭ كۈچلۈكمىش . خەنزۇچىدە 八部众 دېيىلىدۇ .

㊶ ياكشا ـ ئىلاھ نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى yaksa سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ ، « ئالۋاستىلار ئۈستىدىن غالىب كەلگۈچى » دېگەن مەنىدە . ياكشا ھىندى ئەپسانىلىرىدىكى يېرىم ئىلاھ بولغان كىچىك ئىلاھلار جامائىتىنى كۆرسىتىدۇ .

㊷ تۆت بۇرخان ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، تۆت تەرەپتىكى تۆت بۇرخاننى ، يەنى شەرقتىكى پۇراقلىق دۇنيانىڭ بۇرخانى ئاكشۇبۇيا ، جەنۇبتىكى شادلىق دۇنياسىنىڭ بۇرخانى گۆھەر كۆرۈملۈك بۇرخان ، غەربتىكى كۆڭۈللۈك دۇنيا بۇرخانى ئامىتابا ، شىمالدىكى نىلۇپەر گۈللۈك دۇنيانىڭ نازۇك ئۈنلۈك بۇرخانىنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 四佛 دېيىلىدۇ .

㊸ سۇدۇر (سۇتۇر) ـ سانسكرىت تىلىدىكى sutra سۆزىنىڭ ئۆزگەرگەن شەكلى بولۇپ ، بۇددانىڭ ۋەز ـ نەسىھەتلىرى « سۇدۇر » دېيىلىدۇ .

㊹ تۆت ماھاراج ـ ئەسلىي تېكىستتە tört maharanch دەپ يېزىلغان . « ماھاراج » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى maharaja (ئۇلۇغ خان) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . « تۆت ماھاراج » بۇددا دىنى رىۋايەتلىرىدە كۆپ تىلغا ئېلىنىدىغان ئالەمنى قوغدىغۇچى تۆت ئاسمان پادىشاھىنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 四大天王 دېيىلىدۇ .

㊺ تارماتان ـ بۇ سۆز سانسكرىتچە dharmadhana دېگەن سۆزدىن كەلگەندەك قىلىدۇ ، مەنىسىنى ھازىرغىچە ئېنىقلىيالمىدۇق .

㊻ پراتىئا ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، سانسكرىت تىلىدىكى pratigha (كۆزنى چوڭ ئېچىپ قاراش) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇ ئۈچ زەھەرنىڭ بىرى ، ئۆچمەنلىك قىلىدىغان ۋە باشقىلارغا زىيان ـ زەخمەت سالىدىغان كۆڭۈلنىڭ ئاساسى دېيىلىدۇ .

㊼ ئون توققۇز گاندارۋى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، بۇ ئاتالغۇ تەركىبىدىكى « گاندارۋى » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى gandharva (خۇش پۇراق ئىزدىگۈچى) دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، سەككىز بۆلەك توپ ـ جامائەتنىڭ تۆتىنچىسىنىڭ نامىنى كۆرسىتىدۇ . گاندارۋىلار جامائىتىدىكى ئىلاھلارنىڭ سانىغا

قارىتا ئوخشاشمىغان شەرھىيلەر بار ، بەزى مەلۇماتلاردا 27 ئىلاھ بار دېيىلسە ، يەنە بەزى مەلۇماتلاردا 6333 ئىلاھ بار دېيىلىدۇ . « ئالتۇن يارۇق » تا 19 بار دېيىلگەن . « ئالتۇن يارۇق » نىڭ 173 ـ بەت 12 ـ قۇردىن 174 ـ بەت 5 ـ قۇرغىچە بولغان ئارىلىقتا بېرىلگەن مەلۇماتقا ئاساسەن بۇ 19 گانداۋرلارنىڭ ئىسىملىرى تۆۋەندىكىچە : ① ئامىتا ئايۇسى ② ۋىچا يابرابى ③ كىنابرابى ④ كۇنابرابى ⑤ ئاكسۇبى ⑥ سىنكابراباشى ⑦ تاسابرابى ⑧ رادارگگارى ⑨ براباگگارى ⑩ بۇرانبرابى ⑪ سامانتابرابى ⑫ سوۋاستىكى ⑬ كالىنانشىرى ⑭ ئالاگگاركالاۋى ⑮ دارمائۇتارى ⑯ درمادىۋاچى ⑰ سۇبراۋى ⑱ راچابرابى ⑲ ئۇدارانىدى . گانداۋرى خەنزۇچىدە 乾达婆 دېيىلىدۇ .

㊽ ئەجدىھا خانى ـ بۇددىزم رىۋايەتلىرىدە ئېيتىلىدىغان ، ھېچقانداق كۈچ سەرپ قىلمايلا ، بۇلۇت پەيدا قىلىپ يامغۇر ياغدۇرالايدىغان ، تىنلىقلار كۆڭلىدىكى نىزۋانلارنى يوقىتالايدىغان ئەجدىھا خانىنى كۆرسىتىدۇ .

㊾ كۇمبانتى ـ سانسكرىت تىلىدىكى kumbahānda سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ ، يامان غەرەزلىك جىن ـ ئالۋاستىلار توپىنى كۆرسىتىدۇ . بەزىدە « راكشاس » بىلەن تەڭ مەنىدە قوللىنىلىدۇ .

㊿ ۋايشىراۋانى ـ سانسكرىت تىلىدىكى vaisravana دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، ئالەمنى قوغدىغۇچى تۆت ئاسمان ئىلاھىنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى . ئۇ شىمالنىڭ مۇھاپىزەتچىسى دېيىلىدۇ .

(51) (52) 28 ـ بەت 21 ـ ، 22 ـ قۇردىكى kuha بىلەن wsdana ئارىلىقىدىكى بىر قانچە ھەرپ ئەسلى تېكىستتە ئۆچۈپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ، بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى ئېنىقلىيالمىدۇق .

(53) ئەستۇپ ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى stūpa (روھ مۇنارى ؛ ئېگىز ئورۇن ؛ پەزىلەت توپلانمىسى) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . بۇ سۆز دەسلەپتە جەسەت كۆمۈلگەن گۆرنىڭ ئۈستىگە توپا ، تاش قاتارلىقلاردىن چىقىرىلغان قۇرۇلۇشنى كۆرستەتتى ، كېيىن رەسمىي ياسالغان مۇنارنى كۆرسىتىدىغان بولغان . بۇددا دىنىدا راھىبلاردىن يۇقىرى دەرىجىلىك ئۆلىمالار قازا قىلسا ، ئۇلارنىڭ جەسەت كۆلىنى دەرىجىسىگە ئاساسەن مۇنارنىڭ مەلۇم قەۋىتىگە قويۇش بەلگىلەنگەن . ئەستۇپ راھىپلارنىڭ ئەنە شۇ جەسەت كۆلى قويۇلىدىغان مۇنارنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچە ئاھاڭ تەرجىمىسى 窣堵波 دېيىلىدۇ .

(54) شىشنى ـ ئەسلىي تېكىستتە shishini دەپ يېزىلغان ، بۇ سۆزنىڭ مەنىسى ۋە مەنبەسىنى ھازىرچە ئېنىقلىيالمىغاچقا ، تەرجىمىدە « شىشنى » دەپ ئەينەن ئېلىپ قويدۇق .

(55) بايان ـ ئەسلىي تېكىستتە bayan دەپ يېزىلغان ، كونتېكىستكە ئاساسلانغاندا ، « چىراي ، بەست ، ۋۇجۇد » دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغاندەك قىلىدۇ ، لېكىن لۇغەت ئاساسىمىز بولمىغاچقا تەرجىمىدە « بايان » دەپ ئەينەن ئالدۇق .

(56) لۇمبىناۋان ـ بۇددىزم رىۋايەتلىرىدە ئېيتىلىدىغان مۇقەددەس ئورۇن (باغ) نىڭ نامى . ئۇ سانسكرىت تىلىدىكى lumbini (تۈز ، ئوماق ، سۆيۈملۈك) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . رىۋايەت قىلىنىشىچە ، ساكيامۇنىنىڭ ئانىسى ماھامايا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كېتىۋېتىپ ، لۇمبىناۋانغا كەلگەندە ساكيامۇنىنى تۇغقانىكەن . لۇمبىناۋان ھازىرقى نېپال تېررىتورىيىسى تەۋەلىكىدە . خەنزۇچە 蓝毗尼 دېيىلىدۇ .

(57) كاپىلاۋاسىدۇ (~ كاپىلاۋاستۇ) ـ بۇددىزم رىۋايەتلىرىدە ئېيتىلىدىغان مۇقەددەس شەھەر نامى

سانسكرىت تىلىدىكى kapilavastu (ياخشى پەزىلەتلىكلەرگە خاس شەھەر ، سېرىق باشلىقلار تۇرىدىغان ئورۇن) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . مىلادىدىن ئىلگىرىكى V ، VI ئەسىرلەردە بۇ يەردە شاكى (ـ ساكى) ئۇرۇقى ئورۇنلاشقان . بۇ شەھەر ھازىر نېپال تەۋەلىكىدە . خەنزۇچە 毗罗卫 دېيىلىدۇ .

⑱ كولتى ـ ساناق سان ، سانسكرىت تىلىدىكى koti (ئون مىليون) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى بۇددىزىم تېكىستلىرىدە بۇ سۆز كۆپىنچە « سانسىز ، چەكسىز » دېگەن مەنىدە ئۇچرايدۇ .

⑲ ماھابۇتى دەرىخى ـ دەرەخ نامى ، ئېيتىلىشىچە ، ساكيامۇنى پىپالا دەرىخى تۈۋىدە « ئۇلۇغ تو- يۇنماق » قا ئېرىشكەنىكەن . شۇندىن ئېتىبارەن پىپالا دەرىخى ماھابۇتى سانسكرىتچە mahabodhi (ئۇلۇغ تويۇنماق) دەپ ئاتىلىدىغان بولغان .

⑳ نارايانچان ـ سانسكرىت تىلىدىكى nairanjana دىن كەلگەن بولۇپ ، قەدىمكى ھىندىستاندىكى بىر دەريانىڭ نامى .

61 باراناس ـ شەھەر نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى varanasi (دەريا ئەگىپ ئۆتكەن شەھەر) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . بۇ شەھەر گانگ دەرياسىنىڭ ئوتتۇرا ئېقىنىنىڭ سول تەرىپىگە جايلاشقان بولۇپ ، بۇددا مۇرىتلىرى تاۋاپ قىلىدىغان مۇقەددەس جاي ھېسابلىنىدۇ .

62 دارماچاكىر ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى dharmacakra (نوملۇق چاق) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . بۇددا دىنىدا بۇددا نومى (« قانۇن » مەنىسىدە) ئايلانما چاققا ئوخشىتىلىدۇ . ئايلانما چاق ئايلانغانسېرى تىنىلىقلار قەلبىدىكى نىزۋانىلار ۋە يامان نىيەتلەر يوقىلىدۇ دېيىلىدۇ . « دارماچاكىر » نىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى تەڭدىشى nomluok tilgän (نوملۇق چاق) . « ئالتۇن يارۇق » تا ھەر ئىككى ئاتالغۇ ئۇچرايدۇ . خەنزۇچە 法轮 دېيىلىدۇ .

63 سراۋاست ـ سانسكرىت تىلىدىكى sravasti (ئەۋلىيالار تۇرىدىغان ئورۇن) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇ قەدىمكى دەۋردىكى بىر پادىشاھلىق ۋە بىر شەھەرنىڭ نامى .

64 چىت تېكىن ـ شاھزادە ئىسمى ، ئۇ سانسكرىت تىلىدىكى jeta دېگەن سۆز بىلەن قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى tigin (شاھزادە) دېگەن سۆزنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلگەن .

65 تىرتى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى tirthika دىن كەلگەن بولۇپ ، بۇددىزىم رىۋايەتلىرىدىكى يېزىق ۋە ئەقىل ـ پاراسەت ئىلاھىنىڭ نامى .

66 ساڭگاس ـ شەھەر نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى sankas دىن كەلگەن .

67 ئەزرۇئا ـ ئەسلىي تېكىستتە äzrua دەپ يېزىلغان ، äzrua سۆزى سوغدى تىلىدىكى'zrw' سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ ، قەدىمكى ئۇيغۇرلار بىراھمان دىنىنىڭ ئىجادچىسى « تەڭرى براھمان » نى äzrua دەپ ئاتىغان . قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى بۇددا تېكىستلىرىدە بۇ سۆز كۆپرەك « ئەۋلىيا » دېگەن مەنىدىمۇ كېلىدۇ .

68 خورمۇزتا ـ سوغدى تىلىدىكى xwrmzt (ئىلاھ ، تەڭرى) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئەسلىدە بۇ سۆز مانى دىنىدىكى ئىلاھنى كۆرسەتەتتى ، كېيىن قەدىمكى ئۇيغۇرلار بۇددا دىنى ئىلاھى « ئىندرا » نى خورمۇزتا نامى بىلەن ئاتىغان .

(69) بۇرساڭ ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى buddha-sangha (بۇددا راھىبلىرى) دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، « راھىب » دېگەن مەنىدە . خەنزۇچىدە 佛僧 دېيىلىدۇ .

(70) شراۋاك ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى sravaka دىن كەلگەن بولۇپ ، بۇددا ۋەز ـ نەسىھەتلىرى بويىچە ئىش ـ ئەمەل تۇتۇپ ، ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇشنىڭ كويىدا بولغۇچىلارنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 声闻 دېيىلىدۇ .

(71) راجاگرھ ـ شەھەر نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى rajagrha (خان تۇرىدىغان شەھەر) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . راجاگرھ ماگىت دۆلىتىنىڭ پايتەختى ، شۇنداقلا ساكيامۇنى دىن تارقاتقان مەركەزلەردىن بىرى .

(72) نەزىر قىلىشقا ـ ئەسلى تېكىستتە atistid دەپ يېزىلغان بولۇپ ، سانسكرىتچە adhisthita دېگەن ئاتالغۇدىن كەلگەن . مەنىسى : « دۇئا ـ تىلاۋەت قىلىش » ، « بەخت تىلەش » (نەزىر چىراغ قىلىپ ، تەڭرىدىن بەخت تىلەشنى كۆرسىتىدۇ) .

(73) ئاتاغلىق ـ « هۆكۈمدار ، ئاتاغلىقلاردىن » دېگەن سۆزلەر ئەسلى تېكىستتە ilik ataghlartïn دەپ يېزىلغان ئۇنى « قول ـ پۇتلاردىن » دەپ يەشمە قىلىشمۇ مۇمكىن.

(74) ناگارجۇنى ـ سانسكرىت تىلىدىكى nāgarjunna دىن كەلگەن ، ماھايانا مەزھىپى ئىچىدىكى بىر تارماق مەزھەپنىڭ ئىجادچىلىرىنىڭ بىرى . خەنزۇچە 龙树 دېيىلىدۇ .

(75) دارما ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى dharmaya (بۇددا ئەقىدىلىرى) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . « ئالتۇن يارۇق » تا بۇ سۆز بەزىدە darmaya ، بەزىدە darma شەكلىدە ئۇچرايدۇ .

(76) تايشىڭ ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، خەنزۇ تىلىدىكى 大乘 سۆزىنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاھاڭ تەرجىمىسى . بۇ ئىبارىنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى تەڭدىشى ulugh köüngü چوڭ هارۋا .

(77) ماھايانا ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى mahāyana (چوڭ هارۋا) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ماھايانا بۇددا دىنىدىكى بىر مەزھەپنىڭ نامى . ماھايانا مەزھىپى مىلادىيە بىرىنچى ئەسىر ئەتراپىدا شەكىللەنگەن بولۇپ ، بۇ مەزھەپتىكىلەر ئۆزلىرىنى سانساردا ئازاب چېكىۋاتقان سانسىز جانلىقلارنى مۇشۇ چوڭ هارۋىدا ئولتۇرغۇزۇپ نىرۋان قۇتىغا يەتكۈزگۈچىلەر دەپ قارايدۇ . ماھايانا مەزھىپىنىڭ قارشىسى ھىنايانا . ماھايانا مەزھىپى قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا ulugh kölüngü دەپ ئاتىلىدۇ . « ئالتۇن يارۇق » تا بۇ مەزھەپ بەزىدە سانسكرىتچە mahayana ، بەزىدە خەنزۇچە tayshing ، بەزىدە ulugh kölüngü سۆزلىرى بىلەن ئاتىلىدۇ .

(78) چوڭ هارۋا ـ ئەسلى تېكىستتە ulush kölüngü دەپ يېزىلغان .

(79) ئۇلۇغ چىڭ سۇلالىسى ـ ئەسلى تېكىستتە tayching دەپ يېزىلغان ، tayching خەنزۇ تىلىدىكى 大清 سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ ، « ئۇلۇغ چىڭ سۇلالىسى » دېگەن مەنىدە .

(80) كاڭشى ـ چىڭ سۇلالىسىنىڭ 康熙 كاڭشى خانىنى كۆرسىتىدۇ .

(81) دۇنخۇاڭ ـ ئەسلى تېكىستتە tunghuang بەزىدە tung kuuang شەكلىدە ئۇچرايدۇ . بۇلار خەنزۇ تىلىدىكى 敦煌 سۆزىنىڭ ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاتىلىشى بولۇپ ، هازىرقى گەنسۇ ئۆلكىسىگە قاراشلىق دۇنخۇاڭ شەھىرىنى كۆرسىتىدۇ .

⑧② بودىساتۋا ـ ئەسلىي تېكىستتە كۆپرەك bodistv شەكلىدە ئۇچرايدۇ ، بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . سانسكرىت تىلىدىكى bodhisattva (ئادەمنىڭ ھېس ـ تۇيغۇسىنى بىلىدىغان) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ساكيامۇنى دەرۋىشلىك قىلىپ يۈرگەن ، تېخى بۇدداغا ئايلانمىغان چاغلاردا مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان . كېيىن بۇددا دىنى تەلىماتلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرگۈچىلەرمۇ « بودىساتۋا » دەپ ئاتىلىدىغان بولغان . خەنزۇچە 菩萨 دېيىلىدۇ .

⑧③ بەلگۈرتمە ئەتىۋز ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئۈچ ئەتىۋزنىڭ بىرى . ئادەتتە بۇددالار جانلىقلارغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزگەندە ، شۇ جانلىقلارنىڭ ماھىيىتى ، جىنس ئايرىمىسى ، ئارزۇ ـ تەلىپىگە ماسلاشقان ھالدا ئۆزگىرىپ ، مەلۇم تۈرق ـ تەقلىدتە بولىدىغان ، ئۆزگىرىپ تۈرىدىغان ئەتىۋز « بەلگۈرتمە ئەتىۋز » دەپ ئاتىلىدۇ . مەسىلەن ، بودىساتۋالار ئايالالارنىڭ تۇغۇتىنى قوبۇل قىلغاندا ، ئايال كىشى قىياپىتىگە كىرگەنلىكىگە ئوخشاش . خەنزۇچىدە 变化身 دېيىلىدۇ .

⑧④ تۆش ئەتىۋز ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئۈچ ئەتىۋزنىڭ بىرى . بۇددالار ، بودىساتۋالار جانلىقلارغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزگەندە ، ئۇلارنىڭ چۈشىدە كۆرۈنۈش ، روھى ـ خىيالىغا كىرىش ئارقىلىق ، مەلۇم يوشۇرۇن تۈرق ـ تەقلىدتە تۇرۇپ ، باشقىلارغا پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان ئەتىۋز « تۆش ئەتىۋز » دەپ ئاتىلىدۇ . خەنزۇچىدە 自性身 دەپ ئاتىلىدۇ .

⑧⑤ نوملۇق ئەتىۋز ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئۈچ ئەتىۋزنىڭ بىرى . « ئەتىۋزىگە بارلىق بۇددا قائىدە ـ نىزاملىرى يىغىلغان » دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ . نوملۇق ئەتىۋز ئۈچ ئەتىۋزنىڭ ئاساسى دەپ قارىلىدۇ ، شۇ سەۋەبتىن ئۇ « ئەسلىي ئەتىۋز » دەپمۇ ئاتىلىدۇ . خەنزۇچىدە 法身 دېيىلىدۇ .

⑧⑥ ئۇلۇغ بەلگۈرتمە ئەتىۋز ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بەلگۈرتمە ئەتىۋزنىڭ بىرى . بودىساتۋالارنىڭ ماھايانا مەزھىپى نومىنى نوملاۋاتقان قىياپەتكە كىرگەن تۈرق ـ ھالىتى « ئۇلۇغ بەلگۈرتمە » ئەتىۋز دېيىلىدۇ .

⑧⑦ كىچىك بەلگۈرتمە ئەتىۋز ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بەلگۈرتمە ئەتىۋزنىڭ بىرى . بودىساتۋالارنىڭ ساكيامۇنى بۇرخان ، مائىترى بۇرخان قىياپىتىگە كىرىپ ، كىچىك ھارۋىدا ئولتۇرۇپ ، قۇتقا ئېرىشەلمىگەنلەرگە نوم نوملاۋاتقان تۈرق ـ قىياپىتى « كىچىك بەلگۈرتمە ئەتىۋز » دېيىلىدۇ .

⑧⑧ ئەگەشمە بەلگۈرتمە ئەتىۋز ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بەلگۈرتمە ئەتىۋزنىڭ بىرى . بودىساتۋالارنىڭ ھەر خىل تۈرق ـ تەقلىدكە كىرىپ ، جانلىقلارنى ياخشىلىققا ، شادلىققا ئۈندەپ ئەگەشتۈرگەن تۈرق ـ قىياپىتى « ئەگەشمە بەلگۈرتمە ئەتىۋز » دېيىلىدۇ .

⑧⑨ ئون ئورۇن ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئۇ بۇددا دىنىدا دەرۋىشلىك قىلىشتىكى ئون پەللىنى كۆرسىتىدۇ . بۇ ئون ئورۇننىڭ نامى ۋە خاسىيىتى « ئالتۇن يارۇق » نىڭ 312 ـ ، 315 ـ بەتلىرىدە سۆزلىنىدۇ ، شۇنىڭدىن پايدىلىنىڭ . خەنزۇچە 十地 دېيىلىدۇ .

⑨⓪ ئوتتۇز ئىككى تۈرلۈك بەخت ـ تەلەيلىك ياخشى بەلگە ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . بۇددا ، يەنى ساكيامۇنى تۇغۇلۇشىدىلا ئادەتتىكى ئىنسانلاردىن پەرقلىق بولۇپ ، ئاجايىپ گۈزەل قەددى ـ قامەتكە ، چىراي ـ ھۆسنگە ئىگە ئىكەنمىش . بۇ بەلگە ئالاھىدىلىكلەر جەمئىي ئوتتۇز ئىككى خىل ئىكەنمىش . « ئوتتۇز ئىككى خىل بەخت ـ تەلەيلىك ياخشى بەلگە » دېگىنى ساكيامۇنىنىڭ ئەنە شۇ ئوتتۇز ئىككى خىل بەلگە ئالاھىدىلىكىنى كۆرسىتىدۇ . بۇ ئوتتۇز ئىككى خىل بەلگە ئالاھىدىلىكنىڭ تەپسىلاتىنى بىلمەكچى

بولسىڭىز ، 《宗教词典》(شاڭخەي لۇغەت نەشرىياتى. 1981) نىڭ 76 ـ بېتىدىكى 三十二相 دېگەن ئاتالغۇغا بەرگەن ئىزاھقا ۋە « قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى مائىترى سىمىت » (شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ، 1987 ـ يىلى) نىڭ ئىككىنچى بۆلۈم بەشىنچى ۋاراق (A) بېتى 7 ـ قۇردىن بەشىنچى ۋاراق (B) بېتى 29 ـ قۇرغىچە بولغان ئارىلىقتىكى شەرھىگە قاراڭ .

(91) سەكسەن تۈرلۈك ئەگەشمە پەزىلەت ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ساكيامۇنىنىڭ تەن ـ تۇرقىدىكى 80 خىل ئالاھىدىلىكنى كۆرسىتىدۇ . تەپسىلىي چۈشەنچىگە ئېرىشمەكچى بولسىڭىز ، خەنزۇچە 《宗教词典》 نىڭ 41 ـ بېتىدىكى 八十种好 دېگەن ئاتالغۇنىڭ ئىزاھاتىغا قاراڭ .

(92) ئالتە ئوغرى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، كۆز ، قۇلاق ، بۇرۇن ، تىل ، بەدەن ۋە تەپەككۇرنى كۆرسىتىدۇ . بۇددا دىنىدا بۇ ئالتىسى بارلىق گۇناھ جىنايەتنىڭ مەنبەسى دەپ قارىلىدۇ . شۇڭا بۇلار « ئالتە ئوغرى » دەپ ئاتىلىدۇ . خەنزۇچىدە 六贼 دېيىلىدۇ .

(93) بەش يوشۇرۇن ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، ① رەڭ يوشۇرۇنلۇقى ② قوبۇل يوشۇرۇنلۇقى ③ ئوي ـ پىكىر يوشۇرۇنلۇقى ④ يۈرۈش ـ تۇرۇش يوشۇرۇنلۇقى ⑤ بىلىم ـ چۈشەنچە يوشۇرۇنلۇقىنى كۆرسىتىدۇ . بۇ ئاتالغۇ خەنزۇچىدە 五蕴 ، سانسكرىتچە pancaskandha دېيىلىدۇ .

(94) ئالتە پرامىت ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، نىرۋانىغا يېتىپ بېرىش ئۈچۈن ، ئورۇنلاشقا تېگىشلىك بولغان ئالتە تۈرلۈك ئامال ـ چارە (يەنى پەرھىز) نى كۆرسىتىدۇ . بۇلار تۆۋەندىكىچە : ① سەدىقە بېرىش ② پەرھىز تۇتۇش ③ سەۋر ـ تاقەت ④ پاكلىق بىلەن ئىلگىرىلەش ⑤ ديان ـ سۈكۈتتە تۇرۇش ⑥ ئەقىل ـ ئىدراكلىق بولۇش . بۇ ئاتالغۇ خەنزۇچىدە 六度 ياكى 六波罗蜜 ، سانسكرىتچە satpārammita دېيىلىدۇ .

(95) ماھاكالپ ـ بۇ سۆز سانسكرىت تىلىدىكى maha (چوڭ ، ئۇلۇغ) دېگەن سۆز بىلەن kalpa (ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىت) دېگەن سۆزنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلگەن . « ماھاكالپ » ئادەتتە بىر مىليارد 340 مىليون يىلغا تەڭ دېيىلىدۇ .

(96) بەرە ـ ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى ، بەزىلەر بۇ سۆزنى توخار تىلىدىن كىرگەن بولۇشى مۇمكىن دەپ پەرەز قىلىدۇ .

(97) سۇمىر تېغى ـ « سۇمىر » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى sumeru (چىرايلىق ، كۆركەم ، نۇرلۇق) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇ ھىندى ئەپسانىلىرىدىكى بىر تاغنىڭ نامى . بۇددىستلار بۇ تاغنى دۇنيانىڭ كىندىكى ھېسابلايدۇ ۋە ئۇنىڭغا چوقۇنىدۇ . خەنزۇچىدە 须弥山 دېيىلىدۇ .

(98) نىزۋانى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سوغدى تىلىدىكى nyzβ'ng دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، ئەسلىدە « ئەپسانىيەت : زوق ، ھەۋەس : دەھشەتلىك ، قورقۇنچلۇق : دىلخەستىلىك ؛ ئازاب » دېگەن مەنىدە قوللىنىلغان ، كېيىن ئۇيغۇرچە بۇددىزم تېكىستلىرىدە ئىنسانلارنىڭ بەدەن ۋە كۆڭلىنى بىئاقەت قىلىپ ، دىلخەستىلىك ۋە ئازاب قاتارلىقلارنى كەلتۈرۈپ چىقارغۇچى روھىي ھالەتنىڭ ئومۇمىي نامى سۈپىتىدە قوللىنىلىدىغان بولغان . خەنزۇچىدە 烦脑 دېيىلىدۇ .

(99) پراتيېكابۇت ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى pratyekabuddha (سەۋەبلىك سېزىم ، مۇستەقىل سېزىم) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . خەنزۇچىدە 缘觉 دېيىلىدۇ .

⑩⓪ ئۈچ تۈرلۈك ماھىيەت ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ، ① ھەممىدە باشقىلارغا بەند بولۇپ باغلانغان ماھىيەت ② باشقىلارغا تايىنىپ تۈرىدىغان ماھىيەت ③ تۈگەل تەل بولغان ماھىيەتنى كۆرسىتىدۇ.

⑩① قالدىلىغ نىرۋان ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ، خەنزۇچە 有馀涅 دېيىلىدۇ.

⑩② ساماتى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، سانسكرىت تىلىدىكى samādhi (سۈكۈتتە تۇرۇش، ساقلاش) دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، كۆڭۈلنى بۆلمەي پۈتۈن زېھنىنى يىغىپ تۇرغان روھىي ھالەتنى كۆرسىتىدۇ. بۇددا تەلىماتىدا مۇشۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن ئېرىشمەكچى بولغان ئاڭ ـ چۈشەنچىگە ئېرىشكىلى بولىدۇ، چىقارماقچى بولغان ھۆكۈمنى چىقىرىشقا مۇيەسسەر بولىدۇ دەپ قارىلىدۇ. خەنزۇچىدە 定 دېيىلىدۇ.

⑩③ سىرۇڭگاسامابۇدى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، سانسكرىت تىلىدىكى sürungamasamā (ساماتىنى ـ ديانىنى كۈچلەندۈرۈش) دېگەن سۆزدىن كەلگەن. «سامات» ديانىنىڭ بىر خىلى. خەنزۇچىدە 首楞严三昧 دېيىلىدۇ.

⑩④ تۇرۇق ـ بۇددىزم ئاتالغۇسى بولۇپ، ئەسلىي مەنىسى «تىنىق»، «سۈپسۈزۈك»، «ئېنىق».

⑩⑤ ئاڭايۈك ـ ئەسلىي تېكىستتە anga yük دەپ يېزىلغان، بۇ سۆزنىڭ مەنىسى ۋە مەنبەسىنى ھازىرچە ئېنىقلىيالمىدۇق.

⑩⑥ ئاتچۇلايۇ كەلمىش (شۇنداق كەلگەن) ـ سانسكرىتچە tathāgata نىڭ مەنا تەرجىمىسى بولۇپ، «بۇرخان» (بۇددا) نىڭ ئون نامىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

⑩⑦ سارىپۇترا ـ بۇرخان نامى، سانسكرىت تىلىدىكى sāriputra دىن كەلگەن بولۇپ، ساكيامۇنىنىڭ ئون چوڭ شاگىرتىنىڭ بىرى. ئۇ ناھايىتى سەزگۈر، ئەقىل ـ پاراسەتلىك، بۇددا نوملىرىنى شەرھلەشكە ماھىر بولغاچقا، «ئەقىل ـ پاراسەتتە بىرىنچى» دېگەن نامغا ئېرىشكەنىكەن. خەنزۇچىدە 舍利佛 دېيىلىدۇ.

⑩⑧ ئارخانت (~ ئارخات ~ ئارھات) ـ سانسكرىت تىلىدىكى arhant ياكى arhat سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ، ئۇ ساكيامۇنىنىڭ ئون خىل نامىنىڭ بىرى ياكى شىراۋاكلارنىڭ تۆت خىل مەرتىۋىسىنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

⑩⑨ يەتتە ئەردەنى ـ (ئەسلىي تېكىستتە «يىتى ئەردىنى» دەپ يېزىلغان) بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ، خەنزۇچە 七宝 دېيىلىدۇ.

⑪⓪ توغرا ـ تۈز تۇيماق ـ (ئەسلىي تېكىستتە «كۆنى تۈز تۇيماق» دېيىلگەن) بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ، سانسكرىتچە sambodhi، خەنزۇچە 正觉 دېيىلىدۇ.

⑪① بودى ـ سانسكرىتچە bodhi دىن كەلگەن. مەنىسى «تۇيماق». خەنزۇچە 觉 دېيىلىدۇ.

⑪② چاكراۋارت ـ خان نامى، سانسكرىتچە cakravartin (ئايلانما چاقلىق پادىشاھ) دېگەن سۆزدىن كەلگەن. ھىندى رىۋايەتلىرىدە ئېيتىلىشىچە، ئۇ قولىدا دائىم ئايلانما چاقلىق ئەگكۈشتەرنى تۇتۇپ يۈرگەچكە، ئاشۇ نام بىلەن ئاتالغانمىش. خەنزۇچىدە 转轮王 دېيىلىدۇ.

⑪③ ۋايتۇرى ـ يەتتە ئەردىنىنىڭ بىرى، سانسكرىت تىلىدىكى vaidürya دېگەن سۆزدىن كەلگەن. خەنزۇچىدە 琉璃 دېيىلىدۇ.

⑪④ راجاگرھ ـ سانسكرىتچە rājagrha دىن كەلگەن بولۇپ، قەدىمكى ھىندىستاندىكى ماگادھا magadha

دۆلىتىنىڭ پايتەختى .

⑮ براھمان ــ سانسكرىت تىلىدىكى brahamana (پاك قىلىمشلىق) دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، ① بىر خىل ئىجتىمائىي يۇقىرى تەبىقە ، يەنى قەدىمكى ھىندىستاندىكى براھمانلارنىڭ دەرىجە نامى ② يۇرۇش ــ تۇرۇشى پاك دىندار دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ .

⑯ ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ يەر ــ جاھان ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . رىۋايەت قىلىنىشىچە ، سۇمىر تېغىنى مەركەز ، تۆمۈر تېغىنى تاشقى دائىرە قىلغاندا ، ئوخشاش بىر كۈن ئىچىدە ئاي يورۇتقان تۆت ئالەم « بىر كىچىك دۇنيا » ، مىڭ « كىچىك دۇنيا » بولسا « مىڭ كىچىك دۇنيا » ، مىڭ « مىڭ كىچىك دۇنيا » بولسا « مىڭ ئوتتۇرا دۇنيا » ، مىڭ « مىڭ ئوتتۇرا دۇنيا » بولسا « ئۇلۇغ مىڭ دۇنيا » دېيىلىدىكەن . « ئۇلۇغ مىڭ دۇنيا » ئىچىدە ئۈچ خىل (كىچىك ، ئوتتۇرا ، ئۇلۇغ) « مىڭ دۇنيا » بولغانلىقى ئۈچۈن ، « ئۈچ مىڭ ئۇلۇغ مىڭ يەر ــ جاھان » دېيىلىدىكەن . خەنزۇچىدە 三千大千世界 ياكى قىسقارتىلىپ 大千世界 دېيىلىدۇ .

⑰ ئۈچ يامان يول ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سەۋەب ــ نەتىجە ئەقىدىسىنىڭ بىرى . ئېيتىلىشىچە ، جانلىقلار ئۆزى قىلغان يامان قىلمىشلىرىغا ئاساسەن ، ئۈچ يامان يولغا كىرەرمىش : بىرى دوزاخ يولى ، بىرى ئالۋاستىلار يولى ، يەنە بىرى ھايۋانلار يولى . خەنزۇچىدە 三恶道 دېيىلىدۇ .

⑱ ئارزى ــ بۇ ئاتالغۇ سوغدىچە rizai (rz´y) دىن كەلگەن بولۇپ ، سوغدىچىسى ساكچە risayi دىن ، ساكچىسى سانسكرىتچە rsi دىن كەلگەن . مەنىسى «ئەۋلىيا » .

⑲ ئون كۈچ ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، بۇددانىڭ ئون خىل ئەقلى كۈچىنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچە 十力 دېيىلىدۇ .

⑳ قىلىق ــ (ئەسلىي تېكىستە « قىلىنچ » دېيىلگەن) بۇددا دىنى ئاتالغۇسى سانسكرىتچە karma ، خەنزۇچە 业 دېيىلىدۇ .

㉑ لاكسان ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى laksana (بەلگە ، نىشان ، ئالاھىدىلىك) دېگەن سۆزدىن كەلگەن .

㉒ سۇراتى ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى sruti (ئاڭلاش) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . كېيىن بۇ سۆز « تەڭرى ئىلھام بېرىش ، تەڭرى ۋەھى قىلىش » دېگەن مەنىدە قوللىنىلغان . خەنزۇچىدە 天启 دېيىلىدۇ .

㉓ ۋايشىرىۋانى ماھاراج ــ (ئەسلىي تېكىستە « ۋايشىرىۋانى ماخازانچا » دەپ يېزىلغان) سانسكرىتچە vaisravana دىن كەلگەن تەڭرى ئىسمى بولۇپ ، خەنزۇچە 多闻天王 دېيىلىدۇ . ئۇ ، تۆت تەڭرى پادىشاھ ئىچىدىكى شىمالىي تەرەپنى ئىدارە قىلغۇچى تەڭرىنىڭ نامىنى كۆرسىتىدۇ .

㉔ چىنتامانى ــ ⑭ ئىزاھقا قاراڭ .

㉕ دارنى ــ سانسكرىتچە dhārani دىن كەلگەن ئاتالغۇ بولۇپ ، خەنزۇچە ئاھاڭ تەرجىمىسى 陀罗尼 دېيىلىدۇ . بۇددا دىنىنىڭ (ياكى قانۇنىنىڭ) بۇيۇك تەرىپى (شەرھىيسى) دېگەندەك مەنىنى بىلدۈرىدۇ .

㉖ مانتال ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى mandala (يىغىلىش ؛ سۇپا ، پائالىيەت مۇنبىرى) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . بۇددىزم مۇرىتلىرى جىن ــ ئالۋاستىلارنىڭ كىرىشىدىن ساقلىنىش

ئۇچۇن ، دىنىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئورۇندا ، بىر چەمبىرەك سىزىپ قويىدۇ ياكى توپىدىن سۇپا ياسايدۇ ، بەزىدە بۇرخانلارنىڭ سۈرىتىنى ئېسىپ قويىدۇ . مانا مۇشۇ ئورۇن مانتال دېيىلىدۇ . خەنزۇچىدە 坛، 坛坊 ياكى 曼荼罗 دېيىلىدۇ .

⑫ ئاۋىش ـ سانسكرىت تىلىدىكى avici دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، ئوتى ناھايىتى ئۇلۇغ بولغان چوڭقۇر دوزاخنى كۆرسىتىدۇ .

⑬ سۇڭ ـ ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى ، ئەسلىي تېكىستتە tsun دەپ يېزىلغان ، stun خەنزۇ تىلىدىكى 寸 دىن كەلگەن .

⑭ شىڭ ـ ئۆلچەم بىرلىكى ، ئەسلىي تېكىستتە shing دەپ يېزىلغان ، shing خەنزۇ تىلىدىكى 升 (لېتىر) دىن كەلگەن .

⑮ ئاسۇرى ـ سانسكرىت تىلىدىكى asura (توغرا ئەمەس ، تەڭرىگە يات) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇ ئەسلىدە ھىندى رىۋايەتلىرىدىكى بىر خىل ياۋۇز ئىلاھنى كۆرسىتەتتى . ئاسۇرى دائىم تەڭرى ئىلاھلىرى بىلەن جەڭ قىلىدىغانلىقى ئۈچۈن ، كېيىنكىلەر بۇ سۆزنى « جەڭگاھ » دېگەن مەنىدىمۇ قوللانغان .

⑯ چاتۇرماھاراج ـ بۇ سۆز سانسكرىت تىلىدىكى catur (تۆت) دېگەن سۆز بىلەن maharaja (ئۇلۇغ پادىشاھ) دېگەن سۆزنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلگەن بولۇپ ، « تۆت ماھاراج » دېگەن مەنىدە . تەپسىلاتى ئۈچۈن « تۆت ماھاراج » قا بېرىلگەن ئىزاھقا قاراڭ .

⑰ ئىستىراياستىرىش تەڭرى يېرى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بۇ بىرىكمىدىكى « ئىستىراياستىرىش » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى trāyastrimsa (ئوتتۇز ئۈچ يەر) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . بۇددا دىنىدا سۇمىر تېغى چوققىسىنى مەركەز قىلغان ھالدا ، ئۇنىڭ تۆت ئەتراپىدىكى ھەر بىر تەرەپتە سەككىز يەر ـ جاھان بار دەپ قارىلىدۇ . بۇ يەرلەر قوشۇلغاندا جەمئىي 33 بولىدۇ . « ئىستىراياستىرىش تەڭرى يېرى » دېگىنى ئەنە شۇ 33 يەرنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 三十三天 دېيىلىدۇ .

⑱ يەم تەڭرى يېرى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بۇ ئاتالغۇ تەركىبىدىكى « يەم » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى yāma دىن كەلگەن بولۇپ ، ئۇ ئالتە ھەۋەس ـ ئارزۇلۇق يەرنىڭ بىرى . « يەم تەڭرى يېرى » دېگىنى ئەنە شۇ جاينى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 夜摩天 دېيىلىدۇ .

⑲ تۇست تەڭرى يېرى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بۇ ئاتالغۇ تەركىبىدىكى « تۇست » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى tusita دىن كەلگەن بولۇپ ، ئۇ ئالتە ھەۋەس ـ ئارزۇلۇق يەرنىڭ بىرى . خەنزۇچىدا 兜率天 دېيىلىدۇ .

⑳ نىرماناراتى تەڭرى يېرى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بۇ ئاتالغۇ تەركىبىدىكى « نىرماناراتى » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى nirmānarati دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، ئالتە ھەۋەس ـ ئارزۇلۇق يەرنىڭ بىرى . « نىرماناراتى تەڭرى يېرى » دېگىنى ئەنە شۇ يەرنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 乐变化天 دېيىلىدۇ .

㉑ پارنىرمىداۋاشاۋارتى تەڭرى يېرى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بۇ ئاتالغۇ تەركىبىدىكى « پارنىرمىداۋاشاۋارتى » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى paranirmitavasartin دىن كەلگەن بولۇپ ، ئالتە ھەۋەس ـ ئارزۇلۇق يەرنىڭ بىرى . « پارنىرمىداۋاشاۋارتى تەڭرى يېرى » دېگىنى ئەنە شۇ يەرنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 他化自在天 دېيىلىدۇ .

(137) براھماكايىك ئاتلىق ئەۋلىيا تەڭرى يېرى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بۇ ئاتالغۇ تەركىبىدىكى « براھماكايىك » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى brahmakūyika دىن كەلگەن . « براھماكايىك » بىراھمان دىنى ۋە ھىندى دىنىنىڭ ئىجادچىسى ، بىراھمى دىنى ۋە ھىندى دىنىدىكى ئۈچ ئاساسلىق ئىلاھنىڭ بىرى . « براھماكايىك ئاتلىق ئەۋلىيا تەڭرى يېرى » ئەنە شۇ ئىلاھ مۇھاپىزەتتىدىكى يەرنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 梵天 دېيىلىدۇ .

(138) براھما پۇرۇكۇت ئاتلىق ئەۋلىيا تەڭرى يېرى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بۇ ئاتالغۇ تەركىبىدىكى « براھما پۇرۇكۇت » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى brahmaprohita دىن كەلگەن . براھما پۇرۇكۇت براھمان ۋە ھىندى دىنى ئىجادچىلىرىنىڭ بىرى . « براھما پۇرۇكۇت ئاتلىق ئەۋلىيا تەڭرى يېرى » دېگىنى براھما پۇرۇكۇت تەڭرى مۇھاپىزەتتىدىكى يەرنىڭ نامىنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 梵辅天 دېيىلىدۇ .

(139) ماھابراھمى ـ ئىلاھ نامى ، بۇ سۆز سانسكرىت تىلىدىكى maha (چوڭ ، ئۇلۇغ) دېگەن سۆز بىلەن brahma (ئىلاھ) دېگەن سۆزنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلگەن بولۇپ ، « ئۇلۇغ ئىلاھ » دېگەن مەنىدە . خەنزۇچىدا 大梵天 دېيىلىدۇ .

(140) 143 ـ بەت 3 ـ قۇردىن 21 ـ قۇرغىچە بولغان ئارىلىقتا ، 15 تەڭرى يېرى سانسكرىتچىسى بىلەن تىلغا ئېلىنغان ، ئەسلىدە ئىزاھلاش كېرەك ئىدى ، لېكىن ھەر بىر تەڭرى نامىدىن كېيىن ، بۇ ناملارنىڭ مەنىسى ئىزاھلانغانلىقى ئۈچۈن ، بىز بىر ـ بىردىن ئىزاھلاپ ئولتۇرمىدۇق .

(141) سورتاپان ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى srotāpanna (ئېقىن) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇ بۇددا مىنايانا مەزھىپىدىكى ئەۋلىيالىق مەرتىۋىسىنىڭ بىرى . خەنزۇچە 预流 دېيىلىدۇ .

(142) ساكارداگام ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى sakardāgāmin دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، ھىنايانا مەزھىپىدىكى ئەۋلىيالىق مەرتىۋىلىرىدىن بىرى . خەنزۇچىدە 来— دېيىلىدۇ .

(143) ئاناگام ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى anāgānim دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، ھىنايانا مەزھىپىدىكى ئەۋلىيالىق مەرتىۋىسىنىڭ بىرى . خەنزۇچىدە 不还 دېيىلىدۇ .

(144) مەنسىز ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، سانسكرىتچە Anātman ، خەنزۇچە 无我 ، يەنە 非我 دېيىلىدۇ .

(145) نادانلىق ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا biliksizbilik دېيىلىدۇ . نادانلىق بۇددا دىنىدىكى 12 سەۋەب ـ ۋەجىنىڭ بىرى . ئۈچ زەھەرنىڭ بىرى ۋە ئاساسلىق نىزۋانى ھېسابلىنىدۇ . ئۇ ئادەتتە بۇددىزم تەلىماتلىرىغا بولغان سادىدا قاراشنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 无明 ياكى 愚痴 دەپ ئاتىلىدۇ .

(146) ئۈچ تۆرلۈك ھارۋا ـ (ئەسلى تېكىستتە « ئۈچ تۆرلۈگ كۆلۈڭگۈ » دېيىلگەن) بولۇپ ، بۇ ئاتالغۇ خەنزۇچە 三乘 دېيىلىدۇ . ئادەتتە شراۋاك srāvaka ، پراتيېكابۇت pratyekabuddha ، بودىساتۋا bodhisatta لار شۇنداق ئاتىلىدۇ .

(147) سانۋار ـ سانسكرىتچە samvara دىن كەلگەن ئاتالغۇ بولۇپ ، « ساقلانماق ، ئالدىنى ئالماق ، توسماق » دېگەن مەنىلەرگە ئىگە .

(148) چىنتامانى ـ سانسكرىت تىلىدىكى cintāmani (كۆڭۈل ئارزۇسىغا يەتكۈزىدىغان مەرۋايىت) دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، كۆپىنچە ئەردىنى (گۆھەر) سۆزى بىلەن بىللە قوللىنىلىدۇ . خەنزۇچىدە

如意宝珠 دېيىلىدۇ .

⑭⑨ بوتى دەرىخى ـ ئەسلى تېكىستتە « بوتى سۆگۈت » دېيىلگەن . سانسكرىتچە bodhidruma ياكى bodhivrsa دېيىلىدۇ ، خەنزۇچە 菩提树 دېيىلىدۇ .

⑮⓪ ئامىتائايۇس ـ بۇرخان نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى amitāyus (چەكسىز ياشلىق) دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، ئۇ غەربتىكى شادلىق دۇنياسىنىڭ ئىلاھى دېيىلىدۇ . خەنزۇچىدە 无量寿佛 ياكى 阿弥陀佛 دېيىلىدۇ .

⑮① شارىر ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى sarira (جەسەت ، جەسەت كۈلى) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . رىۋايەت قىلىنىشىچە ، ساكيامۇنىنىڭ جەسىتى كۆيدۈرۈلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ جەسەت كۈلى ئۈنچىسىمان ماددىغا ئايلانغانمىش . بۇ جەسەت كۈلى « شارىر » دەپ ئاتالغان . كېيىن ئالىيجاناب راھىبلارنىڭ جەسەتلىرى كۆيدۈرۈلگەندىن كېيىن ، بۇ جەسەت كۈللىرىمۇ « شارىر » دەپ ئاتىلىدىغان بولغان . « شارىر » ئۈچ خىل رەڭدە بولارمىش . ئاق رەڭلىكى سۆڭەك شارىرى ، قارا رەڭلىكى چاچ شارىرى ، قىزىل رەڭلىكى ئەت شارىرىنى كۆرسىتەرمىش . خەنزۇچە 舍利 دېيىلىدۇ .

⑮② مۇنار ـ ئەسلى تېكىستتە « ئەستۇب » دەپ يېزىلغان بولۇپ ، سانسكرىتچە stūpa دىن كەلگەن . مەنىسى « مۇنار » بۇددا مۇنارىنى كۆرسىتىدۇ .

⑮③ مانتارىك مەھامانتارىك (~ ماھامانتارىك) ـ مانتارىك سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى mandāraka (زىرائەت ، ئۆسۈملۈك) دىن كەلگەن سۆز ، مەھامانتارىك يۇقىرىقى mandāraka سۆزىگە maha (چوڭ ، ئۇلۇغ) دېگەن سۆزنىڭ قوشۇلۇشى ئاساسىدا ھاسىل بولغان بولۇپ ، كونتېكىستتە « ھەر خىل زىرائەتلەر بىلەن تولغان » دېگەن مەنىدە كەلگەن . تەرجىمىدە ئەينەن ئېلىندى .

⑮④ يەتتە ئەردىنى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئالتۇن ، كۈمۈش ، سىرلىق كاھىش ، تىرىداكنا قېپى ، كەھرىۋا ، ئۈنچە ، مەرمەر تاشنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 七宝 دېيىلىدۇ . « ئالتۇن يارۇق » نىڭ 81 ـ بېتىدە « يەتتە ئەردىنى » نىڭ نامى تۆۋەندىكىچە تىلغا ئېلىنىدۇ : ① ئالتۇن ② كۈمۈش ③ ئۈنچە ④ ۋايتۇرى ⑤ چەچ ⑥ قاش (تېشى) ⑦ قىزىل ئۈنچە .

⑮⑤ ئوتتۇز يەتتە تۈرلۈك بوداباكشىك ئاتلىق تۇيۇنماقلىق ياردەمچى نوم ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، بۇ ئاتالغۇ تەركىبىدىكى بودا باكشىك سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى bodhipaksiya (ئاڭ ، تۇيۇنۇش) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇ بۇددا ئېگىشىغا ئېرىشىش ، نىرۋانغا يېتىپ بېرىشتىكى تارماق يول ـ ۋاسىتىلەرنى كۆرسىتىدۇ . بۇددا نوملىرىدا بۇ يول ۋاسىتىلەر يەتتە تۈرلۈك 37 خىل بولىدۇ ، دېيىلىدۇ . « ئوتتۇز يەتتە تۈرلۈك بودا باكشىك ئاتلىق تۇيۇنماقلىق ياردەمچى نوم » دېگىنى ئەنە شۇنى كۆرسىتىدۇ . بۇ ئاتالغۇ خەنزۇچىدە 三十七道品 ياكى 三十七种助人提法 دېيىلىدۇ .

⑮⑥ تۇيۇنماق ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . بۇددا دىنى « ھەقىقەتنى » گە بولغان « ئاڭ ـ تۇيغۇ » نى كۆرسىتىدۇ . بودى دېيىلىدىغان تۇيۇنماق كۆڭۈل ، خەنزۇچە 菩提心 گە توغرا كېلىدۇ . بودى، سانسكرىتچە bodhi دىن كەلگەن ، مەنىسى « تۇيماق » . بودى كۆڭۈل ، تۇيۇنماق كۆڭۈل دېگەنلەرمۇ ئوخشاشلا 菩提心 دېيىلىدۇ .

⑮⑦ ھەقىقىي ـ ئەسلى تېكىستتە chinsü دېيىلگەن بولۇپ ، ئۇ خەنزۇچە 真如 ، سانسكرىتچە

bxütataxtatā دېيىلىدۇ .

(158) سەدىقە ـ بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە bushi دەپ يېزىلغان . bushi خەنزۇ تىلىدىكى 布施 سەدىقە دېگەن سۆزدىن كەلگەن . bushi نىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى تەگدىشى bärgü (~ birgü) سەدىقە .

(159) كسارى ئاتلىق ئارسلان ـ بۇ ئاتالغۇدىكى « كسارى » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى kesara-raya (تۈك) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . « كسارى ئاتلىق ئارسلان » ھىندى رىۋايەتلىرىدىكى بىر خىل ئارسلاننىڭ نامى .

(160) ئابىسىك ـ سانسكرىت تىلىدىكى abhiseka دىن كەلگەن . ① قەدىمكى ھىندىستاندا پادىشاھلارنىڭ تەختكە ئولتۇرۇش مۇراسىمىنىڭ بىر خىلى . بۇ مۇراسىمدا « تۆت چوڭ دېڭىز سۈيى » دېيىلىدىغان بىر خىل ماي ماڭلىيىغا سۈرتۈپ قۇت تىلىنىدۇ . ② مەرتىۋە ئۆستۈرۈش ، نوم تەپسىر قىلىش مۇراسىمىنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 灌水 دېيىلىدۇ .

(161) باغلانماق ـ ئەسلىي تېكىستتە ئاتقانماق دەپ يېزىلغان . ئۇ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى بولۇپ ، خەنزۇچە 缘، سانسكرىتچە pratyaya غا توغرا كېلىدۇ . يەنە سانسكرىتچە ālambana غىمۇ توغرا كېلىدۇ .

(162) چادىك ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى jataka دىن كەلگەن بولۇپ ، بۇددا ، بودىساتۋالارنىڭ ئۆتمۈشىگە دائىر « ھېكايە ، رىۋايەت » دېگەن مەنىدە .

(163) ھەقىقىي دېيىلگەن ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئەسلىي تېكىستتە chinsu tigmä دەپ يېزىلغان . بۇ بىرىكمىدىكى chinsu سۆزى خەنزۇ تىلىدىكى 真如 سۆزىدىن كەلگەن . tigmä بولسا ئۇيغۇر تىلىدىكى ti- (دېمەك) پېئىلىنىڭ سۈپەتداش قوشۇمچىسى gmä ـ بىلەن تۈرلەنگەن شەكلى . chinsu tigmä دېگىنى « ھەقىقىي دېيىلگەن » دېمەكتۇر . بۇ ئاتالغۇ بۇددا نوملىرى تېكىستلىرىدە شەيئىنىڭ « ھەقىقىي ماھىيىتى ، ھەقىقىي قىياپىتى » دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ .

(164) سىسدۇ ـ بۇ سۆز كونتېكىستكە قارىغاندا « ياخشى ، ئوبدان » دېگەن مەنىنى بىرىدىغاندەك قىلىدۇ . لېكىن لۇغەت ئاساسىمىز بولمىغاچقا ، تەرجىمىدە « سىسدۇ » دەپ ئەينەن ئالدۇق .

(165) رىدى ـ بۇ سۆز كونتېكىستكە قارىغاندا « شۆھرەت ، نام » دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغاندەك قىلىدۇ ، لېكىن لۇغەت ئاساسىمىز بولمىغاچقا ، تەرجىمىدە « رىدى » دەپ ئەينەن ئالدۇق .

(166) ۋىد ياستان ـ شاستىر نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى Vidyasthāna دىن كەلگەن .

(167) ئۈچ ئوغا ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئەسلىي تېكىستتە üch aghu (ئۈچ زەھەر) دەپ يېزىلغان . ئۇ ① ئاچ كۆزلۈك ② غەزەپلىنىش ③ دۆتلۈكتىن ئىبارەت ئۈچ نىزۋانىنى كۆرسىتىدۇ . بۇددا دىنىدا بۇ ئۈچ نىزۋانى بارلىق نىزۋانىلار ئىچىدە تىنلىقلارغا زىيىنى ئەڭ چوڭ نىزۋانى دەپ قارىلىدۇ . شۇڭا ئۇ بارلىق نىزۋانىلارنىڭ ئاساسى دېيىلىدۇ . خەنزۇچىدە 三毒 ياكى 三垢 ، 三火 دېيىلىدۇ .

(168) ۋىنايا ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى vinaya سۆزىدىن كەلگەن بولۇپ ، بۇددا نوملىرىنىڭ « پەرھىز » قىسمىنى كۆرسىتىدۇ .

(169) ئابىدارىم ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى abhidharma (چۈشەندۈرۈش ، تەپسىر قىلىش) دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، بۇددىزم نوملىرىنىڭ « تەپسىر » قىسمىنى كۆرسىتىدۇ .

(170) ئۈچ خەزىنە ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بۇددا كلاسسىكلىرىنىڭ ئومۇمىي نامى . ئۇ ① سۇتراپىتاكا (يەنى بۇددا نوملىرى) ② ۋىناياپىتاكا (بۇددىزم پەرھىزلىرى) ③ ئابىدارىمپىتاكا (نوم تەپسىرى) نى ئۆز

ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ ئاتالغۇ بەزىدە «ئۈچ ئەردىنى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

⑰ ئون ئىككى بۆلەك نوم ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ئەسلىي تېكىستتە iki ygrmi bölük nom دەپ يېزىلغان. بۇددا نوملىرى سىستېمىسىدىكى 12 تۈرنى كۆرسىتىدۇ. تەپسىلاتى بىلەن تونۇشماقچى بولسىڭىز 《宗教词典》 نىڭ 24 ـ بېتىدىكى 十二部分 دېگەن ئاتالغۇغا بېرىلگەن ئىزاھقا قاراڭ.

⑰ ھىنايانا ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، سانسكرىت تىلىدىكى hinayana (كىچىك ھارۋا) دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، بۇددا دىنىدىكى بىر مەزھەپنىڭ نامى. ئۇنىڭ قارشىسى «ماھايانا» مەزھىپى. بۇ ئاتالغۇ «ئالتۇن يارۇق» تا «خىنايانا» (~ ھىنايانا) شەكلىدە ئۇچرىغاندىن سىرت، يەنە saw shing (خەنزۇچىدىكى 小乘 دىن كەلگەن) kichigkölüngü (ئۇيغۇرچە) شەكلىدىمۇ ئۇچرايدۇ.

⑰ ماھاپارىي نىرۋان سۇترا ـ سۇترا نامى بولۇپ، سانسكرىتچە maxāparinirvāna sütra دىن كەلگەن. خەنزۇچە 大般涅经 دېيىلىدۇ.

⑰ يۈگۈرۈك ـ ئەسلىي تېكىستتە «يۈگەرەنچ» (~ يۆگەرەنچ) دەپ يېزىلغان. يۈگەرەنچ = ئۆگرۈنچ دەپ قاراپ، ئۇنىڭغا ① خوشاللىق، سۆيۈنچ دېگەن مەنىنى بېرىشكە بولىدۇ، ② ئىسىم ھېسابلاشقىمۇ بولىدۇ.

⑰ ۋىپاسىنا ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، سانسكرىت تىلىدىكى vipasyana دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، كەڭ مەنىدە بارلىق تەپەككۇر پائالىيىتىنى كۆرسىتىدۇ. بۇددا دىنىدا بۇددا تەلىماتىنىڭ يېتەكچىلىكىدە بىلمەكچى بولغان ئوبيېكتىغا قارىتا ئېلىپ بېرىلغان «تەپەككۇر ۋە كۆزىتىش» نى كۆرسىتىدۇ.

⑰ ئون كۈچ ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، بۇرخانغا خاس بولغان ئون تۈرلۈك ئەقلىي كۈچنى كۆرسىتىدۇ. تەپسىلىي چۈشەنچىگە ئىگە بولاي دېسىڭىز 《宗教词典》 نىڭ 15 ـ بېتىدىكى 十力 دېگەن ئاتالغۇغا بېرىلگەن ئىزاھقا قاراڭ. بۇ ئاتالغۇ سانسكرىت تىلىدا dasabala دېيىلىدۇ.

⑰ ئاسانگا ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، سانسكرىت تىلىدىكى asanga دىن كەلگەن. «ئاسانگا» ماھايانا بۇددىزمىدىكى يوگا مەزھىپىنىڭ ئىجادچىلىرىدىن بىرى.

⑰ دارنى (ئايەت) ـ «ئالتۇن يارۇق» نىڭ خەنزۇچىسىدىمۇ، ئۇيغۇرچىسىدىمۇ سانسكرىتچە بېرىلگەن. تەرجىمىسىدە بىزمۇ شۇنداق ئالدۇق. مۇنداق ئەھۋال «ئالتۇن يارۇق» تا خېلى كۆپ ئورۇندا كۆرۈلىدۇ.

⑰ ژىم ـ خەنزۇ تىلىدىكى 壬 دىن كەلگەن. ئون بۇرج (دەۋرىي بەلگە) نىڭ توققۇزىنچىسى.

⑱ چامبۇدىۋىپ ـ يەر نامى، بۇ سۆز سانسكرىت تىلىدىكى jambu (چامبۇ دەرىخى) دېگەن سۆز بىلەن dvipa (تەرەپ، ئەل، ئايماق) دېگەن سۆزنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلگەن بولۇپ، «چامبۇ دەرىخى يۇرتى» دېگەن مەنىدە. چامبۇ دىۋىپ سۇمىر تېغىنىڭ جەنۇبىي تەرىپىگە توغرا كېلىدۇ.

⑱ بىمبا ئاتلىق مېۋە ـ بۇ بىرىكمىدىكى «بىمبا» سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى bimba دىن كەلگەن. «بىمبا» ھىندىستاندىن چىقىدىغان قىزىل رەڭلىك بىر خىل مېۋىنىڭ ئىسمى.

⑱ ئۈچ دۇنيا ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، ئەسلىي تېكىستتە üch oghush yirtinqü دەپ يېزىلغان. ئۇ نەپسانىي دۇنيا، رەڭلىك دۇنيا، رەڭسىز دۇنيا دىن ئىبارەت ئۈچ دۇنيانى كۆرسىتىدۇ. خەنزۇچىدە 三界 دېيىلىدۇ.

⑱ ئۇدۇمبار گۈلى ـ ئەسلىي تېكىستتە udumbar qäqäk دەپ يېزىلغان. «ئۇدۇمبار» سانسكرىت

تىلىدىكى udumbāra (ئالامەت ، خىسلەت) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . بۇددىزم رىۋايەتلىرىدە كۆپ تىلغا ئېلىنىدىغان 3000 يىلدا بىر قېتىم ئېچىلىدىغان ، ئاجايىپ خاسىيەتكە ئىگە بىر خىل گۈلنىڭ نامى .

(184) قارا ئاي ـ ئاي كالېندارى بويىچە ھەربىر ئاينىڭ كېيىنكى يېرىمىنى كۆرسىتىدۇ .

(185) ئالتە بىلىم ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، « 18 ئالەم » دىكى ئالتە بىلىمنى كۆرسىتىدۇ . ئۇ كۆز بىلەن كۆرۈش بىلىمى ، قۇلاق بىلەن ئاڭلاش بىلىمى ، بۇرۇن بىلەن پۇراش بىلىمى ، تىل بىلەن تېتىش بىلىمى ، بەدەن بىلەن سېزىش بىلىمى ، كۆڭۈل بىلەن ئۇقۇش بىلىمىنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 六知 دېيىلىدۇ .

(186) بەش بەند بولۇش ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئۇ ئېتىقادقا بەند بولۇش ، پاك ئىلگىرىلەشكە بەند بولۇش ، ئۇقۇش بىلەن شۇغۇللىنىشقا بەند بولۇش ، ديانغا بەند بولۇش ، ئەقىل ـ ئىدراك يېتىلدۈرۈش بىلەن بەند بولۇشنى كۆرسىتىدۇ .

(187) تۆت ئۇلۇغ ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئۇ يەر ، سۇ ، ئوت ، شامالدىن ئىبارەت تۆت ئاساسلىق ئامىلنى كۆرسىتىدۇ . بۇددا دىنىدا يۇقىرىقى « تۆت ئۇلۇغ » ئارقىلىق ھەممە بارلىققا كېلىدۇ دەپ قارىلىدۇ . خەنزۇچە 四大 دېيىلىدۇ .

(188) لاباي كانىيى ـ بۇ ئاتالغۇدىكى « لاباي » سۆزى خەنزۇچىدىكى 螺贝 دىن كەلگەن بولۇپ ، ئۇ قۇلۇلە قېپىدىن ياسالغان بىر خىل مۇزىكا ئەسۋابىنىڭ نامى .

(189) ئالتە بەند بولۇش ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئەسلىي تېكىستتە altï atqanghu دەپ يېزىلغان . ئۇ « 18 ئالەم » دىكى ئالتە بەند بولۇش ، يەنى كۆز ، قۇلاق ، بۇرۇن ، تىل ، بەدەن ، تەپەككۇر (كۆڭۈل) بىلىمى ئارقىلىق سېزىلگەن ، تونۇلغان ئالتە بەنت بولۇش دۇنياسىنى كۆرسىتىدۇ . بۇ ئالتە بەند بولۇش دۇنياسى تۆۋەندىكىچە : ① ئۆڭ (رەڭ) ② ئاۋاز ③ پۇراق ④ تەم ⑤ سېزىم ⑥ قانۇن . خەنزۇچىدە 六境 دېيىلىدۇ .

(190) پرابارا چارىچايى ئاتلىق دەۋر ـ بۇ بىرىكمىدىكى « پراباراچارىجايى » سانسكرىت تىلىدىكى prabharājarijaya دىن كەلگەن . كونتېكىستتىن قارىغاندا ئۇنىڭ مەنىسى « ئۈچ مىڭ ئاسانكى ۋاقىت » بىلەن ئوخشاشتەك قىلىدۇ .

(191) تارتىراشترى ماھارانچ (~ ماھاراج) ـ « تارتىراشترى » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى dhrtarāstra دىن كەلگەن بولۇپ ، ئالەمنى قوغدىغۇچى تۆت ئىلاھنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى . خەنزۇچىدە 持国天王 دېيىلىدۇ .

(192) ۋىرۇداكى ماھارانچ (~ ماھاراج) ـ بۇ ئاتالغۇدىكى « ۋىرۇداكى » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى virūdhaka دىن كەلگەن بولۇپ ، ئالەمنى قوغدىغۇچى تۆت ئىلاھنىڭ بىرىنىڭ نامى . خەنزۇچىدە 广目天王 دېيىلىدۇ .

(193) ۋىرۇپاكشى ماھارانچ (~ ماھاراج) ـ « ۋىرۇپاكشى » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى virūpāksa دىن كەلگەن بولۇپ ، ئالەمنى قوغدىغۇچى تۆت ئىلاھنىڭ بىرىنىڭ نامى . خەنزۇچە 增长天王 دېيىلىدۇ .

(194) مۇھاراگى ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى mahoraga (چوڭ يىلان) دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، يىلانلار توپىنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 大蟒神 دېيىلىدۇ .

(195) سىكسىل ئالغۇچى ـ بۇ بىرىكمىدىكى « سىكسىل » سۆزى ئەسلىي تېكىستتە siksilaltaqi دەپ

يېزىلغان . خەنزۇچە تېكىستكە قارىغاندا 吸人精气 دېگەن سۆزنىڭ تەرجىمىسىدەك قىلىدۇ . لېكىن « سىكىسىل » سۆزىگە لۇغەت ئاساسىمىز بولمىغاچقا تەرجىمىسىدە « سىكىسىل ئالغۇچى » دەپ ئېپىنەن ئالدۇق .

⑯ كى ـ خەنزۇ تىلىدىكى 己 دىن كەلگەن بولۇپ ، ئون بۇرج (دەۋرىي بەلگە) نىڭ ئالتىنچىسى .

⑰ شىم ـ خەنزۇ تىلىدىكى 辛 دىن كەلگەن بولۇپ ، ئون بۇرج (دەۋرىي بەلگە) نىڭ سەككىزىنچىسى .

⑱ يوچان ـ ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى . سانسكرىت تىلىدىكى yojana دىن كەلگەن . قەدىمكى ھىندىستاندا پادىشاھنىڭ بىر كۈنلۈك سەپەر يولى بىر « يوچان » دەپ ئاتىلىدىكەن . خەنزۇچە 由旬 دېيىلىدۇ .

⑲ شىرىكىنى ـ بۇ سانسكرىت تىلىدىكى srikanya دىن كەلگەن بولۇپ ، قۇت ئىلاھىنىڭ نامى . خەنزۇچىدە 大吉祥天 دېيىلىدۇ .

⑳ ۋاسۇندارى ـ سانسكرىت تىلىدىكى vasumdari دىن كەلگەن بولۇپ ، يەر ئىلاھىنىڭ نامى . خەنزۇچىدە 坚牢地神 دېيىلىدۇ .

㉑ ماگىشۋارى ـ ئىلاھ نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى maha-isvara دىن كەلگەن بولۇپ ، براھمان ۋە ھىندى دىنىدىكى ئاساسلىق ئىلاھنىڭ بىرى . خەنزۇچىدە 大自在天 دېيىلىدۇ .

㉒ كارساپان ـ ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى ، سانسكرىت تىلىدىكى karsāpana دىن كەلگەن . بىر كارساپان 400 مىسقالغا تەڭ دېيىلىدۇ .

㉓ ئون كارماپت ـ « ئون پەرھىز » گە بېرىلگەن ئىزاھقا قاراڭ .

㉔ كىگەي ـ چاق ـ ئەسلى تېكىستتە kigäy دەپ يېزىلغان . ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىغا ئاساسلانغاندا ، ئۇ خەنزۇچىدىكى 轂 (چاق) توغرا كېلىدۇ . لېكىن لۇغەت ئاساسىمىز بولمىغاچقا ، « كىگەي ـ چاق » دەپ بىر تەرەپ قىلدۇق .

㉕ ئانانتا ـ سانسكرىت تىلىدىكى ānanda (شادلىنىش ، سۆيۈنۈش) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئانانتا ساكيامۇنىنىڭ ئون چوڭ شاگىرتىنىڭ بىرى . ئېيتىشلارغا قارىغاندا ، ئۇ ساكيامۇنى بىلەن 25 يىل بىللە بولغانىمىش . خەنزۇچە 阿难 ياكى 阿难陀 دېيىلىدۇ .

㉖ ۋىچىراسانى ـ دارنى نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى vajrāsana (ئالماسلىق تەخت) دېگەن سۆزدىن كەلگەن .

㉗ ئىگىر ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 蒲 ، ئۇيغۇرچىسىدە banchana ägir دەپ يېزىلغان . ägir سۆزى ھازىرقى ئىستېمالىمىزدىكى « ئىگىر » گە تەڭ . baranchana ئىگىرنىڭ سانسكرىتچە ئاتىلىشى بولۇشى مۇمكىن .

㉘ بېدە چېچىكى ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 苜蓿香، ئۇيغۇرچىسىدا haukrunchza karga yïpar yorunchqa دەپ يېزىلغان . بۇ ئىبارىدىكى yïpar yorunchqa بېدە چېچىكىنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇرچە نامى بولسا ، haukrunchza karga بېدە چېچىكىنىڭ سانسكرىتچە ئاتىلىشى بولۇشى مۇمكىن .

㉙ ماھابوگا ئىپار ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 麝香 ، ئۇيغۇرچىسىدە kin yïpar mhaboga دەپ يېزىلغان . بۇ ئىبارىدىكى kin yïpar ئىپارنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاتىلىشى ، mhaboga بولسا ئىپارنىڭ سانسكرىتچە ئاتىلىشى بولۇشى مۇمكىن .

㉚ ئۆرۈك چېچىكى ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 白及 (سۇلەپ) ، ئۇيغۇرچىسىدە ürük chächäki دەپ

يېزىلغان . بىز ئۇيغۇرچىسىغا ئاساسەن تەرجىمىدە « ئۆرۈك چېچىكى » دەپ ئالدۇق .

(211) ئىندىراھاستۇ (~ ئىندىراھاستا) ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 苕藭، ئۇيغۇرچىسىدا indiraxastu indiraxastu chamugasaya دەپ يېزىلغان . بۇ بىرىكمىدىكى « ئىندىراخاستۇ » سانسكرىت تىلىدىكى indiraxastu (بۇ سۆز ئەسلىي تېكىستتە تەكرارلانغان) دىن كەلگەن بولۇپ ، گۈللۈكلەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك نامى . chamugasayu نىڭ مەنبەسى ۋە مەنىسى ئېنىق ئەمەس .

(212) ئىت بۇرنى تىكەن يىلتىزى (ئالقات يىلتىزى) ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 狗杞根 ، ئۇيغۇرچىسىدە it burnï chimichami tikan tüpi دەپ يېزىلغان . ئۇيغۇرچە ئاتالغۇدىكى it burni tikan tüpi ئالقات يىلتىزىنىڭ قەدىمكى ئۇيغۇرچىدىكى نامى . chimichami ئىت بۇرنى (ئالقات) نىڭ باشقا تىللاردىكى ئاتىلىشى بولۇشى مۇمكىن .

(213) يىمەك سىغىزى (دېۋىرقاي) ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 松脂 ، ئۇيغۇرچىسىدە siri piwisika yimäk saghïzï دەپ يېزىلغان . ئۇيغۇرچە ئاتالغۇدىكى yimäk saghïzï دېۋىرقايغا توغرا كېلىدۇ . siriwisika بولسا دېۋىرقاينىڭ سانسكرىتچىدىكى ئاتىلىشى بولۇشى مۇمكىن .

(214) قىياق ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 香附子 ، ئۇيغۇرچىسىدە mukuytu دەپ يېزىلغان . mukuytu نىڭ مەنبەسى ئېنىق ئەمەس . خەنزۇچىسىغا ئاساسەن « قىياق » دەپ تەرجىمە قىلدۇق .

(215) قىزىل چىندان ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 檀柟 ، ئۇيغۇرچىسىدە chandaru qïzïl chïntan دەپ يېزىلغان . ئۇيغۇرچە ئاتالغۇدىكى chanduru سانسكرىت تىلىدىكى candana (چىندان) دېگەن سۆزدىن كەلگەن .

(216) ئاق كۈجە ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 婆律膏 ، ئۇيغۇرچىسىدە karasu yörüng küsi دەپ يېزىلغان . ئۇيغۇرچە ئاتالغۇدىكى yörüng küshi ھازىرقى ئىستېمالىمىزدىكى « ئاق كۈجە » گە توغرا كېلىدۇ ، karasu « ئاق كۈجە » نىڭ سانسكرىت تىلىدىكى ئاتىلىشى بولۇشى مۇمكىن .

(217) قومۇش چېچىكى ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 苇香 ، ئۇيغۇرچىسىدە anantu yïpar qamïsh دەپ يېزىلغان . ئۇيغۇرچە ئاتالغۇدىكى yïpar qamïsh (پۇراقلىق قومۇش) ھازىر ئىستېمالىمىزدىكى « قومۇش چېچىكى » گە توغرا كېلىدۇ . anantu « قومۇش چېچىكى » نىڭ سانسكرىت تىلىدىكى ئاتىلىشى بولۇشى مۇمكىن .

(218) ئەمەن ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 艾纳 ، ئۇيغۇرچىسىدە sirizätash huasi دەپ يېزىلغان . ئۇيغۇرچە ئاتالغۇدىكى sirizä سۆزىنىڭ مەنبەسى ئېنىق ئەمەس . tash huasi (تاش گۈلى) دىكى hua سۆزى خەنزۇچىدىكى 花 دىن كەلگەن . تەرجىمىدە خەنزۇچىسىغا ئاساسەن « ئەمەن » دەپ ئالدۇق .

(219) قارا كۈجە (ئىللىق كۈجە ، زىرە) ـ دورا نامى ، ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 安息香 ، ئۇيغۇرچىسىدە lukura qara küsi دەپ يېزىلغان . ئۇيغۇرچە ئاتالغۇدىكى lukura « قارا كۈجە » نىڭ باشقا تىللاردىكى ئاتىلىشى بولۇشى مۇمكىن .

(220) پۇش يۇلتۇزى ـ بۇ ئاتالغۇدىكى « پۇش » سۆزى سانسكرىت تىلىدىكى pusya سۆزىدىن كەلگەن

بولۇپ، 28 يۇلتۇزنىڭ بىرى. «پۇش يۇلتۇزى» ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 布洒星 دېيىلگەن.

㉑ چىكىن – ئۇزۇنلۇق ئۆلچەم بىرلىكى. ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 肘 (جەينەك) دېيىلگەن. شۇنىڭغا ئاساسەن «چىكىن ياكى جەينەك» دەپ تەرجىمە قىلدۇق.

㉒ ۋىھار – سانسكرىت تىلىدىكى vihāra دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ، «ئىبادەتخانا» دېگەن مەنىدە. بۇ سۆز كۆپىنچە «ساڭرام» سۆزى بىلەن «ۋىھار ساڭرام» شەكلىدە قوللىنىلىدۇ.

㉓ ساڭرام – سانسكرىت تىلىدىكى sanghārāmā (كۆپ ھويلا) دېگەن سۆزدىن كەلگەن. بۇ سۆز ئەسلىدە «راھىبلار ئۈچۈن سېلىنىدىغان ئۆينىڭ ئورنى» دېگەن مەنىدە قوللىنىلغان. كېيىن ئىبادەتخانىغا قاراشلىق يەر – زېمىن، ئۆي – ئىمارەت قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كەڭ مەنىدىكى ئىبادەتخانىنى كۆرسىتىدىغان بولغان. خەنزۇچىدە 僧伽蓝 دېيىلىدۇ.

㉔ نانىدى – سانسكرىت تىلىدىكى nanda (شادلىنىش) دېگەن سۆزدىن كەلگەن. بۇ ئاتالغۇ ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 牧牛欢喜女 دېيىلگەن، ئۇيغۇرچىسىدە بولسا udachï qïz (ئۆي باققۇچى قىز) دېيىلگەن.

㉕ شاستىر – بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، سانسكرىت تىلىدىكى sastra دىن كەلگەن بولۇپ، بۇددا دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى «سۇترا» نىڭ تەپسىرىنى كۆرسىتىدۇ.

㉖ پراتياپاتى – ئىلاھ نامى، سانسكرىت تىلىدىكى prajapati دىن كەلگەن. ئۇ ھىندى ئەپسانىلىرىدىكى ياراتقۇچى ئىلاھلار توپىنىڭ ئومۇمىي نامى. بۇ ئىلاھلار توپىدىكى ئىلاھلارنىڭ سانىغا قارىتا ئوخشاشمىغان شەرھلەر بار: بەزىدە يەتتە دېيىلسە، بەزىدە 11 دېيىلىدۇ. خەنزۇچىدە 生主 ياكى 大世主 دېيىلىدۇ.

㉗ چاكىر – سانسكرىت تىلىدىكى cakra دىن كەلگەن بولۇپ، قەدىمدىكى بىر خىل ئۇرۇش قورالىنىڭ نامى. «ئالتۇن يارۇق» نىڭ خەنزۇچىسىدە 铁轮 دېيىلگەن.

㉘ سۋاھا – سانسكرىت تىلىدىكى svāhā دىن كەلگەن بولۇپ، «بەخت تىلەش» دېگەن مەنىدە. بۇ سۆز ئادەتتە «بەخت تىلەش»، «تىلاۋەت قىلىش» نى ئاخىرلاشتۇرغاندا ئىشلىتىلىدۇ.

㉙ يىمان – بۇ سۆزنىڭ مەنىسى ۋە مەنبەسىنى ھازىرچە ئېنىقلىيالمىغاچقا، تەرجىمىدە ئەينەن ئېلىپ قويدۇق.

㉚ تۆت تۈرلۈك قۇت – بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، شىراۋاك 声闻 قۇتىدىكى (دەرىجىسىدىكى) تۆت خىل ئايرىمچىلىقنى كۆرسىتىدۇ. تەپسىلىي چۈشەنچىگە ئېرىشمەكچى بولسىڭىز، خەنزۇچە 《佛学大典》 (مەدەنىيەت يادىكارلىق نەشرىياتى، 1984) نىڭ 385 – بېتىدىكى 四果 دېگەن ئاتالغۇغا بېرىلگەن ئىزاھتىن پايدىلىنىڭ.

㉛ ساراسۋاتى – سانسكرىت تىلىدىكى srasvati دىن كەلگەن. بۇددا دىنىدىكى 20 دانىشمەن تەڭرىنىڭ ئونىنچىسىنىڭ ئىسمى. خەنزۇچىدە 大辩才天 دېيىلىدۇ.

㉜ ئانانتاراس – بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، سانسكرىت تىلىدىكى ānantarya دىن كەلگەن بولۇپ، بۇددا دىنىدا چەكلەنگەن ئىش – ھەرىكەتلەرنى كۆرسىتىدۇ.

㉝ سەككىز تارماقلىق پەرھىز – بۇددا دىنى ئاتالغۇسى، ئەسلىي تېكىستتە säkiz tüzün bachagh chahshapt دەپ يېزىلغان. ئۇ، بۇددا دىنىدا مۇرىتلار (راھىب بولمىغان) ئۈچۈن بەلگىلەنگەن سەككىز تۈرلۈك پەرھىزنى

كۆرسىتىدۇ . ئۇلار تۆۋەندىكىچە : ① جانلىقلارنى ئۆلتۈرمەسلىك ② ئوغرىلىق قىلماسلىق ③ زىناخورلۇق ھەۋىسىدە بولماسلىق ④ باشقىلارغا تۆھمەت چاپلىماسلىق ⑤ ھاراق ـ شاراب ئىچمەسلىك ⑥ ھەشەمەتلىك كارىۋاتتا ياتماسلىق ⑦ زىبۇ ـ زىننەتكە بېرىلمەسلىك ۋە ئۇسسۇل كۆرمەسلىك ، ناخشا ئاڭلىماسلىق ⑧ چەكلەنگەن تائاملارنى يېمەسلىك . خەنزۇچىدە 八关斋戒 ياكى 八戒 دېيىلىدۇ .

(234) چىرايلىق ئورۇندۇق (ـ ئېسىل كۇرسى) ـ بۇ بىرىكمە ئەسلىي تېكىستتە sutsi دەپ يېزىلغان . بۇ سۆزنى بىز ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدىكى 胜座 نىڭ ئاھاڭ تەرجىمىسى دەپ قارىدۇق ۋە شۇنىڭغا ئاساسەن يۇقىرقىدەك تەرجىمە قىلدۇق .

(235) سىسلاڭ ـ ئەسلىي تېكىستتە sïsïlang دەپ يېزىلغان . بۇ سۆزنىڭ مەنىسى ۋە مەنبەسىنى ھازىرچە ئېنىقلىيالمىغاچقا ، تەرجىمىدە « سىسلاڭ » دەپ ئەينەن ئالدۇق .

(236) ئاق ئاي ـ ئەسلىي تېكىستتە yörüng ay دەپ يېزىلغان . ئۇ ھىندى كالېندارى بويىچە ھەر بىر ئاينىڭ ئالدىنقى يېرىمىنى (ئالدىنقى 15 كۈننى) كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 白月 دېيىلىدۇ .

(237) بەش تۈرلۈك رەڭدىكى يىپ ـ كۆك ، سېرىق ، قىزىل ، ئاق ، قارىدىن ئىبارەت بەش خىل رەڭ ئارىلاشتۇرۇلغان يىپنى كۆرسىتىدۇ .

(238) ئۇماي ـ ئىلاھ نامى ، ئانىلار ۋە بالىلارنى مۇھاپىزەت قىلغۇچى ئىلاھنى كۆرسىتىدۇ .

(239) بۇغداي ـ ئەسلىي تېكىستتە tarïq دەپ يېزىلغان . tariq سۆزى قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا « زىرائەت ، ئاشلىق » دېگەن مەننى بىلدۈرىدۇ . لېكىن بۇ يەردە tariq سۆزى ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدىكى 麦 گە تەڭلەشتۈرۈپ قوللىنىلغان . شۇڭا بىز ئۇنى تەرجىمىدە « بۇغداي » دەپ بىر تەرەپ قىلدۇق .

(240) ئاستىدا ياستىرىش ـ (132) ئىزاھقا قاراڭ .

(241) يۇمشاق يەل ـ شامال ـ ئەسلىي تېكىستتە yumshak bulït (يۇمشاق بۇلۇت) دەپ يېزىلغان . بۇ بىرىكمە ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدىكى 和风 دېگەن سۆزگە توغرا كېلىدۇ . ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسى ۋە كونتېكىستكە ئاساسەن yumshak bulït نى « يۇمشاق يەل ـ شامال » دەپ تەرجىمە قىلدۇق .

(242) راچاشاستىر ـ (225) ئىزاھقا قاراڭ .

(243) راتناسىكى ـ بۇرخان نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى ratnasikhin دىن كەلگەن بولۇپ ، ئىلگىرىكى كالپتىكى 999 ـ بۇرخاننى كۆرسىتىدۇ .

(244) كاراسا ـ سانسكرىت تىلىدىكى kasūya (ئارىلاشما رەڭ) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئادەتتە ئۇ بۇددا راھىبلىرى كىيىپ يۈرىدىغان تونىنى كۆرسىتىدۇ .

(245) ئاكسوبى ـ بۇرخان نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى aksobhga (قىمىرلىمايدىغان) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئاكسوبى شەرقتىكى « شادلىق دۇنياسى » دا تۇرارمىش .

(246) ئۇداكانىسانتى ـ سانسكرىت تىلىدىكى udakanisyanda دىن كەلگەن بولۇپ ، « سۇ ئاقار ، ئاقار سۇ » دېگەن مەنىدە . بۇ يەردە خاس ئىسىم بولۇپ كەلگەن ، يەنى « دىۋائىندىراپرابى » ئاتلىق تېۋىپنىڭ چوڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى .

(247) كەسىن ـ قەدىمكى ھىندىلار بىر يىلنى تۆت پەسىلگە بۆلگەندىن سىرت ، يەنە ھەر ئىككى ئاينى بىر جۈپ قىلىپ ئالتە بۆلەككە ئايرىغان . مۇشۇ بۆلەك قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا « كەسىن » دەپ ئاتالغان . بۇ ئاتالغۇ ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 节 دېيىلگەن .

(248) راشىرۋارت ــ بىر خىل رەڭنىڭ نامى ، ئۇ سانسكرىت تىلىدىكى rajavarta دىن كەلگەن . بۇ سۆز ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدىكى 绀青色 (توق كۆككە قىزىل ئارىلاشقان رەڭ) گە توغرا كېلىدۇ .

(249) شاكى ~ ساكى ــ سانسكرىت تىلىدىكى sakya دىن كەلگەن بولۇپ ، بۇددا دىنىنىڭ ئىجادچىسى ساكيامۇنى چىققان ئۇرۇقنىڭ نامى .

(250) ئالتۇن قۇلۇپ ــ ئەسلى تېكىستتە soo altun دېيىلگەن . بۇ بىرىكمىدىكى soo سۆزى خەنزۇ تىلىدىكى 锁 (قۇلۇپ) تىن كەلگەن . soo altun ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدىكى 金铤 غا توغرا كېلىدۇ . خەنزۇچە بۇ بىرىكمىدىكى 铤 سۆزى قەدىمدە مەخسۇس قېلىپتا قۇيۇلغان ئالتۇن ياكى كۆمۈش نوكچىلارنى كۆرسىتىدۇ . بىز ئەسەرنىڭ ئۇيغۇرچىسىغا ئاساسەن soo altun نى « ئالتۇن قۇلۇپ » دەپ تەرجىمە قىلدۇق .

(251) چامبۇنات ئالتۇن ــ بۇ بىرىكمىدىكى « چامبۇنات » يەر نامى بولۇپ ، سانسكرىت تىلىدىكى jambunada دىن كەلگەن . « چامبۇنات ئالتۇن » ئاشۇ « چامبۇنات » دېگەن جايدىن چىققان ئالتۇننى كۆرسىتىدۇ .

(252) ئۈچ تۈرلۈك قۇتۇلۇش ئىشىكى ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، بۇددا دىنىدا ديان (سۈكۈتتە تۇرۇش) نىڭ بىر خىلى . بۇ ئاتالغۇ ئەسلى تېكىستتە (üq türlüg) qutrulmaq qapïqï دەپ يېزىلغان . ئۇ ① يوق قۇرۇق ئارقىلىق قۇتۇلۇش ② يوق كۆرۈم ئارقىلىق قۇتۇلۇش ③ ئارزۇ ــ ھەۋەسسىز بولۇش ئارقىلىق قۇتۇلۇشنى كۆرسىتىدۇ . بۇددا دىنىدا بۇ ئۈچى « نىرۋان » غا كىرىشنىڭ ئىشىكى دەپ قارىلىدۇ . خەنزۇچىدە 三解脱 ياكى 三解脱门 دېيىلىدۇ .

(253) يەتتە ئايلىنىشلىق ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ساكيامۇنى بۇددا نوم ــ قانۇننى تەرغىب قىلىش ئۈچۈن يەتتە قېتىم تەرغىب سەپىرىگە چىققان . « يەتتە ئايلىنىشلىق » ئەنە شۇ يەتتە قېتىملىق سەپەرنى كۆرسىتىدۇ . بۇددىزم رىۋايەتلىرىدە ساكيامۇنىنىڭ بۇ تەرغىب سەپىرى ئۈچ قېتىم بولغان دەپمۇ ئېيتىلىدۇ . شۇڭا ئەسەرنىڭ خەنزۇچىسىدە 三转 (ئۈچ ئايلىنىشلىق) دېيىلگەن . بىز ئۇيغۇرچىسىغا ئاساسەن « يەتتە ئايلىنىشلىق » دەپ ئالدۇق .

(254) ئۈچ تۈرلۈك ئىش ــ ئەمەل ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئۇ ئەتئۆز (بەدەن) ئىش ــ ئەمەلى ، تىل ئىش ــ ئەمەلى ، كۆڭۈل ئىش ــ ئەمەلىنى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 三业 دېيىلىدۇ .

(255) سەككىز تۈرلۈك قۇتۇلۇش ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . ديانىنىڭ بىر خىلى بولۇپ ، سەككىز تۈرلۈك ديان ئارقىلىق ئۆزگىلىك ۋە ئۆزگىسىز نەپسىدىن ئۆزىنى تارتىشنى كۆرسىتىدۇ . تەپسىلىي چۈشەنچىگە ئىگە بولماقچى بولسىڭىز ، 《宗教词典》 نىڭ 39 ــ بېتىدىكى 八背舍 دېگەن ئاتالغۇغا بېرىلگەن ئىزاھاتنى پايدىلىنىڭ . بۇ ئاتالغۇ خەنزۇچىدا يەنە 八解脱 دەپمۇ ئاتىلىدۇ .

(256) كانتارۋى (~ گاندارۋى) ــ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ⑰ ــ ئىزاھاتنى پايدىلىنىڭ .

(257) كىنارى : سانسكرىت تىلىدىكى kimnara دىن كەلگەن . « كىنارى » ھىندى ئەپسانىلىرىدىكى بىر ئىلاھنىڭ نامى . ئۇ ئىنسان بەدەنلىك ئات باشلىق ياكى ئات بەدەنلىك ئىنسان باشلىق ئىلاھمىش . خەنزۇچىدە 紧那罗 دېيىلىدۇ .

(258) ۋىپاسى ــ بۇددا نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى vipasyin خىلمۇخىل كۆزىتىش دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇ ئىلگىرى ئۆتكەن يەتتە ئىلاھنىڭ بىرىنچىسى . خەنزۇچىدە 毗婆尸佛 دېيىلىدۇ .

(259) شىكى : بۇددا نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى sikhin دىن كەلگەن بولۇپ ، ئىلگىرى ئۆتكەن

يەتتە بۇرخاننىڭ ئىككىنچىسى . خەنزۇچە 尸弃佛 دېيىلىدۇ .

(260) ۋىسبابۇ ـ بۇددا نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى visrabbü دىن كەلگەن بولۇپ ، ئىلگىرى ئۆتكەن يەتتە بۇرخاننىڭ ئۈچىنچىسى . خەنزۇچە 毗舍婆佛 دېيىلىدۇ .

(261) كاركاسۇندى ـ بۇددا نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى krakucchanda دىن كەلگەن بولۇپ ، ئىلگىرى ئۆتكەن يەتتە بۇرخاننىڭ تۆتىنچىسى . خەنزۇچىدە 拘楼孙佛 دېيىلىدۇ .

(262) كاناكامۇنى ـ بۇددا نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى kanakamuni دىن كەلگەن بولۇپ ، ئىلگىرى ئۆتكەن يەتتە بۇرخاننىڭ بەشىنچىسى . خەنزۇچىدە 拘那含佛 دېيىلىدۇ .

(263) كاسىپ ـ بۇددا نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى kūspaya دىن كەلگەن بولۇپ ، ئىلگىرى ئۆتكەن يەتتە بۇرخاننىڭ ئالتىنچىسى . ئۇ ساكيامۇنىنىڭ ئۇستازى . ساكيامۇنىغا كەلگۈسىدىكى بۇددالىق ھۆكمىنى بەرگەن . خەنزۇچىدە 迦叶佛 دېيىلىدۇ .

(264) يەتتە ئاتا ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، ئەسلىي تېكىستتە yiti ata qang (يەتتە ئاتا) دەپ يېزىلغان . ئۇ ئىلگىرى ئۆتكەن « يەتتە بۇرخان » نى كۆرسىتىدۇ . خەنزۇچىدە 七佛 دېيىلىدۇ .

(265) شىمنۇ ـ سوغدى تىلىدىكى smnw دىن كەلگەن بولۇپ ، « جىن ـ ئالۋاستى » دېگەن مەنىدە .

(266) گۈەن شىيىن ـ بودساتۋا نامى ، ئەسلىي تېكىستتە qunxiim دەپ يېزىلغان ، qunxiim خەنزۇ تىلىدىكى 观世音نىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاتىلىشى . گۈەن شىيىن بۇددا دىنىدا ناھايىتى مېھرى ـ شەپقەتلىك بودساتۋا دېيىلىدۇ . قايسى بىر جانلىق جەبرى ـ زۇلۇمغا ، قىيىنچىلىققا ئۇچرىغاندا ئۇنىڭ ئىسمىنى چاقىرسا ، ئۇ چاقىرغان ئاۋازنى ئاڭلاش بىلەنلا دەرھال پەيدا بولۇپ ، شۇ جانلىقنى جەبرى ـ جاپادىن قۇتقۇزارمىش .

(267) مانجۇشرى ـ بودساتۋا نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى manjusri (گۈزەل ئەخلاق ، گۈزەل قۇت) دېگەن سۆزدىن كەلگەن . ئۇ ساكيامۇنىنىڭ سول قول ياردەمچىسى بولغانمىش . بۇددىزم رىۋايەتلىرىدە ، ئۇ « ئەقىل ـ ئىدراك » نىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە تىلغا ئېلىنىدۇ . خەنزۇچىدە 文殊师利 دېيىلىدۇ .

(268) سامانتابادرى ـ بودساتۋا نامى ، سانسكرىت تىلىدىكى samantabhadra دىن كەلگەن . ئۇ ساكيامۇنىنىڭ ئوڭ قول ياردەمچىسى بولغانمىش . خەنزۇچە 普贤 دېيىلىدۇ .

(269) ماركاتراھتا ـ سانسكرىت تىلىدىكى mārakata دىن كەلگەن بولۇپ ، « يېشىل رەڭ » دېگەن مەنىدە . كونتېكىستتە « يېشىل رەڭلىك گۆھەر » نى كۆرسىتىدۇ .

(270) شازىن ـ بۇددا دىنى ئاتالغۇسى ، سانسكرىت تىلىدىكى sasana دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ ، « بۇددا تەلىماتى ، بۇددا يارلىقى ؛ ئىنتىزام ، قائىدە » دېگەن مەنىدە . بۇ سۆز « ئالتۇن يارۇق » تا shazin ، shasan ، shasin شەكىللىرىدە كۆرۈلىدۇ .

(271) سەمىرگۈك ـ قۇش نامى ، مەھمۇد قەشقەرى بۇ سۆزنى (« دىۋان » دا sämürgük دەپ يېزىلغان) بۇلبۇلغا ئوخشايدىغان بىر قۇشنىڭ نامى (بالاساغۇن تىلىدا) دەپ ئىزاھلىغان . « تۈركىي تىللار دىۋانى » ، ئۇيغۇرچە II توم 423 ـ بەت .

(272) ئىنئام قىلىنىدىغان ئەتئۆز : بۇددا دىنى ئاتالغۇسى . « ئۈچ ئەتئۆز » نىڭ بىرى . ئەسلىي تېكىستتە baushin دەپ يېزىلغان ، baushin خەنزۇ تىلىدىكى 报身 نىڭ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى ئاھاڭ تەرجىمىسى . مۇشۇ ئاساسقا ئاساسەن baushin نى « ئىنئام قىلىنىدىغان ئەتئۆز » دەپ تەرجىمە قىلدۇق .

پايدىلانغان ئاساسلىق ماتېرىياللار :

مەھمۇد قەشقەرى : « تۈركىي تىللار دىۋانى » ، ئۇيغۇرچە ، I ، II ، III توم ، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ، 1981 ـ يىل نەشرى .

ئىسرايىل يۈسۈپ قاتارلىقلار : « قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى مايتىرى سىمىت » I ، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ، 1987 ـ يىل نەشرى .

دىڭ فۇباۋ : « بۇددىزمشۇناسلىق لۇغىتى » ، خەنزۇچە ، مەدەنىيەت يادىكارلىق نەشرىياتى ، 1984 ـ يىل نەشرى .

رېن جىيۇ قاتارلىقلار : « دىن لۇغىتى » ، خەنزۇچە ، شاڭخەي لۇغەت نەشرىياتى 1981 ـ يىل نەشرى .

بېسىم ئاتالاي : « دىۋانۇ لۇغاتىت ـ تۈرك » نىڭ ئىندېكسى ، تۈركچە ، 1943 ـ يىل نەشرى .

ئا . جاپپار ئوغلى : « قەدىمكى ئۇيغۇرچە ـ تۈركچە سۆزلۈك » ، تۈركچە ، 1968 ـ يىل نەشرى .

« قەدىمكى تۈركچە ـ رۇسچە لۇغەت » رۇسچە ، 1969 ـ يىل نەشرى .

كلاۋسون : « X III ئەسىردىن ئىلگىرىكى تۈركىي تىلىنىڭ ئېتىمولوگىيە لۇغىتى » ئىنگلىزچە ، 1972 ـ يىل نەشرى .

قەدىمكى ئۇيغۇر تىل - يېزىقىدىكى « ئالتۇن يارۇق » نىڭ ئەسلى قولىيازمىسىدىن ئىككى بەتنىڭ فاكسىملى

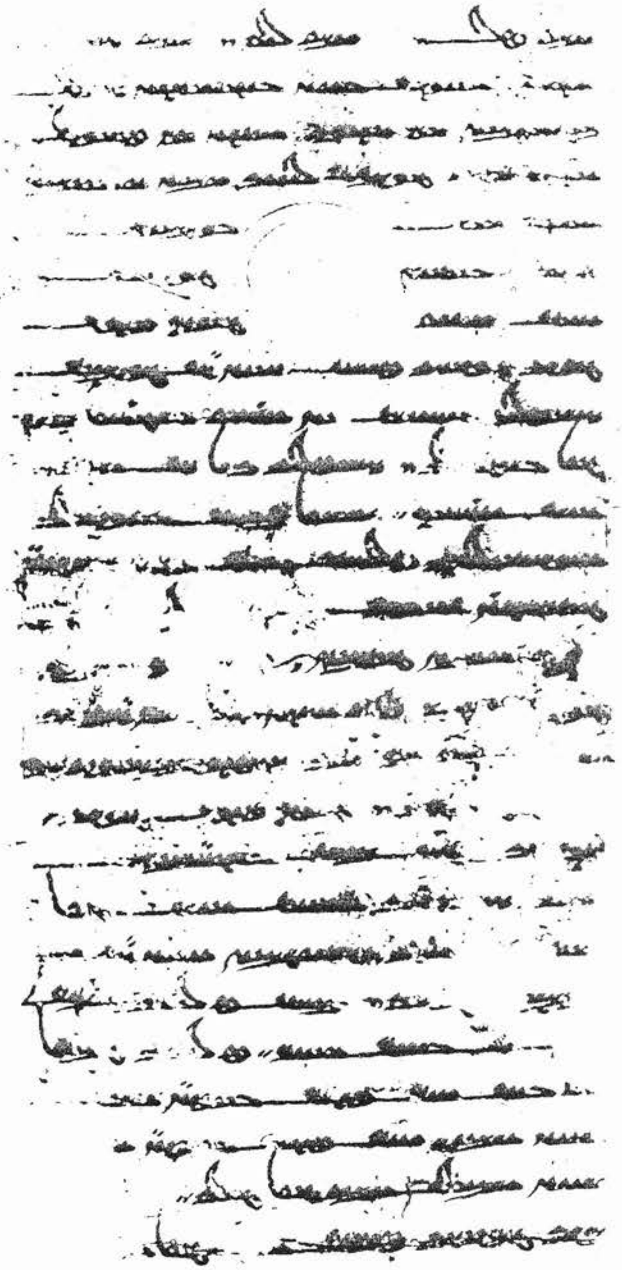

قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى « ئالتۇن يارۇق » نىڭ مىخ مەتبەئە نۇسخىسى 5 ـ جىلدىنىڭ فاكسىمىلى

V. 1a. — 345 —

V. 1b. — 346 —

[illegible]

[illegible]

[illegible]

V. 5a.

[illegible]

V. 5b.

[illegible]

V. 6a.

[illegible]

V. 6b.

[illegible]

V. 7a.

[illegible]

V. 7b.

[illegible]

V. 8a.

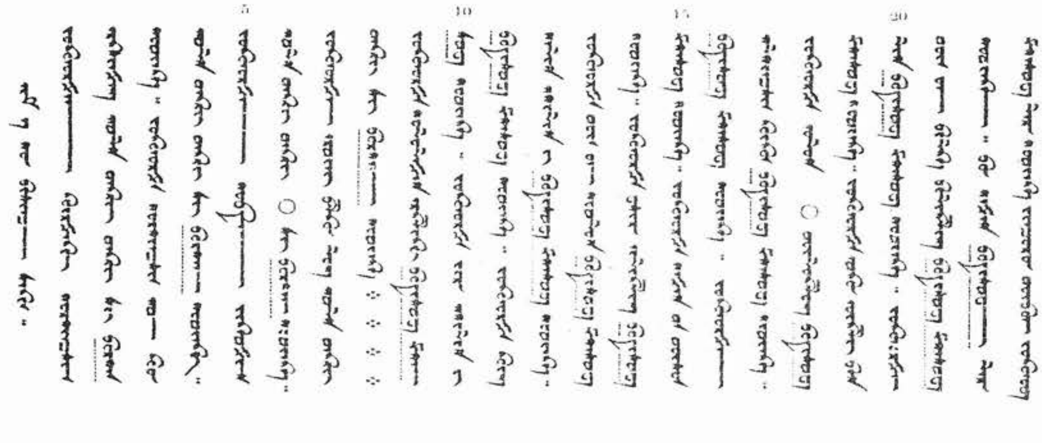

V. 8b.

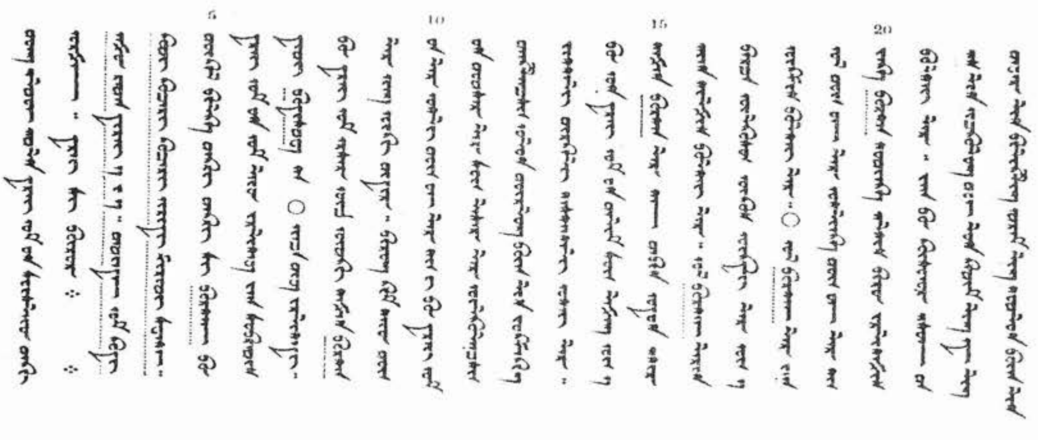

V. 9a.

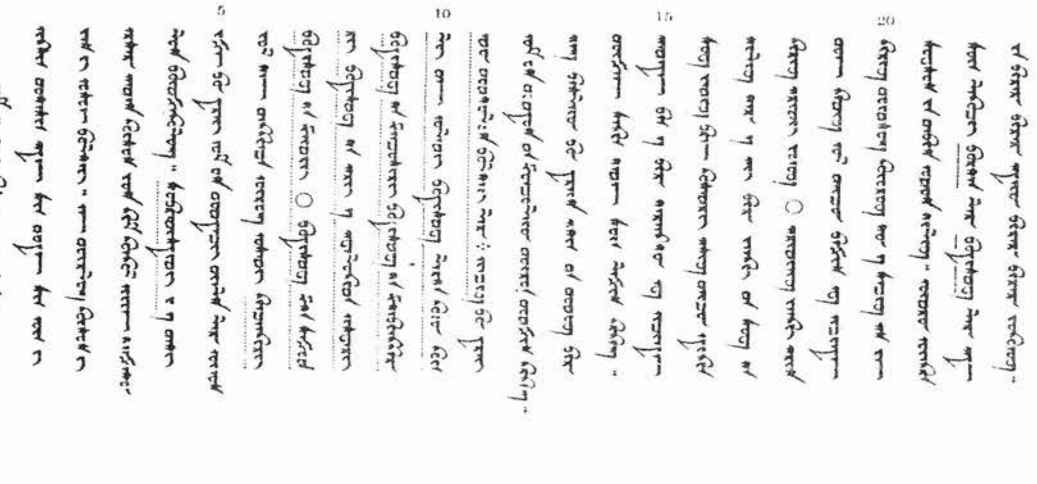

V. 9b.

V. 10a.

V. 10b.

V. 11a.

V. 11b.

V. 12a.

V. 12b.

[illegible]

V. 13a.

[illegible]

V. 13b.

[illegible]

V. 14a.

[illegible]

V. 14b.

[illegible]

V. 15a.

[illegible]

V. 15b.

— 374 —

[illegible]

V. 16a.

— 375 —

[illegible]

V. 16b.

— 376 —

[illegible]

V. 17a.

[illegible]

V. 18a.

[illegible]

V. 19a.

[illegible]

V. 19b.

V. 20a.

V. 20b.

V. 21a.

[illegible]

V. 21b.

[illegible]

V. 22a.

[illegible]

V. 24a.

V. 24b.

V. 25a.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

*

*

V. 30a.

[illegible]

○

v.30b.

[illegible]

○

مەسئۇل مۇھەررىر : **مەھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت**
تېخرىداكتور : **ئەخمەت ھېمىت**
مەسئۇل كوررېكتورى : **ئادالەت مەخسۇت**

قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدىكى
« ئالتۇن يارۇق »

ش ئۇ ئا ر ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ قەدىمكى ئەسەرلىرىنى توپلاش، رەتلەش،
نەشر قىلىشنى پىلانلاش رەھبەرلىك گۇرۇپپا ئىشخانىسى نەشرگە ئۇيۇشتۇرغان
نەشرگە تەييارلىغۇچىلار : **تۇرسۇن ئايۇپ ، مۇھەممەترېھىم سايىت**
تەكلىپ قىلىنغان مۇھەررىر : **ئىسراپىل يۇسۇپ**
*
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازاتلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدى
خۇاچىڭ پەن ـ تېخنىكا مەتبەئە شىركىتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 787 × 1092 مىللىمېتىر 1/16
باسما تاۋىقى 38.625 قىستۇرما ۋارىقى: 4
2001 ـ يىل 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2001 ـ يىل 8 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 1000 — 1
ISBN 7 - 228 - 06622 - 7/K. 940
باھاسى: ¥15000

ISBN 7-228-06622-7

9 787228 066223 >

ISBN7 - 228 - 06622 - 7
K·940(民文)定价：¥15000